DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ
DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL
DE LINGVISTICĂ DIN CLUJ ȘI DE CENTRUL DE LINGVISTICĂ,
ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

III 11.493 (D)

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL VIII

PARTEA A 2-A

LITERA P

PE—PÎNAR

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICA
INVENTAR CĂRȚI Nr. 22474
136 434

Biblioteca Fac. de lb. și lit. Română
SECȚIA CENTRALĂ
București

1974

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Str. Gutenberg 3 bis, sector VI — BUCUREȘTI

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Republicii Socialiste România
ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Republicii Socialiste România
ION COTEANU
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

Partea a 2-a a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de lingvistică din Bucureşti, de următorul colectiv:

Redactori:

Alexandra BURNEI
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Monica BUSUIOC
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Zorela CREŢA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Valentina HRISTEA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Lidia IONICĂ
FILOLOG

Iulia MANOLIU
DOCUMENTARIST ŞT. PRINCIPAL

Lucreţia MAREŞ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Radu MICHĂESCU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Georgeta MITRAN
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Eleonora POPA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Elena STÎNGACIU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Ileana ZAMFIRESCU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Revizori:

Ion DĂNĂILĂ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultaţi pentru *etimologiile* din acest tom: Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti; Grigore BRÎNCUŞ, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Maria ILIESCU, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Craiova; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea din Cluj; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Cicerone POGHIRC, doctor în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător principal la Centrul de lingvistică, istorie literară şi folclor din Iaşi.

Corelaţii:

Stela TOMA
FILOLOG

Operaţii tehnoredacţionale:

Aurelia MIHAILOVICI
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Stela TOMA
FILOLOG

Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea a 2-a):

ION COTEANU
Membru al Academiei
Republicii Socialiste România

MIRCEA SECHE
Doctor în filologie, şeful Sectorului
de lexicologie de la Institutul
de lingvistică din Bucureşti

PE prep. (Semnifică ideea de contact, privit concret sau gîndit analogic pentru două sau mai multe elemente)

I. (Exprimă contactul, prin suprapunere directă sau mediată, cu o suprafaţă anumită, cu o localizare spaţială pe o suprafaţă nedefinită sau cu un spaţiu conceput ca o suprafaţă)

1. (Exprimă situarea în contact direct a două elemente, dintre care unul este suprapus celuilalt) *Şedea-vor pre scaunul tău.* PSALT. HUR. 114r/3. *De veri amu vărsa lacrămi pre faţa ta, sufletul tău curăţi-veri den păcate.* CORESI, EV. 52. *Luo pre sine veşmintele văduieşte.* PALIA (1581), 157/12. *Să îmble cu picioarele sale pre pămînt.* VARLAAM, C. 63. *Ieşi din peşteră . . ., călare pre un leu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13r/18. *Pînă astăzi pe alocurea să vede că au cite o şcolişoară de invaţă.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. *Şaica mare ce să pogoară pe Siret* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 11. *Alexandru . . . lui Filon zise să meargă pre uscat cu călăraşi.* ALEXANDRIA (1794), 72/1. *Iară el tot trapădă nainte Pă drumul care întîi apucasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 126. *Corăbiile . . . avea voie a naviga (pluti) pe Dunăre.* CR (1829), 284²/22. *Pentru a scăpa vinul de stricăciunea ce o poate avea, rămiind pe drojdii, s-au obişnuit a-l scoate.* I. IONESCU, C. 200/25. *Vînturile . . . Sînt menite ca pe-aiurea să mă ducă.* CONACHI, P. 265, cf. 88. *Pe zidul dinlăuntru, . . . sînt zugrăvite portreturile lui Duca Vodă şi a familiei sale.* RUSSO, S. 198. *Ce veste, frumoasa mea doamnă, zise el sărutînd-o pe frunte.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Viţele se încolăceau pe arbori.* FILIMON, O. I, 203. *„Conul Leonida", jucat pe o scenă de a doua mînă, nu a plăcut.* MAIORESCU, CR. II, 171. *Pe unde trece ea, faţa pămîntului se usucă.* EMINESCU, P. L. 6. *Pe frunte poartă coroană de oţel.* id. O. I, 96. *Uite ce blîndă mi-a ieşit pe trup.* CREANGĂ, P. 265. *Bună mîncare! . . . raţă friptă pe varză.* CARAGIALE, O. I, 142. *Hîrtia . . . e în adevăr maculatură scrisă pe amîndouă părţile.* SLAVICI, N. I, 206. *Radem cu unghiile florile de gheaţă cari s-au pus pe geam.* VLAHUŢĂ, CL. 133. *Stau moarte zăvoarele pe porţi.* COŞBUC, P. I, 159. *Tata m-a bătut pe umăr.* GOGA, POEZII, 114. *Trecuse din întîmplare pe acolo.* GÎRLEANU, N. 179. *Ploaia plînge pe drum.* BACOVIA, O. 66. *Nu mai dau pe acasă decît noaptea.* GALACTION, A. 415. *Nu l-am zărit pe nicăieri.* CAMIL PETRESCU, T. III, 412. *Întîndea delicat untul pe chiflele despicate în două.* C. PETRESCU, C. V. 141. *Într-o dimineaţă, potrivindu-mi pălăria pe cap, faţa Eliza mă luă în oraş.* BRĂESCU, O. A. II, 66. *Pe front aşa se bea.* SAHIA, N. 57. *Un scaun pe trei picioare era ca o gadină nemaivăzută.* VLASIU, A. P. 124. *Pe aici ai luptat şi tu cu oştile.* SADOVEANU, O. X, 376. *Conducători de laboratorii ori de cercetări pe teren.* D. GUSTI, P. A. 326. *El desenează chipul pe piatră.* OPRESCU, S. 237, cf. 162. *Trei fluturi . . . stau ca trei unghiuri echilaterale pe părelele meu.* ARGHEZI, P. T. 434. *Se murdăreşte pe haine.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. *E viscol pe undeva.* id. S. 760. *Am reuşit să urc în tren numai cu preţul unor vînătăi pe tot corpul.* BLAGA, H. 178. *Trei cazuri de ciumă s-au ivit pe bord.* RALEA, S. T. I, 244. *Nici urmă de nori pe cer.* STANCU, D. 331. *Port . . . Jugul vremii aspre pe grumaji.* BENIUC, V. 40. *Pe cer, luna răsărise.* PREDA, M. 78. *Fiecare cuvînt a fost înregistrat . . . pe bandă de magnetofon.* SCL 1966, 265. *Dimineaţa-i rouă mare Şi se udă pe picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 425. *Începe a trage cu arcuşul pe strune.* RETEGANUL, P.V, 38. *Pe degetul lui cel mic E inel frumos d-argint.* FRÎNCU-CANDREA, M. 228. *De rea şi de veninoasă Mai n-are carne pe oase.* FOLC. TRANSILV. II, 387. (În formule de poruncă, îndemn etc., cu elipsa verbului) *Daţi vînt armelor voastre! pe cai, şi după mine!* ALECSANDRI, POEZII, 231. (Situarea este localizată într-o parte definită a unei suprafeţe) *Fu înrema mea ca ceara topindu-se pre mijlocul maţelor meale.* PSALT. SCH. 64/1. *Calapeteasma besearecei să rupsă pre mijloc.* VARLAAM, C. 87. *Pupu dormea pe partea dreaptă.* GALACTION, O. A. I, 58. *Pe dos, firele se încîlcesc între ele, dau impresia unei ţesături.* OPRESCU, S. 160. *De sus pică apa, dedesubt fuge tocila: se culcă oţelul pe lat.* ARGHEZI, P. T. 214. *Simţi picături fierbinţi picurîndu-i pe dosul mîinii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 485. *Era o curte înconjurată pe trei laturi de ziduri înalte.* STANCU, D. 284. (Situarea corpului este localizată pe o parte definită a acestuia) *Cătu-l văzu că vine drept pre talpe şi sănătos, să miră.* VARLAAM, C. 444. *Căzu pre genunche.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3v/22. *Abia se mai ţinea pe picioare.* CR (1846), 80²/9. *Hatmanul . . . sta pe picioare, ţinînd în mîini un baston de argint.* FILIMON, O. I, 248. *Pe vîrful degetelor, trecu prin tindă.* EMINESCU, P. L. 48. *Omul, cînd doarme fără grije, doarme pe-o ureche.* CARAGIALE, O. I, 136. *Marcu zace întins pe burtă.* SLAVICI, N. I, 26. *Dete şi peste calul . . . răpciugos, bubos şi zăcînd pe coaste.* ISPIRESCU, L. 15. *Se lăsase moale pe lăbuţe.* TOPÎRCEANU, B. 97. *Mă înalţ puţin pe-un cot.* BLAGA, H. 213. *Se răsuci pe călcîie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 216. *Achim se lăsase pe vine.* PREDA, M. 114. *Scoală, scoală, măi bărbate, Nu mai tot zace pe spate.* ALECSANDRI, P. P. 53. ◇ (Situarea prin acoperire, parţială sau totală, a unei suprafeţe) *O piiatră mare era pre gura fîntînii.* PALIA (1581), 113/19. *Această piatră* [este] *pre groapa Radului Buzescul* (a. 1610). GCR I, 44/5. *Părul ei . . . se împărţea despletit pe umerii şi spatele sale.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Toarnă . . . toată apa cea din fîntînă pe jăratec.* CREANGĂ, P. 65. *Dantele negre deşirate Se întind pe pietrele curate.* ARGHEZI, VERS. 708. ◇ (Situarea este localizată între limitele unei suprafeţe sau într-un volum) *Oamenii . . . se odihnesc pre pat.* VARLAAM, C. 320. *Mulţi . . . lăcuiesc pre acel loc* (a. 1646). GCR I, 118/21. *Cazacii se sloboziia cu luntri, de într-pă Marea Neagră.* R. POPESCU, CM I, 345. *Să întorc cu lacrămi pe ochi către milostivul şi înduratul lor părinte.* MARCOVICI, D. 5/20. *Au pus lemne pe foc.* DRĂGHICI, R. 84/5. *A luat pielea cea de porc . . . şi a dat-o pe foc.* CREANGĂ, P. 88. *Focul nu era făcut pe vatră.* ISPIRESCU, L. 23. *Pe gît simţi un gust de rugină.* DELAVRANCEA, S. 152. *Îmi încărcai . . . boclucurile pe o cotiugă.* HOGAŞ, DR. II, 45. *Hora începea pe bătătura dinaintea circiumii.* REBREANU, R. I, 125. *Străjile stăteau pe ganguri, în rînduri lungi.* SADOVEANU, O. XII, 103. *Păstorii transilvăneni coborau pentru iernat pe şesurile de dincolo de Carpaţi.* PUŞCARIU, L. R. I, 216. *Ne îmbarcăm pe-un vapor românesc.* BLAGA, H. 110. *Ducem vitele pe luncă la păscut.* STANCU, D. 99. ✦ (Situarea prin suprapunere mediată faţă de o suprafaţă) *Voi noora noor pre pămînt.* BIBLIA (1688), 6²/39. *Nu se zărea fum pe sate.* SADOVEANU, O. I, 189. *Pe codri stăteau grămezi de . . . nouri.* id. ib. 254. *Luna-şi aşază ciobul pe moşie.* ARGHEZI, S. I, 50. *Luna-i ţos pe pajişte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 106. *Şi te scoli în prinzu mare Cîndu-i ciurda-n zăcătoare Şi soarele pe răzoare.* id. ib. 422. *Te-oi lua . . . De mi-ei isprăvi: Pod pe Marea Neagră De fier şi oţel.* BALADE, I, 285. *Unul nu găseşte pod pe apă, altul nu găseşte apă de băut.* ZANNE, P. III, 445.

2. (Exprimă contactul dintre o suprafaţă prin care se poate intra sau ieşi şi ceea ce o străbate) *Intraţi pre uşa lui.* PSALT. HUR. 82v/6. *Se adunară mulţi, că nu putea încăpea nece pre porţi.* CORESI, EV. 54. *Intra . . . pre poarta oraşului.* PALIA (1581), 86/12, cf. VARLAAM, C. 38. *Au scăpat numai el cu o slugă a lui . . . pă o fereastră.* R. POPESCU, CM I, 259. *Să iasă albinele numai pre urdinişul coşniţăi.* MOLNAR, E. S. 125/2. *Ieşind pe poarta raiului, . . . îndată îi stătu 2 arhanghelî . . . înaintea lui* (a. 1799). GCR II, 167/14. *Să ieşim pe poarta ce dă spre rovină.* CR (1848), 8²/52. *Îi turnă pe gît otrava.* NEGRUZZI, S. I, 164. *Ieşind pe uşă iute, ei s-au prins de subsuoară.* EMINESCU, O. I, 154. *Ţîşnea şingele pe gură.* PĂUN-PINCIO, P. 46. *Vîri capul pe uşa bibliotecii.* GALACTION, O. A. I, 113. *Muzica din localuri răbufnea pe uşi.* VLASIU, D. 315. *Substanţe care se iau pe gură.* BELEA, P. A. 149. *Calul . . . suflă puternic pe nări.* PREDA, M. 10. ◇ (Străbaterea prin traversare, de obicei de-a lungul unei suprafeţe) *Luo iscodnicii şi pre altă cale îi scoase.* COD. VOR. 122/17. *Nu putea nimea pre acea cale să treacă.* CORESI, EV. 235. *I-au scos pe potica Buzăului.* N. COSTIN, LET. II, 32/20. *Mari gîrle din care trag apa pe şanţuri.* GOLESCU, Î. 88. *Apa era condusă din vale pe canale.* AGÎRBICEANU, A. 68. *Unde umbli*

pustiu pe sate? VLASIU, A. P. 337. *Îl port eu cu mine pe țară.* DAN, U. 213. *Au suit în munți pe poteci ascunse.* BLAGA, H. 192. ✦ (Străbaterea se produce prin intermediul privirii) *Căotară pre o fereastră și văzură mulțime de oameni.* VARLAAM, C. 430. *Îl vede privind îngrijorat pe fereastră.* CAMIL PETRESCU, O. III, 203.

3. (De obicei urmat de un determinant cantitativ, exprimă contactul dintre o suprafață și ceea ce se așază sau se întinde pe această suprafață în mod continuu ori intermitent) *Teatrele . . . se înmulțesc mereu pe tot întinsul țării.* ARGHEZI, B. 156. *Pe zeci de mii de hectare, brațele Tamisei se desfac în nenumărate canaluri.* RALEA, S. T. I, 284. *Îi erau mușterii credincioși... toți ciobanii, pe trei poște în jurul Bucureștilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Automatele, pe-o lungime de kilometri, prinseră să răpăiască.* CAMILAR, N. I, 387. ✦ (Cuprinderea unei suprafețe prin intermediul privirii) *Își rotea privirile pe toată cîmpia. O privea pe toate părțile.* (Urmat de alte elemente de relație) *Împăratul . . . se tot uita pe de toate părțile la el.* ISPIRESCU, L. 72. *Să tot înholbară birișii pre de toate laturile.* RETEGANUL, P. V, 47.

4. (Exprimă contactul dintre un reper spațial și ceea ce se orientează către acesta) *Căzu pre cerbicea lui și sărută el.* CORESI, EV. 21. *Apa cea de ploaie . . . să pogoară din nuări pre pămînt.* VARLAAM, ap. GCR I, 107/20. *Cînd sămăna, una căzu lîngă cale . . . Iară alta căzu pre pietriș.* N. TEST. (1648), 44^{v}/33. *Au turnat pre capul svinției sale untdelemn și apă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37^{v}/13. *Sămința cît de bună căzînd pre petros pămînt, . . . Va da numai poame-amare.* ASACHI, S. L. I, 65. *Să-mi pun cușma pe-o ureche.* ALECSANDRI, P. I, 62. *Capul greu cădea pe bancă.* EMINESCU, O. I, 141. *Își trase iute . . . căciula pe ochi.* ISPIRESCU, L. 216. *Prea-și dau, la vreme de bătrînețe, barișul pe ceafă.* DELAVRANCEA, T. 148. *Cheia ce mi-ai dat aseară Mi-a căzut din turn Pe scară.* MINULESCU, V. 14. *Un om smead cu gugiumanul aplecat pe sprîncene.* SADOVEANU, O. V, 498. *Bătrînul . . . își ridică ochelarii pe fruntea pergamenoasă.* CONTEMP. 1968, nr. 1146, 6/7. ◇ (Reperul spațial către care este îndreptat ceva prin poziție) *Purcease de acolo la un deal, ce era . . . pre partea de către răsărita soarelui.* PALIA (1581), 48/20. *Dulapurile . . . sînt deschise pe o galerie.* M. I. CARAGIALE, C. 107. *Într-un birou, stau aplecate pe cîteva mese triste cele cinci sau șase figuri ale registraturii.* ARGHEZI, P. T. 419. *I-a bătut în fereastra care da pe Brezoianu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 233. (Urmat de alte elemente de relație) *Oște no sînto pre de către Suceavă* (a. 1616). IORGA, D. B. I, 33. *Au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova.* NECULCE, L. 9. *Unii să bătea în față cu dînșii iar alții i-au luat . . . pe despre tunuri.* ANON. CANTAC., CM I, 212. *Rămăind . . . și alături pe despre răsărit capul locului mănăstirei Copoului* (a. 1803). URICARIUL, IV, 173/5. (Reperul spațial este o parte a corpului omenesc însuși) [Părintele Ghermănuță] *urca și scobora... lăsat pe spate la vale.* HOGAȘ, DR. I, 241. *Tăcu și lăsă capul pe piept.* REBREANU, R. I, 128. *Sergentul Udrea . . . se plecă înainte și pe spate, cu ochii plini de lacrămi reținute, cu buza sîngerîndă.* BRĂESCU, O. A. I, 28. *Îndu-și căciula pe spate, se scărpină în creștet.* TUDORAN, P. 23. ◇ (Reperul de orientare spațială privit ca destinație asupra căreia se concentrează o acțiune) *Căzu foc pre ei.* PSALT. HUR. 48^{v}/8. *Pogoriră pasările pre trupure.* PALIA (1581), 57/15. *Noaptea i-au surpat boiarii cortul pă el și așa l-au omorît.* R. POPESCU, CM I, 292. *Năvălind pre lăcașurile numiților . . ., cu amară moarte i-au omorît.* ȘINCAI, HR. II, 125/38. *Tătarii ca zăvozii pe dinsul dau năval.* ALECSANDRI, POEZII, 291. *Piei d-aci, spurcăciune, că mă pui cu bolovanii pe tine.* PETICĂ, O. 220. *Se surpă casa pe noi.* REBREANU, R. II, 89. *Scoteam apă din șanț cu găleata și-o aruncam pe noi.* VLASIU, A. P. 57. *Pune dulăii pe ea.* DEMETRIUS, V. 86. (În formule de poruncă, îndemn etc., cu elipsa verbului) *Comisarul: Pe dînsul, serjenți.* ALECSANDRI, T. 57. *El care visează în toate serile de cîte zece ori, să sperie că i se brodește un vis. Pe el, copii!* DELAVRANCEA, T. 23. *Pe el, măi, după dînsul, măi. Ține-l, măi!* SADOVEANU, O. I, 244. ◇ (Reperul spațial privit ca destinație accidentală sau provizorie; în construcția *pe la*) *În drum spre casă am trecut pe la tine. M-am oprit pe la bibliotecă. Mama este pe la bucătărie.* ✦ (Orientarea către un reper prin intermediul privirii) *Prevește pre menre și mă miluiește.* PSALT. HUR. 73^{v}/6. *Și-mi răspunse îngerul și-mi zise: caută în giosu. Și căutai în giosu pre pămînt și văzui u*[n] *om murind* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 421/10. *Și toți den bescarecă, ochii le . . . căuta pr-insul.* CORESI, EV. 456. *Fiiul cu mare frică să caute pre fața mîni-sa.* PRAV. GOV. 93^{r}/13. *Ochi-mi s-ațintară pe semnul mîntuinței.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Pe soare poți căta și pe mine ba?* ALECSANDRI, T. 795. *Într-un tîrziu el a-ntrebat, Privind așa pe deal, răzleț: Departe-i pînă-n sat?* COȘBUC, P. I, 229. *Privirile . . . se opriră pe băiețelul arhivarului de la judecătorie.* GÎRLEANU, N. 157. *Mama stă înmărmurită, cu ochii pierduți pe cele două linii de fier.* SAHIA, N. 50. *Începu să privească și ea pe cer.* CĂLINESCU, S. 102. *Trebuia să fie cu ochii pe rufele întinse la uscat prin curte, pentru ca „să nu facă picioare".* BARBU, P. 86. (Reperul accidental sau provizoriu către care este îndreptată privirea; în construcția *pe la*) *Așa-mi vine uneori . . . Să mă uit pe la surori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 201. *Bată-l crucea de diac, Cumu-i, Doamne, de buiac! Cu mînile pe psaltire, Cu ochii pe la copile.* id. ib. 471. □ *Mă uit pe la vitrine.* ◇ (Orientarea după un reper) *Mearseră pre urma lui pănră la Asiia.* COD. VOR. 14/24. *Văzu doi îngeri mergînd pre urma patului mortului.* PRAV. GOV. 142^{v}/22. *Să dusără pre glas pînă la groapă.* VARLAAM, C. 380. *Au sărit în apă pe urma fugariului.* DRĂGHICI, R. 167/10. *M-am luat cît colea pe urma lor pînă la Cotnar.* NEGRUZZI, S. I, 171.

5. (Exprimă contactul dintre o suprafață și ceea ce este localizat în imediata apropiere a acestei suprafețe) *În vreamea aceaia sta Isus pre ezerul Ghenisaretului.* CORESI, EV. 329. *Cetatea Seghedinului ce iaste pre apa Tisei.* ANON. CANTAC., CM I, 209. *Ne oprirăm spre a ne odihni puțin la un han așezat pe șosea, la ieșirea din pădurea Secului.* HOGAȘ, DR. I, 41. *Locuiesc pe aceeași stradă de vreo 11 ani.* SAHIA, N. 95. *Blînzi profesori de latină... pescuiesc duminica pe Tamisa.* RALEA, S. T. I, 277. ✦ (Apropierea este localizată prin raportare la un reper situat la o oarecare distanță) *I-au ieșit înainte Pătru Vodă Aron pe Siretiu, la Dolești.* URECHE, L. 83. *Și l-au aflat ... pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arînd la o movilă.* NECULCE, L. 11. *Să ia fumăritul dă la tot omul, căți vor fi lăcuitori pe baltă* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 341. [Leșii] *au purces pe Bahlui în sus.* NEGRUZZI, S. I, 170. *Pe coastele Calabriei vaporul înaintează În unda luminoasă ce noaptea fosforează.* ALECSANDRI, P. III, 74. *Mai la vale pe rîu . . . este o altă peșteră.* ODOBESCU, S. I, 341. *Judecată ce avea cu dirjii moșneni de la Toroipanu pe Neajlov.* M. I. CARAGIALE, C. 90. *Mai departe, pe rîu în sus, către miazăzi se profilau Munții Albaștri.* BLAGA, H. 12. *Numai pe Tîrnava Mică Am o mîndră ibovnică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 24. *Cîte flori pe Putna-n sus Toate cu badea le-am pus.* FOLC. TRANSILV. II, 333. ◇ (Localizarea spațială a unei realități este definită prin aproximarea apropierii față de un reper pe lîngă care se află; în construcția *pe la*) *Glonțul îmi vîjîie pe la ureche.* EMINESCU, P. L. 159. *Zărind un chip trecînd pe la fereastra noastră Ai exclamat.* DENSUSIANU, L. A. 74. *Dumitra se plimba prin tindă, pe la uși, auzea tot.* STANCU, D. 363. *Vecinii ieșiseră pe la porți.* PREDA, M. 103. *I-a dat dracul cu coada pe la nas.* ZANNE, P. VI, 590.

6. (Contactul dintre un element și ceea ce ajută la susținerea, suspendarea, sprijinirea etc. acestuia) *Veadră ducea pre umăr.* PALIA (1581), 89/4. *Vor vedea fiiul omenesc viind la giudeț pre nuării ceriului.* VARLAAM, C. 22. *Și văzu pre D*[u]*mnezău pre scară răz*[i]*mat* (a. 1683). GCR I, 273/24. *Iată anin harta pe copaciu.* DRĂGHICI, R. 19/17. *Pe aripele fantazii mă înalț amu spre stele.* ASACHI, S. L. I, 165. *Atîrnă pe coapsa stîngă o sabie încovoiată.* NEGRUZZI, S. I, 23. *Epocele se-nșiră ca măr-*

gelele pe aţă. EMINESCU, O. I, 140. *Vede-un băiet, că se acăţăra pe stîlpul porţei de teama cinilor.* CREANGĂ, P. 147. *Se sprijineşte în palma stîngă pe poartă şi cu dreapta îşi acopere ochii.* CARAGIALE, O. I, 64. *Argaţii slobozîră buloaiele pe pălămări groase în pivniţă.* SLAVICI, N. I, 88. *Are în mîna stîngă un smoc de chei înşirate pe o verigă de argint.* VLAHUŢĂ, CL. 156. *Pe braţ te-aş purta.* COŞBUC, P. II, 161. *Se uita de cîtăva vreme cu stăruinţă la cîrnaţii spînzuraţi pe sîrmă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Cîţiva cîrnaţi lungi . . . atîrnau pe cuie deasupra tejghelei.* HOGAŞ, DR. I, 116. *Toader Strîmbu, cu toporul agăţat pe braţul sting . . . răspunse tot rizînd.* REBREANU, R. II, 111. *Sprijinindu-se pe umerii soldaţilor a sărit jos.* SAHIA, N. 86. *Mîna sprijinită pe cureaua cingătoarei.* OPRESCU, S. 15. *Drumeţul înghesuit . . . A fost adus pe targă.* ARGHEZI, VERS. 206. *Cînd intra în biserică, sprijinindu-se pe baston, producea emoţie.* CĂLINESCU, S. 735. *Un măr atîrnă putred pe creangă.* BENIUC, V. 76. *Sfecla . . . se rade pe răzătoarea cu găuri mari.* S. MARIN, C. B. 53. *Nu te lăsa pe funia altuia în puţ.* ZANNE, P. V, 299. ◇ (Transmiterea de sunete prin intermediul anumitor instrumente muzicale) *Trăiesc . . . cîntînd pe fluier sau pe caval doinele lor.* ODOBESCU, S. I, 229. *Limbă, tu, caută cuvinte Şi spune Pe meştere strune Cum s-a-ntîmplat!* BENIUC, V. 120. ✦ (Transmiterea, de obicei, a unei comunicări, printr-un intermediar) *Cu multă cinste şi în multe chipuri . . . părinţilor grăit-au pre prooroci.* CORESI, EV. 2, cf. 186. *Această carte o-u trimesu patriiarhol . . . pre un călugăr* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 54/6. *Strămoşii noştri pre tine au nădeajde să să izbăvască.* VARLAAM, C. 384. *Împăratul îţi porunceaşte pre mine să te-nsîmbredzi cu patriarhul Antonie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63r/23. *Iară Pătru Vodă . . . au trimis jalobă pre căzaci la împărăţie.* N. COSTIN, L. 548. *Să ni trimiţ şi acum 2 coroi şi un uliu şi pe oameni de ispravă să-i trimiteţ, ca să-i aducă făr de stricăciuni* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 239. *Nu mai vine, veni-ar numele pe ciori şi pe cofofene.* BARONZI, L. 86. *O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.* EMINESCU, O. I, 129. *Scrie . . . să-ţi trimală mustelile pe poştă!* HOGAŞ, DR. II, 133. *Am vorbit cu dînsul pe sîrmă, să vie în bătaie de vînt cu procurorul.* SADOVEANU, O. XVIII, 572. *Veşti mai mîndre ca-n poveşti A zvonit pe frunză vîntul.* BENIUC, V. 105. *Am trimis o scrisoare pe Gheorghe.* BUL. FIL. V, 170, cf. 182. *Care floare a-nflori întîie Ţi-oi trimite-o, bade, ţie . . . Pă soare.* FOLC. TRANSILV. I, 305. *N-am pe cine porunci, La tine nu pot veni.* ib. II, 332. *Băluţă, băluţă, Albă la pieliţă, Neagră la cosiţă, Neagră la străiţă, Ce-mi spui pe Bistriţă?* FOLC. MOLD. I, 87.

7. (De obicei urmat de un determinant cu sens distributiv, exprimă încadrarea elementelor unui ansamblu divizibil într-un număr de unităţi colective — şiruri, grupuri etc.) *Despărţi oamenii . . . şi oile, boii şi cămilele pre doao gloate.* PALIA (1581), 130/16. *Trăsurile, pe două şiruri se mişcă încet, ca după mort.* VLAHUŢĂ, CL. 165. *Filip găsi băieţaşi şi fetiţe, adunaţi pe grupuri în faţa unor patrulatere împărţite în careuri.* CĂLINESCU, S. 307. *Sute de dorobanţi aliniaţi pe două rînduri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 189.

8. (Exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare spaţială faţă de un reper) *Cursemu pre lîngă u[n] ostrov.* COD. VOR. 88/6. *Într-acel loc n-au fost oameni strînşi pre lîngă acel vrăjmaş.* PRAV. 88. *Să-ţi facă numelui ocară Nebunii ce-s pre-aproape de ţară.* DOSOFTEI, PS. 247/14. *Tunurile nu bat în oaste, ci pe dasupra.* R. POPESCU, CM I, 373. *Şedeam ca un pui de cerb care . . vede o turmă de cîini flămînzi trecînd pe aproape.* BELDIMAN, N. P. II, 83/15. *Repedea luntre amu departe duce . . . Al meu odor ... Line săltaţi voi undelor azure Pre lîngă ea.* ASACHI, S. L. I, 85. *Strigăte de Allah! Allah! se aud pe sus prin nori.* EMINESCU, O. I, 144. *Mălaiul îl turnă p-alături de sită.* DELAVRANCEA, S. *întors de la facultate, pe alături.* CĂLINESCU, E. O. I, 221. ◇ (Situarea pe un plan orientat prin raportare la un reper este definită prin opoziţie subînţeleasă faţă de acest reper) *Trupul mieu pre dedesuptul pămîntului.* PSALT. HUR. 118r/7. *Se luo mare cuviinţă a la pre asupră de ceriu.* PSALT. SCH. 1 9/8. *Bl[ago]s[loviţi] apele ce-s pre supra de ceriu.* CORESI, PS. 437/3. *Foc cura pre dinaintea lui.* id. EV. 38. *Oficerii moschiceşti merge tot pre denafara părcanilor, cineş dreptu steagul său.* NECULCE, L. 239. *Înţelegînd că şi hanul vine cu oaste din Crîm şi alţi megieşi pre dincoace, şi-au plecat capul.* id. ib. 307. *Pereţii caselor pri dinafară* [erau] *tot de marmure.* CANTEMIR, IST. 128. *Au măsurat în sus spre apus pe dinapoia caselor* (a. 1776). URICARIUL, XVI, 137. *Se simţi tras pe dinderăt, de minica surtucului.* ODOBESCU, S. III, 46. *Dă foc casei celei de aramă pe dedesupt.* CREANGĂ, P. 249. *S-o descui pe dinăuntru şi să ieşi.* CARAGIALE, O. I, 223. *Pe dincolo se auzeau uşi trîntite.* BASSARABESCU, V. 17. *Pe-afară de stai Te-năbuşi de fum.* BACOVIA, O. 10. *Pe dinaintea casei . . . Lenţuca, pieptănată frumos, se plimba.* BRĂESCU, O. A. II, 36. *Cercetez cu luare-aminte iarăşi toate clădirile pe dinafară.* BLAGA, H. 244. *S-au zăvorît pe dinăuntru.* STANCU, D. 133. *Cercetă corabia pe dedesubt.* TUDORAN, P. 103. (Urmat de alte elemente de relaţie) *Mearse pre den dărăt de se apropie şi se atinse de marginea veşmîntelor lui.* CORESI, EV. 382. *Au zugrăvit şi biserica lui Sfîntul Nicolai pe din luntru.* N. COSTIN, LET. II, 20/33. *Vracii ung pre den afară usnele păharului cu dulceaţă* (a. 1710). GCR I, 363/32. *Casa Floricăi . . . s-o cercetez puţin pe din întru.* ALECSANDRI, T. 928. *Pe din lăuntrul capacului se citesc, gravate în metal, cuvintele următoare . . .* ODOBESCU, S. I, 456. *Să dăm foc casei pe din lăuntru.* CREANGĂ, P. 175. ✦ (Situarea în dreptul unui reper) *Haina lui, cu detalii preţioase la mîneci, se despică mult pe bust, prelungind gulerul pînă la stomac.* ARGHEZI, P. T. 417. *Pantalonii, largi pe pulpe, cad în strîmtoare pe genunchi şi continuă strîmtîndu-se.* id. ib. 418. *Ofiţerii în uniforme pe talie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400. *Rochia liliachie, strînsă pe talie.* id. ib. III, 76. *Peste cămaşe poartă o flanelă spălăcită de bumbac, cu găuri mari, rotunde, pe spinare.* STANCU, D. 105.

II. (Exprimă încadrarea într-o anumită unitate de timp sau într-o circumstanţă care se desfăşoară în timp)

1. (Exprimă încadrarea în cursul unei zile anume indicate) *Craiul Poloniei au mers în Şambor pe 24 august, ca să petreacă acolo 13 zile.* ŞINCAI, HR. II, 21/20. *La Bălgrad, au adunat Ţeara Ardealului pe 20 noiembrie.* id. ib. 276/6. *Nu i-au dat drumul pînă ce n-a făgăduit că vine pe ziua de sfînta Maria.* SLAVICI, N. I, 204. *A căzut la Mărăşeşti în iulie 1917, pe ziua de 15.* ARGHEZI, P. T. 149. □ *Pe data de 16, avem şedinţă.* ✦ (Încadrarea într-un moment neprecizat dintr-o circumstanţă privită ca durată) *Acest răspuns au venit lui Dumitraşco Vodă de la paşe pre amiiadzădzi.* NECULCE, L. 214. *Pe toamnă, murise Michelson şi se orînduise Prosoroski general mai mare peste toată oştirea.* GHICA, S. 19. *Ajung acolo, cam pe înserate.* CREANGĂ, P. 158. *Mai pe-nnoptat A mers s-aţîţe-n vatră foc.* COŞBUC, P. I, 255. *Uite-n ţintirim pe noapte, Spun că văzură umbra lui.* GOGA, POEZII, 121. *Pe înnoptate, ajunserăm în Păltiniş.* HOGAŞ, DR. I, 139. *Pe înserate, îmi plăcea să mă aşez cu Osman, dulăul, pe prispă.* M. I. CARAGIALE, C. 72. *Vor trece îndrăgostiţii pe-nserat Visînd în fiecare primăvară Un vis pe care şi tu l-ai visat.* TOPÎRCEANU, P. O. 146. *Pe un sfîrşit de toamnă ..., domnul general, comandant al corpului de armată, face ultima inspecţie.* BRĂESCU, O. A. I, 77. [Era] *curios de schimbat, mult mai slab decît pe iarnă.* CĂLINESCU, S. 107. *Pe seară ajungem la Sugag, sat de munte.* BLAGA, H. 53. *Mult, bade, te-am aşteptat Aseară pe înnoptat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 144. *Lasă-l să nie pe-afară*

MOXA, 352/8. *Pre aceia vreme fost-au iarnă grea.* URECHE, L. 161. [I-a dat] *feardel*[e] *de mălai 4 pre vreame fometi* (a. 1685). IORGA, S. D. V, 126. *Pre vreamea lui sultan Suliman . . . cu multa lui înțelepciune au oprit și n-au surpat păginii bisaricile.* BIBLIA (1688), [prefața] 7/16. *Și au pogorît . . . pe vreamea seacerii de grîu.* ib. 622[2]/39. *Acesta spunea că era pre vreamea războiului avarilor.* MINEIUL (1776), 161[v2]/28. *Matca care să dă stupului căruia îi lipsește matcă, o prinzi pre vreamea roitului.* MOLNAR, E. S. 120/8. *Se află multe inscripții într-insa pe vremea împăratului acestuia făcute.* ȘINCAI, HR. I, 14/34. *Drăghici era pă vremile acele Cel mai bătrîn din cătele toate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 87. *Samarkanda . . . era capitala Tătariei pă vremile acele.* GORJAN, H. I, 2/16. *Și-l rugă . . . să nu mai îngreuieze provincia, urcînd tributul peste cel ce se da pe timpul lui Ioan Sigismund.* BĂLCESCU, M. V. 41. *Pe timpul luptelor . . . locuințele aveau nevoie mai mult de metereze decît de ferestre largi.* RUSSO, S. 195. *P-așa vremuri să zice că ar fi văcuit împăratul cu stema ruptă din soare.* DELAVRANCEA, S. 81. *Aici o să stau astăzi pe vremea arșiței.* GÎRLEANU, N. 226. *Un gol istoric se întinde, Pe aceleași vremuri mă găsesc.* BACOVIA, O. 13. *Am deschis ochii în lumea ideilor și a literaturii pe vremea cînd Dobrogeanu-Gherea era mentorul tineretului generos din țara noastră.* GALACTION, A. 310. *Cu băcanul se înțelese ca . . . să petreacă la el la moșie, ca holteii, pe timpul prepelițelor.* BRĂESCU, O. A. I, 17. *Pe vremea aceea era vai și-amar de țară.* SADOVEANU, O. I, 167. ◇ (Prin aproximarea depărtării circumstanței față de un moment actual; în construcțiile *pe atunci* sau *pe vremuri*) *Eram pre atuncia la școală la Bar.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/14. *Pe aluncea avea mari bîntuieli și pagube.* C. CANTACUZINO, CM I, 36. *El se numea pe atunci Bertrand.* EMINESCU, P. L. 66. *A fost pe vremuri ceva de capul lui dar acum s-a zaharisit.* M. I. CARAGIALE, C. 19. *Hîrtia, cerneala, tiparul — ce curată întrebuințare aveau pe vremuri.* ARGHEZI, P. T. 45. *Fusese pe vremuri, . . . preot în sat.* BLAGA, H. 8. *Pe-atunci credeam aievea în basmul Cosînzenii.* BENIUC, V. 23. *Pe-atunci puteam eu, oare, să prevăd . . . Că în curînd am să trăiesc dureri Banalizate-n tomuri de poeme?* LABIȘ, P. 120. *Pe atunci anul era de trei zile.* RETEGANUL, P. IV, 17.

2. (Exprimă încadrarea treptată în etapele unei perioade în curs de desfășurare; în construcțiile *pe zi* sau *pe an ce trece* sau *ce merge*) *Pe dzi ce trece tot să-nglotie oastea.* NECULCE, L. 128. *Siguritatea se întemeiază pe an ce merge.* GT, (1839), 173[2]/16. *Numărul adepților lui, de va fi fost, vreodată mai mare, astăzi desigur scade pe zi ce merge.* MAIORESCU, CR. II, 266. *Ea din ce în ce mai dragă îi-ar cădea pe zi ce merge.* EMINESCU, O. I, 160. *Cînd se apropie toamna, Marta pe zi ce mergea se făcea tot mai nedumerită, mai gînditoare.* SLAVICI, N. I, 130. *Era cu putință să aibă de vorbit cu Pantazi, cu care pe zi ce trecea se lega mai strîns.* M. I. CARAGIALE, C. 113. *Avea . . . o colecție de taleri, al căror număr sporea pe zi ce trecea.* BLAGA, H. 100. *Seamănă pe zi ce trece cu Miai.* CAMIL PETRESCU, O. II, 381. ✦ (Încadrarea într-un moment nedefinit din timpul parcurgerii unui itinerar; în construcțiile *pe drum* sau *pe cale*) *Hicleșig făcea se lu ucigă elu pre cale.* COD. VOR. 66/6. *Iosif porunci . . . cum chelciug încă să le dea pre cale.* PALIA (1581), 176/6. *De să va prileji să moară* [vita] *pre cale, să-i dea doo vite drept una.* PRAV. 6. *Vizirul au grăit împăratului că nu-i bine să-l mazilească pre cale, ca să nu facă sminteală.* NECULCE, L. 43. *S-au întors la Țarigrad; iar pe cale multe răotăți au făcut.* R. POPESCU, CM I, 283. *Multe minuni și tămăduiri ce făcea . . . pre cale.* MINEIUL (1776), 160[v2]/20. *Pe drum* [Făt-Frumos] *horea și doinea.* EMINESCU, N. 5. *Turturică . . . mi-i ajunge pe drum, căci ești mai sprintenă decît mine.* CREANGĂ, P. 273. *Ține doi lei de parale, ca să ai ce mînca pe drum.* CARAGIALE, O. I, 224. *Tu să nu vorbești nimic pe drum.* id. ib. VI, 287. *Pe drum, o pană de motor oprește automobilele.* VIANU, A. P. 385.

3. (De obicei urmat de un determinant cantitativ, exprimă încadrarea în tot cursul unei perioade, unei circumstanțe) *Cheltuiala musafirilor pe luna lui mart* (a. 1760). IORGA, S. D. XXII, 103. *Calendariu ce slujește pre 100 de ani.* CALENDARIU (1814), 1/3. *Întîmplîndu-să să moară acel ce are cumpărat în orîndă venitul lucrului, trece contractul și la moștenitorii lui pre anii cumpărăturii.* PRAVILA (1814), 60/21. *Sclavia este pe pururea desrădăcinată în această republică.* AR (1830), 261[1]/28. *Igumeni*[i], *îngrijitori fiind ai averilor mănăstirești, nu sînt slobozi a le arenda mai mult decît pe un an.* CR (1833), 233[1]/15. *Zilele noastre ne supără pe cît ține și după ce au trecut se întorc ca să ne întristeze.* MARCOVICI, C. 57/8. *Îmi ceru voie ca să-și zidească mormîntu și să se închiză într-însul de vie d-aci înainte pă cîtă vieață îi mai rămînea.* GORJAN, H. I, 72/14. *Călători pe puțină vreme la Viena.* GT (1839), 73/43. *Titlurile n-au fost decît pe viață, fără a lăsa drept la urmași.* BĂLCESCU, M. V. 10. *N-am liniște în viață, Nici măcar pe un minut.* MUREȘANU, P. 14/6. *Pe cît timp amorul acestor juni rămase în periodul suspinelor, al privirilor melancolice . . . , ei nutură să-l ascunză de privirile oamenilor.* FILIMON, O. I, 203. *Un rege ce împînzește globu-n planuri pe un veac.* EMINESCU, O. I, 130. *Eu mă tocmesc pe trei ani.* CREANGĂ, P. 151. *Să ne mulțumim cu atîta pe ziua de astăzi.* CARAGIALE, O. I, 118. *Eu voi fi silit în curînd să lipsesc pe cîtva timp de-acasă.* id. ib. VII, 402. *Copilul . . . il pune pe un moment jos, de regulă sub masă.* MARIAN, NA. 53. *Se crede pentru osîndă ursit pe veșnicie.* PĂUN-PINCIO, P. 45. *El tăcu și pe cîteva clipe la masa lor fu liniște.* AGÎRBICEANU, A. 180. *Am făgăduit . . . să-ți dau locuință aici, în mitropolie, pe cîtă vreme îți voi urma învățăturile în Universitate.* HOGAȘ, DR. II, 45. *Voi veni în conacul tău, măcar pe-o săptămînă.* GALACTION, A. 50. *Te alegi cu niște plămîni șubrezi pe toată viața.* VLASIU, A. P. 50. *Și cîntecul și luna Și undele în care strălucea S-a stins pe totdeauna.* ARGHEZI, VERS. 54. *Casa închiriată pe o iarnă o cumpărase.* STANCU, D. 242. *Știu niște întîmplări cum nu mai sînt, Ce-s petrecute-n timpuri pe veci moarte.* LABIȘ, P. 103. *Ți-ai luat urît pe-o noapte Și ți-o fi pînă la moarte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 247. *Simbrieș m-aș fi băgat Pe-o vară la secerat.* FOLC. TRANSILV. II, 454. (Urmat de alte elemente de relație) *A mea dragoste-ai robit-o Pe de-a pururi numai ție.* VLAHUȚĂ, P. 77. ✦ (Încadrarea se referă la spațiul parcurs într-o unitate de timp) *Viteza de . . . 125 km pe oră.* ARGHEZI, P. T. 142.

4. (Exprimă încadrarea într-o perioadă posterioară față de momentul actual; în construcția *pe viitor*) *Aș fi îndestul de mulțămit dacă pe viitorie* [agricultorii] *măcar și-ar da osteneala . . . a cerceta cele zise mai sus.* I. IONESCU, C. 31/27. *Pe viitor acele pravili . . . să se păzească în toată întregimea* (a. 1845). URICARIUL, V, 359/3. *Pe viitoriu dezbaterile ținutale să se publice prin gazete.* CR (1848), 51/9. *Ușa îi va fi pe viitor închisă.* OPRESCU, S. 19. *Este necesar ca pe viitor inspectorii să efectueze un control mai profund.* GÎ 1963, nr. 691, 3/5. ◇ (Prin aproximarea apropierii față de momentul actual; în construcția *pe curînd*) *Dacă nu se face pace pe curînd, ne prăpădim cu toții.* VLASIU, A. P. 234. *Cînd cîntau cocoșii de mîezul nopții, era semn că Moșu avea să-și împlinească pe curînd somnul dintîi.* id. ib. 304. ✦ (Încadrarea se referă la data sau circumstanța în care este de așteptat să aibă loc o acțiune) *Parcă m-aș repezi pe miercuri să mai stăm de taifas.* CARAGIALE, O. VII, 129. *După depeșa ta, înțeleg că Paul va pleca din Ploiești încoace pe vineri ori sîmbătă.* id. ib. 260. *Dacă plecăm mîine, pe miercuri o să fim la Sulina, pe sîmbătă sau pe duminică poate intrăm în Bosfor.* TUDORAN, P. 32. *Pe mîine să vii la mine la amiazi.* RETEGANUL, P. V, 70. (În formule de salut la despărțire, cu elipsa verbului) *Neuasla căpitanului, după ce ne-a zis nouă „bună seara", a făcut bezele înspre salcia pleteoasă, strigînd: „la revedere, puică, pe mîne-seară"!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 109. *La coborîrea din mașina răblagită, care-i lăsase în centru, salută și le spuse celorlalți: — Pe diseară.* BARBU, P. 316. ◇ (Încadrarea se referă la data sau la circumstanța pentru care este programată săvîrșirea momentană a unei acțiuni) *Tăind și o bucată de carne de broască ca să o frigă pe sară, ceialantă rămă-*

ştiţă au udat-o cu apă de mare. DRĂGHICI, R. 88/14. *Aceasta era o poftire la prînz pe a doua zi.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Să plătească . . . două-trei rate pe anul viitor.* ARGHEZI, P. T. 467. *Le vreau, pe mîine, cînd se scoală, Copiilor, o zare mai senină.* BENIUC, V. 17. *Negrul tău să-l primeşti Şi pe mini să-l potcoveşti Cu potcoave de argint.* ALECSANDRI, P. P. 106. *Aluniş cu-alune multe, Spune la badea din curte Pe duminica ce vine Să-şi gătească peana bine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 40. *Pe seară să te gătesti . . . Că de seară vin la voi.* id. ib. 366. [Popa] *au poroncit lui Pepelea să chieme tot satul pe mîne la praznic.* SBIERA, P. 13. *Vă poftim pe duminecă dimineaţa.* FOLC. TRANSILV. I, 272. □ *Ţi-am pregătit mîncarea pe dimineaţă. Îmi fac lecţiile pe mîine.* ◇ (Încadrarea se referă la perioada sau la circumstanţa pentru care este amînată săvîrşirea unei acţiuni) *Îl legară şi în temniţă, ca un trup mort il aruncară, să-l ţie pre a doa dzi mai spre mari munci.* VARLAAM, C. 455. *Au fost silit de a lăsa pe a doua zi vinatul.* DRĂGHICI, R. 88/8. *Amînam mereu pe a doua zi.* VLASIU, A. P. 421. *Lucrul de azi să nu-l lăsăm pe mîne.* SADOVEANU, O. XIII, 535. *Trebuie să fim pregătiţi, să nu lăsăm lucrurile de azi pe mîine.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. ◇ (Încadrarea se referă la perioada sau circumstanţa pînă la care trebuie să fie încheiată săvîrşirea unei acţiuni) *Mortul să-l îngroape vineri, să nu rămăe neîngropat pre sîmbătă.* VARLAAM, C. 103. *Avea poruncă . . . să nu lase nimica pe dimineaţă* [din mîncare] (a. 1699). GCR I, 331/31. *Să fie . . . locul arat, semănat cu mălai mărunt care pe dimineaţă să fie copt.* RETEGANUL, P. V, 48.

5. (Exprimă încadrarea recentă într-o perioadă ale cărei unităţi sînt indicate numeric în continuarea altora de acelaşi tip depăşite de curînd) *Nu mîncase de două zile pe a treia.* C. PETRESCU, C. V. 129. *Trei luni pe-a patra, n-a căzut strop şi nu s-a văzut nor.* id. R. DR. 151. □ *Port paltonul acesta de trei ani pe al patrulea.* ✦ (Aproximează vîrsta, vechimea faţă de unitatea de timp imediat următoare) *Se juca ceasuri întregi cu Titi, odrasla lui, care acuma mergea pe trei ani.* REBREANU, N. 9. *Eu sînt om de merg pe şaptezeci şi patru de ani, dar pisică să facă din gît ca vrabia n-am auzit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 87. *De cîţi ani să fie Vasilică al dumitale? — De opt pe nouă.* HOGAŞ, DR. I, 71. *Cînd a răposat, mergea pe optzeci şi opt de ani.* M. I. CARAGIALE, C. 76. □ *Rochia aceasta merge pe al patrulea an.* ◇ (Încadrează în timp un eveniment prin aproximarea apropierii faţă de un reper temporal în jurul căruia are loc; în construcţia *pe la*) *Au oştit asupra ghinovezilor . . . pre la leatul 1225.* BIBLIA (1688), [prefaţa] 7/3. *Au murit oastea mai bine de giumătate, înghetată şi leşinată, că era pe la noiemvrii.* NECULCE, L. 108. *Pe la miezul nopţii au trecut Dunărea.* R. POPESCU, CM I, 451. *Pe la al patrulea ceas fiind mare arşiţă de soare lăsă acest lucru.* DRĂGHICI, R. 149/7. *Pe la anul 865, bulgarii . . . primesc religia creştină.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Au venit doi îngerei . . . Noaptea pe la cîntători.* ALECSANDRI, P. II, 183. *Pe la mijlocul postului mare . . . ea a murit.* ODOBESCU, S. I, 257. *Pe la cîntatul cucoşilor . . . se duc în Pădurea Cerbului.* CREANGĂ, P. 224. *Pe la toacă, s-a hotărît vîntul să bată numai dintr-o parte.* CARAGIALE, O. I, 175. *Cînd fu pe la scăpătatul soarelui, auziră un zgomot.* ISPIRESCU, L. 115. *Pleca din revărsatul zorilor şi se întorcea pe la amurg.* DELAVRANCEA, S. 228. *Pe la prînzul cel mic ajunseră la o chirhana.* SANDU-ALDEA, U. P. 42. *Are să sosească pe la opt la gară.* AGÎRBICEANU, A. 193. *Pe la jumătatea scoborîşului începurăm a simţi răcoare.* HOGAŞ, DR. II, 28. *Pe la chindie, intrară în codru.* SADOVEANU, O. I, 52. *Mîine seară, poate chiar diseară, Pe la aprinsul stelelor de ceară, Mai treceţi o dată La judecată.* ARGHEZI, VERS. 157. *Pe la vîrsta de 11 ani s-a produs apoi în mine, de la sine, o reacţie împotriva unor atari sentimente.* BLAGA, H. 47. *Ei se sfătuiră Pe l-apus de soare Ca să mi-l omoare.* ALECSANDRI, P. P. 1.

6. (Exprimă raportul de echivalenţă dintre o activitate, un serviciu etc. efectuate în timp şi valoarea lor, de obicei pecuniară) *Iau leafă mare, altul şi un taler pe zi.* URECHE, L. 122. *Cît să-ţi dau pe an, ca să te tocmeşti la mine?* CREANGĂ, P. 150. *Plătea . . . şasezeci de creiţari pe lună.* SLAVICI, N. I, 166. *Îşi luau coasele pe umere şi se lăsau înspre Bărăgan, unde luau cîte 5 franci pe zi.* SANDU-ALDEA, U. P. 84. *Îmi plătiţi şapte sute de lei pe an.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 192. *Ci-i dai mata pe lună? — Opt lei, cum am plătit totdeauna.* BRĂESCU, O. A. I, 211. *Cîştigă de la o sută pînă la trei sute de lei, de familie, pe lună.* ARGHEZI, P. T. 36. *Trece în colţ proprietarul meu, căruia nu i-am plătit chiria pe luna asta.* CĂLINESCU, E. O. I, 143. *Mărişcuţă din Fiscut, Cine dracu te-o ştiut Că ţi-i gura de vîndut, Că, zău, aş fi cumpărat Pe vro zi de secerat!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 445. *Ce simbrie îmi vei da pe an?* RETEGANUL, P. IV, 16.

7. (Exprimă încadrarea succesivă a aceluiaşi fapt în unităţi temporale care se repetă) *Mă bucur de tine şi-ţi cînt pre tot ceasul.* DOSOFTEI, PS. 29/7. *Atunce să aibă împăratul moschicesc a da lui Dumitraşco Vodă . . . chelluială pre dzi în toată vieaţa lui.* NECULCE, L. 212. *Cîtă sumă de bani eşia din ţară încă ştia pre tot anul.* MUSTE, LET. III, 37/33. *A aduce la acest dumnezeu cinci . . . închinăciuni pe zi.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Veşti venea pe toată ziua.* BELDIMAN, E. 45/1. *La acesle poşte în ceasuri hotărîte, de trei ori pă zi, să dau scrisori.* GOLESCU, Î. 31. *Nădejdea de a trăi se iveşte pe toată dimineaţa.* MARCOVICI, C. 63/9. *Şcolarii nu vor putea să meargă la părinţii lor decît numai de două ori pe lună şi duminicile.* CR (1832), 239²/29. *Pe tot minutul i-l aducea.* ib. (1846), 26²/46. *Oraşele . . . se ocîrmuiau de o magistratură aleasă pe fiecare an.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Năduşeli reci şi calde pe minute îl trecea.* PANN, E. I, 33/16. *Orele petrecute o dată pe săptămînă la „Junimea" steteau în cel mai mare contrast cu viaţa de toate zilele.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Să-mi dea . . . pe fiecare zi o baniţă de jaratec.* ISPIRESCU, L. 16. *Mama nu mai îmi trimitea nimic pe lună.* BASSARABESCU, V. 127. *Nu-mi ajungeau doi poli pe zi.* BRĂESCU, O. A. I, 13. *Albinele se nasc cîte două mii pe zi într-un stup.* ARGHEZI, P. T. 321. *Dobinda e de doi lei la pol pe săptămînă.* id. ib. 412. *O vacă elveţiană care dă patruzeci de chile de lapte pe zi.* PREDA, D. 51. *S-o aduci la frăţiori Pe iarnă de nouă ori Că-s mai multe sărbători.* ALECSANDRI, P. P. 154. *Mă mustră măicuţa, Bade, pentru dumneata. De m-ar mustra tot pe ceas Eu de badea nu mă las.* FOLC. TRANSILV. II, 508. (În formule de repetiţie) *De aş putea culege . . . ceas pe ceas impresiile, hainele, traiul strămoşesc.* RUSSO, S. 21. *Prieteniile politice se desfac, tranzacţiile . . . se lovesc, se înţăleg şi se prefac ziuă pe ziuă.* id. ib. 113. *S-au trezit încă de mici în gura satului şi nici îşi mai dedeau bine seamă despre cele ce se vorbeau zi pe zi.* SLAVICI, N. I, 83. *Seară pe seară o aştepta.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. 170. ◇ (Încadrarea succesivă a aceleiaşi perioade în unităţi temporale supraordonate, care se repetă) *Să aibă a lucra aceştii mănăstiri lăcuitorii din satul Cimbeşti două zile pi toată lună* (a. 1677). CAT. MAN. I, 1. *Unii lucrează pe an 104 de zile.* GOLESCU, Î. 13. *Fugeam de mine însumi cel puţin şase ceasuri pe zi, retrăgîndu-mă în sala de lectură.* BLAGA, H. 181. ✦ (Încadrarea ulterioară faţă de un eveniment; în construcţiile *pe urmă* sau *pe urma*) *Pre urmă lăsă împărăţiia lu Leu fiiu-său.* MOXA, 391/4. *Mulţi scriitori s-au nevoit de au scris rîndul şi povestea ţărilor, de au lăsat izvod pre urmă şi bune şi rele.* URECHE, L. 57. *Şi feace multe minuni şi pre urma răpăosării svinţiii sale.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24ᵛ/28. *Pre urma lui Roman Vodă au domnit Ştefan Vodă ani 7.* N. COSTIN, L. 177. *S-au dus mai pe urmă la Ţarigrad.* NECULCE, L. 144. *Tocma ca aceste şi mai pre urmă am aflat, şi la un hronic rusesc.* CANTEMIR, ap. GCR I, 362/37. *Cu vineţenii au avut război . . . şi l-au biruit, şi pă urmă s-au împăcat.* R. POPESCU, CM I, 242. *Şi ea aşijderea cu puţin mai pre urmă s-au săvîrşit.* MINEIUL (1776), 179ᵛ²/33. *Piritul, măcar de nu va fi stăpînit lucrul în vremea ce s-au fost pornit jăfoba, ce pre urmă i-ar fi intrat lucrul în stăpînire, iarăşi nu să poate ajuta piritul.* PRAVILA (1814), 29/6. *După care, tu obraznic îngîmfîndu-te pe urmă Vrei*

să schimbi și rînduiala ce le munceșle, le scurmă. CONACHI, P. 264. *Mai pe urmă îmbărbătîndu-se și-a mai venit puțin în fire.* CREANGĂ, P. 27. *Se prăbușise jos, rămînînd mort. Pe urma lui rămăsese băiatul, Mitru Odobac.* GÎRLEANU, N. 10. *Pe urmă făcu un semn cu mîna, alungînd un gînd supărător și trase mai adînc din țigară.* C. PETRESCU, Î. II, 7. *Pe urma reflecției filozofice asupra moralei, apare scepticismul moral.* VIANU, A. P. 164. *Nu l-am văzut pe urmă niciodată.* BLAGA, H. 246.

8. (Exprimă coincidența dintre o dată calendaristică și numele unei zile) *Ziua de 25 faur căzu în anul acela pe-o duminică.* AGÎRBICEANU, A. 486. □ *Simbăta aceea a fost pe 30 august. 1 mai a căzut pe o duminică.* ◇ (Uneori urmat de *cînd*, corelează două circumstanțe care se petrec concomitent) *Cu ruga au pornit ploi pre seacetă.* DOSOFTEI, V. S. februarie 80^{r}/22. *Iarna, pă mare zăpadă, tătarii au venit... fără veste.* IST. Ț. R. 35. *Cum ar arde un stuh... pe niște vînt mare, așa să vedea focul ieșind din pușci.* NECULCE, L. 243. *Tăiatul hlujenilor să face numai sara și dimineața pe rouă.* I. IONESCU, C. 121/6. *Astă-noapte pe răcoare Cînta o pr'ivigheloare.* CONACHI, P. 162. *Tătarii sosiră pe cînd garnizoana era în nevoia de a se preda.* BĂLCESCU, M. V. 66. *Dorită odată era a lui soartă, Pe cînd altă mînă de el îngrijea.* ALEXANDRESCU, O. I, 111. *Unde mergeți împreună, Dragii mei, noaptea, pe lună?* ALECSANDRI, P. II, 52. *Pe zodii sîngeroase porneau a lui popoare.* EMINESCU, O. I, 91. *Pot să-ți aleg una și noaptea pe-ntuneric.* CREANGĂ, P. 162. *Mii de noapte aici; pleci mîine pe lumină.* CARAGIALE, O. I, 143. *Pe cînd se gîndea și se plîngea, dînsul auzi un țipăt.* ISPIRESCU, L. 89. *Iarna, pe ger, mi se lipeau degetele de toarta ciuturei.* VLAHUȚĂ, CL. 6. *Își ia vioara, și cîntă de unul singur, pe cînd în minte îi flutură doi ochi negri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Scufundasem pe furtună niște tartane barbaresți.* M. I. CARAGIALE, C. 53. *Cîți cerșetori, pe arșița lui iulie, n-au poposit acolo, la umbra lor.* BASSARABESCU, V. 101. *Au dus-o pe ploaie și-au îngropat-o.* BACOVIA, O. 33. *A pornit-o înainte, Pe cînd... Eu mă țineam în urma lui cuminte.* TOPÎRCEANU, B. 94. *Dacă secretarul general cădea tocmai pe scandal?* CAMIL PETRESCU, T. I, 414. *După o noapte plină de stele... Sinaia se trezește pe o fermecătoare dimineață de vară.* BRĂESCU, M. B. 19. *Starea mea sufletească s-a agravat — neînțelegînd nimic din oamenii și viața autentică la care rîvneam cu ardoare pe cînd eram încă între zidurile liceului.* SAHIA, N. 7. *Scrisese repede și pasionat cu stiloul, pe cînd arhitectul vorbea.* CĂLINESCU, S. 109. *Capu mă doare, Cînd secer vara pe soare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 419. *Venea seara devreme, Se ducea tîrziu, pe stele.* FOLC. TRANSILV. II, 372. ◇ (Cele două circumstanțe sînt în opoziție; în construcția *pe cînd*) *Lucrurile simple sînt cele mai grele de priceput și de primit; și această veche maximă rămîne din nefericire aplicabilă și în starea actuală a așa-numitei culturi, pe cînd din contră adevărata cultură nu va fi mai bine întemeiată decît în proporția restrîngerii acestei maxime.* MAIORESCU, CR. II, 132. *L-a adus în grădină ... să-i laude florile...*, *pe cînd ar fi trebuit să meargă mai întîi la grajduri.* ISPIRESCU, L. 20. *Pe cînd Mureșul curge liniștit printre coline, Oltul se frămîntă.* BOGZA, C. O. 11. *Noi care știm munci, vom avea totul...*, *pe cînd cei ce-o duc acum în huzur și lenevesc au să rabde.* CAMILAR, N. I, 399. ◇ (Una dintre circumstanțe constituie o cauză posibilă a celeilalte) *Bînd odată apă pe osteneală, au căpătat oftică.* DRĂGHICI, R. 3/12. *Bea apă multă pe oboseală și pe nemîncate.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 20. *La noi acasă nici dormim pe ostenite, nici mîncăm pe flămînzite; ia numai așa cît încurcăm lumea degeaba.* HOGAȘ, DR. I, 71. ◇ (Una dintre circumstanțe apare ca reacție imediată față de cealaltă; în construcțiile *pe loc* sau *pe dată*) *Neașteptînd, pre loc însuși au pornit asupra moscalilor.* N. COSTIN, LET. II, 68/20. *De le-ar fi zis cineva tuturor să moară pentru folosul craiului lor, toți pe loc ar fi murit.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 167/2. *S-au ridicat o furtună... cu atîta pornire, încît pe loc s-au rupt funia ce ținea anghira.* DRĂGHICI, R. 25/24. *Și p-al treilea la luptă pofti să vie pe loc.* PANN, E. II, 90/7. *Pe dată ce se vor împăca, greaca o să întrebuințeze toate mijloacele ca să afle pe pîrîtorul ei.* FILIMON, O. I, 130. *Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.* ALECSANDRI, POEZII, 283. *Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți.* CREANGĂ, A. 8. *Una din femei... zise doamnei Chiralina, că pe dată ce va începe cerbul să cînte, să se prefacă că doarme.* ISPIRESCU, L. 116. *Dornic în brațe te ține Și lumea și toate pe loc Le uită cu tine.* NECULUȚĂ, Ț. D. 59. *Nu-l răbda inima să nu riposteze pe dată.* REBREANU, R. I, 130. *Pisica cînd se va pune Cu spatele lîngă foc Frig sau ninsoare ne spune Peste puțin sau pe loc.* TEODORESCU, P. P. 398.

III. (Exprimă un contact între doi termeni, gîndit de vorbitor ca o modalitate de evaluare directă sau într-un context figurat)

1. (În contexte care exprimă dominarea unui element prin exercitarea unei autorități ierarhice) *Eu pus sămt împărat de la densu pre-a Sionului măgură.* PSALT. 2. *Aceia se vor domni... pre voi* (a. 1560). GCR I, 4/30. *Creșteți... și domniți pre pasările ceriului* (a. 1582). id. ib. 35/7. *Era svăntul Loghin hotnog pre acea sută* [de voinici]. VARLAAM, C. 92. *Era mai mare pre oștile turcești.* N. COSTIN, L. 501. *Cînd astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni, măria ta?* NEGRUZZI, S. I, 140. *Domnind semeț și tînăr pe roinicele stoluri.* EMINESCU, O. I, 91. *De cînd ați pus voi stăpînire pe mine, zise Gerilă?* CREANGĂ P. 253. *Le spunea drumeților că are un fecior, care e dascăl pe doi copii de domn.* SLAVICI, N. I, 172. *Iată-mă-s monitor pe banca a VII-a.* VLAHUȚĂ, CL. 126. *Tu, răzvrătit potop de sînge... Ești pururea stăpîn pe mine.* GOGA, POEZII, 276. ◇ (Dominarea rezultă din competența, experiența, capacitatea de autostăpînire, dreptul de a decide etc. a elementului dominator) *Erai stăpîn pe avutul tău.* GARAGIALE, O. II, 255, *Și pe plins ea nu mai poate fi stăpînă!* NECULUȚĂ, Ț. D. 26. *Ea e stăpînă deplină pe veniturile ei.* REBREANU, R. I, 190. *Cînd eram noi stăpîni pe toate pămînturile noastre... clopotul acesta nu se auzea de la hotarele moșiei.* SADOVEANU, O. V, 619. □ *Să fii stăpîn pe tine. Era stăpîn pe meserie. Era stăpîn pe volan. A fost întotdeauna stăpîn pe soarta lui.* ◇ (Cel care domină dispune după plac de cineva sau de ceva; în construcțiile *pe mînă* sau *pe mîna*) *Ne-au dat pe mîna boiarenului dumnelui jupan Socol Clucerariul, să ne judece* (a. 1637). IORGA, S. D. I, 275. *Dacă au dobîndit cetatea pre mîna lor, multă pacoste și pedeapsă făciia lui Pătru Vodă.* URECHE, L. 147. *Acela ce-ș va da fecioru lui pre mîna giudețului... de-are fi tată-său și jidov, tot mai puțin să va certa.* PRAV. 295. *Da-te-voi pre mîna a nește rușinători de te vor rușina.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16^{r}/10. *Să dea oastea pă mîna Tomșiti, să meargă asupra tătarilor.* R. POPESCU, CM I, 297. *Și-i dederă pre mîna lui Grigorie Vodă.* MUSTE, LET. III, 9/19. *După ce... înțărcă copilul îl deate pre mîinile altui unchi al ei.* MINEIUL (1776), 180^{r2}/16. *Pe mîna lui sînt toate comoare De supt pămînt, aurul și banii.* BUDAI-DELEANU, Ț. 221. *Făcu semn ostașilor... să-l deie pe mînile călăului.* NEGRUZZI, S. I, 108. *N-avusesem niciodată atîția bani pe mînă.* BRĂESCU, A. 198. *Să-l dau pe mîna epistaților.* SADOVEANU, O. XIII, 903. *Nu-mi închipui c-o să aibă neobrăzarea s-o lase pe mîini străine.* CĂLINESCU, E. O. II, 209. *Unde i-i acuma cucoana? — Pe mîna dracilor.* SBIERA, P. 258. *Ești pe mîna lui Novac și Novac e mare drac.* ȘEZ. II, 38. *Acum te-nsori și mă lași Pe mîna unui vrăjmaș.* CIAUȘANU, V. 22. ◇ (Dominarea se exercită prin răspunderea asumată în legătură cu cineva sau cu ceva; în construcțiile *pe seamă* sau *pe seama* ori *pe socoteala*) *Eu, Doamne sfinte, sînt ție pre samă.* DOSOFTEI, PS. 83/6. *Au luat și Camenița pre seama lor.* ANON. CANTAC., CM I, 198. *Au rămas Ardealul pă seama lui Mihai Vodă.* R. POPESCU, CM I, 329. *Lăsîndu-și slujba ce era pre seama lui și mergînd în țara lui, propoveduia.* MINEIUL (1776), 97^{v1}/22. *Vine împăratul ca*

un leu paraleu, să-şi ieie fala pe samă. CREANGĂ, P. 269. *Hanul rămase lui Zibal, care urmă negoţul pe seama lui.* CARAGIALE, O. I, 54. *Am voinicii pe socoteala mea.* SADOVEANU, O. XIII, 781. *Au intrat în lanurile proprietarului şi seceră pă seama lor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 191. ◇ (Elementul dominant este o circumstanţă, favorabilă sau defavorabilă, ale cărei urmări sînt suportate în mod obligatoriu de elementul dominat) *Să aruncăm sorţi pre el, cui va fi.* CORESI, ap. GCR I, 21/36. *Astădzi iarăşi au venit pre noi veselie şi voie bună.* VARLAAM, C. 91. *Agiuns-au osîndă pe biata Moldovă.* NECULCE, L. 324. *Să ştii tu ce e acuma pe sufletul meu?* CARAGIALE, O. I, 46. *Mare noroc pe Guvidi!* id. ib. 73. *Acum se găsea cu cinci condamnări pe cap.* VLAHUŢĂ, N. 183. *Ce griji pe dînsul, ce fiori, Cînd se gîndea că-i greu războiul!* COŞBUC, P. I, 99. *Îi vei explica . . . ce a venit pe capul meu.* GALACTION, O. A. I, 47. *Am pe cap o mie de belele!* id. ib. 71. *Acu a prins ştiuca. Aşa-i toldeauna: norocu-i pe nevolnici.* SADOVEANU, O. IX, 421. *Nu vreau să te am pe conştiinţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 286. *A fost o mare fericire pe noi cînd ne-am dat jos în gară.* STANCU, R. A. II, 390. *Avea şi Ieremia ceva pe sufletul lui: de un an . . . o iubea în taină.* TUDORAN, P. 44. *De boală bolesc şi scap, Dar urîtu-i tot pe cap!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. ◇ (De obicei în contexte care sugerează starea de a fi stăpînit sau copleşit de o preocupare intensă, de un sentiment apăsător etc.) *De ce mai stai pe gînd?* BELDIMAN, O. 42/22. *Te văd că stai mereu pe gînduri.* SLAVICI, N. I, 131. *Stătuse pe ghimpi la masă.* REBREANU, R. I, 90. *Împăratul a rămas pe gînduri.* SADOVEANU, O. XV, 387. □ *Stă ca pe ace. Stă ca pe jeratic.*

2. (În formule care exprimă corelaţia dintre o condiţie şi desfăşurarea unui proces) *Au început a se ivi nişte nouraşi, cari pe cît mergea, acoperea ceriul.* DRĂGHICI, R. 9/10. *Sufletul . . . folosul îl cîştigă pe cît furtuna-i mai mare.* CONACHI, P. 279. *Intrăm într-o văgăună ce pe ce merge se strimtează.* NEGRUZZI, S. I, 195. *Pe măsură ce m-am mărit, admiraţia fără de margini ce aveam pentru dînsul a scăzut din zi în zi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 37. *Dar pe măsură ce se apropia, mersul îi devenea nesigur.* SAHIA, N. 89. *Se mai simte încă . . . emoţia artistului, tot interesul lui crescînd pe măsură ce lucrul înaintează.* OPRESCU, S. 106. *Pierdea* [merindele] *pe măsură ce le ridica de jos.* ARGHEZI, P. T. 236. *Garderoba copilului fusese bogată şi des schimbată, pe măsura creşterii.* CĂLINESCU, S. 169. *Pe măsură ce o citea se încrunta.* CAMIL PETRESCU, O. II, 310. (Relaţia se stabileşte prin formule corelative) *Pre cît mă vei munci mai cumplit, pre atîta mai multă bucurie şi desfătare îmi faci.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142^{r}/13. *Pre cît mai mult să acopere, pre atîta mai tare să descopere.* CANTEMIR, ap. HEM 203. *Pă cît se uita ia dînşii, cu atît se umplea mai mult de bucurie.* GORJAN, H. I, 59/10.

3. (În contexte care exprimă totalitatea unei întinderi, prin analogie cu spaţiul propriu-zis) *Bărbat limbut nu se va înderepta pre pămînt.* PSALT. HUR. 119^{r}/6. *Ai făcut voia lu Dumnezeu pre pămînt* (cca 1550). GCR I, 3/1. *Deade lor soarele, luna, stealele, pămîntul şi tot ce e pre elu.* CORESI, EV. 24. *Nu adunareţi şie vistere pre pămînt, unde-s viermi şi putregiunea putredeşte.* VARLAAM, C. 26. *Iară voi creaşteţi . . . şi vă mulţiţi pre pămînt.* BIBLIA (1688), 6^{2}/22. *Să scoată fumărit pe ţară cîte şase orţi de casă.* NECULCE, L. 26. *Fericirea cea statornică de care omul să poate bucura pe acest pămînt, să mărgineşte întru a fi însuşi el mulţumit de sineşi.* MARCOVICI, D. 10/6. *Fiecare naţie are o misie . . . de împlinit pe pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Fusese aleasă la un concurs de frumuseţe pe judeţ.* VLASIU, A. P. 403. *Conferinţa pe ţară a Asociaţiei cineaştilor.* CONTEMP. 1968, nr. 1140, 5/5. *Am arătat în alte ocazii tendinţa nouă, pe plan mondial, de dezvoltare a marilor metropole.* ib. 7/4. (Întinderea exprimă o unitate colectivă) *A doua zi apăru în Monitorul Român ordinul pe armată prin care . . . era numit comandant.* CAMIL PETRESCU, O. II, 535. *Sergentul Pasăre* [era] *trăgătorul cel mai bun pe divizie.* CAMILAR, N. I, 375. *Trebuie să organizăm un post sanitar pe clasă.* GÎ 1961, nr. 637, 7/5. ◇ (Urmat de un determinant cantitativ exprimă extinderea prin raportare la întreg) *Cela ce de mare sărăcie va fura, . . . de vor vrea să-l şi cearte mai pre puţin.* PRAV. 51. *Plăiaşii şă satele de drum să dea pă jumătate* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 354. *Leşii n-au putut ţine războiul, şi peste noapte pe-ntreg au tăiat lunca.* NECULCE, L. 96. *Arăt . . . toate cîte ar putea da o idee pe deplin la cititori de . . . ocîrmuirea împăraţilor otomani.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Să laşi fagurii pre jumătate într-însa.* MOLNAR, E. S. 182/9. *El vede-o păsărică pe jumătate moartă.* ALECSANDRI, POEZII, 307. *Să te faci om pe deplin şi voinic cu temei.* ODOBESCU, S. III, 177. *Huţu nu plătea decît pe jumătate.* SLAVICI, N. I, 166. *Am cunoscut un biet bătrîn în zdrenţe şi pe trei sferturi orb.* I. BOTEZ, B. I, 198. *Îl privi fără ură, c-o oboseală nesfîrşită sub pleoapele pe jumătate căzute.* SADOVEANU, O. X, 369. *Evocarea naturii solitare îi reuşeşte pe deplin lui Sadoveanu.* VIANU, A. P. 227. *O jivină neagră, cu unul din picioarele din faţă pe jumătate mai lung decît perechea lui.* ARGHEZI, P. T. 304. *I-a învăţat în cîteva săptămîni să-şi zgîrie fiecare măcar pe sfert, numele, fără să rupă peniţa.* STANCU, D. 228. *Carnea este fiartă pe trei sferturi.* S. MARIN, C. B. 51. (Urmat de alte elemente de relaţie) *Au săvîrşit pre deplin viaţa cea sihăstrească.* MINEIUL (1776), 180^{v2}/21. *M-am gîndit că ar trebui să traduc pe d-întregul, 13 capitole ale Cynegeticelor lui Xenofon.* ODOBESCU, S. III, 63. *Toate rugăciunile n-a fost în stare să-i pololească dorul părinţilor, care-l usca pe d-a-ntregul.* ISPIRESCU, L. 9. ◇ (Extinderea priveşte anexarea cumulativă la un tot; în construcţiile *pe lîngă* sau *pe deasupra*) *Ostaşi şi viteji mari era, moartea ca viaţa socotind-o, nici de ia sfiindu-se, ca cum nici ar fi fost, pre lîngă izbîndă şi dobîndă ce căuta.* C. CANTACUZINO, CM I, 75. *Pe lîngă aceste îmbla şi cu neguţitorii* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 255/30. *Pe lîngă aceasta, multe încărcate Sosiră şi cară cu bucate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 88. *Atunci stăpînirea deplin iaste cîştigată, cînd pre lîngă locmeală urmează şi darea lucrului.* PRAVILA (1814), 39/2. *Pe lîngă acestea* [strada] *Toledo mai este iar cel dintîi pas ce face Neapole către civilizaţia modernă.* CR (1846), 28^{1}/13. *Pe lîngă aceşti doi creatori de poezie antică, s-au adăogit un al treile poet.* RUSSO, S. 187. *Pe lîngăişti doi ochi, mai am unul la ceafă.* CREANGĂ, P. 5. *S-a dus dracului tot planul meu de activitate literară şi cîteva miişoare pe dasupra.* CARAGIALE, O. VII, 132. *Pe lîngă aceasta . . . oferiră guvernului central însemnate sume de bani.* SBIERA, F. S. 289. *Să-mi dai pe Dereşu şi doi poli pe deasupra!* SANDU-ALDEA, U. P. 63. *Îmi plătiţi şapte sute de lei pe an şi pe deasupra muzică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 192. *Pe lîngă averea ce era să-i rămînă de la părinţi, avea şi un titlu.* REBREANU, N. 6. *Pe deasupra, restaurantul ţinut de el este fără vină şi cel dintîi în specie.* GALACTION, A. 179. *Maiorul întruni echipajul, compus, pe lîngă timonier, dintr-un soldat mecanic şi două ordonanţe.* BRĂESCU, O. A. I, 328. *Le bagă-n cap ţăranilor că sînt Îndreptăţiţi să ceară drepturi noi, Şi pe deasupra şi pămînt.* ARGHEZI, VERS. 484. *Am în cămară Şi miere amară, Pe lîngă bucate.* id. S. III, 277. *Cîndu-i trece pe la noi Pentru unu* [= un pui] *ţ-om da doi, Pe deasupra buze moi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 395. *Pe lîngă că e urîtă o mai cheamă şi Irina.* ZANNE, P. VI, 167. ◇ (Urmat de prepoziţia „de" şi de un determinant numeric, în contexte care exprimă multiplicarea unui tot) *Să se mai ia încă pe de doao ori atîta iarbă.* CALENDARIU (1814), 189/13. □ *I-am plătit pe de trei ori preţul.* ◇ (În formule de repetiţie care exprimă aglomerarea excesivă a elementelor repetate) *Ei . . . grămădesc păcate pre păcate de să spurcă cu rele lucrure* (cca 1550). GCR I, 2/4. *Şi de acolo . . . scrisori pe scrisori venea.* N. COSTIN, LET. II, 94/3. [Băieţii aceştia fac] *prostii pă prostii.* ALR SN VI h 1 837/316. [Băieţii aceştia fac] *rele pă rele.* ib. h 1 837/325. ◇ (Raportînd un termen cu valoare incoativă la altul care desemnează o acţiune sau care este gîndit ca desemnînd o acţiune, exprimă intensificarea acestei acţiuni) *M-am pus pe studiat botanica.* NEGRUZZI, S. I, 103. *Am să mă aşed, măi vere, Pe mîncare şi pe*

bere. ALECSANDRI, T. 912. *S-au pus pe aşteptat.* CONTEMPORANUL, I, 685. *Eu gîndesc s-o pornesc pe treabă.* CREANGĂ, P. 164. *Sui în căruţă şi te-aşterne pe somn.* id. O. 288. *Se puse pe un plîns amarnic.* SLAVICI, N. I, 222. *S-aşterneau pe chef.* VLAHUŢĂ, CL. 7. *Şi codri se pun Pe lungi oftări.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 67. *Aceste tînguiri mă cam puseră pe cugete.* SBIERA, F. S. 281. *Avea să se puie pe muncă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 190. *Căzu pe gînduri.* GÎRLEANU, N. 102. *La popasul al treilea începea cheful cu temei, pe răpunere.* M. I. CARAGIALE, C. 61. *Afară se pusese pe ninsoare cu viscol.* id. ib. 97. *Şi s-a pornit, de la un timp în şir, pe ploi.* BASSARABESCU, V. 100. *Păreau vesele şi pornite pe ceartă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 235. *Se arunca pe lucru ca un balaur.* VLASIU, A. P. 30. *Zarnica s-a pornit pe născut copii.* STANCU, D. 12. *Au făcut foc şi s-au pus pe cină.* RETEGANUL, P. II, 70. *Ostenindu-se de joc, se pun pe cîntate.* DENSUSIANU, Ţ. H. 277. ◇ (Intensitatea maximă de săvîrşire a unei acţiuni este evidenţiată prin finalitatea sau consecinţa ei) *Un baron bătînd pe moarte din ură . . . un sătean.* BARIŢIU P. A. III, 126. *După o jumătate de ceas, amîndoi viitorii spiţeri sforăiau pe-ntrecutele.* VLAHUŢĂ, O. A. 232. *Sorbind cafeaua tacticos, fumau pe întrecute.* BRĂESCU, O. A. II, 73. *Crîntă e lupta lor Că e pe omor.* ALECSANDRI, P. P. 66. *Vinu-i bun, ocaua mare, Beau voinicii pe secare.* id. ib. 347. *Se trînteau cu urşii pe-ntrecute.* MARIAN, T. 10. ◇ (Restrînge săvîrşirea unei acţiuni, manifestarea unei calităţi etc. la un singur domeniu de aplicare) [Împăratul] *nu avea lăcomie pre avuţie.* MOXA, 385/37. *O, mare liubov şi iubire de oameni ce arată Dumnedzău pre pocăinţa păcătosului deaca să întoarce.* VARLAAM, C. 18. *Sînt vistearnic pre cărţ, adecă hartularios.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11^{v}/20. *Ne-au arătat un ispisoc de danie şi de miluire . . . pre o bucată de pămînt* (a. 1681). URICARIUL, XVI, 216/23. *Au scos un bir pă dobitoace şi l-au numit văcăritul.* R. POPESCU, CM I, 469. *Dumitrache . . . au pus secfestru pă leafa jumătate a dumnealui logofătului.* CR (1833), 248^{2}/29. *Dobîndise un talent muzical extraordinar pe clavir.* GHICA, S. 42. *Cel ce are un drept de abilaţiune pe o casă, poate şedea într-însa cu familia sa.* HAMANGIU, C. C. 142. *Se repezise cu noaptea în cap pînă-n Armadia să ridice de la percepţie un avans pe leafa învăţătorului.* REBREANU, I. 263. *Era deopotrivă meşter pe pană şi în tinereţe zugrăvise frumos.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *Orice bărbat e gelos pe trecutul femeii, mai mult decît de prezent.* C. PETRESCU, Î. II, 261. *Eu mîndruţ oi iubi Dintr-o sută sau o mie Numai să-ţi semine ţie Şi pe mers şi pe umblat, Şi pe dulce sărutat.* FOLC. TRANSILV. I, 368. (Urmat de alte elemente de relaţie) *Oacheş, negrü pre la gene.* BĂRAC, A. E. 15/13. ◇ (Restrîngerea se referă la identitatea celui care posedă ceva în mod legal; în construcţia *pe numele*) *Le cumpărase pre numele fratelui său.* MINEIUL (1776), 161^{r1}/21. *Un loc cumpărat pe numele răposatei.* M. I. CARAGIALE, C. 100. *Locul de casă a fost cumpărat cu banii lui văru-meu dar pe numele nevestei.* STANCU, D. 396. *Catrina pretinse pogonul pe numele Titei.* PREDA, M. 62. ◇ (Restrîngerea se referă la obiectul unui comentariu, de obicei nefavorabil sau ironic; în construcţiile *pe socoteala* sau *pe seama*) *Să facem cîteva observări în contra încercării unor autori . . . de a-şi ascuţi spiritul lor critic înaintea prea micului nostru public cetitor, pe socoteala acestui reprezentant de frunte al tinerii noastre literaturi.* MAIORESCU, CR. II, 206. *Multe se ziceau pe sama fetei împăratului Roş.* CREANGĂ, P. 233. *Sînt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea.* CARAGIALE, O. I, 226. *Ce mai minciuni scornise Pompieru pe socoteala bietului logofăt!* SANDU-ALDEA, U. P. 163. *Aluzia mitologică, preciziunea ştiinţifică sînt manifestările unei atitudini savante şi lucide care se înveseleşte pe propria-i socoteală în faţa naturii odihnind în inconştienţă primitivă.* VIANU, A. P. 256. *Făcea deseori haz pe socoteala prolificităţii familiale.* BLAGA, H. 38. *Bărbatul începu să glumească pe socoteala casei.* PREDA, M. 62. ◇ (Restrîngerea se referă la o anumită temă, problemă etc.) *Astăzi se fac poezii mai mult pe subiecte triste.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 388. *De ce nu tragi tu o interpelare pe chestia asta?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 77. *Nu mai are gust de vorbă pe chestia asta.* AGÎRBICEANU, A. 145. *Ţinea discursuri şi conferinţe în piaţă pe o temă asemănătoare.* ARGHEZI, P. T. 354. *Nu intervin . . . pe chestiuni de principii.* RALEA, S. T. I, 283. ◇ (Urmat de prepoziţia „din" şi un determinant numeric, în contexte care exprimă fragmentarea unui tot) *Un bărbat domol, cu o nevastă iubeaţă, izvodeşte odraslă mai tot de feciori cu asemănare pe din două.* PISCUPESCU, O. 141/16. *Oamenii . . . împart rodul pe din două.* I. IONESCU, P. 302. *Cheltuielile cu procesul trebuiau plătite pe din două.* VLASIU, D. 198. *Băiatul pune mistreţul jos, îl pîrleşte şi dă pe din două şi împăratului.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 180.

4. (În contexte care exprimă finalitatea, destinarea, scopul) *Pre ruşine voao grăiesc.* CORESI, ap. GCR I, 13/32. *Pre aceea aţi venit cum să vedeţi unde e ţara mai netare.* PALIA (1581), 174/2. *Pre mai mare credinţă . . . [l-]am învăţat să scrie cu dzisa tuturor* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. *Cînd . . . avem greu şi nevoiă noastră, sfînt numele al lui pre agiutoriu să-l chemăm* (a. 1607). GCR I, 42/9. *Pre mai mare credinţă ne-am pus şi peceţile . . . într-acest zapis* (a. 1609). IORGA, S. D. V, 80. *Ucenicii . . . era chemaţi de Domnul pre apostolie.* VARLAAM, C. 258. *Cela ce va lua bani de la cineva, ca să-i ţie, şi-i va cheltui pre treabele sale, să nu aibă iertare.* PRAV. 42. *Oamenii tăi, Doamne, dedeşi pre vîndzare.* DOSOFTEI, PS. 145/1. *Era sterpă de n-avea cuconi, penlr-aceaia măhnindu-să la inemă să dusă în munte pre rugă.* id. V. S. septembrie 10^{v}/12. *Trimiseră cărţi la împărăţie . . . să nu mai trimiţă oştile pre robie, ci numai să gonească duşmanii afară din ţară.* ANON. CANTAC., CM I, 180. *Datu-i-au doi mărgăritari . . . să-şi facă cercei din ei pre nunta sa.* ŞINCAI, HR. II, 175/25. *Vine-o mîndră fată mare Gătită pe măritare.* ALECSANDRI, P. II, 51. *Naşul îi poftleşte pre cină la dînsul.* MARIAN, NU. 748. *Omul acesta nu ştia să cheltuiască decît într-un singur chip: pe beutură.* AGÎRBICEANU, A. 235. *Eu pe dreptate sînt venit.* SADOVEANU, O. V, 503. *Am chei pe toate uşile-ncuiate.* ARGHEZI, VERS. 100. *Un cal . . . Făcut pe fugit.* MAT. FOLK. 67. *Bosîioace, nu te coace! Dar de ce să nu mă coc, Că mă ia fete la joc Şi copii-n pălărie Şi mă poartă pră curvie.* ALRT II 29. *Ţese, junä, ţese Covoare pe mese.* FOLC. TRANSILV. II, 398. ◇ (Finalitatea priveşte pe destinatarul care beneficiază de manifestarea unei stări, de săvîrşirea unei acţiuni etc.) *Acel feliu de milă ave Brîncoveanul Vodă pe ţara noastră a Moldovei.* NECULCE, L. 150. *Adese şi giupînesele lor venea la domn şi cădea cu lacrimi rugîndu-se să se milostivească pe acei boieri.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 150/19. ◇ (Finalitatea priveşte pe destinatarul împotriva căruia se declanşează o acţiune, o reacţie etc.) *Varsă pre ei mănîia ta.* PSALT. HUR. 58^{v}/22. *Trimite-voi pre voi morte de ciumă şi de lingore* (a. 1560). GCR I, 5/7. *Mare păcat ai vrut pre mine şi pre ţara mea a aduce.* PALIA (1581), 75/19. *Pre mine cază blăstemul tău, drag fiiul meu.* ib. 105/11. *Se rădicase muntenii pre domnul lor Leon Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 263/35. *Păginii . . . Să nu mai rădice pre creştini ocară.* DOSOFTEI, PS. 34/20. *Constantin Cantacuzino . . . au făcut jalobă la împăratul nemţesc pe Gligorie Vodă.* NECULCE, L. 34. *Să n-aibi părere rea pre mine.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Se îmbufna pă mine şi trîntea tot de prin casă.* GORJAN, H. II, 203/31. *Dacă nu veneai, mă supăram foc pe dumneata.* CARAGIALE, O. II, 76. *Mi-e necaz pe toată lumea.* COŞBUC, P. I, 76. *Am o ciudă grozavă pe el.* HOGAŞ, DR. II, 26. *Se mănie văcarul pre sat; satul nu ştie nimic.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Nu te năcăji pre soartă. Norocul cine-l ştie?* id. ib. ✦ (Urmat de obicei de un nume de fiinţă — care poate fi reluat în mod explicit sau implicit printr-un substitut — raportează acţiunea la acest termen, considerat destinatar pasiv; aşa-numitul „complement direct cu *pe*") *Înderipteadză pre noi şi lucrul mănrulor noastre înderepteadză.* PSALT. HUR. 77^{v}/13. *Vor fugi . . . şi vor pica cînd nimea pre ei nu-i va goni* (a. 1560). GCR I, 5/36. *Omorîră pre taore.* PALIA (1581), 206/2. *Mingiia pre ceia ce păţea rău.*

MOXA, 396/15. *Înghiți toiagul lui Moisi pre toiagele filosofilor lui Faraon.* VARLAAM, C. 46. *Pre nimenea nu vatămă.* URECHE, L. 179. *Un dulău tare și dîrz... va minca pre toți dulăii.* PRAV. 19. *Pre carele voi sărula acela-i, prindeți-l.* N. TEST. (1648), 35ᵛ/18. *Abia opriră pre mulțime să nu facă lui jartvă.* ib. 154ʳ/16. *Milostivilu-s-au măria-sa de ne-au dat toate moșiile... și ne-au dat și pre acest sat Alimăneștii tot, cu tot holarul* (a. 1662). IORGA, S. D. V, 124. *Cei ce urăsc pre tine rădicară cap.* BIBLIA (1688), 408²/49. *Chemă pe roaba ei.* ib. 627²/58. *Poate să apere pe Moldova de turci și de tătari.* N. COSTIN, L. 588. *Pă săraca țară o au îngreuiat cu atîta haraci.* R. POPESCU, CM I, 478. *O numește David pîine cerească și îngerească, căci înmulțește pre suflet.* ANTIM, ap. TDRG. *Am ucis pe un om* (a. 1727). IORGA, S. D. V, 104. *Acesta sosind, au fugărit pre oastea lui Bogdan.* ȘINCAI, HR. II, 21/8. *De să va întîmpla să se arză din lenevirea lui și nepurtarea de grijă va plăti pre casă.* PRAVILA (1814), 61/22. *Bogdan... au așezat pe Moldova supt suzeranitatea acestei puteri.* AR (1829), 148¹/8. *De-acolo pre oameni cheamă La virtute.* ASACHI, S. L. I, 118. *Nu se știe încă pe cine va propune opoziția.* CR (1848), 2³/30. *Nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici.* NEGRUZZI, S. I, 155. *Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă.* EMINESCU, O. I, 98. *Asta nu vă privește pe d-voastră.* CREANGĂ, P. 82. *Găsirăm acolea pre cumnatul culcat de-a curmezișul patului.* SBIERA, F. S. 282. *Ia să-ți văd și eu pe Murgu ăl lăudat.* SANDU-ALDEA, U. P. 62. *Acelea țîșniri necurmate de-a încerca să umilească... îi făcu pe ai popii să se răcească de familia Rodean.* AGÎRBICEANU, A. 265. *Cine n-a auzit în acest loc pe grierul șuierătorilor și pe cosașul răgușit, locuitori nevăzuți ai mirîștii uscate.* HOGAȘ, DR. I, 15. *Pe altcineva nu găsise ca să și-l facă tovarăș.* M. I. CARAGIALE, C. 15. *Uite pe nenea Petrică!* REBREANU, R. I, 137. *Supăr eu pe careva?* SEBASTIAN, T. 30. *Pe doi îi punea să se bată între ei.* DAN, U. 217. *Limba literară dacoromână păstrează pe e și pe i după s, z și ț.* PUȘCARIU, L. R. I, 218. *La patruzeci de ani nu știe să-l facă pe trei, nota care i-a fi cea mai favorită.* ARGHEZI, P. T. 355. *Salcîmii trosnesc, le crapă coaja de ger, ... pe unii îi pătrunde gerul pînă la miez.* STANCU, D. 96. *Pentru a obține cel mai mare divizor comun a două polinoame* f(x) *și* g(x), *împărțim pe* f(x) *cu* g(x). ALGEBRA X, 128. *Udă întîi grădina ta, și, de-ți mai rămîne apă, udă și pe a vecinului.* ZANNE, P. III, 174.

5. (În contexte care exprimă iminența declanșării sau încetării unui proces, a unui eveniment etc.) *Derept aceaia nu iasle a opri boala cu vreun lucru... ce cînd pleacă pre sănătate, și dă Dumnezeu vindec, alunce scade ea.* CORESI, EV. 82. *Cînd era pe adormire Le cînta cu-nduioșire.* ALECSANDRI, P. II, 182. *Lampa... o lăsasem aprinsă și fumega pe stinse.* EMINESCU, P. L. 131. *Tîrgul era cam departe și iarmarocul pe sfîrșite.* CREANGĂ, P. 39. *Cine ar fi fost pe moarte, dacă o atingea... îi trecea boala.* CARAGIALE, O. I, 121. *Bogdan-Petriceicu e pe ducă.* id. ib. VII, 75. *Dacă vremea stă pe ploaie, Rîndunica zboară tot alingînd pămîntul.* MARIAN, O. II, 118. *Făina cea fină e pe isprăvite.* AGÎRBICEANU, A. 75. *Sînt foarte matinală, zise ea, cînd fu pe punctul de a intra în casă.* HOGAȘ, DR. II, 79. *Vara era pe sfîrșite.* BRĂESCU, O. A. II, 61. *Această generoasă instituție... a fost pe punctul de a emite un nou punct de vedere în legislația penală.* SADOVEANU, O. XII, 675. *Pribeagul suflet șchiopătă-n femeie Ca-n candelă, pe stinse, o scînteie.* ARGHEZI, VERS. 502. *Casa era pe cale de a fi scoasă la licitație.* CĂLINESCU, S. 96. *Bănuiam că o nouă dispută e pe cale.* BLAGA, H. 69. *S-a aflat în sat că e pe moarte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 276. *Lelea joacă pînă-n noapte, Iar bărbatu-i e pe moarte.* ZANNE, P. V, 382.

6. (Urmat de un termen cu sens modal sau gîndit ca desemnînd o modalitate, raportează o acțiune la felul ei particular de săvîrșire, indicat prin acest termen) *Și spuse pre-amărunt de acea boală iute ce se chinuia.* CORESI, EV. 274. *El ieși pre ascuns și strînse oști mari.* MOXA, 375/35. *A zice pre scurt.* PRAV. GOV. 145ᵛ/8. *Pre taină i-au spus ei de Pătru Vodă.* URECHE, L. 144. *Să cerceteaze foarte pre-amănuntul această cale aleasă și deșchisă ce-au cercat* (a. 1632). GCR I, 77/1. *Precum vei înțălege mai înainte și mai pre larg.* N. COSTIN, LET. II, 21/8. *Nicolai Holah, în carte ce o numește Atila, mai pre larg scrie așe...* CANTEMIR, HR. 289. *Și au scris aceste pre amăruntul* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 106/8. *În cronica lui... mai pe lat cevași acestea istorește.* C. CANTACUZINO, CM I, 26. *Acesta dar puindu-să vezir, cu bună chiverniseala lui pă încet mulți den zorbale ce era au omorît și au surgunit.* R. GRECEANU, CM II, 159. *Adus-au un dascal... ca să învețe pe înțăles moldovinește.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 179/19. *Au și robit, copii, fete, pre furiș.* MUSTE, LET. III, 18/30. [Vindea] *aur domnesc pre ascuns* (a. 1705). IORGA, S. D. V, 357. *Nefiind osteneală multă, să le învețe pe înțăles* (a. 1741). URICARIUL, IV, 401/15. *M-am îndemnat a scrie o adunare istornică a prea puternicilor împărați otomani, pe scurt alcătuită.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Spăimîntîndu-se tătarii, ca să poală fugi mai lesne, și pre ușor, nu numai armele, ci și arcurile... le lepăda.* ȘINCAI, HR. II, 65/21. *Le spune pe înțeles Cum că de ieri sara n-au mîncat Și limba în gură i s-au uscat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 128. *În vremea aceasta cu o poruncă pe taină, adună la el... sfetnicii.* BELDIMAN, N. P. I, 137/6. *Vom vorbi mai pre larg întru aceasta.* DRĂGHICI, R. 34/30. *Așa norocire ce căzuse peste mine pă nesocotite.* GORJAN, H. II, 138/7. *Cele scrise... pe șleau le înțelege.* PANN, P. V. I, 18/23. *Fă cunoștință cu fata; n-o lua numai pe auzite, pentru că nu se mănîncă tot ce zboară.* NEGRUZZI, S, I, 251. *Și-mi mai trimise și pe gîcite Dintr-o zvîrlită două lovite.* CONTEMPORANUL, I, 236. *O sfărîmătură de cetățuie, un părete de vechi palat șoptesc inimei pe tăcute numele glorioase... ale eroilor.* ODOBESCU, S. I, 374. *Deși vorbești pe înțeles, Eu nu te pot pricepe.* EMINESCU, O. I, 173. *Spînul văzînd că i s-a dat vicleșugul pe față, se răpede ca un cîne turbat la Harap Alb.* CREANGĂ, P. 278. *Bolnavii, păziți pe ascuns, se bucurau fățiș de o mare libertate.* CARAGIALE, O. IV, 262. *Luă pe nepipăite tot ce pulu apuca.* ISPIRESCU, L. 191. *Și mergea treaba mai pe brodite, mai pe nemerite.* DELAVRANCEA, S. 81. *Din cărți... O lume ca de visuri, cu totul minunată, Mi-o scoți și pe-ndelete începi a mi-o descoase.* VLAHUȚĂ, P. 5. *În starea actuală a folcloristicei este a umbla pe dibuitele cercînd să dai soluțiuni unor probleme așa de grele.* GOROVEI, C. VII. *Ieri a arătat că știe pe sărite literele pînă la I.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 236. *Iartă-mă că-ți scriu, așa, pe fugă.* GÎRLEANU, N. 77. *Izbutii să ies pe pipăite din desișul încîlcit al pădurii în luminișul unei poieni.* HOGAȘ, DR. I, 198. *Restrînsul cerc al cunoștințelor mele, alese toate pe sprinceană.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Mergeau la miezul nopții pe furiș la puț.* BASSARABESCU, V. 6. *Aict nu merge pe tocmeală.* REBREANU, R. II, 210. *Acum o privea pe îndelete întîia oară.* GALACTION, O. A. I, 67. *Povestea entuziasmat și pe lung peripețiile revistei.* BRĂESCU, O. A. I, 266. *Dacă-i pe grabă, s-a face și asta.* SADOVEANU, O. XIII, 709. *Limba latină s-a prefăcut pe nesimțite în limbi romanice.* PUȘCARIU, L. R. I, 183. *S-a apropiat pe neștiute.* ARGHEZI, P. T. 158. *Un refuz pe față e imposibil.* CĂLINESCU, S. 464. *Plînge pe tăcute.* STANCU, D. 184. *Întîia zi a călătoriei se scursese pe neobservate.* TUDORAN, P. 185. *Glasul său se frînse tot așa cum începuse, pe neașteptate.* PREDA, M. 35. *Cafeneaua se umpluse pe neștiute.* BARBU, P. 290. *Vom putea vorbi mai bine și mai pe ticnă despre toate.* SBIERA, P. 54. (În formule de repetiție) *Să se mîntuiască cătînel pre cătînel, iară să nu piară pînă în sfîrșit.* PRAV. GOV. 36ʳ/7. *Pe cătînel, pre cătînel să deprinsără oamenii a le face cinste acelor chipuri și a le părea că sămt dumnedzăi.* VARLAAM, C. 133. (Urmat de alte elemente de relație) *Oarecine-ș va învăța o roabă oarecarea pre într-ascuns se zacă cu nusi și n-o va avea muiare.* PRAV. GOV. 68ʳ/18. *Mai toți știm pe dinafară fraze din Voltaire.* MAIORESCU, CR. II, 254. *Cununia se făcu pe sub ascuns.* ISPIRESCU, L. 53. *Vindeai spirt pe sub ascuns.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 115. [Cînelui] *gerul îi ustură urechile, laba, Nevinovat, neîndurat și degeaba. Carnea, vlaga, zgîrciul, pe de-a-ncetul,*

I le-a mîncat și mistuit scheletul. ARGHEZI, VERS. 285. *Vai de mine, ce-am ajuns! Să iubesc pe sub ascuns!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 81. (Relația se stabilește prin intermediul construcției *pe cale*) *Se aude de concediu, Serdici. Și pe urmă tu ai să-l iei sigur pe cale medicală.* SAHIA, N. 118. *Voi completa liceul pe cale particulară.* BLAGA, H. 137. □ *Situația s-a soluționat pe cale diplomatică. Va atrage atenția pe cale oficială. A rezolvat problema pe cale legală. Medicamentul se ia pe cale bucală.* ◇ (Introduce termenul care exprimă mijlocul de garantare a adevărului unei afirmații, a realizării unei acțiuni etc.) *Nădejdi[i]torii pre Domnul ca dealul Sion[u]lui nu se va clăti în veaci.* PSALT. HUR. 111[r]/24. *Să cunoști între ei atare bărbați înțelepți, bizuiașe pre ei dobitoacele meale.* PALIA (1581), 197/9. *Noi avem nădeajde numai pre domnia-voastră* (a. 1592). ROSETTI, B. 46. *Fiecarele va avea nedeajdea sa pr-insu* (cca 1618). GCR I, 48/34. *Cei din muncă pre tine au izbăvire.* VARLAAM, C. 384. *Și rușine vor plăti cei ce nădejduiesc pre cetăți și pe bani.* BIBLIA (1688), 365[2]/53. *Nifon nimic nu băga în seamă, nici grijă de aceia, ci-și punea nădejdea pre Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Norocul ne zîmbește, ne odihnim în sînul lui, punem temei pe făgăduința lui.* MARCOVICI, C. 26/15. *Cît despre limbă, pentru autoritate morală, să ne mai întoarcem și să ne sprijănim încă o dată pe Petru Maior.* RUSSO, S. 59. *O traducere bazată numai pe neîncetate căutări în dicționar... nu poate niciodată să fie... o reproducere exactă a autorului tradus.* ODOBESCU, S. II, 364. *Nu prea pun temei pe făgăduiala dumitale.* CARAGIALE, O. II, 278. *Moș Roată... nu prea punea temei pe vorbele boierești.* CREANGĂ, A. 151. *Această idee se razimă pe niște întîmplări oarbe.* SBIERA, F. S. 303. *Aproape totul se razimă pe noroc.* AGÎRBICEANU, A. 102. *Acum... totul se reazimă pe mine.* DAN, U. 239. *Foarte multe credințe populare și jocuri de cuvinte se bazează pe etimologiile populare.* PUȘCARIU, L. R. I, 18. *Sînt aici și contez pe discreția dumitale a nu-mi divulga prezența.* CĂLINESCU, S. 160. *Pot conta pe tine?* id. ib. 412. *Contam pe solicitudinea profesorului.* BLAGA, H. 202. *Știința se bazează pe o serie de raporturi coerente între concepte.* RALEA, S. T. I, 27. *Se pot bizui pe el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213. *Cine poate să-mi dea mie, pe simplă semnătură, o sumă atît de mare.* STANCU, D. 398. (Garanția privește o promisiune, un jurămînt etc.) *Te gioară mie pre Domnul și Domnezeul ceriului și al pămîntului, cum feciorului mieu nu-i vei lua muiare dentru featele Canaanului.* PALIA (1581), 87/6. *Mărturisescu însumi pre mene cu cest zapis al mieu, de nimene înbiiat..., am vîndut partea mea direaptă de ocină* (a. 1609). IORGA, S. D. V, 80. *Cînd ne giurăm pre svînta evanghelie cu strîmbul, atunce ne lepădăm de Hristos.* VARLAAM, C. 496. *Să giure vacariul pre numele lui Dumnedzău, cum n-au făcut el vre un meșterșug.* PRAV. 13. *Făcut-au Antonie Vodă mare jurămînt... jurînd pre puternicul nume al domnului.* ANON. CANTAC., CM I, 193. *L-au luat pă chizășiia lui cu zapis* (a. 1718). IORGA, S. D. V, 134. *El se apuca pe capul lui că sînt toate adevărate* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 268/15. *Mă jur pe ceia ce-m este mai scump.* GOLESCU, Î. 39. *Mița Baston jură pe statua libertății din Ploiești.* MAIORESCU, CR. II, 174. *Pun rămășag pe ce vrei că sluga mea are să-mi aducă pielea cerbului.* CREANGĂ, P. 218. *Pot face prinsoare pe ce pofțești.* CARAGIALE, O. I, 155. *Domni vicleni jurau pe spadă Să sfarme sfînta noastră lege.* GOGA, POEZII, 11. *I-a promis pe onoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 147. *Mă jur pe orice că nu pricepi nimic.* VLASIU, A. P. 389. *Vă spun pe onoarea mea, azi aș fi milionar.* CĂLINESCU, E. O. II, 180. *Boierul s-a legat să-i păstreze la muncă, fără pază, pe răspunderea lui.* STANCU, D. 465. *Auzind Petrea voinicul aceasta de la maică-sa, i-a crezut pe cuvînt.* SBIERA, P. 31. (În formule de jurămînt, cu elipsa verbului) *Eu, pre Dzeu, sînt jidovin, născut întru Tarsul Chilichiei.* COD. VOR. 38/4. *Pre zeu, aceea însuși Ioan scrise-vă.* CORESI, L. 187/2. *Pre dzeu! Simt limbi cealea ce n-au leage* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 44/22. *Pre sufletul meu! să se fi întîmplat aceasta din pricina mea!* NEGRUZZI, S. I, 30. *E trăsnit cu leuca, pe legea mea!* ALECSANDRI, T. 698. *Tîrgul e în toiul lui... Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea.* CARAGIALE, O. I, 280. *Pe legea mea... nu înțeleg ce vrei să spui.* SADOVEANU, O. XIII, 622. (Garanția prevește mijlocul de finanțare) *Stan a închinat un pahar chiar în sănătatea clopotului celui mare, care s-a făcut pe socoteala lui Mitrea.* SLAVICI, N. I, 71. *Călătorim pe socoteala stăpînirii.* HOGAȘ, DR. I, 117. *Fu angajat ca un fel de supraveghetor și administrator, în schimbul locuinței și al îngăduinței de a se gospodări pe socoteala micului domeniu.* CĂLINESCU, S. 183. *O să dai examen și dacă o să reușești, o să stai acolo pe contul statului pînă o să ieși ofițer.* STANCU, D. 308. *Îl dăduse la o școală... pe cheltuiala statului.* PREDA, D. 48. ◇ (Modalitatea prin care se transmite sau se recepteză o comunicare se referă la exprimare) *O deadem lu Coresi, de o scoase den cartea sîrbească pre limba românească.* CORESI, EV. 6. *Ce folos e lor deaca popa grăiașe... sîrbește, de nu înțeleg, sau pre altă limbă* (a. 1579). GCR I, 24/39. *S-au scos dentr-alte cărți slovenești pre limba noastră viețile... împărătești.* MOXA, 399/21. *M-am apucat de-am scos această cinstită carte de pre limba grecească pre această limbă ce să cheamă acmu românească* (a. 1632). GCR I, 79/5. *Carte românească de învățătură... tălmăcită din limba slovenească pre limba romenească.* VARLAAM, C. 1. *Veachea scriptură tîlmăcind-o pre limba românească aiave a să cîti o ai făcut.* BIBLIA (1688), [prefața] 7/59. *Toate cărțile bisericii și toate cetăniile pe slovenește ne sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 34. *Așa era obicinuit a se scrie hrisoavele moșiilor pe slovenie.* GHEORGACHI, LET. III, 322/8. *Epistola... de pe lătinie s-au întors pe grecie.* ȘINCAI, HR. I, 87/33. *Five o'clock pe englezește înseamnă cinci ceasuri.* CARAGIALE, O. I, 231. *Ea se certa toldeauna pe sîrbește, cînd era acasă, și pe românește în piață.* SLAVICI, N. I, 165. *Știe carte pe nemțește.* GOGA, POEZII, 104. *Eu înțeleg vorbirea pe limba păsărească.* ARGHEZI, VERS. 427. *Cîte unul o rupea pe franțuzește.* BARBU, P. 9. ◇ (Modalitatea prin care se realizează un act de recunoaștere se bazează pe un mijloc de identificare) *De n-ai avea pre ce cunoaște, puteare-ai să te îndoiești.* VARLAAM, C. 461. *Numai pre îmblat și pre grai să cunoștea dintr-alți oameni.* id. ib. 472. *Moartea bărbatului se arată pre veaste, cînd să aude viu-i au mort.* PRAV. 134. *Pe acest lucru se poate socoti că Antioh Vodă era om bun și nelacom.* NECULCE, L. 154. *Cei trei derviș](#) ... o pricepură pă căutătură.* GORJAN, H. I, 145/3. *Puica pe creastă se cunoaște ce neam o să iasă.* PANN, P. V. I, 85/25. *Frunză verde arțăraș Te cunosc, bade, pe pași Că ți-i voia să mă lași.* MARIAN, O. II, 358. *Foicică și-o zorea Nu te duce, fata mea, Că-l cunosc pe fluierat Că nu-i voinicel curat.* TEODORESCU, P. P. 322. *Omu care-i supărat Se cunoaște pe călcat.* MÎNDRESCU, L. P. 19. *O văzui și-o cunoscui Pe-ncreștitul poalelor, Pe mersul picioarelor.* FOLC. TRANSILV. I, 36. ◇ (Modalitatea prin care se obține, se satisface etc. ceva se referă la o înlesnire privind achitarea contravalorii) *O să mergem la bărbierie Să ne rază pe datorie* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 284/33. *M-au înșalat pe mine de le-am dat marfă pe credință* (a. 1810). URICARIUL, XIV, 240. *De trei zile mîncam... pe datorie.* HOGAȘ, DR. II, 51. *A înnebunit de mult? — De cînd potcovește caii regimentului pe datorie.* BRĂESCU, O. A. II, 314. *El avea să-mi dea pe datorie o cameră.* VLASIU, A. P. 378. *Laptele se vinde pe credit.* PRIBEAGUL, P. R. 81. *Ai spus că-mi dai pă datorie!* SADOVEANU, O. I, 652. *Plastograful Botez e și împrumutător pe amanete.* ARGHEZI, P. T. 412. *Cine cumpără pe datorie, plătește de două ori.* ZANNE, P. V, 259.

7. (În contexte care exprimă distribuirea unui material eterogen pe baza unui criteriu de sistematizare) *Le împărți limbile pre deregători, numai Evep ce-ș ținu limba cu ceata-ș.* MOXA, 348/25. *Cartea zodii lui Eraclie împărat, scoasă pe luni de doisprezece filosofi* (cca 1750). GCR I, 66/18. *S-au orînduit La fața locului pe forme doslosite.* DONICI, F. II, 20/9. *Toate curcubeele păreau că-și dăduseră întîlnire și se viriseră, pe colori,*

în sticlele cu rachiu ale crișmarului. HOGAȘ, DR. I, 114. *Domnii ofițeri și capii de serviciu, în ghete de lac, chipiu alb . . . la dreapta pontonului, pe grade și vechime.* BRĂESCU, O. A. I, 36. *O carte de gospodărie scrisă pe capitole de tot atîția dintre colegii mei.* BLAGA, H. 201. *Întîi spectacolele acelea oribile se dădeau pe divizii, mai apoi pe regimente.* CAMILAR, N. I, 371. *În declinare, substantivele românești nu se grupează pe terminații.* SCL 1961, 177. *Deosebit de utile pentru cursanți au fost de asemenea cele 15 inspecții speciale demonstrative organizate pe specialități.* GÎ 1962, nr. 685, 2/2. □ *Bibliografie pe autori. Fișier pe materii. Cor pe patru voci.* ◇ (Sistematizarea privește ordinea de eșalonare a unor elemente; în construcția *pe rînd*) *Sluga înainte spuse pre rînd toate lucrurele ce era el isprăvit.* PALIA (1581), 95/11. [În letopiseț] *vei afla pre rînd toate.* M. COSTIN, ap. GCR I, 197/6. *Se poate întîmpla ca . . . mai mulți stupi se roiască pre rînd.* ECONOMIA, 188/16. *Fiece norod pe rîndu-i . . . a strălucit.* HELIADE, O. I, 420. [Mergeau] *șireagurile înaintea lui, toți pre rînd, și după el mergea Alexandru.* ALEXANDRIA, 40/18. *Copacii . . . zăpadă-n cale-mi pe rînd scuturau.* ALECSANDRI, P. I, 231. *Pe rînd depărtările zării S-apropie-ncet.* COȘBUC, P. II, 8. *Ne împarte supă la fiecare pe rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 299. *Inima i se înmuia și i se împietrea pe rînd.* GÎRLEANU, N. 17. *I-au strîns pe rînd mîna tatei.* SAHIA, N. 54. *Tînărul își cîntărește și caracterizează pe rînd colegii.* VIANU, L. R. 165. *Vin și ceilalți pe rînd.* RETEGANUL, P. II, 53. (Relația se stabilește prin formule de repetiție) *O povățuiește ce să facă, rînd pe rînd, cu furca, cu vîrtelnița.* CREANGĂ, P. 95. *Ei se înțeleseră . . . să privigheze rînd pe rînd cîte unul.* ISPIRESCU, L. 199. *Rînd pe rînd sosesc cucoanele.* BRĂESCU, O. A. I, 40. *Rînd pe rînd îmi coborau în minte întîmplările minunatei mele vieți.* VLASIU, A. P. 186. *Mă simt rînd pe rînd vesel și foarte trist.* ARGHEZI, P. T. 23. *În continuarea șoselei, de la centru spre răsărit, veneau rînd pe rînd: o fîntînă de piatră, școala primară, o ulițe care ducea spre prima biserică, primăria comunei.* PREDA, M. 216.

8. (Exprimă raportul de conformare, potrivire, adaptare etc. la ceea ce indică termenul care urmează după prepoziție) *Urmele meale îndereaptă pre cuvîntul tău.* PSALT. HUR. 108ʳ/3. *Iară carei se tem de Domnul și viază pre învățăturile lui, au slavă și bogăție în casele lor.* CORESI, EV. 26. *Tuturora blînd luminează lumină cu dulceață, pre pohta sufletului.* id. ib. 198. *Adam custă 130 de ani și făcu feciori pre chip și asemănătura lui.* PALIA (1581), 37/9. *Se putem face pre voia lui* (a. 1619). GCR I, 55/13. *El nu ascultă învățătura lui Dumnedzău, nice stătu pre dzisa lui.* VARLAAM, C. 410. *Pre putință să facem milostenie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96ᵛ/4. *Făcuse . . . case domnești, pe forma de Țărigrad.* AMIRAS, LET². III, 163. *Să ia dijmă . . . din toate, pe obicei* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 38. *Am judecat . . . pe lege* (cca 1750). id. ib. VII, 3. [Pantofii] *să fie pe picioru cocone Păunicăi* (a. 1783). id. ib. VIII, 8. *Doamna cea din noblețe și bogată, cu rochie sau de maldehi sau de croază, sau de percal, curate și croite pe trup.* GOLESCU, Î. 43. *Orașele . . ., constituindu-se pe principiul comunal, se ocîrmuiau de o magistratură.* BĂLCESCU, M. V. 10. *S-ar fi putut face* [orașul] *pe un plan mai nou, dar nimeni nu-și bate capul.* NEGRUZZI, S. I, 70. *De-aș avea, pe gîndul meu, Un cal aprig ca un leu, Negru ca păcatul greu!* ALECSANDRI, P. I, 4. *Începea a-i cînta irmosul următoriu, pe glas al doilea.* CREANGĂ, A. 139. *Pe porunca stăpînirei, spune nouă, ce dorești?* DELAVRANCEA, S. 99. *Cînd ne prindeam la muncă, pe-nvoială, ne alegeam lanurile la un loc.* VLAHUȚĂ, CL. 19. *O lume-ntreagă o porți pe placul tău.* COȘBUC, S. 23. *S-abat mustrări din altă vreme, . . . Vin pe nume să mă cheme.* GOGA, POEZII, 349. *În locul unor oameni turnați dintr-o bucată pe calupuri gigantice, a răsărit o lume sfrijită de oameni mărunți.* HOGAȘ, DR. II, 110. *Îmi dau seama că nu voi putea fi un soldat pe gustul căpitanului.* VLASIU, A. P. 413. *Mai bună-i o meserie bună, potrivită pe firea ta, decît un meșteșug făcut fără poftă.* ARGHEZI, P. T. 343. *A găsit un om pe potriva ei.* CĂLINESCU, S. 77. *Uriașul Ursus cînta cu un glas pe măsura puterilor sale.* BLAGA, H. 122. *Nici frumos nu ești prea tare, Nici gazdă nu ești prea mare, Făr' pe seama dumitale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 408. *Toată paserea pe limba ei piere.* PANN, P. V. I, 25/12. ◇ (Conformitatea privește motivul sau interesul care determină declanșarea unei stări, săvîrșirea unei acțiuni etc.) *Cînd va bate tatăl* [pe fiu] *. . . cu măsură și pre vină, să cădea să să pleace.* PRAV. 115. *Puitoriul nevoințelor ț-au deschisu-ți porțile și vin*[ă] *de intră, pre ce te-ai nevoit cu leage.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16ʳ/24. *I-au spus lui că frate-său este hain, nu îmblă bine, și el n-au credzut, gîndind că-l pîrește pre pizmă.* NECULCE, L. 221. *Blestămată! Pe faptă-ț*[i] *ai pierit, Așa ți se cuvine.* DONICI, F. II, 39/14. *Un profesor . . . era destituit pe spusa unui călugăr.* GHICA, S. 253. *Lighioana, bucuroasă pe a se simți scăpată, începu să riciie țărina cu labele.* ODOBESCU, S. III, 184. *La ce sînt bune bulendrele pe care vă sfădiți voi?* ISPIRESCU, L. 215. *S-a hărțuit toată vremea cu fiul său pe fel de fel de mărunțișuri.* REBREANU, R. I, 90. *Ne băteam pe bomboanele amestecate cu pitaci, aruncate în policandre.* BRĂESCU, A. 100. *Dacă s-o întîmpla să mă prindă jăndarii și să înfund ocna pe năpastă, apoi am trebuință să știu că o rămas . . . un suflet care nu m-o osîndit.* POPA, V. 91. *Pe averea adunată Erau gata să se bată.* ARGHEZI, VERS. 529. *Era bătaie pe pepenii de aci.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *Las' să arză să se piarză, Că n-arde pe vina mea, Ci arde pe vina ta.* TEODORESCU, P. P. 668. *Copiliță . . . Te-o iubit badea pe mers.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 159. *Zmei ce se certau pe trei lucruri.* FUNDESCU, L. P. I, 127. ◇ (Conformitatea privește compensația cantitativă sau calitativă, oferită sau primită, în cadrul unui schimb) *Striini pre bani cumpărați.* PALIA (1581), 64/11. *Vindea den jitnița împărătească cîte 12 chile pre un galben.* MOXA, 394/8. *N-avea pre ce-ș cumpăra o picătură de apă să-ș ude limba.* VARLAAM, C. 307. *Ca să nu să încrează țării și lefegiilor de țară . . . trase pre leafă unguri călărești și pedestrași.* URECHE, L. 206. *Judecata Divanului au ajuns cum să-ț iai banii ce ai dat pre acel loc de casă înapoi* (a. 1694). IORGA, S. D. I, 282. *Cei ce-l așteptă aduna oastași pe bani.* ȘINCAI, HR. III, 25/11. *Căci arma nu este voao dată Ca pă mălai doară să o puteți vinde.* BUDAI-DELEANU, Ț. 112. *Pe fiește care bucată am plătit cîte trii creițari.* KOGĂLNICEANU, S. 3. *N-a dat nici o lețcaie pe tîdvele boierești.* RUSSO, S. 176. *Am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte și mîncare.* FILIMON, O. I, 127. *Am dat o clipă de viață trecătoare Pe alta mai ferice și-n veci nepieritoare.* ALECSANDRI, POEZII, 330. *Nu fac tîrgul pe bani.* CARAGIALE, O. I, 72. *Nu m-ai fi luat p-o împărăție din poala bunichii.* DELAVRANCEA, T. 18. *Să-mi dai simbria pe cît ți-am slujit.* SANDU-ALDEA, U. P. 11. *Ce cereți pe ei?* AGÎRBICEANU, A. 87. *Dumneata te poți mulțumi . . . cu nectar, cu flori și cu raze de soare, și poate că n-ai-aa o bobiță de rouă pe una de mărgăritar.* HOGAȘ, DR. I, 106. *Medicii au lefuri umilitoare, internii trăiesc pe o bucată de pîine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 169. *Gîndul lui era să vîndă pe bani fraților săi dezlegarea enigmei.* SADOVEANU, O. XII, 59. *Pe ce și le-au cumpărat?* CAMILAR, N. I, 400. *Pe cușma dumitale pot să-ți dau și o mie de lei!* SBIERA, P. 274. *Așa mi-e mîndra de dragă Că n-o dau pe lumea-ntreagă.* FOLC. TRANSILV. II, 35, ◇ (Conformitatea privește recompensa obținută într-o competiție, într-un joc, într-o întrecere) *Jucau loton cu toată familia, pînă după miezul nopții, pe nuci.* REBREANU, I. 373. □ *Jucăm un set pe alune.* ◆ (Conformitatea privește echivalența sau neechivalența sub aspectul preciziei între o afirmație și adevărul exprimat prin ea) *Pentru aceaia pre adevăr iaste moartă credința fără lucru.* CORESI, EV. 4. *Va să-l omoare pre adevărat.* ANON. CANTAC., CM I, 205. □ *Nicuță e student. — Student pe dracu! Pe naiba!* ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul veridicității între un mod de aparență și esența lui autentică) *Cum văd, joacă pe doctorul în momentul acesta.* EMINESCU, P. L. 62. *Dă-mi mie să joc pe țăranul.* CARAGIALE, O. I, 6. *Cu mine să nu faci pe mironosița.* VLAHUȚĂ, CL. 94. *Ca mai toți cetățenii români care știu scrie și ceti, făceam și eu într-o*

vreme pe advocatul, apărind... nedreptățile oamenilor. I. NEGRUZZI, S. I, 337. *De abia își mișcă picioarele, da-n schimb face pe berbantul.* GÎRLEANU, N. 56. *Cu cucoanele... bătrîne, care făceau pe tinerele, Andrei era crud.* HOGAȘ, DR. II, 68. *Cum ne întîlneam, făceam pe grăbitul.* M. I. CARAGIALE, C. 139. *Faci pe prostul cu mine?* BRĂESCU, O. A. II, 276. *Te rog să nu faci pe supăratul.* ARGHEZI, P. T. 241. *Cocoșilă se supără și spuse că Moromete să nu facă pe deșteptul.* PREDA, M. 305. *Îl pîndeam făcînd pe indiferentul.* BARBU, P. 17. *Face pă mutu un om dîntre călușari.* ALRT II 301. ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul corectitudinii între un mod de a acționa și justețea lui) *Și-l învață satana... să giure pre strîmb.* VARLAAM, C. 111. *Judecată pre dreptate făcea.* URECHE, L. 155. *Împăratul crezu că pe nedrept ar fi să omoare... acei oameni.* ISPIRESCU, L. 219. *Să-și cîștige galoanele treptat, pe merit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 576. ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul justificării între un mod de a acționa și argumentul lui explicativ) *Advocatul public... a contestat această lucrare pe cuvînt că s-a trecut între clăcași și 28 de oameni cari n-au făcut clacă.* I. IONESCU, D. 414. *D. Lefter a trimis turbatului o scrisoare, cerînd, cu tot respectul, un concediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine.* CARAGIALE, O. I, 149. *Dacă ar fi altfel, optzeci la sută cel puțin din oamenii care primesc o funcțiune ar refuza-o pe motiv de incapacitate.* ARGHEZI, P. T. 265. ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul recompensării între un mod de a răsplăti și valoarea beneficiului primit) *Brînza o vinde pe nimica toată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *Îi muncesc, toate aceste pămînturi, pe gratis, clienții.* STANCU, D. 260. *De cînd muncești... pe degeaba?* PREDA, M. 58. *Aici a cerut băietul pe plată de mîncat.* COM. SAT. V, 95. ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul compatibilității între valoarea unei realități și cea acordată alteia cu care este înlocuită) *Au doară pre aur iaste spășenia să schimbe?* CORESI, EV. 73. *De vreame ce... nu-l pot certa trupește, va schimba certarea lui pre bani.* PRAV. 267. *Pentru ce schimbași cinstea pe rușine?* VARLAAM-IOASAF, 9r/5. *Mușterii cei mincinoși, carii nu să țiu de cuvînt, și schimbă lucrurile cele bune pre cele rele* (a. 1812). GCR II, 211/26. *De cînd mi-ai schimbat numele de iubită pe acel de stăpînă?* NEGRUZZI, S. I, 22. *Împăratul, cît era de împărat, le dăduse acum toate pe una și nici macar aceea nu era bună: frica.* CREANGĂ, P. 86. ◇ (Echivalența sau neechivalența sub aspectul exactității între conținutul unei afirmații și valoarea de adevăr a sursei justificative) *La 1821 sau '20, pe cît îmi aduc aminte, intrase Ipsilant în țară.* ALECSANDRI, T. 955. *Trăiește bine, pe cît aud.* SADOVEANU, O. XIII, 712. *Ochii, verzi pe cît se pare, Smaragde două de valoare.* BENIUC, V. 68. ◇ (Echivalența sau neechivalența privește proporția dintre manifestările a două realități, procese, acțiuni etc.) *Să plătească pre cît va fi prețul aceii vii.* PRAV. 56. *Îi dau toate laudile, pre cîtă poate sluji mintea omenească* (a. 1794). GCR II, 151/3. *Albinele... vor stringe într-alt an pe cît vezi că s-au sîrguit a aduna.* MOLNAR, E. S. 183/2. *Pe cît i se cuvine, mă închin și cinstesc.* GOLESCU, Î. 38. *Fii în veci voioasă Pre cît ești frumoasă!* ALECSANDRI, POEZII, 127. *Vom încerca a preciza, pre cît se va putea, epoca și locul compunerii lor.* ODOBESCU, S. I, 191. *Devenii aproape genial, dar tot pe atîta și de mizerabil.* HOGAȘ, DR. II, 130. *Era în el o putere liniștită, pe cît era în celălalt pircălab frămîntare fără istov.* SADOVEANU, O. XIII, 931. *În loc de a satisface pe cît posibil revendicările muncitorești, el s-a închis în sinul unei tăceri dușmănoase.* RALEA, S. T. III, 58. (Relația se stabilește prin formule corelative) *Năpusti trebile țării, că pre cît îl iubiia întăi, pre atîta îl urîsă apoi.* URECHE, L. 182. *N-au găsit atîta pe cît socotie c-or găsi.* NECULCE, L. 118. *A treia și cea mai cu deadins pricină ieste că nu atîta cursul istoriii în minte mi-au fost, pre cît spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă, la simcea groasă ca aceasta... îndelungată ascuțitură să fie trebuit am socotit.* CANTEMIR, I. I. I, 4. *Pre cătă vită le va scrie cărțile d[o]mniii meal[e], pre atăta să li să ție în seam[ă], să nu dea* [bir] (a. (1699). IORGA, S. D. V, 348. *Paguba nu era atîta pe cît el o socote.* DRĂGHICI, R. 116/21. *La ochii noștri se vede înțălept... Pre cît în mica jivină așa și-n felul cel mare.* CONACHI, P. 272. *Pe cît boieriul crește în idei și în învățături, pe atîta poporul rămîne în urmă.* RUSSO, S. 14. *La vînătorie... eu mă pricep cam tot atîta pre cît se pricepea vestitul ageamiu.* ODOBESCU, S. III, 9. *Viața acelei foi a fost pe atît de scurtă pe cît de glorioasă.* CARAGIALE, O. I, 213. *Pe cît ai fost tu de sincer, pe-atît vreau să fiu și eu.* AGÎRBICEANU, A. 96. *Nu le era lor atît de înviere pe cît le era ca să se poată fuduli cu rochițele cele nouă.* HOGAȘ, DR. II, 152. *Ia o hotărîre, pe cît de muierească, pe atît de nimerită.* VLASIU, A. P. 83. *Xenopol pleacă de la un sistem de observații pe cît de simple, pe atît de fundamentale pentru sistemul său de gîndire.* D. GUSTI, P. A. 80. *Glasurile sparte ale soldaților se potoliră tot atît de neașteptat pe cît începuseră.* BARBU, P. 238.

— Și: (învechit și popular) **pă, pre,** (învechit și regional) **pi,** (învechit) **prl,** (regional) **pa** (ALRM I/II h 225), **pî** (ALR II 3 126/876, ALR SN V h 1 381), **pră, prî** (ALR II 3 126/29, ALR SN V h 1 381, ib. VI h 1 806/29) prep.

— Lat. **super, per.**

PEAG, -Ă adj. v. **pag²**.

PEÁJ subst. (Rar) **1.** Taxă percepută pentru trecerea pe un pod, pe o cale de acces, la acostarea unei nave într-un port etc. Cf. ALEXI, W., LTR². ✦ Loc unde se percepe o astfel de taxă. Cf. ALEXI, W.

2. Drept de a folosi o cale ferată străină pentru transportul de mărfuri cu vehicule proprii. LTR².

— Pronunțat bisilabic.

— Din fr. **péage.**

PEÁN s. n. (Livresc) Imn închinat victoriei zeului Apolo asupra Pitonului; p. g e n e r. cîntec de luptă, de biruință sau de bucurie. Cf. ARISTIA, PLUT. *Caragea se apucase la bătrînețe să învețe muzica vocală și... să cînte vestitele peane ale Eteriei grecești.* FILIMON, ap. GÁLDI, M. PHAN. 224, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pronunțat bisilabic. — Pl.: *peane.*

— Din ngr. **παιάν,** fr. **péan.**

PEÁNĂ² s. f. (Latinism învechit; în l o c. p r e p.) **În peana** (cuiva sau a ceva) = în paguba (cuiva sau a ceva), v. p a g u b ă **(2).** *Avem să cunoaștem cîteva măsuri generale dictate de către propagandă în peana curții imperiale și apoi aplicate la bisericile... răsăritene.* BARIȚIU, P. A. I, 407.

— Din lat. **poena.**

PEÁNĂ¹ s. f. v. **pană¹**.

PEÁNIG s.m. v. **peaning.**

PEÁNING s.m. **1.** Monedă a cărei valoare a variat în timp și spațiu, echivalentă uneori cu o groșiță (TDRG), cu un dinar (DHLR II, 521), cu un talant sau cu un ban mărunt (SCRIBAN, D.). *Mearse cela ce luase cinci talanți de lucră cu nușii și agonisi alți cinci talanți... Iară cela ce luasă unuil să dusă de săpă în pămînt și îngropă peaningul domnului său.* VARLAAM, C. 244. *A doua dzi cînd ieși, luă doi peaningi și deade bolniceariului.* id. ib. 299. *Un mic peaning ce am luat... să nu-l ascundz în pămînt, ce să-l dau și eu altor* (a. 1633). GCR I, 79/14. *Cela ce s-au nevoit... el să ia astădzi peanig* (a. 1661). id. ib. 180/9, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. P. g e n e r. (Învechit; la pl.) Avere (în numerar), bani. *Amar celuia ce-ș dă peanigii săi întru aslam* (sec. XVI). ap. DHLR II, 521. *Cît bine dobîndesc... oamenii pentru peningii ce dau* (a. 1645). ap. TDRG.

— Pl.: *peaningi.* — Și: **peánig, pénig** (SCRIBAN, D.), **péning** s. m.

— Din slavonul **пѣнязь.** — Pentru **penig,** cf. germ. P f e n n i g.

PEÁNTĂ s. f. v. **bantă.**

PEÁPÎN s. m. v. **pepene.**

PEÁRĂ s. f. v. **pară**[2].

PEÁRCĂ s. f. v. **ciupereă.**

PEÁRTĂ s. f. v. **pată.**

PEÁSNĂ s. f. (Învechit) Imn, cîntare bisericească; p. gener. cîntec. *Peasnele lui Moisi.* PALIA (1581), ap. DHLR II, 521. *Cinta cîntările peasnelor pre rînd.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54[r]/35. *Scrie sfîntul Ioan Damaschin, la un tropariu al canonului de la înălțarea cinstitei cruci la patra peasnă.* ANTIM, P. 116, cf. 19. *Peasna 1, glas 8.* MINEIUL (1776), 2[V2]/6. *Nu sînt eanoane de pravile, nici orînduieli de pedepse, nici foc, nici her, ce pesne și cuvinte a muzelor* (a. 1803). URICARIUL, I, 278. *Peasnă se zice cîntarea în cărțile tipărite.* PR. DRAM. 157, cf. CIHAC, II, 249, TDRG, BL VII, 168, ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pl.: *peasne* și *pesne.* — Și: **pésnă** s. f. CIHAC, II, 249, TDRG.
— Din slavonul **пѣснь.**

PEÁTĂ s. f. v. **pată.**

PEATEC s.n.v. **petic.**

PEATRULÁ vb. I v. **patrula.**

PEATRÚLĂ s. f. v. **patrulă.**

PEBEGÁZ s. n. (Ieșit din uz) Numele comercial al unui amestec de gaze lichefiate comprimat în butelii speciale și folosit drept combustibil. Cf. SFC I, 200.
— Pl.: *pebegazuri.*
— **Pe**[trol] + **be** [= Block] + **gaz.**

PEBRÍNĂ s. f. Boală parazitară a viermilor de mătase. Cf. SCRIBAN, D., DN[2], DER. *Larvele se pot îmbolnăvi foarte ușor de o boală numită pebrină.* ZOOLOGIA, 82.
— Pl.: *pebrine.*
— Din fr. **pébrine.**

PEC[1] s. m., s. n. **1.** S. m. (Transilv., Ban. și Maram.) Brutar. Cf. FD I, 202, com. din TIMIȘOARA, ALRM SN I h 332. *Buburuză de la pec.* ALR SN IV h 1 070/157, cf. A III 13, LEXIC REG. II, 74, 101. *Asta nu-i pită de casă: e făcută la pec.* MAT. DIALECT. I, 185, cf. 286, TEAHA, C. N. 251.
2. S. n. (Regional) Brutărie (Șicula-Ineu). LEXIC REG. II, 84.
— Pl.: **(1)** *peci*, **(2)** *pecuri.* — Și: **(1) peic** s. m. LEXIC REG. 9.
— Din magh. **pék.**

PEC[2] subst. (Prin Ban.) Smoală. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 155, LEXIC REG. II, 41. ◇ (Ironic) *Albă ca pecul, Dreaptă ca cercul.* L. COSTIN, GR. BĂN. 155.
— Din germ. **Pech.**

PECÁR s. m. (Transilv. și Ban.) Brutar. Cf. CIHAC, II, 250, BL VI, 208, CV 1952, nr. 4, 34, L. ROM. 1960, nr. 2, 20, ALRM SN I h 332, LEXIC REG. 119, TEAHA, C. N. 251.
— Pl.: *pecari.* — Și: **pecér** (CIHAC, II, 250), **piecár** (com. din TIMIȘOARA) s. m.
— **Pec**[1] + suf. *-ar.* Cf. germ. Bäcker, scr. pekar.

PECARÍ s. m. (Rar) Specie de mamifer înrudit cu porcul sălbatic, care trăiește în America *(Dicotyles tajacu).* Cf. MAIORESCU, L. 179, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2].
— Accentuat și: *pécari* (SCRIBAN, D.), *pecári* (ALEXI, W.). — Pl.: (neobișnuit, după fr.) *pecaris* (MAIORESCU, L. 179).
— Din fr. **péeari.**

PECARIZÁRE s. f. Metodă de determinare a culorii făinurilor de grîu și de secară prin compararea culorii făinurilor uscate cu aceea a unor făinuri etalon. *Dispozitivul de pecarizare compus dintr-o cutie comparti-mentală... și dintr-o placă suport pe care se extrag probele de făină.* LTR[2], cf. SFC IV, 314.
— Cf. fr. pécarisation, germ. Pekarisierung.

PECĂRÁIE s. f. (Regional) Brutărie (Briheni-Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 251.
— Pl.: ?
— Din germ. **Bäkerei.**

PECĂRÍE s. f. (Transilv. și Ban.) Brutărie. Cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 20. *M-am întîlnit cu pecul și m-am dus cu el la pecărie.* MAT. DIALECT. I, 185, cf. 264, 287, TEAHA, C. N. 251.
— Pl.: *pecării.*
— **Pecar** + suf. *-ie.*

PECĂRÍȚĂ s. f. (Transilv.) Brutăreasă; soția brutarului. *O pecăriță vinde franzele.* MAT. DIALECT. I, 185, cf. TEAHA, C. N. 251.
— Pl.: *pecărițe.*
— **Pecar** + suf. *-iță.*

PECCITÓRI s. m. v. **perceptor.**

PÉCE[1] s. f. (Latinism învechit) Smoală. *A astupa crepăturile unui vas de plutit cu pece sau smoală.* LM. ◇ (Adverbial, pe lîngă adjectivul „negru", imprimă acestuia valoarea de superlativ absolut) *Negru pece.* DR. III, 1 091, cf. IV, 732.
— Din lat. **pix, picis.**

PÉCE[2] s. f. v. **pecie.**

PECEÁLNIC s. n. v. **pecetnic.**

PECEÁTĂ s. f. v. **pecete.**

PECEÁTE s. f. v. **pecete.**

PECEÁTIE s. f. v. **pecete.**

PECECTÓRI s. m. v. **perceptor.**

PECEDLÁR s. m. v. **pecetlar.**

PECELÍ vb. IV v. **pecetlui.**

PECÉLNIC s. n. v. **pecetnic.**

PECÉNE s. f. pl. (Prin Maram.) Foi, pănuși de porumb. VICIU, GL., cf. PAMFILE, A. R. 88.
— Etimologia necunoscută.

PECENÉG, -EÁGĂ s. m., adj. **1.** S. m. (La pl.) Popor migrator din familia popoarelor turcice, care a trecut în migrație prin estul și sud-estul Europei între secolele IX—XI, (învechit) pacinați; (și la sg.) persoană care aparține acestui popor. *Peceneghii sau pacinații sînt iarăși un popor de rasă mongolă.* XENOPOL, I. R. II, 186, cf. BARCIANU, CADE. *Pecenegii năvăliră în împărăția lui de la miazănoaple.* SADOVEANU, O. VI, 118, cf. XII, 416, 417, DER.
2. Adj. Care aparține pecenegilor **(1)**, privitor la pecenegi, al pecenegilor. *Spun că pe timpul acelui rege, 60 de familii pecenеghe veniră cu toată averea lor, din părțile Bulgariei în Panonia.* XENOPOL, I. R. II, 86. *Urme sigure de grai peceneg n-avem în românește decît în toponimie.* PUȘCARIU, L. R. I, 315.
— Pl.: *pecenegi, -ge* și (învechit) *peceneghi, -ghe.*
— Din germ. **Petschenege,** fr. **Petchenègues,** rus. **печенег.**

PECÉR[1] s. m. v. **pecar.**

PECÉR[2] s. n. v. **picior.**

PECERLEÁR s. m. v. **pecetlar.**

PECERPEÁLĂ s. f. v. **pocerpeală.**

PECÉT s. n. v. **pecete.**

PECETÁR s. m., s. n. **1.** S. m. Gravor de peceți **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pecetari, potcovari, săpători în piatră.* JIPESCU, O. 68, cf. TDRG, N. A. BOGDAN, C. M. 101, CADE, SFC III, 146, 147.
2. S. n. (Rar) Pistornic. Cf. TDRG, CADE.
— Pl.: **(1)** *pecetari*, **(2)** *pecetare*.
— **Pecete** + suf. *-ar*.

PECETĂRÍE s. f. (Rar) Atelier pentru gravat peceți **(1)**. Cf. POLIZU.
— Pl.: *pecetării*.
— **Pecetar** + suf. *-ie*.

PECÉTE s. f. **1.** Placă, mai ales de metal, cu mîner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață liberă este gravată o emblemă, o efigie, o monogramă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare, pe un colet etc., dă acestora caracter de autenticitate și de integritate, s i g i l i u, (învechit și regional) p e c e t l a r **(1)**, (învechit) m u h u r, p e c e t n i c, p e c i u **(1)**; p. e x t. ștampilă. *Și am pus pecetea orașului ca să-i fie de credință* (a. 1591). GCR I, 38/36. *Noi am pus peceatea tîrgului* (a. 1614). id. ib. 45/16, cf. 75/3. *Am iscălit și ne-am pus pecețăle* (a. 1642). id. ib. 103/12. *Iar peștile spintecîndu-l, aflară slugile lui în pîntice pecetia aceia.* HERODOT (1645), 164, cf. 383. *Lucru de meșteșug de pietri, săpătură de peceate vei săpa ceale doauo pietri pre numele fiilor lui Israil.* BIBLIA (1688), 59[1]/37, cf. 59[2]/8. *Au trimis de au făcut toate pecețile boierilor.* IST. Ț. R. 114. *Au început a scrie cărți la împărăție și le-au pecetluit cu pecețile făcute la Brașov.* R. POPESCU, CM I, 482. *I inil cu piciti matostati* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *În deșărt s-au ostenit, nădăjduind a cîștiga această peceate minunată ce stă sub paza mea* (a. 1783). GCR II, 131/35. [Cartea] *o am dat numitului domnului crai pecetluită cu pecetea noastră cea mai mică, neavînd la noi pecetea cea mai mare.* ȘINCAI, HR. I, 366/28. *Ministrul pricinilor streine . . . , păzitoriul peceților . . . , ministrul de război.* AR (1829), 64/2. *Pune mîna pe fatala carte . . . , pune pecetea.* MARCOVICI, C. 112/9. *Îi dete pecetea împărătească în mîni.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Muhurdarul puse pecetea.* NEGRUZZI, S. I, 306, cf. III, 331. *Punea d. Nae pecetea pe o bucată de hîrtie ori de mucava, și pe urmă la fiecare răsătură trăgeam cu cerneală o dungă.* CARAGIALE, O. VI, 177. *Puse pecetea breslei pe condică.* SLAVICI, O. II, 35. *Întîmplîndu-se să uite pecetea lui cea mare, întărește, sub semnătura lui, cu pecetea cea mică, probabil de la inel.* XENOPOL, I. R. III, 81. *Să nu intre cineva să fure pecetea, că-nfund pușcăria.* PETICĂ, O. 217. *Intrau ca mielușeii și puneau pecetea ferindu-și capul, să vadă bine cel de sus că au votat lista guvernului.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *După care ar fi urmat iscăliturile, punerea solemnă a peceților și șnuruirea pergamentelor.* SADOVEANU, O. XII, 348. *Binevenit fii, șoimule, în casă . . . O să te pui pe steaguri, pe bani și pe peceți.* ARGHEZI, VERS. 280. *Cu cap plecat, cu ochii grei, Stă și n-apasă pe scrisoare Pecetea cu gravura ei.* V. ROM. ianuarie 1954, 27. *Pe degetul mic al mîinii drepte, strălucea un inel mic cu pecetie.* ib. iulie 1955, 49, cf. LTR[2], DER. *Pecetu satului.* ALR SN IV h 987/95. *Apasă mai bine pecetul pe hîrtie, să se cunoască.* MAT. DIALECT. I, 185, cf. 84. ◇ (Regional) *Pecetea dracului* = castană (la piciorul calului). Cf. DR. V, 305. ◇ C o m p u s: (Bot.) **pecetea-lui-Solomon** = coada-cocoșului *(Polygonatum latifolium, multiflorum* și *odoratum)*. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 18, BORZA, D. 134, 270. ✦ (Învechit) Emblemă, stemă. *Hierul țării sau pecetea cap de buor să înseamnează.* URECHE, L. 60. *Pecetea dațiilor era doi lei cu gurile căscate unul spre altul și deasupra lor era coroane.* N. COSTIN, L. 97, cf. 172. *Precum și de capul boului în peceatea țării, să să fie luat de pe boul cel sălbatic.* CANTEMIR, HR. 471. *Pecetea eteriei reprezenta două cercuri concentrice.* OȚETEA, T. V. 119. ✦ (Regional) Timbru (poștal) (Bîrsana-Sighetul Marmației). ALR SN III h 875/353.

2. Ceară roșie sau plumb (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc.) pe care se imprimă, prin apăsare, o pecete **(1)**; semn imprimat (pe ceară roșie, pe plumb, direct pe un document etc.) prin aplicarea unei peceți **(1)**; semn lăsat de o pecete **(1)** sau, p. e x t., de o ștampilă înmuiată în tuș și aplicată pe un document, pe un obiect etc.; sigiliu. [Banii] *de-i va fi pecetluit în pungă și el va fi stricat peceatea, să se cearte ca un fur.* PRAV. 42. *Să deschiză cartea și să rumpă pecețile ei.* N. TEST. (1648), 307[r]/12. *Au trimis slugi a lui, și cu izvod, cu pecetea lui, tot anume, să prindză pe boierii ce ave pizmă.* NECULCE, L. 183. *Acea scrisoare n-au avut nici peceată domnească* (a. 1702). URICARIUL, XIV, 266/11. *Ahmat, văzînd pecețile* [pe scrisori], *au crezut.* R. POPESCU, CM I, 264. *Să li să puie* [baloturilor] *pecete de plumb* (a. 1833). URICARIUL, VII, 224. *Mă apropiai . . . și-i pusei plicul domnesc în poală . . . Ispravnicul, îndată ce văzu pecetea, o și recunoscu.* GHICA, S. 8. *Biletele de abonament le aveți cu pecetie, ca ăsta?* CARAGIALE, O. VI, 176. *Căpitanul luă cartea, îi rupse pecetea, o deschise și citi.* ISPIRESCU, L. 143, cf. 157. *Prezintă un plic mare, galben, cu cinci peceți mari pe el.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 211. *Ia cartea asta. Ia seama la pecete.* DELAVRANCEA, A. 141. *Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-au rămas fără pecetea domnească.* id. O. II, 33. *Poți să te bizui pe vorba lui mai cu temei decît . . . pe un zapis întărit cu toate pecețile stăpînirii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Nevasta lui nu știa ceti, dar cunoștea pecetea roșie.* AGÎRBICEANU, A. 225. *Picăturile de ceară stau ca niște peceți.* GÎRLEANU, N. 202. *O pecetie domnească Dezgropată din arhiva prăfuitelor hrisoave.* MINULESCU, V. 73. *Unii silabisesc cu greu slovele șterse de atîta drum, acoperite de atîtea peceți.* C. PETRESCU, Î. II, 19. *Făcînd cu ochiul omului care așeza migălos peceții de ceară peste legături de olandă.* KLOPȘTOCK, F. 133. *Unde-i cartea, pîrcălabe? — E pe masă . . . cu pecețile întregi.* SADOVEANU, O. XI, 267. *Pupînd pecețile, puse scrisoarea subt ochii căpitanului.* id. ib. XII, 147. *Îi dădu și o hîrtie cu pecete în regulă.* V. ROM. decembrie 1954, 101, cf. LTR[2], DER. *Și avem Ferman de la-mpărăție Cu peceție Calea să nu ni se fie.* MARIAN, NU. 468. *Carte cu șapte peceturi.* MAT. DIALECT. I, 185. ◇ F i g. *A orbit de boală grea Hoțul tatii . . . De vreo șase ani sau șapte Ochii-i zac, peceți de noapte,* ARGHEZI, VERS. 350. *Pe sub zarea unde răr Ne era popasul, Ne lăsăm pecețile — Urmele, cu pasul.* BLAGA, P. 79. *Există persoane sus-puse care au avut interes ca pe gura lui Zeno Zadig să se aștearnă pecetea tăcerii.* STANCU, R. A. V, 367. *Cuvîntul lui e pecete. Este credincios cuvîntului dat.* CIAUȘANU, GL. ◇ E x p r. **Închis** (sau **ferecat**) **cu șapte peceți** = ascuns cu desăvîrșire, cu neputință de aflat; de nepătruns; interzis, oprit. *Viața lăuntrică a eroului va rămînea pentru scriitor carte închisă cu șapte peceți.* GHEREA, ST. CR. I, 264. *I-a rămas de-acum pentru totdeauna taină ferecată cu șapte peceți.* C. PETRESCU, R. DR. 33. **A pune sub peceți** = a sigila, a închide; p. e x t. a interzice. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 249. ✦ (Învechit, rar) Amprentă lăsată pe un document de un analfabet care semnează prin punere de deget. *„Peceții", în sens de simple puneri de deget.* CUV. D. BĂTR. I, 133. ✦ (Învechit, rar) Tatuaj. *Fiind părosi, să leagă cu cununi și să ung preste tot trupul. Și toți au pecete.* HERODOT (1645), 81. ✦ (Regional; în forma *pecet*) Aluniță (pe pielea oamenilor) (Beclean-Dej). Cf. ALR II/I MN 21, 6 943/260. ✦ (Prin Transilv.) Pată **(1)** (pe o haină). Cf. ALR SN IV h 1 222. *Să făcu pecet pă haină.* TEAHA, C. N. 251. *Tătă-i haina cu pecete.* id. ib. ✦ (Regional; în sintagmele) *Pecetul mortului* = stropirea mortului cu paos **(II 2)** (înainte de închiderea coșciugului) (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 182. *Înainte de a se duce mortul la groapă, se așterne peste el hiliuța, pe urmă vine preotul care pune pecetul mortului, stropindu-l cu paus, în forma crucii.* id. ib. 182. (Prin nord-vestul Munt.) *Pecetea tatălui* = mir[1] **(2)**. *Spală ale noastre pacate Cu apa botezului, Cu sfințirea duhului, Cu pecetea tatălui.* ȘEZ. VIII, 44.

3. (Învechit şi regional) Act, aprobare, rezoluţie, ordin, poruncă întărită cu o pecete **(2)**. *Luînd dar peceaţe acest Mehmet-paşa, nu ştim din ce pricină ..., numai totdeodată s-au auzit că pe domnul ce era la Moldova... l-au mazilit.* R. GRECEANU, CM II, 139. *6 lei... ce se dau la bresle cu pecete gospod (domnească)* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Răzăşul... are hîrţoage vechi şi peceţi care nu mai sînt acum, de la domnitori de cei bătrîni.* SADOVEANU, O. III, 11, cf. VIII, 468, ALR SN II h 322/414. ✦ Spec. (Învechit, rar) Chitanţă care specifică suma pe care trebuie să o plătească sau a plătit-o un contribuabil. Cf. TDRG.

4. Fig. Semn caracteristic, trăsătură specifică, distinctivă, amprentă, marcă[2] **(I 3)**; spec. stigmat. *Şi îmbracă cu veşmintele bunătăţilor şi inel dau-le la mînile lor, peceaţea creştinească celor ce lucru au (că mîna iaste firea semnului, iară inelul peceaţea sfîntului duh).* CORESI, EV. 30. *Cîntarea ta sublimă asupra ruinelor Tîrgovişteі puse pecetia veciniciei asupra-le.* BĂLCESCU, M. V. 133. *Oameni de acei însemnaţi cu pecetea păcatului pentru a fi călăii popoarelor.* NEGRUZZI, S. I, 274. *Moartea — a noastră apărare... Neagra ei pecete pe groapă s-a-nsemnat.* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Şi nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sînt neamuri cu pecete.* HASDEU, R. V. 157. *De-acuma, vîrsta poate peceţile să-şi pună.* MACEDONSKI, O. I, 3, cf. 82. *Subiectele ce va alege, felul cum le va lucra vor purta pecetea mijlocului social ce înconjură pe artist.* GHEREA, ST. CR. II, 70. *Palatul însuşi este o casă a tăcerii Şi uşile lui poartă pecetia durerii.* PETICĂ, O. 171, cf. 383. *Am păstrat fiecare cîte ceva din pecetea pe care copilăria o pusese pe chipurile noastre.* HOGAŞ, DR. II, 118. *A reuşit... să nu dea nimic individual acestor tipuri, ci numai pecetea categoriei lor.* IBRĂILEANU, S. L. 82. *Cele două candelabre de argint... puneau locuinţei pecetea unui lux ales.* M. I. CARAGIALE, C. 38. *Nenorociţi, albi ca varul,... fugeau cu priviri rătăcite, purtînd în palma zdrelită pecetea neagră a laşităţii lor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Vasilică avea să poarte şi el pecetea prieteniei moşului său cu Dăian.* VLASIU, A. P. 78. *Purta pe frunte pecetea infamiei.* SADOVEANU, O. I, 545, cf. VI, 94, IX, 342, XII, 122. *Un artist literar foloseşte limba întregului popor, dar aplică asupra-i pecetea unui stil personal.* VIANU, M. 169. *Pecetea socialismului său a marcat întreaga lui activitate.* RALEA, S. T. III, 198. *Sufletul generaţiei care a înfăptuit Marea Revoluţie a fost frămîntat îndelung de cărţile lui Gorki şi a purtat pecetea nobilă şi de neşters a operei sale.* BOGZA, M. S. 92. *Chipul ei purta pecetea unei ciudate severităţi.* V. ROM. ianuarie 1956, 39. *Ţara se-ntinde brăzdată de noi Palate şi fabrici în sate şi-oraşe: Acestea-s peceţile frunţilor noastre Şi braţelor noastre, uriaşe.* LABIŞ, P. 343. *A ştiut să pună pecetea geniului său atît în simfonii, cît şi în cele mai simple piese.* M 1962, nr. 4, 5.

— Pl.: *peceţi* şi (învechit) *pecete*, (regional) *peceturi*. — Şi: **pecétie** (pl. şi, rar, *peceţii*), (învechit) **peceátă, peceáte, peceátie** s. f. (regional) **pecét** (pl. *peceturi*, ALR SN IV h 987, 1 222, MAT. DIALECT. I, 84 şi *pecete*, ALR SN IV h 987, 1 222, TEAHA, C. N. 251) s. n., **pecétie** (pl. *peceţii*) s. f., **picét** (pl. *piecturi*, ALR SN IV h 987, 1 222, şi *picete*, ib. h 987/36) s. n.

— Din slavonul печать. — Pentru **pecet**, cf. magh. pecsét.

PECETÍ vb. IV v. **pecetlui.**

PECÉTIE s. f. v. **pecete.**

PECETLÁR s. m. **1.** (Învechit şi regional) Pecete **(1)**. *Auzii că eclesia românească pecetlariu încă îşi face prin oarecare argintariu... din Bălgradu, anume Andrei.* ŞINCAI, HR. III, 201/27, cf. 213/11. *Făcu să se taie mai mulţi pecetlari boiereşti..., apoi cu pecetlarii aceia s-au întrebuinţat spre autenticarea cărţilor celor mincinoase.* id. ib. 235/6, cf. ALR SN IV h 987.

2. (Regional; în sintagma) *Pecetlariul dracului* = castană (la piciorul calului) (Figa-Dej). Cf. DR. V, 305.

— Pl.: *pecetlari*. — Şi: (regional) **pecedlár** (ALR SN IV h 987/260), **peceriár** (ib. h 987/272) s. m.

— **Pecetlui** + suf. *-ar*.

PECETLÍ vb. IV v. **pecetlui.**

PECETLUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică acte, documente, scrisori etc.) A întări, a autentifica, a confirma prin aplicarea unei peceţi **(1)**; a aplica, a pune (pe ceva) o pecete **(2)**, a sigila; p. ext. (învechit şi popular; complementul indică uşi, case etc.) a închide, a zăvorî, a fereca. *Văzui de-a dreapta celuia ce şedea în scaun o carte scrisă şi dinlăuntru şi dinafară şi pecetluită cu 7 peceţi.* N. TEST. (1648), 307r/11, cf. 38v/23. *Cîte porunci acest sfînt săbor, el toate le întări şi le pecetlui* (a. 1652). GCR I, 163/4. *Şi-l duceţi de-l încuieţi în temniţă şi pecetruiţi uşa cu pe[ce]te me şi nici pîine să nu-i daţi* (sec. XVI—XVII?). IORGA, S. D. XXI, 30. *Au scris alte cărţi Selim, ca de la prietenii lui Ahmat, şi le-au pecetluit cu inelele lor.* R. POPESCU, CM I, 264, cf. 483. *S-au strîns la soborul cel dintîiu şi pecetluind şi adeverind cu cei ce erau împreună cu dînsul cîte s-au propoveduit.* MINEIUL (1776), 192r1/27. *Pecetluieşte-mi cartea şi dă-mi-o s-o duc la poştă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 9. *Aceste voturi vor veni pecetluite la comitet* (a. 1849). ap. GHICA, A. 798. *Închide şi pecetluieşte scrisoarea.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Avem poruncă pecetluită De domnul Tudor şi iscălită!* BOLLIAC, O. 145. *Ia plicul de pe mescioară, pecetluieşte-l cu pecetea de pe tăviţa cu călimările.* GHICA, S. 34. *Banul strînse scrisoarea şi o pecetlui.* FILIMON, O. I, 175. *Inspectorul a-nceput să rîză..., pe urmă a cerut luminare şi ceară, a pecetluit casa şi a plecat.* CARAGIALE, O. II, 66. *Şi cronicarul Neculce, pe care-l auzirăm mai sus, a văzut pe biata bătrînă care pecetluia încă scrisorile ei.* IORGA, C. I. I, 97. *Sînt gata să adun şi să pecetluiesc vraful acesta de pagini.* GALACTION, O. A. I, 252. *Era tîrziu cînd duduia închise şi pecetlui scrisorile.* SADOVEANU, O. VIII, 304. *Eu am pecetluit plicurile.* BARANGA, I. 202. *Le sînt pecetluite cramele din porunca divanului.* S ianuarie 1961, 17, cf. ŢIPLEA, P. P. 114. *Cart'ea o peceluia, Cu pecet'e roşiuţă, S-o trimeată la drăguţă.* T. PAPAHAGI, M. 28. *Cînd ţi-i dor, trimite-mi carte, Numai n-o pecetlui, Ca s-o pot şi eu ceti.* ANT. LIT. POP. I, 139. *Măi bădiţă de departe, Mai trimite-mi cîte-o carte, Dar nu o pecetlui, Ca s-o pot şi eu cîti.* FOLC. MOLD. I, 339. ◇ Refl. pas. *S-au iscălit sămele amîndouă şi se dau înălţimei tale, ca să se pecetluiască* (a. 1813). URICARIUL, I, 194. ◇ Fig. *Aceste socotinţe... intră în sufletul nostru, de-l pecetluiesc ca şi pecetea pre ceară* (a. 1700). GCR I, 338/7. *Vă pecetluiesc cu darul Duhului sfînt.* ANTIM, P. 67. *Neştiind de trebuie să dorească a o vede înviind ca să-şi afle iarăşi durerea, sau mai bine să vază moartea pecetluind acest secret de nenorocire.* NEGRUZZI, S. I, 26. *Chiar numele tău trebuie să pecetluiască fapta iadului.* I. NEGRUZZI, S. VI, 100. *Luminat de zîmbetul ascuţit pe care meseria cupletistului îl pecetluieşte totdeauna pe buze, se miră parcă.* GÎRLEANU, N. 64. *Sărutul morţii va pecetlui-o.* CAMIL PETRESCU, V. 91. *Mai cuminte era să-ţi pecetluieşti gura.* V. ROM. februarie 1954, 99. *Îndată îţi pecetluiesc gura.* CAMILAR, N. I, 118. *Pacea ce vei face, cu minerul cuţitului s-o pecetluieşti şi cu vîrful lui s-o păzeşti.* ZANNE, P. IV, 353, cf. VI, 19. ✦ (Învechit; complementul indică îmbrăcămintea condamnaţilor) A pune sigiliu (pedepsindu-i astfel să nu se poată dezbrăca tot timpul cît durează condamnarea). *Cînd vina era mai grea... îl pecetluia ca să nu se poată primeni cît ţinea osînda.* GHICA, S. X. *A doua zi pînă în ziuă clucerul era pornit surghiun la Snagov cu cămaşa pecetluită pe el.* id. ib. 11. *Acest vrednic bărbat muri la Constantinopol cu hainele pecetluite pe dînsul.* ODOBESCU, S. I, 254. ✦ (Învechit; complementul indică condamnaţi, delincvenţi) A înfiera, a stigmatiza. *Cela ce va arde gardul viii, să-l pecetluiască în mînă şi să-l bată şi să plătească îndoit preţul gardului.* PRAV. 22. *Cela ce va slobozi popor în pădure streină,... pre acesta să-l pecetluiască în mînă.* ib.

Pe acel nelegiuit ispravnic să-l pecetluiască și să-l bage în ocna părăsită. FILIMON, O. I, 290. ✦ Fig. A stigmatiza, a dezonora. *Pre toți aceia cării s-ar ispiti vreodată . . . a strica această prin domnescul hrisov așăzată dreaptă și cu iubire de oameni hotărire . . . pecetluim și cu înfricoșat blăstem li legăm* (a. 1816). URICARIUL, I, 336. *Părură a se bucura cînd auziră pe dumnealui Neculai Racoviță pecetluind cu fier roș fapta țicăloasă.* SADOVEANU, O. X, 169. ✦ (În practicile religiei creștine; complementul indică cele patru colțuri ale gropii în care este îngropat mortul) A însemna, crestînd cu hîrletul și reproducînd semnul crucii, înainte de a coborî coșciugul. *Cînta pe nas, pecetluind cu hîrletul movili de pămînt galben străjuite de cruci cu căști.* GAMILAR, N. I, 68. ◇ Refl. pas. *S-auzea tînguirea preotului . . . — Pecetluiască-se groapa robilor.* id. ib. 381. ✦ (Transilv.; în formele *piceta, pecetli, peceti*; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A păta, a murdări. *Tătă mă-am pecetit-o cu noroi.* TEAHA, C. N. 251. ◇ Refl. *M-am pecetit.* id. ib., cf. ALR SN IV h 1 221.

2. Tranz. Fig. A consfinți, a consolida; a definitiva, a confirma. *Vine să pecetluiască prietenia . . . prin încuscrire.* GARAGIALE, O. II, 293. *Un decret din 19 oct. 1922 veni să pecetluiască această necesitate.* SAHIA, U.R.S.S. 207. *Te-ai dus la dragostea ta pecetluită cu logodnă.* SADOVEANU, O. II, 51. *Și mai limpede sînt formulate condițiile capitulării lui . . . în jurămîntul prin care . . . pecetluiește legămîntul său față de boieri și de vremelnica stăpînire.* OȚETEA, T. V. 235, cf. 307. (Glumeț) *Nu-l puteai urni de la masa de băutură nici cu boii. Într-una avea gusturi și le pecetluia cu singele Domnului.* SADOVEANU, O. I, 627. *Am pecetluit convorbirea cu el, trecîndu-i tainic o hîrtie a Băncii Naționale.* id. ib. IX, 439. ◇ Refl. pas. *La Plevna, Grivița, Smîrdan etc., s-a pecetluit cu singe prietenia ruso-româno-bulgară.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9—10, 94. ✦ (Complementul indică soarta, destinul, viața etc. cuiva) A decide, a determina, a hotărî. *Răspunsul lui îi va pecetlui soarta.* REBREANU, I. 96. *Soarta lui este pecetluită.* GALACTION, O. A. I, 78, cf. BRĂESCU, A. 61. *Soarta mea e ca și pecetluită, scăparea cu viață îmi apare ca un miracol.* CĂLINESCU, S. 742. *Așadar soarta lui fusese pecetluită.* STANCU, R. A. IV, 167. ✦ (Învechit, rar) A crea, a zidi; a statornici. *Dă-le pămîntului pre mînă și-i dzi: ascultă, peminte, glasul ziditoriului tău ce te-au făcut pre ape, ce te-au pecetluit în șeapte vremi.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 254/21.

3. Refl. și intranz. Fig. (Despre gînduri, idei, amintiri, cuvinte, sentimente etc.) A se fixa, a se întipări, a se imprima (în minte, în memorie etc.). *După ce soarele trecu de amiazăzi, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pecetluiră în mintea mea.* GANE, N. II, 107. *Această impresie a rămas bine pecetluită în mine.* SADOVEANU, O. IX, 396.

4. Tranz. A fixa, a înțepeni. *Ridicînd c-un braț puternic piatra-n zid pecetluită, Aruncă-n groapa deschisă pre cioclul tremurător.* NEGRUZZI, S. II, 60. *Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc . . . Am s-o duc și cînd voi muri și după ce vor pecetlui piatra pe deasupra mea!* DELAVRANCEA, O. II, 40. *În nou mormînt l-or așeza Și piatra vor pecetlui.* TEODORESCU, P. P. 108. ✦ Fig. (Neobișnuit) A anchiloza. *Înghețul umed le va pecetlui mădularele fragede.* CIAUȘANU, R. SCUT. 75.

— Prez. ind.: *pecetluiesc.* — Și: (învechit, rar) **pecetruí,** (regional) **pecetlí** (ALR SN IV h 1 221/334), **pecetí, pecetuí, pecelí** (MAT. DIALECT. I, 84) vb. IV, **picetá** (ALR SN IV h 1 221/228) vb. I.

— Din slavonul печатлѣти, magh. **pecsételni.**

PECETLUÍNȚĂ s. f. (Învechit) Hîrtie de valoare, bon de tezaur. *Nicolai Vodă îndată au și dat cuvînt mojicilor să-și ieie banii înapoi de la boierii zlotași, carii didese înaintea maziliei lui Mihai Vodă pecetluințele cele cîte de un leu și năpăștile cele de cîte cinci lei ce s-au pomenit mai sus.* NECULCE, L. 194.

— Pl.: *pecetluințe.*

— **Pecetlui** + suf. *-ință.*

PECETLUÍRE s. f. **1.** Sigilare; p. ext. ștampilare. Cf. pecetlui **(1).** Cf. POLIZU, LM, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit; concretizat) Rezoluție, act, aprobare întărită cu o pecete **(2).** *Făcîndu-se pecetluire domnească, va rîndui visteria plata sa țiitorilor* (a. 1814). URICARIUL, I, 208.

3. Fig. Consfințire, confirmare, întărire (a unui act, a unui legămînt etc.). Cf. pecetlui **(2).** *Și-i dă paloșul să-l sărute ca semn de pecetluire a jurămîntului.* CREANGĂ, P. 207.

— Pl.: *pecetluiri.*

— V. **pecetlui.**

PECETLUÍT[1] s. n. **1.** Acțiunea de a pecetlui și rezultatul ei. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit; concretizat) Rezoluție, act, aprobare întărită cu o pecete **(2).** *1 pol pentru niști dăjdi curtinești ce l[e]-au plătit pe cum are și pecetluituri de la Ionașco Colivă căpitanul că l[e]-au plătit* (a. 1679). IORGA, S.D. VI, 90. *Pecetluiturile ce scosesă în țară Mihai Vodă, care s-au dat la tot omul.* N. COSTIN, ap. HEM 1769. *Nu putea scăpa nici un becisnic . . . să nu ia pecetluit.* NECULCE, L. 172. *Ș-au scos de vară pecetluituri cu iscălitura boierilor să de tot omul cîte un leu.* id. ib. 184, cf. 149. *Să nu iasă afară din țîrg nime fără pecetluitul lui.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 124/17. *Să poroncea . . . lui trcti logofăt să le isprăvească trebile lor și să le dea și pecetluiturile ceale de sare și să-i pornească să și meargă la mănăstiri.* GHEORGAGHI, CER. (1762), 290. *Ni s-au înnoit milostiv hrisov făcîndu-ne și pecetluit, acum nu ni s-au prins în samă* (a. 1767). IORGA, S. D. XIII, 263. *Venitul cămărașului de izvoade e de: lei 6 de tot pecetluitul ce se dau la bresle* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Să plătească cîte 30 parale havael de un pecetluit* (a. 1803). URICARIUL, II, 180. *Rupîndu-să la sama răsurelor țidulele și izvoadele pentru lefele ce s-au plătit și sama visteriei pecetluiturilor pentru banii ce s-au chelluit la trebuințele neaparate ale țărei* (a. 1813). ib. I, 194. *Să cunoaște într-aceste bresle numai pă cei ce să vor fi înnoit cu pecetluiturile măriii sale lui vodă* (a. 1819). DOC. EC. 216. *Și să ia de la ispravnici acele cinci parale și pecetluită pe vitele acele de pripas* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 7. *S-au numit scutelnici și li se dă și pecetluituri domnești la mînă.* ZILOT, CRON. 85, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

3. (Învechit, rar) Plic, scrisoare sigilată. *Îl porni episcopul la monăstirea Bistrița cu un pecetluit către părințele egumen.* ap. DDRF.

— Pl.: *pecetluituri.* — Și: **(2) pecetluítă** s. f.

— V. **pecetlui.**

PECETLUÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care a fost sigilat, pe care s-a aplicat o pecete **(1, 2)**; p. ext. ștampilat; închis, zăvorît, încuiat. Cf. pecetlui **(1).** *Grădină închisă și fîntînă pecetluită.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/27. [Cîți] *nu să vor găsi trecuți în foile cele pecetluite . . . să să lepede negreșit la dajdie* (a. 1819). DOC. EC. 233. *Într-un plic pecetluit, un fel de testament hotăra soarta lor.* BASSARABESCU, V. 44. *Mi-a dat un răvaș pecetluit către un negustor.* GALACTION, A. 77. *Scrisoarea pecetluită o avea în partea stîngă a pieptului.* SADOVEANU, O. XI, 85. ✦ (Popular) Astupat ermetic cu un dop (sigilat); înfundat. *Mai mulți oameni stău de vorbă în boldă și beau din sticluțe pecetluite vinars țare.* VLASIU, A. P. 76. *Mi-am adus aminte de . . . anume vin . . . în butelci pecetluite.* SADOVEANU, O. X, 20, cf. 482. *Patronul se ridică greoi de pe scaun, cotrobăi pe sub tejghea și scoase la lumină o butelie pecetluită.* BART, E. 327. ✦ Fig. Stigmatizat, dezonorat (printr-un semn exterior). *Voi sînteți însemnați și pecetluiți.* DAVIDOGLU, M. 31.

2. Fig. Hotărît, stabilit, decis. Cf. pecetlui **(2).** *Viața și soarta mea păreau pecetluite.* SADOVEANU, O. IX, 387.

— Pl.: *pecetluiți, -te.*

— V. **pecetlui.**

PECETLUÍTĂ s. f. v. **pecetluit**[1].

PECETLUITÓR s. m. (Învechit) Persoană însărcinată cu pecetluirea **(1)** actelor. *Să dea cu rupta cîte doi unghi de om într-un an visterici . . . , iară altă mai mult nici mai puţin peste an să nu dea, nici la bir, nici la orînduială, nici la hîrtie, . . . nici la pecetluitori* (a. 1714). URICARIUL, V, 251/14, cf. LM.
— Pronunţat: *-lu-i-*. — Pl.: *pecetluitori*.
— **Pecetlui** + suf. *-tor*.

PECETLUITÚRĂ s. f. (Învechit) Rezoluţie, act, aprobare întărită cu o pecete **(2)**. *S-au mai scos pecetluituri în ţară, dar apoi măriia-sa au curmat aceasta.* R. POPESCU, CM I, 576. *Au îndemnat pe domnul ca să scoată pecetluitură mai mult pentru îndreptarea judeţelor şi a satelor.* id. ib.
— Pronunţat: *-lu-i-*. — Pl.: *pecetluituri*.
— **Pecetlui** + suf. *-tură*.

PECÉTNIC s. n. (Învechit) Pecete **(1)**. *Cartea aceasta făcurăm să se întărească cu îndoit pecetnicul nostru.* ŞINCAI, HR. I, 234/20, cf. II, 30/12, KLEIN, D. 181. *Împăratul pecetluiaşte uşa besericii cu pecealni[c]ul.* MAIOR, P. 28/15, cf. LB. *Să vedea tiparul pecetnicului pre* [vas]. BĂRAC, ap. TDRG, cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, V., CIHAC, II, 249, LM, DDRF, ALEXI, W.
— Pl.: *pecetnice*. — Şi: **pecélnic** (LB, CIHAC, II, 249, POLIZU), **peceálnic** s. n.
— **Pecete** + suf. *-nic*.

PECETRUÍ vb. IV v. **pecetlui**.

PECETUÍ vb. IV v. **pecetlui**.

PECÉŢIE s. f. v. **pecete**.

PÉCHEI interj. v. **pechi**.

PÈCHEŞ s. m. (Regional) Brutar (Voivozi-Carei). ARLM SN I h 332/325.
— Pl.: *pecheşi*.
— Cf. p e c[1].

PÉCHI interj. (Turcism învechit) Exclamaţie care exprimă admiraţie, mirare, bucurie. *Pechi, neicuţă! . . . şi pocni strengăreşte din limbă, închizînd ochiul sting cu şiretenie.* N. REV. R. I, nr. 9, 139 *(supl.)*. ◇ (Substantivat) *După mai multe strîgăneli cu inşaala, cu pechei . . . Caragea a putut ieşi din Constantinopol şi . . . şi-a făcut intrarea în Bucureşti cu alai domnesc.* GHICA, s. 28.
— Şi: **péchei** (pronunţat: *-che-i*) interj.
— Din tc. **peki**. — **Pechei**<tc. **pekeyi**.

PÉCHIN subst. v. **peching**.

PECHINÉZ s. m. Rasă de eline de apartament, cu corpul mic, botul scurt şi turtit, urechile lăsate în jos, picioarele scurte şi părul lung şi mătăsos. Cf. ENC. VET. 714. *Cele două femei fură înconjurate de o turmă de ciini de toate mărimile şi de toate rasele . . . copoi, baseţi, pechinezi.* CĂLINESCU, S. 377, cf. DM, DN[2], SFC II, 219. ◇ (Adjectival) *Luă o căţeluşă albă, de rasă pechineză.* CĂLINESCU, S. 473, cf. ENC. AGR. I, 557.
— Pl.: *pechinezi*. — Şi: (franţuzism) **pechinoáz** s. m. BL VIII, 210, GRAUR, E. 14, SFC II, 219.
— Din fr. **pékinois**.

PÉCHING subst. **1.** Ţesătură din mătase naturală, cu dungi, realizată din fire de grosimi diferite sau divers colorate. Cf. LTR[2].
2. Rasă de raţe cu penajul de culoare albă, bună producătoare de carne. *În ţara noastră, rasa de raţe peking este crescută cu bune rezultate.* DER.
— Scris şi: *peking*. — Şi: **péchin** (scris şi *pekin*) subst. LTR[2].
— De la n. pr. **Peking**.

PECHINOÁZ s. m. v. **pechinez**.

PECI s. n. v. **peciu**.

PECIÁ vb. I. T r a n z. (Prin Munt.; complementul indică carne sau animale tăiate) A împărţi în bucăţi (pentru a pregăti); (regional) a cinătui, a ciopîrti. Cf. UDRESCU, GL. ◇ R e f l. p a s. *Porcul se taie şi se cinătuieşte (ciopăleşte, peciază) astfel . . .* MUSCEL, 103.
— Prez. ind.: *peciez*.
— V. **pecie**.

PÉCIE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Carne macră de vită, de oaie sau de porc (mai ales de pe lîngă şira spinării), bună, în special, pentru friptură. *Nu-ţi cei pecie de vacă, Nice de viţăl să-mi placă.* DOSOFTEI, PS. 166/1. *Să cumpere carne merge şi pecia vacei alege.* PANN, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Vîrîse în dinţii rînjiţi un trandafir umplut cu tocătură rumenă de pecie şi de mușchi.* DELAVRANCEA, S. 182. *Intrînd în casă (cu porcul tăiat), aleg osînza de o parte, pecia (carnea slabă) de altă parte şi untura de alta.* MUSCEL, 104. *Primesc un colac, o pecie sau costiţă de porc.* PAMFILE, CR. 171, cf. 202, DR. V, 47, H IX 85, VICIU, COL. 179. *Mîndruluţ de de demult, Ce mni-ai dat de nu te uit . . . Pecine de lup turbat, Să nu văd ca tine-n sat.* ŢIPLEA, P. P. 56. *Avem două bucăţ di piece, două zlănini ş-un cîrnaţ.* GRAIUL, I, 268. *Vezi, dacă găseşti, ia niscaiva pecie de la han.* BOCEANU, GL. *Finînd colindele, ei primesc pecina de porc, colacul, ce-l bagă pe boală.* DENSUSIANU, Ţ. H. 261, cf. 60. *Mănînc pecie de miel.* BÎRLEA, C. P. 217. *Pecă friptă, chipărată, Gură dulce citeodat'ă.* T. PAPAHAGI, M. 42, cf. 13, 48, 108. *O pecie de porc.* CIAUŞANU, GL., cf. CHEST. V 92/155, VIII 41/16, 45/25, ALR SN IV h 1 034/353, 1 088/353, ib. VI h 1 761/353, ALRM SN III h 909/353, MAT. DIALECT. I, 286, LEXIC REG. 9, II, 41. *Pînă mi-am fost tinerel, Mîncam pecie de miel.* FOLC. TRANSILV. I, 310. *De trandafiri tocăm carne şi numai piesină şî slainâ.* GL. OLT. (F i g.) *Şi le-au ploual pecie destulă Să le fie inima sătulă.* DOSOFTEI, PS. 259/13. ◇ (Regional) *Pecie afumată* (sau *brudilă*) = pastramă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 115, ALRM SN III h 902/353. ✦ (Prin Olt.; mai ales la pl.) Bucată sau felie de carne macră, sărată şi afumată. Cf. GL. OLT. ✦ Friptură. C f. ANON. CAR., LM, LEXIC REG. 16. ✦ (Prin Maram.) Tocană de carne. LEXIC REG. 16.
2. (Prin sud-estul Transilv.) „Bucată de slănină cît toată lungimea porcului". L. ROM. 1959, nr. 5, 87.
3. (Regional) Peritoneu. *Se dau apoi de-o parte maiul sau ficatul, bojogii sau plăminii, splina, pecia, învăliloarea de grăsime a măruntaielor.* PAMFILE, CR. 202, cf. id. I. c. 59. ✦ (Prin Ban., Transilv. şi prin Maram.) Măruntaie **(I 1)**. Cf. ALR I 751/75, 251, 350.
4. (Regional; în sintagma) *Pecia popii* = bucată de colac pe care o ia preotul la biserică (Fîntîna Banului-Calafat). COMAN, GL.
— Pronunţat: -ci-e. — Pl.: *pecii*. — Şi: (regional) **péce**, **pécină** (GL. OLT.), **pécine**, **piécină** s. f.
— Din magh. **pecsenye**.

PÉCINĂ s. f. v. **pecie**.

PÉCINE s. f. v. **pecie**.

PECÍNGĂNĂ s. f. v. **pecingine**.

PECÍNGENE s. f. v. **pecingine**.

PECÍNGIN s. n. v. **pecingine**.

PECINGINÁ vb. I. I n t r a n z. (Învechit şi regional) A se acoperi cu pecingine **(1)**. [Ucenicul sfîntului] *au pecinginat cu rapură de ceia ce-i zic elefantia.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. ◇ T r a n z. F i g. *Rugii de mure pecingineau marginile poteculei.* SANDU-ALDEA, U. P. 105.
— Prez. ind.: *pecinginez*. — Şi: **pecingini** vb. IV.
— V. **pecingine**.

PECINGINÁT, -Ă adj. (Învechit) De pecingine **(1)**. *S-au pricăjit . . . peste tot trupul cu bube pecinginate, scîrnave.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116[v]/24.
— Pl.: *pecinginaţi, -te*.
— V. **pecingina**.

PECÍNGINĂ s. f. v. **pecingine.**

PECÍNGINE s. f. **1.** Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu băşicuțe, care, uscîndu-se, lasă nişte pete scorțoase ce provoacă mîncărimi; p. g e n e r. eczemă; spuzeală. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 61, LB. *Leac de vindecare a pecinginii.* PISCUPESCU, O. 313/13, cf. 285/5. *Apa care se află la Boboci . . . este de folos la cei ce pătimesc de pecingini, rîie.* CR (1829), 114[1] /7. *Băile de pucioasă sau . . . fricsiunile escitante vindecă boalile de piele numite darîre (pecingini) şi spuzălile.* DRĂGHICI, D. 32/2, cf. MAT. MEDIC. 67. *Picinginile sînt nişte pete scorțoase pe pielea omului . . . şi produc o mîncărime teribilă.* ŞEZ. I, 251. *Cumpără țelină un gram şi să o amesteci cu unt şi să ungă pecinginile, că-i va trece.* ib. X, 58. *Pecingenele sînt nişte pete scorțoase pe pielea omului.* N. LEON, MED. 140, cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 144. *Cine mănîncă din ceea ce au ciugulit găinile face pecingine pe obraz.* CANDREA, F. 70, cf. 221. *Să te scapi de fulgerături sau pecingini în cap.* PAMFILE, VĂZD. 72, cf. GOROVEI, CR. 452, H II 155, IV 91, XII 380, XIV 439, PAMFILE, B. 53. *Nu e bine să arunci fulgii de găină în foc, fiindcă faci „bubi dulci şi pişînzini".* DIACONU, VR. CIX, cf. ALR I 1 654, A II 3, 4, 8. *Are pipingine pe obraz.* MAT. DIALECT. I, 85, cf. 26. ◇ (Ca termen de comparație) *Iarba crește atît de rară încît, în loc să îndulcească vederea, pătează, ca o pecingine, fața galbenă a locului.* GÎRLEANU, N. 7. *În inima lui Bologa desperarea rodea ca pecinginea.* REBREANU, P. S. 166. *La jumătatea drumului, ieşită mai ales la iveală ca picingenea pe obrazul unui copil, o curte mică şi noroioasă.* ARDELEANU, D. 14, cf. 101. *Goana după situații şi averi devenise mai mult decît o boală, un morb care părea de nevindecat şi care urîțea viața ca o pecingine.* VLASIU, D. 132. ◇ F i g. *Casele şi-au pătat pereții de pecinginea ruinii: pe scări s-a prins mușchi.* GÎRLEANU, L. 24. *Cîrduri de ciori, Neagră pecingine . . . Zboară subt nori.* TOPÎRCEANU, M. 34. *Apa neagră şi chiftită se ridica numai cu un lat de palmă deasupra pămîntului, acoperită cu pecingini verzui de mătreață.* V. ROM. februarie 1954, 49. *În Republica noastră, analfabetismul, această pecingine ruşinoasă a unui trecut crîncen, a fost stîrpit.* GL 1961, nr. 5, 1/3. ◇ E x p r. **A se întinde** (sau, rar, **a se răspîndi, a cuprinde** etc.) **ca pecinginea** (sau, rar, **ca o pecingine, ca pecinginile**) = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăți. *Sărăcia pretutindinea Să întinde ca pecinginea.* PANN, P. V. I, 132/9. *Se întinse ca o pecingine.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Răscoala țăranilor . . . se răspîndeşte ca pecinginile.* ODOBESCU, S. III, 534. *Negoțul, cînd merge bine, de firea lui este să se întîndă ca pecinginea.* ISPIRESCU, L. 270, cf. ZANNE, P. II, 669, V, 572. *Sărăcia, nevoile au cuprins ca pecinginea bătătura bordeiului fiecăruia.* GALAN, Z. R. 196. ✦ (În sintagma) *Pecingine rea* = pelagră. Cf. N. LEON, MED. 141, BIANU, D. S., CANDREA, F. 221. ✦ (Regional) Epitet dat unui om obraznic (care se întinde la vorbă). Cf. ZANNE, P. II, 669.

2. F i g. Porțiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. *Grîul . . . rar şi cu pecingini goale în lan, ca țepii pricăjiți dintr-o barbă de spîn.* C. PETRESCU, R. DR. 151. *Pete rotunde şi goale în pămînt arată pecingeni în care n-a mai putut prinde viață nici o iarbă.* id. Î. II, 203.

3. F i g. Pată de mucegai, de igrasie sau de murdărie pe un zid, pe o clădire etc. *Monument curățat . . . de pecinginea uricioasă cu care îl năclăise secolii de barbarie şi de nepăsare.* ODOBESCU, S. II, 502. *În pecinginile pereților muți trăia poezia schimniciei.* KLOPŞTOCK, F. 49. *Nu vedea bolta gangului afumat, cu slute crăpături şi pecingini.* C. PETRESCU, A. R. 25.

4. (Bot.; prin Ban.; în forma *pecingină*) Garofiță *(Dianthus carthusianorum).* Cf. BORZA, D. 59.

— Pl.: *pecingini.* — Şi: **pecingină** (N. LEON, MED. 141, ALR I 1 654/77, 259), **pecíngene** s. f., (regional) **pecingín** (ALR I 1 654/125; pl. *pecingeni*, ib. 1 654/363) s. n., **pecingănă** (ib. 1 654/590), **pepíngine** (LB, ALR I 1 654/80, 90, 98, A II 8, MAT. DIALECT. I, 26) s. f., **păgíngii** (PISCUPESCU, O. 285/5) s. f. pl., **picingine** s. f., **pipíngen** (DR. V, 305) s. n., **pipíngină** (ib., ALR I 1 654/63, 136), **pipíngine** s. f.
— Lat. **petigo, -ginis.**

PECINGINÍ vb. IV v. **pecingina.**

PECINGINÓS, -OÁSĂ adj. Care are pecingine **(1)**, cu pecingini. *Orb sau zdrobit . . . , au avînd negi, au rîios, au pecinginos să nu le aducă aceastea D[o]mnului.* BIBLIA (1688), 87[2]/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
— Pl.: *pecinginoşi, -oase.*
— **Pecingine** + suf. *-os.*

PECIOÁICĂ s. f. v. **picioică.**

PECIOÁSĂ adj. (Prin Olt.; despre carne) Macru **(1)**. GL. OLT.
— Pronunțat: *-ci-oa-.* — Pl.: *pecioase.*
— **Pecie** + suf. *-oasă.*

PECIÓG s. m. v. **picioică.**

PECIÓICĂ s. f. v. **picioică.**

PECÍȚĂ s. f. (Ban.) (Jumătate de) claie de grîu. V. c r u c e, p i c i o r. Cf. VICIU, S. GL. *Am 35 de peciță la 1 jugăr.* CV 1950, nr. 4, 45, cf. ALR SN I h 58, 59.
— Pl.: *pecițe* şi *peciți* (ALR SN I h 59).
— Din scr. **petica.**

PÉCIU s. n. **1.** (Învechit) Pecete **(1)**. Cf. CIHAC, II, 249, I. BRĂESCU, M. 69.
2. (Învechit) Act scris, aprobare, ordin, dovadă, adeverință etc. (întărită cu o pecete **2)**. *Precum are Ursul şi peciu de la desetnici* (a. 1719). URICARIUL, VI, 351. *Să va face peciu domnesc ca să se plătească banii acelui ugeret din visterie* (a. 1815). ib. I, 247, cf. CONTRIBUȚII, III, 89. *Spre a fi cunoscut în rînduiala arătată, i s-au dat acest peciu* (a. 1839). URICARIUL, XIV, 294. *Mumă Catrino, . . . să meargă moş Vinturățară ca să scoată un peci pe numele lui Nițu.* ALECSANDRI, T. 1 583, cf. TDRG. ✦ S p e c. (Învechit şi regional) Permis sau certificat de căsătorie. *Mergi de-ți scoate peciul . . . Te-oi cununa chiar eu, băiete.* ALECSANDRI, T. 1 415, cf. BARCIANU, ALEXI, W., I. CR. I, 17, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Şi ducea la popă c-o găină şî-i cununa şi si chema că-s însurat cu peş.* GRAIUL, I, 473. ✦ S p e c. (Regional) „Decretul de numire a preoților, dascălilor" (Bălțătești-Tîrgu Neamț). I. CR. V, 152.
— Pl.: *peciuri.* — Şi: **peci** s. n.
— Cf. p e c e t e.

PECIÚCĂ s. f. (Prin Maram.) Pecie **(1)** (mai mică); p. e x t. friptură. LEXIC REG. 12.
— Pronunțat: *-ci-u-.* — Pl.: ?
— **Pecie** + suf. *-ucă.*

PECIÚȚĂ s. f. (Regional) Pecie **(1)** (mai mică) (Pieptani-Tîrgu Jiu). GL. OLT. *Aleğam aşa soriću . . . , peciuță, slănină.* ib.
— Pronunțat: *-ci-u-.* — Pl.: ?
— **Pecie** + suf. *-uță.*

PECLÍE s. f. v. **păclie.**

PECMÉD s. n. v. **peemez.**

PECMÉS s. n. v. **peemez.**

PECMÉZ s. n. **1.** (Învechit; în forma *pelmez)* Must de fructe. Cf. ŞIO II_2, 158.

2. (Transilv. şi Ban.) Magiun **(1)**; dulceaţă. *Să-ţi faci pentru casă dulceaţă, adică pecmes.* TOMICI, C. A. 166/5, cf. CADE. *„Tăiţei" ... gătiţi cu zeamă, storşi ca găluştele, cu brînză, sau cu „pegmez" (marmeladă).* PRIBEAGUL, P. R. 57, cf. H XVIII 146, VICIU, GL., GR. BĂN. 195, ALRM SN III h 891/64, ALR SN IV h 1 082, MAT. DIALECT. I, 139.

— Pl.: *pecmezuri.* — Şi: (regional) **peeméd** (ALR I 873/51), **pecmés, pecnéz** (GR. BĂN. 195), **pecsămét** (ALR I 873/26), **pedzmiéz** (ib. 873/35), **pegméz, pemnéz** (ALR SN IV h 1 082/53), **petméz** (ŞIO II_2, 158, ALR SN IV h 1 082/36), **pezmiét** (ALR SN IV h 1 082/27), **paemiéz** (ib. h 1 082/76), **părămét** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 146), **piemiéz** (ALR SN IV h 1 082/47), **pigméz** (VICIU, GL.), **pimnăz** (ALR I 873/87), **pliméz** (CV 1951, nr. 6, 27, ALRM SN III h 891/64, ALR SN IV h 1 082/64) s. n.

— Din tc. **pekmez, petmez,** scr. **pekmez,** bg. **пекмез, петмез.**

PECNÉZ s. n. v. **pecmez.**

PECSĂMÉT s. n. v. **pecmez.**

PECTÁZĂ s. f. Enzimă prezentă în fructe care transformă, coagulînd, pectinele solubile în acizi insolubili. Cf. LTR[2].

— Pl.: *pectaze.*

— Din fr. **pectase.**

PÉCTIC, -Ă adj. Care conţine pectină, cu pectină. *Procesul chimico-biologic al topitului* [inului] *descompune substratul pectic care solidarizează fibrele cu tulpina.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 331. *O serie de valţuri care zdrobesc prin presiune substanţele pectice.* id. ib. 376. *Acid pectic.* LTR[2].

— Pl.: *pectici, -ce.*

— Din fr. **pectique.**

PECTÍNĂ s. f. (La pl.) Clasă de compuşi organici care se găsesc în ţesuturile celulelor vegetale şi care, pentru calităţile lor de a forma gelatine, sînt folosiţi în industria alimentară, în cea farmaceutică şi în cosmetică; (şi la sg.) compus organic vegetal din această clasă; (rar) pectoză. *Unele pectine, cum sînt cele din sfeclă sau din unele fructe, conţin şi grupări acetil.* LTR[2], cf. DM, DN[2]. *Pectinele ... se utilizează la fabricarea marmeladei şi a jeleurilor.* DER.

— Pl.: *pectine.*

— Din fr. **pectine.**

PECTORÁL, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Din regiunea pieptului **(I 1)**, de la piept, al pieptului. *Muşchiul pectoral cel mare ... să află pe faţa anterioară şi laterală a peptului.* KRETZULESCU, A. 171/7. *Se numeşte ... emoptizie sau scuiparea de sînge, emoragie pectorală.* MAN. SĂNĂT. 257/1. *Încetînd muşchii pectorali de a se contracta, adică slăbindu-se, cavitatea peptului se micşorează şi aerul inspirat se goneşte afară.* POLIZU, P. 117/20. *Acest defect constă în nişte dese înclinări din cap şi convulsiuni pectorale repetate prea mult.* FILIMON, O. II, 204. *Creasta osului pectoral ... este foarte înaltă.* LINŢIA, P. II, 5, cf. 37, DN[2]. ◇ *Anghină pectorală* v. anghină. ✦ (Substantivat, m.) Muşchi[2] **(1)** din sistemul muscular al omului, situat în regiunea pieptului **(I1).** [La bătrîni] *pectoralii sînt, la rîndul lor, foarte reduşi.* PARHON, B. 56.

2. Care se foloseşte ca remediu în bolile de piept, pentru piept. *Decoct peptoral cu rădăcină dulce.* CORNEA, E. II, 79/24, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Ciocolate analeptice şi peptorale, cu salep, tapioca ... sînt nişte alimente preţioase pentru persoanele slabe.* ROMÂNUL (1858), 124[2]/15. *Sirop pectoral.* BIANU, D. S. *Preparaţiunile pectorale (sau pentru piept) sînt sub formă de tizane (ceai, decoct), paste sau siropuri.* id. ib., cf. DN[2].

II. S. n. **1.** Pieptar de metal care constituia una dintre piesele armurii romane. DICŢ.

2. Ornament constînd dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe, pe care îl purtau pe piept faraonii egipteni şi marele preot la evrei. DICŢ.

— Pl.: *pectorali, -e.* — Şi: (învechit, **I) peptorál, -ă** adj.

— Din fr. **pectoral,** lat. **pectoralis.** — **Peptoral:** prin apropiere de *piept.*

PECTÓZĂ s. f. (Chim.; rar) Pectină. Cf. LTR[2].

— Pl.: *pectoze.*

— Din fr. **pectose.**

PECUÁR s. m. v. **păcurar[1].**

PECÚI s. n. v. **picui[1].**

PECUÍNĂ s. f. v. **păcuină.**

PECÚL s. n. v. **peculiu.**

PECULÁT s. n. (Franţuzism rar) Delapidare. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N.D., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2].

— Pl.: *peculaturi.*

— Din fr. **péculat,** lat. **peculatus.**

PECULIÁR, -Ă adj. (Latinism rar) Propriu, specific, caracteristic. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— Pronunţat: *-li-ar.* — Pl.: *peculiari, -e.*

— Din lat. **peculiaris.**

PECULIARITÁTE s. f. (Rar) Particularitate. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

— Pronunţat: *-li-a-.*

— **Peculiar** + suf. *-itate.*

PECÚLIU s. n. **1.** (În antichitate) Sumă de bani economisită de un sclav pentru a-şi cîştiga libertatea; gratificaţie acordată unui sclav de către stăpînul său sau unui soldat la eliberare. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D., DM, DN[2].

2. Sumă de bani primită de un condamnat după ispăşirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenţiunii; p. ext. bani economisiţi, agoniseală. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].

— Şi: **pecúl** s. n. SCRIBAN, D.

— Din lat. **peculium,** fr. **pécule.**

PECUNIÁR, -Ă adj. (Livresc) Bănesc; p. ext. material **(I 2).** *Interesuri pecuniare.* MN (1836), 32[1]/6. *La scoposul agriculturei se poate ajunge ... prin capitalul său intelectual şi prin capitalul fizic sau pecuniar.* I. IONESCU, V. 1/23. *A avut în vedere mai mult interesul său pecuniar decît acel al ştiinţei.* id. M. 107, cf. NEGULICI. *Tiritorul interes pecuniar.* BOLLIAC, în CONTRIBUŢII, I, 96. *Toate ar fi fost astăzi publicate întru lămurirea cauzei noastre şi formarea opiniei, dacă n-ar fi lipsit mijloacele pecuniare* (a. 1849). ap. GHICA, A. 805, cf. STAMATI, D. *S-ar găsi, fără îndoială, îndestulă materie, nu numai să acopere cheltuielile, dar să şi prisosească un folos pecuniar.* ROMÂNUL (1858), 91[2]/57. *Eu m-am încurcat foarte rău în privinţa pecuniară.* GHICA, A. 336. *Cere mijloace pecuniare.* MAIORESCU, D. I, 104, cf. 294. *Gratificaţii pecuniare, am luat mai multe.* LĂCUSTEANU, A. 74, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pedepse pecuniare.* COD. PEN. R.P.R. 64. *Bătrînul înţelegea foarte bine manevrele şi ale Aglaei şi ale lui Stănică şi nu se lăsa intimidat sub raportul pecuniar.* CĂLINESCU, E. O. II, 217. *Faptul că face diplomaţie cu mijloace pecuniare încurajează şantajul.* id. S. 355. *Se graţiază toţi cei condamnaţi la pedepse pecuniare.* BO (1954), 311, cf. DN[2].

— Pronunţat: *-ni-ar.* — Pl.: *pecuniari, -e.* — Şi: (învechit) **pecuniáriu, -ie** adj. STAMATI, D.

— Din fr. **pécuniaire,** lat. **pecuniarius, -a, -um.**

PECUNIÁRIU, -IE adj. v. **pecuniar.**

PECÚNIE s. f. (Latinism învechit; cu sens colectiv) Bani, avere; p. restr. monedă. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D.
— Pronunţat : *-ni-e*.
— Din lat. **pecunia.**

PECUNIÓS, -OÁSĂ adj. (Latinism învechit) Care are mulţi bani. Cf. PROT.-POP., N. D.
— Pronunţat : *-ni-os*. — Pl. : *pecunioşi, -oase*.
— Din lat. **pecuniosus, -a, -um.**

PECURÁR s. m. v. **păcurar**[1].

PECURARÁŞ s. m. v. **păcurăraş.**

PEDACTÁR s. n. v. **petactar.**

PEDAGOÁGĂ s. f. v. **pedagog.**

PEDAGÓG, -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană cu pregătire specială, care se ocupă, teoretic şi practic, cu munca didactică şi educativă; educator. V. profesor, învăţător, institutor. *La care pedagogul, zimbind de au rîs, au zis...* CUGETĂRI, II, 22[r]/18, cf. GÁLDI, M. PHAN. 224. *Eu ştiu ce au poftit, dară vlădicul cu jesuitul, pedagogul său, nemica au plinit.* ŞINCAI, HR. III, 200/17. *Pedagoghiceasca asprime a unor pedagoghi caută mai mare învăţătură să scoală din prunci decît ce sînt ei cîndva în putere de a produce.* LAZĂR, P. T. 71/4. *Pedagog, povăţuitor, învăţător de copii.* VÎRNAV, L. 140[v]/20. *Au trimis aicea pe trî fii ai săi împreună cu pedagogul lor.* AR (1829), 154[2]/26. *Doreşte a da lecţii de acestea şi de muzică (clavir), intrînd ca institutor (pedagog) într-o casă recomandată.* CR (1836), 60/60. *Răposatul părintele meu au aflat cu cale a-mi da un pedagog pînă am ajuns la legiuită vîrstă de 25 de ani.* ASACHI, PED. 8/15. *Făimosul Orbilie mai întîi soldat, apoi pedagog, însă tot cu militărească străşnicie.* VASICI, M. I, 90/26, cf. STAMATI, D. *Imancipaţia copiilor de supt frica şi palmile pedagogului.* RUSSO, S. 18. *Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.* CARAGIALE, O. I, 96. *E un obiect asupra căruia profesorul — un excelent pedagog, după cît se vede — a ţinut să dezvolte mai mult puterea de gîndire şi judecata personală a elevelor.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 194, cf. I, 176. *Creangă a scris aceste istorioare, „Acul şi barosul", „Inul şi cînepa", nu ca poet, ci ca pedagog, cu un scop pur didactic.* IBRĂILEANU, Ş. 151. *Nu stătusem niciodată prea mult de vorbă cu pedagoaga copiilor.* GALACTION, O. A. I, 233, cf. 160. *Fiindcă bătrînul avea o mînă de pedagog de moda veche, pedepsele care curgeau pe spetele lui Mihai nu erau nici puţine, nici în şagă.* id. A. 158. *Simt că devin moralist. Aş fi vrut să zic pedagog.* SADOVEANU, O. V, 204, cf. DN[2]. *Deosebit de utilă... este participarea la dezbaterea în presă a problemelor de creaţie şi interpretare de către compozitori, interpreţi, pedagogi.* M 1962, nr. 2, 14. *Se ştie că cei care fac primii paşi în profesia de pedagog nu pot da de la început cele mai bune rezultate în munca la catedră.* GÎ 1962, nr. 652, 1/5. *Societatea comunistă are nevoie de ingineri, agronomi, medici, pedagogi îndrăgostiţi de munca lor.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 99.

2. Persoană care supraveghează şi ajută pe elevi la pregătirea lecţiilor într-o şcoală sau într-un internat. *Pe urmă am jucat cărţi în dormitor cu pedagogul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 250, cf. I, 85, 103. *A rămas pentru totdeauna clasic modul cum a izbutit Moţăl să alunge din dormitorul nostru pe pedagogul... cel cu-n ochi, dar care vedea cu el mai bine decît Argus cu o sută.* HOGAŞ, DR. II, 125. *Se uită: odaia pedagogului. Înăuntru liniştе, caldă, bine.* BASSARABESCU, V. 115, cf. CADE. *Primisem un pedagog nou, un neamţ... care nu ştia o boabă românește.* BRĂESCU, O. A. II, 69. *Pedagog la şcoala de comerţ.* KLOPŞTOCK, F. 168, cf. NOM. PROF. 72, IORDAN, L. R. A. 27.

3. (În antichitate) Sclav instruit care însoţea şi învăţa pe copiii stăpînului la şcoală. [Pe Diogene] *trebuia să-l bată un pedagog cu vergi De mîrşave deprinderi să-l poată dezbăra.* NEGRUZZI, S. II, 256, cf. DM.
— Pl. : *pedagogi, -ge* şi (învechit, m.) *pedagoghi*. — Şi : (rar) **pedagoágă** s. f., (învechit) **pedagógos** (GÁLDI, M. PHAN. 224) s. m.
— Din fr. **pédagogue**, ngr. **παιδαγωγός**, lat. **paedagogus**, germ. **Pädagog.**

PEDAGÓGHIC, -Ă adj. v. **pedagogic.**

PEDAGOGHICÉSC -EÁSCĂ, adj. v. **pedagogicesc.**

PEDAGOGHÍE s. f. v. **pedagogie.**

PEDAGÓGIC, -Ă adj. **1.** Care se referă la pedagogie, care aparţine pedagogiei, care se ocupă cu pedagogia, de pedagogie; (învechit) pedagogicesc. *Spre cîştigarea şi lăţirea învăţăturilor să află în Petersburg... institutul pedagoghic spre învăţătura metodului dăscălicesc.* AR (1830), 356[2]/39, cf. NEGULICI. *Chiar ştiinţa pedagogică în regimente nu era necunoscută.* BARIŢIU, P. A. II, 636. *Institut pedagogic.* LAURIAN, M. IV, 31, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Seminar pedagogic.* CADE. *N-am putut niciodată să înţeleg superioritatea acestui sistem pedagogic.* GALACTION, A. 24. *Paralel cu activitatea ştiinţifică... a desfăşurat o bogată şi rodnică activitate pedagogică.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 5/4. *Gîndirea pedagogică s-a dezvoltat de regulă în cadrul sistemelor filozofice.* DER III, 699. ◇ *Consiliu pedagogic* = organ consultativ (format din profesori) care funcţionează în cadrul unei instituţii de învăţămînt şi care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituţiei respective. Cf. DER I, 754.

2. Care corespunde cerinţelor şi normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ. *Nu ne este aicea a face observaţii pedagogice, ci vrem numai a chema luarea aminte... a învăţătorilor.* NEP. VIND. 10/5. *Acest principiu va da limbii române o scriere simplă, uşoară, conformă... cu cerinţele pedagogice în şcoală.* MAIORESCU, CR. III, 428, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Permite-mi să te întreb dacă cunoşti actualul program şcolar şi tendinţele lui pedagogice.* GALACTION, O. A. I, 158, cf. id. A. 24, 27, 270. *Ponderea cea mai mare în ridicarea nivelului la învăţătură nu o au elementele exterioare lecţiei, ci munca pedagogică pentru transmiterea de cunoştinţe.* GÎ 1962, nr. 683, 1/3. ◇ (Adverbial) *Ai mai văzut tu puşcă, mă Ioane! continuă pedagogic colonelul.* BRĂESCU, O. A. I, 57.
— Pl. : *pedagogici, -ce*. — Şi : (învechit) **pedagóghic, -ă** adj.
— Din fr. **pédagogique**, germ. **pädagogisch.**

PEDAGOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Pedagogic (**1**). *Shoalele pedagoghiceşti sau preparande se mărginesc spre educaţia cea de lipsă tinerimii.* ST. INST. 5/2. *Aceste şi alte ginduri m-au îndemnat pre mine a face o culegere din cărţi pedagoghiceşti.* MAN. ÎNV. III/8. *Între alte nemuritoare bunătăţi au introdus şi institutul pedagoghicesc, pentru cultivirea învăţătorilor românești.* LAZĂR, P. T. 81/12, cf. 71/4, POLIZU.
— Pl. : *pedagogiceşti*. — Şi : **pedagoghicése, -eáscă** adj.
— **Pedagogie** + suf. *-esc*. Cf. rus. педагогический.

PEDAGOGICÉŞTE adv. (Rar) După metodele pedagogiei, conform principiilor pedagogice. Cf. POLIZU.
— **Pedagogic** + suf. *-eşte*.

PEDAGOGÍE s. f. Ştiinţă care se ocupă cu metodele de educaţie şi de instruire a oamenilor (în special a tinerei generaţii). *Pedagoghia, adecă învăţătura pentru buna educaţie a pruncilor.* ST. INST. 11/16. *Şi alt rău aş putea eu aci înţelege, fără de lipsa conoştinţei a pedagoghiei şi a metodicei.* MAN. ÎNV. I/11. *Pedagoghia şi metodica sau învăţătura de a dezvălui în şcolari puterile ceale sufleteşti şi trupeşti.* DIACONOVICI-LOGA, CH. 4/16, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Obiectul învăţăturei secundare... pedagogia, catehetia,*

melodica și didactica. ROM. LIT. 315²/9, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Natural, pedepsele erau variate, porneau, cum cere pedagogia, de la simplu la compus.* BRĂESCU, O. A. II, 79, cf. DN². *În perioada dintre cele două războaie mondiale, în pedagogia românească s-au conturat mai multe curente, în mare parte idealiste și eclectice.* DER. ✦ Manual, tratat, carte care are ca obiect știința definită mai sus. *Am tălmăcit pedagoghia și melodica lui Bilom pre limba românească.* PETROVICI, P. II/4. ✦ (Eliptic; familiar) Facultate care pregătește profesori, specialiști în știința definită mai sus. *Urma să se întîlnească pentru a doua oară cu ... un tînăr preparator de la pedagogie.* BENIUC, M. C. I, 104. ✦ Metodă pedagogică. *La desele supărări ce se vor fi ivit din pricina firii violente a lui Eminovici și a pedagogiei sale sumare, s-a adăugat moartea unora din copii.* CĂLINESCU, E. 30. *Să-mi spui și mie efectele pedagogiei tale.* id. E. O. I, 62, cf. DN². [În Franța] *apar ... cărți întregi consacrate chestiunilor de pedagogie lingvistică.* L. ROM. 1959, nr. 5, 9.

— Pl.: *pedagogii.* — Și: (învechit) **pedagoghie** s. f.

— Din lat. **paedagogia,** fr. **pédagogie.** — **Pedagoghie** < ngr. **παιδαγωγία.**

PEDAGOGÍSM s. n. (Rar) Manie pedagogică, mecanicism în practica pedagogică. *Pedagogismul era stahia lui.* NEGRUZZI, S. I, 206, cf. DN². *Asemenea cerințe statice fac posibilă apariția acelui pedagogism elementar.* T decembrie 1962, 57.

— Din fr. **pédagogisme.**

PEDAGÓGOS s. m. v. **pedagog.**

PEDÁL s. n. v. **pedală.**

PEDALÁ vb. I. Intranz. **1.** A acționa pedalele **(1)** unei biciclete, unei bărci sau oricărui mecanism prevăzut cu pedale, pentru a pune în mișcare mobilul sau mecanismul; p. ext. a merge cu bicicleta. *Parcă te văz și pe tine, cu bluza la de mătăsică umflată de vînt, pedalînd la întrecere.* CARAGIALE, O. VII, 448. *Am străbătut drumul de la Amsterdam pîn-aici c-un automobil. Puteam veni și altfel, — cu electricitate, cu abur, pedalînd.* SADOVEANU, O. IX, 274. *Vîra mîinile-i vînjoase ... în coșul bicicletei sau în sacul din spate și se îndepărta pedalînd.* CĂLINESCU, S. 22, cf. DN². ◇ Tranz. *O bicicletă pedalată frenetic de două picioare de licean ... despică în două grupul clienților.* TEODOREANU, M. II, 76.

2. Spec. (Muz.) A acționa cu piciorul pedala **(1)** unui pian, pentru a mări, a reduce sau a prelungi intensitatea unui sunet. ◇ Fig. *Actorul a pedalat mai cu seamă pe insinuare, ajungînd rareori să transmită patima nefastă care mocnește în sufletul acestui degenerat.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 2/4.

— Prez. ind.: *pedalez.*

— Din fr. **pédaler.**

PEDÁLĂ s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată domeniul de aplicare) Pîrghie acționată cu piciorul și folosită pentru antrenarea unui mecanism sau pentru efectuarea unei comenzi. Cf. I. GOLESCU, C. *Pedală, țeavă de organe; mașinăria fortopianului care se mișcă cu piciorul.* NEGULICI, cf. STAMATI, D. *Călcînd pedala, porni cu brio primele tacturi de la figura întîi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 11, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., V. MOLIN, V. T. 25, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Entuziasmul generalului crește cu descoperirea unui dulap cu medicamente, intitulat cu litere mari gotice „farmacie" și culminează înaintea unui spălător cu pedale.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Anton urca din greu panta ce ducea spre comenduire, strivind cu bocancii săi bulucoși pedalele bicicletii.* id. ib. 312. *Aci avem să aranjăm pianul ... încet, încet, să nu simțiți pedalul.* KLOPȘTOCK, F. 272, cf. 328. *Acționarea se face învîrtind cu mîna un volan sau apăsînd pe o pedală.* ORBONAȘ, MEC. 275. *Singura mișcare a acestuia este pedala de accelerație.* ENC. TEHN. I, 276. *Ascuțitorii de topoare și satire valsau cu piciorul pe o pedală, care învîrtea pialra de moară.* ARGHEZI, B. 106. *Apăsa cu piciorul pedala. Foalele suflau.* STANCU, R. A. I, 37. *Izbi cu pumnul lăblia de lemn a mașinii de cusut și apăsă piciorul pe pedală.* V. ROM. martie 1954, 162, cf. LTR². *Mihai claxonă prelung și apăsă pedala ușor, pe nesimțite.* MIHALE, O. 466, cf. 191. *În salon, Teddie cînta la pian, ținînd mereu piciorul pe pedala forte.* T. POPOVICI, S. 267. *Pianul modern este prevăzut cu două pedale: una pentru amplificarea, iar cealaltă pentru reducerea sonorității.* DER. ◇ Expr. **A puue pedala** = a insista asupra unui lucru, a accentua. *Unii pun pedala pe necesitatea dramatismului în muzica contemporană.* M 1961, nr. 1, 27.

2. Presă tipografică mică, acționată cu piciorul, cu care se imprimă, de obicei, biletele sau colile cu antet. Cf. LTR², DM, DN².

3. Sunet prelungit de bas, care este însoțit pe treptele superioare de acorduri variate. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DM, DN², DER. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Cîte terțele și cvartele sublime nu s-au masacrat din cauza ... corului și a orchestrului în dezacord și fără unitate în tonuri pedale.* FILIMON, O. II, 191. ◇ Fig. *Lirismul capătă o pedală gravă și simplă și reflecția generală aderă parcă mai adînc la impresia directă.* VIANU, A. P. 186.

— Pl.: *pedale.* — Și: (rar) **pedál** s. n.

— Din fr. **pédale.**

PEDALIÉR s. n. Sistem de pedale **(1)** de la orgă. Cf. DN². *Orga cuprinde un ansamblu de pedale numit pedalier, corespunzînd sunetelor grave.* DER III, 699.

— Pronunțat: *-li-er.* — Pl.: *pedaliere.*

— Din fr. **pédalier.**

PEDALIZÁRE s. f. Procedeu de amplificare și de reducere a sonorității sunetelor produse la pian, prin folosirea pedalelor **(1)** acestuia. Cf. DN².

— De la **pedală.**

PEDÁNT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni sau despre manifestările lor) Cu pretenții de erudiție și de competență deosebită; (exagerat de) minuțios, meticulos; (învechit) pedantic, pedantesc. V. pretențios, pretențios. *Mulți iară din zișii noștri fabuliști, luîndu-se după regulele școalei pedante, ... vrură a imita pe Lafontaine.* HELIADE, O. II, 81, cf. 417. *De tînguit sînt acii carii au companioni pedanți.* IC. LUM. (1840), 102²/36, cf. NEGULICI. *Nenorocirea literaturei pedantă în condei, pedantă în forme, pedantă în idei ... vine din pricina neștiinței limbei și a tradițiilor părintești.* ROM. LIT. 87¹/3. *O secătură pedantă.* RUSSO, S. 162, cf. 35. *Formalismul pedant al scolasticilor.* MAIORESCU, L. 12. *Ai dreptate: e prost și pedant ceea ce spun.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 61. *Liceu, — cimitir Al tinereței mele, Pedanți profesori Și examene grele.* BACOVIA, O. 116. *Un profesor pedant și ruginit care inspira teroare.* GALACTION, A. 11. *Un op, pe care anii-l îngropară Subt comentarii sterpe și pedante.* TOPÎRCEANU, B. 90. *Un comandant pedant, admirat pentru erudiția sa, fusese păcălit de un ofițer tînăr.* BART, E. 210, cf. 318. *Limba reală este mai bogată decît aceea pe care o recomandă și o adoptă mințile riguroase și pedante ale gramaticilor.* IORDAN, STIL. 166. *Din aceleași infiltrații provin și atîtea expresii prețioase sau pedante.* VIANU, A. P. 338. *Se servea de clasicii latini, pe care nu-i explica după metoda formală și pedantă a scolasticii.* OȚETEA, R. 227. *Felix ... se stăpîni spre a nu părea pedant.* CĂLINESCU, E. O. I, 63, cf. II, 23. *Filozofia prețioasă și pedantă a scolasticii ... menținea și perpetua concepția dualistă a lumii.* RALEA, S.T. III, 21. *Un prost pedant ..., un mic burghez mai plat decît un cap de pionează.* H. LOVINESCU, C. S. 14. *La haine el era pedant, Era un fante elegant.* V. ROM. ianuarie 1949, 9. ◇ (Adverbial) *Îl auzea spunînd*

emfatic și pedant. POPA, v. 229. *Începu să vorbească liniștit, stăruind pedant în concepția lui.* CAMIL PETRESCU, o. II, 530.

2. S. m. și f. Persoană care face mereu paradă de erudiția sa și care supără prin tonul impunător și prin minuțiozitate exagerată și în lucrurile cele mai neînsemnate; persoană deosebit de meticuloasă. V. tipicar, formalist, chițibușar. *Scolastica de pe atunci făcea mulți pedanți din mediocritate.* HELIADE, o. II, 408. *Este o pedantă de care să fugi.* CR (1846), 64²/1. *Despre pedanți sau copilăroși.* PANN, P. V. I, 9/5. *Cei care cîntă latinește, franțuzește, italienește . . . pot plăcea pedanților, dar nu-s poeți români.* RUSSO, S. 15, cf. 36, 38. *Nici o regulă fără excepție, își zice un pedant retrograd.* BOLLIAC, o. 264. *Astăzi rîzi d-o pedantă, mîine d-o prețioasă.* ALEXANDRESCU, o. I, 193. *Poate vrun pedant . . . Aticismul limbii tale o să-l pună la cîntari.* EMINESCU, o. I, 134, cf. id. G. P. 45. *Grași pedanți, burdufi de carte și de-nvățăiură goi . . . , N-am cu voi nici un amestec.* MACEDONSKI, o. I, 97. *Ca „pedant", pentru această scenă admirabilă, am sfătuit pe cititorii noștri să citească din nou scena I-a.* GHEREA, ST. CR. I, 352. *Ce-ngîmfat pedantul este, cînd vinînd descoperiri, Caută să-și însușească pe nedrept alte gîndiri.* BELDICEANU, P. 120. *În ochii pedanților, însăși înflorirea frazei e un semn de necompetență.* CAMIL PETRESCU, o. II, 419. *Molière pare să-l fi impresionat mai puternic datorită comediilor în care acesta satiriza pe pedanții limbii.* VARLAAM-SADOVEANU, 211.

3. S. m. și f. (Franțuzism învechit) Profesor sau învățător. *A ! Pedant ignorant și îngîmfat, vrei să învăț buchile tale.* NEGRUZZI, S. I, 10, cf. POLIZU.

— Pl. : *pedanți, -te.*

— Din fr. **pédant,** germ. **pedant.**

PEDANTERÍE s. f. Paradă de erudiție și de competență caracteristică pedantului **(2)**; meticulozitate (excesivă și formală); exagerare dusă pînă la manie (în lucruri de mică importanță); pedantism, (familiar) pedantlîc. V. formalism, prețiozitate. *Toate celelalte nu sînt decît o pedanterie și o lipsă în gîndul și duhul omenesc.* HELIADE, GR. ROM. XVI, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Era tocma trecut de 30 de ani, adecă în etatea cea mai supusă la vanitate și pedanterie de cărturar procopsit.* BARIȚIU, P. A. I, 543, cf. II, 61, POLIZU, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Arătînd numai suprafața neglumeață a vorbei grave pînă la pedanterie.* TEODOREANU, M. U. 39. *Intelectualizarea impresiei atinge aci pedanteria.* VIANU, A. P. 252. *Prin formele adresării și ale oralității, stilul lui Odobescu primește coloratura lui familiară și populară, acel ton lipsit de orice pedanterie, simplu și sfătos, care explică seducția lui.* id. M. 203. *Se văzură fixați, apoi salutați de un individ foarte îngrijit îmbrăcat, chiar cu pedanterie.* CĂLINESCU, S. 45. *Nu trebuie confundată competența cu pedanteria și excesul de erudiție.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 1/3. *Lîngă perete se înalță un rînd de surcele, tăiate mărunt, aproape cu pedanterie.* V. ROM. decembrie 1958, 17. *Se bucura de pedanteria așezării salatelor cu șuncă, pe o masă așternută după un anumit gust.* BARBU, P. 64, cf. 343.

— Pl. : *pedanterii.*

— Din fr. **pédanterie.**

PEDANTÉSC, -Ă adj. (Învechit) Pedant **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Mă mulțămesc a scrie limpede, firește . . . fără nici o pretenție pedantească.* CALENDAR (1852), 50/18, cf. PROT.-POP., N. D. *Voi tipări numai pe seama lor . . . subt un titlu pedantesc și arhaic.* ODOBESCU, S. III, 4, cf. CADE.

— Pl. : *pedanțești.*

— Din fr. **pédantesque,** it. **pedantesco.**

PEDÁNTIC, -Ă adj. (Învechit) Pedant **(1)**. Cf. STAMATI, D. *Ceea ce nu se prefuiește în Moldova mai cu seamă sînt sistemele pedantice și eronate.* RUSSO, S. 162. *Ce studiu științific putem aștepta de la o societate . . . unde inteligența a fost încorporată subt o metodă scolastică (pedantică).* BARASCH, M. I, 7/17. *Am urmat în tonul acel pedantic cu care îmi vorbise el.* NEGRUZZI, S. I, 12. *Nu i se poate imputa nici o pretenție pedantică.* HAȘDEU, I. C. I, 81. *Vestminte foarte convenabile pentru gîndiri severe, severe nu în înțelesul pedantic . . . , ci în sensul pur estetic al tribunei libere.* CARAGIALE, O. III, 233, cf. DM.

— Pl. : *pedantici,-ce.*

— **Pedant** + suf. *-ic.*

PEDANTÍSM s. n. Paradă de erudiție și de competență caracteristică pedantului **(2)**; meticulozitate (excesivă și formală); exagerare dusă pînă la manie (în lucruri de mică importanță); pedanterie, (familiar) pedantlîc. V. formalism, prețiozitate. *Care sînt roadele pedantismului într-această materie ?* HELIADE, GR. ROM. XVI, cf. I. GOLESCU, C. *Nimic nu-mi este mai nesuferit decît pedantismul cel sec.* FL (1838), 1²/25, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *În veacul a XVI[-lea] . . . , la renașterea științelor ș-a artelor, pedantismul amenința limbile.* RUSSO, S. 38, cf. 53. *Pedantismul are mai multe ramuri, dar nici unul nu-i mai aprig ca pedantismul cuvintelor.* ROM. LIT. 102²/12. *Pedanții sau retrograții muzicali țineau o critică de pedantism,* FILIMON, O. II, 302, cf. PROT.-POP., N. D. *Singurul lucru ce mă îngrijește este influența fatală a bunului gust ce poate să aibă pedantismul unui prost asupra unei generații întregi.* ALECSANDRI, S. 12, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Nu cunoaște pedantismul formulelor germanice.* LOVINESCU, C. V, 24. *Dacă prin „cultură" înțelegem acea erudiție a cărei formă de manifestare este pedantismul, desigur că* [Cervantes] *nu ambiționa să devină un asemenea „om cult".* LL I, 125. *N-au izbutit să lichideze curentul latinist și celelalte forme ale pedantismului lingvistic.* VARLAAM-SADOVEANU, 215.

— Din fr. **pédantisme.**

PEDANTLÎC subst. (Familiar) Pedanterie. Cf. IORDAN, L. R. A. 190, SFC IV, 76, 189.

— **Pedant** + suf. *-lîc.*

PEDĂSÍT, -Ă adj. v. **pedepsit.**

PEDĂST, -Ă adj. v. **pedestru.**

PEDĂSTRU, -Ă adj. v. **pedestru.**

PEDEÁ s. f. (Turcism învechit) Lipie. *Le-au adus bucate minunate . . . pîine frumoasă și albă . . . și pedele foarte albe.* BELDIMAN, E. 128/8, cf. ȘIO II_2, 95, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl. : *pedele.* — Și : **pideá** s. f. ALR SN IV h 1 075/682.

— Din tc. **pide.**

PEDEÁCSĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEÁCSTRĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEÁPSĂ s. f. **1.** (Învechit) Creștere; educație; instrucție. *De pedeapsă și de bunătate ce avea, [voinicul] vrednicise de la împărăție și se făcu boieriu* (a. 1652). ap. TDRG. *Nici din fire vreun dar, nici din pedeapsă și din învățătură vreo vrednicie are.* CANTEMIR, IST. 93. *Nu iaste sărac cela care n-are tată, ci cela ce n-are învățătură și bună pedeapsă* (a. 1713). GCR II, 5/21, cf. DDRF.

2. Măsură de represiune, sancțiune aplicată celui care a săvîrșit o greșeală; spec. măsură de constrîngere prevăzută de lege și aplicată cuiva de o instanță judecătorească drept sancțiune pentru o infracțiune, condamnare, osîndă **(1)**, (învechit) pilduire **(3)**; situație în care se află cel pedepsit, condamnat; (învechit) certare, (regional) pedepsie². *Să rugăm . . . pre Dumnezeu, ca să-i scurteze lui de ce e lăsată spr-ins pedepsă.* CORESI, EV. 395. *Acela pedepsa pravilelor va primi* (a. 1640). GCR I, 89/20. *La înfricoșata dzi*

a giudeţului să gătească aceea pedeapsă asupra trupului acestora. EUSTRATIE, ap. GCR I, 117/30. *Cela . . . ce-şi ucide părinţii, mai cumplită certare (pedeapsă* MUNT.) *să aibă decît alţi ucigători.* PRAV. 95. *Să paţă altă pedeapsă, după cum va fi voia giudeţului.* ib. 248, cf. 97/175, 176. *Popii carii nu să nevoiescu cu rumânie, ce tot cu sărbie, . . . facu-şi de către Dumnezeu pedepsă şi de către poporani urăciune şi săborului scădeare* (a. 1675). GCR I, 220/26. *Mişeaua mea rugă nainte-ţi să iasă . . . Să nu duc pedeapsă preste vreame lungă.* DOSOFTEI, PS. 50/6. *Nu-l lăsă mult în pedeapsă.* NECULCE, L. 154, cf. 170, 272. *Au trimis un ceauş dă iniceri . . . care, viind aici, nu puţină pedeapsă le-au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Pedeapsa cea de moarte iaste oare folositoare?* (a. 1773). GCR II, 87/13, cf. 51/29. *Îşi va lua pedeapsa luptîndu-să cu Theanul, ce era mult mai viteaz.* AETHIOPICA, 15^{v}/8. *Cu acele pedepsi se va pedepsi . . . cu care se pedepsesc şi cei ce vatămă scuteala bisericească.* ŞINCAI, HR. III, 183/15, cf. II, 135/8. *Hotărî să-l lasă spre altă pedeapsă mai ticăloasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 168, cf. 153, 172, 320. *Ar fi vreme pentru de a gîndi la desrădicarea pedepselor de moarte.* AR (1830), 19^{1}/35. *Acesta au fost . . . nu spre pedeapsa, ci mai virtos pentru binele lui.* DRĂGHICI, R. 116/31. *Nu mă voi stîmpăra pînă ce nu-ţ vei lua pedeapsa morţii.* BĂRAC, T. 47/16. *Pedeapsa şi ruşinea să fie şi mai mare.* BĂLCESCU, M. V. 20, cf. 144. *Aceştia fuseseră condamnaţi la pedeapsa de moarde.* CR (1848), 9^{1}/27, cf. 5^{1}/22, 6^{1}/1, 29^{3}/39. *Şi pentru a lor fapte, pedepsile să trag.* NEGRUZZI, S. II, 242. *Astă pedeapsă se hotărăşte Oricui pe Tudor îl necăjeşte.* BOLLIAC, O. 166. *Au definit crima mai dinainte şi au regulat procedura şi pedeapsa.* GHICA, S. 182. *Numai fapta bună este izvor de bine, Iar cea rea îşi aduce pedeapsa ei cu sine.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *N-au meritat pedeapsa mai grea a muncei la ocnele de sare.* ODOBESCU, S. I, 373, cf. 257, III, 37. *Mai mare pedeapsă decît asta, nici că se mai poate.* CREANGĂ, P. 320. *Trebuie pedeapsa cu moarte.* CARAGIALE, O. II, 55. *S-a dus, cum merge omul osîndit să-şi ia pedeapsa.* SLAVICI, O. II, 30. *Ca să scapi de pedeapsă, alt chip nu e.* ISPIRESCU, L. 42. *Oh, prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-aşa de mic!* DAVILA, V. V. 70. *I se cerea să trimită, în douăzeci şi patru de ceasuri, socotelile comunei sub pedeapsă de una sută zloţi.* AGÎRBICEANU, A. 214, cf. 40. *La vreo pedeapsă . . . nu mă gîndeam deloc.* GALACTION, A. 44, cf. 158. *Primesc orice pedeapsă. Sînt vinovată.* BRĂESCU, O. A. I, 414, cf. II, 79, 137. *La proces, Nelu fusese achitat de pedeapsă.* VLASIU, D. 198. *Scîrbindu-se de o nelegiuire ca aceea a ticăloşilor acelora tîlhari, fără întîrziere i-a supus pedepsei ca să fie pildă şi altora.* SADOVEANU, O. X, 216, cf. III, 442, IX, 88, XI, 547, XII, 324. *Trei ani de cînd îşi făcea pedeapsa.* BART, S. M. 25. *Pedeapsa se sporeşte după distincţiile de mai sus.* COD. PEN. R.P.R. 519, cf. 15, 203, 443. *Au luat cuvîntul . . . cerînd o pedeapsă aspră pentru aceşti duşmani.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 237, cf. ARGHEZI, VERS. 393. *Îi va condamna la închisoare şi nu la pedeapsa cu moartea.* STANCU, R. A. III, 188, cf. VORNIC, O. 106. *Prin aplicarea pedepsei se urmăreşte un dublu scop: reprimarea infractorului . . . , reeducarea sa.* JN 1959, 1 160. *Slabă pedeapsă scorniseră zeii Să-l piardă pe Prometeu.* LABIŞ, P. 416. *Numai atunci cînd pedeapsa este justă, ea îşi va realiza scopul său educativ.* PR. DREPT, 724. *Pedeapsa are o deosebită valoare educativă şi constituie un mijloc de reeducare a celor condamnaţi.* DER. *Pedeapsă cu măsură, ca să nu-ţi aducă ură.* ZANNE, P. VIII, 447. *La pedeapsă cu zăbavă, la-ndurare cu grabă.* id. ib. *Pedeapsă, dulce creşterea copiilor.* id. ib. 448.

3. Fig. Suferinţă fizică sau morală la care este supus sau pe care o îndură cineva, chin, supliciu; necaz **(1, 2)**, nenorocire **(1, 2)** (care se abate asupra cuiva); (învechit) pedepsitură. Cf. URECHE, L. 240, M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Cu multe pedeapse nenumărate i-au căznit pre aceştia sv[i]nţi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 8^{v}/5. *Den cîtă cinste şi mărire, au căzut la atîta pedeapsă.* N. COSTIN, L. 368. *Acel sol să ţinea prea mare . . . şi nu ştiu pedeapsa sărăciii aceştii lumi ca noi.* NECULCE, L. 148. *Amară pedeapsă în dar mi s-a dat.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Vrînd, nevrînd trebuie să mă urmezi — şi aceasta îţi va fi pedeapsa.* ODOBESCU, S. III, 24, cf. 19, I, 264. *Ursitoarele întinse pedeapsa aceasta şi asupra împărăţiei.* ISPIRESCU, L. 102. *Dar cînd e să cază pă capul omului pedeapsa neascultării ş-a lăcomiei, cade.* DELAVRANCEA, S. 252. *Ce pedeapsă pe tine, dragă frate, să păzeşti pensionul toată vara!* BASSARABESCU, V. 115, cf. 78. *Acea suferinţă de dragoste ce-mi fusese o pedeapsă se desfăcea.* SADOVEANU, O. XI, 345. *Se vede că asta-i pedeapsa mea.* T februarie 1962, 24. *Cel ce iubeşte şi lasă, Dă-i, Doamne, pedeapsă-n casă.* ŞEZ. XII, 79, cf. III, 160. *Numai eu trag la pedeapsă; Toţi au casă şi moşie, Numai eu trag la urgie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. *Doamne, nu lăsa pedeapsă, La bărbat nevastă proastă.* FOLC. TRANSILV. I, 414. *Cea mai urîtă la om pedeapsă, a învăţăturii lipsă.* ZANNE, P. VIII, 448. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Să te fi uitat la el, îi plîngeai de milă. Un sfrijit de băiat, negru, slab şi cu păr mult pe frunte. O pedeapsă de copil.* BARBU, P. 84.

— Pl.: *pedepse* şi (învechit şi regional) *pedepsi*, (învechit) *pedeapse*, (regional) *pedepsuri* (ALR I 1 448/138, 700, 710, 815, 870, 890, 900). — Şi: (învechit) **pedépsă**, (regional) **pedeápţă** (ib. 1 448/49, 590; pl. *pedepţuri*, ib. 1 448/590 şi *pedepţ*, ib. 1 448/49), **pedeácsă** (ib. 1 448/100, 257, 266, 270, 350, 355, 357, 359; pl. şi *pedecs*, ib. 1 448/257, 266, 270, 351, *pedecsuri*, ib. 1 448/359), **pedeácstră** (ib. 1 448/255), **pedeásă** (ib. 1 448/93, 273, 308; pl. şi *pedesi*, ib. 1 448/93), **pedeástă** (ib. 1 448/80, 295, 302, 305), **pedeástră** (ib. 1 448/59, 258; pl. *pedestri*, ib. 1 448/258), **pedépţă** (ALR II 3 615/219), **pideápsă** (ALR I 1 448/12, 214) s. f.

— Postverbal de la **pedepsi.**

PEDEÁPŢĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEÁSĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEÁSTĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEÁSTRĂ[1] adj. v. **pedestru.**

PEDEÁSTRĂ[2] s. f. v. **pedeapsă.**

PÉDECĂ s. f. v. **piedică.**

PEDECÚŢĂ s. f. v. **pledieuţă.**

PEDÉL s. m. **1.** (Învechit) Aprod (la tribunal). Cf. STAMATI, D.

2. (Rar) Portar sau om de serviciu la o instituţie de învăţămînt. *De voieşti să fii pedel la gimnaziu, vei avea să duci şi să aduci poşta.* RETEGANUL, ap. CADE. *Încă în ziua aceea, pedelul liceului veni să-l pofteaască pînă la domnul director.* AGÎRBICEANU, L. T. 50. *Pedelul a sunat cu mîna un clopot dintre acelea cu care umblă urătorii în sara de Anul-nou.* SADOVEANU, O. XVII, 518.

— Pl.: *pedeli.*

— Din germ. **Pedell.**

PEDÉPSĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEPSÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit) A învăţa, a deprinde; a educa; a instrui. *Oameni . . . pedepsiţi întru a noastră limbă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/44. *În capul pedepsit şi cu multe nevoi domirit, crierii cei mulţi sălăşluiesc.* CANTEMIR, IST. 60. *Cei învăţaţi şi pedepsiţi în bunătăţi stau de se miră de mărirea ei.* ANTIM, P. 31. *Şi-ş pedepsi copilul la carte.* MINEIUL (1776), 40^{v1}/12, cf. 57^{v1}/25. *La tot felul de ştiinţe, prin şcoli, l-a pedepsit ea.* PANN, E. II, 39/22. ◇ Refl. pas. *Mai cu înţelepciune ar fi fost dacă din tinereţe*

se pedepsea cu bunele deprinderi, ca să nu fie atît de mic la suflet. DRĂGHICI, R. 156/10.

2. Tranz. (Folosit și absol.) A aplica (cuiva) o pedeapsă **(2)** pentru o greșeală, o infracțiune săvîrșită, a face să îndure o pedeapsă; a condamna, a osîndi **(1)**, (învechit) a certa, a oblici[1] **(1)**. *Dojenind, pedepsi-me* (mă certă D) *Domnul e morții nu me deade.* PSALT. 248, cf. 293. *De va vindeca Hristos, să știe că de acela pedepsit iaste.* CORESI, EV. 247. *Cela ce va otrăvi pe cineva . . . il vor pedepsi cu cumplită certare.* PRAV. 108, cf. 29, 38, 41, 246. *Pre mulți va pedepsi și va păgubi.* EUSTRATIE, PRAV. 18/16. *Au fost trimis dă i-au prinsu și i-au și pedepsit cu temnița.* R. GRECEANU, CM II, 194. *Nu va pedepsi Domnul de două ori pentru aceeași faptă.* ANTIM, P. XXVII. *Că mulți oameni fiind drepți, cu multă răutate fură pedepsiți.* VARLAAM-IOASAF, 33[r]/19. *Să pedepsesc pe toți cei ce înșală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 366, cf. 152, 218, 294. *Tu m-ai pedepsit ca să mă întorci la calea luminii.* MARCOVICI, C. 10/3. *Dacă cineva, afară de trebuință, ar pedepsi pe vreun dobitoc, unul ca acela se poate socoti un om fără mustrare de cuget.* DRĂGHICI, R. 66/6. *Ilieș, cu cruzime, pedepsi pe mașliha sa.* ASACHI, S. L. II, 33. *Potrivit cu mărimea culpei (vinci) va fi pedepsit și mai sever.* CR (1846), 33[1]/34. *Mult să teme că dreptatea oamenilor, crezînd că pedepsește un culpabil, face un martir.* ib. (1848), 1[3]/47. *Mulți din ei fură închiși, unii pedepsiți cu moarte.* BĂLCESCU, M. V. 92, cf. 21. *Împăratul pe el și pe toți O să-i pedepsească ca pe niște hoți.* PANN, P. V. I, 36/6. *Cel ce a furat găina e tot astfel pedepsit Ca și cel ce tîlhărește.* BOLLIAC, O. 172. *Iaca dar pentru ce Făt-Frumos a pedepsit-o așa de grozav.* CREANGĂ, O. 54. *Mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit.* SLAVICI, N. I, 170. *Pedepsea pe copil pentru păcatul părinților.* ISPIRESCU, L. 102. *Văzuse pe Sofi, . . . care îl judeca și-l pedepsea cu privirea.* DELAVRANCEA, S. 138. *Revolta lui căuta cuvinte aspre . . . pentru a pedepsi fără nici o milă.* VLAHUȚĂ, O.A. II, 80. *Voind ca să mă pedepsească, Mi-a dăruit pedeapsa-n zile.* IOSIF, PATR. 6. *Legea te pedepsește dacă s-o dovedi că ai jurat strîmb.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 256. *Știa directorul de toate păruielile noastre, dar nu ne pedepsea.* HOGAȘ, DR. II, 127. *Să pedepsească exemplar pe escroci.* GALACTION, O. A. I, 73, cf. 84, id. A. 44, 247. *Cer să fiu judecată și pedepsită conform prescripțiilor legii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 287, cf. id. O. I, 7. *Vă pedepsesc cu cinci zile închisoare.* BRĂESCU, O. A. II, 171, cf. 370. *Am fost pedepsiți fără cruțare.* VLASIU, A. P. 325. *Trebuie pedepsit ticălosul de vătaf.* SADOVEANU, O. I, 429, cf. 544, V, 478, XI, 72. *Meșterul pornește să pedepsească pe soția necredincioasă.* VIANU, A. P, 231, cf. 83. *Întîrzierea era pedepsită cu reținerea din salariu.* STANCU, R. A. IV, 392. *Constituția pedepsește, prin lege, orice încercare de a îngrădi drepturile oamenilor muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 22. *Ar fi trebuit, dacă îl pedepsea pe el, să se ordone punerea la zid a tuturor comandanților.* PAS, Z. III, 20. *Nu știu, Doamne, ce-am greșit, De-așa rău m-ai pedepsit.* FOLC. TRANSILV. II, 14. *Mult, mult să te mîhnești, cînd și de nevoie pedepsești.* ZANNE, P. VIII, 447. ◇ Refl. pas. *Să-l trimiță la ocnă, să să pedepsască de pururea acolo.* PRAV. 33, cf. 32. *Nici un om rău în toată împărăția lui . . . să nu să pedepsască.* C. CANTACUZINO. CM I, 50. *Acel preul, s-ar fi și pedepsit după fapta lui* (a. 1777). URICARIUL, XIX, 15. *Și de ar fi porunci cît de mărunte, Călcarea lor să să pedepsească Greu.* BUDAI-DELEANU, Ț. 383. *Hamid-aga, comendantul de căpetenie al cetăților de pe Bosfor, s-au pedepsit cu moarte pentru că au vorbit cuvinte răscolitoare.* CR (1829), 203[2]/10. *Oamenii . . . să vor pedepsi, după hotărîrea tribunalului, cu trimiterea la ocnă pe toată viața.* ib. (1834), 300[1]/36. *Maestrul croitor se pedepsește de regiment cu șase zile carceră.* BRĂESCU, O. A. I, 38. *Toate se pedepsesc. Toate au o plată.* C. PETRESCU, A. R. 49. *Cerșetorii se miluiesc, iar hoții se pedepsesc.* ZANNE, P. V, 162. ✦ (Regional) A defăima. *Pă față te firtățesc . . . , Pă dos mi te pedepsesc.* ALEXICI, L. P. 153.

3. Tranz. și refl. (Învechit și regional) A face să sufere sau a suferi; a (se) chinui, a (se) tortura. *Să duse de să închise într-o chilioară, pedepsindu-se cu toată nevoința.* MINEIUL (1776), 179[v2]/11, cf. 100[r1]/1. *Încetează de a mă pedepsi cu făgăduințele tale.* MARCOVICI, C. 71/19, cf. 20/6. *Să vadă pe fiul ei pedepsindu-se de foame.* DRĂGHICI, R. 27/6. *Și fără nici o odihnă, să pedepsea-n mare foc.* PANN, E. I, 74/18, cf. 53/61, 63/21, 91/16, id. P. V. II, 83/12. *Sărăcia te-a pedepsit o jumătate de viață.* DELAVRANCEA, S. 53, cf. IORGA, L. I, 544. *Unde vede vînătorul, Acolo o duce dorul, Ca s-o vadă, s-o lovească, Să nu se mai pedepsească.* ȘEZ. III, 165.

— Prez. ind.: *pedepsesc.* — Și: (regional) **pedepți** vb. IV. BUL. FIL. VI, 144.

— Din ngr. **ἐπαίδεψα** (aor. al lui *παιδεύω*).

PEDEPSÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi pedepsit (de lege), pasibil de pedeapsă **(2)**. Cf. BUL. FIL. VI, 28, 29, SFC I, 99.

— Pl.: *pedepsibili, -e.*
— **Pedepsi** + suf. *-bil.*

PEDEPSIBILITÁTE s. f. (Jur.) Faptul de a fi susceptibil de pedeapsă **(2)**. *Elementul „scandal public" nu este o condițiune pur obiectivă de pedepsibilitate.* COD. PEN. R.P.R. 462, cf. 21.

— **Pedepsibil** + suf. *-itate.*

PEDEPSÍE[1] s. f. (Popular) Epilepsie. *La unia le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie.* CREANGĂ, A. 84, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 107, ALEXI, W., CANDREA, F. 225, ȘĂINEANU, D. U., FD II, 211, SCL 1960, 946. *Nu-l lasi singur* [pe copil] *și făr' di luminari păr* [= pînă] *și-l botiadzî, sî nu sî lîkasci o lîkituri uriti, o pedepsîi.* ALRT II 177.

— Contaminare între **epilepsie** și **pedeapsă.**

PEDEPSÍE[2] s. f. (Într-o poezie populară) Pedeapsă **(2)**. *Cîți boieri de sama Corbii, Toți au fost în veselie, Numa Corbea-n pedepsie.* MAT. FOLK. 192.

— **Pedepsi** + suf. *-ie.*

PEDEPSÍRE s. f. Acțiunea de a pedepsi **(2)**, sancționare, condamnare, osîndire **(1)**, (învechit) certare, oblicire **(1)**; p. ext. pedeapsă **(2)**. *Părutu-s-au întru ochii celor nepricepuți a muri și s-au socotit pedepsire ieșirea lor și mcargerea de la noi, sfărîmare.* MINEIUL (1776), 154[r2]/11, cf. DRLU, LB. *Cei ce surpară tronul prin a lor tiranie, Sculiți de pedepsire, trec la noua domnie.* BOLINTINEANU, O. 169, cf. BARCIANU, DDRF. *A așezat . . . la ținuturi căpitani, însemnîndu-le slujba la vămi, . . . la urmărirea și pedepsirea răilor.* SADOVEANU, O. XII, 258.

— Pl.: *pedepsiri.*
— V. **pedepsi.**

PEDEPSÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Învățat, deprins; educat; instruit. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 323, DDRF, CADE.

2. Căruia i se aplică o pedeapsă **(2)** pentru o greșeală, o infracțiune săvîrșită; p. ext. care este supărat, nemulțumit. Cf. LB, DDRF. *Bunicuțo, de ce stă oare sfintul, — așa, pedepsit?* GÎRLEANU, N. 91, cf. CADE. ◇ (Substantivat) *Unde ți-i mistui, pedepsite, unde ți-i ivi, urgisite?* CANTEMIR, IST. 310, cf. LB.

3. (Învechit) Care are de îndurat o suferință fizică sau morală. *Aceasta, domnilor, este prea iubita mea împărăție ce mă face a fi cel mai ticălos și mai pedepsit din lume.* GORJAN, H. IV, 14/19. *Arghir au fost crăișorul cel mai pedepsit cu dorul.* BĂRAC, A. 5/15. ✦ (Prin vestul Transilv.; în forma *pedăsit*) Obosit. DR. IX, 428.

— Pl.: *pedepsiți, -te.* — Și: (regional) **pedăsît, -ă** adj. DR. IX, 428.
— V. **pedepsi.**

PEDEPSITÓR, -OÁRE adj. Care pedepseşte (2); care constituie o pedeapsă (2). *A lu Dumnezeu slujitoriu iaste pedepsitoriu întru mînie.* CORESI, L. 266/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dumnezeilor celor ce sînt pedepsitori călcătorilor de jurămînt.* BELDIMAN, N. P. II, 21/13, cf. DRLU. *Introduse numitul Ferdinant o comisie cercetătoare şi pedepsitoare asupră acestor moametani.* AR (1829), 237¹/8. *Potop trimis din ceruri cu foc pedepsitor.* ALECSANDRI, P. II, 87. *În religiune, D-zeul medieval a fost asemenea personal, D-zeu era sever, pedepsitor.* GHEREA, ST. CR. II, 315. *Un rău aşa de mare şi primejduitor Avea să întîlnească un bici pedepsitor.* I. NEGRUZZI, S. II, 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Moartea înainte de vreme . . . l-a împiedicat de a duce pînă la capăt opera lui pedepsitoare.* IORGA, P. A. II, 167, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. ◇ (Adverbial) *Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte Şi izbăveşte-ncet, pedepsitor Odrasla vie-a crimei tuturor.* ARGHEZI, VERS. 20. ◇ (Substantivat) *Ce nu ar face creştinii de n-ar fi stăpînitori, De n-ar fi temniţe, ocne şi n-ar fi pedepsitori!* PANN, P. V. I, 67/20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl. *pedepsitori, -oare.*

— **Pedepsi** + suf. *-tor.*

PEDEPSITÚRĂ s. f. (Învechit) Pedeapsă (3). Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *pedepsituri.*

— **Pedepsi** + suf. *-tură.*

PEDÉPŢĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PEDEPŢÍ vb. IV v. **pedepsi.**

PEDERÁST s. m. Persoană care practică homosexualitatea; homosexual. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, ALEXI, W. *Artiştii îl disprefuiau . . . , îi spuneau pungaş şi pederast.* PAS, Z. II, 102, cf. DL, DM, DN². ◇ (Adjectival) *La urmă, o droaie de tipuri nefaste, Profund imbecile şi vag pederaste, Să-ţi strîmbe-n neştire ţinuta şi graiul.* TOPÎRCEANU, P. O. 157.

— Pl.: *pederaşti.*

— Din fr. **pédéraste.**

PEDERASTÍE s. f. Perversiune caracterizată prin atracţie sexuală pentru indivizi de acelaşi sex; homosexualitate, inversiune sexuală. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, DL, DM, DN², DER.

— Din fr. **pédérastie.**

PEDESTÁL s. n. v. **piedestal.**

PEDESTRÁ vb. I v. **pedestri.**

PEDESTRÁME s. f. (Mil.; învechit, rar) Infanterie. Cf. ANON. CAR., SFC III, 56.

— **Pedestru** + suf. *-ame.*

PEDESTRÁŞ s. m. **1.** (Învechit) Persoană care merge pe jos. V. p i e t o n. *Copacii . . . stau foarte deşi unul de altul încît nici pedestraş nu poate să străbată.* CANTEMIR, S. M. 89/5, cf. TDRG, CADE.

2. (Mil.; învechit şi popular) Infanterist. *Face pedestraşilor odăi în curte.* SIMION DASC., LET. 262. *Îndată au început a trece oastea în vad şi tot călăreţul au trecut cîte un pedestraş după sine.* M. COSTIN, LET². I, 307. *Şi au pus oşteni de ai săi de pază la cetăţi, pedestraşi.* N. COSTIN, L. 595, cf. 118. *Pedestraşii periră cu totul.* ANON. CANTAC., CM I, 127. *Alexandru scria oştile şi aflară . . . patru mii . . . de pedestraşi.* ALEXANDRIA (1794), 92/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vrăjmaşul năpădi înaintea lui cu o mulţime de pedestraşi şi de călăreţi.* CR (1829), 84²/5. *Îl îngăimează cu steaguri roşii pedestraşii.* AR (1830), 7¹/2. *Pînă în primăvară va mai pune în picioare 12 000 de pedestraşi şi 1 500 călăraşi.* GT (1838), 1²/5, cf. ALEXANDRIA, 60/18. *Patru mii pedestraşi cu puşti.* BĂLCESCU, M. V. 139, cf. 38. *Venea duiumul oastei: trăsuri, bagaje, pedestraşi.* NEGRUZZI, S. I, 167. *Pedestraşii se aruncară asupra zidului.* HASDEU, I. V. 103, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Mergeam călare . . . chiar printre pedestraşi.* CĂLINESCU, S. 825. *Înrolarea ţăranilor moldoveni în oastea căzăcească a dus la formarea unor contingente de cîteva mii de pedestraşi.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 85. *Patruzeci de călăraşi, Cu cai de se sparg de graşi, Pedestraşi cincizeci şi nouă, Oaste-nfocată şi nouă.* TEODORESCU, P. P. 179. *Mîndră oaste s-a adunat . . . Peste-o sută călăraşi, Peste-o sută pedestraşi.* SEVASTOS, N. 95. *Cu cincizeci de călăraşi, Mai pe atîţia pedestraşi.* DENSUSIANU, Ţ. H. 270. ✦ (Adjectival) De infanterie. *Tu care zgomotul iubeşti şi coiful sclipitor Şi-al marşului cel pedestraş fieros chip îndreptat Spre duşmanu-i jos sîngerat.* OLLĂNESCU, H. O. 29.

— Pl.: *pedestraşi.* — Şi: (învechit, rar) **pezestráş** s. m. POLIZU.

— **Pedestru** + suf. *-aş.*

PEDESTRÍ vb. IV. R e f l. (Învechit) A descăleca; a merge pe jos. [Moldovenii] *bătîndu-să cu crizacii, . . . pedestrîndu-să, au săgetatu-le cai.* URECHE, L. 73, cf. 240. *Şi îndată s-au pedestrit cu toţii.* N. COSTIN, L. 534, cf. 198. *Veri dobitoacele ar zbura, veri pasirile s-ar încorna şi s-ar pedestri, macar cum aminte nu-i iaste.* CANTEMIR. IST. 103, cf. id. I. I. II, 323. *Pedestrîndu-se moldovenii, după obiceiul lor, şi supunîndu-se în pădure, cruciaţii încă au descălecat.* ŞINCAI, HR. I, 383/18. *În codru se pedestreşte, pe cîmp încalecă iar.* HASDEU, R. V. 85, cf. DDRF. *Într-o clipă de răgaz . . . s-au pedestrit şi au făcut scut de trupuri măriei sale.* SADOVEANU, O. XIII, 1 012. ✦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică ostaşi, armate etc.) A face, a sili să descalece, să rămînă pe jos. *Timuş au pedestrit pe căzaci.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Veteazul domn şi-au pedestrit toată călărimea.* ARHIVA R. I, 109/18. *El descalecă de pe cal, pedestreşte pe cazaci, grupează gloata cu infanteria.* HASDEU, I. V. 157.

— Prez. ind.: *pedestresc.* — Şi: (învechit) **pedestrá** vb. I. MAG. IST. II, 219/26.

— V. **pedestru.**

PEDESTRÍE s. f. (Învechit) **1.** (Mil.) Infanterie. *Cazacii, cu pedestria den sineţe împresurîndu-i, au slăbit în loc leşii.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, cf. LB, SFC III, 52.

2. Defect, infirmitate (a ochiului sau a altui organ al corpului). Cf. LB, POLIZU.

— Pl.: *pedestrii.*

— **Pedestru** + suf. *-ie.*

PEDESTRÍME s. f. (Mil.; învechit şi popular; la sg. cu sens colectiv) Infanterie. *Amasis, căpitanul pedestrimei, meşteşugul aşe.* HERODOT (1645), 271, cf. 248, 308, 326. *S-au ivit toată oastea lui Bogdan Vodă . . . fără călărime, fără pedestrime.* URECHE, L. 80, cf. 175. *De va tuna noaptea, pedestrimei şi călăriţilor şi făcătorilor de cale, vrajbă.* FL. D. (1680), 10ᵛ/9. *Să sfătuie cum ari tocmai oastea acolo în şanţuri pedestrimea şi . . . călărimea afară din şanţuri.* NECULCE, L. 47, cf. 201. *Călărimea o rîndui împrejurul tîrgului Tîrgovişţii, iar pedestrimea o slobozi în turci.* ANON. CANTAC., CM I, 177, cf. 298. *Şi corturile cum au fostu cu totul le-au lăsat pre loc şi pedestrimea lor, vestiţii eniceri* (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 176. *Urmat de toată cavalèria şi numai de 4 000 de pedestrime.* IST. CAROL XII, 21ᵛ/15, cf. 38ʳ/16. *S-au pus la capul pedestrimei şi au aşteptat.* IST. AM. 30ᵛ/8. *Trei sute de armaţi număra ceata, Pedestrime aleasă!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 94. *Pedestrimea noastră au mers înainte cu sunetul tobelor.* CR (1829), 10¹/30. *Simbria comendantului pe lună este 160 lei . . . , a soldatului de călărime 8 şi a celui de pedestrime 5 lei.* AR (1829), 7¹/50. *Mi-ţi are la comandele sale un pichet de călărime şi un peloton pedestrime.* CR (1846), 28²/45. *Mihai Vodă trămise o seamă de pedestrime cu puşti.* BĂLCESCU, M. V. 116, cf. 115, 120, 145, 168. *Un regiment de pedestrime tăbărîră pe cîmpul Copoului.* NEGRUZZI, S. I, 292. *Se gîndise la importanţa pedestrimii,*

chiar din ziua declarațiunii de rezbel. HASDEU, I. V. 100. *Și-n pedestrimea deasă... S-aruncă-n zbor de moarte.* ALECSANDRI, P. II, 159. *Își concertară proiectul la cazarma de pedestrime.* BOLINTINEANU, O. 249. *Încredințează lui Ianache Văcărescul toată pedestrimea și o seamă de călărime.* ODOBESCU, S. I, 255. *Alaiul se orîndui astfel: întîi venea pedestrimea, apoi calul lui Făt-Frumos... și apoi călărimea.* ISPIRESCU, L. 197. *Armele speciale ale pedestrimei erau arcul, ghioaga, măciuca sau fustul (fușturaș) și coasa.* XENOPOL, I.R. IV, 158, cf. TDRG, CADE. *Porni... cu pedestrimea... și cu tunurile ceva mai îndărăt.* SADOVEANU, O. V, 494, cf. I, 348, XII, 258. *După alte vreo două mii de pedestrime... venea o gloată numeroasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 59, cf. DER, GRAIUL, I, 486.

— Pl.: *pedestrimi.* — Și: (învechit, rar) **pezestrîme** s. f. POLIZU.

— **Pedestru** + suf. *-ime.*

PEDÉSTRU, -Ă adj., s. m. **I. 1.** Adj. (Astăzi rar) Care merge, care se deplasează, care călătorește pe jos. *S-au și slobozit asupra lui Leonte cu mari năvală, pedestri.* NECULCE, L. 347. *O pasere mare, cu peane, pedestră și nezburătoare.* CANTEMIR, IST. 91, cf. 50. *12 bani de omul călare ce va trece în pod, iar de omul pedestru, 3 bani* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 383, cf. N. A. BOGDAN, C.M. 68. *O sută de oameni pedeștri.* IST. AM. 30^{v}/2. *Și pre soli i-au pus la închisoare pînă la o vreme, iară după aceea i-au despoiat de toate și mai goli și pedestri i-au slobozit acasă.* ȘINCAI, HR. II, 61/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Pedeștri oaspeți aici nu-s, Că-i duc alții tot pe sus.* ASACHI, S. L. I, 200, cf. II, 79, NEGULICI. *Aci, fiind hanuri multe, aș fi putut să rămîi Și ca un drumaș pedestru în acea noapte să mîi.* PANN, Ș. I, 3/8. *Unii din vînătorii pedeștri purtau sănețe.* ODOBESCU, S. I, 65. *Soseau mereu cete de țărani... unii pedeștri, plini de praf și de sudori, alții în căruțe.* REBREANU, I. 295. *Orășenii pedeștri... treceau înspre Breazu.* SADOVEANU, O. IX, 571. *Unde tu mi ți-i afla Coșiie cu patru cai, Fură doi și lasă doi Ca să tragă pîn-acasă Să nu laș omu pădestru.* ALEXICI, L. P. 41. ✦ Care ajută, care asigură mersul pe jos. (Glumeț) *La un caz cumva de-ncurcătură, Nu văd nici uși deschise, nici ferestre Pe unde teafăr să purced afară, Utilizînd resursele-mi pedestre.* TOPÎRCEANU, B. 96. ✦ (Adverbial) Pe jos, cu piciorul. *Vrea însuși pedestru a mearge.* CORESI, L. 97/17, cf. id. EV. 157, 258. *Iară noi suind în corabie mearsem în Asson... că așa ne poruncise că el va merge pre pămînt, pedestru.* N. TEST. (1648), 162^{r}/1. *Și-l luă în cale după sine, pedestru.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208^{r}/15. *Pă cîți au prinsu le-au tăiat nasurile și urechile; iar el au scăpat pedestru.* R. POPESCU, CM I, 300, cf. 230, 285, 420. *Adîncul l-au trecut pedestru, neudat.* MINEIUL (1776), 195^{v2}/33. *Încunjurînd munții și luncele fără de drum și neumblate, tot pedestru umbla.* VARLAAM-IOASAF, 105^{v}/28. *Tu pedestru, precum din canoane, Trebuie să mergi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 164, cf. id. T. V. 124. *Călătorit zile întregi pedestru.* BARIȚIU, P. A. I, 596. *Oamenii cam de comun umblă pedestru.* F (1868), 31. *Se dădu jos în strada Rahovei, și o luă apoi pedestru și iute spre casă.* CĂLINESCU, E. O. II, 177. *Umbla mai mult călare decît pedestru.* T. POPOVICI, SE. 8.

2. Adj. Spec. (Despre militari, trupe etc.) Care se deplasează pe jos sau care luptă mergînd pe jos; de infanterie. *Toată oastea Misirului și pedeastră și pre mare.* HERODOT (1645), 262, cf. 272. *Și au stătut în locmală cu oștile dencoace de Proava locmind oastea pedestră cu focul și cu puștile.* M. COSTIN, LET.^{2} I, 307. *Și pornind cu armile ostașul cel pedestru asupra ostașului celui de pre baltă.* AETHIOPICA, 52^{r}/2. *Soldați pedestri stau totdeauna gata a săvîrși a sale poronci.* IST. AM. 5^{v}/20. *Mulțime de ostași, călări și pedestri* (a. 1805). GRECU, P. 245. *O mie două sute archebuzieri pedeștri.* BĂLCESCU, M. V. 139, cf. 121. *Trimite pe căpitanul Cocea cu două sute unguri și alți alțîia cazaci pedestri.* MO (1860), 462, cf. 723. *Sînt cutii întregi de soldați, unii călare, alții pedestri.* SLAVICI, N. I, 301. *Armata... era mai toată pedestră.* XENOPOL, I. R. I, 79. *Am găsit strada închisă de o companie de jandarmi pedeștri.* BRĂESCU, A. 255. *După călărețîi din frunte, urmau pandurii pedeștri.* CAMIL PETRESCU, O. I, 58. ✦ (Despre lupte, atacuri etc.) Care se efectuează mergînd pe jos, care se poartă de către infanteriști. *În nici una din celelalte bătălii ale sale el nu se știe să fi făcut un atac pedestru.* HASDEU, I. V. 237. ◇ (Adverbial) *Trebuie să ieșiți din vasă, să vă bateți pedestru.* HERODOT (1645), 308.

3. S. m. (Mil.; învechit) Infanterist. *Așa scoasără afară pedestri.* HERODOT (1645), 343, cf. 12. *Și s-au bătut nainte de apusul soarelui pînă ce au înnoptat, perindu de îmbe părțile pînă au năvălit și gloatile de pedestri.* URECHE, L. 80. *Varac în vale au trimis pedestrii lui.* BIBLIA (1688), 176^{2}/47, cf. 48^{1}/24. *Armia din Croația de 16 000 pedeștri și 4 000 călărețî.* BĂLCESCU, M. V. 46, cf. 54. *Iar pedestrul doborît În cumplita năpustire, Subt a calului izbire, A căzut și a perit.* NEGRUZZI, S. II, 82, cf. I, 194. *În genunchi căderau pedestrii, colo caii se răstoarnă.* EMINESCU, O. I, 148. *Cinci mii de călărețî cu cincizeci de tunuri, iară moldovenii două mii patru sute pedestri.* ISPIRESCU, M. V. 28. *Acesta îi dă 3 000 de pedeștri.* XENOPOL, I. R. V, 101. *Pas cu pas, suflînd greu, pedeștrii treceau prin neaua măcinată.* SADOVEANU, O. II, 123, cf. XI, 315, XII, 373.

4. S. m. (Învechit) Pieton. *Nici un pedestru nu era pe uliți.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Alteori se rupea cîte o scîndură cînd nenorocitul pedestru punea piciorul pe dînsa.* FILIMON, O. I, 145, cf. BL XII, 107.

II. Adj. **1.** (Regional, mai ales în Ban. și Transilv.) Olog (de picioare); șchiop. Cf. BL VI, 180, FD I, 194, DENSUSIANU, Ț. H. 328, PAȘCA, GL., ALRM I/I h 97, ALR II/I h 115. *Pedestru de picioare.* TEAHA, C. N. 251.

2. (Prin vestul Transilv. și prin Maram.) Ciung. Cf. ALRM II/I h 127/362, TEAHA, C. N. 251.

3. (Prin Transilv. și Maram.) Slab, debil, neputincios **(1)**; infirm; p. ext. cerșetor. Cf. DR. IX, 373, PUȘCARIU, L. R. I, 339, L. ROM. 1962, nr. 4, 65, TEAHA, C. N. 251.

— Pl.: *pedeștri, -stre* și (învechit, m.) *pedestri.* — Și: (învechit) **pedeăstră,** (regional) **pedăst, -ă** (ALRM I/I h 97/93), **pedăstru, -ă** (ib. h 97/26, 28, 33, 65, 69, 75, 80, 100, 215, 273, 283, 835), **pădăstru, -ă** (ib. h 97/65), **pădéstru, -ă pidăstru, -ă** (ib. h 97/12), **predést, -ă** (ib. h 97/932) adj.

— Lat. **pedester, -tris.**

PEDIÁTRIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține pediatriei, privitor la pediatrie. Cf. ALEXI, W., DM, DN^{2}.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Pl.: *pediatrici, -ce.*

— Din fr. **pédiatrique.**

PEDIATRÍE s. f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul fiziologiei și patologiei copilului. *S-a înființat noua Facultate de pediatrie.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/2, cf. DL, DM, DN^{2}. *Noile unități sanitare vor dispune de cabinete pentru medicină internă, O.R.L, pediatrie, stomatologie.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 857, cf. DER.

— Pronunțat: *-di-a-.*

— Din fr. **pédiatrie.**

PEDIÁTRU, -Ă s. m. și f. Medic specialist în pediatrie, medic de copii. Cf. DL, DM, DN^{2}.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Pl.: *pediatri, -e.*

— Din fr. **pédiatre.**

PÉDICĂ s. f. v. **piedică.**

PEDICÉL s. n. (Bot.) Peduncul **(1)** mic care susține frunza, floarea (într-o inflorescență) etc. *Caulul, cu mult mai ramificat, paniculă amplă, pedicelele și mai lungi.* GRECESCU, FL. 39, cf. CADE. *Pedicelele se îngroașă la bază și, gelificîndu-se în contact cu aerul umed, formează o vesiculă incoloră.* SĂVULESCU, M. U. I, 65, cf. 475, LTR^{2}, DN^{2}.

— Pl.: *pedicele.*

— Din fr. **pédicelle.**

PEDICELÁT, -Ă adj. (Rar; despre plante, frunze, flori) Care are pedicel, cu pedicel. *Florile* [sînt] *foarte scurt pedicelate.* GRECESCU, FL. 172, cf. DN².
— Pl.: *pedicelați, -te.*
— Din fr. **pédicellé.**

PEDICHIÚR, -Ă s. m., s. f. **1.** S. m. (În dicționarele din trecut) Pedichiurist. Cf. ALEXI, W., BIANU, D.S., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
2. S. f. Îngrijire specială a unghiilor și a bătăturilor de la picioare. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN².
— Scris și: (după fr.) *pedicur(ă).* — Pl.: *pedichiuri.*
— Din fr. **pédicure.**

PEDICHIURÍST, -Ă s. m. și f. Persoană specializată în facerea pedichiurii. V. pedichiur **(1)**. Cf. NOM. PROF. 54, SCRIBAN, D., DL., DM, DN².
— Scris și: *pedicurist.* — Pl.: *pedichiuriști, -ste.*
— **Pedichiură** + suf. *-ist.*

PEDÍCUL s. n. **1.** (Bot.; astăzi rar) Peduncul **(1)**. *Pediculă, coadă care ține floarea.* NEGULICI, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DM.
2. Parte îngustată sau formație anatomică specială (în formă de cordon) care conține artera, vena, nervul etc. unui organ, care servește ca suport sau care leagă un organ, o parte a corpului, constituie tulpina unei tumori etc.; (rar) peduncul **(2)**. Cf. ALEXI, W., DM, DN², DER.
— Pl.: *pedicule.* — Și: (învechit) **pedículă** s. f.
— Din fr. **pédicule,** lat. **pedículus.**

PEDICULÁT, -Ă adj. (Rar; despre plante sau părți ale lor) Pedunculat. Cf. ALEXI, W. *Teleutosporii . . . bicelulari . . . pediculați.* SĂVULESCU, M. U. II, 477.
2. Care are pedicul **(2)**, cu pedicul. *La un cîine bătrîn s-a găsit un adenom al lobului intermediar, care a înaintat ca un nodul pediculat în porțiunea nervoasă.* PARHON, B. 34, cf. DN².
— Pl.: *pediculați, -te.*
— Din fr. **pédiculé.**

PEDÍCULĂ s. f. v. **pedicul.**

PEDICULÓZĂ s. f. Totalitatea manifestărilor morbide provocate de păduchi pe suprafața pielii. Cf. DM, DN².
— Pl.: *pediculoze.*
— Din fr. **pédiculose.**

PEDICÚȚĂ s. f. v. **piedicuță.**

PÉDIG conj. (Prin Transilv.) Cu toate că, deși, măcar că, însă. Cf. CABA, SĂL. *Frunză lungă mult mă mustră: Di ce-am făcut cale pe pustă, Pedic io nu o-am făcut Și-o făcut bădița, Petrecîndu-mă sara, Di la una la alta.* ARH. FOLK. VI, 196, cf. CV 1949, nr. 3, 35.
— Din magh. **pedig.**

PEDIGRÉE subst. v. **pedigriu.**

PEDIGRÉU subst. v. **pedigriu.**

PEDIGRÍ subst. v. **pedigriu.**

PEDIGRÍU subst. Genealogie a unui animal domestic (reproducător) de rasă; lista ascendenților unui asemenea animal, întocmită pentru mai multe generații. Cf. ENC. VET. 125, 156, LTR², DM, DN². *Pedigreul oferă posibilitatea de a cunoaște gradul de înrudire a diferiților indivizi, precum și valoarea genetică a reproducătorilor.* DER.
— Și: **pedigrí** (DN²), **pedigrée** (LTR²), **pedigréu** subst.
— Din engl. **pedigree,** fr. **pedigree.**

PEDIOGENÉZĂ s. f. v. **pedogeneză².**

PEDIOMÉTRU s. n. Aparat cu care se măsoară înălțimea și greutatea copiilor mici. Cf. DM, DN².
— Pronunțat: *-di-o-.* — Pl.: *pediometre.*
— Din fr. **pédiomètre.**

PEDOGENÉTIC, -Ă adj. Care aparține pedogenezei¹, privitor la pedogeneză¹. Cf. LTR², DN².
— Pl.: *pedogenetici, -ce.*
— Din fr. **pédogénétique.**

PEDOGENÉZĂ¹ s. f. **1.** Formare a solurilor. Cf. LTR², DN².
2. Parte a pedologiei¹ care se ocupă cu studiul formării și al evoluției solurilor. Cf. LTR², DN².
— Din fr. **pédogenèse.**

PEDOGENÉZĂ² s. f. Formă de înmulțire sexuată, în stare larvară, la unele insecte, care se face de obicei dintr-un ovul nefecundat. Cf. DM, DN², DER.
— Și: **pediogenéză** s. f. DM, DN².
— Din fr. **pédogenèse.**

PEDOLÓG¹ s. m. Geolog specialist în pedologie¹. Cf. NOM. PROF. 11, DM, DN².
— Pl.: *pedologi.*
— Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓG² s. m. Persoană care se ocupă cu probleme de pedologie². Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D. [Istorioare scoase] *din chiar mintea copilașilor, nepîngărită de retorica tuturor pedologilor.* I. BOTEZ, B. I, 144, cf. DM.
— Pl.: *pedologi.*
— Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓGIC², -Ă adj. Care aparține pedologiei¹, privitor la pedologie¹. *Sarcina principală a științei pedologice este aceea de a studia măsurile care să ducă la continua sporire a rodniciei solului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 788. *Sub raport pedologic, în subprovincia moldovenească se constată trei zone principale.* MG I, 673.
— Pl.: *pedologici, -ce.*
— Din fr. **pédologique.**

PEDOLÓGIC², -Ă adj. Care aparține pedologiei², privitor la pedologie².
— Pl.: *pedologici, -ce.*
— De la **pedologie².**

PEDOLOGÍE² s. f. Știință care se ocupă cu studiul multilateral al solurilor și al legilor de formare, evoluție și distribuire geografică a acestora, în scopul stabilirii gradului lor de fertilitate și a posibilităților de ridicare a fertilității. Cf. LTR², DM, DN². *Astăzi se poate vorbi de multe științe geologice, între care principalele sînt: . . . pedologia sau studiul solurilor . . .* GEOLOGIA, 4. *În urma studiilor de pedologie efectuate în țara noastră, a fost întocmită harta solurilor din R. P. Română, care delimitează perimetrul fiecărui tip de sol.* DER.
— Din fr. **pédologie.**

PEDOLOGÍE² s. f. **1.** Curent pedagogic care susține că soarta copilului ar fi determinată fatal de ereditate și de mediul său social, conceput ca invariabil. *Makarenko a înțeles că pedagogia burgheză, așa-zisa „pedologie" de pildă, nu este în stare să dea un răspuns valabil problemelor pedagogice.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 7/1, cf. DM, DN², DER.
2. (Biol.) Studiul caracterelor somatice determinate de factorii biologici, de ereditate etc. Cf. DN².
— Din fr. **pédologie.**

PEDOMÉTRU s. n. Instrument de măsură pentru înregistrarea numărului de pași efectuați de un pieton (și a vitezei de deplasare); podometru. Cf. ALEXI, W. *Uitase să strămute dintr-o tunică în alta . . . lanterna*

electrică, cuțitul de desfăcut cutii de conserve, pedometrul. C. PETRESCU, Î. I, 3, cf. LTR², DM, DN², DER.
— Pl.: *pedometre.*
— Din fr. **pédomètre.**

PEDÓN s. m. v. **pieton.**

PEDÓNCUL s. m. v. **peduncul.**

PEDPEDÉC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PÉDRE prep. v. **pedri.**

PÉDRI prep. (Transilv.) Înaintea, în (sau prin) fața; vizavi. Cf. CONV. LIT. XX, 1 014, BRAN, S., VAIDA, CABA, SĂL., com. din BRUSTURI-ORADEA și din SEBEȘEL-SEBEȘ. *Cînd trec, bade, părdi tine, Cu ochiu nu mai văd bine.* CV 1952, nr. 4, 31, cf. LEXIC REG. II, 74.
— Și: **pédre** (VAIDA), **pétre** (LEXIC REG. 21, MAT. DIALECT. I, 214), **pétri** (VAIDA), **pádri** (TEAHA, C. N. 248), **pădri** (LEXIC REG. II, 74), **părdă** (com. din ORADEA), **pârdi** prep.
— Etimologia necunoscută.

PÉDRICĂ s. f. v. **predică.**

PEDUCÉL s. m. v. **păduceel.**

PEDÚNCUL s. m. **1.** Codiță a unei flori sau a unui fruct; piciorul sporogonului sau sporangelui (la mușchi, la ciuperci etc.); (astăzi rar) pedicul **(1).** Cf. CAIET, 76ʳ/15, NEGULICI. *Florile... stau pe un peduncul.* BARASCH, B. 23/2. *Bracteele se compun de niște solzi mici, așezați împregiurul unui peduncul comun.* id. I. N. 236/1. *Pedunculele florale aproximativ de lungimea sepalelor.* GRECESCU, FL. 62, cf. 40, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., DS. *Teleulosporii cilindrici, fără peduncul (sesili),... se împart în patru celule.* SĂVULESCU, M. U. II, 477, cf. LTR². *Pedunculi glanduloși.* FLORA R.P.R. II, 63, cf. DER.
2. (Anat.; rar) Pedicul **(2).** Cf. DM, DN².
3. Denumire dată formațiilor din creier care au aspectul unor cordoane rotunjite și sînt formate din substanță nervoasă albă. *Pedonculele cerebrale.* KRETZULESCU, A. 478/20, cf. ALEXI, W., DM, DN². *Pedunculi cerebeloși.* DER.
— Pl.: *pedunculi* și (rar, n.) *peduncule.* — Și: (învechit) **pedónculi** s. m.
— Din lat. **pedunculus,** fr. **pédoncule.**

PEDUNCULÁT, -Ă adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care are peduncul **(1),** cu peduncul; (rar) pediculat **(1).** *Floare sesilă sau pedunculată.* CAIET, 75ᵛ/21. *Cînd se află pe vîrful unui suport sau coadă numită peduncul... atunci floarea se zice codată sau pedunculată.* BARASCH, I. N. 135/2. *Florile sînt verticale cînd mai multe flori pedunculate stau în forma unui inel împregiurul trunchiului sau a rămurei.* id. B. 23/3, cf. 22/32, ALEXI, W. *Florile violet-purpurii sau albe... dispuse în capitule ovoide, lung pedunculate.* PANȚU, PL. 289. *Uredosporii sînt sferici sau aproape sferici, lung pedunculați.* SĂVULESCU, M. U. I, 155. *Flori scurt pedunculate, relativ mari.* FLORA R. P. R. II, 83.
— Pl.: *pedunculați, -te.*
— Din fr. **pédonculé.**

PEDZMIÉZ s. n. v. **peemez.**

PÉFNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PEFUGÁ vb. I v. **păfuga.**

PEFUGÍ vb. IV v. **păfuga.**

PEG, PEÁGĂ adj. v. **pag².**

PEGAMOÍD subst. Imitație de piele fabricată dintr-o țesătură de bumbac sau de in acoperită cu un strat lăcuit și colorat pe bază de nitroceluloză. *Bagajele... să și le orînduiască singuri în valiza de pergamoid.* C. PETRESCU, C. V. 172. *Suprafața pegamoidului nu trebuie să fie lipicioasă, iar modelul presat nu trebuie să se netezească sau să se deformeze.* LTR², cf. DM, DN², DER.
— Și: **pergamoíd** subst.
— Din fr. **pégamoïde.**

PEGÁS s. m. **1.** Cal năzdrăvan cu aripi, din mitologia greacă; fig. (sens curent) inspirație poetică. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pegasul meu, așterne-te la drum.* BENIUC, V. 39. *Nou recrut în cavalcada Cu pegași și muze blînde, Tinere, voios îți fluturi Pletele de vînt răsfrînte.* LABIȘ, P. 405, cf. DM, DN², DER.
2. Numele unei constelații din emisfera boreală; (regional) toaca, puțul. Cf. NEGULICI, CULIANU, C. 46, OTESCU, CR. 16, CADE, DM, LTR², DN².
3. Specie de pește care trăiește în Oceanul Indian, și care are înotătoarele în formă de aripi, asemănătoare cu cele ale liliacului *(Pegasus draco).* Cf. DM, DN².
— Accentuat și: *pégas.* — Pl.: *pegași.* — Și: (învechit) **pegáz** s. m. CULIANU, C. 46.
— Din fr. **pégase.**

PEGÁZ s. m. v. **pegas.**

PEGMATÍT s. n. Rocă magmatică în care mineralele sînt bine cristalizate și cu structură specifică, formată, de obicei, din cuarț, feldspat și muscovit, la care se asociază uneori minerale prețioase. *Pegmatită... o stîncă compusă din feldspat și cuarț.* PONI, CH. 237, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Vine de pegmatite.* ENC. TEHN. I, 404. *Atît granitele cît și pegmatitele au o colorație roșcată.* ONCESCU, G. 47, cf. 10, LTR². *Din pegmatitele de la Voineasa... se exploatează mica.* MG I, 114. *Pegmatitele sînt surse importante pentru exploatarea feldspaților, micelor, pietrelor prețioase.* DER.
— Pl.: *pegmatite.* — Și: **pegmatítă** s. f.
— Din fr. **pegmatite.**

PEGMATÍTĂ s. f. v. **pegmatit.**

PEGMATÍTIC, -Ă adj. (Rar) Care conține pegmatit, care este format din pegmatit, de pegmatit. *Structură pegmatitică.* CANTUNIARI, I. M. 175.
— Pl.: *pegmatitici, -ce.*
— **Pegmatit** + suf. *-ic.*

PEGMÉZ s. n. v. **peemez.**

PÉGNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PÉGULĂ s. f. Materie vîscoasă obținută prin fierberea rășinii de brad și întrebuințată în vechea pictură la prepararea vernisului. *Apoi fărîmă și 40 de dramuri rășină, de aceea ce se numește pegulă* (cca 1800). GRECU, P. 397, cf. 83.
— Din it. **pegola.**

PEH interj. (Rar) Onomatopee care exprimă dispreț. *Niște minuni, Nae dragă! — Peh!* CONV. LIT. XIX, 493. ◇ (Substantivat, n.) *M-ai plictisit cu humurile și cu pehurile tale.* ib.
— Onomatopee.

PEHÁR s. n. v. **pahar.**

PEHARSÉCHI s. n. v. **parsechi.**

PEHBLÉNDĂ s. f. Oxid natural de uraniu, cristalizat, de culoare neagră ca smoala și cu luciu gras. *Cel mai bogat minereu în radiu este un minereu de uran numit pechblendă.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 187, cf. 364, 406, ENC. TEHN. I, 108, LTR², DER.
— Scris și: (după fr., germ.) *pechblendă.*
— Din fr. **pechblende,** germ. **Pechblende.**

PEHÍN s. m. (Bot.; regional) Jneapăn *(Pinus mugo)*. Cf. BORZA, D. 131.

— Pl.: *pehini*.

— Etimologia necunoscută. Cf. p i n².

PEHLEIVÁN s. m. v. **pehlivan.**

PEHLIVÁN s. m. **1.** (Învechit) Personaj comic (acrobat, jongler, scamator, luptător etc.) în reprezentaţiile de circ, la diferite serbări (populare sau de curte) etc. V. m ă s c ă r i c i. *S-au veselit 2 săptămîni cu feluri de feluri de muzici şi de giocuri şi pelivani.* NECULCE, L. 69. *Adus-au pehlivani de cei ce joacă pă funii.* R. POPESCU, CM I, 400. *Au ieşit paşa la cortul său, . . . unde şi oarecare luptături de pehliveni au fost.* GHEORGACHI, CER. (1762), 225. *Au adus pehleivani... adus-au şi pre un pehleivan harap, Chidai, carele făcea giocuri minunate.* ŞINCAI, HR. III, 100/35, cf. KLEIN, D. 212, LB. *O adunătură de popol . . . căsca gura la învîrtelile şi strîmbăturile pehlivanilor şi ale măscăricilor domneşti.* FILIMON, O. I, 109. *Pehlivanii arapi şi hindii ce-i adusese din ţara turcească.* ODOBESCU, S. I, 136, cf. ŞIO II$_1$, 288. *La poarta curţii să se arate . . . peilivani şi măscărici, ca să rîdă prostimea.* SADOVEANU, O. X, 352, cf. XI, 337. ✦ (Prin Dobr.) Flăcău care participă la întreceri de luptă voinicească, cu premii (organizate, de obicei, cu ocazia nunţilor turceşti). *În Dobrogea . . . mai este un obicei ca în această zi să se adune flăcăi de prin mai multe sate şi să se apuce la luptă. Această luptă de pehlivani se numeşte pehlivăhie.* PAMFILE, S. V. 17.

2. (Familiar) Epitet dat unui bărbat şiret, şmecher, şarlatan, escroc. *Ţi-ai bătut joc de noi . . ., eşti un catergar, un pehlivan.* ALECSANDRI, T. 792, cf. 1 279. *Vei fi urît de oameni, privit ca un tiran, Dar ce îţi pasă? zică-ţi măcar şi pehlivan.* BOLINTINEANU, O. 136. *Pehlivanul era să mă omoare.* COŞBUC, S. 153. *Mare pehlivan! gîndi administratorul. Cum îl întorc şi-l sucesc, tot nu pot scoate nimic de la el.* STĂNOIU, C. I. 35. *De unde le scoate şi le potriveşte el aşa? Acest om mărunţel e mare pehlivan.* SADOVEANU, O. IX, 32, cf. II, 85. *Omul, deznădăjduit, cînd vedea că a pierdut vita . . ., îşi înfigea mîinile în beregata pehlivanului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 49. *Kir Ianulea Stamatopol era un pehlivan din Tulcea.* BOGZA, A. Î. 330. *Portarul părea un pehlivan trecut prin toate apele.* V. ROM. mai 1957, 53. ◇ (Adjectival) *Nu şi-ar fi închipuit niciodată că avea să descopere în el . . . atîtea rezerve de pehlivane tertipuri, de cinism şi sfruntări.* C. PETRESCU, A. R. 45.

3. (Familiar) Om glumeţ, mucalit **(1)**, poznaş. *Cîte-un pehlivan de băiat se alătură pe la spate şi zmac! pe mînile nunului cu nişte tărîţe.* SEVASTOS, N. 257, cf. ŞEZ. IX, 149.

— Pl.: *pehlivani* şi (învechit, rar) *pehliveni*. — Şi: (învechit şi regional) **pehleiván, peiliván, peliván, pelván** (TDRG), **paliván** (KLEIN, D. 212, LB), **păliván** (POLIZU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., H IX 42) s. m.

— Din tc. **pehlivan.**

PEHLIVĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Regional; în forma *pelivănesc)* Care se referă la pehlivani **(1)**, care aparţine pehlivanilor. *Luptă pelivănească.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. Care se referă la pehlivani **(2)**, care aparţine pehlivanilor, de pehlivani, specific pehlivanilor. *E curat crailic pehlivănesc.* ap. TDRG.

— Pl.: *pehlivăneşti*. — Şi: (regional) **pelivănése, -eáscă** adj.

— **Pehlivan** + suf. *-esc.*

PEHLIVĂNÉŞTE adv. (Rar) Ca pehlivanii. Cf. SCRIBAN, D.

— **Pehlivan** + suf. *-eşte.*

PEHLIVĂNÍE s. f. **1.** (Învechit) Reprezentaţie dată de pehlivani **(1)**. *Nuntiră 3 săptămîni . . . cu feluri de feluri de muzice şi de pelivănii.* NECULCE, L. 120, cf. POLIZU, DDRF, ŞIO II$_1$, 288, TDRG. *Am văzut ce erau pehlivanii şi pehlivăniile. „Represintaţiile" lor sînt însă numai de zile mari.* IORGA, C. I. I, 183. ✦ (Prin Dobr.) Luptă voinicească, cu premii, între doi flăcăi (organizată de obicei cu ocazia nunţilor turceşti). Cf. ŞIO II$_1$, 288, PAMFILE, S. V. 17, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. (Familiar) Faptă, manifestare de pehlivan **(2)**; şmecherie, şarlatanie, escrocherie. Cf. POLIZU. *Ai să-mi dai samă de pehlivăniile tale.* ALECSANDRI, T. 930, cf. DDRF. *I se păru că trebuie să fie vreo pehlivănie la mijloc.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 186, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Cunoşti ca şi mine . . . pehlivăniile calculate şi cursele pe care ni le întind clienţii noştri.* GALACTION, O. A. I, 42. *Nu e nevoie de supralicitaţie şi de pehlivănii.* C. PETRESCU, Î. II, 137.

3. (Familiar) Faptă, manifestare de pehlivan **(3)**; glumă, poznă; ştrengărie, ghiduşie. Cf. ŞIO II$_1$, 288, ALEXI, W. *Ceilalţi înţeleg pehlivănia lui Mutafu, rîd zgomotos.* GALACTION, O. A. I, 267. *Băutura curge, mîncarea se aduce pe mese şi pehlivăniile nu se mai sfîrşesc.* ŞEZ. I, 36.

— Pl.: *pehlivănii*. — Şi: (învechit şi regional) **pelivănie** s. f.

— **Pehlivan** + suf. *-ie.*

PEHNÁLĂ s. f. (Învechit, prin Ban.) Lipsă; pierdere. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *pehnale.*

— **Pehni** + suf. *-eală.*

PEHNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, prin Ban.) A duce lipsă de ceva. Cf. ANON. CAR.

— Prez. ind.: *pehnesc.*

— Etimologia necunoscută.

PEHNÍT, -Ă adj. (Învechit, prin Ban.) Care duce lipsă de ceva. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *pehniţi, -te.*

— V. **pehni.**

PÉHNIŢĂ s. f. v. **pivniţă.**

PEHÚN s. m. v. **păun.**

PEI[1] adj. (Transilv.; despre cai) Cenuşiu, murg[2] **(1)**. Cf. LB, LM, DDRF.

— Pl.: *pei.*

— Din magh. **pej.**

PEI[2] subst. (Învechit) Acont, arvună. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: ?

— Din tc. **pey.**

PEIC[1] s. m. v. **pec**[1].

PEÍC[2] s. m. v. **pale.**

PEILIVÁN s. m. v. **pehlivan.**

PEIOÁRĂ s. f. v. **păioară.**

PEIORATÍV, -Ă adj. (Despre cuvinte, expresii etc.) Care are sens defavorabil, depreciativ, dispreţuitor; (despre sensul cuvintelor, al contextelor etc.) defavorabil, depreciativ, dispreţuitor; (despre afixe) care conferă cuvîntului la care se ataşează un sens depreciativ. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *E urîtă.* — *E roşcată, îngînă Mircea cu o nuanţă pejorativă.*

TEODOREANU, M. II, 132. *Nu tema, ci sufixul este cauza valorii peiorative.* IORDAN, STIL. 200, cf. 183, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VI, 46. *Pot afirma astăzi că n-am fost un politician în înțelesul pejorativ al cuvîntului.* SADOVEANU, E. 30, cf. 38, 85. *Nu este oare lexicograful obligat, atunci cînd clasifică sensurile cuvintelor, să noteze pe cele ... peiorative?* VIANU, M. 127. *În accepția populară, cuvîntul ,,inconștient'' are un sens peiorativ.* RALEA, S. T. I, 12. *Înțelesul propoziției devine însă peiorativ, ironic.* SCL 1954, 95. *Sînt cazuri cînd ,,-ule'' conferă sens peiorativ substantivelor calificative.* SG I, 13, cf. DER. *Diminutivul primește o nuanță mai mult sau mai puțin peiorativă.* VARLAAM-SADOVEANU, 154. ◇ (Adverbial) *Vrea să ridiculizeze atitudinea exagerată, condamnabilă ... a lui Sandu ... îl califică peiorativ.* IBRĂILEANU, SP. CR. 127.

— Pronunțat: *pe-io-*. — Pl.: *peiorativi, -e.* — Și: **pejorativ, -ă** adj.

— Din fr. **péjoratif.** Cf. lat. p e i o r.

PEISAGÍST, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) **1.** Pictor de peisaje **(2)**. Cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., IORDAN, L. R. A. 183.

2. P. e x t. Scriitor care se ocupă, cu precădere, de descrierea naturii. *Alături de peisagistul dinamic, întîmpinăm pe acela static, tratînd natura ca pe un motiv decorativ, preocupat ... să noteze coloarea exactă.* VIANU. A. P. 243. *E un fabulist dublat de un liric, un peisagist delicat, un îndrăgostit de forme și conture.* S februarie 1960, 19. ✦ (Adjectival) De peisagist **(2)**, caracteristic peisagiștilor. *Prin caracterul vizionar al artei sale, Sadoveanu se înrudește mai degrabă cu Eminescu, la care întîlnim note peisagiste pe care le vom afla și în descripția sadovenistă.* VIANU, A. P. 221.

3. Compozitor care se ocupă cu descrierea naturii. Cf. DM.

— Pronunțat: *pe-i-*. — Pl.: *peisagiști, -ste.* — Și: (rar) **peisajíst, -ă** (DDRF, ALEXI, W.), **peizagíst, -ă** (IORDAN, L. R. A. 183), **peizajíst, -ă** (ȘĂINEANU, D. U.) s. m. și f.

— Din fr. **paysagiste.**

PEISAGÍSTIC, -Ă adj. **1.** Care aparține peisajului **(1)**, privitor la peisaj, care are în vedere peisajul, de peisaj. *Autorul Doamnei Chiajna îi dădea un impuls care-l înălța pînă la nivelul celor mai bune realizări peisagistice.* VIANU, M. 201, cf. id. A. P. 143, 201. *Indicarea caracteristicii dominante a localității, din punct de vedere al arhitecturii, monumentelor istorice sau naturale, valorii peisagistice.* LEG. EC. PL. 490. *Convorbirea alunecă asupra arhitecturii peisagistice.* CĂLINESCU, S. 113. *Cîteva reportaje ... vor să ilustreze tocmai această mare și constantă diversitate de ordin geografic, istoric, social, peisagistic.* S ianuarie 1961, 12. ✦ (Substantivat, f.) Peisaj **(1)**. *Lucrările abordează probleme de eroziune, de peisagistică și de valorificare a resurselor vegetale din regiune.* CONTEMP. 1966, nr. 1619, 8/1.

2. (Despre pictură, opere literare sau muzicale) Care își propune cu precădere descrierea unor priveliști din natură. *Pictură peisagistică.* ✦ (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde peisajul **(2)**. Cf. DL, DM, DN².

— Pronunțat: *pe-i-*. — Pl.: *peisagistici, -ce.*

— **Peisagiu** + suf. *-istic.*

PEISÁGIU s. n. v. **peisaj.**

PEISÁJ s. n. **1.** Parte din natură care formează un ansamblu artistic și este prinsă dintr-o singură privire, p r i v e l i ș t e; aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultat dintr-o anumită combinație între factorii naturali și acțiunea societății umane, p e i s a g i s t i c ă (v. p e i s a g i s t i c **1**); teritoriu care are acest aspect. *Aceste peizajuri pe care se silesc ei d-a le imita, natura le-au făcut numai pentru noi care fugim d-acele temniți.* PLEȘOIANU, A. L. 39/12. *Puneți în mijlocul unui cîmp frumos un chioșc ale cărui ferestre să aibă geamurile colorate cu felurimi de fețe, apoi observați, prin aceste sticle colorate, peizajul în care vă aflați.* BARASCH, M. I, 12/17. *În fundul acestui sever paisagiu ... frumoasa vale ... înota în lumină.* CR (1848), 8³/61, cf. 20²/58. *Tazlăul ce șerpuiește pe vale înfățoșează un peisaj romantic.* NEGRUZZI, S. I, 308, cf. 192. *Se încîntă acum de peisajele cele mai desfătătoare.* CALENDAR (1858), 30/12. *Aci sînt cadre amestecate și unele reprezintă paesage, altele bătălii.* FILIMON, O. II, 88. *Peisajele cele mai pitorești și mai frumos înzestrate de natură.* I. IONESCU, M. 72. *E un moment de repaus binefăcător ... prin atitea și atitea peisajuri de uscat și de mare.* CARAGIALE, O. III, 110. *Numai cine a trăit la țară poate să judece cît ... de adevărat e acest peisaj sătesc.* GHEREA, ST. CR. III, 292. *Un clar peisagiu miniatural, Cu palmieri și flori de portocal.* CAZIMIR, L. U. 38. *În peisajul prăfos crescuseră ... nenumărate vile.* C. PETRESCU, Î. II, 245. *Peisajul pe valea Mureșului are un pitoresc îmbietor.* VLASIU, D. 6. *Totul e curat: oamenii și lucrurile, cerul și peizajul.* TEODOREANU, M. II, 338. *Numai Ceahlăul stă gol și solitar în peisagiul poetic.* SADOVEANU, O. IX, 141, cf. III, 187, IX, 12, X, 437, XI, 459, id. E. 42, IORDAN, L. R. A. 73, id. STIL. 252. *Ceea ce dorește ... să pună în lumină V. Alecsandri este felul fantastic în care îi apar peisagiile.* VIANU, A. P. 80, cf. 41. *Privind de sus ... ai în fața ochilor un peisagiu încîntător.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Vasul părea austriac, iar peisajul danubian.* CĂLINESCU, S. 63, cf. 93, id. E. O. I, 82. *Port încă-n gînduri Mierea, mirajul, Dar fără tine, Rană-i peisajul.* BLAGA, P. 74. *Aura mării bănuite își apropia peisajul.* CAMIL PETRESCU, N. 64. *Oltul străbate acum un peisaj de dealuri.* BOGZA, C. O. 365, cf. 9. *Peisajul se schimba. La dreapta și la stînga noastră răsăreau dealuri.* STANCU, R. A. II, 297, cf. 17, 26. *Privea neclintit perindarea peisajului.* V. ROM. martie 1954, 27. *I se părea că trăise ... alături de viață, de orașe, de peisagii.* DEMETRIUS, A. 57. *Caracterele distinctive ale peizajelor sînt imprimate acestora de sol, relief, vegetație.* LTR². *A fost susținătorul concepției peisajului geografic, prin care înțelegea complexul natural.* MG I, 28. *Montanul peisagiu nu poate să alunge Din vine frămîntarea acestui veac aprins.* LABIȘ, P. 360. *Peisajul industrial este la fel de spectaculos ca și cel montan.* GL 1958, nr. 1, 6/7. *Aburul ... punea un văl tulbure peste acea grație fără seamăn a peisajului.* BARBU, P. 7, cf. DER. ◇ F i g. *Ca peste șesuri aurii de grîne Văd zarea largă-a zilelor de mîine Și peisajul lumii viitoare.* D. BOTEZ, F. S. 5. *Uitînd multe din cîte au fost altădată în peisajul nouros al amintirii.* SADOVEANU, O. XII, 665. *Era în sufletul meu ca un peisaj nou.* CAMIL PETRESCU, U. N. 212. *Ar îmbogăți substanțial peisajul dramaturgie al teatrului nostru de păpuși.* T septembrie 1962, 48.

2. Gen de pictură sau de grafică care are ca obiect reprezentarea pe primul plan a priveliștilor din natură (oamenii sau animalele apărînd doar ca elemente accesorii); (concretizat) tablou, fotografie care înfățișează un peisaj **(1)**. *Icoane care înfățișează întîmplări istorice au ieșit 12 ... în felul peizajurilor.* CR (1829), 269²/17. *Învățătura desenului ... cere o îndelungă deprindere ... mai ales în lucrarea cu mîna slobodă, adecă la topografie, la peizajuri și altele.* DESEN ARH. 6/22. *Un zugrav vestit de peisajuri.* ASACHI, L. 32/8. *Artiști dau umbre la peisajul lor.* BOLLIAC, O. 67. *Trei paesage de Claude Lorrain.* FILIMON, O. II, 135, cf. 82. *Voise să cumpere un peisaj de Courbet.* CĂLINESCU, S. 74, cf. 684. *Amplu reprezentate în expoziție sînt portretul și peisajul.* CONTEMP. 1953, nr. 372, 3/1. *Peisajul a apărut în pictura daneză în sec. al XVI-lea.* DER.

3. Descriere, reprezentare a naturii într-o operă literară; compoziție literară descriptivă. *S-a spus de opera lui Hogaș că e un peisagiu neînsuflețit.* LOVINESCU, C. V, 7. *De mult europenii au dispărut din pei-*

sagiu, parcă ar fi murit. SADOVEANU, O. IX, 14, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 87. ◆ Compoziție muzicală care își propune să descrie tablouri din natură. Cf. CADE.
— Pronunțat: *pe-i-*. — Pl.: *peisaje* și (învechit) *peisajuri*. — Și: (astăzi rar) **peiságiu** (pl. *peisagii* și, rar, *peisage*), **peizágiu** (pl. *peizagiuri*, IORDAN, L. R. A. 73), **peizáj**, (învechit) **paesăgiu** (pl. *paesage*), **paiságiu** s. n.
— Din fr. **paysage**, it. **paesaggio**.

PEISAJÍST, -Ă s. m. și f. v. **peisagist**.

PEIZAGÍST, -Ă s. m. și f. v. **peisagist**.

PEIZÁGIU s. n. v. **peisaj**.

PEIZÁJ s. n. v. **peisaj**.

PEIZAJÍST, -Ă s. m. și f. v. **peisagist**.

PEJÍN adv. v. **peșin**.

PÉJMĂ s. f. (Bot.) **1.** Numele a două specii de plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina rigidă, ramificată, cu frunze dințate și cu flori violete-purpurii sau albe, cu miros plăcut de mosc; (regional) bumbi, cănăfior, didinele, parfumași, pufuleți, scăișori, spoitori *(Amberboa moschata)*. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, BARONZI, L. 140, CIHAC, II, 250, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 307, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 43; **b)** plantă cu tulpina rigidă și ramificată, cu frunzele cu lobii dințați, cu flori galbene plăcut mirositoare *(Amberboa odorata)*. Cf. PANȚU, PL., CADE.
2. (Regional) Sîngele-voinicului *(Lathyrus odoratus)*. BORZA, D. 97.
— Pl.: *pejme*. — Și: (regional) **pésmă** (LM, BRANDZA, FL. 307, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 43), **péșmă** (ANON. CAR., POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.) s. f.
— Din magh. **pézsma**.

PEJORATÍV, -Ă adj. v. **peiorativ**.

PELÁDĂ s. f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe anumite porțiuni (rotunjite), care, prin extindere, pot fuziona în placarde neregulate. Cf. CADE, DM, DN². *Pelada apare ca o consecință a unor tulburări endocrine.* DER.
— Din fr. **pelade**.

PÉLAG s. n. (Grecism învechit) Mare² **(1)**. *Împletiți și văi ș-abisuri, și mări, pelage toate.* HELIADE, O. I, 358, cf. ARISTIA, PLUT., GÁLDI, M. PHAN. 224. ◆ Fig. Imensitate. *Pelagul științei sale* (a. 1700). GCR I, 343/25.
— Pl.: *pelage*.
— Din ngr. **πέλαγος**.

PELÁGIC, -Ă adj. **1.** (În sintagma) *Zonă* (sau, rar, *regiune) pelagică* = totalitatea apelor din lacuri, din mări și din oceane situate deasupra zonelor de fund (începînd de la adîncimea de circa 200 m). *Fauna litorală se mai întinde încă orizontal și pe o însemnată parte din zona pelagică.* ANTIPA, P. 53, cf. LTR², DN². *În zona pelagică trăiesc numeroase viețuitoare.* GEOLOGIA, 33. *Zona pelagică formează mediul de existență a organismelor marine.* DER. ◆ Care se referă la zona definită mai sus, care aparține acestei zone, specific acestei zone; (despre plante și animale) care trăiește, plutind liber, în apele acestei zone. *În plancton găsim... reprezentanți ai faunei litorale, cari duc timporal o viață pelagică.* ANTIPA, P. 53. *Aceste animale cari trăiesc pe plantele pelagice nu au o răspîndire... mare.* id. ib. *Fauna pelagică... e reprezentată printr-o serie de specii de pești.* LTR². *Amoniții trăiau în mări, ca animale pelagice.* GEOLOGIA, 77, cf. DER. ◇ (Adverbial) *Există două feluri de a traula: pe fund și pelagic, adică între ape.* TUDORAN, O. 114.
2. (Rar) Marin. *Suna în mine murmurul pelagic Al sfintelor creații de-nceput.* BENIUC, C. P. 49.
— Pl.: *pelagici, -ce*.
— Din fr. **pélagique**.

PELÁGÎR subst. v. **pelagră**.

PELAGÓNIE s. f. v. **pelargonie**.

PELAGOSCÓP s. n. Instrument optic pentru cercetarea fundului apelor. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., DN².
— Pl.: *pelagoscoape*.
— Din fr. **pélagoscope**.

PELÁGRĂ s. f. Boală provocată de lipsa din alimentație a anumitor vitamine și proteine și manifestată prin inflamarea pielii, apariția unor plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase; (popular) roșeață, pecingine rea, (regional) jupuială, leprică, pîrleală. Cf. BARCIANU, N. LEON, MED. 141, ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U. *Și ciți... n-or fi murit de meningită, de lungoare, de pelagră!* GALACTION, A. 173. *Ce măsuri a luat pentru combaterea paludismului și pelagrei?* C. PETRESCU, R. DR. 46. *Fantoma foamei și a pelagrei se ridica în întunericul amărîtului plugar.* SADOVEANU, O. VI, 287. *Uitați-vă la mîinile mele, au început a se jupui. Știți ce înseamnă asta: pelagră.* STANCU, D. 94, cf. V. ROM. octombrie 1954, 132. *Îi chinuie ca o pelagră Culoarea roșie și neagră.* BOUREANU, S. P. 22, cf. LTR². *Pipăiesc în pulsul tău pelagra care te istovește.* ISAC, O. 316. *Mălaiul mirosea a moarte și pelagră.* VINTILĂ, O. 37. *Lăfiți citu-i zarca și hăul Peste pămînt, ca buba' de pelagră.* DEȘLIU, G. 37, cf. DM, DN², DER, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, AIRM II/I h 175.
— Pl.: *pelagre*. — Și: (regional) **pelágîr** (AIRM II/I h 175/520) subst., **pelárgă** (ib. h 175/531, 537), **pelávră** (ib. h 175/886) s. f., **peleác** (ib. h 175/769) subst., **peleágă** (ib. h 175/899), **peleágră** (ib. h 175/723), **pilágără** (ib. h 175/551), **prelágă** (ib. h 175/836), **preleágă** (ib. h 175/836) s. f.
— Din fr. **pellagre**.

PELAGRÓS, -OÁSĂ adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține pelagrei, privitor la pelagră, provocat de pelagră. *Același lucru... se poate spune despre demența pelagroasă.* PARHON, B. 103. *Netratată la timp, pelagra provoacă o alterare profundă a stării generale (cașexia pelagroasă).* DER III, 702.
2. S. m. și f., adj. (Om) care este bolnav de pelagră. *O sută de mii de pelagroși.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 507, cf. CADE, DM, DN².
— Pl.: *pelagroși, -case*. — Și: (regional) **pelărgós, -oásă** adj., s. m. și f. Com. din MIRCEȘTI-PAȘCANI.
— Din fr. **pellagreux**.

PELAGROZEÍNĂ s. f. v. **pelagrozină**.

PELAGROZERÍE s. f. (Rar) Spital pentru bolnavii de pelagră. Cf. SCRIBAN, D., SFC V, 191.
— Pl.: *pelagrozerii*.
— **Pelagros** + suf. *-erie*.

PELAGROZÍNĂ s. f. Substanță toxică existentă în porumbul alterat. *Pelagrozina din țapușoii stricați.* CONTEMPORANUL, VI$_3$, 507. *Ciuperca* [pelagrei]... *ține de mucegaiurile obicinuite, secretînd o toxină, un alcaloid numit pelagrozină.* BIANU, D. S. 567, cf. DM, DN².
— Și: **pelagrozeină** s. f.
— Din fr. **pellagrosine**.

PELÁRGĂ s. f. v. **pelagră**.

PELARGÓN s. n. v. **pelargonie**.

PELARGÓNIE s. f. (Regional) Numele mai multor specii de plante erbacee cultivate ca plante decora-

tive : **a)** mușcată[1] **(a)** *(Pelargonium zonale)*. Cf. BORZA, D. 125; **b)** mușcată[1] **(b)** *(Pelargonium radula)*. Cf. id. ib.; **c)** (în forma *pilargonie;* și în sintagma *pilargonie roz,* BORZA, D. 125) colăcel *(Pelargonium peltatum)*. Cf. id. ib.; **d)** (în forma *pergonie)* mușcată[1] **(d)** *(Pelargonium grandiflorum)*. Cf. LEXIC REG. II, 30. *Îți trimit și eu un buchet de fuchsii, azalee, camelii, pelargonii și roze.* NEGRUZZI, S. I, 99, cf. ALEXI, W. *Să-ți spun eu de ce nu le merge tot așa de bine și pelargoniilor dumitale.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 300. *După crini înfloreau și dăinuiau . . . sîngerîndele pelagonii, ctrciumăresele.* GALACTION, O. A. I, 349, cf. H X 445, XII 385, XVI 103.

— Pronunțat: *-ni-e.* — Pl.: *pelargonii.* — Și: (rar) **pelargóniu** (SCRIBAN, D.) s. n., **pelagónie** s. f., (regional) **pelargón** (BORZA, D. 125) s. n., **pergónie** (LEXIC REG. II, 30), **pilargoáne** (BORZA, D. 125), **pilargóne** (H X 445), **pilargónie** (BORZA, D. 125, H XII 385), **pirlgoáne** (BORZA, D. 125), **pirirgoáne** (PANȚU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, 64) s. f.

— Din germ. **Pelargonie.**

PELARGÓNIU s. n. v. **pelargonie.**

PELĂSG, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține pelasgilor **(2)**, privitor la pelasgi, de la pelasgi; (rar) pelasgic. *Ce fac neologii de cuvintele . . . ce nu sînt nici latine, nici grece, nici celtice, nici slavone? . . . ce vor face de rădăcinile pelasge ca, iorum, hora, miros?* RUSSO, S. 89.

2. S. m. și f. Persoană aparținînd unor triburi care, din timpuri străvechi, au populat partea de sud a Peninsulei Balcanice, litoralul de apus al Asiei Mici, precum și cîteva insule din această regiune; (la m. pl.) populația triburilor care locuiau în aceste regiuni. *O parte a pelasgilor a fost asimilată de greci, fapt pentru care autorii antici foloseau uneori denumirea de pelasgi pentru desemnarea grecilor.* DER.

— Pl.: *pelasgi, -ge.*

— Din fr. **pelasge.**

PELÁSGIC, -Ă adj. (Rar) Pelasg **(1)**. *Iară bărbații oșteni veniți din pelazgicul Argos . . . Fură-n cincizeci de corăbii aduși de Ahile la Troia.* MURNU, I. 43, cf. CADE.

— Și: **pelázgic, -ă** adj.

— Din ngr. **πελάσγικος.**

PELÁVRĂ s. f. v. **pelagră.**

PELÁZGIC, -Ă adj. v. **pelasgic.**

PELĂRGÓS, -OÁSĂ adj., s. m. și f. v. **pelagros.**

PELCÁR s. m. v. **pilcar.**

PÉLCĂ s. f. v. **pilc.**

PELEÁC subst. v. **pelagră.**

PELEÁCĂ s. f. v. **păleacă.**

PELEÁG, -Ă adj. (Transilv. și Ban.) **1.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care este fără păr; s p e c. chel. *Văzîndu-i capul tot fără păr, peleg, începură a ride de el.* ȚICHINDEAL, F. 355/21, cf. TDRG, CANDREA, F. 35, T. PAPAHAGI, C. L. *Din jos de slăbiuță este un loc peleg . . ., fără musculatură, numit pănuș.* DR. V, 325, cf. IX, 445, H XVIII 26. *Fata aceea era foarte frumoasă, dar fiind pleșugă (pilegă), adecă cu capul gol ca o curcubetă, n-o putea vedea tatăl său în ochi.* RETEGANUL, P. II, 67, cf. ALRM I/I h 16, LEXIC REG. II, 84. ✦ (Despre păsări) Care este fără pene; golaș. Cf. REV. CRIT. III, 164, TODORAN, GL. *Puiul cînd iasă din ghioace e pileag.* Com. din TIMIȘOARA. ✦ (În sintagma) *Grîu peleg* = specie de grîu nedefinită mai de aproape. *Prin Banat se cunoaște și specia de grîu peleg.* PAMFILE, A. R. 103. *Frunză verde grîu peleg, Pe la casa mîndrei trec, Cu nimic nu mă aleg.* RETEGANUL, CH. 99. ✦ (Substantivat, n.; regional; la pl.) Teren despădurit (Crăguiești-Turnu Severin). GL. OLT. *Ar fi fost acolo oameni bătrîni, care sta pe peleaguri cu bordeie.* ib.

2. F i g. (Despre oameni) Care este fără bani, sărac; care este fără căpătîi, h a i m a n a. Cf. TDRG. *Muierea . . . i-o zis lui Boandăr sărîntoc și peleg.* GREGORIAN, CL. 60, cf. ALR I 1 553/107.

— Pl.: *pelegi, -ge* și (substantivat, n.) *peleaguri.* — Și: **pelég, -ă, pileág, -ă, pilég, -ă** adj.

— Cf. p i l u g.

PELEÁGĂ s. f. v. **pelagră.**

PELEÁGRĂ s. f. v. **pelagră.**

PELECÁN s. m. v. **pelican.**

PELÉG, -Ă adj. v. **peleag.**

PELEGRÍN s. m. v. **peregrin.**

PELEGRINÁ vb. I v. **peregrina.**

PELEGRINÁGIU s. n. v. **peregrinaj.**

PELEGRINÁJ s. n. v. **peregrinaj.**

PELELEÁCĂ s. f. v. **păleacă.**

PELÉNCE s. f. pl. v. **pelincă.**

PELENÍȚĂ s. f. v. **peliniță.**

PELERÍN[1] s. m. Persoană care întreprinde un pelerinaj **(1)**; (învechit) peregrin **(1)**. V. h a g i u. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Pe locul pe carile s-au descăpățînat apostolul Iacob, se află azi o mănăstire . . . pentru pelerini (hagii).* CALENDAR (1855), 46/14, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 207/28. *Veniturile sfîntului mormînt sînt . . . din taxele puse asupra pelerinilor ce vin să se închine în Ierusalim.* BOLINTINEANU, O. 296, cf. 295, 297, BARCIANU, ALEXI, W. *În întuneric mă închin, 'Nălțînd privirea-ntunecată De trist și dornic pelerin.* PETICĂ, O. 50, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✧ F i g. *Se înfiripase un centru nou de însuflețire . . . și un nou arhondaric pentru pelerinii Parnasului.* GALACTION, A. 288. ✦ (Rar) Peregrin **(2)**. *Un serv anunță sosirea unui pelerin și cererea lui de a fi ospitaliat în castel.* FILIMON, O. II, 261. *Ei erau ai acestui pămînt. El era numai un pelerin strein.* C. PETRESCU, R. DR. 215. *Prin pelerinul transilvan, I. Codru-Drăgușanu, domeniul nostru literar s-a îmbogățit cu exotismul moral.* VIANU, A. P. 85. ✧ F i g. *De-a lungul șoselei, în trap mic, un cîine cu coada între picioare, pelerin neobosit, duce în spinare, să răspîndească în lume, toată jălnicia vremii.* BRĂESCU, O. A. I, 54.

— Pl.: *pelerini.*

— Din fr. **pèlerin.**

PELERÍN[2] s. n. v. **pelerină.**

PELERINÁGIU s. n. v. **pelerinaj.**

PELERINÁJ s. n. **1.** Călătorie făcută, individual sau în grup, în scop religios, într-un loc considerat sfînt, sau în semn de omagiu la locuri importante din punct de vedere istoric, cultural etc.; (învechit) peregrinaj **(1)**, peregrinare **(1)**. V. h a g i a l î c. Cf. I. GOLESCU, C. *Am împlinit dorința ce făcusem, de-a merge în pelerinaj pe gios la Iași ca să mă închin moaștelor sf. Parascheve.* ASACHI, S. L. II, 21. cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Face un pelerinagiu (hagealic) la Valea Albă spre a aminta acolo pe fratele său ucis în acea memorabilă bătălie.* CALENDAR (1855), 128/31. *Casa marelui Volter e aproape și, prin urmare, nici un*

călător nu lipsește de a face acest pelerinagiu. ROM. LIT. 151²/29, cf. POLIZU. *La dumineca mare au mers toți din Curtea Albă în pelerinaj la monastirea din Tribur.* CALENDAR (1859), 53/22, cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. *Cel mai simplu pelerinaj costă cel puțin 4 000 franci.* BOLINTINEANU, O. 297. *Pelerinajuri la mînăstirea Căldărușani.* MAIORESCU, D. IV, 24, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Vin în pelerinaj de ziua lui . . . Pun pe hoge să cetească, îi dau bacșiș și comunică sfîntului durerile și năcazurile pe care le au, cerînd mîngîiere și alinare.* SADOVEANU, O. X, 415, cf. id. E. 231. *În cele două zile pe an cînd vine în comună* [călugărul], *pelerinajul la el nu se sfîrșește de dimineața pînă seara.* ULIERU, C. 55. ✦ Călătorie, plimbare prin diferite locuri (îndepărtate). (Glumeț) *Picioarele groase ale scaunelor . . .* [au] *și acum hîrtiuțe amintind pelerinagiile făcute: Tulcea, Botoșani, Tîrgu-Jiu, negru pe alb lipit cu cocă.* BASSARABESCU, V. 32. ◇ Fig. *Un pelerinaj încîlcit, anost și obositor prin legislațiile vechi și moderne.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 222. ✦ Trecere continuă; perindare. *Pe șoseaua Jianu . . . pelerinajul e nesfîrșit.* V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Timp de vr-o două zile, cît au rămas acolo, a fost pelerinaj.* PAS, Z. I, 120.

2. (Rar) Loc unde se face un pelerinaj **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *pelerinaje* și (rar) *pelerinajuri.* — Și: (astăzi rar) **pelerinágiu** (pl. *pelerinagii*) s. n.

— Din fr. **pèlerinage.**

PELERÍNĂ s. f. **1.** Haină largă, de lungimi variabile, fără mîneci, adesea cu glugă, care se poartă (ca palton sau ca pardesiu) peste altă îmbrăcăminte. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF. *Stăteam jos pe o pelerină întinsă, cu care biruisem iarba înaltă și dîrză.* IBRĂILEANU, A. 150. *Îmi iau pelerina de uniformă din cui.* CAZIMIR, GR. 119. *Alta își caută enervată șalul, lui îi aduce pelerina.* CAMIL PETRESCU, T. II, 265, cf. id. O. III, 219. *Lada se afla tot acolo, la capătul prispei, dar mantaua și pelerina erau întinse pe-un parmalîc și scuturate de praf.* C. PETRESCU, Î. I, 272, cf. II, 121. *Apare și colonelul, fără sabie, nebărbierit, cu o pelerină scurtă din cale-afară.* BRĂESCU, O. A. I, 54, cf. 280, II. V. 60. *Purta o bască mică și o pelerină neagră de cauciuc.* VLASIU, D. 14. *Dormea . . . îndepărtînd mereu prin somn pelerina cu care, necontenit, Adina îi acoperea pieptul și gîtul.* TEODOREANU, M. II, 211. *Intră în clasă cu mîna îndoliată și se așează în bancă cu pelerina pe el.* CĂLINESCU, E. O. I, 23. *Își aduna la piept pelerina de postav.* SADOVEANU, O. XI, 404, cf. IX, 356. *Neagu o înfășură în pelerina lui.* BART, E. 182, cf. IORDAN, L. R. A. 68, LTR². *V-ați furișat spre margini din cîmpul de bătaie Cu poala pelerinei adusă pe obraz.* LABIȘ, P. 272. *Și venea, Bahni, venea, Pelerina-i fîșîia.* FOLC. MOLD. II, 114. ◇ Fig. *Primăvara intrase pe bariera orașului ascunsă în pelerina nopții.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 85.

2. (Ieșit din uz) Guler mare care acoperă umerii și care se purta peste palton sau peste rochie. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *pelerine* și (rar) *pelerini* (IORDAN, L. R. A. 68). — Și: (învechit) **pelerín** (STAMATI, D.) s. n., (regional) **perelînă** (BUL. FIL. VI, 143) s. f.

— Din fr. **pèlerine.**

PELERINÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui pelerină **(1)**. *Merge ghemuită sub pelerinuța veche.* CAZIMIR, GR. 131, cf. SFC IV, 153.

— Pl.: *pelerinuțe.*

— **Pelerínă** + suf. *-uță.*

PÉLEȘ s. n. **1.** (Învechit și regional) Ciucure; franj. Cf. PSALT. 87/14. *Toată slava fiiei lu împărat înlăuntru, cu peleși de aur învestită.* CORESI, PS. 120/4, cf. H IV 87. ✦ (Adjectival; regional; în sintagma) *Oaie peleșă* = oaie cu lînă lungă (Cristești-Botoșani). H I 51.

2. (Regional) Îndoitura de sus a pantalonilor țărănești, prin care se trece brăcinarul. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 169, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ P. e x t. Brăcinar. Cf. CONV. LIT. XLIV₂, 956. ✦ (Prin nord-estul Olt.) Șnur care se petrece pe la mijlocul cămășii naționale, pentru a o strînge pe corp. LEXIC REG. II, 30.

— Pl.: *peleșuri* și **(1** și m.) *peleși.*

— Din scr. **pèleš.**

PELEȘÉI s. m. pl. (Regional) Ghiocei-bogați *(Leucojum aestivus).* Cf. DDRF, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 98. *Peleșeii cresc împreună cu ghioceii.* H IX 142.

— **Peleș** + suf. *-ei.*

PELETÍC[1] s. n. Pensulă folosită în olărie pentru tragerea brîurilor, pictarea motivelor decorative etc. Cf. DAMÉ, T. 73, TDRG, PAMFILE, I. C. 389, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. II, 186, LTR².

— Pl.: *peletice.*

— Etimologia necunoscută.

PELETÍC[2] s. n. (Regional) „Sînge închegat bucăți, bucăți" (Boureni-Băilești). LEXIC REG. 31.

— Pl.: *peletice.*

— Etimologia necunoscută.

PELETIÚC s. n. (Prin nord-estul Mold.) Pînză de păianjen plină de praf care atîrnă prin unele case neîngrijite. Cf. LEXIC REG. II, 121.

— Pl.: *peletiucuri.*

— Etimologia necunoscută.

PELETIZÁRE s. f. Procedeu de aglomerare mecanică a minereurilor și a concentratelor umede și foarte fine, care constă în rostogolirea materialului în tambure rotative, în timpul căreia particulele minerale se lipesc între ele. *Peletizarea, deși introdusă în industrie recent, s-a afirmat ca un procedeu economic important în valorificarea minereurilor sărace de fier . . . a căror concentrare reclamă măcinări foarte înaintate.* LTR², cf. SFC IV, 319.

— Pl.: *peletizări.*

— Etimologia necunoscută.

PELICÁN s. m. Pasăre mare acvatică, migratoare, din ordinul palmipedelor, cu penele albe, cu ciocul lung și puternic și cu un sac elastic de piele galbenă sub maxilarul inferior, în care adună peștii care îi servesc drept hrană; babiță, (învechit) nesăturat **(II)**, (învechit, rar) neiasită *(Pelecanus onocrotalus). Primăvara vin șărpi cu aripi, zburători . . . , iar pelecanii . . . au stîrcii îi tămpină.* HERODOT (1645), 114. *De-a tocma cu pelecanul, Prin pustii petrec tot anul.* DOSOFTEI, PS. 343/5. *Asămănaiu-mă cu pelecanul, pustinic făcuiu-mă ca corbul de noapte în jăriște.* BIBLIA (1688), 414¹/29. *Corbul, cioara, pelicanul, coțofana . . . și altele lor asemenea.* CANTEMIR, IST. 26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Vulturul, după aceasta, numaidecît se schimbă în pelecan.* CR (1831), 61¹/24. *Pelicanii sînt niște păsări foarte vrednice de luare aminte pentru a lor făptură și ale lor obiceiuri.* MN (1836), 85¹/5. *Ca pre fiii săi să crească, n-a cruțat nice pre sine, Cum cu propriu sînge-adapă pe-ai săi fii un pelican.* ASACHI, S. L. I, 63, cf. POLIZU. *Ce prețuiește o casă bine încălzită și un pat moale și frumos, cînd noi dormim pe picioare ca pelicanii?* FILIMON, O. I, 210. *Cele mai mari paseri de aici sînt: vulturii, șoimii, berzele, lebedele, pelicanii și gîștele.* DRĂGHICEANU, C. 116, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SIMIONESCU, F. R. 75. *Multe specii de paseri de apă trăiesc în libertate: lebede, pelicani, gîște.* SADOVEANU, O. IX, 243, cf. VI, 71, X, 464, BĂCESCU, PĂS. 124, SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 857. *Pelicanul este foarte bun înotător și zboară cu ușurință pe distanțe lungi.* DER. ◇ *Pelican creț* = specie de pelican cu punga de sub cioc de culoare roșie și care are, pe ceafă și pe partea posterioară a gîtului, pene crețe *(Pelecanus crispus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 124, DER.

— Pl.: *pelicani.* — Și: (învechit) **pelecán** s.m.

— Din ngr. **πελεκάϭ**, lat. **pelecanus**, fr. **pélican**,

PELICANÓL subst. sg. Produs sub formă de pastă, preparat pe bază de dextrină și de glucoză, care servește la lipitul hîrtiei și cartonului; (familiar) lipici. Cf. LTR[2].
— **Pelican** + suf. *-ol*, după modelul compușilor chimici în *-ol*.

PELICIOĂRĂ s. f. v. **policioară.**

PELÍCULĂ s. f. **1.** Membrană **(2)** subțire. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ✦ Membrană **(3)** (care separă două medii). *Berkeley percepe materia ca pe o subțire peliculă transparentă situată între om și divinitate.* VIANU, M. 24. ✦ (Franțuzism rar) Mătreață[1] **(I)**. Cf. CADE.
2. Strat subțire, pojghiță dintr-o anumită substanță, depuse sau formate pe suprafața altei substanțe. *Dacă o suprafață se udă cu ulei, acesta poate fi întins pe întreaga suprafață într-un strat extrem de subțire, denumit peliculă.* SOARE, MAȘ. 97, cf. 83. *Suprafețele pregătite prin sablare asigură peliculei de vopsea... rezistență.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 705.
3. (Adesea determinat prin „fotografică" sau „cinematografică") Bandă subțire și flexibilă de celuloid sau de alt material sintetic, acoperită cu un strat de substanță fotosensibilă și întrebuințată în industria fotografică și cinematografică; film. Cf. NICA, L. VAM. 189. *Cît sînt de misterioase legile eredității și ce bizare însușiri de peliculă fotografică are embrionul.* GALACTION, O. A. I, 45. *Aceste fluctuații de lumină sînt reproduse pe pelicula fotografică.* ENC. TEHN. I, 141. *Aparatul va avea intercalat între lanternă și peliculă ... dispozitivele de răcire.* PREV. ACCID. 67, cf. LTR[2]. *Este adevărat că pelicula e un material delicat, se aprinde ușor și se strică repede.* CONTEMP. 1958, nr. 593, 2/2. *Problema înregistrării sunetelor pe peliculă cinematografică în cercetările de fonetică experimentală.* L. ROM. 1959, nr. 2, 115, cf. DER. ✦ Film cinematografic considerat ca gen de spectacol.
— Accentuat și: (rar) *pelícúlă*. — Pl.: *pelicule*.
— Din fr. **pellicule.**

PELICULOGÉN, -Ă adj. (Mai ales despre substanțe organice) Care, aplicat în stare lichidă pe suprafața unui corp solid, formează pe acesta, după uscare, un strat protector sau ornamental. Cf. LTR[2]. *Principalele categorii de substanțe peliculogene sînt: lacurile, vopselele, emailurile, chiturile și grundurile.* DER. ✧ (Substantivat) *Peliculogenele se aplică pe suprafețe prin procedee manuale..., prin pulverizare și prin scufundare.* ib.
— Pl.: *peliculogeni, -e*.
— De la **peliculă**, după modelul unor cuvinte ca *patogen, fotogen, autogen.*

PÉLIE s. f. Unealtă cu care se fixează și se susțin pripoanele sau năvoadele la pescuit sau pe care se întind plasele pentru uscat și reparat. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ANTIPA, P. 299, 310. *Pe pelii montate sub formă de schelet se mai întind, pentru uscat și reparat, uneltele pescărești din plasă.* LTR[2].
— Pronunțat: *-li-e*. — Pl.: *pelii*.
— Etimologia necunoscută.

PELIMÉTRU s. n. v. **perimetru.**

PELÍN s. m., s. n. **I.** S. m. (Bot.) **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia compozitelor: **a)** (și în sintagmele *pelin alb*, LB, BRANDZA, FL. 275, GRECESCU, FL., BIANU, D. S., BORZA, D. 23, VICIU, GL., *pelin adevărat*, GRECESCU, FL. 303, BIANU, D. S., *pelin bun*, BRANDZA, FL. 275, BIANU, D. S., SIMIONESCU, FL. 208, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 53, BORZA, D. 23, *pelin de grădină*, BORZA, D. 23, *pelin de rusalii*, id. ib., *pelin negru*, id. ib., *pelin verde*. id. ib.) plantă cu rizom ramificat, cu tulpină dreaptă și înaltă, cu frunze compuse, spintecate, păroase și cenușii și cu flori galbene; frunzele și florile, foarte mirositoare și cu gust amar, se întrebuințează în medicină, precum și la prepararea unor băuturi alcoolice; (regional) iarba-fecioarelor, lemnul-Domnului, peliniță **(1 e)** *(Artemisia absinthium)*. Cf. COTEANU, PL. 29, DRLU, LB, BARCIANU, BIANU, D. S., BUJOREAN, B. L. 388, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3/4, 53, BORZA, D. 23, DER; **b)** (regional; și în sintagmele *pelin alb*, BORZA, D. 24, *pelin mic*, id. ib.) peliniță **(1 a)** *(Artemisia austriaca)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 233, BORZA, D. 24; **c)** (regional; și în sintagma *pelin mic*, COTEANU, PL. 29, LB, BORZA, D. 24, com. MARIAN) peliniță **(1 c)** *(Artemisia pontica)*. Cf. COTEANU, PL. 29, LB, BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 24, com. MARIAN; **d)** (și în sintagmele *pelin de mături*, GRECESCU, FL. 306, BIANU, D. S., CADE, SIMIONESCU, FL. 208, BORZA, D. 24, *pelin de purici*, GRECESCU, FL. 306, BIANU, D. S., CADE, SIMIONESCU, FL. 208, BORZA, D. 24) plantă cu florile verzui, dispuse în capitule ovale, care crește prin locurile nisipoase și din care, la țară, se fac mături pentru măturat prin casă (ca să dispară puricii); (regional) peliniță **(1 d)** *(Artemisia scoparia)*. Cf. PAMFILE, A. R. 201, id. I. C. 243, BORZA, D. 24, T. PAPAHAGI, M. 75; **e)** (regional; și în sintagmele *pelin de cîmp*, BORZA, D. 24, *pelin păsăresc*, id. ib., *pelin sterp*, id. ib., *pelin sterp negru*, id.ib., *pelinul calului*, id. ib., H VI 25, XVI 146, 476, *pelin negru*, ANON. CAR., LB, DDRF, BRANDZA, FL. 227, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 304, BIANU, D. S., CADE, BORZA, D. 24, com. MARIAN) pelinariță *(Artemisia vulgaris)*. Cf. BORZA, D. 24. *Și a treia parte de ape ca pelinul și mulți oameni murîră de ap[e] că era amară.* N. TEST. (1648), 309[v]/15. *Să mira cum spre partea lor nu să face vin cu pelin așa bun.* NECULCE, L. 227, cf. ANON. CAR. *Le dau săminț[ă] de pelin bine pisată.* CALENDARIU (1814), 188/2. *Acestea toate... să se frămînte cu extract de pelin.* PISCUPESCU, O. 290/1. *Se spăla cu apă de pelin... ca să întindă pielea obrazului și să dispară zbîrciturile.* FILIMON, O. I, 131. *Parc-ai vrea să știi cine odihnește sub pămîntul încărcat cu ștevie... și pelin.* DELAVRANCEA, S. 214, cf. 222. *Și se făcuse... un pelin cît casa și atît de des, încît nici șarpele nu trecea printr-însul.* SANDU-ALDEA, A. M. 31, cf. CANDREA, F. 249. *Mătura de la vînturat este de mături sau de pelin.* PAMFILE, A. R. 215, cf. id. DUȘM. 189, 263, 268, ȘĂINEANU, D. U. *Avea un miros plăcut de pelin și de iarbă mare.* BASSARABESCU, V. 45. *Aseară, prin grădina amorțită, Din tufe de pelin cu frunze mici, A apărut în taină un arici.* TOPÎRCEANU, P. O. 134. *Vino, Dinainte îți voi desface pelinul și romanița.* ARGHEZI, VERS. 190, cf. 194. *A aruncat totul în ciulinii și pelinul de peste drum.* CAMIL PETRESCU, O. II, 202. *Se opriseră pe un dîmb cu iarba aspră, năpădită de alior și pelin.* V. ROM. decembrie 1954, 62. *Vîntul arunca miros de pelin dinspre stepă.* BARBU, P. 79. *Dacă ar fi în vremea lui august sau iulie s-ar simți în aer mirosul de pelin, de secară secerată și de hrișcă.* S mai 1960, 45, cf. H I 4, II 7, 11, 79, 116, 130, 142, 165, 220. *Spune-i, dragă, maică-ta Să-ngrădească ulița Tot cu în și cu pelin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 61. *Foaie verde de pelin, Străinu-s, Doamne, străin.* id. ib. 207. *În ziua de rusalii se pune pelin la ușă.* ȘEZ. III, 120. *Pelin beau, pelin mănînc, Sara pe pelin mă culc.* BIBICESCU, P. P. 354. *Cu pelinul îl împelinai, Cu pietrili îl împietrii, De la cutare îl potolii.* MAT. FOLK. 560. *Nouă fete mari curate, Cu nouă mături de pelin.* ib. 1 153. *Se așterne pelin pe locurile năpădite de aceste insecte.* ȘEZ. X, 19, cf. 59, 143. *Pisezi pelin și izmă creață, zeama le-o storci în rachiu și pe aceste îl bei.* PAMFILE, B. 33, cf. 34, 37, 38. *Frunză verde de pelin, De-acolo m-am pus pe trin.* BÎRLEA, B. 81, cf. id. C. P. 81, 140, 186. *Eu rod la gărduț pelin.* T. PAPAHAGI, M. 113, cf. ARH. FOLK. V, 140. *Foaie verde lin pelin, Vai de copilu străin.* FOLC. TRANSILV. I, 165, cf. 273, 447, 476, II, 11. *E streinul Ca pelinul, Nu-ți știe dorul și chinul.* ZANNE, P. VI, 328. ✧ *Pelin maritim* = plantă cu frunzele argintii, păroase, strînse în formă de tufă deasă la baza lujerului care poartă florile *(Artemisia maritima)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 236. *Pelin nemirositor* (sau *de drumuri*) = plantă cu tulpina

aproape lemnoasă, culcată și ramificată de la bază, cu florile galbene-roșietice, care crește pe cîmpuri nisipoase *(Artemisia campestris)*. Cf. GRECESCU, FL. 305, PANȚU, PL., BORZA, D. 24, com. MARIAN. (Regional) *Pelin alb* = pelinuță *(Artemisia petrosa)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 24. *Pelin domnesc* = lemnul-Domnului *(Artemisia abrotanum)*. BORZA, D. 23. ◇ Compuse: (regional) **pelin-bun** = lilicele *(Iberis amara)*. Cf. id. ib. 87; (regional) **pelin-nemțesc** = numele unei flori de grădină, nedefinită mai de aproape. Cf. H X 420, 445. ✦ Fig. Amărăciune; durere, necaz. *Iară cine se hrănește cu bucate reale și nedereapte, acela pelin amar amistuiaște.* CORESI, EV. 148. *Tu n-ai apucat să deprinzi altă școală Decît slugăreala pe la ușa bogatului, Mătrăguna ocărilor și pelinul oftatului.* DEȘLIU, G. 53.

2. (Regional) Crizantemă *(Chrysanthemum indicum)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 56, BORZA, D. 47.

3. (Regional) Liliac *(Syringa vulgaris)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 68, BORZA, D. 166, ALR I 1 917/150.

4. (Regional) Plevaiță *(Xeranthemum annuum* și *foetidum)*. Cf. BORZA, D. 187.

5. (Regional) „Rogoz" (Poiana-Turnu Măgurele). Cf. ALR I 1 913/898.

6. (Regional) Numele unei varietăți de struguri, nedefinită mai de aproape (Gherăseni-Buzău). Cf. H II 98.

II. S. n. **1.** (Și în sintagma *pelin de mai)* Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui, după anumite procedee, cu pelin **(I 1 a)**. *Mînca afion dimineața și la vreme de chindii bea pelin cu ulciorul* (a. 1769). GCR II, 81/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În* [vinurile] *cele roșii căutăm floare, tărie, și amărime, în acele ce le fac moldovenii pelinuri.* I. IONESCU, C. 196/23. *Vin, rachiu, pelin băură pînă cînd n-au mai putut.* PANN, P. V. I, 66/15. *Muri după ce mîncă trei oi fripte și beu o balercă de pelin.* NEGRUZZI, S. I, 247, cf. 222. *Știa unde se găsea pelinul cel mai bun și unde se frigea trandafirii cei mai gustoși.* GHICA, S. 61. *Să trăiască vinul, Vinul și pelinul, Cît îi el de bun, Te face nebun.* ALECSANDRI, T. 238, cf. 1 006. *Gusta din bute în bute vinurile de la Dealul Mare . . . , pelinurile stîfoase și profire.* ODOBESCU, S. I, 84. *Mă anin și mă închin la cinstita fața voastră . . . cu un poloboc de vin și cu unul de pelin.* CREANGĂ, P. 255. *Într-un colț o ceată de vreo 15 păscari cu atamanul lor, toți . . . beau pelin.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 36, cf. DDRF. *Ai ceva rece de băutură, un pelin cu sifon, ceva?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 62. *Hai, că te duc eu într-un loc. Are un pelin . . . nu găsești în toată Craiova!* BRĂESCU, O. A. I, 385. *Bătrînul făcea cel mai bun pelin și cel mai bun vin alb.* SADOVEANU, O. V, 450, cf. II, 193, XI, 358. *Pelinul de mai încălzea capetele, că trupurile erau leoarcă de nădușeală.* CAMIL PETRESCU, O. I, 98. *Puse jos paharul cu pelin rubiniu.* V. ROM. decembrie 1954, 61, cf. H II 98, 243, IV 52. ✦ Cantitate determinată de pelin **(II 1)**. Cf. DDRF. *Ei . . . pst! Băiete! Garson! . . . Ia comanda de la domnu judecător și dă două pelinuri mari la iuțeală.* BRĂESCU, O. A. II, 270.

2. Băutură foarte amară preparată din frunze de pelin **(I 1 a)** (și folosită în scopuri curative). *Pelinul amar ca fierea ca o doftorie-l ia Și mai cu gust decît mierea pe nemîncate îl bea.* PANN, P. V. II, 116/25. *A trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin.* CARAGIALE, O. II, 50. *Toarnă vin peste pelin,* se spune despre beți vi. ZANNE, P. IV, 190.

— Pl.: **(1)** *pelini* (BORZA, D. 23, ALR I 1 913/898) și **(II)** *pelinuri.* — Și: (regional, **I 1**) **pilín** s. m. BORZA, D. 23

— Din bg. **пелин.**

PELINÁRIȚĂ s. f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile ei toxice; (regional) pelin **(I 1 e)**, vetricel, peliniță neagră, iarbă-bărboasă, știr - negru *(Artemisia vulgaris)*. Cf. BRANDZA, FL. 277, BIANU, D. S., CADE, SIMIONESCU, FL. 192, 208, VOICULESCU, L. 217, BORZA, D. 24. *Ierburi și flori sînt: . . . pelin, pelinariță, smîntănică.* H IV 84, cf. 85, 268, V 389, IX 153, 188, XI 95, XIV 6. *Nici un foc nu să vedea, Nici un amînar n-avea, Ori vreo dalbă pelinariță, Ori vreo mică esculiță, Ori vreo așchie de creminiță.* PĂSCULESCU, L. P. 171, cf. ALR I 1 905/4, 87.

— Pl.: *pelinarițe.*

— **Pelin** + suf. *-ariță.*

PELINÁȘ s. m., s. n. Diminutiv al lui pelin. **1.** S. m. Cf. pelin **(I)**. Cf. H III 139. *Mă căznesc de este o vreme Să fac din pelinaș miere, El, pustiul, e tot fiere!* BIBICESCU, P. P. 354.

2. S. n. Cf. pelin **(II 1)**. *Dă-ne două pelinașe cu sifon.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 63. *S-a abătut pe la Petru bacalul . . . , a luat un pelinaș și s-a întors acasă.* GÎRLEANU, L. 23. *Un rînd de pelinașe să ne dregem, și cîte-o pîrjoală.* C. PETRESCU, C. V. 59. *Aș bea și eu un pelinaș.* BRĂESCU, O. A. I, 386. *Taică Pascali, zi s-aducă un chil de pelinaș.* SADOVEANU, O. V, 451, cf. BUL. FIL. X, 79. *Să guste Rachiul, Pelinașul Și vinul.* TEODORESCU, P. P. 556.

— Pl.: **(1)** *pelinași,* **(2)** *pelinașe.*

— **Pelin** + suf. *-aș.*

PELINÁT, -Ă adj. **1.** (Despre băuturi, mai ales despre vinuri) Cu pelin **(I 1 a)**, preparat cu pelin; p. ext. amar; (rar) pelinit. *Beu păhar amar și pelinat.* MOXA, 382/26, cf. DRLU. *Vinul pelinat . . . este o băutură sănătoasă.* ap. TDRG, cf. PASCU, S. 94.

2. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Veninos. *Gușter înveninat, Gușter pelinat.* GR. S. VI, 94.

— Pl.: *pelinați, -te.*

— **Pelin** + suf. *-at.*

PELÍNCĂ s. f. (Regional, mai ales în Mold. și Transilv.; de obicei la pl.) Scutec. Cf. CIHAC, II, 250. *Eram frumușică în pelinci, de-ți venea să mă sorbi într-o lingură de apă.* GANE, N. II, 162. *Obiectele care servesc . . . spre înfășarea unui copil sînt: o fașă, un brineț, mai multe pelinci.* MARIAN, NA. 89, cf. 54, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nu e bine să lași pelincile afară după apusul soarelui.* CANDREA, F. 45. *Pelincele unui copil mic, ce-au fost lăsate afară peste noapte.* PAMFILE, DUȘM. 269, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să-mi speli copilul și pelincile lui.* SBIERA, P. 291. *Îl învălește în pelinci.* ȘEZ. IV, 230. *Copilul, învălit numai în pelinci albe, este dus la biserică.* ib. XII, 10, cf. COMAN, GL., ALR II/I h 147. ◇ Fig. *Înfășurați . . . în pelinjele naravurilor pămîntului sau a casnicilor obiceie.* RUSSO, S. 6. ◇ Expr. **Abia ieșit din pelinci,** se zice (peiorativ) despre un om foarte tînăr (și fără experiență). Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ✦ (În sintagma) *Pelincile Domnului* = turte subțiri și rotunde, făcute din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr și presărate cu miez de nucă, tradiționale la creștini, în ajunul Crăciunului. Cf. PAMFILE, CR. 4. *Ciupiră din pelincile Domnului, turte cu miere și miez de nucă.* SADOVEANU, O. I, 636, cf. ȘEZ. VII, 35.

— Pl.: *pelinci* și (regional) *pelince.* — Și: (regional) **pelínje, pelénce** (TEAHA, C. N. 251) s. f. pl.

— Din magh. **pelenka,** ucr. **пеленка.**

PELINCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui pelincă. ✦ (În sintagma) *Pelincuțele Domnului* = pelincile Domnului, v. pelincă. Cf. PAMFILE, CR. 4.

— Pl.: *pelincuțe.*

— **Pelincă** + suf. *-uță.*

PELINGHÉR s. m. (Prin Ban.) Om de nimic. Cf. GR. BĂN. 195.

— Pl.: *pelingheri.*

— Din magh. **pellengér,** (învechit) **pelengér.** Cf. șpelingher.

PELINÍT, -Ă adj. (Rar) Pelinat **(1)**. Cf. DRLU.

— Pl.: *peliniți, -te.*

— **Pelin** + suf. *-it.*

PELINÍȚĂ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee: **a)** mică plantă cu frunzele păroase și albicioase, cu florile gălbui; (regional) pelin **(I 1 b)** *(Artemisia austriaca)*. Cf. BORZA, D. 24; **b)** (regional) năfurică *(Artemisia annua)*. Cf. GRECESCU, FL. 305, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 24; **c)** (și în sintagma *peliniță mielului*, BORZA, D. 24) plantă cu tulpina dreaptă, cu frunzele alburii pe partea inferioară, cu flori galbene, dispuse în capitule; (regional) pelin **(I 1 c)**, iarba-sfintei-Sofia *(Artemisia pontica)*. Cf. BRANDZA, FL. 276, BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 24; **d)** (regional) pelin **(I 1 d)** *(Artemisia scoparia)*. Cf. BORZA, D. 24; **e)** (regional) pelin **(I 1 a)** *(Artemisia absinthium)*. Cf. id. ib. 23. *Să se amestice cu doauă litre de apă de peliniță sau de soc și astupindu-să să stea la soare.* PISCUPESCU, O. 304/8, cf. NEGRUZZI, S. I, 101, BARONZI, L. 141. *La țară se face gargară cu peliniță fiartă cu apă.* BIANU, D. S. *Se spune că iarbatilharilor crește pe piatră și intre peliniță.* PAMFILE, COM. 59, cf. id. I. C. 246, id. S. V. 170. *Vara adună peliniță, o usucă . . . , trag toată iarna și tușesc pînă își dau sufletul.* DELAVRANCEA, O. II, 287. *Sub sălcii era o coverică de pescari, așternută ca un pat uscat de peliniță și de cimbru.* GALACTION, O. 137. *Primeam pe adierile vîntului . . . miresmele calde de peliniță și cimbrișor.* SADOVEANU, O. VI, 490. *Frunză verde peliniță, Bir oiță, bir, Dragă-mi e oaia plăviță.* ALECSANDRI, T. 613. *Foaie verde peliniță, Mă-sa-i zice din guriță Scoală-mi-te, măiculiță.* TEODORESCU, P. P. 288. *Jălut-m-aș cîmpului, Cîmpul are peliniță, Nici la dînsul n-am credință.* SEVASTOS, C. 211. *Frunză verde peliniță, Șede puiul la portiță.* ȘEZ. I, 10. *Foiliță peliniță, Draga badei copiliță.* ib. 165, cf. III, 59. *Frunză verde peliniță, Eu mergeam pe cea uliță.* EPURE, P. 30. *Foaie verde aluniță Și-o cracă de peliniță.* MATEESCU, B. 68, cf. VASILIU, C. 136, I. CR. II, 18, PĂSCULESCU, L. P. 250. *Frunzuliță peliniță Și trecui pe la portiță, Mă uitai printre blăniță.* ȘEZ. XII, 79. *Măturița ori peliniță e o plantă ce crește naltă de la 1—1 1/2 m.* ib. XV, 82. ◇ (Regional) *Peliniță neagră* = pelinariță *(Artemisia vulgaris)*. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 304, BORZA, D. 24. ◇ Compus: (regional) **pelini ăgreceaseă** = tămîiță *(Chenopodium Botrys)*. Cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 501, BORZA, D. 46.

2. (Bot.; regional; și în sintagma *peliniță minunțică*, BORZA, D. 39) *Camphorosma ovata* (Florești-Vaslui). Cf. id. ib.

— Pl.: *pelinițe*. — Și: (regional) **peleniță** s. f. BORZA, D. 24.

— **Pelin** + suf. *-iță*.

PELÍNJE s. f. pl. v. **pelincă**.

PELINÚȚĂ s. f. Mică plantă erbacee cu tulpina și frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare, care crește pe stîncile calcaroase și prin locurile pietroase; (regional) pelin alb *(Artemisia petrosa)*. Cf. BORZA, D. 24. *Un voinic acum murea . . . Din a lui guriță Va crește-o vioriță . . . Din a lui minuțe, Două peliniuțe.* POP., ap. GCR II, 344.

— Pl.: *peliniuțe*.

— **Pelin** + suf. *-uță*.

PELÍȘ[1] subst. (Regional) Mlădiță de cireș crescută într-un an (Criștioru de Sus-Vașcău). CHEST. V/26.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p e l e ș.

PELÍȘ[2] subst. (Prin sudul Mold.) Crestătură făcută de ciobani în partea laterală a urechii oilor, ca semn de recunoaștere. Cf. DIACONU, P. 38, CHEST. V 156/40.

— Pl.: ? — Și: **peliúș** subst. DIACONU, P. 38.

— Etimologia necunoscută.

PELÍȘ[3] subst. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) „Pelin" (Beclean-Făgăraș). CHEST. V/9.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PELÍT s. n. Material detritic constituit din particule de dimensiuni foarte mici, care formează sedimente și roci ca: nămoluri, argile etc. Cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *pelite*.

— Din fr. **pélite**.

PELITÁR subst. (Regional) Numele unei țesături țărănești nedefinite mai de aproape (Obilești-Focșani). H XII 174.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r e t a r.

PELÍȚĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Diminutiv al lui p a l ă[1] **(1)**. *Măi vecine, măi creștin, Dă-mi o peliță de fin, Leșină bălaia-n drum.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 354.

— Pl.: *pelițe*.

— **Pală**[1] + suf. *-iță*.

PELIÚȘ subst. v. **peliș**[2].

PELIVÁN s. m. v. **pehlivan**.

PELIVĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pehlivănesc**.

PELIVĂNÍE s. f. v. **pehlivăuic**.

PELVEDEÁ s. f. v. **pervedea**.

PELM s. n. v. **pielm**.

PELNIȚĂ s. f. (Regional) Numele unei hore nedefinite mai de aproape (Vîrvoru-Craiova). Cf. VARONE, D. 123.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p e r i n i ț ă.

PELOPONEZIÁN, -Ă adj. (Rar) Care se referă la Peloponez, care aparține Peloponezului. Cf. SFC II, 218.

— Pronunțat: *-zi-an*. — Pl.: *peloponezieni, -e*.

— Din fr. **peloponnésien**.

PELOTÓN s. n. v. **pluton**.

PELSCI subst. pl. (Bot.; regional) Ghiocei-bogați *(Leucojum vernum)*. Cf. BORZA, D. 98.

— Etimologia necunoscută.

PELTÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Care are limbul fixat de pețiol către mijlocul fetei sale inferioare. Cf. CADE, DM, DN[2].

— Pl.: *peltați, -te*.

— Din lat. **peltatus**.

PÉLTĂ s. f. (Latinism învechit, rar) Scut mic. Cf. ARISTIA, PLUT.

— Pl.: *pelte*.

— Din lat. **pelta**.

PELTEÁ s. f. Jeleu preparat din zeamă de fructe (și pectine) amestecată cu zahăr și fiartă pînă capătă consistența unei paste transparente, bine legate. Cf. POLIZU. *Știu să fac de toate bune, Vutci, dulcețuri, de minune, Și beltele de gutui.* ALECSANDRI, T. 13. *De le-oi mai pune pe jaratic, mă tem că din belte s-or priface în balmuș.* id. ib. 323, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 548, LM, DDRF, BARCIANU. *Scoase o bucată de rahat și o rupse în două, întinzînd aluatul ca o beltea legată.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 19, cf. ALEXI, W. *Peltcaua făcută din orice fructe este bună pentru dat în ea unele medicamente cu gust rău.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *Un borcănaș cu peltea de gutui, făcut din toamna trecută, pe care-l ținea în gura sobei din salon.* BASSARABESCU, S. N. 17. *Pămîntul nu se întinde ca pelteaua.* REBREANU, R. I, 134. *Maica Leonora venea la noi să șadă în fiecare iarnă pînă la Paști, aducînd, pe lîngă o valiză cu schimburi, o ladă de seînduri plină cu toate bunătățile: gavanoase cu povidlă . . . ,peltea rubinie.* BRĂESCU, O. A. II,

17, cf. LTR[2]. *Beltea dă gutui.* ALR II 4 047/705, cf. ib. 4 047/605, 728, 784. ✦ Fig. Expunere (orală sau scrisă) inutil de extinsă şi prolixă. V. poliloghie, vorbărie. Cf. ZANNE, P. III, 459, IV, 71, ŞIO II$_1$, 289. *Ţin să spun deschis şi fără nici un ocol că pelteaua nu-mi place... nici în literatură.* VLASIU, D. 67, cf. CV 1949, nr. 3, 15, DM.

— Pl.: *peltele.* — Şi: (învechit şi regional) **belteá** s. f.

— Din tc. **pelte,** ngr. πελτές, μπελτές.

PELTEÁG, -Ă adj. v. **peltic.**

PELTÉC, -Ă adj. v. **peltic.**

PELTÍC, -Ă adj. (Despre oameni) Care rosteşte defectuos anumite consoane, s ş ţ î t, (regional) c e p e l e a g; p. ext. (despre vorbire, cuvinte etc.) care reflectă, trădează astfel de defecte. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 604, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Henrieta... prinse a vorbi cu ea limba peltică a copiilor.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Sonia Viişoreanu vorbea repede, cu un imperceptibil accent peltic.* C. PETRESCU, C. V. 206. *Cu glas cleios şi peltic, se adresă lui Sami.* id. Î. I, 230. *Nu mă considera nimeni o fetiţă peltică şi străveche.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 194. *O vecină peltică.* BANUŞ, P. 20, cf. DM, VICIU, GL., CIAUŞANU, GL., ALR II/I h 33. (Fig.) *Te rog a mă ierta Dacă-ţi zic şi tu şi dumneata Şi dacă, din cuviinţă şi de frică, Mintea mi se face peltică.* ARGHEZI, VERS. 225. ◇ (Substantivat) *Exerciţiile de pronunţare făcute în ciuda... gingavilor şi pelticilor.* TEODORESCU, P. P. 258. *Celui peltic i se taie ata de sub limbă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 121. ◇ (Adverbial) *Vorbea moale, cam peltic.* SADOVEANU, O. II, 347. *Vorbeşte peltic.* ALR II/I h 33/728.

— Pl.: *peltici, -ce.* — Şi: (regional) **pelteág, -ă** (ALR II/I h 33/682), **peltéc, -ă** (ib. h 33/899) adj.

— Din tc. **peltek.**

PELTICÁI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A peltică. Cf. ŞIO II$_1$, 289.

— Prez. ind.: *pelticăiesc.*

— **Peltic** + suf. *-ăi.*

PELTICĂRÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A rosti defectuos anumite consoane; (învechit, rar) a peltică. V. peltici. Cf. CADE.

— Prez. ind.: *pelticăresc.*

— Derivat regresiv de la **peltícărie.**

PELTICĂRÍE s. f. (Rar) Vorbire specifică omului peltic. Cf. DL, DM. ◇ Fig. *În biserică, în divan... nu mai auzi decît pelticărie grecească.* ap. TDRG.

— Pl.: *pelticării.*

— **Peltic** + suf. *-ărie.*

PELTICEÁLĂ s. f. (Rar) Pelticie. Cf. DM.

— Pl.: *pelticeli.*

— **Peltici** + suf. *-eală.*

PELTICÍ vb. IV. Refl. (Rar) A deveni peltic, a dobîndi o rostire peltică; p. ext. a vorbi cu greutate, a se împletici la vorbă. *Inima lui era acum cît un purice şi limba ţ se pelticise cu totul.* ap. TDRG, cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *pelticesc.*

— V. **peltic.**

PELTICÍE s. f. Defectul omului peltic; (rar) pelticeală. Cf. ŞIO II$_1$, 289, TDRG, DL, DM.

— **Peltic** + suf. *-ie.*

PELTINÉRV, -Ă adj. (Despre frunzele peltate) Cu nervuri ramificate în formă de raze de la centru spre periferie. Cf. DL, DM, DN[2].

— Pl.: *peltinervi, -e.*

— Din fr. **peltinerve.**

PELTÍŢĂ s. f. v. **peliţă.**

PELŢ s. n. (Regional) **1.** Glastră (Comloşu Mare-Jimbolia). LEXIC REG. II, 41.

2. Muşcată[1] *(Pelargonium)* (Comloşu Mare-Jimbolia). LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: *pelţuri.*

— Etimologia necunoscută.

PELUCÍD, -Ă adj. (Rar) Transparent, translucid sau clar. Cf. DN[2], D. MED.

— Pl.: *pelucizi, -de.*

— Din fr. **pellucide,** lat. **pellucidus.**

PELUNGOÁSĂ s. f. v. **prelungoasă.**

PELÚR adj. invar. (În sintagma) *Hîrtie pelur* (şi substantivat, n.) = hîrtie foarte subţire şi uşor translucidă, folosită mai ales pentru copii la maşina de scris. Cf. LTR[2].

— Din fr. **pelure.**

PELÚZĂ s. f. **1.** Suprafaţă de teren, într-o grădină, într-un parc etc., acoperită cu iarbă deasă şi scurtă, uneori şi cu flori. V. gazon. *Potecile cu prundiş mărunt şerpuiau printre chioşcuri şi ronduri de flori, printre grupuri de copaci speciali şi peluze tunse în fiece săptămînă.* REBREANU, R. I, 80. *Aproape, în marginea peluzei, îl aştepta tainiţa lui.* CAZIMIR, GR. 130. *Dealul Spirii, gara de lemne, aşezată pe un platou cu copaci şi peluze.* ARGHEZI, B. 96. *Un podeţ veneţian ducea de la peluză către o insulă unde se ridica o biserică.* CĂLINESCU, E. O. II, 92. *Cucuvaiele... se mutaseră din pom în pom, pînă la cei vecini cu peluza.* DEMETRIUS, A. 165. *Spre primăvară, broscuţele, trezite de umezeală, străbăteau peluzele cu salturi mici.* BARBU, P. 30. ◇ (Rar) *Peluză de flori* = porţiune dintr-o peluză **(1),** de obicei de formă dreptunghiulară, cultivată cu flori. *Strada comercială evita vegetaţia abundentă, incuviinţînd-o numai în chip de peluze de flori.* CĂLINESCU, S. 493.

2. Fiecare dintre cele două porţiuni ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porţilor terenului de joc. Cf. DL, DM, DN[2], DER.

— Pl.: *peluze.*

— Din fr. **pelouse.**

PELVÁN s. m. v. **pehlivan.**

PELVECTOMÍE s. f. Operaţie chirurgicală care constă în extirparea organelor care se află în bazin. Cf. D. MED.

— Pl.: *pelvectomii.*

— Din fr. **pelvectomie.**

PELVIÁN, -Ă adj. (Anat.) Care aparţine pelvisului, privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. *O faţă internă sau pelviană.* KRETZULESCU, A. 67/2. *Glandele pelviene.* id. ib. 444/3. *Ţesutul pelvian.* A. POP, CHIRURG. 197. *Bolnava avu hemoragii provenite din zona pelviană.* CĂLINESCU, S. 691. ◇ *Oase pelviene* = oasele care formează bazinul omului şi al animalelor vertebrate superioare. Cf. DM. *Centură pelviană* = centură osoasă formată din cele două oase coxale, care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală; scheletul şoldului. Cf. DN[2]. [Oasele coxale] *formează scheletul şoldului (centura pelviană).* DER I, 819. *Continuînd cercetările..., constată că centura pelviană era prevăzută cu cele două oase marsupiale.* B. DARW. 34. *Prezentare* (sau *prezentaţie, poziţie) pelviană* = poziţie a fătului, la naştere, cu bazinul înainte. Cf. DM, ABC SĂN. 254.

— Pronunţat: *-vi-an.* — Pl.: *pelvieni, -e.* — Şi: (învechit) **pelvién, -ă** adj.

— Din fr. **pelvien.**

PELVIÉN, -Ă adj. v. **pelvian.**

PELVIPERITONÍTĂ s. f. Boală infecţioasă care constă în inflamaţia peritoneului care căptuşeşte bazinul. Cf. DER. *Prevenirea pelviperitonitei este posi-*

bilă prin tratarea precoce și intensă a inflamațiilor anexiale. ABC SĂN. 279, cf. D. MED.
— Pl.: *pelviperitonite.*
— Din fr. **pelvipéritonite.**

PÉLVIS s. n. Parte a scheletului uman situată la baza trunchiului, formată din cele două oase coxale și din osul sacru; p. ext. cavitate cuprinsă între aceste oase, bazin. Cf. BIANU, D. S. *În partea posterioară,* [oasele coxale] *se articulează cu osul sacru, închizînd astfel cavitatea numită pelvis sau bazin.* DER I, 819.
— Pl.: *pelvisuri.*
— Din lat. **pelvis.**

PELVITOMÍE s. f. Operație chirurgicală efectuată pe oasele și articulațiile bazinului, în scopul lărgirii lui temporare, pentru a înlesni actul nașterii. Cf. DN[2], D. MED.
— Pl.: *pelvitomii.*
— Din fr. **pelvitomie.**

PEMBÉ subst. invar., adj. invar. **1.** Subst. invar. (Învechit) Culoare roșie deschisă sau culoare roz. *Trebuie a alege cu mare băgare de samă sămînța de trifoi; acea bună este groasă, plină, gălbie, bătind în pembe.* I. IONESCU, C. 36/11. *Dintre nori, izbucneau viitori galbene și roșii. Cei a căror înfățișare se schimbă de la o clipă la alta se tigheleau cu pembe.* MACEDONSKI, O. III, 48.
2. Adj. invar. (Astăzi rar și familiar) Roșu deschis sau roz; trandafiriu. *Un june ca de douăzeci și cinci de ani, cu . . . fermenă de croazea pembe.* FILIMON, O. I, 138, cf. CIHAC, II, 604. *Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu, lat pe muche, și altul pembe, îngust pe buză.* CARAGIALE, M. 27, cf. DDRF. *În rochia-i pembea cu care a fost mireasă.* ap. TDRG, cf. ȘIO II$_1$, 289, ALEXI, W. *Profit de ocazie ca să-ți dăruiesc și o cravată pembe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 266, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Băiețelul . . . a luat tubul de pastă și a pus cîte un moț pembe în virful galoșilor trîntiți pe jos.* I. BOTEZ, B. I, 136. *Scurteici de catifea pembe și grena.* ARGHEZI, B. 121, cf. DM. *Poetul preferă pe vechiul „pembe" lui „trandafiriu" și „roz".* L. ROM. 1965, 393.
3. Adj. invar. Fig. (Familiar) Bizar, extravagant. V. fistichiu. *Ce-i vine lui Nea Teucă gust, curat gust pembe, să se dea în dulap.* ap. ȘIO II$_1$, 289.
— Și: (învechit, rar) **pembeá, pempé** (KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 81) adj. invar.
— Din tc. **pembe,** ngr. **πεμπέ.**

PEMBEÁ adj. invar. v. **pembe.**

PEMBÍU, -ÍE adj. (Învechit și regional) De o culoare care se apropie de pembe **(2),** care bate în pembe. *Irina avea cămăși de borangic, fuste de cit pembii și cafenii.* ap. ȘIO II$_1$, 289. *Eu ți-am spus odată ții, Să nu porți rochi pimbii.* ap. id. ib.
— Pl.: *pembii.* — Și: (regional) **pimbíu, -íe, pimpíu,-ie** (TOMESCU, GL.) adj.
— **Pembe** + suf. *-iu.*

PEMÉLNIC s. n. v. **pomelnic.**

PÉMENIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PEMENTEÁN, -Ă adj. v. **pămînteau.**

PEMENTEÁȘTE adv. v. **pămînțește.**

PEMENTÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pămîntesc.**

PEMFIG subst. v. **pemfigus.**

PÉMFIGUS subst. Boală de piele caracterizată prin apariția, pe piele și pe unele mucoase, a unor băsici de diferite mărimi (pline cu un lichid transparent sau gălbui), care provoacă mîncărime, iar, după spargerea lor, lasă cruste și eroziuni. *Sînt mai multe varietăți de pemfigus, Varietatea care să vede mai des este pemfigul noilor născuți.* BIANU, D.S., cf. DN[2], DER, D. MED.
— Și: (învechit, rar) **pemfig** (accentul necunoscut) subst.
— Din fr. **pempligus.**

PEMINCIÓR s. n. v. **pămîncior.**

PEMINTEÁN, -Ă adj. v. **pămînteau.**

PEMINTÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pămîntesc.**

PÉMIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PEMÍNT s. n. v. **pămînt.**

PEMNÉZ s. n. v. **pecmez.**

PEMNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A leșina (Măru-Caransebeș). L. ROM. 1959, nr. 6, 52.
— Prez. ind.: *pemnesc.*
— Etimologia necunoscută.

PÉMNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PEMPÁNT, -Ă adj. (Franțuzism; de obicei ironic) Dichisit, aranjat (cu gust); elegant; atrăgător, seducător. *Era, firește, în costumul cel bun, pimpant și elegant ca un mire.* REBREANU, R. I, 60. *Pempantă, fardată, cochetă, asta nu cred eu că se pricepe în chimie.* BARANGA, I. 155.
— Pl.: *pempanți, -te.* — Și: **pimpánt, -ă** adj.
— Din fr. **pimpant.**

PEMPÉ adj. invar. v. **pembe.**

PEMPIUSÍE s. f. (Grecism învechit) Chintesență. *Darurile și bunătățile care le are întru sine untul de rosmarin, adecă valsamul ce s-au numit de doftorii cei ce l-au izvodit cuvîntă esențiia, adecă pempiusiia — a cincea ființă* (a. 1792). CAT. MAN. II, 630.
— Din ngr. **πεμπιουσία.**

PÉMSEL s. n. v. **pensulă.**

PENÁ vb. I. Tranz. (Jur.; rar; folosit la participiu) A penaliza **(1).** *Se citează prin aceasta ca . . . să se prezinte la acest tribunal ca inculpat pentru faptul prevăzut și penat de art. 239.* MON. OF. (1906), 31. *Învinuitul . . . comite, continuîndu-și fapta, delictul prevăzut și penat de acest text.* COD. PEN. R. P. R. 6.
— V. **penă.** Cf. fr. peiner.

PENÁGIU s. n. v. **penaj.**

PENÁJ s. n. **1.** (Rar) Panaș. *Soldații aveau chipiul cu penaj.* SANDU-ALDEA, U. P. 128, cf. CADE, DM, DN[2].
2. (Cu sens colectiv) Totalitate a penelor[1] **(I1)** unei păsări; (rar) penet, peniș **(2).** *S-a oprit din zbor o cioară Ireală, ca un duh, Cu penajul ei feeric, Ca o cupă de-ntuneric.* TOPÎRCEANU, M. 12. *Glasul papagalului suna mai uricios pornind din trupul cu penaj de perlă.* TEODOREANU, M. II, 20. *Ieșea din desișul de alun ierunca cu pui . . . cu penajul de coloarea frunzelor toamnei.* SADOVEANU, O. VII, 422. *Penajul aripilor le lucește transparent.* id. ib. VIII, 400, cf. IORDAN, L. R. A. 29, 175. *Întreg penajul este negru-fumuriu.* LINȚIA, P. II, 8. *Vulturi cu penaj întunecat zburau pe deasupra.* CONTEMP. 1954, nr. 411, 1/3. *I se ridicau furiile valuri-valuri, ca penajul curcanului.* VORNIC, P. 206.
— Pl.: *penaje* și *penajuri.* — Și: (învechit) **penágiu** s. n. IORDAN, L. R. A. 29.
— Din fr. **pennage.**

PENÁL[1] s. n. v. **penar.**

PENÁL², **-Ă** adj. (Despre legi, despre dispoziții cu caracter de lege etc.) Care are un caracter represiv; care se ocupă de infracțiuni și care prevede pedepsele aplicabile fiecărui împricinat, în raport cu gravitatea infracțiunii comise. Cf. I. GOLESCU, C. *Condică penală oșlășească* [Titlu]. CONDICA O., cf. NEGULICI. *Medecina făcea treaba legii penale.* MAN. SĂNĂT. 51/30, cf. STAMATI, D. *Legislația noastră penală.* ROM. LIT. 407/3. *Se mulțumi a aplica în toată rigoarea teribila lege penală contra neplatei dărilor.* HASDEU, I. V. 46, cf. DL, DM, DN². *Articolul 427 . . . prevede că delictul de viol nu se pedepsește „dacă, mai înainte ca hotărîrea penală să fi rămas definitivă, a intervenit căsătoria între autor și victimă".* RL 1967, nr. 7 042. ◇ *Drept penal* (și, rar substantivat, n.) = ramură a științei dreptului care se ocupă de normele juridice cu caracter represiv. *Învoielile agricole . . . sînt executate, la nevoie, de către autorități, manu militari, ca și așa-numita în dreptul penal „muncă silnică".* CARAGIALE, O. V, 169. *Doamna își alesese cel mai celebru avocat al timpului în penal.* SADOVEANU, E. 160, cf. DL, DM, DN². *Cod* (sau, învechit, *codice) penal* sau (învechit) *condică penală* = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancționarea lor; culegere, carte care cuprinde aceste norme. Cf. CALENDAR (1860), 94⁶/2. *Poezia întrebuințează același organ de comunicare sau același matertal brut ca și codicele penal.* MAIORESCU, CR. II, 184. *Antica mănăstire Snagovul . . . este hotărîtă de condica penală a țărei spre a servi ca loc de închisoare.* ODOBESCU, S. I, 373, cf. BARCIANU, DL, DM, DN². *Tribunalul nu a avut de ales, conform codului penal francez, decît între achitarea acuzaților judecați în absență și condamnarea lor la închisoare pe viață.* RL 1967, nr. 7 040. *Articolul 427 din codul penal.* ib. nr. 7 042. *Proces penal* sau *acțiune penală* = acțiune în justiție deschisă împotriva unei persoane învinuite de comiterea unei infracțiuni, cu scopul de a obține pedepsirea ei în cadrul legilor, în cazul în care i s-a confirmat vinovăția. Cf. DL, DM. *Se consideră vechime în muncă și timpul cît angajatul . . . a fost suspendat din funcție sau a fost deținut, dacă ulterior a intervenit încetarea procesului penal . . . fără a se constata o vină în sarcina angajatului.* BO (1967), 117. *Fapt penal* = infracțiune. Cf. DL, DM. *Sancțiune* (sau *pedeapsă) penală* = pedeapsă prevăzută de codul penal. Cf. DL, DM. *Au apărut în proces numai ca martori, deși erau pasibili de pedeapsă penală.* RL 1967, nr. 7 042. *Clauză penală* = clauză prin care părțile unui contract evaluează, anticipat, prin apreciere, daunele ce se cuvin creditorului în caz de neexecutare, executare cu întîrziere sau executare necorespunzătoare a obligațiilor contractuale; penalitate **(1)**. Cf. DER I, 662.
— Pl.: *penali, -e.*
— Din lat. **poenalis**, fr. **pénal.**

PENALICÉȘTE adv. Din punct de vedere penal², sub raportul penalității **(1)**; (rar) penalmente. *Nimeni nu poate fi răspunzător penalicește decît de faptele lui.* COD. PEN. R. P. R. 6, cf. DL, DM, SFC II, 143.
— **Penal²** + suf. *-icește.*

PENALÍST s. m. Jurist specializat în probleme de drept penal². *Marii penaliști ai baroului.* STANCU, R. A. IV, 385. *E plină țara de penaliști celebri.* id. ib. 386, cf. DL, DM, DN².
— Pl.: *penaliști.*
— Din fr. **pénaliste.**

PENALITÁTE s. f. **1.** Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă judiciară; p. ext. pedeapsă judiciară aplicată. *Soțietățile . . . au consacrat oarecare penalități pentru cei ce violează pactul sau legătura soțială.* CONCORDIA, 18¹/15, cf. ROMÂNUL (1858), 47¹/3. *Cel ce nu va păzi această orînduială se va da în judecată, spre a-și primi penalitatea după lege.* MO (1860), 26/20, cf. PROT.-POP., N. D. *Penalitatea cea mai potrivită* [pentru trădător] *ar fi . . . să simtă . . . necurmatele blăsteme ale posterității.* HASDEU, I. V. 149, cf. DM, DN². ✦ Spec. (Și în sintagma *penalitate convenită*, MDD) Clauză penală, v. penal². Cf. DER.
2. (Și în sintagma *penalitate bănească*) Faptul de a fi pasibil de o despăgubire; p. ext. despăgubire (în bani), amendă. *Răul dar vine din nesațiul de cîștig al întreprinzătorilor și din marea înlesnire ce găsesc acești oameni de a sfîșia condițiile contractelor fără teamă de penalitate sau răspundere.* FILIMON, O. II, 242. *Prin această creștere progresivă a penalității bănești, debitorul care ar avea posibilitatea, dar nu voiește să-și execute obligația, este constrîns să se conformeze acesteia.* PR. DREPT, 325.
3. (Sport; rar) Penalizare **(3)**.
— Pl.: *penalități.*
— Din fr. **pénalité.**

PENALIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A prevedea sau a aplica o anumită sancțiune penală; (rar) a pena. Cf. DM.
2. A prevedea sau a cere o anumită despăgubire (bănească); a amenda.
3. (Sport) A aplica o anumită sancțiune pentru încălcarea regulamentului de joc sau a normelor prevăzute de un concurs sportiv. Cf. DM.
— Prez. ind.: *penalizez.*
— Din fr. **pénaliser.**

PENALIZÁRE s. f. Acțiunea de a penaliza și rezultatul ei.
1. Cf. penaliza **(1)**. Cf. DM.
2. Cf. penaliza **(2)**. *Dacă penalizările și alte plăți care rezultă din risipă și organizarea defectuoasă ar fi evitate, cheltuielile s-ar putea echilibra.* RL 1967, nr. 7 176.
3. Cf. penaliza **(3)**. *Proba de 15 km (trei tragери) a fost cîștigată de schiorul român . . . cu 1 h 2′ 48″ (7′ penalizare).* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 206.
— Pl.: *penalizări.*
— V. **penaliza.**

PENALIZÁȚIE s. f. (Rar) Penalizare **(1)**. Cf. DN².
— Pl.: *penalizații.*
— Din fr. **pénalisation.**

PENALMÉNTE adv. (Rar) Penalicește. *Responsabilul civilmente și penalmente.* ap. IORDAN, L. R. A. 190, cf. SFC II, 197.
— Din fr. **pénalement.**

PENÁLTI s. n. Lovitură de pedeapsă de la unsprezece metri, la fotbal, de la patru metri, la polo, de la șapte metri, la handbal etc., dictată împotriva echipei care s-a făcut vinovată de comiterea unei greșeli grave în zona de apărare. Cf. IORDAN, L. R. A. 499, DN². *Rapidiștii au învins în urma unui penalti acordat în repriza secundă.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 586. *Penaltiul acordat echipei noastre în minutul 60 a fost ratat.* ib. 1966, nr. 6 943. *În urma unei pătrunderi periculoase, . . . a făcut henț în careu, arbitrul dictînd, firește, penalti.* ib. nr. 6 957. *Deși a fost faultat în careu, conducătorul jocului n-a dictat sancțiunea cuvenită — penalti.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 3/4. *În meciul de la Madrid, Real a condus cu 4—0 prin golurile marcate de Amancio (2), Gento din penalti și Veloso.* ib. 4/2.
— Scris și: *penalty.* IORDAN, L. R. A. 499. — Pl.: *penaltiuri.*
— Din fr. **penalty**, engl. **penalty.**

PENÁR s. n. Cutiuță paralelipipedică de lemn, de metal etc., de obicei prevăzută cu despărțituri, în care se păstrează (de către școlari) penițele, tocurile, creioanele etc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *I-am făcut un penar, în care să-și ție creionul.* VLASIU, A. P. 313. *Am primit ca premiu un penal, cu două creioane.* în SCL 1969, 328, cf. IORDAN, L. R. A. 162, NOM. MIN. I, DL, DM, DN². *Coperți din plastic, globuri terestre, penare din plastic.* RL 1967, nr. 7 120.
— Pl.: *penare.* — Și: (rar) **penál** s. n.
— Din germ. **Pennal**, sub influența suf. *-ar.*

PENÁRI s. m. v. **păuar.**

PENÁT, -Ă adj. (Bot.; despre frunze) Cu nervurile pornind perechi dintr-o nervură centrală; (despre frunze compuse) care este dispus (perechi) de o parte și de alta a pețiolului. *Foile penate.* FLORA MOLD. I, 43, cf. BARASCH, I. N. 127, CADE. *Salcîmul are frunzele penate.* DL, cf. DM, DN².
— Pl.: *penați, -te.*
— Din lat. **pennatus,** fr. **penné.**

PENĂȚI s. m. pl. (În mitologia romană) Zei protectori ai căminului și ai familiei, care erau venerați sub forma unor statui așezate pe vatră. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., BARCIANU, V. *Un neam... Vine-n pămîntul italic și-aduce penații din Troia.* COȘBUC, AE. 12, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, DN², DER. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Nimeni nu dormea în noaptea Cea de veghe. Nici penații Viitoarei generații.* BLAGA, P. 184. ✦ Fig. Casă (părintească), cămin. *Ne-am restabilit în penații noștri din Schöneberg.* CARAGIALE, O. VII, 174, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Oriunde își așază penații, se face liniște și se bea șvarț bun.* SADOVEANU, O. VII, 704, cf. DL, DM, DN².
— Din lat. **penates.** Cf. fr. p é n a t e s.

PÉNĂ s. f. (Latinism învechit) Pedeapsă **(2)** (în bani). *Penă bănească.* ASACHI, î. 25/2. *Așezînd pentru ucidere penă seau gloabă de bani.* id. ib. 45/33, cf. ARISTIA, PLUT., ALEXI, W.
— Pl.: *pene.* — Și: (neobișnuit) **pînă** s. f. STAMATI, D.
— Din lat. **poena,** fr. **peine.**

PÉNCHE s. n. v. **tenehi.**

PENCHI s. m. v. **pinchiu.**

PÉNCHIU s. m. v. **pinchiu.**

PÉNCIU s. m. v. **pinchiu.**

PENDÁDĂ s. f. (Grecism învechit, rar; în loc. v b.) **A sui la pendadă** = a boieri, a înnobila. *Măria-sa ... sui la pendadă pe mulți cărora nu li se cădea.* ZILOT, CRON. 76/29.
— Din ngr. **πεντάδα.** Cf. p r o t i p e n d a d ă.

PENDAGÓN s. n. v. **pentagon.**

PENDAMÉTRU s. n. v. **pentametru.**

PENDÁNT s. n. Obiect care formează împreună cu altul o pereche simetrică. Cf. DN².
— Pl.: *pendante.*
— Din fr. **pendant.**

PENDÁR s. m. (Grecism învechit) Termen folosit pentru a denumi moneda turcească echivalentă cu cinci parale sau cu cinci lei vechi și care a circulat și în țările române; (învechit) beșlic. *Grecii și moldovenii numeau această monedă pendar.* ȘIO II₁, 48, cf. I. BRĂESCU, M. 78, SCRIBAN, D.
— Pl.: *pendari.*
— Din ngr. **πεντάρα.**

PÉNDEL s. n. v. **pendul.**

PENDELÉU s. n. (Transilv. și Maram.) Fustă (din pînză albă) pe care o poartă (pe dedesubt) femeile de la țară. V. p o a l ă. *Fetele... de la briu în jos poartă pindeleu... făcut din pînză, peste care poartă zadie.* CANDREA, Ț. O. 7. *Să văd rotia (rochia) cum se poartă: Poartă-se bugăt de rău, Că-i-n loc de pindeleu.* VAIDA, cf. CABA, SĂL., COM. SAT. V, 29. *Nu să cade nici o leac' Pendeleu-mpăturat Și-n casă nemăturat.* ARH. FOLK. I, 170, cf. ALR II 3 315/279, 346, 349, 3 352/346, LEXIC REG. 21.
— Pl.: *pendelee.* — Și: **pindeléu, pindiléu** (CABA, SĂL.), **pintiléu** (ARH. FOLK. VI, 298) s. n.
— Din magh. **pendely.**

PENDÉNT, -Ă adj. v. **pendinte.**

PENDENTÍV s. n. v. **pandantiv.**

PENDÉNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Dependență. Cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.
— Pl.: *pendențe.* — Și: **pendínță** s. f. PROT.-POP., N. D.
— Din lat. **pendentia.**

PENDÍNTE adj. invar. **1.** Care este subordonat cuiva, care depinde de ... Cf. ARISTIA, PLUT. PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U. *Institut pendinte de minister.* DL, cf. DM, DN². *Întreprenorii pendinte de M.I.C.* RL 1968, nr. 7 394.

2. (Despre chestiuni teoretice sau practice) Care n-a fost încă soluționat (și este în discuție), care așteaptă să fie rezolvat de un anumit for competent; s p e c. (despre probleme în litigiu) care urmează să fie judecat sau este în curs de cercetare; asupra căruia nu s-a pronunțat încă o hotărîre judecătorească. *Combătea orice încercare de a regula chestia din nou pendentă a căilor ferate.* MAIORESCU, D. II, 12. *Al doile-ți va zice... Să-i pui procesu-n stare Ce stă pendent la curte.* I. NEGRUZZI, S. II, 30, cf. CADE. *Cererea de sechestru judiciar, astăzi pendinte înaintea noastră.* KLOPȘTOCK, F. 313, cf. DM, DN². *Proiectul cuprindea două clauze care reglementau în parte chestiunile pendinte dintre cele două țări.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 730.
— Și: (rar) **pendént, -ă** adj.
— Din lat. **pendens, -ntis,** fr. **pendant.**

PENDÍNȚĂ s. f. v. **pendență.**

PENDÚL s. n. **1.** (Astăzi mai ales în forma *pendulă;* și în sintagma *ceas cu pendulă*) Ceas de perete (sau de masă) a cărui mișcare este reglată de un pendul **(2)** și care, de obicei, marchează orele și jumătățile de oră prin sunete. *Un ceasornicar a făcut prin a sa născocire un pandul (ceasornic de părete sau de masă).* CR (1829), 198¹/19. *Între sfărîmăturile ce undele aduseseră lîngă țărmuri, sălbaticii găsiră un pendul (ceasornic de masă sau de părete).* ib. (1832), 294¹/3. *Să va face, în magazia acei case în Eși, vînzare cu mezat a mărfurilor, precum: bijuterii..., ceasornice, pandule (ceasornice de masă), postavuri.* BULETIN, F. (1833), 195²/14, cf. POLIZU. *Toate pendulele de aur și de argint care se aflau în salon începură să bată miezul nopții.* BOLINTINEANU, O. 252, cf. DDRF, BARCIANU. *Pendule, de perele și de masă, montate în fier, lemn, faianță, porțelan sau alte materii comune.* NICA, L. VAM. 189. *La spate, în perete,... un pendul leneș — zgîrcit la minute.* BASSARABESCU, V. 68. *Pendula uriașă din hall bătea, pe un ton impunător de catedrală, ceasul șapte.* id. S. N. 182. *Tablouri puține, o pendulă florentină.* CAMIL PETRESCU, T. II, 223. *Intră Constantin Lipan, confruntîndu-și ceasul cu pendulul din perete.* C. PETRESCU, Ć. V. 89. *Odaia de lucru: fotolii și canapea de piele castanie,... bibliotecă, pendulă cu barometru.* TEODOREANU, M. II, 22. *Unde-i tic-tac-ul pendulei negre cu ore aurite?* id. M. U. 178. *Pendula însemna clipele rar.* SADOVEANU, O. II, 160, cf. XI, 539. *Două pendule... bătură deodată ora cu tonuri deosebite.* CĂLINESCU, S. 206. *Sub bătaia de bronz a pendulei bătrînești,... timpul nu se măsura în ani, ci în luni.* V. ROM. iunie 1954, 157. *Pendula masivă, de nuc afumat, arată ora zece.* ib. noiembrie 1954, 15. *Din salonul de alături se auzea limba pendulei bătînd grav, cuminte.* DEMETRIUS, A. 243. *Se aud bătăile pendulei.* H. LOVINESCU, C. S. 80. *Pendula din perete bătea tare, cu sunetul ei cristalin.* BARBU, P. 173. *Pendula bate rar, pulernic, orele.* S mai 1960, 28. ◇ *Pendulă astronomică* = aparat de măsură a timpului bazat pe izocronismul micilor mișcări ale pendulului matematic. Cf. DER. *Pendula astronomică este așezată, de obicei, la presiune și temperatură constantă.* ib.

2. Corp solid, suspendat într-un punct fix, care execută mișcări oscilatorii (într-un plan fix) de îndată ce este scos din poziția de echilibru stabil; p. ext. dispozitiv sau piesă a unui mecanism, a căror oscilație reglează mișcările unei mașini sau ale unui instrument; s p e c. limba pendulului **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DM, DN². *Un pendul de greutate „p" oscilează între două poziții extreme care fac cu verticala unghiuri de 60°.* TRIGONOMETRIE, 23, cf. ALRM II/I h 376/682. ◇ (Ca termen de comparație) *Începu iar să legene capul de la dreapta la stînga, de la stînga la dreapta, monoton, egal, ca un pendul.* C. PETRESCU, Î. I, 205. *Ședea acum cu o coapsă pe marginea fotoliului bătrînului, jucîndu-și, ca o pendulă, piciorul.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Trupul lui Oroș începu să se clatine ca un pendul.* STANCU, R. A. III, 79. *Pe gîtul scurt, vinele groase . . . îi băteau ritmic, ca pendulul unui ceasornic.* V. ROM. aprilie 1955, 134. ◇ *Ceas cu pendulă* = pendul **(1)**. *Se ridica și privea ceasul cu pendulă.* BARBU, P. 148. *Pendul matematic* (sau *ideal, simplu*) = aparat alcătuit dintr-un corp de dimensiuni foarte mici (considerat ca un punct material greu), atîrnat la unul dintre capetele unui fir inextensibil și subțire, astfel încît, sub acțiunea propriei sale greutăți, oscilează în jurul celuilalt capăt, fix, al firului. *Un așa instrument se numește un pendel simplu.* STAMATI, F. 31/8. *Un pendul simplu sau ideal se compune dintr-un punct material M greu însă fără de volum, atîrnat de un fir AM inestensibil însă fără greutate.* PONI, F. 25. *Pendul fizic* (sau *compus, real*) = pendul **(2)** considerat ca fiind compus dintr-o infinitate de pendule simple, de lungimi diferite. Cf. id. ib. 27. *Pendulul lui Foucault* = pendul matematic al cărui punct de suspensie participă la mișcarea de rotație diurnă a pămîntului. *O probă . . . a mișcării de rotațiune a pămîntului ne-o mai dă pendulul lui Foucault.* CULIANU, C. 64, cf. LTR². *Pendul electric* = pendul **(2)** care este folosit ca electroscop. *Un mic aparat numit pendul electric, compus dintr-un picior de sticlă . . . de care se află atîrnată . . . o mică bombiță de măduvă de soc.* PONI, F. 195. *Pendul compensator* = pendul matematic astfel construit încît să păstreze, la orice temperatură, aceeași lungime. Cf. id. ib. 112.

— Pl.: *pendule.* — Și: **pendúlă** s. f., (învechit) **péndel, pandúl** s. n.

— Din fr. **pendule**, lat. **pendulus**, germ. **Pendel**[uhr].

PENDULÁ vb. I. I n t r a n z. (Despre pendule) A se mișca alternativ, la intervale regulate și în sensuri opuse, a o s c i l a **(1)**; p. g e n e r. (despre alte obiecte sau despre oameni ori părți ale corpului lor) a face mișcări (lente) asemănătoare cu acelea ale pendulului **(2)**, a se mișca alternativ în direcții opuse, a s e l e g ă n a, a s e b a l a n s a. *Niciodată nu ședea de-a binelea. Pendula mereu, uneori imperceptibil, dar niciodată nu se oprea efectiv.* TEODOREANU, M. U. 27. [La pilit] *mișcarea se execută din brațe și numai la degroșările grele pendulează și corpul.* ORBONAȘ, MEC. 226. *Cilindrul . . . pendulează izbind ușor cutia cu ace la fiecare rost.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 339. *Trupul omului spînzurat cu picioarele în sus pendula pe o rază largă.* STANCU, R. A. III, 81. *Ochelarii îi căzuseră de pe nas și-i pendulau pe burtă.* T. POPOVICI, SE. 498. ✦ F i g. (Rar; despre populații) A trece (mereu) dintr-un loc în altul, a se deplasa dintr-un loc în altul (și la anumite intervale). V. m i g r a. *Peste valurile* [Oltul]*lui, mereu rostogolite la vale, alte valuri de oameni au trecut, dintr-o parte în alta și înapoi, pendulînd între răsărit și apus, între miazănoapte și miazăzi.* BOGZA, C. O. 411. ✦ F i g. (Despre oameni) A trece ușor de la o stare la alta, a fi nehotărît, instabil; a oscila **(2)**. *Aceste impulsuri sînt contradictorii și omul care le trăiește deodată pe amîndouă pendulează între cele două extreme și nu-și găsește un echilibru interior.* V. ROM. ianuarie 1957, 219. *Cititorul pendulează între bucurie și teamă.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/6.

— Prez. ind.: *pendulez.*

— V. **pendul.**

PENDULÁR, -Ă adj. (Despre organe de mașini, sisteme tehnice etc.) Care oscilează **(1)**, care are o mișcare (ca) de pendul **(2)**; (despre mișcarea acestor organe, sisteme etc.) care este asemănătoare sau specifică mișcării pendulului; oscilatoriu, oscilant **(1)**. *Rulmenții se pot construi în așa fel, încît să dea voie arborelui să ia și o mică înclinare într-o parte sau în cealaltă. Asemenea rulmenți se numesc oscilanți sau pendulari, spre deosebire de ceilalți, care se numesc fixi.* SOARE, MAȘ. 87. *Cilindrul . . . execută o mișcare pendulară.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 338. *Granulator pendular.* NOM. MIN. I, 66, cf. DN². ✦ F i g. Care se caracterizează prin treceri (periodice) de la o stare la alta. *Nu poate fi vorba astfel de o evoluție completă, ci numai de o perindare pendulară.* RALEA, S. T. III, 17.

— Pl.: *pendulari, -e.*

— **Pendul** + suf. *-ar.* Cf. fr. p e n d u l a i r e.

PENDULÁRE s. f. Acțiunea de a p e n d u l a și rezultatul ei; oscilație a unui pendul **(2)** sau a unui obiect asemănător cu un pendul față de poziția de echilibru, o s c i l a r e **(1)**; p. g e n e r. legănare, balansare. *Pendularea* [scrînciobului] *s-a micșorat.* IBRĂILEANU, A. 123. *Pendulările pronunțate influențează poziția pilei.* ORBONAȘ, MEC. 226, cf. DM, DN². ✦ Variație lentă, oscilantă a valorii unei mărimi în jurul unei valori medii sau al unei valori de referință. Cf. DER. ✦ F i g. Trecere (periodică) dintr-un loc într-altul; fluctuație. ✦ F i g. Trecere (bruscă și periodică) de la o stare la alta. *Pendularea între registre stilistice deosebite este atitudinea unui sceptic care încearcă să se salveze prin umor din melancoliile care îl bîntuie.* VIANU, A. P. 254. *Munți, sate și păduri sînt supuse acestei largi pendulări* [între basm și realitate], *ieșind și întorcîndu-se în legendă, de jur-împrejurul Oltului, într-o mare horă a lumii.* BOGZA, C. O. 187. *Această pendulare între grav și comic este oarecum generală.* T noiembrie 1962, 62.

— Pl.: *pendulări.*

— V. **pendula.**

PENDULARÍST s. m. Muncitor calificat care lucrează la un ferăstrău mecanic. Cf. NOM. PROF. 31.

— Pl.: *pendularișți.*

— De la **pendula.**

PENDÚLĂ s. f. v. **pendul.**

PÉNE prep., conj. v. **pînă.**

PENEÁG s. n. (Mold.) Parte a cizmei situată deasupra călcîiului, de care se prinde pintenul. *Flăcăii au, pentru sărbători, ciobote cu turea tca strîmtă, răscroite dinapoi, cu pinteni de piele bătuți în peneag.* ȘEZ. IX, 34. *Peneagul (partea de deasupra călcîiului), ca și turea tca, este dintr-o singură bucată, de cele mai multe ori.* PAMFILE, I. C. 348, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *peneaguri.*

— Etimologia necunoscută.

PENÉL s. n. **1.** Pensulă mică avînd coada subțire și lungă, cu care se pictează; (rar) pană¹ **(I 3)**. *Judecata însuși a unui poet este mai totdauna colorată de imaginația sa; condeiul său este un penel.* HELIADE, GR. P. 39/17. *Îmi porunceșe să iau penelul (condeiul zugravului) fără sfială.* MARCOVICI, C. 45/19, cf. STAMATI, D. *Niște sprîncene pe care penelul nu le-ar fi încordat cu atîta delicateță încoronau ochii ei negri ca mura.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Care artist, care amator, care om de bun simț și de treabă ar îndrăzni să ia un penel și să îndrepteze o trăsătură măcar a unui Rafael . . . ?* CARAGIALE, O. III, 14. *Prin cîteva aruncături de penel, face ca toți aceleași mîini ridicate în sus să ceară mila și îndurarea cerească.* GHEREA, ST. CR. III, 323, cf. DDRF, ALEXI, W. *Subit, sub agilul penel, Podoaba abia căpătată Răsare pe pînză la fel.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II,

33, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Versurile lui ... zugrăvesc din trăsături largi de penel tablouri imense istorice și legendare.* SADOVEANU, E. 226. *Contemplatorul recunoaște în priveliștea ce i se înfățișează un motiv artistic, vrednic de penelul unui pictor.* VIANU, A. P. 48, cf. DM, DN². ◇ Fig. *Soarele este zeitatea artei (picturei); razele sale sînt penelul tablourilor universului.* BARASCH, M. III, 37/5. ✦ Fig. Stil, mod de a picta; măiestrie artistică (specifică unui pictor). *Era o tînără damă blondă a căreia figură avea acea blîndețâ ce se vede învecinată de penelul lui Rafael.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Ce scene atunce vrednice de penelul lui Hogart!* id. ib. 239. *Un neastîmpărat îndemn mă silea ... să văpsesc coale întregi de hîrtie, cercînd să fac portrete făr-a mă vedea înzestrat de natură cu penelul ei de aur.* SION, C. XI/1. *Suburbii vechi ... capătă viață și-și dezvăluiesc parcă tot misterul sub penelul lui puternic.* ANGHEL, PR. 156. *Sub penelul acestui genial pictor dispar ca prin minune toate formele ascuțite și osoase ale chipurilor.* HOGAȘ, DR. I, 39, cf. DM, DN², DER.

2. P. a n a l. (Rar) Smoc de fire de păr care atîrnă sub organul genital, la cerb, la căprior, la mistreț etc. Cf. STOICA, VÎN. 19.

— Pl.: *peneluri* și *penele.*

— Din it. **pennello.**

PENÉLE s. f. pl. (Prin nordul Mold.) Fîșii de tei din care se fac funii, odgoane. I. CR. VI, 313.

— Etimologia necunoscută. Cf. p a n ă[1].

PENEPLÉNĂ s. f. Formă de relief relativ netedă, larg ondulată, cu porțiuni mai înalte, rezultată în urma acțiunii de nivelare, prin eroziune și denudație, exercitate (sub influența agenților externi, de-a lungul perioadelor geologice) asupra regiunilor muntoase de cutări vechi. *Munții Măcinului ... au fost puternic erodați și transformați într-o peneplenă.* ONCESCU, G. 36. *Peneplena nu reprezintă o regiune perfect netedă, ci o suprafață larg ondulată (vălurită) cu porțiuni mai înalte.* LTR². *Se ridică, pe alocuri, deasupra peneplenelor ..., protuberanțele alpine, care aduc nota lor de zbucium în liniștea măreață a peneplenelor monotone.* MG I, 78, cf. DN². *Suprafața peneplenei nu coincide cu planurile de strate, ci le retează sub unghiuri diferite.* DER.

— Pl.: *peneplene.*

— Din fr. **pénéplaine.**

PENEPLENIZÁRE s. f. Fenomen de reducere a înălțimilor relative ale unei regiuni pînă la nivelul fundului văilor și de secționare a formelor accidentale de relief din partea superioară a acestor înălțimi. Cf. LTR². *În condițiile climatului arid, are loc ... cea mai largă dezvoltare a procesului de peneplenizare.* MG I, 161.

— Pl.: *peneplenizări.*

— De la **peneplenă.** Cf. fr. p é n é p l a n a t i o n.

PENEPLENIZÁT, -Ă adj. (Despre regiuni muntoase de cutări vechi) Care a suferit acțiunea de peneplenizare; transformat în peneplenă. *Din cuprinsul acestui relief peneplenizat se detașează net prispa marginală.* MG I, 153.

— Pl.: *peneplenizați, -te.*

— De la **peneplenă.**

PENÉT s. n. (Rar) Penaj **(2).** *Cu penetul ca sideful Strălucește-o porumbiță, Cu căpșorul sub aripă, Adormită sub o viță.* EMINESCU, O. IV, 280. *Un pescărel cu penet strălucit ... își căuta așezare fluturînd din aripi.* SADOVEANU, O. XVIII, 627, cf. IORDAN, L. R. A. 175. *Pe umeri simt crescînd aripi De vultur ... Tot colbul cerului se-ncurcă Prin uriașul meu penet.* BENIUC, V. 11. *Îi ciugulesc din pălmi păsările ... Cu cioc de mărgean, cu penet de atlaz.* BRAD, T. 23. ✦ Totalitatea penelor[1] **(I 1)** din coada unei păsări. *Păuni care-și rotesc penetul.* V. ROM. ianuarie 1954, 74.

— **Pană[1]** + suf. *-et.*

PENETRÁ vb. I. (Livresc) **1.** T r a n z. și i n t r a n z. A pătrunde **(1).** *Căldura poate fi privită ca un agent, ca un fluid ce penetră toți corpii în vremea încălzirei.* MARIN, F. 4/26, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DN². **2.** T r a n z. A pătrunde **(3).** *Toate chipurile acelei multiple lumi sînt penetrate de solemnitatea circumstanței.* CARAGIALE, O. III, 83. **3.** T r a n z. F i g. A pătrunde **(4).** *Semnele semnelor mai preafund penetrîndu-le, cu mintea și cu gîndul le socotește.* MICU, L. 34/2.

— Prez. ind.: *penetrez,* pers. 3 și (învechit) *penétră.*

— Din fr. **pénétrer,** lat. **penetrare.**

PENETRÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi străbătut (cu ușurință) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau care poate primi în masa lui o materie, un corp, un element sau o substanță străină. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Structura gramaticală ... și fondul principal de cuvinte formează aspectul cel mai stabil al limbii, pentru că sînt cel mai greu penetrabile.* L. ROM. 1953, nr. 3, 99. *Sintaxa este mai penetrabilă decît morfologia.* GRAUR, I. L. 159. *Cel mai penetrabil, deci mai susceptibil de îmbogățire, este vocabularul limbii.* MACREA, F. 16, cf. DM, DN². **2.** (Rar; despre ochi, privire) Pătrunzător **(1).** *E o femeie tînără ..., cu trăsături mobile, fin conturate, cu ochi întunecați, penetrabili și gură senzuală.* CĂLINESCU, E. 29.

— Pl.: *penetrabili, -e.*

— Din fr. **pénétrable.**

PENETRABILITÁTE s. f. Însușirea de a fi penetrabil **(1).** Cf. PROT.-POP., N. D. *Putem observa fapte care par că ne arată că un corp poate străbate înlăuntrul altuia... Cercetînd cu luare-aminte însă aceste fapte, ne putem convinge că în ele penetrabilitatea nu este decît aparentă.* PONI, F. 5. *Gradul de penetrabilitate al structurii gramaticale față de fondul principal este ... diferit: fondul principal ... este mai penetrabil.* L. ROM. 1953, nr. 3, 99. *Gradul de penetrabilitate al elementelor „noii calități" este inegal în diferitele părți ale limbii.* MACREA, F. 16, cf. DM, DN².

— Din fr. **pénétrabilité.**

PENETRÁNT, -Ă adj. (Livresc) Pătrunzător **(1).** Cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Semaforul taie ploaia penetrantă.* VINTILĂ, O. 11, cf. DM. ◇ Fig. *Păseau singuri în această melancolie penetrantă a naturii.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 153. *Tristețea e bărbătească și penetrantă, dar ea nu întunecă ... temeiurile adînci ale dragostei de viață.* s februarie 1960, 17. ◇ (Med.) *Plagă penetrantă* = plagă care străbate țesuturile în profunzime. *A doua urgență ... [sînt] plăgile penetrante și fracturile deschise.* BELEA, P. A. 11. ✦ Pătrunzător **(2).** Cf. DL, DM, DN².

— P.: *penetranți, -te.*

— Din fr. **pénétrant.**

PENETRÁNȚĂ s. f. (Rar) Penetrație **(1).** Cf. LTR², SFC II, 115.

— Pl.: *penetranțe.*

— Din fr. **pénétrance.**

PENETRÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a p e n e t r a **(1)** și rezultatul ei; s p e c. penetrație **(1).** *Maclele de penetrațiune rezultă din penetrarea regulată a doi sau mai mulți indivizi, așa că se naște un ax de simetrie superioară.* MURGOCI-LUDWIG, M. 37. *După modul în care se aplică efortul, se deosebesc: penetrare statică și penetrare dinamică.* LTR², cf. DN².

— Pl.: *penetrări.*

— V. **penetra.**

PENETRÁȚIE s. f. **1.** Pătrundere în adîncime sau pînă în partea opusă, s t r ă p u n g e r e, r ă z b a t e r e, s t r ă b a t e r e; s p e c. întrepătrundere a două corpuri (poliedrice, cilindrice sau conice) sau a

două suprafețe care se intersectează după linii frînte sau curbe, (livresc) p e n e t r a r e; (rar) penetranță. Cf. MURGOCI-LUDWIG, M. 37, ALEXI, W. *Puterea de penetrație sau de perforație a plumbului depinde de cantitatea și calitatea pulberei de vînat.* STOICA, VÎN. 12, cf. LTR², DM, DN². ◇ F i g. *Chiar în pictura omului elementar intuiția scriitorului nu este călăuzită de norma penetrației naturaliste, coborînd către instincte.* VIANU, A. P. 221. *Caracterul sobru, lapidar al stilului, însoțit de puternice penetrații în resorturile sufletului uman, amintește de arta lui Caragiale.* VARLAAM-SADOVEANU, 309.

2. Pătrundere, infiltrare, extindere sau circulație în spațiu. *Această ofensivă a lui Traian a fost condiționată de politica de penetrație spre sud-vest . . . începută de daci încă de la Burebista.* PÂRVAN, G. 117. *Stabilirea căilor de penetrație în comună, ca: șosele, autostrade, căi ferate.* LEG. EC. PL. 493. *Arterele de penetrație și de tranzit.* RL 1968, nr. 7 387.

3. F i g. (Rar) Pătrundere **(4).** *Îndeobște, un istoric literar nu greșește prin judecăți înguste, ci prin lipsă de penetrație.* CONTEMP. 1956, nr. 493, 1/1.

— Pl.: *penetrații.* — Și: (învechit) **penetrațiúne** s. f.

— Din fr. **pénétration.**

PENETRAȚIÚNE s. f. v. **penetrație.**

PENEȚELÚȘ s. n. v. **pințăluș.**

PENEȚILÚȘ s. n. v. **pințăluș.**

PENGEÁ s. f. v. **pingea.**

PENGELÍ vb. IV v. **pingeli.**

PENGHÉU s. m. (Prin Transilv.) Numele unei monede de metal sau al unei bancnote maghiare. Cf. BL II, 59. *Un păngău de o sută.* ALR II 4 277/574. ◇ E x p r. **A nu face (nici) un pengheu găurit** = a nu face (nici) două parale, v. p a r a³ **(1).** *Și eu . . . eu ce să fac? — Tu să șezi frumos . . . Ești mîna mea cea dreaptă. Moțanu, Guiaș, Spinanție nu fac un pengheu găurit.* T. POPOVICI, s. 268.

— Pl.: *penghei.* — Și: **păngău** s. m.

— Din magh. **pengő.**

PENGÍCĂ s. f. v. **pingea.**

PÉNI¹ s. m. Monedă divizionară engleză, valorînd a douăsprezecea parte dintr-un șiling sau (după introducerea sistemului zecimal) a suta parte dintr-o liră. Cf. DN². *Introducerea sistemului zecimal, în care o liră valorează 100 noi penny . . . este considerată drept o adevărată „revoluție".* RL 1971, nr. 8 185.

— Scris și: (după engl.) *penny.* DN². — Pl.: *peni* și *pence* (SCÎNTEIA, 1971, nr. 8 700).

— Din engl. **penny.**

PENÍ² vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit și regional; complementul indică păsări) A jumuli. Cf. DRLU. *Parcă are cineva vreme ca* [păsările vînate] *să le penească.* în SCL 1969, 328, cf. LEXIC REG. 106. ✦ (Prin nord-estul Olt.; complementul indică fulgii penelor) A scărmăna. Cf. LEXIC REG. II, 30.

2. (Prin Bucov.) A bate o pană¹ **(II 1)** pentru a despica sau pentru a detașa bucăți din materialul respectiv; a fixa, a înțepeni cu pene¹ **(II 2 a).** Cf. LEXIC REG. 106. *Fusul morii e penit cu pene.* GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *penesc.*

— V. **pană¹.**

PENÍBIL, -Ă adj. **1.** Care cauzează (o foarte mare) frămîntare sufletească sau suferință morală, a m a r; care provoacă stări (extrem de) neplăcute, cu efect (extrem de) nedorit, (foarte) greu de suportat; care face pe cineva să se simtă (foarte) încurcat, jenat, stingherit. V. s u p ă r ă t o r, j e n a n t, a p ă s ă t o r. *Un sentiment penibil.* HELIADE, D. J. 177/16. *Era un ce penibil și spăimîntător.* CR (1848), 14¹/69. *Penibilă trebuie să fi fost impresia . . . asupra cititorilor.* MAIORESCU, CR. III, 164. *Un oraș mare în repaos duminical nu este așa de frumos ca în plină activitate; și mie îmi face aceeași penibilă impresie ca și ție.* CARAGIALE, O. II, 211, cf. VII, 39. *Ce penibilă impresie îmi lasă această cumplită sterilitate de idei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 237. *Se făcu o tăcere penibilă, apăsătoare.* id. ib. III, 49. *Un sentiment penibil și complex stăpînea cugetul savantului.* GALACTION, O. A. I, 67. *O discuție . . . penibilă.* C. PETRESCU, Î. I, 48, cf. II, 154. *Trecea . . . prin momente penibile de îndoială și panică.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 55. *(Trecînd peste această chestiune penibilă):* — *Bine, bine.* SEBASTIAN, T. 229. *Ea și-a dat seama care a fost cauza penibilei stîngăcii.* MIHĂESCU, D. A. 14. *Nu se încumeta să meargă din pricina amintirilor penibile despre fiul său.* CĂLINESCU, S. 346, cf. id. E. O. II, 175. *Au început să facă toți glume de prost gust, care îmi erau penibile.* CAMIL PETRESCU, P. 128, cf. id. N. 128. *Își sfîrșeau penibilele, dar extrem de interesantele lor spovedanii.* STANCU, R. A. I, 303, cf. IV, 208. *Nu-și dădea seama de situația penibilă în care se pune.* V. ROM. iulie 1954, 251. *Bunica are un gest de tristețe și de oboseală. Tăcere penibilă.* H. LOVINESCU, C. S. 58, cf. DM, DN². *Un sentiment penibil de vină îi cuprinse pe toți.* BARBU, P. 301. *Trece prin frămîntări penibile.* S august 1960, 82. ◇ (Adverbial; în construcții cu un verb la conjunctiv, la infinitiv sau, rar, la supin, ca nume predicativ pe lîngă persoana a 3-a a verbului „a fi") *Cît este . . . de penibil . . . de a vedea că . . . au dat mai mult crezămînt unor intrige.* ODOBESCU, S. II, 472. *I-ar fi și penibil să mai aibă afaceri.* REBREANU, R. I, 259. *E penibil să analizezi cît e de vinovat uneori sufletul omenesc.* GALACTION, O. 97. *Mi-e penibil să obțin cel mai neînsemnat sprijin datorită nevestei mele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 53. *Ar fi fost penibil . . ., imposibil să fim ceremonioși.* TEODOREANU, M. II, 145. *Bănuia adevărul; îi era totuși penibil să pună pe un om de serviciu să pîndească.* CĂLINESCU, S. 422. *Mi-este penibil să vă atrag atenția în fața trupei că faceți exces de umanitate.* BARBU, P. 300.

2. (Învechit) Care cauzează suferință fizică, durere; chinuitor. *Alină tusea cea penibilă și copioasă.* DESCR. APE, 129/27. *Într-o simțire penibilă (truditoare) glasul este gemător și întrerupt prin suspinări.* FIS. 168/11.

3. Care se face cu greutate, d i f i c i l, g r e u, a n e v o i o s; care cere un efort deosebit, o b o s i t o r, e x t e n u a n t. Cf. ARISTIA, PLUT. *Frumoasa și penibila carieră ce ți-ai preînsemnat.* ap. GHICA, A. 848, cf. ALEXI, W. *Calea Victoriei suportă o circulație penibilă de trăsuri și pietoni.* ARGHEZI, B. 82.

— Pl.: *penibili, -e.* — Și: (învechit) **penîbile** adj. ARISTIA, PLUT.

— Din fr. **pénible.**

PENÍBILE adj. v. **penibil.**

PENICEÁ s. f. (Într-o poezie populară) Penișoară **(I 1).** *Toate apucară Stropuleți pe aripele, Petriceie în penicele.* POP., ap. GCR II, 327.

— Pl.: *penicele.*

— **Pană¹** + suf. *-icea.*

PENICÉL s. n. v. **pințăluș.**

PENICÍL s. n. v. **pințăluș.**

PENICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid penicilic* = substanță cu acțiune antibiotică și bacteriostatică puternică, produsă de unele ciuperci. Cf. LTR², DER.

— După fr. **pénicillinique.**

PENICILINÁZĂ s. f. Enzimă care acționează asupra penicilinei și îi oprește acțiunea antibiotică. Cf. LTR², DER.
— Din fr. **pénicillinase.**

PENICILÍNĂ s. f. Substanță chimică extrasă din culturile unor ciuperci, care se prezintă sub formă de pulbere albă sau gălbuie și are acțiune bacteriostatică și bactericidă. *Experiențele lui Levaditi și Weisman asupra penicilinei au contribuit mult la explicarea modului de acțiune al acestui bacteriostatic.* CONTEMP. 1953, nr. 307, 5/6, cf. DM, DN². *Dacă n-ai temperatură, ce-ți trebuie penicilină?* PREDA, R. 181, cf. DER. *Penicilina acționează asupra bacililor tetanici.* ABC SĂN. 354.
— Din fr. **pénicilline.**

PENICÍLLIUM subst. Nume dat unui gen de ciuperci care se formează pe pîine, aluat etc. și care elaborează substanțe antibiotice. V. m u c e g a i. *Speciile mai importante din genul penicillium sînt grupate în patru diviziuni.* LTR². *Anumite specii de penicillium se cultivă și sînt folosite în industria medicamentelor pentru obținerea antibioticelor.* ib.
— Din lat. **penicillium.**

PENICIOÁRĂ s. f. (Prin Ban.) Peniță **(I 3)**. Cf. p a n ă¹ **(I 6)**. *Să crească pelin și iarbă, Puiculeana să culeagă; Și să facă ea peniță, O peniță mîndruliță, Penicioară de colie S-o pun badii-n pălărie.* HODOȘ, P. P. 50.
— Pl.: *penicioare.*
— **Pană¹** + suf. *-icioară.*

PÉNIG s. m. v. **peaning.**

PENÍN s. n. Mineral din grupa cloritului, care formează cristale pe rocile metamorfice și magmatice, fiind un constituent important al unor șisturi cristaline. Cf. LTR, DER.
— Scris și: *pennin.* LTR. — Pl.: *penine.*
— Din fr. **pénnine,** germ. **Pennin.**

PENINÉRV, -Ă adj. (Bot.; rar; despre frunze) Care are nervuri penate. Cf. CADE.
— Pl.: *peninervi, -e.*
— Din fr. **penninerve.**

PÉNING s. m. v. **peaning.**

PENÍNSOLĂ s. f. v. **peninsulă.**

PENINSULÁR, -Ă adj. **1.** Care se află pe o peninsulă; care aparține unei peninsule; care este specific unei peninsule, de peninsulă. Cf. BARCIANU, DM, DN². ✦ (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., DM, DN². ✦ S p e c. Care este specific Peninsulei Italice sau italienilor, Peninsulei Iberice sau spaniolilor. *Spirit meridional, peninsular chiar, a peregrinat prin viață ca un iscusit navigator.* CONSTANTINESCU, S. II, 153. ✦ S p e c. (Substantivat, m.; mai ales la pl.) Italian. *Peninsularii, îndeosebi genovezii, venețienii..., credeau că pot privi cu dispreț spre soldații de fier ai regelui francez.* SADOVEANU, O. XII, 222.
2. Ca o peninsulă, de peninsulă. *Forma peninsulară a ținutului ce avansează ca un piept puternic de piatră în mare.* F (1891), 19.
— Pl.: *peninsulari, -e.* — Și: (învechit) **peninsulár̂iu** s. m. STAMATI, D.
— Din fr. **péninsulaire.**

PENINSULÁRIU s. m. v. **peninsular.**

PENÍNSULĂ s. f. Întindere de pămînt care înaintează în mare ca o prelungire a uscatului, rămînînd înconjurată din trei părți de apă. *Ostroavele și peninsurile.* COSMOGRAFIE, 16/2, cf. DRLU. *Dezbărcînd întru această peninsulă au adus cel mai de pre urmă ajutoriu spre a ei mîntuire.* AR (1829), 80¹/38. *Căpitanul... au cercetat lăturile peninsulei (giumătate de ostrov).* ib. 137¹/23. *Sînt născuți în peninzulă.* CR (1829), 8²/2. *Toate mijloacele se puseră în lucrare să asigure starea sănătății și să oprească ciuma a se întinde în peninsulă.* ib. (1830), 147¹/30. *Golful Bengalului între amîndouă peninsurile ale Indiilor.* ib. 368¹/23. *Se întinseră... în toată peninsula Greciei și Traciei.* ib. (1846), 19²/51. *Peninsulă... limbă de pămînt înaintată în mare, ca Spania și Italia.* NEGULICI. [Popoarele] *din peninsula orientală a Europii.* ROMÂNUL (1857), 3¹/36, cf. POLIZU. *Se formase în Bergama o școală de muzică... după proiectul maestrului Simon Mayr, ale cărui opere făceau deliciul tutulor teatrelor peninsulei.* FILIMON, O. II, 307, cf. DDRF. *Stăpîn pe cele șapte peninsule.* COȘBUC, S. 173, cf. ALEXI, W. *O limbă de uscat înaintată în mare se numește peninsulă.* MEHEDINȚI, P. 5. *O peninsulă înaintează în mare.* BART, S. M. 21. *Regiunea Crimeea ocupă întreaga peninsulă a Crimeei.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908. *Peste peninsulă... Se tîrăște norul.* BOUREANU, S. P. 7, cf. DM, DN². ◇ (Urmat de diverse determinări, formează împreună cu acestea toponimice) *Călător prin toată Peninsula Balcanică, admite totul, dar cu o rezervă.* GALACTION, O. A. I, 265. *Asta e Peninsula Iberică.* SEBASTIAN, T. 50.
— Pl.: *peninsule.* — Și: (învechit) **peninsură** (pl. *peninsuri*), **peninsolă** (URSU, T, Ș. 252), **peninzulă** s. f.
— Din lat. **peninsula,** it. **penisola,** fr. **péninsule.**

PENÍNSURĂ s. f. v. **peninsulă.**

PENÍNZULĂ s. f. v. **peninsulă.**

PÉNIS s. n. (Anat.; mai ales la oameni) Organul genital masculin extern, care servește și la micțiune. Cf. ENC. ROM., ENC. VET. 81, DN².
— Pl.: *penisuri.*
— Din fr. **pénis,** lat. **penis.**

PENÍȘ s. n. (Rar) **1.** Panaș. *Peniș,... legătură de mai multe pene care se pune spre podoabă.* BARONZI, I. L. III, 204/10, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE.
2. (Cu sens colectiv) Penaj **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Există un derivat în „-iș" (peniș) care exprimă noțiunea de colectiv.* IORDAN, L. R. A. 175. *Pasăre cu penișul alb.* SCRIBAN, D. ✦ Mulțime de pene¹ **(I 1)** căzute de la păsări. *Curtea era plină de peniș.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *penișuri.*
— **Pană¹** + suf. *-iș.*

PENIȘOÁRĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui p a n ă¹.
1. Cf. p a n ă¹ **(I 1)**. *Corbule, din aripioară Dă-mi, te rog, o penișoară, Ca să scriu o hîrtioară.* BELDICEANU, P. 99. *Iacă, îți dau această penișoară de ici, de sub aripă... Pădurețul mulțumi rîndunicii; puse penișoara bine și-și văzu de cale.* MERA, L. B. 156.
2. Cf. p a n ă¹ **(I 3)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Prutule, apă vioară, face-te-ai neagră cerneală, Spuma ta, o mesișoară, Stuhul tău, o penișoară, Ca să scriu o hîrtioară.* ȘEZ. I, 47.
II. (Bot.; rar) Numele mai multor specii de ciuperci nedefinite mai de aproape. Cf. CIHAC, I, 191, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *penișoare.*
— **Pană¹** + suf. *-ișoară.*

PENITENCIÁR, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. Loc în care sînt deținute preventiv persoanele arestate, pînă la judecarea lor, sau în care acestea își execută pedeapsa penală privativă de libertate; închisoare. *Am cercetat dar cu de-amănuntul... așezămintele menite de a răspîndi învățătura... adică școlile, clasele, penitenciarele.* KOGĂLNICEANU, S. A. 105. *Cunoștea aproape toate penitenciarele din țară.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 146, cf. DDRF, ALEXI W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Băiatul portarului*

de la penitenciarul din orașul lor . . . fusese invitat la masă. C. PETRESCU, C. V. 98. *Cumpăram altora rîndul de a fi în garda penitenciarului.* BRĂESCU, A. 231. *Garda penitenciarului se compune din 36 de soldați.* SADOVEANU, O. II, 489, cf. SCRIBAN, D. *Inculpatul să fi lucrat în penitenciar, pentru comutarea detențiunii preventive.* COD. PEN. R. P. R. 25. *Membru al Consiliului Consultativ al Afacerilor Interne pentru regimul penitenciarelor.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 10/5, cf. V. ROM. decembrie 1953, 134. *Un soldat care se liberase din armată și care făcuse parte din corpul de gardă al penitenciarului Jilava.* PREDA, M. 421, cf. DM, DN². *Penitenciarul e pentru escroci.* VINEA, L. I, 405. *Căsătoria . . . a fost încheiată în penitenciar.* RL 1967, nr. 7 042.

2. Adj. Care se referă la închisoare, care aparține închisorii, de închisoare, al închisorii. *Sistemul celular, unde arestatul era închis singur în o chilie . . ., de tot s-au lepădat la 1853, și în locul acestora s-au adoptat sistemul penitencier.* CALENDAR (1856), 69/32. *Spre a controla rezultatul dispozițiilor penitențiare, directorul Departamentului din Năuntru și acel al Justiției vor vizita o dată pe an acest așezămînt.* ib. 73/23, cf. FILIMON, O. I, 308. *Cititorul nostru s-ar putea dar aștepta a găsi într-aceste pagine vreo disertațiune . . . asupra sistemelor penitențiare.* ODOBESCU, S. I, 374. *Concis și searbăd, ca un raport penitenciar, vom mai vărsa puțin venin.* I. BOTEZ, B. I, 168, cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-ci-ar.* — Pl.: *penitenciari, -e.* — Și: (învechit) **penitenciér, -ă, penitențiár, -ă** s. n., adj.

— Din fr. **pénitencier.** — Pentru sensul **2**, cf. și fr. p é n i t e n t i a i r e, lat. p o e n i t ẹ n t i a l i s.

PENITENCIÉR, -Ă s. n., adj. v. **penitenciar.**

PENITÉNT, -Ă s. m. și f., adj. (Rar; în limbajul bisericesc) **1.** S. m. și f. Persoană căreia îi pare rău de păcatele săvîrșite și care, pentru a și le ispăși, se supune unor privațiuni sau pedepse; persoană care face penitență. V. p o c ă i t. Cf. NEGULICI. *Mîinile iertării . . . se împreunară pe capul penitentei!* GALACTION, O. 203. *De penitența sfinției tale ești mulțumit?* . . . id. O. A. I, 228. *Îl urmă, furișîndu-se pe lîngă zid, . . . desculță ca o penitentă.* TEODOREANU, M. II, 19, cf. DM, DN².

2. Adj. (Rar) De penitent **(1)**, ca de penitent. Cf. BARCIANU. *Un fel de reverie penitentă.* TEODOREANU, L. 305. *Viață penitentă.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *penitenți, -te.*

— Din fr. **pénitent,** lat. **poenitens.**

PENITÉNȚĂ s. f. **1.** (Rar) Pocăință. Cf. CALENDARIU (1794), 30/15, DRLU. *Sunat-a ora și vocea penitinței.* HELIADE, O. I, 209, cf. II, 355, NEGULICI, STAMATI, D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 207/30, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

2. (În practicile creștine) Pedeapsă (constînd mai ales din post și rugăciuni) impusă de preot, în urma spovedaniei, celui care a păcătuit, c a n o n; s p e c. privațiuni și chinuri trupești pe care unii călugări și le impuneau, ducînd o viață ascetică; p. e x t. viață ascetică, plină de privațiuni, pe care și-o impune cineva; p. g e n e r. pedeapsă **(2).** *De azi înainte se va îndrepta întru toate și-și va impune o severă și irevocabilă penitență.* HELIADE, D. J. 108/23. *Ne aduce la cunoștință și penitință.* CORNEA, E. I, VI/14. *Confesorul său o trădase . . . vorbind cu mumă-sa . . . despre penitența fructuoasă ce-i impusese.* CR (1848), 30¹/67, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., BARCIANU, V., DM, DN². ◇ (Rar) *Haine* (sau, rar, *straie*) *de penitență* = haine negre din țesătură groasă, grosolan lucrate, purtate de călugării asceți care practicau penitența **(2).** *Să-i punem* [pe școlari] *în straie de penitență, așa cum doamna de Maintenon încălța pe elevele sale cu ghete de plumb?* I. BOTEZ, B. I, 112. ◇ E x p r. **A face penitență** = a executa canonul impus de preotul confesor pentru ispășirea păcatelor. *Pentru a face penitență sîntem venite aci.* LĂZĂRESCU, S. 21/20, cf. 113/21.

3. F i g. (Rar) Lipsuri, sărăcie, privațiuni. *Astfel începu viața de penitență a prințesei.* CĂLINESCU, S. 734. ✦ Abstinență. *Acolo, lăsîndu-se de beție și trăind într-o penitență absolută vreme de cinci ani, și-a revenit la o viață nouă.* V. ROM. noiembrie 1960, 69.

— Pl.: *penitențe.* — Și: (învechit) **penitênție** (CALENDARIU 1794, 30/15), **penitínță** s. f.

— Din lat. **poenitentia,** fr. **pénitence,** it. **penitenza.**

PENITENȚIÁR, -Ă s. n., adj. v. **penitenciar.**

PENITÉNȚIE s. f. v. **penitență.**

PENITÍNȚĂ s. f. v. **penitență.**

PENÍȚĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui p a n ă¹.

1. (Popular) Penișoară **(I 1).** *Cînd era să plece, corbul îi zise: Ține penița asta, voinicule, și cînd vei gîndi la mine, eu voi fi la tine.* ISPIRESCU, L. 44. *Marginile frunții și penițele din jurul nărilor* [păsării] *sînt castanii întunecate.* MARIAN, O. I, 398. *Porumb alb cu gușa verde, Cu penițe zugrăvite.* TEODORESCU, P. P. 39.

2. (Prin Ban.) Cf. p a n ă¹ **(I 6).** *Mă-ntîlnii cu badea-n cale . . . Cu clăbățu plin de pene; Eu îi cerui o peniță, El ceru la mîn' guriță.* HODOȘ, P. P. 65. ✦ (Prin Maram.) Pămătuf de busuioc (cu care se aghezmuiește sau se miruiește); (regional) pană¹ **(I 6).** *Ș-apoi eu ție îți-oi da Și penița mirului, Scaunul județului: Oamenii-i vei mirui.* BUD, P. P. 65.

3. (Prin vestul Munt.) Țandără mică de lemn. UDRESCU, GL. *Mi-a dat în ochi o peniță de brad de la locător.* id. ib.

II. Mică placă concavă de metal, terminată la unul dintre capete printr-un vîrf (despicat), astfel că, adaptată la un toc, servește la scrisul cu cerneală; p. g e n e r. toc (împreună cu placa de metal). Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Se auzea scîrțîitul chinuit al peniței practicantului.* REBREANU, I. 342. *Penițe (condeie) de scris, de tot felul.* NICA, L. VAM. 189. *Am rămas la peniță, adică, față de stilou, la pana de gîscă a vechilor calemgii.* GALACTION, A. 77. *Penița crăcită să nu vrea să scrie.* TOPÎRCEANU, P. O. 157. *Încercă penița pe unghie, ascuți un creion, adună foițele de lemn pe sugătoare.* C. PETRESCU, Î. I, 34. *La ceasul douăsprezece, așeza tocul pe suportul unde mai așteptau o jumătate de duzină, cu penițele proaspăt schimbate.* id. C. V. 143. *Peniță e îngrozitoare (scîrțîe și zgîrie).* TEODOREANU, M. II, 149. *Se aprovizionă cu peniți fine și cu condeie îndemînoase.* SADOVEANU, O. XI, 405. *Un toc școlăresc cu o peniță klaps cu vîrful încă neuscat de cerneală.* STANCU, R. A. I, 252. *Literatul trebuie să înțeleagă că el nu numai scrie cu peniță, ci desenează în cuvinte.* CONTEMP. 1954, nr. 397, 3/1. *Din magazia cu vechituri . . . am scos o peniță știrbă.* ib. 1961, nr. 785, 2/1. *Nu cu peniță, Cu ascuțișul coasei Îmi scriu poemele sălbatice.* BENIUC, V. 30. *Să scriu doru cu peniță, M-o lăsat tristă bădiță.* FOLC. TRANSILV. I, 306. ◇ *Desen în peniță* = **a)** procedeu de a executa un desen, de obicei în tuș negru, folosind o peniță **(II)** specială; **b)** desen executat prin acest procedeu. *Desene în peniță neagră erau tratate de cei doi artiști în ulei de două tonuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *În peniți* = numele unui joc de copii. Cf. PAMFILE, J. I, 29, 41, 130, 159. ✦ (Prin sinecdocă; ironic) Scrib. *Ce vă pasă, voi aceia care veșnic tot mînjiți La hîrtie toată ziua, voi — nemernice peniți?* MILLE, V. P. 79.

III. 1. Numele a două specii de plante erbacee acvatice, cu flori alburii dispuse în verticile cu spice, care cresc în ape adînci, stătătoare sau lin curgătoare; (regional) mălura-bălții *(Myriophyllum spicatum* și *verticillatum).* Cf. BRANDZA, FL., PANȚU, PL. *Cu greu se deosebește de cosor peniță.* SIMIONESCU, FL. 264, cf. BORZA, D. 113, H IX 493.

2. (Regional) Numele a două specii de plante erbacee din familia gramineelor: **a)** colilie *(Stipa pennata).* Cf. CIHAC, I, 191, DDRF, TDRG, CADE, BORZA, D. 165; **b)** năgară **(1 a)** *(Stipa capillata).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 165.

3. Compus: **penița-bungeacului** = **a)** specie de mușchi de turbărie, cu tulpinile cenușii, albăstruicenușii sau cafenii, cu vîrful tulpinilor roșcate, roz sau roșii-purpurii *(Sphagnum medium)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 197; **b)** (regional) coada-mîței *(Sphagnum acutifolium)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 197; **c)** (regional) coada-mîței-de-baltă *(Sphagnum cymbifolium)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 197.

IV. (Regional) Schimbătoare (la plug) (Margine-Rădăuți). ALR II 5 013/386.

— Pl.: *penițe* și (regional) *peniți*.
— **Pană**[1] + suf. *-iță*.

PENIȚÉL s. n. v. **pințăluș**.

PENIȚÍL s. n. v. **pințăluș**.

PENÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre păsări) Cu pene[1] **(I 1)**. *Fierile și toate vitele, șarpele și păsări cu pene* (cu pene S, *pănoase* H, împănate D). PSALT. 306, cf. BARCIANU, V., CIHAC, I, 191, ALEXI W., SFC I, 206.

— Pl.: *penoși, -oase*. — Și: **pănós, -oásă** adj.
— **Pană**[1] + suf. *-os*.

PENPREGIÚR adv., prep. v. **primprejur**.

PENPREJÚR adv., prep. v. **primprejur**.

PENSÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** (Med.; complementul indică porțiuni din pielea sau din corpul omului, organe ale sale etc.) A apuca și a strînge cu pensa **(1)**. ✦ (Complementul indică fire de păr) A smulge cu penseta. *Să-mi pensez sprîncenele.* în SCL, 1969, 328.

2. A face pense **(2)**.

— Prez. ind.: *pensez*.
— Din fr. **pincer**.

PÉNSĂ s. f. **1.** (Adesea cu determinări care indică felul, folosirea etc.) Mic instrument de metal, alcătuit din două brațe îmbinate la un capăt sau încheiate în formă de foarfece, folosit în medicină, în tehnică etc. pentru a prinde, a fixa sau a scoate, a smulge obiecte mici sau substanțe care nu pot fi luate cu mîna. V. penseță. Cf. NICA, L. VAM. 189. *Se extaziază... în fața unui dulăpior cu cîteva pense și bisturiuri virgine.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Un doctoraș aferat... apucînd pleoapele oamenilor, le întorcea cu pensa.* id. ib. II, 337. *Aparatul* [folosit pentru respirație] *este completat printr-o pensă de nas, care împiedecă complet aspirația.* ENC. TEHN. I, 386. *Pensele... prevăzute cu dinți la extremitatea lor liberă, se numesc pense chirurgicale, spre deosebire de cele anatomice care sînt lipsite de dinți.* A. POP, CHIRURG. 452, cf. DM, DN[2].

2. Cută scurtă interioară, ascuțită și îngustată la unul sau la ambele capete, făcută pe materialul de îmbrăcăminte croit, pentru a reduce o porțiune din lărgimea acestuia și pentru a putea da obiectului de îmbrăcăminte forma dorită. Cf. DM. *Pensele pot fi tăiate și cusute sau netăiate și cusute.* LTR[2], cf. DN[2].

— Pl.: *pense*.
— Din fr. **pince**.

PENSÉTĂ s. f. Pensă **(1)** mică folosită mai ales în laborator, în medicină, în cosmetică etc. *Dacă pelea va atîrna, atunci se va lua binișor cu o pinsetă și se va tăia cu foarfecele.* PARAB. 130/12, cf. POLIZU, H. 23. *Cu o pensetă ridicăm fiecare strat... și cu bisturiul în a 5 poziție, tăiem acele strate.* TURNESCU, MED. OP. 23[r]/5. *Rupînd... ovarul* [plantei] *cu o pințetă...* SANDU-ALDEA, S. 83, cf. V. MOLIN, V. T., NICA, L. VAM. 189. *În ermetismul multor imagini din „Gîndul", se aude clar zornăitul mistriei, al daltei și al pensetei din „Cleștar", primul volum al lui Cicerone Theodorescu.* V. ROM. ianuarie 1954, 154, cf. DL, DM, DN[2].

— Pl.: *pensete*. — Și: (învechit) **pinsétă, pințétă** s. f.
— Din fr. **pincette**.

PÉNSIE s. f. **I. 1.** Ajutor (periodic) în bani, plătit unei persoane pentru a-i asigura existența; spec. indemnizație bănească lunară acordată de stat (uneori și de întreprinderi particulare) persoanelor care au ieșit din producție (pentru limită de vîrstă, pentru invaliditate etc.) sau persoanelor care și-au pierdut susținătorul și sînt incapabile să muncească. *Pentru pinzionul de anul trecut munceaște prin mijlocirea grof Areosti* (a. 1741). IORGA, S. D. XII, 39. *Pensiile (adecă plățile carele cineva le capătă din milă).* RÎND. JUD. 297/3. *Mulți ani au fost și în slujbă împărătească..., pentru care slujbă s-au milostivit înălțata Cămară de i-au rînduit penzie* (a. 1805). IORGA, S. D. XII, 197. *Cu vreme, penzie să dobîndească.* ST. INST. 22/3. *I se va orîndui pension, adecă leafă pentru hrana vieții.* DIONISIE, C. 226. *Pentru răsplătire,... împăratul Austriii i-a dăruit o pensie (plată) pe tot anul cîte 1 200 franci.* CR (1829), 98[2]/23. *Milele sau penziile săracilor sînt o simțitoare sumă pentru finanțul Engliterii.* AR (1829), 63[2]/42. *Se zice că este întrebare de a îndatori pe Don Miguel... de a orîndui o pensie.* ib. (1830), 18[2]/37. *Stăpînirea a îngrijit de trebuințele celor scăpătați, prin pensii.* MN (1836), 5[1]/19, cf. VALIAN, V. *Drepturi la pensie.* BULETIN, G. (1844), 117/2. *Pensiile dregătorilor publici să se reguleze.* CR (1848), 5[2]/2. *O pensie de 10 000 franci pe lună s-a acordat lui Hosnev pașa.* ib. 13[1]/10, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ție, din visterie, pensie îți rînduiesc.* NEGRUZZI, S. I, 132. *Duceau o viață zdruncinată, plină de privațiuni..., fără pensii.* GHICA, S. 52. *Îți aduc o terfeloagă de jalbă pentru pensie.* ALECSANDRI, T. 100. *Are, împreună cu mama..., pensia veteranului profesor.* CARAGIALE, O. II, 123. *Atunci încep decretele absurde..., pensiuni și gratificări la literați și artiști.* id. ib. III, 98, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *La comună, n-avea nici drepturi la pensie și nici înaintări în leafă.* REBREANU, I. 82. *Scoase o cutie... într-însa își păstra economiile din pensie.* BASSARABESCU, V. 44. *O lăsă văduvă cu o pensie bună.* id. ib. 88. *Pensia vine la două-trei luni.* C. PETRESCU, Î. II, 161. *Cum... să nu te tocmești, cînd ai o amărîtă de leafă sau de pensie pe care tabără toți rechinii?* BRĂESCU, O. A. II, 382. *Acum nu mai aștepta decît pensia.* BART, E. 172. *Boierii s-au folosit de prilej pentru a protesta împotriva pensiilor ce se plăteau din visteria statului membrilor familiei princiare.* OȚETEA, T. V. 55. *Asigurații au... dreptul la:... pensii în caz de invaliditate, bătrînețe și pierderea susținătorului.* LEG. EC. PL. 325. *În ce privește pensiile, doar un număr foarte mic de mineri ajungeau să fie pensionați.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 389. *Aglae îi confisca pensia și orice ban.* CĂLINESCU, E. O. I, 93. *Primeau pensii în calitate de urmași ai unui om de știință.* id. S. 53. *De acu încolo, de pensie să ai grijă.* BARANGA, I. 154. *Multe pensii neplătite sau impozite plătite de două ori... ar fi ieșit la iveală.* PREDA, M. 452. *Cînd m-au dat afară, că nu mai aveau ce face cu mine... Nu mi-au dat pensie; cică mi-am sfărîmat mîinile dinadins.* VINTILĂ, O. 31. *În caz de invaliditate și de bătrînețe, se acordă pensie suportată din bugetul statului.* PR. DREPT, 72. *Fondurile pentru plata acestor pensii se formează din contribuțiile plătite de întreprinderi.* DER. *Pensia este neimpozabilă și nu poate fi cedată.* ib. *Șei di-o vinit rinit, dintr-înșii are pențiie cîte douozeș di franș pi lună.* GRAIUL, I, 400. ◇ *Pensie de întreținere* (sau *alimentară*) = sumă de bani pe care cineva trebuie să o plătească unei persoane pe care justiția îl obligă să o întrețină. *Va justifica că nu mai poate plăti pensiune de întreținere.* HAMANGIU, C. C. 55. *Acordarea unei pensiuni alimentare.* COD. PEN. R. P. R. 469. *Denumirea exactă pentru pensia alimentară este aceea de pensie de întreținere.* JN 1959, 60. *Pensie viageră* v. viager. ◇ **La pensie** = **a)** loc. adj. pensionar **(2)**. *Dimitrie Danci,*

hodnogi la penzion (sfîrşitul sec. XVIII). IORGA, S.D. XIII, 111. *De doi ani era la pensie.* BART, S.M. 60. *Doi domni, . . . militari la pensie, . . . se aşezară în spatele meu.* BRĂESCU, O. A. I, 268; **b)** loc. adv. în perioada în care cineva este pensionar **(2).** ◇ Loc. v b. **A ieşi** (sau **a se retrage) la pensie** = a fi pensionat, a deveni pensionar **(2)**; a se pensiona **(1).** *M-oi retrage la pensie cu gradul de căpitan.* HOGAŞ, DR. II, 79. *Dacă ies la pensie, am de gînd . . . să plec de aci.* C. PETRESCU, C. V. 358. *Sînt de cincisprezece ani în sat, de cînd a ieşit la pensie dirigintele cel vechi.* id. Î. II, 167. *Ieşise la pensie ca judecător.* SADOVEANU, O. II, 140. (Învechit) **A pune în pensie** (pe cineva) = a pensiona **(1)** (pe cineva). *Să-ţi faci o pomană şi cu mine să mă pui în pensie.* ALECSANDRI, T. 100. ◇ Expr. **A scoate** (pe cineva) **la pensie = a)** a pensiona **(1)** (pe cineva). *Te sfătuiesc să ceri de îndată să te scoatem la pensie!* REBREANU, I. 412. *Răsări în haine negre, cu chip tragic de cabotin scos la pensie.* TEODOREANU, M. II, 20; **b)** (argotic) a bate (pe cineva) rău (punîndu-l astfel în imposibilitate de a mai lucra). Cf. BUL. FIL. V, 192. ✦ (Învechit) Subsidiu. *Mihai făcu a se propune . . . ca să i se dea bani pentru a ridica oşti şi aceleaşi pensii şi aceeaşi cinste de care se bucurase Sigismund Bathori.* BĂLCESCU, M. V. 421, cf. DM.

2. (În forma *pensiune)* Întreţinere completă şi educaţie, pe care le primesc elevii unui pension (v. pensie **II 1)** contra unei anumite sume de bani; p. ext. (sens curent) întreţinere care constă din masă[1] şi din adăpost sau numai din masă[1], pe care o primeşte cineva (într-o casă particulară) în schimbul unei sume de bani. [Acţiunile] *directorilor de pensionate pentru preţul pensiunei şcolarilor . . . se prescriu.* HAMANGIU, C. C. 483. *O familie cu fete îl invitase pe un an întreg, oferindu-i pensiune.* CĂLINESCU, E. O. I, 220. *Cunoştea două case care dădeau pensiune.* DEMETRIUS, A. 58. ◇ Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a da", „a intra" etc.) **În pensiune** = în gazdă. *Se aşeză în pensiune într-o odaie mobilată.* CARAGIALE, O. II, 119. *Îl dădură în pensiune la profesorul de matematică.* REBREANU, P. S. 37. *Cea dintîi grijă a lui Adrian fu să intre în pensiune la o familie germană.* BASSARABESCU, V. 77. *Primi . . . să mă conducă pînă la Nancy, să mă instaleze în pensiune la un profesor alsacian.* BRĂESCU, O. A. II, 114.

3. (Învechit; în forma *pensiune)* Sumă de bani care se plătea într-un pension (v. pensie **II 1)** pentru întreţinerea şi educarea unui elev; p. ext. (rar) sumă de bani care se plăteşte într-o casă particulară în schimbul pensiunii (v. pensie **I 2),** sau într-un local, pentru a lua zilnic masa[1]. *Trimetea pensiunea foarte neregulat.* BRĂESCU, A. 193, cf. SCRIBAN, D. *Adevărul este că Felix plătea o pensiune scandaloasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 230.

4. (În forma *pensiune)* Casă (particulară) în care se dă unei persoane găzduire completă (sau numai masa[1]), contra unui preţ dinainte stabilit. *Spre ce zări nevăzute priveşte atunci cînd trece pe terasa pensiunei Weber?* SEBASTIAN, T. 311. *Dar Felix are venitul lui — protestă Otilia . . . — Atuncea faceţi pensiune — continuă implacabil Aglae.* CĂLINESCU, E. O. I, 20. *O pensiune e un loc unde se perindă sute de vizitatori.* RALEA, S. T. I, 280. *Credea . . . că nu se va putea îngriji bine într-o pensiune departe de orice oraş.* DEMETRIUS, A. 192. ✦ Local, de obicei particular, în care se poate lua zilnic masa[1] contra unui preţ (modest), plătit la date, dinainte stabilite. V. cantină.

II. (În forma *pension)* **1.** Institut (particular) de învăţămînt de grad elementar şi mediu, în sistemul educativ din trecut, accesibil mai ales copiilor din păturile sociale înstărite, care, în perioada studiului, se aflau interni; pensionat. *Am cercetat toate chipurile ce au pe la universităţi, instituturi şi pansioane.* GOLESCU, Î. 138. *Primesc cîte 30—40—50 copii la pansion, adecă cu tocmeală pentru învăţătură, buna creştere şi hrană.* id. ib. 140. *145 de mii de lei a lăsat ca să se înmulţească pensioanele clerului acelui canton.* CR (1829), 274[1]/12. *Profesoriţele de pansioane capătă instrucţia cuviincioasă pentru starea lor.* ib. (1830), 110[2]/39. *În această zidire de la sf. Sava s-a întocmit şi un pension pentru copii.* ib. (1832), 5[1]/25. *Şcolarul, ieşind din pension, nu mai poartă uniformă.* MN (1836), 43[1]/1. *Nu i-ai trimis banii ce a dat la pension pentru frate-tău.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 539. *Copilul . . . Este în depărtare dat de mine-n pansion.* PANN, P. V. III, 116/23. *Şi pe Aniţa — adăogi bătrîna — . . . om da-o într-un pansion.* NEGRUZZI, S. I, 297. *Un şoarece de neam, şi anume Raton, Ce fusese crescut su' pat la pension.* ALEXANDRESCU, O. I, 205. *Se cunoaşte că învaţă la pasion . . . — Pansion, mătuşică, . . . nu pasion.* ALECSANDRI, T. 416. *Cînd ieşii din pension, alergai la dînsul şi îl rugai să mă primească în casa lui.* id. O. P. 15. *Are copiii în pension la Iaşi.* BOLINTINEANU, O. 285, cf. ODOBESCU, S. III, 31. *M-am întors de la Paris, unde . . . am stat în cel mai scump pension.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 59, cf. 250. *Toate strîmtorile . . . şi le impusese numai şi numai ca s-o poată ţine într-un pension.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 234. *Vorba aceasta o ştia din pension, de la o fată de familie.* BASSARABESCU, V. 58. *Pe atunci urma la un pension.* BACOVIA, O. 299. *Erai încă o fată în uniformă de pension.* CAMIL PETRESCU, T. I, 245. *Fata cea mai mare a terminat pensionul.* C. PETRESCU, C. V. 109. *Te port în ochi plină de soare, în şorţ de pension.* BRĂESCU, V. 108, cf. id. O. A. II, 46. *Numai fetiţelor de pension le place calmul idilic.* TEODOREANU, M. II, 224. *Unde-s visurile ei de pension!* SADOVEANU, O. I, 668. *I se părea ridicol să se împotrivească . . . ca o fetiţă scoasă din pension.* DEMETRIUS, A. 53, cf. DM, DN[2].

2. (Argotic) Închisoare. Cf. IORDAN, L. R. A. 516.

— Pronunţat: *-si-e.* — Pl.: *pensii.* — Şi: **(II** şi, învechit, **I 1) pensión** (pronunţat *-si-on,* pl. *pensioane)* s. n., **(I 2, 3, 4** şi, învechit, **I 1) pensiúne,** (învechit) **pénzie** s. f., **pansión** s. n., (regional) **péncţie, pindzíe** (T. PAPAHAGI, M. 229) s. f., (învechit, rar) **penzión, pinzión** s. n.

— Din lat. **pensio, -onis,** fr. **pension,** germ. **Pension,** rus. **пенсион, пенсия.**

PENSIOÁRĂ s. f. Diminutiv (familiar) al lui pensie **(I 1).** *Ca toată lumea şi eu vroiesc Din pensioară să mă hrănesc.* ALECSANDRI, T. 100. *S-a retras cu o pensioară de treizeci de lei.* CARAGIALE, O. II, 52. *A rămas văduvă de tînără cu o pensioară de la bărbat.* id. ib. 155. *O mică pensioară ce s-a hotărît îmi este tot avutul.* I. NEGRUZZI, ap. DDRF. *Să-şi încaseze în tihnă, lunar, pensioara cuvenită.* REBREANU, I. 470. *Luasem . . . fărîma aia de pensioară.* KLOPŞTOCK, F. 140, cf. DM.

— Pronunţat: *-si-oa-.* — Pl.: *pensioare.*

— **Pensie** + suf. *-oară.*

PENSIÓN s. n. v. **pensie.**

PENSIONÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică oameni) **1.** (Învechit) A acorda un ajutor (periodic) în bani, pentru a-i asigura existenţa; spec. (sens curent) a scoate din producţie în condiţii determinate de lege, acordîndu-i pensie **(I 1),** a scoate la pensie, (învechit) a pune în pensie. *Spitalul acesta primeşte mărinari invalizi pe carii . . . parte îi penzionează potrivit meritului şi gradului beteşugului.* CUCIURAN, D. 57/31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Actorii sînt pensionaţi după 25 de ani de activitate.* SAHIA, U. R. S. S. 157. *E încă tînăr. Cum o să-l pensioneze?* STANCU, R. A. IV, 101, cf. DM, DN[2]. ✦ Refl. pas. A ieşi la pensie, v. pensie **(I 1).** *S-a pensionat din cauză de boală.* DL.

2. (Neobişnuit; în forma *pansiona)* A educa la pension (v. pensie **II 1).** Cf. BUL. FIL. III, 185.

— Pronunţat: *-si-o-.* — Prez. ind.: *pensionez.* — Şi: (învechit) **pensiuná** (PONTBRIANT, D.), **penzioná, pansioná** vb. I.

— Din fr. **pensionner,** germ. **pensionieren.**

PENSIONÁR, -Ă s. m. și f. **1.** Persoană căreia i se acorda de către împărat sau rege o sumă de bani, ca răsplată pentru serviciile aduse; persoană aflată în subvenția sau în serviciul cuiva. *În anul 1557, numitul Aaron se află a fi pensioneriul craiului Ferdinand I.* ȘINCAI, HR. II, 199/24. *Pensionerii reginei călări și gata de bătălie.* NEGRUZZI, S. III, 362.

2. Persoană care a ieșit din serviciu în condiții determinate de lege și primește pensie **(I 1)**, sau care primește pensie ca urmaș al unui fost salariat, întrucît nu este capabilă să muncească; (regional) pensionist **(1)**. *Asta-i țeară-mbelșugată, Asta-i țeară minunată, Unde mulți, cu mici cu mari, Vreau a fi pensionari.* ALECSANDRI, T. 106. *Venind în capul țării, puseși tu și mai mari Pe toți funcționarii și pe pensionari.* BOLINTINEANU, O. 164. *Să se nască bursier, să trăiască funcționar și să moară pensionar.* CARAGIALE, O. II, 156. *Pensionar bătrîn... e un grozav iubitor de flori.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174. *Cînd ridica mîna, de sub mînecă apăreau manșete rotunde și tari... cum poartă pensionarii orașelor de provincie din Franța.* C. PETRESCU, C. V. 278. *Îmbrăcată cu un palton bărbătesc peste hainele ei de pensionară nevoiașă.* id. Î. I, 154. *Strălucește, viu, ferchеș, întinerit, cîte un invalid de la partea sedentară, pensionar înflorit la față și la butonieră.* BRĂESCU, O. A. I, 322. *Degetele mîinii drepte se îngălbeniseră la vîrfuri ca la pensionari.* TEODOREANU, M. II, 415. *E o pensionară... ale cărei rude sînt undeva, departe.* SADOVEANU, O. VIII, 165. *O lume făcută din funcționari,... provinciale nefericite, pensionari.* VIANU, A. P. 284. *Soția secretarului fusese profesoară și acum era pensionară.* CĂLINESCU, S. 300. *Am făcut în orele mele libere, de cînd sînt pensionar, un proiect de reorganizare a comunicațiilor.* H. LOVINESCU, C. S. 27. ◇ (Adjectival) *Moșia o ține în arendă un colonel pensionar.* REBREANU, R. I, 71. *Diplomatul pensionar gusta șampania.* GALACTION, O. A. I, 222.

3. (Învechit) Elev al unui pension (v. pensie **II 1**); (învechit) pensionist **(2)**. *Școlarii ce se primesc în pensionatul colegiului nostru poartă uniformă... Această uniformă se face cu cheltuiala din casa școalelor, pentru 12 pensionari ce se țin fără plată.* MN (1836), $42^2/47$, cf. STAMATI, D. *Guvernanta mă duse într-o cămară mare unde pensionarele se jucau.* ROMÂNUL (1858), $219^2/73$, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. ◇ (Adjectival) *Școlarii pansionari își vor urma învățăturile în Școala Națională.* CR (1833), $59^3/2$. ✦ (De obicei urmat de determinări care precizează sensul) Persoană internată într-un azil sau într-un ospiciu. *Literatura noastră nu trebuie să fie... pensionară de azil, adică să stea închisă, plină de reumatisme.* GALACTION, A. 198. *Ceilalți pensionari ai ospiciului... priveau.* BOGZA, C. O. 334, cf. DM. ✦ Infractor închis într-o închisoare; deținut. *Printre pensionarii închisorii... există și un individ care cumulează suferințele privațiunii de libertate cu acele ale bolii.* VIANU, A. P. 271.

4. Persoană care stă în pensiune (v. pensie **I 2**) la cineva. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U. *Pensionarii casei sînt toți la masă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 307, cf. IORDAN, L. R. A. 162, SCRIBAN, D., SCL 1969, 328. *La etaj... sînt odăile unora din pensionari.* SEBASTIAN, T. 9. *Direcțiunea ținea, pentru renumele ei, să controleze mișcarea pensionarelor.* CĂLINESCU, E. O. II, 131. ◇ Fig. [Mergînd la păsări] *deschide solemn ușile poieților și-și strigă pensionarii.* CAZIMIR, GR. 71.

— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pensionari, -e.* — Și: (învechit) **pensionér, -ă, pensiunár, -ă** (PONTBRIANT, D.), **pansionár, -ă, pansionér, -ă** s. m. și f.

— Din fr. **pensionnaire,** germ. **Pensionär.**

PENSIONÁRE s. f. Acțiunea de a (se) pensiona **(1)**; scoatere sau ieșire la pensie **(I 1)**; (neobișnuit) pensionărie. Cf. DM. *Membrii de partid care... ies la pensie, au dreptul să rămînă în organizația de partid din care au făcut parte la data pensionării.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 641. ✦ (Rar) Recompensă materială acordată cuiva pentru activitatea depusă. *O literatură nu trăiește numai... din pensionarea bogată și lauda reprezintanților ei.* IORGA, I. L. I, 440, cf. DL.

— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pensionări.* — Și: (învechit) **pensiunáre** s. f. PONTBRIANT, D.

— V. **pensiona.**

PENSIONÁT s. n. Institut (particular) de învățămînt de grad elementar și mediu, în sistemul educativ din trecut, accesibil mai ales copiilor din păturile sociale înstărite, care, în perioada studiului, se aflau interni; pension (v. pensie **II 1**). *S-a făcut chibzuire încă și pentru așăzarea unui pensionat, unde un oarecare număr de copii aleși să se afle subt o îngrijire mai de aproape la a lor educație.* CR (1832), $231^1/8$, cf. I. GOLESCU, C. *Este știut că școlarii ce se primesc în pensionatul colegiului nostru poartă uniformă.* MN (1836), $42^2/40$. *Are o școală publică primară și mai multe pensionate private.* LAURIAN, M. III, 14/25, cf. NEGULICI. *A dat din averea sa cîte una sută galbeni pe an pentru întreținerea a trei copii sermani în pensionatul onorabilului domnului Riureanu.* ROMÂNUL (1857), nr. 16, $4^1/41$. *Demoazela Agapița, de curînd ieșită din pensionat.* NEGRUZZI, S. I, 72, cf. PROT.-POP., N. D. *Pensionatele sînt dirijate numai de nemți și de francezi.* BOLINTINEANU, O. 327. *Căpătase acea umbră dulce de tristețe care-l făcea atît de interesant și irezistibil pentru bobocii pensionatelor.* EMINESCU, N. 41. *Acțiunea... directorilor de pensionate pentru prețul pensiunei școlarilor lor.* HAMANGIU, C. C. 483, cf. ALEXI, W. *Își dase pe față toată ușurința ei sporită în mai rău la pensionatul din București.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 235. *Cîteva amănunte cu privire la purtarea ei... la pensionatul unde învață.* IBRĂILEANU, S. L. 24. *În fața școalei noastre se afla un pensionat de domnișoare.* BRĂESCU, O. A. II, 85. *Rodica era... una din rarele eleve ale pensionatului „Humpel" care nu făcea cură de slăbit.* TEODOREANU, M. II, 108. *Millo a trecut, de la învățătura din casa părintească, în pensionatul francez din Iași.* SADOVEANU, E. 67. *Nu erau în nici un caz picturile stridente care se confecționează prin pensionatele de fete.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. ✦ Timpul petrecut ca elev într-un pension (v. pensie **II 1**); viață de pension. *După pensionat și-a luat serviciu.*

— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pensionate.* — Și: (învechit) **pensiunát** (PONTBRIANT, D.), **pansionát** (I. GOLESCU, C., STAMATI, D.) s. n.

— Din fr. **pensionnat,** germ. **Pensionat.**

PENSIONĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca pensionarii **(2)**, în felul pensionarilor. Cf. UDRESCU, GL.

— Pronunțat: *-si-o-.*

— **Pensionar** + suf. *-ește.*

PENSIONĂRÍE s. f. (Neobișnuit) Situația celui care a ieșit la pensie **(I 1)**; p. ext. pensionare. Cf. UDRESCU, GL. *Mai ai mult pînă la pensionărie?* id. ib.

— Pronunțat: *-si-o-.*

— **Pensionar** + suf. *-ie.*

PENSIONÉR, -Ă s. m. și f. v. **pensionar.**

PENSIONÍST, -Ă s. m. și f. **1.** (Regional) Pensionar **(2)**. *Pe dumneata, bunule,... te-au scos pensionist cu foaie la mînă.* DAVIDOGLU, M. 67.

2. (Învechit) Pensionar **(3)**. *S-a făcut chibzuire încă și pentru așăzarea unui pensionat... Dintr-acești tineri pensioniști, unii se țin cu a lor cheltuială, iar alții cu ajutor din Casa școalelor.* CR (1832), $231^1/3$, cf. STAMATI, D.

— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pensioniști, -ste.* — Și: (învechit) **pansionist, -ă** (STAMATI, D.), (regional) **penzionist, -ă** (MAT. DIALECT. I, 264), **pinzionist, -ă** (ib.) s. m. și f.

— **Pension** + suf. *-ist.* Cf. germ. Pensionist.

PENSIUNÁ vb. I v. **pensiona.**

PENSIUNÁR, -Ă s. m. și f. v. **pensionar.**

PENSIUNÁRE s. f. v. **pensionare.**

PENSIUNÁT s. n. v. **pensionat.**

PENSIÚNE s. f. v. **pensie.**

PENSÍV, -Ă adj. v. **pansiv.**

PENSULÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) **1.** A întinde cu pensula **(1)**, pe o suprafaţă, un strat de vopsea, lac etc.; a vopsi, a colora cu pensula. *Rotunjeşte oval unghiile, taie pieliţele, lustruieşte, pensulează cu lac.* C. PETRESCU, c. v. 259, cf. SCRIBAN, D. *Sînt peisaje pensulate puternic, fără a pierde însă prospeţimea catifelată a acuarelei.* v. ROM. ianuarie 1963, 133.

2. Spec. (Med.) A badijona (cu o pensulă **1)**. [Pentru a preveni septicemia] *buricul va fi pensulat zilnic cu tinctură de iod.* ENC. VET. 581, cf. DM, DN². ◇ Refl. pas. *Se face un tampon ce se introduce în medicament şi . . . se pensulează cu el regiunea bolnavă.* BELEA, P. A. 223.

3. (Rar) A aduna, a lua cu pensula **(1)**. (Refl. pas.) *În ziua următoare, se pensula polenul plantei-tată.* SANDU-ALDEA, S. 100.

— Prez. ind.: *pensulez.*

— V. **pensulă.**

PENSULÁRE s. f. Acţiunea de a pensula şi rezultatul ei.

1. Vopsire, lăcuire, colorare (cu pensula **1)**. Cf. pensula **(1)**. (Fig.) *Un amurg cu pensulări stinjenii-sulfinii.* CIAUŞANU, R. SCUT. 14.

2. (Med.) Badijonare (cu o pensulă **1)**. Cf. pensula **(2)**. Cf. DM, DN.

— Pl.: *pensulări.*

— V. **pensula.**

PENSULÁŢIE s. f. **1.** Pensulare **(1)**; p. ext. modul specific în care aplică culoarea un pictor; (rar) pensulă **(2)**.

2. (Med.) Badijonare (cu o pensulă **1)**. Cf. DM, DN.

— Pl.: *pensulaţii.*

— **Pensula** + suf. *-ţie.*

PÉNSULĂ s. f. **1.** Instrument de diferite forme şi mărimi alcătuit dintr-un smoc de fire de păr (de porc, de cal etc.) sau de material plastic, prinse într-o coadă de lemn sau de metal, folosit în pictură şi în vopselărie pentru întinderea culorilor, a vopselelor, a lacurilor etc., sau pentru a şterge de praf o suprafaţă mică, a aduna sau a aplica o substanţă etc.; (regional) meciuc, meseleuaş, pămătuf **(2 h)**, penţăluş[1], perioară[1], periucă, meseleu mic, meseleuţ mic. V. penel **(1)**. Cf. LB, NEGULICI. *Se ocupă necurmat de haina-i pătată în treacăt de pensula unui zugrav.* ROMÂNUL (1857), nr. 30, 33/66. *Îngrijitorul va lua o pensulă (pămătuf) din cele mai fine, . . . pe urmă o va aplica drept în locul bolnav al ochiului.* PARAB. 88/19. *Flacăra mistuieşte lucrările pensulei, . . . dar cînticul scapă în veci cu viaţă.* ODOBESCU, S. I, 184. *Nu se poate reproduce cu pinsula impresiunea ce resimte cimpeanul* [la vînătoare]. id. ib. III, 134. *Fecondarea se face cu pensula sau depunînd staminele întregi ale spicului-tată pe stigmatele spicului-mumă.* SANDU-ALDEA, S. 96. *Polenul sculptural îl măturam bine cu pensula din timp în timp.* id. ib. 100. *Pensule din păr de porc, de cal, cu sau fără mînere de lemn.* NICA, L. VAM. 189. *Oamenii arhitectului Pogonici isprăveau din daltă, din pensulă şi din ciocan, partea care fusese adăugată vilei.* GALACTION, O. A. I, 121. *Ornamentele negre de pe aripile de smalţ roşu, simetrice şi desenate cu o pensulă fină de miniaturist.* C. PETRESCU, A. 315. *Îi aducea piroane, vopselării, pensule.* CĂLINESCU, E. O. II, 154. *Lucrătoarele şi lucrătorii te spoiau cu pensula pe nas.* PAS, Z. I, 270. *Pictorul ţinea pensula şi paleta în mîini.* PREDA, R. 321. ◇ Fig. *Eşti întristat de acest adine tablou, Unde la fiecare clipă am simţit Că ne atinge pensula din nou A umbrei mari ce-n el ne-a zugrăvit?* ARGHEZI, V. 54. ◇ Loc. vb. **A mînui pensula** = a picta. *Titi mînuia pensula, cu ochii la hîrtie.* CĂLINESCU, E. O. I, 331.

2. Fig. (Rar) Pensulaţie **(1)**. *Ici vezi un tablou de Tizian, colo altul de Salvatore Rosa, apoi vin cele de pensulă toscană.* FILIMON, O. I, 308.

— Pl.: *pensule.* — Şi: (învechit) **pénţel** (VALIAN, v.), **pémsel** (LB, LM) s. n., **pînsulă** s. f., (regional) **pénzăl** (ALRM II/I h 405), **pénzlu** (ib.) s. n.

— Din germ. **Pinsel.**

PENT s. m. v. **pinten.**

PENTACÓRD s. n. **1.** Liră cu cinci coarde, întrebuinţată în antichitate. Cf. SCRIBAN, D., DN². ◇ (Adjectival) *Nu-i poate fi de-ajuns numai o strună: Poetul este-o liră pentacordă.* v. ROM. februarie 1960, 65.

2. Grup de cinci trepte succesive ale unei scări muzicale. Cf. DN².

— Pl.: *pentacorduri* şi *pentacorde.*

— Din fr. **pentacorde.**

PENTADACTÍL, -Ă adj. (Şi substantivat) (Animal vertebrat terestru) care are cinci degete la membrele anterioare sau posterioare; (membru anterior sau posterior al animalelor vertebrate terestre) care este prevăzut cu cinci degete. Cf. DER.

— Pl.: *pentadactili, -e.*

— Din fr. **pentadactyle.**

PENTÁDĂ s. f. (Meteor.) Perioadă de cinci zile consecutive. Cf. LTR², DN².

— Pl.: *pentade.*

— Din germ. **Pentade.**

PENTADECAGÓN s. n. (Geom.) Poligon plan cu cincisprezece laturi şi cincisprezece unghiuri. Cf. NEGULICI. *Să se înscrie, într-o circumferinţă dată, un pentidecagon regulat.* MELIK, G. 135.

— Pl.: *pentadecagoane.* — Şi: (învechit) **pentidecagón** s. n.

— Din ngr. **πεντηδεκάγονον**, fr. **pentadécagone.**

PENTAÉDRU s. n. (Geom.) Poliedru cu cinci feţe. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

— Pl.: *pentaedre.*

— Din fr. **pentaèdre.**

PENTAERITRÍTĂ s. f. Compus organic din clasa polialcoolilor, obţinut prin condensarea aldehidei acetice cu aldehida formică în prezenţa unor baze puternice şi care se prezintă sub formă de substanţă solidă albă, cristalizată, folosită la fabricarea unor explozive. Cf. LTR², DER.

— Pronunţat: *-ta-e-.*

— Din fr. **pentaérythrite.**

PENTAGÓN s. n. (Geom.) Poligon plan cu cinci laturi şi cinci unghiuri; (învechit) cinciunghi. *Cinciunghiul regulat: pentagon.* GEOMETRIA A. M. 16ᵛ/11. *Forme bazice sînt: 1) Ecsaeder . . . 2) Octaeder regular . . . 3) Dodecaeder rombic . . . 4) Tetraeder . . . Pentagon dodecaeder.* J. CIHAC, I. N. 339/21. *Triunghiuri sau pătraturi sau pentagoane regulate.* POENARU, E. A. 320/5, cf. DESEN ARH. 7/3, VALIAN, v. [Figura geometrică] *cu trei laturi se numeşte triunghi, cea cu cinci pendagon.* G. POP, G. 10/24, cf. 73/27, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Poligonul cu patru laturi se numeşte patrulater; cel cu cinci laturi pentagon.* MELIK, G. 27, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Înscrierea unui pentagon regulat într-un cerc dat.* LTR², cf. DL, DM, DN².

— Pl.: *pentagoane.* — Şi: (învechit) **pentágonon** (GHEOM.-TRIGON. 84ᵛ/19), **pendagón** s. n.

— Din fr. **pentagone**, germ. **Pentagon**, lat. **pentagonus.** — **Pentagonon** şi **pendagon** <ngr. **πεντάγωνον.**

PENTAGONÁL, -Ă adj. (Despre corpuri geometrice) Care are la bază un pentagon. *Prizmă pentagonală, ale cărîa baze sînt pentagoane şi are cinci feţe paralelograme.* DESEN ARH. 9/2. *O prizmă este triunghiulară, patrunghiulară, pentagonală, exagonală.* POENARU, G. 207/7, cf. CADE, DN. ✦ (Despre obiecte, suprafeţe etc.) Care are forma pentagonului; (despre forma unor obiecte, suprafeţe etc.) ca un pentagon, de pentagon. *O reţea cu ochiuri pentagonale.* MAN. SĂNĂT. 101/25. *Scena înfăţoşază odaia Ameliei care este de formă pentagonală.* NEGRUZZI, S. III, 176, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN.
— Pl.: *pentagonali, -e.*
— **Pentagon** + suf. *-al.* Cf. fr. p e n t a g o n a l.

PENTÁGONON s. n. v. **pentagon.**

PENTAGRÁMĂ s. f. Figură geometrică plană în formă de stea cu cinci colţuri, considerată de antici ca simbol al perfecţiunii şi folosită adesea ca talisman. *Am să-ţi spun drept: să pot ieşi, O mică piedică mă ţine: Piciorul de strigoi pe prag. — A! pentagrama, ea te arde-n foc?* GORUN, F. 58, cf. ŞĂINEANU, D. U., DL, DM, DN².
— Pl.: *pentagrame.*
— Din fr. **pentagramme.**

PENTAMETRICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit; despre măsura unui vers) Care conţine pentametri, care este format din pentametri. *Despre ceale trei cărţi ale lui Solomon, zice S[fîntul] Ieronim . . . că sînt scrise, acum după măsura exametricească, acum după cea pentametricească* (a. 1827). BV III, 548.
— Pl.: *pentametriceşti.*
— **Pentametru** + suf. *-icesc.*

PENTAMÉTRU s. m. (În versificaţia greacă şi latină) Vers alcătuit din cinci picioare, care formează două emistihuri, fiecare de două picioare şi jumătate (doi dactili şi o silabă lungă), şi care, asociat cu un hexametru, formează distihul elegiac. *Pendametrul are cinci picioare şi să împarte în doao frîngeri.* VĂCĂRESCUL, ap. GÁLDI, M. PHAN. 224, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Fragment apocrif din Odiseea, în hexametri şi pentametri* [Subtitlu]. TOPÎRCEANU, P. O. 9, cf. CADE, DL, DM, DN², DER.
— Pl.: *pentametri.* — Şi: (învechit) **pendamétru** s. n.
— Din ngr. πεντάμετρον, fr. **pentamètre.**

PENTÁN s. m. (Chim.) Hidrocarbură saturată aciclică din seria parafinelor, care se găseşte în gazele de sondă şi în fracţiunile uşoare rămase de la distilarea ţiţeiului. Cf. DL, DM. *Pentanul şi isomerii lui.* LTR². *Pentanul se găseşte în gazele de sondă şi în gazolina naturală.* ib., cf. DER.
— Pl.: *pentani.*
— Din fr. **pentane.**

PENTAOXÍD s. m. Oxid a cărui moleculă conţine cinci atomi de oxigen. Cf. DN².
— Pronunţat: *-ta-o-.* Pl.: *pentaoxizi.*
— Din fr. **pentaoxyde.**

PENTASILÁBIC, -Ă adj. (Despre cuvinte) Care este format din cinci silabe. Cf. DN².
— Pl.: *pentasilabici, -ce.*
— Din fr. **pentasyllabique.**

PENTASÓL subst. v. **pentazol.**

PENTATEÚC s. n. v. **pentateuh.**

PENTATEÚH s. n. Parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărţi ale Vechiului Testament, atribuite de tradiţia iudaică şi creştină conducătorului şi legislatorului mitic al poporului evreu, Moise. Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Pentateuhul este numit de mozaici Tora (Legea).* DER.
— Scris şi: *pentateuch.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *pentateuhuri.* — Şi: (învechit) **pentateúc** s. n. DRLU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE.
— Din lat. **Pentateuchus,** ngr. πένταteυχος, fr. **pentateuque.**

PENTATLÓN s. n. Ansamblu de cinci exerciţii sportive (ca aruncarea cu discul, luptă, salt, fugă, aruncarea cu suliţa), practicat de vechii greci; (sens curent) probă combinată de atletism, alcătuită din cinci exerciţii (diferite după sex). Cf. I. GOLESCU, C., DM, DN², DER. ✧ *Pentatlon modern* = concurs sportiv complex constînd din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot şi cros), la care participă aceiaşi sportivi, clasamentul făcîndu-se prin totalizarea punctelor obţinute la fiecare probă. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2. 84. *Concursul . . . preolimpic de pentatlon modern . . . începe mîine.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 857. *Ultima probă — cea de cros — a competiţiei de pentatlon modern, dotată cu „Cupa primăverii", a fost cîştigată de . . . Steaua I, pe echipe.* ib. 1967, nr. 7 284, cf. RL 1967, nr. 7 082, DER.
— Pl.: *pentatloane.* — Şi: (învechit) **pentatlu** (accentul necunoscut) s. n. ODOBESCU, în CONTRIBUŢII, I, 121.
— Din fr. **pentathlon.**

PENTATLONÍST, -Ă s. m. şi f. Sportiv specializat în probele de pentatlon, care participă la pentatlon. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DN.
— Pl.: *pentatlonişti, -ste.*
— **Pentatlon** + suf. *-ist.*

PENTATLU s. n. v. **pentatlon.**

PENTATÓNIC, -Ă adj. (Muz.; în sintagmele) *Gamă pentatonică* = gamă de cinci trepte fără semitonuri, care stă la baza muzicii populare tătare, chineze etc. *Sistem pentatonic* (şi substantivat, f.) = sistem muzical bazat pe o scară formată din cinci sunete de înălţimi diferite, în cadrul unei octave. Cf. DM, DN, DER. *Elementele tematice pătrund şi în finalul a cărui primă temă vădeşte mai curînd tendinţa sa spre pentatonică.* M 1962, nr. 4, 33.
— Pl.: *pentatonici, -ce.*
— Din germ. **pentatonisch.**

PENTAVALÉNT, -Ă adj. (Despre elemente chimice) Care are valenţa egală cu cinci. *Dintre combinaţiile niobiului, au fost studiate mai de aproape cele ale metalului pentavalent.* CHIM. AN. CALIT. 138, cf. DER, DN².
— Pl.: *pentavalenţi, -te.*
— Din fr. **pentavalent.**

PENTAZÓL subst. Substanţă incoloră, cristalizată cu gust amărui, solubilă în apă, folosită ca medicament cu acţiune analeptică, respiratorie şi cardiacă; cardiazol. Cf. LTR². *Primul ajutor trebuie acordat imediat, fiind foarte eficace administrarea unor medicamente ca: pentazolul, cofeina, stricnina.* BELEA, P. A. 176, cf. 271, DER.
— Şi: **pentasól** subst. LTR².
— Etimologia necunoscută.

PENTECÓSTE s. f. v. **penticostă.**

PENTELÉU¹ s. m. (Regional) Om prost (Baia de Fier-Tîrgu Jiu). CHEST. V/3.
— Pl.: *pentelei.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m e t e l e u, t o n t ă l ă u.

PENTELÉU² s. n. **1.** (La sg.) Nume dat unei specialităţi de caşcaval preparat din laptele gras de toamnă (al oilor). Cf. DL, DM. *Ungurenii mai fac caşcavaluri — un fel de penteleu.* H IX 6. *Penteleu este un fel de caşcaval*

de culoare gălbuie. CHEST. v 95/16, cf. 95/73. *Pintiliu, cașul făcut din laptele gros de toamnă.* ib. 100/40.
2. (Regional) Bătător (pentru unt). Cf. DM, LTR².
3. (Regional) Coastă înclinată dar netedă, pe care coboară oile de la strungă. Cf. DM, LTR², CHEST. v/11.
— Pl.: (2) *penteleie,* (3) ? — Și: (regional) **pintiliu** s. n.
— De la n. pr. **Pentelen.**

PENTÉLICĂ adj. (În sintagma) *Marmură pentelică* = marmură statuară albă, fără vine, celebră în antichitate pentru frumusețea ei. *O vedeai lîngă bărbatul ei, tăcută, lină, fără nici un gînd pe fruntea ei de marmoră pentelică.* GALACTION, o. 96, cf. DM, DN².
— Din fr. **pentélique.**

PENTENÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog¹.**

PENTICOSTÁL, -Ă s. m. și f. Adept al unei secte creștine care, din cauza misticismului exagerat manifestat prin posturi severe și servicii divine foarte lungi, ajunge la stări convulsive; (regional) tremurici. *Penticostalii practică un misticism excesiv, izolîndu-se de societate.* DER.
— Pl.: *penticostali, -e.*
— Din engl. **penticostal.**

PENTICOSTÁR s. n. Carte bisericească cuprinzînd ritualul slujbelor dintre Paști și prima duminică după rusalii. *1. Triod penticostar* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 196/6. *Alexandru Dascal: Penticostarion sau slujba de cincizeci de dzile, de pre limba slovănească... s-au scos pre limbă rumenească* (a. 1694). GCR I, 312/25. *Veți cîti această sv[i]ntă carte ce să cheamă penticostar* (a. 1694). id. ib. 313/31, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 685, DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE. *Știe tipicul pe de rost, zilele de harți și de post, Agheasmatarul, Penticostarul.* ARGHEZI, VERS. 152, cf. 357, DM.
— Pl.: *penticostare.* — Și: (învechit) **penticostărion** s. n.
— Din ngr. **πεντηκοστάρτον.**

PENTICOSTÁRION s. n. v. **penticostar.**

PENTICÓSTĂ s. f. (Bis.) Sărbătoarea rusaliilor. *Boala mai îngreuindu-să, în ziua de pentecoste, care să împlase mai 22: împărăția această vreameanică cu cea veacinică ș-au mutat, după ce au împărățit ani 30.* CANTEMIR, HR. 246, cf. DRLU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Și: (învechit) **pentecóste** s. f.
— Din ngr. **πεντηκοστή** „al cincizecilea, a cincizecea".

PENTIDECAGÓN s. n. v. **pentadecagon.**

PENTÓDĂ s. f. Tub electronic cu cinci electrozi (un catod, un anod și trei grile), cu o largă utilizare în electronică. Cf. DM. *Datele caracteristice ale unei pentode sînt: tensiunea și curentul de încălzire.* LTR². *Există și pentode combinate cu alte sisteme de electrozi cuprinse în același balon vidat.* DER, cf. DN².
— Pl.: *pentode.*
— Din fr. **pentode.**

PENTÓZĂ s. f. Compus organic din clasa glucidelor, cu cinci atomi de carbon în moleculă. *Pentozele sînt substanțe incolore, cu gust dulce, solubile în apă, cu reacție neutră.* LTR². *Pentozele se caracterizează prin formarea de furfurol, la încălzire cu acizi minerali diluați.* DER.
— Pl.: *pentoze.*
— Din fr. **pentose.**

PÉNTRE prep. v. **printre.**

PENTRIJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÉNTRU prep. v. **printru.**

PENTRUJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÉNTU prep. v. **printru.**

PENȚ s. m. (Regional) „Pinten". Com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ.
— Pl.: *penți.*
— Etimologia necunoscută.

PENȚĂLÚȘ¹ s. n. (Regional) Pensulă (1) (Topliță). ALRM II/I h 405/228.
— Pl.: *pențălușe.*
— **Penței** + suf. *-uș.*

PENȚĂLÚȘ² s. n. v. **pințăluș.**

PÉNȚEL s. n. v. **pensulă.**

PENȚELĂÚȘ s. n. v. **pințăluș.**

PENȚI s. m. v. **pinchiu.**

PÉNȚIU s. m. v. **pinchiu.**

PÉNȚIIE s. f. v. **pensie.**

PENULÁT, -Ă adj. (Latinism, rar) Îmbrăcat cu penulă. Cf. PROT.-POP., N. D.
— Pl.: *penulați, -te.*
— Din lat. **paenulatus.**

PÉNULĂ s. f. (Latinism, rar) Un fel de manta scurtă, fără mîneci. Cf. SEVERIN, s. 58, NAUM, IST. ART. 172.
— Pl.: *penule.*
— Din lat. **paenula.**

PENÚLTIM, -Ă adj. Care precedă pe cel din urmă, al doilea din urmă (în spațiu, în timp, într-o ierarhie etc.); p. g e n e r. care se află printre ultimii, cam la sfîrșit. *Aceste vorbe, după cum se vede, au tonul la penultima silabă.* HELIADE, o. II, 146, cf. GR. R.-N. I, 125/1, NEGULICI, STAMATI, D. *Păzirea tonurilor ultime, penultime și antipenultime.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 30, cf. POLIZU, BARONZI, I. L. IV, 204/12. *În cele două penultime versuri..., ni se sugerează aproape senzația fizică a curgerii necontenite și nesfîrșite a vremii.* GHEREA, ST. CR. III, 387, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Penultimele frunze s-au scuturat pe-alee.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 63. *Între boierii martori, figurează, în locul penultim, Sin spătarul.* BUL. COM. IST. V, 122. *Am întîlnit-o... în penultima zi de curse.* CAMIL PETRESCU, U. N. 135. *Înălțat pe această penultimă treaptă, începu să lucreze.* C. GANE, TR. V. 229. *Accentul stă pe silabele penultimă și antepenultimă.* IORDAN, L. R. 157. *În limba polonă, accentul este totdeauna pe silaba penultimă.* GRAUR, I. L. 69. *Neființd obișnuit cu minuirea ritmului iambic, care caracterizase în toate epocile endecasilabul italian, Budai-Deleanu l-a prefăcut într-un decasilab cu rime penultime sau trohaice.* L. ROM. 1959, nr. 2, 62. *Alineatul penultim al articolului 31 se înlocuiește.* BO (1962), 227.
— Pl.: *penultimi, -e.*
— Din lat. **paenultimus, -a, -um.**

PENÚMBRĂ s. f. **1.** (Fiz.) Zonă cu luminozitate intermediară, cuprinsă între zona umbrită și cea luminoasă din spatele unui corp opac. *Penumbra este umbra cea semiluminoasă de pe marginile umbrei.* GENILIE, G. 95/11, cf. STAMATI, D. *Al treilea* [spațiu] *coprins între a și b, nu este nici de tot în umbră, nici de tot în lumină,... se cheamă penumbră.* MARIN, F. 431/13. *Propagarea luminei în linie dreaptă ne pune în stare de a explica fenomenul umbrei și al penumbrei.* PONI, F. 336. *Un punt oarecare U al penumbrei primește raze de lumină numai de la o porțiune din corpul luminos.* id. ib. 338. ✦ P. g e n e r. Zonă slab luminată; semiobscuritate. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dormea un*

om cu gura căscată, cu fața pătată de penumbră. BRĂESCU, O. A. I, 243. *Dintr-o penumbră obosită de îngrămădirea mobilelor, s-a înălțat o arătare albă.* KLOPȘTOCK, F. 255. *Nu-l vedea din pricina penumbrei dese.* TEODOREANU, M. II, 25, cf. 113. *Încăpere vastă... ținută într-o penumbră răcoroasă prin închiderea obloanelor.* CĂLINESCU, S. 264. *Comisia de judecată era într-o penumbră gălbuie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 563. *Iar noi ne ghiceam izbăviți din penumbre, Ca două fâșturi de mătase în mers.* BLAGA, P. 154. *În penumbra tristă a amurgului, odaia lui i se păru murdară.* V. ROM. aprilie 1955, 173, cf. DM. *Părul ei platinat strălucea ușor în penumbra odăii cu obloanele lăsate.* BARBU, Ș. N. II, 71. ◇ Fig. *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni..., înaltul visător Eminescu cu nemilosul Caragiale și alții în umbră și în penumbră.* MAIORESCU, CR. II, 339. *Tragediile din trecut rămîn în penumbră.* IBRĂILEANU, S. 36. *Toate amintirile... erau cufundate în penumbra anilor de demult.* SADOVEANU, O. VI, 39, cf. 326. *Acțiunile conexe sînt împinse în penumbra trecutului.* VIANU, M. 257. *Alungă repede această presupunere, neavînd tăria să treacă pragul din penumbra visului.* IL octombrie 1962, 12.

2. (A. plast.) Zonă de trecere între lumină și umbră. V. clarobscur. Cf. DESEN ARH. 12/14, ȘĂINEANU, D. U., DM. *Pictorul... știe foarte bine că, fără o înțeleaptă distribuire a umbrelor și a penumbrelor, pregnanța ideii centrale nu poate fi relevată corespunzător.* M 1962, nr. 4, 3.

— Pl.: *penumbre.*

— Din fr. **pénombre.** Cf. umbră.

PENURÍE s. f. sg. Lipsă a unor lucruri necesare; spec. lipsă a mijloacelor de trai, sărăcie, mizerie **(2).** Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Neputînd a ne reduce la această penurie de vite, cată să renunțăm la vaci de cele care cer grajduri.* I. IONESCU, D. 360. *Astfel vorbea bietul român de penuria ce roade poporul.* ODOBESCU, S. I, 469, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DN². *Penuria de carburanți și energie — preocupare pe plan mondial.* RL 1973, nr. 9 058. ◇ Fig. *Au o tehnică slabă și o ciudată penurie de idei.* CINEMA, 1968, nr. 6, v. *Din nepricepere, din penurie de argumente, din neputință de a convinge.* CONTEMP. 1974, nr. 1 423, 2/6.

— Accentuat și: *penúrie.* SCRIBAN, D.

— Din fr. **pénurie.** Cf. lat. penuria.

PENÚȘ[1] subst. **1.** (Învechit, rar) Pană[1] **(I 3).** Cf. ANON. CAR.

2. (Regional) Pană[1] **(II 1)** (Vețel-Deva). ALR I 951/107.

— Pl.: ?

— **Pană**[1] + suf. *-uș.*

PENÚȘ[2] s. n. v. **pănușă.**

PENÚȘĂ s. f. v. **pănușă.**

PENUȘÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică păsări) A jumuli (de pene[1]) (Secășeni-Oravița). Cf. ALR SN II h 362/29.

— Prez. ind.: *penușesc.*

— De la **pană**[1].

PENÚȘURĂ s. f. (Regional) Pănușă **(I)** (Hodac-Reghin). Cf. ALR I 904/229.

— Pl.: *penușuri.*

— Sg. refăcut după *penușuri* (pl. lui *penuș*[2]).

PENÚȚĂ s. f. v. **pănuță.**

PÉNZĂL s. n. v. **pensulă.**

PÉNZIE s. f. v. **pensie.**

PENZIÓN s. n. v. **pensie.**

PENZIÓNÁ vb. I v. **pensiona.**

PENZIÓNÍST, -Ă s. m. și f. v. **pensionist.**

PÉNZLU s. n. v. **pensulă.**

PEÓGNIE s. f. (Bot.; prin Olt.) Petunie *(Petunia hybrida).* Cf. BORZA, D. 126.

— Pronunțat: ? — Pl.: *peognii.*

— Etimologia necunoscută. Cf. petunie, begonie.

PEÓN s. m. Muncitor agricol sărac din America de Sud căzut în semirobie din cauza datoriilor. V. cîlcaș. Cf. ANTONESCU, D., DN², DER III, 709.

— Pronunțat bisilabic. — Pl.: *peoni.*

— Din fr. **péon, sp. peón.**

PEONÁJ subst. (Rar) Formă de exploatare a peonilor, care le creează acestora o dependență înrobitoare față de moșier. Cf. DN². *Deși din punct de vedere juridic a fost desființat, peonajul se mai practică în unele țări din America Latină.* DER.

— Pronunțat: *pe-o-.*

— Din fr. **péonage.**

PEONIÉR s. m. v. **pionier.**

PEORÍȚĂ s. f. v. **păuriță.**

PÉPE s. f. **1.** (Entom.) **a)** (Transilv.) Insectă, gîză; gîndac. Cf. CONV. LIT. XX, 1 014, com. MARIAN, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ, COMAN, GL. *Iese tăte pepite.* ALR I 1 199/80.

b) (Prin Transilv.) Băligar *(Geotrupes stercorarius).* ALR SN III h 750.

c) (Regional; în forma *pepi)* Cantaridă *(Lytta vesicatoria)* (Roșia-Beiuș). ALRM SN II h 565/310.

d) (Regional) Pisica-popii *(Oniscus murarius)* (Sînnicolau Român-Oradea). ALRM SN II h 573/316.

e) (Regional; în sintagma) *Pepi roșie* = șvab *(Periplaneta orientalis)* (Ceica-Beiuș). ALR I 1 900/305.

f) (Regional; în sintagma) *Pepi luminos* = licurici *(Lampyris noctiluca)* (Vadu Crișului-Oradea). ALR I 1 895/295.

g) (Regional) Molie **(1 a)** *(Tinea pellionella)* (Roșia-Beiuș). ALR II 6 538/310.

h) (Regional; în sintagma) *Pepi care pute* = ploșniță de cîmp *(Palomena prasina)* (Nojorid-Oradea). ALR I 1 899/320.

i) (Regional; în sintagma) *Pepi cu coarne* = rădașcă *(Lucanus cervi)* (Roșia-Beiuș). ALR II/310.

j) (Regional; în sintagma) *Pepi mică* = repede *(Cicindela campestris)* (Ceica-Beiuș). ALR I 1 888/305.

2. (Transilv.; de obicei art.) Ființă imaginară, urîtă și înspăimîntătoare, cu care sînt speriați copiii; (regional) cauă. V. urîciune. Cf. ARH. FOLK. V, 129, COMAN, GL. *Nu intra acolo, că le mîncă pepea.* Com. BENIUC, cf. ALRM II/I h 199. *Vini pepe și t'-a mînca.* ALR II/I MN 72, 2 662/316, cf. 2 662/95, 284, 325. ✦ (În forma *pepi;* și în sintagma *pepi lungă,* ALR II 4 242/310) Balaur (Roșia-Beiuș). Cf. ALR II/I MN 95, 2 744/310. ✦ (Regional; adesea art.) Unul dintre numele dracului. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 57, ALR II/I MN 95, 2 744/310.

3. (Bot.; regional) Numele unei specii de ciupercă parazită care produce mana viței de vie *(Plasmopara viticola)* (Roșia-Beiuș). ALR SN I h 227/310.

— Pl.: *pepi.* — Și: (regional) **pépi** s. f.

— Formație expresivă.

PEPEIÚGĂ s. f. (Regional) Strat de cetină putrezită (Cloșani-Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT.

— Pronunțat: *-pe-iu-.* — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PEPELCÚȚĂ s. f. v. **pipeleuță.**

PEPÉLE s. m. v. **pepelea.**

PEPÉLEA s. m. (Popular) Om isteț, glumeț și poznaș, care își bate joc de toți; (popular) păcală (2). Cf. POLIZU, BARCIANU, v. *De-acum festa-i giucată! Poț să m-arăt fără grijă... Mă cunoști, Chiriloale, cine sînt eu? — Leonaș... — Ah! ne-o giuca-o pepelea!* ALECSANDRI, T. I, 226, cf. DDRF, ALR II 4 243/260, 353. *Cuiul lui Pepelea*, se spune pentru a arăta carc este punctul slab, nevralgic al unei afaceri, al unei situații etc. Cf. ZANNE, P. VI, 259. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Din pricina lui pepelea de moș Bodringă, Pavel mai nu le pulea dovedi de cîrpit.* CREANGĂ, A. 82. ✦ (Rar) Șarlatan, escroc. *Toți cei ce scriu nu înțăleg astfel, și se prefac în moraliști de șarivari, pepeli sentimentali.* RUSSO, S. 157. *Necumpăna pepelilor nu trebuie a ne depărta de discuția serioasă a intereselor materiale.* id. ib.

— Pl.: (rar) *pepeli.* — Și: (învechit) **pepéle** (POLIZU, CIHAC, II, 251, LM), (regional) **pipiérlea** (ALR II 4 243/76) s. m.

— De la n. pr. **Pepelea**, personaj din basme și snoave.

PEPÉLNIȚĂ s. f. (Rusism rar) Scrumieră. Cf. BL X, 105.

— Pl.: *pepelnițe.*

— Din rus. **пепелница.**

PÉPEN s. m. v. **pepene.**

PEPENÁR s. m. Persoană care cultivă sau care vinde pepeni (I 1). Cf. DRLU, POLIZU, BARCIANU, v., ALEXI, W., SCL 1969, 328. ✦ (Regional) Zarzavagiu (Dobra-Deva). ALR II 6 003/105.

— Pl.: *pepenari.*

— **Pepene** + suf. *-ar.*

PEPENÁRIȚĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, „ale cărei frunze se usucă și servesc la scăpărat în loc de iască" (Mozacu-Găiești). UDRESCU, GL.

— Pl.: *pepenarițe.*

— **Pepene** + suf. *-ariță.*

PEPENÁȘ s. m. **I.** Diminutiv al lui pepene. **1.** Cf. pepene (I 1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, CDDE, DM. *De-ai fi vrej de lubeniță. Te-ar purta dada la țiță; Și-mi ești vrej de pepenași.* CIAUȘANU, V. 69.

2. (Popular) Cf. pepene (I 2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

II. (Bot.; Transilv.) Dovleac *(Cucurbita pepo).* Cf. LB, BORZA, D. 55.

III. (Regional) Un fel de plăcintă făcută cu jumări de untură; (regional) pogăcea (Furcenii Vechi-Tecuci). ALR II 4 039/605.

IV. (Regional; la pl.) Numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Broșteni-Urziceni). H VII 52.

— Pl.: *pepenași.* — Și: (regional) **păpănáș** s. m. BUDAI-DELEANU, LEX.

— **Pepene** + suf. *-aș.*

PEPENÁRI s. f. pl. (Bot.; regional) Papanaș (2) *(Trifolium arvense).* Cf. BORZA, D. 171.

— De la **pepene.**

PEPENĂRÍE s. f. **1.** Loc unde se cultivă sau (rar) unde se vînd pepeni (I 1); bostănărie, (regional) harbuzărie. *Hlandanit se seamănă mai ales prin popușoaie... și bostănării (păpănării).* PAMFILE, A. R. 169, cf. 176, id. I. C. 246. *Din cînd în cînd, mai fac cîte o recunoaștere prin pepenăriile de lîngă rîu.* GALACTION, A. 415, cf. DM. *Frica păzește pepenăria.* SCRIBAN, D.

2. (Regional; prin confuzie) Pepinieră (1). Cf. CIAUȘANU, V. 187, CHEST. IV 102/177.

— Pl.: *pepenării.* — Și: (regional) **pepenerie** (SFC IV, 77), **păpănărie** s. f.

— **Pepene** + suf. *-ărie.*

PEPÉNCI s. m. v. **popenchi.**

PÉPENE s. m **I. 1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină tîrîtoare lungă și cu fructe comestibile: **a)** (și în sintagmele *pepene galben*, POLIZU, BARONZI, L. 160, BRANDZA, FL. 154, DAMÉ, T. 188, GRECESCU, FL. 389, ALEXI, W., SIMIONESCU, FL. 351, DS, BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 54, H XIV 444, ȘEZ. XV, 141, IORDAN, L. M. 198, ALR I 857, A IX 5, LEXIC REG. 17, *pepene galben la miez*, BORZA, D. 54, *pepene dulce*, id. ib., VICIU, GL., ALR I 857/270, 273, *pepene rîios*, BORZA, D. 54, *pepene înecăcios*, id. ib., *pepene scorțos*, id. ib.) plantă originară din Asia tropicală, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu frunze puțin lobate, cu fructul mare, sferic sau oval, care are coaja netedă sau zgrunțuroasă, miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat și suculent; p. restr. fructul acestei plante; (regional) boșar, cantaloș, cantalup, caune, gălboi, harbuz, himunic, ieură, popone, vleg, zămos, bostan galben *(Cucumis melo);* **b)** (și în sintagmele *pepene verde*, POLIZU, BARCIANU, V., BRANDZA, FL. 154, DAMÉ, T. 188, GRECESCU, FL. 389, ALEXI, W., CANDREA, F. 295, BIANU, D. S., SIMIONESCU, FL. 352, DS, BORZA, D. 49, H XIV 444, IORDAN, L. M. 198, ALR SN I h 199, *pepene roșu*, ALR SN I h 199, *pepene negru*, ib., *pepen grecesc*, COTEANU, PL. 31, BORZA, D. 49) plantă originară din sudul Africii, cu frunzele adînc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, avînd coaja verde și adesea vărgată și miezul roșu sau galben, dulce și foarte zemos; p. restr. fructul acestei plante; (regional) bostan, boșar, curcubetă, die, duleți, harbuz, himanic, lubă, lubeniță, șiarchin, trăgulă, zămos, tigvă de tină *(Citrullus vulgaris). Ne-am adus aminte de peștii ce mîncau... și crastavețîi și peapenii și prazul și ceapa.* BIBLIA (1688), 101²/6. *În gradini, boți de lut (moș de peapeni) în chipul omului fac pentru ca pasire să sparie.* CANTEMIR, IST. 142, cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT. 11, COTEANU, PL. 32. *Legumile... cărnoase, precum sînt: peapenii, lubeniței, crastavețîi.* ECONOMIA, 125/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Pepenile verde lîngă el să șază Și slujbași să aibă împrejur spre pază.* PANN, P. V. I, 125/3. *În grădini eu poci intra, Pepeni, dovlecei și verze fără grijă a mînca.* ALEXANDRESCU, O. I, 319, cf. BARONZI, L. 141. *Să ducă fiecare cîte un pepene ales de dînsa la masa împăratului.* ISPIRESCU, L. 150. *Ia de grabă 8—9 simburi de pepene și vro două rămurele de cimbru bun.* MARIAN, NA. 14, cf. DDRF. *Pepenii galbeni, după tăria miezului și după dulceața ce o au, se numesc: scorțoși, cînd sînt tari și dulci, înecăcioși, cînd nu se pot înghiți lesne.* PAMFILE, A. R. 175. *Pepenii, harbujii sau lubeniței se mănîncă copți și murați.* id. I. C. 241, cf. id. S. T. 49, DR. I, 361. *Întrebați-l... cum dă lemnele, porumbul, cartofii, pepenii.* GALACTION, A. 232, cf. 415. *Un soare fierbinte de vară încinge... grămezile de castraveți și pepeni galbeni.* BRĂESCU, O. A. I, 207. *Iei un pepene verde, ardei grași și un chil de roșii.* id. ib. II, 294. *Avea tata un brici cu care... din bărbos, se alegea cu un obraz ca pepenele.* VLASIU, A. P. 44. *Pepenele nu e leac. Este bun însă pentru cei ce nu prea urinează.* VOICULESCU, L. 217. *Să trimiți la curte o căruță de pepeni.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. *Își desfăcu poala șorțului și le arătă niște roșii, ardei, castraveți, o bucală de pîine și un pepene.* V. ROM. iulie 1954, 77. *Valurile miroseau lîngă țărm a pepene crud.* BARBU, P. 230. *Speriam ciorile și cotofenile, ca să nu ciugulească pepenii.* S ianuarie 1961, 42. *Văzui o sămînță de pepene plutind pe apă.* FUNDESCU, L. P. I, 116. *Harbuzul, lubenița, pepenele verde... samănă la frunze și viță cu dovleacul.* ȘEZ. XV, 41. *Doi pepeni într-o mînă nu să pot ținea.* PANN, ap. GCR II, 374, cf. FILI-

MON, O. I, 129, DDRF, ZANNE, P. I, 246, II, 505. *Frica păzește pepenii.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62, cf. DDRF. *Felia de pepene Trece sub poduri repede* [Suveica]. TEODORESCU, P. P. 246. *La cap pieptene, La mijloc pepene, La coadă secere Și la picioare Rișchitoare* (Cocoșul). ȘEZ. IV, 85. *Am o casă gogoneață, Învelită cu verdeață Și-năuntru pui de țigani (Pepenele* verde). GOROVEI, C. 185. *Carnea roșie și malurile negre (Pepenele).* PAMFILE, C. 28. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Pepene ananas, pepeni brăileni, pepene cantalup, pepene ciogar, pepene de Arad, pepeni negri, pepene poptan, pepene portughez, pepeni șerpești, pepeni turcești, pepene turchestan, pepene țucăr.* ◇ Expr. **(Gras sau învelit) ca pepenele** sau **ca pepenii, ca un pepene** sau **pepene de gras** ori (adverbial) **gras pepene** = foarte gras. *Și să-mi urci și să-mi plimbi turma și cireada..., să mi le pornești dă vale, pepene de gras.* JIPESCU, O. 369, cf. 50. *Baba nu știa ce să facă de bucurie, că are un băiet așa de chipos... și învelit ca un pepene.* CREANGĂ, P. 76. *Unde se scutură o dată calul și se făcu frumos, gras ca un pepene.* ISPIRESCU, L. 16. *Un drăguț de armăsar gras pepene.* DR. IV, 732. *Să te ajungă, neică, ajungă..., Șase boi ca pepenii Să ți-i mince doftorii.* BIBICESCU, P. P. 50, cf. CIAUȘANU, V. 187. **A scoate (pe cineva) din pepeni** (sau, rar, **din pepene) (afară)** = a face (pe cineva) să-și piardă răbdarea, a enerva (pe cineva), a scoate (pe cineva) din fire. *Nici un cuvînt nu mai poate Din pepeni a ne mai scoate.* PANN, P. V. III, 95/20, cf. POLIZU, BARONZI, L. 47. *La Oppler te-am trimis eu pe dumneata? strigă d. Georgescu scos din pepene.* CARAGIALE, O. II, 6, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E greu pînă mă scoate din pepeni! izbucni conu Petrică.* BRĂESCU, O. A. I, 288. *Atîtea eșecuri într-un timp atît de scurt îl scoteau din pepeni.* STANCU, R. A. III, 163. **A-și ieși din pepeni** (sau, rar, **din pepene) (afară)** = a-și pierde răbdarea, a se enerva. **a-și ieși din fire.** *Cănuță și-a ieșit din pepene.* CARAGIALE, M. 21. *Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s-a repezit cu pumnii-ncleștați s-o pilduiască.* id. S. N. 32. *Pînă la urmă, ne-am ieșit din pepeni și i-am insultat.* STANCU, R. A. I, 271, cf. 370. *Dar ce ești dumneata? Cine ești dumneata? își ieși, de astă dată, din pepeni, beizadeaua.* PAS, L. I, 39. **A ieși** (sau **a ajunge, a o scoate) la pepeni** = a face o afacere proastă, a avea pagubă (mare) într-o afacere, într-o acțiune; a sărăci. Cf. DM.

2. (Regional) Numele a două plante din familia cucurbitaceelor: **a)** (și în sintagmele *pepene porcesc,* BORZA, D. 55, VAIDA, *pepene de porci,* BORZA, D. 55, *pepene dulce,* ALR I 856/359, *pepene verde lung,* BORZA, D. 55) dovleac *(Cucurbita pepo maxima).* Cf. DR. I, 406, VICIU, GL., ALR I 855/98, 270, 273, 337, 339, 341, 343, 345, 350, 355, 357, 359, 856/40, 359, cv 1949, nr. 7, 34, LEXIC REG. 17, L. ROM. 1960, nr. 2, 21; **b)** bostan alb *(Cucurbita pepo melopepo).* Cf. BORZA, D. 55.

3. (Popular; și în sintagmele *pepene riios,* BORZA, D. 54, H XVIII 69, VAIDA, VICIU, GL., CANDREA, Ț. O. 51, PAȘCA, GL., ALR I 756/270, 273, 337, 339, 343, 345, 350, 355, 357, 359, MAT. DIALECT. I, 266, *pepeni irinăci,* BORZA, D. 54, *pepeni murători,* id. ib., ALR I 756/337) Castravete *(Cucumis sativus). Și nu căuta că li-i gura plină Ce poftea peapeni și slănină.* DOSOFTEI, PS. 259/20. *Supă cu fidea (fideos) și pepinii (pepinos) sînt de origină spaniolă.* NEGRUZZI, S. I, 264, cf. BARONZI, L. 160, DDRF, BRANDZA, FL. 154, N. LEON, MED. 199, CANDREA, F. 22, 212. *La lună nouă... de pui pepeni, toată vara tot înfloresc și nu mai leagă.* PAMFILE, CER. 83, cf. id. A. R. 180. *Cînd pepenii au floare multă și nu rodesc, stringe floarea... și atunci vor rodi.* GOROVEI, CR. 58, cf. ARH. SOM. IV, 23, FD II, 165, BORZA, D. 54, COMAN, GL., CHEST. VIII 7/27, 77/7, A V 2, 14, 15, 16, 20, VI 4, 26, 33, IX 1. ◇ Expr. **A vinde pepeni la grădinar** = a vinde castraveți la grădinar, v. castravete. Cf. ZANNE, P. V, 315.

II. (Regional; la pl.; eufemistic) Testicule (ale omului) (Țepu-Tecuci). PAMFILE, J. I, 66.

— Pl.: *pepeni.* — Și: (învechit și regional) **pépen** (COTEANU, PL. 32, GRECESCU, FL. 389, ALRM SN I h 138/172, LEXIC REG. 17), **pépin** (MAN. GÖTT. 11, ALR I 756, 857) s. m., (regional) **pépină** (ALR I 857/298, 302) s. f., **pépine, peápîn** (ib. 857/100), **pípen** (BORZA, D. 54), **pópone** (id. ib.) s. m.

— Lat. **pepo,*** **pepinis.**

PEPENEÁ s. f. (Bot.; regional) **1.** Crețușcă *(Filipendula ulmaria).* Cf. BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 70.

2. Cununiță *(Spiraea ulmifolia).* Cf. BORZA, D. 164.

3. (În forma *pepenică)* Papanaș **(2)** *(Trifolium arvense).* Cf. BORZA, D. 171.

— Pl.:? — Și: **pepeneáuă** (BIANU, D. S., PANȚU, PL. 80), **pepenícă** (BORZA, D. 70, 171) s. f.

— **Pepene** + suf. *-ea.* — **Pepenică:** cu schimbare de suf.

PEPENEÁUĂ s. f. v. **pepenea.**

PEPENÉI s. m. pl. **I.** (Bot.) **1.** (Prin nord-estul Olt.) Varietate de prun care face fructele cărnoase. Cf. pepenos, pepeniu. Cf. VÎRCOL, V. 97, CADE.

2. (Bucov.) Papanaș **(2)** *(Trifolium arvense).* Cf. TDRG, PANȚU, PL. 220, CADE, BORZA, D. 171.

II. (Regional; în construcția) **D-a pepeneii** = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Serdanu-Găiești). H IV 284.

— **Pepene** + suf. *-ei.*

PEPENERÍE s. f. v. **pepenărie.**

PEPENÉT s. n. (Regional) Pepeniște. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pepeneturi.* — Și: **pepinét** s. n. POLIZU, LM.

— **Pepene** + suf. *-et.*

PEPENÍCĂ s. f. v. **pepenea.**

PEPENÍE adj. (Regional; în sintagma) *Prună pepenie* = varietate de prune cărnoase produsă de pepenei **(I 1)** (Strehaia). Cf. ALR II 6 082/848.

— Pl.: *pepenii.*

— **Pepene** + suf. *-iu.*

PEPENÍȘTE s. f. (Popular) Teren cultivat cu pepeni **(I 1)** sau (rar) de pe care s-au recoltat pepenii; (regional) pepenet, pepeniștină. V. pepenărie. Cf. DRLU, LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., H I 420, II 88, VII 155, XIV 106.

— Pl.: *pepenișli.* — Și: (regional) **pepiníște** s. f. VAIDA.

— **Pepene** + suf. *-iște.*

PEPENIȘTÍNĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Pepeniște. Cf. CDDE, VAIDA.

— Pl.: *pepeniștine.*

— **Pepene** + suf. *-iștină.*

PEPENÍȚĂ s. f. (Regional) Papanaș **(2)** *(Trifolium arvense). Pepenii îi cresc mai toți sătenii... Ca să rodească... se pune pe sub frunze pepeniță.* ȘEZ. VIII, 10, cf. XV, 19, BORZA, D. 171, H XII 385.

— Pl.: *pepeniță.*

— **Pepene** + suf. *-iță.*

PEPENOÁICĂ s. f. **1.** Specie de pepene verde de formă lunguiață și cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis; (rar) pepenoaie. *Dacă pepenii verzi au o înfățișare lunguiață se numesc păpănoaice.* PAMFILE, A. R. 174. *Ghețu... cu capul adus ca o pepenoaică... rostogolindu-se în cercul unui guler.* KLOPȘTOCK, F. 168. *Alege-mi o pepenoaică d-alea încondeiate, să pîrîie la micz.* UDRESCU, GI.

2. (Regional) Roată dințată de la mașina de secerat, învîrtită de o altă roată dințată. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Pl.: *pepenoaice.* — Și: **păpănoáică** s. f.
— **Pepene** + suf. *-oaică.*

PEPENOÁIE s. f. (Rar) Pepenoaică **(1).** *Cît costă ăsta? . . . — Pepenoaia aia sîrbească este patru parale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191.
— Pl.: *pepenoaie.*
— **Pepene** + suf. *-oaie.*

PEPENÓI s. m. Augmentativ al lui pepene **(I 1).** *Unul pepene verde mare i se zice și păpănoi.* PAMFILE, A. R. 174.
— Pl.: *pepenoi.* — Și: (regional) **păpănói** s. m.
— **Pepene** + suf. *-oi.*

PEPENÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni sau despre capul lor) Rotund și plin ca un pepene **(I 1)**; gras, dolofan (și îndesat). *Copiii lor cresc ca dolofanii, vinjoși, sprinteni și pepenoși.* DELAVRANCEA, S. 31, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Celălalt (judecător) era pepenos și aprins la față.* ALAS 1 VIII 1938, 6/4, cf. IORDAN, L. R. A. 191. ✦ (Substantivat, f.; prin nordestul Olt.) Prună pepenie, v. pepenie. Cf. VÎRCOL, V. 97.
— Pl.: *pepenoși, -oase.*
— **Pepene** + suf. *-os.*

PEPENÚȚ s. m. **1.** (Prin Transilv.) Pepenaș **(I 1).** Cf. LB.
2. (Regional; în forma *păpînuț*) Pepenaș **(I 2)** (Berbești-Sighetul Marmației). Cf. BÎRLEA, C. P. 49. *Ce mi-i hazna de drăguț, Dacă-i așa de micuț, Numai cît on păpînuț.* id. ib.
— Pl.: *pepenuți.* — Și: (regional) **păpînúț** s. m.
— **Pepene** + suf. *-uț.*

PEPERÍG s. m. v. **pipirig**[1].

PEPERMÍNT s. n. v. **piperment.**

PEPERÚGE s. f. v. **paparugă**[1].

PÉPEȘ, -Ă adj. (Regional; despre fructe) Bătut, terciuit. Com. din BUDILA-BRAȘOV.
— Pl.: *pepeși, -e.*
— Din magh. **pépes.**

PEPEȘÍT, -Ă adj. (Regional) Turtit (Săcele). ALR II/182. *Nas pepeșit.* ib.
— Pl.: *pepeșiți, -te.*
— De la **pepeș.**

PÉPI s. f. v. **pepe.**

PEPIGIÓI s. m. v. **pupezoi.**

PÉPIN s. m. v. **pepene.**

PÉPINĂ s. f. v. **pepene.**

PEPINĂRÍȚĂ s. f. (Regional) Papanaș **(2)** *(Trifolium arvense).* Cf. BORZA, D. 171.
— Pl.: *pepinărițe.*
— **Pepin** + suf. *-ăriță.*

PÉPINE s. m. v. **pepene.**

PEPINERÍE s. f. v. **pepinierie.**

PEPINÉT s. n. v. **pepenet.**

PEPÍNGINE s. f. v. **pecingine.**

PEPINGIÓI s. m. v. **pupezoi.**

PEPINIÉRĂ s. f. **1.** (Adesea cu determinări care arată felul) Teren cultivat cu material săditor pomicol, viticol sau dendrologic, pe care se aplică diverse lucrări, pînă la plantarea pe locul definitiv; ansamblu de plante care cresc pe un asemenea teren, (regional, prin confuzie) pepenărie **(2).** Cf. STAMATI, D. *Observațiunea neîncetată ce trebuie să facă în natură . . . și cu deosebire în pepinierile (școalele d-arbori) unde sînt accesibile.* BARASCH, B. 42. *Semănătura se face deasă într-un spațiu mic . . . Așt mod de semănătură se numește în pepinieră.* AGRONOMIA (1859), 46/27. *Pămîntul pepinierei trebuie să fie bine îngrășat.* ib. 143/12. *Să facă cultura pomilor, . . . pepinieră de saduri și de altoaie de cele mai variate specii de poame.* I. IONESCU, M. 260. *Nu se mărginește a institui ferme model și pepiniere de viță americană.* CARAGIALE, O. III, 98, cf. DS. *Baza refacerii pomiculturii și a viticulturii o constituie producerea materialului săditor în pepinierele de pomi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 794. *În bazinul Petroșani, există multe uscătorii de conuri de molid pentru extragerea semințelor necesare pepinierelor silvice.* PROBL. GEOGR. I, 127. ✦ (Regional) Pădure tînără semănată de curînd (Șercaia-Făgăraș). CHEST. IV 102/177/e.
2. (Învechit, rar) Răsadniță. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU.
3. P. anal. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Crescătorie de animale (de rasă), de pești etc. *Caii ce au căzut de slabi, îi ține și-i într-armează și astfel are o pepinieră de cai buni.* I. IONESCU, D. 192. *Iepile fătătoare sau, cum se zic aici, iepile de pepinieră.* id. ib. 527. *Vedea . . . uscătorii de fructe și pepiniere de păstrăvi.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Pepinieră piscicolă.* DER. ◇ (Glumeț) *Străbunul pribeag cu barbă garibaldiană și cu o pepinieră de ploduri.* C. PETRESCU, O. P. II, 253.
4. Fig. Instituție, organizație etc. care pregătește un număr (mare) de oameni în vederea unei profesiuni, a unei activități; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. Cf. DÎMBOVIȚA (1859), 149/21. *Gimnaziile noastre, pepiniere de candidați la funcțiuni.* ODOBESCU, S. II, 55, cf. BARCIANU. *Acel cenaclu era socotit a fi . . . o pepinieră de viitori oameni ai scrisului.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 5/5. *Ștrandul tineretului a devenit de cîțiva ani pepiniera unor noi generații de înotători.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 858. ✦ (Rar) Mediu[1] **(2).** *Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa . . . bogatului parvenit.* FILIMON, O. I, 95. *Răsăreau, jegoase și cîrpite, . . . acoperișurile gospodăriilor nevoiașe . . . , alcătuind, în revărsarea lor slută și umilă, pepiniera puturoșiei.* KLOPȘTOCK, F. 18.
— Pronunțat: *-ni-e-.* — Pl.: *pepiniere* și (învechit) *pepinieri.*
— Din fr. **pépinière.**

PEPINIERÍE s. f. (Rar) Meseria, ocupația pepinieristului. Cf. ALEXI, W., NOM. PROF. 12.
— Pronunțat: *-ni-e-.* — Pl.: *pepinierii.* — Și: **pepinerie** s. f. ALEXI, W.
— **Pepinieră** + suf. *-ie.*

PEPINIERÍST s. m. Persoană care îngrijește de o pepinieră **(1),** care cultivă plante într-o pepinieră, care lucrează într-o pepinieră. V. grădinar, horticultor. Cf. NOM. PROF. 12.
— Pronunțat: *-ni-e-.* — Pl.: *pepinieriști.*
— Din fr. **pépiniériste.**

PEPINÍȘTE s. f. v. **pepeniște.**

PEPÍT, -Ă s. f., adj. (Țesătură sau desen pe o țesătură) cu pătrățele sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, care alternează între ele. *Paharul cu apă lovit se răsturnă, udîndu-i o frumusețe de pantaloni pepita.* BART, E. 285. *Pantaloni pipiți.* SCRIBAN, D.

Cobori Pascalopol, îmbrăcat într-un costum pepit. CĂLINESCU, E. O. I, 46, cf. LTR², com. din SĂLAȘ-HAȚEG.

— Pl.: *pepiți, -te.* — Și: **pepita** adj. invar., (popular) **pipit, -ă** s. f., adj.

— Din germ. **Pepita.**

PEPÍTA adj. invar. v. **pepit.**

PEPÍTĂ s. f. Bucată masivă de aur (sau, p. g e n e r., de alt metal nobil) nativ. *Aurul se găsește rareori bine cristalizat; în genere fețele sînt curbe și, mai adesea, formează fire, plăci sau bucăți cu forme neregulate numite pepite.* MURGOCI-LUDWIG, M. 62, cf. 61, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, LTR², DN².

— Pl.: *pepite.*

— Din fr. **pépite.**

PÉPLE s. m. (invar.) (Regional) Om moale[1] **(I 5)**, bleg (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL. *O, ce peple ești!* id. ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. p e p l e h u i.

PEPLEHÚI subst. (Regional) Pălărie cu marginile lăsate (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p e p l e.

PÉPLU s. n. Un fel de mantie scurtă, fără mîneci, prinsă pe umeri (cu o agrafă), purtată peste tunică de către femei în antichitatea greco-romană. *Ca peplu peste corpu-i se resfira în raze În unde de lumină cosițele-i de aur.* HELIADE, O. I, 368, cf. 357, BARONZI, I. L. IV, 204/14. *Peplul îi înfășoară, ca un briu, talia zveltă.* ODOBESCU, S. III, 55, cf. DDRF. *Bluza ta pe sînu-ți decoltat Părea un peplum de mătase.* MINULESCU, V. 43. ◇ (Impropriu) *Blîndețe sufletească sub peplu de monarh.* MACEDONSKI, O. II, 204.

— Pl.: *pepluri.* — Și: (rar) **péplum** s. n.

— Din lat. **peplum.**

PÉPLUM s. n. v. **peplu.**

PEPOȘE s. f. pl. (Regional) Joc de copii, de obicei pentru fete, care se joacă cu cinci pietre sferice (Alba Iulia). Cf. COMAN, GL.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PÉPSI s. n. (Familiar) Pepsi-cola.

— Pl.: *pepsi.*

— De la **pepsi-cola.**

PÉPSIC, -Ă adj. Care aparține pepsinei, privitor la pepsină, provocat de pepsină. *Studiul ultramicroscopic al digestiunii pepsice în mediu acid arată că granulele de albumină se grupează și formează blocuri coerente.* MARINESCU, P. A. 46, cf. DM, DN².

— Pl.: *pepsici, -ce.*

— Din fr. **pepsique.**

PÈPSI-CÓLA s. f. Numele unei băuturi răcoritoare puternic acidulate, care conține esență de cola; (familiar) pepsi. Cf. RL 1967, nr. 7 024.

— Pl.: *pepsi-cole.*

— Din engl. **pepsi-cola.**

PEPSÍN s. m. v. **pepsină.**

PEPSÍNĂ s. f. Enzimă conținută în sucul gastric și care, în timpul digestiei, transformă proteinele în peptide; p. e x t. medicament extras din mucoasa stomacală a unor animale, administrat în tratamentul unor boli de stomac. *Sucul gastric, . . . prin elementul său, pepsina, ajutat de mișcările stomacului, mistuiesc bucatele.* POLIZU, P. 103/30, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Tratarea productelor bacteriene cu suc de pancreas, cu pepsină sau cu extras din glande timus.* BABEȘ, O. A. I, 331, cf. NICA, L. VAM. 190. *Profermentul pepsinei este activat . . ., devine pepsină activă.* MACAROVICI, CH. 639, cf. DM, DN².

— Pl.: *pepsine.* — Și: (învechit) **pepsín** s. m. BARCIANU.

— Din fr. **pepsine,** germ. **Pepsin.**

PEPTÍDĂ s. f. (Mai ales la pl.) Substanță chimică rezultată din desfacerea hidrolitică a proteinelor. Cf. DN². *Peptidele au molecula mai mică decît . . . a peptonelor.* LTR². *Peptidele se găsesc în natură, în mușchii mamiferelor și păsărilor.* DER.

— Pl.: *peptide.*

— Din fr. **peptide.**

PEPTOCÁT, -Ă adj. (Argotic) Căzut la examen. Cf. BUL. FIL. V, 205.

— Pl.: *peptocați, -te.*

— Din ngr. **πέπτωκα** (perfectul lui *πίπτω*).

PEPTÓNĂ s. f. Substanță organică albă-gălbuie, cu miros caracteristic, cu gust amar-sălciu, solubilă în apă sau în alcool diluat, asimilabilă de organismul uman și întrebuințată în medicină. *Peptona să prezintă sub două forme: lichidă și uscată.* BIANU, D. S., cf. MARINESCU, P. A. 40, MACAROVICI, CH. 629, DM, DN². *Peptonele pot înlocui carnea în alimentația de regim.* DER.

— Pl.: *peptone.*

— Din fr. **peptone.**

PEPTORÁL, -Ă adj. v. **peetoral.**

PEPÍC s. m. v. **papue[1].**

PER[1] prep. (În legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, de fiecare. *De ce aprobă ei 34 de lei per kilo grîu?* GALAN, B. I, 60.

— Din it. **per,** germ. **per.**

PER[2] s. m. v. **păr[1].**

PERÁTIC, -Ă adj. v. **păratic.**

PERAVÁN s. n. v. **paravan.**

PERCAÍNĂ s. f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, cu o puternică acțiune anestezică locală. Cf. LTR, DER.

— Din fr. **percaïne.**

PERCÁL s. n. (Ieșit din uz) Țesătură ușoară de bumbac, folosită mai ales la confecționarea cămășilor. *Paturi lucrate frumos . . . acoperite cu felurimi de perdele, unele de maldehi, altele de percal.* GOLESCU, Î. 135, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Mărfuri felurite: ... stambă, madipolon, chembrică, percal.* CONV. LIT. XLIV, 659, cf. DM, LTR², DN², GLOSAR REG. ✦ (La pl.) Diferite sorturi din țesătura definită mai sus. *Aduc stofe fine, museline, percale, imprimate, bumbacuri.* OȚETEA, T. V. 45.

— Pl.: *percale* și (rar) *percaluri* (POLIZU, SCRIBAN, D.). — Și: (regional) **parcál** s. n., **parcálă** (GLOSAR REG.) s. f.

— Din germ. **Perkal,** fr. **percale.**

PERCALÍNĂ s. f. (Învechit) Țesătură ușoară de bumbac, cu lustru, întrebuințată de obicei la căptușeala hainelor; (învechit) mitcal, (regional) pielea dracului. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., DM, DN².

— Din fr. **percaline.**

PERCÁN subst. (Învechit, rar) Stofă de păr de cămilă. Cf. ŞĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

PÉRCĂ s. f. (Rar) Peşte asemănător cu ştiuca *(Lucioperca)*. Cf. DR. V, 559. ◇ *Percă de rîu* = biban *(Perca fluviatilis)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 217, DR. V, 560. *Percă spinoasă* = specie de peşte nedefinită mai îndeaproape. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *perci*.
— Din [Lucio]perea, numele ştiinţific al peştelui.

PERCĂÍ vb. IV. Refl. (recipr.) (Învechit, rar) A se judeca (cu cineva). Cf. ANON. CAR.
— Prez. ind.: *percăiesc*.
— Etimologia necunoscută.

PERCĂLÁB s. m. v. **pîrcălab.**

PÉRCE s. m. (Regional) Nume dat bărbatului (sau copilului CHEST. V 31/37) care munceşte la stînă fără să aibă atribuţii speciale (Globu Craiovei-Orşova). Cf. CHEST. V 25/37.
— Pl.: *perei*.
— Etimologia necunoscută. Cf. nichipercea.

PERCEÁ[1] s. f. v. **percleă.**

PERCEÁ[2] vb. I. Tranz. şi refl. (Prin Munt.) A (se) păta **(1)**, a (se) murdări; a (se) împestriţa. Cf. CV 1950, nr. 3, 36. *Ia uite cum te-ai perceat cu cerneală pe haine!* UDRESCU, GL. ◆ Tranz. A-i face (cuiva) vînătăi (prin lovire); p. ext. a lovi, a bate. *Cine te-a perceat aşa la ochi, nevastă?* UDRESCU, GL. ◆ Refl. (Despre femei) A se farda în mod exagerat. *S-a perceat ca o mască pe faţă.* UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *percez*.
— Etimologia necunoscută.

PERCEÁT, -Ă adj. **1.** (Prin Munt.) Pătat **(I 1)**, murdar **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. ◆ Pătat **(I 2)**. *Aşa s-a născut, perceat la nas.* UDRESCU, GL.

2. (Munt. şi prin Olt.) Pestriţ, bălţat, tărcat. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Părul perceat — ici şi colo — cu şuviţe albe.* STĂNOIU, în SCL 1969, 328, cf. H I 6, XI 5, com. din TURNU MĂGURELE, CIAUŞANU, V. 187, CV 1950, nr. 3, 36, ib. 1951, nr. 1, 36, LEXIC REG. 37, UDRESCU, GL.
— Pl.: *perceaţi, -ie*. — Şi: (regional) **percét, -ă** adj. DAMÉ, T. 67, DR. IV, 440.
— V. **percea**[2].

PERCÉCŢIE s. f. v. **percepţie.**

PERCÉLE s. f. pl. (Rar) Numele unui obiect de îmbrăcăminte ţărănească nedefinit mai de aproape. Cf. BARONZI, L. 95.
— Etimologia necunoscută. Cf. percal.

PERCÉNT s. n. v. **perţent.**

PERCÉPE vb. III. Tranz. **1.** (Psih.; complementul indică obiecte şi fenomene din realitatea înconjurătoare) A sesiza cu ajutorul simţurilor (şi al gîndirii), prin reflectare nemijlocită; (sens curent) a simţi; a înţelege, a pricepe; a înregistra. *Că de vom intra cu mintea la cele ce se fac întru noi, vom percepe că ne îndemnem cu o putere.* IORGOVICI, O. 2/23, cf. 50/1. *Însuşirea de-a percepe trandafirul cu toată frumuseţea lui.* GHEREA, ST. CR. I, 223, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Punctul de greutate al criticii cade în capacitatea de a percepe emoţia estetică.* LOVINESCU, C. V, 34. *Şi-n ţinutul cu totul nou şi altul, în care am intrat, încep să percep alte zvonuri şi alte sunete.* SADOVEANU, O. VIII, 398, cf. IX, 388, 575. *Bănuiala tristeţi şi universalei păcăleli... prea puţini ochi intelectuali pot s-o percepă.* GALACTION, A. 267. *Cînd interogaţia conţine o nuanţă de nemulţumire..., percepem un accent muzical distinct.* IORDAN, STIL. 73. *Notaţia exactă şi minuţioasă a lucrurilor percepute prin simţuri.* VIANU, A. P. 266. *Urechea nu percepea la început decît un scîrţîit confuz.* CĂLINESCU, E. O. I, 122. *Urechile obişnuite cu acea simfonie masivă percepură, cu surpriză, încetarea ei.* id. s. 586, cf. DM, DN[2]. *În momentul în care percepem auditiv realitatea, o şi vedem, o şi pipăim.* M 1962, nr. 4, 25. ◇ Refl. pas. *O piesă de teatru se percepe legitim numai cînd o vedem.* IBRĂILEANU, S. L. 38. ◆ A observa, a distinge, a sesiza. *Percepuse vag la ea o împotrivire.* SADOVEANU, O. VIII, 102. *Numai oamenii fără legi în viaţă erau în stare să perceapă situaţiile fine.* CĂLINESCU, E. O. II, 44.

2. (Fin.; complementul indică impozite, taxe oficiale etc.) A încasa. Cf. DDRF. *Nici un impozit al statului nu se poate stabili şi percepe decît numai în puterea unei legi.* HAMANGIU, C. C. XXXV. *Dacă debitorele... dă delegaţiune creditorului de a percepe acel venit, tribunalul poate suspenda urmăririle.* id. ib. 463, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Municipalităţile diferitelor oraşe mai percepeau alte taxe, 1, 2 sau 4 lei la vasul cu vin.* N. A. BOGDAN, C. M. 135. *Cancelaria domnească percepea anumite taxe pentru hrisoavele, cărţile de judecată.* BUL. COM. IST. V, 97, cf. DM, DN[2]. *Consulii au dreptul ca, în exercitarea atribuţiilor oficiale, să perceapă taxele prevăzute prin dispoziţiile legale.* BO (1963), 30.
— Prez. ind.: *percép*.
— Din lat. **percipere** (după *pricepe*).

PERCÉPERE s. f. Acţiunea de a percepe şi rezultatul ei.

1. (Psih.) Cf. percepe **(1)**. Cf. IORGOVICI, O. 49/27, MAIORESCU, CR. II, 91, 376. *Trebuie să vedem ce e actul percepерii.* GHEREA, ST. CR. III, 230, cf. IORDAN, L. R. A. 189, DM.

2. (Fin.) Cf. percepe **(2)**. Cf. ALEXI, W. *Găsim o sumă de amănunte... asupra modului de percepere a dărilor către stat.* N. A. BOGDAN, C. M. 21, cf. DM.
— Pl.: *perceperi*.
— V. **percepe.**

PERCÉPT[1] s. m. v. **perceptor.**

PERCÉPT[2] s. n. v. **precept.**

PERCEPTÍBIL, -Ă adj. **1.** (Fin.; despre impozite, taxe oficiale etc.) Care poate fi încasat. *Impoziţie perceptibilă.* NEGULICI, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DN[2].

2. (Psih.) Care poate fi sesizat cu ajutorul simţurilor (şi al gîndirii) prin reflectare nemijlocită; (sens curent) care se poate înţelege, simţi; inteligibil, sesizabil; vizibil, evident. *Dar substanţia eternă ce umple golul nu este proprie a le primi şi a le transmite într-un chip perceptibil.* MARIN, F. 378/35, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ironie abia perceptibilă.* ŞĂINEANU, D. U. *Nuanţa augmentativă este mult mai perceptibilă la diminutivele „nopticică" şi „ziulică".* IORDAN, STIL. 185, cf. 100, BL VII, 42. *Ia să-ţi vedem pulsul, domnişoară! Hm! slab, abia perceptibil.* CĂLINESCU, E. O. II, 249. *Foşnetul lanurilor de porumb, abia perceptibil, se întîlnea în auz cu murmurul mării.* BOGZA, M. S. 97. *În colţul buzelor însă îi stăruia umbra unui zîmbet, abia perceptibil.* V. ROM. martie 1958, 42, cf. DN[2]. *Textul literar a fost... puţin perceptibil.* M 1962, nr. 4, 39.
— Pl.: *perceptibili, -e*.
— Din fr. **perceptible.**

PERCEPTIBILITÁTE s. f. (Psih.) Faptul de a fi perceptibil **(2)**. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN[2].
— Din fr. **perceptibilité.**

PERCEPTÍV, -Ă adj. Care aparține facultății de a percepe (1), care ține de percepere (1); care (poate) percepe. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Urmărește nu numai pulsațiile activității perceptive, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței eului.* VIANU, A. P. 184. *Natura esențială a actului perceptiv... necesită două sau mai multe stimulente.* RALEA, O. 91. *Turburări perceptive de origine corticală.* PARHON, B. 71. *Nu poate fi decît o asemănare de natură perceptivă.* BENIUC, M. C. I, 134, cf. DM, DN².

— Pl.: *perceptivi, -e.*

— Din fr. **perceptif.**

PERCEPTÓR s. m. (În organizarea mai veche a finanțelor) Funcționar de stat însărcinat cu încasarea impozitelor și a taxelor oficiale; agent de percepție, v. percepție (2). *Preșeptoarele ne supără pentru taxa sapului* (cca 1750). IORGA, S. D. XIII, 242. *Perșeptor, adecă: cassir-fiscal al deputății.* ST. INST. 27/7. *Au slujit... ca... perșeptor crăiesc 12 ani* (a. 1824). id. ib. 45. *Supt departamentul finanțelor stau perceptorii sau vameșii ținuturilor.* LAURIAN, M. III, 10/25, cf. NEGULICI. *Putea să ajungă chiar și prefitor la casa satului și să adune birul.* SLAVICI, N. I, 155, cf. DDRF. *Căpcînii de perceptori se silesc și ne vînd ițolicele pentru bir.* SP. POPESCU, M. G. 66. *Ipoteca legală a statului... asupra bunurilor perceptorilor și administratorilor publici nu se poate stabili decît asupra bunurilor prezente.* HAMANGIU, C. C. 444, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *El lacrămă în contra priciptorului.* PETICĂ, O. 205. *Aveți de plătit două trimestre... Nu v-aș supăra dar mă silește perceptorul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258. *Ar putea-o duce, d-le...*, *dacă n-ar mai fi ispravnici, privighitori, protopopi, primari, ba cîteodată chiar perceptori.* HOGAȘ, DR. II, 30. *Din cînd în cînd se întorcea spre colțul perceptorului.* REBREANU, I. 155. *Plutonierul Boiangiu ședea de vorbă cu perceptorul.* id. R. I, 141. *A fost notar, perceptor, agent sanitar.* GALACTION, A. 170. *Eu am pus ochii pe o codană de la Dăbuleni, fata unui perceptor.* id. O. A. I, 275, cf. 383. *Mai erau și alți pantalonari în sat: perceptorul, casierul, învățătorul.* SADOVEANU, O. I, 605. *A dat în mîna perceptorului vama și birul.* id. ib. X, 550. *A redus și numărul slujitorilor militari, afară de... perceptori și de paznici ai închisorilor.* OȚETEA, T. V. 49. *Tobele perceptorilor băteau contribuabililor secătuiți, la poartă.* ARGHEZI, B. 147. *În registrele perceptorilor, rubrica semnăturilor era plină cu urme de degete.* V. ROM. decembrie 1954, 157. *I-e necaz și lui că anul trecut i-a luat al lui percitoru înainte.* PREDA, M. 27, cf. 154. *Și să minie perceptu.* ȘEZ. I, 167. *Nu mi-e roibu de schimbare, Și mi-e roibu de vînzare, C-a fost taica percitor, Și-a rămas la sat dator.* MAT. FOLK. 153, cf. 227. *Faci o chilă dă grîu ș-o dai și p-aia la priciptor.* GRAIUL, I, 222. *Ni-a sfătuit la școală să dăm cîți cinci lei pricictorului ca-n drept di porumb.* ib. 270. *S-o condrat cu prešectu păr' i-o luat ăunca.* ib. 529. *Doi primari ș-un percitori Să-i facă salba de flori.* ȘEZ. XII, 76. *Foicică de mohor, Fetiță de percitor, De nu te-oi iubi, să mor!* CIAUȘANU, V. 28, cf. UDRESCU, GL.

— Accentuat și: *percéptor.* BL XIV, 118. — Pl.: *perceptori.* — Și: (regional) **percépt, percetór** (CIAUȘANU, V. 187), **pereitór, perțeptór, peecitóri** (com. IORDAN), **peecetóri** (MAT. FOLK. 1 437), (prin metateză) **precéct, preceptór** (BUL. FIL. VI, 143), **preșeptore** (accentul necunoscut), **preșitór, pricépt** (A V 25), **pricictór, priciptór** s. m.

— Din lat. **perceptor, fr. percepteur.**

PERCEPTORÁT s. n. (Prin Transilv.) Percepție (2). Cf. ALEXI, W., ALR SN III h 896.

— Pl.: *perceptorate.* — Și: (regional) **percetorát** (ALR SN III h 896/130), **proțăptorát** (ib. h 896/36) s. n.

— Din lat. **perceptoratus, -us.**

PERCEPTORIÁL, -Ă adj. (Rar) Care aparține perceptorului, care intră în atribuțiile perceptorului, privitor la perceptor. *Dacă unul ca Moromete nu-l vorbea de rău pe perceptor, acesta putea să-și vadă tihnit de treburile lui perceptoriale.* PREDA, M. 452.

— Pronunțat: *-ri-al.* — Pl.: *perceptoriali, -e.*

— **Perceptor** + suf. *-ial.*

PERCEPTORÍE s. f. (Transilv.) Percepție (2). Cf. PAȘCA, GL., ALR SN III h 896.

— Pl.: *perceptorii.* — Și: (regional, prin metateză) **preșătorie** (com. din FRATA-TURDA, ALR SN III h 896), **preșectorie** (ALR SN III h 896/141), **preșeptorie** (ib. h 896) s. f.

— **Perceptor** + suf. *-ie.*

PERCÉPȚIE s. f. **1.** Procес psihic prin care obiectele și fenomenele din lumea obiectivă care acționează nemijlocit asupra organelor de simț sînt reflectate în conștiința omului în totalitatea însușirilor lor, ca un tot unitar; imagine rezultată în această reflectare; p. ext. (sens curent) facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare; înțelegere, cunoaștere. V. sesizare, înregistrare. Cf. IORGOVICI, O. 50/3. *Este percepția adevăratului frumos o estensie a facultăților noastre!* HELIADE, D. J. 177/7. *Visul... se naște sub somn prin afițarea conștiinței de multe pricini, prin afițare se nasc percepțiile.* ANTROP. 216/13, cf. NEGULICI. *Acustica cuprinde tot ce este relativ la producția, propagația și percepția sunetului.* MARIN, F. 25/6. *Un spațiu de cîțiva centimetri pătrați ne dă într-o clipă imaginea și percepțiunea lumii întregi.* id. ib. 437/27. *Lipsește posibilitatea percepțiunii unei poezii.* MAIORESCU, CR. I, 8, cf. 72. *Percepții multiple ale momentului își găseau în el răsunetul și atenția cuvenită.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 64. *Percepția pare a fi un act psihic simplu.* GHEREA, ST. CR. III, 230, cf. DDRF, BARCIANU. *Matei avu percepțiunea limpede a singurătății.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 197, cf. ALEXI, W. *Se adăugau percepțiile celorlalte simțuri.* C. PETRESCU, A. 331. *Cunoașterea lumii înconjurătoare prin senzații și percepții este o cunoaștere intuitivă.* IORDAN, L. R. 34. *Percepția lumii este pătrunsă la el de atîtea valori ale fanteziei.* VIANU, A. P. 220. *Asocierea dintre notele fizice și cele morale, dintre acele care se oferă percepției simțurilor și acele cuprinse de intuiția psihologică.* id. M. 195, cf. 19, 67. *Țăranii... au simțul instinctiv al adevărului și percepția demnității omenești.* SADOVEANU, E. 193. *Fiece element de percepție... îi producea durere fizică.* CĂLINESCU, S. 423. *În însuși actul percepției, alături de constatări, de judecăți de realitate, facem simultan și judecăți de valoare.* RALEA, S. T. II, 16, cf. III, 40. *Cade în iluzie, în percepție falsă a realității.* LL I, 123. *Am ajuns sub deal, acasă la noi — își zise Mustea, completînd percepția vizuală cu imaginea pe care i-o întipărise în minte anii copilăriei.* BENIUC, M. C. I, 206, cf. DM, DN².

2. (În organizarea mai veche a finanțelor) Instituție, oficiu de stat care încasa impozitele sau taxele oficiale; clădire, birou în care își avea sediul această instituție; (regional) perceptorie, perceptorat. Cf. NEGULICI. *Candidatul de la percepție vrea să scape de dureri.* MAIORESCU, CR. II, 174. *Mîntosul moș Stan purcese spre percepție, să-și plătească birul.* CONTEMPORANUL, IV, 503, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am luat, așa, deocamdată, o slujbă la... percepție.* GÎRLEANU, N. 67. *Percepția tocmai i-a mai acordat o amînare cu birurile.* REBREANU, I. 207. *Era un miros acru de leșie și fum de tutun răcit ca într-o percepție.* C. PETRESCU, Î. I, 231. *În poartă se oprea nasul învăpăiat al tobosarului percepției.* KLOPȘTOCK, F. 114. *Care Chiroiu? — Chiroiu de la percepție.* SEBASTIAN, T. 262, cf. IORDAN, L. R. A. 189. *Le arată situația familiei, datoriile pe care le mai aveau la percepție.* PREDA, M. 74, cf. UDRESCU, GL. ◇ *Agent de percepție* = perceptor. *Eu sînt agent de percepție.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258. ✦ P. ext. Încasare a unui impozit sau a unei taxe oficiale; percepere (2). *Posesorul moșiei își reținea, ca un fel de răsplată pentru munca percepțiunii, cîte*

o a treia parte. HASDEU, I. V. 43. *Lipsa sau abundența financiară a unui stat... nu depind de sărăcia sau avuția țării, ci numai și numai de modul percepțiunii impozitelor.* id. ib. 46, cf. DM. ✦ P. ext. Slujba de perceptor. Cf. NEGULICI, CADE.

— Pl.: *percepții.* — Și: (învechit) **percepțiúne,** (regional) **percécție** (ALR SN III h 896), **percéție** (ib. h 896/886), (prin metateză) **precépțe** (ib. h 896/762), **precépție** (ib. h 896), **pricépție** (ib. h 896/29) s. f.

— Din lat. **perceptio, -onis, fr. perception.**

PERCEPȚIONÁL, -Ă adj. (Neobișnuit) Care ține de percepție **(1).** *Spirit critic trebuie să aibă neapărat orice creator, atît sub aspectul teoretic cît și acela perceptional.* V. ROM. aprilie 1958, 111.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *percepționali, -e.*

— De la **percepție.**

PERCEPȚIÚNE s. f. v. **percepție.**

PERCÉT, -Ă adj. v. **perceat.**

PERCETÓR s. m. v. **perceptor.**

PERCETORÁT s. n. v. **perceptorat.**

PERCÉȚIE s. f. v. **percepție.**

PERCHEZÍȚIE s. f. Cercetare făcută asupra unei persoane sau într-o locuință de către organele de urmărire penală ori de către procuror, pentru găsirea și ridicarea probelor materiale ale infracțiunii sau pentru descoperirea infractorului. *Face perchiziționile necesare la prefecții de care s-au servit miniștrii dați în judecată.* MAIORESCU, D. II, 30, cf. 41, BÂRGIANU. *Plutonierul făcu sumedenie de percheziții prin casele oamenilor mai gălăgioși.* REBREANU, I. 354. *Cu îndemînare de polițist la o percheziție corporală, scoase din buzunarul lui Mihai... un portțigaret.* C. PETRESCU, Î. I, 6. *Comisarul începuse percheziția.* STANCU, R. A. I; 177, cf. 176, V, 204. *Dacă-l arestau, veneau și-aici să facă măcar o percheziție.* BENIUC, M. C. I, 40, cf. COD. PEN. R.P.R. 540, DM, DN[2]. *Ieri mi-au făcut percheziție acasă.* BARBU, P. 358, cf. DER. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Se furase un stilou, și din proprie inițiativă elevii procedaseră rapid la o percheziție corporală.* PREDA, R. 239. ✦ P. gener. Cercetare amănunțită, scotocire. *Avea senzația mîinii ușoare pe umăr, surprinzîndu-l în această percheziție profanatoare.* C. PETRESCU, Î. I, 140. *Încredințîndu-se că în casă nu se mai afla nici un ban, Aglae suspendă percheziția.* CĂLINESCU, E. O. II, 289.

— Pl.: *percheziții.* — Și: **perchiziție** (MAIORESCU, D. II, 41, DDRF, ALEXI, W., BENIUC, M. C. I, 90, COD. PEN. R. P. R. 540), (învechit) **perchizițiúne** s. f.

— Din fr. **perquisition.**

PERCHEZIȚIONÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică oameni, locuințe etc.) A supune unei percheziții, a face o percheziție. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Înainte de-a pleca eu, trebuie percheziționată casa încă o dată... Sînt convins că ăla e aici.* POPA, V. 127. *Erau percheziționați atent de gardieni.* SADOVEANU, O. II, 481. *Poliția a primit ordin ... să percheziționeze toate localurile de noapte.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393. *N-ar fi găsit-o ... nici dacă s-ar fi apucat să-i percheziționeze casa cu o echipă întreagă de specialiști.* STANCU, R. A. IV, 29, cf. V, 204, 373. *Un comisar rigid, însoțit de jandarmi, i-a percheziționat casa în mod barbar.* V. ROM. ianuarie 1954, 188. *Un cordon de jandarmi înconjurase teatrul percheziționîndu-i pe cei ce ieșeau.* CAMILAR, N. II, 184. ✦ P. gener. A cerceta, a căuta amănunțit. *Pachetul... e desfăcut, căci a fost percheziționat la direcție.* CAMIL PETRESCU, T. I, 228.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Prez. ind.: *percheziționez.*

— Și: **perchiziționá** vb. I. CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **perquisitionner.**

PERCHIZÍȚIE s. f. v. **percheziție.**

PERCHIZIȚIONÁ vb. I v. **percheziționa.**

PERCHIZIȚIÚNE s. f. v. **percheziție.**

PERCI subst. (Bot.; prin Ban.) Iarbă-albă *(Phalaris arundinacea).* Cf. BORZA, D. 127.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PERCÍCĂ s. f. **1.** (Mold.; la oameni) Cîrlionț; moț[1] **(1)** (de pe frunte). *Părul de la urechi îl fac perce învălită care spînzură pînă la mijlocul urechilor.* IST AM. 8[r]/14. *Ilenuța de la Piatră, Cu percica retezată, Ce-ai fermecat lumea toată.* ALECSANDRI, P. P. 333. *Smulge trei fire de păr din percica ta.* SEVASTOS, ap. CADE. *Zulufi, plete și percle la muieri se cere.* ZANNE, P. IV, 469. ✦ Coadă (făcută prin împletirea părului). Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Regional; la cai) Smoc de păr de pe frunte; (rar) perciun, v. perciune **(I 3).** Cf. DAMÉ, T. 48, ȘĂINEANU, D. U., DR. V, 282.

2. Compus: (Bot.; regional) **percica-fetei** = părul-fetei **(a)** *(Adianthum capillus-Veneris).* Cf. DDRF, TDRG.

— Pl.: *percele.* — Și: **pereeá, perciúcă** (ALR II/I h 7/514), **pericícă** (BARCIANU, ALEXI, W., DR. V, 282) s. f.

— Din te. **pürçek,** prin apropiere de *păr*[1]. — **Percea:** cu schimbare de suf.

PERCIOÁGĂ s. f. (Iht.; prin Transilv.) Zvîrlugă *(Cobitis taenia).* Cf. BĂCESCU, P. 84.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PERCIÓN s. m. v. **perciune.**

PERCITÓR s. m. v. **perceptor.**

PERCÍȚĂ s. f. v. **petiță**[2].

PERCIÚCĂ s. f. v. **percică.**

PERCIÚN s. m. v. **perciune.**

PERCIUNÁ vb. I. Tranz. (Prin Mold.; complementul indică vîrful cuielor) A îndoi după ce a străpuns o scîndură; (regional) a împerciuna. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *perciunez.*

— V. **perciune.**

PERCIUNÁT, -Ă adj. (Mai ales la m.) Care poartă perciuni **(I 1),** cu perciuni; (rar) perciunos. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II[1], 289, ALEXI, W., TDRG. *Bem un litru, crîșmarul perciunat mai aduce unul.* SADOVEANU, O. II, 494. ✦ (Substantivat, m.; ieșit din uz) Epitet depreciativ pentru un evreu. *Venea un perciunat și întreba.* GANE, ap. ȘIO II[1], 289, cf. DDRF, ALEXI, W., ZANNE, P. II, 405, VI, 249.

— Pl.: *perciunați, -te.*

— De la **perciune.**

PERCIÚNE s. m. **I.** (Mai ales la pl.) **1.** Fiecare dintre cele două șuvițe de păr (adesea lăsate lungi și răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lîngă urechi, de la tîmple în jos. Cf. CIHAC, II, 251. *De cînd ai lăsat să-ți crească perciuni și de cînd porți caftan?* EMINESCU, N. 78. *Începe să se plesnească peste ochi cu palmele, să se bată cu pumnii-n cap, să-și smulgă barba și perciunii.* CARAGIALE, O. II, 196. *Vii tu, ori să te iau de perciuni.* CONTEMPORANUL, III, 778, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘIO II[1], 289. *Patriarhul Abraham trecea ... cu lunga lui barbă și cu sacrii lui perciuni.* HOGAȘ, DR. I, 46. *De emoție și nerăbdare, îi asudase capul și perciunii de pe tîmple i se înmuiaseră.* REBREANU, NUV. 166. *Mă supărasem că-mi răsucise*

puțin perciunii. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 194. *Perciunii, sinuos încîrligați, atîrnau pe tîmple.* TEODOREANU, M. II, 66. *Asculta zîmbind . . ., răsucindu-și perciunii.* SADOVEANU, O. I, 470, cf. DM. *Iesă dracul din tăciuni Cu tîrtanul de perciuni.* MARIAN, SA. 205, cf. ALR II/I h 9. ◆ (Rar) Favorit. *Va ști să-ndruge la minciuni în mod așa de categoric Încît citind, îți cresc perciuni.* COȘBUC, P. II, 251, cf. ALR II/I MN 18, 6 932/414, 514, 520, 531, 537, 682, 987, ALRM II/I h 78.

2. (Rar) Buclă, cîrlionț (de păr). Cf. ȘIO II_1, 289, TDRG, ALR II/I h 9, ALR II 3 288/130.

3. (Rar; la cai; în forma *perciun)* Smoc de păr de pe frunte; (regional) percică **(1)**. *Ca să nu fie deochiați, armăsarilor li se anina și într-un perciun al frunții o funtă înnodată ca o garoafă.* ARGHEZI, B. 100.

II. P. a n a l. (Regional; la pl.) Așchii subțiri și răsucite care cad de la geală; (regional) geluituri (Izvoru Alb-Piatra Neamț). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *perciuni.* — Și: **percián,** (regional) **perción** (ALR II/I MN 18, 6 932/876), **pericián** (ib. h 9/537), **părcián** (ib. h 9/219) s. m.

— Din tc. **perçem.**

PERCIUNÓS, -OÁSĂ adj. (Rar; mai ales la m.) Perciunat. ◆ (Substantivat, m.; ieșit din uz) Epitet depreciativ pentru un evreu. Cf. CONV. LIT. IV, 315.

— Pl.: *perciunoși.*

— **Perciune** + suf. *-os.*

PERCLORÁT s. m. Sare a acidului percloric. Cf. LTR^2. *Perclorat de potasiu.* DER, cf. D. MED.

— Pl.: *perclorați.*

— Din fr. **perchlorate.**

PERCLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid percloric* = acid oxigenat al clorului, lichid incolor, care fumegă în contact cu aerul și se amestecă cu apa în orice proporție. Cf. LTR^2, DER, D. MED. II, 351.

— Pl.: *perclorici.*

— Din fr. **perchlorique.**

PÉRCLU s. n. (Regional) Șiret pentru ghete (Dobra-Deva). ALR SN IV h 1 191/105.

— Pl.: *percluri.*

— Din magh. (dial.) **perkli.**

PERCÚRE vb. III. I n t r a n z. (Latinism învechit, rar) A trece, a curge repede (prin ceva). *Cînd sîngele-ți percură Prin vine turburat, În piept se naște ură.* MUREȘANU, P. 103/15.

— Prez. ind. pers. 3: *percúră.*

— Din lat. **percurro, -ere.**

PERCÚRGE vb. III v. **parcurge.**

PERCÚRS s. n. v. **parcurs.**

PERCÚSIE s. f. v. **percuție.**

2. (Min.; în sintagma) *Perforator percutant* = perforator mecanic al cărui sfredel acționează prin lovituri. Cf. DP, DM, DN.

— Pl.: *percutanți, -te.*

— Din fr. **percutant.**

PERCUTÁRE s. f. Acțiunea de a p e r c u ț a **(1)**. *Capsa explodează prin percutare.*

— Pl.: *percutări.*

— V. **percuta.**

PERCUTÓR s. n. Piesă (metalică) la diferite instalații și agregate tehnice care, prin percuție **(1)**, pune în mișcare sau oprește diferitele părți ale instalației. V. c i o c ă n e l. *Cînd pastila se topește, împinge aliajul lichid, liberînd în timpul acesta un percutor.* ENC. TEHN. I, 320. ◆ Piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil etc. care lovește focosul, capsa etc. proiectilului pentru a provoca aprinderea încărcăturii. V. c o c o ș. Cf. DM, DN^2, DER.

— Pl.: *percutoare.*

— Din fr. **percuteur.**

PERCÚȚIE s. f. **1.** (La armele de foc) Izbire a capsei, a focosului unui proiectil, pentru a provoca aprinderea încărcăturii. *Sineț cu percusie.* STAMATI, D. *Să se schimbe puștile la infanterie . . . și să se deie puște cu percusie.* ROM. LIT. 106^2/31. *Percusia este un produs din iuțimea finală și din greutatea glulelei.* MO (1860), 525/32, cf. 527/13, BARCIANU, DM, DN^2. ◆ (Tehn. și livresc) Lovire, ciocnire; șoc, zguduitură. Cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Cauzele care deviază suveica din traiectoria normală sînt: a) necorespondența între punctele de lovire ale tachetului și între centrul de percusiune.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 457, cf. DN^2.

2. (Med.) Procedeu de explorare clinică constînd în producerea unor sunete, cu ajutorul degetelor sau al unui instrument special, pe o regiune a corpului, pentru a obține date asupra stării fizice a organelor plasate în profunzime. *Fiecare pată roșie arată ochilor mai bine decît ar arăta percusiunea sau ascultațiunea.* MAN. SĂNĂT. 226/26, cf. BIANU, D. S. *Inima apare în genere mărită . . ., după cum o putem constata prin percuție.* PARHON, B. 13, cf. DM, DN^2, DER, D. MED. ◆ Masaj care constă din aplicarea unor lovituri rapide asupra unei regiuni a corpului. Cf. DER, D. MED.

3. Procedeu special de a produce sunete prin lovirea cu un ciocănel special a unei membrane, a unei lame, a unei plăci de metal etc. de la un instrument muzical. *Percuția trebuie utilizată cu măsură.* M 1961, nr. 1, 43. *Suprаîncărcarea suportului orchestral . . . cît și prezența insistentă a percuției contribuie la paloarea imaginei.* ib. 1962, nr. 4, 11. ◇ *Instrument de percuție* = instrument muzical care se folosește după procedeul descris mai sus. Cf. SCRIBAN, D., LTR^2, DM, DN^2.

— Pl.: *percuții.* — Și: (rar) **percuțiúne** (BIANU, D. S.), (învechit) **percúsie, pereusiúne** s. f.

ful din urmă și-i da voie mușteriului să se scoale. CARAGIALE, O. III, 18. *Corniștii... își îmbucau instrumentele cu încrețiri de bărbii albăstrite de perdaful bricelor.* MACEDONSKI, O. III, 26, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 289. *Cînd e cu chef, rade mustața cu perdaf.* SĂM. III, 167. *Unchiule, nu dai perdaf? ... — Perdaf? Mă, da' mahalagiu mai ești... Se zice „contra" pe boierește.* CAMIL PETRESCU, T. I, 529. *Neagu Cioară avea obrajii învinețiți de perdaful briciului și de pudra așternută pe ei.* PAS, L. II, 16. [Frizerul] *dă tatii cu perdaf.* BANUȘ, P. 16. ◇ Expr. (Familiar) **A da (sau a trage) cuiva (un) perdaf** = a mustra[1] **(2)**, a ocărî (foarte tare) pe cineva, a face de două parale. Cf. POLIZU, LM, DDRF, ȘIO II$_1$, 289, ZANNE, P. V, 491, ALEXI, W., DR. IV, 903. *Mama are să ne pună linguri în briu, pe lîngă că are să ne tragă un perdaf ca acela.* C. PETRESCU, R. DR. 92, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 358, DM, com. din PIATRA-NEAMȚ. ✦ Fig. (Familiar) Retuș (făcut unei lucrări). Cf. DDRF.

— Pl.: *perdafuri.*

— Din tc. **perdah.**

PERDAFAGIRÍE s. f. (Învechit) Atelier în care se lustruiau pieile. *Perdafagirie... scoate lustru, fețe la piei* (a. 1840). DOC. EC. 736.

— Pl.: *perdafagirii.*

— Cf. perdaf.

PERDAGÍU s. m. v. **perdegiu.**

PERDĂFÍ vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Munt.; complementul indică rufele spălate) A stropi ușor cu apă (înainte de a le călca). Cf. SCL 1969, 328.

— Prez. ind.: *perdăfesc.*

— V. **perdaf.**

PERDĂFUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit) A lustrui. Cf. DDRF. ✦ A stropi (cu un lichid). Cf. POLIZU, ALEXI, W.

2. (Rar) A rade cu perdaf **(2)**. Cf. ȘIO II$_1$, 290. ◇ Refl. *Cum poate un bărbat să se gătească și să se perdăfuiască la fel cu odaliscele și cu actorii?* GALACTION, A. 425. ✦ Fig. (Familiar) A mustra[1] **(2)**, a ocărî (foarte tare). Cf. LM, DDRF, ȘIO II$_1$, 290.

— Prez. ind.: *perdăfuiesc.*

— **Perdaf** + suf. *-ui.*

PERDĂFUÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a perdăfui **(1)**; stropire (cu un lichid). Cf. POLIZU.

— Pl.: *perdăfuiri.*

— V. **perdăfui.**

PERDEÁ s. f. **1. 1.** Obiect confecționat din pînză, stofă, dantelă etc. care se atîrnă mai ales la ferestrele și la ușile locuințelor, pentru a împiedica pătrunderea luminii sau pentru a opri vederea dinafară, avînd totodată și scop decorativ. *292 tal*[eri] *s-au dat la vel-cămăraș pentru covoarele și perdelele caselor din Tîrgoviște* (a. 1693). ȘIO II$_1$, 290. *1 perdea din atlaz* (a. 1780). URICARIUL, XI, 249/14, cf. BUDAI-DELEANU, *lele strînse.* BASSARABESCU, V. 8. *Printre perdele, cumnată-sa, Maria, îi face semne de mustrare.* id. ib. 64. *Ușa de la mijloc era înlocuită cu o perdea.* GALACTION, O. A. I, 110, cf. II, 69. *Fereastra are numai o perdea de catifea verde.* CAMIL PETRESCU, T. III, 69, cf. 197. *Un fluture mare... se așează pe perdea.* BRĂESCU, O. A. I, 270, cf. 66. *Prin perdeaua subțire... distinge umbre ca la cinematograf.* SAHIA, N. 96. cf. NOM. PROF. 57. *Eu l-aș pune să treacă noaptea și cu perdelele trase.* SEBASTIAN, T. 206. *Ferestrele cu perdelele lăsate par niște ochi închiși de somn.* SADOVEANU, O. I, 405, cf. VIII, 236, X, 303, XII, 43. *În perdeaua de atlas, Noaptea i-a intrat de-un ceas.* ARGHEZI, VERS. 230, cf. 362. *Nici o perdea nu acoperea ochiurile de geam.* CĂLINESCU, E. O. I, 10. *La ferestrele casei se vedeau acum niște perdele scurte de tifon.* id. S. 382. *Mă voi strecura în casă. Voi trage perdeaua.* STANCU, R. A. I, 37, cf. III, 320. *Eu peste geamuri trag perdele.* BENIUC, C. P. 108. *Făcură așa multe plimbări... în trăsura închisă, cu perdele fumurii.* DEMETRIUS, A. 222. *Din sala de dincolo de ușa mascată cu o perdea neagră se auzeau pocnete de pistol.* BARBU, P. 177. *Perdele grele, de un roșu vișiniu, acopereau jumătate din acest perete.* PREDA, R. 230, cf. 198. *Ajută-mi să trag perdeaua, Emil, ca să nu intre prea mulți țînțari.* T septembrie 1962, 10. *Clipea o lampă sub perdele.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16, cf. 54. *Perdeaua prinsă-n cuie, La ferestre c-o gîtuie.* TEODORESCU, P. P. 205, cf. PĂSCULESCU, L. P. 367. *Casa fără perdele se pare pustie.* ZANNE, P. III, 84. *Casa fără perdele ca femeia fără șprinceac.* id. ib. ◇ (Ca termen de comparație) *Abia cîteodată înlunerecul pătrunde, Și norii înainte-i se pun ca o perdea.* ALEXANDRESCU, O. I, 142. *Fășia de lumină aurie... se scobora, de sub stor, de-a lungul pervazului ferestrei, ca o perdea de fier.* GÎRLEANU, N. 151. *Fereastra mare din față e tot albastră, parcă-i o perdea ciuruită.* V. ROM. martie 1955, 220. *Și seara peste fața pămîntului tăcut, Ca o perdea albastră ușor s-a așteruut.* HOREA, P. 29. ◇ Loc. adj. și adv. **(Mai) cu perdea** = (care este exprimat, spus, făcut etc.) indirect, prin aluzii, discret, cu rezervă, cu bună-cuviință. *Știi..., mă stăpînesc, adică-i vorbesc cu perdea, nu voi să-i isplic lucru formal ca să n-o rușinez.* CARAGIALE, T. II, 53, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 159. *Petrecerile au început din iarnă... Dar erau mai rare, atunci și-n primăvară, mai cu perdea.* PAS, Z. III, 252. *Lucrăm astfel mai cu perdea.* GALAN, Z. R. 153. *Ia-ntrebați boierii și cocoanele Cum să jucăm păpușile? Așa ori așa: Cu perdea ori fără perdea?* TEODORESCU, P. P. 120. **Fără perdea** = (care este exprimat, spus, făcut etc.) pe față, fără înconjur, fără sfială, necuviincios, trivial. *Avea și multe muieri cu ei..., că acest lucru este la nemți fără de nici o sfieală, și muscalii încă o au aceasta fără perdea.* DIONISIE, C. 18, cf. ZANNE, P. III, 286. *Trecu prin antret într-o cămașă peticită, cu două cofe pline... și, ureînd scara ce ducea la pod, pierdu cumpătul, se clătină ca un turn și căzu fără perdea.* BRĂESCU, O. A. II, 27. *Cîntau mai mult cîntece fără perdea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 291. *Șoferii și vizitiii le luaseră în rîs. Au răspuns și ele cu vorbe fără perdea.* PAS, Z. II, 214, cf. IV, 147.

287. **A nu avea nici o perdea** = a nu avea nici o ruşine, a nu se sfii, a depăşi măsura. *Cum sînt bărbaţii, n-au nici o perdea la beţie!* VLASIU, D. 186. **A da cuiva o perdea** = a certa, a mustra[1] **(2)** tare (pe cineva). V. p e r d a f **(2)**. Cf. CIHAC, II, 605, ZANNE, P. III, 287. **A avea ceva după perdea** = a ţine secret, a ascunde, a tăinui ceva. *După acest schimb de vorbe, tăcură, fiecare mai avînd ceva după perdea.* SADOVEANU, O. X, 93. ✦ P. e x t. (Rar) Obiect confecţionat din şiraguri lungi şi dese de mărgele aţîrnate perpendicular în dreptul unei intrări, în loc de uşă. *Perdeaua orientală de mărgele colorate începu să palpite uşor.* BART, E. 71, cf. DM. ✦ S p e c. (Învechit) Draperia de la uşa de intrare în camera domnitorului sau a vizirului (unde de obicei stătea o strajă); p. e x t. intrare; anticameră. *Vel aga . . . bate din palme şi slujitorul de la perdea intră.* URECHE, ap. TDRG. *Ion Gligorie Vodă, după perdeaua vizirului, ascultă toate.* NECULCE, L. 35. *După perdea ieşi Mihnea Vodă . . . şi îndată îl loviră cu săbiile.* R. POPESCU, CM I, 384. *Deschise uşa butcei şi ajută bătrînului să se coboare; apoi îl urmări pe scară pînă la perdeaua sălii de primire.* FILIMON, ap. ŞIO II_1, 290. *Portar-başa şedea la perdeaua domnească zi şi noapte.* ALECSANDRI, ap. ŞIO II_1, 290. [Lăutarii sînt] *la prefectul, îi cîntă toată ziulica la perdea.* id., ap. TDRG. *Vodă, stînd cu logofătul în odaie, deodată el chemă un fustaş de la perdea.* ODOBESCU, ap. ŞIO II_1, 290. ✦ S p e c. (Învechit) Cortină (la teatru). *Nici nu luasăm sama că perdeaua se rădicase de vro cătăva vreme şi că horul druizilor era pe la sfîrşit.* DACIA LIT. 271/4. *La ridicarea perdelii, Trahanache este la masa prezidenţială în jeţul său.* CARAGIALE, O. VI, 128. *La ridicarea perdelei, slujitorii hatmanului gătesc de masă.* id. ib. 389, cf. DM. ✦ P. e x t. (Învechit) Scenă sau act (dintr-o piesă de teatru). *Perdeaua a opta.* KOTZEBUE, U. 24^r/19. *A treia perdea.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *Atala . . . Traghedie în trei perdele* [Titlu]. BĂRAC, în CAT. MAN. I, 451. *Amlet, prinţul de Dania, o tragodie în cinci perdele* [Titlu]. id., în L. ROM. 1960, nr. 2, 76, cf. DDRF. ✦ (Regional) Plasă deasă împletită în ochiuri care se întinde orizontal în interiorul capcanei şi cu ajutorul căreia se prinde peştele în tolbă. Cf. ANTIPA, P. 422.

2. P. a n a l. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de"; adesea figurat) Ceea ce are aspectul unei perdele **(I 1)**, ceea ce acoperă ca o perdea vederea, (rar) p e r d e l u i r e; f i g. ceea ce împiedică înţelegerea, perceperea etc. unui lucru, a unui fapt etc. *Ochiul ceriului se închidea şi perdeaua nopţii peste faţa pămîntului se trăgea.* CANTEMIR, IST. 131. *Slova supt perdeaua ochiului s-ascunde, Care cu vederea nu poate pătrunde, Şi aşa rămîne greşeala în carte* (a. 1806). BV II, 478. *Toate ştii să le ascunzi supt o perdea prea tainică.* KOTZEBUE, U. 22^r/16. *Supt perdeaua-ntunecoasă ce-i acopere vederea, Cîrtiţa de tot lipsită de a lumei mingăiere.* CONACHI, P. 269. *Deşchizîndu-şi ochii nu putea nimic vedea, Că de multă ameţeală i se pusese perdea.* PANN, E. V, 66/24. *Cruzimea bănuitoare . . . ascunsă subt o perdea de făţărie.* ODOBESCU, S. I, 427. *Pe ochi perdea de gene din pleoapele subţiri.* MACEDONSKI, O. I, 107. *Încet se desfac şi se aştern pe văi perdelele de umbră.* VLAHUŢĂ, O. A. 407. *Se luminează de ziuă. Copacii sparg perdelele de ceaţă.* id. O. A. II, 122. *Mîna mea a ridicat perdeaua Ce-acoperea misterul regalităţii.* I. NEGRUZZI, S. VI, 308. *Perdelele uitării S-au coborît.* DENSUSIANU, L. A. 29. *Cerdacul cu perdele de iederă şi de zorele.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 179. *Ochiul de argint al soarelui ridea din înălţimi, amestecîndu-şi în toată clipa perdelele jucăuşe.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Perdelele de fum, ce pluteau pe sus, se mişcau, se rupeau pe alocuri.* id. ib. 365. *Puse iute despre soare, cu palma-i diafană, o mică perdea trandafirie privirii.* HOGAŞ, M. N. 15, cf. 92. *Mi-am ridicat greoaiele perdele ale sufletului.* CAMIL PETRESCU, V. 101. *Se prelingea o perdea de fum albastru.* REBREANU, I. 382. *Soarele scoase capul de după perdeaua de nori plumburii.* id. R. II, 26. *Această analiză literară nu s-a făcut pînă acum şi . . . autorul ei se ascunde în perdelele viitorului.* GALACTION, A. 333. *Şi străbătînd a norilor perdele Cu-nveninate ace de lumină, Sclipeau în întuneric şapte stele.* TOPÎRCEANU, S. A. 99. *Riul cel mare . . . curgea sub perdelele de aburi.* SADOVEANU, O. VII, 311. *Cade un izvor tocmai de sus şi pune o perdea de apă drept în faţa peşterii.* id. ib. XI, 219. *Din cerul opac se desfăceau . . . perdele de pînze cenuşii din ce în ce mai dese.* BART, E. 236, cf. CONTEMP. 1948, nr. 107, 2/1. *Felix îi găsi pe toţi în jurul mesei . . . învăluiţi în perdelele mari de fum.* CĂLINESCU, E. O. II, 177. *Apele Oltului vor continua să străbată sub perdeaua de întuneric.* BOGZA, C. O. 139, cf. 56. *Cădeau perdele de întuneric.* STANCU, R. A. I, 143. *La adăpostul perdelelor de viscol . . . se grăbiră către oraş.* id. ib. III, 351. *Peste văi se aştern perdele de umbră.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *Profilul i se proiecta desluşit pe perdeaua de roze.* V. ROM. octombrie 1954, 94. *Aşezările Podenilor, nesfîrşita întindere a ogoarelor noi, toate îşi ascundeau înfăţişările înapoia acestei perdele mişcătoare de colb.* MIHALE, O. 192. *Şi peste pomi domol cădea A nopţii tainică perdea.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 16, cf. CHEST. V/11. (Adverbial) *Ploaia vine perdea spre noi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 155. ◇ (Mil.) *Perdea de fum* = nor artificial de ceaţă sau de fum, creat pentru a împiedica observarea şi focul inamicului. Cf. DER.

II. 1. Numele mai multor construcţii (rudimentare) sau al unor părţi de construcţii care au rolul de a proteja contra intemperiilor oameni, animale, unelte etc.:

a) (Învechit şi popular) Adăpost (la stînă) construit din stuf, din nuiele, din scînduri etc., de obicei deschis şi neacoperit, făcut pentru a proteja (mai ales în timpul iernii) oile (rar şi alte animale) de vînt, de frig, de ploaie etc.; p. e x t. stînă. V. s a i v a n, s a i a, ş u r ă. *Găsind poştinarii la scrisul oilor pelcelile acelor miei, pe la perdele* (a. 1809). URICARIUL, VI, 471. *Pentru iernaticul oilor, face perdele stuhuite.* I. IONESCU, C. 220/12. *Perdea pentru oi . . . şi cîte alte lucruri de gospodărie făcute de mîna lui Chirică!* CREANGĂ, O. 62. *Trimise Matei pe baciu la Călăraşi, să cumpere nişte leţuri, ca să facă din nou perdeaua oilor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 168. *Dacă dimineaţa, în perdea, oile se bat cap în cap, are să bată vîntul în acea zi.* GOROVEI, CR. 368, cf. DIACONU, VR. XXIX. *O duse să-i arate caii, ocoalele de vite, după perdeaua de stuf.* C. PETRESCU, Î. I, 196. *Tălăngi murmurau încet afară, în perdea.* SADOVEANU, O. I, 511. *Au găsit stuh nalt şi voinic. Am durat perdele ca pe trei ierni.* id. ib. X, 541, cf. XIII, 610, 851. *La perdeaua cu cîini răi . . . Este-o turmă de cîrlani Păscută de opt ciobani.* ALECSANDRI, P. P. 58, cf. H I, II, III, V, VI, VII, VIII_1, VIII_2, X, XI, XII, XIV, XVI, XVII. *Iar de-l omora, Ei mi-l îngropa La brîu de perdea.* TEODORESCU, P. P. 436. *Zbcară oile-n perdele Şi casa-i plină de jele.* MARIAN, Î. 528. *Murgul pasul că l-au dat . . . La perdele-au alergat.* SEVASTOS, C. 294. *Codrean suie pîn perdele Pîn perdele mocăneşti, Mocăneşti şi ungureşti.* MAT. FOLK. 1 251. *Frundzi verdii ş-o lale, Tragi Codrean la perde, La perde pi Mulduva, C-acolu-i dulci urda.* VASILIU, C. 59. *La poalili muntilui, La perdeaua Voicului, Voicu bea şi vesăleşti.* id. ib. 80. *Gheorghilaş, frate, pleca, Dară el ce mai făcea? La perdea că se ducea, Ochii-n cîrd că-şi arunca Şi o oaie că-şi vedea.* PĂSCULESCU, L. P. 277. *Cînd la oiţe venea, Toate oile strîngea Şi le bagă în perdea.* id. ib 296. *Şi el; vere, se plimba, Tot din perdea în perdea, Să-şi aleag-o pielicea.* PAMFILE, C. Ţ. 52, cf. PAŞCA, GL. *Saielele sînt înlocuite cu „perdelili", apărători mari de stuf sau scîndură de forma unor arcuri.* STOIAN, PĂST. 45, cf. COMAN, GL., ALR I 1 788, ALRM SN I h 259, A II 6, V 6, 14, 19, 23, 27. *Foileană şi-o lalea, Trăgea Codrean la perdea.* FOLC. MOLD. I, 77.

b) (Regional) Îngrăditură (neacoperită) făcută pentru a separa oile care trebuie să fete sau pe cele care trebuie mulse de celelalte oi. V. ţ a r c, s t a u l, o c o l, s t r u n g ă, c o r l a t ă. *De la perdelile de oi ce sînt de fătăciune pe moşie, are să ia stăpînul moşiii de toată perdeaua cîte un miel.* PRAV. COND. (1780), 86, cf.

GR. S. V, 389. *În apropiere de stînă, în timpul verii, este o îngrăditură largă după trebuință, unde se bagă oile mulgătoare, numită perdea.* H I 252, cf. 269, 367, V 389, XIII 207, XIV 21, I. CR. IV, 159, CHEST. V 46/57, 73, 79, ALR I 1 796/865, 980, A V 21, 34, VI 26.

c) (Prin Mold.) Îngrăditură unde dorm mieii. Cf. CHEST. V 41/4, 90.

d) (Prin Mold. și Transilv.) Îngrăditură mobilă în care se închid oile (noaptea) și care se mută din loc în loc pentru a gunoi terenul. Com. din JINA-SEBEȘ, cf. CHEST. IV 120/546 b.

e) (Regional) Perete (de scîndură) de la stînă, prin care e făcută strunga (Mădei-Piatra Neamț). Cf. CHEST. V/45.

f) (Prin Mold.) Acoperiș peste ocolul oilor. Cf. CHEST. V/22, A V 27, 28.

g) (Regional) Colibă a ciobanilor (la stînă). *Locuința de ciobani se cheamă: colibă, perdea, acioală.* HEM 187, cf. A III 18.

h) (Prin Olt.) Cort din pînză. Cf. ALR II/I MN 122, 3 819/836, 848, 876, ALRM II/I h 291.

i) (Regional) Șopron; șură. Cf. H X 209, CHEST. II 434/84, 187, ALR I 689/592, 890, ALR II/I MN 123, 3 827/848, LEXIC REG. 83.

j) (Regional) Acoperiș de lemn care adăpostește cuptorul clădit în curte (Săscioara-Drăgășani). Cf. CHEST. II 326/43.

k) (Regional) Parte a pridvorului închisă cu scînduri (Gheorghe Gheorghiu-Dej). Cf. CHEST. II 274/192.

l) (Regional) Adăpost din trestie, făcut ca un gard în jurul răsadnițelor cu zarzavat timpuriu. Cf. DM.

m) Perete mobil de lemn la unele instrumente. Cf. COD. SILV. 26.

2. (De obicei urmat de determinări care indică specia de copaci, introduse prin prep. „de") Fîșie de pădure; șir de copaci; s p e c. (și în sintagmele *perdea de protecție, perdea forestieră de protecție*) șir de copaci sădiți în linie dreaptă, mai ales cu scopul de a adăposti culturile împotriva vîntului, de a opri zăpada pe ogoare etc. *Se înălțau, ca niște pereți suri și măcinați de-a lungul unei perdele de brădet, stîncele Năculelor.* ODOBESCU, S. III, 174. *Pe de o parte curgea iazul morii strîns între două perdele uriașe de plopi.* D. ZAMFIRESCU, R. 91. *Pe margini de pîraie atîrnau perdelele de mesteceni.* SADOVEANU, O. XII, 191. *Recolta tarlalelor din stepă dintre perdelele de pădure este de 2—3 ori mai mare.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 1/1. *Ministerul Agriculturii . . . crează perdele forestiere de protecție.* LEG. EC. PL. 86, cf. 84. *Planul de plantare a perdelelor de păduri protectoare a fost depășit.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 541. *Pînza de salcîmi se alcătuia din mai multe perdele lungi destul de depărtate una de alta.* CĂLINESCU, E. O. I, 110. *Vîntul . . . clatină perdeaua înaltă de plopi din fundul ariei.* STANCU, D. 14. *Departe, în fund, le apăru verdeața perdelei de salcîmi.* MIHALE, O. 421. *Cîmpiile încadrate de perdele de protecție.* VÎN. PESC. septembrie 1960, 11. *Întinderi mărginite de înguste perdele de brazi sau de salcîmi.* S mai 1960, 46, cf. CHEST. V/19, 45. ◇ *Perdea antierozională* = plantație de arbori și de arbuști pe terenurile în pantă supuse eroziunii. *Perdeaua antierozională se plantează de-a lungul curbelor de nivel și poate avea lățimi variabile.* DER. ✦ P. anal. (Cu determinări care arată felul) Desiș. V. p ă p u r i ș, s t u f ă r i ș, l ă s t ă r i ș. *Te gîndești la lumea pe care ai lăsat-o dincolo de aceste perdele ale trestiei și ale papurei.* GALACTION, A. 471. *Urmarăm drumul înainte, pe lîngă alte perdele de trestii.* SADOVEANU, O. IX, 383. *Pricop a început a strecura ciobaca . . . pe după perdelele de stuh.* id. ib. 429. *În depărtare se vedea o perdea de lăstăriș.* PREDA, R. 107.

III. 1. (Med.; popular; și în sintagma *perdea albă*) Leucom; cataractă. *Alifia pentru curățirea și topirea perdelei ochilor.* PISCUPESCU, O. 315/9, cf. BARCIANU, ȘIO II$_1$, 291. *Ochii celui cuprins de pohăiele sînt curați. Pohăielelor li se mai zice și perdea.* N. LEON, MED. 142, cf. CANDREA, F. 225, BIANU, D. S. *Ochii cei vătămători . . . Înveliți să fie cu perdele albe, Să nu mai privească la obraze dalbe.* TEODORESCU, P.P. 369, cf. ȘEZ. I, 118.

2. (Anat.; regional) Placentă. *Se mai crede încă că mortul e strigoi dacă s-a născut cu perdea sau cămașă pe cap.* MARIAN, Î. 418. *Strigoiul se naște ca orișice copil; el însă se cunoaște, căci are pe cap o chitie, tichie, căiță, perdea.* PAMFILE, DUȘM. 130, cf. CHEST. V/98.

IV. (Regional; în e x p r.) **A lua (pe cineva) cu o perdea mai sus** = a lua repede cu vorba (pe cineva), a i-o lua înainte, a-i tăia apa de la moară. Cf. ZANNE, P. III, 287.

— Pl.: *perdele* și (regional) *perdeli.* — Și: (regional, refăcut după forma articulată) **perdeáuă** s. f. A II 6, III 18.

— Din tc. **perde.**

PERDEÁUĂ s. f. v. **perdea.**

PERDEGIBAȘÁ s. n. Șeful perdegiilor. *Perdegi-bașa, tutungi-bașa* (a. 1783). ȘIO II$_1$, 291, cf. TDRG.

— Pl.: *perdegibașale.* — Și: **perdegibáșă** s. m. TDRG.

— Din tc. **perdecibaşı.**

PERDEGIBÁȘĂ s. m. v. **perdegibașa.**

PERDEGÍU s. m. Slujbaș care era însărcinat cu paza la ușa (cu perdea) de la intrarea în camera domnitorului sau a înalților demnitari; (învechit) perdelegiu **(1).** Cf. CIHAC, II, 605, DDRF. *Alexandru Moruzi . . . zise perdegiului care intră: — Venit-a aga?* ap. TDRG, cf. ȘIO II$_1$, 291. *În clădirea din fund locuiau . . . beizadelele cu dascălii lor, cu diacii și cu perdagiii.* C. GANE, TR. V. 230. *Grija mucăritului fiind dată în seama perdagiilor și a copiilor de casă.* id. ib. 233, cf. MIRONESCU, S. 619, SCRIBAN, D.

— Pl.: *perdegii.* — Și: (învechit) **perdagíu** s. m.

— Din tc. **perdeci.**

PERDEJÍȚĂ s. f. (Rar) Femeie de serviciu „căreia îi era încredințată cheia ușii". SCL 1969, 328.

— Pl.: *perdejițe.*

— **Perdegiu** + suf. *-iță.*

PERDELEGÍU s. m. **1.** (Învechit) Perdegiu. *Perdelegiul sau portarul cel mare.* CANTEMIR, ap. CIHAC, II, 605, cf. DDRF, SCRIBAN, D.

2. (Rar) Fabricant de perdele **(I 1).** Cf. NOM. PROF. 36.

— Pl.: *perdelegii.* — Și: **(1) perdelgíu** s. m. SCRIBAN, D.

— **Perdea** + suf. *-giu.*

PERDELGÍU s. m. v. **perdelegiu.**

PERDELÍ vb. IV. R e f l. (Regional) „A se strica, a se pierde". Com. MARIAN. *Se tot usucă și se perdelește.* id.

— Prez. ind. pers. 3: *perdelește.*

— Etimologia necunoscută. Cf. b e r g h e l i.

PERDELUÍ vb. IV. T r a n z. A acoperi, a învălui ca o perdea **(I 1).** *În înalt, nori după nori zburau perdeluind . . . lumina ostenită a sfertului din urmă.* CARAGIALE, M. 7. *Nori întunecați perdeluiau stelele.* SANDU-ALDEA, U. P. 85. *Negurile se lasă perdeluind zările.* GÎRLEANU, L. 56. *O grecoaică ne zîmbea dintr-un pridvor perdeluit de iasomie.* M. I. CARAGIALE, C. 40. *Tîrgul dormea fără lumini, subt un cer perdeluit de nouri.* SADOVEANU, O. X, 183. *Cerul apusului perdeluit . . . de un zăbravnic sur.* id. O. L. 91. *Începul de zi . . . cu zările perdeluite de fuioarele sure ale norilor.* C. PETRESCU, A. R. 193, cf. DM. ✦ R e f l. A se așeza, a se lăsa ca o perdea **(I 1).** *Asupra lunii se perdeluiau nouri, împiedicîndu-i lumina.* SADOVEANU, O. XIII, 230, cf. DM.

— Prez. ind.: *perdeluiesc.*

— **Perdea** + suf. *-ălui.*

PERDELUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) perdelui și rezultatul ei; p. ext. perdea **(I 2)**. *În fața ferestrei privește, prin perdeluirea ploii, dealul Călimanului.* C. PETRESCU, O. P. I, 199, cf. DM, SCL 1969, 328.
— Pl.: *perdeluiri.*
— V. **perdelui.**

PERDELUÍT, -Ă adj. (Rar) Acoperit cu perdele **(I 1)**. *Încăpere . . . cu geamurile perdeluite.* M. I. CARAGIALE, C. 14, cf. DM. ✦ P. anal. Care are aspectul unei perdele **(I 1)**, care acoperă vederea, lumina etc. ca o perdea. *Într-o după amiază de vară cu cerul perdeluit în nori subțiri ca pînza de in.* C. PETRESCU, O. P. I, 109.
— Pl.: *perdeluiți, -te.*
— V. **perdelui.**

PERDELÚȘĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui perdea **(II 1 a)**. *Doarme-n cea mai mică perdeluță.* RĂDULESCU-CODIN, ap. ȘIO II_1, 291.
— Pl.: *perdeluțe.*
— **Perdea** + suf. *-uță.*

PERDELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui perdea. **1.** Cf. perdea **(I 1)**. *Se duce la o masă mai departe de ei, lîngă fereastră, trage cu precauție perdeluța . . . și dă să se așeze pe scaun.* CARAGIALE, M. 71. *Odăițele acestea dădeau una-ntr-alta prin cîte o ușă cu geamuri acoperite cu perdeluțe verzi.* id. O. III, 148, cf. DDRF, ȘIO II_1, 291. *Madama Sara . . . se uită prin perdeluța cea roșie.* C. PETRESCU, R. DR. 160. *O perdeluță de dantelă se mișcă la un ochi de fereastră.* BRĂESCU, O. A. II, 104. *Se zărea o mișcare printre perdeluțele ușii din față.* TEODOREANU, M. II, 14. *Perdeluțele de borangic filfîiau ușor.* SADOVEANU, O. VII, 522. *Dăduse la o parte o perdeluță de matasă.* id. ib. XI, 239, cf. DM.
2. Cf. perdea **(I 2)**. *Perdeluțele de ceață îi acopereau privirile!* AGÎRBICEANU, A. 446.
— Pl.: *perdeluțe.*
— **Perdea** + suf. *-uță.*

PERDITÁNȚĂ s. f. (Fiz.) Conductanță electrică a izolației unei linii electrice de transmisiune a energiei sau de telecomunicații. Cf. ILTR², DER, DN².
— Pl.: *perditanțe.*
— Din fr. **perditance.**

PERDÍȚIE s. f. Stare de decădere morală în care se află cineva; pierzanie **(3)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sînt socotit un fel de geniu al răului și un demon al perdiției.* C. PETRESCU, R. DR. 121. *Aceste localuri de perdiție sînt probabil mai mult pentru străini.* SADOVEANU, O. IX, 254, cf. BUL. FIL. VI, 14. *Marele oraș este un loc de perdițiune.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/1, cf. DM, DN². ◇ (Prin lărgirea sensului) *El consideră toate aceste calități ca perdiția artei.* OPRESCU, S. 229. ✦ Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. *Femeia pentru militar este o perdiție.* C. PETRESCU, Î. I, 271.
— Pl.: (rar) *perdiții.* — Și: (rar) **perdițiúne** s. f.
— Din fr. **perdition.**

PERDIȚIÚNE s. f. v. **perdiție.**

PERÉCHE s. f. **1.** (Adesea cu valoare de num. card. propriu-zis; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Grup format din două ființe de același fel, de obicei de sex opus (asociate statornic, temporar sau în mod întîmplător). *Să dea jărtvă . . . o păreache de turturele.* N. TEST. (1648), 68^2/33. *Cinci părechi de boi am cumpărat.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/31. *O pereche de măgari înșelați.* ib. 189^1/25. *Cîteva părechi de biholi.* NECULCE, L. 144. *Era într-o caretă, ce o trăgea o părechi de cai albi* (a. 1773). GCR II, 91/16. *O păreache de boi.* AETHIOPICA, 68^r/7, cf. 80^r/6, LB. *Oameni sămănînd cu 12 părechi de boi* (a. 1805). GRECU, P. 123. *Și văzînd de sus pe cea pereche Care, încă fiind necununată, Porunca întîie din legea veche Era gata să împlinească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 178. *De mănunți fii și de fiice avea cîte o păreche.* ASACHI, S. L. I, 257. *Ca o pereche de porumbei cînd dă uleu într-înșii, ea zbură . . . și eu mă repezii la feciori.* în PR. DRAM. 126. *Se îndreptă cum putu către acea pereche.* CR (1848), 20^1/75. *O pereche de cai.* POLIZU. *Și-n sinul nălucirei, păreche fericită, Cu-o lungă sărutare veți trece pe pămînt.* ALECSANDRI, P. I, 156. *Nunii . . . înconjurară de-o parte o păreche veselă și potrivită.* ODOBESCU, S. I, 135. *90 000 părechi din specia* [de păsări] *. . . numite „mauvis".* id. ib. III, 28. *Avea și el o păreche de boi.* CREANGĂ, O. 25, cf. id. P. 44. *Îndată după cununie, tînăra pereche va pleca.* CARAGIALE, O. II, 127. *Număra în gîndul ei banii, cîte doi creițari de om și cîte zece de perechea de cai.* SLAVICI, O. II, 7. *A fost odată o păreche de oameni muncitori.* ISPIRESCU, L. 160, cf. 285. *Ținem opt perechi de boi ungurești.* DELAVRANCEA, S. 4, cf. BARCIANU. *Veți să fiți o pereche încîntătoare.* REBREANU, I. 134. *Să-i plătească numaidecît prețul unei perechi de boi.* id. R. I, 239. *Am văzut, într-o trăsură pornită spre Șosea, o pereche de fericiți.* GALACTION, A. 328. *Orice pereche de oameni sănătoși poate să procreeze și să umple casa de copii.* id. ib. 411. *Ne cumpărăm cîte o pereche de telegari.* CAMIL PETRESCU, T. I, 42. *Privea din urmă pe Luminița și Radu Comșa . . . , pereche suplă, voinică și geamănă.* C. PETRESCU, Î. I, 19. *Perechile treceau la braț, în haine de culori deschise.* id. ib. II, 186. *O pereche de cățelandri potriviți în păr și la statură.* BRĂESCU, O. A. I, 302. *Miron m-a luat cu el la o serată. Au fost pe puțin zece perechi.* VLASIU, D. 314. *Pe malurile pîrăului . . . rătăceau părechi tăcute.* SADOVEANU, O. I, 380. *Se mulțămeau cu boi . . . pe care îi cumpărau . . . cu un taler părechea.* id. ib. XII, 239. *Lumea ne invidia, ne da ca exemplu de pereche potrivită.* BART, E. 224. *Atît la perechile tinere, cît și la cele bătrîne, cuibarul este mai mic decît la perechile în plină vigoare.* LINȚIA, P. II, 88. *Perechi noi intrau, domni spătoși, roșii, cu țigări de foi, cucoane palide.* DEMETRIUS, A. 101. *Își făcuseră o casă ca lumea și le rămăsese bani și de-o pereche de cai.* PREDA, D. 65. *Seara . . . , prin parcul larg, pășește rar, Printre perechi de-ndrăgostiți.* LABIȘ, P. 377. *Erau cîteva perechi de oameni, iubindu-se diferit.* BARBU, P. 20. *Nu-s logodiți, dar lumea-i știe pereche de pe acum.* S iunie 1960, 11. *Am fost trimiși pe lume să facem o pereche.* T septembrie 1962, 7. *E rău și nu prea, Că cu proasta mea Am luat cu ea Opt părechi de boi Și-o turmă de oi.* MARIAN, SA. 44. *Da nunta-i înveselită, Că perechea-i potrivită.* FOLC. TRANSILV. II, 92. *Să fii, nună, sănătoasă, Să mai cununi bucuroasă Așa pereche frumoasă.* id. ib. 93. ✦ (Adverbial; cu valoare de numeral distributiv; adesea la pl.; de obicei repetat) În grup de doi, doi cîte doi, cîte doi. *Iată vin pe rînd, părechi, și pătrund cole-n poiană Bujorelul falnic, rumen, cu năltuța odoleană.* ALECSANDRI, POEZII, 55. *Aceste ziduri vechi Printre care umblă șoareci strecurîndu-se perechi.* MACEDONSKI, O. I, 272. *Alături de ei se duc, părechi, Și se pierd în noaptea ulițelor vechi.* TOPÎRCEANU, P. O. 53. *Boii, cînd vin de la muncă, nu vin în cirezi, ci perechi-perechi, înjugați la car.* GALACTION, A. 106. *Ale naibii muieri, tot perechi-perechi stăteau pe la porți.* VLASIU, A. P. 43. ✦ Spec. Cuplu de dansatori. *Ici vedeai o păreche voioasă Dănțuind la cîntare d-alătă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 123. *O pereche, zece, treizeci începură numaidecît să se învîrtă în ritmul repede, plin de întorsături al țarinei.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Zecile de perechi bat someșana.* REBREANU, I. 12, cf. 144. *Perechile erau tot mai multe în locul pentru dans.* id. ib. 116. *Am trecut printre perechi în sala de bal.* C. PETRESCU, S. 105. *Se depărtă, navigînd printre perechi, cu un cap mai înaltă decît toți dansatorii.* id. C. V. 202, cf. 311. *În ploaia de confetti saltă Perechile dănțuitoare.* TOPÎRCEANU, B. 66. *Teofil . . . poartă jocul și nu-i ușor să porți un joc de-o sută de perechi.* VLASIU, A. P. 119, cf. DM. ✦ P. restr. Grup format din două părți sau din două organe identice și simetrice ale (corpului) unei ființe. *Fruntea . . . galbenă ca ceara*

sfîrșită cu o pereche de sprîncene tufoasă. RUSSO, S. 28. *Iată-mă! Tot eu cea veche! Ochii? hai, ce mai pereche.* COȘBUC, P. I, 102. *Mi-am întors ochii, și-am întîlnit atîtea perechi de ochi.* DELAVRANCEA, H. T. 53. *Nenumărate perechi de ochi pîndeau de după toate gardurile.* REBREANU, I. 179. *Fața roșcovană, lată, pe care o împărțea drept în două perechea de mustăți galbene.* id. N. 9. *Își plimba degetele pe sfîrcurile mustăților și întorcea cîte o pereche de ochi.* SADOVEANU, O. I, 76. *Fiecare pereche de ochi care mă petrece nu e a unui prieten.* id. ib. IX, 314. *Toate ale tale sînt gemene perechi: Tălpi două, două brațe, doi ochi, două urechi.* ARGHEZI, VERS. 389. *Cinci perechi de ochi mirați și severi au privit-o.* RALEA, S. T. I, 276. *Este tare de urechi, că n-are două perechi.* PANN, P. V. I, 94/13, cf. ZANNE, P. II, 460. *Un car cu urechi; nu cumperi o pereche?* ZANNE, P. II, 461. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Omoplatul este un os lat, pereche, așezat de partea posterioară a toracelui.* BELEA, P. A. 115. ◇ *Pereche de palme* = două lovituri succesive aplicate (de obicei pe obrajii) cuiva cu palma. *Mi-a tras . . . prima pereche de palme.* GALACTION, O. A. I, 99. *Îi aplicase pe obraji două răsunătoare perechi de palme.* STANCU, R. A. III, 106. *Încetați iarmarocul, că vă trăsnesc cîte-o pereche de palme.* CAMILAR, N. II, 107.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată componența) Grup format din două exemplare din același fel de obiecte. *I-am trimis și o pereche de călimări de argint.* R. GRECEANU, CM II, 198. *Zvîrle niște coșolină în căruță, așterne deasupra o pereche de poclăzi.* CREANGĂ, P. 114. *Cerură o pereche de ceaiuri.* CONTEMPORANUL, III, 659, cf. DAMÉ, T. 149. *O pereche de mititei.* REBREANU, NUV. 7. *Aduse ce putu: . . . un ou, o oală cu lapte ori măcar o pereche de covrigi.* GALACTION, O. A. I, 275. *Mult mi-e dor și mult mi-e sete Să văd frunza-n codru verde . . . Să mă las iar în cea vale Cu-o pereche de pistoale.* ALECSANDRI, P. P. 287. ✦ (Adverbial; cu valoare de numeral distributiv; la pl.; adesea repetat) Cîte doi. *Ușile înșirate de o parte și de alta nu se aflau decît perechi-perechi.* C. PETRESCU, C. V. 42. ✦ Spec. Grup de două obiecte de același fel, care formează o unitate, întrebuințîndu-se împreună (unul fără altul fiind, de obicei, nefolositor). Cf. ANON. CAR. *1 pereche cercei de aur* (a. 1809). URICARIUL, X, 254, cf. DRLU. *Tocmind să-i facă o pereche cizme.* BĂRAC, T. 29/15. *Cumpără toldeauna cîte ceva, măcar cîte o pereche de ciorapi de mătase.* CR (1848), 26[1]/64. *Să-ți dau o pereche papuci galbeni, plată.* PANN, ap. GCR II, 361. *Scoțînd de la brîu o pereche de papuci, îi puse în picioare.* FILIMON, O. I, 109. *Croind cîte-o pereche de opinci pentru Dumitru și pentru mine.* CREANGĂ, A. 24. *Pavel făcu o pereche de ciubote de iuft.* id. ib. 103. *Luară din corabie o pereche de conduri cusuți numai cu fir.* ISPIRESCU, L. 24. *Porunci de-i făcu trei perechi de opinci de fier.* id. ib. 55. *O să vreie să vadă măcar o pereche de . . . papuci din mina noastră.* GÎRLEANU, N. 53. *Perechile de șine se multiplicau, se apropiau, se înșiruiau.* REBREANU, R. I, 13. *O ordonanță cu o pereche de cizme.* C. PETRESCU, Î. II, 121. *O pereche de ghetuțe cu cîte un solz de alamă galbenă la boturi.* I. BOTEZ, ȘC. 32. *Înainta șchiopătînd, întrat cu de-a sila într-o pereche de bocanci noi.* BRĂESCU, O. A. I, 223. *Am dat soldatului Rață o pereche de șireturi.* SAHIA, N. 84. *Se adaugă pe traseu atîtea perechi de șine cîte trebuiesc.* SADOVEANU, O. IX, 247. *Să-mi dai . . . piele pentru o pereche nouă de opinci.* id. ib. X, 522. *Numărăm ciorapii cu „perechea" și batistele cu „duzina".* PUȘCARIU, L. R. I, 279. *Vroiai o haină, o pălărie, o pereche de cizme?* ARGHEZI, B. 106. *Purta . . . în picioare o pereche de bocanci zdrențuiți.* BOGZA, C. O. 25. *Se-ntoarse curînd cu o pereche de bocanci.* PREDA, D. 141. *Paraschiv reușise să răscolească în ladă și să scoată din ea mai multe perechi de ciorapi.* id. M. 497. *Notează-ți prețul . . . unei perechi de pantofi.* S mai 1960, 65. *Pe vara care-a trecut Trei perechi de ghete-am rupt.* ȘEZ. IV, 140. *Moară cu o pără de pietri.* ALR II 6 711/353, cf. 6 712/353. *Și-atîta m-o petrecut Cinci perechi de opinci a rupt.* FOLC. TRASILV. I, 238. *După tine alergînd, Trei perechi de cizme-am rupt.* FOLC. MOLD. I, 101. *După ce nici n-are de cercei urechi, Umblă să-și cumpere și două perechi,* se spune despre cei care își procură lucruri de care nu au nevoie. Cf. ZANNE, P. III, 96, IV, 208. ◇ (Adjectival) *Număr (cu) pereche* = număr par[4]. *Orice număr pereche divizibil prin 3 va fi divizibil și prin 6.* CLIMESCU, A. 78. *Număr cu pereche.* ALR SN IV h 935/53. *Număr pereche.* ib. 935/279. *Număr fără pereche* = număr impar. Cf. ALR II 2 363/53, 64, 228, 334, 365.

3. Fiecare dintre cele două ființe, două obiecte, două fenomene etc. care formează un grup (unitar), în raport cu cea de-a doua ființă, cu cel de-al doilea obiect, fenomen etc. din grup; ființă, obiect, fenomen etc. care seamănă (și se potrivește) perfect cu altă ființă, cu alt obiect, fenomen etc. *Soția ta, astăzi, perechea-ți iubită, O să te răpuie cu moarte cumplită.* PANN, P. V. I, 56/27. *Tradițiile tdeii naționale trăitoare la noi, ce își au părechea în unele din țările citate.* RUSSO, S. 88. *Alionul . . . trăiește cu perechea pe cîmpii.* HEM 888. *O pasăre plutește cu aripi ostenite, Pe cînd a ei pereche nainte tot s-a dus.* EMINESCU, O. I, 114. *Autorul nostru și-a permis a trece peste această regulă, . . . numai pentru ca să poată să puie acest vers pe hîrtie, spre a servi ca perechea celui dintîi.* MACEDONSKI, O. IV, 55. *Cugetările . . . sînt perechile unor alte cugetări.* id. ib. 137. *El pășea cu ezitare . . . , ascultînd instrucțiile perechei lui de joc.* VLAHUȚĂ, D. 15. *Va găsi pe urmă o pereche mai potrivită cu starea lui.* REBREANU, R. I, 129. *Ar trebui să umbli . . . multe țări ca să-i găsești pereche coanei Patiții.* GALACTION, O. A. I, 99. *Păstrează acest condur, pînă vei primi părechea lui.* SADOVEANU, O. XII, 89. *Murmură dor de pereche, Patima cere răspuns.* BLAGA, P. 174. *Stați că nu e boala voastră, Și e chiar nevasta noastră. Mi-e pereche.* ALECSANDRI, P. P. 352. *Eu și părechea mea am muri acum.* SBIERA, P. 191. *Întrebînd-o ficiorul, acuma, de unde are ea așa feliu de păpuci și de haine și unde-i și părechea păpucului.* id. ib. 215, cf. A V 6. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Două junghiuri cu mănunchele frumos lucrate, pereche cu cel pe care-l purta el la coapsă.* SADOVEANU, O. VII, 20. ◇ Loc. adj. **Fără pereche** = care nu se poate compara cu nimic (prin dimensiune, calitate, intensitate etc.); unic, extraordinar. *O reacțiune absolutistică fără pereche domnea în acea dietă.* BARIȚIU, P. A. I, 531. *Spunîndu-ți c-un curaj fără pereche c-ai uitat sau n-ai înțeles bine ce-ai citit.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Și-i voinic fără pereche Și e cel mai tare lord.* COȘBUC, P. I, 144, cf. BARCIANU. *Era un bețiv fără pereche.* REBREANU, I. 34. *Eu sînt Andrei Tilharul, un păcătos fără pereche.* GALACTION, O. 251. *Am fost un năting fără pereche.* CAMIL PETRESCU, T. II, 312. *Sătenii hoholiră cu prietenie, ca de o năzdrăvănie fără pereche.* id. O. II, 286. *Ar putea să jure pentru toți că sînt oameni fără pereche.* C. PETRESCU, Î. II, 191. *N-au lăsat să trăiască lîngă ei asemenea meșter fără pereche.* SADOVEANU, O. VII, 513. *Stănică ceru chiar bani să comande un monument copilului fără pereche.* CĂLINESCU, E. O. I, 127. ◇ Expr. **A nu (mai) avea** (sau **a nu-și afla**) **pereche** (sau, învechit, **perechi**) = a poseda anumite însușiri într-un grad foarte înalt, a nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă; a nu-și găsi asemănare, a nu avea seamăn. *Catedrala de aici . . . n-are pereche în lume.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 33. *Un chip de-a pururi adorat Cum nu mai au perechi Acele zîne ce străbat Din timpurile vechi.* EMINESCU, O. I, 192. *Aista e un leneș, care nu credeam să mai fi avînd pereche în lume.* CREANGĂ, P. 330. *Fusese băiat curățel și isteț, dar . . . lenevior de n-avea pereche.* REBREANU, I. 47. *Văd că n-ai pereche în blestemății.* id. ib. 219. *Ești voinic ales, care nu-și află pereche pe toată fața pămîntului.* SBIERA, P. 31. *Era o slută ș-o puturoasă de nu mai avea pereche.* ȘEZ. V, 65.

4. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", împreună cu care formează numele obiectului) Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice unite între ele. *O pereche de pantaloni largi peste toată măsura lui putea ascunde fusele ce-i slujeau de picioare.* RUSSO, S. 27. *O pereche de foarfeci.* POLIZU. *Intră și Chirică pe ușă . . . c-o pereche de clești în mînă.* CREANGĂ, P. 177. *O fustișoară, o cămășuță, o pereche de pantaloași.* BRĂESCU, O. A. II, 37. *El mi-a făcut prima pereche de pantaloni lungi.* id. ib. 73. *Are o pereche de ochelari negri.* SAHIA, N. 24. *Își cumpărase, din ultima soldă, o pijama, ciorapi, . . . trei perechi de indispensabili.* BARBU, P. 280. *O păre d'e ciorici.* ALR SN IV h 1 176/279. ◇ *Pereche de case* (sau, învechit, *de curți*) = corp, rînd de case (care formează un tot, o unitate). *Să aibă împăratul moschicesc a da lui Dumitrașco Vodă 2 perechi de curți în stoliță.* NECULCE, L. 212. *O pereche case are de vînzare mai sus-numitul.* CR (1830), 422[2]/17. *Boierul acela avea o pereche de case.* CREANGĂ, P. 301. *Este un ciufut bătrîn, care are o pereche de case.* CARAGIALE, O. II, 92. *El avea două perechi de case.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 308. *Pe locul lor erau patru perechi de case.* GÎRLEANU, N. 19. *Trăia din chiriile unor perechi de case.* CONV. LIT. XLIV, 311. *Pereche de haine* = rînd de haine, costum. *Pereche de cărți (de joc)* = pachet de cărți de joc care cuprinde toate cărțile ce formează o serie necesară la anumite jocuri de cărți. *O masă rotundă . . . pe care erau așezate . . . mai multe perechi de cărți de joc.* FILIMON, O. I, 180. *Pampon scoate o pereche de cărți și începe să se joace cu ele pe genunchi.* CARAGIALE, O. VI, 194, cf. DM.

— Pl.: *perechi.* — Și: (regional) **părĕ** s. f.

— Lat. **parie(u)la.**

PERECHIÚȘĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui pereche. Cf. pereche **(1).** Cf. TDRG. *Mi-aș putea cumpăra și o părechiușă de juncani.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. DM, SFC II, 210.

— Pl.: *perechiușe.*

— **Pereche** + suf. *-ușă.*

PERÉCHNIC subst. v. **perednic.**

PERECÍ vb. IV. Refl. recipr. (Prin Bucov.) A se contrazice, a se certa. *Bucovinenii spun că „grîul cu secara se perecește. Secara zice că e mai mare, că crește mai înaltă . . . Dar grîul zice: — Ce folos că tu ești înaltă și eu mic, dacă numai eu ies la oameni".* PAMFILE, A. R. 113.

— Prez. ind.: *perecesc.*

— Din ucr. **перечитися.**

PERECLÍCICĂ s. f. (Rusism regional) Apel, strigare (a catalogului). *Băieții alergau . . . ca să nu scape cetirea catalogului (pereclicica).* CONTEMPORANUL, III[2], 615.

— Pl.: *pereclicici.*

— Din rus. **перекличка.**

PERÉDNIC subst. (Plutărit; regional) Partea din față a plutei, alcătuită din mai mulți butuci legați unul lîngă altul cu sîrmă groasă; (regional) fruntar. Cf. ARVINTE, TERM. 159.

— Pl.: ? — Și: **perécĥnic** (ARVINTE, TERM. 159), **peréhnic** (id. ib.), **perélnic** (id. ib.), **părédnic** (id. ib.), **părétnic** (id. ib.) subst., **părétnică** (id. ib.) s. f.

— Din ucr. **передник.**

PEREGRÍN s. m. **1.** (Învechit) Pelerin[1]. Cf. ȘT 39/29. *Monahii aflători în Ierusalim ca peregrini.* ASACHI, L. 5[1]/8. *Pelegrinii o împrejură* [biserica] *cu miile.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 158. *Peregrinul evlavios ce trecea pe aice . . . arunca în treacăt numai o privire compătimitoare.* CALENDAR (1852), 94/27, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DM, DN[2]. ◇ Fig. *Peregrini cucernici mergeam să ne închinăm Frumosului în cetățile liniștii.* M. I. CARAGIALE, C. 39.

2. Persoană care călătorește mult (rătăcind din loc în loc); (rar) pelerin[1], (neobișnuit) peregrinar. V. călător, drumeț, pribeag. *Asemenea fîntînelor ce deșteaptă arsura setei peregrinului, cupa spumîndă înviorează și strălucește amorul.* NEGRUZZI, S. II, 47, cf. POLIZU, ALEXI, W. *Un peregrin în rugi sfioase, La o răspîntie de drumuri, Vă-nalță imnuri dureroase.* PETICĂ, O. 85. *Pasionat peregrin prin bălțile Dunării și ale cîmpiei.* IBRĂILEANU, S. L. 109, cf. DM, DN[2]. (Adjectival) *Pelegrin și singuratic plecai la călătorie.* CALENDAR (1861), 149/8. ◇ Fig. [Moartea] *e un geniu pacinic și tăcut care dă mîna sufletului, acestui peregrin obosit.* I. NEGRUZZI, S. VI, 131.

3. (Rar) Străin (de partea locului), venetic. *Peregrinii, adecă străinii, nu puteau nici într-un caz să îmbrace o asemenea dregătorie.* XENOPOL, I. R. I, 172. ◇ (Adjectival) *Se încuviințează conubiul acelor dintre cetățeni ce luaseră în căsătorie femei peregrine.* id. ib. 152.

— Pl.: *peregrini.* — Și: (învechit) **pelegrín** s. m.

— Din lat. **peregrinus,** fr. **pérégrin,** it. **pellegrino.**

PEREGRINÁ vb. I. Intranz. (De obicei urmat de determinări locale) **1.** A merge în pelerinaj **(1),** a face un pelerinaj. *Ziceau că pelegrinează . . . și se duc la noua mănăstire Neamțu.* ASACHI, S. L. II, 39, cf. STAMATI, D. *Au peregrinat la Ierusalim.* CALENDAR (1855), 42/22. *Miile de pătimași carii, în tot anul, cu încredere peregrinează la acele fîntîni dătătoare de minuni.* ib. (1862), 11/22. *Lumea pelegrina la Trei Sfetite, unde . . . sta întinse, într-un sicriu de argint masiv, moaștele sfinte.* F (1889), 31, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM, DN[2].

2. A călători cutreierînd diverse locuri (îndepărtate), a rătăci din loc în loc, a colinda prin lume. V. pribegi. *Peregrinară sau pribegiră și din însaș Atina.* AR (1829), 204[1]/11, cf. STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Fără nici un motiv pleacă în lume, peregrinează în diferite locuri.* RALEA, S. T. II, 15. *Familia lui peregrinează prin diferite tîrguri, tîrgușoare și sate.* V. ROM. septembrie 1954, 137, cf. DM, DN[2].

— Prez. ind.: *peregrinez.* — Și: (învechit) **pelegrinâ** vb. I.

— Din fr. **pérégriner,** lat. **peregrinare,** it. **pellegrinare.**

PEREGRINÁGIU s. n. v. **peregrinaj.**

PEREGRINÁJ s. n. (Învechit) **1.** Pelerinaj **(1).** *Pleacă în peregrinagiu („hagialic") la Ierusalim.* BARIȚIU, P. A. I, 423. *Prințesa făcea pe gios dese pelegrinaje la mănăstirea Sîntei Triimi.* CALENDAR (1851), 46/20, cf. STAMATI, D. *Am simțit în mine cucernica mulțumire ce inspiră credincioșilor un peregrinagiu la locurile sfinte.* ODOBESCU, S. I, 439, cf. DM. ◇ (Prin analogie) *Acel loc trist* [mormîntul] *este zilnic țintă a peregrinagiului meu.* I. NEGRUZZI, S. III, 473.

2. Peregrinare **(2).** *În a. 1861 - 2 a intervenit și un adevărat peregrinagiu de funcționari de ai statului.* BARIȚIU, P. A. III, 103. *Îmi pare bine că te-ai întors sănătos din peregrinagele ce ai făcut la munți.* ALECSANDRI, S. 110.

— Pl.: *peregrinaje.* — Și: (învechit) **peregrinágiu** (pl. și *peregrinagii*), **pelegrinágiu** (STAMATI, D.; pl. și *pelegrinagii*), **pelegrinâj** s. n.

— **Peregrin** + suf. *-aj.* Cf. it. pellegrinaggio.

PEREGRINÁR s. m. (Neobișnuit) Peregrin **(2).** Cf. IORDAN, L. R. A. 164.

— Pl.: *peregrinari.*

— **Peregrin** + suf. *-ar.*

PEREGRINÁRE s. f. Acțiunea de a peregrina și rezultatul ei.

1. (Învechit) Pelerinaj **(1).** Cf. peregrina **(1).** Cf. NEGULICI, DDRF, BARCIANU.

2. Călătorie lungă (prin locuri depărtate); cutreierare, perindare dintr-un loc în altul; (învechit) peregrinaj **(2)**, peregrinație. Cf. p e r e g r i n a **(2)**. Cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi voit să ajungă acasă să doarmă, punînd capăt peregrinărilor.* ARDELEANU, D. 167. *Ai ajuns la un liman — după ani de peregrinare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 164. *Îl urmărește din ochi în peregrinările lui și-i trimite bani de existență.* CĂLINESCU, E. 94. *Și-a început din nou peregrinările.* SADOVEANU, O. XI, 658. *Hogaș aduce în peregrinările lui sufletul unui civilizat.* VIANU, A. P. 278. *Marii descoperitori de continente, „conquistadores", portughezi și spanioli, incită gustul lungilor peregrinări.* RALEA, S. T. III, 33. *Îi ghicea și pe tinerii din escortă, obosiți de aceste peregrinări spre bariere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 485, cf. BOGZA, C. O. 93. *A avut ocazia, în peregrinările tinerești, să deprindă turca, greaca și rusa.* V. ROM. noiembrie 1954, 141. *Privirea mi-a fost atrasă, în această vizătoare peregrinare, de veșmîntul roșu, sărbătoresc, al tribunelor.* CONTEMP. 1954, nr. 395, 2/4. ◇ F i g. *Peregrinarea fără sfîrșit a norilor.* BOGZA, C. O. 42.

— Pl.: *peregrinări.*

— V. **peregrina.**

PEREGRINÁȚIE s. f. (Învechit) Peregrinare **(2)**. *Trudind pînă la sfîrșeniea peregrinăciunii* (adaos marginal: *călătoria) sale.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 198r/21. *Ca să poată fi maghistru, îi iaste de lipsă ca să iase în peregrinație.* ȘT 9/5, cf. NEGULICI, POLIZU, PHILIPPIDE, P. 182, ALEXI, W. *În peregrinațiile lor nocturne... întîlnesc pe un „amic" al lor.* IBRĂILEANU, S. L. 84. *Întorși din peregrinații îndepărtate, negustorii greci minteau în poveștirile lor.* LOVINESCU, C. VI, 113. ◇ F i g. *Dați-mi voie... a începe peregrinațiunea... prin colecțiunile prăfuite ale unor mulțimi de ziare.* MACEDONSKI, O. IV, 7. *În toate aceste peregrinații de durere și umilință e totuși un scop.* IORGA, L. II, 218.

— Pronunțat *:-ți-e.* — Pl.: *peregrinații.* — Și: (învechit) **peregrinațiúne, peregrinăciúne** s. f.

— Din lat. **peregrinatio, -onis,** fr. **pérégrination.**

PEREGRINAȚIÚNE s. f. v. **peregrinație.**

PEREGRINĂCIÚNE s. f. v. **peregrinație.**

PEREGRINOMÁN s. m. (În dicționarele din secolul trecut) Persoană căreia îi place să călătorească exagerat de mult. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

— Pl.: *peregrinomani.*

— Din fr. **pérégrinomane.**

PEREGRINOMANÍE s. f. (În dicționarele din secolul trecut) Plăcere exagerată de a călători. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU.

— Din fr. **pérégrinomanie.**

PERÉHNIC subst. v. **perednie.**

PERELÍNĂ s. f. v. **pelerină.**

PERÉLIPS s. n. v. **perilipsis.**

PERÉLIPSIS s. n. v. **perilipsis.**

PERÉLNIC subst. v. **perednic.**

PERÉM s. n. v. **prim[1].**

PEREMÉT s. n. v. **perimet.**

PEREMÉTRU s. n. v. **perimetru.**

PEREMTÓR adj. v. **peremptoriu.**

PEREMTÓRIU, -IE adj. v. **peremptoriu.**

PEREMPTÓRIU, -IE adj. **1.** (Jur.) Care aparține perempțiunii, privitor la perempțiune. *Patrusprezece zile după sfîrșitul sorocului peremptoriu.* RÎND. JUD. 351/8, cf. MICU, în CONTRIBUȚII, III, 297. *Excepțiune peremtorie.* SCRIBAN, D.

2. (Livresc) Care nu poate fi tăgăduit, combătut, răsturnat etc. cu nimic. *I.i se pusese termin peremptoriu, ca într-un an computat din 1 sep. 1780 să iasă toți din țară.* BARIȚIU, P. A. I, 406. *Comisarul... le mai pune un termin peremtoriu, ca dieta să-și încheie lucrările pînă la 11 mart.* id. ib. 533, cf. II, 314. *Ștefan cel Mare ... a dezlipit... Vrancea din corpul Munteniei, anexînd-o către Moldova... Faptul este peremptoriu.* HASDEU, I. C. I, 56. *Răspundem prin următoarele argumente peremptorii.* id. I. V. 237. *Consimțimîntul mutual și stăruitor al soților... va servi de dovadă... că în privința lor este o cauză peremptorie de despărțenie.* HAMANGIU, C. C. 60, cf. BARCIANU. *Funcționarii publici cari nu cunosc limbile țării să le învețe pe deplin pînă la un termin apriat și peremptoriu.* SBIERA, F. S. 264. *Numele topice sînt o dovadă peremptorie că cei ce le-au dat au locuit acele locuri.* PUȘCARIU, L. R. I, 323. *Mărturie peremptorie a gradului de statornicire intelectuală la un popor.* PERPESSICIUS, M. III, 209. *În redacție își susținea părerile cu fraze scurte și peremptorii.* V. ROM. martie 1956, 46, cf. DM, DN[2]. *Argumentul peremptoriu a fost însă undeva înlăuntrul meu.* S mai 1960, 45. ◇ (Adverbial) *Criticul apare același adversar al unilateralității, al ideii izbitoare enunțate peremptoriu și sentențios.* V. ROM. martie 1960, 127.

— Pl.: *peremptorii.* — Și: (rar) **peremtóriu, -ie,** (învechit) **peremtór** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.) adj.

— Din lat. **peremptorius,** fr. **péremptoire.**

PEREMPȚIÚNE s. f. (Jur.) Stingere a unui proces în fața unei instanțe din cauza lipsei de acțiune în termenul legal; perimare **(1)**. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Hotărîrea de perempțiune ce ar putea fi pronunțată în contra sa.* HAMANGIU, C. C. 473, cf. ALEXI, W., DM, DN[2].

— Pronunțat: *-pți-u-.* — Pl.: *perempțiuni.* — Și: (rar) **perempțiúne** s. f.

— Din fr. **péremption.**

PEREMȚIÚNE s. f. v. **perempțiune.**

PERÉN, -Ă adj. (Despre plante sau părți ale lor; în opoziție cu a n u a l) Care trăiește mai mulți ani (fără a fi nevoie de o nouă însămînțare) și rodește în fiecare an; vivace, (rar) perenic, perenant, (învechit) perenal. *După traiul rădăcinei se împărțesc aceste în rădăcini de un an... și perene (de mai mulți ani).* J. CIHAC, I. N. 251/26. *Multe plante... dînd iarăși în fiecare an vițe, trăiesc așa fel mai mulți ani și se numesc perene.* STAMATI, M. 28/18, cf. ALEXI, W. *Cultivarea pe aceste soluri a ierburilor perene.* CONTEMP. 1953, nr. 365, 5/3. *Producerea semințelor de ierburi perene și anuale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Căderea prematură a frunzelor este un fenomen general la plantele perene și lemnoase atacate de rugini.* SĂVULESCU, M. U. I, 96, cf. II, 401. *Plante perene sau anuale.* FLORA R. P. R. II, 131. ◇ *Cultură perenă* = recoltare de mai multe ori pe an a plantelor de pe o suprafață cultivată. Cf. DN[2]. ✦ (Rar) Care are caracter stabil, de lungă durată sau permanent, veșnic. *Românii... au contractat mari datorii către contimporani și către istorie, precum și o recunoștință perenă (vecinică) către marile puteri.* CALENDAR (1860), 120/20.

— Pl.: *pereni, -e.*

— Din lat. **perenis,** fr. **pérenne.**

PERENÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Învechit, rar) A (se) permanentiza. *Natura rămîne dar aicea credincioasă principiului său, adecă: generația seacă puterea vieții a singularilor inși și totuși perenează totul.* VASICI, M. I, 68/22.

— Prez. ind.: *perenez.*

— V. **peren** (după fr. *pérenniser*).

PERENÁL, -Ă adj. (Învechit; despre plante sau părți ale lor) Peren. [Plante] *mai lung țiitoare, sau perenale, care trăiesc de la 4—1000 de ani și mai mult.* VASICI, M. I, 57/5, cf. GHEȚIE, R. M.
— Pl.: *perenali, -e.*
— Din lat. **perennalis.**

PERENÁNT, -Ă adj. (Rar; despre plante sau părți ale lor) Peren. *Tulpina perenantă.* GRECESCU, FL. 62, cf. 90.
— Pl.: *perenanți, -te.*
— Din fr. **pérennant.**

PERENEITÁTE s. f. v. **perenitate.**

PERÉNIC, -Ă adj. (Rar; despre plante sau părți ale lor) Peren. *Tulpină perenică stufoasă.* GRECESCU, FL. 70. *Ruperea mugurilor florali poate transforma plante anuale în perenice.* PARHON, B. 139.
— Pl.: *perenici, -ce.*
— **Peren** + suf. *-ic.*

PERENITÁTE s. f. Însușirea de a fi peren, caracter peren. Cf. IORDAN, L. R. A. 185. *Luăm cunoștință de perenitatea ființei omenești.* RALEA, S. T. III, 26. *Perenitatea micelelor coloidale celulare.* PARHON, B. 123, cf. DM, DN².
— Și: (rar) **pereneitáte** s. f. IORDAN, L. R. A. 185.
— Din fr. **pérennité.**

PERÉT s. n. (Prin nord-estul Olt.) Loc în care cresc mulți peri² **(1)**; (regional) periș. Cf. CIAUȘANU, V. 187.
— Pl.: *pereturi.*
— **Păr²** + suf. *-et.*

PERETÁR s. n. v. **păretar.**

PERÉTE s. m. **I. 1.** Element de construcție făcut din diferite materiale (lemn, piatră, cărămidă, beton, paiantă etc.), care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele și în exterior și care susține planșeurile, etajele, acoperișul. V. z i d. *Și părețli ceii celăți de vrajbă spart-au cu trupul său.* CORESI, EV. 118. *Aorea pătrundea și părețli.* MOXA, 404/2. *Alții scriu și lipăsc hîrtii pre ziduri sau pre părețli.* PRAV. 247, cf. 86. *Părealele den mijloc al usebilurii l-au rupt.* N. TEST. (1648), 258ᵛ/32, cf. 165ᵛ/22. *Flori . . . În toată frumusețea Suav decora bolta, părețli și intrarea.* HELIADE, O. I, 373. *Pe părți tapete-ntinde.* ASACHI, S. L. I, 218. *O sală modestă cu părețli albi.* CR (1848), 10³/78, cf. 1¹/24. *Fața rotundă, întocmai ca o lună plină desemnată pe părți.* FILIMON, O. I, 128. *Acești părți sînt umezi.* ALECSANDRI, T. II, 121. *Se vedea pe părți portretul lui Iănăchiță Văcărescu.* ODOBESCU, S. I, 262. *Baba se culcă pe pat, cu fața la părete.* CREANGĂ, O. 4. *Spatele mi se pleacă la perete.* DELAVRANCEA, T. 94. *Bîjbîi o toană cu mîinile pe părți pînă să găsesc ușa.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 39. *Zace greu pe-un strat de paie lîngă-un coșcovit perete.* NECULUȚĂ, Ț. D. 114. *Se proptea de slab, sărmanul, Cu mîna de părți.* COȘBUC, P. I, 101. *De pe părții-ngălbeniți Se deslipește-n pături varul.* GOGA, P. 19, cf. 22. *Nevestele, acasă, văruiau părții.* BUJOR, S. 111, cf. 34. *Se trînti în pat cu fața la părete.* HOGAȘ, DR. I, 79. *Părții văruiți de curînd de-abia se văd prin spărturile gardului.* REBREANU, I. 10. *Șopti, cu fața la părete.* TOPÎRCEANU, B. 59. *Cercetă o scoarță bătută în părete.* C. PETRESCU, Î. II, 244, cf. BRĂESCU, O. A. II, 50. *Își sprijini spatele de peretele magaziei.* SAHIA, N. 84. *Sînt fixate în perete un barometru și un termometru.* SEBASTIAN, T. 9. *Numai portretele lipsesc de pe părții îngindurați.* TEODOREANU, M. U. 157. *Atîrna de părete o fotografie veche a mamei ei.* SADOVEANU, O. XI, 509, cf. I, 97. *O hartă marină, atîrnată pe un perete în fața lui, îi veni în ajutor.* BART, E. 270. *Părții scorojiți abia suportau afișele prinse cu pioneze.* V. ROM. octombrie 1954, 122. *Părețele de var . . . Cu zugrăveli și semne s-a-mbrăcat.* ARGHEZI, VERS. 298, cf. 99. *Părții exteriori fuseseră vopsiți aproape integral în negru.* CĂLINESCU, S. 347. *Părții ei sînt de piatră albă.* STANCU, R. A. I, 8. *O cocioabă . . . cu trei părți de pămînt.* BENIUC, M. C. I, 218. *S-a izbit cu capul de perete și și-a făcut un cucui cît pumnul.* H. LOVINESCU, C. S. 44. *Deodată, deodată bătăi în perete.* BANUȘ, P. 205. *Ornicul de pe părete țicănea somnoros.* ISAC, O. 208. *Îndrăgesc părții, Biroul, masa.* LABIȘ, P. 236, cf. FD II, 98. *E soba deschisă — părții afumați.* S iulie 1960, 47, cf. ib. august 1960, 11, L. ROM. 1960, nr. 5, 49, SCL 1960, nr. 2, 248, H II 89. *Icoana cînd s-a ciocni cu peretele nu este semn bun.* ȘEZ. III, 44, cf. BUD, P. P. 40. *Ție nu ți-a plăcut În casa ce o-ai avut: Casă cu patru părți.* FOLC. TRANSILV. I, 106. *Se potrivește* (sau *se lipește, se nimerește*) *ca nuca* (sau, rar, *ca mazărea*) *în perete,* se spune despre vorbele nepotrivite, ale cuiva, care nu au nici o legătură cu cele discutate, sau despre două lucruri între care nu poate fi stabilită nici o legătură. Cf. ZANNE, P. I, 228, III, 291. *Orbul, cînd dă de perete, socotește că s-a isprăvit lumea.* id. ib. II, 653. *N-o să o pui cadră-n percle,* se spune despre lucrurile pe care trebuie să le folosim, nu să le ținem de frumusețe. Cf. id. ib. III, 50. (F i g.) *Mă lovesc zăpăcit de toți părții gîndului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 154. ◇ L o c. a d j. **De perete** = care este fixat, care stă pe un perete **(I 1).** *Se uită la un ceas de perete.* CAMIL PETRESCU, T. II, 40. *Într-un vestibul îngust . . . atîrna o lampă cu reflector, ieftină, de perete.* VINEA, L. II, 306. *Gazetă de perete* v. g a z e t ă. ◇ L o c. a d j. și a d v. **Perete în perete** = (care este construit, care se află) cu unul din pereți comun sau lipit de cel al încăperii vecine; p. e x t. (care se află) cu locuința, cu sediul etc.) în imediata vecinătate a cuiva. Cf. DM. ◇ L o c. a d v. **Sub perete** = (foarte) aproape de casă, lîngă casă. *La o casă șepte fete Și fîntînă sub părete; Cînele moare de sete!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 421. ◇ E x p r. **A da** (sau **a deschide, a lăsa, a izbi, a trînti) ușa** (sau **poarta, fereastra** etc.) **de** (sau **la) perete** = a deschide larg, la maximum, a împinge (sau a izbi, a trînti) ușa (sau poarta, fereastra etc.) în lături. *Ușa odăiții se deschide de perete.* CARAGIALE, O. II, 53. *Mama Stanca intră în casă trîntind ușa de perete.* DELAVRANCEA, S. 52. *Rada izbește ușa de perete.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 49. *Pe geamurile date la perete luna arginlie îl încuraja.* REBREANU, I. 315. *Trîntește ușa de perete.* C. PETRESCU, Î. I, 129, cf. BARBU, P. 8. **A se da** (sau **a se izbi, a se bate) cu capul de pereți** (sau **de toți pereții)** = a fi deseprat, deznădăjduit; a regreta (foarte mult) o greșeală făcută. *Îi vine să se dea cu capul de pereți.* DELAVRANCEA, S. 36. *Se bate și ea cu capul de toți părții și nu știe ce să facă.* SADOVEANU, O. VIII, 251, cf. DM. (Rar) **A bate cu buretele piron în perete** v. b u r e t e. **(A spune, a înșira, a îndruga** etc.) **cai verzi pe pereți** v. c a l. (Regional) **A avea doi pereți** = a avea o gospodărie bine închegată. Cf. UDRESCU, GL. **A ridica** (sau **a face) patru pereți** = a-și face o casă sau un adăpost. *D-aia face omul patru părții, ca să se aciueze și cei străini.* ZANNE, P. III, 289, cf. 290. **A vorbi cu pereții** (sau **pereților)** sau **a spune la pereți** = a nu avea cu cine să vorbească, a fi cu totul singur; a-i vorbi cuiva în zadar, fără nici un efect. Cf. id. ib. 290. (Rar) **Casă în doi pereți** sau **a-i fi casa în trei pereți și ușa prin pod,** se zice despre o căsnicie nereușită. Cf. PANN, P. V. I, 156/5, ZANNE, P. III, 81, DM. **Pereții au urechi** (sau **ochi),** se zice pentru a atrage atenția că secretele, chiar spuse în mare taină, se află (foarte) repede. Cf. ZANNE, P. III, 288, DM. (Mai ales în basme) **De (pe) cînd (se) seria musca pe perete** = de demult. Cf. ZANNE, P. I, 565, V, 587, DM. ✦ S p e c. (Popular) Catapeteasmă. Cf. ALRM II/I h 228. ✦ P. e x t. (Popular) Gard în jurul clăii de fîn sau al șirii de grîu. Cf. ALR II 5 037, ALR SN I h 71.

2. (De obicei urmat de determinări) Masiv pietros care se înalță (aproape) vertical. *Pe părețele stîncei*

era răzămală o cărticică. ASACHI, S. L. II, 39. *Se destind ca un vechi părete de uriaș.* ODOBESCU, S. I, 164. *Aș vrea să cadă o stîncă din peretele ăsta al defileului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 239. *Suflările vîntului se opresc în pereții stîncoși ai insulei Kalimno.* BART, S. M. 53. *Apăreau mereu pereți abrupți de stîncă.* CĂLINESCU, S. 716. *Un perete de piatră care izbucnește din pămînt și urcă în sus.* BOGZA, C. O. 348, cf. 13, 16, DM.

II. P. a n a l. Numele unor obiecte sau al unor părți de obiecte, de sisteme tehnice etc. care seamănă, ca formă sau ca funcție, cu un perete **(I 1)**:

a) Fiecare dintre părțile laterale care limitează (în exterior și în interior) un recipient (sau un obiect care seamănă cu un recipient) sau care împarte interiorul unui recipient (sau al unui obiect care seamănă cu un recipient) în mai multe compartimente. Cf. ANTIPA, P. 612, ȘĂINEANU, D. U. *Albina era prizonieră ... se învîrtea pe pereții de sticlă* [ai paharului], *căutînd o ieșire.* C. PETRESCU, Î. I, 283. *Pereții laterali ai unei cutii.* id. ib. II, 182. *Este un cazan cu pereți dubli de metal.* BELEA, P. A. 18. *Prin peretele subțire ce despărțea nacela aparatelor de bord de restul avionului se auzeau gemetele repetate ale răniților.* BARBU, P. 350, cf. ALR SN I h 156.

b) (Prin nordul Olt. și prin sud-vestul Transilv.) Marginea de lemn a sitei; (regional) veșcă, văcălie. Cf. ALR II 3 983/812, A III 7.

c) (Regional; la pl.; în forma *părești*) Carîmbi (la cizmă) (Strehaia). ALR SN IV h 1 195/848.

d) (Popular) Bor (la pălărie). *Pălăriile sînt late în pereți.* PAMFILE, S. V. 60, cf. ATILA, P. 80, ALR I 1 859. *Aveau pălării cu părești mari.* ALR II 3 352/130.

e) (Tipogr.) Parte a mașinii de tipărit de care sînt prinse vergelele care scot din mașină coli cu textul tipărit. Cf. V. MOLIN, V. T.

f) (Regional) Copertă (de carte). Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *pereți.* — Și: (învechit și popular) **părete,** (regional) **paréte** (CR 1848, 1¹/24, A III 17), **părét** (ALR I 653/28, 77; pl. și, n., *părețuri,* ib. 653/28) s. m.

— Lat. **paries, -tis.**

PERÉTRU subst. v. **piretru.**

PERETÚȘ s. m. v. **părătuș.**

PERÉU s. n. Strat de piatră care acoperă taluzurile sau care căptușește șanțurile înclinate, pentru a le proteja împotriva eroziunii sau a surpării. Cf. NOM. MIN. I, 303, DM, DN², DER.

— Pl.: *pereе.*

— Din fr. **perré.**

PEREUSÍE s. f. v. **periusie.**

PEREVÍZĂ s. f. (Rusism învechit) Cartușieră (purtată de-a curmezișul pieptului). *Perevize de piele cu alămurile lor* (a. 1860). ap. CIHAC, II, 251, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

— Pl.: *perevize.*

— Din rus. **перевязь.**

PEREXUSIOTÍTĂ s. f. v. **plirexusiotită.**

PERFECSIONÁ vb. I v. **perfecționa.**

PERFÉCT¹ s. m. v. **prefect.**

PERFÉCT², -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care întrunește în cel mai înalt grad toate calitățile cerute, care nu lasă nimic de dorit, care este lipsit cu totul de defecte; desăvîrșit. V. i m p e c a b i l, i r e p r o ș a b i l. *Din zi în zi mai cu minte, mai înțelept și mai perfect (desăvîrșit) se face.* ȚICHINDEAL, F. 24/17. *Omul perfect.* SIMB. PL. 8/17. *Anticele lire abea avea cîte o coardă, două, pînă cînd se inventară lire mai perfecte.* HELIADE, O. II, 371. *Toate-s plăcute, toate perfecte.* CR (1846), 184²/34. *Am voi-o mai puțin perfectă, mai puțin maiestoasă, mai puțin clasică.* ib. (1848), 8³/76. *Alegerea aceasta mai perfectă a se face.* PANN, P. V. II, 22/26. *Aceste construcții atîrnă întîi de la întrebuințarea instrumentelor, care pot fi mai mult sau mai puțin perfecte.* TRIGON. DR. 3/11. *Nu sînt perfecte ființe omenești.* ALEXANDRESCU, O. I, 279. *Avea o frumusețe perfectă.* FILIMON, O. I, 117. *De la vîrsta de 16 ani pînă astăzi visează un bărbat!... dar ceva perfect, ideal.* BOLINTINEANU, O. 316. *Scuturî jugul îndărătniciei și s-avîntă într-un viitor mai perfect.* ODOBESCU, S. I, 242. *Concurs pentru un post de perfect caligraf.* CARAGIALE, O. II, 70. *De trei ori l-am văzut și de trei ori mi s-a părut că văz o mașină perfectă.* DELAVRANCEA, T. 184. *E perfect în toate privințele.* MACEDONSKI, O. IV, 68. *Criticul găsește, de pildă, că tot ce-a scris Delavrancea e perfect, desăvîrșit.* GHEREA, ST. CR. I, 9. *Apăru îndată, de după pînza albă, cu figuri, trup și glas perfect.* C. PETRESCU, Î. I, 221. *Nu fu greu soților Ioanide să observe perfecta îndeminare a lui Filip.* CĂLINESCU, S. 447. *Goethe a fost, desigur, unul din cei mai perfecți oameni.* RALEA, S. T. I, 89. *Au întreținut locomotivele într-o perfectă stare termotehnică.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 443. (Adverbial) *Cînta perfect și sub conducerea lui făceau progrese.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Perfect ai chibzuit!* REBREANU, I. 130. *Un picior ... retezat perfect parcă de o mînă abilă de chirurg.* BART, S. M. 75. ◇ *Gaz perfect* = gaz ale cărui molecule, de dimensiuni neglijabile față de distanțele dintre ele, nu exercită forțe de atracție una asupra alteia și care verifică, la orice temperatură, legile gazelor. Cf. LTR² VIII, 468, DER II, 513.

2. Care este deplin, complet, absolut, total. *O generală emulație și perfectă silință.* PALLADI, C. 4/20. *Planetele aceste se mișcă pe lîngă centrul sistemii sale într-o perfectă regulă.* SIBINEANU, C. 42/25. *Ea este acum în cea mai perfectă fericire.* CR (1846), 26²/27, cf. 32¹/37. *În mijlocul acestor nenumerabile varietăți de ființe, ar fi fost peste putință de a le recunoaște, deacă natura n-ar fi întocmit o ordine și o armonie perfecte.* BARASCH, I. N. 3/29, cf. 134/18. *Fericire perfectă nu există pe acest pămînt.* FILIMON, O. I, 136. *Aceste rînduri, încredințate perfectei tale discreții, sînt destinate exclusiv ție.* CARAGIALE, O. VII, 328. *Are pururea acea fericită, senină, perfectă mulțumire de sine.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 201. *Și poetul poate să aibă perfectă dreptate.* GHEREA, ST. CR. II, 324, cf. III, 274. *Ai perfectă dreptate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 515, cf. II, 345. *Dacă limba ajunge să aibă la un moment dat sinonime perfecte ..., rămîne numai unul dintre cuvintele sinonime, iar celălalt sau celelalte dispar.* IORDAN, L. R. 43. *Îi dam perfectă dreptate.* SADOVEANU, O. X, 483, cf. XI, 423, 487. *Tratatele ... de colaborare economică încheiate pe baza unei perfecte egalități de drepturi.* LEG. EC. PL. 419. *Secretarul de-aici are perfectă dreptate.* PREDA, D. 163. ◇ (Adverbial) *Cîtva timp petrecînd aici ..., sînt perfect convins că ți-ar face mare bine.* CARAGIALE, O. VII, 255. *În toată acea armonie de sunete se simțea perfect tehnica maestrului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 100. *Se profila perfect între doi copaci.* C. PETRESCU, Î. II, 18. *Se plimbă de colo pînă colo, făcînd ordine, deși totul este perfect orînduit.* S mai 1960, 28. ◇ (Adverbial; ca determinant al unui adjectiv sau al unui adverb de care, adesea, este legat prin prep. „de", dă acestora valoare de superlativ absolut) *Substanțele care lasă să treacă prin ele ... atît căldurele luminoase, cît și cele obscure, se numesc perfect diatermane.* PONI, F. 146. *Ca instrument de analiză sufletească, a fost perfect normal.* IBRĂILEANU, S. L. 17. *Vrea să fie perfect pregătit.* REBREANU, R. I, 166. *Erau perfect egali în aceeași infamie.* GALACTION, O. A. I, 75. *Personalități perfect opuse.* CAMIL PETRESCU, T. III, 46. *Schimba cîteva vorbe perfect cavalerești.* SADOVEANU, O. VI, 95. ◇ (Pleonastic) *Știind perfect de bine lecția, n-am răspuns nimic în fața unui profesor vestit.* DELAVRANCEA, H. T. 53. *Înțelesese perfect de bine pe Bolocan.* BRĂESCU, O. A. I, 82. *Locotenentul vorbea perfect de bine nemțește.* id. ib. II, 192. ✦ (Adverbial; eliptic; cu

valoare de exclamație) Îmi convine, sînt de acord; foarte bine!, bravo! *Perfect! Atunci să nu mai glumim.* SEBASTIAN, T. 57. *Eu votez pentru o salată de icre! — Perfect!* SADOVEANU, O. II, 271. *Așa? Perfect! Atunci viu.* CĂLINESCU, E. O. I, 175. *Am o muzicuță de gură a fratelui meu... — O muzicuță de gură? Perfect! Mi-o aduci!* BARBU, P. 267.

II. S. n. Timp al verbului care exprimă o acțiune săvîrșită și încheiată în trecut; trecut. *Ia formă de perfect a treia persoană ca și vorbi, dormi etc.* CR (1848), 16¹/46. *Perfectul ne trimite la acțiuni care, tocmai din cauză că aparțin unui moment anterior prezentului, sînt simțite ca avînd o durată minimă.* IORDAN, STIL. 145. *Perfectul exprimă o acțiune petrecută și încheiată în trecut.* L. ROM. 1953, nr. 4, 43. *Perfectul se folosește ori de cîte ori acțiunea din dependență este raportată la prezent.* SCL 1954, nr. 3—4, 318. ◇ *Perfectul compus* = (în stilul narativ; în opoziție cu perfectul simplu) perfect specific dialogului, care exprimă acțiunea fără a o raporta la momentul vorbirii sau apropiind-o, în anumite împrejurări, de acest moment; (în stilul oral din anumite regiuni; în corelație cu perfectul simplu) perfect care exprimă o acțiune mai îndepărtată de momentul vorbirii decît acțiunea redată prin perfectul simplu. *Perfectul compus raportează acțiunea la momentul vorbirii, înfățișînd-o ca terminată în momentul cînd are loc relatarea faptului.* IORDAN, L. R. 427, cf. id. STIL. 145. *Stilul expozitiv se acomodează mult mai bine cu perfectul compus.* GRAM. ROM². I, 239. *Perfectul simplu* = (în opoziție cu perfectul compus) perfect specific narațiunii, care exprimă acțiunea fără a o raporta la momentul vorbirii; (în stilul oral din anumite regiuni; în corelație cu perfectul compus) perfect care exprimă o acțiune mai apropiată de momentul vorbirii decît acțiunea redată prin perfectul compus. *Perfectul simplu... nu raportează acțiunea, din punctul de vedere al sfîrșitului ei, la momentul vorbirii.* IORDAN, STIL. 146. *În literatură, perfectul simplu continuă să fie folosit de scriitori din toate regiunile țării.* GR. ROM². I, 238. *Mai mult ca perfectul* = timp al verbului care exprimă o acțiune săvîrșită și încheiată în trecut înaintea altei acțiuni săvîrșite și încheiate tot în trecut. *Mai mult ca perfectul românesc, de pildă, s-a lungit cu un „ră-" indicator mai sigur al pluralului.* SCL 1958, nr. 1, 25. *Mai mult ca perfectul poate fi în relație cu un verb predicativ.* GR. ROM². I, 239.

— Pl.: **(I)** *perfecți, -te.*

— Din lat. **perfectus,** germ. **perfekt.**

PERFECTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică tranzacții, acorduri etc.) A duce la bun sfîrșit, a încheia, a definitiva, a desăvîrși în condiții (foarte) bune. Cf. BUL. FIL. II, 225, IORDAN, L. R. A. 236. *Agentul a înlăturat consecințele acțiunii sale perfectate prin primirea banilor.* COD. PEN. R. P. R. 535, cf. CONTEMP. 1949, nr. 162, 16/2, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DN², SFC III, 15. ◇ Refl. pas. *Obligațiunea condițională nu se perfecta decît după împlinirea evenimentului.* HAMANGIU, C. C. 241.

— Prez. ind.: *perfectez.*

— De la **perfect²**.

PERFECTAMÍNTE adv. (Învechit, rar) În mod perfect². Cf. SFC II, 197.

— De la **perfect²** (după fr. *parfaitement*).

PERFECTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) perfecta și rezultatul ei. *Condițiunea potestativă este aceea care face să depindă perfectarea convenției de un eveniment.* HAMANGIU, C. C. 239, cf. DM, DN².

— Pl.: *perfectări.*

— V. **perfecta.**

PERFECTÍBIL, -Ă adj. Care poate fi perfecționat. Cf. NEGULICI. *Omul dar este o ființă perfectibilă fără sfîrșit.* ROMÂNUL (1857), nr. 3, 2³/23, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *E soluția adoptată de oameni... Nu e ideală, firește, dar e perfectibilă.* C. PETRESCU, Î. II, 89, cf. DM, DN².

— Pl.: *perfectibili, -e.*

— Din fr. **perfectible.**

PERFECTIBILITÁTE s. f. Însușirea sau faptul de a fi perfectibil. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Un aspect al acelui ideal, adecă a perfectibilității omenirei...,* *este și fericirea materială.* ROM. LIT. 259²/35. *Orice lucrare este susceptibilă de perfectibilitate.* GHICA, S. 233. *Democrația pune meritul în locul nedreptății, se pune sub dogma perfectibilității, ce se aplică la condiția socială.* BOLINTINEANU, O. 261, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DM, DN².

— Gen.-dat. și: (învechit) *perfectibilității.*

— Din fr. **perfectibilité.**

PERFECTÍV, -Ă adj. (Despre aspectul ori sensul verbelor; în opoziție cu imperfectiv) Care exprimă acțiunea verbului, eliminînd noțiunea de durată și de desfășurare și insistînd asupra începutului și sfîrșitului sau rezultatului acțiunii; (despre verbe) care are acest aspect. *Pentru verbele perfective... de felul celor pomenite mai sus, se întrebuințează... reflexivul în locul pasivului.* IORDAN, G. 206, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 231. *Limbile slave, în special, posedă un sistem regulat de opunere a aspectului perfectiv și a celui imperfectiv al verbelor.* SCL 1954, 298. *De la participiul pasiv, formă de obicei perfectivă a verbului, aceste noi formații moștenesc sensul perfectiv.* ib. 1956, 42. *Elipsa predicatului constituie uneori un procedeu capabil de a exprima mai evident aspectul perfectiv.* SG I, 192. *În limba rusă găsim perechi de verbe cu teme deosebite pentru exprimarea aspectelor perfectiv și imperfectiv.* GRAUR, I. L. 154. *Perfectul compus se apropie de trecutul perfectiv din limba rusă.* L. ROM. 1959, nr. 1, 75, cf. DN².

— Pl.: *perfective.*

— Din fr. **perfectif,** germ. **perfektiv.**

PERFECTIVIZÁ vb. I. Tranz. fact. (Livresc, rar; complementul indică verbe imperfective) A face să devină perfectiv. IORDAN, L. R. A. 236.

— Prez. ind.: *perfectivizez.*

— **Perfectiv** + suf. *-iza.*

PERFECTIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A perfecționa. Cf. SFC III, 115, 116.

— Prez. ind.: *perfectizez.*

— **Perfect²** + suf. *-iza.*

PERFÉCȚIE s. f. v. **perfecțiune.**

PERFECȚIONÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) face mai bun, a (se) îmbunătăți calitativ, a(-și) corecta defectele, greșelile; a face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoștințe temeinice într-un domeniu. *Urmă neîncetat de a se tot reproduce, perfecționîndu-se din generație în generație.* HELIADE, D. J. 24/16. *Înaintarea Teatrului Național, care din zi în zi se perfecsionează.* GTN (1835), 12²/5. *Organele genitale... sînt, ca și creierii, cele mai de frunte organe spre a nobilita și perfecționa o noastră materie organică.* VASICI, M. I, 188/24, cf. II, 118/22, NEGULICI. *Să perfecționeze faptele naturei.* DESCR. APE, 43/22. *Autorul naturei este de asemene și ale artei: una au făcut-o spre a perfecționa pre alta.* CALENDAR (1850), 19/4. *Natura perfecționează (desăvîrșaște) corpul omenesc.* FIS. 65/16. *Perfecționalu-s-a limba?* NEGRUZZI, S. I, 339. *A se perfecționa în gradul cel mai înalt.* CALENDAR (1858), 11/10. *Nu se dezvoltează, nici se pot perfecționa decît prin învățătură.* FILIMON, O. I, 121. *Au perfecționat fabricarea zaharului din napi.* CALENDAR (1861), 120/4. *Se perfecționează în limbile latină, italiană și spaniolă.* ALECSANDRI, T. II, 48. *Să pășim înainte, călind a per-*

fecționa din cc în ce mai mult ceea ce s-a făcut pînă în ziua de azi. ODOBESCU, S. I, 32, cf. IORDAN, L. R. A. 236. *Retipărirea acelor povestiri ale începutului... perfecționînd eufoniile textului.* VIANU, A. P. 222. *Perfecționează procedeul tehnic de producție.* LEG. EC. PL. 89. *Călătoria perfecționa educația profesională și de sentiment.* ARGHEZI, B. 86. *Omenirea evolua încet, transformîndu-se pe măsură ce-și perfecționa uneltele.* BOGZA, M. S. 61. *Întrecerea socialistă se bazează pe dezvoltarea spiritului creator al maselor, pe dorința... de a perfecționa mereu tehnica producției.* SCÎNTEIA, 1959, nr. 2 862, cf. DM, DN². ◇ Refl. pas. *Procedeele de producție se perfecționează, numărul termenilor crește în mod corespunzător.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, 6.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Prez. ind.: *perfecționez.* — Și: (învechit) **perfecsioná** vb. I.

— Din fr. **perfectionner.**

PERFECȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a (se) perfecționa și rezultatul ei. Cf. GENILIE, G. 149/9. *Suferința este un bold mai mult către perfecționare.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. 2, 3, NEGULICI. *Baza perfecționării omului.* ROM. LIT. 271¹/26, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Orice stadiu de perfecționare e precedat de un altul mai simplu.* RALEA, S. T. III, 113, cf. LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 109. *Întrecerea socialistă trebuie să ducă la un nou avînt al luptei pentru perfecționarea metodelor de muncă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 769. *Perfecționarea gîndirii, rezultat al progresului vieții sociale, provoacă perfecționarea structurii gramaticale.* GRAUR, I. L. 23, cf. DM, DN². *Perfecționarea mașinilor existente nu este ... un lucru ușor.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 63. *În scopul perfecționării cadrelor didactice își desfășoară activitatea ... cercurile pedagogice.* GÎ 1963, nr. 691, 3/2.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *perfecționări.*

— V. **perfecționa.**

PERFECȚIONÁT, -Ă adj. Care a devenit mai bun, care s-a îmbunătățit din punct de vedere calitativ, care reprezintă un progres. *Aceste instrumente, chiar cele mai perfecționate, era de o întrebuințare anevoie în cultura mare.* BREZOIANU, R. 367/20. *Proiecte de cumpărare de instrumente perfecționate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 177. *Se poate cumpăra altul, de fabrică, perfecționat și mai arătos!* C. PETRESCU, Î. II, 183. *Cei cu scule perfecționate și haine de sport se întorc întotdeauna cu pește acasă.* SADOVEANU, O. IX, 367. *Procedee nu atît inedite, cît mai ales perfecționate.* VIANU, A. P. 265. *Emisese opinia că mai sînt altfel de gramofoane, mai perfecționate.* CĂLINESCU, S. 35, cf. id. E. O. II, 10. *Cultivarea rațională, științifică a pămîntului este legată ... de întrebuințarea mașinilor perfecționate.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 3/1. *Progresul tehnic ... cu mașini și mecanisme perfecționate.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 870, cf. DM.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *perfecționați, -te.*

— V. **perfecționa.**

PERFECȚIÚNE s. f. **1.** Însușirea sau caracterul de a fi perfect² **(I 1)**, starea a ceea ce este perfect²; desăvîrșire. *Ce e corupciune pentru limba latinească, aceea poate fi perfecciune pentru limba romanească.* IORGOVICI, O. 79/8, cf. 82/3. *Să sileaște către mai mare perfecție.* ȚICHINDEAL, F. 253/14, cf. id. A. M. 1/13. *Sîrguința către perfecția cea morală.* MAN. ÎNV. 31/27. *Însușirile minții cu perfecția creierului cu un pași pășăsc.* ANTROP. 158/14. *Și arta dramatică a ajuns în perfecția sa.* GTN (1835), 19²/90. *Au jucat aceste role cu toată perfecția.* MN (1836), 52¹/52. *Stilul nu trebuie să aibă altă perfecție (desăvîrșire) decît numa să fie curat.* FL (1838), 13¹/22. *Viața ... în cea mai deplină perfecție și covîrșire se arată ... în om.* VASICI, M. I, 3/19. *Perfecția lucrărilor noastre este ... un ce relativ* (a. 1841). URICARIUL, V, 133/24, cf. NEP. VIND. VI/1. *Omenirea a intrat în calea care o duce gradat către perfecția sa.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Propășirea analisului algebric spre o perfecție neașteptată.* TRIGON. DR. 5/17. *Avea ... picioarele-i de o perfecție nespusă.* CR (1848), 16²/71, cf. NEGULICI. *Cultivarea ce i s-a făcut* [geometriei descriptive] *în vreme de 57 ani o aduseră la perfecție.* ORESCU, T. 3/17, cf. STAMATI, D. *De perfecția clasificației depinde și perfecția istoriei naturale.* BARASCH, I. N. 4/15. *Legislația se află în punctul cel mai înalt al perfecției.* ROM. LIT. 359¹/39. *Egipetul au agiuns la cel mai înalt grad de perfecție.* CALENDAR (1859), 10/21. *Lumea e o gîscă și tu ești un vulpoi: Tip de perfecțiune al noului ciocoi.* BOLINTINEANU, O. 136. *Nu perfecțiunea ... compunerii deșteaptă în noi acest ciudat simțimînt.* ODOBESCU, S. III, 59. *Arta dramatică este o artă de perfecție.* CARAGIALE, O. III, 294, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Toată perfecția artei sale ajunsă la maturitate.* IBRĂILEANU, S. L. 107. *Perfecția unei opere stă în exacta adaptare a talentului scriitorului la subiectul dat.* LOVINESCU, C. VI, 106, cf. ȘĂINEANU, D. U. *E în tine o perfecțiune care mă umilește.* CAMIL PETRESCU, T. II, 297. *Ce linie, ce perfecțiune, ce grație infinită!* VLASIU, D. 58. *Perfecțiunea unui text dramatic este să facă inutile indicațiile închise de obicei între paranteze.* VIANU, A. P. 135. *Puțini poeți români au ajuns la atîta perfecțiune a versului.* RALEA, S. T. I, 61. *Nici un alt metropolitan din lume n-a întrecut în perfecțiune metropolitanul Moscovei.* STANCU, U. R. S. S. 19, cf. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 749. *Firea omului este prin natura ei complicată și ... asta nu e totdeauna expresia perfecțiunii ei.* PREDA, R. 31. *Pe terenul muncii sociale conștiente se formează și se dezvoltă ... simțul perfecțiunii.* CF 1962, nr. 1, 10. *Să sune dintr-al nostru viu oțel Curatul sunet al perfecțiunii.* LABIȘ, P. 252. ◇ Loc. adv. **La** (sau, învechit, **în**) **perfecție** = perfect², desăvîrșit. *Un om care-și știa în perfecție limba sa.* NEGRUZZI, S. I, 338, cf. IORDAN, L. R. A. 261, DM. ✦ (Concretizat) Lucru sau ființă perfectă. *O fată, o minune, o perfecțiune sub toate raporturile.* BOLINTINEANU, O. 415.

2. (Rar; la pl.) Calități fizice sau morale deosebite. *Se mira descoperindu-i niște perfecții ce nu le avusese ea.* CR (1848), 15²/54. *Un căpitan mare este scuzabil de a nu reuni într-însul toate perfecțiile artei militare.* MO (1860), 32/22, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *perfecțiuni.* — Și: **perfécție** s. f.

— Din lat. **perfectio, -onis,** germ. **Perfektion,** fr. **perfection.**

PERFÍD, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care, sub o înfățișare binevoitoare sau indiferentă, ascunde răutate, viclenie, necinste; (astăzi rar) care nu-și respectă cuvîntul dat, care este lipsit de cuvînt. V. fățarnic, prefăcut, ipocrit. *Ea se apropie de mirele său cel perfid tremurînd.* CALENDARIU (1794), 36/28, cf. NEGULICI. *Omul cel perfid sau fără credință și vinzător e cu buza de jos bine dezlegată.* FIS. 99/18. *Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții, Toți se scurseră aicea și formează patrioții.* EMINESCU, O. I, 150. *Aveam înaintea mea pe un artist perfid.* GALACTION, O. 229, cf. id. O. A. I, 71, 98. *Perfid și alintat ca o pisică.* CAZIMIR, L. U. 88. *Doamna Ionescu, perfidă ca niște ghilimele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 30. *Singele acestui paj... să cadă numai asupra femeii perfide!* SADOVEANU, O. XI, 82. *Atrase atenția ... asupra jocului dublu pe care, fără îndoială, îl juca perfidul subsecretar de stat.* STANCU, R. A. II, 410. *E într-adevăr un om perfid și periculos.* V. ROM. iulie 1955, 92. ◇ (Substantivat) *Este o amestecătură bizară de bun și de rău, de leal și de perfid.* BOLINTINEANU, O. 419.

2. (Despre manifestările oamenilor, lucruri, fenomene etc.) Care, în ciuda aparențelor, este periculos, vătămător; care ascunde un pericol nebănuit; înșelător. *Era ... mai presus de toate tentațiile perfide ale infernului.* HELIADE, D. J. 7/23. *Cine vine ..., să mărturisească aceasta, făcîndu-vă a vă amăgi după doctrinele lor cele perfide.* id., ap. GHICA, A. 677. *Tatăl său îi flata aplecarea într-un mod perfid.* CR (1848),

37¹/57. *Destul de îngust este făcut de streini cercul alegătorilor, trebuie să-l mai îngustăm și noi printr-o perfidă stratagemă?* DÎMBOVIȚA (1858), 6¹/21. *Gigantul fu căzut sub perfidul pumnar al neapolitanului Cigala.* HASDEU, I. V. 166. *În cupa lui perfidă, eu moartea am băut.* ALECSANDRI, T. II, 115. *Ce crud este amorul atunci cînd te gîndești La spinii ce sub raza-i perfidă întilnești.* MACEDONSKI, O. II, 92. *Într-un chip perfid, își otrăvește floreta.* GHEREA, ST. CR. II, 288. *Cerîndu-mi . . . voie cu un ton perfid.* IBRĂILEANU, A. 103. *Depărtarea neagră și perfidă.* CAMIL PETRESCU, V. 15. *Idealul perfid și mîncător de oameni.* GALACTION, A. 388. *Soarele perfid, natura întreagă se răzvrătea parcă împotriva cuceritorilor.* BRĂESCU, O. A. II, 142. *Nu izbutea să-și ție mai îndelung acel echilibru statornic . . ., din pricina unei perfide imaginații.* SADOVEANU, O. IX, 50, cf. VIII, 342. *Sub această liniște de iaz, o adîncime flămîndă și perfidă se ascunde.* BOGZA, C. O. 198. *Am creat în vremi perfide.* V. ROM. ianuarie 1954, 20. *Și crîncen le ucide. Prin mijloace perfide.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 114. ◇ (Adverbial) *Gîndul se lămurea perfid, tenace, cu cît își spunea că e mai absurd.* C. PETRESCU, Î. I, 182.

— Pl.: *perfizi, -de.*

— Din fr. **perfide.**

PERFIDÍE s. f. Caracter perfid **(1)** al cuiva; faptă, manifestare perfidă **(2)** a cuiva. *O femeie pre care grozevirile și perfidiile tale au redus-o în desperanție.* CALENDARIU (1794), 36/32. *Perfidia unui amic.* HELIADE, D. J. 102/5. *Se mînie foarte de . . . perfidia împărătească.* BĂLCESCU, M. V. 412, cf. NEGULICI. *Afrontă acea căutătură fără ca și fața lui să trade cea mai mică perfidie.* CR (1848), 38²/73, cf. 43¹/61, STAMATI, D. *Vru încă o dată să dea probă de perfidie și de ignoranță.* CONCORDIA (1857), 161/70. *O gură molatică și bărbie mică sînt totdeauna în luptă cu nestatornicia și cu perfidia (viclenie).* FIS. 39/2. *Lașitate, pefidie, ipocrizie . . ., acesta este catehismul ciocoiesc.* BOLLIAC, O. 244. *Ne plîngeam cu sinceritate sau cu perfidie că Europa n-a făcut destul pentru noi.* DÎMBOVIȚA (1858), 1²/38. *Numai atunci a înțeles Tudor perfidia grecilor.* GHICA, S. 110. *Deveni perfect în arta ipocriziei și a perfidiei.* FILIMON, O. I, 123. *Zîmbetul mîrșav plin de astuție și perfidie.* F (1875), 5. *Măști pe obrazuri; în inimi, perfidie.* CARAGIALE, O. II, 168, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tăcea liniștit, plimbîndu-și privirile peste invidioșii ce urmăreau neputincioși prosperitatea lui, minunîndu-se cu perfidie.* BRĂESCU, O. A. I, 280, cf. id. A. 127. *O perfidie bonomă.* SEBASTIAN, T. 18. *Ascundea însă, în originala lui comunicare, o ușoară perfidie.* SADOVEANU, O. IX, 463, cf. VIII, 237. *Aceeași figură a tinărului, întruparea pură a naturii . . ., victimă a perfidiei și abuzului.* S mai 1960, 80. ◇ Fig. *Potcoavă se dete el însuși . . . în ghearele perfidiei: fu ferecat la mîini și la picioare și aruncat în temniță.* HASDEU, I. V. 192.

— Accentuat și: *perfídie.* SCRIBAN, D. — Pl.: *perfidii.*

— Din fr. **perfidie.**

PERFOLIÁT, -Ă adj. (Despre frunze sau despre pețiolurile lor) Care înfășoară astfel tulpina, încît pare străpuns de ea. Cf. CADE, DN².

— Pronunțat: *-li-at.* — Pl.: *perfoliați, -te.*

— Din fr. **perfolié.**

PERFORÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică bilete, tichete etc.) A străpunge cu ajutorul unui clește special (pentru a anula, a viza). V. marca **(2)**, compos ta. *Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează.* CARAGIALE, O. II, 95. ✦ (Complementul indică obiecte, materiale etc.) A găuri cu ajutorul unei unelte. Cf. ALEXI, W., V. MOLIN, V. T., DS, DM, DN². *Mîinile mari pe unelte perforează adîncuri;* s ianuarie 1961, 26. ✦ (Complementul indică pereții găurii de sondă sau coloanele de tubaj ale sondelor) A executa orificii sau canale în dreptul stratului productiv (pentru a asigura căi de aflux fluidului din strat în gaura de sondă). ✦ (Complementul indică părți ale corpului) A străpunge, a străbate, a traversa lăsînd în urmă o gaură. [Puricii] *m-atacă noaptea, cu hotărîrea fermă Să-mi perforeze toată sărmana epidermă.* TOPÎRCEANU, P. O. 15. *Un glonț îi perforase plămînul.* PREDA, R. 72. *Un glonț de mitralieră îi perforase pîntecele.* T. POPOVICI, S. 368. ✦Refl. (Despre organe, țesuturi) A se găuri în urma unui proces inflamatoriu (infecțios), a unui traumatism etc. *Osul devine transparent sau chiar se perforează.* PARHON, B. 55, cf. DM, DN².

— Prez. ind.: *perforez.*

— Din fr. **perforer.**

PERFORÁJ s. n. (Rar) Perforare (cu ajutorul unei unelte). *Măsuri pentru introducerea perforajului umed.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396, cf. DM, DN². *Vor fi create abataje de mare productivitate, introducîndu-se larg perforajul mecanic și umed.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 861. *S-a introdus perforajul automat.* S mai 1960, 64.

— Pl.: *perforaje.*

— Din fr. **perforage.**

PERFORÁNT, -Ă adj. Care perforează. Cf. DM, DN². ✦ (Anat.; despre tendoane, artere etc.) Care străbate spațiile interosoase; (despre mușchi) care este străbătut de tendoane, artere etc. *Tendonul mușchiului perforant . . ., tendonul perforant, începe și el tot deasupra genunchiului.* ENC. VET. 29. ✦ (Med.; despre boli, procese inflamatorii, traumatisme etc.) Care duce la găurirea unui organ, a unui țesut etc. Cf. BIANU, D. S.

— Pl.: *perforanți, -te.*

— Din fr. **perforant.**

PERFORÁRE s. f. Acțiunea de a (se) perfora și rezultatul ei; străpungere a unui bilet, a unui tichet etc. cu ajutorul unui clește special (pentru a anula, a viza etc.); străpungere, găurire (cu ajutorul unei unelte); (rar) perforaj, perforat¹, perforație. *Perforarea solului se face cu ajutorul unor sape speciale.* IOANOVICI, TEHN. 18. *Lîngă desen se va indica numărul cartoanelor și modul de perforare.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 168, cf. DM, LTR², DER, DN². *Ca urmare a sudurii, s-a produs o perforare a peretelui țevii.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. ✦ Străpungere a unei părți a corpului de către un glonț, un obiect tăios etc. (care lasă o gaură). ✦Găurire a unui organ, a unui țesut etc. în urma unui proces inflamatoriu (infecțios), a unui traumatism etc. *Timpanul era bombat și roșu și perforarea lui era o chestiune de cîteva ore.* GALACTION, O. A. I, 55.

— Pl.: *perforări.*

— V. **perfora.**

PERFORÁT¹ s. n. (Rar) Perforare (cu ajutorul unei unelte). Cf. DM.

— V. **perfora.**

PERFORÁT², -Ă adj. (Despre bilete, tichete etc.) Care este străpuns, găurit cu ajutorul unui clește special (pentru a anula, a viza etc.); (despre obiecte, materiale etc.) care este găurit cu ajutorul unei unelte. *A păstrat și-un bilet perforat de tramvai.* S ianuarie 1961, 6. ✦ (Despre părți ale corpului) Care a fost străpuns de un glonț, de o armă ascuțită etc. care lasă în urmă o gaură. *Plămînul perforat, două operații una după alta, abia i-au scos așchiile din coastă.* C. PETRESCU, Î. II, 45. ✦ (Despre organe, țesuturi etc.) Care s-a găurit în urma unui proces inflamatoriu (infecțios), a unui traumatism etc. ◇ *Apendicită perforată* = complicație a unei apendicite acute care a evoluat rapid, constînd din distrugerea parțială a peretelui apendicelui și pătrunderea conținutului său în cavi-

tatea peritoneală. *Simptomele abdomenului acut se localizează mai des în partea dreaptă a abdomenului, atît în partea superioară . . . cît și în partea inferioară (apendicită perforată).* BELEA, P. A. 172, cf. D. MED. I, 117. *Ulcer (gastric) perforat* = ulcer gastric deschis în cavitatea peritoneală și determinînd apariția unei peritonite. Cf. DM, D. MED. II, 683.
— Pl.: *perforați, -te.*
— V. **perfora.**

PERFORATÓR, -OÁRE subst. **1.** S. n. Mașină, unealtă sau sculă cu care se găurește un material, se forează un teren etc. Cf. NICA, L. VAM. 190. *Ocolim . . . explozii de dinamită și perforatoare găurind stînca.* BART, S. M. 42, cf. ENC. TEHN. I, 470. *Perforatoarele sau rîngile de fier găureau pereții în care minerii vîrau dinamita.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 11/2. *Se aflau adunate numeroase perforatoare degradate.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 1 952. *Dalta și ciocanul băiașului de altădată sînt înlocuite de perforatoare mecanice.* ib. 1953, nr. 2 830. *I-am vorbit să schimbe ceva la perforatoare.* DAVIDOGLU, M. 25. *Minerul prinde-n mîini perforatorul.* FRUNZĂ, Z. 60, cf. DM, DN², DER.

2. S. m. și f. Persoană care se ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stîncă etc. Cf. DM, DN². ✦ (Rar) Taxator (la mijloacele de transport în comun, care perforează biletele). *Dinsa, perforatoare de bilete, și eu, conductor.* C. PETRESCU, Î. II, 125.
— Pl.: *perforatori, -oare.*
— Din fr. **perforateur.** Cf. p e r f o r a.

PERFORÁȚIE s. f. (Rar) Perforare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM. ✦ Străpungere a unei părți a corpului de către un glonț, un obiect tăios etc. (care lasă o gaură). *Puterea de penetrație sau de perforare a plumbului de orice mărime cu care se împușcă.* STOICA, VÎN. 19. ✦ Gaură (făcută cu un perforator). *O rotiță (R) cu perforațiuni, prin care trec firele șerpuitoare.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 292. ✦ Găurire a unui organ, a unui țesut etc. în urma unui proces inflamatoriu (infecțios), a unui traumatism etc. *Perforația celulelor mastoide.* TURNESCU, MED. OP. 289⁴/6, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Rareori înloxicația duce la moarte prin perforația intestinală.* BELEA, P. A. 150, cf. 172, D. MED.
— Pl.: *perforații.* — Și: (rar) **perforațiúne** s. f.
— Din fr. **perforation.**

PERFORAȚIÚNE s. f. v. **perforație.**

PERFORMÁNȚĂ s. f. Rezultat obținut de un sportiv, de o echipă, de un cal de curse etc. (într-o întrecere); (în special) rezultat foarte bun obținut de un sportiv, de o echipă, de un cal de curse etc., în raport cu valoarea medie a acestora. *Prin performanțe se înțelege izbînzile obținute în curse.* ENC. VET. 126, cf. IORDAN, L. R. A. 499, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DN². ✦ P. e x t. Realizare deosebită (într-un domeniu de activitate oarecare). *Reușita unui spectacol de operă depinde în primul rînd de performanțele notelor „acute".* CONTEMP. 1948, nr. 178, 6/3. *Performanțele ei nu păreau numere acrobatice.* CĂLINESCU, S. 805, cf. DM. *Izbutește o mare performanță actoricească.* V. ROM. noiembrie 1962, 154, cf. DN², D. MED. ✦ Cel mai bun rezultat dat de un sistem tehnic, de un aparat, de un motor etc. în ceea ce privește una dintre caracteristicile lui. *Reparații capitale . . . în scopul menținerii performanțelor normale.* LEG. EC. PL. 165, cf. DM, DN².
— Pl.: *performanțe.*
— Din fr. **performance.**

PERFORMÉR, -Ă s. m. și f. Sportiv, echipă, cal de curse etc. care a obținut o performanță deosebită într-o întrecere. Cf. DN².
— Pl.: *performeri, -e.*
— Din engl. **performer.**

PERFÚZIE s. f. Injectare lentă și continuă, picătură cu picătură, de obicei intravenoasă, a unei substanțe medicamentoase sau a sîngelui, în scop terapeutic. V. i n j e c ț i e. *Într-o a doua fază . . .* [de oprire sistolică] *creșterea lichidului de perfuzie nu mai readuce contracțiile ventriculului.* DANIELOPOLU, F. N. II, 32. *O formă specială de injecție subcutanată o formează perfuziile.* BELEA, P. A. 74, cf. DM, DN². *Perfuzia se face cu ajutorul unei aparaturi speciale.* DER, cf. D. MED.
— Pronunțat: *-zi-e.* — Pl.: *perfuzii.*
— Din fr. **perfusion.**

PERGÁM subst. (Italienism învechit) Pergament **(1).** *Arta uzului literelor naintă prin scriere, de la papir, pergam, pînă la hîrtie și pînă la tipărire.* HELIADE, O. II, 40, cf. DDRF.
— Pl.: ?
— Din it. **pergamo.**

PERGÁMENA s. f. v. **pergament.**

PERGAMÉNĂ s. f. v. **pergament.**

PERGAMÉNT s. n. **1.** Piele (de oaie, de vițel etc.) tăbăcită și prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea și folosită în trecut în loc de hîrtie; (învechit) membrană **(1),** (italienism învechit) pergam, (franțuzism învechit) parșemin. *Picături de cerneală vărsată pe o bucățea de pergament.* CUGETĂRI, I, 9ᵛ/17. *Cărți de credință scrise pe pergament.* ȘINCAI, HR. III, 34/127. *Clio, muza istoriei, c-un pergament au foaie în mînă.* CĂPĂȚINEANU, M. 62/23. *Căpacele aripelor sînt mai moi decît a gîndacilor și de un feliu de . . . pergament cu vine.* J. CIHAC, I. N. 191/2. *O carte cu file de pergament, legată frumos.* CUCIURAN, D. 86/23. *Această diplomă, scrisă pe pergament, li se dete în sfîrșit în mînă.* BĂLCESCU, M. V. 139. *Portretul lui Ion Vodă e colorat . . . pe o foaie de pergamena.* HASDEU, I. V. 236. *Volumele . . . de hîrtie sînt mai mult putrede . . . , iar cele de pergament, șterse și scorțoase.* ODOBESCU, S. I, 339. *Avea carte scrisă pe pergament.* GANE, N. I, 169. *Pe toate fășiile de pergament nu s-a făcut atîta artă.* CARAGIALE, O. III, 78. *Foaia cărților e de pergament.* ARGHEZI, B. 35. *Puse mîna pe un volum solid, legat în pergament.* CĂLINESCU, S. 233. ✧ F i g. *O adiere caldă . . . trecea peste fața lui de pergament.* GALACTION, O. A. I, 200. *Moșnegi cu plete albe, . . . obrazuri de pergament îngălbenit.* V. ROM. septembrie 1963, 13.

2. Document, text scris pe un pergament **(1).** *Istoria aceasta . . . s-au întregit apoi din pergamena de la Zănoage.* BUDAI-DELEANU, Ț. 293. *De departe apoi ținea De noblesă-un pergament.* ASACHI, S. L. I, 278. *Să-l asculte patriotul care a lui sentiment Fără fapte i-l vederează prin un luciu pergament.* CALENDAR (1856), 109/15. *Ai un pergament care niciodată nu-l lași.* NEGRUZZI, S. III, 292. *N-a putut să roază . . . Pergamentele antice.* ALEXANDRESCU, M. 208. *Strînse pergamentul și îl dete împăratului.* FILIMON, O. I, 207. *Există sute de pergamene pentru aproape toate localitățile Transilvaniei.* HASDEU, I. C. I, 16, cf. id. I. V. 31. *Un pat și o masă pline cu pergamente și hîrtii.* EMINESCU, N. 52. *Peste cărți și pergamente aplecat fără-ncetare.* MACEDONSKI, O. I, 272. *Pergamente și colecții vechi, neprețuite.* CAMIL PETRESCU, V. 7. *Pergamentul a fost închis în cilindru de aramă.* GALACTION, O. A. I, 222, cf. 140. *Pergamente . . . din piramidele faraonilor.* C. PETRESCU, R. DR. 26. *Cărturarii cercetară pergamentele.* SADOVEANU, O. V, 632, cf. VII, 518. *Bucureștenii . . . n-au gustul exhibiției de pergamente.* ARGHEZI, B. 56, cf. DM, DN². ✧ F i g. *Eram chemată să șterg pata ce ea pusese pe pergamentul neamului și să-i poleiesc din nou blazonul șters.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 60. *O culme . . . făcea un fel de țiitină uriașă acestui dublu pergament scris deasupra cu norii cerului și dedesubt cu revărsarea munților.* GALACTION, O. 346, cf. VIANU, A. P. 261.

3. Hîrtie densă, translucidă, omogenă, cu rezistenţă mecanică mare şi care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala; (rar) hîrtie pergaminată, v. p e r g a m i n a t ă. *Astupă gura buteliei cu un părgament sau o beşică.* CALENDARI (1802), 29¹/1. *Beşici mari de sticlă la gură legate cu pergament.* EMINESCU, N. 56, cf. NICA, L. VAM. 190, BUL. FIL. IV, 63, DM, DN², DER. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Planul e desenat pe o hîrtie pergament.* STANCU, U. R. S. S. 115.

— Pl.: *pergamente.* — Şi: (învechit) **pergámena, pergaménă** (HASDEU, I. V. 31), **perganînă** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. f., **pargámen** (KLEIN, D. 395), **pargaménт** (LB) s. n., **pargamînă** (BUDAI-DELEANU, T. V. 67) s. f., **părgaménт** s. n.

— Din lat. **pergamentum.** — **Pergamenă, pergamena** etc. < it. **pergamena,** germ. **Pergamen.**

PERGAMENTÓS, -OÁSĂ adj. Care are aspectul sau consistenţa pergamentului **(1)**; ca de pergament. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W. *Faţa Anichii era ... pergamentoasă sub stratul lucios de unsori.* CĂLINESCU, E. O. II, 249, cf. 233, id. B. 16. *Acum devenise uscat, cu faţa aproape pergamentoasă.* V. ROM. aprilie 1957, 48, cf. DM. *Un moş ... frigea un ştiulete de porumb, încălzindu-şi totodată mîinile pergamentoase.* T. POPOVICI, S. 428, cf. DN².

— Pl.: *pergamentoşi, -oase.*

— **Pergament** + suf. *-os.*

PERGAMINÁTĂ adj. (Rar; în sintagma) *Hîrtie pergaminată* = pergament **(3).** Cf. NOM. MIN. I, 356.

— Pl.: *pergaminate.*

— Cf. it. p e r g a m e n a t o.

PERGAMOÍD subst. v. **pegamoid.**

PERGAMÓT, -Ă adj. v. **pergamut.**

PERGAMÚT, -Ă adj. (În sintagmele) *Păr pergamut* = varietate de păr² **(1)** cu fructele galbene, zemoase şi parfumate. *O grădină cu feluri de pomi, ... peri pergamoţi.* CR (1831), 148²/13. *Pară pergamută* (şi substantivat, f.) = fructul varietăţii de păr² **(1)** descrise mai sus; (regional) pară pergheşă, v. p e r g h e ş ă. *Curcanul auriu între mere domneşti, între pergamute şi prune.* MACEDONSKI, O. III, 8, cf. CADE. *Cumpărase ... nişte pere pergamute.* BASSARABESCU, V. 83. *Vinde pere pergamute.* CV 1949, nr. 7, 32. *O pergamotă galbenă ca ceara.* T. POPOVICI, S. 408. *Cîteva cupe transparente de culoarea perei pergamute.* BARBU, Ş. N. II, 173. *Pere pergamute.* ŞEZ. V, 68.

— Pl.: *pergamuţi, -te.* — Şi: (rar) **bergamót, -ă** (DA), **bergamút, -ă** (CADE), (regional) **pergamót, -ă pargamít, -ă** (CADE 140) adj.

— Din ngr. περγαμότο. — **Bergamot, bergamut** < fr. **bergamote.**

PERGÁN subst. (Regional) Varietate de struguri nedefinită mai de aproape (Făget-Lugoj). Cf. H XVIII 70.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PERGANÍNĂ s. f. v. **pergament.**

PERGĂU subst. (Prin vestul Transilv.) Clopot mic care se leagă de gîtul vitelor. Cf. PAŞCA, GL., A. I 12, 13, 17, 24.

— Pl.: ?

— Din magh. **pergő.**

PERGHÉL s. n. **1.** Instrument în formă de compas, folosit pentru măsurarea sau compararea grosimilor; p. g e n e r. (regional) compas. *Tot copaciul ... de-a rindul, ca cum pre ată de-a dreptul şi unul de altul de departe, ca cum cu pirghelul ar fi fost puşi.* CANTEMIR, IST. 126. *Şi pune la perghelul cel de fier leamne despre o parte şi despre ceailaltă pentru ca să-l faci cît voieşti de mare* (a. 1805). GRECU, P. 97, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, CIHAC, II, 605, LM, DDRF, BARCIANU *Dulgherul cu burghiul, ciripia şi perghelul face canaturi.* ŞIO I, 238, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DM, H XIV 399.

2. (Învechit şi regional) Cerc; circumferinţă. *Cioaca ... se joacă cel puţin doi inşi ... Se trage un cerc pe pămînt de o rază de una sau două palme, care se cheamă perghel.* PAMFILE, J. II, 45, cf. 47. *Fringhia ... îşi dălungea perghelul pocnind mai cu furie capetele uluite.* KLOPŞTOCK, F. 146. ◇ L o c. a d v. **În perghel** = circular. [Movilele] *trebuiesc despicate d-a dreptul ori pieziş, în perghel sau în răscruce.* ODOBESCU, S. II, 266. ◇ L o c. v b. **A da perghel** (sau **pergheluri**) = a înconjura; a da tîrcoale. *Şuvoate hoinare ... dăduseră perghel ţarinilor şi tarlalelor.* CONV. LIT. XLIII, 927. *Armăsarii dădeau pergheluri nechezind.* ib. XLIV₁, 205. ◇ E x p r. **A lua la perghel** = a certa foarte tare, a lua la rost. Cf. PAMFILE, J. II, 159, DM. ✦ (Regional; mai ales la pl.) Vîrtej (de apă). *Dunărea avea virtejuri ce nu îngheţau niciodată ... Acestea erau ... pergheluri de apă, înconjurate de gheaţă.* SANDU-ALDEA, U.P. 36. ✦ P. e x t. (Popular) Numele unui joc de copii, cu arşice, care constă în aşezarea arşicelor pe diametrul unui cerc şi în încercarea de a scoate aceste arşice din cerc prin lovirea lor, de la distanţă, cu ichiul; (regional) căţea. *Căţeaua sau perghelul ... se joacă oricît de mulţi copii.* PAMFILE, J. II, 48. *Şotronul, poarca şi perghelul ... se potolise.* KLOPŞTOCK, F. 26, cf. 302, H III 464, VII 52, 269, XVI 373, ŞEZ. XIII, 63, COMAN, GL.

3. Partea concavă a unei bolţi; zidărie în formă de arc sau de semicerc. *Uşi cu tocuri de piatră nalte şi înguste, aduse sus în îndoit perghel.* ODOBESCU, S. I, 128. *Ferestrele cele boltite frumos, în perghel.* I. BOTEZ, ŞC. 171, cf. LTR², DM.

— Pl.: *pergheluri.* — Şi: (învechit) **pirghél** s. n.

— Din tc. **pergel.** Pentru sensurile **2** şi **3,** cf. germ. P e r g e l „pergolă".

PERGHELÁŞ s. n. (Rar) Diminutiv al lui p e r g h e l. Cf. p e r g h e l **(1).** Cf. DDRF.

— Pl.: *perghelaşe.*

— **Perghel** + suf. *-aş.*

PERGHELUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit, rar; complementul indică cercuri, circumferinţe) A descrie, a desena, a trasa. Cf. DDRF.

2. (Rar) A construi în formă de arcadă sau de semicerc. Cf. DDRF.

— Prez. ind.: *perghelui esc.*

— **Perghel** + suf. *-ui.*

PERGHELUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a p e r g h e l u i. Cf. DDRF.

— Pl. *perghelui ri.*

— V. **perghelui.**

PERGHEŞĂ adj. (Regional; în sintagma) *Pară pergheşă* = pară pergamută, v. p e r g a m u t (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 279.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *pergheşe.*

— Etimologia necunoscută.

PERGHETÉU subst. (Prin nord-vestul Transilv.) Talangă de format mic. VAIDA.

— Pl.: ?

— Din mahg. **pörgettyű** (dial. **pergettyű**) „sfîrlează".

PÉRGOLĂ s. f. Construcţie uşoară din grinzi de lemn susţinute de coloane sau de stîlpi, folosită în parcuri şi în grădini pentru a susţine plantele agăţătoare decorative. *Şedea într-un chaise-longue sub o pergolă de trandafiri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 96. *Pergole de trandafiri, de clematite şi glicine.* V. ROM. februarie 1954, 9, cf. DM, DN², DER.

— Pl.: *pergole.*

— Din fr. **pergola,** it. **pergola.**

PERGÓNIE s. f. v. **pelargonie.**

PERHIDRÓL subst. Soluţie concentrată de peroxid de hidrogen care serveşte la prepararea apei oxigenate şi ca agent pentru decolorarea părului; denumire comercială pentru o soluţie de apă oxigenată. *Procedeu electrolitic perfecţionat pentru prepararea perhidrolului.* ENC. TEHN. I, 475, cf. DM, DN², DER.
— Din fr. **perhydrol.**

PERI- Element de compunere care însemnează „în jurul" şi care serveşte la formarea unor adjective ca: p e r i c a r p a t i c, p e r i t e r e s t r u, p e r i u n g h i a l.
— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca *perimetric, perinefretic* etc.

PERIÁ vb. I. 1. T r a n z. şi r e f l. A (se) curăţa de praf, de scame, de noroi etc. cu ajutorul periei (1). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Bravul soldat care îşi perie uniforma.* NEGRUZZI S. I, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Să-şi perie costumul negru.* REBREANU, R. I, 32. *Să vă perii tunica, domnu' locotenent?* C. PETRESCU, Î. I, 278, cf. 295. *Mi-am periat bine hainele.* SADOVEANU, O. III, 320, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 149. *Ieşise afară . . . ca să-l perie feciorul de fulgi cu o perie udă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 110, cf. DM, FD II, 96. ✦ A (se) netezi cu peria de cap (ca să se aşeze părul). Cf. TDRG. *Favoriţii negri, periaţi spre ureche.* V. ROM. decembrie 1959, 76. *Fata dacă-mbătrîneşte, Se perie, se găteşte.* HODOŞ, P. P. 198. *Ea din pat că jos sărea Şi pă cap să peria.* ALEXICI, L. P. 134, cf. VICIU, GL. ✦ T r a n z. F i g. (Familiar) A linguşi. Cf. PAMFILE, J. II, 159, BUL. FIL. IV, 146, DM. ✦ R e f l. F i g. (Familiar) A se comporta mai civilizat (ca înainte); a se cizela, a se fasona. ✦ T r a n z. F i g. (Familiar; complementul indică opere literare, lucrări ştiinţifice etc.) A stiliza, a îndrepta, a revizui (pentru a face mai bun).
2. T r a n z. (Complementul indică plante textile) A trece de repetate ori cu peria de fuioare pentru a separa de impurităţi, pentru a curăţa; a scărmăna, a pieptăna. [Inul] *îl curăţă, îl meliţă, îl perie.* DRĂGHICI, R. 78/13. *O, tu, crai cu barba-n noduri ca şi cîlţii cînd nu-i perii.* EMINESCU, O. I, 83. *Şi-o răgilat-o* [cînepa], *Şi-o pieptănat-o, Şi-o periat-o.* MARIAN, NA. 394. ◇ R e f l. p a s. *Se perie* [inul sau cînepa] *ca să se mai mănunţoşeze.* I. IONESCU, C. 156/9. *Fuiorul ieşit din raghilă se perie cu peria de păr.* PAMFILE, I. C. 208. ◇ I n t r a n z. *Periasc la cîlţi în ziua de Ignat.* PAMFILE, S. T. 202.
3. T r a n z. F i g. (Glumeţ) A bate, a lovi. Cf. DDRF, DM. *Lelea Nastasia chiar peria pe Ileana c-o despicătură de lemn.* RETEGANUL, P. I, 51.
— Prez. ind.: *périi.*
— V. **perie.**

PERIÁL s. m. v. **imperial.**

PERIÁLĂ s. f. Faptul de a p e r i a.
1. Periat¹ (1). *Trage-i o perială la paltonu ăla, că e plin de scame.* UDRESCU, GL.
2. F i g. (Familiar) Linguşeală. Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *perieli.*
— **Peria** + suf. *-eală.*

PERIÁNT s. n. Ansamblul învelişurilor florale, format din caliciu şi din corolă. V. p e r i g o n. Cf. I. GOLESCU, C. *Învălitura floral sau periant.* CAIET, 76ᵛ/6. *Cînd se află numai un înveliş împrejurul organelor înmulţirei (staminele şi pistilul), acest înveliş se numeşte periant.* BARASCH, I. N. 135/16. *Florile au periantul simplu.* GRECESCU, FL. 7, cf. 4, 6, BARCIANU, ALEXI, W., DS, DM, DN².
— Pronunţat: *-ri-ant.* — Pl.: *perianle.*
— Din fr. **périanthe.**

PERIÁNTIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine periantului, privitor la periant, care este prevăzut cu un periant. *Verticiliurile periantice . . . sînt de cîte cinci părţi.* GRECESCU, FL. 5, cf. 3, 9.
— Pronunţat: *-ri-an-.* — Pl.: *periantici, -ce.*
— **Periant** + suf. *-ic.*

PERIANTOÍD, -Ă adj. (Rar) Care are forma, structura unui periant. *Florile unisexuate: mascule şi femele, puse într-un involucru comun periantoid.* GRECESCU, FL. 520.
— Pronunţat: *-ri-an-.* — Pl.: *periantoizi, -de.*
— De la **periant.**

PERIÁR s. m. v. **perier.**

PERIARTERÍTĂ s. f. Inflamaţie a tunicii externe a unei artere, care se poate extinde la toate straturile peretelui arterial. Cf. DER, D. MED.
— Pronunţat: *-ri-ar-.* — Pl.: *periarterite.*
— Din fr. **périartérite.**

PERIARTRÍTĂ s. f. Inflamaţie a ţesuturilor din jurul unei articulaţii. Cf. DN², D. MED.
— Pronunţat: *-ri-ar-.* — Pl.: *periartrite.*
— Din fr. **périarthrite.**

PERIÁ¹[1] s. n. Faptul de a (s e) p e r i a.
1. Cf. p e r i a (1). Cf. DDRF, DL, DM, A III 2.
2. Cf. p e r i a (2). *Perietul cînepii se face toldeauna la răcoare.* I. IONESCU, C. 156/11. *Firele lungi rămase în urma răgelatului şi a perietului.* ŞEZ. IV, 113, cf. A III 7, DM.
3. F i g. (Glumeţ) Cf. p e r i a (3).
— Pronunţat: *-ri-at.* — Pl.: *periaturi.*
— V. **peria.**

PERIÁT², -Ă adj. 1. Curăţat (de praf, scame, noroi etc.) cu peria (1). Cf. p e r i a (1). Cf. ANON. CAR., DDRF, *Lustruit şi periat . . . , păstra cu aceeaşi evlavie toate canoanele.* C. PETRESCU, A. R. 16. *Îmbrăca haine vechi, ponosite, însă periate.* STANCU, R. A. I, 261, cf. DM.
2. (Despre plante textile) Curăţat cu peria de fuioare; scărmănat, pieptănat. Cf. p e r i a (2). *Femeile romînce . . . au obicei să dea preotului cîte un fuior răghilat şi periat.* PAMFILE, A. R. 166. *Un fuior de cînepă şi de in, frumos răghilat şi periat.* id. I. C. 200. *Să ia un fuior de cînepă periat.* ŞEZ. I, 79, cf. DM.
— Pronunţat: *-ri-at.* — Pl.: *periaţi, -te.*
— V. **peria.**

PERIBÓL s. n. 1. Spaţiu sacru în jurul templelor greceşti sau romane, decorat cu statui şi monumente votive. *Uneori, peribolul era ornat cu porticuri şi colonade sau cuprindea şi o pădure sacră, un izvor ori o fîntînă.* LTR², cf. DN².
2. Incintă exterioară a unor edificii sacre. Cf. LTR².
— Pl.: *peribóluri.*
— Din fr. **péribol.**

PERIC subst. v. **pericol.**

PERICÁRD s. n. Înveliş care îmbracă inima ca un sac şi care este format din mai multe membrane şi foiţe. *Pericardio . . . învăleşte inima.* AMFILOHIE, G. F. 257ʳ/12. *Inima iaste un vas gol . . . şi cu un sac carele se numeşte pericardion . . . îmbrăcat.* TEODORI, A. 67/12. *Pericardul, sau învălişul inimii.* CR (1829), 313²/14. *Sacul inimii sau pericardiu.* ANTROP. 79/20. *Inima este . . . împrejurată . . . cu o membrană seau peliţă numită pericardiu.* CORNEA, E. I, 208/3. *Pericardul sau cămaşa inimii învăluie inima ermeticeşte.* POLIZU, P. 146/25. *Pericardul este un sac fibro-zeros ce învelește inima peste tot.* KRETZULESCU, A. 359/14, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Streptococul studiat se găseşte . . . în*

pericard. BABEȘ, O. A. I, 367. *Inima e acoperită... cu cîte o foiță subțire. Foița din afară se numește pericard.* ENC. VET. 60. *Pericardul prezintă adeseori plăci lăptoase constituite de țesut fibros.* PARHON, B. 15, cf. DM, DN², ZOOLOGIA, 45, DER, D. MED.

— Pl.: *pericarde* (SCRIBAN, D., CADE) și *pericarduri* (SCRIBAN, D.). — Și: (învechit) **pericárdio, pericárdion, pericárdiu** s. n.

— Din lat. **pericardium,** ngr. **περικάρδιον,** fr. **péricarde.**

PERICÁRDIC, -Ă adj. Care aparține pericardului, care se referă la pericard, de pericard. Cf. DN². *Lichid pericardic.* DER. III, 713.

— Pl.: *pericardici, -ce.*
— Din fr. **péricardique.**

PERICÁRDIO s. n. v. **pericard.**

PERICÁRDION s. n. v. **pericard.**

PERICARDÍTĂ s. f. Inflamație a pericardului. Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Pericardita este inflamația pericardului.* ENC. VET. 63, cf. 859, CADE, DM, DN², DER, D. MED.

— Pl.: *pericardite.*
— Din fr. **péricardite.**

PERICÁRDIU s. n. v. **pericard.**

PERICÁRP s. n. Ansamblul straturilor de țesuturi care alcătuiesc pereții unui fruct. *Un fruct este ființelnic compus din două părți: din grăunte și din pericarp.* CAIET, 82ʳ/3. *Aceste fructe...* [au] *miezul închis într-un pericarp (coclete).* BREZOIANU, A. 315/5. *Au stămii lor deasupra pistilei sau preste pistil, iară nu pe lîngă pericarpiu (în giurul mătricei ținătoare rodului).* CORNEA, E. II, 204/31. *Pericarpiul... este partea trunchiului în care semința se află liber și numai lipită d-un fel de ștreang mic numit umbilic.* BARASCH, B. 28, cf. 27, id. I. N. 146/19. *Pericarpiul este format de trei părți.* AGRONOMIA (1859), 387/15, cf. BARCIANU. *Cataplasma din pericarp de fructe.* N. LEON, MED. 156, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN², DER.

— Pl.: *pericarpe* (SCRIBAN, D., DM) și *pericarpuri* (SCRIBAN, D.). — Și: (învechit) **pericárpiu** s. n.

— Din lat. **pericarpium,** fr. **péricarpe.**

PERICARPÁTIC, -Ă adj. (Geogr.; despre forme de relief, ținuturi etc.) Care este situat în jurul Munților Carpați. *Dealurile pericarpatice.*

— Pl.: *pericarpatici, -ce.*
— **Peri-** + **carpatic.**

PERICÁRPIU s. n. v. **pericarp.**

PERICÉNTRIC, -Ă adj. Care este așezat în jurul centrului. Cf. CADE, DN, SFC III, 15.

— Pl.: *pericentrici, -ce.*
— Din fr. **péricentrique.**

PERICÍCĂ s. f. v. **percică.**

PERICÍCLU s. n. Strat extern al cilindrului central al rădăcinilor sau al tulpinilor plantelor. Cf. DN², DER.

— Pl.: *pericicluri.*
— Din fr. **péricycle.**

PERICIMENTÍTĂ s. f. (Med.; rar) Periodontită. Cf. ABC SĂN. 280.

— Pl.: *pericimentite.*
— Din fr. **péricimentite.**

PERICIÚN s. m. v. **perciune.**

PERICLÁZ subst. Oxid natural de magneziu. Cf. CANTUNIARI, L. M. 108, DN², DER.

— Pl.: ?
— Din fr. **périclase.**

PERICLÍN s. n. Ansamblu de frunze sau de bractee care formează involucrul florilor din familia compozeelor. *Foliolile periclinului păroase.* GRECESCU, FL. 297.

— Pl.: *periclinuri.*
— Din fr. **péricline.**

PERICLÍNIC, -Ă adj. (Bot.) Care este prevăzut cu periclin, care constituie periclinul. *Foliole periclinice.* GRECESCU, FL. 310.

— Pl.: *periclinici, -ce.*
— **Periclin** + suf. *-ic.*

PERICLISÁ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A primejdui. Cf. EMINESCU, în BUL. FIL. II, 119.

— Prez. ind.: *periclisez.* — Și: **periclisi** vb. IV. EMINESCU, în BUL. FIL. II, 119.

— Etimologia necunoscută. Cf. periclita.

PERICLISÍ[1] vb. IV. Tranz. (Învechit) „A închide într-o scrisoare". IORGA, S. N. 217.

— Prez. ind.: *periclisesc.*
— Din ngr. **περικλείσω** (aor. al lui *περικλείω*).

PERICLISÍ[2] vb. IV v. **periclisa.**

PERICLISÍT, -Ă adj. (Învechit) Care a fost închis într-o scrisoare. *Au fugit boieri, negustori toți, care încătrău au putut, după cum din periclisita notă în limba nemțască te vei pliroforisi* (a. 1821). IORGA, S. N. 153.

— Pl.: *periclisiți, -te.*
— V. **periclisi**[1].

PERICLITÁ vb. I. Tranz. (Livresc) A primejdui. *Întregitatea impărăției otomane și ecuilibriul european cu atît mai puțin se părea Austriei a fi periclitate.* TELEGRAFUL (1854), 66[1]/17. *Îndrăzneața înaintare era... periclitată prin evenimentele întîmplate.* MAIORESCU, D. II, 75, cf. I, 251. *Iată dar o nouă șiră de stînci, printre care... cată să-și prefire vasul, fără de a-l periclita.* ODOBESCU, S. II, 368, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să nu izbucnească cumva vreun scandal care să pericliteze viitorul băiatului.* REBREANU, I. 188, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Am să fac raport... prin care să arăt că-mi este viața periclitată.* P. CONSTANT, R. 66, cf. CONTEMP. 1949, nr. 165, 8/1. *Postul de prefect... nu-i este periclitat.* STANCU, R. A. IV, 167, cf. II, 245, DM, DN². ◇ Refl. pas. *De va fi luptă între aceste două elemente, societatea se periclitează.* GHICA, S. 203. *Cite încercări industriale nu se periclitează.* MAIORESCU, CR. II, 153.

— Prez. ind.: *periclitez.*
— Din fr. **péricliter.**

PERICLITÁNT, -Ă adj. (Franțuzism rar) Primejdios. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *periclitanți, -te.*
— Din fr. **périclitant.**

PERICLITÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a periclita și rezultatul ei; primejduire, (rar) periclitație. Cf. ALEXI, W., DN².

— V. **periclita.**

PERICLITÁȚIE s. f. (Rar) Primejduire. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *periclitații.* — Și: **periclitațiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— Din lat. **periclitatio, -onis.**

PERICLITAȚIÚNE s. f. v. **periclitație.**

PERÍCLU s. n. v. **pericol.**

PERÍCOL s. n. Întîmplare sau situație care amenință securitatea sau existența cuiva sau a ceva; primejdie, nevoie (4). V. r i s c. *Nu le se va întîmpla vreun pericolon* (a. 1790). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Preotul . . . nu merge nici la copii „în pericul de moarte" să-i boteze* (a. 1805). IORGA, S. D. XII, 197. *Luînd seama tuturor acelor lucruri cîte vor fi slabe și cu bănuială de pericolon* (a. 1814). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Pericliu sau reșchiu, adecă primejdia boalei depende (atîrnă) de la forța . . . ziselor friguri.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 74/9. *Mult se temea copila de cîte era posibil Să pață la bătaie, pericoli și nevoi.* HELIADE, O. I, 354. *Un amor de felul acesta . . . poate esista fără pericol între două persoane june.* id. D. J. 33/9, cf. AR (1829), 80¹/9. *Să fie tot rizica și pericula cumpărătorului* (a. 1829) ap. T. PAPAHAGI, C. L. *În acest pericol batalionul 19 se afla în curtea saraschcriului.* AR (1830), 87²/5, cf. SĂULESCU, Î. 49/3. *Omul . . . face . . . cetăți și turnuri spre a scăpa de pericule.* GENILIE, G. 106/22. *Laudă lui D*[umne]*zeu că de vederat pericol te-au scăpat.* ASACHI, P. R. 21/24. *Înspăimîntat de pericolul de care scăpă fiia lui . . . , umbla să facă larmă în sat.* id. S. L. II, 39. *Mamele vor pătimi mai puțin de pericului îngreunării și de durerile nașterii.* VASICI, M. I, 24/17. *Decebal . . . , văzînd că i s-a luat și capitala și toată țeara și că-l amenință periclul, s-a omorît.* MAG. IST. I, 18/9. *Pericole foarte rele.* CR (1848), 19³/57, cf. 22¹/66, 24²/68. *Prin toate periclele vieței vom conveni în Blaj.* BARIȚIU, P. A. II, 80. *Scînteia de amor . . . sporea în pericolul de care vedea împresurată acea ființă nefericе.* CALENDAR (1852), 20/9, cf. BARASCH, M. I, 60/14. *Cellalt într-acest pericol singur dacă s-a văzut, S-a-ntins la pămînt îndată și în mort s-a prefăcut.* PANN, P. V. III, 20/13. *Periculul unui înfricoșat resboi bate tot mai tare la poarta lumei.* TELEGRAFUL (1854), 2²/7, cf. ROM. LIT. 260²/32, CONCORDIA (1857), 5³/44. *Adunările nu se fac de două ori în același loc ș-am spus . . . că este pericul (primejdie) a le spiona.* ROMÂNUL (1857), nr. 10, 2²/81. *Un alt pericul provine din ghețoii . . . care se rupe primăvara.* ISIS (1859), 16¹/26. *Un pericol te-amenință în piață.* ALECSANDRI, T. II, 336, cf. 155. *Nu este nici un pericol mi se pare.* BOLINTINEANU, O. 330, cf. 458. *Iar în lumea cea comună a visa e un pericul.* EMINESCU, O. I, 141. *Este în afară de orice pericol.* CARAGIALE, O. II, 124. *Voind să scape de pericol, închide ochii și strînge cît poate pleoapele.* DELAVRANCEA, S. 108. *În . . . momente de dulce-nfiorare, Ideea de pericol . . . dispare.* MACEDONSKI, O. I, 244, cf. 105, 261. *Copilul este în afară de orice pericol.* GALACTION, O. A. I, 58. *Nu mă amenință nici un pericol.* CAMIL PETRESCU, T. I, 10, cf. III, 70. *Inconștienți de pericolul ce-i amenința, toți se înălțau deasupra șanțului.* BRĂESCU, V. 82. *Susține că e în pericol viața generalului.* SADOVEANU, O. XI, 500, cf. 82. *Viața minerului nu mai este pusă în pericol ca înainte.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Este . . . în afară de pericol.* CĂLINESCU, E. O. II, 279, cf. id. S. 58. *Își îndreaptă atenția în afară, de unde poate veni pericolul.* RALEA, S. T. II, 27, *Îi arătase pericolul care-l paște.* STANCU, R. A. III, 152, cf. 34. *Există pericolul inundației, este adevărat . . . , dar și acesta se poate rezolva.* V. ROM. iulie 1954, 119, cf. FD IV, 57. *Nu s-apropie nimeni! Pericol de electrocutare.* BARBU, P. 197. *Aci era lumea de peric Din cauza unui balaur năpraznic.* PĂSCULESCU, L. P. 216. ✦ (Rar) Risc. *În unele lucrări literare există însă pericolul de a rata pînă la urmă rezol varea conflictului.* CONTEMP. 1953, nr. 331, 3/3.

— Pl.: *pericole* și (învechit, m.) *pericoli.* — Și: (învechit) **periclu, perícolon, perícul** s. n., **periculă** s. f., (regional) **peric** (accentul necunoscut) subst.

— Din lat. **periculum,** it. **pericolo,** ngr. **περίκολον.**

PERICOLÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) primejdui. Cf. POLIZU. *Ținea de partidul boierilor și calomnia împreună cu dînșii pe acei bravi care își pericolau viața.* FILIMON, O. I, 258. ◇ A b s o l. *Austria pericola și cu dînsa împreună se punea în risc chiar cauza.* id. ib. II, 73.

— Prez. ind.: *pericolez.*

— V. **pericol.** Cf. it. p e r i c o l a r e.

PERICOLÁRE s. f. (Învechit) Primejduire. Cf. POLIZU.

— Pl.: *pericolări.*

— V. **pericola.**

PERICOLARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A primejdui. *Să mă găsească această nevoie . . . , încît să-mi pericularisească și căscioara și să rămîi pe drumuri* (a. 1833). FURNICĂ, I. C. XXXVII, cf. POLIZU.

— Prez. ind.: *pericolarisesc.* — Și: **pericularisí** vb. IV.

— **Pericol** + suf. *-arisi.*

PERICOLARISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p e r i c o l a r i s i. Cf. POLIZU.

— Pl.: *pericolarisiri.*

— V. **pericolarisi.**

PERÍCOLON s. n. v. **pericol.**

PERICOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **periculos.**

PERICÓPĂ s. f. Pasaj, fragment din scriptură care cuprinde o povestire sau o parabolă. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. ✦ (Rar) Definiție exactă, precisă. Cf. DN².

— Pl.: *pericope.*

— Din germ. **Perikope.**

PERICRÁNION s. n. v. **pericraniu.**

PERICRÁNIU s. n. Membrană care învelește creierul. *Pericranion, adică pelița care învăluie împrejur creierii.* MEȘT. DOFT. I, 24ʳ/14. *Pelița ce învălește crierii, numită pericraniu.* CORNEA, E. I, 157/9. ✦ Țesut fibros care se află la suprafața exterioară a craniului. Cf. DN².

— Pl.: *pericranii.* — Și: (învechit, rar) **pericránion** s. n.

— Din ngr. **περικράνιον,** fr. **péricrâne.**

PERÍCUL s. n. v. **pericol.**

PERICULARISÍ vb. IV v. **pericolarisi.**

PERÍCULĂ s. f. v. **pericol.**

PERICULÓS, -OÁSĂ adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol pentru cineva sau ceva; primejdios. Cf. IORGOVICI, O. 58/1. *101 ostași de artilerie și inginerie carii lăcuia în casemate s-au făcut jărtvă acestei periculoase întîmplări.* AR (1829), 240²/26. *Isprăvile lui asupra albanezilor ar fi și pentru greci periculoase.* ib. (1830), 367²/31. *Expediții periculoase.* GENILIE, G. 21/22. *După o periculoasă navigație plină de necazuri, abia vine la Iava.* id. ib. 50/23. *Pretențiile ce s-au ridicat din partea puterii executive a staturilor unite sînt . . . periculoase pentru staturile neatîrnate.* CR (1846), 21²/19. *Bolnavii se primesc, afară de cazuri periculoase, numai o dată pe săptămînă.* CUCIURAN, D. 42/13. *N-ai fost niciodată capabil de a ține în secret o vorbă periculoasă.* CR (1848), 6¹/52. *Plutirea pe acest lac subteran este periculoasă.* BARASCH, I. N. 76/1. *Va porunci . . . de a nu îngădui locuitorilor a lua parte la uneltiri periculoase pentru liniștea țerei lor.* ROM. LIT. 268²/42. *Acest animal gigantic era un capricorn zburător foarte periculos.* ISIS (1859), 7¹/10, cf. CALENDAR (1861), 142/2. *Aceste partide devin periculoase intereselor generale.* BOLINTINEANU, O. 421. *Erau periculoși pentru întărirea naționalității române.* MAIORESCU, CR. II, 101. *Eu nu sînt periculoasă! zise*

ea răstită. EMINESCU, N. 82. *Este un element periculos pentru ordinea legală din Pripas.* REBREANU, I. 222. *Nu te bate în duel cu unul care nu ştie să se bată, că e periculos.* CAMIL PETRESCU, U. N. 409. *Lumea noastră se împarte în două tabere: una care n-are nici o părere, şi alta, mai periculoasă, care e de părerea tuturor.* BRĂESCU, O. A. II, 348. *I s-a extras glontele şi a rămas rană foarte periculoasă.* SADOVEANU, O. II, 116, cf. VIII, 167. *Oraşul şi regiunea erau pline de indivizi periculoşi.* STANCU, R. A. IV, 109, f. V, 61. *Birocratismul este una din cele mai periculoase forme ale izolării de mase.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 51. *O resemnare periculoasă, un refuz fizic de a acţiona.* BARBU, P. 233. ◇ (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Datoria publică creşte periculos de repede.* CONTEMP. 1955, nr. 471, 6/6.

— Pl.: *periculoşi, -oase.* — Şi: (învechit şi regional) **pericolós, -oásă** adj.

— Din lat. **periculosus, it. pericoloso.**

PERICULOZITÁTE s. f. Însuşirea, faptul de a fi periculos. *Termenul este lipsit de sensul juridic, nefăcîndu-se nici o menţiune despre „periculozitatea socială".* JN 1959, 1 160. *Pedeapsa care se aplică trebuie să fie corespunzătoare periculozităţii sociale a faptei săvîrşite.* PR. DREPT, 17.

— Pl.: *periculozităţi.*

— **Periculos** + suf. *-itate.*

PERIDÓT subst. Silicat natural de fier şi de magneziu, de culoare galbenă, verzuie-măslinie sau incolor, cristalizat. Cf. CANTUNIARI, L. M. 107, DL, LTR², DM, DN².

— Din fr. **péridot.**

PERIDOTÍT s. n. Rocă eruptivă în care predomină peridotul. Cf. CANTUNIARI, L. M. 126, 127, 161, LTR², DM, DN², DER.

— Pl.: *peridotite.* — Şi: (rar) **peridotítă** s. f. DN².

— Din fr. **péridotite,** germ. **Peridotite.**

PERIDOTÍTĂ s. f. v. **peridotit.**

PERIDRÓM s. n. (Arhit.) Galerie acoperită care înconjură un edificiu şi care serveşte ca loc de plimbare. Cf. LTR², DM, DN². ✦ Spaţiul exterior, cuprins între peretele naosului şi coloanele care înconjură un templu peripter. Cf. LTR², DM, DN².

— Pl.: *peridromuri* (DM) şi *peridroame* (LTR²).

— Din fr. **péridrome.**

PÉRIE s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată utilizarea) Obiect de uz casnic constînd dintr-un suport pe care sînt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sîrmă etc. şi care serveşte la frecat, la curăţat, la netezit etc. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CR (1846), 4²/42. *Lasă-mă să dau ceea din urmă scuturătură de perie hainei tale.* CR (1848), 10³/57, cf. POLIZU. *Scoase din fundul unei lăzi . . . o cutie, o perie şi o năframă.* EMINESCU, N. 21. *Îi dete un săpun, un pieptene şi o perie.* ISPIRESCU, L. 128, cf. 25, 194, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Unii gospodari îşi fac din acest păr de porc şi perii de haine şi de cizme.* PAMFILE, I. C. 2, cf. id. DUŞM. 218, id. S. T. 101. *Femeia . . . mă scutură de colb cu o perie.* HOGAŞ, DR. I, 162, cf. BASSARABESCU, V. 32. *Mi s-a furat peria.* BRĂESCU, O. A. II, 263, cf. 230. *Te rog să-mi dai o perie.* VLASIU, D. 186. *Eram mîndru că mînuiesc şi eu o perie cu care îmi înnegresc botinele albe de colb.* TEODOREANU, M. U. 216, cf. 212. *Nu se ştie dacă întrebuinţează . . . peria de dinţi.* SADOVEANU, O. X, 405, cf. VIII, 52. *Ar vrea să-şi cumpere de la cuţitarul ambulant un briceag şi o perie de mustăţi.* ARGHEZI, B. 107. *Dezveli o frizură atent cosmeticată şi bătătorită cu peria.* CĂLINESCU, S. 45. *Motofilcă de purcea Ţin cu mîna, dau cu ea (Peria).* ŞEZ. XIII, 27, cf. XVI, 167. ◇ (Ca termen de comparaţie, sugerează ideea de desime sau de asprime) *Sămînţa . . . , la vremea sa, va ieşi deasă ca peria.* ECONOMIA, 212/25. *Erau vreo zece, douăsprezece prăjini de cînepă frumoasă şi deasă cum îi peria.* CREANGĂ, O. 206. *Din şi potele ce izvorăsc de sub dealuri . . . se ridică, ca nişte perii, stufişuri dese de rogoz.* CARAGIALE, O. I, 57. *Dincolo de hotarele domniei lui, în mijlocul unui codru înalt şi des ca peria, era tăinuit un castel vechi de piatră.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 218. *Era . . . cu mustaţa tunsă şi ţepoasă ca o perie de dinţi.* C. PETRESCU, Î. II, 70. *Afară din grădină, sub umbrarele celor cîteva circiumi de la răspîntie, lumea deasă ca peria.* GALACTION, A. 380. *Baciul . . . desfăcu cu mare grijă şi neîndemînare pachetul pus pe genunchi, ca să se încredinţeze că într-adevăr are de-a face cu iarba cea mai neagră, care fumegă mai gros şi trece ca o perie de sîrmă prin gîtlej.* SADOVEANU, O. IX, 22. *Grîul îi dcs ca peria şi cu spicul de-o palmă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Era un ovăz înalt, bogat în spic şi des ca o perie.* PREDA, M. 110. ◇ Fig. *Se opri ca să cerceteze un ochi mare de apă neagră, împresurat de o perie deasă de trestii.* SADOVEANU, O. VII, 429. ◇ Loc. adj. **În perie** = ca o perie **(1).** *Coama astfel tunsă se zice în perie sau haiducească.* ENC. VET. 111. ◇ Expr. (Familiar) **A trage cu peria** = a linguşi. Cf. PAMFILE, J. II, 159. ✦ (Regional) Ragilă; darac (Nucet). Cf. A I 35. ✦ (Regional; şi în sintagmele *perie de şurluit,* A III 1, *perie de uns,* ALR II/I h 291/386, *perie de var,* ib. h 291/682, *perie de văruit,* ib. h 291) Bidinea. Cf. ALR II/I h 291, A I 23, 31, III 1, 18, V 15. ✦ (Regional; şi în sintagmele *perie mică,* ALR II/I MN 149, 3 932/958, *perie de-ale mici,* ib. 3 932/29, *perie dă fărbuit,* ib. 3 932/76, *perie dă mînjit fereşcile,* ib. 3 932/8, *perie dă molărit,* ib. 3 932/36, *perie di tras briie,* ib. 3 932/478, 646) Pensulă **(1).** Cf. ALR II/I MN 149, 3 932/2, ALRM II/I h 405/2. ✦ Fig. (Familiar) Barbă (deasă şi aspră). *Îi creştea într-o jumătate de zi o perie deasă, neagră şi aspră.* AGÎRBICEANU, A. 37. ✦ (Familiar) Epitet dat unei persoane care linguşeşte. DICŢ.

2. Unealtă, organ de maşină etc. alcătuite dintr-un suport pe care sînt fixate fire metalice, de păr de animale, textile etc. şi folosite la curăţirea, netezirea sau înăsprirea suprafeţei unui corp. *Cu . . . peria de oţel rad şi curăţ bine . . . scoarţa moartă de pe pomi.* COMŞA, N. Z. 50. *Sudorul are nevoie de următoarele accesorii: . . . ciocan pentru îndepărtarea zgurei, perie din sîrmă de oţel.* IOANOVICI, TEHN. 170, cf. 172. ✦ (Tipogr.; învechit) Unealtă asemănătoare cu o perie **(1),** cu care se bate hîrtia aşezată pe un şpalt, pentru a imprima pe ea textul; p. ext. text astfel imprimat, care serveşte corectorilor să depisteze şi să îndrepte erorile de cules. V. şpalt, corectură. Cf. V. MOLIN, V. T., DM. ✦ Piesă componentă a maşinilor electrice, cu ajutorul căreia se realizează contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. *În fig. 305 am reprezentat . . . un dinamo cu două perechi de perii.* CIŞMAN, FIZ. II, 483, cf. DL, DM, DER.

3. (Bot.; Transilv. şi Maram.; şi în sintagmele *peria ursului,* BORZA, D. 64, ALR I 1 952/361, *perie ursească,* BORZA, D. 64, ALR I 1 952/266) Coada-calului *(Equisetum arvense).* Cf. VICIU, GL., ALR I 1 952/259, 270, CV 1949, nr. 7, 34.

— Pl.: *perii.*

— Etimologia necunoscută. Cf. v. sl. перие „pene".

PERIEGÉZĂ s. f. (Livresc) Călătorie. *A peregrinat prin viaţă ca un iscusit navigator într-o îndelungată periegeză.* CONSTANTINESCU, S. II, 153.

— Pronunţat: *-ri-e-.* — Pl.: *periegeze.*

— Din fr. **périégèse.**

PERIÉL subst. (Bot.; regional) Saschiu *(Vinca minor).* Com. din fostul judeţ PUTNA.

— Pronunţat: *-ri-el.* — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PERIÉLIE s. f. v. **periheliu.**

PERIÉLIU s. n. v. **periheliu.**

PERIÉR, -Ă subst. **1.** S. m. și f. Persoană care se ocupă cu confecționarea sau cu vînzarea periilor **(1)**, a pensulelor sau a bidinelelor. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Sufcreau foarte mult și perierii . . . , cari . . . își desfăceau produsele lor numai pe piața românească.* GOLOGAN, C. R. 103, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 46, SCRIBAN, D., DM.

2. S. n. (Rar) Săculeț de ținut periile **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-ri-er.* — Pl.: *perieri, -e.* — Și: **periár** (NOM. PROF. 46) s. m., **(2) periéră** s. f.

— **Perie** + suf. *-ar.*

PERIÉRĂ s. f. v. **perier.**

PERIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) p e r i a și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF, DM.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *perieri.*

— V. **peria.**

PERIÉRGHIE s. f. **1.** (Învechit) Curiozitate; interes. *Să cunoască și să înțeleagă deșteptul cuget al dumisale și perierghia ce are la orice* (a. 1782). GCR II, 126/17. *Spre aceasta, să fiți dumneavoastră cu perierghie în toată vremea* (a. 1783). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Să afle pre cintăreți și să-și mulțumească perierghie* (a. 1787). id. ib. *Firească perierghie ce au avut și văditoriul acestii taine* (a. 1787). id. ib. *I-au însuflat o perierghie ce să-i afle începutul.* IST. AM. 53r/6. *Să mulțămăsc dcodată perierghia sufletului mieu.* CRITIL, 19/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Din perierghie m-am dus și eu după el și cu adevărat l-am văzut* (a. 1818). URICARIUL, VII, 81. *Ca un adăpost în limbă elinească avui perierghie la multe lucruri* (a. 1828). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Perierghia unor călători cutează . . . a intra pintre stinci însuș supt cataract.* AR (1829), 2421/30, cf. 1721/20. *Ce fel de căire vor fi avut pentru nesocotita lor curiozitate (perierghie).* GORJAN, H. I, 100/16. *Toată îndoiala de care dumnealui arbitrul este cuprins de sine s-ar fi dezlegat dacă s-ar fi îndemnat de perierghie a vedea iscălitura domnului* (a. 1838). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Grigorie cu mare perierghie cerceta cu amăruntul.* ASACHI, I. I, 141/6. *Perierghia este trebuincioasă omului.* TÎMPEANUL, G. 84/8, cf. CIHAC, II, 685, TDRG, CADE.

2. (Învechit) Cercetare; anchetă. *Ieșind spre încunjurarea tîrgului într-adins pentru cercarea și perierghia acestora* (a. 1783). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Să facă și perierghie asupra vieții lor* (a. 1788). id. ib. *Am făcut perierghie de suma prăvăliilor* (a. 1793). id. ib. *Am găsit în munți . . . locuri cu pucioasă, făcînd și altă perierghie* (a. 1811). DOC. EC. 123. *Făcînd cu amăruntlu cercetare și scumpă perierghie* (a. 1814). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Împăratul..., făcînd perierghie inclului, . . . văzu marca cu numele lui Filerot* (a. 1837). în DR. I, 45.

3. (Neobișnuit) Stil căutat, prețios. Cf. BARCIANU.

— Pronunțat: *-ri-er-.* — Pl.: *perierghii.* — Și: (învechit, rar) **periérie** s. f. CIHAC, II, 685.

— Din ngr. **περιεργία.**

PERIERGHISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A cerceta, a observa **(3)**. *Să aibă a perierghisi și a lua seamă cu bună purtare de grijă* (a. 1783). GÁLDI, M. PHAN. 224, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R., I, 356.

— Pronunțat: *-ri-er-.* — Prez. ind.: *perierghisesc.*

— De la **perierghie.**

PERIERGÓS, -OÁSĂ adj. (Grecism învechit) Însetat de a cunoaște, dornic sau curios de a ști. *Era om periergos și vrea să aibă din toate părțile înștiințări.* VĂCĂRESCUL, IST. 283. *Mulți sînt aici prea periergoși, așteptînd să să ia de capete ca să vază care vor fi mai tari* (a. 1821). IORGA, S. N. 168, cf. TDRG. ◇ (Substantivat) *Se va și afla și vreun periergos, adică iscoditor.* ANTIM, P. 32.

— Pronunțat: *-ri-er-.* — Pl.: *periergoși, -oase.*

— Din ngr. **περίεργος.**

PERIERÍE[1] s. f. Atelier în care se fac (și se vînd) perii **(1)**; magazin de perii. Cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, GOLOGAN, C. R. 97.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *perierii.*

— **Perier** + suf. *-ie.*

PERIÉRIE[2] s. f. v. **perierghie.**

PERIERÍȚĂ s. f. Femeie care se ocupă cu confecționarea sau cu vînzarea periilor **(1)**, a pensulelor sau a bidinelelor. Cf. L. ROM. 1961, nr. 3, 235.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *perierițe.*

— **Perier** + suf. *-iță.*

PERIETÓR, -OÁRE adj. (Despre unele organe de mașini) Care curăță, netezește, piaptănă, scarmănă. *Impuritățile grele se elimină prin grătarele de sub pînza urcătoare și de sub valțul perietor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 79. *La urzelile colorate, tonurile trebuind să rămînă clare, valțurile perictoare sînt excluse din funcțiune.* id. TES. 147.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *perietori, -oare.*

— **Peria** + suf. *-tor.*

PERIETÚRĂ s. f. **1.** Faptul de a (s e) p e r i a **(1)**; periat[1] **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Straiele-i erau vechi, curate, roase de perieturi.* SADOVEANU, O. VI, 531, cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL. ✦ F i g. (Familiar) Lingușeală, lingușire. Cf. UDRESCU, GL. ✦ F i g. Cizelare, finisare (a unei lucrări). *Un tînăr poet . . . dînd ultima perietură unui sonet macabru.* CARAGIALE, O. III, 309.

2. (Regional; în forma *peritură*) Ceea ce rămîne din fuior după ce acesta a fost periat; ceea ce se ia pe peria cu care a fost periat fuiorul. Cf. PAMFILE, DUȘM. 139, MAT. DIALECT. I, 264, TEAHA, C. N. 251.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *perieturi.* — Și: (regional, **2) peritúră** s. f. PAMFILE, DUȘM. 139, MAT. DIALECT. I, 264, TEAHA, C. N. 251.

— **Peria** + suf. *-tură.*

PERÍFAN, -Ă adj. (Grecism învechit) Vestit, renumit, celebru. *Atunce au prins și pe Ilie Catacozino cel tare și mare, perifan, numai cu cămeșe și desculțu și fără sliz.* NECULCE, L. 183, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., L. ROM. 1959, nr. 3, 35.

— Pl.: *perifani, -e.*

— Din ngr. **περίφανης.**

PERIFÉRIC, -Ă adj. **1.** Care este situat la periferie **(3)**; de margine. *Sistema nervoasă . . . se împarte în partea centrală și în partea periferică.* ANTROP. 150/11. *Funcția radicelelor este foarte importantă, fiindcă ele, prin căpătîiele lor periferice, sug zemurile din pămînt.* BARASCH, I. N. 106/5. *Datorită valenței corpurilor, electronii periferici pot fi atacați,* ENC. TEHN. I, 97. *Iuțeala periferică a roții conice este mai mare.* SOARE, MAȘ. 154. *Arterioscleroza periferică nu merge totdeauna paralel cu aceea a vaselor centrale.* PARHON, B. 83. *Dezechilibru grav al circulației periferice a sîngelui.* BELEA, P. A. 175. *Acest bazin prezintă o zonă periferică, unde stratele sînt intens îndoite.* GEOLOGIA, 116.

2. Care este situat într-o periferie **(2)**, care ține de periferie, de periferie. *Acadelele din borcanele cofetăriilor periferice.* TEODOREANU, M. II, 98, cf. 240. *Se aprind luminile pe străzile electrificate în ultimii ani în cartierele periferice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2630. *Ajunsese să cînte la restaurante mici și periferice.* BENIUC, M. C. I, 311. *Străbătură un lung cartier periferic.* VORNIC, P. 127, cf. DM, DN[2]. ✦ Care este specific periferiei **(2)**, care caracterizează pe locuitorii unei periferii. *Scrierile . . . [lui Caragiale] sînt foarte bogate în material lingvistic*

familiar și, mai cu seamă, periferic. IORDAN, STIL. 23. ◇ (Adverbial) *Varianta „favor" ... sună învechit și periferic.* id. ib. 110. ✦ (Substantivat) Persoană care locuiește la periferie (2); mahalagiu[1] (1). *Periferici instăriți.* în SCL 1969, 328. ✦ Fig. De mică însemnătate, secundar. *Am o dorință cu totul periferică ... privitoare la Biblioteca Academiei.* GALACTION, A. 71. *Oamenii tineri ... sînt împinși la munci periferice.* V. ROM. ianuarie 1954, 116.

3. (Despre ținuturi, teritorii etc.) Care este situat la margine (în raport cu centrul sau cu capitala). *Județ periferic.*

— Pl.: *periferici, -ce.*

— Din fr. **périphérique.**

PERIFERÍE s. f. **1.** Ținut mărginaș sau limitrof al unei țări, al unei unități teritoriale etc., în raport cu centrul sau cu capitala ei; p. gener. (învechit) provincie. *Le și dărui ... Toată acea mîndră periferie Ce s-află într-a țării ceștii parte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 144. *Întîmplările din diferitele locuri de la periferie.* MAIORESCU, D. I, 136. *Dirigenții lui de pe la periferie, de prin provinții.* SBIERA, F. S. 343. *Întîmpina ... solicitanții timizi și necunoscuți de la periferia țării.* C. PETRESCU, C. V. 102, cf. DN[2]. ◇ Loc. adj. **De periferie** = provincial. *S-a înscris la centru, în partidul în care domnul Emil Sava e ... combatant de periferie.* C. PETRESCU, R. DR. 302.

2. Cartier situat la marginea unui oraș, în raport cu centrul acestuia; mahala[1] (1). Cf. DDRF. *Domiciliat mai înspre periferie.* GALACTION, A. 445. *La periferie ... s-au deschis ferestrele.* SAHIA, N. 64. *Mahalalele urîte ale periferiei sînt niște grădini în care înflorește splendid o rasă de fete și femei uimitoare.* ARGHEZI, B. 83, cf. 44. *Începu să contemple periferiile orașului.* CĂLINESCU, S. 714. *Din cauza frigului și a lipsurilor muriră săraci și la periferiile capitalei.* STANCU, R. A. IV, 171, cf. II, 43. *Arhitecții ... au realizat mari ansambluri, care au făcut să dispară diferența dintre centru și periferie.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 898. *Mașina ieșise din periferie.* PREDA, R. 106. *Schwartz locuia la periferia dinspre apus.* T. POPOVICI, S. 122. *Simțeam ... aerul mai puțin înfierbîntat al periferiei bucureștene.* BARBU, P. 39. *Centrul vechi al orășelului a început zi de zi să se deplaseze tot mai convingător spre periferie.* S iulie 1960, 14. (Fig.) *Nu ești tu copilul de odinioară, crescut prin străini, ținut de nedreptatea socială la periferia mîngîierilor acestei vieți?* GALACTION, A. 308. *Oamenilor simpli ... a căror viață se petrecea atunci la periferia vieții, astăzi li s-au deschis porțile muzeelor.* VLASIU, D. 407. *Improvizația în repertoriu ... se găsește la periferia preocupărilor generale ale teatrului românesc.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/6. ◇ Loc. adj. **De periferie** = periferic (2); fig. de mică importanță, de calitate scăzută, de mîna a doua. *Căpitanul vaporului ne-a recomandat să asistăm ... la un teatru negru de periferie.* V. ROM. aprilie 1954, 65.

3. Punct, zonă etc. depărtată de centru sau de un punct de referință. V. margine (I 1). *Mînă umezelile de la centru spre periferie.* ALBINEȚ, M. 210/22. *Derivînd din organele cele centrale la periferia trupului, ea va produce o repartiție mai potrivită a căldurei organice.* APE MIN. 24/7. *Fixase patru butoaie mari în luncă, mai la periferii.* AGÎRBICEANU, A. 116. *A găsit o cameră la o vilă nouă de la periferia terenurilor.* C. PETRESCU, Î. II, 244. *Roșeața amintită se întinde spre periferie, care este precis separată de pielea sănătoasă.* BELEA, P. A. 137.

4. (Astăzi rar) Curbă închisă care delimitează o figură geometrică sau o suprafață, circumferință; p. ext. (învechit) perimetru (1). *Cum se formează periferia cercului?* LAZĂR, A. 6[r]/10. *Împregiurarea sau periferia cercului.* RUS, I. I, 17/8, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *De șepte ori mai mare decît toată periferia (ocolul) pămîntului.* ISIS (1859), 2[1]/43, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DS, DM, DN[2]. ✦ (Învechit) Suprafață cuprinsă într-o astfel de curbă sau într-un perimetru (1). *Camera despre care vorbim era în periferie de un stînjin pătrat.* FILIMON, O. I, 102.

— Pl.: *periferii.*

— Din lat. **peripheria,** germ. **Peripherie,** fr. **périphérie.**

PERIFRÁS s. n. v. **perifrază.**

PERIFRÁSIS s. n. v. **perifrază.**

PERIFRÁSTIC, -Ă adj. (Despre enunțuri, construcții de limbă etc.) Exprimat prin perifrază; care conține perifraze, cu perifraze; (învechit, rar) perifrasticesc. *Îș aduce aminte numai la această perifrastică adaogire a lucrurilor.* MOLNAR, RET. 187/5, cf. STAMATI, D. *Stil perifrastic.* CADE, cf. DM, DN[2], DER. ✦ (Despre conjugările, timpurile, formele etc. verbelor) Compus (cu un verb auxiliar). *Capătă predicatul nume de perifrastic.* GR. R.-N. II, 77/13. *Încă în latina tîrzie apar forme perifrastice de viitor cu verbele auxiliare „a avea" și „a voi".* GRAUR, I. L. 153. *Ulterior, forma perifrastică avea să se dezvolte ca o nouă categorie gramaticală.* SG II, 29. *Odată apărut la verbele deponente, perfectul indicativ perifrastic nu era greu să se dezvolte și la verbele cu flexiune activă.* SCL 1959, 244, cf. DM, DN[2], DER.

— Pl.: *perifrastici, -ce.*

— Din fr. **périphrastique,** germ. **periphrastisch.**

PERIFRASTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre enunțuri, construcții de limbă etc.) Perifrastic. *Ca să nu-l auză ascultătorul fără rușine, nu-l zice* [cuvîntul] *cu numele său, ci cu mijlocul perifrasticesc și metaforicesc.* MOLNAR, RET. 187/19.

— Pl.: *perifrasticești.*

— Din ngr. **περιφραστικός.**

PERIFRAZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A parafraza. *El ... se mărginește a perifraza pe „strategicul lui Onosander".* HASDEU, I. V. 240, cf. ALEXI, W., DM, DN[2].

— Prez. ind.: *perifrazez.*

— Din fr. **périphraser.**

PERIFRÁZĂ s. f. Procedeu gramatical și stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce se poate reda și printr-un singur cuvînt, cu scopul de a evita echivocul unor termeni sau de a sublinia anumite semnificații; grup de cuvinte care înlocuiește un termen unic. *Perifrasis povestește cu mai multe cuvinte un lucru ce putea să-l zică cu mai puține.* MOLNAR, RET. 187/3, cf. DRLU. *Perifras, împletichire de cuvinte.* VÎRNAV, L. 141[r]/16, cf. GR. R.-N. I, 147/23, VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Față de un timp trecut,* [posterioritatea] *se marchează prin viitor, prin prezent (cu valoare de viitor) sau printr-o perifrază.* SCL 1954, 314. *Cuvinte derivate care nu se pot traduce în limbile analitice decît prin perifraze.* GRAUR, I. L. 187. *Cazul exprimării unei noțiuni verbale prin perifrază.* SG I, 40, cf. DM, DN[2], DER.

— Pl.: *perifraze.* — Și: (învechit) **perifrás** (pl. *perifrasuri,* VALIAN, V., POLIZU, și *perifrase,* POLIZU), (învechit, rar) **perifrásis** s. n.

— Din ngr. **περίφρασις,** germ. **Periphrase,** fr. **périphrase.**

PERIGÉU s. n. Punct în care un astru sau un satelit artificial, în mișcarea lor orbitală, se află cel mai aproape de pămînt; epocă, timp în care un astru sau un satelit artificial se află în acest punct. *Perigeul este apropierea cea mai mică a unui trup lumesc de pămînt.* GENILIE, G. 76/17, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Punctul în care un corp ceresc se află în cea mai mare apropiere de pămînt se cheamă perigeu.* FONTANIN, C. 67/25, cf. POLIZU. *Se numește perigeu punctul în care un corp ceresc este cel mai aproape de pămînt.* DRĂGHICEANU, C. 8. *Valoarea minimum a depărtărei soarelui de la pă-*

mînt. Aceasta se exprimă zicînd că soarele este atunci la perigeu. CULIANU, C. 168, cf. 274, DM, DN². *Perigeul orbitei navei cosmice se află la 312 km depărtare de pămînt.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835, cf. DER.

— Pl.: *perigee.*

— Din fr. **périgée,** lat. **perigaeum.**

PERIGÍN, -Ă adj. (Despre corole şi stamine) Care este situat pe caliciu, formînd un cerc în jurul ovarului. *Dialipetale perigine.* GRECESCU, FL. 6.

— Pl.: *perigini, -e.*

— Din fr. **périgyne.**

PERIGÍNIC, -Ă adj. Care are alcătuire florală perigină. *Există unele genuri ce au specii periginice.* GRECESCU, FL. 6. ✦ Perigin. *Dialipetale periginice.* GRECESCU, FL. 6.

— Pl.: *periginici, -ce.*

— Din fr. **périgynique.**

PERIGINÍE s. f. Însuşirea de a fi perigin; mod de aşezare a elementelor florale specific plantelor periginice. *Sînt şi cazuri astfel dispuse că periginia şi epiginia sînt discutabile.* GRECESCU, FL. 6.

— Pl.: *periginii.*

— Din fr. **périgynie.**

PERIGLACIÁR, -Ă adj. (În sintagmele) *Zonă* (sau *regiune* etc.) *periglaciară* (şi substantivat, n.) = regiune situată la periferia gheţarilor, caracterizată printr-o climă specifică şi prin anumite procese şi forme determinate de condiţiile fizico-geografice respective. Cf. LTR². *În studiul . . . periglaciarului, C. Brătescu este un precursor în geografia românească.* MG I, 31. *Aceste resturi fosile ne dau indicaţii asupra condiţiilor fitoclimatice din zona periglaciară.* ib. 143, cf. DER. *Morfologie periglaciară* = aspect morfologic al regiunilor situate la periferia gheţarilor sau în climatele reci. Cf. DER.

— Pronunţat: *-ci-ar.* — Pl.: *periglaciari, -e.*

— Din fr. **périglaciaire.**

PERIGÓN s. n. Înveliş floral ale cărui foliole sînt uniforme. V. p e r i a n t. Cf. ALEXI, W., DN², DER.

— Pl.: *perigoane.* — Şi: (rar) **perigóniu** s. n. DN².

— Din fr. **périgone,** lat. **perigonium.**

PERIGÓNIU s. n. v. **perigon.**

PERIGRAFÍ subst. v. **perigrafie.**

PERIGRAFÍE s. f. (Grecism învechit) Descriere, relatare. Cf. CANTEMIR, IST. 407. *De la toate străjile să aibă a-şi aduce . . . însemnare şi cu de amărunt perigrafi, cine au trecut, cine au intrat sau ieşit din Bucureşti* (a. 1783). GÁLDI, M. PHAN. 225.

— Pl.: ? — Şi: **perigrafí** subst.

— Din ngr. **περιγραφία.**

PERIGRAPSÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A descrie, a relata. *Precît voi putea a ţi-o perigrapsi mă voi nevoi.* CANTEMIR, IST. 129, cf. 111, 258. *Perigrapsăşte întîmplările . . . prietenii sale* (a. 1836). GÁLDI, M. PHAN. 225. ◇ R e f l. p a s. *Socoteam cum fără dă cusur să să fie perigrăpsind măriei tale toate* (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 225. *Ştiu că dăn alţii mai pre largu şi fără cusur să vor perigrapsi* (a. 1713). id. ib.

— Prez. ind.: *perigrapsesc.* — Şi: **perigrăpsí** vb. IV.

— Din ngr. **ἐπεριγράψα** (aor. al lui *περιγράφω*).

PERIGRĂPSÍ vb. IV v. **perigrapsi.**

PERIHÉLIE s. f. v. **periheliu.**

PERIHÉLIU s. n. Punct în care o planetă sau o cometă, în mişcarea lor în jurul soarelui, se află cel mai aproape de acesta; epocă, timp în care o planetă sau o cometă se află în acest punct. Cf. I. GOLESCU, C. *Steaua aceasta . . . se va vide în toată Evropa; trecerea ei prin periliu va fi la 7 noiemvrie.* AR (1832), 64²/28. *Perielie, cea mai mare apropiere a unei planete de soare.* ELEM. G. 102/21. *Perieliul este puntul orbitei cel mai aproape de soare.* GENILIE, G. 76/15, cf. VALIAN, V. *Depărtarea mai mică a unei planete de soare se numeşte perihelium.* RUS, I. I, 8/29. *Poziţia nodurilor lor . . . şi poziţia periheliei lor (capătul orbitei unde o planetă este mai apropiată de soare) sînt supuse prefacerilor.* AR (1844), 387²/55, cf. NEGULICI. *Puntul orbitei cel mai aproape de soare se numeşte perieliu.* FONTANIN, C. 67/22. *Cînd pămîntul (ca şi vro altă planetă) se află lîngă focul soarelui . . . , atunci se zice că este în periliu (în apropiere de soare).* BARASCH, M. II, 77/19. *Se numeşte periheliu punctul în care o planetă sau cometă este cea mai aproape de soare.* DRĂGHICEANU, C. 8. *Sîntem în calea orbitei, aproape de perihelie, astfel că . . . nu se poate ca în astă seară să fie vremea rea.* GANE, N. I, 221. *Poziţiunea* [pămîntului] *cea mai apropiată de soare . . . poartă numirea de periheliu.* CULIANU, C. 240, cf. ALEXI, W. *Fie V mărimea vitezei planetei în periheliu.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 97, cf. DM, DN², DER. ◇ F i g. *Oh! lăsaţi pe oricare suflet în a lui perihelie.* MACEDONSKI, O. I, 176, cf. 111.

— Pl.: *perihelii.* — Şi: (învechit) **perihélium** s. n., **perihélie, periélie** s. f., **periéliu, periiliu** s. n., **perilíe** (VALIAN, V.) s. f.

— Din ngr. **περιήλιος,** fr. **perihélie,** lat. **perihelium.**

PERIHÉLIUM s. n. v. **periheliu.**

PERIÍLIU s. n. v. **periheliu.**

PERILAVÍ subst. (Învechit) Bun, avere. *Să se facă după obicei o catagrafie de toate ale mănăstirii ce mi se dă acum asupra-mi prin catastih de perilavi, ca să poată fi văzut în vreme perilavi al meu* (a. 1801). GÁLDI, M. PHAN. 225. *Catastih de perilavi* (a. 1814). id. ib. *Însemnare de perilavi* (a. 1816). id. ib. *Catastih de perilavi pentru toate lucrurile sfintei mănăstiri Tismana* (a. 1819). id. ib. *Catagrafie de perilavi* (a. 1836). id. ib.

— Pl.: ?

— Din ngr. **περιλαβή.**

PERILÍE s. f. v. **periheliu.**

PERILÍMFĂ s. f. Lichid care se găseşte între labirintul osos şi cel membranos al urechii interne. Cf. DM, D. MED.

— Din fr. **périlymphe.**

PERILÍPS s. n. v. **perilipsis.**

PERÍLIPSIS s. n. **1.** (Învechit, rar) Pricepere, iscusinţă. *Au dat şi răspunsul cărţilor măriei sale, scriindu-i cu cinste şi cu mult perilipsis* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 156/30.

2. (Învechit) Rezumat, prescurtare; conţinut. *S-au dat mai nainte slăvite poronci, a cărora perilipsis să se urmeze* (a. 1774). URICARIUL, VI, 439. *Osebit perilipsis ce ni s-au citit* (a. 1817). GÁLDI, M. PHAN. 225, cf. STAMATI, D., TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., COMAN, GL. ◇ L o c. a d v. **În perilipsis** = pe scurt, rezumativ. *Să se ţie condici deosebite întru care să se treacă în perelips toate răvaşele ce se dau* (a. 1775). GÁLDI, M. PHAN. 225. *Coprinderea Curanului în perilipsis este aceasta.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Vei mai paradosi istoria, loghica, ritorica, mithologhia, în perilipsis, poezia, arheologhia* (a. 1828). URICARIUL, VII, 172. *Acele pisanii să nu se scrie în perilipsis, precum au făcut unii, ci întregi, din cuvînt în cuvînt* (a. 1832). GÁLDI, M. PHAN. 225.

3. (Învechit) Dare de seamă; inventar; extras (de cont); listă de cheltuieli. *Din perilipsis al socotelei se vede că sînt bani asupra lui* (a. 1795). GÁLDI,

M. PHAN. 225. *Perilipsisul socotelii ce am trimis* (a. 1820). id. ib. *Să ni se răspundă şi banii ce trec cheltuiala mai mult dimpreună cu dobinda lor, care se va arăta în perilipsis ce avem a da* (a. 1821). id. ib. *Perilipsis al socotelii* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 387. *O adiverinţă . . . arătătoari pentru zăci bucăţi scrisori, arătati în perilipsis* (a. 1829). id. ib. 296. *Perilipsis de suma producturilor în felurimea lor — grîu, orz, porumb şi mei* (a. 1831). DOC. EC. 492.

— Pl.: *perilipsisuri*. GÁLDI, M. PHAN. 225. — Şi: **perílips, periplipsis** (GÁLDI, M. PHAN. 225), **perélips, perélipsis** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **περίληψις.**

PERIMÁ vb. I. Refl. **1.** (Jur.; despre acţiuni, căi de atac, executări silite în procesele civile) A se stinge (în faţa unei instanţe) din cauza depăşirii termenului legal. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Dacă o . . . cerere introdusă la instanţă este lăsată în nelucrare mai mult de 1 an . . . aceasta se perimă, adică se consideră că nu a fost introdusă.* PR. DREPT, 808.

2. (Despre idei, concepţii, teorii etc.) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă, a ieşi din uz, a fi depăşit, a se învechi, a se demoda. *Concluziile sale referitoare la originea poporului şi a limbii noastre . . . nu s-au perimat cîtuşi de puţin.* L. ROM. 1959, nr. 3, 12.

— Prez. ind. pers. 3: *perimează* şi *perimă*.

— Din fr. **périmer.**

PERIMÁN s. n. v. **paraman.**

PERIMÁRE s. f. Acţiunea de a se perima. **1.** (Jur.) Stingere a unei acţiuni, a unei căi de atac, a unei executări silite în cadrul procesului civil, din cauza depăşirii termenului legal; perempţiune. *Perimarea este o sancţiune procesuală pentru lăsarea în nelucrare a cererilor adresate instanţelor judecătoreşti.* PR. DREPT, 808. *Perimarea se constată de organul de jurisdicţie printr-o hotărîre ce se poate da din oficiu.* DER.

2. Ieşire din uz, învechire, demodare. *După perimarea sistemului medieval de cultură, individualismul Renaşterii aşterne bazele luptelor pentru drepturi ale burgheziei în ascensiune.* S mai 1960, 79.

— Pl.: *perimări*.

— V. **perima.**

PERIMÁT, -Ă adj. **1.** (Jur.; despre acţiuni, căi de atac, executări silite în procesele civile) Anulat, stins din cauza depăşirii termenului legal.

2. (Despre idei, concepţii, teorii etc.) Care încetează să mai fie actual, care nu mai corespunde, care este ieşit din uz, învechit, depăşit, demodat. *Avea el un paşaport vechi, perimat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 203. *Izolaţionismul artei pentru artă este perimat.* GALACTION, A. 351. *Teoria infracţiunii-seop este astăzi perimată.* COD. PEN. R. P. R. 132. *Ajungi să foloseşti imagini cu totul perimate.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 5/6. *Ioanide avea într-adevăr şi în starea de veghe acest obicei perimat.* CĂLINESCU, S. 117.

— Pl.: *perimaţi, -te*.

— V. **perima.**

PERIMÉT s. n. (Pescuit; rusism) (Sfoară, funie de) pripon. *În regiunea Deltei însă o sfoară (de pripon) are 100 de cîrlige şi se numeşte . . . perimet.* ANTIPA, P. 314, cf. 335, 358, ŞĂINEANU, D. U., LTR[2].

— Pl.: *perimete*. — Şi: **peremét** s. n. ANTIPA, P. 786, SCRIBAN D.

— Din rus **перемёт.**

PERIMETRÁL, -Ă adj. (Rar) Perimetric. *Se distinge prin înălţimea holului central, precum şi printr-o vizibilitate perimetrală excepţională.* V. ROM. aprilie 1961, 167, cf. DN[2].

— Pl.: *perimetrali, -e*.

— Din fr. **périmétral.**

PERIMÉTRIC, -Ă adj. Care ţine de perimetru, referitor la perimetru, cuprins într-un perimetru, format de un perimetru, de perimetru; (rar) perimetral. *Unghiurile închisă în orice pereche de laturi să numesc unghiuri perimetrice sau poligonale.* GEOMETRIA A. M. 16[r]/4, cf. DM, DN[2].

— Pl.: *perimetrici, -ce*.

— Din fr. **périmétrique.**

PERIMÉTROS s. n. v. **perimetru.**

PERIMÉTRU s. n. **1.** Suma lungimilor laturilor unui poligon; linie închisă care mărgineşte o suprafaţă; (învechit) împrejurime, înconjurare, contur, ocol **(I 1)**, măsură împrejur, (învechit, rar) ocoliş **(1)**. Cf. GHEOM.-TRIGON. 106[v]/9. *Liniile ce alcătuiesc hotarăle să numeşte împregiurime sau perem:tru figurei.* GEOMETRIA A. M. 16[r]/1. *Figurile acelea . . ., la oricare schimbare, trebuie să aibă tot atîta perimetru.* TEM. GHEOM. I, 6[r]/16. *Liniile . . ., toate împreună, închipuiesc perimetru sau înconjurarea poligonului.* POENARU, G. 3/16. *Perimetrurile poligoanelor regulate de acelaşi număr de laturi se au între ele precum razele cercurilor înscrise.* id. ib. 156/3. *A hotări perimetrul (conturul), adică toate marginile moştei şi totodată prin ajutorul triunghiurilor a hotări toate detailurile.* D. ASACHI, T. 20/17. *Rotocolul unui poligon oarecare este perimetrul (măsura împrejur) lui.* CONV. GEOM. 66/23. *Perimetrul unui poligon este suma laturilor AB + BC + CD . . . care-l formează.* MELIK, G. 9, cf. DS. *Circumferinţa acestei roţi, perimetrul, trebuia măsurată dinainte cu cea mai mare precizie.* V. ROM. mai 1954, 36, cf. GEOMETRIE VIII, 12, SFC V, 191. *Raportul perimetrelor poligoanelor asemenea.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3, cf. LTR[2], DER. ◇ (Med.) *Perimetru de protecţie (sanitară)* = linie închisă care delimitează un teritoriu sau o zonă în jurul unui obiectiv care trebuie protejat de impurificări, contaminări etc. *Perimetru de protecţie în jurul unei surse de alimentare cu apă.* DER. (Geol.) *Perimetru de protecţie hidrogeologică* = limitele unei zone în interiorul căreia sînt interzise orice fel de lucrări a căror adîncime de execuţie ar depăşi depozitele geologice recente sau care ar putea tulbura condiţiile de exploatare a apelor subterane. *Perimetrul de protecţie hidrogeologică se face în scopul protecţiei izvoarelor de ape minerale şi al captărilor pentru alimentare cu apă.* DER.

2. Suprafaţă cuprinsă într-un perimetru **(1)**; limită a teritoriului unei localităţi, a unei zone, parcele etc. *Rochiile se mai scurtaseră încă de un deget şi pălăriile îşi mai expropriaseră încă din perimetru.* C. PETRESCU, C. V. 56. *Zilele acestea a apărut în presă sentinţa în procesul furtului de petrol din perimetrele statului.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 7/1. *Natura pe care o parcurge are perimetrul unui judeţ.* ib. 1956, nr. 510, 5/3. *Spune-i lelei Ana că cele patru hectare a ei vecine cu perimetrul tovărăşiei se comasează.* BENIUC, V. CUC. 21. *Construirea obiectivelor industriale şi social-culturale e permisă şi în afara perimetrului stabilit al oraşelor.* LTR[2]. ✦ Fig. Sferă, cuprins, domeniu. *Perimetrul sumbru al mizeriei.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 3/4. *Rămîne închis într-un perimetru de preocupări reduse.* V. ROM. noiembrie 1962, 146.

3. (Med.) Instrument folosit pentru determinarea cîmpului vizual sau a circumferinţei unui dinte. *Perimetru vizual.* DER. *Perimetru dentar.* ib.

— Pl.: *perimetre* şi (învechit) *perimetruri*. — Şi: (învechit) **perimétros** (GHEOM.-TRIGON. 106[v]/9), **peremétru,** (regional) **pelimétru** (GL. OLT.) s. n.

— Din ngr. **περίμετρος,** germ. **Perimeter,** fr. **périmètre.**

PÉRINĂ s. f. v. **pernă.**

PERÍNCI subst. (Ban. şi prin vestul Transilv.) Orez[1] *(Oryza sativa). Din varză se face „sarme" (sarmale) umplute cu carne şi cu perinci (orez).* PRIBEAGUL, P. R. 83, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 156, ALRM SN III h 953/47, 53, 64, BORZA, D. 122.

— Şi: **períngi** (ALRM SN III h 953/47), **pirínci** (com. din TIMIŞOARA) subst.
— Din scr. **pirinač.**

PERINDĂ vb. I. **1.** R e f l. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spaţiu), (învechit şi popular) a se petrece **(3)**; p. e x t. a circula (unul după altul). Cf. KLEIN, D. 223. *Aşa pururi să părindară Stăpiniile una după alta.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 350, cf. DRLU, LB. *La aceste academii de ştiinţi a zînei Vineri Tot mai des se perindează şi din tineri în mai tineri.* EMINESCU, O. I, 40. *A umblat paharul pe la toţi... După ce s-au părîndat toţi, moaşa se scoală de la masă.* MARIAN, NA. 192. *Astfel se părîndează cu toţii.* id. Î. 197. *Era cel mai cinstit din ciţi se perindaseră pe la ei.* SANDU-ALDEA, A. M. 151. *Şi-alţii Prea mulţi se perindară-n casa noastră.* MURNU, O. 7. *Acum se perindează prin oraş lume mult, mai multă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 322. *Se perindară mulţi contabili..., căci directorul nu se învoi să le mărească salariul.* AGÎRBICEANU, A. 543. *Vorbitorii... se perindau pe aceeaşi scenă.* ARDELEANU, V. P. 156. *Douăzeci-treizeci de soldaţi francezi socialişti s-au perindat ieri.* GALACTION, A. 380. *La tribuna decorată cu salcie şi steguleţe s-au perindat... mulţi oratori.* SAHIA, N. 20. *Unul din guvernele de scurtă durată, perindate de doi ani.* C. PETRESCU, Î. II, 126. *Aproape toţi domnii care s-au perindat în scaunul ţărilor româneşti, în epoca fanariotă, au fost mai întîi dragomani ai Porţii.* OŢETEA, T. V. 30. *O clădire mare şi luxoasă, în care se perindează necontenit străinii.* SADOVEANU, O. IX, 228. *Generaţii după generaţii s-au perindat ca frunzele toamnelor.* id. E. 76. *O pensiune e un loc unde se perindă sute de vizitatori.* RALEA, S. T. I, 280. *Prin biroul lui se perindau zilnic deputaţi, foşti deputaţi şi viitori deputaţi.* STANCU, R. A. IV, 189. *Multe rînduri de oameni s-au mai părîndat.* RETEGANUL, P. IV, 61. *După ce se prerîndară toate animalele, veni şi rîndul măgariului.* CĂTANĂ, P. B. II, 17. (T r a n z.) *Pe-aici, cîndva, îşi perindară spiţa Sciţii bălani, mari vînători de bouri.* LABIŞ, P. 351. ◇ F i g. (Despre gînduri, imagini, amintiri etc.) *Şi gîndirile lui Stănilescu se părîndau.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 213. *Tot potopul lui de gînduri se perindase numai în cîteva clipe.* PETICĂ, O. 339. *Îi trecură prin minte... chipuri din copilăria cea mai depărtată şi cu cît se perîndau mai multe, simţea cum i se însenină sufletul.* AGÎRBICEANU, L. T. 341. *Toate aceste împrejurări mi se perindau prin minte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 140. *Toate întîmplările zilelor din urmă i se perîndară prin minte.* GÎRLEANU, N. 151. *I se perinda în gînd toată viaţa lui.* REBREANU, I. 277. *I se perindau în faţa minţii... chipuri şi vorbe răzleţe.* ARDELEANU, D. 197. *Ne perindarăm prin minte viaţa la liceu.* BASSARABESCU, V. 126. *Prin minte i se perîndară toate întîmplările din cursul acestei seri ciudate.* CĂLINESCU, E. O. I, 33. *În mintea mea, imaginile se perindau cu repeziciune.* STANCU, R. A. II, 391. *I se perîndară prin faţa ochilor mulţimi de întîmplări.* CAMILAR, N. I, 72. (T r a n z.) *Era o grea problemă pe care o purtam şi o perîndam în sufletul meu.* GALACTION, O. A. I, 152. *Zîmbind îşi perinda printr-o lumină de vis multe clipe ale trecutului.* SADOVEANU, M. 181. *Din lucrurile cîte i le perinda viaţa pe sub nas, domnia-sa reţinea numai partea bună.* GALAN, Z. R. 149. *Bătrînei îi făcea într-un fel plăcere... să vorbească tare cu cineva despre toate aceste lucruri,... să le perinde prin faţa unor ochi treji.* V. ROM. noiembrie 1962, 64. ✦ S p e c. (Regional; despre albine) A trece des prin urdiniş; (regional) a urdina (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. VI 38/3.

2. T r a n z. (Regional) A trece de la unul la altul, a lua pe rînd. *Sanda fuge la vîrtelniţă, descurcă firele şi iarăşi părîndă parii.* SLAVICI, N. I, 33. *Le-am părîndat pe toate vitele; le-am controlat pe toate de-a mărunţelu.* ŞEZ. IX, 154. *De la vlădicie Pînă la popie, Părîndează-i toţi.* PÎRVESCU, C. 76. ✦ A cutreiera, a colinda. *Porneşte-apoi răgnind grămada, Perîndă-n zgomot toată strada Tăcutului Ierusalim.* COŞBUC, B. 32. *Tot bătînd la uşi şi la ferești... părîndă satul întreg.* RETEGANUL, P. I, 11. *Cînd a întrat în palat, ea a lăsat fusul la uşă şi cu celalalt capăt de fir a părîndat tot palatul.* I. CR. II, 232. ✦ R e f l. (Rar) A alterna. *Foc şi gheaţă se perîndă prin ea. Viaţa i se curmă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 115. ◇ R e f l. p a s. *În reumatismul picioarelor, baia de soare şi de nisip se va perînda cu acea de apă.* ATILA, P. 82. ✦ (Regional) A muta dintr-un loc în altul. Cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., ŞEZ. III, 84.

— Prez. ind.: *perînd* şi (rar) *perindez.* — Şi: (regional) **perîndá, prerîndá** vb. I.
— **Pe + rînd.**

PERINDÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) p e r i n d a **(1)** şi rezultatul ei; succesiune; pelerinaj **(1).** Cf. ALEXI, W. *În faţa biroului d-lui director e o perîndare de regi şi regine, de conţi şi marchizi.* ANGHEL, PR. 118. *Este... o perîndare captivantă de întîmplări din trecut şi din vremea mai nouă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 345, cf. LESNEA, C. D. 33. *Am început a urmări perîndarea de vîrtej rotitor a peisajului.* SADOVEANU, O. IX, 300. *Privea neclintit perîndarea peisajului de pe malul drept.* V. ROM. martie 1954, 27.
— Pl.: *perîndări.*
— V. **perînda.**

PERINEÁL,-Ă adj. Care ţine de perineu, privitor la perineu, de perineu. *M*[uşchiul] *transversal perineal răsare de la tuberozitatea ischiadică.* POLIZU, P. 107/6, cf. DN^2.
— Pronunţat: *-ne-al.* — Pl.: *perineali, -e.*
— Din fr. **périnéal.**

PERINEFRÉTIC, -Ă adj. Care se află în regiunea, în apropierea rinichilor, privitor la această regiune. Cf. BIANU, D. S. 634. *Proces inflamator supurativ al capsulei fibroase... urmat de apariţia unui abces sau a unui flegmon perinefritic.* DER III, 714.
— Pl.: *perinefretici, -ce.* — Şi: **perinefrític, -ă** adj.
— Din fr. **périnéphrétique.** — **Perinefritic,** prin apropiere de *perinefrită.*

PERINEFRÍTĂ s. f. Boală care constă în inflamarea supurativă a ţesuturilor care înconjură rinichii. Cf. BIANU, D. S. 634, DER.
— Pl.: *perinefrite.*
— Din fr. **périnéphrite.**

PERINEFRÍTIC,-Ă adj. v. **perinefretic.**

PERINÉL subst. (Regional) **1.** Perniţă **(I 1)** (Cepari-Curtea de Argeş). UDRESCU, GL. *Perinel cu dor umplut, De minuţa mea cusut.* id. ib.
2. Periniţă. V. p e r n i ţ ă **(III)** (Cepari-Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL. *Cine joacă periniţa, Ăla sărută guriţa. Cine joacă perinelul, Sărută şi băieţelul.* id. ib.
— Pl.: ?
— **Perină** + suf. *-el.*

PERINÉU s. n. (Anat.) Porţiune cuprinsă între anus şi scrot la bărbaţi şi între anus şi vagin la femei, închizînd bazinul în partea inferioară. *La dilmă (perineum) se pun lipitori.* S. BĂRB. 28/11. *Să adopte pentru copii uzul izmenelor de înotat purtînd un săculeţ de camfor la perineu.* MAN. SĂNĂT. 337/24, cf. TURNESCU, C. 16^v, POLIZU, P. 86/19, DER. *Secţionarea perineului.* ABC SĂN. 254.
— Pl.: *perinee.* — Şi: (învechit) **perinéum** s. n.
— Din lat. **perineos,** fr. **périnée.**

PERINÉUM s. n. v. **perineu.**

PERÍNG s. m. v. **păring^1.**

PERINGĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida*

meleagris) (Petroman-Timişoara). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 156.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *peringi*.
— Etimologia necunoscută. Cf. germ. p e r l h u h n.

PERINGI[1] subst. (Regional) Loc în pădure unde nu mai sînt copaci (Brădişorul de Jos-Oraviţa). Com. LIUBA.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PERINGI[2] subst. (Prin Dobr.) Bronz. Cf. H XIV 358.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Din tc. **pirinc.**

PERÍNGI[3] subst. v. **perinci.**

PERINIOĂRĂ s. f. v. **pernioară.**

PERÍNIŢĂ s. f. v. **perniţă.**

PERINÓC s. n. **1.** Piesă de lemn fasonată, aşezată pe podul osiei carului sau căruţei şi prinsă de acesta prin legături de oţel; (regional) scaun. Cf. DAMÉ, T. 9. *Deasupra osiei dinapoi stă un paralelipiped de lemn numit perinocul dinapoi sau scaunul.* PAMFILE, I. C. 131. *Păcorniţile colbăite atîrnau pe sub perinoacele de dinapoi.* HOGAŞ, DR. II, 39. *Pe perinocul de dinainte e asamblată o piesă de lemn, numită virtej.* LTR[2]. *Între perinoc şi podul osiei sînt practicate locaşuri pentru piesele de legătură dintre cele două osii.* ib., cf. SCL 1969, 329. *Locuitorii numesc deosebitele părţi ale căruţei astfel: oişte, . . . virtej, perinoc.* H III 30, cf. 171, X 6, 509, 539, XI 469, 506, XII 105, com. MARIAN, com. FURTUNĂ, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, A V 33, 35, VI 20. ✦ (Prin nordul Mold., Bucov., Maram. şi nordul Transilv.) Podul osiei de la car sau căruţă. Cf. ALRM SN I h 225. ✦ (Prin Bucov.) Bucată de lemn groasă de 10—15 cm, care serveşte la înlocuirea vîrtejelor la teleaga cu care sînt transportaţi buştenii. LEXIC REG. 106.

2. (Regional) Bucată de lemn pe care se sprijină broasca de la roata morii; (regional) pernă **(II 2).** Cf. DAMÉ, T. 150. *Perna sau perinocul este stratul de lemn de care e prins brotacul.* PAMFILE, I. C. 183, cf. LTR[2], H X 32.

3. (Regional) Bucată mică de lemn pe care se sprijină un capăt al grindeiului de la plug; (regional) căpătîi. *Sub perinoc sau căpătîi, o bucăţică pătrată de lemn . . . , pe care stă capătul denainte al grindeiului.* MARIAN, D. 58.

— Pl.: *perinoace.* — Şi: (regional) **perinóg** (H X 15, 72, I. CR. III, 346), **pernóc** (H XII 386, ALRM SN I h 225/414), **pernóg** (H XII 118), **pernúc** (ib. III 18), **pirinóc** (ib. XIV 97) s. n.
— Din rus. **перепога** „stinghie, reazem". Cf. SCL 1969, 329.

PERINÓG s. n. v. **perinoc.**

PERINÓI s. n. (Regional) Pilotă **(1)** (Racşa-Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. I, 206. *Te du la cel gras crăios, În perinoi te-a culca, Cu ghin roşu te-a adăpa.* ib.
— Pl.: *perinoaie.*
— **Perină** + suf. *-oi.*

PERINTRÓL subst. Ulei sulfurat folosit la spălarea şi la piuarea lînii. Cf. LTR[2].
— Etimologia necunoscută.

PERINÚCĂ s. f. (Prin nordul Transilv. şi prin Maram.) Perniţă **(I 1)** (pentru ace şi bolduri). Cf. ALR II 5 757/272, 334, 346.
— Pl.: ?
— **Perină** + suf. *-ucă.*

PERINÚŢĂ s. f. v. **pernuţă.**

PERIOÁDĂ s. f. **I.** (Primează ideea de timp) Interval de timp în cursul căruia se desfăşoară un fenomen sau are loc un eveniment; p. g e n e r. (învechit) vreme, timp. V. e t a p ă, f a z ă, s t a d i u, r ă s t i m p. *Nu lipsesc unii dintre muritori, carii . . . periodul firii cutrierînd . . . , se mîntuiesc.* CANTEMIR, IST. 302. *Această boală . . . în periodul, adecă în cursul celui dintîi, are împreunate frigurile.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 87/12. *Cum trebuie hrănite bombiţele deosebi în fieştecare period al deşteptării lor.* TOMICI, C. B. 47/8. *Să împarte toată mulţimea măsurilor vremii . . . în veacuri, în zăstîmpuri (i perioade) şi în călindar.* PISCUPESCU, O. 78/14. *Vremea naşterii să împarte în 6 periodusuri sau în 6 vremi închipuite la întîiul periodos.* CHIRIACOPOL, D. Î. 41/23. *Şi-n chaos, echilibru şi ordinea se puse . . . Se face. prima seară, se face dimineaţă, Şi periodu-accsta zi una se numeşte.* HELIADE, O. I, 357. *Viaţa omului nu poate să vază mai multe perioade de veacuri precum vede mai multe primăveri.* id. ib. II, 419. *Deosăbite perioade de vremi.* AR (1830), 4[1]/6. *Fieştecare împărat . . . dă periodului ocîrmuirei sale un nume.* CR (1830), 96[1]/46. *Negoţul nostru în anul 1829 se poate împărţi în două perioade: înaintea păcii şi după încheierea păcii cu Poarta.* ib. 412[1]/3. *O obicinuită adunare obştească . . . se va înnoi la fieştecare period de 5 ani* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *Văz într-acest pămînt marele mormînt a orice s-a născut în lungul period al veacurilor.* MARCOVICI, D. 356/20. *Fătul . . . pînă ce ajunge la perfecţia sa, multe perioduri petrece, aceste perioduri le numim vîrstele omului.* ANTROP. 269/16. *Au scris mulţi . . . asupra acestor două perioduri criticeşti a sexului (a neamului fimeiesc).* VEISA, I. 136/14. *Amfibii care, prin plămîni şi brancii, pot a să răsufla în hotărîte perioade a vieţii.* J. CIHAC, I. N. 147/2. *Toată fiinţa are trei perioduri: creşterea, conţinerea şi descreşterea sau scăderea.* VASICI, M. I, 48/5. *La sfîrşitul acestui period, taxa va fi redusă la 4 şelingi.* CR (1846), 22[1]/29. *Periodul crizei bolnavului.* CORNEA, E. I, IX/8. *Cei mai mulţi contimpurani . . . au petrecut cu ochii deschişi periodul absolutismului de zece ani.* BARIŢIU, P. A. II, 697. *Alte poezii a lui G. Sion s-au publicat în acest period.* ROM. LIT. 66[2]/24. *Istoria sclăviei petrece perioadele istoriei societăţilor omeneşti pînă în ziua de astăzi.* ib. 70[2]/28. *Această perioadă au avut fiinţă vreme de 60 ani.* ib. 396[2]/37. *Convenţiunea este abia la întîia perioadă a punerii sale în lucrare.* KOGĂLNICEANU, S. A. 113. *Tare se lăţeşte boala în periodul de 8—10 zile.* CUPARENCU, V. 12. *Amorul acestor juni rămase în periodul suspinelor.* FILIMON, O. I, 203. *Nu lasă să treacă nici un period de rugăciune, fără să ofteze din adîncul inimei.* id. ib. 315. *Solul . . . a avut periode alternative de coborîre şi de înălţare dasupra nivelului mării.* ISIS (1862), 44. *Al doilea period a copilăriei.* CALENDAR (1862), 46/4. *Nu vorbim nemic despre periodul cel aventurier al vieţii* [lui Ion Vodă cel Cumplit]. HASDEU, I. V. 213. *În timpul periodului celui mai dureros a boalei . . . , m-a vegheat zi şi noapte un tînăr.* ALECSANDRI, T. 949. *Mîntuia de spus pe de rost . . . toată istoria Vechiului Testament împărţită în perioade.* CREANGĂ, A. 84. *În nici un period al ei sculptura antică n-a fost, poate, mai în stare a înfăţişa . . . asemenea scene.* ODOBESCU, S. III, 75. *Cunoştinţa acestei perioade servea celor vechi, subt numire de perioadă chaldeeană . . . , la prezicerea eclipselor.* CULIANU, C. 315. *În întîia perioadă, cuvîntul de viaţă fusese spus în Moldova.* IORGA, L. II, 4. *Cînd se va termina această perioadă de tensiune?* GALACTION, O. A. I, 49. *Terminînd inspecţia unei perioade de instrucţie, colonelul . . . avea să examineze compania.* BRĂESCU, O. A. II, 182. cf. DS. *Eram încă în perioada cînd făceam războiul.* SADOVEANU, O. VI, 428. *În ţările române, perioada medievală depăşeşte cu cîteva sute de ani ceea ce în Occident s-a convenit a se considera evul mediu.* OPRESCU, S. 166. *Nu înţelegi că trebuie să ajungem la capătul perioadei de instrucţie?* STANCU, R. A. V, 370, cf. DS. *Perioada de pregătire a alegerilor trebuie să constituie un prilej de puternică îmbunătăţire a muncii de partid*

SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 805. *În perioada de trecere de la capitalism la socialism, principala formă a legăturii economice între oraș și sat . . . este comerțul.* ib. 1954, nr. 2 885. *Istoria oricărei limbi ne arată . . . că într-o anumită perioadă a dezvoltării ei au funcționat anumite legi.* MACREA, F. 24. *Tata nu trece chiar prin cea mai bună perioadă din viața lui.* PREDA, R. 22. *Începuse perioada socialismului utopic.* S mai 1960, 80. *În această perioadă a început investigarea . . . fenomenelor microscopice.* CF 1962, 45. *Se fac ample lucrări pentru permanentizarea funcționării tuturor vilelor pe întreaga perioadă a anului.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 098. ✦ Subdiviziune a timpului geologic mai mică decît era. *Fiecare . . . să găsește prelungindene în stîncile feliuritelor perioade.* J. CIHAC, I. N. 425/25. *Denumirea perioadelor s-a dat după regiuni sau roci caracteristice, astfel: perioada cambriană, siluriană . . . , permiană.* GEOLOGIA, 63. *Era mezozoică se împarte în trei perioade: triasică, jurasică și cretacică.* DER. ✦ (Fiz.) *Perioadă de înjumătățire* = interval de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv. Cf. LTR². (Chim.) *Perioadă de inducție* = interval de timp necesar pentru ca o reacție să înceapă să se desfășoare cu viteza corespunzătoare condițiilor respective. *Prin adăugarea unei cantități de olefină . . . perioada de inducție poate fi suprimată.* LTR². *Distrugerea pe cale chimică a inhibitorilor micșorează pînă la dispariție perioada de inducție.* DER.

II. (Primează ideea de repetare) **1.** Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mișcarea sa, se află în aceeași situație relativă față de un anumit reper. Cf. CANTEMIR, IST. 16. *Acești planeți fac toate întoarcerile lor împregiurul soarelui înluntru de oarecare perioade hotărîte de timp.* AMFILOHIE, G. F. 96ʳ/9. *După cum sînt perioadele cometilor mai lungi au mai scurti.* id. ib. 124ʳ/3, cf. LEON ASACHI, B. 96/15, VÎRNAV, L. 140ᵛ/21. *Mutările totuși care luna le pricinuiește sînt suferitoare că cursul ei împrejurul pămîntului este totdeauna asemenea fiește cărui period proporțional.* SIBINEANU, C. 7/20. *Periodul călătoriei sale în giurul soarelui este de 1 212 zile.* AR (1832), 56²/40. *Eclipsele de lună și de soare întîmplate în cursul unei asemenea perioade se repetează . . . în perioada următoare.* CULIANU, C. 315. ◇ *Perioadă sidcrală* v. s i d e r a l. *Perioadă sinodică* v. s i n o d i c.

2. (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen, reproducîndu-se consecutiv valorile unei mărimi caracteristice acelui fenomen. Cf. ENC. TEHN. I, 111, LTR², DER.

3. (Mat.) Intervalul creșterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeași ordine, aceleași valori ale unei mărimi periodice. Cf. LTR². ✦ Mulțimea numerelor de o cifră care se repetă indefinit într-o fracție zecimală. Cf. LTR². ✦ (Învechit) Clasă (de numere); diviziune (de numere) care cuprinde două clase. *Să se știe că aicea săvîrșaște periodul cel dintîi al miilor.* AMFILOHIE, E. 8/18. *Pune un punt ca să se cunoască săvîrșirea periodului de milioane.* id. ib. 8/21. *Cîte perioade vor fi, atîtea punte pune.* id. ib. 9/1. *Numele perioadelor sînt începînd totdeauna de la dreapta: miimi, zăcimi, sutimi.* ASACHI, M. 6/13. *Un period se cuprinde din două clase, și anume: întîi se cuprinde din clasa sutelor de mii; al doilea period se cuprinde din clasa sutelor de milioane.* LAZARINI, M. 18/15.

4. Fiecare dintre cele șapte rînduri în care sînt aranjate, în ordinea maselor atomice crescătoare, elementele chimice din tabloul periodic al lui Mendeleev. *Tabloul periodic conține șapte perioade, cari cuprind un număr foarte variabil (2 . . . 32) de elemente.* LTR VI, 764. *Excepînd pe prima, fiecare perioadă începe cu un metal alcalin, toate perioadele, exceptînd pe ultima, se încheie cu cîte un gaz inert.* LTR² XVI, 53.

5. Interval de timp dintre două accese ale unei boli; p. e x t. accesul unei boli. *Perioadele pînă a treia zi vin mai rar, adecă la 5 sau la 8 ceasuri o dată, care ține cîte 20 sau 30 minuturi.* CHIRIACOPOL, D. Î. 41/23. ✦ (Popular; în forma *period*) Menstruație. Cf. BIANU, D. S. 461, ALR II 4 210/182, 520, 762, 791, 836.

III. (Primează ideea de unitate) **1.** Frază amplă și complexă sau reunire de mai multe fraze, care formează un ansamblu unitar și armonios datorită, în special, simetriei structurale. *Perioadele mari în, voroava și celui ce vorovește și celui ce povestire ascultă, la auzire și la pomenire, învățuială face.* CANTEMIR, IST. 128. *Mai multe puneri care una fără de alta nu să pol înțăleage să numesc perioduri.* CARTE TREB. II, 92/17. *Periodul estă zicere avînd numărul părților una de alta atîrnătoare cu deplinit înțeles.* DIACONOVICI-LOGA, O. 33/3. *Stanțiile cu strofele . . . sînt niște perioade poetice orînduite cu simetrie.* HELIADE, GR. P. 62/17. *Periodul este o compunere de mai multe frasuri.* PLEȘOIANU, C. 120/18. *A deprinde pe tineri întru citirea cea curată, . . . a apăsa citirea după duhul perioadelor, introducînd pe cititor în înțelesul celor scrise.* CR (1834), 281²/17. *Fraza și perioadele lui sînt mai grele la citit.* RUSSO, S. 59, cf. 77. *Perioada largă, bine proporțională, maiestoasă ni arată și ea pe un om care cunoștea mari modele literare.* IORGA, I. L. I, 540. *Legătura dintre elementele unei perioade trebuie să fie nu numai logică, ci și sintactică.* IORDAN, G. 243, cf. 244. *Nu-și putea isprăvi exordiul, căutîndu-l necontenit, pornind o perioadă nouă și șovăind iar.* SADOVEANU, E. 89. *Hasdeu renunță la perioadele ample și bogate, la cadențele oratorice ale lui Bălcescu.* VIANU, A. P. 140. *Unul din cîștigurile . . . artei scriitoricești a lui Odobescu a fost consolidarea perioadei bogate, cu numeroase determinări pe trunchiul a două sau trei propoziții principale.* id. M. 183. *Conjunctivul în periodul condițional se comportă exact în același mod.* SCL 1954, 322. *Pentru părțile unei perioade condiționale se folosesc termenii protază și apodoză.* DER.

2. Parte unitară dintr-o compoziție muzicală, alcătuită din mai multe fraze. Cf. DM, DN².

— Pronunțat: *-ri-oa-*. — Pl.: *perioade*. — Și: (astăzi rar) **periód** (pl. *perioade* și *perioduri*) s. n., (învechit) **periódă** s. f., **periódos** (pl. *periodusuri*) s. n.

— Din lat. **periodus, periodos,** ngr. **περιοδος,** fr. **période.**

PERIOÁRĂ¹ s. f. Diminutiv al lui p e r i e **(1)**; periuță **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, DM. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *O ciută mioară, La boi gălbioară, La păr perioară.* ANT. LIT. POP. I, 605. ✦ (Regional) Pensulă **(1)** (Ghimpați-București). Cf. ALRM II/I h 405/928.

— Pronunțat: *-ri-oa-*. — Pl.: *perioare*.

— **Perie** + suf. *-oară.*

PERIOÁRĂ² s. f. v. **păioară.**

PERIOÁRĂ³ s. f. v. **pernioară.**

PERIÓD s. n. v. **perioadă.**

PERIÓDĂ s. f. v. **perioadă.**

PERIÓDIC, -Ă adj. **1.** Care constă în parcurgerea repetată a aceleiași succesiuni de stări, care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp. Cf. DRLU. *Rapoturile periodice ce ni s-au trimis.* AR (1829), 113/17. *Acea periodică dispărțire a singelui . . . agiută foarte mult.* ALBINEȚ, M. 7/15. *Imensele abuzuri neregulate ale aristocraților . . . se prefăcură într-un venit periodic al fiscului.* HASDEU, I. V. 46. *Acest principe rennoește periodica tentativă a predecesorilor săi de a coprinde Chilia.* id. I. C. I, 9, cf. LEG. EC. PL. 198. *Ităscoalele periodice ale țărănimii de la 1888, 1894 și 1907.* SADOVEANU, E. 52. ◇ *Vînturi periodice* =

vînturi care își schimbă direcția după un anumit interval de timp sau care bat regulat într-o regiune, în anumite perioade ale anului. *A explicat vînturile periodice și curgerile mărilor.* GENILIE, G. 48/27, cf. PONI, F. 183. *Afară de vînturile permanente, găsim și vînturi periodice.* CIȘMAN, FIZ. I, 555. *Ploi periodice* = ploi care cad la intervale regulate de timp sau care cad într-o anumită perioadă a anului. *Sînt și ploi periodice, adecă . . . cu timpu său.* M. DRĂGHICI, F. III, 33r/7. *Vulcani periodici* = vulcani care devin activi la anumite intervale de timp. *Vulcanul . . . se stinge deocamdată, începînd peste cîtăva vreme iarăși a vărsa lavă și foc (vulcani periodici).* BARASCH, M. II, 36/13. *Sistemul periodic (al elementelor)* = (sistem de) clasificare a elementelor chimice după proprietățile lor (greutate atomică, număr de ordine etc.). Cf. MACAROVICI, CH. 8. *În prezentarea obișnuită a sistemului periodic, elementele sînt așezate într-un tablou.* LTR[2] XVI, 53. *Tabloul (sau tabelul) periodic al elementelor* = tabel care cuprinde elementele chimice, dispuse în șapte șiruri orizontale și nouă coloane verticale, potrivit sistemului periodic. Cf. LTR[2] XVII, 84, DER IV, 421. (Mat.) *Fracție (zecimală) periodică* = fracție zecimală în care, începînd de la un anumit șir, aceleași cifre se reproduc indefinit în aceeași ordine. *Să aflăm fracția născătoare a fracției zecimale periodice.* ELEM. ALG. 193/16. *Transformarea fracțiilor periodice în fracții ordinare.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. (Fiz.) *Mișcare periodică* = mișcare a unei particule care, începînd de la un anumit interval de timp, revine la aceeași stare de mișcare. Cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 24. ◇ (Adverbial) *Sînt stele . . . a căror strălucire se mărește și se micșorează periodic.* DRĂGHICEANU, C. 16. *Încep să se arăte . . . grădinile curate și inundate periodic cu pompe.* SADOVEANU, O. IX, 212. *Se vor organiza periodic . . . lecții și conferințe.* CONTEMP. 1949, nr. 224, 3/5. *Revista trebuie să informeze periodic cetitorii.* ib. 1956, nr. 494, 5/6. *Periodic, . . . Babighian suna la ușile clienților săi.* CĂLINESCU, S. 72. ✦ (Adesea substantivat) (Publicație) care apare la intervale regulate (săptămînal, bilunar, lunar, trimestrial etc.). *Nu să află astăzi în lumea politică neam . . . carele . . . să nu aibă în limba nației un jurnal periodic* (a. 1829). BV III, 614. *Numărul gazetelor Britaniei cei mari s-a ardicat la 252, din care . . . 15 era pe toată zioa, iar 40 periodice.* CR (1833), 44[1]/20. *S-a hotărît a se întocmi o foaie periodică.* GTN (1835), 1[1]/6. *Scrierile periodice lățite și propoveduite la toți.* GT (1838), 3[1]/47. *Publică prospectul unii foi periodice.* DACIA LIT. VII/4. *Între a fi lipsită națiunea de orice publicațiune periodică . . . sau a se supune la acelea condițiuni, alegerea în acea epocă era ușoară.* BARIȚIU, P. A. II, 656. *Unul din organele cele mai principale al opiniei publice este . . . presa periodică sau jurnalismul în special.* ROM. LIT. 52[2]/2. *Foile noastre periodice însemnează . . . și cuvîntul de literatură.* MAIORESCU, CR. I, 119. *Nu scrie în cărți sau în foi periodice.* CARAGIALE, O. IV, 280. *Măcar periodicele acestea să fi rămas cu totul scutite de unele trivialități.* CONV. LIT. XLII, 83. *Cu apariția Curierului și a Albinei, putem considera ca definitiv întemeiată presa periodică națională.* ARH. OLT. I, 56. *Se aflau în curent cu . . . publicațiile periodice ale țării.* SADOVEANU, O. XI, 419. *O sală e destinată cercetării periodicelor.* STANCU, U.R.S.S. 33. *Colecția de periodice . . . oferă uneori cercetătorilor prilejul unor descoperiri surprinzătoare.* V. ROM. ianuarie 1954, 188. *Periodicele . . . erau un cîmp al dezbaterilor.* LL I, 59. *Primele noastre periodice încearcă să redea noțiunile variate, moderne, printr-un lexic particular.* CONTRIBUȚII, II, 81. *La 1 februarie 1880 apare primul periodic românesc de specialitate.* L. ROM. 1959, nr. 2, 81. *Periodicile din Ardeal . . . înregistrează . . . mai amplu apariția „Cugetărilor".* VARLAAM-SADOVEANU, 214. *Nu sînt considerate periodice publicațiile în foileton.* LTR[2]. ✦ (Despre boli) Care se manifestă prin accese intermitente care revin la intervale regulate; (despre manifestări ale bolilor) care revine la intervale regulate. *Friguri periodice (febris intermitens) . . . care mai cu osebire izvorăsc din umflătura splinii.* APA MINER. 18/1. *Emoroidele se împart: . . . în periodice (de timpuri hotărîte) și simptomatice (numai după întîmplare).* CORNEA, E. I, 11/19. [Această boală] *se împarte în . . . iute și îndelungată și în periodică (cu răstimpuri).* id. ib. 63/3. *Se auzi din Moldova cum că Lăpușneanul . . . căzu într-un feli de copilărie periodică.* HASDEU, I. V. 12.

2. (Astron.) Care se referă la perioadă **(II 1)**, privitor la perioadă, care ține o perioadă sau mai multe; (învechit) periodicesc. [Cometă] *al cărie drum periodic era de 575 de ani.* AMFILOHIE, G. F. 124v/3. *Mișcarea lunii una este periodică, alta sinodică.* SIBINEANU, C. 32/16. *În giurul pămîntului călătorește în cale eliptică de către apus spre răsărit în 27 zile . . . care timp se numește lună periodică.* RUS, I. I, 12/20. *Luna . . . se mișcă împregiurul pămîntului . . . Această revoluciune se face în 27 de zile și (aproape) 8 ore; și se numește o lună periodică.* LAURIAN, M. IV, 196/21, cf. CULIANU, C. 50.

— Pronunțat: *-ri-o-.* — Pl.: *periodici, -ce.*

— Din lat. **periodicus**, ngr. **περιοδικός**, fr. **périodique.**

PERIODICAMÉNTE adv. (Rar) În mod periodic. Cf. SFC II, 197.

— Pronunțat: *-ri-o-.*

— Din fr. **périodiquement.**

PERIODICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Astron.; învechit) Periodic **(2)**. *Cunoștința despre mișcările periodicești a trupurilor celor cerești.* MOLNAR, I. 61/26. *Ocolul periodicesc este acela pe care îl săvîrșește luna împrejurul pămîntului întreg.* EPISCUPESCU, O. Î. 358/29, cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-ri-o-.* — Pl.: *periodicești.*

— **Period** + suf. *-icesc.* Cf. rus. **периодический.**

PERIODICÉȘTE adv. (Învechit) În mod periodic **(1)**, unul după altul, rînd pe rînd (și la anumite intervale de timp). *Domnitorilor de astăzi vor succeda, periodicește și pe rînd, domnii cei doi, aflătorii în capitala împărăției* (a. 1819). URICARIUL, I, 128. *De vom împărți prin 7 numerile 1, 10, 10^2, 10^3 . . . , rămășițile vor fi 1, 3, 2, 6, 4 și 5; după acestea, periodicește, aflăm iarăși pe aceste rămășițe care urmează din cele de sus.* HELIADE, A. 27/12, cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-ri-o-.*

— **Period** + suf. *-icește.*

PERIODICITÁTE s. f. Proprietate a unei mărimi, a unui fenomen sau a unei acțiuni de a fi periodică **(1)**; revenirea, repetarea periodică a unui fenomen, a unei acțiuni etc. Cf. NEGULICI. *Guta are crizele ei, repaosele ei și periodicitatea ei.* MAN. SĂNĂT. 277/12. [Această revărsare] *depinde de intensitatea mareelor, de periodicitatea petelor solare, de direcția vînturilor.* CIȘMAN, FIZ. I, 545, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ali semn timpuriu al bolii ulceroase este periodicitatea.* ABC SĂN. 372. ◇ *Periodicitatea elementelor* = repetarea proprietăților chimice la elementele chimice cu structură analogă și cu număr atomic diferit, care formează un grup și care sînt cuprinse în aceeași coloană din tabloul periodic al elementelor. Cf. MACAROVICI, CHIM. 219, DM, DN[2]. *Legea periodicității* = lege chimică pe care se bazează sistemul periodic al elementelor. *Legea periodicității, așa cum a fost formulată de Mendeleev, a fost o reflectare genială a dialecticii formei chimice de mișcare a materiei.* CF 1961, 428. *Periodicitate de rodire* sau *periodicitatea rodirii* = însușire a pomilor fructiferi de a alterna un an de rod bogat cu unul de rod (extrem de) scăzut. *Periodicitatea rodirii provoacă pomiculturii pierderi economice importante.* LTR[2].

— Pronunțat: *-ri-o-.* — Pl.: (rar) *periodicități.*

— Din fr. **périodicité.**

PERIODÍSM s. n. (Biol.) Proprietate a unor funcții fiziologice de a se repeta la intervale de timp regulate. Cf. DER.

— Pronunțat: *-ri-o-*.
— **Perioadă** + suf. *-ism.*

PERIODIZÁ vb. I. Tranz. A stabili perioade (I) în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărți pe perioade. Cf. DM, SFC III, 108.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Prez. ind.: *periodizez.*
— **Perioadă** + suf. *-iza.*

PERIODIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care folosește perioada **(III 1)**, caracterizat prin perioade; (neobișnuit) periodologic. *A dori să spună numeroase lucruri într-un spațiu relativ limitat și a dori să nu lase nimic afară, din cele ce poate spune, este îndoitul resort al tehnicii periodizante a lui N. Iorga.* VIANU, A. P. 162.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *periodizanți, -te.*
— De la **perioadă.**

PERIODIZÁRE s. f. Acțiunea de a periodiza și rezultatul ei. *Știința istorică din țara noastră a dat o periodizare istoriei patriei noastre.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 7/1. *O altă problemă... e aceea a clasificării limbilor și a periodizării stadiale.* CV 1950, nr. 5, 4. *Trebuie să ținem seama de periodizarea științifică a istoriei medii.* V. ROM. ianuarie 1954, 199. *Studiul legilor interne ne ajută la periodizarea istoriei limbii.* MACREA, F. 19. *Studiu despre periodizarea istoriei versului românesc.* L. ROM. 1959, nr. 2, 59. ✦ (Mod de) împărțire în perioade **(II 4)** a elementelor chimice. *Mendeleev a descoperit primul legătura dintre elemente, periodizarea lor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 803.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *periodizări.*
— V. **periodiza.**

PERIODOLÓGIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Periodizant. *Odobescu a dat construcției periodologice un evident progres față de acele ale înaintașilor.* VIANU, M. 207.
— Pronunțat: *-ri-o-.*— Pl.: *periodologici, -ce.*
— De la **perioadă.**

PERIODONTÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a periostului dintelui; (rar) pericimentită. *Periodontita poate apărea în urma unui traumatism.* ABC SĂN. *Profilaxia periodontitei constă în tratamentul la timp a dinților cariați.* ib.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *periodontite.*
— Din fr. **périodontite.**

PERIODÓNȚIU subst. Țesut care înconjură dintele. *Periodontita infecțioasă apare atunci cînd în periodonțiu pătrunde o infecție prin caria dentară.* ABC SĂN.
— Pronunțat: *-ri-o-don-*.
— Cf. fr. périodonte.

PERIÓDOS s. n. v. **perioadă.**

PERIÓI s. m. (Rar; peiorativ) Augmentativ al lui perie **(1)**; om lingușitor; periuță **(1)**. *Ăștia sînt perioii șefului și te lucrează cînd nici nu ai de gînd.* P. CONSTANT, R. 105, cf. BUL. FIL. IV, 146.
— Pronunțat: *-ri-oi.* — Pl.: *perioi.*
— **Perie** + suf. *-oi.*

PERIONÍXIE s. f. v. **perionixis.**

PERIONÍXIS subst. Îmbolnăvire a zonei de piele din jurul unghiei, provocată mai ales de stafilococi sau de ciuperci. Cf. ABC SĂN.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Și: **perionîxie** s. f. D. MED.
— Din fr. **périonyxis.**

PERIORISEÁLĂ s. f. (Învechit) Limită, îngrădire. Cf. POLIZU.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *perioriseli.*
— **Periorisi** + suf. *-eală.*

PERIORISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A restrînge, a limita, a mărgini; a constrînge. *Egumenii... periorisind urmarea ocirmuirii mănăstirilor numai la a lor voință* (a. 1816). GĂLDI, M. PHAN. 225. *Se văd periorisiți a nu cuprinde mai mult loc oscbit decît 15 stînjeni în lung* (a. 1826). URICARIUL, XIX, 53, cf. POLIZU, CIHAC, II, 685, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Intranz. A interzice (printr-o hotărîre). *Iar la leat 1822... a fost periorisit ca la băcănie i la baltă să nu se amestece* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 338.
2. A închide; a izola. *Ca să întîmpine întîmplătoarea primejdie care poate să o aducă acest ticălos, l-au periorisit la închisoare* (a. 1822). GĂLDI, M. PHAN. 226. *Încă să află această boală și pe care ocîrmuirea locală l-au periorisit cu pază.* BULETIN, F. (1838), 105²/3. *Era mai nainte o barbarie teribilă d-a lega pe idrofobi cu lanțuri ca cîini turbați, a-i periorisi ca ciumați.* ISIS (1862), 46. *Să se periorisească negreșit satele zmreduite de la Slam Rimnic ca nu care cumvaș călători, ieșind curați din carantina hotarului, să se compromețuiască pînă la a lor sosire în București.* CR (1831), 167ᵇ/16. *Un turc a căria casă s-a periorisit de ocîrmuirea locală.* BULETIN, G. (1840), 30¹/18. ✦ A părăsi (un loc). (Refl. pas.) *Asemenea bănuială de molevmă s-a dovedit și la o casă din satul Lița, ...și pe loc s-au periorisit atît casa aceea... cît și tot satul* (a. 1830). ARH. OLT. VII, 309.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Prez. ind.: *periorisesc.*
— Din ngr. **περιορίζω.**

PERIORISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a periorisi.
1. Restrîngere, limitare; îngrădire. Cf. periorisi **(1)**. *Spre a nu urma un feliu de periorisire dritului cuiva* (a. 1833). GĂLDI, M. PHAN. 226. *Aceasta s-au chibzuit spre periorisirea neîngrădirei... în privire către aceste obiecturi și spre a să feri pe lăcuitori de vreun feliu de împilare.* BULETIN, F. (1833), 158¹/36, cf. POLIZU, LM, I. BRĂESCU, M. 69. ✦ Interdicție. *Să comandarisească un slujitor vrednic ca să ducă pe Ioan Pani pînă la moșia... unde să-l așeze sub periorisire de a nu ieși nicicum de acolo* (a. 1848). GĂLDI, M. PHAN. 226.
2. Izolare. Cf. periorisi **(2)**. *Un sistem întreg de izolare (periorisire carantinească sau lăzăret) pentru oamenii atacați d-o boală foarte lipicioasă.* BARASCH, I. 13/15.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *periorisiri.*
— V. **periorisi.**

PERIORISÍT, -Ă adj. (Învechit; și substantivat) (Om) care a fost internat, izolat (undeva). *D. Catargiu periorisitul Urichenii* (a. 1848). GĂLDI, M. PHAN. 226.
— Pronunțat: *-ri-o-*. — Pl.: *periorisiți, -te.*
— V. **periorisi.**

PERIÓST s. n. Membrană conjunctiv-fibroasă care învelește osul; (învechit) pielea oaselor. *Periostio care acopere oasele.* AMFILOHIE, G. F. 257ᵛ/13. [Oasele] *pe dinafară sînt învăluite într-o cămașă numită periost.* POLIZU, P. 6/3. *Toate oasele sînt îmbrăcate pe dinafară cu o membrană foarte subțire ce se numește periost.* KRETZULESCU, A. 12/2, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Oasele sînt acoperite cu o peliță lucitoare numită periost.* ENC. VET. 4, cf. ENC. AGR., DL, DM. *Osul fracturat se vindecă de la sine pentru că periostul (foița care învelește osul) are un mare rol în vindecare.* BELEA, P. A. 105. *Prin stratul său intern..., periostul participă la formarea țesutului osos.* DER. ◇ *Periost alveolar* = țesut fibros conjunctiv care se află în spațiul dintre alveola dentară și rădăcina dintelui și care fixează rădăcina în alveolă. DER.
— Pronunțat: *-ri-ost.* — Pl.: *periosturi.* SCRIBAN, D. — Și: (învechit) **perióstio** s. n.
— Din fr. **périoste.** — **Periostio** < it. **periostio.**

PERIÓSTIO s. n. v. **periost.**

PERIOSTÍT s. n. v. **periostită.**

PERIOSTÍTĂ s. f. (Boală care se manifestă prin) inflamarea periostului. *Dinții . . . ce pălimesc de periostit la rădăcini trebuiesc scoși.* POLIZU, T. 115/12, cf. BIANU, D. S. *Inflamația . . . periostului (cămașa osului) se numește periostită.* ENC. VET. 8, cf. 14. *Periostita cronică are o evoluție lungă.* ABC SĂN., cf. DER.
— Pronunțat: *-ri-os-*. — Pl.: *periostite.* — Și: (învechit) **periostít** s. n.
— Din fr. **périostite.**

PERIOSTÓZĂ s. f. (Med.) Umflare sau îngroșare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. Cf. BIANU, D. S., ENC. VET. 8, DN², D. MED.
— Pronunțat: *-ri-os-*. — Pl.: *periostoze.*
— Din fr. **périostose.**

PERIÓZ subst. (Regional) Crivăț. *Vînturile au o foarte mare influență la mare asupra prinsorii . . . Sînt foarte bune: vara, vîntul de sud (mareana), iar toamna, crivățul (perioz).* ANTIPA, F. I. 270.
— Cf. tc. p o y r a z.

PERIPATÉTIC, -Ă adj. Care este întemeiat de Aristotel, care urmează doctrina lui Aristotel; care ține de peripatetism, privitor la peripatetism. Cf. DRLU. *S-au făcut multe sfădiri între filozofii cei stoicești și cei peripatetici.* GOLESCU, E. 168/22. *Imaginația lui se înalță pînă la al noulea cer, devine filozof peripatetic.* FILIMON, O. I, 372, cf. PROT.-POP., N. D. *Ibrăileanu era tot atît de interesant și ca profesor, pe catedră (ori în redacție), și ca maestru peripatetic.* GALACTION, A. 62, cf. DM, DN², DER. ✦ (Adverbial) În felul peripateticienilor. *La Sibiu, dispuța se făcea în doi și de cele mai multe ori peripatetic, pe drumul din jurul Dumbrăvii.* BENIUC, M. C. I, 144. ✦ (Substantivat) Peripatetician. Cf. STAMATI, D. *Primii peripatetici, școlari ai lui* [Aristotel], . . . *introduc judecățile hipotetice.* MAIORESCU, L. 50.
— Pl.: *peripatetici, -ce.*
— Din fr. **péripatétique.** Cf. lat. p e r i p a t e t i c u s, ngr. περιπατέιν.

PERIPATETICIÁN s. m. Adept al peripatetismului, p e r i p a t e t i c; p. e x t. intelectual căruia îi place să discute, plimbîndu-se. *Slava aceasta a peripatisienilor este supusă la mari greutăți.* VÎRNAV, F. M. I, 40ᵛ/17, cf. id. L. 141ʳ/12. *Masa o prelungeam pînă spre miezul nopții la vorbă, pe care o urmam la aer liber cutreierînd, calmi peripateticieni, uliție pustii prin mahalale necunoscute.* M. I. CARAGIALE, C. 37, cf. DN². *Printre cei mai cunoscuți peripateticieni se numără: Teofrast, Eudem din Rodos.* DER III, 716.
— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *peripateticieni.* — Și: (învechit, rar) **peripatisián** s. m.
— Din fr. **péripatéticien.**

PERIPATETICÍSM s. n. (Rar) Peripatetism. DM, DN².
— **Peripatetic** + suf. *-ism.*

PERIPATETÍSM s. n. Nume dat doctrinei filozofice a lui Aristotel și a adepților săi; (rar) peripateticism. Cf. DM, DN².
— Din fr. **péripatétisme.**

PERIPATISIÁN s. m. v. **peripatetician.**

PERIPATETIZÁ vb. I. I n t r a n z. (Livresc) A discuta plimbîndu-se (după obiceiul lui Aristotel). Cf. DN².
— Prez. ind.: *peripatetizez.*
— **Peripatetic** + suf. *-iza.*

PERIPEȚÍE s. f. Întîmplare sau serie de întîmplări și de incidente neprevăzute (și de obicei neplăcute). *Ca oamenii, și limbile își au peripețiile, dizgrațiile, calamitățile lor.* HELIADE, O. II, 387. *Confundă tare unele peripeții din aceea bătălie.* BARIȚIU, P. A. II, 439. *Politica moldoveană se află pusă în luptă cu acea franceză. Să urmărim peripețiele.* HASDEU, I. V. 51. *Povestește cu de-amănuntul toate peripețiile prin care a trecut.* CARAGIALE, O. II, 7. *Gogu profită să se plîngă iarăși de peripețiile călătoriei.* REBREANU, R. I, 156. *Îmi perindez pe dinaintea ochilor tot zbuciumul, . . . toate peripețiile.* GALACTION, A. 205. *După atîtea peripeții, Cineva trebuie să fie pedepsit.* CAMIL PETRESCU, T. III, 470. *Dinu, în schimb, era fericit la culme de această călătorie plină de atît de plăcute peripeții.* C. PETRESCU, Î. I, 154. *Visez cîteodată o viață . . . plină de peripeții sălbatece.* id. C. V. 167. *Povestea entuziasmat . . . peripețiile revistei.* BRĂESCU, O. A. I, 266. *Ia parte la toate peripețiile și emoțiunile expediției.* SADOVEANU, O. X, 491. *Urmărisem cu lacrimile în ochi . . . peripețiile emigranților din Brazilia.* BART, S. M. 32. *O viață plină de peripeții și miracole se deschide înaintea sa.* CĂLINESCU, S. 317. *Pe aceste locuri s-au desfășurat peripețiile crude ale războaielor de secesiune.* RALEA, O. 10. *Povesteau . . . peripețiile prin care trecuseră.* STANCU, R. A. III, 31. *Îl tîrau într-un vălmășag de peripeții năsîlnice și scălîmbe.* V. ROM. februarie 1954, 7. *Continuă să dea amănunte despre peripețiile ipohondriei de care suferea tatăl.* PREDA, R. 31. ✦ S p e c. Șir de întîmplări neprevăzute, impresionante, prezentate într-o operă literară. *Aceste două opere . . . nu sînt niște romanțuri în cari să se desfășure peripețiile unei intrigi.* GHICA, S. 63. *Legenda capătă țesătura unor peripeții în genul acelora din romanele cavalerești.* LL I, 31. *În romanul haiducesc, lupta de clasă cedează adesea locul peripețiilor epice.* V. ROM. iunie 1957, 174.
— Pl.: *peripeții.*
— Din fr. **péripétie.**

PERIPIISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A îngriji; p. e x t. a mîngîia, a alinta, a liniști. *Stăpînii îl îmbuna și-l peripiisea.* R. POPESCU, CM I, 568. *Cu cît îi peripiise, cu atîta mai mult li să îndoia frica.* IST. AM. 29ᵛ/16. *Pă cît veneam mai bogat din călătorii, cu atît mai mult mă iubea și mă peripiisea.* GORJAN, H. II, 68/28. *Un capital spre a putea întîmpina fără prelungire furiile acestei boale și a peripi(i)si și pe ticăloșii bolnavi* (a. 1818). GÁLDI, M. PHAN. 226.
— Pronunțat: *-pi-i-*. — Prez. ind.: *peripiisesc.*
— Și: **piripisí** vb. IV. GÁLDI, M. PHAN. 226.
— Din ngr. **περιποίησα** (aor. al lui *περιποιῶ*).

PERIPÍISIS subst. (Învechit) Grijă; p. e x t. afabilitate, curtoazie, politețe. *Au dat și răspunsul cărții măriii-sale, scriindu-i cu cinste și cu mult peripiisis.* R. POPESCU, CM I, 560. *Pă solul acest după urmă în mare cinste și bună peripiisis îl au* (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 226. *Spre semn de bună cugetare a noastră și de peripiisis către tine* (a. 1812). ap. TDRG. *Acolo am fost primiți cu multă peripiisis și cinste de toți cei mari.* VĂCĂRESCUL, IST. 297.
— Pronunțat: *-pi-i-*.
— Din ngr. **περιποιησις.**

PERIPIITICÓS, -OÁSĂ adj. (Grecism învechit) Afabil, curtenitor, politicos. *Cu un tropos foarte peripiiticos* (a. 1782). GÁLDI, M. PHAN. 226.
— Pronunțat: *-pi-i-*. — Pl.: *peripiiticoși, -oase.*
— Din ngr. **περιποιητικός.**

PERIPÍSCĂ s. f. (Învechit) Corespondență (legată de un litigiu, de o neînțelegere); p. e x t. motiv (de proces), pricină, ceartă. *Spre curmare peripiscilor pentru feliul pînzii sacilor* (a. 1829). FURNICĂ, ap. PAPAHAGI, C. L. *După destulă peripiscă urmată i jalbe primite de la amîndouă părțile . . . , au încheiat rezoluție* a. 1839). URICARIUL, V, 11/18. *Să conteniască această peripiscă* (a. 1844). ib. III, 44/16, cf. STAMATI, D. III/2.

Aș avea să-i pristavlisesc [ministrului] *o jalbă în predmetul unei peripiște ce am cu niște răzeși.* ALECSANDRI, T. 1357, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CONTRIBUȚII, I, 24.
— Pl.: *peripiști* și *peripiște.*
— Din rus. **переписка.**

PERIPLEUMONÍE s. f. v. **peripneumonie.**

PERIPLIGÍE s. f. (Med.; învechit) Paralizie totală. *Peripligia sau totala apoplesie.* CORNEA, E. I, 63/22.
— Pl.: *peripligii.*
— Cf. peri-, hemiplegie.

PERIPLIÓTURI s. n. pl. (Argotic; în expr.) **A lua** (pe cineva) **în periplioturi** = a bate, a pălmui (pe cineva). Cf. BUL. FIL. IV, 124.
— Din rus. **переплёт** „belea, dambla".

PERÍPLIPSIS s. n. v. **perilipsis.**

PERIPLIZÓN s. n. (Familiar, rar; în expr.) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în periplizon** = a-și bate joc (de cineva sau de ceva), a rîde (de cineva sau de ceva). *Atunci n-ați mai lua atît de ușuratec în periplizon sentimentul la care s-a înălțat Todiriță.* C. PETRESCU, O. P. II, 235, cf. BL IV, 108, BUL. FIL. VI, 177, IORDAN, STIL. 319, GÁLDI, M. PHAN. 226, SFC III, 15. **A vorbi în periplizoane** = a face aluzii mușcătoare. Cf. BL IV, 108.
— Pl.: *periplizoane.*
— Din ngr. **περιπαίζων.**

PERIPLOCÁT subst. (Învechit) Țesătură cu desen neobișnuit. *Saciac de Olanda, adecă materie cusută, periplocat* (a. 1822). GÁLDI, M. PHAN. 226.
— Cf. ngr. **περίπλοκος** „complicat".

PERÍPLU s. n. (Livresc) Expediție sau (lungă) călătorie pe mări și oceane; p. ext. peregrinare, călătorie (lungă și adesea anevoioasă). *În treizeci de ani de periple, am plutit mai mult poate decît laolaltă toți corăbierii străbuni.* M. I. CARAGIALE, C. 94. *Marilor corăbii le sînt rezervate mari periple.* PERPESSICIUS, M. IV, 399, cf. SCL 1969, 329.
— Pl.: *periple.*
— Din fr. **périple.**

PERIPNEUMENÍE s. f. v. **peripneumonie.**

PERIPNEUMONÍE s. f. (Învechit) Numele unor afecțiuni pulmonare; spec. pneumonie. *S-a întîmplat de au murit cîțiva oameni de peripleumonie* (a. 1785). GÁLDI, M. PHAN. 226. *Vărsatul . . . e împreunat cu peripneumenia.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 57/5. *Aprinderea peptului sau peripnevmonia au curgerea de pept.* VULCAN, T. 68, cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 205/1. *Peripnevmonia adevărată sau giunghiul.* CORNEA, E. I, 123/12, cf. NEGULICI, MAN. SĂNĂT. 333/13. *Mor mai puțini oameni, mai cu seamă copii, iarna, de peripneumonie.* BARASCH, I. 81/2, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SFC III, 15.
— Pronunțat: *-pne-u-.* — Și: **peripneumenie, peripnevmonie, peripleumonie** s. f.
— Din lat. **peripneumonia,** ngr. **περιπνευμονία, περιπλευμονία,** fr. **péripneumonie.**

PERIPNEVMONÍE s. f. v. **peripneumonie.**

PERIPTÉR s. n. Edificiu înconjurat pe toate părțile de o galerie cu coloane. Cf. DN², DER. ◇ (Adjectival) *Templu peripter.* NAUM, IST. ART. 172, cf. LTR².
— Pl.: *periptere.*
— Din ngr. **περίπτερος,** fr. **périptère.**

PERISÁBIL, -Ă adj. Care este expus să se strice, să se distrugă, să se altereze, care își păstrează integral calitățile un timp limitat. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., OPRESCU, S. 169. *Va pune la dispoziția unităților . . . vagoanele necesare pentru transportul legumelor și fructelor perisabile.* BO (1951), 809, cf. DM. *Vagoane izoterme, pentru transportul mărfurilor perisabile.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Au fost modernizate cele două depozite de stocat alimentele perisabile.* ib. 1965, nr. 6 574, cf. LTR². *Ministerul . . . răspunde de crearea ambalajelor pentru produsele perisabile.* RL 1967, nr. 7 005. ◇ Fig. [Criticii] *pun accentul necesar în sensul delimitării ideilor pozitive de cele perisabile.* V. ROM. decembrie 1963, 189.
— Pl.: *perisabili, -e.*
— Din fr. **périssable.**

PERISABILITÁTE s. f. Însușirea a ceea ce este perisabil. *Oficiul central al prețurilor . . . propune și aplică normele privitoare la cuantumul cotelor de perisabilitate în prețul de vînzare.* LEG. EC. PL. 249. *Coeficientul de risc (rebuturi, perisabilitate și întreruperi în producție).* ib. 259.
— **Perisabil** + suf. *-itate.*

PERISCÓP s. n. Instrument optic în care razele de lumină sînt abătute de mai multe ori de la linia dreaptă, cu ajutorul oglinzilor sau al prismelor cu reflexie totală, și care servește la observarea unui punct inaccesibil ochiului observatorului. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Aveți aci deocamdată un microscop, un telescop, un periscop.* ARGHEZI, C. J. 184, cf. DL, DM, DN. *Periscoape pot fi considerate și instrumentele medicale care servesc la explorarea și examinarea cavităților interne ale corpului omenesc.* LTR². *Periscopul este folosit pentru a permite unui observator care se găsește într-o tranșee . . . să observe cîmpul de luptă.* DER. ◇ *Periscop solar* = aparat special care fotografiază poziția discului solar pe bolta cerească în raport cu orizontul. Cf. LTR².
— Pl.: *periscoape.*
— Din fr. **périscope.**

PERISCÓPIC, -Ă adj. (Despre lentile) Care are una dintre fețe plană sau concavă și cealaltă convexă; care aparține unui periscop, care este montat la un periscop. Cf. DN².
— Pl.: *periscopici, -ce.*
— Din fr. **périscopique.**

PERISFÉRĂ s. f. Înveliș intern al pămîntului, care s-ar întinde de la adîncimea de 100 km pînă la 1 200 km și care se presupune că este constituit în cea mai mare parte din compuși ai siliciului și magneziului; sima. Cf. DN², DER.
— Din fr. **périsphère.**

PERISÍP s. n. Fîșie de pămînt la malul mării care închide un liman sau o lagună. *Perisipurile sînt frecvente la țărmul nordic și nord-vestic al Mării Negre.* DER.
— Pl.: *perisipuri.*
— Etimologia necunoscută. Cf. rus. **пересып(ать).**

PERISÍSTOLĂ s. f. (Fiziol.) Interval de timp între sistolă și diastolă. Cf. DN².
— Pl.: *perisistole.*
— Din fr. **périsystole.**

PERISODACTÍL s. n. (La pl.) Ordin de mamifere digitigrade cu un număr impar de degete; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin; imparicopitat, imparidigitat. *Calul e un animal care face parte din clasa mamiferelor, ordinul perisodactilelor.* ENC. VET. 1. *Rinoceru face parte din ordinul perisodactilelor.* SCRIBAN,

D. *Perisodactilele . . . cuprind cinci grupe: trei actuale . . . şi două dispărute.* LTR², cf. DER.
— Scris şi: (după fr.) *perissodactyl.* ENC. AGR. — Pl.: *perisodactile.*
— Din fr. **périssodactyle.**

PERISPÉRM s. n. Ţesut vegetal care acumulează substanţele nutritive de origine nucleară aflate în unele seminţe ale plantelor. *Sămînţa . . . şi embrionul . . . constituiesc un corp . . . adesea reprezentat . . . printr-un anex de ţesătură numită . . . perisperm.* GBECESCU, FL. 4, cf. ALEXI, W. *Nucleul poate fi resorbit sau poate persista ca un ţesut nutritiv (perisperm).* SANDU-ALDEA, S. 147. *Endospermul este oleaginos, iar perispermul e făinos.* ENC. AGR. *După fecundaţie, celulele respective ale perispermului se multiplică intens şi se încarcă cu amidon.* LTR². *La unele plante care nu conţin albumen, sc dezvoltă numai perispermul.* ib.
— Pl.: *perisperme.*
— Din fr. **périsperme.**

PERISPÉRMIC, -Ă adj. Care aparţine perispermului, privitor la perisperm, prevăzut cu perisperm. *Embrionul perispermic.* GRECESCU, FL. 15, cf. 12.
— Pl.: *perispermici, -ce.*
— Din fr. **périspermique.**

PERISPÓMEN s. n. Accent circumflex în limba greacă; p. ext. cuvînt care poartă accent circumflex pe silaba finală. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 323. *Acest feliu de cuvînt să numeşte perispomenon adecă cu împrejur încovăiare însămnat.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 15ʳ/9, cf. I. GOLESCU, C. *De altă parte iarăş văzu cum că unii întrebuinţează la scrierile sale . . . perispomeni şi cîte alte postriţături pe deasupra slovelor.* FL (1838), 62¹/21. *Toată lumea se aruncase în dasii şi perispomeni . . . , căci la şcoala publică se învăţa numai greceşte.* NEGRUZZI, S. I, 3, cf. DN². ◇ Fig. *Cu perispomenile mîndrii, slava şi numele zburătoarelor preste ceriuri ridica.* CANTEMIR, IST. 98.
— Accentuat şi: *perispomén.* — Pl.: *perispomene* şi (m.) *perispomeni.* — Şi: **perispómenă** (CANTEMIR, I. I. II, 323) s. f., **perispómenon** subst.
— Din ngr. **περισπωμένη, περισπωμένον.**

PERISPÓMENĂ s. f. v. **perispomen.**

PERISPÓMENON subst. v. **perispomen.**

PERISTÁLTIC, -Ă adj. (În sintagmele) *Mişcare peristaltică* sau (învechit) *motiv peristaltic* = mişcare de contracţie a stomacului ori a intestinului (mergînd de sus în jos, pentru a face ca alimentele să fie împinse de-a lungul tubului digestiv) sau a inimii (care se propagă ondulatoriu). *Pericardul sau învălişul inimii era unul singur, dar coprindea în sine două inimi astfel de legate împreună încît în toată viaţa mişcările peristaltice trebuia să se facă tot într-aceeaşi vreme.* CB (1829), 313²/14, cf. KRETZULESCU, A. 292/15. *Neîncetata mişcare peristaltică şi antiperistaltică (stingătoare şi destingătoare) a stomahului şi a maţelor.* CORNEA, E. I, 178/5, cf. II, 126/31, NEGULICI. [Apele minerale] *zoresc atît motivul peristaltic cît şi sistema secreţiunilor şi excreţiunilor.* DESCR. APE, 33/9. *Mişcarea peristaltică (mişcarea care strînge maţele şi printr-aceasta facilitează mistuirea).* ib. 80/16, cf. DN².
— Pl.: *peristaltici, -ce.*
— Din fr. **péristaltique.**

PERISTALTÍSM s. n. (Fiziol.) Mecanismul mişcărilor peristaltice. *Apare la un moment dat fenomenul de peristaltism, caracterizat prin faptul că unele părţi din ventricul intră în contracţie, în timp ce alte părţi sînt în diastolă.* DANIELOPOLU, F. N. II, 31. *Unele* [medicamente] *. . . scad peristaltismul intestinal.* BELEA, P. A. 263, cf. DER.
— Din fr. **péristaltisme.**

PERÍSTAS s. n. şi f. (Învechit) Situaţie, conjunctură, împrejurare, circumstanţă; eveniment (neplăcut), incident. *Peristasurile a se cerca supt pravilă nu cade.* CANTEMIR, IST. 217. *Din peristasis al vremei ce este cunoscută la toţi deobşte, satele ţerei s-au îngreuiat* (a. 1798). GÁLDI, M. PHAN. 226. *Acela se poate îndoi carele . . . nu ştie cumplitele peristasuri ale războiului.* MAIOR, IST. 11/20. *Miniosul . . . , după osebite peristasuri, cu osebite chipuri îşi învaţă faţa.* id. P. II/22. *Fieşcarele din noi . . . este datoriu a ajuta la o peristasis ca aceea de pătimirea fraţilor noştri creştini* (a. 1808). GÁLDI, M. PHAN. 226. *Pe cît ştiutele peristasii şi iuţelile vremii ne-au slobozit* (a. 1809). TES. II, 340. *Să nu se socotească amelie, ci peristasis al vremii* (a. 1814). în CONTRIBUŢII, III, 79. *Pă la schele n-au fost trebuinţe de cercetări, că din peristasis al vremii nu s-au putut pogorî sare pentru vînzare* (a. 1822). DOC. EC. 247. *Pentru peristasis ce s-au întîmplat . . . să fie şi ei îngăduitori* (a. 1824). ib. 319. *În tristele peristasis în care se află acum ţara.* ODOBESCU, S. I, 325.
— Accentuat şi: *peristás.* — Pl.: *peristasuri* şi *peristasii.* — Şi: **perístasis** subst. (invar.).
— Din ngr. **περίστασις.**

PERÍSTASIS subst. (invar.) v. **peristas.**

PERISTÍL s. n. Galerie interioară sau exterioară formată dintr-un şir de coloane, care mărgineşte o clădire, o curte, o sală; ansamblul acestor coloane. *Ieşind din teatru, ajunse îmbulzit de mulţime în coprinsul peristilului.* GTN (1836), 36²/16. *La faţada principală să suie deasupra unui peristolu, care îi suspendat cu şasă stîlpi.* KOGĂLNICEANU, S. 89, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Se aruncă pe treptele peristilului.* CR (1848), 28²/66, cf. STAMATI, D. *Înaintea peristilului bisericei, descărcîndu-se din galeră, se depusă obiectele cele rare.* CALENDAR (1855), 114/9, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 232/20, BARCIANU, V. *Planul lipsit astăzi de peristilul sau tinda deschisă exterioară ce s-a dărîmat.* ODOBESCU, S. I, 389, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se înşirau mari blocuri de piatră cu coloane dorice sau cu pilaştri încununaţi de capiteluri în ordinul ionic, formînd peristil.* CĂLINESCU, S. 493. *Curtea interioară cu peristil Încîntă.* T iulie 1964, 35. ✦ A doua curte interioară a clădirilor romane, închisă şi mărginită de porticuri şi rezervată vieţii domestice, familiale. Cf. NAUM, IST. ART. 172. *La Pompei, coloane suple, susţinînd peristilul ori atriumul, alintau cu zvelteţea lor privirea.* RALEA, S. T. I, 313.
— Pl.: *peristiluri.* — Şi: (neobişnuit) **peristól** s. n.
— Din fr. **péristyle.**

PERISTÓL s. n. v. **peristil.**

PERÍŞ s. n. (Prin Olt. şi prin Munt.) Loc în care cresc mulţi peri² **(1)**, (regional) p e r e t; regiune cu peri². *Cînd este pe la periş, Se pune-n loc d-a curmeziş.* MAT. FOLK. 79, cf. T. PAPAHAGI, C. L., CIAUŞANU, V. 187.
— Pl.: *perişuri.*
— **Păr²** + suf. *-iş.*

PERIŞOÁRĂ s. f. **I. 1.** Diminutiv al lui p a r ă². Cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.
2. (Mai ales la pl.) Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez şi cu alte adaosuri), folosit în alimentaţie. *Să-i poroncească să-mi facă un borş cu perişoare.* ALECSANDRI, T. 187, cf. DDRF. *Ceru o ciorbă de perişoare.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. BIANU, D. S. 736. *Se oprea la ciorba de perişoare.* PAS, Z. I, 269. *Se permite peştele şi carnea de pasăre sub formă de chiftele, perişoare, pîrjoale fierte în aburi.* BELEA, P. A. 246. *Se fac perişoare mici cu mîna udă şi se pun la fiert în ciorbă.* S. MARIN, C. B. 52, cf. H II 81, 100, IV 158, V 72, XI 201, 401, XII 174, XIV 351. *Se ia carne*

macră, se hăcuie bine, se amestecă cu un ou, două și se face din tocătură un fel de boțurele ca nucele . . . numite perișoare. ȘEZ. VI, 74. ◇ (Prin analogie) *Facem perișoare de mălai pentru șoarecii morii.* ARGHEZI, C. J. 24. ✦ (Ban. și Transilv.; mai ales la pl.) Sarma. *Sarme sau perișoare* [se zice] *la curechiu împlut.* H XVIII 146, cf. VICIU, GL., ALR SN IV h 1 098. *Hierbem o oală de curechi cu perișoare.* A II 12, cf. IV 2, LEXIC REG. II, 41. ✦ (Regional; la pl.) Găluște din aluat (Furcenii Vechi-Tecuci). Cf. ALRM SN III h 885/605.

3. (Învechit, prin Ban.) Gogoașă (de mîncat). *Cele mai alease pașteturi, tarte, crofene (perișoare), pancove și alte dulcețuri.* ȚICHINDEAL, F. 446/10.

II. (Bot.) **1.** (Regional) Brăbănoi *(Pyrola rotundifolia).* Cf. BORZA, D. 140.

2. (Prin Mold.; la pl.) Smirdar *(Rhododendron kotschyi).* Cf. BORZA, D. 147.

III. (Regional; art.) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Drajna de Sus-Vălenii de Munte). H XI 323.

— Pl.: *perișoare.*

— **Pară**[2] + suf. *-ișoară.*

PERIȘÓR[1] s. m. **I. 1.** Diminutiv al lui p ă r[1] **(I 1)**; (regional) părușt[1]. *Mai bine de un ceas, El, perișorul său prin peptene, au tras.* DONICI, F. I, 35/9. *Bălaiu-i perișor lucea l-a ei albețe.* I. VĂCĂRESCUL, P. 353/6. *Ah! prea lucinde cosițe! Ah! perișor luminos!* PANN, E. IV, 26/21. *Perișoru-i aurel, Ca mătase subțirel, Trăgea ochii tot la el.* ALECSANDRI, P. I, 92. *Perișorul subțire și stufos îi cădea pe umeri în unde.* ISPIRESCU, L. 20, cf. 352. *Perișorul lui, Pcana corbului.* ALECSANDRI, P. P. 3. *Voinicelul greu ofta, Perișorul săruta.* id. ib. 150. *Din a lui guriță Va crește-o viorițâ, . . . Și din perișor, Mîndru pomușor.* POP., ap. GCR II, 344. *Cum îl găsea, De perișor l-apuca, Afară că mi-l scotea.* TEODORESCU, P. P. 95. *Și la față albineț Și cu perișoru creț.* ȘEZ. III, 19. *Netezește-mi perișorul, Ca să îmi dorm somnișorul.* CĂTANĂ, B. 40. *Nu cred să-i fi adus corbul osciorul și vîntul perișorul.* FUNDESCU, L. P. I, 33. *Vinde-ți maică, tistămelu, De cinsteșle colonelu Să nu-mi taie perișoru.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 11/3.

2. (Vestul Mold. și prin Bucov.) Fir de bumbac foarte subțire. GLOSAR REG. *Pînză de perișor.* ib.

II. 1. Numele a două specii de plante: **a)** plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe fața superioară și păroase; (regional) secăriță, limă, iarba-părului *(Elymus asper).* Cf. BRANDZA, FL. 503, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL. *Întins în ținutul dunelor de la țărm este perișorul . . ., ce seamănă la spic cu orzul.* SIMIONESCU, FL. 234, cf. ENC. AGR., BORZA, D. 63; **b)** (regional) *Elymus sabulosus.* Cf. BORZA, D. 64.

2. (Bucov.) Mică plantă erbacee cu frunze late, cu flori mici, roșietice și cu frunzele acoperite cu peri scurți *(Circaea alpina).* Cf. PANȚU, PL.

— Pl.: *perișori.*

— **Păr**[1] + suf. *-ișor.*

PERIȘÓR[2] s. m. (Bot.) **1.** Diminutiv al lui p ă r[2] **(1)**; (regional) părușt[2], părușluț. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Unde-ai fost leliță, unde? . . . — Colo-n jos, la perișori, De-am dus apă la feciori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 151. *Perișor rotund în frunză, M-a mușcat mîndrul de-o buză.* MARIAN, SA. 77. *Doi merișori și doi perișori, De vîrfuri închilinați, De mijloace-alăturați, De trupuri întrupinați.* CONV. LIT. XXIV, 1061. *La drumul mare ieșea, Pe frate-său mi-l căuta, D-un perișor că-mi găsea.* PĂSCULESCU, L. P. 230.

2. Numele a patru specii de plante: **a)** plantă erbacee cu frunze ovale, cu florile albe-verzui și cu fructul o capsulă; brăbănoc, merișor[1] **(6 b)**, (regional) verdeața-iernii *(Pyrola secunda).* Cf. COTEANU, PL., BARONZI, L. 141, BARCIANU, BRANDZA, FL. 338, GRECESCU, FL. 392, ȚOPA, C. 223, ENC. AGR., BORZA, D. 140; **b)** plantă cu flori roz sau albe, cu corola globuloasă închisă; brăbănoc *(Pyrola minor).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 140; **c)** (regional) brăbănoi *(Pyrola rotundifolia).* Cf. BORZA, D. 140; **d)** (regional) *Pyrola media.* Cf. id. ib.

3. (Regional) Saschiu *(Vinca minor).* Cf. BORZA, D. 180.

— Pl.: *perișori.*

— **Păr**[2] + suf. *-ișor.*

PERITÁR s. n. v. **păretar.**

PERITÁSCURI subst. pl. v. **peritașcuri.**

PERITÁȘCURI subst. pl. Pripoane pentru cegă; (regional) fluturași. *Pripoanele de cegă — zise și „peritașcuri" sau „fluturași" . . . sau „periteăști" cum le zic pescarii ruși și lipoveni — se așază întotdeauna în latul Dunării.* ANTIPA, P. 309, cf. LTR[2].

— Și: **peritáșcuri** (LTR[2]), **periteăști** subst. pl.

— Din rus. **перетяжка** „strîngere, adunare".

PERITEÁG s. n. Unealtă de pescuit alcătuită din trei perimete; teag. *O bucată de carmace sau un perimet se compune din 25—30 cîrlige, 3 perimete formează o legătură (un teag sau periteag).* ANTIPA, P. 358. *O sută de periteaguri formează un zăvod.* LTR[2].

— Pl.: *periteaguri.* — Și: **periteáh** s. n. ANTIPA, P. 359.

— Din rus. **перетяга.**

PERITEÁH s. n. v. **periteag.**

PERITEÁȘTI subst. pl. v. **peritașcuri.**

PERITERÉSTRU, -Ă adj. (Rar) Care este, care se află, care se petrece în jurul pămîntului. Cf. DN[2].

— Pl.: *periterești, -stre.*

— **Peri-** + **terestru.**

PERITIFLÍTĂ s. f. Boală care constă în inflamarea peritoneului în regiunea cecului. *Această boală* [apendicita] *nu este nouă, după cum este numele ei; ea este veche, dar s-a confundat cu . . . peritiflitele, peritonitele circumscrise.* BIANU, D. S. 69, cf. D. MED.

— Pl.: *peritiflite.*

— Din fr. **périty phlite.**

PERITOÁN s. n. v. **peritoneu.**

PERITÓI s. m. (Regional) Om slab (Bocșa-Zălau). FD IV, 265.

— Pl.: *peritoi.*

— **Pierit** + suf. *-oi.*

PERITOMÍ subst. (Grecism învechit) Sărbătoare religioasă creștină celebrată la 1 ianuarie. *Sărbătorile nașterii și peritomi și a bogoiavlenii, cu parisie aici la București le-au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 157.

— Pl.: ?

— Din ngr. **περιτομή.**

PERITONEÁL, -Ă adj. Care aparține peritoneului, privitor la peritoneu, de peritoneu. *Cea mai dinafară este membrana zeroasă sau peritoneală.* KRETZULESCU, A. 267/28. *Cavitate peritoneală.* MAN. SĂNĂT. 233/30. *Cavitatea peritoneală conține un lichid roșiatic.* BABEȘ, O. A. I, 107. *Pătrunzînd în cavitatea peritoneală, produce o inflamație purulentă a peritoneului.* BELEA, P. A. 131. *În cavitatea abdominală pot apărea cantități mari de lichid (ascită, puroi), a căror resorbție are loc tot prin seroasa peritoneală.* ABC SĂN. 280. *Conținutul intestinal pătrunde în cavitatea peritoneală.* ib. 355. *Peritoneul delimitează un spațiu închis, numit cavitatea peritoneală.* DER III, 716.

— Pronunțat: *-ne-al.* — Pl.: *peritoneali, -e.*

— Din fr. **péritonéal.**

PERITONÉO s. n. v. **peritoneu.**

PERITONÉU s. n. Membrană seroasă subțire, transparentă, care căptușește pereții cavității abdominale și care învelește cele mai multe dintre organele cuprinse în această cavitate; (popular) prapur, (învechit și regional) pănușă **(II)**, (regional) pecie **(3)**. *Să formează o asemine materie în pintece și anume în peritoneum.* ALBINEȚ, M. 173/21. *Cele mai multe din aceste boale sînt inflamații . . . ale peritoanului.* KRETZULESCU, M. 173/19. *Astă umflătură se face rumpîndu-se membrana (pelița) numită peritoneu ce ține mărunțaiele.* CORNEA, E. I, 141/35. *Peritoneul este o membrană seroasă, subțire, ce secretează un lichid seros.* POLIZU, P. 112/12. *Inflamația perituanului, a pulmonilor și a encefalului.* TURNESCU, c. 16ʳ, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Peritoneul și mucoasa intestinelor sînt totdeauna congestionate.* BABEȘ, O. A. I, 107. *Produce o inflamație purulentă a peritoneului.* BELEA, P. A. 131. *Peritoneul secretă o cantitate foarte mică de lichid.* ABC SĂN., cf. SFC V, 191.

— Pl.: *peritonee.* — Și: **peritonéum,** (învechit) **peritonéo** (AMFILOHIE, G. F. 266ʳ/15), **peritóniu** (MAN. SĂNĂT. 280/3), **peritoán, perituán** s. n.

— Din lat. **peritonaeum.** — **Peritoneo** < it. **peritoneo.** — **Peritoan, perituan** < fr. **péritoine.**

PERITONÉUM s. n. v. **peritoneu.**

PERITONÍTĂ s. f. Boală de natură infecțioasă care constă în inflamarea acută, mai rar cronică, a peritoneului. *Fricțiunile cu pomadă camforată cum și regimul de mai sus le vor feri . . . de peritonită.* MAN. SĂNĂT. 264/10, cf. 333/14, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Ca toți cei atinși de peritonită, are mintea extrem de lucidă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 409. *Abcesul . . . se poate deschide în cavitatea abdominală, dînd peritonită.* BELEA, P. A. 134. *Peritonita poate fi generalizată sau circumscrisă.* DER. *Majoritatea peritonitelor sînt secundare unei leziuni a organelor din cavitatea peritoneală.* ABC SĂN., cf. SFC I, 134.

— Pl.: *peritonite.*

— Din fr. **péritonite.**

PERITÓNIU s. n. v. **peritoneu.**

PERITUÁN s. n. v. **peritoneu.**

PERITÚRĂ s. f. v. **perietură.**

PERIȚÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Scrîntitoare *(Potentilla argentea).* Cf. BORZA, D. 137.

— Cf. p i e r i.

PERIÚCĂ s. f. (Regional) Pensulă **(1)** (Borșa-Vișeu de Sus). ALRM II/I h 405/362.

— Pronunțat: *-rl-u-.* — Pl.: *periuci.*

— **Perie** + suf. *-ucă.*

PERIUNGHIÁL, -Ă adj. (Rar) Care este situat în jurul unghiei. *Panarițiul periunghial . . . este un mic abces localizat în jurul unghiei.* BELEA, P. A. 135. *Inflamație periunghială.* D. MED. II, 356.

— Pronunțat: *-ri-un-ghi-al.* — Pl.: *periunghiali, -e.*

— **Peri-** + **unghial.**

PERIUSÍE s. f. (Învechit) Bunuri materiale, avere. *Cine au avut muieri, copii și periusia lor* (a. 1715). GÁLDI, M. PHAN. 226. *Socoteala de „perusie" rămasă* (a. 1760). IORGA, S. D. XIV, 309. *Să cuvine să ia toți din periusia ce i se va afla* (a. 1780). GÁLDI, M. PHAN. 226. *De va fi mufluz, atunci deopotrivă să cuvine să ia toți din periusia ce i să va afla.* PRAV. COND. (1780), 66. *Cerîndu-i ca să-mi arate toată periusia casii* (a. 1782). BUL. COM. IST. V, 276. *Zicîndu-i mumă-mi unii alții să-și facă diată . . . zicînd că toată periusia să o împarță în doauă* (a. 1816). ib. 295. *Periusia acelui părinte să să facă trei părți.* CARAGEA, L. 71/24, cf. CONTRIBUȚII, III, 79. *Să să secfestrarisească toată periusia numitului* (a. 1824). DOC. EC. 310. *Să să facă catagrafi dă toată periusia părintească* (a. 1827). GÁLDI, M. PHAN. 226. *S-a secfestrat averea mișcătoare și nemișcătoare . . . pentru periusia părintească a lui Constantin Ioan Rodopulu.* CR (1832), 324²/37.

— Pronunțat: *-ri-u-.* — Pl.: *periusii.* — Și: **pereusíe** (GÁLDI, M. PHAN. 226), **perusíe** s. f.

— Din ngr. **περιουσία.**

PERIÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui p e r i e. V. p e r i e **(1)**. Cf. DRLU, POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Era un clavir și mai multe mescioare cu obiecte de toaletă: foarfeci, bricege, periuțe.* GALACTION, O. A. II, 191. *Își pierdu Ana răbdarea, gesticulînd în fața oglinzii cu periuța neagră de rimel în mînă.* C. PETRESCU, C. V. 234. *Avea grijă de toate cutiuțele, de toate periuțele și prosoapele.* SADOVEANU, O. VII, 83, cf. SFC IV, 151, 155. ✦ Epitet peiorativ dat unui om lingușitor; (rar) perioi. *Se găseau printre noi periuțe, elevi care se așezau ostentativ în banca întîia.* BRĂESCU, O. A. II, 149, cf. BUL. FIL. IV, 146, IORDAN, STIL. 368.

2. (Regional) Partea păroasă de la piciorul albinei. Com. din STEJAR-LIPOVA.

— Pronunțat: *-ri-u-.* — Pl.: *periuțe.*

— **Perie** + suf. *-uță.*

PERIVASCULÁR, -Ă adj. (Anat.) Care este situat în jurul vaselor. *Sistemul nervos central arată în substanța sa cenușie . . . o stare vasculară datorită unei dilatări a spațiilor limfatice perivasculare.* BABEȘ, O. A. I, 135. *Am studiat natura acestor noduli care sînt sau perivasculari sau formați în jurul unor celule nervoase distruse.* id. ib. 172, cf. D. MED.

— Pl.: *perivasculari, -e.*

— Din fr. **périvasculaire.**

PERIVODÍ vb. IV. T r a n z. (Rusism învechit) A numi¹ **(5)**; a transfera. *Cînd ești intrat în slujbe, în cari comenzi ai fost perivodit și de ai fost vreodată în judecăți pentru vreo faptă* (a. 1848). în CONTRIBUȚII, II, 121.

— Prez. ind.: *perivodesc.*

— Din rus. **переводить.**

PERÍNC s. m. v. **părîng¹.**

PERÍNDÁ vb. I v. **perinda.**

PERÍU s. n. v. **pîrîu.**

PERJ¹ s. m. (Mold.) Varietate de prun; p. g e n e r. prun *(Prunus domestica). Să se știe că i-am dat un loc de prisacă pe cît ține cu pomii, nuci, perji* (a. 1712). URICARIUL, XX, 87, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au degerat virtoși arbori suferitori la frig, precum perii, merii, perjii, cereșii.* CR (1830), 75²/20, cf. MARIAN, CH. 8, BRANDZA, FL. 67, DAMÉ, T. 183, GRECESCU, FL. 195, BIANU, D. S. 604. *Se cojește coaja de perj și se fierbe.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 101, cf. ȘEZ. XV, 104. *Perjul pipernicit și mic.* LESNEA, I. 112. *Cresc mugurii și-ncep a se deschide pe rînd: florile cireșilor . . . , prunilor și perjilor.* SADOVEANU, O. VI, 232, cf. BORZA, D. 138, H X 43. *Pui legătura făcută cu lut de la prag ori de la rădăcina perjului.* PAMFILE, B. 61, cf. ALR I 871, A V 25, IX 1, 2, 4, 6.

— Pl.: *perji.* — Și: **perș** (ALR I 871/594), **piarj** (ib. 871/538) s. m.

— Derivat regresiv de la **perjă.**

PERJ² subst. v. **perșeie.**

PERJÁR s. m. **1.** (Mold.) Cultivator de pruni; (rar) prunar. *Scump mă ține titlul de proprietar ... — Scump, însă ia seama bine C-ai ajuns a fi perjar.* ALECSANDRI, T. 271, cf. BARCIANU, TDRG. ✦ Epitet dat de către plutașii de la munte plutașilor de pe Bistrița, de mai jos de Piatra Neamț. Cf. ARVINTE, TERM.

2. (Regional) Numele unui vînt nedefinit mai de aproape (Luncavița-Măcin). H XIV 381.

— Pl.: *perjari.* — Și: **perjériu** s. m. Com. MARIAN.

— **Perj**[1] + suf. *-ar.*

PÉRJĂ s. f. (Mold.) Specie de prună care se dezlipește ușor de pe sîmbure; p. g e n e r. prună. *5* [parale] *oca de perjă* (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/7, cf. BARONZI, L. 160. *Alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo peste hotar.* CREANGĂ, O. 218. *Aveam ... perje uscate, fasole, mazăre.* id. ib. 234. *S-aduc bucatele în masă: carne cu perje sau cu cartofi.* SEVASTOS, N. 220, cf. DDRF, GRECESCU, FL. 195, N. LEON, MED. 60, ȘEZ. V, 69. *Din perji și nuci verzi și goldane făceau dulcețuri.* ȘEZ. XII, 5. *Unii gospodari se păzesc ca să nu mănînce mere, pere sau perje.* PAMFILE, S. T. 3. *Perjele sînt bune căci îndulcesc pe om.* id. CR. 27. *O strachină cu borș de fasole și perje verzi alcătuiau ospățul frugal al acestei părechi.* HOGAȘ, DR. I, 87, cf. IORDAN, L. M. 200. *Erau un fel de perje din cari puteai mînca dimineața pe nemîncate chiar 500 bucăți.* N. A. BOGDAN, C. M. 53. *Gonesc trei ceasuri după o cioară, cu pușca în mînă, fiindcă le-a furat o perjă.* C. PETRESCU, O. P. I, 232. *Să-ți dau vreo două perje?* BRĂESCU, O. A. I, 308. *Cu clocot dulce fierb perjele albastre, din care bunica face povidlă.* TEODOREANU, M. U. 261, cf. BUJOREAN, B. L. 388, H XIV 444, com. MARIAN, ȘEZ. V, 116, CHEST. VIII 97/29, 103/9, ALR I 872, 873, ALR II 6 082, 6 347, A V 33, IX 2, 3, 4, 6. *Am o vacă a făta Și vițelul dintr-însa Încă-i a făta (Perja).* GOROVEI, C. 280. ◇ E x p r. **A fi bun (de pus) cu perje,** se zice despre un om care nu e bun de nimic. Cf. ZANNE, P. I, 248, IV, 71. (Familiar) **Rahat cu perje** = nimic.

— Pl.: *perje* și (rar) *perji.* — Și: (învechit, rar) **pérșă** (POLIZU), (regional) **pârjă** (BL I, 16, ALR I 872/554, ALR II 6 082/365), **piárjă** (ALR I 872/508, 512, 515, 556, 679, ib. 873/568), **piárși** (ib. 872/594) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PERJĂRÍE s. f. (Mold.) Livadă de perji; p. g e n e r. prunărie. *Îți dau cinci mii ... — Chiar de m-ai săruta, domnule, nu pot ... moșioara mea de baștină, cu perjerie.* ALECSANDRI, T. 270, cf. DR. XI, 72, 77. ✦ Cantitate mare de perje. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *perjării.* — Și: **perjerie** s. f.

— **Perj**[1] + suf. *-ărie.*

PERJERÍE s. f. v. **perjărie.**

PERJÉRIU s. m. v. **perjar.**

PERJÓL s. n. v. **pîrjol.**

PERJOLÍT, -Ă adj. v. **pîrjolit.**

PERJÚR, -Ă subst., adj. v. **sperjur.**

PERJÚRIU subst., adj. v. **sperjur.**

PERL subst. Corp de literă avînd mărimea de cinci puncte tipografice. Cf. V. MOLIN, V. T., ROMANESCU, ZEȚ. 41, LTR[2], DER.

— Și: (prin confuzie) **pérlă** s. f. DM, DN[2].

— Din germ. **Perl.**

PERLÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A forma picături, a se scurge în formă de picături. *Mărgele de spumă ușoară perlau acum în colțul gurii muribundului.* BRĂESCU, O. A. I, 228.

— Prez. ind.: *perlez.*

— Din fr. **perler.**

PERLÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a p e r l a și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 319.

— Pl.: *perlări.*

— V. **perla.**

PERLÁT, -Ă adj. **1.** Împodobit cu perle[1] **(1)**; care are aspectul perlelor[1], care are strălucirea perlelor[1], (ca) de perle[1]. *Încercă să închege trăsăturile Soniei, rîsul puternic ..., sclipirea perlată a dinților.* T. POPOVICI, S. 39. *Strălucirea* [metalelor] *... poate fi metalică, perlată, mătăsoasă.* GEOLOGIA, 12.

2. (Muz.; despre o bucată, despre un pasaj) Care este executat prin detașarea clară a fiecărei note. Cf. CADE.

3. (În sintagma) *Grevă perlată* = grevă în care activitatea dintr-o întreprindere suferă prin oprirea sau prin încetinirea lucrului la o fază, la un stadiu de producție. Cf. DM, DN[2].

— Pl.: *perlați, -te.*

— V. **perla.**

PÉRLĂ[1] s. f. **1.** Piatră semiprețioasă de podoabă, de culoare argintie cu luciu sidefiu, aproximativ sferică, produsă de anumite scoici, m ă r g ă r i t a r **(I 1)**, (învechit și popular) m ă r g ă r i t **(I)**; imitație a acestei pietre, folosită mai ales ca obiect de podoabă (în șiraguri). *În perlă foarte lucie, În urmă, o preface.* ASACHI, S. L. I, 251. *Pietre scumpe, perle și ceasornice de buzunar.* BULETIN, F. (1843), 172/22. *Feliurite stofe de aur și cu perle.* CALENDAR (1853), 45/1, cf. POLIZU. *Muntenia primea la rîndul său mătăsuri, perle și alte scumpeturi.* HASDEU, I. C. I, 103. [Vasul] *e o minune, gura lui, rubin și perle.* MACEDONSKI, O. I, 151. *Decolteuri dezvelind ... umeri fardați și coliere de perle.* C. PETRESCU, Î. I, 12. *Sînii ca doi pui de mierlă I-aș fi pus în cîle-o perlă.* ARGHEZI, VERS. 111. *Pe un scaun ședea ... un domn bine îmbrăcat, cu o perlă în cravată.* CĂLINESCU, E. O. II, 90. *Scoase o legătură ... și o deznodă cu răbdare ca pe un pachet cu perle.* BARBU, P. 14. *Văzu o domnișoară Cu perle și safire, Care l-au scos din fire.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 112. ◇ F i g. (Cu aluzie la forma, la strălucirea etc. perlei) *Pe frunte-i o sudoare de perle transparente Și un surîs pe buze c-al prunculuí ce doarme.* HELIADE, O. I, 363. *Șiraguri triple și cvadruple de perle electrice atîrnau mărgele.* ARGHEZI, B. 72. *Glasul papagalului suna mai uricios pornind din trupul cu penaj de perlă.* TEODOREANU, M. II, 20. *Aceste perle sînt probabil Surîsul tău mereu amabil.* BENIUC, V. 68. *Toate durerile lumii le-am strîns prea curînd În perlele plînsului, firave, prinse de gene.* LABIȘ, P. 285. ✦ F i g. Persoană cu merite deosebite; lucru de mare valoare, m ă r g ă r i t a r **(I 1)**. *Mi-a adus întîia oară cîteva poezioare, niște adevărate perle.* CARAGIALE, O. II, 170. *Vai mie, ce-am perdut, ce perlă am aruncat.* I. NEGRUZZI, S. VI, 624. *Cîntăreața dulce-n grai, Cea numită „perla cîntăreților din mai", Dulce va doini din nai.* COȘBUC, P. I, 301. *Alecsandri scria Rodica și alte perle lirice.* SADOVEANU, O. VI, 283. *Georgeta e o perlă, e o fată adorabilă.* CĂLINESCU, E. O. II, 40. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Să dai tu perlă de fată pe mîna unuia care stă în tărîțe.* CĂLINESCU, E. O. II, 100. ✦ (Ironic) Eroare grosolană (și ridicolă). Cf. BUL. FIL. IV, 146.

2. Element decorativ de formă sferică, folosit la decorarea unor muluri arhitecturale. Cf. DM, LTR[2].

3. Literă cu corpul trei. Cf. V. MOLIN, V. T.

— Pl.: *perle.*

— Din fr. **perle,** it. **perla,** germ. **Perle.**

PÉRLĂ² s. f. v. **perl.**

PERLIÉR, -Ă adj. (Rar) Care ține de perle¹ **(1)**, privitor la perle¹; care se ocupă de perle¹, de perle¹. *Industrie perlieră.* IORDAN, L. R. A. 180, cf. SFC III, 120.
— Pronunțat: *-li-er.* — Pl.: *perlieri, -e.*
— Din fr. **perlier.**

PERLÍNĂ s. f. (Ornit.; rar) Bibilică *(Numida meleagris).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 124.
— Pl.: *perline.*
— Cf. germ. Perlhuhn.

PERLINGUÁL, -Ă adj. (Despre administrarea unor medicamente) Care este pus pe limbă sau sub limbă pentru a fi resorbit rapid de mucoasa linguală și pentru a asigura o acțiune cît mai rapidă. Cf. DN², DER. ◇ (Adverbial) *Cînd este necesară o acțiune foarte rapidă a medicamentului... se administrează pe cale sublinguală (perlingual), de unde trece rapid în sînge.* ABC SĂN. 281.
— Pronunțat: *-gu-al.* — Pl.: *perlinguali, -e.*
— Din germ. **perlingual.**

PERLÍT, -Ă s. n., s. f. **1.** S. n. Material de construcție cu structură spongioasă fină, obținut din sticlă vulcanică și folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. *Granulele perlitului au dimensiuni pînă la 5 mm.* LTR², cf. DER.
2. S. f. Constituent structural al oțelurilor, alcătuit din ferită și cementită. Cf. LTR², DER. *Perlita are o structură de obicei lamelară.* DC.
— Pl.: *perlite.*
— Din fr. **perlite,** germ. **Perlit,** rus. **перлит.**

PERLOFÍL subst. Fibră textilă din polimer sintetic, asemănătoare nailonului, caracterizată printr-o mare rezistență. Cf. LTR².
— **Perlon** + **fil** „fir".

PERLÓN subst. Fibră textilă din polimer sintetic, de tipul relonului. *Materia primă de bază pentru obținerea perlonului e fenolul din gudroane, din petrol sau gaz metan.* LTR², cf. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849.
— Din fr. **perlon,** germ. **Perlon,** rus. **перлон.**

PERLOȘÍNĂ s. f. (Regional) Țesut fibros, vînos (Glimboca-Caransebeș). ALR SN IV h 1 127/27. [Carnea] *îi cu perloșină.* ib.
— Pl.: *perloșine.*
— Etimologia necunoscută.

PERLUCÍD, -Ă adj. (Învechit, rar) Foarte strălucitor. Cf. NEGULICI, SFC III, 15.
— Pl.: *perlucizi, -de.*
— Din lat. **perlucidus.**

PERMALÓI subst. Aliaj de fier și nichel, care, în cîmpuri magnetice slabe, posedă o permeabilitate magnetică mare și care este folosit la confecționarea de miezuri pentru aparate de măsură, amplificatoare magnetice etc. *Sînt indicate cele mai folosite aliaje permalloy și proprietățile lor magnetice.* LTR², cf. DN², DER.
— Scris și: *permalloy.*
— Din fr. **permalloy,** germ. **Permalloy,** rus. **пермаллой.**

PERMANÉNT, -Ă adj. **1.** Care există, care durează un anumit interval de timp sau veșnic fără a se schimba și fără a se întrerupe, care se desfășoară sau se repetă fără întrerupere; necontenit **(1)**, neîntrerupt. V. stabil, statornic, constant. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., IOANOVICI, TEHN. 81. *Bolnavul să stea în observație permanentă.* BRĂESCU, O. A. I, 230. *Aici... e plimbarea poporului mărunt ca într-o expoziție permanentă.* SADOVEANU, O. IX, 230. *Trece în scrisul lui Delavrancea, ca un element aproape permanent al artei sale, ceea ce s-ar putea numi vorbirea frumoasă.* VIANU, A. P. 173. *Au înființat în toate centrele mai însemnate ale Italiei școli permanente.* OȚETEA, R. 227. *Fiul..., în schimbul unei îngrijiri permanente din partea mamei, nu trebuia să iasă de sub tutela ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 192. *O stare de război permanent.* RALEA, S. T. II, 275. *Era în permanentă răfuială, el și lumea asta, ca două partide puse față în față.* V. ROM. decembrie 1954, 88. *Se întîmplă ca, vorbind despre un artist, să fii stăpînit de permanenta ispită a evadării din domeniul propriu manifestărilor sale.* S martie 1960, 51. *Se impune necesitatea unui control permanent și riguros al temelor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/2. *Cea dintîi dintre așezările permanente a fost casa.* PANAITESCU, O. Ț. 119. ◇ (Adverbial) *A construit casa înadins ca locatarii să se poată spiona reciproc și permanent.* REBREANU, R. I, 20. *Noi stadioane sportive... stau permanent deschise sutelor de mii de spectatori.* ARGHEZI, B. 157. *În fața lui stătea o clientă care publica permanent un anunț de șase rînduri.* BARBU, P. 152. *A fost permanent călăuzit de conștiința misiunii morale a artistului.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 431. ◇ (Substantivat) *Pe cît de generoasă, pe atît de grea este misiunea artistului de a desprinde semnificativul, permanentul, stabilul.* M 1962, nr. 4, 1. ◇ *Ondulație permanentă* (și substantivat, n.) = ondulație a părului făcută printr-un procedeu special pentru a se menține multă vreme. *Păr permanent* (și substantivat, n.) = păr care a fost ondulat prin acest procedeu. *Își făcuse părul permanent și uite că două șuvițe nu prinseră.* V. ROM. mai 1956, 30. *Foai verdi siminoc, Domnișoari, treci la loc, Ci-ți ia permanentu foc!* FOLC. MOLD. II, 373.

2. (Despre instituții, organizații etc. sau persoanele care le reprezintă; în opoziție cu provizoriu) Care funcționează neîntrerupt o perioadă de timp determinată, exercitînd anumite atribuții. *Noi cerem și consul permanent turcesc în București.* ap. GHICA, A. 88. *Consiliul școlar permanent.* SBIERA, F. S. 374. *Judex curiae devine judecătorul permanent al curții.* BUL. COM. IST. V, 68. *Mă duc la comitetul permanent.* CAMIL PETRESCU, T. III, 47. *Își urma cercetările, ajutat de secretarul consiliului permanent.* SADOVEANU, O. VIII, 270. *Nu mai rămăsese decît comitetul permanent ca să discute modalitatea expulzării.* BART, E. 287. ✦ (Despre salariați; în opoziție cu zilier) Care este angajat definitiv în schema unei întreprinderi sau instituții sau care este asimilat salariaților angajați în schemă. (Substantivat) *Tu rămîi aici să pregătești țărușe. Și permanenții, și zilierii care n-au plecat.* DEMETRIUS, V. 118. ◇ *Armată* (sau *oștire, oaste) permanentă* = armată întreținută neîntrerupt de un stat prin recrutări periodice. *Organizarea armatei permanente a miliției și a gloatelor făcea din tot românul un soldat.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Mircea... dete un model Europei de o armată permanentă.* CR (1848), 18¹/11. *Consolidarea monarhiilor în Europa... au produs un sistem militar d-o oștire permanentă.* BARASCH, I. 32/7. *Armata teritorială poate să înlocuiască cu mari avantaje armata permanentă.* ALECSANDRI, S. 90. *De o armată permanentă nu poate fi vorba la români pînă mai tîrziu.* XENOPOL, I. R. IV, 144. ✦ (În vechea armată; în opoziție cu schimbul) Care presta serviciul militar fără întrerupere. *Cînd recruții permanenți au intrat în companie la noiembrie, soldații vechi — deștele — și gradații i-au primit rîzînd.* SADOVEANU, O. II, 343.

3. (Chim.; despre gaze) Care își conservă starea la toate temperaturile și sub toate presiunile. *Oxigenul este un gaz permanent.* MARIN, PR. I, 1/14.

— Pl.: *permanenți, -te.* — Și: (regional) **pirmanént, -ă** (CIAUȘANU, GL.), **părmanént, -ă** (id. ib.) adj.
— Din fr. **permanent.**

PERMANENTIZÁ vb. I. Refl. şi tranz. A deveni permanent sau a face să devină permanent; a (se) statornici, (învechit, rar) a (se) perena. Cf. BUL. FIL. II, 225. *Însufleţit de speranţa că poate minunea de pînă atunci se va permanentiza, deveni, înaintea colaboratorilor săi, ... al doilea director adjunct.* GALAN, B. II, 104. *Între boier şi ţăran se permanentizează o ură ireductibilă.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, nr. 2, 122, cf. DM, DN².

— Prez. ind.: *permanentizez.*

— **Permanent** + suf. *-iza.*

PERMANENTIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) permanentiza şi rezultatul ei; statornicire. Cf. DN². *Se fac ample lucrări pentru permanentizarea funcţionării tuturor vilelor pe întreaga perioadă a anului.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 098.

— Pl.: *permanentizări.*

— V. **permanentiza.**

PERMANÉNŢĂ s. f. Însuşire a unui lucru, a unei acţiuni, a unui fenomen etc. de a fi permanent **(1)**; (calitatea a) ceea ce este durabil, permanent **(1)**; durată lungă a anumitor lucruri, fenomene etc. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Slavă omului deplin în care logica e o permanenţă involuntară.* TEODOREANU, M. U. 120. *„Ion" era o largă frescă a vieţii româneşti ..., eposul permanenţei elementului românesc în mijlocul unor împrejurări neprielnice.* VIANU, A. P. 325. *Elementele introduse de Renaştere ... rămîn, îndeosebi la popoarele romanice, ca o permanenţă în dezvoltarea lor.* OPRESCU, S. 202. *O răsturnare atît de radicală a valorilor sociale a verificat anume permanenţe ale sufletului uman.* CĂLINESCU, S. 41. *Prometeismul nu mai e o atitudine, ci o permanenţă.* V. ROM. noiembrie 1962, 94. *Se poate crede în asemenea permanenţe?* T septembrie 1962, 18. ◇ (Învechit) *Carte de permanenţă* = act prin care se aprobă stabilirea cuiva într-o localitate. *La cazul de a rămînea mai mult, cată să iei o carte de permanenţă.* FILIMON, O. II, 111. ◇ Loc. adv. **De permanenţă** = de serviciu, în exerciţiul funcţiunii. **În permanenţă** = mereu, continuu, fără întrerupere. *În toate actele Tismenei şi Vodiţei figurează în permaninţă fericitul Nicodem.* HASDEU, I. C. I, 141. *S-a gîndit ori se gîndeşte cineva la acest pericol ... care ne pîndeşte în permanenţă?* GALACTION, A. 441. *Primejdia pîndeşte de pretutindeni şi în permanenţă.* OŢETEA, T. V. 322. *Aci se ofilea în permanenţă un pin.* BLAGA, H. 8. *Privea pieziş şi zîmbea în permanenţă.* CĂLINESCU, E. O. II, 88. *Deschisese cu cheia pe care o avea în permanenţă asupra ei.* STANCU, R. A. IV, 299. *Pe masa dreptunghiulară ... erau în permanenţă două chisele de cleştar cu muchii înflorate.* V. ROM. decembrie 1954, 139. *Nu te mai primesc dacă nu rămîi aici, în permanenţă.* BARBU, P. 97. ✦ (Concretizat) Serviciu însărcinat cu asigurarea funcţionării neîntrerupte a unei instituţii, organizaţii etc. Cf. DM, DN².

— Pl.: *permanenţe.* — Şi: (învechit) **permanénţie** (STAMATI, D.), **permanínţă** s. f.

— Din fr. **permanence.**

PERMANÉNŢIE s. f. v. **permanenţă.**

PERMANGANÁT s. m. (Chim.) Sare a acidului permanganic. Cf. BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U. *Permanganaţii sînt oxidanţi puternici.* LTR² X, 439. *Acetatul manganic ... se obţine prin oxidarea acetatului manganos, fie cu clor, fie cu permanganat.* ib. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică natura sării) *Permanganat de potasiu.* PONI, CH. 62, cf. BIANU, D. S. 444, NICA, L. VAM. 190, VOICULESCU, L. 217. *Se prepară adaugînd permanganat de potasiu în acid sulfuric.* LTR² X, 440. *Acest acid se formează prin descompunerea permanganatului de plumb.* ib.

— Pl.: *permanganaţi.*

— Din fr. **permanganate.**

PERMANGÁNIC, -Ă adj. (Chim.) Care se referă la unii compuşi ai manganului, care conţine unii compuşi ai manganului. *Anhidridă permanganică.* LTR² X, 439. ◇ *Acid permanganic* = acid care conţine mangan, stabil numai în soluţie apoasă, folosit ca oxidant. *În soluţie acidă, acidul permanganic este destul de stabil.* MACAROVICI, CH. 409, cf. LTR² X, 439. *Acidul permanganic este un oxidant puternic.* DER, cf. DN².

— Pl.: *permanganici, -ce.*

— Din fr. **permanganique.**

PERMANÍNŢĂ s. f. v. **permanenţă.**

PERMEÁBIL, -Ă adj. (Despre membrane sau materiale poroase) Care permite trecerea prin el a unui fluid (supus unei diferenţe de presiune); (învechit, rar) pătrunzibil. Cf. STAMATI, D. *Se miră cineva docamdată că nişte substanţe compacte şi masive precum metalele sînt aşa de permeabile de fluidul electric.* MARIN, F. 279/21, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Mîlul gheţarilor e foarte puţin permeabil.* MEHEDINŢI, G. F. 142. *Membrana celulară este continuu permeabilă pentru ionii cei mai mici şi impermeabilă pentru unii ioni foarte mari.* MARINESCU, P. A. 56, cf. ŞĂINEANU, D. U., DS. *În pămînt există straturi permeabile pentru apă.* CIŞMAN, FIZ. I, 258. *Pielea ... este totuşi permeabilă pentru gaze.* BELEA, P. A. 263. ◇ Fig. *Dar Vasilescu Plopu nu e permeabil nici pentru poezia lui Eminescu.* GALACTION, O. A. I, 120. *Permeabil la sugestii ..., atunci cînd probitatea lui profesională îl determină să simtă că n-are dreptate.* V. ROM. ianuarie 1960, 130.

— Pronunţat: *-me-a-.* — Pl.: *permeabili, -e.*

— Din fr. **perméable.**

PERMEABILITÁTE s. f. Proprietate a unei membrane sau a unui material cu structură poroasă de a fi permeabil. [În agricultură] *făcînd asemenea mai lesne prin cea mai mare permeabilitate dată locului lucrarea agenţilor atmosferici asupra acestor molecule rodnice.* BREZOIANU, R. 54/16. *Permeabilitatea metalelor pentru fluidi electrici se demonstră d-a dreptul prin două feluri.* MARIN, F. 279/24, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *S-a servit de conductibilitatea electrică a protoplasmei pentru a măsura permeabilitatea pentru ioni.* MARINESCU, P. A. 83, cf. IOANOVICI, TEHN. 96. *Gradul de permeabilitate* [a solului]. LEG. EC. PL. 490. *Conductibilitatea electrică şi permeabilitatea pentru diferiţi ioni se modifică.* PARHON, B. 116. *Paralel cu pierderea de apă prin transpiraţie ..., urmează şi o creştere a permeabilităţii celulelor din frunzele ruginite.* SĂVULESCU, M. U. I, 151. *Lipsa de permeabilitate a trompelor.* ABC SĂN. 342. ✦ (Şi în sintagma *permeabilitate magnetică*, DER) Mărime egală cu raportul dintre inducţia magnetică dintr-un mediu izotrop şi intensitatea cîmpului magnetic. Cf. ENC. TEHN. I, 125, DER.

— Pronunţat: *-me-a-.*

— Din fr. **perméabilité.**

PERMEAMÉTRU s. n. Aparat pentru determinarea în laborator sau pe teren a permeabilităţii unui material. *Se folosesc permeametre cu eşantioane în formă de bare sau de fire.* LTR², cf. DER.

— Pronunţat: *-me-a-.* — Pl.: *permeametre.*

— Din fr. **perméamètre**, germ. **Permeameter.**

PERMEÁNŢĂ s. f. Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic care trece printr-un circuit magnetic şi tensiunea magnetică din lungul circuitului. *Permeanţa e folosită uneori la calcule de circuite magnetice.* LTR², cf. DER.

— Pronunţat: *-me-an-.*

— Din fr. **perméance.**

PERMECÍ vb. IV. (Prin Maram.) **1.** Refl. A se schimba, a se strica; a se ofili **(2)**. *D'e jăl'e şi d'e urît*

Faţa ńi s-o permecit, Ca pămîntu s-o-nńegrit. T. PAPAHAGI, M. 53.

2. Tranz. A răscoli; a deranja. Cf. LEXIC REG. 15.

— Prez. ind.: *permecesc.*

— Cf. rus. примачати „a muia".

PERMENDÚR subst. Aliaj de cobalt şi fier, de obicei cu o mare permeabilitate magnetică, folosit în electrotehnică. *Permendurul cu 50% Fe şi 50% Co are o permeabilitate relativă.* LTR, cf. LTR², DER.

— Etimologia necunoscută.

PERMETEZÉU subst. (Maghiarism, prin nord-vestul Transilv.) Vermorel (pentru vie). Cf. ALRM SN I h 156.

— Pl.: ?

— Din magh. **permetező.**

PERMETEZLÍ vb. IV. Tranz. (Maghiarism, prin nord-vestul Transilv.; complementul indică via) A stropi. Cf. ALRM SN I h 155.

— Prez. ind.: *permetezlesc.*

— Din magh. **permetez.**

PERMETIVITÁTE s. f. v. **permitivitate.**

PERMIÁN, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine ultimei perioade a erei paleozoice, care se referă la această perioadă; (învechit) permic. *Perioadă permiană.* LTR². *Se deosebesc cinci mari tipuri de dezvoltare a depozitelor permiene.* ib. *Formaţiunile permiene conţin: zăcăminte de huilă...* ib. *Depozitele permiene se găsesc în Banat şi Munţii Apuseni.* GEOLOGIA, 73. *Din punct de vedere evolutiv, flora permiană este asemănătoare celei din perioada carboniferă.* DER.

2. Subst. Ultima perioadă a erei paleozoice. *Mişcările orogenice de la începutul permianului au fost mai intense în America de Nord.* LTR², cf. DN². *Peştii osoşi au apărut în permian.* B. DARW. 45. *Este de citat şi activitatea vulcanică destul de intensă din permian, marcată prin curgerile de lave porfiritice şi porfirice.* MG I, 115.

3. Subst. Serie de straturi geologice din permian **(2).** *Permianul e bine dezvoltat în Carpaţii Meridionali.* LTR².

— Pronunţat: *-mi-an.* — Pl.: *permieni, -e.*

— Din fr. **permien.**

PÉRMIC, -Ă adj. (Geol.; învechit) Permian **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *permici, -ce.*

— Cf. germ. permisch.

PERMINVÁR subst. Aliaj de nichel şi cobalt sau de nichel, cobalt şi molibden, cu permeabilitate magnetică mare, folosit în industria electrotehnică. Cf. LTR², DER.

— Etimologia necunoscută.

PERMÍS s. n. **1.** Autorizaţie oficială scrisă, eliberată de un for competent, în virtutea căreia cineva poate exercita o profesiune sau poate beneficia de anumite drepturi; (rar) permisie, v. permisiune **(1).** *Se răspîndesc toţi în toate părţile... Mai ales acum, cînd au permise de tren.* CAMIL PETRESCU, T. I, 181. *Ca să cumperi şi să aduci mărfuri ai nevoie de permisuri speciale.* SADOVEANU, O. VII, 128. *Unul cere o pîne, altul o căruţă de lemne, altul un permis.* id. ib. 171. *Viţelul nu-i trecut în permisul de export.* BART, S. M. 86, cf. STOICA, VÎN. 19. *Internunţiul a obţinut... permisul de a importa din Muntenia o cantitate mai însemnată de grîu şi de porumb.* OŢETEA, T. V. 44. *Ciocîrlan solicitase şi obţinuse... un permis de vînătoare.* CĂLINESCU, S. 417, cf. BO (1953), 37. *Am timp să mă încălzesc pînă-mi vine permisul de intrare.* V. ROM. ianuarie 1954, 190. *Ieşise un tămbălău întreg. Era în legătură cu permisele de export.* PAS, Z. II, 209.

2. (Regional) Permisie. V. permisiune **(2).** (Zimnicea). Cf. ALR SN IV h 960/899.

— Pl.: *permise* şi (rar) *permisuri.*

— Din fr. **permis.**

PERMÍSIE s. f. v. **permisiune.**

PERMISIONÁR s. m., s. n. **1.** S. m. Soldat care se află în permisie. V. permisiune **(2).** *Toţi erau permisionari care încercau să străbată către casele lor.* ap. IORDAN, L. R. A. 164. *Un locotenent-major strînge pe rînd mîinile celor douăzeci de... permisionari din compania sa.* în L. ROM. 1960, nr. 1, 63, cf. SCL 1969, 329. ◇ (Adjectival) *Soldaţi permisionari... întreţineau discuţii asupra vieţii oştăşeşti.* P. CONSTANT, R. 63.

2. S. n. (Rar) Tren pentru permisionari **(1).** Cf. IORDAN, L. R. A. 164.

— Pronunţat: *-si-o-.* — Pl.: **(1)** *permisionari,* **(2)** *permisionare.*

— Din fr. **permissionnaire.**

PERMISIÚNE s. f. **1.** Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva, îngăduinţă, încuviinţare; p. ext. (rar; concretizat; în forma *permisie)* permis **(1).** Cf. IORGOVICI, O. 53/13. *Domnul meu îmi acordă permisia de a încheia această întreprindere cu dumneata.* CR (1848), 33³/55. *Îţi cer permisia de a o duce cu mine şi a mi-o lua de femeie.* ib. 42²/62, cf. STAMATI, D. *Permisiile de însurătoare nu vor fi valabile decît în timp de şase luni de la eliberarea lor.* MO (1860), 242/15, cf. DDRF. *Nu-i puteam cere permisiunea să mă lase să cetesc.* IBRĂILEANU, S. L. 92. *Ceilalţi moştenitori intră în posesiunea succesiunii... cu permisiunea justiţiei.* COD. PEN. R. P. R. 587. *Ceru... permisiunea de a studia unele probleme de amănunt clinic.* CĂLINESCU, E. O. I, 259, cf. id. S. 74. *L-aţi luat cu voi pe Dragalina Farcaş? Fără să-mi raportaţi? Fără să-mi cereţi permisiunea?* STANCU, R. A. IV, 87. *Vine la noi şi zice: Aveţi... (d-aia, Anghelache, iscălită din sat, pe cum că eşti negustor de porumb; zi-i pe nume, Matei) permisie, mă! permisie.* PREDA, Î. 82.

2. Spec. (În forma *permisie)* Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp; (regional) permis **(2).** *Marioara... ţi-a ţesut nişte brăcile... Ţi le dă cînd vei veni în permisie.* SANDU-ALDEA, D. N. 230. *Încercasem în toate chipurile să obţin o permisie de două zile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 193. *Venise în permisie de la şcoala de ofiţeri.* C. PETRESCU, Î. I, 190. *În mijlocul camerei, plutonierul-major făcea apelul recruţilor ce se înapoiau din permisie.* BRĂESCU, O. A. I, 271. *Venise în permisie pe cîteva zile.* SADOVEANU, O. II, 139. *E întîia permisie, iată! Ori de-aceea-i* [ostaşul] *aşa visător.* V. ROM. ianuarie 1954, 73. *Am o permisie de două săptămîni... Am vrut să-ţi fac o surpriză.* H. LOVINESCU, C. S. 32. *Comandantul o să ne dea o permisie mare de-acum, spune plutonierul.* BARBU, P. 242.

— Pronunţat: *-si-u-.* — Pl.: *permisiuni.* — Şi: **permísie** s. f.

— Din fr. **permission,** lat. **permissio.**

PERMÍTE vb. III. **1.** Tranz. (Folosit şi absol.) A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel (şi a nu-l împiedica); a încuviinţa, a îngădui, (învechit) a ogodi¹ **(2).** *Nu-i permise de gusta dulceaţele somnului.* CALENDARIU (1794), 27/20. *Binevoi a-i permite să cază drept la picioarele prinţesei.* CR (1848), 24¹/68, cf. BARONZI, I. L. I, 208/2. *O roagă să-i permită a se repauza puţin în casa ei.* FILIMON, O. II, 254. *Mi-aţi permis să vă întovărăşesc.* ALECSANDRI, T. 852. *Avem totdeodată dinaintea ochilor imaginea... acelei vînători pe care singură o permitea Platon cetăţenilor republicei sale.* ODOBESCU, S. III, 76. *A mă iubi nu-ţi este permis.* EMINESCU, N. 74, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Îi permisese să examineze biblioteca.* REBREANU, R. I, 61. *De vină e numai Grigore fiindcă*

i-a permis să-și cumpere automobil. id. ib. 156. *O domnișoară spunea rîzînd că . . . nu va permite nici o sărutare.* BACOVIA, o. 234. *Conștiința mea îmi permitea aseară să ucid.* CAMIL PETRESCU, U. N. 258. *Nu-ți permit. Dumneata mă insulți.* SEBASTIAN, T. 45. *Tu i-ai permis să facă două doctorate.* ARGHEZI, VERS. 321. *Olimpia e sub protecția mea și nu permit.* CĂLINESCU, E. O. I, 94. *N-am voie să-ți permit să stai jos. Trebuie să stai în picioare.* STANCU, R. A. III, 69. *Da, da, nu-ți permit,* ce *te umflă rîsul?* H. LOVINESCU, C. S. 5. (În construcții impersonale) *Nu e permis istoricului a-și întemeia aserțiunile decît numai pe date sincronice evenimentelor.* HASDEU, I. C. I, IX. *Dar e înspăimîntător, nu trebuie permis aceasta.* C. PETRESCU, Î. I, 188. ◇ Refl. impers. *Multe lucruri nu li se puteau permite în seminar.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Aici nu se permite nici o presiune!* REBREANU, I. 297. *Sînt lucruri care sub nici un cuvînt nu se pot permite.* CAMIL PETRESCU, T. II, 462. ✦ A da dreptul, libertatea, posibilitatea; a face (ca ceva să fie) posibil. *Nu putem face mai mult decît ne permit (îngăduie) puterile noastre.* FIS. 32/4. *Documentele ce cunoaștem din sec. XV nu ne permit să răspundem la întrebarea dacă el judeca pricini.* BUL. COM. IST. V, 68. *Dacă legea divorțului ar permite, ar fi bucuros s-o ia la el pe Floreal, cu amîndoi copiii.* GALACTION, O. A. I, 50. *Lucarne împerecheate în perdele panoramei ca ferestrele de vapor îți permiteau să vezi pe Napoleon călare.* ARGHEZI, B. 66. *Poate că ție îți permite punga.* STANCU, R. A. II, 189. *Vrei să te plimbi puțin cu mine prin grădină, regulamentul spitalului permite?* BARBU, P. 276. *Comisia diriginților s-a orientat spre acele teme care să-i permită realizarea unui larg schimb de experiență.* GÎ 1961, nr. 637, 4/5. *Posibilitatea de a cerceta acest bogat material documentar . . . ne-a permis să lărgim mult baza de informare a lucrării.* STOICESCU, S. D. 6. ◇ (În formule de politețe; de obicei cu pronumele în dativ) *Permite-mi să-ți prezint pe tînărul Ghica din București.* GHICA, S. 156. *Permiteți-mi a vă prezenta pe domnul Elescu.* BOLINTINEANU, O. 418. *Permiteți-mi o clipă să vă vorbesc de mine.* CARAGIALE, O. IV, 281. *Permiteți-mi să vă predau această telegramă care v-a sosit azi.* GALACTION, O. A. I, 47. *V-aș ruga să-mi permiteți însă o scurtă convorbire aparte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 429. *Îmi permiteți să vă întovărășesc cîteva clipe?* SADOVEANU, O. VIII, 212. *Îmi permiteți să vă raportez.* BARBU, P. 304.

2. Refl. (Cu pronumele în dativ) A-și lua libertatea să . . ., a-și îngădui; a îndrăzni. Cf. CALENDARIU (1857), 6. *Știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi.* CARAGIALE, O. II, 114. *Sînt hotărît a da în judecată orice direcțiune sau companie de teatru public care și-ar permite — sub ce pretext, nu-mi pasă — să calce drepturile mele de proprietate literară.* id. ib. VII, 435. *Pentru ce-și permiteau oamenii ăștia să se poarte așa cu dînsul, decît pentru că îl știau sărac?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212. *Acesta este un secret al tău, pe care niciodată nu mi-am permis să caut să-l dezleg.* GALACTION, O. A. I, 37. *Să nu-ți mai permiți asemenea obrăznicie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 155. *Sabina, eu nu mi-am permis niciodată să-ți dau un sfat.* C. PETRESCU, C. V. 363. *Cîțiva studenți din balcoane își permiseră chiar să rîdă.* SADOVEANU, O. IX, 540. *La vînătul de pădure îmi permit să adaog și alte considerații.* id. ib. X, 476. *Cum îți permiți dumneata să mă acuzi că-ți fac dificultăți? izbucni șeful iritat.* BART, S. M. 86. *Uite, iubito, mi-am permis o mică atenție.* CĂLINESCU, E. O. II, 102. *Nu-mi permit să-mi pierd timpul pe gratis.* STANCU, R. A. III, 96. *Îmi permit să cred . . . că discuția a fost dusă înainte de vreme.* id. ib. V, 36. *Răspunzînd, reprezentanții Ministerului de Justiție își permiteau contraatacuri nimicitoare.* PREDA, M. 138. *Nimeni nu și-a permis vreo grosolănie la adresa prietenilor.* BARBU, P. 20. ✦ A-și acorda anumite lucruri, a dispune de ceva. Cf. BARBU, P. 292.

— Prez. ind.: *permit;* conjunct. pers. 3 și: (popular) *permită.*

— Din lat. **permittere,** fr. **permettre.**

PERMÍTERE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) permite. Cf. ARISTIA, PLUT., NEGULICI, DDRF, DN².

— V. **permite.**

PERMITIVITÁTE s. f. Mărime egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea cîmpului electric într-un mediu izotrop. *Permitivitatea relativă a unui material e o mărime adimensională.* LTR². *Permitivitatea vidului . . . este o constantă universală.* DER.

— Pl.: *permitivități.* — Și: (rar) **permetivitáte** s. f. LTR.

— Din fr. **permettivité.**

PERMUTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Mat.; Lingv.) A efectua o permutare **(1).** (Refl. pas.) *A se permuta (strămuta).* ASACHI, în CONTRIBUȚII, III, 149.

2. A muta în altă parte cu serviciul, cu slujba; a transfera, (învechit) a premutarisi. Cf. PROT.-POP., N. D. *Sînt impiegat, În veci mutat Și permutat . . . Fără răgaz.* ALECSANDRI, T. 111. *Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a izbutit să-l permute aici de acum șase luni.* CARAGIALE, O. I, 39. *Mă, fraților, el m-a permutat în regimentul 7 de călărași.* GALACTION, O. A. I, 260. *Fac cerere să mă permute-n Marte, C-aici avem prea multă igrasie.* TOPÎRCEANU, M. 23. *Se zice că ai fugit cu un subprefect, care pare-mi-se a fost permutat de la noi.* SADOVEANU, O. V, 143. *Ne-o premutat la antilerie la bateria a patra. An fos și la tun, da ne-o premutat la culoană.* GRAIUL, I, 436. ◇ Refl. *Profesorul meu de elinește de pînă aci a plecat sau s-a permutat.* GALACTION, A. 30.

— Prez. ind.: *permút.* — Și: (regional) **premutá** vb. I.

— Din fr. **permuter,** lat. **permutare.**

PERMUTÁBIL, -Ă adj. Care poate fi permutat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *permutabili, -e.*

— Din fr. **permutable.**

PERMUTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) permuta.

1. (Mat.; Lingv.; mai ales la pl.) Operație prin care se schimbă între ele locurile a două sau mai multe elemente; grupe distincte de obiecte astfel formate; (rar) permutație **(1).** *Permutările de* n *litere numim feluritele grămădiri ce pot da ele prin strămutare.* ELEM. ALG. 195/28. *Prin permutări de* n *obiecte, înțelegem grupele care se pot forma din cel* n *obiecte.* ALGEBRA X, 13.

2. Mutare a cuiva în altă parte; spec. mutare a cuiva cu serviciul, cu slujba; transferare, (rar) permutație **(2).** *Migrarea sau permutarea lui Noe.* TEODOROVICI, I. 62/21. *Numaidecît învățătorul trebuia să ceară permutarea în alt județ.* CARAGIALE, O. I, 40. *Ca să plece un învățător din sat trebuie să ceară permutarea de la Ministerul Instrucțiunei.* GHEREA, ST. CR. II, 247, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BUL. COM. IST. II, 14, SFC III, 14. ✦ (Concretizat) Ordin, dispoziție de mutare, de transferare a cuiva. *Un dorobanț îi aduse un plic în care găsi permutarea lui.* NEGRUZZI, S. I, 111.

— Pl.: *permutări.*

— V. **permuta.**

PERMUTÁȚIE s. f. (Astăzi rar) **1.** (Mat.; Lingv.) Permutare **(1).** *Terminile unei proporții gheometrice pot fi supuse la deosăbite permutații.* ASACHI, E. I, 119/1, cf. 129/3. *Două litere* a *și* b *se pot muta în două chipuri:* ab *și* ba, *și se numește această schimbare permutație.* POENARU, E. A. 12/25. *Putem face deosebite permutații între litere și să aflăm șase ecuații.* TRIGON. DR. 141/9, cf. DM, DN², SFC III, 14.

2. Permutare **(2).** Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Neobișnuit) Transformare. *Înriurirea stilului brîncovenesc . . . operează de mult*

și încet, stilurile în spațiu etnografic fiind într-o permutație mai lentă. CĂLINESCU, s. 348.

— Pl.: *permutații.* — Și: **permutațiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DN².

— Din fr. **permutation**, lat. **permutatio.**

PERMUTAȚIÚNE s. f. v. **permutație.**

PERNÁJ subst. v. **pernej.**

PÉRNĂ s. f. **I. 1.** Obiect confecționat de obicei din două bucăți dreptunghiulare sau pătrate de țesătură de bumbac cusute între ele, înăuntrul cărora se pun fulgi, lînă, puf, paie etc. și pe care, de obicei, omul își pune capul cînd se culcă. *Spăl în nopțile toate perinile meale Cu lacrimile meale.* DOSOFTEI, PS. 23/10. *Într-o sanie cu paie l-au pus, avînd numai un covor și o perină.* R. POPESCU, CM I, 458. *Las copilii lui Dumitrache... o perină cu pene, îmbrăcată cu fața ei* (a. 1775). IORGA, S. D. XII, 91. *2 șticuri de pînz[ă] de Periiaș... pentru căptușăle la perine* (a. 1794). id. ib. VIII, 29. *Dau nepoatei mele... 6 perini de părete de cit cu macatul lor* (a. 1809). URICARIUL, X, 254, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cuscre, ascunde anaforaua... dă va veni. Vir-o pă supt perne.* GOLESCU, în PR. DRAM. 69, cf. DRLU, LB. *Ei aveau gătituri de ospăț pe masă și, dacă m-au văzut pe mine, au acoperit și au pitulat în pat, între perine* (a. 1827). IORGA, S. D. XII, 212. *Puse capul pe pernă.* CR (1846), 31¹/44. *Mîncînd în tăcere ș-întristat cu totul, Se dete p-o pernă, răzimîndu-și cotul.* PANN, P. V. I, 58/6. *Ne culcarăm sub cort, avînd în loc de perne, șeile cailor.* BOLINTINEANU, O. 298. *Și-i dete-n mînă spata și buzduganul domnesc, ce le ducea, pe o perină roșie, marele spătar.* ODOBESCU, S. I, 72. *Resfiratul păr de aur peste perini se-mprăștie.* EMINESCU, O. I, 79. *Părul său era răzlețit ca noaptea pe perina albă.* id. G. P. 58. *Odată se trezește că-i smunceșle cineva perna de sub cap.* CREANGĂ, O. 138. *Încep cu toții a cărăbăni la saltele cu puf, perini moi, o legătură cu demîncare și alte mărunțișuri.* id. P. 117. *Cioropina sta în capul mesei pe șeapte perne.* ISPIRESCU, L. 203. *S-aruncă în pat, cu fața într-o pernă.* DELAVRANCEA, S. 38. *Aiurit, îmi ridic capul de pe pernă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 39. *Ah, seara numai, seara, Mă simt la largul meu, Că-ngrop în perne capul.* COȘBUC, P. I, 61. *Și drept pernă o desagă a umplut Mura cu paie.* GOGA, P. 69. *Către perete, paturile au perini de părete, țari, umplute cu paie și înfățate cu pinzeturi roșii de țîrg sau adămască de țară.* PAMFILE, I. C. 409. *Își îngropă fața în perini și suspina mereu nemîngăiată.* AGÎRBICEANU, A. 376. *Sub cap pusei o pernă virtoasă de lînă cu horbotă pe margini.* HOGAȘ, DR. I, 48. *Dormea pe partea dreaptă, cu urechea bolnavă înfundată în pernă.* GALACTION, O. A. I, 58. *Oamenii sînt calzi ca niște perine grele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 341. *La fereastra șefului de gară se afla întinsă o plapomă și perne să se aerisească.* C. PETRESCU, Î. I, 252. *Corina se așază pe divanul din hall, ghemuindu-se între perne.* SEBASTIAN, T. 47. *Spre seară s-a jucat un joc bătrînesc, cu perina, la care i se spunea haidău.* VLASIU, A. P. 69. *Îmi rezemam perna de perete și stam așa nici treaz, nici adormit.* id. D. 18. *Se așează bine în perine și privi atent pe băiat.* SADOVEANU, O. IX, 139. *Se întoarse cu fața în jos și se cufundă cu capu-n pernă.* id. ib. 317. *Cu fața în perină, cu ochii închiși pierdu noțiunea lucrurilor.* BART, E. 213. *Patul era nedesfăcut. Cearșaful nou, perina proaspătă.* ARGHEZI, VERS. 209. *Nici urmă de perne. Nici urmă de căpătîi.* STANCU, R. A. I, 139. *Se lumina de ziuă cînd Pungan ieși din casă, ținînd o perină sub braț.* V. ROM. septembrie 1953, 185. *Oaspeții pensiunii începeau să iasă... dintre pernele moi care îi înghițiseră.* DEMETRIUS, A. 29. *Primește în piept perna aruncată de Petru, în timp ce acesta strigă.* H. LOVINESCU, C. S. 11. *Priveau... patul nedesfăcut, cu pernele dolofane, cu cearșaful imaculat.* BARBU, P. 166. *Zi și noapte l-a vegheat, Perne albe i-a mutat.* ALECSANDRI, P. P. 112. *Lasă-mă, maică, să dorm Pe perină de fuior... Lasă-mă, maică, să zac, Pe perină de bumbac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 96. *Auzit-am și știu bine Că n-oi muri pre perine.* id. ib. 194. *Cînd băieții, de mici, nu șed cu capul pe perină, Îi semn că n-au să trăiască.* ȘEZ. VI, 49. *N-ai avea nici o hodină, Nici la prînz și nici la cină, Nici cu capul pe perină.* FOLC. TRANSILV. II, 50. *Nu-ntreba pe om la boale: „voiești să-ți dau pernă moale?"* (= nu întreba pe cineva dacă are nevoie de un lucru pe care și-l dorește). Cf. ZANNE, P. II, 494. ◇ Fig. *Șezi de-a dereapta mea pînă voi pune toți dracii tăi perină picioarelor tale.* TETRAEV. 239. *Fin uscat, perină moale* (a. 1600-1650). GCR I, 136/34. *Vînătorii osteniți S-așază-n giur grămadă, Unii pe trunchi, alții lungiți Pe perne de zăpadă.* ALECSANDRI, POEZII, 139. *În streașinele mele, Vrăbiile au adus perini și saltele.* ARGHEZI, VERS. 213. ◇ *Pernă de călcat* = ustensilă auxiliară asemănătoare cu o pernă **(I 1)**, care se folosește la călcatul obiectelor de îmbrăcăminte, în special al mînecilor, piepților, umerilor. *Cu ajutorul pernelor de călcat se modelează piepții și alte părți ale produselor de îmbrăcăminte exterioară.* LTR². *Pernă electrică* = dispozitiv electrocaloric în formă de pernă **(I 1)**, în care se găsesc rezistențe electrice izolate cu azbest și releuri de protecție și care servește la încălzirea unei regiuni a corpului. *Ventilatoare, radiatoare, rezouri, perne electrice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845. *Pernele electrice moderne sînt echipate cu mici termostate... pentru menținerea automată a temperaturii constante.* LTR². ◇ Expr. **A muri fără pernă la cap** = a muri singur și în mare sărăcie. Cf. ZANNE, P. III, 292. (Regional) **A-l cădea** (cuiva) **perna** = a pierde un avantaj, a-i merge (cuiva) mai puțin bine. Cf. SCL 1969, 328. ✦ P. ext. (Regional; și în sintagmele *perină mare*, A I 35, *pernă de cele mari*, ALRM II/I h 362/365, *pernă de fulgi*, ib. h 362/791) Pilotă. Cf. A I 35.

2. Obiect de tapiserie executat din diferite materiale, umplut cu fulgi, cu lînă, cu păr, cu iarbă-de-mare etc., uneori prevăzut și cu arcuri, care se fixează pe băncile unei trăsuri, ale unui automobil sau pe anumite mobile (și pe care se stă). *Trupul, ca un sac nesprijinit, se lăsă pe perinile de dinainte* [ale trăsurii]. RUSSO, S. 31. *Trceau prin mintea mea, pe rînd,... carete largi cu perne moi.* HOGAȘ, DR. I, 29. *Se înghesuia în pernele de piele, foarte îngrijorat să nu-l azvîrle în vreun șanț zguduiturile mașinii.* REBREANU, N. 254. *Mașina gonea în noapte... Înlăuntru era cald, miros plăcut de blănuri și parfum feminin, legănare ușoară pe pernele capitonate.* C. PETRESCU, Î. I, 157. *Pernele fără arcuri se confecționează din cauciuc spongios sau alte mase plastice spongioase.* LTR². *S-a tolănit mulțumit pe pernele trăsurii.* GALAN, Z. R. 5.

3. (Popular) Așternut care se pune sub șa. *Iar perina după șa Nici nu-i lungă, Nici nu-i scurtă, Numai cu pietre scumpe țesută.* ȘEZ. III, 64, cf. ALR I 1 119/255, 339, 359, 538, 558, 815, 850, 926, 934.

II. P. anal. **1.** Nume dat unor obiecte asemănătoare cu perna **(I 1)**, care au diverse întrebuințări. *Cea mai simplă perină este un sac umplut cu tărîțe...*, *care este bună în cazurile de fracturi.* BIANU, D. S. *Pe umerii sacoului erau cusute două bucăți de sac gros...*, *ca un soi de perne de amortizare a loviturilor.* CĂLINESCU, S. 7.

2. (Regional) Bucată de lemn pe care se sprijină broasca (sau cepul grindeiului) de la roata morii (sau a piuei); (regional) perinoc **(2)**. *Pernă sau perinoc este stratul de lemn de care e prins brotacul.* DAMÉ, T. 150, cf. PAMFILE, I. C. 183, ALR SN I h 161/310.

3. (Prin sud-vestul Transilv.) Podul osiei la căruță. Cf. A III 3, 17, 19.

4. (Prin Transilv.) Fiecare dintre căpătîiele joagărului. Cf. ALR II 6 445/192, 284.

5. (Regional) Nimfa furnicii. Cf. MARIAN, INS. XIII.

III. Numele unui dans popular care se joacă la nunți (cînd se scoate din casă zestrea miresei); melodie după care se execută acest dans. Cf. PAMFILE, J. I,

289, VARONE, D. 123, H XVII 142, 314, XVIII 22, 27, 151, 288, 304, PAȘCA, GL. ◆ (Prin Transilv.; în forma *pirină)* Numele unui dans popular nedefinit mai de aproape, probabil perinița, v. p e r n i ț ă **(III)**. Cf. ALR II 4 336/224, 228.

IV. (Regional) Cuptor (de gătit) (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALRM II/I h 336/47.

V. (Regional) Bidinea (Cîmpu lui Neag-Lupeni). A III 1.

— Pl.: *perne.* — Și: (popular) **pérină** (pl. *perine* și *perini),* (regional) **piárnă** (ALR I 713/536), **pirină** (ALR II 4 336/224, 228) s. f.

— Din scr. **perina.**

PERNÉJ subst. (Bot.; regional) **1.** Iarbă-neagră *(Calluna vulgaris).* BORZA, D. 38.

2. Țăpoșică *(Nardus stricta),* BORZA, D. 115.

— Pl.: ? — Și: **pernáj** (BORZA, D. 38), **spernéj** (id. ib. 115) subst.

— Etimologia necunoscută.

PERNÉU s. n. (Transilv.) Cenușă care rezultă din arderea paielor. *Și iuă-i (= unde-i) odorul tău Va sufla vîntul perneu.* POP., ap. MÎNDRESCU, UNG. 96, cf. LEXIC REG. 71, LEXIC REG. II, 90.

— Pl.: *perneuă* (LEXIC REG. II, 90) și *pernauă* (LEXIC REG. 71).

— Din magh. **pernye.**

PÉRNIC subst. (Regional) Numele unui instrument de pescuit nedefinit mai îndeaproape (Măceșu de Jos-Băilești). Cf. GL. OLT.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PERNICÁ vb. I. T r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.) A distruge (ducînd cu sine). Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Cînd vine apă năroadă, apoi pernică tot din calea ei.* id. ib.

— Prez. ind. pers. 3: *pernică* (accentul necunoscut).

— Etimologia necunoscută. Cf. p e r n i c i e.

PERNÍCIE s. f. (Latinism rar) Primejdie, pierzanie; distrugere. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pernicii.*

— Din lat. **pernicies.**

PERNICIÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Care provoacă un rău, care este periculos (în special pentru sănătate); dăunător, vătămător. *Li s-a deocheat manopera pernițioasă . . . popoarălor.* BARIȚIU, P. A. II, 655, cf. ARISTIA, PLUT. *Aceste cifre statistice arată un viciu fundamental în împărțirea pămîntului și cu totul pernicios producerii avuției naționale.* I. IONESCU, M. 123. *Somnul lung e pernicios.* ALECSANDRI, T. 1 733. *Schimbarea timpului are asupra-mi o influență pernicioasă.* id. s. 78. *Febră și iar febră începînd de la cea mai ordinară și urcîndu-se treptat în gravitate pînă la cea mai pernicioasă.* HASDEU, I. C. I, 221, cf. MAIOBESCU, CR. III, 77. *O intențiune bună, patriotică, lăudabilă, determină în limbă o învederată alternațiune, un amestec pernicios care schimbă oarecum caracterul limbii.* ODOBESCU, S. I, 364. *Și pentru un suflet cocleala este de mii de ori mai pernicioasă decît pentru stomac.* CARAGIALE, O. III, 110, cf. MACEDONSKI, O. IV, 120, BARCIANU, ALEXI, W. *Această pseudofilozofie putea exercita influențe pernicioase asupra unor minți plăpînde.* BENIUC, M. C. I, 314. *Acțiunea pernicioasă a banului în societatea burgheză nu poate să scape acestei viziuni critice.* S ianuarie 1960, 31. ◇ (Med.) *Anemie pernicioasă* = formă gravă de anemie, în care numărul globulelor roșii scade foarte mult și care poate provoca moartea. Cf. BIANU, D. S. 51, DM. *Boala de nervi se complică cu o anemie pernicioasă.* CĂLINESCU, S. 749. *Estractul de ficat . . . reprezintă un tratament specific al anemiei pernicioase.* BELEA, P. A. 279, cf. DER I, 126, D. MED. I, 91. *Febră pernicioasă* sau (învechit) *friguri pernicioase* = formă gravă a paludismului. *Scăldătorile . . . mai sînt potrivite ca mijloc de apărare . . . împotriva primejdioaselor boale a climelor ferbinți precum sînt frigurile pernițioase.* FĂTU, D. 20/1. *Febra pernicioasă (friguri rele) este forma cea mai gravă și mai primejdioasă dintre toate formele impaludismului.* BIANU, D. S. 368, cf. 299, DM.

— Pronunțat: *-ci-os.* — Pl.: *pernicioși, -oase.* — Și: (învechit) **pernițiós, -oásă** adj.

— Din lat. **perniciosus,** fr. **pernicieux.**

PERNICIOZITÁTE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este pernicios. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pronunțat: *-ci-o-.*

— Din fr. **perniciosité.**

PERNIOÁRĂ s. f. (Popular) **1.** Perniță **(II).** *Însemnăm zestrile fie-mea Stancăi, pecum scrie în jos: 4 pernioare mici de Țarigrad, cusute cu fir.* ap. ODOBESCU, S. I, 422, cf. DDRF. *Mai bine c-un bărbățel Dacă-i blînd și tinerel, Că-ți spune două trei glume, Cum îți e mai drag pe lume. Și-ți așază-o pernioară Pe prispă scrile-afară.* ALECSANDRI, P. P. 356. *În pat i-așternut Velințe Pestrițe, Pernioare.* TEODORESCU, P. P. 77. *Nu știu zace ori se face, Că gurița nu-i mai tace. Nici la umbră, nici la soare, Nici la cap cu pernioare.* id. ib. 329. *Du-te-n tindă pe lăicioară, Că ți-oi duce-o pernioară.* BIBICESCU, P. P. 13. *Zace un voinic de lungoare, Cu mîndruța la picioare, Tot mutînd la perinioare.* id. ib. 374.

2. Perniță **(I 2).** *Murguleț, de cînd te-am luat, Nici o slujbă nu ți-am dat; Desară să te gătești: Oi să pui șaua pe tine, Ș-o perioară de lînă.* CIAUȘANU, V. 71.

— Pronunțat: *-ni-oa-.* — Pl.: *pernioare.* — Și: **perinioáră,** (regional) **perioáră** s. f.

— **Pernă** + suf. *-ioară.*

PERNIȘOÁRĂ s. f. (Popular) Perniță **(I 1).** Cf. DDRF. *Jur-împrejur mai sînt puse Pernișoare mititele.* POP., ap. GCR II, 300. *Ș-unde-mi string pernișoara Crez că-ți e țițișoara.* TEODORESCU, P. P. 302, cf. BIBICESCU, P. P. 393. *Pernișoara ta, Țițișoara mea.* GRAIUL, I, 206, cf. PĂSCULESCU, L. P. 59.

— Pl.: *pernișoare.*

— **Pernă** + suf. *-ișoară.*

PERNÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui p e r n ă.

I. 1. Pernă **(I 1)** mică, p e r n u ț ă **(1),** (popular) p e r n i ș o a r ă, p e r n i o a r ă **(1),** (regional) m o d i ț ă, p e r i n e l **(1);** s p e c. puișor. Cf. POLIZU. *Domnul cel gros . . . și-a găsit pernița și s-a culcat.* CARAGIALE, O. II, 107, cf. DDRF, BARCIANU. *Perne, pernițe și modițe se fac numai din pene.* PAMFILE, I. C. **14.** *Dă-mi voie să sun să-i aducă de sus un pled și o perniță.* GALACTION, O. A. I, 92. *Și umple pernițele tot . . . cu fulgi de gîscă.* H IV 143. *Fată mare, logodită, Cu toată zestrea gătită, Cu pernițe prinse-n ace Și mai mari și mai boboace.* TEODORESCU, P. P. 206. *Că mă cauți zi și noapte, Mutîndu-mi pernițele.* id. ib. 578. *Pui capu pe perniță Și gîndesc la tin', Anuță.* MAT. FOLK. 249. ◆ (Urmat adesea de determinarea „de ace") Săculeț de diferite forme, umplut cu cîlți, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace și bolduri; pernuță **(1),** (regional) perinucă. Cf. PAMFILE, I. C. 346. [Ariciul] *ca o perniță sferică în care o fată rea, ca să se joace, A-nfip o sumedenie de ace.* TOPÎRCEANU, P. O. 134. *Scoase o rochie de tul cu multe volane . . ., o perniță de ace și alte nimicuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. ◆ Piesă confecționată din vată de croitorie, care se aplică la umerii unor obiecte de îmbrăcăminte (sacouri, paltoane, taioare) pentru a da îmbrăcămintei respective forma corespunzătoare umărului. *După confecționare se calcă pernița și se presează, pentru a i se da forma definitivă, într-o presă specială.* LTR².

Există și mașini cari fixează pernițele la umărul produsului de îmbrăcăminte. ib. ◆ (Urmat adesea de determinarea „de ungere") Un fel de perniță **(I1)** confecționată din țesătură de lînă sau de bumbac, cusută cu sîrmă subțire de cupru, montată în cutia de osie inferioară a vehiculelor de cale ferată și folosită la ungerea fusului osiilor. *Firele lungi ale perniței sug, prin capilaritate, uleiul din rezervorul amenajat . . ., obținîndu-se astfel ungerea fusului.* LTR[2].

2. Mică pernă **(I 3)** care se pune sub șa; (popular) pernioară **(2).** *Dar să nu uiți, maica mea, O perniță de subt șea.* TEODORESCU, P. P. 521.

II. Cf. pernă **(II 1).** [La fracturi și luxații] *mai avem trebuință de niște perinițe făcute din pînză și din vată a căror mărime variază.* BIANU, D. S. 67. ◆ (Regional; în forma *perinițâ)* Ochelari la cai (Nucet). TEAHA, C. N. 251.

III. (În forma *perinițâ)* Numele unui dans popular în care un băiat iese în centrul horei, își alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau pe o batistă) și o sărută, fata urmînd să facă același lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans; (regional) perinei **(2).** *Atunci se juca mai cu samă perinița, de zicea la lăutari: ia ziceți măi o perinițâ.* PITIȘ, ȘCH. 155. *Fetele și nevestele nu se prea lăsau să le pupe; . . . dacă jucau perinița, ele nu ziceau din gură nimic.* PAMFILE, J. III, 10, cf. VARONE, D., DM, DER. *Cine joacă perinița, Să o sărute pe leliță.* Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.

IV. (Regional; în forma *perinițâ)* Un fel de prăjitură nedefinită mai de aproape. *Mireasa iară îl cinstea: făcea vro două uscățele, vro două perinițe, scovărzi, clătite or plăcinte.* PITIȘ, ȘCH. 108.

— Pl.: *pernițe.* — Și: (de obicei popular) **perinițâ** s. f.

— **Pernă** + suf. *-iță.*

PERNIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **pernicios.**

PERNÓC s. n. v. **perinoc.**

PERNÓG s. n. v. **perinoc.**

PERNÚC s. n. v. **perinoc.**

PERNÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui pernă **(I 1),** perniță **(I 1),** (popular) pernișoară, pernioară **(1),** (regional) moditâ, perinei **(1);** spec. puișor. Cf. DRLU, LB. *Să-i mai punem o perinuță sub cap.* CONTEMPORANUL, IV, 393. *Unele romînce . . . întrebuințează în loc de scutece chilotuțe sau chilotele, făcute ca niște perinuțe.* MARIAN, NA. 90, cf. ALEXI, W. *Odaia era plină de pernuțe, panglici.* C. PETRESCU, C. V. 211. *Am pus tîmpla pe pernuță ș-am adormit.* SADOVEANU, O. XIII, 792. *Scoală-mi-te, măiculiță, C-a ostenit măicuța Toi mutîndu-ți pernuța.* TEODORESCU, P. P. 288. *De cînd te-ai bolnăvit, Singură m-am îngrozit, Perinuțele mutînd.* MARIAN, Î. 38. *M-am culcat pe prispă-afară Pe-o pernuță de bumbac, Ca să-mi pui mîna sub cap.* SEVASTOS, C. 149. *Peste mușchiu ce-și mai esti? O pernuți ș-o velinți.* MAT. FOLK. 1 461, cf. ȚIPLEA, P. P. 114. *Fost-am păcurar la oi, N-am durmit pă mușuroi, Ce-am dormit pă perinuță.* T. PAPAHAGI, M. 19. *Am un bade cît un ied, Cum mă culc în pat îl pierd. Îl caut c-o luminuță Și-l găsesc sub perinuță.* FOLK. TRANSILV. I, 75, cf. 212, A V 25. ◆ (Urmat adesea de determinarea „de ace") Săculeț de diferite forme, umplut cu cîlți, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace și bolduri; perniță **(I 1),** (regional) perinucă. *Fetele mă pun în cutiuțe aurite, mă înfig în perinuțe de mătasă și îngrijesc de mine ca de un mare lucru.* CREANGĂ, O. 296. *Picioarele îmi erau ca niște perinuțe de ace.* VLASIU, A. P. 28.

2. Parte proeminentă și moale a extremității labei unor feline; p. ext. (impropriu) proeminență situată în partea extremă a copitei calului. *Imediat însă ce copita se reazimă toată pe pămînt amortizarea zdruncinăturilor se face de furcuța și de pernuța plantară.* ENC. VET. 85.

3. (Prin Transilv.) Sarma. Cf. CHEST. VIII 8/22, 9/33.

— Pl.: *pernuțe.* — Și: (popular) **perinúță** s. f.

— **Pernă** + suf. *-uță.*

PEROCÁR s. m. v. **perucar.**

PERÓCĂ s. f. v. **perucă.**

PERÓN s. n. **1.** Platformă, acoperită sau descoperită, amenajată într-o stație, de-a lungul liniilor de cale ferată, pentru a ușura călătorilor urcarea în tren și coborîrea din tren. *Ies pe peron, alerg la tren.* CARAGIALE, O. II, 95, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Murmurau încet frînturi de cîntece, bătînd pe asfaltul peronului tactări ușoare cu piciorul.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Trenul începu să se miște, mărind tot mai iute depărtarea de peron.* BASSARABESCU, V. 15. *Glasurile oamenilor ce coborau din vagoane și ale celor ce-i așteptau pe peron umpleau cuprinsul gării.* REBREANU, R. I, 16. *Se urcară într-una din mașinile aliniate la peron.* GALACTION, O. A. I, 56. *Tomescu îl așteptă pe peronul Gării de Nord.* C. PETRESCU, C. V. 30. *Trenul porni . . . dezlipindu-se parcă cu regret de peron.* BRĂESCU, O. A. I, 179. *Pe peron, în fața ferestrelor de la vagoane, s-a format un rînd de oameni.* SAHIA, U.R.S.S. 5. *Pe peron se lăsa o boare de toamnă.* KLOPȘTOCK, F. 251. *A sărit în două salturi pînă la marginea peronului.* POPA, V. 214. *Trebuie să fii în gară, pe peron, să-l aștepți.* SEBASTIAN, T. 167. *De la peron se revărsă un puhoi sumbru ca o apă care rupe zăgazurile.* SADOVEANU, O. VII, 7. *Gara trebuia să fie măreață ca un templu, intrînd cu trenul pe peron să ai sentimentul corespunzător celui pe care l-ai încerca trecînd pe sub propilee.* CĂLINESCU, S. 339. *Străbătu peronul gol.* STANCU, R. A. II, 27. *Pe micul peron de piatră zăriră pe șeful stației, mergînd spre locomotivă.* BARBU, P. 217. *Gara mare cu peroane acoperite și treceri subterane.* S ianuarie 1961, 18. *De unde știi că de la peronul doi pleacă?* L 1965, nr. 17, 9/1. ◆ (Rar) Distanță care se lasă între două grupe de vagoane din fața stației. Cf. CV 1950, nr. 5, 30.

2. Platformă, uneori decorată cu motive ornamentale, situată în fața intrării principale a unei clădiri și avînd, atunci cînd aceasta este înaltă, cîteva trepte. *E o clădire cu două caturi, în mijloc cu un peron ca o terasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 240. *Era în holul caselor lui Alexandru Vardaru . . . O vrabie ciripi cenușie pe scările peronului.* C. PETRESCU, Î. I, 107. *Opri înaintea peronului; pînă să se desfacă din blăni, jupîneasa era gata cu cheile.* id. ib. 137. *Cucoana Catinca nu se statornicise în fotoliul așezat pe peronul din fața casei.* TEODOREANU, M. II, 55. *Sosiră iarăși în fața peronului vilei.* CĂLINESCU, S. 484. ◇ Fig. *Oprim la coliba dintre sălcii, lîngă un peron de richită și de ardei sălbatic.* GALACTION, A. 471.

— Pl.: *peroane.*

— Din fr. **perron.**

PERÓNĂ s. f. v. **peroneu.**

PERONÉU s. n. Os lung și subțire, situat între genunchi și gleznă, care se articulează la cele două extremități cu tibia, împreună cu care formează scheletul gambei. *Osul peroneu.* KRETZULESCU, A. 81/10. *Perona este mult mai mică decît tibia.* POLIZU, P. 42/27. *Putem avea a face cu o frîntură . . . a extremității inferioare a peroneului.* TURNESCU, C. 191[r], cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ENC. VET. 7, DM, DN[2], DER.

— Pl.: *peronee.* — Și: (învechit) **peróná** s. f.

— Din fr. **péroné.**

PERONÍNĂ s. f. (Farm.) Narcotic cu acțiune mai puternică decît morfina. Cf. BIANU, D. S. *Peronina se obține din morfină, din clorura de benzil și din etilat de sodiu.* LTR[2].

— Din fr. **péronine.**

PERONOSPÓRA s. f. v. **peronosporă.**

PERONOSPÓRĂ s. f. Nume dat mai multor ciuperci inferioare, parazite pe plantele fanerogame. Cf. ENC. AGR., DN³. *Este vorba de așa-numita peronosporă . . . Se manifestă sub forma unor pete albe pe fața inferioară a foilor.* C. GIURESCU, P. O. 167.
— Pl.: *peronospore.* — Și: **peronospóra** s. f. ENC. AGR.
— Din lat. **peronospora.** Cf. fr. p é r o n o s p o r a c é e s.

PERORÁ vb. I. I n t r a n z. A vorbi mult, pe un ton însuflețit și emfatic. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 124. *Lendvay perora cu foc și cu gesturi largi.* REBREANU, I. 327. *Adevărul este că în război nu trebuie să cugeți, ci să lupți . . ., așa perora un general.* id. P. S. 84. *L-am găsi totdeauna perorînd și gesticulînd, la răspîntiile cetății noastre.* GALACTION, A. 311. *Perorează . . . un om gras, cu fălci dezvoltate.* SAHIA, N. 21. *Pînă acuma am perorat pe chestia asta!* SADOVEANU, O, VII, 123. *Aceste lucrări mărunte n-au nici o importanță! gesticulă perorînd d. prefect.* C. PETRESCU, R. DR. 87. *Perorînd și miluindu-și prietenul cu aforisme asupra vieții, înviase și el din propria-i cenușă.* id. A. R. 28. ✦ T r a n z. (Neobișnuit) A susține, a dezbate cu înflăcărare. *El perora o temă de astronomie.* EMINESCU, N. 88.
— Prez. ind.: *perorez.*
— Din fr. **pérorer.**

PERORÁL adv. (Despre modul de administrare a unor medicamente) Pe gură, pe cale bucală. Cf. ABC SĂN. 281.
— **Per**[1] + **oral**[1].

PERORÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a p e r o r a și rezultatul ei. Cf. DDRF, DM, DN².
— Pl.: *perorări.*
— V. **perora.**

PERORÁȚIE s. f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvîntări (rostită însuflețit și emfatic). *Perorația . . . încheie cuvîntarea.* MARCOVICI, R. 82/2. *În perorație (capătul cuvîntării) vine într-o asemănare cu vorbirea cea înaltă a lui Brom.* GT (1838), 22[1]/36, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Prefectul Boerescu își termină discursul, în loc de perorație, cu un îndemn vibrant.* REBREANU, R. II, 87. *Perorația lui a fost încheiată cu sentiment adevărat.* SADOVEANU, O. IX, 473. ✦ P. g e n e r. Vorbire însuflețită (și emfatică), care caută să convingă. *Alfonso își termină perorația și ceru de la Iulia o iertare.* HELIADE, D. J. 73/11. *Își astupă iarăși urechile îngrozite de vertiginoasa perorație.* C. PETRESCU, Î. II, 58. *Își curmă însă degrabă perorația, deoarece asistența intrase în sală,* V. ROM. septembrie 1955, 61. *La această lungă perorație, primul procuror . . . nu dădu nici o replică.* STANCU, R. A. V, 377.
— Pl.: *perorații.* — Și: (rar) **perorațione** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Din lat. **peroratio, -onis.** Cf. fr. p é r o r a i s o n.

PERORAȚIÚNE s. f. v. **perorație.**

PEROSEÁ s. f. v. **peruzea.**

PEROSÍD s. m. v. **peroxid.**

PEROSTÍE s. f. v. **pirostrie.**

PERÓT, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit) **1.** S. m. și f. Persoană de naționalitate străină care locuia în mahalaua Pera a Istambulului; (la m. pl.) populație de naționalitate străină care locuia în Pera. *Perotii sînt de origină din toate țările Europei.* BOLINTINEANU, O. 285. *Perotii vorbesc toate limbile pe care le învață fără să învețe.* id. ib. 287.

2. Adj. Care aparține mahalalei Pera din Istambul sau perotilor (**1**), privitor la Pera sau la peroți, originar din Pera. *O baroană perotă ce mergea la Viena.* BOLINTINEANU, O. 271. *Damele perote în general nu au gust pentru muzică.* id. ib. 288.
— Pl.: *perofi, -te.*
— Din ngr. **περότης.**

PEROXÍD s. m. Derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici. *Perosidul de azot.* PONI, CH. 104, cf. NICA, L. VAM. 190, MACAROVICI, CH. 143, 257, 405. *Peroxizii metalelor alcaline se formează prin combinarea directă a acestor metale cu oxigenul din aer.* LTR². *Prin tratare cu acizi diluați, peroxizii metalelor dau apă oxigenată și sărurile metalelor respective.* DER, cf. SFC III, 15, DC.
— Pl.: *peroxizi.* — Și: (învechit) **perosíd** s. m.
— Din fr. **peroxyde.**

PEROXIDÁZĂ s. f. (Biol.) Enzimă care catalizează desfacerea peroxidului de hidrogen sau a peroxizilor organici. Cf. LTR². *Peroxidazele sînt răspîndite în natură, în special în regnul vegetal, și mai puțin în țesuturile animale.* DER.
— Pl.: *peroxidaze.*
— Din fr. **peroxydase,** germ. **Peroxydase,** rus. **пероксидаза.**

PERPÉDĂ s. f. v. **perpetă.**

PERPEDÚȘ s. m. (Ornit.; regional) Pițigoi albastru *(Parus coeruleus)* (Grădinarii-Oravița). Cf. BĂCESCU, PĂS. 124.
— Pl.: *perpeduși.*
— Probabil formație onomatopeică.

PERPEGIÉL s. m. (Prin Ban.) Om mic, pipernicit, nedezvoltat; stîrpitură. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 156. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O ieșit un perpegiel de om.* id. ib.
— Pl.: *perpegiei.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r p ă d u c h e

PERPELEÁC s. n. v. **prepeleac.**

PERPELEÁLĂ s. f. v. **pîrpăleală.**

PERPELÍ vb. IV v. **pîrpăli.**

PERPELIÁG s. n. v. **prepeleac.**

PERPELÍCIU s. n., s. m. **1.** S. n. (Prin nord-estul Olt.; la pl.) Vreascuri, surcele uscate, care fac flacără mare. Cf. LEXIC REG. II, 30.
2. S. m. (Prin Olt.) Epitet dat unui om neastîmpărat, unui copil zburdalnic. Cf. CADE.
— Pl.: (**1**) *perpeliciuri,* (**2**) *perpelici.*
— **Perpeli** + suf. *-iciu.*

PERPELÍG s. n. v. **prepeleac.**

PERPELÍT, -Ă adj. v. **pîrpălit.**

PERPELÍȚĂ[1] s. f. v. **pîrpăriță.**

PERPELÍȚĂ[2] s. f. v. **prepeliță.**

PERPENDECULÁR, -Ă adj. v. **perpendicular.**

PERPENDICOLÁRE adj. v. **perpendicular.**

PERPENDICOLÉR, -Ă adj. v. **perpendicular.**

PERPENDÍCUL subst. v. **perpendiculă.**

PERPENDICULÁR, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre drepte sau planuri; p. ext. despre obiecte sau părți ale lor, despre poziția lor etc.) Care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. V. vertical. *O linie perpendiculare.* ȘINCAI, ÎNV. 102. *O linie perpendicolare, adecă cea linie că cade drept în jos din mijlocul unui arc drept în mijlocul liniii ce este întinsă pe supt arc.* AMFILOHIE, E. 140/11, cf. 157/18. *Linie drept căzetoare sau perpendicoler sau normalicească.* TEM. GHEOM. I, 3^{v}/24, cf. ib. 14^{v}/2, EGT 48^{r}. *Înălțimea acestui munte în linie perpendiculară (dreaptă în jos) s-a aflat din dreptul Oceanului Atlantic.* CR (1829), 224^{1}/12. *Linia perpendiculară din țentru pămîntului către soare drept prin ecoator ar trece.* M. DRĂGHICI, F. III, 6^{r}/7. *Are două creste la nas, una perpendiculară, iar alta ca o potcoavă.* J. CIHAC, I. N. 41/7. *Se trage mai întîi două diametre perpendiculare.* CONV. GEOM. 80/7. *Vîntul ce bate în lungile păduri de pini și îi lipește pe stînca perpendiculară.* CR (1848), 20^{2}/52. *Diametrul perpendiculariu, adică drept de sus în jos.* FĂTU, M. 28/3. *Numai un magar este în stare de a umbla ceasuri întregi într-o poziție perpendiculară și a se urca pe nenumăratele scări săpate în stînci.* ROM. LIT. 150^{1}/1. *Se va sapa un canal ce împreună amîndouă brațele Nilului și de la aceste vor pleca alte trei canaluri perpendiculare.* CALENDAR (1858), 64/2. *O linie DC se zice că este perpendiculară pe o altă linie.* MELIK, G. 5. *Soarele atingea meridiana și razele lui perpendiculare cădeau ca niște săgeți de foc peste capetele noastre.* HOGAȘ, DR. I, 43. *Niște ofițeri mergeau... cu sabia aproape perpendiculară pe pulpa piciorului.* BASSARABESCU, S. N. 24. *Am biruit urcușul aproape perpendicular.* GALACTION, O. 346. *Un soare imobil și diafan Trimite raze perpendiculare.* TOPÎRCEANU, M. 18. *Între ochii omenești... avea adînci creturi perpendiculare.* SADOVEANU, O. VII, 499. *Se întindeau gardurile unor case de pe străzile perpendiculare.* CĂLINESCU, S. 5. *Se zice că o dreaptă este perpendiculară pe un plan atunci cînd este perpendiculară pe orice dreaptă conținută în plan.* GEOM. SP. 31. cf. 35, DM, DN^{2}, LTR^{2}. ◇ (Adverbial) *Dreapta CD stă perpendicular sau normal pe dreapta AB.* GEOMETRIA, A. M. 8^{v}/14. *Din șirul acestui nour se slobozea perpendecular (drept în jos) cîteva globule luminoasă.* AR (1832), 362^{1}/4. *Cînd osia pămîntului ar sta perpendicular pe calea dinprejurul soarelui atunce ar fi zilele și nopțile.* ELEM. G. 27/11. *Din astă parte a Dunării se lungește, perpendicular fluviului, lacul.* HASDEU, I. V. 138, cf. DRĂGHICEANU, C. 42. *Peștera se deschide la lumină printr-o gură largă, drept dasupra unei ripe nalte ce dă perpendicular în rîu.* ODOBESCU, S. I, 341. *Mă lungii perpendicular pe cursul Bistriței.* HOGAȘ, M. N. 61, cf. id. DR. I, 152. *Copaci, aliniați perpendicular, însemnau șoseaua județeană.* REBREANU, R. I, 70. *În fața ferestrelor... stăteau, perpendicular pe zidul din fund, două paturi.* GALACTION, O. A. I, 67. *Capătul dinspre strada Triumviri, pe care strada Lepidopterului cade perpendicular, a rămas încă pașnic.* SADOVEANU, O. VII, 689. *Din strada Negricioasă sosea, perpendicular pe bulevard, un domn de așijderea grăbit.* ARGHEZI, C. J. 264. *Sprijini* [albumul] *perpendicular pe masă.* V. ROM. iulie 1954, 291. ✦ (Despre aștri) Care se află la zenit. *Soarele e perfect perpendicular și perfect nemilos.* RALEA, S. T. I, 256. ✦ Spec. (Despre scriere) Care are caracterele dispuse vertical. *Scrierea scrisă cu o caligrafie disimulată, perpendiculară, sună astfel...* CĂLINESCU, E. O. I, 228.

2. S. f. Dreaptă care este perpendiculară **(1)** pe altă dreaptă sau pe un plan; (învechit) perpendiculă. Cf. TEM. GHEOM. I, 14^{v}/2. *Să se rădice o perpendiculară.* ib. II, 31^{v}/13. *Perpendiculara sau verticala este o linie ce cade drept pe alta făcînd două unghiuri drepte.* GENILIE, G. 69/11. *Perpendiculara este mai scurtă de oricare oblică.* ASACHI, E. III, 42/4, cf. 222/8. *Despre perpendiculare și despre deosebitele chipuri d-a le trage.* CONV. GEOM. 42/2. *Păreau că calculează perpendiculara și cu o preciziune matematică, dîndu-și drumul de sus, cădeau drept peste învălișul meu.* HOGAȘ, DR. I, 143. *Era slab și alb ca o perpendiculară de cridă.* TEODOREANU, M. II, 72. *Perpendiculara dusă din focar pe directoare este axa de simetrie a parabolei.* ALGEBRA IX, 97. *Dintr-un punct A se coboară o perpendiculară AB pe o dreaptă a.* TRIGONOMETRIE, 87.

— Pl.: *perpendiculari,-e.* — Și: (învechit) **perpendiculáre, perpendiculáriu,-ie, perpendicoláre, perpendicolér,-ă, perpendeculár,-ă, perperdiculár,-ă** adj.

— Din lat. **perpendicularis (perpendicularius)**, germ. **perpendikular**, it. **perpendicolare**, fr. **perpendiculaire.**

PERPENDICULÁRE adj. v. **perpendicular.**

PERPENDICULARIAMÉNTE adv. v. **perpendicularmente.**

PERPENDICULARICÉȘTE adv. (Învechit) În mod perpendicular **(1)**; (învechit, rar) perpendiculărește, perpendicularmente. Cf. EGT 51^{r}, TEM. GHEOM. I, 14^{r}/10. *Numai mijlocul* [pămîntului]... *este care în toată circomferința primește razăle soarelui perpendicularicește.* PLEȘOIANU, C. 21/2, cf. POENARU, G. 314/16. *Lăsă în jos acea piatră... perpendicularicește pă corabia noastră.* GORJAN, H. II, 58/30. *Greblele cu care scot pietrele... se compun dintr-o lungă coadă de lemn împlintată perpendicularicește în mijlocul unei stinghii.* BREZOIANU, A. 397/3, cf. SFC II, 143.

— **Perpendicular** + suf. *-icește.*

PERPENDICULARITÁTE s. f. Faptul sau însușirea de a fi perpendicular **(1)**; poziție perpendiculară; relație care există între două drepte sau planuri care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. Cf. NEGULICI. *Se va verifica apoi perpendicularitatea între axa montantului și axa bancului.* IOANOVICI, TEHN. 349, cf. DM. *Condiția de perpendicularitate a două plane.* LTR^{2}, cf. DN^{2}.

— Din fr. **perpendicularité.**

PERPENDICULÁRIU, -IE adj. v. **perpendicular.**

PERPENDICULARMÉNTE adv. (Învechit, rar) În mod perpendicular **(1)**; (învechit) perpendicularicește, (învechit, rar) perpendiculărește. Cf. FIS. 46/10.

— Și: **perpendiculariaménte** adv. MARIN, F. 417/30.

— **Perpendicular** + suf. *-mente.* Cf. fr. perpendiculairement, it. perpendicolaremente.

PERPENDÍCULĂ s. f. (Învechit) Perpendiculară. V. perpendicular **(2)**. *Perpendicula din un punct a unei laturi pe latura opusă paralelă.* GEOMETRIA A. M. 17^{v}/6. *Perpendiculele și paralelele de care pe rînd am vorbii sînt de un prea mare folos.* ASACHI, G. 10/12. *După ce se trage perpendiculu ab.* M. DRĂGHICI, F. I, 22^{v}/7, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Acestei direcțiuni particulare i se dă numele de perpendicula locului.* CULIANU, C. 19, cf. BARCIANU.

— Pl.: *perpendicule.* — Și: **perpendícul** subst.

— Cf. perpendicular.

PERPENDICULĂRÉȘTE adv. (Învechit, rar) În mod perpendicular **(1)**; (învechit) perpendicularicește, (învechit, rar) perpendicularmente. Cf. ȘINCAI, ÎNV. 254.

— **Perpendicular** + suf. *-ește.*

PÉRPER s. m. **1.** Monedă bizantină de aur, care a circulat (bătută cu stemă proprie) și în țările române, în secolele al XIV-lea și al XV-lea. *Tremise... să-i răscumpere... și cerea numai cîte un perper pre unul.* MOXA, 374/11. *La 1413 se vede că muntenii numeau „fertun" o monetă de aur bizantină și că acesta era mai mare decît perperul simplu, de cari avea și Mircea cu efigea sa.* IORGA, B. R. 13. *Părpărul, al cărui nume vine de la perperul, hiperpirul bizantin pe care-l băteau*

cu stema lor și românii. id. s. d. xiv, xlii. *La 1392, sub Mircea v.v., era un perper muntean = 1/3 perp. bizantin = 18 ducați de țară = 24 bani.* I. Brăescu, m. 78. *Au răsărit în preajma lui vodă logofeți pentru punerea peceții..., vistieri pentru perperii și ducații domnești.* bul. com. ist. v, 29, cf. 97, cade, Scriban, d. *Avea o valoare deosebită de moneda reală care circula în întreaga Peninsulă Balcanică, fapt pentru care i se spunea... perper de Valahia.* der.

2. (În forma *părpăr;* și în sintagmele *părpăr pe vii, părpăr de bute)* Numele unui impozit pe vii și pe vin, care se plătea (în perperi **1)** în Țara Românească; (învechit) perperit. *Să aib[ă] a lua... și părpărul de bute po bani 12* (a. 1709). Iorga, s. d. v, 351. *Hărăzește bisericei și școalei din Cojești vinăriciul și părpărul mai multe sate* (a. 1798). cat. man. i, 575, cf. Șăineanu, d. u. *Iar în 1526 apare părpărul pe vii, impozit pus pe întinderea viilor.* cv 1949, nr. 5, 24.

— Pl.: *perperi.* — Și: **părpăr** s. m.

— Din ngr. **υπέρπυρον.**

PERPERDICULÁR, -Ă adj. v. **perpendicular.**

PERPEREÁLĂ s. f. v. **pîrpăleală.**

PERPERÍT subst. (Învechit) Perper **(2).** *Să-ș ia părpăritul din sud Buzău* (a. 1709). Iorga, s. d. v, 368. *Să fie via sfintei mănăstiri și via care iaste pre seama bisericei... în pace dă vinăriciu domnesc și dă perperit și de poclon* (a. 1742). id. ib. i, 299.

— Și: **părpărít** subst.

— **Perper** + suf. *-it.*

PERPÉTĂ s. f. (Transilv.) Fota din față; p. ext. șorț purtat de femei (în timpul lucrului). Cf. Șăineanu, d. u., Viciu, gl. *Perpeta (șurț) e de creton sau de mătase din târg aleasă.* Frîncu-Candrea, m. 12, cf. alr sn iv h 1 180/102.

— Pl.: *perpete.* — Și: **perpédă** s. f. alr sn iv h 1 180/102.

— Etimologia necunoscută.

PERPETUÁ vb. I. Tranz. și refl. A face să dureze sau a continua să dureze veșnic sau vreme îndelungată; a (se) transmite, a (se) continua (din generație în generație, din veac în veac). *A perpetua pronunția adevărată a vorbelor.* cr (1848), 7²/22. *Perpetua abuzurile cele mai mari.* Calendar (1861), 49/10. *O asemenea ordine se perpetuase mai cu seamă la vecinii noștri.* Hasdeu, i. v. 145. *Ramura acestuia s-a perpetuat prin patru fii.* Odobescu, s. i, 258. *Ele sînt acelea cari fac să se perpetueze specia omenească.* Gherea, st. cr. ii, 317. *Lauda răsplătea pe domnii buni, amintirea domnilor răi era perpetuată în mustrare.* Iorga, i.l.ii, 460. *Nerecunoscătorii confrați n-au avut curajul să-i perpetueze memoria.* Anghel, pr. 108. *Rostul familiei este sau nu să perpetueze rasa, să producă copii?* Călinescu, e. o. ii, 258. *„Craii de Curtea-Veche" este o încercare de restituție a vechiului regim în declin..., vechea aristocrație... perpetuînd amintirile de trufie ale singelui cuceritor.* Vianu, a. p. 363. *Filozofia pretențioasă și pedantă a scolasticii... menținea și perpetua concepția dualistă a lumii.* Ralea, s. t. iii, 21. *Această situație s-a perpetuat pînă în societatea contemporană.* s. c. șt. (Iași), 1957, 302.

— Pronunțat: *-tu-a.* — Prez. ind.: *perpetuez,* pers. 3 și (învechit) *perpetuă* (cr 1848, 10³/30).

— Din fr. **perpétuer.**

PERPETUÁL, -Ă adj. (Învechit) Perpetuu. Cf. Stamati, d. ◇ *Mișcare perpetuală* v. **mișcare (I 2).**

— Pronunțat: *-tu-al.* — Pl.: *perpetuali, -e.* — Și: **perpetuél,-ă** adj. Stamati, d.

— Din fr. **perpétuel.**

PERPETUÁRE s. f. Faptul de a (se) perpetua; (rar) perpetuație. Cf. Negulici. *Cîntecele poporului, lipsite de toate mijloacele de perpetuare ale literaturilor cultivate, se păstrează necontenit.* Odobescu, s. i, 184, cf. ddrf, Iorga, l. ii, 616. ◇ *Perpetuarea speciei* = continuarea existenței unei specii prin reproducere. Cf. dm, dn².

— Pronunțat: *-tu-a-.*

— V. **perpetua.**

PERPETUÁȚIE s. f. (Rar) Perpetuare. Cf. dn².

— Pronunțat: *-tu-a-ți-e.*

— Din fr. **perpétuation.**

PERPETUÉL, -Ă adj. v. **perpetual.**

PERPETUITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veșnică sau îndelungată. Cf. Negulici, Aristia, plut., prot.-pop., n. d., ddrf. *O clasă de incapabili, sterili și dușmănoși cu meritul și munca, își stabilise pentru perpetuitate stăpînirea.* Arghezi, b. 146. *Nu știu cum se începe o pagină, după ce am scris zeci de mii, fără să știu nici pe acelea cum le-am scris și am rămas debutant în perpetuitate.* id. t. c. 115. *Perpetuitatea nefiind de esența, ci numai de natura servituții, părțile pot limita prin actul de constituire durata sa la un timp determinat.* pr. drept, 272, cf. dm, dn².

— Pronunțat: *-tu-i-.*

— Din fr. **perpétulté.**

PERPÉTUU, -UĂ adj. Care durează veșnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfîrșește niciodată sau se sfîrșește după vreme îndelungată; etern, veșnic, permanent, continuu, (învechit) perpetual. *Îl dăruise cu posesiunea perpetuă a fortăreței.* mag. ist. i, 70/12. *Unii* [munți] *sînt acoperiți cu gheață perpetuă.* Laurian, m. iv, 3/7. *Prelungea mișcările lui Zacomo aruncîndu-l într-o perpetuă alternativă de temere și de speranță.* cr (1848), 36²/80. *Această perpetuă șovăire a Chiliei.* Hasdeu, i. c. i, 9. *E într-o perpetuă adorație de propria d-sale persoană.* Vlahuță, o. a. ii, 210. *Virsta Microbului era, pentru cei trei studenți în drept, obiectul unei perpetue controverse.* Brătescu-Voinești, p. 262, cf. Severin, s. 141. *Un pamfletar e o lentilă măritoare sub acțiunea unui soare incandescent, o balistă în perpetuă funcționare.* Lovinescu, c. iv, 57. *Într-o mișcare perpetuă, oamenii regimentului se învîrteau pe un singur rînd.* Brăescu, o. a. i, 26. *După 1750 se trăia în Franța în perpetua așteptare a unei revoluții.* Ralea, f. 162. *Ai ajuns la o perpetuă stare de rînjet interior.* H. Lovinescu, c. s. 92. *Toată varietatea tematică a cînturilor lui Leopardi stă sub semnul neliniștitei aspirații umane către fericire, al luptei perpetue împotriva durerii.* s mai 1960, 109. *Omul nou... este un elev perpetuu care, atîta timp cît trăiește, are totdeauna ceva nou de învățat.* v. rom. noiembrie 1962, 90. ◇ *Mișcare perpetuă* v. **mișcare (I 2).** ✦ Spec. Care are loc pe tot restul vieții cuiva. *Tîlharii condamnați... erau toți din cei osîndiți de Divan la moarte și ale cărora sentințe le preschimbau domnitorii în muncă perpetuă.* Filimon, o. i, 295, cf. Hamangiu, c. c. 479.

— Pronunțat: *-tu-u.* — Pl.: *perpetui, -ue.*

— Din lat. **perpetuus.**

PERPÈTUUM MÓBILE subst. invar. (Latinism) **1.** Sistem fizico-chimic imaginar capabil să funcționeze continuu (timp nelimitat) fără a primi din exterior lucru mecanic, căldură sau energie. *Perpetuum mobile de primul ordin sau perpetuum mobile de al doilea ordin.* ltr², cf. dm, dn². *Imposibilitatea realizării unui perpetuum mobile a contribuit la fundamentarea experimentală a legii conservării energiei și a principiilor termodinamicii.* der.

2. Denumire dată unor piese muzicale de virtuozitate, cu ritm rapid, alcătuite din note scurte și de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia

unei mișcări continue. Cf. DM, DN². *Perpetuum mobile au scris Paganini, Weber ș. a.* DER.
— Din lat. **perpetuum mobile.**

PERPLESITÁTE s. f. v. **perplexitate.**

PERPLÉX, -Ă adj. (Despre oameni; adesea construit cu verbe ca „a rămîne", „a lăsa" etc.) Care nu știe ce să gîndească, ce să facă într-o situație neașteptată, confuză, dificilă etc.; surprins, uimit; încurcat, dezorientat, uluit, năuc **(2)**, năucit; (despre atitudinea, manifestările oamenilor) care arată, exprimă, trădează perplexitatea. Cf. POLIZU. *Mărturisesc că am rămas cam perplex cetind foiletoanele d-sale.* GHEREA, ST. CR. III, 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Bine . . . bine . . , poftim! bolborosi dăscălița perplexă.* REBREANU, I. 266. *Bătrînul se uită la el lung și atît de batjocoritor că linărul își întrerupse cuvintele și plecă ochii perplex.* id. R. I, 87. *Poezitle cele mai frumoase . . . te lasă cam perplex.* GALACTION, A. 104. *Eu înțelesesem altceva, bolborosi domnul Lai perplex.* SADOVEANU, O. XI, 470. *Să cîștigăm adeziunea la gîndirea justă a celor perplexi și indecișI.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/1. *Erau vioi și puțin mirați sau perplecși, fără să-și dea seama.* TUDORAN, O. 285. *Criteriile pe temeiul cărora acesta din urmă și-a fundamentat judecata îl lasă perplex.* V. ROM. ianuarie 1960, 161. *A rămas perplex cînd Tegărearu . . . i-a tras un refec.* IL ianuarie 1962, 37.
— Pl.: *perplecși* (rar, *perplexi*), *-se.*
— Din fr. **perplexe**, lat. **perplexus**, germ. **perplex.**

PERPLEXITÁTE s. f. Stare a celui perplex; surprindere, uimire, dezorientare a cuiva în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze. Cf. NEGULICI. *Eu am avut nenorocire a aduce pe o damă . . . în perplesitate, cînd . , , se arătă că dînsa ar vrea să știe oare Constantinopole este în Europa sau Asia.* TELEGRAFUL (1854), 4²/34, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Fericirea mea a dat în perplexitate și dacă aș fi avut pălăria la mine plecam pe loc.* GALACTION, O. 97. *Cu surprindere, ba în prima clipă chiar cu perplexitate, am văzut că acest tînăr muncitor . . . a început rezolvarea problemei pe o cale infinit mai complicată, aceea a geometriei,* CONTEMP. 1949, nr. 165, 10/1. *Dacă aș putea să vă descriu perplexitatea care m-a cuprins aș fi fără îndoială unul din marii scriitori ai lumii.* BOGZA, A. Î. 656.
— Și: (învechit) **perplesitáte** s. f.
— Din fr. **perplexité**, lat. **perplexitas.**

PERPLÍN subst. (Regional) Canal plin cu apă la stăvilarul unui rîu (Cîrlibaba-Gura Humorului). ARVINTE, TERM. 159.
— Pl.: ?
— Cf. p r e a p l i n.

PERS s. m. (Mai ales la pl.; la sg. învechit și adesea cu sens colectiv) Persan **(1)**. *Împărații persilor* (a. 1650). GCR I, 146/3, cf. ST. LEX. 223/19. *Artaxerx, împăratul persului.* N. COSTIN, ap. GCR II, 2/30. *Și pe împăratul persilor l-au prinsu și i-au scos ochii.* NECULCE, L. 295. *Marele împărat al persilor* (a. 1700). GCR I, 337/11. *Avea război cu persii.* R. POPESCU, CM I, 229, cf. GCR II, 96/36. *Să știi că machedoneanii sînt lei, iară persii sînt oi.* ALEXANDRIA (1794), 50/1. *Frumos era și foarte cuminte obiceiaul persilor.* MOLNAR, RET. 127/20. *Nici un pers și însuși Emir-Nisan, cu tot rangul său, . . . nu poate să șadă sau mănînce.* AR (1829), 62²/22, cf. CLEMENS, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *A supus China . . . pînă la perși și turcomani.* SADOVEANU, O. XII, 210. *Am pregătit campania împotriva perșilor.* CĂLINESCU, S. 825, cf. SFC II, 215, 222.
— Pl.: *perși* și (învechit) *persi.*
— Din ngr. **πέρσης**, fr. **Perse.**

PERSÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Persiei sau care era originară de acolo; (la m. pl.) popor care locuia în Persia. *Războiul cu persianii îl împedeca de la aceea.* ȘINCAI, HR. II, 200/27. *Un persan . . . mai bine hotărăște să moară sugrumat decît să sufle în foc.* CR (1833), 88¹/12. *La persieni, Noe se chemă Kaimos.* ISIS (1859), 19/2, cf. DDRF. *Caii mai strălucit împodobiți decît la persieni.* SADOVEANU, O. XI, 334. *Era rînduită poșta după întocmirea rămasă în domeniile răsăritene de la persieni.* id. ib. XIII, 133. ✧ (Învechit; la sg. cu sens colectiv) *Cetatea Betlis . . . îi supusă și turcului și persianului măcar că persianul are mai multă parte.* AMFILOHIE, G. 28/1.
2. Adj. Care aparține Persiei sau persanilor **(1)**, privitor la Persia sau la persani, originar din Persia; persienesc, (rar) persic, (învechit) persesc, persiesc, persicesc, persid, persidesc. *Călărimea persiană repezită . . . au dat întru acele gropi și s-au prăpădit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 116, cf. CLEMENS. *La armia persiană s-au împlinit însărcinarea sa.* AR (1829), 64¹/20. *Cultu-rile zeului persian Mithras și al zeilor egipteni . . . se regăsesc și în Dacia.* XENOPOL, I. R. I, 127. *Un cronicar sau istoric persian . . . scrie către anul 1300 o cronică a evenimentelor istoriei popoarelor mongolice.* id. ib. II, 209. *Mărețe plafoane, de care suspendă candelabre, draperii persane, plante tropicale.* GALACTION, O. A. I, 161. *Acest măreț domn persian luase de soție pe o creștină.* SADOVEANU, O. XII, 310. *Sfîrșitul acestei istorisiri părea cu totul nelămurit din pricina învățaților persieni.* id. ib. XV, 505, cf. SFC II, 215, 218, 222. ✧ *Covor persan* (și substantivat, n.) = covor de calitate superioară (la origine, confecționat în Persia), cu bătătura alcătuită din fire înnodate și tăiate la o anumită lungime, pe toată suprafața covorului. *Și pe-un covor persan frumos și moale, Ea-ntinde . . . A ei picioare de zăpadă.* EMINESCU, O. IV, 215. *Cutreieră mahalalele așa . . . cu două covoare persane pe umăr.* CAMIL PETRESCU, O. II, 115. *Deschidea ochii . . . nu la zgomotul imperceptibil al pașilor pe covorul persian, ci la mirosul aburind de lapte.* C. PETRESCU, C. V. 141. *Cu persiene molatice sub pași.* id. A. 145. *Țineau toți cu mîinile un covor persan.* CĂLINESCU, S. 48. *Podeaua biroului era acoperită cu un mare covor persan.* STANCU, R. A. II, 419. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de persani **(1)**. *Textele în noua persană încep de prin secolul al IX-lea al erei noastre.* GRAUR, I. L. 196.
— Pl.: *persani, -e.* — Și: **persián, -ă** s. m. și f., adj.
— Din fr. **persan.** — Pentru **persian**, cf. it. p e r s i a n o, n. pr. P e r s i a.

PERSĂCÉI s. m. pl. (Bot.; regional) Canale *(Impatiens balsamina)* (Bozovici-Oravița). Cf. BORZA, D. 87.
— Etimologia necunoscută.

PERSĂSC, -ĂSCĂ adj. v. **persesc.**

PERSÉC s. n. v. **pesuc.**

PERSÉCHI s. n. v. **parseehi.**

PERSECUTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A urmări cu perseverență și pe nedrept pentru a pricinui un rău, a p r i g o n i, a a s u p r i, a o r o p s i **(1)**; (cu sens atenuat) a provoca necazuri, neajunsuri, a n e d r e p t ă ț i. Cf. NEGULICI. *Domnul dumitale este oare un om capabil de a mă persecuta?* CR (1848), 34¹/64. *Pe dînsul nimic în lume nu poate să-l cătușeze și nici să-l persecuteze.* CALENDAR (1854), 34/15. *Au fost persecutați În vreme ce-au trăit Și foarte lăudați După ce au murit.* ALEXANDRESCU, M. 182. *Cercau, printr-o fugă fără ordin, să scape de teribilele baionete ale francczilor, căci ei îi persecutau de aproape.* FILIMON, O. II, 105. *Nu numai că scrierile literare nu sînt citite, dar și autorii sînt persecutați.*

BOLINTINEANU, O. 443, cf. DDRF. *Prin clasa a treia se plîngea că-l persecută profesorii.* REBREANU, I. 61. *Știu că totdeauna l-ai persecutat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 298. *Mă persecuta la matematică.* C. PETRESCU, C. V. 104. *Au început a-i bate și a-i persecuta.* SADOVEANU, O. IX, 220. *L-a lăsat corijent iar, ... îl persecută ... fiindcă el e timid.* CĂLINESCU, E. O. I, 51. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Capii societății persecută acest sintiment.* DÎMBOVIȚA (1858), $4^1/2$. ◆ A urmări cu perseverență (incomodînd, deranjînd). *Lelea Parasca voi să scoată din pămînt căsătoria aceasta și-și persecuta cu energie planul său.* F (1884), 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., BRĂESCU, O. A. I, 279. *Rămase într-un jilț biruit, cu ochii ațintiți asupra fantomei care-l persecuta.* SADOVEANU, O. XI, 445.

— Prez. ind.: *persecút* și (învechit) *persecutez.*

— Din fr. **persécuter.**

PERSECUTÁRE s. f. Acțiunea de a persecuta și rezultatul ei; prigonire, asuprire, persecuție. Cf. ARISTIA, PLUT., GHICA, în CONTRIBUȚII, II, 173, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Persecutarea bărbatului de către femeie, în căsnicii cu copii mulți, e un fenomen foarte frecvent.* CĂLINESCU, E. O. II, 123.

— Pl.: *persecutări.*

— V. **persecuta.**

PERSECUTÁT, -Ă adj. (Despre oameni) Urmărit pe nedrept (și cu perseverență) de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău etc.; prigonit, asuprit, oropsit **(1)**. *Într-una din piese, horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume și fuge în pădure.* CARAGIALE, O. III, 61, cf. DDRF. *Publicul, lăsînd afacerile, s-a împărțit ca de obicei în două tabere: una democrată, care ține totdeauna cu poporul persecutat, și alta care este de partea ordinei.* BRĂESCU, O. A. I, 356.

— Pl.: *persecutați, -te.*

— V. **persecuta.**

PERSECUTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care persecută; prigonitor, asupritor. Cf. IORGOVICI, O. 66/15, NEGULICI. *Între victime, persecutorul este o calamitate* (a. 1849). ap. GHICA, A. 772. *Acești persecutori ai noștri ... vor fi siliți a se pătrunde de adevăr.* BOLLIAC, O. 225, cf. PROT.-POP., N. D. *Fostul persecutor al lui Ion Vodă ... mai avea în rezervă o ocaziune de a-și demonstra ... zel și supunere.* HASDEU, I. V. 198. *Stă lucrul numai întru aceea a te putea ascunde dinaintea persecutorilor?* F (1867), 106, cf. BARONZI, I. L. II, 232/23, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DM, DN². ◇ (Adjectival) *Dulce e a vedea pe dizgrațiatul ce l-am apărat în contra unei lumi persecutoare.* HELIADE, D. J. 51/22. *Excesul de zel al unor magistrați atinși de delir persecutoriu.* C. PETRESCU, C. V. 333.

— Pl.: *persecutori, -oare.* — Și: (rar) **persecutóriu, -oáre** s. m. și f.

— Din fr. **persécuteur.**

PERSECUTÓRIU, -OÁRE s. m. și f. v. **persecutor.**

PERSECÚȚIE s. f. Urmărire perseverentă și nedreaptă a cuiva cu intenția de a-i provoca un rău, tratament nedrept aplicat cu perseverență cuiva, prigoană; (cu sens atenuat) nedreptate repetată cu insistență; persecutare. Cf. NEGULICI. *46 ani au avut a suferi sîntul persecuții și pericole.* CALENDAR (1852), XIX/5. *Un nume glorios ... pentru nenorocirile și persecuțiunele ce a suferit.* BARASCH, M. II, 73/11. *Cu toate persecuțiile, ... ei au triumfat pretutindenea.* CALENDAR (1854), 54/13. *Nu li se putea vorbi decît de biserică și de persecuțiunile turcilor.* GHICA, S. 94. *Se organizează răzbunarea, persecuția, dictate de interese personale.* BOLINTINEANU, O. 259. *S-au găsit ... agenții motori ai persecuției.* MAIORESCU, CR. III, 175. *Vînătorul vede uimit, chiar în obiectul persecuțiunilor sale, chiar pe fruntea vînatului, semnul ce-l va mîntui de păcate.* ODOBESCU, S. III, 60. *De cînd cu vacanțele nu mai primesc din țară nici o vorbă, parc-am murit ... Dacă nu altceva, măcar persecuția, dar nu indiferență!* CARAGIALE, O. VII, 11, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se crede ținta tuturor persecuțiilor.* REBREANU, R. I, 117. *Gelozia luase proporțiile unei persecuțiuni în regulă.* BRĂESCU, O. A. I, 110. *Acolo nu sînt primari și persecuții.* SADOVEANU, O. III, 559. *Apelul la libertatea conștiinței s-a născut din persecuție.* OȚETEA, R. 323, cf. COD. PEN. R.P.R. 501. *Persecuțiile nu se manifestau numai prin intentarea de procese ..., ci mai brutal.* V. ROM. septembrie 1954, 217. *În trecut ... a provocat moartea unui elev prin persecuție sistematică.* PREDA, R. 84. ◇ *Mania persecuției* = stare patologică manifestată prin ideea fixă a cuiva că este persecutat de toată lumea. Cf. DM.

— Pl.: *persecuții.* — Și: (rar) **persecuțiúne** s. f.

— Din fr. **persécution.**

PERSECUȚIÚNE s. f. v. **persecuție.**

PERSENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **persienesc.**

PERSÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Persan **(2)**. *Iară ceelaltă oaste persască începu a veni asupra lor.* HERODOT (1645), 204. *Tinde-să această împărăție pîn'la Marea Roșie; pentru aceaia-i zice marea persască.* FL. D. (1680), $51^v/9$. *Un cuvînt a unui stihotvorț persesc foarte se cuvine.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Și fiul mieu cu săgeata perscască fiind rănit la piept ..., acum îl bocesc.* AETHIOPICA, $10^v/3$. *Craiul perșilor cel mai de pre urmă moare ... și cu dînsul se stinge toată biruința persească.* ȘINCAI, HR. I, 126/14. *Împăratul Alexandru ... avînd război și cu împăratul persesc.* DIONISIE, C. 214, cf. DRLU.

— Pl.: *perseși.* — Și: **persáse, -áscă** adj.

— **Pers** + suf. *-esc.*

PERSÉȘTE adv. (Învechit) În limba persană; (învechit) persienește. *Grăia elinește, latinește, persește.* VĂCĂRESCUL, IST. 258.

— **Pers** + suf. *-ește.*

PERSEVERÁ vb. I. Intranz. A rămîne ferm și constant la o idee, a stărui cu răbdare și convingere într-o acțiune. *Nu ar fi fără utilitate de a îndemna pre toți revizorii școlari ... ca să persevere în asemenea investigațiuni folositoare.* ODOBESCU, S. II, 159, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Originalitatea sa a provenit din curajul de a persevera în formele stilistice mai vechi.* VIANU, A. P. 282. *Nu mai facem o muncă de sisif, perseverînd în repetiții inutile.* RALEA, O. 298. *A perseverat să lucreze într-una din cele mai puțin rentabile ... sfere ale vieții publice de-atunci: în cultură.* V.ROM. noiembrie 1954, 139. *A reușit fiindcă a perseverat.* BARANGA, I. 153, cf. SFC III, 14, IV, 297.

— Prez. ind.: *perseverez* și (neobișnuit) *persever* (accentul necunoscut).

— Din fr. **persévérer.**

PERSEVERÁNT, -Ă adj. v. **perseverent.**

PERSEVERÁNȚĂ s. f. v. **perseverență.**

PERSEVERÁRE s. f. Acțiunea de a persevera și rezultatul ei. Cf. DN², SFC II, 115.

— Pl.: *perseverări.*

— V. **persevera.**

PERSEVERÁȚIE s. f. (Rar) Perseverență; spec. statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpățînare bolnăvicioasă. *Se accentuează fenomenele de automatism, perseverația etc.* PARHON, B. 73. *Simptomul perseverațiunii în vorbe și acte, așa de des întîlnite la demenții senili, trebuie apropiat de această încetinire a proceselor psihice.* id. ib., cf. DN².

— Și: **perseverațiúne** s. f.

— De la **persevera.** Cf. lat. perseveratio.

PERSEVERAȚIÚNE s. f. v. **perseverație.**

PERSEVERÉNT, -Ă adj. (Despre oameni) Care persevereză; stăruitor, tenace. *Viitorul este totdeauna al acelor perseverenți.* I. IONESCU, M. 498. *Fiți perseverenți și dacă . . . concursul meu vă este necesar, vi-l promit din toată inima.* ALECSANDRI, S. 33, cf. ALEXI, W. *Alții, mai perseverenți, îl ajung.* TEODOREANU, M. II, 438. *Gigi e un om ambițios și perseverent.* CĂLINESCU, S. 357. *Nu există terenuri bune și terenuri rele pentru cultura legumelor, ci doar oameni harnici, perseverenți și oameni delăsători.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 918. *Dacă ești perseverent, acordul se înfăptuiește.* T februarie 1962, 39, cf. SFC II, 109, 114, 115, III, 130. ✦ (Despre manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverență, stăruință, tenacitate. *Acțiunea de apărare contra zgomotului este completată printr-o activitate perseverentă.* ABC SĂN. 393.

— Pl.: *perseverenți, -te.* — Și: (învechit) **perseveránt, -ă** adj.

— Din fr. **persévérant.**

PERSEVERÉNȚĂ s. f. Acțiunea de a persevera; însușirea de a fi perseverent; persistență, stăruință, tenacitate, (rar) perseverație. Cf. MN (1836), 10¹/55, NEGULICI, STAMATI, D. *Perseverația polonilor în planul lor de . . . a trage pe toți rutenii la ritul latin.* BARIȚIU, P. A. I, 352. *Perseverența pe drumul ce l-au luat.* TELEGRAFUL (1854), 107/46. *Esemple de perseverință.* TIMPUL (1856), nr. 1, 1. *Toată perseverința pretendanților . . . nu izbuteau a o îndupleca.* NEGRUZZI, S. I, 106, cf. FROT.-POP., N. D. *Nimic în astă lume Atinge nu se poate, decît lucrînd încet Cu multă sîrguință și cu perseverantă.* I. NEGRUZZI, S. IV, 156, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îl interesase repetirea sistemului de ucis, adică perseverența lui Manlache în uciderea cu muchea securii.* POPA, V. 92. *În fiecare dimineață, cu perseverența caracteristică glumelor școlare, apărea pe tabela proaspăt spălată următoarea inscripție . . .* TEODOREANU, M. II, 30. *Îi lipsea . . . perseverența.* CĂLINESCU, S. 271. *Timpul care a trecut peste* [arbori] . . . , *i-a lucrat ca un meșter plin de perseverență.* BOGZA, C. O. 347, cf. id. A. Î. 589. *Ați lucrat-o, desigur, cu prea multă perseverență.* STANCU, R. A. III, 306, cf. L. ROM. 1953, nr. 2, 76. *Încrezător în steaua lui, el a stăruit cu o rară perseverență.* V. ROM. iunie 1958, 71, cf. SFC II, 114, 115, III, 130. *Maestrul . . . a mers cu perseverență spre portret și compoziție.* V. ROM. noiembrie 1962, 145. *Este necesar ca secțiile de învățămînt . . . să urmărească cu perseverență . . . realizarea raportului corespunzător între cunoștințele teoretice și cele cu caracter practic.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3.

— Pl.: (rar) *perseverențe.* — Și: (învechit) **perseverénție** (I. IONESCU, V. 4), **perseverânță, perseverință** s. f.

— Din fr. **persévérance,** lat. **perseverantia.**

PERSEVERÉNȚIE s. f. v. **perseverență.**

PERSEVERÍNȚĂ s. f. v. **perseverență.**

PERSÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A deveni persan **(1)**, a se asimila persanilor. *Milesianii se perdu cu totul din istoriă, unii grecindu-se, ceilalți persindu-se.* HASDEU, I. C. I, 156.

— Prez. ind.: *persesc.*

— V. **pers.**

PERSIÁN, -Ă s. m. și f., adj. v. **persan.**

PERSIÁNĂ s. f. Dispozitiv (mobil) format din lamele (orizontale sau verticale) de lemn sau de metal, montate într-un cadru, care servește să protejeze de soare și de ploaie o fereastră sau o ușă, permițînd totodată să treacă aerul prin ele; jaluzea. V. stor, oblon. *Soarele își darda razele pintre persiene.* CR (1846), 31¹/50, cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *În fața casei cu persienele lăsate, Lizuca rămase gînditoare.* SADOVEANU, O. VII, 500. *La persienele cu lamele mobile, înclinarea planului acestora poate fi variată.* LTR², cf. DM, DN².

— Pronunțat: *-si-a-.* — Pl.: *persiene.* — Și: (rar) **persiénă** s. f. ALEXI, W.

— Din fr. **persienne.**

PÉRSIC, -Ă adj. (Rar) Persan **(2)**. *Se învață aice . . . limbile arabică, persică și franțeză.* AR (1829), 171¹/20, cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *persici, -ce.*

— Din ngr. **περσικός,** germ. **persisch.**

PERSICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Persan **(2)**. *Trimețîndu-i o haină persicească, din cele de mult preț, cu care s-au îmbrăcat.* AETHIOPICA, 32ᵛ/24.

— Pl.: *persicești.*

— **Pers** + suf. *-icesc.*

PERSÍD, -Ă adj. (Învechit) Persan **(2)**. *O fimei persidă.* HERODOT (1645), 148, cf. DM.

— Pl.: *persizi, -de.*

— Din ngr. **περσίς,-ίδος.**

PERSIDÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Persan **(2)**. *Mă lovi mînă machedonească cu sabie persidească.* ALEXANDRIA, 67/13.

— Pl.: *persidești.*

— **Persida** *(= Persia)* (n. pr.) + suf. *-esc.*

PERSIÉNĂ s. f. v. **persiană.**

PERSIENÉSC, -EĂSCĂ adj. (Astăzi rar) Persan **(2)**. *Ei să să facă a scăpa cămila spre oștile șahului, ca să o prinză în oastea persinească.* R. POPESCU, CM I, 526. *Aga au descins sabia cea persienească de pe Mihai Vodă și l-au încins cu altă sabie.* ȘINCAI, HR. II, 278/32. *Iar celealante manuscripte . . . sînt în limba latinească, cea veche nemțască, . . . persienească și eghiptienească.* GOLESCU, Î. 115. *Prințul . . . trimes din partea guvernului persienesc spre a pune înainte ocîrmuirei noastre dizvinovățitoarele cuvinte.* AR (1829), 19¹/3. *Comendantul trupelor persienești regulate.* ib. 134¹/25, cf. POLIZU. *Proverb persienesc.* GANE, N. III, 7, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Fiind Kalga un om fudul pentru cunoștința limbii persienești.* SADOVEANU, O. XI, 289. *S-a ridicat și-n țara persienească de demult un învățat.* id. ib. 589, cf. DM. ◇ *Covor persienesc* = covor persan, v. persan **(2)**. *Cînd* [palatul] *să va isprăvi Spun că-l vor împodobi Tot cu mobili englezești, Cu covoară persenești.* MUMULEANU, C. 143/14. *Mîncau tolăniți pe cline așternute cu velinți înflorite și covoare persienești.* C. PETRESCU, R. DR. 4.

— Pronunțat: *-si-e-.* — Pl.: *persienești.* — Și: (învechit) **persinése, -eáscă, persenésc, -eáscă** adj.

— **Persian** + suf. *-esc.*

PERSIENÉȘTE adv. (Învechit) În limba persană; (învechit) perșește. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU.

— Pronunțat: *-si-e-.*

— **Persian** + suf. *-ește.*

PERSIÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Persan **(2)**. *Șoimul acela din neamul persiesc era.* CANTEMIR, IST. 225. *Un persiesc om învățat frumos au grăit.* id., ap. GCR I, 326/9.

— Pronunțat: *-si-esc.* — Pl.: *persiești.*

— **Persia** (n. pr.) + suf. *-esc.*

PERSIFLÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) A lua în rîs vorbind pe un ton ironic, a-și bate joc, a lua peste picior; a zeflemisi. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Junimistul Alecsandri persiflează pe patruzecioptistul Alecsandri.* IBRĂILEANU, SP. CR. 122. *Ironia tăioasă, epigrama, vine la urmă, ca să persifleze*

sentimentul. id. s. L. 120. *M-ai prigonit și m-ai persiflat de pe băncile liceului.* GALACTION, O. A. I, 82. *Nu știa să joace tenis, nici să călărească, . . . nici să persifleze.* TEODOREANU, M. II, 260. *Boierii . . . glumesc, persiflează, dau în cărți.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. *Consultă fizionomiile celorlalți, temîndu-se de a nu fi persiflat.* CĂLINESCU, S. 49. *Sătul să tot . . . fie persiflat de adversari și chiar de prieteni.* PAS, Z. IV, 163. *Cneazul . . . e tot atît de persiflat ca și împărații prea îngîmfați sau nedrepți.* LL I, 82, cf. SFC III, 14, 56. ◇ Refl. *Vreți să mă fac urită, acum (persiflîndu-se, declamator) „în ceasul despărțirii"?* SEBASTIAN, T. 181.

— Prez. ind.: *persiflez.*

— Din fr. **persifler.**

PERSIFLÁGIU s. n. v. **persiflaj.**

PERSIFLĂJ s. n. (Rar) Persiflare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Persiflajul antipatic care trăda o malignitate congenitală îl făcu să ezite și în cele din urmă să renunțe.* CĂLINESCU, S. 48, cf. SFC I, 56, 57.

— Și: **persiflágiu** s. n. IORDAN, L. R. A. 29.

— Din fr. **persiflage.**

PERSIFLÁRE s. f. Acțiunea de a persifla și rezultatul ei; zeflemisire, (rar) persiflaj. *Arma adevărată ce li se cuvine nu este cercetarea serioasă, ci persiflarea satirică.* MAIORESCU, CR. I, 193. *De politeță și cu o abia bănuită intenție de persiflare . . . , tînărul întrebă.* C. PETRESCU, Î. II, 217. *M-am schimbat mult, continuă vînzătorul . . . cu aceeași politicoasă persiflare.* CĂLINESCU, S. 38. *Persiflarea e violentă, smulgînd vălurile amăgitoare.* V. ROM. februarie 1960, 122.

— Pl.: *persiflări.*

— V. **persifla.**

PERSIFLATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care persiflează; zeflemitor. *Ton persiflator.* ✦ (Substantivat) Persoană căreia îi place să persifleze; zeflemist. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *persiflatori, -oare.*

— **Persifla** + suf. *-tor.*

PERSINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **persienesc.**

PERSISTÁ vb. I. Intranz. A rămîne neclintit în hotărîrile, în ideile, în atitudinile, în sentimentele etc. sale; a stărui în continuare; (învechit) a pesti[1] (2). *Nu vom persista a zice cum a zis ea în curs de 3 ani.* ROMÂNUL (1857), nr. 38, 1[1]/42. *Devine inimic general dacă persistă în abaterea sa.* ap. GHICA, A. 773. *Să nu persiste în asemenea afirmări.* MAIORESCU, D. I, 150, cf. LĂCUSTEANU, A. 39, ȘĂINEANU, D. U. *Perziști în ideea dumitale de sinucigaș?* C. PETRESCU, C. V. 154. *El nu persistă în erori repetate.* RALEA, S. T. II, 168. *Dacă aș persista, poate că aș cîștiga.* STANCU, R. A. V, 404. *A persista în intuiția critică despre sine însuși . . . e o formă de autocritică.* V. ROM. aprilie 1958, 115. ✦ A continua să existe, să fie, să se mențină; a se menține, a dura, a dăinui. *O zugrăveală roșie din care mai persistă cîteva pete s-a stricat în cursul secolelor.* GALACTION, O. A. II, 439. *Foarte puțini sînt poeții care persistă în vijelia vremii.* id. A. 239. *Multe din romanele istorice care se ocupă cu viața țărănimii noastre . . . lasă să persiste o serie de confuzii în legătură cu aceste probleme.* V. ROM. ianuarie 1954, 200. *Bolnavii prezintă . . . salivație abundentă și scaune diareice, care persistă mai multe zile în șir.* BELEA, P. A. 154. *Unele dificultăți în construcția frazei vor persista.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 15. *Prima impresie continua să persiste.* PREDA, R. 147.

— Prez. ind.: *persist.* — Și: (rar) **perzistă** vb. I.

— Din fr. **persister.**

PERSISTÁNCIE s. f. v. **persistență.**

PERSISTÉNT, -Ă adj. Care rămîne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze (multă vreme); care se menține fără să slăbească în intensitate. V. durabil, stăruitor. *Poema are . . . energie în zugrăvirea unui simțimînt puternic, persistent.* GHEREA, ST. CR. III, 386, cf. DDRF, BARCIANU. *La dînșii se hotărî să stea . . . , adăugă el înăcrit de o nenorocire așa de persistentă.* IORGA, L. II, 217. *Întrebarea chinuitoare și persistentă era aceasta: aveau ei sau nu aveau dreptate.* GALACTION, O. A. I, 51. *Mireasma amintirii e aceeași: persistentă și dezmierdătoare.* id. A. 56. *Opera lui artistică . . . n-ar fi îndestulătoare ca să ne explice un cult persistent.* SADOVEANU, E. 60, cf. RALEA, O. 54. *Simți dureri insuportabile și persistente în regiunea dorsală.* CĂLINESCU, S. 670. *Cu progresul boalei . . . dispar celelalte amintiri păstrate în creierul bolnavului, cele din adolescență și copilărie fiind cele mai persistente.* PARHON, B. 70. *Simțise . . . o durere persistentă în genunchiul drept.* PREDA, R. 343. *Și încă un clinchet . . . mai îndărătnic, mai persistent, un clinchet nou, care nu s-a auzit pînă azi.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Evoluția, de obicei spre vindecare, cu imunitate persistentă.* ABC SĂN. 365. ◇ (Bot.) *Frunze persistente* = frunze care rămîn verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. Cf. DS, DM, DN[2]. (Învechit) *Caliciu persistent* = caliciu care nu cade imediat după fecundare, ci durează pînă la maturizarea fructului. *De multe ori cade și caliciul, însă cîteodată caliciul rămîne statornic (caliciul persistinte).* BARASCH, B. 27.

— Pl.: *persistenți, -te.* — Și: (învechit) **persistínte** adj.

— Din fr. **persistant.**

PERSISTÉNȚĂ s. f. Acțiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent; însușirea de a fi persistent; (învechit, rar) persistere. *Cînd lovește cineva . . . un corp sonor oarecare, sonul ce dă se subține cu oarecare persistancie.* MARIN, F. 377/9. *N-am lipsit de a-i face diferite întrebări ș-al ruga cu cea mai mare persistență ca să-mi descopere acest mister.* FILIMON, O. I, 330. *Multe morminte din timpii barbari . . ., în Francia, Germania și în țările scandinave, ne-au dovedit, la deschiderea lor, persistența acestui uz la popoarele de gintă teutonică.* ODOBESCU, S. II, 198, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ianachi Văcărescu n-avea învățătura marelui scriitor moldovean, nici persistența, răbdarea și puterea lui de lucru.* IORGA, L. II, 143. *Geniul este persistența copilăriei în maturitate.* IBRĂILEANU, S. L. 35. *Mă neliniștește persistența acestui personagiu inexistent.* ARDELEANU, U. D. 56. *Cum s-ar explica astfel persistența memoriei și unitatea eului?* RALEA, S. T. II, 30. *Originalitatea și persistența unei limbi sînt determinate de baza limbii, de structura ei gramaticală și de fondul principal de cuvinte.* MACREA, F. 17. *Învechită este aici persistența unor producții cîndva populare.* T septembrie 1962, 49. ◇ *Persistența imaginilor* = fenomen care constă în menținerea senzației vizuale pe retină un anumit timp după dispariția obiectului văzut și pe care se bazează cinematografia. Cf. LTR[2], DM, DN[2]. ✦ (Rar) Ceea ce persistă, continuă să existe. *Face greșeala de a socoti satele de răzeși nu ca persistență a vechilor obștii libere, ci ca foste sate boierești.* PANAITESCU, O. Ț. 7.

— Pl.: *persistențe.* — Și: (învechit) **persistáncie** s. f.

— Din fr. **persistance.**

PERSÍSTERE s. f. (Învechit, rar) Persistență. Cf. ARISTIA, PLUT.

— Din lat. **persistere.**

PERSISTÍNTE adj. v. **persistent.**

PERSOÁICĂ s. f. (Învechit, rar) Persană. V. persan (1). *Îi dideră o fimei persoaică și făcea ficiori.* HERODOT (1645), 325, cf. SFC II, 221.

— Pl.: *persoaice.*

— **Pers** + suf. *-oaică.*

PERSOÁNĂ s. f. **1.** Individ al speciei umane, om **(I 1)** considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice, ins, ființă, creatură, (regional) nat **(1)**, (învechit) obraz **(4)**; p. ext. personalitate **(1)**. *La toată persoana ce să va îndeletnici a ceti.* CHESARIE, M. ianuarie (1779), III/1. *Cînd vin persoane străine de cinu besericesc . . . , școlarii îndată, la întrarea lor în școală, să să scoale.* CARTE TREB. II, 284/16. *În fieștecare colibă sînt obicinuit cîte douăsprezăce persoane.* IST. AM. 65r/17. *Toată compania fu agreios suprinsă de a vedea pre această personă tineră.* CALENDABIU (1794), 27/10. *Adunare de persoane cinstite.* MIJLOCIRI, 59/8, cf. ȘINCAI, C. 100/7. *O persoană tînără.* MACHEN, 32v/10. *Să ascultăm pre David ce se tînguiaște în persona păcătosului carele trage de moarte.* MAIOR, P. 133/24. *Venind un negustătoriu mare Cu multe persoane venetice . . . Nu de mult aici s-au așezat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 146. *3 persoane sînt în casă.* PETROVICI, P. 147/11. *Cauză personalicești să numesc lucrurile cele de price care să ating de persoana cuiva.* AARON, P. F. 619r/39. *Uitîndu-mă la o persoană mult mai nepotrivită decît mine.* LEON ASACHI, B. 67/8, cf. VÎRNAV, L. 141r/14. *Mă socotesc prea norocit să șez lîngă o persoană atît de plăcută ca dumneata.* ABEȚEDAR, 76/15, cf. MOLNAR, I. 29/15. *Între persoanele venite aice să află domnul de Tartișev.* CR (1829), 6²/18. *S-au dezrădicat sclavica îngenunchere ce se obicinuia a se face în curtea Braziliei înaintea unei persoane domnitoare.* AR (1830), 23²/27. [Prietești-ugul] *să-l aflăm în persoana altuia.* MARCOVICI, C. 41/19. *Și pămîntenii au statornicie cînd iubesc pe vreo persoană.* GORJAN, H. II, 231/18. *Socotea că l-au cunoscut în persoana acestui negustitor.* ASACHI, S. L. II, 7. *Să se ferească de o personă așa de nimica.* BĂRAC, T. 46/20. *Pe a treia linie venea . . . altă ceată care apăra persoana lui Bathori.* BĂLCESCU, M. V. 146. *Poți trimite acolo pe persoana destinată cu acest mesagiu.* CR (1848), 5¹/47. *Știi că ești cu totul ciudată persoană!* PANN, P. V. I, 8/26. *Prinț rusesc atîrnat numai de persoana împăratului.* NEGRUZZI, S. II, 141. *Să superi din greșeală persoane însemnate.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. *Este o persoană care ar dori foarte mult să gioace o poalcă cu d-ta.* ALECSANDRI, T. 457. *Acele persoane nu pot să mai umble fără cavaz.* BOLINTINEANU, O. 287. *Persoanele toate păstrează un calm imperturbabil.* CARAGIALE, O. II, 101. *Nu mă mai cataclisesc să vorbesc cu o persoană ca dumneata.* CONTEMPORANUL, VI₂, 119. *Îi va bate pe toți, ajungînd el persoana cea mai cu vază în tot jurul acela.* AGÎRBICEANU, A. 210. *Tînăra persoană . . . era cam de aceeași vîrstă cu mine cel de atunci.* GALACTION, O. 57. *Persoana invizibilă rostise ceva foarte cu haz.* C. PETRESCU, Î. II, 147. *Maiorul Boțan, persoană între două vîrste, . . . se însurase, în fine, după ideile sale.* BRĂESCU, O. A. I, 3. *Dumneata nu ești o persoană.* SEBASTIAN, T. 369. *Ar fi dat a înțelege că s-ar putea ascunde o persoană chiar în corpul păpușei.* SADOVEANU, O. XI, 646. *Nu primește nici o veste despre felul general de a fi sau despre momentul sufletesc particular al persoanei.* VIANU, A. P. 17. *Persoană în vîrstă și cu avere, fără rubedenii apropiate, crește un copil.* CĂLINESCU, E. O. I, 270. *Nu toate persoanele sînt în stare de a forma această noțiune a prezentului.* RALEA, S. T. I, 116. *Omul acesta era o persoană foarte importantă pentru noi.* STANCU, R. A. III, 328. *Cînd se lăsă seara, mă văzui într-un tren de persoane.* S ianuarie 1961, 44. *Trebuie să fie . . . una dintre acele persoane în rochii negre.* V. ROM. noiembrie 1962, 67. *Căprioare nu-mi vînară, Ci-mi vînară trei persoane Citeștrele domnișoare.* CIAUȘANU, V. 77. ◇ (Cu aluzie la înfățișarea exterioară a cuiva; adesea cu determinări) *Dar . . . această adorațiune de toată clipa pentru persoana lui fizică, neadormita preocupare de efectul ce produce asupra celorlalți, . . . toate aceste-i țin gîndurile în loc.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 194. *La prima vedere, persoana turtită a comandantului, care răsărea chel, cîrn și apoplectic, ar fi stîrnit desigur rîsul celor de față.* BRĂESCU, O. A. I, 154. ◇ (Însoțit de un adjectiv posesiv sau de un pronume personal în genitiv, indică pe cel despre care se vorbește sau care vorbește) *Au fost dat și chizaș pe Enachi Cîngul pentru persoana lui* (a. 1768). IORGA, S. D. XII, 82. *Făcătoriul de rău cu persoana lui.* PRAVILA (1788), 23/11. *A doaosprezăcea crăie fiind împlinită în persoana sa.* IST. AM. 42r/9. *Cei ce să bătea lîngă a sa persoană l-au socotit mort.* IST. CAROL XII, 75r/18. *Cît e despre a mea persoană, Să merg să mă închin nălțatei Poarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 158. *Persoanele lor sînt slobode de toate dările* (a. 1827). URICARIUL, II, 202. *După încredire ce avem în persoana dumitale, care ai dat dovezi de iubire de dreptate* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87. *În persoana sa și în caracterul său se vor căuta mai virtos garanțiile viitorului.* CR (1848), 14¹/11. *Cum că prieteni are, gîndește, Care persoana lui o slăvesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 227. *Păstrează întreg și neatins dreptul de a poseda și de a-și administra persoana și bunurile sale.* ODOBESCU, S. II, 18. *Nu te lăsa în pace pîn' nu te vedea plin de persoana lui.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Admir idealurile și intransigența ta socială, dar mi-i milă de persoana ta.* GALACTION, A. 388. *Toți cei simpli . . . pun mare preț pe persoana lor.* SADOVEANU, O. II, 354. *Umila mea persoană . . . va fi, după părerea ei, voievodul Daciei.* CĂLINESCU, S. 94. ◇ **În persoană** sau (învechit) **în persoana sa** = **a)** loc. adj. și adv. personal **(I 1)** (fără intermediul cuiva). *Ștefan III în persoana sa au mers împotriva lor.* ȘINCAI, HR. I, 218/27. *Vlad în persoana sa au mers în tabăra turcească.* id. ib. II, 39/24. *Mi-au scris și mi-au zis în persoană pentru ce să nu pui vorbe rumânești în locul numirilor acelora.* CR (1829), 122¹/2. *Jăluitorii carii . . . nu vor putea a se înfățișa în persoană sînt îndatorați de a supune jăluirea lor în plic pecetluit.* ib. (1830), 75²/13. *Dieta convocată și deschisă de împăratul în persoană.* BĂLCESCU, M. V. 38. *Împăratul . . . era doritor Să vază-n persoană p-acest ghicitor.* PANN, P. V. I, 45/16. *N-ar fi fost mai bine . . . să fi mers d-l Georgescu în persoană la profesor?* CARAGIALE, O. II, 31. *Se pomenește la redacție c-un tînăr . . . Era Dinicu în persoană.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 80. *El aduse în acest an, plecînd în persoană pentru aceasta, pe tatarii cari curățîră țara de nemți.* IORGA, I. L. I, 160. *Își va lua voie să vină în persoană spre a auzi cuvîntul fericirii din gura ei.* REBREANU, I. 87. *Fericitul cîștigător e dumnealui în persoană.* SADOVEANU, O. XI, 431. *Otilia în persoană își legăna moale mîinile pe deasupra claviaturii.* CĂLINESCU, E. O. II, 105; **b)** loc. adj. personificat **(2)**. *Mini era suavitatea în persoană.* CĂLINESCU, S. 111. *Îți mulțumesc, domnule inspector. Ești discreția în persoană.* STANCU, R. A. IV, 129. *Domnul Ionică Pară era amabilitatea în persoană.* BARBU, P. 152. ✦ (Învechit) Personaj **(2)**. *Se juca . . . o mică comedie în care persoanele erau alese printre semizeii și printre eroii mitologici.* ODOBESCU, S. I, 33. *Persoanele ce caut să descriu n-au viață cu adevărat.* DELAVRANCEA, T. 106. ✦ (Învechit) Membru **(1)**. *Sînt iscălite persoanele divanului.* URICARIUL, VII, 43.

2. (În sintagmele) *Persoană fizică* = omul **(I 1)** considerat ca subiect de drepturi și obligații și care participă, în această calitate, la raporturile juridice civile. *Dacă a urmat eroare asupra persoanei fizice, căsătoria se poate ataca numai de către acela din soți care a fost amăgit.* HAMANGIU, C. C. 50, cf. PR. DREPT, 153. *Persoană juridică* (sau *morală*) = organizație care, avînd o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect de drepturi și de obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența ei. *Domiciliul unei persoane juridice este acolo unde acea persoană își are centrul administrațiunei sale.* HAMANGIU, C. C. 38. *Donațiunile făcute persoanelor morale nu pot fi acceptate decît prin ordonanță domnească.* id. ib. 194. *Primim statutul constitutiv al Institutului de literatură . . . impunîndu-l și ca persoană morală.* LOVINESCU, C. V, 36. *Satul de răzeși constituia o persoană morală care putea ataca în justiție încălcările boierilor.* OȚETEA, T. V. 65. *Circul de stat din București este persoană juridică, care se va conduce după normele de func-*

ționare ce se vor stabili prin ordinul Ministerului Culturii. BO (1954), 309, cf. PR. DREPT, 179.

3. Categorie gramaticală specifică verbului și unor pronume (personal, reflexiv, posesiv, de întărire), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul și orice obiect deosebit de vorbitor și de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului și ale unor pronume prin care se indică raporturile mai sus definite. Cf. VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 35, ȘINCAI, P. P. 61/1, TEMPEA, GRAM. 77/3, MAIOR, IST. 246/23. *Pronumele, știind locul numelui arată și persoanele sau obrazele vorbirii.* GR. R. (1835), 9/7, cf. GR. R.-N. I, 73/11, ALBOTEANU, GRAM. 46[r]/16. *Forma arată o împregiurare a ideii și nu alta adică genere, caz, număr, mod, persoană, timp.* CR (1848), 15[2]/24. *Distingerea după persoană este însă ceea ce caracterizează verbul.* PUȘCARIU, L. R. I, 130. *Ca noțiune gramaticală, persoană se cheamă orice obiect al vorbirii considerat din punctul de vedere al poziției lui față de vorbitor.* IORDAN, L. R. 383. *„Ultima noapte de dragoste...“ este un roman compus la persoana întîia.* VIANU, A. P. 391. *Eu îi zic domnișoară, Și mă-nfioară Să nu-i vorbesc cu sfială La persoana a doua plurală.* ARGHEZI, VERS. 322. *Singura persoană cu adevărat frecventă în propozițiile interogative este a doua.* LL I, 136. *Categoria persoanei se exprimă atît prin pronumele personale cît și prin desinențele personale ale verbelor.* GRAUR, I. L. 155. *În românește, la unele conjugări, persoana a III-a plural a prezentului indicativ se confundă cu persoana a III-a singular.* SG II, 9.

— Pl.: *persoane.* — Și: (învechit) **persónă, perzónă** (VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 35) s. f.

— Din lat. **persona**, germ. **Person**, it. **persona**, fr. **personne.**

PÉRSOC s. m. v. **piersic.**

PERSONÁGIU s. n. v. **personaj.**

PERSONÁJ s. n. **1.** Persoană **(1)** care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personalitate **(3)**. V. f i g u r ă. Cf. I. GOLESCU, C. *Aceste personage au misiunea de a se înțelege cu d. Guizot.* CR (1848), 10[1]/12. *Domnia-ta ești un personagiu cu rang în Veneția.* LĂZĂRESCU, S. 145/17. *Era numai vodă Iliaș și cu un personagiu pe care încă șirul istoriei noastre ne-am fost împiedecat de a-l face cunoscut mai de mult.* ROM. LIT. 169/4. *Toată țeara s-a grupat împrejurul partitului național în sînul căreia nici să văzuse acest nou personagiu.* DÎMBOVIȚA (1858), 6[2]/4. *Deacă acel personagiu te va primi rău..., asta nu va fi vina lui?* CALENDAR (1858), 53/9. *Personagiu deja important,... ajunse și mai sus, vizir, ginere și cumnat al sultanilor.* HASDEU, I. V. 164. *Își propune a scrie un dialog al morților în care vor figura ... personagii din trecut.* ALECSANDRI, S. 151. *Oamenii ... au să facă din îndatoritoriul și neprețuitul Chimiță un personaj foarte important.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 198, cf. DDRF, BARCIANU. *Neculce schițează apoi înfățișarea cinicului, putredului personagiu, fără inimă și fără conștiință.* IORGA, I. L. I, 256. *Personagiul important își șterge bărbița cu batista.* C. PETRESCU, Î. II, 74. *Părea stăpîn pe timp și spațiu ca un personagiu sortit unui mare destin.* SADOVEANU, O. IX, 472. *Arăta a fi un personaj important.* CĂLINESCU, S. 6. *Era cu alte cuvinte un personaj discutat.* STANCU, R. A. IV, 265.

2. Fiecare dintre persoanele care figurează într-o operă literară; (învechit) persoană **(1)**. V. e r o u. *S-au făcut hainele celor mai de căpetenie personaje ale tragediei de astă-seară.* HELIADE, F. 3/14. *Meșteșugul comicului este să facă personajele ce înfățișează de rîs, iar nu pe sine.* GTN (1836), 43[2]/29. *Vorbind de un personaj a piesei..., prostia unui cuconaș de astăzi era caracterizată în el ca în cel mai desăvîrșit model.* RUSSO, S. 5. *Introducem pe scenă încă un personagiu foarte interesant.* FILIMON, O. I, 145. *Lui Caragiale îi era imposibil să conceapă o operă pînă ce nu știa exact numele tuturor personagiilor.* IBRĂILEANU, S. L. 72. *Trăia simțirea personajelor pe care le juca pe scenă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 232. *E personajul central a unui roman.* TEODOREANU, M. U. 148. *Datorită orientării sale retorice, apare în romanul lui Filimon mulțimea acelor proverbe cu care se exprimă personagiile sale.* VIANU, A. P. 63. *Erau personagii din Revizorul și Suflete moarte.* SADOVEANU, E. 220. *Cu un singur personaj individualizat este puțin probabil ca o operă să trăiască.* CONTEMP. 1955, nr. 475, 2/1. *Cît de searbădă îți se părea acum viața acestor personaje și cum rămîneai... cu un gust sălciu după fascicolele pe care le schimbai cu Bică.* PAS, Z. I, 182. *Bunica dumneavoastră trebuie să fie un personaj epic.* H. LOVINESCU, C. S. 28. *Fiecare dintre personajele piesei mele încearcă să reprezinte această dualitate.* T noiembrie 1962, 62. *Acea melodie și felul cum este ea cîntată e un adevărat personaj al povestirii.* V. ROM. noiembrie 1962, 151. ✦ P. a n a l. Persoană **(1)** care are un rol în anumite întîmplări. *Ce cărdășie puteam să leg cu atare personaj?* GALACTION, O. A. I, 152. *Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după împrejurări, un exemplar nou.* BRĂESCU, O. A. II, 157. *Aflu despre un personagiu care trăiește la Cîșla.* SADOVEANU, O. VI, 142. *Pe ulița noastră... vedeam trecînd din cînd în cînd un ciudat personagiu.* id. E. 125. *Interesant personaj. Mă întreb dacă știe că nu mai are mult de trăit.* T februarie 1962, 26.

— Pl.: *personaje.* — Și: **personágiu** (pl. *personagii* și *personage*) s. n.

— Din fr. **personnage**, it. **personaggio.**

PERSONÁL, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care aparține unei anumite persoane **(1)**, privitor la o anumită persoană, care este specific, caracteristic pentru o persoană; individual, propriu, (învechit) obrăzalnic, personalicesc, personalnic. *Nu... am vreo vrăjmășie personale cu toți călugării patriii mele.* GOLESCU, Î. 39. *Sînt mai multe feliuri de ură. Ură personală, ură primită și învățată de la părinți.* id. E. 344/8. *Aristide să arătasă... ca un adevărat orășan credincios care... pusese toată pizma personală de o latură.* MOLNAR, I. 309/1. *Personala noastră mulțămire.* AR (1829), 151[1]/11. *Îngrijește pentru siguranția sa personală.* CR (1829), 154[1]/11. *Orice căsătorie nu poate fi fericită fără numai cînd va fi întemeiată pe dragoste adevărată, pe potrivirea... darurilor personale.* MARCOVICI, D. 39/7, cf. id. R. 31/3. *Cinstea ambasadei sta în vrednicia personală a ambasadorului.* MN (1836), 86[2]/42. *Slobozănia personală nu este respectată nicidecum* (a. 1838). URICARIUL, X, 2. *Curajul său personal.* BULETIN, G. (1844), 397[2]/1. *Niște motive personale te face a dori să intri în posesia acestor scrisori.* CR (1848), 14[2]/75. *Planul lui Cantemir, mai mult personal decît obștesc.* NEGRUZZI, S. I, 179. *Orice interes personal, orice vis ambițios... ar prezida la alegeri ar fi o crimă.* DÎMBOVIȚA (1858), 1[1]/6. *Elena, voind să înlăture chestia personală, reveni la literatură.* BOLINTINEANU, O. 443. *Norocul limbii noastre, precum și meritele lor personale, au vrut ca foarte adesea intenționea să le fie împlinită cu un minunat succes.* ODOBESCU, S. I, 250. *Se arată aici insuflat nu de dureri personale..., ci de durerile a sute și mii de nenorociți.* IONESCU-RION, C. 88. *Avînd o formă așa de personală... e greu de spus ce izvoade a avut la îndemînă cronicariul și ce anume a scos din ele.* IORGA, I. L. I, 250. *Creatorul selectează, transfigurează..., transformă totul în ceva nou și foarte personal.* IBRĂILEANU, S. L. 52. *Nu discutăm chestia din punct de vedere particular, personal.* REBREANU, R. I, 35. *Alte cîteva împrejurări de natură personală l-au scos pe sărbătoritul poet din arena luptelor zilnice.* GALACTION, A. 35. *Aveți chestiuni personale cu cei pe care îi acuzați.* CAMIL PETRESCU, T. II, 569. *Interveni cu o grabă care dovedea că își apără o cauză personală.* C. PETRESCU, C.V. 97. *Am avere personală: casă, moșie.* BRĂESCU, O. A. I, 13. *Aș putea spune că am impresii personale.* SADOVEANU, O. VI, 259. [Țăranul] *se află în dependență personală de boier.* ROSETTI, I. SL. 18. *Conflictul cărții*

se bazează tocmai pe lupta dintre interesul personal și cel colectiv. CONTEMP. 1948, nr. 107, 12/3. *Se specializase mai mult din paradă și plăcere personală în vînzări la talcioc.* CĂLINESCU, S. 15. *S-a folosit de talentul meu în scopuri personale.* STANCU, R. A. IV, 366. *O face din punctul de vedere al valorificărilor personale.* VIANU, A. P. 179. *Reforma lui Mavrocordat acordă țăranilor libertatea personală.* OȚETEA, T. V. 34. *Proprietatea personală reprezintă partea pe care o primesc cetățenii din produsul social, în vederea satisfacerii nevoilor lor materiale și culturale.* PR. DREPT, 37. *Fiecare vedea lumea de mîine printr-o prismă personală.* V. ROM. iulie 1962, 149. *Șansa e o chestiune de magnetism personal nu de loc geografic.* T septembrie 1962, 31. ◇ *Legături personale* = legături de prietenie. DM. *Răspundere personală* = răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual. ib. *Drept personal* = (în corelație cu d r e p t r e a l) drept pe care o persoană îl exercită asupra altei persoane spre a o obliga să dea, să facă sau să nu facă ceva. *Fișă personală* v. f i ș ă. *Control personal* = control efectuat direct, în persoană. *Ion Vodă introduse în țara sa . . . controlul personal al actelor emanate din cancelaria domnească.* HASDEU, I. V. 31. ◇ (Substantivat) *Luptă împotriva . . . concepției învechite după care colectivul sărăcește personalul.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 5/3. ✦ Cu personalitate puternică. *Tu ești o forță personală prin talentul tău.* CARAGIALE, O. VII, 247. *Eminescu e prea personal, e o individualitate prea puternică.* GHEREA, ST. CR. I, 174. ✦ (Adverbial; adesea întărit prin „eu", „tu", „el") Din punctul de vedere al persoanei care vorbește; direct, în persoană, nemijlocit. *Eu personale nu am nici o pricină cu nici unul.* GOLESCU, Î. 38. *Să mi se dea voie a mă dăslui personal ecselenții voastre* (a. 1833). DOC. EC. 527. *A călătorit mult, a văzut minunile lumii, cunoaște personal celebrităților Europei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 210. *Personal, cred că arta viitorului va exprima și cele mai frumoase și armonice forme.* GHEREA, ST. CR. I, 224. *Mi s-a raportat fapta d-tale și am ținut mult să te felicit personal.* REBREANU, P. S. 98. *Felul meu de a fi îmi va dicta să vă cunosc personal sau nu.* BACOVIA, O. 248. *Personal, nu l-am cunoscut.* GALACTION, A. 204. *Ce ți-a făcut ție personal omul acesta de te îndirjești atîtea împotriva lui?* CAMIL PETRESCU, T. I, 267. *Îl privește personal dacă are să-i treacă ori nu.* C. PETRESCU, C. V. 338. *Personal, cred însă că nimic nu influențează mai mult ca barba asupra destinului nostru.* BRĂESCU, O. A. I, 279. *Recunoaște că eu personal n-am avut nici o vină.* SEBASTIAN, T. 348. *Îmi făcu el onoarea să mi se adreseze personal.* SADOVEANU, O. X, 480. *Crezi că poți să scrii despre suferințele oamenilor fără ca tu personal să fi cunoscut cea mai adîncă suferință?* STANCU, R. A. II, 233. *Se va ocupa personal cu operațiunile de ambarcațiune.* GALAN, Z. R. 162. *Eu personal l-am oprit pe perceptor să nu-ți confiște căruța.* PREDA, M. 219. *Personal, cred că oamenii de soiul ăsta dau sare vieții.* T februarie 1962, 19. ✦ (Adverbial) Destinat unei anumite persoane (1); (învechit) personalicește. *Avea aerul convins că i se făcuse personal dreptate socială.* CĂLINESCU, S. 151.

2. (În sintagmele) *Tren personal* (și substantivat, n.) = tren pentru oameni care are viteză mai mică decît un accelerat și care oprește în toate stațiile. *De la Galați, personalul nu mai are vagoane pentru vite.* SP. POPESCU, M. G. 32. *Tocmai sosise personalul de două și patruzeci și trei.* C. PETRESCU, A. 312. *Trenul zis personal a fost luat cu asalt de oameni.* BRĂESCU, O. A. II, 186. *Mai e mult pînă vine personalul?* SEBASTIAN, T. 196. *Mai sînt cîteva minute pînă la personalul de șapte și nouăsprezece.* IL mai 1965, 28. *Pronume personal* = pronume care se substituie numelor diverselor obiecte după locul sau funcțiunea lor în vorbire; (învechit) pronume fățesc. Cf. VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 35, TEMPEA, GRAM. 77/12. *Pronumele fățesc sau personal.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 175/5, cf. HELIADE, PARALELISM, 26/2. *Aceste pronume să cheamă personale, căci arată persoane ori fețe.* VIDA, GRAM. 207/15, cf. ALBOTEANU, GRAM. ROM. 51[v]/5. *Dativul pronumelui personal exprimă un raport de posesiune.* PUȘCARIU, L. R. I, 243. *Pronumele personal se declină, schimbîndu-și forma după persoană, număr și caz.* GRAM. ROM.[2] I, 137. *Categoria persoanei se exprimă . . . prin pronumele personale.* GRAUR, I. L. 190. *Sînt necesare exerciții de scriere corectă a pronumelor personale neaccentuate.* GÎ 1963, nr. 691, 2/2. *Mod personal* = mod ale cărui forme se modifică după cele trei persoane (3). *În toate limbile există moduri personale, ale căror forme indică numărul și persoana celor care îndeplinesc acțiunea verbului.* GRAUR, I. L. 152. *Verb personal* = verb care poate fi conjugat la toate persoanele (3). *Verburile în întîmplarea aceasta, adică cînd au toate trei persoane se numesc personale.* GR. R.-N. I, 96/23. *În majoritatea limbilor există verbe personale, care pot fi conjugate la toate persoanele.* GRAUR, I. L. 156. *Gen personal* = categorie gramaticală existentă în unele limbi, care diferențiază persoanele (1) de animale și lucruri. Cf. GRAUR, I. L. 148. *Constituirea genului personal, în română, are o paralelă în limbile slave.* SCL 1957, 411. *În interiorul masculinului și femininului există în limba română tendința de a distinge și un gen personal: substantive proprii și comune care denumesc persoane sau animale personificate.* GRAM. ROM.[2] I, 59.

II. S. n. **1.** (Cu sens colectiv) Totalitatea salariaților unei întreprinderi, instituții, organizații obștești etc. *Personalul ambasadei.* AR (1829), 10[1]/44. *Corăbiile grecești și personalul lor.* ib. (1830), 85[1]/17. *Personalul administrațiilor țărănești.* BULETIN, F. (1833), 199[1]/11. *Trimise într-un castel întărit, ce se afla în munți, tot personelul saraiului.* CR (1846), 112[1]/17. *Personalul și contabilitatea fermei.* BREZOIANU, A. 515/2. *Un comitet teatral, care să se ocupe cu alegerea pieselor . . . , personalului.* NEGRUZZI, S. I, 341. *Directorul Ministerului de Finanțe vorbește . . . de înaintări și primeniri în personalul său.* DELAVRANCEA, S. 144. *Personalul trenului umblă forfota, examinînd roatele tamponate cu toată presiunea.* CARAGIALE, O. I, 271. *Cine a dat alarma? — Dumneaei, zic eu către personalul trenului.* id. O. II, 100. *Tot personalul din curtea directorului presimțea parcă adierile nenorocirei.* AGÎRBICEANU, A. 476. *Am să dau drumul la tot personalul, afară de bibliotecar.* CAMIL PETRESCU, T. I, 116. *Citea tocmai că personalul tramvaielor cerea mărirea salariilor.* C. PETRESCU, Î. II, 123. *Avem personal destul, însă avem nevoie de o minte mai ageră.* SADOVEANU, O. VII, 214. *Buna și rapida deservire a cetățenilor trebuie să fie în centrul preocupărilor personalului și responsabililor farmaciilor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 862. *Fuseseră învoiți să construiască . . . locuințe pentru personalul aflat în serviciul boierului.* PAS, Z. I, 47. *Îi lipsesc medicamentele. Personalul nu-i suficient.* BARBU, P. 266. ✦ (Rar) Persoană (1) care face parte din personal (II 1). *Într-o zi, . . . cînd lipseau de lîngă mine și asistentul meu și orice alt personal . . . , vine la ora de consult o doamnă.* GALACTION, O. A. I, 43. ✦ Serviciu într-o întreprindere, într-o instituție etc. care se ocupă cu angajarea personalului (II 1), cu evidența lui etc. *Directorul personalului din Ministerul Justiției îi înmînase hîrtia rîvnită.* STANCU, R. A. V, 262.

2. Categorie de salariați din cadrul unei întreprinderi sau instituții care îndeplinesc aceeași muncă. *Directorul întrebuințează personalul medic și hirurgic spre cel mai prielnic folos al institutului.* CUCIURAN, D. 6/4, cf. DM.

— Pl.: *personali, -e.* — Și: (învechit) **personále** adj., **personél** s. n., **perzonál, -ă** (VĂCĂRESCUL, în SLC 1954, 35) adj.

— Din lat. **personalis**, germ. **personell, personal**, it. **personale**, fr. **personnel**.

PERSONÁLE adj. v. **personal.**

PERSONALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Personal (I 1). [Jalbele] *sînt . . . personalicești, adecă împotriva persoanei acelui ce iaste îndatorit spre a da sau a face*

ceva. PRAVILA (1814), 18/1. *Cauză personalicești să numesc lucrurile cele de price care să ating de persoana cuiva.* AARON, P. F. 619r/38. *Slobozenia ce au avut lăcuitorii . . . fără nici o altă personalicească îndatorire a ființii lor* (a. 1827). URICARIUL, II, 201, cf. SFC I, 112.
— Pl.: *personalicești.*
— **Personal** + suf. *-icesc.*

PERSONALICÉȘTE adv. (Învechit) Destinat unei anumite persoane **(1)**; personal **(I 1).** *Lauda ce i să cuvine atît personalicește către d-mlui, cît și pe la toți.* CR (1830), 113[1]/35. *Osîndește pe prințul de Poliniac și pe toți ceilalți personalicește.* ib. (1831), 19[1]/34.
— **Personal** + suf. *-icește.*

PERSONALÍSM s. n. **1.** Atitudine a cuiva care ia în considerație numai punctele de vedere și interesele personale **(I 1)**; subiectivism. *Din nenorocire însă, acest subiectivism și personalism se manifestă și față cu natura însuflețită.* GHEREA, ST. CR. III, 96. [La Coșbuc] *personalismul necesar se manifestează într-un mod indirect, prin zugrăvirea mai ales a dragostei femeiești.* id. ib. 280. *Popoarele slave și germanice s-au menținut în forme de solidaritate colectivă, . . . în care personalismul juca un rol foarte redus.* RALEA, S. T. III, 9. *Cursul acesta de absurd și de personalism a determinat, s-ar zice, o modă.* S mai 1960, 113.
2. Curent în filozofia contemporană care pune la baza existenței o pluralitate de entități spirituale înzestrate cu voință, conștiință de sine etc. și subordonate lui Dumnezeu, ca ființă supremă. Cf. DM, DN[2]. *Persoana umană este privită de personalism ca fiind o entitate autonomă, dar și ca o creație a divinității.* DER.
— Din fr. **personnalisme.** Cf. germ. P e r s o n a l i s m u s.

PERSONALÍST, -Ă adj. (Rar) Care manifestă personalism **(1)**; subiectivist. *Satiricul . . . , pentru că are un puternic punct de vedere personal, este mai personalist.* IBRĂILEANU, SP. CR. 220. ✦ (Substantivat) Adept al personalismului **(2).** Cf. DM.
— Pl.: *personaliști, -ste.*
— Din fr. **personnaliste.**

PERSONALITÁTE s. f. **1.** Ceea ce este propriu, particular fiecărei persoane **(1)** și o distinge ca individualitate; felul propriu de a fi al cuiva; ansamblu de trăsături morale sau intelectuale prin care se remarcă o persoană. V. i n d i v i d u a l i t a t e. *El au apărat personalitatea sa subt apăsarea izgonirei.* FL (1838), 98[2]/38. *Această situație . . . se explică prin excepționala lui personalitate.* MAIORESCU, CR. II, 333. *Acea comică personalitate a lui Ciubăr Vodă aduce în drama d-lui Alecsandri cîteva întrolucări de un efect cu totul surprinzător.* ODOBESCU, S. II, 534. *Omul însuși își schimbă în cursul vieții personalitatea.* MACEDONSKI, O. IV, 146. *Acei care au destulă putere și personalitate pot îmbrăca . . . armura grea și plasa de oțel a eroului căzut.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 101. *Taine analizează puternica personalitate artistică a lui Balzac.* GHEREA, ST. CR. I, 15. *Cine se putea interesa de retragerea unui om fără personalitate ca dînsul?* IORGA, I. L. II, 596. *Personalitatea energică a artistului mă farmecă.* ANGHEL, PR. 172. *Poate că energiile și resorturile personalității lui l-ar fi ridicat mai sus.* GALACTION, A. 277. *Gemenii au nu numai fizicul identic . . . , ci și personalitatea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 45. *Dobă de carte, fără un dram de personalitate.* C. PETRESCU, Î. II, 127. *Viziunea și personalitatea unui artist se dezvoltă în strînsă legătură cu viața.* VLASIU, D. 106. *Își contura tulburătoarea personalitate de creator autentic.* TEODOREANU, M. U. 36. *Reduce toată lumea înconjurătoare la personalitatea lui.* SADOVEANU, O. VI, 256. *Stilul diferă de la un scriitor la altul, . . . pentru că fiecare are o personalitate a lui proprie.* IORDAN, STIL. 11. *Îi impunea prin enigmatica lui personalitate.* CĂLINESCU, S. 714. *Noțiunea personalității . . . se formează tot de la exterior la interior.* RALEA, S. T. II, 71. *Pe ea n-o interesa personalitatea lui.* PREDA, R. 167. *Am fost cu totul furat de personalitatea ei.* BARBU, P. 63. *Școala . . . va asigura din plin dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor.* GÎ 1961, nr. 630, 2/1. *Victoria revoluției socialiste eliberează personalitatea umană.* CF 1962, 13. *Societatea socialistă constituie terenul cel mai prielnic afirmării personalității, dezvoltării ei multilaterale și armonioase.* V. ROM. iulie 1962, 136. *Orice om . . . vrea neapărat să aibă personalitate.* T septembrie 1962, 5. (F i g.) *Erau niște genunchi căști și strengari în același timp, cu o personalitate a lor proprie.* CĂLINESCU, E. O. I, 154. ◇ (Prin analogie) *Se face posibilă acestui neam o cunoaștere și înțelegere cît mai perfectă a personalității sale istorice.* BUL. COM. IST. V, 20. *Cum pot dobîndi aceste colective stilul original atît de jinduit, personalitatea visată?* T noiembrie 1962, 16. ◇ *Personalitate juridică* = calitatea de a fi persoană juridică. *Ambele forme de cooperative sînt dotate cu personalitate juridică pentru a-și putea realiza activitatea și scopul pentru care au fost înființate.* PR. DREPT, 34.
2. Persoană cu aptitudini deosebite și cu alese însușiri intelectuale și morale, avînd o contribuție valoroasă într-un anumit domeniu de activitate. *Promit că vei reuși a deveni o personalitate în Paris.* ALECSANDRI, O. P. 130. *Trei personalități s-au afirmat ca stelele fixe ale firmamentului literar: Caragiale, Coșbuc, Vlahuță.* V. ROM. martie 1957, 11. *Fusese invitate de asemeni cele mai de seamă personalități artistice.* CĂLINESCU, S. 795. *Am observat absența de pe afiș a unor personalități actoricești cunoscute.* T septembrie, 1962, 43. *Ne aflăm în fața unei personalități literare neobișnuite, cu numeroase și excepționale merite.* L 1965, nr. 17, 11/2. ✦ S p e c. Conducător a cărui activitate, sprijinindu-se pe înțelegerea științifică a procesului social-istoric și întruchipînd aspirațiile maselor, exercită o influență apreciabilă asupra desfășurării evenimentelor istorice. *Personalitățile de seamă pot să joace un rol în istorie în măsura în care exprimă just interesele și nevoile forțelor, claselor înaintate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 705. *Personalitățile care joacă un rol important în istorie apar tocmai atunci cînd nevoile dezvoltării materiale a societății, cînd lupta maselor impun aceasta.* CONTEMP. 1953, nr. 353, 2/3. *Napoleon găsește în el pe admiratorul omului „demoniac" al marei personalități dezlănțuite.* S mai 1960, 80. ◇ *Cultul personalității* v. c u l t.
3. Persoană **(1)** care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personaj **(1).** *Mă îmbărbătez a zice ceva macar, rugînd pe fiecare de a primi declarația mea că în toate fac abstracție de orice personalitate.* CALENDAR (1847), 42/27. *Eu nu am avut de țel de a atinge personalități.* ROM. LIT. 173[2]/14. *Vro doi sau trei Basarabi . . . sînt îndesați aci într-o singură personalitate.* HASDEU, I. C. I, 115. *Cunoaște personal pe toate personalitățile noastre din lumea politico-economică.* CARAGIALE, O. II, 208. *A ajuns dintr-o dată o personalitate financiară.* GALACTION, O. A. I, 139. *Trei din comediile lui Aristofan sînt îndreptate împotriva unor personalități contemporane.* V. ROM. septembrie 1954, 219. *Tatăl lui Girbavu fusese tot avocat, o personalitate provincială.* BENIUC, M. C. I, 65.
4. (Astăzi rar, mai ales la pl.) Aluzie tendențioasă și jignitoare la adresa unei persoane **(1).** *Lectorii de astăzi vor putea înțelege o parte din espresiunile iritate, chiar și personalități, care se afla în unele corespondențe.* BARIȚIU, P. A. III, 264. *Fabulile mele de tot nevinovate Nu se ating de nimeni, n-au personalitate.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *Boierul nostru, . . . neaflînd argumente, căzu în personalități supărătoare.* BOLINTINEANU, O. 273. *Foile politice . . . sînt pline de personalități la adresa celor ce susțin o opinie contrară.* MAIORESCU, CR. I, 210. *Critică transformată într-un impresionism*

inconsistent, înjosită la mici personalități. LOVINESCU, C. VI, 61. *A face personalități.* DM.
— Pl.: *personalități.*
— Din fr. **personnalité**, germ. **Personalität.**

PERSONALIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A personifica **(1)**. Cf. POLIZU, NEGULICI. *Această transformare ... personalizează viața religioasă.* RALEA, S. T. II, 99. ◇ Refl. *Ideile se personalizează și devin idei forțe.* LOVINESCU, C. IV, 45. ✦ A individualiza. *Douăzeci de fete din aristocrația napolitană, schițate toate și ușor personalizate prin descripție și dialog.* LOVINESCU, C. IV, 112.
— Prez. ind.: *personalizez.*
— Din fr. **personnaliser.**

PERSONALIZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) personaliza și rezultatul ei. Cf. POLIZU.
— Pl.: *personalizări.*
— V. **personaliza.**

PERSONALIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care ține de o anumită persoană **(1)**; individualizat. *Un bolnav era produsul unei atmosfere, al unui mediu, al unei case; o boală personalizată.* C. PETRESCU, O. P. I, 39, cf. DM, DN².
— Pl.: *personalizați, -te.*
— V. **personaliza.**

PERSONALMÉNTE adv. (Învechit) În mod personal **(I 1)**, din punct de vedere personal. Cf. HASDEU, în SFC II, 191.
— Și: **personaménte** adv. HASDEU, în SFC II, 191.
— Din fr. **personnellement.**

PERSONÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) Personal **(I 1)**. *Personalnica rugare.* MANIFEST (1813), 23/8. *Personalnica noastră bravură.* AR (1829), 189¹/19. *Se vorbește și despre o personalnică întîlnire ce are se urmeze.* CR (1830), 82/25. *Driturile persoanelor ... privesc către personalnicile însușiri și legături.* COD. ȚIV. 4/6. *Interes personalnic* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. *În mijlocul strigărilor și personalnicilor pătimiri ... s-au opus lui Cazimir.* ASACHI, I. 89/5.
— Pl.: *personalnici, -ce.*
— **Personal** + suf. *-nic.* Cf. rus. персональный.

PERSONAMÉNTE adv. v. **personalmente.**

PERSÓNĂ s. f. v. **persoană.**

PERSONÉL s. n. v. **personal.**

PERSONIFIÁ vb. I v. **personifica.**

PERSONIFICÁ vb. I. Tranz. **1.** (Despre lucruri, animale, fenomene din natură etc.) A evoca, a înfățișa, a reprezenta sub trăsăturile unei persoane **(1)**; (complementul indică lucruri, animale, fenomene din natură etc.) a atribui însușiri omenești; (rar) a personaliza; (învechit) a personisi; p. ext. a simboliza. Cf. I. GOLESCU, C. *Auson ... personifiază într-acest chip luna lui iunie: iunie pășește înainte despoiat de toată îmbrăcămintea.* MN (1836), 65¹/8, cf. NEGULICI. *Fantasmele lui Shakespeare ... personifică mustrarea de cuget.* ROM. LIT. 142²/26. *Zglobii tovarăși ai lui Bachus ... personificau oarecum toate aplecările rele.* ib. 407/39, cf. BARONZI, I. L. I, 208/5. *E învederat personificată natura cu preschimbările sale.* ODOBESCU, S. I, 204. *În personificările artistice ... există doi termeni diferiți: unul ceea ce e de personificat și altul ceea ce personifică.* GHEREA, ST. CR. III, 299, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Refl. pas. *Termenii personificării să fie cît se poate de deosebiți: nu se personifică un codru printr-un crîng, nici invers.* GHEREA, ST. CR. III, 301.

2. A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva, a exemplifica printr-o persoană **(1)** sau printr-un personaj, care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a încarna. *Molière, ca să arate sau ca să flagele ipocrizia, o personifică în Tartuf.* HELIADE, O. II, 85. *Personificase într-însul tot meritul deșteptării naționale.* GHICA, A. 38. *Geniul grec ... l-a îndumnezeit pe acești inventatori primitivi ... personificîndu-i în zeul Prometheus.* GHEREA, ST. CR. III, 189. *Toți, pentru el, personificau o umanitate uscată.* C. PETRESCU, C. V. 91. [Tudor Vladimirescu] *personifică spiritul revoluționar al clasei mijlocii.* OȚETEA, T. V. 86.
— Prez. ind.: *personific.* — Și: (învechit) **personifiá** vb. I.
— Din fr. **personnifier.**

PERSONIFICÁNT, -Ă adj. (Rar) Care personifică **(1)**; (rar) personificator. *Dacă metafora personificantă nu este indispensabilă, alte forme ale ei sînt oare mai constrîngătoare în lucrările cunoașterii?* VIANU, M. 41.
— Pl.: *personificanți, -te.*
— V. **personifica.**

PERSONIFICÁRE s. f. Faptul de a personifica.
1. Figură de stil prin care se atribuie unui lucru, unui animal, unui fenomen din natură etc. însușiri omenești. *Poetul nu mai poate întrebuința toate cuvintele limbei simplu ..., ci trebuie ... să le învieze prin personificări.* MAIORESCU, CR. I, 14. *Un procedeu pe care-l întrebuințează foarte des în zugrăvirea naturii ..., personificarea naturii.* GHEREA, ST. CR. III, 299, cf. DDRF. *Personificarea naturii ..., cu toată bogăția ei sufletească creată de basme.* IBRĂILEANU, S. 6. *Pentru Aristoteles, personificarea reprezintă tipul cel mai perfect al metaforei.* VIANU, M. 104. *Mijlocul de care se folosește metafora analogică ... este înfățișarea lucrurilor în acțiune, adică ... personificarea lor.* id. ib.
2. (Urmat de determinări în genitiv) Exemplificare printr-o persoană **(1)** sau printr-un personaj a unei calități, a unui anumit caracter, a unui defect pe care acea persoană sau acel personaj le posedă în cel mai înalt grad; întruchipare, întrupare, încarnare, (învechit) personificație **(2)**. *Era personificarea finețel și a vicleșugului femeiesc.* FILIMON, O. I, 132. *Pe atunci, poporul vedea în rege personificarea patriei.* ODOBESCU, S. I, 5. *În altă lucrare dramatică, personagiile sînt personificarea tuturor virtuților și viciilor posibile.* GHEREA, ST. CR. II, 249. *Faust a lui Goethe e personificarea nemărginitului dor de a pătrunde în toate tainele naturii.* IONESCU-RION, C. 71. [Marile dregătorii] *corespundeau nevoilor elementare ale organizației de stat ... personificarea acestui stat.* BUL. COM. IST. V, 27. *Regele nu mai e șeful ierarhiei feudale ..., ci personificarea vie a statului.* OȚETEA, R. 330.
— Pl.: *personificări.*
— V. **personifica.**

PERSONIFICÁT, -Ă adj. **1.** (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care e reprezentat sub înfățișarea sau cu însușirile unei persoane **(1)**. *Un lucru este exprimat aici prin alt lucru, dar nu printr-unul personificat.* VIANU, M. 106.
2. Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. *Ni se arată tocma așa, ca cînd ar fi păcatele părinților personificate.* VASICI, M. II, 88/29. *Acest bărbat ... cîștigase numele de cinstit și drept într-atît încît era de ajuns a-l pomeni pentru a arăta probitatea personificată.* NEGRUZZI, S. I, 244. *Această armată va fi confuzia personificată.* BOLINTINEANU, O. 310. *Fără acest interes, ea nu ar iubi; în scurt, egoismul personificat.* id. ib. 321. *Biata fată Este bunătatea personificată.* TOPÎRCEANU, M. 50.
— Pl.: *personificați, -te.*
— V. **personifica.**

PERSONIFICATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care personifică **(1)**; (rar) personificant. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Analogia personificatoare a putut deci juca un rol în formarea primelor concepţii ale spiritului omenesc.* VIANU, M. 41, cf. 109.
— Pl.: *personificatori, -oare.*
— **Personifica** + suf. *-tor.*

PERSONIFICÁŢIE s. f. (Învechit) **1.** Faptul de a personifica **(1)**. Cf. NEGULICI.
2. (Urmat de determinări în genitiv) Personificare **(2)**. *Istoria d-lui Ilariu e personificaţia unui sistem.* RUSSO, S. 44. *Oamenii d-o imaginaţiune vie au avut pentru oarecare idee abstractă o imagină concretă . . . , o personificaţie a acestei idee.* BARASCH, I. 1/19. *Acordul este o personificaţie încîntătoare a unui simtiment frumos şi sublim.* id. M. II, 178/24.
— Pl.: *personificaţii.* — Şi: (rar) **personificaţiúne** s. f. SCRIBAN, D.
— Din fr. **personnification.**

PERSONIFICAŢIÚNE s. f. v. **personificaţie.**

PERSONISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A personifica **(1)**. *Au metahirisit (: trebuinţat) obiceiul elinilor şi-a latinilor . . . care personisesc patimile şi vărtuţile.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 74, cf. CONTRIBUŢII, III, 23, 25, 86, SFC V, 192.
— Prez. ind.: *personisesc.*
— **Persoană** + suf. *-isi.*

PERSPECTÍV s. n. v. **perspectivă[2].**

PERSPECTIVÁL,[1] -Ă adj. (Rar) Care este propriu unei perspective[1], de perspectivă[1]. *Scene de bătălie lipsite de adîncime perspectivală.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 7/2.
— Pl.: *perspectivali, -e.*
— **Perspectivă[1]** + suf. *-al.*

PERSPECTÍVĂ[1] s. f. **1.** Reprezentare a unui corp din spaţiu pe o suprafaţă, prin proiecţie conică sau prin proiecţie paralelă. *Cunoştinţă despre perspective.* DESEN ARH. 5/22. *Perspectiva se cheamă închipuirea obiecturilor depărtate după cum se văd în depărtarea lor.* ib. 21/19. *Cine poate da toată adîncimea unei perspective?* DELAVRANCEA, T. 58. *Acest cîmp acoperit de munţi . . . în tabloul „Învinşi" se întinde într-o perspectivă fără margini.* GHEREA, ST. CR. II, 87. *Ca într-un desen antic, lipsit de perspectivă, aşa stă în faţa noastră mirajul . . . primei amintiri.* GALACTION, A. 18. *În atmosfera acestui mic interior burghez e ceva înghesuit ca într-un interior cu perspective răsturnate.* CAMIL PETRESCU, Î. II, 50. *Pictura . . . supune succesiunea planurilor la acele calcule subtile care constituie perspectiva.* OPRESCU, S. 110. *Sistemul de perspective şi festoane . . . era tăiat în două secţiuni.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Pictase la întretăierea pereţilor boschete de trandafiri pe sub o perspectivă de coloane.* V. ROM. februarie 1956, 18. ◇ **Fig.** *Dar perspectiva lumei îşi pierde a ei faţă.* HELIADE, O. I, 175. *Trecutul acestor locuri e un tablou imens cu perspective nesfîrşite.* SADOVEANU, O. VI, 120. ◇ **În perspectivă** = respectînd regulile de reprezentare a obiectelor în spaţiu, ţinînd seama de depărtarea relativă a obiectelor. ✦ Disciplină care se ocupă cu studiul metodelor folosite pentru realizarea perspectivei[1] **(1)**. *Pictorii, studiind anatomia şi perspectiva tind să facă din pictură . . . o problemă raţională.* OŢETEA, R. 253. ✦ P. anal. Procedeu de compoziţie a unei opere literare. *Perspectiva cere gradarea episoadelor în aşa fel încît din fondul situaţiei generale, abia estompate, să înainteze planurile din ce în ce mai luminoase, în raport cu importanţa lor pentru povestire.* VIANU, A. P. 140, cf. 443. ✦ Fel (particular) de a vedea lucrurile, aspect sub care se prezintă lucrurile; punct de vedere. *Meritele lui Asachi . . . trebuiesc privite dintr-o perspectivă istorică seculară.* MAIORESCU, CR. I, 393, cf. CARAGIALE, O. III, 68. *Ea părea a căuta în perspectiva lui un orizont nehărmurit.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 44. *În această perspectivă, războaiele de odinioară . . . ne apar mici şi puerile.* SADOVEANU, O. IX, 518. *Înlocuirea măsurilor rele ale lui Alexandru Suţu cu acelea care, în perspectiva timpului, păreau mai puţin rele, ale lui Caragea.* OŢETEA, T. V. 275. *Alegînd o perspectivă nouă în evocarea momentului lui 1907, această perspectivă s-a resfrînt şi în înfăţişarea figurii ţăranului.* CONTEMP. 1949, nr. 224, 2/1. *Perfectul compus exprimă un trecut considerat din perspectiva prezentului.* VIANU, M. 214.

2. Aspect pe care îl capătă un peisaj, o scenă, un obiect văzut din depărtare; privelişte, (învechit) prospect. *Grupe ce nu pot opri penelul; perspective ce nu pot atinta ochiul.* CR (1846), 142[2]/30. *De aice se descopere, în perspectivă pitorească, cea mai frumoasă parte a Pionului.* CALENDAR (1847), 49/19. *În perspectiva aleei de brazi tineri, castelul nou apărea ca un surîs de femeie frumoasă.* REBREANU, R. I, 79. *Un copil cu bretelele încrucişate şi cu picioarele goale taie perspectiva neturburată a stradei.* BRĂESCU, O. A. I, 30. *Artist neasemănat este apoi Eminescu în zugrăvirea vastelor perspective panoramice.* VIANU, A. P. 107. *Simţeam cum mi se încheagă în minte o icoană tristă într-o perspectivă nesfîrşită de toamnă.* SADOVEANU, O. VI, 351. *Nu sînt perspective frumoase care să încînte ochiul.* BART, S. M. 42. *Vara, praful îi întunecă perspectiva.* ARGHEZI, B. 81. *Aduse şi cărămidă veche . . . şi o depozită morman pe gazonul din grădină, răpind chioşcului perspectiva.* CĂLINESCU, E. O. II, 136. *Văzu schema desenată cu foc, dominînd perspectiva lacului.* id. S. 105. *Apusurile . . . durează timp îndelungat . . . deschizînd vaste perspective spre miazănoapte.* BOGZA, V. J. 34.

3. Posibilitate a realizării sau a desfăşurării în viitor a unui plan, a unei acţiuni, a unui fenomen etc.; (de obicei la pl.) ceea ce poate ajunge cineva sau ceva în viitor; posibilităţi de viitor. V. şansă. *Se întorc înapoi plîngîndu-şi nenorocirea şi neavînd altă perspectivă decît să piară de boală.* CUCIURAN, D. 81/15. *Aceasta îi oferea perspectiva cea mai strălucită.* CR (1848), 33/45. *O nouă viefuire le aştepta acolo . . . , nouă perspective de fericire.* LĂZĂRESCU, S. 28/12. *Ulita mai sus numită are perspectiva de a deveni cea mai frumoasă din capitală.* TIMPUL (1856), nr. 3, 4. *Tineri ce aveau aceeaşi perspectivă: lipsa şi ofliga.* NEGRUZZI, S. I, 345. *Voi avea mult de cetit şi această perspectivă mă bucură.* ALECSANDRI, S. 51. *Cîştigam mai două mii de fişe, care . . . cum jucam, îmi da o perspectivă de cîştig frumoasă.* BOLINTINEANU, O. 367. *Timpul îşi ia sarcina . . . de a le arăta perspectiva adevărată.* MAIORESCU, CR. I, 246. *Ofiţerii . . . nu aveau perspectivă la înaintare.* LĂCUSTEANU, A. 52. *Era ameţiţi de perspectiva fericirii.* CARAGIALE, O. I, 8. *Avea ceva parale şi perspectiva unei moşteniri.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 60. *Perspectiva marei averi . . . făcuse pe un ministru . . . să-i dea în căsătorie o nepoată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 178, cf. ARDELEANU, V. P. 64. *Ce perspective ar avea într-o carieră fără diplomă?* REBREANU, I. 62. *Urmă o dezbatere amplă asupra perspectivelor tinărului.* id. R. I, 27. *Ca militar ar avea oarecare perspective.* GALACTION, O. 127. *Cazul mi se pare fără perspective îngrijorătoare.* id. O. A. I, 56, cf. C. PETRESCU, Î. II, 123. *Eu sînt fericit că mi s-a deschis perspectiva asta.* POPA, V. 93. [Olandezii] *au scos de sub unda amară a oceanului o ţară şi-o păstrează luptînd cu îndîrjire, fără perspectivă de odihnă.* SADOVEANU, O. IX, 342. *Imaginile visului . . . pentru acel care visează n-au perspectivă.* VIANU, M. 55. *Îţi rămîne destul. Şi-ţi mai rămîn şi perspectivele.* STANCU, R. A. III, 346. *Legătura cu problemele practice ale producţiei a deschis oamenilor de ştiinţă . . . largi perspective de creaţie rodnică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 821. *Ai în faţa dumitale o perspectivă de o amploare fără egal.* V. ROM. noiembrie 1954, 18. *Cum nu ai tu, la fel nu am nici eu aici vreo*

perspectivă. PAS, z. I, 298. *Viziunea lui Lazăr de la Rusca, înainte de a muri, dă . . . o perspectivă vieții omului de azi.* BENIUC, P. 68. *Moartea unui deputat dintr-o regiune românească îi deschidea din nou perspectiva candidaturii.* VORNIC, P. 161. *Partidul a deschis tuturor ... perspective de afirmare multilaterală a capacității.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 659. ◇ Loc. adj. și adv. **În perspectivă** = (care este) pe cale sau cu șanse de a se îndeplini în viitor. *Desțeptarea populară a conștiințelor naționale și necesitatea în perspectivă de nouă combinațiuni politice.* ap. GHICA, A. 32. *Pentru ele . . . orice francez are în sîn epolete de general, orice român un prinț de Moldova sau de Valahia în perspectivă.* BOLINTINEANU, O. 288. *Are în fața lui o soacră în perspectivă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 223. *Unii dintre ei erau miniștri în perspectivă.* GALACTION, O. 24. *Lumea trecutului se scufundă; o lume nouă e în perspectivă.* SADOVEANU, E. 18. *În perspectivă, dezvoltarea industrială va lua un avînt și mai mare.* MG I, 717. *Văd viitorul gospodăriei în perspectivă.* T martie 1962, 31.

— Pl.: *perspective.*

— Din fr. **perspective.**

PERSPECTÍVĂ[2] s. f. (Învechit) Ochean[1]; binoclu. *Acea corabie poate că va fi ochiul prin perspective micuța a lor luntriță.* TEODOROVICI, P. 114/23, cf. ALBINEȚ, M. 226/21, STAMATI, D.

— Pl.: *perspective.* — Și: **perspectív** (VALIAN, V.; pl. *perspective*, id. ib.), **perșpectív** (LB; pl. *perșpectivuri*, ib.) s. n.

— Din germ. **Perspektiv.**

PERSPECTIVÍST, -Ă s. m. și f. (Neobișnuit) Persoană după care întreaga cunoaștere se referă la punctul nostru de vedere general asupra lumii. *Autorul pare a fi de dată aceasta un perspectivist; el pare a ști că ceea ce numim „adevărat" este totdeauna produsul unui punct de vedere și că singura putință de a ne salva oarecum din relativismul fatal al cunoștinței este a înmulți perspectivele în jurul aceluiași obiect.* VIANU, A. P. 391.

— Pl.: *perspectiviști, -ste.*

— **Perspectivă[1]** + suf. *-ist.*

PERSPECTIVITÁTE s. f. Corespondență între o figură geometrică și imaginea ei în perspectivă[1] (1). Cf. DM. *Două poligoane din spațiu, în perspectivă, au vîrfurile omologe de drepte concurente în centrul de perspectivitate și dreapta de intersecțiune a planelor determinate de ele drept axă de perspectivitate.* LTR[2].

— Pl.: *perspectivități.*

— **Perspectivă[1]** + suf. *-itate.*

PERSPECTOGRÁF s. n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se transformă reprezentarea descriptivă a unui obiect în reprezentare concretă. *Unele perspectografe construiesc numai perspectiva planului . . ., altele construiesc dintr-o dată perspectiva volumelor obiectului.* LTR[2].

2. Aparat folosit pentru redresarea fotogramelor aeriene care au fost înregistrate pe clișee înclinate față de planul orizontal. Cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *perspectografe.*

— Din fr. **perspectographe.**

PERSPICÁCE adj. invar. (Despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare, care este capabil să surprindă și să înțeleagă ceea ce scapă majorității oamenilor; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care dovedește agerime, pătrundere, subtilitate, istețime, finețe spirituală; pătrunzător (4), observator[2] (2). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *E cuprins uneori de un perspicace scepticism în privința valorii sale absolute.* GALACTION, A. 105. *Pentru observatorii perspicaci, pîrghia care-i mișca . . . era consulul general Pini.* OȚETEA, T. V. 135. *Ia să te văd dacă ești perspicace! zise Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 42.

— Pl.: (neobișnuit) *perspicaci, -ce.*

— Din fr. **perspicace.**

PERSPICACITÁTE s. f. Calitatea de a fi perspicace; agerime, pătrundere (4), ascuțime (de minte), istețime. Cf. NEGULICI. *O asemenea urmare nu ar proveni din lipsa de perspicacitate.* TIMPUL (1856), nr. 3, 4. *Nu ne trebuie multă perspicacitate și oricare din noi poate să înțeleagă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 149. *Lucrarea sa e executată cu talent și perspicacitate.* ODOBESCU, S. I, 352. *Nepotul meu, precum veți fi observat cu perspicacitatea ce vă caracterizează, este foarte timid.* CARAGIALE, O. I, 284. *Rămîne ca d-ta, . . . înainte de a face pasul fatal, să avizezi cu perspicacitate.* id. ib. II, 188, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Erudiția și perspicacitatea, precizia și abnegația nu sînt buruieni care cresc pe cîmp.* BUL. COM. IST. I, 42. *Rămîne pe seama perspicacității criticei să precizeze cînd . . . un fenomen e coeficient și cînd imitativ.* LOVINESCU, C. VII, 14. *Cu perspicacitatea ei, prințesa își dădea seama că se arestase singură.* CĂLINESCU, S. 735. *Notațiile realiste, de o mare perspicacitate și incisivitate, sînt numeroase în piesă.* S mai 1960, 116. *Îmi place vioiciunea, perspicacitatea, o minte care face legături subtile.* T septembrie 1962, 29.

— Din fr. **perspicacité.**

PERSPIRÁȚIE s. f. (Rar) Transpirație (ușoară). *Porii, respective porțile de comunicațiune a pielii, se încuie și perspirațiunea e sistată.* F (1877), 171, cf. ALEXI, W., DN[2].

— Și: **perspirațiúne** s. f.

— Din fr. **perspiration.**

PERSPIRAȚIÚNE s. f. v. **perspirație.**

PERSUADÁ vb. I. Tranz. (Livresc; complementul indică oameni) A convinge să creadă, să gîndească sau să (vrea să) facă un anumit lucru. Cf. CARAGIALE, O. VI, 14, BARCIANU, ALEXI, W. *Cetitorul persuadat pe calea aceasta nu este un cetitor de vitrină.* PERSPESSICIUS, M. IV, 418, cf. SFC III, 14, IV, 296.

— Pronunțat: *-su-a-.* — Prez. ind.: *persuadez.*

— Din fr. **persuader.**

PERSUADÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a persuada. Cf. ALEXI, W.

— Pronunțat: *-su-a-.*

— V. **persuada.**

PERSUASIÚNE s. f. (Livresc) Acțiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gîndească sau să facă un anumit lucru. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Cumătra Anca . . . îi spunea lui Badea, înfingîndu-i în ochi două ace de persuasiune.* GALACTION, O. 150. *Este grea din cale afară opera de persuasiune pe care trebuie s-o încep pe lîngă soțul meu.* id. O. A. I, 167. *Ineficace, în genere, persuasiunea e și mai puțin eficace în materie literară.* LOVINESCU, C. V, 159. *Toate mijloacele de persuasiune încercate de Austria și de Anglia rămînînd zadarnice.* OȚETEA, T. V. 340. *Găsi de cuviință să renunțe la orice operă de persuasiune.* CĂLINESCU, S. 329. ◇ Fig. *Stranii și pline de o rafinată persuasiune, razele lunii ard crestele de piatră ale munților.* BOGZA, Ç. O. 345.

— Pronunțat: *-su-a-si-u-.*

— Din fr. **persuasion.**

PERSUASÍV, -Ă adj. (Livresc) Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gîndească sau să facă un anumit lucru. V. elocvent, convingător, stăruitor, insistent. Cf. BARIȚIU, P. A. I, 193, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Auzi glasul fără densitate al Aurichii, voit persuasiv.* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Îi vorbea în termenii cei . . . mai persuasivi.* id. S. 42. *Dar oricît de persuasive ar*

fi aceste manevre [ale caprei], *singuraticul arbore nu se lasă înșelat.* BOGZA, C. O. 351. *Glasul era bine timbrat și persuaziv.* S martie 1960, 35. *În restul filmului limbajul muncitorilor este simplu și persuasiv.* V. ROM. aprilie 1963, 148. ◇ (Adverbial) *Vorbea cu un entuziasm extraordinar . . . , declama unele versuri persuasiv în șoaptă.* CĂLINESCU, E. O. II, 12.

— Scris și: *persuaziv.* — Pronunțat: *-su-a-.* — Pl.: *persuasivi, -e.* — Și: (învechit) **persvasív, -ă** adj. BARIȚIU, P. A. I, 193.

— Din fr. **persuasif.**

PERSULFÁT s. m. Sare a acidului sulfuric, folosită ca agent oxidant în industria vopselelor, medicamentelor, în galvanoplastie, panificație etc. *Persulfații se conservă în stare uscată, la temperatura camerei.* LTR². *Persulfat de amoniu.* DER.

— Pl.: *persulfați.*

— Din fr. **persulfate,** germ. **Persulfat.**

PERSVASÍV, -Ă adj. v. **persuasiv.**

PERȘ s. m. v. **perj¹.**

PÉRȘĂ s. f. v. **perjă.**

PÉRȘE s. f. v. **perșeie.**

PÉRȘEI s. n. v. **perșeie.**

PERȘÉIE s. f. **1.** (Regional) Pușculiță, cutie (în care își adună copiii banii) (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85.

2. (Prin Transilv.) Bucșă (la roata căruței). Cf. ALRM SN I h 223, A I 17.

3. (Regional) Piuliță situată sub fusul cîrligului de la moară; (regional) piuă, broască, tigaie (Groși-Baia Mare). Cf. ALR SN I h 165/349.

— Pl.: *perșei.* — Și: **pérșel** (ALRM SN I h 223/157) s. n., **pérșe** (ib. h 223/346) s. f., **pérșet** (ib. h 223/574) s. n., **perj** (ib. h 223/105) subst.

— Din magh. **persely.**

PÉRȘET s. n. v. **perșeie.**

PERȘPECTÍV s. n. v. **perspectivă².**

PERTELEÁC s. n. v. **terteleac.**

PERTELUȘÉLE s. f. pl. (Regional) „Îmbrăcămintea ușorului" (Rîu Bărbat-Hațeg). Cf. A IV 5.

— Etimologia necunoscută. Cf. p e r d e a.

PERTENI subst. pl. (Regional) Șireturi (de încălțăminte) (Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 149. *Fără perteni nu te poți încălța.* ib.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PERTINACITÁTE s. f. (Franțuzism rar) Încăpățînare. Cf. ALEXI, W.

— Din fr. **pertinacité.**

PERTINAMÉNTE adv. (Rar) În mod pertinent (1). Cf. SFC II, 197. *A văzut planul, „vă spun pertinamente", s-a exprimat el.* SADOVEANU, O. VII, 732, cf. DN².

— Din fr. **pertinemment.**

PERTINÁX subst. Material electroizolant, cu aspect lucios și neted, obținut din straturi suprapuse de hîrtie cu capacitate mare de absorbție, impregnată cu rășini sintetice. *Pentru confecționarea bobinelor de transformatori, noi folosim și cilindri de pertinax.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 861. *Pertinaxul e un material rigid . . . care se prelucrează prin ștanțare, tăiere, strunjire, frezare etc.* LTR², cf. DN², DER.

— Din fr. **pertinax,** germ. **Pertinax.**

PERTINÉNT, -Ă adj. **1.** (Jur.) Care se raportează exact la chestiune, la fondul cauzei; potrivit. *Judecata admite ca concludent, pertinent și tranșant jurămîntul deferit și dispune a fi prestat de pîrît.* KLOPȘTOCK, F. 313. ✦ (Livresc) Care se potrivește exact obiectului despre care este vorba, care este adecvat pentru ceea ce vrea să argumenteze, p o t r i v i t, n i m e r i t (1), c o n v e n a b i l; p. e x t. care denotă profunzime, competență. *Considerațiile . . . asupra sporirii . . . muncii artistice sînt, nici vorbă, pertinente.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 8/1. ◇ (Adverbial) *S-a discutat pertinent . . . despre conflicte puternice și conflicte profunde.* V. ROM. ianuarie 1963, 169.

2. (Despre elemente lingvistice) Dotat cu o anumită funcțiune într-un sistem determinat. ✦ (Despre elemente fonice) Care servește într-o limbă dată la diferențierea semnificațiilor. *Caracterele esențiale (pertinente) ale fonemului p sînt ocluziunea, explozia și surditatea.* ROSETTI, S. L. 12. *Labialitatea consoanelor e pertinentă.* id. I. L. R. I, 62. *Caracterul consonantic (fricativ) al lui y este pertinent.* SCL 1956, 198. *În limba română, colorațiunea consoanelor nu este pertinentă în poziție înainte de consoană.* CL 1957, 111, cf. SCL 1959, 468.

— Pl.: *pertinenți, -te.*

— Din fr. **pertinent.**

PERTINÉNȚĂ s. f. **1.** (Învechit) Ceea ce ține de un lucru, ceea ce aparține unui lucru; p. e x t. dependințe; împrejurimi. *Omul nostru, mergînd în fața numitei cetățuici și a pertinențiilor ei și chemînd acolo legiuit de față pre loți vecinii . . . , să-i bage pre ei în moștenirea acelora și să stăluiască acea cetățuică și pertinențiile ei voivodului Balc.* ȘINCAI, HR. I, 348/34. *Alexandru . . . luară, pînă cînd va trăi, orașele Seret și Polcoveț cu toate pertinențele și veniturile lor.* id. ib. 382/10, cf. ALEXI, W.

2. (Jur.) Caracterul sau însușirea a ceea ce este pertinent (1). *Această dovadă este lipsită de pertinență, pentru că prin ea nu se tinde a se proba că prevenitul a fost în imposibilitate absolută de a părăsi Franța.* COD. PEN. R.P.R. 94.

3. Însușire a unui element lingvistic de a fi pertinent (2), caracterul a ceea ce este pertinent. *Trăsăturile care își pierd pertinența în poziția de neutralizare sînt de natură fonică sau de natură semantică.* SCL 1959, 278.

— Pl.: *pertinențe.* — Și: (învechit) **pertinénție** s. f.

— Din lat. **pertinentiae, -arum,** fr. **pertinence.**

PERTINÉNȚIE s. f. v. **pertinență.**

PERTRACTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Livresc; complementul indică probleme, chestiuni în litigiu etc.) A dezbate, a discuta, a trata (îndelung, amănunțit). *Afacerile lor civili erau pertrăctate tot în sinul fiecărui regiment.* BARIȚIU, P. A. I, 369. *Nu voi pertracta literatura dramatică în extensiunea sa, căci e materie de op voluminos.* F (1873), 217, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DM, SFC III, 15, DN². ◇ R e f l. p a s. *Ne rugăm să să petrateze în ședința comitetului.* BĂNUȚ, T. P. 11. ◇ R e f l. i m p e r s. *Azi mai întîi se pertractează despre darul miresei.* F (1867), 24.

2. (Regional; în forma *petrecta)* A da în judecată (Libotin-Baia Mare). LEXIC REG. II, 112.

— Prez. ind.: *pertractez.* — Și: (învechit) **pertrăctă,** (regional) **petrată, petrectá** (LEXIC REG. II, 112) vb. I

— Din lat. **pertractare, pertrectare.**

PERTRACTÁRE s. f. Faptul de a p e r t r a c t a. **1.** (Livresc) Discuție, dezbatere, tratare (îndelungă,

amănunțită) a unei probleme, a unui litigiu etc.; (rar) pertractație. *Patru membri . . . n-au putut fi gata cu compilarea pertractărilor din prima ședință.* ap. BARIȚIU, P. A. III, 76. *În haosul crorilor . . . vom introduce mai întîi o ordine a pertractării.* MAIORESCU, CR. I, 139, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Aceste trei soțietăți intră în pertratare pentru unificarea ortografiilor românești.* SBIERA, F. S. 204. *Introducerea limbii românești la pertrătările judecătorești.* id. ib. 220. *După îndelungi pertractări . . . consimți cu regret la asemenea aminare.* C. PETRESCU, O. P. I, 254. *Bătălia poetului cu limbajul artistic . . . trebuie să fie totală, fără pertractări de ieftină mulțumire.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/1. *Urmă o lungă pertractare, în urma căreia căzură la învoială.* CĂLINESCU, S. 633. *Reținu ca un bun cîștigat faptul că pertractările . . . vor continua peste șase luni.* VORNIC, P. 138. *Presiunea ce se face . . . exclude orice pertractare.* T. POPOVICI, S. 194. ◇ (Glumeț) *Nici o explicație . . . , nici o pertractare . . . pînă nu ne dai să mîncăm.* CAMIL PETRESCU, T. II, 80.

2. (Regional; în forma *petrectare*) Proces, judecată (Libotin-Baia Mare). LEXIC REG. II, 112.

— Pl.: *pertractări.* — Și: (regional) **pertratáre** (pl. *pertratări*), **petrectáre** (LEXIC REG. II, 112) s. f.

— V. **pertracta.**

PERTRACTÁȚIE s. f. (Rar) Pertractare (1). Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *pertractații.* — Și: **pertractațiúne** s. f. SCRIBAN, D.

— Din lat. **pertractatio, -onis.**

PERTRACTAȚIÚNE s. f. v. **pertractație.**

PERTRATÁRE s. f. v. **pertractare.**

PERTRĂCTÁ vb. 1 v. **pertracta.**

PERTÚ adv. (În expr.) **A fi pertu cu cineva** = a spune cuiva „tu" cînd îi te adresezi, a tutui; a fi în termeni familiari cu cineva. Cf. IORDAN, STIL. 23.

— După germ. **per du.**

PERTUIZÁNĂ s. f. Armă de fier, asemănătoare cu halebarda, folosită în secolele XV—XVIII. *Pertuizană propriu-zisă era prevăzută cu două urechi, terminate cu vîrfuri ascuțite.* DER.

— Pronunțat: *-tu-i-.* — Pl.: *pertuizane.*

— Din fr. **pertuisane.**

PERTURBÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică ordinea, liniștea) A tulbura, a deranja. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Societatea este de interes public . . . și mersul ei nu trebuie să fie perturbat.* PAS, Z. IV, 175, cf. DM, DN².

2. (Complementul indică funcționarea unui sistem, a unui organism etc.) A împiedica. *Acest fapt provoacă diplopie (vedere dublă) care perturbă complet vederea.* ABC SĂN. 345.

— Prez. ind.: *pertúrb* și *perturbez.*

— Din fr. **perturber,** lat. **perturbare.**

PERTURBÁRE s. f. Acțiunea de a perturba și rezultatul ei.

1. Cf. perturba (1). *Pentru cauză de perturbare a ordinei.* KOGĂLNICEANU, S. A. 159. *Nici o lege străină nu se poate aplica într-un stat fără a cauza o perturbare în dezvoltarea lui normală.* MAIORESCU, D. I, 396, cf. DM, DN².

2. Cf. perturba (2). Cf. ALEXI, W. *Există . . . dispozitive automate să corecteze abaterile produse de anumite perturbări.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. *Tensiunea nervoasă provocată de mînie produce perturbări în circulație.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 70. *Perturbare glandulară, caracterizată prin apariția, la femei, a caracterelor masculine.* ABC SĂN. 387.

— Pl.: *perturbări.*

— V. **perturba.**

PERTURBATÍV, -Ă adj. (Rar) Perturbator. *Am văzut mai sus că atîta vreme cît nu eliminăm o mulțime de elemente sufletești perturbative forma nu apare.* RALEA, S. T. II, 141.

— Pl.: *perturbativi, -e.*

— **Perturba** + suf. *-tiv.*

PERTURBATÓR, -OÁRE adj. Care perturbă; (rar) perturbativ. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Cu ajutorul unor aparate sau instalații speciale . . . se pot reproduce după voie aceste fenomene . . . la adăpost de factorii perturbatori.* CIȘMAN, FIZ. I, 7. *Tot unei acțiuni perturbătoare . . . se datorește mișcarea de precesie a axei globului.* id. ib. 212. ◇ (Substantivat) *Am ascultat toate aberațiunele cîte le-ai debitat fraților români și fac aici declarațiune că ești un perturbator.* ALECSANDRI, T. 718. [Tinerii] *sînt adesea . . . perturbatorii satelor.* MAIORESCU, D. I, 141, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *perturbatori, -oare.* — Și: (rar) **perturbătór, -oáre** adj.

— Din fr. **perturbateur.**

PERTURBÁȚIE s. f. **1.** Tulburare produsă în viața unui individ sau a unei colectivități. *Protestă . . . în contra intențiunilor ce i se atribuiau că ar voi să aducă turburări și perturbațiuni.* GHICA, S. 124, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă o cantitate de zahăr . . . nu e vîndută . . . se produce perturbație în desfacerea acestei mărfi.* V. ROM. martie 1954, 271.

2. Modificare, neregularitate, deranjament în funcționarea unui sistem, a unei mașini, în evoluția unui fenomen etc. *Cînd se arată o lumină boreală . . . se simte și poziționea magnetului; aceste schimbări neprevăzute se numesc perturbațiunile magnetului.* BARASCH, M. III, 60/10, cf. MARIN, F. 246/1. [La unde] *orice perturbație produsă într-un punct se propagă în toate direcțiile.* MARIAN-TIȚEICA, FIZ. II, 31. *Se pot prevedea diferite fenomene geofizice cum ar fi perturbațiile cîmpului magnetic.* CONTEMP. 1956, nr. 487, 6/5. ◇ *Perturbații atmosferice* = ansamblu de fenomene atmosferice care se produc în același timp și care determină schimbarea în rău a timpului. Cf. DM, DN², DER. ✦ (Med.) Modificări patologice ale unui organ sau ale unei funcțiuni. *Activitatea prematură a inteligenției aruncă perturbații . . . în viața criero-spinare.* CALENDAR (1862), 63/25. *Se constată în toate că suferă de o perturbațiune nervoasă.* SLAVICI, N. II, 345.

— Pl.: *perturbații.* — Și: (învechit) **perturbațiúne** s. f.

— Din fr. **perturbation,** lat. **perturbatio.**

PERTURBAȚIÚNE s. f. v. **perturbație.**

PERTURBĂTÓR, -OÁRE adj. v. **perturbator.**

PERȚ¹ s. n. (Transilv.) Minut (I 1); secundă; clipă. *Acuma, în perțu aista îi trecem pe listă.* T. POPOVICI, SE. 488, cf. GR. S. VI, 80, ALRM SN II h 577/334, ALR II 2 372/349, LEXIC REG. 66. *Vin îndată; într-un perț is aici.* MAT. DIALECT. I, 85.

— Pl.: *perțuri.*

— Din magh. **perc.**

PERȚ² s. n. (Regional) Canal, uluc, scoc prin care buștenii sînt purtați la vale cu ajutorul apei (Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 159.

— Pl.: *perțuri.*

— Etimologia necunoscută.

PERȚÉNT s. n. (Prin Transilv.) Procent. Cf. BUL. FIL. IV, 77, LEXIC REG. 71. ✦ Camătă. Cf. ALR I 1 594/218, 341.
— Pl.: *perțente*. — Și: (învechit) **percént** s. n. ALEXI, W., GHEȚIE, R. M.
— Din germ. **Perzent**, magh. **percent**.

PERȚEPTÓR s. m. v. **perceptor**.

PERUÁN, -Ă s. m. și f. (Rar) Peruvian (1). *După scrisori private, oastea columbiană ar fi căpătat poruncă de a năvăli asupra peruanilor.* AR (1829), 46[1]/23.
— Pronunțat: *-ru-an*. — Pl.: *peruani, -e*.
— Cf. sp. p e r u a n o, rus. п е р у а н е ц.

PERUCÁR s. m. (Învechit) Peruchier. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Nefericitul acela de perucar e deja înștiințat.* F (1879), 21, cf. DM.
— Pl.: *perucari*. — Și: **perocár** s. m. BARCIANU.
— **Perucă** + suf. *-ar*.

PERUCÁȘ s. m. (Învechit) Peruchier. *Să chemi dumn[eala] pă perucași și să-i poruncești ca să-mi facă o perucă* (a. 1810). IORGA, S. D. VIII, 50.
— Pl.: *perucași*.
— **Perucă** + suf. *-aș*.

PERÚCĂ s. f. Obiect confecționat din păr[1] **(I 1)**, din fire sintetice, lînă etc., și folosit odinioară de nobili, judecători, actori etc., iar azi, mai ales de femei, în locul părului[1] natural de pe cap sau peste el; (învechit) paric, (regional) parocă. *Să pui să-mi facă și mie o perucă* (a. 1810). IORGA, S. D. VIII, 50, cf. DRLU. *Îmi vine d-acum să-mi comand o perucă.* HELIADE, D. J. 87/1, cf. GTN (1836), 96[2]/5. *Au rămas la poștă ca să-și mai pregătească peruca.* ASACHI, PED. 14/7. *Vîntul se ridică . . . și veni a se atinge de buclele tari și regulate ale perucei lui ser Zacomo Spado.* CR (1848), 23[1]/78, cf. STAMATI, D., CALENDAR (1852), 76. *De vrei să le faci iarăși judecător dreptății, Îți pune o perucă.* NEGRUZZI, S. II, 181. *Nu port perucă.* ALECSANDRI, M. C. 6/30. *Iai cîțiva figuranți, le pui o perucă mare pe cap.* MAIORESCU, CR. I, 328. *Începu înainte vorba un om mic și foarte pipernicit cu o perucă cît el de mare pe cap.* CARAGIALE, O. IV, 269, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Purtatul perucelor se practică numai prin unele părți din Macedonia.* PAMFILE, I. C. 3. *Nici el ca și Alla nu poartă peruca epocei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 174. *Este îmbrăcat sobru . . . , nu mai poartă perucă.* id. ib. 314. *Cîțiva seniori, cu peruci pudrate . . . , se adunaseră într-o consfătuire.* SADOVEANU, O. XI, 651. *O cucoană obeză cu perucă și dinți de metal.* ARGHEZI, B. 69. *Părul i se făcea moale, mort, ca de perucă.* CĂLINESCU, E. O. II, 258, cf. DEMETRIUS, A. 49, STANCU, R. A. II, 389. *Poartă peruci inspirate din pictura . . . epocii.* T februarie 1962, 4.
— Pl.: *peruci* și (învechit) *peruce*. — Și: (învechit) **perócă** (BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **părúcă** (BIANU, D. S. 558) s. f.
— Din fr. **perruque**, it. **perrucca**. — **Părucă**, prin apropiere de *păr*[1].

PERUCĂREÁSĂ s. f. Femeie care confecționează (și vinde) peruci; soția peruchierului. *Perucăreasa surzind într-o noapte de Moș-Ajun nu putea preciza nimic.* KLOPȘTOCK, F. 6.
— Pl.: *perucărese*.
— **Perucar** + suf. *-easă*.

PERUCHÉR s. m. v. **peruchier**.

PERUCHERÍE[1] s. f. Profesiunea peruchierului.
— **Perucher** + suf. *-ie*.

PERUCHERÍE[2] s. f. Atelier sau magazin unde se confecționează și se vînd peruci, meșe etc.
— Pl.: *perucherii*.
— **Perucă** + suf. *-erie*.

PERUCHIÁR s. m. v. **peruchier**.

PERUCHIÉR s. m. Persoană care confecționează (și vinde) peruci; (învechit) perucar, perucaș, parocaș. Cf. KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 81. *Părul lor este cosmopolit; se plimbă din țară în țară în cutiile peruchierilor pînă cînd găsește odină pe un venerabil cap plesuv.* ISIS (1859), 42[2]/22. *Pieptănat întocmai ca un cap de ceară bun de expus la o vitrină de peruchier, el călca mîndru.* GANE, N. III, 182, cf. ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 54. *Colectivul direct interesat în spectacolul respectiv . . . , actori, decoratori, costumieri, peruchieri.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/5. *Peruchierii fabrican peruci din părul spînzuraților.* STANCU, R. A. II, 389, cf. SFC V, 21.
— Pronunțat: *-chi-er*. — Pl.: *peruchieri*. — Și: **peruchér** (NOM. PROF. 81, SFC V, 21), (neobișnuit) **peruchiár** (ALEXI, W.) s. m.
— Din fr. **perruquier**.

PERÚMB s. m. v. **porumb**.

PERÚNC s. m. v. **părîuș**[1].

PERÚNG s. m. v. **părîuș**[1].

PERUSÍE s. f. v. **periusie**.

PERÚȘ s. m. Specie de papagal **(1)** cu ciocul mai lung și cu coada ascuțită; p. g e n e r. (franțuzism) papagal **(1)**. *Perușii colorați în natură ca fluturii, cu albastrul palid al miozotisului, cu nuanțe de verde, cu rozul florilor de gutui și de trandafiri degradate.* ARGHEZI, B. 45. *Familii de peruși galbeni, verzi și albaștri trăiau și se înmulțeau, în colivii speciale, sub ochii lui atenți.* V. ROM. mai 1957, 9.
— Pl.: *peruși*.
— Din fr. **perruche**.

PERÚȘCĂ s. f. **1.** (Regional; la pl.) Diminutiv al lui p e r e. V. **p a r ă**[2] **(I 1)** (Brăila). Cf. COMAN, GL. **2.** (Transilv.; mai ales la pl.) Cartof *(Solanum tuberosum)*. Cf. MÎNDRESCU, UNG. 76, PAMFILE, A. R. 189, PASCU, S. 343, BORZA, D. 162, VICIU, GL., FRÎNCU-CANDREA, M. 104, CHEST. II 437/328.
— Pl.: *peruște*.
— **Pere** (pl. lui *pară*[2]) + suf. *-ușcă*.

PERUVIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Peruului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Peru; (învechit) vechii locuitori ai Peruului înainte de descoperirea Americii; (rar) peruan. *Peruvienii socoteau pe spanioli ca pe niște săvîrșitori a răsplătirilor soarelui.* IST. AM. 29[v]/20.
2. Adj. Care aparține Peruului sau peruvienilor **(1)**, privitor la Peru sau la peruvieni, originar din Peru. *Se înștiințează de ajungerea în Paris a unui diplomat peruvian.* CR (1830), 3[1]/29, cf. BARCIANU. *Armata peruviană a primit tancuri, tunuri, avioane.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 2/1. *Partidul Uniunea națională reprezintă interesele oligarhiei peruviene.* DER III, 724. *Poporul peruvian participă activ la procesul de apropiere și colaborare multilaterală între popoare.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 419.
— Pronunțat: *-vi-an*. — Pl.: *peruvieni, -e*.
— Din fr. **Péruvien**.

PERUZEÁ s. f. Piatră semiprețioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. *Cîntare de aur și de argint, de zmaragduri și peruzele l-au făcut să se întoarcă.* IST. AM. 33[v]/5, cf. GHICA, în CONTRIBUȚII, II, 169. *Cercei de peruzele.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 111. *El mai purta, în urechea stîngă, un cercel de argint cu o floare de pirozele pe dinsul.* MACEDONSKI, O. III, 134, cf. I, 29. *Brățări de aur cu peruzele.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cu gîtul fără cute,*

strîns într-o coloană de peruzele ce aduceau cu ochii ei. D. ZAMFIRESCU, A. 31. *Prin artificiozitatea imaginilor sale, se introduce în proza lui Macedonski profunzimea de pietre prețioase . . . topazul, peruzeaua, agata.* VIANU, A. P. 247. *Orbind cu pirozeaua de pe cușmă Și îndreptînd hangerul de la gît, Domnul fintea profilul pietrei, fraged, Cu ochi pizmuitor și mohorît.* LABIȘ, P. 20. ◇ (Ca termen de comparație pentru a sugera culoarea albastră) *Marea . . . , cu cît te uitai mai spre dreapta, cu atît se făcea mai albastră, știi, cum e peruzeaua.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 315. *Notăreasa, tînără și frumoasă . . . , cu ochii mari, albaștri ca peruzeaua.* REBREANU, N. 237. *Cerul ca o boltă de peruzea.* SADOVEANU, O. XII, 32. ◇ Fig. *Ochii sînt safire și peruzele.* MACEDONSKI, O. III, 39, cf. IV, 111. *Marea . . . ai putea să redai impresia covîrșitoare care îneacă sufletul în fața fluidității atîtui argint, atîtor peruzele și smaralde?* GALACTION, O. A. II, 258. *Ea-l asculta tăcută, cu ochi de peruzea.* PILLAT, P. 89. *Amintiri de noapte, rămase din tărie, Căzînd pe-o dîră lungă, de aur, dintre stele, S-au închegat la tine în două peruzele.* ARGHEZI, VERS. 387. *Lacrimă erau și stea Ochii tăi de peruzea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 24. ✦ Fig. Culoarea albastră. *Marea . . . lucie ca o baltă, oglindind . . . pirozeaua tăriei și mărgăritarul norilor.* M. I. CARAGIALE, C. 41.

— Pl.: *peruzele.* — Și: (rar) **peroseá** (ZEITSCHRIFT, XIX, 390), **pirozeá, piruzeá** (ib.) s. f.

— Din tc. **piruze.**

PERVANEÁ s. f. (Învechit) Specie de fluture de noapte. *Tocmai ca o pervenea Se arde inima mea.* PANN, ap. TDRG. *Ca pervaneaua am ajuns . . . Singur alerg de voie În foc fără nevoie.* ap. ȘIO II_2, 158.

— Pl.: *pervanele.* — Și: **perveneá** s. f.

— Din tc. **pervane.**

PERVÁZ s. n. **1.** (Astăzi rar) Ramă, cadru (din lemn, pentru un tablou, o oglindă, un instrument etc.). *Teascul este făcut dintr-o masă paralelogramă . . . la care este cusut cu cuie un pervaz.* I. IONESCU, P. 252. *Icoana n-avea privaz.* SLAVICI, N. I, 24. *În fața unei oglinzi mari, cu pervazuri poleite, d-na Moroi-și piaptănă părul.* DELAVRANCEA, S. 108. *M-ai silit să fac niște versuri, să le pun într-un privaz și să le atîrn sub portret.* I. NEGRUZZI, S. IV, 17. *O icoană în stil rusesc . . . închisă între privazuri late de lemn negru.* HOGAȘ, M. N. 137. *Pervazuri de lemn pentru tablouri, oglinzi sau alte asemenea întrebuințări.* NICA, L. VAM. 190, cf. ALRM II/I h 389. ◇ Fig. *Deșarta casă Dintr-o dată-mi pare plină, În privazul negru-al vieții-mi E-o icoană de lumină.* EMINESCU, O. I, 103. *Ramurile ș-au scuturat noaptea . . . Acum sînt . . . cu frunze verzi, creț, rotunjite și închise într-un pervaz de lumină nemărginită.* DELAVRANCEA, T. 55. *Un pervaz de flori de cîmp alcătuia cadrul holdelor, întrețăind monotonia verdelui.* CONV. LIT. XXI, 400.

2. Nume dat mai multor părți ale unei uși sau ale unei ferestre:

a) Fiecare dintre piesele de lemn, simple sau profilate, fixate pe părțile laterale ale unui toc de ușă sau de fereastră, pentru a acoperi rostul dintre perete și toc. *Pervazurile ușei curate ca un pahar.* DELAVRANCEA, S. 3. *De jur-împrejurul privazurilor, cununi de zorele se împleteau.* GÎRLEANU, L. 30. *Împingeți zdravăn de ușă că pervazul e răscopt și scoaba iese afară.* GALACTION, O. A. I, 367, cf. LTR^2. *Răsuci un buton tăinuit în pervazul ușii.* STANCU, R. A. III, 202, cf. H II 255, V 72, CHEST. II 157/9, 25, 108, 163, A IX 1. ◇ Fig. *Gîndului mînjit de zare Îi șterg ferestrele murdare Și scutur pulberea tristeții De pe pervazul șterp al vieții.* LESNEA, C. D. 24. *S-a luminat în răsărit pervazul, Zorile-și lipesc de geam obrazul.* BENIUC, V. 110. ✦ Deschizătură în perete în care e situat cadrul unei uși sau al unei ferestre. *Apărînd în pervazul ușii, ține într-o mînă pălăria de paie.* CARAGIALE, O. II, 35. *În pervazul unei ferestre deschise, Ana sta în picioare.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 73. *Colo-n văi e-o casă Albă ca de nea: În pervazul ușii Stă iubita mea.* CERNA, P. 117. *Privazul ușii se umplu de ochi veseli și de fețe înflorite.* HOGAȘ, M. N. 29. *Îmi desprindeam coatele amorțite de la fereastra voastră și-mi găseam odihnă ochilor, dincolo, la celălalt pervaz.* C. PETRESCU, S. 7. *În pervazul ferestrei mele parcă vedeam silueta ta.* T. POPOVICI, S. 47.

b) Partea de jos a tocului unei ferestre; (regional) glav, parapei (v. parapet 4). *Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei și cu capul în mîini stă și-și face . . . socoteli.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 248. *Pe privazul ferestrei, vîntul mi-a aruncat o floare de zarzăr.* CAZIMIR, GR. 136. *O pisică tărcată sări pe pervazul ferestrei.* C. PETRESCU, Î. I, 236. *Vine în dreptul ferestrei, se apleacă peste pervaz și strigă.* SEBASTIAN, T. 274. *Rămîne la mijloc, pe pervazul unei ferestre, bătut de fluturarea lungilor perdele albe.* TEODOREANU, M. U. 236. *Forma ferestrelor și un pervaz lat de lemn în fața lor, ca o tejghea, dovedeau că fusese o brutărie.* CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Se apropie de fereastră și se aplecă peste pervaz să-și dea seama cît de mare e clădirea.* V. ROM. februarie 1954, 105. *Oamenii s-au împrăștiat și s-au așezat care pe bănci, care pe pervazul ferestrelor.* GALAN, Z. R. 16. *Grădina cu . . . trandafiri sălbatici care urcau pînă sub pervaz.* PREDA, R. 285. *Se așează cu coatele pe pervazul gemulețului.* IL septembrie 1962, 48, cf. CHEST. II 180/97, 193.

c) (Regional) Cercevea (la o fereastră, în formă de ramă sau de cruce). Cf. I. CR. III, 274, CHEST. II 177/43, A V 34, 35.

d) (Regional) Ansamblu alcătuit din stîlpii în care se fixează ușa (la casele cu pereții interiori din paiantă) (Răcășdia-Oravița). CHEST. II 114/9.

3. Șipcă sau scîndură îngustă fixată la marginea dinspre perete a unei pardoseli de lemn, pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. Cf. LTR. ✦ Piesă de lemn așezată la partea superioară a unui lambriu, pentru a forma o cornișă mică. Cf. LTR, DM, LTR^2.

4. Fiecare dintre cele două brațe ale ferăstrăului cu coardă. Cf. DAMÉ, T. 86, LTR^2, H V 72.

5. (Regional) Borul pălăriei (Sibioara-Constanța). Cf. ALR I 1 859/988.

6. (Rar; în forma *privaz*) Șliț la indispensabili. *Dă la capetele beteliei în jos se întinde o deschidere . . . care se numește privaz.* MANOLESCU, I. 184.

— Pl.: *pervazuri* și (rar) *pervaze* (SCRIBAN, D.). — Și: (învechit și regional) **preváz** (TDRG), **priváz,** (regional) **prováz** (ALRM II/I h 389/182) s. n.

— Din tc. **pervaz.**

PÉRVĂ adj. (Regional) Care este foarte bun, excelent, perfect. *Ce ieșea din minile Ilenuții era perva; atît de vrednică era la toate.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. ✦ Spec. (Despre făină) De cea mai bună calitate, de calitatea întîi; (regional) nulaș. V. lamură, piclă, mudmel. *Să-mi dai făină pervi.* SĂGHINESCU, S. 63. *S-or face și cozonaci din făină pervă aleasă.* ap. TDRG, cf. BUL. FIL. VI, 204, ȘEZ. XX, 139. ✦ (Despre cartofi copți) Cu aspect făinos (Hănțești-Suceava). Cf. I. CR. VI, 154.

— Pl.: *perve.* — Și: **pérvi** adj.

— Din rus. **первый.**

PERVĂZUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A încadra, a înrăma. Cf. SCRIBAN, D. ◇ Fig. [*Coastele dealurilor*] *pervăzuite de frunzișul . . . vreunei zade.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *pervăzuiesc.*

— **Pervaz** + suf. *-ui.*

PERVEDEÁ s. f. (Prin sud-estul Munt.) Magiun uscat. CONV. LIT. LIII, 170, cf. DR. II, 879.

— Și: **pelvedeá** s. f. CONV. LIT. LIII, 170.

— Etimologia necunoscută.

PERVENEÁ s. f. v. **pervanea.**

PERVENÍ vb. IV v. **parveni.**

PERVENÍRE s. f. v. **parvenire.**

PERVENÍT, -Ă adj. v. **parvenit.**

PERVÉRS, -Ă adj. (Despre oameni) Care este înclinat spre rău, căruia îi place să facă rău sau să-l încurajeze; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, judecății, ideilor; imoral, corupt; fățarnic, mincinos, fals. Cf. IORGOVICI, O. 86/8, NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Omul acesta pervers are o virtute — conștiința ticăloșiei lui.* CARAGIALE, O. I, 11. *Sînt atît de perverși încît mint și sînt mințiți fără a băga de seamă.* DELAVRANCEA, T. 106. *Ana i se înfățișa ca o ființă pervers, care îl amăgise, îi furase iubirea.* VLAHUȚĂ, D. 305, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Magistrați, ofițeri... își fac o plăcere... din scălimbăturile nerușinate ale perversului vagabond.* IBRĂILEANU, SP. CR. 254. *Perversă familie! — o califică în gînd el.* CĂLINESCU, E. O. II, 281. *Omul naturii e brutal... dar nu e pervers.* RALEA, S. T. I, 120, cf. III, 102, LABIȘ, P. 255, DM, DN². *Vorbesc de mareșalul, curtean umil, pervers, În stare a zdrobi Ce-mpiedică al său mers.* T iulie 1964, 63, cf. ALR I 1 558/746. ◇ (Substantivat) *Este o ipocrită și o perversă.* GALACTION, O. A. I, 50. *În afară de un număr infim de perverși..., nimeni nu poate face răul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 39. ◇ (Adverbial) *Petrișor se apăra calm,... amuzîndu-se pervers de zbuciumarea bătrînului.* CĂLINESCU, S. 234. ✦ (Despre manifestările, instinctele etc. oamenilor) Care trădează, exprimă, reflectă perversitate. *Începe să urzească... tot ce poate scorni o minte pervers de individ mic.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 202. *Simțul gustului deveni pervers și, pe cînd dînsul refuza orice aliment, mînca cu lăcomie săpun.* BABEȘ, O. A. I, 186. *Lumina albă a zîmbetului făgăduințelor perverse.* KLOPȘTOCK, F. 335. *Firme care s-au clădit pe cel mai pervers carnagiu al urii.* V. ROM. februarie 1954, 195.
— Pl.: *perverși, -se.*
— Din fr. **pervers.**

PERVERSITÁTE s. f. Înclinare spre rău, plăcerea de a face rău sau de a-l încuraja; deviere de la normal a instinctelor, judecății, tendință patologică de a comite acte imorale, agresive; imoralitate, corupție; falsitate, fățărnicie, perfidie; perversiune. Cf. IORGOVICI, O. 44/12, NEGULICI. *Acoperind perversitatea sub masca pietății cristiane, să jefuim pe văduvă și orfani.* FILIMON, O. I, 313, cf. 265, PROT.-POP., N. D. *A rămas înmărmurit de atîta mizerie și perversitate omenească.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 227, cf. DDRF, ALEXI, W. *Ticurile și perversitatea mamei se dau pe față în atitudinea și pornirile copilei.* GALACTION, A. 430. *Vream să văd pînă unde merge perversitatea unei fete de 18 ani.* CAMIL PETRESCU, T. I, 256. *Jucau* [femeile]... *cu grație naturală, cu perversități instinctive.* BBĂESCU, A. 230. *Elevii și elevele își fac de cap. Ce dezmăț! Ce perversitate!* SEBASTIAN, T. 214. *Premeditarea ca împrejurare de fapt a unei infracțiuni poate să demonstreze un alt grad de perversitate al infractorului.* COD. PEN. R. P. R. 40. *Ceea ce se petrecuse înainte fusese de o nedreptate și de o perversitate care depășea orice limită.* CONTEMP. 1957, nr. 575, 4/5, cf. DM, DN², DER.
— Pl.: *perversități.*
— Din fr. **perversité.**

PERVERSIÚNE s. f. Înclinare spre rău, plăcerea de a face rău sau de a-l încuraja; deviere de la normal a instinctelor, judecății, tendință patologică de a comite acte imorale, agresive; imoralitate, corupție; falsitate, fățărnicie, perfidie; perversitate. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Se încadrează astfel printre actele de perversiune sexuală.* COD. PEN. R. P. R. 455. *E poate ceva freudian la mijloc, o perversiune.* VINEA, L. I, 410. *Formele de manifestare a perversiunilor sexuale sînt: onanismul..., sadismul,... masochismul.* ABC SĂN. *La noi în țară, legea pedepsește perversiunile sexuale, atunci cînd nu se constată o deficiență mintală.* ib.
— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *perversiuni.*
— Din fr. **perversion.**

PERVERTÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică oameni și manifestări ale lor) A face să se schimbe în rău; spec. a face să se schimbe în rău din punct de vedere moral, a strica, a degrada, a corupe, a deprava. *Un faun priveghează... Hipnolizări ce pervertesc, rînjind împrăștiază.* MACEDONSKI, O. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Arta... care îmi pervertește inima copilului și sapă sănătatea lui sufletească și trupească trebuie denunțată.* GALACTION, A. 73. *După* [Rousseau]..., *colectivitatea e marea corupătoare: omul se naște pur și blînd în sînul naturii și societatea îl pervertește.* RALEA, S. T. III, 102. ✦ (Complementul indică simțuri, organe de simț etc.) A schimba, denaturînd, funcția normală. (Prin exagerare) *Ieșind din uzină, pe aleele înflorite..., auzul ni se tocise, glasul ne era pervertit.* ARGHEZI, B. 139. ◇ Refl. *Cu timpul simțurile li se toceau și li se perverteau. Ajungeau să simtă plăcere în a chinui și schingiui oameni.* STANCU, R. A. III, 103.
— Prez. ind.: *pervertesc.*
— Din fr. **pervertir.**

PERVERTÍRE s. f. Acțiunea de a (se) pervierti și rezultatul ei; spec. depravare, corupție. *Dar un rău și mai mare este... pervertirea chipului normal de a simți și de a cugeta.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 238. *Sămănînd „grîul cel curat și fără neghină" între școlarii săi, pe cari-i salva de pervertirea prin „maximurile grecești", el li amintea că ei... sînt „strănepoții lui Romul".* IORGA, L. II, 525. *Inima lui de om simplu și cinstit în fond suferise din pricina complicației și pervertirii sufletești pe care i-o cerea noua lui situație.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180. *Martor al pervertirii burgheze, autorul a stigmatizat profiluri și apucături odioase.* S iulie 1960, 31. ✦ Denaturare a funcției normale a unui simț, a unui organ. Cf. DN².
— Pl.: *pervertiri.*
— V. **pervierti.**

PERVERTÍT, -Ă adj. Care s-a schimbat în rău; spec. stricat, corupt, depravat. Cf. DL, DM.
— Pl.: *pervertiți, -te.*
— V. **pervierti.**

PERVERTITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care pervertește; corupător. Cf. CADE, CONTEMP. 1949, nr. 120, 11/2, DN².
— Pl.: *pervertitori, -oare.*
— **Pervierti** + suf. *-tor.*

PÉRVI adj. v. **pervă.**

PERVÍNCĂ s. f. (Bot.; regional) Saschiu *(Vinca herbacea).* Cf. BORZA, D. 180.
— Pl.: *pervinci.*
— Din lat. **pervinca.** Cf. fr. pervenche.

PERVITÍNĂ s. f. Substanță organică folosită în tratamente medicale pentru creșterea temporară a energiei și a puterii de muncă, pentru înlăturarea senzației de oboseală etc. Cf. DM, DN², LTR².
— Din fr. **pervitine,** germ. **Pervitin,** rus. **первитин.**

PERZISTÁ vb. I v. **persista.**

PERZONÁL, -Ă adj. v. **personal.**

PERZÓNĂ s. f. v. **persoană.**

PESÁC s. n. (Ban.) Pămînt nisipos; nisip **(1)**; pietriș. *Să spoiește cu muruială sau spoială făcută din var și piesăc muiate cu apă.* LIUBA-IANA, M. 96, cf. H XVIII

138, 144. *Dar cu ce l-a fermecat? ... Cu pesec de la fintină, Ca să n-aibă loc ş-odină.* HODOŞ, P. P. 96, com. din BOCŞA, com. din TIMIŞOARA, com. din SASCA MONTANĂ-MOLDOVA NOUĂ, L. COSTIN, GR. BĂN. 157, CHEST. II 77/8, 199/9, ALR I 396/40, 77, ALR II/I MN 117, 3 789/29, 47, L. ROM. 1959, nr. 5, 72.

— Accentuat şi: *pésac.* ALR II/I MN 117, 3 789/29, 47. — Pl.: *pesacuri.* — Şi: **peság** (VICIU, GL.), **pesác, peséc, perséc** (com. din EZERIŞ-REŞIŢA) s. n.

— Din ser. **pesak.**

PESÁDĂ s. f. Mişcare a calului cînd se ridică pe picioarele dinapoi. Cf. DN².

— Din fr. **pesade.**

PESÁG s. n. v. **pesac.**

PESĂC s. n. v. **pesac.**

PESĂCÁR adj. (Regional) Nisipos **(1)** (Ghilad-Timişoara). Cf. ALR SN I h 10/36. *Pămînt piesăcari.* ib.

— **Pesac** + suf. *-ar.*

PESĂCÓS, -OÁSĂ adj. (Ban. şi prin nordul Transilv., Maram.) Nisipos **(1).** *Loc cam piesăcos.* L. COSTIN, GR. BĂN. 157, cf. ALRM SN I h 3. ◆ (Despre cartofi) Cu aspect făinos (Vălcani-Sînnicolau Mare). Cf. ALR SN IV h 1 103/47.

— Pl.: *pesăcoşi, -oase.* — Şi: **pisoeós, -oásă** adj. ALRM SN I h 3.

— **Pesac** + suf. *-os.*

PESCADÓR s. n. Navă specială, construită şi amenajată cu instalaţii de pescuit, de depozitare, de congelare şi, uneori, de preparare a peştelui², folosită pentru pescuitul pe mare. *Pescadorul străin se luptă cu valurile, gifiind.* TUDORAN, O. 127. *Pescadoare nordice ... hărţuite de cicloane, cu vopseaua mîncată de rugină.* id. ib. 140, cf. DN², DER.

— Pl.: *pescadoare.*

— Din sp. **pescador.**

PESCÁJ s. n. (Nav.) Distanţă, măsurată pe verticală, între linia de plutire şi punctul cel mai de jos al unei secţiuni transversale printr-o navă; calaj. Cf. ABC MAR., DL, DM. *Pescajul variază cu gradul de încărcare al navei.* LTR², cf. DN², DER.

— Pl.: *pescaje.*

— Din it. **pescaggio.**

PESCÁR s. m. **I.** Persoană care se ocupă cu pescuitul **(1)** şi, uneori, cu conservarea peştelui² pescuit; persoană care practică pescuitul sportiv; p. ext. persoană care vinde peşte; (învechit) măjar¹ **(1),** (regional) păscălar **(I),** pescaş. *Văzu doi fraţi ... aruncînd mreaja în mare (era amu păscari).* CORESI, EV. 208. *Negoţul corabiei noastre să stea în vadul păscarilor.* MOXA, 400/3. *Mergîndu pre pîrău în jos, au datu priste nişte păscari.* URECHE, L. 144, cf. BIBLIA (1688), 753¹/15. *Singur, nemîncat, trudit, în şase zile au nimerit la neşte păscari.* R. POPESCU, CM I, 285. *Păscarii şi corăbiiarii* [aveau] *pe dumnezeul Posidon* (a. 1747). GCR II, 39/32. *Păscariul prospătaş i sărătaşu* (a. 1748). IORGA, S. D. VI, 45. *Dumitru păscaru* (a. 1775). BUL. COM. IST. IV, 108. *Un pescariu cum eşi din mare cu peaşte ... îşi luă satirul.* MINEIUL (1776), 103r²/16, cf. DRLU. *Şi unde ş-au aruncat păscariul mreja, paşte astăzi păstoriul turmele sale.* AR (1830), 8²/4. *Păscarii francezi obişnuiesc a păscui un soi de peşte.* DRĂGHICI, R. 24/16. *Nu prea îi era cu anevoie lui Timoteu a se duce acolo între unsprezece ore şi miezul nopţii în barcheta vreunui pescar de stridi.* CR (1848), 45²/35. *Pescarul undiţa-şi întinde Şi cu rimă-nşală peştele de-l prinde.* PANN, P. V. I, 54/25. *Iafa ... era numai un castel dărîmat şi nişte colibe de pescari.* BOLINTINEANU, O. 292. *Se plimbă prin hală pe la pescari şi printre zarzavagii.* SLAVICI, N. I, 253. *Acolo dele peşte o colibă de pescar.* ISPIRESCU, L. 279. *Dacă mreaja şi năvodul atîrnă greu, pescarii întind vesel de căpătîiul funiilor.* DELAVRANCEA, S. 64. *Nu-i pescar de meserie.* SP. POPESCU, M. G. 84, cf. COŞBUC, P. I, 293, ANTIPA, P. 786. *Un copil, fiul unui pescar din Sicilia, scăpă cu viaţă.* BASSARABESCU, V. 140. *Se duc pe Dunăre la vale ... Pescarii trişti.* MINULESCU, V. 23. *Pescarii din port au pescuit un peşte uriaş.* GALACTION, A. 95. *Pe ripa dinspre iaz suiau pescari, purtînd crapi ai căror solzi scînteiau în bătaia asfinţitului de soare.* SADOVEANU, O. XIII, 510, cf. id. Î. A. 18. *Un pescar întîrziat tăia pieziş cărarea de lumină aşternută de lună pe oglinda mării.* BART, E. 187. *Pescarii plecau pe mare.* STANCU, R. A. III, 235. *Pescarii celor 14 secţii ale gospodăriei piscicole ... au pornit în sezonul de pescuit cu năvoade.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733. *Stau încruntaţi pescarii, acrul fum Trăgîndu-l din lulele.* V. ROM. iulie 1954, 204. *Ai rămas tot pescar de-al nostru.* DAVIDOGLU, O. 21. *Făcuse o plimbare ... cu un coleg de la uzină care era mare pescar.* PREDA, R. 418. *Vedeam la orizont barca şi umbrele pescarilor.* S ianuarie 1961, 43. *Şapte lei suta de raci Şi pescarii tot săraci.* ZANNE, P. I, 630. *Cuvîntul la cel viclean, ca undiţa la pescar.* id. ib. II, 530. *Sărăcia stă în coşniţa pescarului şi în tolba vînătorului.* id. ib. V, 572. ◇ F i g. *Voi face pre voi pescari de oameni.* ANTIM, P. 3.

II. 1. Nume dat mai multor familii de păsări sălbatice care trăiesc pe lîngă ape în cîrduri mari şi se hrănesc cu peşte², dintre care unele sînt de mărimea unei raţe, cu ciocul încovoiat, cu pene albe sau cenuşii şi un fel de tichie neagră pe cap, altele mai mici, cu penele de pe spate colorate mai ales în cenuşiu, albastru sau verde: **a)** (şi în sintagmele *pescar argintiu,* BĂCESCU, PĂS. 124, *pescar alb,* MARIAN, O. II, 398, *pescar de mare,* id. ib., *pescar mare,* BĂCESCU, PĂS. 125, *pescar de case,* id. ib. 272) pasăre cu capul, grumazul, abdomenul şi coada albe, cu restul corpului albastru-cenuşiu, cu picioarele galbene; pescăruş **(c)** *(Larus argentatus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 124; **b)** (şi în sintagmele *pescar cenuşiu,* id. ib. 125, *pescar sur,* id. ib. 272) pasăre de culoare albă, cu spatele şi aripile cenuşii; petrel *(Larus canus).* Cf. id. ib. 125; **c)** (şi în sintagmele *pescar negru,* id. ib., regional, *păscar d-ăl negru,* id. ib. 123, *păscar popesc,* id. ib. 322) pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe guşă albe iar în restul corpului negre; pescărel **(II 1 b),** pescăruş **(f),** (regional) pietrar, rîbar, pasăre-legănată, pasăre-de-apă, pasăre-de-gheaţă *(Cinclus cinclus).* id. ib. 125; **d)** (şi în sintagmele *pescar verde,* id. ib., *pescar vînăt,* id. ib., regional, *păscar viorinţ,* id. ib. 123) pasăre cu corpul scurt, cu cioc mare, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel **(II 1 a),** pescăruş **(e),** pescăraş **(2),** pescăriţă¹ **(II 1 b),** (regional) pescuţ **(II 1)** *(Alcedo atthis).* id. ib. 125; **e)** (regional; şi în sintagmele *pescar vînăt,* id. ib., *păscar mare,* id. ib. 123, *păscari de mare,* ALR SN III h 716/2) bîtlan *(Ardea cinerea).* BĂCESCU, PĂS. 124; **f)** (regional; şi în sintagma *pescar cu cap negru,* id. ib. 125) chirighiţă *(Sterna hirundo);* **g)** pasăre cu partea superioară a capului neagră, cu coada bifurcată şi albă, cu abdomenul alb; pescăruş **(a),** chiră, chirighiţă, rîndunea-maritimă-mică *(Sterna sandvicensis);* **h)** (regional) chiră neagră *(Chlidonias nigra).* id. ib. 124. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Văzu un pascar de mare zburînd pe deasupra lui cu un peşte în gură.* DRĂGHICI, R. 238/1. *Apoi nagăţi, pescari, raţe, cufundari cîntau, se jucau pe apă şi-n văzduh.* GANE, N. II, 182. *Cînd ie să vie furtuna, păscarii îs toldeauna mulţi.* CONTEMPORANUL, VI₁, 40. *Pescarii ţipau, bătînd grăbiţi din aripi pe deasupra lor.* SADOVEANU, O. I, 265, cf. H VI 9, X 152, VICIU, GL., ALR I 1 046, A VI 26. ◇ (Urmat de determinări care indică specia) *Pescar roz.* BĂCESCU, PĂS. 125. *Pescar negru.* id. ib. 272. *Pescar negricios.* id. ib. *Pescar alb.* id. ib. 125. *Pescar cu trei degete.* id. ib. 272. *Pescar moţat.* id. ib. 125. *Pescar cu cap negru.* id. ib. *Pescar rizător.* LINŢIA, P. III, 381.

2. (Regional; în forma *păscar)* Codobatură sură *(Motacilla cinerea)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 123, H XVIII 268.

3. (Regional; în forma *păscar)* Lăstun *(Apus apus)* (Pecinişca-Băile Herculane). Cf. ALR SN III 702/2.

— Pl.: *pescari*. — Şi: (învechit şi regional) **păscár,** (regional) **peşcárlu** (ALR I 1 738/136, 156), **piscăr** (ib. 1 738/576) s. m.

— Lat. **piscarius.** — **Peşcariu,** prin apropiere de *peşte*.

PESCÁŞ s. m. (Regional) Pescar **(I)** (Someşul Cald-Cluj). ALR I 1 738/289.

— Pl.: *pescaşi*.

— Cf. p e s c a r.

PESCĂRÁŞ s. m. Diminutiv al lui p e s c a r.

1. Cf. p e s c a r **(I).** *Foaie verde ş-o lalea, Zori de zi cînd se crăpa, Pescărașul se-ntorcea Tocmai de la Cladova.* TEODOBESCU, P. P. 310.

2. Pasăre de apă cu corpul scurt, cu cioc mare, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescar **(II 1 d),** pescărel **(II 1 a),** pescăruş **(e),** pescăriţă[1] **(II 1 b),** (regional) pescuţ **(II 1)** *(Alcedo atthis). Această păsăruică puţin cucuiată şi cu coada scurtă ale cării pene de pe spate sînt pe deasupra vineţii . . . se numeşte de către românii din Bucovina păscăraş.* MARIAN, O. I, 50, cf. BARCIANU. *Se crede că dacă mănîncă cineva nouă păsărele numite „pescăraşi", acela nu va îmbătrîni.* GOROVEI, CR. 17, cf. BĂCESCU, PĂS. 126, 278, H XII 301, ALR I 1 046/880, 954.

— Pl.: *pescăraşi*. — Şi: (regional) **păscărâş** s. m.

— **Pescar** + suf. *-aş*.

PESCĂREÁSĂ s. f. Vînzătoare de peşte[2]; (rar) pescăriţă[1] **(I 3).** Cf. POLIZU. *De altminteri, virtutea pescăreselor era datorită în parte milei Domnului.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *pescărese*.

— **Pescar** + suf. *-easă*.

PESCĂRÉL s. m. Diminutiv al lui p e s c a r.

I. Cf. p e s c a r **(I).** *Mîndră, mîndrulioara me, Şi eu numa că m-oi fa Un păscărel Frumoşel . . . Ş-atîta mni-oi păscui, Apa-n T'isă oi stîrl'i Şi pă tine t'e-oi găsi.* ŢIPLEA, P. P. 26.

II. 1. Numele a două păsări sălbatice care trăiesc pe lîngă ape şi care se hrănesc cu peşte[2]: **a)** (şi în sintagmele *pescărel albastru,* BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel azuriu,* id. ib., *pescărel verde,* id. ib. 123, *pescărel vînăt,* MARIAN, O. I, 51, PĂCALĂ, M. R. 29, BĂCESCU, PĂS. 126) pasăre cu corpul scurt, cu cioc mare, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescar **(II 1 d),** pescăruş **(e),** pescăraş **(2),** pescăriţă[1] **(II 1 b),** (regional) pescuţ **(II 1)** *(Alcedo atthis).* Cf. MARIAN, O. I, 51, BĂCESCU, PĂS. 126; **b)** (şi în sintagmele *pescărel negru,* MARIAN, O. I, 299, DOMBROVSKI, P. 418, BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel de gheaţă,* MARIAN, O. I, 299, DOMBROVSKI, P. 418, BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel de pădure,* MARIAN, O. I, 299, BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel de pîriu,* DOMBROVSKI, P. 418, BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel de apă,* BĂCESCU, PĂS. 126, *pescărel de munte,* id. ib., regional, *păscărel de păreie,* MARIAN, O. I, 299) pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe guşă albe, iar în restul corpului negre; pescar **(II 1 c),** pescăruş **(f),** (regional) pietrar **(IV 6),** rîbar, scobar, pasăre-legănată, pasăre-de-apă, pasăre-de-gheaţă *(Cinclus cinclus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 126. *Iată că iesă ca din pămînt un păscărel înaintea mea şi începe aşa de tare a ţipa că toate reţele se spăriară.* MARIAN, O. I, 296, cf. ŞĂINEANU, D. U., JAHRESBER. XII, 129. *Dă o fugă peste unde Ca pescărelul care . . . , tot pescuind, îşi moaie Aripa deasă-n sărătură.* MURNU, O. 80. *Deodată a apărut aproape, pe o rămurică la marginea apei, pescărelul colorat.* SADOVEANU, O. IX, 354. *Un pescărel cu penet strălucit, cu cioc mare şi codiţă bearcă îşi căuta aşezare fluturînd din aripi.* id. A. L. 194, cf. VAIDA, ŢIPLEA, P. P. 114, ALR I 1 046, A V 15, 19.

2. (Regional) Cufundar *(Gavia immer).* Cf. MARIAN, O. II, 401, ALRM SN II h 531/365.

3. (Regional) Codobatură *(Motacilla alba).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 126.

— Pl.: *pescărei*. — Şi: (regional, **II) pascarâl** (ALR I 1 046/388), **păscărél, pischirél** (ib. 1 046/355), **pişcărél** (PĂCALĂ, M. R. 30) s. m.

— **Pescar** + suf. *-el*.

PESCĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care se referă la meseria pescarului **(I),** care aparţine pescarului, privitor la pescar, specific pescarilor, de pescar. *L-au ospătat cu pîine şi cu peşte friptu, ospăţu păscărescu de ce au avut şi ei.* URECHE, L. 144, cf. ANON. CAR. *Înecaţi de a vă trudi deasupra mărei cei neînsufleţite, mutaţi, pentru dragostea mea, meşteşugul cel pescăresc.* ANTIM, P. 3, cf. DRLU. *Ripa apusană era presurată de mai multe colunuri păscăreşti.* ASACHI, S. L. II, 113. *Nu s-ar putea hrăni cineva în ziua de astăzi numai cu meşteşugul pescăresc, din apa Prutului.* SP. POPESCU, M. G. 85. *Aşteptăm masa pescărească, pentru care am luat toate măsurile necesare.* GALACTION, A. 471. *Făcusem popas într-o cocioabă pescărească.* SADOVEANU, O. VIII, 413. *Lelea Ileana curăţi cîţiva peşti dintre cei care i se păruseră ei mai vrednici pentru un ospăţ pescăresc.* id. ib. IX, 391. *Numele de instrumente pescăreşti se găsesc şi ele în toponimice.* CV 1949, nr. 6, 22. *Lăsară în urmă plasele pescăreşti.* BARBU, P. 228. *Cîţiva cerură alte relaţii cu privire la organizarea echipelor pescăreşti.* V. ROM. august 1962, 37. ◇ *Ciorbă pescărească* sau *borş pescăresc* = ciorbă preparată într-un mod special, din mai multe feluri de peşte[2]. *Se pare că borşul pescăresc ca să iasă aşa de bun . . . trebuie să se plămădească în apa din baltă!* GALACTION, A. 472. *Ştia să pregătească o ciorbă pescărească.* SADOVEANU, O. VIII, 324. *Pantaloni pescăreşti* = pantaloni (de damă) strîmţi, lungi pînă sub genunchi. *E îmbrăcată cu pantaloni pescăreşti şi cu o pălărie mare de pai.* T februarie 1962, 25. *Aţă pescărească* = fir de bumbac foarte rezistent, alcătuit din mai multe fire bine răsucite. *Seara, la lumina unei lămpi de gaz, îşi cusu singur, cu aţă pescărească, un buzunar în interiorul hainei.* CONTEMP. 1955, nr. 477, 3/2.

— Pl.: *pescăreşti*. — Şi: (învechit şi regional) **păscărése, -eáscă** adj.

— **Pescar** + suf. *-esc*.

PESCĂRÉŞTE adv. În felul pescarilor **(I),** după obiceiul pescarilor, ca pescarii. Cf. SFC II, 140. *Şi la mal cînd ajungea, Pescăreşte tot cînta.* TEODORESCU, P. P. 309.

— **Pescar** + suf. *-eşte*.

PESCĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit şi regional) A pescui **(1).** *Luntrile cele mari şi cele mici . . . vin . . . pescărind.* GOLESCU, Î. 81, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ANTIPA, P. 786, ALR I 1 731/18, 677.

— Prez. ind.: *pescăresc*. — Şi: **păscărí** vb. IV. ALR I 1 731/18, 677.

— V. *pescar*.

PESCĂRÍE s. f. **I. 1.** (Învechit şi regional) Pescuit **(1).** *Trăia . . . ori cu vînătoria ori cu păscăria.* M. COSTIN, LET. I, 287/2. *Făcîndu-şi prilej cu păscărie, da în dar cine-i cerea peaşte.* DOSOFTEI, V. s. februarie 60[v]/6. *Ficiorii lui, la mare lipsă, se hrănie cu păscăria în Ţarigrad.* NECULCE, L. 66, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, ANTIPA, P. 786, DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *A fost odată un pescar. Pescăria era singura lui hrană.* PAMFILE, CER. 20.

2. Loc unde cineva pescuieşte **(1),** (învechit, rar) p e s c u i r e **(II),** p e s c u i t **(2);** loc unde se aduce

(și se conservă) peștele[2] prins. V. cherhana. *Lăsîndu-și mrejile la păscărie, după acea mearsără.* N. TEST. (1648), 181r/1. *Așa ni s-au închis văile și păscăriile* (a. 1793). URICARIUL, VI, 167. *Păscăriile care sînt acuma . . . toate le lăsam spre folosul fraților acestora.* ȘINCAI, HR. I, 270/37, cf. POLIZU, ANTIPA, P. 786. *Funcționarul pescăriilor . . . ne călăuzește.* SADOVEANU, O. VI, 28.

3. Loc, piață, prăvălie unde se vinde pește[2]; negoț de pește[2]. Cf. DRLU. *În pescărie mergînd Și la un loc un crap mare ca de opt oca văzînd, Porunci . . . să-l atîrne în cîntar.* PANN, P. V. I, 64/21. *Cea din urmă* [uliță] *se îndrepta către pescăria veche din mahalaua Scaunelor.* FILIMON, O. I, 145, cf. POLIZU, BARCIANU, ANTIPA, P. 786, PAMFILE, J. I, 130, NOM. PROF. 56.

4. Totalitatea peștilor[2] (dintr-o apă), mulțime de pești[2]; (rar) pescărime **(2)**. *Le spune că pămîntu-ți e țară generoasă . . . Că munții ei încuie o mare bogăție; Dar rar sînt care știe comorile din ei: O pescărie mare și vinuri de minune.* BOLLIAC, O. 134. *Acelora care prind atîta blestem de pescărie și o aduc aici de vînzare să le pună dare pentru prins pește!* SP. POPESCU, M. G. 85, cf. ANTIPA, P. 786. ✦ (La pl.) Diferite soiuri de pește[2]. *Se aduna . . . tot felul de provizii pentru masă: curcani, claponi, vinat, pescării.* GANE, N. III, 59. *Celor din minister le trimitea pescării și icre negre în gheață.* BRĂESCU, O. A. I, 97. ✦ (De obicei la sg. cu sens colectiv) Preparat culinar din pește[2]. *La dejun am mîncat o pescărie turbată.* În SCL 1969, 329. *Trufe și pescării scumpe.* ib.

5. (Transilv. și Ban.) Crescătorie de pește[2]; (regional) pescăriță[1] **(III)**. Cf. DRLU, CHEST. IV 68/15, 20, 62, 236.

II. (Argotic) Ocupația peștelui[2] **(6)**. *Ți-e rușine că ai făcut pescărie la New York?* În SCL 1969, 329.

— Pl.: *pescării.* — Și: (învechit și regional) **păscărie** s. f.

— **Pescar** + suf. *-ie.*

PESCĂRÍME s. f. (Rar; cu sens colectiv) **1.** Mulțime de pescari **(I)**. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

2. Pescărie **(I 4)**; clasa peștilor[2]. *Pescărimea [e] mai slabă decît zburătoarele.* CONACHI, ap. TDRG, cf. BARCIANU, DM, SFC I, 71, 72.

— Pl.: *pescărimi.* — Și: (regional) **păscărime** s. f. SCRIBAN, D.

— **Pescar** + suf. *-ime.*

PESCĂRÍT s. n. (Învechit și regional) Pescuit **(1)**. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În fiecare iarnă cînd se întorcea de la pescărit făcea pe popa lor.* SĂM. VI, 374. *La coliba pescarului a trăit copilul pînă ce-a crescut mare și-a învățat și el meșteșugul pescăritului.* RETEGANUL, P. V, 45.

— Și: (regional) **păscărít** s. n. SCRIBAN, D.

— V. **pescări.**

PESCĂRÍȚĂ[1] s. f. **I. 1.** Nevasta pescarului **(I)**. Cf. DRLU.

2. Femeie care se ocupă cu pescuitul **(1)**. *Pescărița mea era de o armonie și o frumusețe care ar fi făcut gloria unui sculptor.* VOICULESCU, P. I, 15. *O mămăligă mare . . . semăna cu un ciudat soare prins de pescărițele vereștence în cine știe ce ape ale asfințitului.* CAMILAR, N. II, 345. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *A luat ființă . . . o brigadă de femei pescărițe, care au dat patriei zeci de tone de pește.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 356.

3. (Rar) Pescăreasă. Cf. CADE.

II. 1. Numele mai multor păsări sălbatice care trăiesc pe lîngă ape și care se hrănesc cu pește[2]: **a)** (regional; și în sintagmele *pescăriță neagră,* BĂCESCU, PĂS. 126, *pescăriță neagră înfrîntă,* id. ib.) chiră neagră *(Chlidonias nigra).* Cf. id. ib.; **b)** pasăre cu corpul scurt, cu cioc mare, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescar **(II 1 d)**, pescărel **(II 1 a)**, pescăruș **(e)**, pescăraș **(2)**, (regional) pescuț **(II 1)** *(Alcedo atthis).* Cf. MARIAN, O. I, 51, BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 126, ALR I 1 046/30, 56, 59, 77; **c)** (regional; și în sintagma *pescăriță cu cap negru,* BĂCESCU, PĂS. 126) pescăruș **(b)** *(Sterna hirundo).* Cf. id. ib. ✧ (Urmat de determinări care indică specia, genul etc.) *Pescăriță de mare.* BĂCESCU, PĂS. 126. *Pescăriță mare.* id. ib. 127. *Pescăriță hohotitoare.* id. ib. 273.

2. (Regional) Bîtlan *(Ardea cinerea)* (Pecica-Arad). Cf. ALR SN III h 716/53.

3. (Regional) Cufundar *(Gavia arctica)* (Ineu-Arad) Cf. ALRM SN II h 531/64.

4. (Regional) Codobatură *(Motacilla alba).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 123.

III. (Regional) Crescătorie de pește[2]; (regional) pescărie **(I 5)** (Rucăr-Făgăraș). CHEST. IV 68/172 c.

— Accentuat și: (regional) *péscăriță.* ALR SN III h 716/53. — Pl.: *pescărițe.* — Și: (regional) **păscăriță** s. f. MARIAN, O. I, 51, PHILIPPIDE, P. 153, BĂCESCU, PĂS. 123.

— **Pescar** + suf. *-iță.*

PESCĂRÍȚĂ[2] s. f. (Regional) Putină mică cu capac (în care se păstrează produse lactate) (Lupșa-Abrud). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *pescărițe.*

— Etimologia necunoscută.

PESCĂRÚȘ s. m. Nume dat unor păsări de mare cu aripile lungi și ascuțite, care zboară la suprafața apei pentru a prinde pește[2], și unor păsări cu penajul colorat, cu ciocul puternic, drept și ascuțit, care trăiesc pe lîngă ape și se hrănesc tot cu pește[2]; (regional) păscălar **(II 1)**, păscărui: **a)** (și în sintagmele *pescăruș de mare,* BĂCESCU, PĂS. 127, LINȚIA, P. III, 353, *pescăruș de aterină,* BĂCESCU, PĂS. 127, *pescăruș mic,* LINȚIA, P. III, 353) pasăre cu partea superioară a capului neagră, cu coada bifurcată și albă, cu abdomenul alb; chirighiță, chiră, pescar **(II 1 g)**, rîndunea-maritimă-mică *(Sterna sandvicensis);* **b)** (și în sintagmele *pescăruș de baltă,* BĂCESCU, PĂS. 127, LINȚIA, P. III, 355, *pescăruș cu cap negru,* LINȚIA, P. III, 355) pasăre cu o dungă lată, neagră, pe cap, cu pieptul sur-argintiu, cu partea ventrală albă, spatele și vîrful aripilor sure-albăstrui; chirighiță, rîndunea-maritimă-vulgară, (regional) pescăriță[1] **(II 1 c)**, rîndunică-de-mare *(Sterna hirundo);* **c)** (și în sintagma *pescăruș alb,* BĂCESCU, PĂS. 127) pasăre cu capul, gîtul, abdomenul și coada albe, cu restul corpului albastru-cenușiu, cu picioarele galbene; pescar **(II 1 a)** *(Larus argentatus);* **d)** (și în sintagmele *pescăruș alb,* id. ib., *pescăruș de hamsii,* id. ib.) pasăre cu capul brun, cu corpul albastru-sur, cu ciocul și picioarele roșii; martin, pescar rîzător, (regional) giușcă, cărăbaș comun, porumbel-de-mare *(Larus ridibundus);* **e)** (și în sintagmele *pescăruș albastru,* SIMIONESCU, F. R. 119, *pescăruș vînăt,* MARIAN, O. I, 51, BĂCESCU, PĂS. 127, *pescăruș verde,* BĂCESCU, PĂS. 127, *pescăruș verzuliu,* id. ib.) pasăre cu corpul scurt, cu cioc mare, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel **(II 1 a)**, pescar **(II 1 d)**, pescăraș **(2)**, pescăriță[1] **(II 1 b)**, (regional) pescuț **(II 1)** *(Alcedo atthis);* **f)** (și în sintagmele *pescăruș de munte,* ANTIPA, P. 786, SIMIONESCU, F. R. 154, DOMBROWSKI, P. 418, BĂCESCU, PĂS. 127, *pescăruș negru,* BĂCESCU, PĂS. 127, *pescăruș cu gușă albă,* id. ib., *pescăruș de prund,* id. ib.) pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe gușă albe iar în restul corpului negre; pescărel **(II 1 b)**, pescar **(II 1 e)**, (regional) pietrar, rîbar, pasărele-gănată, pasăre-de-apă, pasăre-de-gheață *(Cinclus cinclus).* Cf. DDRF. *Urmăream cu privirea pescărușii albi ce se roteau pe deasupra lor.* SANDU-ALDEA, A. M. 68. *Din larg, cîrduri de pescărești veneau țipînd.* SĂM. VI, 367. *Doi pescărești, bătînd lenești din aripi, se răpăd săgetînd după pradă.* DUNĂREANU, CH. 84, cf. ANTIPA, P. 768. *Privește, Hristudorache, cum cad, pe marea asta plină de spasmuri și de spume, foarfecele și forfecuțele pescărușilor.* GALACTION, O. A. I, 41. *De jos, din ceața*

de pe prund, Doi pescăruși au apărut. CAZIMIR, L. U. 21. *Pescărușii zboară deasupra capului ca mecanice paseri de lemn vopsite cu lac alb.* C. PETRESCU, Î. II, 251. *Pescărușii vineți se învîrteau pe deasupra lor.* SADOVEANU, O. I, 202. *Rar, tresărea țipătul unui pescăruș care filfîia încet cu aripele-i albe, lungi și ascuțite pe deasupra apei.* id. ib. II, 47. *Două păsărele, pescărușii de mare, plutesc în văzduh.* BART, S. M. 36, cf. STOICA, VÎN. 20. *În Utah e o crimă să ataci sau să vînezi un pescăruș.* RALEA, O. 140. *Pescărușul visiea acum, iuțind zborul în singurătatea de nisip alb și pietre a plăjii.* CAMIL PETRESCU, N. 93. *Veniră dinspre larg albi pescărușii în zbor.* STANCU, R. A. III, 261. *Multe-nfruntă o navă în larg, Pînă cînd de la țărmuri natale Vin în zbor pescărușii spre catarg.* V. ROM. iunie 1954, 118. *Pescărușii sub cer albastru Peste răzvrătirea mării Trec nepăsători și siguri.* HOREA, P. 81. *Pescărușii țipau ascuțit, atingînd cu vîrful aripilor spuma apei.* V. ROM. februarie 1956, 71. *Deasupra țipă-n aer, dansînd în salturi bruște, Sfidînd nemărginirea, un tînăr pescăruș.* LABIȘ, P. 322. *Rar, treceau pescărușii, într-un zbor amorțit.* BARBU, P. 227, cf. ALR I 1 046/229, 677, 782. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Pescăruș bădălan.* BĂCESCU, PĂS. 127. *Pescăruș negru.* id. ib. *Pescăruș de mare.* id. ib. *Pescăruș pitic.* id. ib. *Pescăruș mare.* id. ib.

— Pl.: *pescărușI.* — Și: (regional) **păsecărúș** (SCRIBAN, D.), **piscărúș** (ALR II 6 217/105) s. m.

— **Pescar** + suf. *-uș.*

PESCHÍR s. n. v. **peșchir.**

PESCHÍRĂ s. f. v. **peșchir.**

PESCOÁICĂ s. f. v. **peștoaleă.**

PESCÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și regional) Cu (mult) pește[2] **(1)**, plin de pește[2]. *Ape multe să află și bălți nu numai păscoase . . . ci, într-unile să află atîta mărgăritariu de multu, de nu iaste nici de un preț.* URECHE, L. 117, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Care Nemuritor mă-mpiedică pe mine Și calea mi-o-ngrădi și nu mă lasă S-o iau napoi pe marea cea pescoasă?* MURNU, O. 63.

— Pl.: *pescoși, -oase.* — Și: **păscós, -oásă** adj. SCRIBAN, D.

— De la **pește[2].**

PESCUÍ vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A prinde (pește[2] sau alte animale acvatice), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; (învechit și regional) a pescări. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Să nu fie volnic . . . ca să păsunează vite sau să păscuiască sau să vineze* (a. 1821). URICARIUL, II, 127, cf. LB. *Păscarii franțezi obicinuiesc a păscui un soi de pește ce-i zic cinesc.* DRĂGHICI, R. 24/10. *Păscuia pești pentru dînsa și pentru oaspetele său.* ASACHI, S. L. II, 63, cf. POLIZU. *Pescarii . . . urmează a se procura hrana lor chiar în ostroave, adică a lua din acele uscături ce s-ar afla prin ostroave . . . numai pe timp cît se vor afla pescuind.* MO (1860), 422. *Pești de apă curgătoare Și de apă stătătoare Cu nevodul pescuiți Și cu undița undiți.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Îi plăcea mult să pescuiască.* SLAVICI, O. II, 9, cf. DDRF. *Cel filozof stătea pe-o masă Cu o undiță și pescuia.* COȘBUC, P. II, 174. *Cînd pescuiești cu undiți mai multe . . . e indispensabil barem un ghem de sfoară.* ATILA, P. 38, cf. 47. *Ai să-ți aduci aminte de mine cînd vei pescui în gîrla asta.* SADOVEANU, Î. A. 35. *O să ne plimbăm cu barca, o să pescuim, o să înotăm.* T februarie 1962, 25, cf. SFC IV, 119, 122. *S-a apucat și-a pescuit și el.* RETEGANUL, P. IV, 23. *Nebunii turbură apa și înțelepții pescuiesc.* MAT. FOLK. 715. (Refl. impers.) *Obiceiul este de a se pescui cu darabana, bătînd mereu . . . , făcînd tot felul de zgomote care sperie peștele.* ANTIPA, P. 507. ◇ Expr. **A pescui în (apă) tulbure** = a profita de o situație încordată sau neclară pentru a trage foloase personale. *Nu pentru alăceva vrea Matiaș craiul să aibă pre Petru V Aron la sine, fără numai ca să turbure printr-însul Moldova și el să poată pescui în turbure.* ȘINCAI, HR. II, 37/15, cf. ZANNE, P. IV, 545. *Nimica nu mai am de spus. Să vină de vor alții ca să-nceapă A pescui-n această tulbure apă.* BENIUC, V. 77. **A tulbura apa ca să pescuiască** = a provoca neînțelegeri pentru a trage foloase personale din ele. Cf. ZANNE, P. IV, 546.

2. Tranz. (Complementul indică oameni sau obiecte) A căuta și a scoate din apă (pentru a salva, a recupera). *Vei căuta să pescuiești pe oamenii căzuți în mare, îi vei lua pe bord și-i vei ține . . . sub bună pază.* GHICA, S. 405. *Cine-i tras într-un odmet aici, îl pescuiește tocmai la Brăila.* V. ROM. martie 1954, 29. *Abia după trei zile i-au pescuit trupul și l-au scos la mal.* RĂDULESCU-CODIN, L. 14.

3. Tranz. Fig. (Familiar; complementul indică obiecte, situații greu de obținut) A căuta cu insistență; a face rost; (familiar) a vîna. ✦ (Argotic; complementul indică persoane de sex feminin) A acosta, (familiar) a agăța. *Măi, țipule, ai pescuit ceva?* BUL. FIL. IV, 124.

— Prez. ind.: *pescuiesc.* — Și: (învechit și regional) **păscuí** vb. IV.

— De la **pește[2].**

PESCUIÁLĂ s. f. (Regional) Pescuit **(1)** (Drăgănești de Vede-Roșiori de Vede). Cf. ALR I 1 738/896.

— Pronunțat: -cu-ia-.

— **Pescui** + suf. *-eală.*

PESCUÍNĂ s. f. (Învechit) Lac cu pește[2]. V. heleșteu. *Cetatea cea mai bine fortificată . . . , apărată încă și de lacuri afunde, care în timpuri de pace servea de pescuine.* BARIȚIU, P. A. I, 46, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, TDRG. *Acest împărat avea o pescuină, adecă un heleșteu de pește foarte mare și frumos.* SBIERA, P. 117.

— Pl.: *pescuine.*

— De la **pește[2].**

PESCUÍRE s. f. **I.** Acțiunea de a pescui și rezultatul ei.

1. Pescuit **(1)**, (învechit și regional) pescărie **(I 1)**, pescărit, (regional) pescuială. Cf. pescui **(1)**. Cf. DRLU, LB. *Pescarii, pe cît timp se vor afla în pescuire, urmează a se procura hrana lor chiar în ostroave.* MO (1860), 421, cf. DDRF. *Un lac întreg era prin casă Și-n lac pești mulți; el îi prindea Și-apoi, punîndu-i la scutire, De nou se da la pescuire.* COȘBUC, P. II, 174, cf. ALEXI, W. *Ne aducem aminte amîndoi . . . de pescuirile minunate, de furtuna de pe mare.* GALACTION, O. A. II, 251. [Pescarii] *au răzbătut pînă la mare, făcînd acolo pescuirile cu carmace.* SADOVEANU, O. VI, 28. *Ai să vezi o pescuire pe care eu am făcut-o numai de două ori în viața mea pînă acum.* id. ib. IX, 435.

2. Fig. (Familiar) Căutare insistentă; (familiar) vînare. Cf. pescui **(3)**. Cf. GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[2]. 146.

II. (Învechit, rar) Pescărie **(I 2)**. *Apele, rîurile, pescuirile și cu curgerile apelor . . . am giudecat să le dăruim.* ȘINCAI, HR. III, 284/36.

— Pl.: *pescuiri.*

— V. **pescui.**

PESCUÍT s. n. **1.** Acțiunea de a pescui **(1)** și rezultatul ei; meseria pescarului **(I)**; pescuire **(I 1)**, (învechit și regional) pescărie **(I 1)**, pescărit, (regional) pescuială. Cf. LEX. MARS. 237, LB. *Mureșul se umflase și apa era turbure, cum e mai bună pentru pescuit.* SLAVICI, O. II, 9. *Pescarul primi să rămînă la dînsul să învețe pescuitul.* ISPIRESCU, L. 279, cf. DDRF. *Cînd pescuitul îi merge bine, gura nu-i mai tace.* DUNĂREANU, CH. 83. *În timpul acesta însă, bălțile încep să înghețe și atunci un nou fel de pescuit — pescuitul de iarnă pe sub gheață — se pornește.* ANTIPA, P. 677, cf. 666, 675. *La pescuitul alene sau unde se stă mai mult*

timp într-un loc, sacul se stringe la gură și i se dă drumul în apă. ATILA, P. 43, cf. 135. *Pământ absolut prielnic agriculturei, silviculturei, păscuitului.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Asistind într-o zi la un pescuit norocos, vine spre casă, spunînd tuturor că pescarii din port au pescuit un pește uriaș.* GALACTION, A. 95. *Aici am găsit meșteșugul pescuitului căzut și schimonosit.* VOICULESCU, P. I, 10. *Pescuitul ar fi o plăcere chiar dacă n-ar exista pește pe lume.* SADOVEANU, Î. A. 27. *A introdus un nou tip de năvod pentru pescuitul chefalului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 720. *Pescuitul, asta-i meteahna lui.* V. ROM. noiembrie 1954, 9. *Pescuitul cu undița capătă într-un anunț denumirea de pescuit staționar.* L. ROM. 1959, nr. 5, 21. *Pescuitul sportiv cîștigă zilnic tot mai mulți adepți.* VÎN. PESC. iulie 1960, 22. *Prin dezvoltarea mare a pescuitului, s-au format discipline aparte: ihtiologia și piscicultura.* ZOOLOGIA, 4. *Pescuitul se face cu undița, cu hălău, cu coșu.* H IV 10.

2. (Învechit, rar) Pescărie **(I 2).** *Pescuitul din Dunăre și pescăriile din Celeg . . . va fi a craiului.* ȘINCAI HR. I, 271/1. *Pădurile, apele, vînaturile, pescuiturile, ierburile și cîmpurile . . . să le aibă în comun.* id. ib. 344/34.

— Pl.: (rar) *pescuituri.* — Și: (învechit și regional) **păscuít** s. n.

— V. **pescui.**

PESCUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **I.** Adj. (Învechit, rar) În care se poate pescui **(1)**; care are pește[2]. *Bălți de pește păscuitoare* (a. 1632). IORGA, S. D. XI, 258.

II. S. m. și f. **1.** Persoană care pescuiește **(1)**; s p e c. pescar **(I).** Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Un broscoi . . . fișni înapoi în apă, stropind în ochi pe cele două pescuitoare.* PREDA, M. 19. *Cel mai amărît dintre toți era însă Blăguță, nenorocitul pescuitor.* SLAVICI, O. II, 16. ◇ E x p r. **Pescuitor în apă tulbure** = persoană care profită de situațiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale. *Acești pescuitori în apă tulbure trebuie să știe neapărat . . . că guvernul este hotărît să intervie energic.* CAMIL PETRESCU, T. I, 195. *Poporul vrea ordine . . . Cei care nu o vor sînt o seamă de pescuitori în apă turbure.* id. ib. II, 547.

2. F i g. (Familiar) Persoană care caută cu insistență să obțină ceva; (familiar) vînător. Cf. p e s c u i **(3).** *Pescuitor de amoruri.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U.

— Pronunțat: *-cu-i-.* — Pl.: *pescuitori, -oare.* — Și: (învechit) **păscuitór, -oáre** adj., s. m. și f.

— **Pescui** + suf. *-tor.*

PESCULÉȚ s. m. (Regional) Peștișor **(1).** Cf. DDRF.

— Pl.: *pesculeți.*

— **Pește**[2] + suf. *-uleț.*

PESCÚȚ s. m. **I. 1.** (Transilv. și Ban.) Peștișor **(1).** Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 147. *De copil mititel fusese Vînzătoriu în tîrg de turte, covrige, . . . De pescuți murați și de cătărige.* BUDAI-DELEANU, T. V. 109, cf. LB, POLIZU. *Și la tîrgul din Orade Vînd pescuții mei pe strade.* F (1871), 399, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În apele mici . . . sîntem expuși a fi siciîți pe fiecare clipă de micii pescuți cari ne rup și ne smulg mereu rîmele.* ATILA, P. 60, cf. 68, BĂCESCU, P. 44, SFC IV, 147, 151, 156. *Merge acasă cu cîțiva pescuți.* RETEGANUL, P. IV, 23. *Într-o zi pescuind el într-un rît, prinsă un pescuț mic.* CĂTANĂ, P. B. II, 61, cf. 64, ALR I 1 746/100.

2. P. a n a l. (Regional) Fiecare dintre mușchii[2] **(1)** coloanei vertebrale situați deasupra rinichilor, la porc (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 85.

II. (Regional) **1.** (Ornit.) Pescărel **(II 1 a)** *(Alcedo atthis)* (Dumbrăviță-Beiuș). Cf. BĂCESCU, PĂS. 127.

2. (Bot.) Stînjenel *(Iris germanica).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 59, BORZA, D. 88.

— Pl.: *pescuți.* — Și: **păscúț** s. m. ANON. CAR., ALR II 6 239/325, 349.

— **Pește**[2] + suf. *-uț.*

PESÉC s. n. v. **pesac.**

PESÉMNE adv. (Popular și familiar) Se vede (că) . . . , se pare (că) . . . ; poate, probabil. *Și Ovidie presemne dintru acest Plato a luat cînd zicea . . .* N. COSTIN, LET. I, 42/7. *Pesămne neplinind soma pungilor, iarăși aducea sulele și le da Leibei.* AMIRAS, LET. III, 134/16. *Dînd danie . . . moșiile au dat și aceste mai sus arătate cu greșală pesene* (a. 1753). URICARIUL, XVI, 311/14. *Pesemne păcatele trag pe om* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 248/16. *Suspin necontenit, ca doar la a mea durere voi fi ceva miluit. Dar în zadar, căci pesemne sentența vieței s-a dat.* CONACHI, P. 134. *Numai bietul om m-ascultă . . . Pesemne și el iubește, Pesemne și el dorește.* id. ib. 163. *Pesemne că nu știi că pe noi femeile . . . moartea nici cum nu ne îngrozește?* NEGRUZZI, S. I, 22, cf. 17, 50, 141, 246. *Pesemne-ai poftă să fac gustare La corb cu trupu-ți.* BOLLIAC, O. 145. *Pesemne c-ai mintea ca de prunc într-atîta trupește.* ODOBESCU, S. I, 173. *Pesemne inima le spunea că spinul nu le este văr.* CREANGĂ, P. 210. *Un vînt rău pesemne a dăt peste dînsa, sărmana!* id. O. 9. *Pesemne că d-ta ai luat bilețul ăsta demult și ai plecat din București. Trebuie să vi-l schimbăm.* CABAGIALE, O. VI, 176. *Pesemne că el nu era tocmai atît de nătăflete.* ISPIRESCU, L. 256, cf. 275. *Pisemne că drept a vorbit ursul.* CONTEMPORANUL, III, 704. *Dar și mama, zău, pesemne că nu mai știa altă croială de pantaloni.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 83. *Vezi, pesemne-avui noroc.* PĂUN-PINCIO, P. 46. *Luna . . . Ce roșie-a fost, și pe cale Ce albă se face spre-apus: De jale, pesemne, de jale!* COȘBUC, P. II, 16, cf. SĂM. II, 444, BARCIANU, ALEXI, W. *Pesemne-acuma-undeva departe, Vreun călător în taina sării plînge,* GOGA, POEZII, 143. *Pesemne l-a lovit în tîmplă.* BRĂ. TESCU-VOINEȘTI, P. 120. *Pesemne chipul aceluia sau aceleia care dormea acolo se stinsese din amintirea tuturor.* GÎRLEANU, N. 123. *Pesemne l-a deocheat cineva, că oameni răi sînt destui!* REBREANU, I. 402. *Pesemne că le mersese mai bine în ziua aceea.* GALACTION, A. 405. *Dar mi-a fost pesemne calea De-un dușman ursită.* TOPÎRCEANU, B. 75. *Pesemne că ești nebun, Zamfirescule!* STĂNOIU, C. I. 91. *Azi, pesemne, dimineață, cerul verde făr-un nor, S-a spălat iarăși pe față.* D. BOTEZ, F. S. 80. *La biroul mobilizării m-a luat în primire un major care beuse, pesemne.* VLASIU, A. P. 411. *În noaptea aceea pesemne că nu-i era dat nimănui să fie cu sufletul împăcat.* SADOVEANU, O. X, 357, cf. VIII, 181. *Din plămădirea nouă a smîrcului cu ceață Se va stîrni, pesemne, fierbințe, iarăși viața.* ARGHEZI, VERS. 376. *Pesemne că o fi rămas în fundul smîrcului.* STANCU, R. A. I, 352. *Pesemne vorbești așa numai ca să ne faci nouă curaj.* BENIUC, M. C. I, 178. *Ce importă?! exclamă cu emfază unul din tineri, pesemne student la conservator.* VINEA, L. I, 13. *Se-aude-n noapte scîrțîind un car. Pesemne s-a sfîrșit tîrziu culesul.* V. ROM. aprilie 1956, 169. *Dorea pesemne să-și lămurească deplin invitații asupra locului unde se aflau.* VORNIC, P. 129. *Era pesemne o glumă.* PREDA, R. 152, cf. id. M. 187. *Continua o discuție începută pesemne înainte de venirea lui.* T. POPOVICI, S. 430. *Pesemne că acolo s-au făcut corecturile la timp.* septembrie 1962, 7. *Ele tăcură ca mute, că, pesemne nici nu auziseră de cetatea aceea.* RETEGANUL, P. V, 64. *Așa îi era i dat pisămni să înțăpinească acolo la căpătîi.* ȘEZ. XXIII, 56. *Pesene că vrei să te spînzuri.* I. CR. III, 146. *Ea pesine . . . că vru să-i răspundă.* ib. 333. *Pe borta cheii . . . un alt călugăr se uita, voind . . . să vadă . . . cum moare un om, că pisene nu văzuse niciodată.* ib. IV, 45. *Din urmă o striga mereu. Nicuratu pisăni.* GRAIUL, I, 405, cf. 533. *Unu pisăni ș-o vîndut partea lui.* ARH. FOLK. II, 157. *Psînî nu iara răscouli.* ib. IV, 186, cf. 132, 215.

— Și: (învechit) **presémne,** (regional) **peséne, pesíne, pisáni, piséne, psînî** adv.

— **Pe** + **semne.**

PESÉNE adv. v. **pesemne.**

PESÉTĂ s. f. Unitate monetară spaniolă. Cf. CADE, DN[2].
— Pl.: *peseţe.*
— Din sp. **peseta.**

PESIMÉT s. m. v. **pesmet.**

PESIMÍSM s. n. (În opoziţie cu o p t i m i s m) Atitudine a omului care priveşte cu neîncredere viaţa şi pe semenii săi şi care consideră că toate situaţiile au un deznodămînt fatal; concepţie filozofică potrivit căreia răul, iluzia, suferinţa predomină în lume şi nu pot fi înlăturate, fiindu-i inerente. *Acest pesimism nu era redus la plîngerea mărginită a unui egoist nemulţumit cu soarta sa.* MAIORESCU, CR. II, 301. *Pesimismul este lipsa de voinţă, ... lipsa de energie, lipsa de speranţe, lipsa de viitor.* CARAGIALE, O. III, 87. *Se aseamănă însă cu ceilalţi ... aceeaşi melancolie şi durere, acelaşi pesimism filozofic.* GHEREA, ST. CR. III, 98. *Pesimismul e sentimentul cel mai omoritor pentru omenire.* IONESCU-RION, C. 87. *Spre a ni se lămuri pesimismul lui Eminescu, criticul ne va arăta organizaţia şi civilizaţia socială a burghezimii moderne.* DEMETRESCU, O. 173, cf. BARCIANU. *Cei mai mulţi îl definesc pe Leopardi ca pe poetul durerii, al pesimismului universal.* S mai 1960, 105. *În filozofia modernă, pesimismul a fost reprezentat de Schopenhauer, care a introdus şi termenul.* DER. ✦ Sentiment de tristeţe, de amărăciune şi de nelinişte, stare sufletească de deprimare. *Poate că din două pesimismuri să scoatem o picătură de optimism consolator.* CARAGIALE, O. VII, 263. *Uneori ne stăpînea un pesimism uşor şi dulce ... ce-o naşte vîrsta fragedei tinereţi.* PĂUN-PINCIO, P. 125. *De cînd se logodise, imperechease seriozitatea cu pesimismul.* REBREANU, I. 221. *Deznădejdea şi pesimismul care-l stăpînesc şi în timpul creaţiei se resimt în însăşi munca lui.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 6/2.
— Pl.: (rar) *pesimismuri.*
— Din fr. **pessimisme,** germ. **Pessimismus.**

PESIMÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care manifestă pesimism. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU. *Nu este romantic, pentru că nu pleacă de la nemulţumirile sale şi pentru că nu este un pesimist.* IBRĂILEANU, S. 90, cf. CADE. *Cine spune: „A fi? Nebunie şi tristă şi goală" nu e un „decepţionist", ci un pesimist integral, teoretic.* LOVINESCU, C. VI, 74, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].

2. Adj. Care manifestă pesimism, care se bazează pe pesimism; care aderă la pesimismul filozofic. *El era ... un adept convins al lui Schopenhauer, era prin urmare pesimist.* MAIORESCU, CR. II, 301. *Damian, poetul liric, Trubadurul pesimist, Îşi lungeşte-a drum privirea.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 179. *Am fost înclinat să văd în plîngerile acestea o concepţie pesimistă a vieţii.* GHEREA, ST. CR. III, 326. *Este ori plin de comunicativă simţire, ori filozof şi anume pesimist.* GALACTION, A. 124. *Unii critici de altădată au aşezat pe marele poet Mihail Eminescu între scriitorii pesimişti.* SADOVEANU, E. 76. ◇ F i g. *Ascultînd plînsoarea fusului, implininu-i simfonia cu torsul lui pesimist.* KLOPŞTOCK, F. 150. ✦ Care trădează, denotă pesimism. [Corespondenţele din Viena] *din pesimiste ce erau deveniră dodată optimiste.* ROMÂNUL (1857), nr. 33, 1[3]/15. *Oamenii îşi schimbau necontenit ... ideile şi impresiile pesimiste.* SADOVEANU, O. VI, 221. *Sudoarea frunţii, bătăturile palmelor, girbovéala la coarnele plugului, însoţite de gîndul chinuitor că totul era zadarnic, aveau ceva pesimist, crud, dezolant.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 72.
— Pl.: *pesimişti, -ste.*
— Din fr. **pessimiste,** germ. **Pessimist.**

PESÍNE adv. v. **pesemne.**

PESINGEÁ adv. v. **peşingea.**

PÉSMĂ s. f. v. **pejmă.**

PESMECIÓR s. m. Diminutiv al lui p e s m e t.
1. Cf. p e s m e t **(1).** *Dimineaţa cînd mă scol, Mănînc pezmeciorul gol.* ŞEZ. IX, 62.
2. Cf. p e s m e t **(2).** *Am găsit un găvănoşel cu un fel de compoziţie sărată care miroase a ţelină şi nişte pachete cu pesmeciori.* CARAGIALE, O. VII, 5. *Luă un pesmecior şi i-l plimbă în glumă pe sub nas.* BASSARABESCU, V. 81, cf. DL, DM.
— Pl.: *pesmeciori.* — Şi: **pezmeciór** s. m.
— **Pesmet** + suf. *-ior.*

PESMÉD s. m. v. **pesmet.**

PESMELÍŢI s. m. pl. (Prin nord-estul Olt.; cu sens neprecizat, probabil) Pesmeţi. V. p e s m e t **(1).** Cf. CIAUŞANU, V. 52. *Pîine albă n-am mîncat, Numai pesmeliţi uscaţi.* id. ib.
— Etimologia necunoscută.

PESMÉT s. m. (Adesea la sg. cu sens de pl.; atestat prima dată la 1696, IORGA, S. D. V, 373) **1.** Felie de pîine sau de cozonac uscată sau prăjită special (care serveşte ca provizie în condiţii grele de aprovizionare). *Le-au dat turcii făină, pesmed de le-au prins foamea.* IST. Ţ. R. 112. *Şi-şi scoase chipcelul lui şi-l umplu de apă şi puse într-însul un pesmet să-l moaie* (a. 1746). C.CR. 200/14. *Barca trecătoare era încărcată cu provizie de pismet.* CR (1829), 11[2]/20. *Pismeţ este pîne de două ori coaptă, ca să poată sta împotriva mucezelii.* GT (1839), 181[2]/32. *Mîncam numai un fel de pesmet negru ca noroiul şi tare ca piatra.* GHICA, S. 20. *Unii rodeau pesmeţi cu gîndul aiurea.* BRĂESCU, O. A. I, 149. *Ronţăiră pezmeţii tari ca cremenea.* VOICULESCU, P. II, 154. *Începu a se pregăti mîncarea ..., zamă lungă ca s-ajungă, porumb copt, pesmete sălciu.* SADOVEANU, O. II, 39. *Scăpasem de provizia uscată, ... de pesmeţii pietroşi în care ne rupeam dinţii.* BART, S. M. 96. *Se dă pîine albă prăjită sau pezmeţi.* BELEA, P. A. 251. ✦ Epitet dat unei persoane foarte slabe. *Cursistele o numeau în şagă „echilibrata", altele cu pretenţie de spirit o numeau „pesmet echilibrat".* CONTEMPORANUL, IV, 83. ✦ (La sg.) Produs alimentar obţinut prin uscarea bucăţilor de pîine albă sau intermediară şi măcinarea acestora. *Pămîntul proaspăt din pereţii teşiţi ai gropii parcă-i tot de ciocolată cu straturi de pezmet.* I. BOTEZ, B. I, 35, cf. LTR[2]. *Se taie carnea felii ... Se sărează. Se dau în făină, în ou bătut şi apoi prin pesmet foarte fin.* S. MARIN, C. B. 110. *Se adaugă brînză rasă, pesmetele şi ouăle.* id. ib. 159.

2. Preparat culinar obţinut prin coacerea şi uscarea, sub diferite forme (în funcţie de sort), a unui aluat fermentat, cu sau fără adaos de zahăr, unt (margarină, ulei), ouă, lapte etc., în diverse proporţii. V. b i s c u i t. *De acolea poamele, pesmezii cei cu apă de trandafir şi cu moscos făcuţi.* IST. Ţ. R. 69. *Păpuşel[e] de zahăr pişcat, pesimet de Braşov* (a. 1779). IORGA, S. D. VIII, 81. *O oca pesmeţ cu zahar* (a. 1800). id. ib. 113. *Mariuţo, vezi găteşte pesmeţi, lapte pentru ceai, Nu uita la cin-o cere rom, pişcoluri să le dai.* PR. DRAM. 106, cf. CIHAC, II, 520. *Mestecă pesmeţi de Braşov, urmărindu-şi fiecare gîndurile şi planurile.* DELAVRANCEA, S. 141, cf. DDRF, BIANU, D. S. *Diseară ne vor da ceai şi pesmeţi.* CAMIL PETRESCU, V. 34. *M-am învăţat cu ţigări bune, cu pesmeţi la ceai.* C. PETRESCU, Î. II, 54. *Mîncau pesmeţi dulci, conserve.* VLASIU, A. P. 216, cf. LTR[2], S. MARIN, C. B. 257.
— Pl.: *pesmeţi.* — Şi: **pesméte, pezmét,** (învechit), **pesméd** (pl. *pesmezi* şi, n., *pesmeduri*), **pesméţ, pesimét, pismét, pismét,** (regional) **pozméte** (CONV. LIT. XXXVI, 559, GR. S. V, 35, 45) s. m.
— Cf. tc. p e c s i m e t.

PESMETÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care făcea pesmeţi. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 520.
— Pl.: *pesmetari.*
— **Pesmet** + suf. *-ar.*

PESMÉTE s. m. v. **pesmet.**

PESMÉȚ s. m. v. **pesmet.**

PÉSNĂ s. f. v. **peasnă.**

PESNÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A cînta. *Cum poți zice Că cu price Eu pe tin' nu te iubesc; Cînd vezi bine că bezi tine Alt nimic nu mai pesnesc... Pesnesc este adînc românește, va să zică cînt.* PR. DRAM. 157.

— Prez. ind.: *pesnesc.*
— V. **peasnă.**

PÉSPE prep. v. **peste.**

PÉSPRE prep. v. **peste.**

PESRÉF s. n. v. **pestref.**

PESTÁLĂ s. f. v. **pesteală.**

PÉSTĂ[1] s. f. **1.** Boală gravă, infecțioasă și epidemică, provocată de bacteria *Pasteurella pestis* și manifestată prin tumori, hemoragii, febră mare etc.; ciumă. *Cea mai înfricoșată patimă a neamului omenesc este ciuma sau pesta.* CORNEA, E. I, 115/35, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., BARONZI, L. 116, BIANU, D. S. *Cei ce adusese pesta cu dînșii benchetuiau fără grije gîndind la fericita lor invenție.* ANGHEL, PR. 110. *La om, pesta poate îmbrăca trei forme: pesta bubonică..., pesta septicemică și... pesta pneumonică.* DER.

2. (Med. vet.; de obicei cu determinări care indică genul, felul) Denumire generică dată unui grup de boli provocate de virusuri la taurine, porcine, cabaline și păsări. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. VET. 492, H II 83, XII 230. *Pesta porcină este o boală a mistreților, provocată de un virus.* VÎN. PESC. iulie 1962, 10. *Pesta aviară..., cunoscută și sub numele de ciumă, este o boală produsă de un virus.* ib. octombrie 1962, 6. *Pesta bovină e specifică rumegătoarelor domestice și sălbatice.* LTR[2].

— Pl.: *peste.*
— Din fr. **peste.**

PÉSTĂ[2] prep. v. **peste.**

PESTĂRNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PÉSTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, aplicare etc. prin extensiune)

I. (Exprimă suprapunerea, directă sau mediată, în sau dincolo de limitele unei suprafețe sau ale unui spațiu conceput ca o suprafață)

1. (Exprimă aplicarea pe o parte a unei suprafețe, pe un obiect etc.) *Mă atinsă preste budze cu deagetul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102[r]/25. *Piatră întărită prestă care stau neclintite duhovnicești zidiri.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/9. *Își smulgea perii și-i punea preste pat.* AETHIOPICA, 7[r]/19. *Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Stau rînduite, peste un zăbleu vărgat, arme de tot felul.* ODOBESCU, S. I, 66. *O puse peste vraful de scrisori.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea.* PREDA, M. 7. *Păstrind din costumul său preoțesc numai o rasă kaki dintr-o stofă bună, peste care atîrna o cruce bătută în briliante.* BARBU, P. 337. ◇ (Aplicarea privește acoperirea unei suprafețe, a unui obiect etc.) *Cu glugile peste cap lăsate.* CANTEMIR, IST. 130. *Margenele hlamidei aruncîndu-le preste... pulpele picioarelor calului* (a. 1773). GCR II, 90/29. *Pînza cea neagr-a nopții preste munți s-a desfăcut.* HELIADE, O. I, 96. *Au ajuns la o ușă cu geamuri peste care era o subțire perdea.* NEGRUZZI, S. I, 78. *S-așază bruma peste vii.* EMINESCU, O. I, 235. *Își puse mîneci de lustrin peste mînecele hainei.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *Am intrat în odaia văruită, așternută cu un petec de covor peste dușumelele albe.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *Își trăsese peste haine, de la piept în jos, o fustă de femeie.* CĂLINESCU, S. 351. *De groaza avioanelor, prin sate, S-au tras peste ferestre foi de cort.* LABIȘ, L. 26. □ *A pus capacul peste oală. A pus piatra peste mormînt.* ◇ (Înfășurarea pe un obiect) *Își mortul, legat preste mîini și preste picioare cu o față* (a. 1669). GCR I, 188/30. *Să încolăci preste dînsul un șarpe foarte mare.* MINEIUL (1776), 40[r2]/17. *L-am văzut... încins cu sabie peste giubeaua blănită cu cacom.* NEGRUZZI, S. I, 70. *S-a văzut încinsă cu un cerc zdravăn, de fier, peste mijloc.* CREANGĂ, P. 88. *Îl cuprinde puternic peste piept Cu brațele-amîndouă.* COȘBUC, P. I, 162. ◇ (Stivuirea, rînduirea etajată a unor obiecte prin aplicarea unuia deasupra celuilalt; în construcțiile *unul peste altul, una peste alta, unii peste alții, unele peste altele*) *Trei coroane puse una peste alta.* EMINESCU, O. I, 146. *Vecrițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii.* CREANGĂ, P. 240. *Este o grămadă de groși bătrîni, puși unii peste alții în chip de pereți.* SLAVICI, N. I, 9. *Vederea cadavrelor, căzute unele peste altele, îi slei toate puterile.* BUJOR, S. 170. *Se vedeau mai multe racle, așezate unele peste altele.* GALACTION, A. 19. *Oamenii se lăsaseră unii peste alții, cu ochii închiși.* SADOVEANU, O. II, 131. *Soclul casei este din bolovani de rîu trîntiți unul peste altul.* CĂLINESCU, S. 348. ◇ (Aplicarea violentă pe o parte a corpului) *Fu bătut cu palma prespre obraz.* VARLAAM, C. 131. *Preste ceafă cu pietri ucigînd-o.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20[v]/20. *O bucată de ladă au lovit pe Temuș peste un picior.* ANON. CANTAC., CM I, 160. *Odată încep ele a se boci înădușit și a se bate cu pumnii peste ca p.* CREANGĂ, P. 174. *Și m-am trezit că-mi dă deodată peste mînă!* COȘBUC, P. I, 172. [Oamenii] *mînați de la spate de gradații care-i loveau cu ceatlăile peste pulpe, înaintau ca niște somnambuli.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *Să batem peste măsele pe cei care calcă în picioare credința jurată.* SADOVEANU, O. V, 645. *O plesni pe femeie peste cap cu toată puterea.* PREDA, M. 178. ◇ (Aplicarea mediată, pe deasupra unei suprafețe, a unui obiect etc.) *Atunci iacă răsări Preste noi a zilei soare.* ASACHI, S. L. I, 182. *Norii... stau grămadă Peste sat.* COȘBUC, P. I, 223. *Și frumos se-ndoaie cerul peste văi și peste sate.* CERNA, P. 153. *Peste Măgura Cocorilor atîrnă soarele.* REBREANU, I, 11. *„Carul-mare" s-a oprit Suspendat... Peste satul adormit.* TOPÎRCEANU, P. O. 24. *Peste oglinda fîntînii Țiganca-și leagănă... păru roșu.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 123. ✦ (Indică aplicarea transversală și mediată pînă dincolo de întinderea unei suprafețe) *Îndată să apucă și făcu pod... piste Nistru.* NECULCE, L. 144. *Podul de piatră stătătoriu peste Dunăre.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Peste apa Neajlovului, la Vadu Lat... este să se facă podul de acolo.* CR (1831), 117[1]/17. *Peste rîu trece o punte de piatră.* ODOBESCU, S. III, 59. *Dincolo de podul primitiv aruncat peste o gîrlă capricioasă, o companie de pionieri își îndeplinise misiunea.* BRĂESCU, O. A. II, 288. *Amu-i... Punte nouă peste vale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 166. *Scară la cer și pod peste mare nu se poate.* ZANNE, P. III, 365.

2. (Exprimă parcurgerea unei distanțe prin traversare, străbatere etc.) *Doamne, să ești tu, zi-mi să viu către tine prespre apă.* CORESI, EV. 263. *Cîți au rămas, i-au gonit priste cîmpi, tăindu-i și săgetîndu-i.* URECHE, L. 134. *Cei ce era mai tare au venit drept preste cîmp la Prut.* NECULCE, L. 224. *Dusă-mă... păstă nește lacuri puturoase.* BUDAI-DELEANU, Ț. 314. *Am apucat de-a dreptul piste codri.* NEGRUZZI, S. I, 171. *O sanie ușoară trece peste văi.* ALECSANDRI, POEZII, 10. *Apucă peste cîmpi de-a dreptul spre niște curți mari.* CREANGĂ, P. 301. *Am pornit pe urmele pașilor tăi Peste lunci cu fînîni cumpănite și cîrduri de vite.* LABIȘ, P. 67. *Înaintau grăbiți peste miriște.* BARBU, Ș.N.II, 290. (Deplasarea pe o suprafață) *Să salte Ca cerbul pre dealuri, preste măguri nalte.* DOSOFTEI, PS. 54/2. *Riul... alunecă de-a furișa peste prundișul lins.* SLAVICI, N. I, 59. (Deplasarea superficială, lină pe suprafața unui obiect) *Abia candela cea tristă cu reflectul ei roz-alb Blind o rază mat aruncă ce peste-a lui față trece.* EMINESCU, O. I, 51. *Aerul*

rece . . . ii trece peste față. GÎRLEANU, N. 72. *Baciul stă pe gînduri Peste frunte mîna-și trece.* TOPÎRCEANU, B. 20. ◇ (Parcurgerea în întregime a întinderii unei suprafețe) *O trecea peste punte și purta grijă de ea ca de ochii săi.* SLAVICI, N. I, 49. *De va trece peste punte O femeie credincioasă, Se va-nfrumusa femeia Rămînd mereu frumoasă.* COȘBUC, P. I, 72. *Trece riul peste podul bătrîn de lemn.* REBREANU, I. 9. ◇ (Parcurgerea mediată a întinderii unei suprafețe) *Peste virfuri trece lună.* EMINESCU, O. I, 206. *Am să zbor . . . Pe deasupra codrilor, Peste virful munților.* CREANGĂ, P. 220. *O flacără uriașă trecea peste munți.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Plouă . . . Și peste tîrg, duse de vînt, grăbite, trec frunze liberate.* BACOVIA, O. 33. ◇ (Parcurgerea se produce prin intermediul privirii) *Privirea-i peste lume aruncînd — Lumină adînci prăpastii.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Lasă ochii tăi să zboare peste dealuri și cîmpii.* ALECSANDRI, P. II, 92. *Își aruncă privirea peste curte.* SLAVICI, N. I, 93. *Înapoi se uită dus Peste mîndrele hotare.* IOSIF, PATR. 51. *Își rotea ochii peste mulțime.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Și privirea-ți cade vagă peste apa larg-ovală.* BACOVIA, O. 58. *Te-ai ridicat speriat din culcușul tău de cimbru și te-ai uitat peste pașnicul tablou.* GALACTION, A. 367. *El însă tăcea liniștit, plimbîndu-și privirile peste invidioșii ce urmăreau neputincioși prosperitatea lui.* BRĂESCU, O. A. I, 280. *După ce vorbi, mai privi o dată peste lumea înmărmurită în ploaie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 66. *Ci te uită peste sat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 68. □ *Aruncă-ți ochii peste hîrtiile astea.* ✦ (Indică traversarea unei delimitări sau a unui obstacol prin depășire sau escaladare) *Cei ce sar prespre gard.* CORESI, EV. 485. *I-au trecut prespre marea mohorită, în pustie.* PALIA (1581), 6/11. *Și-l tremiseră în Herson prespre marea Pontului.* MOXA, 377/23. *Orice feal de dobitoc vrînd să saie preste gard la vie . . . să nu aibă nice o pagubă cela cu gardul.* PRAV. 16. *Tu mă vei treace preste ziduri nalte.* DOSOFTEI, PS. 53/11. *O samă dintre dînșii . . . au sărit preste șanț.* NECULCE, L. 342. *Au fugit peste Dunăre.* R. POPESCU, CM I, 273. *Sărind calul peste o rîpă lungă Căzu călărețul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 206. *De abe au putut cu trupul ca să treacă peste Prut.* BELDIMAN, ap. GCR II, 245/40. *Slobozenia peste hotar a vitelor* (a. 1820). URICARIUL, IV, 217/21. *La 2 octomvrie am trecut peste ecuator, adică briul giumătății pămîntului.* AR (1830), 22^{1}/45. *Apucă drumul pe uscat preste Alpi.* CR (1846), 27^{1}/28. *Liftele străine . . . se retrăseseră peste Dunăre.* GHICA, S. 491. *Fala babei sărea iute peste pîrleaz.* CREANGĂ, P. 28. *Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai-nainte desagii.* SLAVICI, N. I, 7. *Odată sări ca o pisică . . . peste prag.* ISPIRESCU, L. 30. *Săreau peste poartă.* VLASIU, A. P. 18. *Trecui peste opustul înalt în care vuia cascada.* SADOVEANU, O. I, 125. *Cu o minciună boierească treci peste granița nemțească.* PANN, ap. GCR II, 373/7. *Cît trece cioara peste gard, copilul flămînzește.* ZANNE, P. II, 81. ◇ (Răsfrîngerea, revărsarea etc. dincolo de o limită) *Ceafa lată și dreaptă să răsfringea într-un val de carne unsuroasă peste gulerul strîns al mondirului.* DELAVRANCEA, S. 124. *Ape Revărsate peste maluri.* TOPÎRCEANU, B. 40. *Apele cresc. Au trecut peste maluri.* STANCU, D. 110. ◇ (Depășirea unui obstacol spațial se produce prin intermediul privirii sau al unui flux sonor) *Preste ziduri coperite Vedea mere aurite.* BĂRAC, A. 23/3. *Apoi bătrînul doctor să uită peste ochelari drept în ochii mei.* DELAVRANCEA, T. 242. *De unde sînteți, moșule? întrebă el căutînd cu blîndețe peste ochelari.* MIRONESCU, S. A. 32. *Glasul trompetelor bulgărești, ce ajungeau . . . peste apele Dunării albastre.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Privesc peste capul ei.* SEBASTIAN, T. 125. *Cînd priveam peste sat, încolo spre creasta dealurilor împădurite, mă năpădeau fel de fel de întrebări.* VLASIU, A. P. 7. *Moșnegii înfierbîntați începură a vorbi, peste masă, cu mine.* SADOVEANU, O. III, 480. *Privesc peste ulucă la vecin.* BENIUC, V. 84. *Din celălalt colț, un oltean tînăr, cu o mînă pusă în gips, striga peste paturi.* BARBU, P. 269. *Se uită nopți și zile Peste gardul viilor La jocul copiilor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 401.

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă extinderea, de obicei prin răspîndire continuă ori intermitentă, a unei realități, a unei stări etc. pe un cuprins spațial delimitat prin acest determinant) *Puseși giudeci prespre tot pămîntul.* PSALT. SCH. 143/17. *Fu foamete mare preste toată lumea.* MOXA, 359/4. *Îl făcură preste tot trupul tot rane.* MINEIUL (1776), 187^{r1}/18. *Răcnetele fioroasă Răsunau preste tot loc.* ASACHI, S. L. I, 69. *Caprele . . . se acațără peste tot locul.* ALECSANDRI, T. 613. *Ne acoperim peste tot c-un țol.* CREANGĂ, A. 128. *Cocoșii s-auzeau peste tot satul.* DELAVRANCEA, S. 51. *La ceasul acela, era peste tot închis.* BASSARABESCU, V. 46. *Azi inima mi-aș purta Peste toată țara mea.* BANUȘ, P. 236. □ *Zăpada s-a așternut peste întregul sat. Canicula s-a întins peste jumătate de țară. Nuferi albi înfloresc peste o treime din lac.* ◇ (Extinderea unei realități deasupra alteia se produce în mod mediat) *Nori grei se întindeau cu repeziciune peste tot orașul. Curcubeul se arcuia peste tot orizontul.* ◇ (Cuprinderea cu ajutorul privirii a unei întinderi spațiale) *Priveam peste tot în căutarea unui adăpost. Peste tot cîmpul nu vedeai o buruiană. Se putea vedea peste o bună parte a ținutului urma hărniciei oamenilor.* ✦ (Urmat de un determinant numeric, indică situarea dincolo de limita unei distanțe, precizată prin acest determinant) *Preste 20 de mile de aicea iaste părete de fier.* MINEIUL (1776), 137^{r1}/38. *Se duc vara după muncă departe, peste cinci-șase sate.* GALACTION, A. 415. □ *Peste 20 de kilometri încetează valabilitatea permisului. Peste 100 de metri vei întîlni un om.*

4. (Exprimă aplicarea, extinderea, răspîndirea etc. prin orientare dinamică înspre un reper) *Vărsînd lacrămi preste tine . . . te-au ascuns supt pămînt.* MINEIUL (1776), 116^{r2}/3. *Cerescule părinte . . . varsă binecuvintarea ta preste părinții mei.* DRĂGHICI, R. 89/11. *Preste un munte cade.* BĂRAC, A. 73/2. *Se povîrnește și cade peste dînsul leșinată.* CONACHI, P. 87. *Începe a turna la țărnă peste foc și-l înnădușă.* CREANGĂ, P. 132. *Lăsă să curgă sîngele său peste copil, care învie numai într-o clipă.* ISPIRESCU, L. 119. *Noaptea cade grea și rece peste inima bătrînă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 35. *Se lasă să pice drept peste căprior.* GÎRLEANU, N. 208. *Balzac aruncă un nor de cenușă peste alba lui statuă.* GALACTION, A. 143. *Cădeam minunat, cu chiote . . . peste grămezi de ouă pistruite.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *Căzuseră alți tovarăși peste leșurile lor țapene.* SADOVEANU, O. II, 95. *Frigul, care coboară atunci în văi, peste florile estivale, silește oamenii să-și îmbrace cojoacele.* BOGZA, C. O. 56. *Și peste pomi domol cădea A nopții tainică perdea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. *Femeia îi aruncase peste piept o haină veche.* V. ROM. ianuarie 1955, 117. *M-aplec înfrigurat peste țărînă Și caut rădăcinile ascunse.* BENIUC, V. 84. *Și peste frumusețea din noi doi Curg delicate razele de lună.* LABIȘ, P. 384. *Cad peste fruntea nopții Și-așa destule stele.* BRAD, T. 39. ◇ (Reperul spațial constituie obiectivul supus sau expus în mod forțat unei acțiuni directe și de obicei neașteptate) *După moartea mea ar urma pieirea familiei întregi, aducînd preste patria mea cetele cazacilor și ale tatarilor.* ASACHI, S. L. II, 21. *Românii . . . cad peste tabăra și bagajele turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 166. *Ce păcat că n-a năvălit, săptămîna asta, peste dumneata și învățatul dumitale de la București.* HOGAȘ, DR. I, 167. ✦ (Indică localizarea unei realități prin raportare la depășirea unei limite) *Drepții sîmt prespre ceriu, în mina lui Dumnedzău, iară păcătoșii sîmt dedesuptul pămîntului în iad.* VARLAAM, C. 285. *Preste pustii lăcuiesc thisaghetii.* HERODOT (1645), 246. *Cu perispomenile mîndriii slava și numele zburătoarelor preste ceriuri ridica.* CANTEMIR, IST. 98. *Dincolo, peste „Ripoasa", este „Valea-Răpiții", o vale mai adîncă decît „Valea-Seacă".* SLAVICI, N. I, 8. *Peste porți, mai dincolo de ele, stă palatul.* DELAVRANCEA, S. 246. *Peste valea Bahluiului ș-a Nicolinii, se ridică un alt șir de măguri.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 329. *De acolo de unde erau, se vedeau peste dealurile negre, în fund spre miazănoapte, Bucegii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 140. *În alte lumi, pe mări și*

peste munți. T septembrie 1962, 12. *Mere-oi colo peste vale, La cea mîndră ca ș-un soare?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 33. *Peste deal, peste Vișău, Ard două lumini de său.* FOLC. TRANSILV. I, 267. ◇ (Localizarea unei realități față în față cu alta prin raportare la depășirea unei distanțe directe și relativ mici care le separă; în construcția *peste drum) Un loc foarte mare pe Podul Mogoșoaiei, peste drum de Biserica Albă.* CR (1831), 140²/27. *Preste drum sta acolo un pitariu în ușă.* BĂRAC, T. 15/24. *Ne mutăm la un fierar peste drum.* CREANGĂ, A. 114. *Locuința lui Andrei . . . era peste drum de casele sale.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 187. *Băiețelul arhivarului de la judecătorie, care stetea peste drum.* GÎRLEANU, N. 157. *În dreptul judecătoriei care se află peste drum de o bisericuță veche catolică . . . se oprește.* REBREANU, I. 121. *Am ieșit colo, peste drum de noi.* MIRONESCU, S. A. 48. *Maică-sa . . . s-a dus peste drum la cucoana Frosa.* SADOVEANU, O. I, 667. *În fața stațiunii, peste drum, se afla o căsuță mică și pipernicită.* PREDA, M. 216. *Puiculiță, pui păun, Treci la badea peste drum.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 373.

II. (Exprimă încadrarea pe parcursul sau imediat după încheierea desfășurării unei unități temporale sau a unei circumstanțe privite durativ)

1. (Exprimă încadrarea unui fapt, a unui eveniment etc. nedeterminat ca durată, în cursul desfășurării unei perioade) *Luară Pavel prespre noapte.* COD. VOR. 56/15. *Preste noapte veniră nește creștini cu un dubas de-i încărcară pre toț.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6ᵛ/2. *Piste noapte au visat un vis.* NECULCE, L. 12. *Peste noapte . . . Pîrvul banul a fugit.* ANON. CANTAC., CM I, 115. *Lepădînd desagi și straie, fug peste noapte cum pot.* BELDIMAN, E. 58/10. *Peste noapte s-a făcut nevăzut.* NEGRUZZI, S. I, 87. *Peste noapte a și dat holera . . . și m-a frămîntat și m-a zgîrcit circel.* CREANGĂ, A. 15. *Încă dumineacă se vorbea, că peste săptămînă Toderică va peți pe Marta.* SLAVICI, N. I, 98. *Fata împăratului . . . s-a sculat peste noapte cam despre ziuă.* ISPIRESCU, L. 20. *Peste noapte . . . se duce la nuc, îl apucă bărbățește de trunchi, îl smulge cu rădăcini cu tot.* GÎRLEANU, N. 9. *Numai ce mă pomenesc cu ordin de la primărie, că, . . . îmi ridică peste noapte ghireta cu pompierii.* BRĂESCU, O. A. II, 198. *Zarzărul . . . înflorise peste noapte.* TEODOREANU, M. U. 16. *Un prietin din copilărie . . . venea descori peste an.* SADOVEANU, O. II, 601. *Peste noapte, fiind și obosit, avu un vis îngrozitor.* CĂLINESCU, S. 440. *Peste noapte s-ar putea să se schimbe vremea și să plouă.* STANCU, R. A. III, 30. ▭ *Am măcinat grîul cules peste vară.* ✦ (Indică posterioritatea scurgerii unei durate față de o unitate temporală determinată) *Într-o zi, peste care au trecut de atunci multe zile, am intrat în această casă.* GALACTION, A. 456. ▭ *A trecut multă vreme peste anul acela de tristă amintire.*

2. (Exprimă scurgerea unei durate definită ca înșirare de perioade identice) *Sub domnia lui Vlad Tepeș, românii au trecut peste vremuri grele. Nu ne putem plînge, am trecut și peste ani fericiți.* ✦ (Indică posterioritatea manifestării unei stări față de o perioadă scursă) *Bătrînul păstra peste ani o bătrînețe fermecătoare.* BARBU, P. 72. ▭ *A trecut peste vîrsta copilăriei.*

3. (Exprimă încadrarea durativă a unei acțiuni, a unei stări etc. pe întregul cuprins al unei perioade, uneori marcat printr-un determinant cantitativ) *Prespre tot anul fui lucrînd D*[om]*nului.* COD. VOR. 18/31. *Se spovedești de toate păcatele cc-au grășit prespre săptămină.* COD. TOD. 220. *Svîntul de dumenecă să postea preste toată săptămîna pînă iarăși dumeneca.* VARLAAM, C. 352. *Să aibă a-i plăti dajdia și toate greutățile cite-s prespre an.* PRAV. 5. *Mult greu au tras bejenarii preste iarnă.* NECULCE, L. 316. *Corbul în veci și seminția lui peste veci epitrop împărăției vulturului să fie.* CANTEMIR, IST. 182. *Faceți-vă socoteală . . . de ceea ce preste zi aț lucrat.* DRĂGHICI, R. 153/17. *Au pus peste noapte pază.* BĂRAC, A. 8/5. *Să asculte dascălul pe fiecare de tot ce a învățat peste săptămînă.* CREANGĂ, A. 3. *Le pregătiră o cămară . . . , în care să mîie peste noapte.* ISPIRESCU, L. 57. *Plugarul, rămas peste noapte în cîmp, doarme învelit cu niște saci.* GÎRLEANU, N. 209. *Asta pentru a evita rămînerea peste noapte a unei lămpi aprinse.* CĂLINESCU, E. O. I, 144. ✦ (Indică posterioritatea unui fapt, a unui eveniment etc. față de o limită temporală determinată cantitativ) *Prespre patruspărzece aii, eu iarăși merș la Ier*[u]*s*[a]*lim* (a. 1563). GCR I, *15/27. *Și o aștepta peste nește chil să moară.* CORESI, EV. 346. *De să va afla vreo comoară prespre acii 30 de ai, atunce să fie tot a celuia, ce au găsit.* PRAV. 82. *Preste mult ceas să pogorî cuconul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28ʳ/5. *Pespre puțină vreame să sfătuiră boiarii Rîmului să taie pre împăratul.* FL. D. (1680), 27ᵛ/15. *S-au și bolnăvit și preste cinci, șesă luni au murit.* NECULCE, L. 173. *Craiul . . . peste puțin și muri.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Peste 16 zile, la 30 martie, înconjorații nemaiputîndu-se împotrivi, se svătuiră a se preda cu condiții.* BĂLCESCU, M. V. 74. *Peste un ceas . . . ieși într-un fiacru.* NEGRUZZI, S. I, 23. *Peste cîteva minute trenul zboară-n spre Carpați.* CARAGIALE, O. II, 2. *Peste cîtva timp se va alina și va pierde gîndul de dragoste pentru păstor.* SLAVICI, N. I, 120. *Peste o săptămînă ne-am întîlnit în București la birt.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191. *Peste o clipă, se năpusti pe ulița satului.* GÎRLEANU, N. 38. *Tu vei muri . . . peste-o lună Sau peste zeci ani — indiferent.* TOPÎRCEANU, P. O. 145. *Peste o jumătate de oră . . . telefonul nostru va funcționa.* SEBASTIAN, T. 17. *S-or topi răcelile zăpezii . . . Și va fi nu peste mult aceasta.* BENIUC, V. 78. *Peste o săptămînă începem secerea.* PREDA, M. 202. *Peste puțin timp aveau să răsune aplauze.* S iulie 1960, 46. ◇ (Prelungirea unei durate prin suplimentare nedeterminată față de o limită temporală precizată) [Oștirile] *au ținut peste cinci ani* (a. 1774). GCR II, 102/11. *Cărticica aceasta să vide că au fost ascunsă . . . pristi două sute și trizăci de ani* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 321. *De-atunci au trecut ani peste douăzeci și cinci.* SADOVEANU, O. VIII, 499. ▭ *Ședința a durat peste două ore.* ◇ (În formule de repetiție care exprimă o acumulare apreciabilă de timp scurs) *Și au trecut ani peste ani.* SADOVEANU, O. I, 86. ▭ *Vor trece zile peste zile.*

4. (Exprimă perspectiva temporală durativă care constituie obiectivul încadrării unei acțiuni, a unei stări etc.) *Am făcut ceaste căzanie preaste tot anul ce se zic(e) dumeneacele atot anului* (a. 1644). GCR I, 111/8. ▭ *Să vă fie învățătură peste toată viața.* ✦ (Indică posterioritatea față de un moment viitor, considerat prin relativă apropiere de momentul vorbirii; în construcția *peste curînd) Va face o călătorie peste curînd.* CR (1848), 2³/19. *Nădăjduiesc să mă întorc peste curînd.* ISPIRESCU, L. 9.

III. (Exprimă suprapunerea prin extensiune, gîndită de vorbitor ca o modalitate de evaluare, directă sau prin context figurat, a raportului dintre doi termeni)

1. (Exprimă supraordonarea unei realități față de sfera, domeniul etc. asupra cărora își exercită o autoritate, de obicei ierarhică) *Acesta . . . e prespre toți despuitoriu și domn.* CORESI, EV. 90. *Fu dascal și mai mare prespre tipariu unde să tipăriia cărțile.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 78/4. *Să fie mai mare preste meșteri.* BIBLIA (1688), 65²/26. *Peste toți, cap într-acea Italie cu stăpînire iaste papa.* C. CANTACUZINO, CM I, 60. *Cu bună chiverniseală a mării-sale și acestea făcîndu-se, din dărăbanți, scutelnici, călărași și sărdari făcînd păște ei pă Caloian.* R. GRECEANU, CM II, 173. [Isus] *au împărățit preste păcat* (1700—1725). GCR II, 20/34. *Stăpînești preste toate făpturile.* MINEIUL (1776), 199ʳ¹/4. *Cu alți frați preste care era mai mare, fură dați spre încumplite munci* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 32. *Ea domnează-n vizunie Preste turme și păstori.* ASACHI, S. L. I, 169. *Eu cei a ta inimioară, preste care-mpărățisem.* CONACHI, P. 233. *Împăratul numi mai mare peste oștile sale în Ungaria pe comitele Mansfeld.* BĂLCESCU, M. V. 89. *Un rege barbar care domnea peste un popor viteaz.* GHICA, S. 164. *Peste unde și-n țărie întunerecul domnește.* ALEXANDRESCU, O. I, 73.

Peste cîte mii de valuri stăpînirea la străbate. EMINESCU, O. I, 130. *Se făcuse stăpînă peste toți stăpînii din casă.* SLAVICI, N. I, 80. *Tu-i ești tată și ai dreptul peste fiul meu ca mine.* COȘBUC, P. I, 120. *Și peste toate o să fie, de acuma, dînsul·rege.* BASSARABESCU, V. 135. *Cornelia, care guvernează peste noi toți, era cam șifonată.* CĂLINESCU, S. 76. *L-a lăsat vechil peste partea ei de moșie.* STANCU, R. A. I, 43. □ *Care e mai mare peste voi?* ◇ (Declanșarea unei circumstanțe, de obicei defavorabilă, asupra unei ființe sau a unui obiect) *Nu înceteză . . . a plînge relele ce el a adus peste țeară.* ODOBESCU, S. I, 297. *Se miera și el singur ce dăduse peste dînsul.* CREANGĂ, P. 136. *Vezi cum vine . . . , peste om năpastea?* COȘBUC, P. I, 248. *Poate să dea și peste el un noroc ca și peste tatăl Elenuții!* AGÎRBICEANU, A. 46. *De ce pînă acuma n-a mai venit nici o boală peste sat?* GÎRLEANU, N. 35. *Vor veni peste mine și alte infidelități și alte turpitudini.* GALACTION, O. A. I, 105. *Toate știrile rele despre Otilia se adunaseră peste capul lui.* CĂLINESCU, E. O. I, 160. *Orczul răsărise, scăpase de primejdia să mai dea vreun frig peste el.* V. ROM. septembrie 1962, 22. ✦ (Indică superioritatea unei ființe sau a unui obiect asupra altora, prin depășire în importanță, în valoare etc.) *Domnul nostru e prespre toți dumnedzeei.* PSALT. HUR. 114^{v}/20. *Ficcare crede în vreo lege Care o socotește preste toate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 232. □ *El este cu mult peste ceilalți.* ◇ (Sfidarea cuiva prin ignorare, nepăsare etc.) *Trecea peste toți, nu cunoștea pre nime avînd trecere și cinste de la Antonie Vodă.* NECULCE, L. 65. *Am jurat că peste dinșii să trec falnic fără păs.* EMINESCU, O. I, 147. ◇ (Desconsiderarea cuiva prin dezinteres sau dispreț; în construcția *a privi peste umăr) Revista . . . privește peste umăr la activitatea culturală de masă.* SCÎNTEIA, 1973, nr. 9 426. ◇ (Persiflarea adresată cuiva; în construcția *a lua peste picior) Ne iau oamenii tot peste picior.* CREANGĂ, A. 128.

2. (Exprimă desfășurarea unor situații, de obicei nefavorabile) *Și făcîndu-și roată gîndul peste cîte-a fost trăit.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 52. □ *Vor trece peste grcutăți mari.* ✦ (Indică încălcarea unei norme, a unei dispoziții, a unei hotărîri, a unei recomandări etc.) *Și tu ședzi de giudeci după leage: și prespre leage treci că gici se me bată.* COD. VOR. 46/25. *De vezi că domnesc preste leage lovcașle-mă.* MOXA, 361/9. *Nu să cade să se mire de aceastea nice să caute spre mulțimea păcatelor de vor și prespre fire.* PRAV. GOV. 20^{v}/6. *Aceastea toate le facem preste dzisa lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 260. *Ș-au gonit femeaea cea cu leage ș-au luat pre alta preste leage.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119^{v}/29. *Și nemică peste voia lui nu făcea.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 147/20. *Turcii* [n-au primit] *să facă ceva peste porunca lor.* R. POPESCU, CM I, 293. *Să nu cumva alții să umble să dea bani, să ia domnia și să fie boiarilor țării peste voie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 350/18. *Nime să nu cuteză a face într-alt chip peste cartea domniei mele* (a. 1784). URICARIUL, V, 430/2. *Au îndrăznit să calce peste voința părinților săi.* DRĂGHICI, R. 30/17. *Să pornească preste voia părintească.* BĂRAC, A. 15/4. *Peste obiceiul său, porunci muzicanților odăiei sale să zică un cîntic.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Fata cu feciorul se înțeleg ca să fugă peste voința părinților.* MARIAN, NU. 151. ◇ (Nerespectarea unei ordini dinainte stabilite; în construcția *peste rînd) Fiind într-o stare gravă, medicul a primit-o peste rînd.*

3. (Exprimă o totalizare; în construcția *peste tot) I-au mai dat alte cinci mii de galbeni de aur carii s-au făcut preste tot doaodzăci de mii de galbeni de aur.* NECULCE, L. 19. *Iată somele cheltuielei . . . : războiul ce s-au început la 1688 pentru urmarea în tron: 900 000 000, 1 562 500 000, . . . peste tot 50 900 000 000.* AR (1829), 56^{2}/37. *Hanul caritașilor ce are în față patru prăvălii, peste tot zece odăi, afară de deosibite cuhnii, grajdiu și șopron ce are în curte.* CR (1831), 356^{2}/37. *Peste tot cinci sute de oau[ă] imi scot.* PANN, ap. GCR II, 360/23. ◇ (În formule de repetiție care exprimă aglomerarea, îngrămădirea etc.) [Lăcustele] *unde cădea la mas, ca albinele de gros dzăcea, nice cădea stol preste stol, ce trecea stol de stol.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/32. *Le strguia . . . trimițînd iscoade peste iscoade.* R. POPESCU, CM I, 565. *Am pus ostenceli peste osteneli într-o toate.* ANTIM, P. XXV. *Și-i supun a plăti dobînzi peste dobînzi* (a. 1802). URICARIUL, I, 301/31. *Întrebare peste întrebare li se face.* CREANGĂ, A. 142. *Împăratul trimise soli peste soli la doamna Chiralina.* ISPIRESCU, L. 113. *S-amestecă, s-aruncă popor peste popor!* COȘBUC, P. I, 158. [La Ierusalim] *biserici peste biserici, cruci peste cruci, pustnici peste pustnici.* DELAVRANCEA, O. II, 317. *În prăvălie înghesuială, — cereri peste cereri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 149. *În sufletul meu fierbeau întrebări peste întrebări.* SADOVEANU, O. I, 136. *Cei doi străbătură saloane peste saloane.* CĂLINESCU, S. 438. *Cărți peste cărți . . . răsfoiam cu degete subțiri.* LABIȘ, P. 137. *Pe-acești bani și-au cumpărat moșii peste moșii.* SBIERA, P. 245. ◇ (Aglomerarea dezordonată a unor realități; în construcția *claie peste grămadă) Trei trăsuri . . . se rostogolesc fără încetare din deal în vale și înapoi, cărînd ofițeri claie peste grămadă, în picioare, cu săbiile în afară, cu mîinile în sus.* BRĂESCU, O. A. I, 40. ✦ (Urmat de un determinant cantitativ, indică depășirea limitei exprimate de acesta) *Au mulțămit foarte că au strîns peste cît nădăjduia.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 185/37. *Peste 400 uciși și prinși, nesocotindu-se numărul cel mare al răniților, ce i-au cărat dușmanul.* AR (1829), 56^{1}/1. *Au răsădit peste două mii crengi de răchită.* DRĂGHICI, R. 164/20. *Au aruncat jos preste o sută de cizme.* BĂRAC, T. 18/13. *500 legi și peste 5 000 ordonanțe.* CR (1848), 2^{3}/39. *În toată țara sînt peste trei mii de oameni de drept, avocați, magistrați.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 224. *Peste o mie de bolnavi zăceau în camere.* MIRONESCU, S. A. 122. *Avcau turme de patru, cinci, șase, șapte mii de oi și peste.* MOROIANU, S. 24. *Colectivul . . . a produs peste 250 site de cernut.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 886. *În mijlocul ogrăzii vaste . . . stau aliniate peste 70 de tractoare.* BARBU, Z. 110. *Nu e ușor lucru, . . . să organizezi munca celor peste 1 000 de oameni.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 71. □ *Peste un sfert din materiul a fost redactat.* ◇ (Depășirea unei limite prin adaos) *Ca eu ticălosul pespe blagoslovcnia . . . sfinției tale să dobîndesc ertare* (a. 1652). BV I, 193. *Preste toate au făcut un lucru de ne-am tot înspăimat de minune.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124^{v}/14. *Mai peste toate acestea, scriind boiarii de la Poartă că cere veziriul huzmet . . . ; toți boiarii împreună cu domnul au rămas încremeniți.* R. GRECEANU, CM II, 176. *Scos-au hîrtii grele în țară . . . peste alte dări multe.* MUSTE, LET. III, 22/22. *Făgăduim preste aceasta că lui Ștefan Vodă și frate-său . . . le vom fi de sfat.* ȘINCAI, HR. II, 139/22. *Peste acești ciocănași mai sînt și alții, neputincioși de bătrînețe și beleșuguri* (a. 1837). DOC. EC. 678. *Și peste acestea toate încă spre îndeplinire, Se cere pricteșugul cu credință și iubire.* CONACHI, P. 81. *Peste bucuria ei, aceasta cădea de minune.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 311. *Peste tot ce-i dase timpul său și exemplul înaintașilor recenți, Delavrancea rămîne el-însuși prin mai multe însușiri ale imaginației sale și printr-o seamă de procedee ale realismului.* VIANU, A. P. 175. ◇ (Depășirea unei cantități prestabilite prin suplimentare) *Furnaliștii hunedoreni au produs peste plan, de la începutul anului, 25 000 tone de fontă.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589. □ *Am realizat 25 % peste normă.* ◇ (Depășirea excesivă a unei limite) *Spre toate gloatele de multe ori muncind ei, nevoia-i se hulească prespre măsură înrăjbiia ei.* COD. VOR. 76/19. *Se minuna, că prespre fire și cu multă minune sînt aceastea carele-s de la Dumnezeu.* CORESI, EV. 332. *Slava ce va să se arate între noi . . . covîrșește prespre măsură cu mărirea cea de veci.* VARLAAM, C. 184. *De aceasta s-au cutremurat Antonie preste samă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16^{r}/3. *Era încărcați peste putință la somă.* NECULCE, L. 197. *Avea o lăcomie mare peste măsură.* R. POPESCU, CM I, 484. *Tătarii . . . au robit multe suflete peste samă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 133/29. *Te-am ales a fi îndreptătoriu cuvîntului păste fire* (sfîrșitul sec. XVIII). CAT. MAN. II, 7. *După a sa slobodă volnicie Încarcă carul preste măsură.*

BUDAI-DELEANU, Ț. 379. *Poate că i-am însărcinat peste puteri cu slujba casei* (a. 1822). URICARIUL, XI, 354/15. *Eram cu totul amețit și preste fire uimit.* GORJAN, H. IV, 192/33. *Cruzimile turcilor trecuseră peste măsură.* BĂLCESCU, M. V. 47. *Te iubesc peste fire Și tu nu-mi dai crezămînt.* PANN, E. IV, 147/12. *Este peste putință a se adopta un sistem exclusiv.* GHICA, S. 207. *Se vede că nu ți-o fost drag ... peste măsură.* ALECSANDRI, T. 573. *Mi-a fost peste putință s-o întîlnesc singură.* BOLINTINEANU, O. 431. *Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Era peste poate să viu; am avut luni și marți pe nenea Iancu.* CARAGIALE, O. VII, 83. *Ca să trecem prin pădure e peste poate.* ISPIRESCU, L. 6. *Era peste putință ca el să nu le fi știut toate.* SLAVICI, O. II, 201. *Gerul e peste fire, crapă pietrile.* DELAVRANCEA, S. 33. *Înfuriat deodată peste măsură, ridică pumnul.* REBREANU, I. 89. *Ai simțit, poate, ca lupta va fi peste puterile tale de rezistență.* GALACTION, A. 389. *Guvernul trecuse cu păsuirile peste orice limită.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *E peste puterile mele atîta suferință.* CAMIL PETRESCU, U. N. 340. *De ce să mă tulbur peste sămă?* SADOVEANU, O. VII, 292. *Risul peste fire aduce plins.* ZANNE, P. II, 699. □ *A fost peste așteptări.*

4. (Exprimă confruntarea pe neașteptate cu un obiectiv întîlnit accidental; în construcția *a da peste cineva* sau *ceva) Mergînd pre pîrău în jos, au dat priste niște păscari.* URECHE, L. 144. *Niște păstori ... au dat peste o fiară, ce-i zic ei buor.* C. CANTACUZINO, CM I, 51. *Căutînd în toate părțile, au dat peste mort* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 254/38. *Spuneți celui ce v-au trimis, ca să se ferească să nu dau peste el.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Cînd vei da peste stoluri de grauri împușcă ... cît vei putea mai mulți.* ODOBESCU, S. III, 32. *Nu vedea nemica; da chior peste ce apuca.* CREANGĂ, P. 143. *Avem să dăm peste o primejdie mare.* ISPIRESCU, L. 6. *A dat peste un stol de potîrnichi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 127. *Strînse pulpele și porni surul să deie peste moșneag.* GÎRLEANU, N. 16. *A avut norocul să dea tot peste oameni buni de plată.* BASSARABESCU, V. 95. *Orbecăiește ... pînă cînd o da peste un sergent sanchiu.* GALACTION, A. 243. *Am dat peste un adevărat studiu după natură.* SADOVEANU, O. I, 446. *Dăm peste o femeie rezemată de zid.* STANCU, R. Ț. I, 20. *Hei, pune frîna, nu vezi că dai peste oameni?* T martie 1962, 15. ◇ (Intervenția inopinată asupra unui obiectiv) *Mă duc peste ei și le fac o inspecție. A dat buzna peste noi să ne surprindă asupra faptului. A intrat peste mine în casă ca să-mi ceară socoteală.* ✦ (Indică imixtiunea potrivnică în drepturile, în interesele, în atribuțiile etc. cuiva) *Zise Domnul, cine nu e cu mine, prespre* (i m p o t r i v a B 1938) *mine e.* CORESI, TETR. 26. *Venise pîră prespre el.* id. L. 394/1. *Și nimenile să nu să mai amestece prespre cartea domniei meale* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 113/12. *Să nu se amestece peste testamentul nostru* (a. 1731). URICARIUL, II, 31/20. *Să nu aibă nimenea a să scula peste vînzătura mea, asupra dumisale* (a. 1740). URICARIUL, XXIV, 442. □ *Ce te bagi peste treburile mele?*

— Și: (învechit și regional) **păstă, păste, píste, prísti,** (învechit) **péstre** (PSALT. 10), **péspe, péspre, préspre, préstă, préste, príste,** (regional) **péstă** (ALR I 300/223, 856, ALR SN V h 1 410/833, ib. VI h 1 837/836), **pește** (A II 6), **pâște** (ALR II 4 381/260), **písta** (ALR SN VI h 1 819/95, A III 16), **pístă** (VASILIU, C. 205, ALR I 300/840, 344/200, 223, 229, ALR SN VI h 1 819, 1 837), **pișe** (ALR II/I MN 115, 3 774/520, ALR SN VI h 1 819,1 837), **pîstă** (ALR I 300/103, 283, 305, 1 331/1), **prăstă** (ALR SN V h 1 367/76) prep.

— **Pre** + **spre** (prin disimilări succesive).

PESTEÁLĂ s. f. (Învechit) Întîrziere, zăbavă. *Nece o pesteală nu-l feci.* COD. VOR. 70/11. *Adune-se ei acicea derept pesteala nece una să nu facă.* CORESI, L. 123/8. *Să nu se teamă de pesteală că-i buru cinstitoriul* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 79/7. ◇ L o c. a d v. **Fără (de) pesteală** = imediat, neîntîrziat, numaidecît, îndată. *Fără pesteală se sculă cel nume și cu năravi de leu.* MOXA, 383/29. *Și vin, Doamne, fără de pesteală.* DOSOFTEI, PS. 229/6. *Dacă aveți a face o rînduială, Faceț-o îndată, fără pestală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 388.

— Pl.: (rar) *pestele.* — Și: **pestálă** s. f.

— **Pesti**[1] + suf. *-eală.*

PESTÉLCĂ[1] s. f. **1.** (Popular) Șorț de pînză sau de postav pe care-l pun femeile peste rochie și care, uneori, se poartă și de către bărbați; s p e c. fota dinainte; p. g e n e r. fotă; (regional) presteleancă. *Fieștecare ... vra să-și schimbe bernivicii pe un pantalon, peste ica pe o păreche mănuși.* RUSSO, S. 6. *Avea la piept o pestelcă albă cu semnul crucii roșii.* GANE, N. II, 115. *Nu mai fineau de ele nici vîlnic, nici pestelcă.* DELAVRANCEA, S. 58. *Ecaterina ... își acopere fața cu pestelca.* CONTEMPORANUL, II, 283. *Ștergîndu-și mîinile de pestelcă, alergă bucuroasă înaintea mă-sii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 51. *Casandra scoate de subt pestelcă o hîrtie.* DUNĂREANU, CH. 106. *Tot din pînza flanelelor se fac și pestelcele sau șorțurile.* PAMFILE, I. C. 289. *Umbla mereu în lada ei de zestre, scoțînd cîte o basma, cînd o pestelcă frumoasă.* BUJOR, S. 132. *Zeama roșie îi picura de pe barbă pe pestelcă și de pe pestelcă pe pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 163. *Femeia își șterse lacrimile cu poalele pestelcei.* C. PETRESCU, Î. II, 175. *Cîte o slujnicuță a domnului „cutare" răsărea în fața porții cu oala sub pestelcă.* BRĂESCU, O. A. I, 94. *Zării un doctor țapăn ... și după dînsul un șirag de oameni drepți cu pestelci albe.* SADOVEANU, O. II, 116. *Femeie ... cu largă fustă încrețită și pestelcă.* id. ib. IX, 295. *Femeia hangiului, în pestelcă și cămașă albă, ... alergă bucuroasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 329. *Își vîri sub pestelcă mîinile umezite.* V. ROM. februarie 1955, 144, cf. H II 118, 132, 214, 244, 245, 255, III 19, 141, V 98, 112, 390, VII 445, 477, IX 29, 124, XIV 351, 430. *Să-mi fac rochia roșioară Și polcuța gălbioară Și pestelca foc și pară.* ȘEZ. II, 7. *Fetele purta pistelci dinainte și dinapoi.* GRAIUL, I, 204. *Azi o să-mi iau prestelcile la horă.* BOCEANU, GL, cf., COMAN, GL., ALR II 3 323/682, 3 352/848, ALRM SN I h 358, ALR SN IV h 1 180, A V 15, VI 26, IX 1.

2. (Mold. și prin Bucov.) Parte a batozei pe unde ies paiele la treierat. Cf. CV 1950, nr. 5, 32, LEXIC REG. 62, II, 96, GLOSAR REG.

3. (Nav.) Bucată de pînză triunghiulară prinsă cu o latură de vergă, care servește la păstrarea la adăpost a burții velei, cînd aceasta este strînsă. Cf. LTR[2].

— Pl.: *pestelci* și (rar) *pestelce.* — Și: (învechit) **prestércă** (CIHAC, II, 296), **prostélcă** (id. ib., SCRIBAN, D.), **prostércă** (CIHAC, II, 296), (regional) **pastélcă** (COMAN, GL.), **pistélcă, prestélcă** s. f.

— Din bg. **престилка.**

PESTÉLCĂ[2] s. f. (Prin sudul Mold.) Numele unui pește nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 184.

— Pl.: *pestelci.*

— Cf. c h e ș t e a l c ă.

PESTELCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p e s t e l c ă[1] **(1).** *Se ducea în grădiniță și-l chema la parmaclic de-i umplea pestelcuța cu bucăți de zahăr.* GÎRLEANU, N. 159, cf. SFC V, 192.

— Pl.: *pestelcuțe.*

— **Pestelcă**[1] + suf. *-uță.*

PESTEMÁLĂ s. f. v. **peștimau.**

PESTEMÁN s. n. v. **peștíman.**

PESTERNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PESTERNÁP s. m. v. **păstîrnap.**

PESTÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Învechit și regional) A rămîne, a zăbovi (într-un loc); a întîrzia (un timp); t r a n z. (folosit și a b s o l.) a amîna. *Giudecă Pavel*

se treacă întru Efes cum să nu fie lui a pesti (a să zăbăvi N. TEST. 1648, să nu se facă lui zăbavă de vreme BIBLIA 1688) *întru Asia.* COD. VOR. 18/20, cf. 172/5. *Agiutorul mieu și izbăvitorul mieu ești tu; Doamne, nu amăna (pesti* CC[2], HD). PSALT. 136, cf. 78. *Întru inima lui pesti-va Domnul mieu a veni.* TETRAEV. (1574), 244. *Carei ați pestit pînă la al noaole ceas, apropiați-vă.* CORESI, EV. 117, cf. 335, 510. *Văzu nărodul cum Moisi pesti în munte.* PALIA (1581), ap. CCR 75/31, cf. COD. TOD. 193. *Macar numai trei dzile ce veri pesti în iad, fiul mieu, iară mie-m pare vreame de ai mulți.* VARLAAM, C. 87, cf. 65, 462. *Ionii mult nu pestiră, ce veniră cu vasă multe.* HERODOT (1645), 308, cf. N. TEST. (1648), 32[v]/14. *Socotești că eu din ciinia mea și din fără de omenia mea pestesc și întîrziez mărici tale de nu plătesc* (a. 1657). IORGA, C. I. II, 244. *Nemic să nu să spaie, pentru căci au pestit de s-au întîrziat* (a. 1661). GCR I, 180/22. *Nu pesti vreme multă și strălumină pravoslavia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 101[v]/8, cf. octombrie 48[v]/26. *Cînd mîna ne dă, macar cevaș răul a face nu pestim.* CANTEMIR, IST. 364, cf. id. HR. 98, DM. *Nici slugi multe nu țineau . . . și apoi nici slugile nu . . . pesteau la el.* CĂTANĂ, P. B. III, 82. ◇ Expr. (Regional) **Cît pestește apa pe streașină** (sau **în ciur**) = (foarte) puțin timp. *Cît pestește apa pe streașină și cît pestește apa în ciur, atîta să pestească băiatul sau fata.* MARIAN. NA. 37.

2. (Învechit) A stărui, a persista. *Că de greșaște omul, nu-i vine luiș aciiaș foamea, ce cînd pesteaște întru păcate și răsipeaște toată avuțiia.* CORESI, EV. 26. ✦ A se strădui, a depune eforturi (mari). *Cînd pesteaște și face tîrg bun și se întoarce cu dobîndă . . ., nu-ș mai aduce aminte de cea grijă.* CORESI, EV. 78.

3. (Ban.) A suferi, a răbda, a suporta. Cf. DM. *N-o mai putut pesti.* L. COSTIN, GR. BĂN. 156. *Nu pot pesti de frig.* Com. din ORAVIȚA.

4. (Regional; despre timp) A trece, a se scurge. Cf. DM. *După ce a pus banii la bancă nu pestește (trec) 2 săptămîni și cade baba la pat.* I. CR. III, 87.

5. (Prin sud-estul Mold.; despre găini) A face o pauză în ouat, a întrerupe pentru un timp ouatul. *Găina pestește.* SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *pestesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. peste.

PESTÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional; despre boli; complementul indică oameni) A apuca, a cuprinde, a prinde. *M-a pestit boala.* PAMFILE, J. II, 159.

— Prez. ind.: *pestesc.*

— Etimologia necunoscută.

PESTIFÉR, -Ă adj. **1.** (Livresc; despre emanații, agenți patogeni etc.) Pestilențial **(1).** *Locul unde au zăcut vitele să cuvine a să curăți cu niscaiva mijloace prin carile să omoară miasma pestiferă.* AR (1829), 11[2]/26. *O putoare pestiferă sau omoritoare.* ib. 12[1]/1, cf. ARISTIA, PLUT., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Aer pestifer.* SCRIBAN, D., cf. DN[2]. ◇ Fig. *Chinoviile . . . convertite în laboratorii ale infernului din care transpiră acel abur peslifer ce învenineză societatea.* FILIMON, O. I, 313.

2. (Învechit, rar; despre miros) Pestilențial **(3).** *Neglijasem miasmele pestifere produse de cînepa topită în lac.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 171.

— Pl.: *pestiferi, -e.*

— Din fr. **pestifère.**

PESTIFERÁT, -Ă adj. (Livresc; despre oameni, regiuni etc.) Contaminat de pestă; ciumat. *Țară pestiferală.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN[2]. ◇ (Substantivat) *Pus la carantină ca un pestiferat, căpitanul Mocanu Alfons . . . lucra singur în regiment.* BRĂESCU, O. A. I, 143.

— Pl.: *pestiferați, -te.*

— Din fr. **pestiféré.**

PESTILÉNT, -Ă adj. (În dicționare) **1.** Pestilențial **(1).** Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., CADE, DM, DN[2].

2. Pestilențial **(2).** *Febră pestilentă.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Friguri pestilente.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN[2].

3. Fig. Primejdios, corupător. Cf. CADE, DM, DN[2].

— Pl.: *pestilenți, -te.* — Și: (învechit) **pestilínt, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **pestilent.**

PESTILENTIFÉR, -Ă adj. (Învechit, rar) Pestilențial **(1).** *Miasmele pestilentifere din bălțile ce se află în partea de jos a județului.* I. IONESCU, P. 177.

— Pl.: *pestilentiferi, -e.*

— Din **pestilență,** după modelul cuvintelor formate cu *-fer.*

PESTILÉNȚ subst. (Bot.; germanism învechit) Cucuruz *(Petasites albus). Rădăcină de pestilenț.* CALENDARIU (1814), 183/2.

— Pl.: ?

— Din germ. **Pestilenz**[wurtz].

PESTILÉNȚĂ s. f. (Rar) **1.** Boală contagioasă, molimă; spec. ciumă. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Fantasma pestilenței intra cu nori calzi și galbeni și împrăștia pe cetățeni din piețe.* F. (1867), 370, cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2].

2. Fig. Învățătură dăunătoare. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DN[2].

— Pl.: *pestilențe.* — Și: (învechit) **pestilénție** (STAMATI, D.), **pestilínță** (PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din fr. **pestilence,** germ. **Pestilenz.**

PESTILENȚIÁL, -Ă adj. **1.** (Despre emanații, agenți patogeni etc.) Care răspîndește ciumă; p. gener. contagios, molipsitor; (livresc) pestifer **(1),** mefitic, (în dicționare) pestilent **(1),** (învechit, rar) pestilentifer. *Loc infectos, umplut cu esalațiuni pestilențiale (mirosuri molipsitoare).* BARASCH, M. II, 133/9, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Emanațiuni pestilențiale.* CADE, cf. DM, DN[2].

2. (Despre boli, simptome, epidemii etc.) Care ține de ciumă sau de o altă boală molipsitoare, care are caracteristicile ciumei sau ale altei boli molipsitoare, care este provocat de ciumă sau de altă boală molipsitoare, de ciumă; (în dicționare) pestilent **(2).** *Din neîngroparea cadavrilor, se născu în tabera turcească epidemie pestilențială.* CALENDAR (1855), 127/4. *În orașul Isnahau . . . domnea mai-nainte niște boale pestilențiale, niște friguri periculoase.* BARASCH, M. III, 200/21, cf. DM, DN[2].

3. (Despre mirosuri) Urît, infect, scîrbos, dezgustător, nesuferit, (învechit, rar) pestifer **(2);** p. ext. (despre unele lucruri) care răspîndește un astfel de miros. Cf. ANGHEL, PR. 31. *Aci nu se aerisește niciodată . . . ? E un miros pestilențial.* CAMIL PETRESCU, T. I, 268. *Natura întreagă se răzvrătea parcă . . ., împrăștiind mirosuri pestilențiale.* BRĂESCU, O. A. II, 142. *La anume adieri ale vîntului, venea un miros pestilențial.* CĂLINESCU, S. 376. *Din maldăre enorme de piei puse la sare, se scurgeau cele mai pestilențiale zemuri.* BOGZA, A. Î. 99. *Girla galbenă și aproape secată, ce-și scurgea apa groasă, tulbure . . ., cu mirosurile ei putrede și pestilențiale.* V. ROM. iunie 1954, 67, cf. DM, DN[2]. (Fig.) *Proiecte cicălitoare, alături de îngrămădirea pestilențială a iluziilor.* KLOPȘTOCK, F. 330. *Format din cloaca pestilențială a moravurilor de atunci, era robul cîtorva adevăruri elementare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 356. *După o serie de aventuri pestilențiale, am ajuns în preajma primelor locuințe omenești.* BOGZA, A. Î. 223. ◇ (Adverbial) *În salon . . . mirosea, ca și curtea, pestilențial.* CĂLINESCU, S. 377.

— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *pestilențiali, -e.*

— Din fr. **pestilentiel,** germ. **pestilenzial.**

PESTILENȚIALIZÁ vb. I. Refl. (Neobișnuit; despre aer) A deveni pestilențial **(3)**. *În tavernă pestilențializîndu-se undele de aer, sufocînd și sufletul și amintirea, am plecat.* KLOPȘTOCK, F. 247.
— Pronunțat: *-ți-a-*. — Prez. ind. pers. 3: *pestilențializează*.
— **Pestilențial** + suf. *-iza*.

PESTILÉNȚIE s. f. v. **pestilență**.

PESTILÍNT, -Ă adj. v. **pestilent**.

PESTILÍNȚĂ s. f. v. **pestilență**.

PESTIMÁN s. n. v. **peștiman**.

PESTÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a pesti[1] **(1)**; întîrziere, zăbavă. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 296, DDRF.
— V. **pesti[1]**.

PESTÍT[1] s. n. (Învechit, rar) Durere, suferință, necaz, chin. *Adevără voao pestilul vostru și plinsul vostru.* CORESI, L. 363/15.
— V. **pesti[1]**.

PESTÍT[2], -Ă adj. (Învechit) **1.** Care rămîne, care zăbovește; care întîrzie; care aminâ. Cf. pesti[1] **(1)**. *Tot omul să fie ager întru ascultare și pestil a grăi, pestil spre mînie.* N. TEST. (1648), 176[v]/26, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. ◆ (Adverbial) Tîrziu, cu întîrziere. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
2. (Învechit, rar) Mult **(1)**. *Pre Ion Vodă l-au tremis la Țarigrad unde-și s-au săvîrșit și viața nu pestiți ani.* M. COSTIN, O. 119.
— Pl.: *pestiți, -te*.
— V. **pesti[1]**.

PESTITÓR,-OÁRE adj. (Învechit) Care pestește[1]. *S-au văzut... Și lenea că-i pestitoare năravurilor deprinse.* CONACHI, P. 283, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pestitori, -oare*.
— **Pesti[1]** + suf. *-itor*.

PESTITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Durere, suferință, necaz, chin. *Noi pentru aceaia am stîjit al vostru obraz a-l vedea cu multă pestitură.* CORESI, L. 475/16.
— Pl.: *pestituri*.
— **Pesti[1]** + suf. *-ură*.

PESTÓL s. n. v. **pistol[1]**.

PESTÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care provoacă ciumă, de ciumă; (rar) ciumos. *Virusul pestos introdus în corp odată cu vaccinarea se elimină obișnuit în 3—4 săptămîni.* ENC. VET. 648.
— Pl.: *pestoși, -oase*.
— **Pestă** + suf. *-os*.

PÉSTRĂ subst. (Regional) **1.** S. f. Doică (Sanislău-Carei). Cf. LEXIC REG. 9.
2. S. m. și f. Susținător, tutore (al cuiva) (Someș Guruslău-Zălau). Cf. MAT. DIALECT. I, 214. *Gheorghe îi pestră la copil.* ib. ◇ Loc. vb. **A ține în pestre** (pe cineva) = a întreține, a susține (pe cineva). Cf. ib.
— Pl.: *pestre*. — Și: **péstre** subst.
— Din magh. **pesztra**.

PÉSTRE[1] prep. v. **peste**.

PÉSTRE[2] subst. v. **pestră**.

PESTREÁLĂ s. f. v. **pistreală**.

PESTRÉCE vb. III v. **petrece**.

PESTRECÚT, -Ă adj. v. **petrecut[2]**.

PESTRÉF s. n. (Învechit) Preludiu, uvertură (în muzica turcească). *Au zis domnului ca să poroncească lui mehterbaș ca să zică un pestref.* GHEORGACHI, LET. III, 327/12. *Deprinzindu-li-să auzul cu taxîmurile și pestrefurile turcești, ... se îngrețoșază și nu voiesc să le asculte* (a. 1823). BV III, 421. *Dezmierdă cu ... pesrefuri pe Gavanazoglu.* GHICA, în ZEITSCHRIFT, XIX, 390, cf. DDRF, ȘIO II[2], 95, ALEXI, W. *Boierul auzea muzica pestrefurilor turcești.* IORGA, L. I, 7. *Cînta la masă sau la petreceri pestrefuri.* id. ib. 34.
— Pl.: *pestrefuri*. — Și: **pesréf** s. n.
— Din ngr. **πεσρέφι**.

PESTREGÁLĂ s. f. v. **prăstăvală**.

PESTREGALÍ vb. IV v. **prăstăvăli**.

PESTRENÁC s. m. v. **păstîrnac**.

PESTRÍC adj. (Regional) Pestriț **(1)**. (Substantivat) *Mic pestric Se suie pe moc mondoc, Dar moc mondoc Nu se suie pe mic pestric* (Coțofana și porcul). GOROVEI, C. 110, cf. PASCU, C. 22.
— Derivat regresiv de la **pestricuț**.

PESTRICÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Pestriț **(1)**. *Guși avea pestricate și foale Însă cu aripi și solzuri pe spate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 208. *Și să păru ca cînd oarecine — Nu știu alb, negru sau pestricat, Apropiindu-să către mine.* id. ib. 314, cf. 440, DM.
— Pl.: *pestricați, -te*.
— De la **pestric**.

PESTRICÉL, -EÁ adj. (Regional) Pestricior. *Linge vidra puișorii, Dă frumușei, Dă pistricei.* ȘEZ. IV, 192, cf. GR. S. VI, 120. *Am o ulcea pestricea, Cînlă un cocoșel în ea* (Biserica). GOROVEI, C. 24.
— Pl.: *pestricei, -ele*. — Și: **pistricél, -eá** adj.
— **Pestric** + suf. *-el*.

PESTRICIÓR, -OÁRĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui pestriț **(1)**; (regional) pestricel, pestricuț, pestriluș, pestrior, pestrișor. Cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM. *Mierla-și are frățior Tot pe sturzul pestricior.* TEODORESCU, P. P. 283. *Năfrămuțe pestricioare, Ciobotele gălbioare.* MARIAN, NU. 334, cf. id. O. II, 350. *Păsăruică pestricioară, Zboară la badea la moară.* HODOȘ, P. P. 89. *Păsărică pestricioară, Sai din piatră-n petrișoară.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 53. *Jos la case pestricioare ... Frumoasă masă e-ntinsă.* MATEESCU, B. 35. *Cu gulerul pistricior, De-mi vine leșin să mor.* CIAUȘANU, V. 70, cf. UDRESCU, GL. *Păsărică pestricioară La popa pe policioară* (Cartea). PĂSCULESCU, L. P. 76. *Cine doarme în căsuță, Sau în pat sau în cotruță Albă, neagră, pestricioară, Sfiriind din mustăcioară* (Pisica). GOROVEI, C. 291, cf. 45. ◇ (Ca determinativ, urmînd după nume de plante, indică specii ale acestora) *El i-aducea cele dintîi ... cireși, vișine și prune pestricioare.* DELAVRANCEA, T. 154. *Prunul pestricior.* id. O. II, 275.
— Pl.: *pestriciori, -oare*. — Și: **pistricíor, -oáră** adj.
— **Pestriț** + suf. *-ior*.

PESTRICÍU, -ÍE adj. v. **pestrițiu**.

PESTRICIÚNE s. f. **1.** (Învechit) Amestec de culori diferite. V. pestrițătură. *Nici corbul negreața, nici pardosul pestriciunea a-și muta poate.* CANTEMIR, IST. 105, cf. 218, DDRF, TDRG, CADE.
2. (Prin Olt.; în forma *pistriciune*) Pistrui **(II)**. Cf. ALR I/I h 26/878, 898.
3. (Regional; la pl.; într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Numele unei boli nedefinite mai îndeaproape. *Ciuta linge vițelu De mațe, de pestriciuni, Io*

ling pă (cutare) de deocheluri. GEORGESCU-TISTU, B. 53, cf. 88.
— Pl.: *pestriciuni.* — Și: (regional) **pistrielúne** s. f. ALR I/I h 26/878, 898.
— De la **pestriț.**

PESTRICÚȚ, -Ă adj. (Regional) Pestricior. Cf. ALR II 5 704/260. *Am o găină pestricuță, O pui în horn pe policuță* (Cartea). GOROVEI, C. 45.
— Pl.: *pestricuți, -e.*
— Cf. p e s t r i ț, p e s t r i c i o r. Cf. GRAUR, E. 38.

PESTRILÚȘ, -Ă adj. (Prin Bucov.; într-o ghicitoare) Pestricior. Cf. GOROVEI, C. 391.
— De la **pestriț.**

PESTRINÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PESTRIÓR, -OÁRĂ adj. (Prin nord-vestul Munt. și prin Maram.) Pestricior. *Porumbiță păstrioară, Dulce-ai fost la gurioară.* ȚIPLEA, P. P. 69. *Cu căciula pestrioară, Trupulețul trestioară.* UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *-tri-or.* — Pl.: *pestriori, -oare.* — Și: **păstriór, -oără** adj.
— De la **pestriț.**

PESTRIȘÓR, -OÁRĂ adj. (Regional) Pestricior. Cf. MARIAN, CH. 54, DM, UDRESCU, GL. 199. ◇ (Substantivat) *Ba, cucule, ba, Nu te-oi asculta, Porumbaculc, Frumușelule, Pestrișorule, Drăgușorule.* ALECSANDRI, P. P. 8.
— Pl.: *pestrișori, -oare.*
— De la **pestriț.**

PESTRÍT, -Ă adj. v. **pestriț.**

PESTRÍȚ, -Ă adj. **1.** Care are pete (mici) sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); cu culori diferite; (rar) pestrițat **(1)**, pistruiat **(2)**, (învechit și regional) pistrui **(I 1)**, pestrițiu, (regional) pestric, pistricios (v. p i s t r i c o s **2)**, mistreț **(I 2 a)**, mistricioi **(1)**, mistriu, morajin, picur[2], picurit (v. p i c u r a t[2] **2)**, picuriu, (învechit, rar) pestricat. V. b ă l ț a t. *Făcu lui un veșmînt de multe feațe, pestrițe.* PALIA (1581), 150/8. *Sînt... șărpi mici cu aripi pestrițe.* HERODOT (1645), 189. *Făcu un cerdăcel pre 4 stîlpi de marmură, pestriți.* GAVRIL, ap. GCR I, 172/37. *Era Tamara în haine pestrițe foarte frumoase* (a. 1685). GCR I, 276/30, cf. 277/2. *Voi împărți de acolo toată oaia murgă..., albă și pestriță întru miei.* BIBLIA (1688), 22[1]/50, cf. 28[2]/10. *În zidul acela era porți pestrițe cu aur și cu argint amestecătură.* MINEIUL (1776), 29[r1]/36. *Furase Ahar o haină pestriță.* MAIOR, D. 44/30. *Căutam pietricele de acele pestrițe.* DRĂGHICI, R. 8/17. *Pestriți mii de fluturi zboară în a soarelui lumină.* ASACHI, S. L. I, 203. *Călare pe un catîr pistrițe cu negru și cu alb.* BĂRAC, ap. TDRG. *Cincizeci și două de oi din care patru negre, opt pestrițe și patruzeci albe.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Hlamida-i era pestriță.* PANN, E. II, 15/10, cf. id. P. V. III, 67[1]/22. *Scoase din sin o broșură cartonată cu hîrtie pestriță.* NEGRUZZI, S. I, 7. *Pe un pestrițe prundiș se leagănă trindava Moldovă.* id. ib. 193. *Grauri pestriți, sitari, dropii..., toate picau ca fermecate cînd ieșea el la vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 181, cf. 149, MARIAN, CH. 54. *Pîlpalacu-n grîu sughiță, Iar nepoții lui După mama cea pestriță, Mai pestriți ca ea la pene, Sprinteni fug.* COȘBUC, P. II, 19. *Scoase din buzunarul pantalonilor o batistă pestriță.* REBREANU, N. 57, cf. id. I. 32. *O rață cu aripile pestrițe, se repezi lacom, căzu în bot.* C. PETRESCU, Î. I, 258, cf. II, 189, STOIAN, PĂST. 60. *O rață pestriță cu ciocul sur.* SEBASTIAN, T. 203. *Tîrgușorul... părea o fiară pestriță.* SADOVEANU, O. I, 390, cf. XII, 158. *Unul din cei doi era în chip evident Sufletel..., agitîndu-se într-un raglan foarte larg, de stofă pestriță.* CĂLINESCU, S. 43. *Boabele să ți le-nchipui: gălbii, Sau roșii, verzii, sinilii, aurii, Cînd pure, Cînd pestrițe.* BLAGA, P. 24. *Un cap cu coade roșcovane, adunate anapoda într-o basma pestriță.* GALAN, Z. R. 9, cf. id. B. I, 16. *M-au încîntat căprioarele negre-n poiană, Și pestrițele aripi tremurătoare.* LABIȘ, P. 247. *În pat i-a așternut Velințe Pestrițe, Pernioare scrise.* TEODORESCU, P. P. 77, cf. ȘEZ, I, 118, II, 89, III, 118. *Pasăre pestriță Pe bucium se pusă.* ȘEZ. IV, 31, cf. MAT. FOLK. 1 518. *Sulimindriță pristiță Intră-n os di cheliță.* GRAIUL, I, 292, cf. PĂSCULESCU, L. P. 148. *Prestiț cu galbăn.* ALR I 1 049/582. *Mierliță, mierliță, Pasăre pestriță, Pestriță și sură, Farfara de gură.* ANT. LIT. POP. I, 157. *Am o găină pestriță, duce vestea la Bistriță* (Scrisoarea). POP., ap. GCR II, 369. *Am o găină pestriță, Șade numai pe poliță* (Cartea). GOROVEI, C. 45. *Suliță Pestriță, Caragea de os* [Ciocănitoarea]. id. ib. 178. ◇ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de plantă, indică specii sau varietăți ale acestora) *Măr pestriț.* ANON. CAR. *Fasolea pestriță urcătoare eșle mare sau măruntă.* PAMFILE, A. R. 184. *Să puie Țuna vreun hadarag, doi de fasole pestriță.* CAMILAR, N. I, 266. *Burete pestriț.* BORZA, D. 192. *Șopîrlă pistriță.* ALR II 6 225/105. *Fluture pestriț.* ALR SN III h 744/172. ◇ F i g. *Era un om ciudat — o epavă pestriță, aruncată de furtuna vieții în colțul acela foarte populat și cunoscut al Iașilor.* SADOVEANU, O. VI, 629, cf. VII, 638. ◇ *Fontă pestriță* = amestec de fontă cenușie cu fontă albă. Cf. LTR[2] VIII, 112. (Regional) *Ouă pestrițe* = ouă încondeiate. *La vinerea patimilor... fac ouă pestrițe.* ARH. FOLK. III, 44, cf. 153. *Ață pestriță* = ață răsucită din fire de diferite culori. Cf. GR. S. VI, 60. (Regional) *Săpălămîna pestriță* = cîrneleagă. Cf. ALR II/I MN 105, 2 781/848. (Regional) *Șarpe pestriț* = viperă *(Pelias berus).* Cf. ALR I 1 184/578. (Regional) *Șopîrlă de apă pestriță* = salamandră *(Salamandra maculosa).* Cf. ib. 1 185/270. (Regional) *Pește pestriț* (și substantivat, m.) = porcușor *(Gobio gobio).* Cf. BĂCESCU, P. 46, 146.
2. P. a n a l. (Popular) Dungat, vărgat. *Vărgat ori pestriț.* ALR I 1 489/378, cf. 1 489/63, 79, 125, 158, 160, 174, 190, 315, 394, 839. ✦ (Regional; despre păr) Cărunt, sur (Beclean-Dej). ALR II/I h 4/260. ✦ (Regional; despre cai) Șarg, cu coada și coama albe (Cepleniță-Pașcani). ALR I 1 492/540. ✦ (Regional; despre oameni) Pistruiat (Ștefănești-Drăgășani). ARH. OLT. XXI, 272. ✦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Ciupit de vărsat. ALR II/I h 45. ✦ (Regional; despre ochi) Căprui (Doba-Satu Mare). ALR I 31/335.
3. P. e x t. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (și adesea eterogen); împestrițat, (rar) pestrițat **(2)**, pistrui **(I 3)**. *Era de vedeai... tot feliul și pestrițe boale numai cu ruga tămăduite.* DOSOFTEI, V. S. februarie 68[r]/22. *Limbă pestriță și necorectă.* HELIADE, O. II, 417. *Lunga succesiune pestriță a neamurilor celor mai diverse prin origine, prin limbă.* HASDEU, I. C. I, 235. *Lexiconul limbei este totdeauna pestriț și arată... popoarele care au înriurit asupră-i.* MAIORESCU, CR. I, 385. *O urmăream cu privirile cum aluneca de colo pînă colo, ca argintul viu, prin mulțimea pestriță.* CARAGIALE, O. I, 125. *Într-acest pestriț amestec, Scoborînd pe dealuri, iată... O bătrînă ce gemea.* COȘBUC, P. II, 80. *Nu-mi vorbi de pestrița mulțime.* GORUN, F. 6. *Lumea pestriță de pe la mese... ridica un zgomot continuu.* AUÎRBICEANU, L. T. 343. *Pe trotuarele largi se vînzolea o lume pestriță.* REBREANU, R. I, 17. *O societate improvizată și pestriță.* GALACTION, A. 200. *Zîmbește și salută Jur-împrejur pestrița adunare.* TOPÎRCEANU, P. O. 59. *O planșă cu fotografii adună lume pestriță.* CAZIMIR, GR. 29. *Ceva comun tot avea mulțimea asta pestriță.* CAMIL PETRESCU, U. N. 67, cf. id. O. III, 62. *Trecu neobservată fiindcă lumea era multă și pestriță.* C. PETRESCU, C. V. 177. *Înlemni cu capela plină de monetă pestriță.* BRĂESCU, V. 11. *În urmă rămîne gara cu lume pestriță.* SAHIA, N. 47. *În toată îmbulzeala pestriță a orașului, deosebesc un enorm număr de trecători.* SADOVEANU, O. IX, 247, cf. 226. *Asistă un numeros și pestriț public.* BART, E. 331. *Ne amestecăm într-un grup destul de pestriț: soldați, femei, țărani.* STANCU, U.R.S.S. 54. *Mușul a rămas nemișcat, clipind des... către lumea pestriță*

din sală. GALAN, Z. R. 17. *Pestriță sala, obosită oră, Și fumul mai să-l tai felii-felii.* FRUNZĂ, z. 38. *Nu m-a-ncîntat alaiul de inimi săltărețe, Pestriță purecime ce țopăie în sus.* LABIȘ, P. 276.

4. Fig. Prefăcut, ipocrit, viclean, fals; răutăcios. *La limbă a căuta și la vorba pestriță a bărbatului.* ȚICHINDEAL, F. 250/12. *Își strînse moara cea hîrbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriță.* EMINESCU, N. 22. *Ăi, că pestriț mai poți tu fi că nu-ți poate face nimeni pe plac!* ALR I 1 558/65. (Adverbial) *Jiganie vicleană, cît de pestriț și de vărgat grăiește!* CANTEMIR, IST. 224. ◇ Expr. (Popular și familiar) **A fi pestriț la mațe (sau pe cerul gurii)** ori **(a fi) cu mațe** (sau, rar, **cu oase**) **pestrițe** sau **a avea mațe pestrițe** = (a fi) rău la suflet; (a fi) zgîrcit. *Dar cum sînt unii ciocoiești cu mațe pestrițe, seca-le-ar sămînța!* ALECSANDRI, T. 49. *Nevasta... celui bogat era pestriță la mațe și foarte zgîrcită.* CREANGĂ, O. 25, cf. id. GL., DDRF, ZANNE, P. II, 270, 384. *Mai toți oamenii spinatici-s pistriți la mațe.* RETEGANUL, P. III, 27. *Fata babei era însă de cele pestrițe la mațe.* ȘEZ. V, 65, cf. ALR II 3 189/219.

5. (Regional) Tare, rezistent (Săcel-Vișeu de Sus). Cf. T. PAPAHAGI, M. 229. *Bradu e mai bun, mai pestriț ca bohașu.* id. ib.

— Accentuat și: (regional) *péstriț.* T. PAPAHAGI, M. 229, ALR II/I h 45/260. — Pl.: *pestriți, -c.* — Și: (învechit) **pestrit, -ă,** (regional) **pistrîț, -ă, prestît, -ă, pristiț, -ă, pristît, -ă** (com. din SALVA-NĂSĂUD, A II 3, 12) adj.

— Din v. sl. пьстръ.

PESTRIȚÁ vb. I. Tranz. fact. (Rar) A face să devină pestriț **(1)**; a împestrița. *În bluzele lor pestrițate de stropi de toate nuanțele posibile și imposibile, ei lucrează cu multă îndeminare.* CARAGIALE, O. III, 108, cf. JAHRESBER. XVI, 226.

— Prez. ind.: *pestrițez.*

— V. **pestriț.**

PESTRIȚÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** Pestriț **(1)**. *Riurile, ca un briu pestrițat, ocolesc- cîmpiile.* RUSSO, S. 126.

2. Pestriț **(3)**. *Atunci era de bun ton a vorbi numai grecește sau o românească pestrițată.* NEGRUZZI, S. I, 337, cf. TEODORESCU, P. P. 507.

— Pl.: *pestrițați, -te.*

— V. **pestrița.**

PESTRIȚĂRÍE s. f. (Neobișnuit) Amestec (eterogen) de lucruri diferite. *Mireasma florii e vecină Cu izul de uleiuri și benzină... Într-o asemenea pestrițărie Și peisajul prinde bărbăție.* V. ROM. ianuarie 1956, 27.

— Pl.: *pestrițării.*

— **Pestriț** + suf. *-ărie.*

PESTRIȚĂTÚRĂ s. f. (Rar) Amestec, îmbinare de culori (nepotrivite). V. bălțătură, pestriciune **(1)**. *Am început să-mi constat apariția cîtorva fire albe în barbă; ... pestrițătura ce mă amenință mă supără foarte mult.* CARAGIALE, O. III, 30. *Zgomotul uriaș al capitalei, pestrițătura infinită de culori, mișcarea de veselie a unui întreg popor liber.* id. ib. 273, cf. CADE, SFC III, 189. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Pestrițătură de marfă.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 659.

— Pl.: *pestrițături.*

— **Pestriț** + suf. *-ătură.*

PESTRIȚÍE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi pestriț **(3)**; varietate. *Că-ntrecuse pre toți vestiții... cu înălțimea și pestrițiia și bună-cuviința cuvintelor și înfloritura graiurilor.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46^r/9.

— **Pestriț** + suf. *-ie.*

PESTRIȚÍU, -ÍE adj. (Învechit și regional) Pestriț **(1)**. *Pardos-corb sau corb pestrițiu se va informui.* CANTEMIR, IST. 105. *Bubă turunghie, Bubă pestricie, Bubă piersicie... Să ieși din trupul cutăruia.* ȘEZ. XI, 49, cf. GR. S. VI, 136.

— Pl.: *pestrițiii.* — Și: **pestrieiu, -ie** adj.

— **Pestriț** + suf. *-iu.*

PESTRIȚÚRĂ s. f. (Regional) Pistrui **(II)** (Brașov). ALR I/I h 26/180.

— Pl.: *pestrițuri.*

— **Pestriț** + suf. *-ură.*

PESTRÍI, -IE adj. v. **pistrui.**

PESTRÚI, -IE adj., s. m. v. **pistrui.**

PEȘ subst. (Popular; în loc. adv.) **Într-un peș** = pe o parte, într-o latură, într-o rînă; înclinat, pieziș, oblic. *M-am pomenit cu trăsura într-un peș, se rupsese osia și rămăsese în trei roate.* GHICA, S. 243. *În fața mea, stă într-un peș un servici șchiop de salată.* CARAGIALE, O. II, 132, cf. I, 152. *Cele două-trei circiumi zidite în paiente și cam într-un peș.* MACEDONSKI, O. III, 50. *Pluta izbește-ntr-un peș dunga șuvoiului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 170, cf. id. S. A. III, 398. *Așa era: acasă ..., cu fusta zdrențuită într-un peș.* M. I. CARAGIALE, C. 136. *Se așează într-un peș.* BRĂESCU, V. 61, cf. id. O. A. II, 240. *Dicționarul care ședea într-un peș și alte cărți se rostogoliră pe dușumea.* CONTEMP. 1956, nr. 512, 4/6, cf. DM.

— Din tc. **peș.**

PEȘCÁRIU s. m. v. **pescar.**

PEȘCHEGÍU s. m. Funcționar al saraiului însărcinat cu perceperea tributului și cu paza darurilor primite de sultan. *Începu a trămite la capugii, peșchegii și imbrohori împărătești ca să-i ceară capul.* FILIMON, O. I, 207, cf. ȘIO II$_2$, 158, DDRF, DM. ✦ (Rar) Persoană care obișnuiește să primească peșcheș **(1)**; persoană care primește mită. Cf. DL, DM.

— Pl.: *peșchegii.*

— Din tc. **peșkeșči.**

PEȘCHENÁT s. m. v. **păstîrnac.**

PEȘCHÉR s. m. v. **pișicher.**

PEȘCHERGÍ s. m. v. **peșchirgiu.**

PEȘCHERGÍU s. m. v. **peșchirgiu.**

PEȘCHÉȘ s. n. **1.** (Învechit, popular și familiar) Plocon, dar, cadou. *Ispravnic pre beciurile domnești, pre unt și pre miere și pre colacii (peșcheșuri...) ce vin de la orașe la născut.* SIMION DASC., LET. 23. *Dintr-acele bucate Constantin Vodă au trimis și peșcheș cumătrului său.* N. COSTIN, ap. ȘIO II$_1$, 293. *Nu putem arăta cîtă grijă avea domnul, trimițîndu-i multe peșcheșuri și bani* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 197/1. *Mare prieteșug i-au arătat domnul, și el așijderea trăgînd și un at (cal de șa) domnului peșchiș.* ib. 227/17. *Un scump peșcheș de vase de aur.* IST. AM. 33^v/5. *Judecătoriul să nu primească peșcheș decît un puțin lucru, care iaste spre mîncare sau spre băutură.* MAN. JUR. (1814), 29. *Au poruncit unui reis-efendi din cei aleși de au mers cu peșcheșuri scumpe, împărătești, la Crim.* DIONISIE, C. 170. *Du peșcheși acești patru pești la împăratul.* GORJAN, H. I, 59/14, cf. II, 78/29, POLIZU, GHICA, S. 417, PONTBRIANT, D. *Am venit să mă jăluiesc* [boierului]. — *Bine-ai făcut... dar... adus-ai vrun peșcheș?* ALECSANDRI, T. 527. *Îți voi rămînea tare recunoscător pentru peșcheș.* ODOBESCU, S. III, 32. *Văzînd niște lișiți pe apă, zvîrr! cu toporul într-insele, cu chip să ucidă vrouna și s-o ducă peșchiș frățîne-său.* CREANGĂ, O. 30. *Știa tartorul ce poame le trimetea el peșcheș.* ISPIRESCU, U. 85. *Luînd cu el cîrlanul, ce pune subsuoară,*

Şi-naintînd, aşază peşcheşul la pămînt. I. NEGRUZZI, S. II, 142, cf. ALEXI, W. *Peşcheşul destinat domnului fu o sută cincizeci de galbeni sau un ceasornic.* IORGA, C. I. II, 217, cf. TDRG. *Sînt eu măcar protopop ca să mă înăduşe gîştele, curcanii şi fel de fel de peşcheşuri?* HOGAŞ, DR. II, 101. *Toate peşcheşurile făgăduite... nu l-au scăpat de prăbuşirea ruşinei.* CIAUŞANU, R. SCUT. 90. *Furam cîte o oală cu flori..., o dădeam peşcheş faţii Eliza.* BRĂESCU, A. 50. *Aduceau peşcheş o ladă plină de cele mai alese bunătăţi.* GALAN, Z. R. 260. *Capul tău să mi ţi-l taie Şi să-l ducă pe tipsie De peşcheş la-mpărăţie.* ALECSANDRI, P. P. 125. *Dă-ne pe Vulcan legat, Că-i peşcheş de împărat.* id. ib. 135. ◇(Glumeţ) *Pomană ţigănească căzută peşcheş din cer* (a. 1895). ŞIO II$_1$, 293. ◇ F x p r. (Familiar) **A da (sau a duce) pe cineva peşcheş** (cuiva) = a preda (sau a duce) pe cineva prins, legat; a preda pe cineva duşmanului. *Iată că-i ajung oamenii lui Tebedeleu şi-i duc peşcheş îndărăt la Ianina.* GHICA, S. 264. *Îi legase butuc şi-i dase peşcheş procurorului.* ALECSANDRI, T. 115. *Frăsina ta e cam înfocată, zicea unul, mă tem că n-ai s-o poţi duce peşcheş la turci.* GANE, N. II, 104, cf. TDRG, CADE.

2. S p e c. Dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii ţărilor române îl ofereau Porţii Otomane (împreună cu haraciul); p. e x t. haraci; (la pl.) bunurile din care consta acest dar. *Moldova va avea purtare de grijă a trimite pe tot anul la Poartă... peşcheş adică dar.* ap. ŞIO II$_1$, 292. *I se impune să plătească pe an Porţei... nu mai mult cu titlu de peşcheş (dar), ci cu acel de haraci (tribut).* XENOPOL, I. R. IV, 254, cf. TDRG, ALEXI, W. *Le trimetea pe fiecare an cîte un peşcheş de 500 cai.* N. A. BOGDAN, C. M. 18, cf. CADE. *Adună de la oameni... peşcheşuri sultanului.* SADOVEANU, O. XVIII, 157, cf. X, 272. ✦ Dar oferit de domnii ţărilor române sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia bairamului; bairamlîc. Cf. ŞIO II$_1$, 292, SCRIBAN, D.
— Pl.: *peşcheşuri.* — Şi: (învechit) **peşchiş** s. n.
— Din tc. **peşkeş.**

PEŞCHEŞLÎC s. n. (Învechit) Plocon, dar, cadou. *Luînd fieştecare cîte un peşcheşlic, iscăliră anaforaua de alegere.* ZILOT, CRON. 74, cf. ŞIO II$_1$, 293.
— Pl.: *peşcheşlicuri.*
— **Peşcheş** + suf. *-lîc.*

PEŞCHÍN s. n. (Turcism învechit) Aluat. *Pîine şi jimnă, precum asămînea şi peşchinuri* (a. 1848). ap. T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: *peşchinuri.*
— Din tc. **pişkin** „copt".

PEŞCHÍNĂ s. f. (Regional) Buchet (de flori) (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 141.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PEŞCHÍR s. n. **1.** (Învechit şi regional) Ştergar, prosop; şervet; faţă de masă. *3 peşchir*[e] *de la voievodi* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 193/15. *Un pişchir de mătase cu fir virstat* (a. 1669). ŞIO II$_1$, 293. *Peşchire de mătase roşie cu fir, şervele cu fir şi cu mătase* (a. 1678). IORGA, C. I. I, 181, cf. BUL. COM. IST. IV, 69. *Vel cafegiu pune pe dinaintea domnului peşchirul cel rînduit..., dă domnului cafea.* GHEORGACHI, CER. (1762), 279. *1 peşchir de mîini, 2 peşchire de obraz* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 283. *Un peşchir pînză de ţară* (a. 1792). ŞIO II$_1$, 293. *Douăzeci şi patru şervete. Patru peşchire de obraz* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Le-au pus masa... peşchire la fieştecare cusute cu fir.* BELDIMAN, E. 128/6, cf. LB. „*Peşchir*" *şi „şărvet" se zice pînza cu care ne ştergem pă mîini de apă.* I. GOLESCU, în ŞEZ. XVIII, 145, cf. POLIZU. *De are trebuinţă de cămeşe, de peşchire..., cultivă în şi cinepă.* I. IONESCU, D. 494. *Ai dus peşchire în odaia voiajorilor?* CONV. LIT. XV, 298. *Au luat... una un lighean de aur, alta o cană cu cioc... şi a treia un peşchir de mătase.* CARAGIALE, O. II, 269, cf. DDRF. *Un peşchir ca hiacintul masa toată o-nveleşte.* MACEDONSKI, O. I, 104, cf. II, 61, III, 138. *La ferestri... sînt spînzurate o mulţime de ştergare sau peşchire.* LIUBA-IANA, M. 120, cf. ALEXI, W., TDRG, PUŞCARIU, L. R. I, 317. *Se face pregătire Cu ulcele pe peşchire.* ARGHEZI, S. P. 124, cf. DM. *Mireasa ia vadra cu apă pe un peschir.* H IV 89, cf. II 32, IV 4, V 4, IX 87, 144, XVIII 278, 284. *Un ştir alb în mîni i-a dat Şi s-a şters pe mîni curat.* TEODORESCU, P. P. 148, cf. GCR II, 334. *Peşchire pentru nuntaşii mirelui.* SEVASTOS, N. 46. *Mireasa dă nunului peşchire, şervete.* GRAIUL, I, 138. *Pentru a-l vindeca i se stringe capul în „peşchir".* CANDREA, F. 399. *„Cuniere" în care atîrnă cearşafuri „şterguri-peşchire" de pînză, ţesute cu chindisituri frumoase.* MOLIN, R. B. 287, cf. ALR I 1 956/1, 30, 77, 679, 820, 940, ALR II 4 123/628, ALRT II 321, com. din ORAVIŢA şi din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ. *Cum e peşchirul şi mundirul,* se spune despre două persoane care se potrivesc (în căsnicie). Cf. ZANNE, P. III, 293. *Un peşchir învărgat Peste mare aruncat* (Curcubeul), GOROVEI, C. 123. ◇ F i g. *Iată, iarna vine albă, Sunînd furtunii din salbă... Aşternută cu peşchire Şi tăceri de mînăstire.* ARGHEZI, S. P. 125. ✦ (Regional) Batistă dată de către rudele miresei colăcerilor (Izvorul Rece-Băile Govora). H XVI 12.

2. (Regional)Năframă **(I1).**Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, H I 72, 236, 304, V 479, ALR I 1 876/77, 810, ALR II 3 352/848.

3. (Ieşit din uz, argotic) Bancnotă de o sută de lei. Cf. CADE.

4. (Prin sud-vestul Transilv.) Numele unui dans popular (care se joacă la nuntă). Cf. H XVIII 308.
— Pl.: *peşchire.* — Şi: (învechit şi regional) **peschir, pişchír,** (învechit) **peştir** (LB) s. n., (regional) **peschiră** (MUSCEL, 54) s. f., **pichir** (H XVIII 308), **pischíl** (ib. 4), **piscír** (ib. 308), **pişchér** (ALR I 1 956/5), **ştir** s. n.
— Din tc. **peşkir.**

PEŞCHIRÁŞ s. n. (Învechit) Diminutiv al lui p e ş c h i r. Cf. DM.
— Pl.: *peşchiraşe.*
— **Peşchir** + suf. *-aş.*

PEŞCHIRGÍ s. m. v. **peşchirgiu.**

PEŞCHIRGÍU s. m. **1.** (Şi în sintagma *peşchirgi-başa)* Slujbaş al sultanului sau al vizirului care era însărcinat cu păstrarea prosoapelor şi a şervetelor; (în ţările române) boier de rang inferior care servea domnului prosopul şi şervetul. *Sofragi-başa, peşchergi-başa* (a. 1763). ŞIO II$_1$, 294. *Trase un pistol în vizirul şi nemeri în peşchirgiu.* DUMITRACHE, 19. *Cebuciul şi peşchergiul au* [în]*ceput a ţipa.* DIONISIE, C. 197, cf. BUL. COM. IST. IV, 160, DDRF. *Măria sa vodă... îşi usca mînile albe cu peşchirul luat de pe umărul lui peşchirgi-başa.* ap. TDRG. ◇ *Vel peşchirgiu* = şeful peşchirgiilor. *240 lei pe an vel peşchergiu* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 390.

2. (Rar) Persoană care făcea sau vindea prosoape, ştergare, şervete etc. Cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101.
— Pl.: *peşchirgii.* — Şi: (învechit) **peşchirgí, peşchergí, peşchergíu** s. m.
— Din tc. **peşkirgi.**

PEŞCHÍŞ s. n. v. **peşcheş.**

PEŞECHÉR s. m. v. **pişicher.**

PEŞÍM adv. v. **peşin.**

PEŞÍN adv. **1.** (Popular şi familiar; de obicei în legătură cu verbele „a da", „a plăti" etc.) În numerar. V. n u m e r a r **(2).** *Îndemnîndu-l să ia cîteva pungi pentru paretis peşin* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 250/33. *Cumpărînd nişte iepe... au dat peşin banii* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 330. *Să plătească surugiului peşin de la menzil în menzil* (a. 1794). ŞIO II$_1$, 294. *Azi bem şi mîncăm bucate Pe parale peşin date.* PANN, P. V. I, 17^2/12. *Mie-mi place să plătesc peşin... Iaca 500 de lei.* ALECSANDRI, T. 284. *Pricina desigur el o*

va cișliga, Cu-aceastǎ condițiune, ca, de pe-acuma chiar, Peșin sǎ i se deie întregul honorar. I. NEGRUZZI, S. II, 52, cf. VI, 62. *Pîn-atuncea însă plata pe peșin . . . Dacă voiți credit și amici să fim.* ap. ȘIO II$_1$, 294, cf. I. PANȚU, C. 8, ALEXI, W. *Să vie cu „mărunțișul" să se plătească „peșin".* CONV. LIT. XLIV$_2$, 77, cf. I. BRĂESCU, M. 69, CHIRIȚESCU, GR. 252, SCRIBAN, D., DM. *Plătesc totul peșin, pînă-ntr-o lăscaie.* ARH. OLT. XXI, 272. *Ciți dau peșin, cînt cu fluier, Iar ciți nu, din buze șuier.* ZANNE, P. V, 492. ✦ (Adjectival; în sintagma) *Bani peșin* = numerar **(2)**. *Cunoscut este că hatișerifu poruncește că tăierea cherestelelor să fie plătite cu bani peșin* (a. 1804). URICARIUL, IX, 120. *Să vinză cu bani peșin* (a. 1812). DOC. EC. 149. *Cu galbeni ți-l cîntărim, Cu bani peșin ți-l plătim* (a. 1821). ȘIO II$_1$, 294, cf. POLIZU. *Scoate tot ce ai mai bun și voi plăti cu bani peșim.* FILIMON, O. I, 224. *Călătorul cel milos a plătit în bani peșin.* GALAN, Z. R. 177. *Cumpărau miei vii la kilogram, cu plata în bani peșin.* V. ROM. aprilie 1958, 16, cf. DM. *Bani peșin că-i număra Și pe tablă-i socotea.* TEODORESCU, P. P. 572. *Să cumpăr . . . cinci-șase luți de vin cu bani peșin.* POPESCU, B. IV, 136. *Bani peșină.* ZANNE, P. V, 73. *Bam peșin.* ALR SN IV h 1 003/987.

2. (Învechit) Îndată, imediat, numaidecît. *Vă poruncim strașnic ca acum peșin să aveți a da nizam brutarilor* (a. 1791). ȘIO II$_1$, 294. *Peșin au hotărît ponturile să se așeze.* ZILOT, ap. ȘIO II$_1$, 294. *Apoplexia . . . izbește pe om tocmai în creierii capului și peșin or moare omul, sau i se strîmbează gura.* I. GOLESCU, C. *Cum să scoală, la gățeală, și să nu le zici ceva, Că peșim încep cu gura și-ți spun că e mod-așa.* PR. DRAM. 104, cf. 61. *Și așa peșin s-au apucat de lucru.* DRĂGHICI, R. 217/6. *Le lovește Cu atîta fierbințeală, încît peșin le pornește.* CONACHI, P. 278. *Văduva peșin împotrivă îi zise: „Dacă n-ai vreme, nu mai fi împărat!".* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. I. BRĂESCU, M. 71. *Pizmărețul peșin crapă cînd te vede în slavă.* ZANNE, P. VIII, 217. *Bășiea vîntul său cum și l-a luat peștin a și răsuflat,* se zice despre cei care nu pot păstra un secret. Cf. id. ib. V, 80, I, 645.

— Și: (învechit) **peșină, peșim, peștin, pejin** (POLIZU) adv.

— Din tc. **peșin.**

PEȘÍNĂ adv. v. **peșin.**

PEȘINGEÁ adv. (Învechit) În numerar. V. numerar **(2)**. *Mai bine peșingea pe ipingea decît cu toptanul și banii la anul.* PANN, ap. ȘIO II$_1$, 294, cf. POLIZU, ROMÂNUL GLUMEȚ, 32, DDRF, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D. ✦ (Adjectival; în sintagma) *Bani peșingea* = numerar **(2)**. *Ajunsărăm la niște ostroave, prin care vîndui mai toată marfa ce aveam cu bani peșingea.* GORJAN, H. II, 66/25.

— Și: **pesingeá** adv. POLIZU.

— Din tc. **peșinea.**

PEȘINGÍU s. m. Slujbaș care era însărcinat cu strîngerea numerarului **(2)**. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Împreună cu poruncile s-au pornit deodată și bumbașîri, la fiecare madea cîte un bumbașîr peșingiu.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 72. *Zelul bumbașirilor peșingii și zorului.* CĂLINESCU, S. C. L. 19.

— Pl.: *peșingii.*

— **Peșin** + suf. *-giu.*

PÉȘMĂ s. f. v. **pejmă.**

PÉȘTĂRĂ s. f. v. **peșteră.**

PÉȘTE¹ prep. v. **peste.**

PÉȘTE² s. m. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate inferioare acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită de obicei de solzi și bogată în secreții mucoase, cu membrele transformate în înotătoare și cu respirație branhială (rar pulmonară); (și la sg.; adesea cu sens colectiv) animal care face parte din această clasă. *Toată firea ficrilor și pasărilor, gadinelor și peștilor usteneșc și muncescu-se cu firea omerească.* COD. VOR. 124/20. *Întoarse apele lor în sînge și omorî peștii lor.* PSALT. 220. *Una carne iaste a oamenilor, alta a. dobitocului, alta a peștelui* (a. 1569). GCR I, *14/2. *Mai ticălos lucru nu iaste ca vînarea de peaște.* CORESI, EV. 525, cf. 331. *Născu o muiare o fată . . . ce avea coadă ca de peaște.* MOXA, 374/6. *Și de-are ceare peaște au șearpe-i da-va lui?* N. TEST. (1648), 9^v/1. *Și prinseră mulțime de pești.* CHEIA ÎN. 8^r/4, cf. 89^v/14. *Pasările ceriului și peștii mării.* BIBLIA (1688), 384^1/34. *Noi ce-om face, doamne, cu carăle cu peștile?* NECULCE, L. 13. *S-au întorsu înapoi pe Birlad, tot vinînd vinaturi și peșce.* id. ib. 96, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 237. *Șcheaii cari cară peșce cu carul de la baltă . . . să aibă a darea vamă* (a. 1719). IORGA, B. R. 375. *Peaște primăvara ieftin, vara scump* (a. 1733). GCR II, 26/26. *Broasca și peștile și altile ca aceste, cărora li este viața în apă* (a. 1750). id. ib. 61/5. *Cungiură toată marea ca un viteaz al mării și al peștilor* (a. 1777). id. ib. 110/26. *Agiunsără la un iezăr . . . iară un peșce mare năvăli să-l mănînce.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 134/14. *În văzduh atîta păsări și în mare atîta pești.* MOLNAR, RET. 18/24, cf. KLEIN, D. 397. *După atîta în urmă zbuciumare, Cade hrană peștilor de mare!* BUDAI-DELEANU, Ț. 368, cf. 333. *Se vede aproape a se face prada peștilor.* MARCOVICI, C. 13/23. *Să-ți împodobești urechile în loc de cercei cu aripi și os de peșce.* DRĂGHICI, R. 159/1, cf. 42/26. *Apele s-a turburat: Iată că acum răsare, Frumușel, din al lor sin, Un peșce de tot străin.* ASACHI, S. L. I, 187, cf. 188. *Duhuri curate din ceriuri! oameni! pești și păsărele.* CONACHI, P. 270, cf. 298. *Ce merinde-s de vîndut? Pești de apă curgătoare și de apă stătătoare.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Numai la peșce se zice că-i coada mai ferită chiar și decît capul.* ODOBESCU, S. III, 67. *Setilă sorbea apa de prin bălți și iazuri, de se zbătcau peștii pe uscat.* CREANGĂ, O. 111. *Îmi plăcea să port coșul cu peșce și peștele mirosea frumos.* SLAVICI, N. I, 166. *Apar greoi, din valuri, maldările de pești.* DELAVRANCEA, S. 64. *Nu era zi să nu cadă 150-200 kilograme de peșce.* SĂM. VI, 370. *Peștii de mare . . . intră în Dunăre numai pentru a se reproduce.* ANTIPA, P. 224. *Sînt unii copii cari pot cînta și din solz de peșce mare.* PAMFILE, J. II, 258, cf. id. I. C. 64, id. S. T. 4. *Peștii urcă . . . pînă la bulz.* ATILA, P. 56, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 136. *Farmecul acestei ființe îi sta în ochi, niște ochi mari, verzi, verzi-tulburi, lături de peșce, cum le zice românul.* M. I. CARAGIALE, C. 28. *Au pescuit un peșce uriaș, nemaipomenit.* GALACTION, A. 95, cf. 125. *Ciți pești ai prins de cînd ești aici?* SEBASTIAN, T. 19, cf. 45. *Iazul avea peșce.* SADOVEANU, O. XI, 574. *Rătăccam cu undița pe vale Smulgînd din apă peștii ca argintul.* BENIUC, V. 24. *Ați prins mult peșce? întrebă Tita.* PREDA, M. 19. *Un banc de pești trecu puțin înaintea lui.* BARBU, P. 229, cf. 13. *Eram pînă la git băgat în rîu . . . și peștii îmi gîdilau tălpile.* S MAI 1960, 39. *Hai, fraților, să mergem, că peștele nu se prinde singur.* T FEBRUARIE 1962, 25. *În triasic . . . apar pești cu schelet osos.* GEOLOGIA, 77. *Se ocupă acum să facă niște echipe pentru prins peșce.* V. ROM. august 1962, 33. *Înșelătorule, Dă-mi doar atîția pești cît e nevoie Să pot trăi.* JEBELEANU, S. H. 25, cf. H IV 10, IX 36. *Nu știe marea-n adînc Nici cît peșce-N mare este.* TEODORESCU, P. P. 94. *Decît roaba turcilor Mai bin' hrană peștilor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 496, cf. 288. *În pescuină se afla o mulțime nespusă de peșce.* SBIERA, P. 117. *Dumnezeu ascultă rugăciunea peștelui și-i dete șase aripi.* ȘEZ. II, 32. *Să plece cu tîrbocul la rîu să prindă peșce.* ib. VI, 49, cf. DOINE, 117. *Peștele cel mare înghite pe cel mic.* ZANNE, P. I, 588. *Peștele de la cap se împute.* NEGRUZZI, S. I, 250, cf. ZANNE, P. I, 589. *Cu bucățica* (sau *cu rîma*) *mică se prinde peștele mare* (= cu un lucru de mică importanță se pot obține rezultate care depășesc așteptările). Cf. PANN, P. V. I, 21/24, ZANNE, P. III, 498. *Plătește cît un cap de peșce,* se spune pentru a arăta lipsa de valoare sau de însemnătate a unui lucru sau a unei persoane. Cf. BARONZI, L. 85, ZANNE, P. I, 591. *La tîrg nu se vînde peștele rămas în apă* (= în orice acțiune trebuie să pornești de la situația reală).

Cf. ZANNE, P. V, 627. *A fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz.* id. ib. III, 480. *Soldai oțelit De oaste gătit (Peștele).* PAMFILE, C. 29. ◇ (Ca termen de comparație) *Că cu aceaia a noastră minte ca peștii o vinează hitleanul.* CORESI, EV. 212. [Trupul] *să bate ca un pești, În singe să tăvălești* (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 117/21. *O singură jivină . . . ca un pește, Pitulată se rostogolește.* ARGHEZI, VERS. 300. *Cum să mă înec? Înot ca un pește.* STANCU, R. A. III, 252. *N-ar trebui să-ți lunece printre degete Ca un pește de argint, Tinerețea.* BENIUC, V. 30. *Să fii ușor ca pasărea și vioi ca peștele.* ȘEZ. XII, 160. *Să n-am parte și-alinare Ga peștele-n apă mare.* FOLC. TRANSILV. I, 263. ◇ Fig. *Tuturor deștinse Domnul să-i vineaze și să-i tragă cei ce era pre pămînt cu mreaja ca dentr-adînc să scoață peștele cel ce înota . . . in sărata undă a vieții, omul.* CORESI, EV. 330. *Așa-i că te miri?, făcu satisfăcut Ștefănescu, deschizînd o gură largă de pește.* AGÎRBICEANU, A. 51. ◇ (Impropriu) *Și făcu Dumnezeu mari pești ce să chiamă chitul.* PALIA (1581), ap. GCR I, 34/33. *Pre chiții cei mare, pre tot feali de peașce . . . Tot ce-i în mare el oblăduiașce.* DOSOFTEI, PS. 28/15. ◇ *Pește alb* = nume dat peștilor comestibili care au carnea de culoare albă. Cf. DRLU, LB, BARCIANU, V. *Pești albi* = albitură. Cf. ANTIPA, F. I. 138, H X 368. *Untură de pește* v. untură. ◇ *La pește* (sau *pești*) = la pescuit. *Nu era acasă, ce să împlase cu mâjile lui la Gălați, la pește.* NECULCE, L. 12, cf. MAT. DIALECT. I, 185. ◇ Loc. vb. **A prinde** (sau **a da la**) **pește** = a pescui **(1)**. Cf. PAMFILE, I. C. 66, BUL. FIL. IV, 186. ◇ Expr. **Cît ai zice pește** = foarte repede, într-o clipă, imediat. *Își lăsase capul pe umăr și adormi cît ai zice pește.* STANCU, R. A. V, 95. *Cît ai zice pește l-am prins!* VINEA, L. II, 311, cf. I, 353, DM. **A tăcea ca peștele** (sau **ca un pește**) = a nu spune nimic, a nu scoate un cuvînt, a tăcea chitic. *Tace ca peștele și tremură ca varga de frică.* CREANGĂ, O. 13, cf. ZANNE, P. I, 591, II, 763. (Cu schimbarea construcției) *Iacă tac și eu din gură, ca un pește.* ISPIRESCU, L. 161. *El tăcea, săracul, ca un pește.* TOPÎRCEANU, P. O. 135. **A trăi** (sau **a se simți, a o duce** etc.) **ca peștele în apă** = a trăi bine, a-i merge bine, a se simți la largul lui. *Se purta astfel tocmai fiindcă se simțea ca peștele în apă.* CĂLINESCU, S. 149, cf. DM. **A trăi** (sau **a o duce, a se zbate** etc.) **ca peștele pe uscat** = a duce o viață grea; a face eforturi zadarnice. Cf. ZANNE, P. I, 592. *Mă zbat și mă frămînt ca peștele pe uscat.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 55. (Cu parafrazarea expresiei) *Se zbate ca pe țărmuri un pește.* COȘBUC, P. II, 188. (Familiar și glumeț) **A da (mîncare) la pești** = a vomita. **Cînd o prinde mița pește** = niciodată. Cf. ZANNE, P. I, 552, DM. *Am iubită și nu-i mare, Am nădejde c-o mai crește Cînd o prinde mița pește.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 431. (Rar) **A vîna pește în apă tulbure** = a pescui în apă tulbure, v. pescui **(1)**. Cf. ZANNE, P. I, 591. ✦ (Învechit, rar; la n. pl.; în forma *peștiuri*) Soiuri de pește² **(1)**. *Negoțiază cu peștiuri de Dunăre* (a. 1809). TES. II, 341. ✦ Carne de pește² **(1)** folosită ca aliment; mîncare preparată din astfel de carne. *De va ceare pește, doar șarpe da-vor lui.* TETRAEV. (1574), 210. *Să mănînce . . . carne și brînză și pește.* PRAV. GOV. 30ʳ/18. *L-au ospătat cu pîine și cu pește fript.* URECHE, L. 144. *Și de-are ceare peaște au șearpe da-va lui?* N. TEST. (1648), 9ᵛ/1. *A sărat peștele* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95. *Bagă peștile uscat în apă, să-l spele.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 168/14. *Pește sărat mult* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 177. *Adînc să chibzuiască Pentru un pește mare, cu ce sos să-l gătească.* ALEXANDRESCU, O. I, 328. *Aveam . . . cîteva ocă de pește sărat.* CREANGĂ, O. 234. [Ziua] *de probăjini . . . dă dezlegare de pește.* HOGAȘ, H. 53. *Supraveghie prepararea peștelui, prins de soldați din iazul înghețat.* C. PETRESCU, Î. I, 196. *Un lipovan cu căruța de pește sărat.* I. BOTEZ, B. I, 22. *Aici se prepară bine, da numai pește.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *Se puseră la cale . . . cu pește fript, cu pîine de secară.* SADOVEANU, O. I, 286. *Azi e îngăduit să-mi hrănesc oaspeții cu pește și carne.* id. ib. XII, 151. *O latură întreagă exterioară a halei de pește este ocupată.* ARGHEZI, B. 43. *Mîncau mai mult pește și carne de oaie.* CĂLINESCU, E. O. II, 94. *Avea mare plăcere să mănînce pește sărat.* VORNIC, O. 11. *În ziua de pește să nu mănînci nici un fel de bucate, afară de pește.* ȘEZ. III, 46. *Peștele uscat și afumat se face cu borș.* ib. VIII, 2. ◇ Expr. **Asta-i altă mîncare de pește** v. mîncare **(3)**. **A fi tot o mîncare de pește** v. mîncare **(3)**.

2. Compuse: **a)** (Iht.)

(Regional) **pește-alb** (sau **-albișor**) = obleț **(II)** *(Alburnus lucidus).* Cf. ALRM SN II h 554.

(Regional) **peștele-ac** = ac-de-mare *(Syngnathus rubescens).* Cf. ATILA, P. 392.

(Regional) **pește-de-arin** (sau **-sărac**) = boarcă *(Rhodeus sericeus).* Cf. BĂCESCU, P. 45, 62, 64.

pește-aurliu (sau **-curcubeu, -soare**) = pește² de culoare verde-gălbuie, cu pete roșii pe spate și cu dungi albastre pe părțile laterale ale capului; (regional) sorete, biban american, biban-soare *(Eupomotis gibbosus).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 231, BĂCESCU, P. 45, AP 135.

(Regional) **pește-bălan** = crap-caras *(Carassius auratus gibelio).* Cf. BĂCESCU, P. 44, 98.

(Regional) **pește-de-bătaie** (sau **-de-bătălie, -crăiesc**) sau **peștele-doamnei** = boiștean *(Phoxinus phoxinus).* Cf. ANTIPA, P. 787. *Ce-ai prins la crișnic? — Mai mult pești-de-bătaie.* BĂCESCU, P. 72, cf. 45, 46, 71.

pește-ciocan = pește² de mare cu capul în formă de ciocan *(Zygaena mallens).* Cf. DM.

(Învechit) **pește-cînesc** = cîine-de-mare *(Acanthias vulgaris).* Cf. DRLU. *La Tenerifa . . . păscarii francezi obicinuiesc a păscui un soi de pește ce-i zic cînesc.* DRĂGHICI, R. 24/9.

(Regional) **peștele-dracului** = **a)** zvîrlugă *(Cobitis taenia).* Cf. BĂCESCU, P. 46; **b)** cîră *(Cobitis aurata balcanica).* Cf. id. ib. 84; **c)** pălămidă-de-baltă, v. pălămidă³ *(Pungitius platygaster).* Cf. id. ib. 46, 141.

pește-ferăstrău = pește² de mare cu botul lung, turtit și dințat *(Pristis pectinatus).* Cf. DL, DM.

(Regional) **pește-firez** = ghiborț *(Acerina cernua).* Cf. BĂCESCU, P. 45, 108.

(Regional) **pește-cu-ghimpi** (sau **-cu-țepi, -țigănesc**) = ghidrin *(Gasterosteus aculeatus ponticus).* Cf. ANTIPA, F. I. 59, C. ANTONESCU, P. 46, 133, AP 116.

(Regional) **pește-de-mare** = calcan *(Scophthalmus maeoticus).* Cf. DL, DM.

(Regional) **pește-negru** (sau **-țigănesc**) = țigănuș *(Umbra krameri Walbaum).* Cf. BĂCESCU, P. 157.

(Regional) **pește-cu-două-nume** (sau **-de-piatră**) sau **peștele-țiganului** = pietrar *(Aspro zingel).* Cf. ANTIPA, F. I. 27, BĂCESCU, P. 45.

pește-păun = pește² mic, frumos colorat, cu jumătatea superioară a corpului albastră-verzuie cu reflexe aurii, iar cu cea inferioară argintie *(Coris julis).* Cf. C. ANTONESCU, P. 197.

(Regional) **pește-de-piatră** = **a)** fusar *(Aspro streber).* BĂCESCU, P. 30; **b)** (suspect) zglăvoacă *(Cottus gobio).* Cf. ȘINCAI, în DR. V, 558.

(Regional) **pește-moțănesc** (sau **-pistriț, -porcesc**) = porcușor *(Gobio gobio* și *kessleri).* Cf. BĂCESCU, P. 45, 46, 145, 146.

(Regional) **pește-rău** = (suspect) șalău *(Lucioperca lucioperca).* Cf. BĂCESCU, P. 185, H V 381.

peștele-lui-Solomon = specie de pește² din familia salmonidelor *(Salmo labrax).* Cf. ANTIPA, P. 274, id. F. I. 200.

pește-cu-spadă (sau **-cu-suliță**) ori **peștele-spadă** = pește² mare, cu corpul în formă de fus, cu pielea fără solzi, cu capul mare și cu falca de sus prelungită ca o sabie ascuțită pe ambele muchii *(Xiphias gladius).* Cf. C. ANTONESCU, P. 202, 203, DM, AP 127, 128.

(Regional) **pește-lup** (sau **-cu-șapte-nume, -țigănesc**) = avat *(Aspius aspius).* Cf. ANTIPA, F. I. 170, ATILA, P. 341, BĂCESCU, P. 45, 137, 138, 139.

(Regional) **pește-țigănesc** = **a)** nume generic pentru diferite specii de pești² mici (și fără valoare economică). *În aceste piraie trăiesc . . . tot felul de pești mici pe care poporul nostru i-a botezat „pești-țigănești".* ANTIPA, P.

121; **b)** caracudă *(Carassius carassius)*. Cf. BĂCESCU, P. 45, 82; **c)** lin *(Tinca tinca)*. Cf. LB, BARCIANU; **d)** pălămidă-de-baltă, v. pălămidă[3] *(Pungitius platygaster)*. Cf. ANTIPA, F. I. 51, ATILA, P. 355, BĂCESCU, P. 45, 141, H III 227, VII 153, 227.

b) (Bot.; regional) **pește-de-pădure** = hamei *(Humulus lupulus)*. Cf. DM, ȘEZ. XV, 40.

3. (Zool.; regional, eufemistic) Șarpe. Cf. CANDREA, F. 264.

4. (Zool.; regional) Mormoloc (**1**) (Piua Petrei-Fetești). Cf. H VII 371.

5. (La pl. art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. *Constelațiunea ... peștilor.* CULIANU, C. 158, cf. OTESCU, CR. 20, PAMFILE, CER. 170, ȘĂINEANU, D. U. ◇ *Zodia peștelui* sau (eliptic) *peștii* = una dintre cele douăsprezece zodii ale anului. *Vine soarele la zodia peștelui.* CĂLENDARI (1733), 58/2, cf. DER IV, 946.

6. Fig. (Calc după fr. *poisson*.) Bărbat întreținut de o femeie. *Ce-să caui eu intre atiția pești și excroci?* CAMIL PETRESCU, T. I, 442, cf. BUL. FIL. VII-VIII, 282. *Deși arată cum o vedeți, întreține pești.* STANCU, R. A. I, 260. *Domnu Ionică, ce-i cu Lică Rădulescu, de la Marconi? — Peștele ăla?* BARBU, P. 152, cf. SCL 1969, 329. ✦ Proxenet, codoș. Cf. BUL. FIL. II, 44, 211, V, 249.

7. (Popular) Partea musculoasă a brațului sau a gambei. Cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 98, PAMFILE, A. R. 254, DR. V, 319, CADE, VICIU, GL., ALR I 105/25, 85, 351, 600, 610, ALR II/I h 49. ✦ P. ext. (Regional) Mușchiul[2] de la șira spinării (Gîrcina-Piatra Neamț). ALR I 105/558.

8. (În sintagma) *Peștele în coteț* = motiv ornamental popular folosit ca model de cusătură (DIACONU, VR. LVIII) sau ca model pentru încondeierea ouălor de paști (RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 11, 80, 82). *Erau mai multe feluri de cusături cu riuri: ... peștili-n coteț.* DIACONU, VR. LVIII.

9. (Regional; în construcțiile) **Peștele și apa** = numele unui joc de copii, care constă în realizarea unor figuri, dintr-o sfoară, cu ajutorul degetelor. Cf. PAMFILE, J. II, 77. **A vinde pește** = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape. Cf. id. CR. 246.

— Pl.: *pești* și (**1**, n., învechit, rar) *peștiuri*. — Și: (învechit, rar) **pișce** s. m. KLEIN, D. 55.

— Lat. **piscis.**

PEȘTEMÁL s. n. v. **peștiman.**

PEȘTEMÁN s. n. v. **peștiman.**

PEȘTEOÁICĂ s. f. v. **peștoaică.**

PÉȘTERĂ s. f. **1.** Cavitate, scobitură naturală, adîncă și mare, formată prin dizolvarea rocilor solubile de către apele de infiltrație; grotă, cavernă, (învechit) spelunică, (regional) ocnă (**II 4**). *Să muncesc în pustie și în măguri și în peșteri* (începutul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/15. *Vine către mormînt. Era peștere și piatra zăcea spr-insa.* CORESI, EV. 96. *Îngrupați pre mine cu părinții miei în peștere îndoită care iaste în cîmpul lu Efronu Cheteos.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/41. *Ce-i căzuse dinții și măsealele de rău peșteriei.* MOXA, 386/21. *Șăzînd sfintul ... în peșteră.* PRAV. GOV. 148[r]/13. *Acolo, într-o peșteră, să fie aflat o fată, giumătate ... năpîrcă.* HERODOT (1645), 212. *Au făcut fiii lui Israil ... stînele în munți și în peșteri.* BIBLIA (1688), 177[1]/47, cf. 15[2]/10. *Aduseră-i oștenii lui un sehastru dintr-o peșteră aflat.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Pre cei ce să streina pren pustii și pren peaștere ... făr'de nici o scumpătate hrănea.* ANON. CANTAC., CM I, 106, cf. ANON. CAR. *Te-ai sălășluit în pustie ... și în peștere.* MINEIUL (1776), 85[r1]/18. *S-au ivit înaintea ochilor noștri o înfricoșată și foarte largă peșteră* (a. 1783). GCR II, 130/15. *Agiunsără la o peștiră mari și întunecoasă.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 133/13. *Să pitulară, Prin rîpe, lacuri, peșteri adînce.* BUDAI-DELEANU, Ț. 264, cf. DRLU, LB. *Au văzut năruindu-se piatra sub care era peștera lui.* DRĂGHICI, R. 112/2, cf. PANN, E. II, 15/13. *Se odihneau în răcoroasele peștere ale munților.* CR (1846), 179[1]/36. *Dintru o peșteră mare, Vede fum că iese tare.* BĂRAC, A. 35/7, cf. POLIZU. *Dintr-o peșteră, din rîpă, noapte iese, mă-npresoară.* ALEXANDRESCU, O. I, 71, cf. id. M. 20. *Se duc pribegi și palizi să cate adăposturi În fund de codri-n peșteri.* ALECSANDRI, POEZII, 202. *Într-una din peșteri, în munte rîpos, Un om oarecare intra curajos.* BOLINTINEANU, O. 70, cf. LM. *Fără de peștera cea umedă, negreșit că comorile de la Bistrița s-ar fi răsipit.* ODOBESCU, S. I, 340. *Casa se prefăcu într-o peșteră cu pereții negri.* EMINESCU, N. 56. *Au izbutit să ajungă la gura unei peșteri.* CREANGĂ, O. 50. *Porunci să o bage într-o peșteră părăsită.* ISPIRESCU, L. 134, cf. 201. *E liniștit ... și nepătruns ca o peșteră fără fund.* DELAVRANCEA, T. 185, cf. MACEDONSKI, O. I, 272. *Crunt și lacom, într-o peșteră adîncă, Stînd, îi sfîșia copiii.* NECULUȚĂ, Ț. D. 116. *Aveau culcuș în peșteri de munți.* COȘBUC, P. II, 176. *Din funduri de peșteri vin umbre șirag.* GOGA, P. 54. *Pare că ar fi ... un fund de peșteră în mare.* GALACTION, A. 145. *Gura peșterii se zărea departe, ca un geam alburiu.* SADOVEANU, O. I, 692, cf. VIII, 349, CANTUNIARI, L. M. 153. *Deodată săgetă un trăsnet ... cu străvuiet prelung de peșteri surpate.* C. PETRESCU, A. R. 6, cf. V. ROM. ianuarie 1954, 133. *Retrasu-m-am ca schivnicul în peșteră.* BENIUC, V. A. II, 11. *În unele peșteri se cunosc ghețari care nu se topesc vara.* MG I, 221. *Nu m-au atras niciodată peșterile.* PREDA, R. 31. *În peșterile din toată Europa Centrală s-au găsit oasele unor carnivore.* GEOLOGIA, 108. *Tîlharii băgară pe împărătească într-o peșteră.* ȘEZ. VIII, 183, cf. ALR SN III h 813. ◇ Fig. *În peștera sufletului său gem vînturi spărioase.* SADOVEANU, O. I, 544. *Vor mai rămîne, însă, în noaptea adunată, În peștera adîncă a haosului semn Despre ce-au fost puterea și lupta de-altădată?* ARGHEZI, VERS. 376. ✦ P. ext. Vizuină, bîrlog. *Intrînd leul în peștera sa.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF. *Peștere de vulpe.* ALR II 4 966/334, cf. ALR SN III h 679. ◇ Fig. *Uraganul, scăpat din peștera-i rece, se năpusti asupra lumii mugind.* SADOVEANU, O. I, 431. ✦ Fig. Adăpost; locuință; ascunziș; refugiu. *Și în loc de casa lu Dumnezeu ce era, fură peșteră tîlhărească.* CORESI, EV. 458, cf. 451. *Casa mea carea de rugăciune să cheamă ... făcut-ați pre ea peșteră tîlharilor.* N. TEST. (1648), 56[r]/25, cf. 96[r]/4. *Prefac în peștere tîlhărești besearicile.* MOLNAR, RET. 3/5, cf. MAG. IST. III, 77/3. ✦ (Regional; în forma *peștiră*) Groapă adîncă (Șopotul Nou-Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 153.

2. (Argotic) Loc unde se întîlnesc (și unde operează) pungașii. Cf. ALAS 8 IV 1932, 4/7.

— Pl.: *peșteri* și (învechit) *peștere*. — Și: (învechit și regional) **péștiră,** (învechit) **péștere,** (regional) **péștără** (ALR SN III h 813/172), **péștire** (ib. h 679/2) s. f.

— Din v. sl. **пещера.**

PÉȘTERE s. f. v. **peșteră.**

PEȘTEREÁN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care trăiește în peșteră (**1**). *A ars și această bisericuță cu chiliile ce se făcuse alături și în care locuia schimnicul Ilarion, cel din urmă călugăr pesterean.* ODOBESCU, S. I, 342, cf. DM.

— Pl.: *peșterени, -e.*

— **Peșteră** + suf. *-ean.*

PEȘTERÓS, -OÁSĂ adj. (Rar; despre terenuri, ținuturi etc.) Cu peșteri (**1**), bogat în peșteri. Cf. LM, BARCIANU.

— Pl.: *peșteroși, -oase.*

— **Peșteră** + suf. *-os.*

PEȘTÍC s. m. (Regional) Peștișor (**1**). *Firea rumânului este să răstoarne o mămăligă pă masă, să puie alături un peștic.* JIPESCU, O. 67.

— Pl.: *peștici.*

— **Pește**[2] + suf. *-ic.*

PEŞTIMÁL s. n. v. **peştiman.**

PEŞTIMÁN s. n. **1.** (Învechit şi popular) Obiect de îmbrăcăminte în formă de fustă, confecţionat din stambă sau din alt material uşor (cumpărat de la oraş), pe care îl poartă ţărăncile; p. ext. catrinţă; şorţ pe care îl poartă meseriaşii pentru a-şi proteja hainele. *Peştimanele cele bune, la o sută de bani, 3 bani* (a. 1792). ŞIO II$_1$, 295. *Peşteman . . . se zice pînza ce pun pe dinainte meşterii . . . spre paza hainelor.* I. GOLESCU, c. *În loc de rochii . . . va avea un peştiman curat.* NEGRUZZI, S. I, 300. *Nunul cel mare aduce jucind un cit de rochie sau peştiman, pe care-l dă soacrei.* SEVASTOS, N. 160. *Nevestele . . . se-ncing cu catrinţe . . . , peştimane, fote sau cu fuste.* MARIAN, Î. 63, cf. id. NA. 236, 264. *Îşi umplu cu aur poala peştimanului.* ap. TDRG, cf. SĂGHINESCU, V. 31, ALEXI, W., DM, H II 244, 245, X 22, 69, 436, 540, XII 282, XIV 249. *Cumpăra . . . cite un tulpan, ori cite un peşteman.* SBIERA, P. 211. *Leliţă cu peştiman, Nu-nvăţa capu hiclean.* ŞEZ. II, 199, cf. V, 116. *Lelica Dochiţa . . . se îmbrăca cu cămeşă cu altiţe şi cu peşteman nou.* ib. XII, 56. *Preotesele şi dăscăliţele purtau peştemane frumoase.* Com. din VLĂSINEŞTI-BOTOŞANI, cf. LEXIC REG. 106.

2. (Învechit) Prosop (mare). *3 prosoape de baie şi un peştimal* (a. 1817). ŞIO II$_1$, 295. *Pînza . . . cu care se şterg pe picere peştiman se zice.* I. GOLESCU, c., cf. DM.

3. (Învechit şi regional) Basma; tulpan purtat de femei pe sub broboadă. *Îmi dezdoii peştimanu de la cap.* GORJAN, H. IV, 116/4. *Un flăcău apucă pre o fată de peştiman.* DACIA LIT. 35/8, cf. SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *peştimane.* — Şi: (învechit şi regional) **peştemán, pestimán,** (învechit) **peştimál, peştemál** (TDRG) s. n., (regional) **pestemálă** (id. ib.), **piştimálă** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152) s. f., **pestemán** s. n.

— Din tc. **peştimal.**

PEŞTÍN adv. v. **peşin.**

PEŞTÍNĂ s. f. (Învechit) Crescătorie de peşte[2] **(1).** *Aproape de ripă erau înfiinţate peştine, în care se păstra peştele cel mai ales de fiecare feliu.* ASACHI, S. L. II, 113.

— Pl.: *peştine.*

— **Peşte[2]** + suf. *-ină.*

PEŞTIOÁCĂ s. f. (Regional) Peştoaică. *Păscoiul are lapţi, peştioaca are icre.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 268, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *peştioace.*

— **Peşte[2]** + suf. *-oacă.*

PEŞTIÓR s. m. (Regional) Peştişor **(1).** Cf. DAMÉ, T. 47, TDRG.

— Pronunţat: *-ti-or.* — Pl.: *peştiori.*

— **Peşte[2]** + suf. *-ior.*

PEŞTÍR s. n. v. **peşchir.**

PÉŞTIRĂ s. f. v. **peşteră.**

PÉŞTIRE s. f. v. **peşteră.**

PEŞTIŞOÁRĂ s. f. Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care pluteşte la suprafaţa apelor stătătoare sau a celor care curg încet *(Salvinia natans).* Cf. GRECESCU, FL. 645, TDRG, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 267, DM, BORZA, D. 155.

— Pl.: *peştişoare.*

— **Peşte[2]** + suf. *-işoară.*

PEŞTIŞÓR s. m. **1.** Diminutiv al lui peşte[2] **(1);** (regional) pescuţ **(I 1),** peştic, peştior, pesculeţ. *Cîte piini aveţi? . . . — Şapte şi puţinei peştişori.* N. TEST. (1648), 20^v/29, cf. ANON. CAR. *Pe această cale, unde se îngină Ale lunii raze c-umbra desei seri, Scîntei peştişorii.* BOLINTINEANU, O. 100, cf. DDRF. *Rîndurile se lasă răruţe ca să se poată strecura apa, da nu şi peştişorii.* ŞEZ. IV, 113, cf. 114. *Se poate pescui . . . cu bucăţi de peştişori tăiaţi.* ATILA, P. 67. *Peştişorii aceştia de la munte . . . se prepară aici după o metodă specială.* SADOVEANU, O. IX, 74, cf. V, 27. *Numai rar prind cîte un peştişor.* CĂLINESCU, S. 394. *Peştişori juca-mi-vor sprinteni, Solzii lor îmi vor fi pinteni.* ISAC, O. 124. *Un singur peştişor . . . strălucea în buruienile de pe mal.* PREDA, M. 19. *Ele umblă cu paşi largi pe marginea rîului . . . pîndind peştişorii cei mici.* S aprilie 1960, 47. *Las peştişorul încetişor în apă.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 11. *Un peştişor a sărit din apă şi s-a uitat aşa la mine.* T februarie 1962, 25, cf. 50. *Peştişorul ăl mai mic Ocaua c-un firfiric.* TEODORESCU, P. P. 300, cf. MARIAN, SA. 270.

2. P. anal. (La pl.) Felii, bucăţi subţiri (de carne, de varză, de ceapă etc., tăiate pentru gătit). *Se taie ceapa peştişori.* S. MARIN, C. B. 24. *Dupa aia, carña o aranjăm, o faşem peştişori frumos.* GL. OLT.

3. (Regional; art.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă (Dealu Mare-Breaza). Cf. VARONE, D. 124.

4. (Regional; art.) Numele unei sîrbe; melodie după care se execută această sîrbă (Dealu Mare-Breaza). Cf. VARONE, D. 124.

5. (Prin nord-vestul Olt.; art.) Numele unui dans popular cu strigături; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 124.

6. (Regional) Un fel de colac lung (şi împletit) care se face la botez, nunţi, înmormîntări; pupăză (Covasna). Cf. ALR II 4 032/192.

— Pl.: *peştişori.*

— **Peşte[2]** + suf. *-işor.*

PEŞTÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este ca un peşte[2] (1), cu aspect de peşte[2]. *Porc peşlit şi peşte porcit.* CANTEMIR, IST. 156.

— Pl.: *peştiţi, -te.*

— De la **peşte[2].**

PEŞTOÁICĂ s. f. (Rar) Femela peştelui[2] **(1);** (regional) peştioacă. Cf. CADE. *În drum spre ţărm, ei întîlnesc peştoaicele cu care fac un fel de joc.* VOICULESCU, P. I, 12, cf. DM. *Uite o peşteoaică mare, mare . . . sc bătea pe uscat.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 73.

— Pl.: *peştoaice.* — Şi: (regional) **peşteoáieă, pescoáică** (CIAUŞANU, V. 187, ALR II/762) s. f.

— **Peşte[2]** + suf. *-oaică.*

PETÁ vb. I v. **păta.**

PETÁC[1] s. m. v. **pitac[1].**

PETÁC[2] subst. (Prin Olt.) Muşcată[1] **(a)** *(Pelargonium zonale).* Cf. BORZA, D. 125, CV 1952, nr. 2, 38.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PETÁCĂ s. f. v. **pitac[1].**

PETACTÁR s. n. (Prin Dobr.) Undiţă cu care se prind scrumbiile în largul mării. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *petactare.* — Şi: **petractár** (SCRIBAN, D.), **pedactár** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. πεταχτάρι „din zbor".

PETÁL s. m. v. **petală.**

PETÁLĂ s. f. Fiecare dintre frunzişoarele modificate care alcătuiesc corola unei flori. *Un scul filamentos . . . care este analog petalei unei flori.* CAIET, 77^r/23. *Acele silene albe şi roşii ale căror petale sînt aşa de delicat croite.* CR (1848), 12^2/66. *Colorile amestecate pe petală se despart.* BREZOIANU, A. 424/4. *Filele numile şi petale*

ce încunună ca un gard floarea se zic corona florei. CORNEA, E. II, 200/2, cf. MIHALI, C. 139. *Învelișul florii ... consistă în niște foițe colorate numite petale.* BARASCH, I. N. 134/10. *Corola cu cinci petale.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Prin aer petale de roze plutesc.* MACEDONSKI, O. I, 141, cf. GRECESCU, FL. 4, ALEXI, W. *O petală de stranie floare.* ANGHEL, PR. 116. *Petale mor sub pași strivite, Petale ca aripi de ceară.* DENSUSIANU, L. A. 9. *Fluturi ca o ninsoare de petale.* GÎRLEANU, L. 131. *Un mușețel rătăcit ..., cu petale pline de funingine, veghează-ntre străini.* BASSARABESCU, V. 118, cf. 42. *A scos din sîn o petală veștedă.* GALACTION, A. 85, cf. id. O. A. I, 65. *În dosul petalelor din această cîmpie floarea trebuie să aibă pata negrului de doliu.* SAHIA, N. 18. *Cerul e-albastru Ca o petală De miozot.* TOPÎRCEANU, B. 5, cf. 44. *Cireșii pe luciuri Petalele-și ning.* LESNEA, C. D. 100. *Trandafiri subțiri ... Petalele răcoritoare le scuturau ușor.* PILLAT, P. 7. *Își arată amenințătoare dinții albi ... ca două minuscule petale, îmbietoare, de floare de cireș.* CAMIL PETRESCU, U. N. 82. *Uriașul covor de petale asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei.* ARGHEZI, B. 49, cf. id. VERS. 130, 387. *Petale de crizanteme zburînd pe sus.* CĂLINESCU, S. 106. *Neglorioasă e această floare Făcută din stamine și pistile, Fără de nici o urmă de petale.* BLAGA, P. 45. *Petalele suave ale trandafirilor.* BOGZA, C. O. 267. *Mi-a dat să miros petala unui trandafir.* ISAC, O. 295. *Dar omul nu-i petală, Nu-i vîlvătaie dreaptă.* DEȘLIU, G. 51. *Știu palele petale ce-n veselii ușoare Grăbindu-se-n vîrtejuri hazliul joc și-l fac.* LABIȘ, P. 276. *Petalele au căzut, veștejite.* T decembrie 1962, 30. *Lumina toamnei îmblînzește piatra Cu tonuri de petale noi.* V. ROM. august 1962, 10. *Petalele formează al doilea înveliș floral.* BOTANICA, 67. *Beam un rachiu păcătos ... cu un popă frumos, cu obrazul ca petala trandafirului.* BARBU, P. 80. ◇ Fig. *Am sorbit dulceața de pe petalele buzelor ei.* PETICĂ, O. 287. *Veneau în urmă ... sub fluturarea petalei de lumină a singurului felinar.* BASSARABESCU, V. 9. *Petalu gurii, desfăcută-abia, Ți-ai fuguiat-o a sărut spre ea.* LABIȘ, P. 158.

— Pl.: *petale.* — Și: (rar) **petál** s. m. ALEXI, W.

— Din fr. **pétale.**

PETALÍDĂ s. f. (Învechit, rar) Specie de scoică marină. *Sardele, pește roșu ..., midii, stridii, raci, ... petalide.* GOLESCU, Î. 81.

— Pl.: *petalide.*

— Din ngr. **πεταλίδα.**

PETALOÍD, -Ă adj. Cu aspect de petală, asemănător petalelor; (rar) petaloideu.

— Pl.: *petaloizi, -de.*

— Din fr. **pétaloïde.**

PETALOIDÉU, -ÉE adj. (Rar) Petaloid. *Periantul simplu petaloideu.* GRECESCU, FL. 22.

— Pronunțat: *-lo-i-.* — Pl.: *petaloidei, -ee.*

— Cf. p e t a l o i d.

PETALÚDĂ s. f. (Învechit, rar) Montură de bijuterie în formă de fluture. *O petaludă de diamant în cheptene, lipsă o pietrice* (a. 1824). URICARIUL, XX, 343.

— Pl.: *petalude.*

— Din ngr. **πεταλοῦδα.**

PETÁRDĂ s. f. **1.** Dispozitiv (cu explozibil) care era folosit în artilerie pentru a se arunca în aer ziduri, obstacole etc. *Au plecat de la Viena ... avînd cu sine petarde (un fel de mașini cu care dărîmă porțile cetăților).* CR (1830), 40[1]/15, cf. I. GOLESCU, C.

2. Mică încărcătură de pulbere neagră sau de alt exploziv, în înveliș de carton sau de hîrtie cerată ori smolită, care produce, la explozie, zgomot și fum și care este întrebuințată la semnalizări, la marcarea tirului de artilerie, la focuri de artificii etc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cu rachete și petarde izbucneau risete, glume și zeflemele.* BART, E. 195, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DM. *De-acum Nu mai schimbăm cuvîntul și arma cu petarde.* LABIȘ, P. 344, cf. DN[2]. *Aprinderea petardei se face cu ajutorul unui fitil.* DER.

— Pl.: *petarde.*

— Din germ. **Petarde, fr. pétard.**

PETÁRE s. f. v. **pătare.**

PETÁS subst. Pălărie cu boruri largi pe care o purtau tinerii greci în timpul exercițiilor palestre, pentru a se feri de ploaie și de soare. Cf. I. GOLESCU, C., BARONZI, I. L. III, 221, CADE, DN[2]. ✦ Coif cu două aripioare cu care este reprezentat, adesea, zeul Hermes. Cf. DN[2].

— Pl.: ? — Și: (învechit, rar) **petásă** s. f. I. GOLESCU, C.

— Din ngr. **πέτασος.**

PETÁSĂ s. f. v. **petas.**

PETÁT, -Ă adj. v. **pătat.**

PETC s. n. v. **peț.**

PÉTCĂ[1] s. f. (Regional) Firidă (Pecinișca-Băile Herculane). Cf. ALR II/I h 273/2.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÉTCĂ[2] s. f. (Regional, în sintagma) *Săracă petcă* = persoană care umblă neatentă, „ca amețită" (Orlat-Sibiu). Cf. H XVII 175.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PETEÁ s. f. v. **beteală.**

PETEÁC s. n. v. **pățeac.**

PETEÁLĂ s. f. v. **beteală.**

PETEÁNCĂ s. f. (Prin Transilv.) Șuviță de păr. *Scoate-ți cuțitul din teacă Și-ți taie frate-o peteancă.* F (1886), 307. *De mulă dragoste m-am încărcat, Din conciu nevestelor, Din struțu feciorilor, Din petencele fetelor.* ARH. FOLK. I, 209, cf. 235.

— Pl.: *petence.*

— Etimologia necunoscută.

PETEÁUĂ s. f. v. **beteală.**

PÉTEC s. n. v. **petic.**

PETECÁ vb. I v. **peticí.**

PETECÁR s. m., s. n. v. **peticar.**

PÉTECĂ s. f. v. **petic.**

PETECĂRÁIE s. f. (Regional) Teren (arabil) mic și îngust; (regional) petecărie, v. p e t i c ă r i e **(2)** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— **Petec** + suf. *-ăraie.*

PETECĂRÍ vb. IV v. **peticări.**

PETECĂRÍE s. f. v. **peticărie.**

PETECĂRÍT, -Ă adj. (Regional) Peticit[2] **(1)** (Moșoaia-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Un cojoc petecărit.* id. ib.

— Pl.: *petecăriți, -te.*

— V. **petecări.**

PETECĂTOÁRE s. f. (Regional) Piedică **(2)** (Remetea-Beiuș). Cf. A I 12.

— Pl.: ?

— **Petec** + suf. *-ătoare.*

PETECÉL s. n. v. **peticel.**

PETÉCI[1] subst. (Învechit) Tifos exantematic. Cf. LB. *Episcopul . . . suferea de hidropică (boala de apă), la care în zilele din urmă s-au adaos așa-numitul peteci, sau, cum i-ar zice unii, foc viu de cel mai periculos.* BARIȚIU, P. A. I, 227, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.
— Din scr. **petici.**

PETECÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică animale domestice, mai ales cai) A împiedica (la picioare, cînd pasc) (Remetea-Beiuș). Cf. A I 12.
— Prez. ind.: *petecesc.*
— Etimologia necunoscută.

PETECÍ[3] vb. IV v. **petici.**

PETECÍRE s. f. v. **peticire.**

PETECÍT[1] s. n. v. **peticit**[1].

PETECÍT[2], **-Ă** adj. v. **peticit**[2].

PETECITÓR s. m. (Neobișnuit) Cîrpaci. (Fig.) *Opera stîngaciului și grosolanului petecitor care e Simion Dascălul.* BUL. COM. IST. II, 122.
— Pl.: *petecitori.*
— **Peteci**[3] + suf. *-tor.*

PETECÓS, -OÁSĂ adj. v. **peticos.**

PETECÚȚ s. n. v. **petienț.**

PETEHÁLIȚĂ s. f. v. **peteheliță.**

PETEHÉLIȚĂ s. f. **1.** (Prin vestul Transilv.) Basma, năframă **(1).** Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104. ✦ (Regional; mai ales la pl.) Zdreanță (Someș Guruslău-Zălau). MAT. DIALECT. I, 214. *Îi zboară tăt sus petehelițele de la spate.* ib.
2. (Regional; la cai) Pielea subțire de la stinghia piciorului; (regional) peteluță **(2).** Com. din CORDIENI-BAIA MARE.
— Pl.: *petehelițe.* — Și: **petehăliță** s. f. FRÎNCU-CANDREA, M. 104.
— Etimologia necunoscută. Cf. p e t e l u ț ă.

PETÉICĂ s. f. (Regional) **1.** Împletitură, plasă de sfoară, de ață etc. în care se duc vasele cu mîncare (la cîmp). Cf. GHEȚIE, R. M. *În această categorie intră piteicele și spogatele.* PAMFILE, I. C. 213, cf. CADE. *Vase pentru ducerea bucatelor la cîmp; hîrboaie, cari se așază în peteică.* H XVIII 21, cf. 76, com. MARIAN, VICIU, GL., com. din FRATA-TURDA, com. din fostul județ BIHOR, com. din ZAHARESTI-SUCEAVA și din URCA-CÎMPIA TURZII. *Să d'ezleagă holtei o*[ri] *fata cu pet'éica . . . , c-apoi îi trece și s-a putea însura o*[ri] *mărita.* T.PAPAHAGI, M. 165, cf. PAȘCA, GL. *Și o desfaci tăță peteica pînă nu-i nimnica din ea.* ARH. FOLK. I, 212, cf. CHEST. II 70/232, ALR II/349, LEXIC REG. 23, 71, MAT. DIALECT. I, 214.
2. Legătură de frînghie, de metal etc. cu care se prinde, la car, leuca de carîmbul de sus; (popular) gînj. *Cînd leuca e legată de carîmbul de sus cu tei sau cu o nuia . . . i se zice în Muscel, Argeș și Olt peteucă sau petiocă.* DAMÉ, T. 11, cf. PAMFILE, I. C. 134, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Căruța se compune din: . . . osie, dric . . . , leoci, peteoci.* H IV 11, cf. 86, IX 144, 231, 439, XI 312. *Leucile cu ciocul (capul de deasupra) se bagă în peteici (niște verigi de fier) fixate în carîmbii leutrii.* ib. XVII 350, cf. MUSCEL, 57, ALR II 5 632/784, 899.
3. (În forma *peteucă*) Fișie nedeșirabilă (de 1 pînă la 3 cm) care mărginește pe lățime ambele extremități ale unui material textil (Băuțar-Caransebeș). TODORAN, GL.
4. Bucățică de pînză sau de postav care servește la cusutul plăpumilor sau la despărțirea ițelor în grupuri de cîte zece ochiuri. Com. din LOMAN-SEBEȘ, cf. CV 1950, nr. 1, 32.
5. Hîrtie cu care se înfășoară caierul cînd se pune în furcă. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
6. Butonieră sau cheotoare la cămașă. Cf. CADE.
7. (În forma *piteică*) Încuietoare, zăvor la ușă (Brădișorul de Jos-Oravița). Cf. LIUBA-IANA, M. 95. *Ușile sînt cu brăvi și încuietori sau cu clențaică de fier ori de lemn pentru a le ține închise, iar ca încuietori au piteici cu locote.* id. ib., cf. CHEST. II 162/8, 304/8.
8. Parte a morii în care cad grăunțele din coș între pietre (Hodac-Reghin). Cf. VICIU, GL.
— Pl.: *peteici* și *peteice.* — Și: **petélcă** (ALR II 5 632/886), **peteócă, peteólcă** (H XIV 152), **petéucă, peteúlcă** (ib. 210), **petiócă, petiólcă** (ALR II 5 632/899), **petoácă** (DDRF), **petócă** (H IV 156), **pitélcă, télcă** (VICIU, GL.) s. f.
— Din bg. **петелка,** ucr. **петелька,** magh. **petőke.**

PETÉLCĂ s. f. v. **peteică.**

PETELEÁGĂ s. f. v. **petileagă.**

PETÉLNIC s. m. (Prin nordul Munt.) Persoană căreia îi place să petrecă. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *petelnici.*
— Etimologia necunoscută.

PETELÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui p e t e a l ă. V. b e t e a l ă. Cf. LB. *Peteluță-n clopotaș, Drăguțu-mi-i dus la Blaj.* MÎNDRESCU, L. P. 65, cf. PODARIU, FL. 92.
2. (Prin Maram.; la cai) Pielea subțire de la stinghia piciorului; (regional) peteheliță **(2).** Cf. DR. V, 322.
— Pl.: *peteluțe.*
— **Peteală** + suf. *-uță.*

PETÉNT s. m. (Învechit) Petiționar. *Petenții pierduseră din vedere că . . . nobilimea feudală cu nume de națiune maghiară, secuimea și săsimea au depus din nou jurămîntul uniunei lor politice.* BARIȚIU, P. A. I, 605. *Acesta mă informă despre această cerere și-mi ceru deslușiri asupra petentului.* SBIERA, F. S. 316, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *petenți.*
— Din germ. **Petent.**

PETEÓCĂ s. f. v. **peteică.**

PETEÓLCĂ s. f. v. **peteică.**

PETERNÍCĂ s. f. v. **potîrnichе.**

PETERSÍL subst. (Regional) Pătrunjel **(I 1)** *(Petroselinum hortense)* (Pecica-Arad). Cf. JAHRESBER. X, 201.
— Pl.: ?
— Din germ. **Petersilie.**

PETERZNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PETEȘÍE s. f. Pată purpurie, mică și rotundă, care apare pe piele, din cauza unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infecto-contagioase. Cf. DER, D. MED.
— Pl.: *peteșii.*
— Din fr. **pétéchie.**

PETETÍST, -Ă s. m. și f. (Astăzi rar) Persoană care lucrează la poștă; (în special) factor poștal. Cf. IORDAN, L. R. A. 184, 251.
— Pl.: *petetiști, -ste.*
— Formație alcătuită din inițialele **P.T.T.** (= Poștă-Telegraf-Telefon, pronunțate *pe-te-te*) + suf. *-ist.*

PETÉUCĂ s. f. v. **peteică.**

PETEÚLCĂ s. f. v. **peteică.**

PETIÁC s. n. v. **păteac.**

PÉTIC s. n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică natura, felul materialului) Bucată, fîşie (nu prea mare) dintr-o ţesătură sau, p. g e n e r., dintr-un material oarecare; s p e c. bucată dintr-un material cu care se repară un obiect rupt sau găurit (aplicîndu-se peste ruptură, gaură). *Nime nu va cîrpi veşmîntul vechi cu petec nou.* N. TEST. (1648), 11v/26. *Arunca petece după el.* BĂRAC, T. 41/21. *Avea o scrisoare, un petec de hîrtie, un pretext.* NEGRUZZI, S. III, 480, cf. 288, CUPARENCU, V. 19, BARONZI, L. 159. *Se uită la mine printr-un petec de sticlă.* BOLINTINEANU, O. 339. *Prea puţin; pe ici, pe colo, de imagini o făşie, Vre o urmă de gîndire, or un petec de hîrtie.* EMINESCU, O. I, 134. *Cu antereu de canavaţă Ce se ţinea numa-n aţă Şi cu nădragi de anglie Petece pe ei o mie.* CREANGĂ, P. 148, cf. 174. *Mătăsăria nu ajungea. Îi mai trebuia un petec.* ISPIRESCU, L. 399. *Pe acel petec de hîrtie nu erau scrise decît două vorbe.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 99. [Buricul] *îl învăleşte într-un petic de pînză nou, curat.* MARIAN, NA. 420. *Fata luă o petică, îşi şterse faţa şi ieşi.* DUNĂREANU, CH. 202. *Cînd cineva se îmbolnăveşte de cori (pojar) . . ., la stomac să puie petică de postav roşu.* CANDREA, F. 293. *Poloboacele . . . se spală şi se afumă cu petică (cîrpă) aprinsă.* PAMFILE, I. C. 223, cf. 371. *Îi cade sub mînă un petec de hîrtie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 244, cf. 155. *Îl spălau pe petece de pănură.* AGÎRBICEANU, A. 68, cf. 35. *Ridicase de pe lespezi ceaunul urieş şi, cumpănindu-l . . ., îl răsturnă pe o petică unsuroasă.* HOGAŞ, DR. I, 288. *Importul acestor petice se va face numai de către fabricile de ţesături.* NICA, L. VAM. 191. *Un covor de petice împletit de dumneaei, în mozaic de culori.* BASSARABESCU, S. N. 17. *Învălindu-şi cusătura într-o petică . . . s-aşază pe laiţă.* MIRONESCU, S. A. 42. *Un petec de hîrtie alunecă în casă.* GALACTION, O. A. I, 70, cf. id. A. 411. *Un petec de hartă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 347, cf. id. T. II, 75. *La ceasul cînd se împart scrisorile, toate mîinile string petecul de hîrtie avar.* C. PETRESCU, Î. II, 19, cf. I, 201. *Am intrat în odaia văruită, aşternută cu un petec de covor destrămat.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *Picuram de somn destrămînd petece de olandă să facem scamă.* id. A. 60. *Ciorile se strigau pe nume plutind în burniţa dimineţii ca nişte petice furate de vînt din vitrina unui dricar.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 88. *Scoate de sus un petec de stofă.* SEBASTIAN, T. 209. *Aţi venit să vă pui petece?* VLASIU, A. P. 30. *Mătura şi petica de şters se încuibaseră în mîinile Mariţei.* TEODOREANU, M. U. 136, cf. 198. *Se puse să răsucească tutun într-un petec de pănuşă de păpuşoi.* SADOVEANU, O. VIII, 11, cf. I, 480, IX, 154. *Un petec atîrnat pe sfoară.* ARGHEZI, VERS. 349. *Avea pe el numai un costum de haine gri cu petice.* CĂLINESCU, S. 6, cf. 17. *Ce-ai zice dacă te-aş chema să faci cunoştinţă cu un ofiţer şi ţi-aş prezenta o deşcă în uniformă numai petece?* BENIUC, M. C. I, 39. *Te lăsi călcat în picioare ca o petică.* GALAN, Z. R. 314, cf. VORNIC, O. 161. *Începu să coasă cu mişcări iuţi şi dibace peticul.* PREDA, D. 8. *Însemnam cu uimire pe-un petic de foaie Cum scapără ceru-n băltoace,* LABIŞ, P. 23. *Parcă eşti o capră care şi-a pierdut petice din blană prin mărăcini.* T septembrie 1962, 2. *Cu gura te-o descînta, Cu petecă arsă te-o afuma.* POP., ap. GCR II, 340. *Iubeşte, dragă, iubeşte, Dear nainte te gîndeşte Că nu-i petec să-l cîrpeşti, Ci e veac să vecuieşti.* TEODORESCU, P. P. 303, cf. 262, 359. *Plecă iar ţiganul cu turta-n traista cea toată petece.* RETEGANUL, P. I, 68. *Afumă împrejurul bubei cu un şumuiag de petecă.* ŞEZ. I, 55, cf. 83. *Cum nu le-ai legat într-o petică?* ib. V, 130. *Se descîntă cu o petică aprinsă.* PAMFILE, B. 20, cf. CHEST, II 125/269, ALR I 755, I 756, ALR II 4 123, 6 493. *Minc-o cumpănă de brînză Ş-o găleată de făină Ş-o petecă de slănină.* FOLC. TRANSILV. II, 75. *Bagă seama ce iubeşti, Că nu-i petic s-o cîrpeşti.* FOLC. MOLD. I, 110. *Croitorul bun nici un petec nu lepădă.* ZANNE, P. V, 216. *Întinde petecul numai cît ajunge, căci se rupe.* id. ib. III, 293. *Gura lui dacă ar fi petică s-ar rupe,* se spune despre cei flecari. Cf. id. ib. II, 190. *Cum e sacul, şi peticul.* CADE. *Am un cojoc plin de petice* (Varza). ap. CADE. *Am un bou cu maţele de petică.* (Lada). ŞEZ. XII, 49. ◇ F i g. *Din răutate . . . clevetesc şi petece de la alţii ne cîrpesc nouă.* ŢICHINDEAL, F. 248/18. *Nu mai am putere, viaţa nu-mi răpi Şi petec de petec nu mi-o tot cîrpi.* PANN, P. V. II, 162/18. *Iată-mă abia acum ajuns din fantastica-mi călătorie, cu un sac aşa îngreuiat, de tot felul de petice şi de surcele adunate de pretutindeni.* ODOBESCU, S. III, 4. *Vai! tot mai gîndeşti la anii cînd visam în academii, Ascultînd pe vechii dascăli cîrpocind la haina vremii . . . Şi-n a lucrurilor peteci căutînd înţelepciunea?* EMINESCU, O. I, 140. *Şi nu le-ai gîndi la nimic, Nici la petecul tău de viaţă mic.* ARGHEZI, VERS. 185. *Sînt petecul de noapte, dat ţie din născare.* id. ib. 375. ◇ E x p r. **A-şi da în petic** = a-şi da pe faţă, a-şi arăta, fără voie, anumite cusururi, vicii; (familiar) a-şi da arama pe faţă. *O mînjişi la ceafă . . . Îţi dăduşi în petec.* PR. DRAM. 286. *A trebuit ca răzăşul să-şi dea în petic.* I. IONESCU, D. 208. *Mă miram eu să nu-ţi dai în petec.* HOGAŞ, DR. II, 1. *Cînd circulară lichiorurile . . ., îşi dădură toţi în petec.* BRĂESCU, A. 236. *Cuviosia sa e bătrîn, săracul, îşi mai dă în petec.* CĂLINESCU, E. O. II, 239. *Lăutarii iar şi-au dat în petec.* STANCU, D. 78. *Ghioceoaia îşi dădea în petic.* PREDA, D. 88. (Cu schimbarea construcţiei) *La biserică îşi dădea în petecul declamaţiei şi la teatru în al isonului.* CARAGIALE, O. I, 14. **De-i merge peticele** v. m e r g e **(II 3). A-i curge** (cuiva) **peticele** v. c u r g e. **(A nu se putea ţine) petic de petic,** se spune despre hainele foarte zdrenţuite. *Cămaşa, petec de petec . . ., îi cade în voie pe umărul drept.* DELAVRANCEA, T. 166. *Cămaşa . . . nu se mai poate ţinea petec de petec.* SADOVEANU, O. I, 480. *Nu aveau haine, toate li se rupsese de nu se mai ţineau petec de petec.* RETEGANUL, P. I, 45. (Rar) **A pune peticul** = a găsi o soluţie de moment pentru a ieşi dintr-o încurcătură. *Cînd se iveşte (pe scenă) cîte un incident neprevăzut, Milo „ştie să puie petecul".* ap. TDRG. (Rar) **A-şi cunoaşte peticul** = a şti ceea ce i se cuvine, ceea ce i se potriveşte; a-şi cunoaşte slăbiciunile, defectele. Cf. SCRIBAN, D. *Eu sînt fecior sărac . . . şi nu mă potrivesc cu un cal împărătesc! Îmi cunosc eu petecul.* CĂTANĂ, P. B. I, 11. (Regional) **A face** (pe cineva) **peteă** = **a)** a certa rău, a ocărî (pe cineva). Cf. ZANNE, P. III, 295, PAMFILE, J. II, 159; **b)** a istovi (pe cineva) prin muncă. Cf. PAMFILE, J. II, 159. (Regional) **A se face** (sau **a fi**) **petică** = **a)** a se înspăimînta, a se înfricoşa. Cf. ZANNE, P. III, 295; **b)** a fi, a rămîne fără vlagă. id. ib. **A coase petic la petic** = a fi foarte zgîrcit. id. ib. 294. **A-şi găsi** (sau, învechit, **a-şi nimeri**) **sacul** (sau **gaura**) **peticul,** se spune, dispreţuitor sau ironic, pentru a arăta potrivirea dintre doi oameni, dintre două lucruri etc. (fără valoare, fără importanţă etc.). *Îşi nemereşte sacul petecul.* PANN, P. V. II, 135/14. *Îşi găseşte gaura petecul.* ZANNE, P. III, 293. (Cu schimbarea construcţiei) *Mingiie-te la necazuri gîndind că sacul şi-a găsit petecul.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Tot sacul îşi găseşte peticu.* BARONZI, L. 54, cf. STANCU, R. A. I, 43. *Deschideţi . . . Unde va nimeri Ca peatecul sacul, Acolo să cetiţi.* POP., ap. GCR II, 346. (Rar) **Gură** (sau **limbă**) **de petice,** se spune despre o persoană care vorbeşte mult, vrute şi nevrute. *Gura lui de petece . . . nu se sfieşte să trădeze şi cele mai sfinte amiciţii.* MIHĂESCU, în SCL 1969, 330. ✦ S p e c. (Regional) Platcă la cămăşile bărbăteşti (Secăşeni-Oraviţa). ALR SN IV h 1 165/29. ✦ P. e x t. (Regional) Val de pănură de circa 40 de metri. *Valurile de pănuri se numesc giguri . . ., cuprinzînd 70—100 de metri; 40 de metri şi mai bine se numesc jumătate de gig sau petic.* PAMFILE, I. C. 288, cf. ŞEZ, II, 228. ✦ (Regional; în forma *petec*) Pată de murdărie (Micăsasa-Mediaş). Cf. ALR SN IV h 1 222/141.

2. (De obicei determinat prin „de pământ", „de loc", „de moșie" etc. sau urmat de determinări care indică felul culturii) Suprafață mică de teren (cultivabil). *Să n-aibă treabă la cea petecă de moșie* (a. 1709). IORGA, S. D. XI, 55. *Au făcut trei circiume . . . una mai încoace, pă petecul de moșie Făgețelul* (a. 1774). BUL. COM. IST. V, 293. *Să se dea și acel petec de loc pînă în gard* (a. 1776). URICARIUL, VII, 17. *Alte petice de moșioare ale lui Ilie Țircă se vînd la mezat.* CR (1831), 120²/39. *Comisul Hristea au pus secfestru pe un petic de pădure.* ib. (1834), 320²/33. *Îmi lăsase peticul ăsta de pămînt.* GHICA, S. 25. *Se cuvine Să ție pentru sine Un petec de cîmpie.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Am o gîlceavă . . . pentru un petic de pămînt.* ALECSANDRI, T. 1337, cf. 256. *Ai schimbat cu o mînăstire un petic de moșie.* BOLINTINEANU, O. 445. *Tu, cu optzeci de mii de fălci de moșie, și el un ghiorlan c-un petec de pămînt.* CREANGĂ, A. 155. *Mă îndur și-ți dau un petec de loc.* ISPIRESCU, L. 175. *Pe tăpșanul dinspre apus se vede un petic de dumbravă rară.* VLAHUȚĂ, D. 244. *Își vedea acum de mica lui gospodărie: livezi de pruni . . . și un petec de vie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Un petec de moșie pe Valea Rînzeștilor.* GÎRLEANU, N. 49. *Înfipse plugul dincolo de hat, în petecul vecinului.* REBREANU, I. 93. *Petecurile de fasole, de hrișcă, de in.* BUL. FIL. V, 22. *Gineri-meu s-a dus cu fi-mea să semene un petec dă grîu.* STĂNOIU, C. I. 28. *Trebuia să-ți lucrezi petecul de pămînt.* VLASIU, D. 5. *Dai tuturor cu jurămînt Un petic de brazdă și-o groapă.* ARGHEZI, VERS. 194. *Petice de recoltă, pierdute printre ochiuri de apă și mlăștinișuri.* GALAN, B. I, 61, cf. PREDA, M. 8. *Mai sînt și peticele alea cu viță hibridă.* T martie 1962, 20, cf. 26. *Am și eu un petic de pămînt.* Com. MARIAN. *Să-și are și el un petic de pămînt.* id. S. R. II, 149, cf. CHEST. IV 128/15, ALR SN I h 9, ib. h 29/886. *Răzăș c-un sac de hîrtie ș-un petic de moșie* sau *are un sac de hîrtie și un petic de moșie*, se spunea, în bătaie de joc, răzeșilor care aveau o proprietate foarte mică. Cf. ZANNE, P. IV, 562, ȘEZ. VI, 105.

3. P. a n a l. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Bucată, suprafață mică din ceva (în raport cu întregul). Cf. HASDEU, I. C. I, 23. *Pînza alburie a zăpezii să prindea, petic de petic, spre a învăli fața cîmpiei.* DELAVRANCEA, S. 170. *Casa nouă nu se văruiește toată, ci se lasă cîte un petec nevăruit.* GOROVEI, CR. 57. *Se uită . . . spre peticul de șosea care se zărește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. *Stropii, petecele de tină îl acoperiră și pe el ca și pe Ilarie.* AGÎRBICEANU, A. 371. *Plăci de var se desprinseseră, se vedeau petece sure pe părete.* id. ib. 546. *Prin fereastra deschisă mi-a luat ochii un petic de cer albastru.* BRĂESCU, O. A. II, 54. *Se profila, la orizont, silueta generalului . . . bine prinsă într-un petec de umbră.* id. ib. 165. *Începură a se topi zăpezile . . . Petice negre se iveau ici-colo pe dealuri.* SADOVEANU, O. II, 466. *Nici un petic de umbră, nici un colț de verdeață.* BART, S. M. 83. *Locuia întins pe spate dinaintea unui petic de nisip netezit.* ARGHEZI, B. 88. *Pe jilavul petic de humă Fluturi albi trompa-și desfac.* BLAGA, P. 170. *Peticul de cer pe care îl vedea era vînăt.* STANCU, R. A. III, 114. *Se iviră cele dintîi petice negre de pămînt.* V. ROM. noiembrie 1953, 154. *Un petec de zăpadă sub tufe de mai vezi, E-mprejmuit de bulgări.* HOREA, P. 31.

4. C o m p u s: (regional) **peteca-vîntului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. BUJOREAN, B. L. 388.

— Pl.: *petice* și (rar) *peticuri, petici.* — Și: **pétec** s. n., (regional) **pétică, pétecă** s. f.

— Cf. lat. p i t t a c i u m.

PETICÁR s. m., s. n. **1.** S. m. (Rar) Persoană care adună petice **(1)**, cîrpe, zdrențe. Cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. ◆ Negustor ambulant de haine vechi. V. t e l a l. Cf. ALEXI, W., ALR II 6 492/872.

2. S. m. (Rar) Cizmar care pune petice **(1)** la încălțăminte. V. c î r p a c i. Cf. DRLU. *Cărăbuș, un biet cizmar, mai mult peticar.* MARIAN, INS. 27.

3. S. n. (Regional; în forma *petecar)* Covor din petice **(1)** (Foltești-Galați). Cf. CV 1949, nr. 7, 33.

— Pl.: (m.) *peticari* și (n.) *peticare.* — Și: **petecăr** s. m., s. n. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, CV 1949, nr. 7, 33, ALR II 6 492/872.

— **Petic** + suf. *-ar.*

PETICÁȘ s. m. (Regional) Om zdrențăros (Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 149. *Au venit niște peticași la poartă.* id. ib.

— Pl.: *peticași.*

— **Petic** + suf. *-aș.*

PETICÁT, -Ă adj. v. **peticit²**.

PÉTICĂ s. f. v. **petic**.

PETICĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A petici **(1)**. Cf. BL IV, 69. *Am petecărit cojocelu-ăsta plotog de plotog.* UDRESCU, GL. ◇ F i g. *Zăpezile . . . peticăresc livezile Prédealului.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *peticăresc.* — Și: (regional) **peteckrí** vb. IV.

— **Petic** + suf. *-ări.*

PETICĂRÍE s. f. **1.** Mulțime, grămadă de petice **(1)**, de cîrpe, de zdrențe sau de materiale textile zdrențuite; p. r e s t r. petic cu care se cîrpește ceva. Cf. POLIZU. *Vei ajunge la onorabilul faliment . . . lăsînd pe nerozii tăi creditori . . . a împărți între dînșii furdalele și peticăria de stambă.* FILIMON, O. II, 133, cf. DDRF, BARCIANU. *Oghialurilor și pernelor . . . le curg zdrențele, cu toată petecăria cu care sînt cîrpite.* ap. TDRG, cf. DM. ◇ F i g. *Limba moștenită de la străbuni se cîrpea cu feluri de peticării eterogene.* NEGRUZZI, S. I, 337. ◆ (Rar; în forma *petecărie)* Obiect peticit². Cf. ALEXI, W.

2. (Regional; în forma *petecărie)* Teren (arabil) mic și îngust; (regional) petecăraie (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Are el ce are, dar tot petecării, aruncate ca vai de lume.* id. ib.

— Pl.: *peticării.* — Și: **petecărie** s. f.

— **Petic** + suf. *-ărie.*

PETICÉL s. n. Diminutiv al lui p e t i c.

1. Cf. p e t i c **(1)**. *Ia numai privește opincile mele, Că să trențuiră în mici peticele.* PANN, P. V. I, 53/28, cf. POLIZU, DM.

2. Cf. p e t i c **(2)**. *Venise la un peticel de moșie ce-l avea acolo.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 178. *Dacă această bucată* [de pămînt] *este scurtă, se numește . . . petecuț sau petecel.* PAMFILE, A. R. 258.

3. Cf. p e t i c **(3)**. *Cînd seceri la grîu, să lași un peticel numai cît cuprinzi cu brațul.* GOROVEI, CR. 141.

— Pl.: *peticele.* — Și: **peteceí** s. n.

— **Petic** + suf. *-el.*

PETICÉR s. n. v. **petițar**.

PETICÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte rupte, zdrențuite, uzate) A pune petice **(1)**, a cîrpi sau a repara cu petice; a cîrpi, (rar) a peticări. Cf. DRLU. *Să ne petecim corcoațele.* JIPESCU, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Femeia peticea niște rufe.* STANCU, R. A. III, 378, cf. V. ROM. martie 1954, 45, DM. *Peticiți-vă sacii! . . . A venit de departe grîu bun, de sămînță.* LABIȘ, P. 42. [Haina] *să i-o mai petecesc, Că cu el am să trăiesc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 277, cf. ALR I 1 755/231, 290, 590, 744, 874. ◇ F i g. *Sub cerul sur și peticit de nouri adoarme satul.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 145. *Fereastra largă pe care fugeau nourii petecind tăria.* ARDELEANU, U. D. 12. *Că-s pînzele zdrențoase*

pe putredul catarg? Le peticește cerul cu-albastrul lui în larg. JEBELEANU, S. H. 50. ✦ (Familiar; complementul indică aparate, sisteme tehnice etc.) A repara cît este posibil, provizoriu și cu mijloacele (rudimentare) pe care le ai personal la dispoziție. *Știa destul de bine să-i peticească nadișanca cu zbanțuri de fier.* GÎRLEANU, ap. CADE.

2. Tranz. și refl. (Rar) A (se) rupe în bucăți, a (se) sfîșia, a (se) zdrențui; a face să rămînă sau a rămîne numai petice **(1)**. Cf. TDRG, CADE, DM. ◇ Fig. *Foaie verde solz de pește, Primăvara că-mi sosește, Zăpada se peticește.* MAT. FOLK. 329. *Soarele cum a sosit, Zăpada s-a peticit.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Tranz.) (Familiar) **A-i petici cojocul** (cuiva) = a bate foarte tare (pe cineva). *Cum, nu ești Pipăruș, ai zis, Că ești, o, bală-te norocul! Eram să-ți petecesc cojocul!* COȘBUC, P. II, 247.

3. Tranz. (Complementul indică gropile, denivelările etc. unei șosele) A astupa cu material pietros. Cf. DM.

— Prez. id.: *peticesc.* — Și: **peteci** vb. IV, (rar) **petecá** (BUL. FIL. II, 60) vb. I.

— V. **petic.**

PETICÍRE s. f. Acțiunea de a (se) petici și rezultatul ei.

1. Cf. petici **(1)**. *Peticirea diferitelor piese a căror rezistență nu prezintă importanță.* IOANOVICI, TEHN. 182, cf. DM.

2. Cf. petici **(2)**. Cf. DDRF, DM.

3. Cf. petici **(3)**. Cf. LTR², DM.

— Pl.: *peticiri.* — Și: **petecíre** s. f. DDRF.

— V. **petici.**

PETICÍT¹ s. n. Peticire **(1)**. *Era mai gata cu petecitul unei cioboate.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Pl.: *peticituri.* — Și: **petecít** s. n.

— V. **petici.**

PETICÍT², -Ă adj. **1.** (Despre obiecte rupte, zdrențuite, uzate) Cîrpit cu petice **(1)**, plin de petice; (regional) petecărit. Cf. petici **(1)**. *Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc petecit și o pălărie purtată.* SLAVICI, N. I, 160. *Rochie peticată.* MARIAN, ap. DDRF. *E îmbrăcat într-o cămașă peticită.* DUNĂREANU, CH. 44. *Prin geamurile petecite se strecoară leneșe cele din urmă tremurări ale amurgului* REBREANU, NUV. 136. *O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul petecit.* id. ib. 192. *M-am uitat la copiii adormiți sub cuverturile peticite.* GALACTION, A. 389. *Covoarele peticate mărunt ale grădinițelor de casă.* ARGHEZI, în SCL 1969, 330. *Era îmbrăcată . . . cu o rochie de postav gros, roasă și peticită.* CĂLINESCU, S. 21. *O căciulă veche, peticită, tocită.* STANCU, R. A. I, 89. *Femeia îi aștepta . . . cu șalul peticit aruncat peste umeri.* V. ROM. martie 1954, 139. *Casele jupuite, cu geamuri peticite.* PAS, Z. IV, 47, cf. I, 193. *Purta niște pantaloni de tîrg, subțiri și peticiți.* GALAN, Z. R. 216. *Cu mîinile vîrîte în buzunarele pantalonilor peticiți coborî.* MIHALE, O. 55. *Își așterneau dinainte sacii peticiți.* BARBU, P. 89, cf. 170. *Mă dusei la mîndra mea Și-o găsii c-o rufă rea. Nu era prea peticită, Cîte frunze-nir-o răchită, Cu-atîte era cîrpită.* MARIAN, SA. 96. *Apucă jumătatea de turtă de cenușă din traista toată petecită.* RETEGANUL, P. I, 63. *Cămeșa mi-i toată petecită Și nu-i de ac bortelită* (Varza). PAMFILE, C. 35. ◇ Fig. *În drame și comedii peticite se țes zilele lor.* ANGHEL, PR. 56. *Comandantul corăbiei a isprăvit somnul său ușor și peticit.* GALACTION, O. A. I, 399. ✦ (Despre oameni) Care poartă haine cu petice **(1)**; zdrențăros, jerpelit. *Să te păzească, fine D-zeu de planu puternicului cînd te vede prichindel, subțiratic și peticit.* JIPESCU, O. 135. *Toate erau noi pentru mine: stradele, aparii peteciți cu donițele atîrnate de git, și tarabele.* BRĂESCU, A. 18, cf. id. V. 129. ◇ (Substantivat) *Tot petecitul ar trage să ia tot doamne, și încă doamne bogate.* RETEGANUL, P. I, 56.

2. Rupt în bucăți, sfîșiat, zdrențuit. Cf. petici **(2)**. Cf. DM. ◇ Fig. (Adverbial) *Zăpada se stringe peticit sub umbra molizilor.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 9.

— Și: **petecít, -ă,** (regional) **peticát, -ă** adj.

— V. **petici.**

PETICITÚRĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Cîrpitură. Cf. BUL. FIL. III, 89, 108.

— Pl.: *peticituri.*

— **Petici** + suf. *-tură.*

PETICÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre obiecte rupte, zdrențuite, uzate) Cîrpit cu petice **(1)**, plin de petice; (despre oameni) care poartă haine cu petice **(1)**, zdrențăros, jerpelit. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *O femeie sărăcuță c-o rochie pe ea capot, Veche, ruptă, peticoasă și cîrpită peste tot.* PANN, P. V. I, 137/19, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nădragi vineți, frumoși, Abca-i port de petecoși.* HODOȘ, P. P. 227. *Opincuțe peticoase.* GR. S. IV, 111, cf. ALR II 2 880/704. ✦ (Substantivat) Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. *Afară, nerușinatule, petecosule!* AGÎRBICEANU, A. 326.

2. (Rar; despre copii) Mic **(II)**, în fașă. Cf. DDRF,

— Pl.: *peticoși, -oase.* — Și: **petecós, -oásă** adj.

— **Petic** + suf. *-os.*

PETICÚȚ s. n. **I.** Diminutiv al lui petic.

1. Cf. petic **(1)**. Cf. LB. *Scaune îmbrăcate cu peticuțe de mătase.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 300. *Cea mai bună* [rufă] *și-o cîrpea, Cînd și-o întorcea pe dos Curgeau petecele jos, Iar în dosul țițelor, Mama peticuțelor.* ȘEZ. V, 44, cf. GRAIUL, I, 546, ALRM II/I h 171/705. *Am un moșneguț Tot din petecuți* [Varza]. GOROVEI, C. 128.

2. Cf. petic **(2)**. *Suhaturi nu sînt decît numai pe cîmpiile Galațiului, Fălciului și cîteva peticuțe și la Tutova* (a. 1812). URICARIUL, IV, 348/15. *Dacă această bucată* [de pămînt] *este scurtă se numește clin sau petec și dim*[inutival] *. . . clinișor, petecuț sau petecel.* PAMFILE, A. R. 25. *Ici-colo cîte un petecuț de finață așternut ca un lăvicer pe sub poalele brădetului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 160.

3. Cf. petic **(3)**. *Pe deasupra noastră se găsește un petecuț de cer.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 278.

II. (Regional) Crestătură, tăietură făcută la urechile oilor, pentru a le însemna (Rîmeț-Aiud). Cf. CHEST. V 156/62.

— Pl.: *peticuțe.* — Și: **petecúț** (pl. și, neobișnuit, m., *petecuți*) s. n., (regional) **peticúță** (GRAIUL, I, 546, ALRM II/I h 171/705) s. f.

— **Petic** + suf. *-uț.*

PETICÚȚĂ s. f. v. **peticuț.**

PETÍLĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre sforile cu care sînt suspendate cîrligele carmacului de ana. *Petilele, prin cari undițele sînt suspendate, au o lungime de 50 cm.* ANTIPA, P. 308. *Distanța pe ana între două petile e de 45 cm; aceasta e înadins lăsată mai scurtă, pentru ca dacă se întinde petila pe ana, cîrligul ei să treacă de nodul petilei următoare.* id. ib. 328, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *petile.*

— Cf. v. sl. петля.

PETILEÁGĂ s. f. (Regional) Haină ruptă, zdrențuită (Jina-Sebeș). GR. S. VI, 242.

— Pl.: ? — Și: **peteleágă** s. f. GR. S. V, 389.

— Etimologia necunoscută. Cf. petic.

PETIMBROÁSĂ s. f. (Regional) Numele mai multor specii de plante din familia compozeelor: **a)** cruciuliță *(Senecio rupester).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 288, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D.

159; **b)** cruciuliță *(Senecio vulgaris)*. Cf. BORZA, D. 159; **c)** bătătarnică *(Senecio erucifolius)*. Cf. GRECESCU, FL. 321, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 159; **d)** bătătorniță *(Senecio cruentus)*. Cf. BORZA, D. 48; **e)** spălăcioasă *(Senecio vernalis)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 159.

— Pl.: *petimbroase.*

— Etimologia necunoscută.

PETÍNĂ s. f. (Regional) Jumătate (sau o treime) din claia de cereale păioase formată din snopi dispuși cruciș și al căror număr variază după regiuni; (popular) picior **(III)**, (regional) petiță[2] (Isbiceni-Corabia). Cf. ALR SN I h 58/886, 59/886, 60/886.

— Pl.: *petini.*

— Etimologia necunoscută.

PETINÉT subst. (Învechit) Țesătură foarte subțire; voal. *1 bucată pilinet nouă* (a. 1821). în REV. IST. III, 334. *1 col petinet* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 199. *Una rochie cu petială de petinet* (a. 1824). id. ib. 121, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: ? — Și: **pitinét** subst.

— Etimologia necunoscută.

PETIÓCĂ s. f. v. **peteică.**

PETIÓL s. n. v. **pețiol.**

PETIÓLCĂ s. f. v. **peteică.**

PETÍT subst. invar. (Tipogr.) Corp de literă cu mărimea de opt puncte tipografice. Cf. V. MOLIN, V. T., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ROMANESCU, ZEȚ. 41, SCRIBAN, D., DM, DN[2], DER.

— Din fr. **petit,** germ. **Petit.**

PETITÓRIU, -IE adj. (Jur.; despre acțiuni, cereri etc.) Care are ca obiect recunoașterea sau apărarea dreptului de proprietate sau a unui alt drept real. *Pentru apărarea dreptului de uzufruct, titularul său are la îndemînă... acțiunea petitorie.* PR. DREPT, 265, cf. DN[2], DER.

— Pl.: *petitorii.*

— Din fr. **petitoire.**

PETIȚÁR s. n. **1.** Cutie în care se păstrau petițele[1]. Cf. CIHAC, II, 248.

2. Cilindru mic în care se turna pulberea la armele de foc de tip vechi. Cf. TDRG. *Se toarnă pulberea în peticerul sau țilindrul puștii înainte de a i se pune petița.* PAMFILE, I. C. 64. *Avea un peticer încărcat de ani de zile.* în SCL 1969, 330, cf. SCRIBAN, D.

3. (În forma *peticer*) Locașul unde se pune petița[1] la armele de foc de tip vechi. *Locul unde stă petița (capsa) se cheamă peticeriu.* PAMFILE, I. C. 152, cf. CADE.

— Pl.: *petițare.* — Și: **peticér** s. n.

— **Petiță**[1] + suf. *-ar.*

PETÍȚĂ[1] s. f. Capsă care se folosea la armele de foc de tip vechi. Cf. STAMATI, D., CIHAC, II, 248. *Încarcă pistolul și caută petița.* GHEREA, ST. CR. I, 278, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Locul unde stă petița (capsa) se cheamă peticeriu.* PAMFILE, I. C. 152, cf. CADE. *Întîi plesni petița, apoi pocni ca un vreasc pușca.* SADOVEANU, O. VII, 567, cf I, 473, STOICA, VÎN. 20, SCRIBAN, D., DM, H X 107, 583.

— Pl.: *petițe* și (rar) *petițĭ* (SĂM. III, 183).

— Din bg. **петица,** scr. **petița** „călcîi mic".

PETÍȚĂ[2] s. f. (Regional) Jumătate din claia de cereale păioase formată din snopi dispuși cruciș și al căror număr variază după regiuni; (popular) picior **(II)**, (regional) petină. *Prin unele părți, jumătățile sau picioarele se numesc clăițe; prin altele, din Oltenia, li se zic petițe și cuprind fiecare cîte 14 snopi.* PAMFILE, A. R. 135. *Abea dintr-o perciță (cruce de grîu)-două, scoatem atîta, cît iei dintr-un snop.* CĂTANĂ, P. B. III, 86, cf. ALR SN I h 59/76. *Opsprăzece de snopi îs o petiță.* A I 35, cf. LEXIC REG. 49, 55, II, 41.

— Pl.: *petițe.* — Și: **perciță** s. f.

— Etimologia necunoscută.

PETÍȚĂ[3] s. f. (Rar) Diminutiv al lui p a t ă. Cf. p a t ă **(1)**. Cf. DDRF. *Petițele acestea, cari se fac mai cu seamă pe mîni și pe picioare, sînt dintru început de culoare roșie.* MARIAN, INS. 305. *Se obișnuiește, ca podoabă, să se formeze și în mod artificial cîte o astfel de petiță neagră pe obraz.* CANDREA, F. 54, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *petițe.*

— **Pată** + suf. *-iță.*

PETÍȚIE s. f. Expunere scrisă adresată de o persoană sau de un grup de persoane unei instituții, unei organizații, unei autorități, în care se formulează o cerere, o revendicare, o părere etc.; (învechit și popular) jalbă, (învechit) rugat[1]. V. r e c l a m a ț i e, s u p l i c ă, p l î n g e r e. *S-au primit, în parlamentu Angliteriei de sus, jalba (petiția).* CR (1830), 23[1]/20. *Am depus pe masa Camerei petiții (jalobe) în folosul reformei.* AR (1831), 171[1]/9. *O petiție iscălită de mai multe mii.* (a. 1848). URICARIUL, X, 2, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Petiția ce v-a făcut era plină de barbarisme.* NEGRUZZI, S. I, 281. *Pune pe boieri să iscălească o petițiune către împăratul Alexandru.* GHICA, S. 103. *Aș fi avut de adresat o petițiune.* ALECSANDRI, T. I, 275, cf. 258, 379. *Postelnicul dete o petiție la mitropolie, cerînd divorțul.* BOLINTINEANU, O. 454. *Ion se duce cu o petiție la subprefect.* CARAGIALE, O. IV, 109, cf. II, 37, ALEXI, W. *Va să zică să-mi trimiți petiția!* REBREANU, I. 412, cf. 431. *Va scormoni poate... petițiile și memoriile pe care eu, elev de liceu, le scriam, în numele mamei.* GALACTION, A. 67, cf. 403. *Scoase petiția din buzunar, o despături și i-o întinse.* STANCU, R. A. IV, 201, cf. DM, DN[2]. ◇ *Petiție de ereditate* = acțiune în justiție prin care urmașul direct își revendică succesiunea împotriva tuturor celor care se pretind moștenitori. *În petiția de ereditate...,* *părțile își contestă reciproc calitatea de moștenitor.* PR. DREPT, 432. (Logică) *Petiție de principiu* = sofism prin care se consideră, de la început, ca adevărat tocmai ceea ce trebuie să fie demonstrat; cerc vicios în demonstrație. *Silogismul... cuprinde eroarea numită „petiție de princip".* MAIORESCU, L. 71. *Explicația sintetistă... se prezintă ca un fel de petiție de principiu.* RALEA, S. T. II, 37.

— Pl.: *petiții.* — Și: (învechit) **petițiúne** s. f.

— Din fr. **pétition.**

PETIȚIONÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A înainta o petiție, a cere, a revendica etc. ceva printr-o petiție. *Dreptul cel mai natural de a cere, de a petiționa.* BARIȚIU, P. A. I, 531, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Înștiințat de această zăbavă și probabil și de motivele ei, Maior petiționă el.* IORGA, L. II, 243, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Prez. ind.: *petiționez.*

— Din fr. **pétitionner.**

PETIȚIONÁR, -Ă s. m. și f. Persoană care adresează o petiție, care solicită, revendică etc. ceva printr-o petiție; (învechit) petent. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Petiționarii se chinuiau încă în ocne poate.* IORGA, I. L. I, 330, cf. IORDAN, G. 9. *În caz de respingere a cererii, petiționarul se poate adresa tribunalului.* PR. DREPT, 174, cf. DM, DN[2]. *Din sesizare reiese că petiționara funcționează de 11 ani în învățămînt.* RL 1967, nr. 7 041.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *petiționari, -e.*

— Din fr. **pétitionnaire.**

PETIȚIONÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a p e t i ț i o n a. Cf. DDRF. *Se mărgineau aproape numai la organizarea petiționării țăranilor pentru a li se vinde . . , parcele de pămînt.* IBRĂILEANU, SP. CR. 198. *Tu erai din . . . cei cu adunări, moțiuni, petiționări.* C. PETRESCU, A. R. 21, cf. DM, DN³.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *petiționări.*
— V. **petiționa.**

PETIȚIÚNE s. f. v. **petiție.**

PETLEÁ s. f. (Învechit) Numele unui fel de blană nedefinită mai de aproape. *Blăni zagarale de petlea* (a. 1870). ȘIO II₂, 158.
— Etimologia necunoscută.

PETLÍȚĂ s. f. **1.** Bucată de stofă colorată aplicată pe partea din față a gulerului unor haine militare. Cf. TDRG. *Purtam și eu la guler petlița neagră a armei.* în SCL 1969, 328, cf. SCRIBAN, D., DM.
2. (Rar) Bentiță de stofă cu care se încheie nasturii la unele haine. V. c h e o t o a r e. Cf. DM.
— Pl.: *petlițe.* — Și: (rar) **peltíță** s. f.
— Din rus. **петлица.**

PETMÉZ s. n. v. **pecmez.**

PETOÁCĂ s. f. v. **peteică.**

PETÓCĂ s. f. v. **peteică.**

PETÓNIE s. f. v. **petunie.**

PETPEDÉC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PETRACHÍR s. n. v. **patrafir.**

PETRACTÁR s. n. v. **petactar.**

PETRAHÍL s. n. v. **patrafir.**

PETRAÍL s. n. v. **patrafir.**

PETRALIÓM s. n. v. **petrol.**

PETRATÁ vb. I v. **pertracta.**

PETRĂCE vb. III v. **petrece.**

PETRĂLĂU s. n. v. **petrol.**

PETRĂNJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÉTRE prep. v. **pedri.**

PETREÁLĂ s. f. (Regional) Argăseală folosită în tăbăcărie (Dobra-Deva). Cf. ALR II 6 616/105, 6 617/105.
— Pl.: *petreale.*
— **Piatră** + suf. *-eală.*

PETREÁNCĂ s. f. (Bot.; regional) Ceară *(Asclepias syriaca).* Cf. BORZA, D. 25.
— Pl.: *petrenci.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p i a t r ă.

PETRÉC s. n. **1.** (Regional) Moarte **(1, 2).** Cf. p e t r e c e **(I 2).** Cf. UDRESCU, GL. ◇ L o c. v b. **A-l face** (cuiva) **de petrec** sau **a-i face capului petrec** = a omorî (pe cineva). *Ostașii lui se-nfoarseră îndărăt; dar acum mașinile de război și șoimii Sorenilor îi primiră să le facă de petrec.* VISSARION, B. 343. *Nu-mi fă capului petrec, Dacă-mi fuse prui și sec.* UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A-și face capului petrec** = a-și face singur necazuri, neplăceri, a și-o face cu mîna lui. Cf. UDRESCU, GL.
2. (În limbajul plutașilor) Însoțire a unei plute pe o anumită distanță. Cf. p e t r e c e **(I 4).** *Cum am ajuns cu petrecul la Călieni, am și pornit înapoi.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. ◇ E x p r. **A face pitrec** = a conduce o plută în trei oameni (în loc de doi). Cf. ARVINTE, TERM. 160.
3. (Regional) Petrecere **(II 1, 2).** Cf. p e t r e c e **(II 1, 3).** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. ◇ L o c. v b. **A-și face petrecul** = a trăi. *Așa mi-am făcut petrecul.* CIAUȘANU, V. 187.
4. (Art.; și în construcția **de-a petrecul**) Numele mai multor jocuri de copii executate, de obicei, de băieți: **a)** capra. Cf. ALR SN V h 1 290/682; **b)** joc în care copiii dintr-o tabără aleargă după cei din tabăra adversă, pe care, atingîndu-i cu mîna, îi elimină din joc. Cf. ȘEZ. I, 19, PAMFILE, J. II, 63, id. S. V. 160; **c)** joc executat de băieți care, așezați în linie dreaptă, lovesc cu picioarele o căciulă în diferite direcții, astfel ca proprietarul căciulii să nu o poată ridica pentru a o arunca în jucători. Cf. PITIȘ, ȘCH. 233, H II 272; **d)** joc în care doi băieți stau așezați jos, față în față, cu picioarele desfăcute și întinse în față în așa fel, încît tălpile unuia să fie lipite de ale celuilalt, iar ceilalți jucători sar peste picioarele lor astfel ca să nu atingă picioarele întinse ale partenerilor sau să nu pășească în interiorul lor. Cf. PITIȘ, ȘCH. 233. *Unii* [copii] *se joacă de-a pila, de-a petrecul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. XI. *De-a ce vreți să vă jucați? de-a portița, . . . de-a petrecu or de-a ce vreți?* PITIȘ, ȘCH. 231, cf. DDRF, CADE. *În localitate se cunosc mai multe feluri de jocuri copilărești, așa de-a furca, mingea . . . , de-a pitrecu etc.* H III 4, cf. 247, I 190, II 14, 82, 161, IV 120, VII 137, XI 402, XII 8, 242, XIV 66, 378, XVI 373.
— Postverbal de la **petrece.**

PETRECÁLĂ s. f. v. **potricală¹.**

PETRECÁNE s. f. v. **petrecanie.**

PETRECÁNIE s. f. **1.** (Învechit) Moarte **(1).** Cf. p e t r e c e **(I 2).** *Nifon pricepu că va să fie aproape și petrecania sa.* ANON. CANTAC., CM I, 90, cf. 91. *După petrecania vieții aceștia, să ne învrednicească . . . D*[umne]*zeu la împărăția ceriului.* ANTIM, P. 6, cf. XXIV. *Casele . . . , după petrecania mea, să le stăpinească fie-meu Dimitrie* (a. 1825). BUL. COM. IST. IV, 154, cf. 156. *Să-i lase lui pururea egumenia mănăstirii Snagovului în toate zilele vieței sale, iar după petrecania lui să nu se mai așeze alți străini monași.* ODOBESCU, S. I, 433. ✦ (Astăzi, familiar, în e x p r.) **A(-i) face de petrecanie** = **a)** a omorî, a ucide. *Craiul Basrăi cu vezirul său i-au făcut de petrecanie . . . ; ei l-au omorît.* GORJAN, H. II, 158/8. *Își frăminta cugetul . . . să puie mîna pe hoț, spre a-i face de petrecanie.* ISPIRESCU, L. 375, cf. DDRF, SANDU-ALDEA, U. P. 18, ȘĂINEANU, D. U. *O mie de duhuri supuse mie le poate face de petrecanie la toți.* VISSARION, B. 44, cf. 229. *Nu putea suferi pe ucigă-l crucea . . . Îi făcea de petrecanie.* SADOVEANU, O. I, 560, cf. STANCU, R. A. IV, 59. *Cine mai știe ce-l apucă într-o zi să ne calce pe-aicea . . . pentru ca să ne facă de petrecanie.* V. ROM. februarie 1954, 14. *Își spuseră c-au să-i facă de petrecanie, că . . . nu mai scapă viu.* PAS, Z. III, 211. *Să nu le facă de petrecanie* [copiilor] *ca și mieluseilor.* STĂNCESCU, B. 161. *O singură femeie a putut face de petrecanie la atîtea streji.* POPESCU, B. III, 63, cf. CIAUȘANU, GL.; **b)** a risipi, a strica, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui (tot). *N-a moștenit decît vro cincizeci de mii de franci, cărora le-a făcut iute-iute de petrecanie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 197. *Cheltuitorul s-a dus cu banii la circiumă și . . . las pe el! A știut să le facă de petrecanie.* I. CR. I, 77, cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 187. **A-și face de petrecanie** = a se sinucide. *Să nu te ducă dracul să mă înșeli cu altul, că mai bine să-ți faci, fetițo, de petrecanie.* IOVESCU, N. 107. **A i se face** (cuiva) **de petrecanie** = a-și căuta moartea, a căuta singur primejdia. DICȚ.

2. (Învechit) Plecare a cuiva (însoțită de alai, de o festivitate etc.); însoțire, întovărășire, conducere a cuiva (la plecare), (învechit) p e t r e c e r e **(I 3).** Cf. p e t r e c e **(I 4).** *Să-i dai oameni să-l petreacă ..., cum ai trimis și înainte la întîmpinare, așa fă și la petrecanie.* NEAGOE, ÎNV. 223/13. *Un alai foarte frumos împodobit la petrecania domnului* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 197/8. ✦ (Învechit și popular) Înmormîntare. Cf. p e t r e c e **(I 4).** *Multe obiceiuri întru acest neam trăiesc ..., așa la pitrăcănii. .* COSTIN, LET. I, 9/18. *Am tipărit aceaste propovedanii ... de petrecanie morților* (a. 1683). GCR I, 270/22. *Văduva lui Șerban Vodă ... mersese cu toți pruncii săi la petrecania bărbatului său.* ȘINCAI, HR. III, 149/16. *V-ați adunat la această jalnică a fratelui nostru acestuia petrecanie ..., ca să vă arăt cît de puternic iaste gîndul morții.* MAIOR, P. 27/21, cf. DDRF, ALEXI, W., DM, H XVIII 284. *Să-i faceți mortului o petrecanie frumoasă.* SEVASTOS, ap. TDRG, cf. VAIDA. *Să tragă clopotul tare ..., Să se stringă neamurile Să vie la petrecane, Că aci-i mare jălane.* MARIAN, Î. 279. *L-au îngropat pe Împăratul Verde ... și, după ce au pus pomana cea de petrecanie ..., s-a gătit fecioru! împăratului de drum.* MERA, L. B. 244, cf. VICIU, GL., CABA, SĂL., ALR I/II h 298. ✦ (Prin vestul Transilv.) Priveghi (la mort). Cf. ALR I/II h 295.

3. (Învechit) Petrecere **(II 1).** *Roagă și priaște toată sănătatea și buna petrecanie* (a. 1652). GCR I, 156/32. *Să fie volnic a să face călugăr ... pentru că mai la bine merge, adecă întru petrecania și viața ce e locma îngerilor* (a. 1652). ap. TDRG. *Chemă pre un învățat și iscusit la lucrul petrecaniii călugărești.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195^{v}/5. *Neamuri și țări tătărăști carii nu și le știe nimea viața și petrecania lor.* FL. D. (1680), 59^{v}/19. *Îi lasă rătăciți în căile neștiințîi, în petrecanie mai rea decît dobitoacele.* GOLESCU, Î. 72. ✦ (Învechit și regional) Întîmplare, eveniment; pățanie. *După acea petrecanie se îmbătase leșii.* M. COSTIN, LET. I, 243/10, cf. 252/7. *Să o cetiți că nu spune într-însa de petrecaniile și puterile împăraților.* DOSOFTEI, în BV I, 245. *Spuind petrecania lor din Țara Rumânească.* IST. Ț. R. 94. *Ați auzit în scripturi despre petrecaniile Babilonului, cînd moartea și puterea vecinică stau la porțile cetății.* RUSSO, S. 109. *Am citit petrecaniile lui țărănești.* GALACTION, A. 233.

4. (Învechit și regional) Petrecere **(II 2).** *Au tărăgănat acea nuntă ... cu mare petrecanii.* M. COSTIN, LET. I, 258/28, cf. id. O. 173. *Era dat în petrecaniile și desfătările ceale lumești.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 213^{r}/34, cf. 192^{r}/8. *Au scos pe bărbați denafară de oraș ..., iară fămeile lor li-au împărțit tuturor a lor săi de petrecanie, fără lege.* N. COSTIN, L. 414. *Urmează o petrecanie foarte veselă.* GOLESCU, Î. 56, cf. LB. *Furăm lipsiți într-ăsta an de petrecănii teatrale.* GT (1838), 1^{1}/11, cf. POLIZU, LM, BARCIANU. *Petrecania țînu vreo două ceasuri.* AGÎRBICEANU, L. T. 255. *Pornise, grea, pe seară, Petrecania boiară.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 38. *Juca o parte din nuntași afară ... Ș-au dus el a doaua zi să vadă petrecania fetei împăratului.* SBIERA, P. 128. *Făcu nunta și, după ce se sfîrși toată petrecania ..., pleacă.* ȘEZ. I, 89. *Le dăm dreptate și dornenilor că ... nu-și fac pitrecanie mai întinsă.* ib. III, 180, cf. GRAIUL, I, 447. *Tăț nuntașii stau cu clopu-n cap, nime nu-l țipă gios, c-apoi nu-i petrecanie.* T. PAPAHAGI, M. 165. *După petrecanie, să duce feștecare om la casa lui.* ALR I 299/100.

— Pl.: *petrecanii* și (rar) *petrecănii.* — Și: (regional) **petrecáne** s. f.

— **Petrece** + suf. *-anie.*

PETRECÁRE s. f. **1.** (Învechit) Mod de viață dus de cineva. *Pentru care vină le lași[i] ... negri jit cu ascuțite petrecări?* DOSOFTEI, V. S. decembrie 209^{r}/1. *Și să străduia pre sine mai virtos cu mai greale petrecări.* id. ib. 210^{r}/14, cf. TDRG, SCRIBAN, D., SFC IV, 285.

2. (Regional) Înmormîntare (Berbești-Sighetul Marmației). ALR I/II h 298/351.

— Pl.: *petrecări.*

— De la **petrece.**

PETRECĂNÓS, -OÁSĂ adj., s. m. și f. (Învechit, rar) Petrecăreț. *Petrecănoși fiind cu toții, nici glumele nu lipseau.* F (1884), 357.

— Pl.: *petrecănoși, -oase.*

— **Petrece** + suf. *-ănos.*

PETRECĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj., s. m. și f. (Persoană) căreia îi place să petreacă **(II 3)** mult și des; (om) chefliu, (învechit și regional) petrecător **(I 3),** (învechit, rar) petrecănos. *Chelnerii, actorii sau samsarii zgomoloși și petrecăreți.* în SCL 1969, 330. *Se înhăitase cu o seamă de feciori petrecărești.* CAMIL PETRESCU, O. II, 450. *Grataragii pricepuți în fripturi bune pentru petrecărești.* PAS, L. I, 71, cf. 295, DM. *Mai curgea umbra viorie a sfîrșitului de noapte. Ceas al petrecăreților.* BARBU, P. 58.

— Pl.: *petrecărești, -ețe.*

— **Petrece** + suf. *-ăreț.*

PETRECĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care însoțește, care conduce pe cineva; însoțitor. Cf. p e t r e c e **(I 4).** *Și iată, petrecători împărătești cu steaguri și cară să vor da, agi pre lîngă crăiasa.* M. COSTIN, O. 301. *Dîndu-i și ... boieri petrecători pînă la margine, la Galați.* id., ap. CADE. *Trimisă pre părinții miei cu cinste mare, cu mulți petrecători și dvoriani.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155/32. *Au ieșit cîtă oaste au fost în cetatea nemțască, cu petrecători pînă aproape de Pojun.* N. COSTIN, LET. II, 3/26, cf. ANON. CAR. *L-au trecut în țara leșească cu oamenii săi petrecători.* MUSTE, LET. III, 38/16, cf. DRLU, DDRF, ALEXI, W. ✦ (Substantivat; regional) Persoană care însoțește un mort la groapă. [Se dă] *colac, luminare și crucer ficcărui petrecător la mormînt.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 119, cf. PANN, Ș. II, 50/5. *Masa din chilie se întoarce cu picioarele în sus pînă la întoarcerea petrecătorilor de la groapă.* F (1889), 436, cf. 310, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Noi, Ioane — așa-m gîndit, Că ni-i chema chemătoare Ne-ai chemat petrecătoare.* MARIAN, Î. 281.

2. Adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care trăiește (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. Cf. p e t r e c e **(II 1).** *Însă zeul strunciură capetele dracilor săi, creștetul perii ce trec (a petrecătorilor D) în greșalele sale.* PSALT. 129. *Fecior de părinți credincioși ..., petrecător în destulul averii sale.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 23^{v}/6. *I-au sălășluit pre amîndoi în rai, ... moștenitori și petrecători desfătărilor raiului.* N. COSTIN, L. 50. *Primejdia nenorocită a petrecătorilor în lumea aceasta.* id., ap. GCR II, 10/24. *Maicele călugărițe ... se află petrecătoare la Văratec* (a. 1803). URICARIUL, VII, 128. *Un săhastru cuvios, petrecătoriu în acele prejmele.* ASACHI, S. L. II, 51. *Un celebru diplomat ... petrecător în misiune politică la Viena.* HASDEU, I. V. 257. *Nu mă lăsase să scriu nici o șchioapă de elogiu pentru nici una din aceste zeități, încă petrecătoare pe pămînt.* GALACTION, A. 70, cf. id. O. A. I, 141. ◇ F i g. *Nădejdea ... pururea veselitoare, Pînă și în patul morței cu omul petrecătoare.* CONACHI, P. 288.

3. Adj., s. m. și f. (Învechit și regional) Petrecăreț. Cf. p e t r e c e **(II 3).** *Alexandru Movrocordat ..., om de duh supțire și petrecător.* VĂCĂRESCUL, IST. 271. *E un om vesel și petrecător.* MARIAN, NA. 306. *Ioan ... ieși un petrecător.* IORGA, L. I, 57, cf. CADE.

4. Adj. (Învechit, rar) Distractiv, amuzant. *El începu un dialog foarte petrecător pentru tot spectatorul ce ar fi înțeles amîndouă limbele.* CR (1848), 36^{3}/64.

5. Adj. (Învechit; despre fenomene, acțiuni etc.) Care durează puțin, care trece (repede); efemer. *Conced că ce am enarat pînă acum nu e ceva petrecător.* F (1871), 555. ◇ (Substantivat) *Lăsînd ceaste petrecătoare, să*

dusără la ceale din ceriu. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155^{v}/8.

II. Subst. **1.** S. n. (Mat.; învechit, rar) Cît. *Ce iese de la împărtire se zice petrecătoriu ori cuprinzătoriu.* AMFILOHIE. E. 35/13.

2. S. f. (Regional) Tiv, la saci sau la haine, prin care se introduce șnurul de legat, de strîns. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *petrecători, -oare.*

— **Petrece** + suf. *-ător.*

PETRECĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Cortegiu de înmormîntare; ceremonie de înmormîntare. *Petrecătura morților scris-am cum cu cinste să-l îngropăm cel dus de lume.* CORESI, în BV I, 522/6, cf. ANON. CAR.

2. (Regional) Trecătoare îngustă între doi pereți abrupți de munte, c h e i; p. g e n e r. loc de trecere. Cf. CHEST. IV 22/20, GL. OLT.

— Pl.: *petrecături.*

— **Petrece** + suf. *-ătură.*

PETRÉCE vb. III. **I.** T r a n z. **1.** (Cu diverse determinări locale introduse prin prepoziții sau locuțiuni prepoziționale) A trece (sau a face să treacă) prin . . ., printre . . ., pe după . . ., peste . . ., pe sub . . . *Și petrecea pre fiii lor și pre fetele lor pren foc.* BIBLIA (1688), 279^{2}/13. *I-au petrecut pe supt sabiile a doi moscali și i-au slobodzit.* NECULCE, L. 343. *Coadele a doi balauri era legate . . . dinapoia capului, iar grumajii supt țiță petrecuți* (a. 1773). GCR II, 91/23. *Petrece un picior al său printr-o verigă a lanțului.* BELDIMAN, N. P. I, 103/21. *Dacă-n barca ușurică petreci unda întărtată . . . Favorabil fie-ți zeul ce pe călători conduce.* ASACHI, S. L. I, 158. *Era lanțul petrecut prin gaură.* PANN, ap. DDRF. *Se oprea dinaintea oglinzii, petrecîndu-și degetele prin părul cel bogat.* GANE, N. III, 182. *A petrecut cîte o pereche de ață neagră de păr de cal prin cele nojițe.* CREANGĂ, A. 25. *Fiindcă-i vînt afară, pălăria este garantată cu șirețul petrecut printr-un nasture al redingotei.* CARAGIALE, O. I, 114. *Scoțîndu-și de la mînă o brățară . . . i-a petrecut-o pe dup-o ureche.* id. ib. IV, 160. *Petrece firele de cînepă peste toate și pune-le pe o șiră de paie.* SEVASTOS, N. 10. *Lăutarii . . . petrec arcușul prin strunele scripcii.* id. ib. 340. *Lovitorul . . petrece cu cea mai mare repejune ciușlea pe sub genunchile celorlalți jucători* MARIAN, Î. 196, cf. id. O. I, 220. *Petreceam deștele rășchirate prin păr și prin barbă.* DELAVRANCEA, O. II, 181, cf. id. T. 170. *Preotul își petrecu mîna prin păr.* REBREANU, I. 225. *Petrecu degetele zbîrcite cu unghii stricate pe subt sfichiurile albe ale musteților.* MIRONESCU, S. A. 31. *Brațul sting îi era petrecut peste brațul meu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 102. *O pungușă cu galbeni pe care o purta cu baierele petrecute pe după gît.* id. O. I, 81. *La poartă aștepta . . . o țărancă tînără, ofilită, cu o legăturică petrecută sub braț.* BRĂESCU, A. 44. *Mînile petreceau . . . pe pinzeturi acul cu linuri colorate.* SADOVEANU, O. I, 25. *Petrecîndu-și cu grabă metaniile de chilimbar între degetele uscate, stăpîna acelui loc se plecă umilită.* id. ib. XII, 180. *Inelul . . . era petrecut pe degetul mic al mîinii stîngi.* CĂLINESCU, E. O. I, 20, cf. id. S. 25. *Dansează ursul românesc, Prin nas i-au petrecut verigă.* BENIUC, V. 34. *Achim petrecu un picior pe după coama calului.* PREDA, M. 116. *Pașii tăcuți, apăsați, ți-i petreci Peste gliile umede și încă reci.* LABIȘ, P. 72. *Petreci prin beșică o strună pusă într-un ac.* ȘEZ. III, 176, cf. ARH. FOLK. VI, 382, GOROVEI, C. 58. ◇ A b s o l. *Înconjură casa cu curpăn, ca să treacă unui bolnav; îl crapă și petrece de 9 ori prin curpăn.* ALR II 6 325/353. ◇ R e f l. p a s. *Și zăvorul cel den mijloc, pren mijlocul stîlpilor să se petreacă.* BIBLIA (1688), 66^{2}/8. *Să să petreacă pren gura lui săgeată.* ib. 371^{2}/52. *Vitele cele pribolite . . . să vor pitrece de cîteva ori prin fum.* CUPARENCU, V. 11. *Se fac alte găuri pe unde se petrec capetele unui curmei.* PAMFILE, A. R. 204. ◇ R e f l. *La această ocaziune, atît bărbații, cît și femeile se petrec pe sub dînsul* [sfîntul aer] *de cîte trei ori cu luminările aprinse.* MARIAN, S. R. II, 304. ✦ (Învechit și regional) A străpunge, a găuri. *Smerură în fărecați picioarele lui, fieru proidi (petrecu* D, s t r ă b ă t u H) *sufletul lui.* PSALT. 219. *Picătura de apă, căzînd neîncetat pe același punt al unei marmure, o petrece cu vreme.* MARCOVICI, D. 168/21. *Plumbul . . . a frînt o coastă și, petrecînd inima, a ieșit prin spate.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Pe dric, într-un lemn scobit și petrecut de două cuie lungi, stă grindeiul.* BREBENEL, GR. P. ✦ (Învechit și regional; complementul indică obiecte care străpung sau, p. e x t., care urmează să fie străpunse) A înfige. *Știu sabia-m a petrece, Și să las pe vrăjmaș rece.* PANN, E. IV, 71/13. *Carnea rămasă, tăind-o felii și în frigări petreeînd-o . . . Cu grijă o frig.* MURNU, I. 17, cf. 34. (F i g.) *Am luat ceasul de-ntîlnire Cînd se turbură-n fund lacul Și-n perdeaua lui subțire Își petrece steaua acul.* ARGHEZI, V. 14. ✦ (Învechit și regional) A cerne; a strecura. *Să le petreci* [prunele] *toate prin ciur într-un vas deosebit.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 72/10. *A petrecut făina printr-o sită.* SEVASTOS, N. 77. *Făina . . . se mai cerne printr-o sită rară, ceea ce se numește „petrece făina".* PRIBEAGUL, P. R. 96. ✦ (Învechit și regional; complementul indică obiecte) A amesteca, a strecura, a introduce (printre altele). *Petrecui în „Anunțătorul Petersburgului" un aviz cum că cuget a părăsi țara.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 201. *Am petrecut o hîrtie de 20 falsă.* CIAUȘANU, GL. ✦ T r a n z. ș i r e f l. (Regional) A (se) suprapune (marginile) pentru a (se) îmbuca; p. e x t. a (se) încheia prin suprapunerea sau apropierea a două margini. *Haina e petrecută la piept.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR I 651/750, 668/764, 795, GLOSAR REG. *Petrece-le mai mult, să am de unde da drumul.* UDRESCU, GL. ✦ R e f l. (Învechit) A trece peste . . ., a depăși (un anumit număr). *Din numărul respectiv, s-a petrecut prea multe exemplare peste obicinuitul tiraj.* CARAGIALE, O. VII, 326. ✦ R e f l. (Regional) A rămîne, a prisosi (Pitești). Cf. UDRESCU GL. *Unele mărfuri se petrec de la zi la zi, altele nu ajung.* id. ib.

2. (Învechit și regional) A muta (**I 4**), a deplasa; a duce (pînă la . . .). *Deșchise marea și trecutu ei (i-au petrecutu-i* D). PSALT. 156, cf. 284. *Și pre norodul pre carele era întru ea l-au scos afară . . . și i-au pus la fierăstrău . . . și i-au petrecut pre ei pren cărămidărie.* BIBLIA (1688), 228^{2}/26. *Au petrecut dintr-un loc într-altul maluri întregi de pămînt.* GALAN, Z. R. 43, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 112. [Salamandra] *s-o bage-n sîn, s-o pitrcacă pîn sîn fata, să să-nveță să facă vergi.* ALR II 6 232/2. (I n t r a n z.) *De la Nevrod petrecură împărățind* (a. 1600-1625). GCR I, 66/11. ◇ E x p r. **A petrece (ceva) din mînă în mînă** = a trece (ceva) de la unul la altul. *Petrec din mînă-n mînă cîte-un ulcior de rachiu.* ȘEZ. IV, 19. **A-și petrece ochii** = a-și plimba privirea asupra unor lucruri, ființe etc. *Își petrecea ochii la toți, pe rînd, și multe schimbări citea.* C. PETRESCU, A. 479. ✦ R e f l. F i g. (Învechit și popular; adesea urmat de determinări ca „viață", „lume", „domnul" etc., introduse prin prep. „din", „dintre", „în" etc.) A muri[1] (**1**). *Voi să mă petrec din lumea aceasta.* NEAGOE, ÎNV. 308. *Petrecîndu-se părinții lor, tocma acum să scoală de-l apucă pentru această cheltuială* (a. 1673). BUL. COM. IST. V, 207. *Astăz mare și putearnic, cu multă mărire, Mîine treci și te petreci cu mare mîhnire.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/24. *Preste puțini ai să petrecu acel păgîn . . ., de să dusă în cîmpiile iadului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92^{v}/35, cf. septembrie 33^{v}/14. *Dîndu-și sufletul în mînile lui Dumnezeu, din această lume s-au petrecut la strămoșii părinții sfinției sale* (a. 1678). în REV. CRIT. I, 99. *Petreeîndu-se Duca Vodă, l-au astrucat în biserica lui Alexie Balaban.* N. COSTIN, LET^{2}. II, 33. *Muma lui Bogdan Vodă . . . dentru această lume s-au petrecut.* R. POPESCU, CM I, 258. *L-au junghiat cu sulițe și așa s-au petrecut în Domnul.* MINEIUL (1776), 33^{v1}/37. *Să petrecu din viața aceasta întru această zi.* ib. 63^{v1}/37. *Toți ai mei se petrecuseră din lumea aceasta.* SADOVEANU, O. I, 700, cf. IX, 21, XII, 457. *Ei s-au petrecut*

însă de mult. Dumnezeu să-i ierte. MOROIANU, S. 29, cf. GRAIUL, I, 205, A V 25. ✦ (Învechit și regional; complementul indică obstacole) A trece dintr-o parte în alta, sărind peste...; a trece dincolo de... *Iar cînd fură de șanțuri aproape Fără a face gomot... Curînd petrecură cele groape.* BUDAI-DELEANU, Ț. 256. *Petrec un șanț.* ALR II/182. ◇ Refl. *Fac focuri în bălți în ziua de joi mari și se petrec peste dînsele.* ȘEZ. VI, 126. ✦ Fig. (Învechit, rar; complementul indică trepte ierarhice) A trece dintr-una inferioară în alta superioară. *Petrecînd, cumu-i leagea, toate stepenele..., să feace episcop.* DOSOFTEI, V. S. februarie 322r/2. *S-au hirotonit episcop..., petrecînd pre rînd stepenele.* id. ib. decembrie 198r/33. ✦ Refl. Fig. (Învechit, rar; complementul indică prescripții sau învățături morale, bisericești) A se abate. *Den poruncile lui... nu mă voi petreace.* BIBLIA (1688), 373¹/22. ✦ Refl. (Regional; despre ape curgătoare) A se împrospăta mereu (prin curgere) (Drăgușeni-Tîrgu Neamț). Cf. GLOSAR REG.

3. (Popular) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. *Luară unii dentr-înșii a străbate hotarele răsăritului..., alții a petrece părțile despre miazănoapte* (a. 1648). GCR I, 130/33. *Zise împăratul către Ioav: petreci dară toate fealiurile lui Israil și socotiaște norodul.* BIBLIA (1688), 239²/54. *Fără a se teme de ostinele și primejdii, petrec luciul mării, călătoresc țări necunoscute* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 107. *Aleu, lucru mult m-așteaptă! Multe cîmpuri voi petrece.* ASACHI, S. L. I, 55. *Unul din călărețiі săi, petrecînd codrul cu repegiunea fortunei, îi adusă știre.* id. ib. II, 66. *Bărbat învățat carile fără primejdie au petrecut Europa și Eghipetul.* CR (1848), 12⁸/7. *Astfel robit de-aceeași jale, Petrec mereu același drum.* EMINESCU, O. I, 208. *De vreme ce dorința și vatra nu-ți ajung, Petrece lumea toată, călare-n lat și-n lung.* ARGHEZI, VERS. 84. *Baiul în l-ai petrecut Și prin iad înc-ai trecut.* ALECSANDRI, P. P. 28. *Vido, Vido, doamna mea, Ia strigă un cînt'eșel, Să petrec codru cu el.* DENSUSIANU, Ț. H. 174. (Fig.) *Petrecu toată dăscăliia filozofiei.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 243v/6. ◇ Intranz. *Într-un loc iaste și petreace întru toată lumea și pre toți-i cercetează* (a. 1633). GCR I, 84/41. ◇ Refl. *Toate țările una o voi face-o eu, împreună cu voi, prin toată Evropa petrecîndu-mă.* HERODOT (1645), 359. *Țările pe unde se petrecuse.* C. PETRESCU, în SCL 1969, 332. ✦ Refl. (Învechit și popular) A se perinda, a se succeda. *Să se poarte demn cu beii care se petreceau ca la moară pe tronul Munteniei.* ap. TDRG. *Și alte oștiri s-au petrecut pe aici, iar acum le albesc ciolanele pe cîmpuri.* C. PETRESCU, A. 20. *Cam pe drumul mare trec Și se petrec Stoluri de voinici Pe cai povîrnici.* TEODORESCU, P. P. 91. *Jos la drum de țară, Unde se petrec Greci neguțători.* VICIU, COL. 129. (Intranz.) *Noi numai pentru nume ne-am silit și pentru mergerea domnilor unul după altul cum au petrecut* (sec. XVIII). LET. III, 282/6. (Tranz. fact.) *Am deschis înaintea ochilor tăi cartea naturei: am petrecut înainte-ți fețele cele mai luminoase.* MARCOVICI, C. 102/17. ◇ Fig. *Inimile oamenilor prin carea trec și să petrec gîndurile.* VARLAAM, C. 276. ✦ (Regional) A vizita; a cerceta. *Și mă sui pe plai de munte, Unde-s oile mai multe, Merg la stîne, le petrec, Și de-acolo încă plec.* ALECSANDRI, P. P. 314. *Cîte crișme treci, Toate le petreci.* BIBICESCU, P. P. 218. ✦ Refl. (Regional) A se întoarce, a reveni. *Și trei ani curînd vor trece, Iar la tine m-oi petrece.* F (1872), 126. ✦ (Rar; complementul indică lucrări, publicații, notițe etc.) A parcurge **(2)**. Cf. LB. *Petrecînd încă o dată, cu de-amăruntul, toate notițele.* MARIAN, NU. V. *În anii din urmă, nu s-a mai ocupat cu literatura, dar a petrecut-o cu luare-aminte.* F (1891), 302. *Petrec cu ochii-ntreaga carte.* GOGA, POEZII, 266. *Am petrecut și eu tomuri după tomuri de asemenea material.* CONTEMP. 1955, nr. 436, 3/5. ◇ Refl. pas. *Această carte s-au petrecut citindu-să toată de mine, popa Savvul* (a. 1792). IORGA, S. D. XIII, 32. ✦ (Învechit, rar; complementul indică operații succesive) A efectua. *Cealalți membri ai comisiei au făcut pe doctor să petreacă toate formalitățile.* CONTEMPORANUL, III, 778.

4. (Complementul indică oameni) A însoți, a întovărăși într-o călătorie, pe un drum, într-o acțiune; a conduce o bucată de drum (la plecare). *Și petrecură el întru corabie.* COD. VOR. 24/20. *Se încalece Pavel și se-l petreacă pînră la Filicu ghiemonu.* ib. 54/18, cf. 26/9. *Și duse* (și-i *petrecu* D) *ei cu nouru în zi, și toată noaptea cu lumină de foc.* PSALT. 156. *Petrecură Pavel. Duseră el pînă la Atin.* CORESI, L. 81/2. *Avraam cu ei mergea și petrecea pre ei.* PALIA (1581), 66/14, cf. VARLAAM, C. 384. *Lăudîndu-l foarte, îl petrecură 300 de sparțiani... pînă la hotarăle tegheitenilor.* HERODOT (1645), 461. *Ștefan Vodă cu vlădicii... au petrecut pe împăratul pănă la Dunăre.* URECHE, L. 146. *Cela ce va petreace pri cela ce va mearge să ucigă pre cineva... să să cearte ca și cel vinovat.* PRAV. 310. *Petrecură pre el la corabie.* N. TEST. (1648), 162v/27. *Milostenia ne va putea petrece de la pămînt cătră ceriuri.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96v/6. *S-au dus îndărăt în țara ei, petrecînd-o pînă la Colintina.* IST. Ț. R. 56. *De a vre să-i de cîteva mii de cătane, să-l pitrcacă pănă la scaon.* NECULCE, L. 75, cf. 121. *Vaida Bun căpitanul cu o seamă de oști... au petrecut pre Malei aga.* ANON. CANTAC., CM I, 150. *S-au dus în Țara Leșască, apoi în Țara Nemțească, petrecîndu-l boiarii pîn'la Țara Leșască.* R. POPESCU, CM I, 312. *Cu toți petrecîndu-l, îl aducea la cîmp..., împărătește puindu-l în scaun* (a. 1803). URICARIUL, I, 276. *Să rădică Și petrece pe solul cu Cinstirea și pompa lui căzută.* BUDAI-DELEANU, Ț. 160, cf. 157. *Tulie să suie în căruță împreună cu Numa, vrînd a-l petrcce pînă va ieși din pădurea aceea.* BELDIMAN, N. P. I, 30/11. *Parada... să îl petreacă în toată călătoria sa.* GORJAN, H. I, 3/14. *Nevestele-n casă pînă a-i petrece, I-au sfătuit ce fel și cum să urmeze.* PANN, P. V. I, 152/18. *Trăind în cercul vostru strîmt Norocul vă petrece, Ci eu în lumea mea mă simt Nemuritor și rece.* EMINESCU, O. I, 181. *Îl petrecu pînă la scară.* NEGRUZZI, S. I, 78, cf. 147. *L-au petrecut toți pînă jos.* CARAGIALE, O. II, 242. *L-a petrecut pînă la trăsură, i-a strîns mîna și iar l-a îmbrățișat.* SLAVICI, O. I, 106, cf. id. N. I, 123. *Și am să te petrec și la gară.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 66. *Copiii mei nu s-or juca Mai mult cu frunze-n coama ta, Nu le-or petrece la izvor.* COȘBUC, P. I, 111. *Eu pe drum te voi petrece Cu povești și cu povețe.* id. ib. 164. *Ni s-ar stringe-atunci necazul Ce de mult ne petrecea.* GOGA, P. 73. *I-a petrecut foarte cuminte pînă la ieșire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 319. *Dacă Gheorghe pleacă, am venit și eu să-l petrec.* BUJOR, S. 66. *Mulțumim noi de cinste, domnișorule! făcu flăcăul petrecîndu-l afară.* REBREANU, I. 36. *Cucoana Sanda petrecu pe domnul Niță pînă la poartă.* ARDELEANU, D. 72. *Ai fost singur, ori te petrecea cineva?* GALACTION, O. A. II, 137, cf. I, 277. *Singurătatea care ne petrece.* TOPÎRCEANU, B. 15. [Luna] *te petrece, Mergînd cu tine împreună.* D. BOTEZ, P. O. 96. *Un timp îl petrecu, cu pași mărunți, cîinele.* C. PETRESCU, Î. I, 75. *Ieșea provocătoare... să-l petreacă pîn'la poartă.* BRĂESCU, O. A. I, 410. *Băieții îl petreceau pînă la trăsură și-i ajutau să se urce în ea.* CĂLINESCU, E. 70. *Omul mă petrecu o bucată de drum.* SADOVEANU, O. III, 531, cf. II, 52. *Rafira îi petrecuse pînă la drumul din vale.* STANCU, R. A. III, 23. *Nu plînge... Nu, nu mă petrece!* CAMILAR, N. II, 404, cf. S mai 1960, 45. *Vin', mîndro, de mă petrece Pînă-n fundul grădinii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 297, cf. 295, SBIERA, P. 321, MAT. FOLK. 1 300. *Mîndruța... Atîta m-o petrecut, Cinci perechi de opinci a rupt.* FOLC. TRANSILV. I, 238. *Vineri, toți răcuții pleacă, Ies părinții să-i petreacă.* FOLC. MOLD. I, 145. *De la noi și pînă la voi Te petrec tot cu cîmpoi.* (Porcul). GOROVEI, C. 304. (Refl. pas.) *Și de acolo se aduce în cetate cu huite și cu laude petrecîndu-să,*

și așa se încorona stăpînitorul (a. 1803). URICARIUL, I, 277. ◇ Expr. **A petrece** (pe cineva sau ceva) **cu ochii** (sau, rar, **cu ochiul, din ochi**) sau **cu privirea** (ori **cu privirile**) sau (învechit) **cu vederea** = a urmări (cu privirea) pe cineva (care pleacă, trece, se îndepărtează) sau ceva; a observa. *Petrece cu vederea sa cea încredințată pe toți.* BELDIMAN, N. P. I, 129/24. *Nemernica drumeață lăcrimînd, îl petrecea cu ochii.* CREANGĂ, P. 96. *Ea pleacă, eu mă fac că plec, Dar stau acolo și-o petrec Cu ochii cît e zarea.* COȘBUC, P. I, 118. *Fata îl petrecea mereu cu privirile.* AGÎRBICEANU, A. 196. *Costi petrecuse cu ochii . . . scena aceasta veselă.* SADOVEANU, O. VIII, 234. *Femeia îl petrecu cu privirea pînă îl pierdu din vedere.* V. ROM. februarie 1955, 239. *O petrecu din ochi pînă ieși din curtea lungă.* ib. august 1955, 36. *Moromete îl petrecu o vreme cu privirea, pînă se îndepărtă ciliva pași.* PREDA, M. 38. *Trece badea, nu mă-ntreabă Și cu trec și nu-l întreb, Numai cu ochii-l petrec.* BIBICESCU, P. P. 37. (Cu schimbarea construcției) *Cu ochiul lacom toate petrece.* BUDAI-DELEANU, Ț. 187. ◇ (Complementul indică obiecte sau abstracte) *Pe cîmpuri cu doina petreci Tu plugul din zare în zare.* NECULUȚĂ, Ț. D. 57. *Cînd i-am vorbit de line, vedeam că ea-mi petrece Cuvintele c-un zîmbet nepăsător.* COȘBUC, S. 95. *Un car cu fîn . . . Își duce parfumata lui povară Și-n cale-i luna plină îl petrece.* CAZIMIR, L. U. 18. ✦ Spec. (Popular; complementul indică morți) A însoți, a conduce la groapă. *Toți-l petrecură pînă la mormînt.* CORESI, EV. 97. *Să-l petrecă pănă la groapă să vază ciudesa* (cca 1600). GCR I, 139/38. [Îl] *îngropară în Beligrad; în biserica crăiască, și-l petrecură cu multă cinste.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *Petrec morțul la groapă.* CARAGEA, L. 92/23. *Și așa merse de petrecu pe frate-său la groapă.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Toată lumea îl va petrece la cimitirul de est.* SADOVEANU, O. IX, 265. ◇ Absol. *Și așa o rădicară în năsălie oameni de cinste . . . petrecînd gloate cu feclii aprinse.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54^{v}/15. ✦ (Regional; complementul indică morți) A boci, a jeli. *Tata și-a murit de mult, Eu frumos l-am petrecut.* BUD, P. P. 15. *Cînd pliacă cu mortu, la mormînt, atunșa, pînă n-a plecu, îl petrieșe.* ARH. FOLK. III, 108, cf. 57. ✦ Fig. (Învechit, rar) A îndruma, a conduce (pe cineva) din punct de vedere spiritual. *Scos-ai (petrecut-ai* D, ai purtat B 1938) *ca oile oamerii cu măra lu Moisi.* PSALT. 154. ✦ (Învechit și regional) A goni, a alunga, a fugări (pe cineva). *Ne luară și ne petrecură cu prăjini, pînă ne scoaseră din țară.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79^{r}/5, cf. ARH. FOLK. I, 200.

II. 1. Tranz. și intranz. A-și duce viața sau a-și ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. *În toate zilele vedeai cum petrec oamenii cu ruga lui D*[umnezeu] (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 451/1. *Va zice sufletului mieu: prămăndească (petreace* D) *prin măguri ca pasărea.* PSALT. 16. *Pădurea ce vru . . . D*[umne]*zeul să vie (să petreacă* D) *într-însa.* ib. 128. *Vremea a postului să petreacem, ca de la D*[umne]*zeu blagoslovenie să priimim.* CORESI, EV. 87. *Toată viața acest om, cu acea boală îndelungată a lui, el o petrecu.* id. ib. 148, cf. 108. *Petrecea fiul cu maică-sa în tot binele depreună.* MOXA, 381/80. *Eu mă voi duce . . . unde nimea mă va ști și acolo voi petreace* (a. 1600-1625). GCR I, 67/19, cf. 68/2. *Cîtăva vreame . . . să petreaceți în post și în rugă* (cca 1618). id. ib. 45/35. *Întru toate zilele vieții meale am petrecut deșărt* (cca 1633). id. ib. 80/28. *Va petrece o zi și va muri.* PRAV. GOV. 41^{v}/18, cf. 114^{r}/17, 117^{r}/21. *Acum la tinerețe să-m petrec lumea în cîte-mi iubește trupul.* VARLAAM, C. 21, cf. 115, 365. *Nu în beții, nici în ospețe petrecea, ci ca un stejar în toate părțile priveghea.* URECHE, L. 133, cf. 84. *Feciorul . . . iaste datoriu să hrănească pre înmă-sa . . . ; iară de nu va petreace cu cinste, nice feciorul nu iaste datoriu să o hrănească.* PRAV. 136. *Vlădicul . . . iaste datoriu foarte să cerceteadze pre acel om în ce chip ș-au petrecut viața.* EUSTRATIE, PRAV. 29/10, cf. 11/18. *Venim către ei în Troada în cinci zile, unde petrecum șapte zile.* N. TEST. (1648), 161^{v}/20. *Rău și amar au petrecut, în robie și în pedeapsă luat* (a. 1650). GCR I, 146/1. *Ceaialaltă noapte acolo o petrecu* (a. 1675). id. ib. 225/19. *Doao boale întru sine zavistnicul are: Una cînd petreace rău, a doua mai mare Cînd privește pre altul că petreace bine.* M. COSTIN, ap. GCR I, 206/27. *Petrecu făcînd minuni pănă la sfîrșenia sa.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24^{v}/21. [Î]*și petreace viața-n grije multă.* id. PS. 31/14. *Nu iaste bine să petreacă omul singur, ce să-i facem lui ajutoriu.* CHEIA ÎN. 84^{r}/26, cf. 144^{v}/7, 52^{r}/20. *Un săhastru . . . au mers a petrece în schit și nu află chilie să șadă* (a. 1692). GCR I, 305/19. *Cei lacomi . . . string, viețuiesc, petrec prost.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/22, cf. R. POPESCU, CM I, 269. *În Țarigrad . . . tot cu nume de caimacam au petrecut.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 174/19. *Maria au petrecut în lume împreună cu oamenii.* ANTIM, P. 2. *În ce chip se cuvine a avea chipul hranii și a pitreci în sfintele posturi* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 81. *Să scape de nevoia ci i să gătea . . ., petrecînd toată noaptea fără de somn.* VARLAAM-IOASAF, 16^{r}/12, cf. 69^{r}/22. *Întreabă-ncai pă lume Și vezi că nu sînt glume Necazurile mele Care petrec cu ele* (a. 1796). GCR II, 161/1. *După ce au petrecut iarna lîngă Narva, au venit în Livonia.* IST. CAROL XII, 26^{r}/12, cf. ALEXANDRIA (1794), 7/1. *Au mers Brîncovanu să-și petreacă la Obilești.* ȘINCAI, HR. III, 204/24, cf. 217/18. [Dealul] *în care . . . mînluitoriul multă vreame petrecu* (a. 1802). GCR II, 191/23. *Și fugînd în țară streină, petrecu viață sfîntă pînă la moarte.* MAIOR, P. 30/5. *Patruzeci de zile petrecînd nemîncat* (a. 1809). GCR II, 203/16. *Să iubim! că timpul acuș trece, Iar zilele noastre s-împuținâ; Mai bine-i în amor a le petrece.* BUDAI-DELEANU, Ț. 133, cf. 334. *În India lăcuitorii încă petrec în negura păgînătății.* AR (1829), 15/28. *Mă făcea să petrec întru desfătare.* MARCOVICI, C. 20/23, cf. 14/19. *Cealaltă rămășiță o petrece în lucrul grădinii.* DRĂGHICI, R. 151/25. *De-oi peri în bătălie . . ., De-i petrece pre pămînt . . ., Cu duioasă lăcrămare Roureaz-al meu mormînt.* ASACHI, S. L. I, 71, cf. II, 40. *L-au oprit la sine să mai șază vro cîteva zile; și ș-au mai petrecut laolaltă.* BĂRAC, T. 48/14. *Zile, nopți, petrec cu gîndul la dulcea închipuire.* CONACHI, P. 82, cf. 264. *Învingătorii români petrecură noaptea în acel loc.* BĂLCESCU, M. V. 99, cf. 115, 146. *Își petrecu cîlva a combate admirația lui Enric pentru vară-sa.* CR (1848), 91/48. *Altă zile de sărbători . . . Le-ai petrecut în ședere, dormind fără să lucrezi.* PANN, P. V. I, 141/4. *Acest tînăr totdeauna petrecea-n grele oftări.* id. E. I, 5/1, cf. 111/5. *În genere, la toate insectele cari petrec o viață sociabilă, găsim un limbagiu foarte dezvoltat.* ISIS (1856), 14/2. *Petrecuse toată junețea sa la curtea lui Lăcustă.* NEGRUZZI, S. I, 246, cf. 224, 250. *Petrecea zile întregi cufundat în studiul documentelor.* GHICA, S. 681, cf. HASDEU, I. C. I, 151. *Am să merg la București ca să-mi petrec iarna.* ALECSANDRI, T. I, 272, cf. 260. *Societatea petrecu timpul în grădină.* BOLINTINEANU, O. 425. *Graurii . . . se adună de petrec în stoluri.* ODOBESCU, S. III, 31, cf. 18. *Privirea la asupra mea se plece, Sub raza ei mă lasă a petrece.* EMINESCU, O. I, 120, cf. 196. *Varaticul unde și-a petrecut viața Brîncoveanca cea . . . milostivă.* CREANGĂ, A. 72. *Gata să-și aducă aminte cît era odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele.* ISPIRESCU, L. 10, cf. 42. *Doresc să mai petrec încă o dată astă seară cu dumneata.* CARAGIALE, O. II, 277, cf. 257. *Popa petrecea bucuros pe afară.* SLAVICI, N. I, 21. *O viață întreagă au petrecut-o împreună.* DELAVRANCEA, T. 153. *Cea mai mare parte din zi o petrecea la redacție.* VLAHUȚĂ, O. A. 257, cf. id. O. A. I, 197. *Copilul, cînd va fi mare, va petrece mai mult prin străini.* MARIAN, NA. 113. *Petrecuseră o seară minunată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171. *Își petreceau sărbătorile în capitală.* AGÎRBICEANU, A. 229, cf. 34. *Lunile întunecoase cu zloată . . . însurățeii le petrecură închiși în odăițele lor.* GÎRLEANU, N. 20. *Mă hotărîi a petrece ceasurile de arșiță ale zilei . . . în nenumăratele adăposturi de umbră.*

HOGAŞ, DR. I, 195. *Avu să povestească ce-a păţit şi cum a petrecut la ţară.* REBREANU, R. I, 178. *Îi plăcea să petreacă în cimitir.* GALACTION, O. 9, cf. id. O. A. I, 151. *Plecă în munte să găsească o peşteră în care să petreacă pînă la moarte.* STĂNOIU, C. I. 152. *Recreaţiile scurte le petreceam în sala de studii.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Atîta zdruncin şi jertfă de război, ca să petreacă odinioară în tihnă Lehia.* SADOVEANU, O. XII, 362, cf. XVIII, 8. *Singuri noi petrecem în case mari şi bune.* ARGHEZI, VERS. 478. *Noaptea au petrecut-o în sat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60, cf. 94. *Se gîndea la timpul petrecut în tinereţe la noi în sat.* STANCU, R. A. II, 12. *Crezi că aş putea uita ceasurile pe care le petreceai la început cu mine.* H. LOVINESCU, C. S. 94. *Jumătate de noapte petrecută la barieră îl obosise.* PREDA, D. 94, cf. id. R. 493, ISANOS, Ţ. L. 58. *Petreceam bine cu mine însumi pînă acasă.* BARBU, P. 30. *Şi ce gîndesc, şi ce sînt eu, Şi cum mi-am petrecut viaţa.* T septembrie 1962, 8. *Plec la Aniţa de petrec Viaţă bună-ndestulată.* ALECSANDRI, P. P. 314. *Foaie verde de năut... Viaţa cît mi-am petrecut Multe-n lume n-am ştiut.* TEODORESCU, P. P. 287. *Nu ţi-e jele De tinereţele mele Să le laşi aşa de grele? Că le trec şi le petrec Tot cu dor şi cu năcaz.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 101, cf. 184, 217. *Se stringea şi flecăi de-şi petrecea timpul cu şăgi şi poveşti.* SBIERA, P. 206. *Eu am două dorurele Şi-mi petrec lumea cu jele.* MÎNDRESCU, L. P. 40, cf. 216, RETEGANUL, P. IV, 11. *Ziua soare, noaptea nor, Eu petrec lumea cu dor.* DOINE, 30, cf. 254, HODOŞ, P. P. 224. *Rămase în palatul unchiaşului şi petrecu acolo mai mulţi ani.* POPESCU, B. IV, 40. *Eu mă duc în ţări străine Şi petrec destul de bine.* ŞEZ. III, 156. *El petrecea singur, singurel.* FUNDESCU, L. P. I, 74. *Nu m-a vedea mama mea Cum îmi petrec viaţa.* FOLC. TRANSILV. I, 261, cf. 448. *O zi bună ş-una rea, Aşa-mi petrec viaţa mea.* FOLC. MOLD. I, 130. *Să vezi, să auzi şi să taci, dacă vrei să petreci cu pace.* ZANNE, P. II, 794. ◇ Fig. *Nu credeam să se găsească o revistă serioasă care să petreacă a înşira în curs de doi ani un asemenea mixtum compositum.* HASDEU, I. C. I, XI. *Alcargă trenul, Zi şi noapte-aleargă! Prin gări, o clipă gifiind petrece.* IOSIF, P. 16. ◇ Expr. **A(-şi) petrece** (ceva) **în** (ori **prin**) **minte** (sau, rar, **în amintire**) = a reconstitui în minte (trecutul), a depăna în gînd firul amintirilor, a-şi aduce aminte. *Departe sînt de tine şi singur lîngă foc, Petrec În minte-mi viaţa lipsită de noroc.* EMINESCU, O. I, 107. *În tăcerea nopţii, îmi trag plapoma peste cap şi-mi petrec toate astea prin minte, ca şi cum le-aş fi văzut aievea.* SĂM. I, 409. *Poetul petrece în amintirea sa aceste fapte şi aceste icoane ale trecutului.* SADOVEANU, E. 59. (Rar) **A petrece ca găina la moară** = a trăi bine, a avea un trai îmbelşugat. Cf. ZANNE, P. IX, 117. (Rar) **A petrece ca ciinele în car** = a trăi rău. Cf. NEGRUZZI, S. I, 250. ✦ Intranz. (Învechit şi popular) A convieţui. *El să petreacă cu muiarea lui.* PRAV. GOV. 20ᵛ/13, cf. 73ᵛ/4. *Ana... petrecuse cu bărbat numai 7 ai.* VARLAAM, C. 420. ◇ Tranz. *Cu dinsa am petrecut viaţa.* ALR II 3 053/762, cf. ALR SN V h 1 443. ✦ Refl. (Popular; despre unităţi de timp, viaţă etc.) A se scurge, a se desfăşura, a trece. *Cînd venea epoca cea monotonă a iernii stau închişi prin case şi serile se petreceau în tăcere.* FILIMON, O. I, 176. *Astfel se petrecu un timp destul de lung.* ODOBESCU, S. I, 18. *Oamenilor simpli... a căror viaţă se petrecea atunci la periferia vieţii, astăzi li s-au deschis porţile muzeelor.* VLASIU, D. 407. *Lumea mea cea frumuşică Se petrece-ntr-o nimică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 218.

2. Intranz. (Învechit) A se menţine (1), a dăinui. *Şi Domnul în veac lăcuiaşte* (va lăcui H, *petreace* D). PSALT. 12. *Lauda lui lăcuiaşte* (va lăcui H, *petreace* D) *în veacul veacului.* ib. 240. *Petreace şi pînă astăzi svîntul ei trup neputred.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 66ʳ/1. *Mărirea şi bunătatea e întru casa lui şi dreptatea lui va petreace întru veacii nesfîrşiţi* (a. 1710). GCR I, 368/8. *Multe dintr-însele* [seminţe] *petrec, fără să încolţească.* I. IONESCU, C. 158/5. ◇ Refl. *Să nu lăsaţi domnia iarăşi să să petreacă la midi..., cu vărlute iarăşi să o răscumpăraţi.* HERODOT (1645), 173.

3. Intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrîndu-se, chefuind etc.); a se înveseli, a se distra, a se desfăta; a chefui. *Să hie veseli..., să dănţuiască, să petreacă.* VARLAAM, C. 207. *Soţ cu soţ să petreaceţi, aceia ce v-aţi nevoit* (a. 1661). GCR I, 181/17. *Pe la amiază-zi petrece cu papagalul.* DRĂGHICI, R. 149/20. *Desară mă duc la bal... Vină şi tu, puiule, să petrecem împreună.* ALECSANDRI, T. I, 64, cf. 155. *Ca să petreacă, inventară un joc de cărţi.* EMINESCU, N. 67, cf. 80. *De ce petreci, De ce-ai mai petrece.* CREANGĂ, A. 96. *Mi-a plăcut să petrec totdeauna cu prietenii.* CARAGIALE, O. II, 278. *Poftiră pe Făt-Frumos la masă la dînşii ca să chefuiască şi să petreacă împreună.* ISPIRESCU, L. 105. *Şi voi, iubiţi prieteni, petreceţi sau cîntaţi.* MACEDONSKI, O. I, 50. *Tineretul... în zilele de sărbătoare toţi caută să petrecă.* ŞEZ. III, 107, cf. PAMFILE, J. II, 159. *Să tragi un pui de somn pînă la patru. Altfel n-o să poţi petrece la noapte.* AGÎRBICEANU, A. 289, cf. GÎRLEANU, N. 65. *George petrecea între tovarăşii săi.* REBREANU, I. 38, cf. 22. *Îi alege locul cel mai bun şi o face să petreacă.* BASSARABESCU, V. 146, cf. 8. *O să petrecem nouă zile înşirate.* EFTIMIU, Î. 56. *Oameni de toată mîna şi de toate vîrstele rătăceau..., silindu-se să se convingă că petrec.* BRĂESCU, O. A. I, 277, cf. id. M. B. 90. *Am fi petrecut nespus observîndu-l, dacă nu ne-ar fi interesat mai mult priveliştile drumului.* SADOVEANU, O. IX, 317, cf. 254, XII, 107. *Eu gem şi tu petreci?* ARGHEZI, VERS. 368, cf. id. B. 63. *Nimeni nu-şi închipuia că Pomponescu nu petrece şi el împreună cu ceilalţi.* CĂLINESCU, B. I. 172. *Petrecusem la nunta lor.* STANCU, R. A. I, 43. *Oraşul rîde şi petrece.* BENIUC, V. A. I, 93. *Toţi mîncaţi, cu toţii beţi Şi cu bine petreceţi.* ALECSANDRI, P. P. 201. *Vino, bădiţă, la noi Să petrecem amîndoi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 77. ◇ (Învechit şi regional; cu pronumele în dativ) *Îmbiindu-l în toate pohte să se dezmiarde şi să-ş petreucă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137ᵛ/17. *Ca să-şi petreacă, Beu vin* (a. 1818). GCR II, 225. *O grădină... în care O măiastră fecioriţă Petrecîndu-şi se arată.* BĂRAC, A. 41/15. *Căpitane, mi se pare Că tu-ţi cam petreci cu glume şi-ai uitat de războinare.* HASDEU, R. V. 68. *Un om... cu care-şi petrece şiretul Ruben pe conta mea.* EMINESCU, N. 80. *Îmi petreceam adesori în această familie.* F (1886), 281. *Sluga îşi petrecea cu doi lăutari.* AGÎRBICEANU, A. 57, cf. 228. ◇ Refl. (recipr.) (Învechit şi regional) *Acolo nime nu-i să ne oprească, atunce unii cu alalţi să ne petreacem.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 40ᵛ/27. *Ei se petreceau, precum... la vizite.* F (1869), 388. *Se petrec şi se veselesc cu toţii pînă în ziuă.* MARIAN, NU. 183. *Cercam şi eu de a mă petrece cu această copilă.* SBIERA, F. S. 180, cf. id. P. 312. *Hai să mîncăm, să bem şi să ne petrecem.* RETEGANUL, P. II, 56. ◇ Refl. impers. *La oamenii aceştia se petrece bine.* CARAGIALE, O. II, 74. ✦ Tranz. (Rar) A distra, a amuza. *Să spun minciuni ca să petrec mintea la uşoară.* EMINESCU, N. 113.

4. Tranz. (Învechit şi regional) A suferi, a îndura, a răbda. *La moşia sa să duse şi acolo nu multă vreame petrecu trudă către trudă şi dureare către dureare.* VARLAAM, C. 368, cf. 464. *Nu de mult petrecuse ruşine mare de ispravnicul său.* URECHE, LET². I, 163. *Cronicarul... scrie poticala ce au petrecut Ştefan Vodă cu ajutoriul leaşilor.* id., ap. GCR I, 70/18. *Au purces fruntea toată den boieri la Ţarigrad... pentru greul ce petrecea ţara de domnii neştiutori rînduielii.* M. COSTIN, LET. I, 263/8, cf. 293/21. *Petrec pizmă şi mustrare deasă.* DOSOFTEI, PS. 223, cf. id. V. S. noiembrie 154ʳ/6. *Va petrece multă urgie.* NECULCE, L. 338. *Să caute să dea pe pribegi în mîna trimişilor, că apoi va petrece nevoie.* R. POPESCU, CM I, 551. *S-au mîhnit..., temîndu-se că vor petrece necazurile şi nevoile ce trăsese la domnia dintîi.* R. GRECEANU, CM II, 197, cf. 200. *Eram odihnit*

cu atîta și-mi ajungea din destul necazurile ce petreceam. ANTIM, P. XXV, cf. GCR II, 8/11. *Nici un rău nu petrec oamenii de prin sate.* MUSTE, LET. III, 18/13. *La ce județe ar merge, să petreacă rușine* (a. 1710). URICARIUL, XXII, 80. *Mai mare rușine nu vei fi petrecut nicăirea.* ALEXANDRIA, 127/23. *Nu-i nenorocire-n lume să nu o fi petrecut.* PANN, E. I, 30/11. *La vămi cînd vei trece Frică vei petrece.* MARIAN, Î. 230. *Am petrecut-o și pe asta.* CIAUȘANU, GL., cf. GR. S. IV, 242. *Cîte rele-mi petrecui, Nu am ladă să le-ncui.* FOLC. TRANSILV. I, 270, cf. 301. ◇ Intranz. *Să nu li se timple vro price cu ei și să petrească mai rău decît cu tătarii.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 235/33. *Iară el s-au ridicat cu o samă de boiari de frunte, carii să temură a rămîne, să nu petreacă ca mai nainte cu Iancul Vodă.* N. COSTIN, L. 563, cf. 101. *Să-i scoață pe toți la rumte, c-apoi pe urmă, aflindu-să, or petreci rău capeteli.* NECULCE, L. 172. *Carii au nădăjduit grația și n-au scăpat nu bine au petrecut.* ȘINCAI, HR. II, 48/33, cf. 185/7. *Am să-ți spui ție . . . toate cîte are să petrecă A voastră țigănie săracă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 327. *Au spus lui Liehir toate cum au petrecut în Eghipt* (a. 1812). GCR II, 210/28. *Alexandru . . . le povestea ce au petrecut la Darie.* ALEXANDRIA, 75/24, cf. ȘEZ. V, 20. *Au spus părinților toate cîte au petrecut.* SBIERA, P. 280. *Nu știu, Doamne, ce-oi petrece, Că inima mi-e tot rece.* DOINE, 273. ✦ (Învechit, rar) A scăpa, a apăra (pe cineva) de necaz. *Sutașul vrea să petreacă* (să-l scutească N. TEST. 1648, să mîntuiască BIBLIA 1688) *Pavel.* COD. VOR. 94/14. ✦ Refl. (Regional) A leșina; a amețî. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 287, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Numai paznicii au trecut și te-ai și pestrecut de spaimă.* BENIUC, V. CUC. 41. *Rîd de să pestrec.* ALR I 70/107. *Să petrecu o femeie.* A III 9. *Azi-noapte s-a petrecut, credcam că moare.* LEXIC REG. II, 101. *Era să mă petrec de rîs.* MAT. DIALECT. I, 264.

5. Refl. unipers. A avea o anumită desfășurare, o anumită evoluție, a se produce într-un anumit fel; a se întîmpla, a se desfășura. *Lucrure ce întru întunerecu trec (să petreace* D). PSALT. 191. *Izbăvindu-i de frica nopții . . . de lucru ce să petreace prin tunearec* (a. 1650—1675). GCR I, 229/5. *Nu te vei teame . . . de lucrul ce să petrcace întru întunearec* (a. 1689). id. ib. 286/13. *Aceeași îmbulzeală și aceleași nevoi se petreceau la capul podului.* BĂLCESCU, M. V. 166, cf. 170. *Ieși să vază ce se mai petrecea pe afară.* CR (1848), 19²/70. *Acea vorbă de amic ce a pronunțat-o exprimă tot ceea ce se petrece între dînsul și mine.* ib. 38¹/47. *Se petrecuseră atîtea întîmplări.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei.* FILIMON, C. I, 125. *Astfel se petrecură aici, la noi, cununiile cocoanelor doamnei Chiajne.* ODOBESCU, S. I, 137, cf. 33, III, 59. *Cînd se petrecur-aceste? La o mie patru sute?* EMINESCU, O. I, 155, cf. id. N. 84. *Părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece.* CREANGĂ, A. 2, cf. id. P. 276. *I.e-a povestit ca și cum s-ar fi petrecut toate într-un vis.* CARAGIALE, O. II, 276, cf. 20, I, 84. *Este . . . cîte un om care știe ce se petrece prin casele vecinilor.* SLAVICI, N. I, 122. *Nu fînca să știe ce s-a petrecut și ce se petrece în sufletul fiicei sale.* id. O. II, 162. *Văzu cele ce se petrec în baie.* ISPIRESCU, L. 163. *Dar cu cît le înțelegeam mai bine, cu atît simțeam un fel de scîrbă de toate cîte se petreceau în creierul meu.* DELAVRANCEA, T. 22, cf. id. S. 234. *Iată o scenă care . . . s-o fi petrecut, poate, de sute de ori în casa lui.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210, cf. III, 34. *Băieții . . . asudă . . . îndoit, căci se petrec examenele.* CONTEMPORANUL, V_1, 193. *O schimbare adîncă se petrecu din ziua aceea în sufletul bătrînului.* GÎRLEANU, N. 24. *Părea dusă pe gînduri și străină de ceea ce se petrece în jurul ei.* HOGAȘ, DR. I, 172. *Nu i-a suflat lui nici o vorbă despre ceea ce s-a petrecut.* REBREANU, I. 235. *Faptele se petrec într-un mediu orășenesc și între persoane aproape caragialiene.* IBRĂILEANU, S. 4, cf. id. S. L. 33. *În insula florilor se mai petrecea însă o minune.* BASSARABESCU, V. 142. *Un searbăd început De simplu „fapt divers", ce nu se știe În care timp și-n care loc s-a petrecut.* MINULESCU, V. 188, cf. GALACTION, A. 285. *Am înțeles că în sufletul ei se petreceau comparații care nu-mi erau favorabile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 97, cf. id. T. II, 462. *Ce se petrece aci? Îi ciocăni fruntea osoasă, de pe acum netedă și lucie.* C. PETRESCU, Î. I, 236, cf. id. C. V. 104, 163. *Cîte evenimente de seamă nu se petrec în orășelul nostru.* BRĂESCU, O. A. I, 114. *Vorbește, Rață, tot ce știi, așa cum s-a petrecut de la început.* SAHIA, N. 75, cf. 32, 47. *Eu știu tot ce se petrece pe vaporul meu.* SEBASTIAN, T. 151, cf. 15. *Am găsit casa răsturnată . . ., blidarul și alte multe mărunțișuri . . . trîntite la întîmplare, te lăsau să crezi că se petrecuse un cutremur.* VLASIU, A. P. 22, cf. id. D. 60, 175. *În acest orășel adormit s-a petrecut un fapt extraordinar: o crimă.* SADOVEANU, O. VI, 214, cf. I, 72. *Cînd și cum s-a petrecut fenomenul, știința presupune fără să știe.* ARGHEZI, B. 124, cf. id. S. X, 9. *El înțelese doar atît, că ceva foarte neobișnuit se petrece în casă.* CĂLINESCU, E. O. I, 23, cf. id. S. 463. *În țara noastră s-au petrecut multe schimbări.* STANCU, R. A. IV, 117, cf. 142, I, 183. *Acțiunea se petrece în iulie.* VINEA, L. II, 305. *Voi expune cele petrecute în audiența de la Viena.* VORNIC, P. 167. *În felul acesta se petrecuseră lucrurile cu detașarea ei.* PREDA, R. 81, cf. 23, 319. *Știu întîmplări cum nu mai sînt, Ce-s petrecute-n timpuri pe veci moarte.* LABIȘ, P. 103. *Ce se petrecea în lume . . Numai veșnica natură N-avea cum să-ți poată spune.* HOREA, P. 73. *În epoca în care s-au petrecut împrumuturile românești din albaneză, această limbă era mult mai unitară decît astăzi.* SCL 1961, 194. *Cearta dintre ei se petrecuse cu vro douăzeci de ani înainte.* V. ROM. iulie 1962, 8. *Profesorul se sprijină pe fapte petrecute în viața clasei.* GÎ 1963, nr. 692, 3/2. *Este o piesă lucidă care se petrece într-o casă de nebuni.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. *Băietul istorisi tată-său toată pălărania petrecută între el și fata jitarului.* ȘEZ. I, 101.

6. Refl. (Învechit și popular) A se sfîrși, a se termina; a se epuiza; a dispărea. *Singur ai dat vremilor, toate să se petreacă.* M. COSTIN, ap. GCR I, 203/16. *Toate să nasc, să prefac și să petrec în vremea lor.* PISCUPESCU, O. 179/9, cf. 88/4. *Toate s-au petrecut, s-au schimbat și s-au înlocuit într-o primenire îndelungă.* C. PETRESCU, R. DR. 48. *Instituțiile au apărut în omenire ca primăverile și s-au petrecut ca toamnele.* SADOVEANU, E. 18. *Mi s-au petrecut puterile.* id. O. V, 135, cf. IX, 455. *Toate trec și se petrec.* VICIU, COL. 203. ✦ Tranz. (Prin Mold.; complementul indică un material în lucru) A sfîrși, a termina de executat. *Mai sînt vreo două rînduri de săpat, dar le petrecem noi îndată.* CV 1950, nr. 5, 32. ✦ Refl. pas. (Regional; despre mîncăruri, băuturi) A se consuma. *Mîncările se petrecură și lăutarii își sfîrșiră cîntecele.* SADOVEANU, O. III, 469. *La masă au fost față toți boierii. S-au petrecut îmbielșugate vinuri și alese mîncări.* id. ib. XI, 336. *Smîntîna*[ul] *„dulce" se întărește dacă nu se petrece atuncea.* ALR I 1 690/253. ◇ Tranz. [Bostanii] *cei albi trebuiesc petrecuți, adecă mîncați în grabă.* PAMFILE, A. R. 180. ✦ Tranz. (Regional; despre avere, bunuri etc.) A cheltui. *Nu caut avere, zile de-aș avea s-o petrec pe care o am.* CONTEMPORANUL, VI_2, 14. ✦ (Regional; despre plante, flori etc.) A se veșteji, a se ofili, a se usca; a fi prea copt, a se trece din copt. *Florile s-au și petrecut, arse de secetă.* SADOVEANU, O. XVI, 9. *S-a petrecut grîu.* ALR I 911/878, cf. 911/860, 870, 931/860, ALR II 5 263/872. ◇ Intranz. *O petrecut de copt.* ALR I 911/85. ✦ Tranz. (Regional; complementul indică sentimente) A potoli, a domoli, a ușura. *Unde-mi toarnă să-mi ud gîtul Și îmi mai petrec uritul.* PANN, P. V. I, 71/2. *Mare-i dealul Bistriței, Mai mare-i dorul mîndrei, Dealul Bistriței l-oi trece, Dar dorul nu-l pot petrece.* RETEGANUL, TR. 174.

7. Tranz. (Regional; complementul indică mărfuri) A vinde, a desface. *Cum petreceți icrele? . . . Scump. Scump.* DELAVRANCEA, H. T. 14. *Cum petreci pastrama, negustorule? . . . — Opt bani . . . — Ei, v-ați scumpit.* id. O. II, 289. ◇ Refl. pas. *Gîlgîi pe gît . . . poșirca trezită și drojdiile înăcrite care nu se mai petrec la oraș.* JIPESCU, ap. CADE. *O! cum se petrece lemnul sfînt, mai abitir ca găitanul.* DELAVRANCEA, O. II, 299.

✦ (În forma *pestrece*) A da (Răcăşdia-Oraviţa). L. COSTIN, GR. BĂN. 157. *Pestrece şi tu cite ceva.* id. ib.
— Prez. ind.: *petréc*; viit. şi: (regional) *oi petré*, ARH. FOLK. I, 300. — Şi: (regional) **petrâce** (ALR II/I MN 77, 2 669/836), **pestrâce, pretrâce** (DR. V, 410), **tretrâce** (PAŞCA, GL., DR. V, 410) vb. III.
— Lat. ***pertraiceere.**

PETRÉCERE s. f. Acţiunea de a (se) petrece şi rezultatul ei.

I. 1. Trecere prin..., printre..., pe după..., peste..., pe sub... Cf. petrece **(I 1).** *În fine, se mai crede că, pentru cei cuprinşi de fras şi de nebunie, prinde bine petrecerea lor printr-un jug.* MARIAN, Î. 35, cf. DDRF. ◇ (Învechit) *Bilet de liberă petrecere* = paşaport. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit; adesea urmat de determinări care precizează sensul) Moarte **(1, 2).** Cf. petrece **(I 2).** *Puind..., după petreacerea lui, pre alţii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/43. *Acel Gavriil foarte om dă treabă era..., pentru a cărui petreacere multă mîhnire la toţi au fost.* R. GRECEANU, CM II, 156. *S-au întors iarăşi în Ţara Leşească,... să-şi găsească acolo petrecerea vieţii sale.* AMIRAS, LET. III, 125/21. *Cunoscîndu-şi mai nainte petreacerea, către Domnul au răposat.* MINEIUL (1776), 78^{VI}/33.

3. Însoţire, întovărăşire, conducere a cuiva într-o călătorie, pe un drum, la plecare. Cf. petrece **(I 4).** *Nicolai Vodă nice petrecerea lui n-au vrut să primească.* N. COSTIN, LET^{2}. II, 86. *Răsplăteşte... pentru..., slujbe... în vremea răzmiriţii trecute la scoatiri şi porniri de zahereli şi petreceri de oşteni împărăteşti* (a. 1792). IORGA, S. D. XI, 260. *După petrecerea soacrei sale, Sigismund au trimis... să adune secuii la Cohalm.* ŞINCAI, HR. II, 260/5. ✦ (Învechit şi popular) Înmormîntare; p. ext. convoi, cortegiu, alai care însoţeşte mortul la groapă. Cf. petrece **(I 4).** *Cu mare petrecere aduc mortul la biserică, la gropniţă.* M. COSTIN, LET. I, 29/32. *Am fost la o petrecere, am însoţit mortul... pînă la biserică şi la groapă.* VASILIU, P. L. 261, cf. 225. ✦ (Prin Mold.) Masă organizată cu prilejul unei înmormîntări, în memoria celui mort. *Mîni îi facem soţului meu petrecerea din urmă.* SADOVEANU, O. X, 644.

II. 1. Ducere a vieţii sau ocuparea timpului (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); vieţuire, trăire, (învechit) petrecanie **(3).** Cf. petrece **(II 1).** *Ferice-i... dentru tinereaţe, petreacere minunată.* PRAV. GOV. 140^{V}/13, cf. 69^{r}/16. *De pre pămînt să dobîndească petreacerea aceea de sus din carea au căzut îngerii.* VARLAAM, C. 379, cf. 144. *Şi trecînd 12 ai în petreacerea lor..., muriră amîndoi cuconii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55^{V}/26. *Cu a sa... dumn[e]dzeiască petreacere făcea multe minuni.* id. ib. noiembrie 128^{V}/1. *Petreacerea ia cu oamenii... deşertare şi amăgeală iaste.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/15, cf. 323/25. *Acea mănăstire are loc făr' de gîlceavă şi ales de petreacere călugărească.* ANON. CANTAC., CM I, 109. *Să mîngîi cu această ostenală şi petrecerea vremii cei turburate întru care mă aflu.* VĂCĂRESCUL, IST. 245, cf. DRLU. *În petrecerea mea la Viena, adeseori cercetam acest loc istoric.* AR (1829), 148^{2}/27. *Dumnezeu... nu trebuie să îndrepteze petrecirea noastră după cel mai bun chip?* DRĂGHICI, R. 36/27. *În vremea petrec.rei lor în Polonia..., ei dobîndise titluri de nobleţă.* BĂLCESCU, M. V. 204, cf. 9. *Petrecerea nu-i plăcută întru întunecime.* CONACHI, P. 104, cf. 296. *Petrecerea lui Ion în Constantinopol, în curs de trei sau patru ani, ne prezintă date foarte sigure.* HASDEU, I. V. 12. *Profită de petrecerea sa în Constantinopol.* ODOBESCU, S. I, 264. *După o petrecere de cîţiva ani între cazacii din Caucazia, ia parte la războiul din Orient.* SADOVEANU, E. 229, cf. id. O. X, 188, ARGHEZI, B. 64. *Mai mult muncit de ciudăţenia acestei întîmplări decît de problema petrecerii nopţii în necunoscut, Felix mergea în neştire.* CĂLINESCU, E. O. I, 14, cf. II, 120. ✦ Mod de desfăşurare a vieţii, fel de viaţă, fel de a trăi, viaţă, trai, (învechit) petrecanie **(3);** p. ext. faptă săvîrşită de cineva în timpul vieţii. *Vieţile şi petreacerile împărăteşti ce au fost de începutul lumiei.* MOXA, 399/21. *Numai cînd va veni la petreacerea călugărească.* PRAV. GOV. 73^{r}/15. *Cela ce-şi va lăsa cinul său şi să va apuca de alt cin mai cu nevoie şi mai cu grea petreacere, nu să va chema că hiclceneşte mănăstirea.* PRAV. 298, cf. GCR I, 129/32. *De să călugări, cu mai aspră petreacere să supusă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110^{V}/14. *Toţi preoţii de obşte era aur curat la petreacerea cea bună* (a. 1742). GCR II, 32/10. *Toată petrecerea sa după întoarcerea din războiul Troadii* (cca 1750-1780). id. ib. 82/17. *Pentru buna sa petreacere ce avea în H[risto]s fu diacon besericii Antiohiei.* MINEIUL (1776), 52^{VI}/8, cf. 181^{r2}/23. *De folos nu numai pentru buna petrecerea lăcuitorilor, ci şi pentru cinstea lor* (a. 1780). GCR II, 124/13. *Urmă această petrecere de viaţă spre care fireşte era pornit.* VĂCĂRESCUL, IST. 263. *Pentru viitoarea şi pacinica petrecerea noastră să fim credincioşi şi ascultători.* ŞINCAI, HR. II, 299/11. *Să tragi asupră-ţi privirea oamenilor prin lucrul şi strălucirea petrecerii tale.* MARCOVICI, D. 11/12. *Naţiile, ca şi oamenii îndeosebi, îşi au solia lor pe pămînt şi sînt răspunzătoare de petrecirile lor aici.* KOGĂLNICEANU, S. A. 44. *Despre petrecerea fiului Smarandei la Socola se ştiu puţine lucruri.* CĂLINESCU, I. C. 67. ✦ (Învechit) Comportare, conduită; atitudine. *Muiare curvă carea mai apoi să va fi întors den petreacerea ei cea rea.* PRAV. 191. *De iaste ceva fără de leage în mîinile tale, strîmbătatea întru petreacerea ta să nu mîie.* BIBLIA (1688), 368^{1}/12. *Petrecerea lui cu boierii nu se poate scrie* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 274/28. *Să vor zăbovi mai mult spre a îndrepta petreacerile decît spre a face netrebnice duhurile* (a. 1773). GCR II, 87/8. *Asupra sa să vedea toate darurile ceale fireşti, cu nespusă blîndeţă, cu cea mai minunată petreacere supus părintelui său.* BELDIMAN, N. P. I, 5/14. ✦ (Învechit) Mod de desfăşurare a unei acţiuni, a unui fenomen etc. *Viaţa şi spunere petrecerii minunilor a prea cuviosului... Vas[i]lie cel Nou* (a. 1692). GCR I, 301/23. *Desfătările au o petreacere dulce şi plăcută.* BELDIMAN, N. P. I, 32/8.

2. (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracţie, amuzament. Cf. petrece **(II 3).** Cf. LB. *Era o grădină... pentru preumblarea şi petrecerea împărătesei.* GORJAN, H. I, 4/10. *Cînd nu învăţam, mă duceam şi la împăratul, de petrecere.* id. ib. IV, 42/4. *Trebuie să ştii... Şi nişte mici petreceri ce se zic româneşte „Jocuri nevinovate".* ALEXANDRESCU, O. I, 191. *Cărţi glumeţe care, prin anecdote de spirit şi poveţe filozofice, făceau petrecerea favorită a poporului.* FILIMON, O. I, 186. *„Istoria unui galbîn", povestită... era pentru mine o petrecere nesperată.* ALECSANDRI, O. P. 44. *Plăcerile vînătorii... era numai petrecerea favorită a regilor.* ODOBESCU, S. III 58, cf. 15, I, 44. EMINESCU, N. 43. *Copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.* CREANGĂ, O. 197. *Altă petrecere de vară nu era decît circul.* CARAGIALE, O. I, 19, cf. V, 327, VII, 116. *Bilciul e mai ales o sărbătoare de întîlnire şi de veselă petrecere.* SLAVICI, N. I, 135. *A face rău, pentru o aşa femeie, e o petrecere.* GHEREA, ST. CR. II, 151, cf. PITIŞ, ŞCH. 231. *Locul de petrecere şi de adunare în zile de sărbătoare.* HOGAŞ, DR. I, 148. *Îşi găsea petrecere cînd cu cîinii, cînd cu găinile.* REBREANU, R. I, 149. *Petrecerea lor era schimbul ideilor agonisite şi discuţia inteligentă.* GALACTION, A. 42, cf. 167. *Unii erau chemaţi, alţii se duceau la gară de petrecere.* VLASIU, A. P. 115. *Umblă la vînat din cînd în cînd şi numai de petrecere.* SADOVEANU, O. XI, 153, cf. XII, 57, 107. ◇ Expr. **Petrecere frumoasă!,** formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp. *Îţi urez petrecere frumoasă în timpul verii.* CARAGIALE, O. VII, 367. (Învechit) **A face de petrecere** (cuiva) = a face (pe cineva) să se distreze, să se înveselească. *Dragii mei, iertaţi-mă, uitasem că sînt aici ca să fac de petrecere.* BOLINTINEANU, O. 396. ✦ Reuniune, întîlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoţită de masă mare, de muzică etc.) organizată cu prilejul unei sărbători, a unei sărbătoriri sau pentru distracţie; chef, (familiar) bairam, sindrofie, (învechit şi regional) petrecanie **(4),** (regional) guleai. *Petrecerile sale se văd că*

au luat un gust cu totul european. CR (1848), 14¹/48. *Iconomia era cuvînt şi lucru necunoscut; pitrecirile era urieşe.* RUSSO, S. 19. *Aceste petreceri dăinuiră pînă după miezul nopţii.* BOLINTINEANU, O. 298. *Veneau de la vreo petrecere nocturnă.* EMINESCU, N. 57. *E poftit la o petrecere cu nişte prieteni.* CARAGIALE, O. II, 63, cf. 163, III, 85. *Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile.* ISPIRESCU, L. 41. *Şi de aceea nu te mire Că-n serate şi petreceri Nici o inimă nu seceri.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 66, cf. 93. *Chiuituri care se potrivesc mai ales la această petrecere.* MARIAN, NU. 183, cf. BARCIANU. *Roiuri de tineri le înconjurau pe la petreceri.* AGÎRBICEANU, A. 221. *Petrecerea, întreruptă pentru o clipă, îşi urmă cursul mai departe.* HOGAŞ, DR. II, 68. *Tremură de fericire cînd aude lăutarii ori cînd vede vreo petrecere.* REBREANU, I. 16, cf. 134, id. R. I, 252, MOLIN, R. B. 282. *Să-l duci la plimbare, la petrecere.* BASSARABESCU, V. 128. *Cîntecele, petrecerile, dansul şi fericirea îmbată pe rege şi pe curteni.* GALACTION, A. 391, cf. id. O. A. I, 42. *Petrecerea lor repede luă un caracter familiar.* BRĂESCU, O. A. I, 15, cf. 13, II, 261. *Îşi duse tovarăşii la petrecerea nunţii.* SADOVEANU, O. XI, 33, cf. I, 446, XII, 349. *Ne-am cam dedat beţiei şi petrecerilor.* CĂLINESCU, S. 829, cf. id. E. O. I, 157. *Prin casele bogate se încinseră petreceri.* STANCU, R. A. II, 117. *A onorat cu prezenţa domniei sale mica noastră petrecere familială.* H. LOVINESCU, C. S. 26. *Părinţii mei nu se dădeau nici ei înapoi de la petreceri.* BARBU, P. 283. *Petrecerea asta nu se termină fără cuţit.* T februarie 1962, 31. *Ş-apu di-acolea nunti, măi tati, şi pitreciri.* ŞEZ. VI, 9. *Petrecerea fără femei e ca nunta fără lăutari.* ZANNE, P. IV, 548. ◇ Expr. **A fi om de petrecere** = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate reunită pentru a se distra, pentru a chefui etc. Cf. BARCIANU. *Era un om de petrecere.* SADOVEANU, E. 128. ✦ (Regional; în construcţia) **După pitrecire** = numele unui joc de copii în care băieţii şi fetele merg ţinîndu-se de braţ şi apoi se schimbă unii cu alţii din fugă (Băneasa-Medgidia). Cf. H II 290.

3. (Învechit) Loc sau locuinţă în care îşi duce cineva viaţa. *Din gata viaţa (petreacerea* D, SĂLAŞUL C²) *lui caută spre toţi cei ce vin îm pămînt.* PSALT. 57. *Dintr-a sa petreacere gătată Preste toată lumea Domnul caută.* DOSOFTEI, PS. 109/21. *Iară eu am văzut pre cei fără de minte rădăcină puind, ce îndată li se mîncă lor petreacerea* (S-A NĂRUIT SĂLAŞUL LUI B 1938). BIBLIA (1688), 365¹/19, cf. 371²/41.

4. (Regional; în expr.) **A plea în petrecere** = a da de o mare neplăcere, de un necaz etc. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 355.

III. (Mat.; învechit, rar) Cît (la o împărţire). *Împărţindu-să soma înmulţirii, dede petrecere de 119.* AMFILOHIE, E. 97/18.

— Pl.: *petreceri.*

— V. **petrece.**

PETRECTÁ vb. I v. **pertracta.**

PETRECTÁRE s. f. v. **pertractare.**

PETRECÚT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional; în construcţii cu valoare de superlativ; de obicei cu determinări de care se leagă prin prep. „de", „cu") Care a trecut peste o anumită limită, care a depăşit un anumit stadiu. *Acest paşă era petrecut cu bătrîneţele.* AMIRAS, LET. III, 167/11, cf. LB. *Eşti sfîrşit de oboseală... petrecut de tot.* Com. din LOMAN-SEBEŞ. *Beat pestrecut.* ALR I 1 724/107. *Pitricut di slab.* ALR II/I h 84/2.

2. (Prin Transilv.; adesea determinat prin „de minte" sau „de simţiri") Căruia i s-a făcut rău (pierzîndu-şi cunoştinţa), leşinat; ameţit, zăpăcit; care delirează. Cf. petrece **(II 4)**. Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II/I h 108/102, A III 9.

3. (Rar) Distrat, transportat. *Primul tril nici nu l-am auzit, aşa eram de petrecut.* IL decembrie 1960, 16.

4. (Regional) Sfîrşit, trecut, consumat. Cf. petrece **(II 6)**. *Astăzi, om cu viaţa petrecută, ar vrea să poată plînge.* SLAVICI, N. I, 248. ✦ (Substantivat, f.) Termen injurios la adresa unei femei. *Cînd e-ndirjit rumînu pă fămeia lui, îi zice ce-i ghine-n guşă, adică: muiere..., calu dracului..., talpa iadului, petrecută..., tîrîtură.* JIPESCU, O. 56.

5. (Regional; despre mărfuri) Vîndut, desfăcut. Cf. petrece **(II 7)**. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 252.

— Pl.: *petrecuţi, -te.* — Şi: (regional) **pestrecút, -ă** adj.

— V. **petrece.**

PETREFÁCT s. n. (Geol.; învechit) Fosilă. *Petrefacte sînt moartele trupuri organice care, în loc de a putrezi, să află în imperia mineralelor.* J. CIHAC, I. N. 464/7, cf. STAMATI, D. *Vom menţiona frumoasele colecţiuni de minerale şi petrefacte.* ODOBESCU, S. I, 481. *Petrefactele aflate în formaţiunea terţiară ne dau cea mai clară dovadă despre starea pămîntului nostru.* F (1882), 241, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *petrefacte.*

— Din germ. **Petrefakt.**

PETRÉL s. m. Pasăre de culoare albă, cu spatele şi aripile cenuşii, care trăieşte pe lîngă apele mari şi se hrăneşte cu peşte²; pescar **(II 1 b)** *(Larus canus).* *Pescarul sur, numit altmintrelea şi petrel..., e de patruzeci şi cinci centimetri în lungime.* MARIAN, O. II, 399, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 128, DM, DN².

— Pl.: *petrei.*

— Din fr. **pétrel.**

PETRENJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PETREOLÓI s. n. v. **petrol.**

PETRÉŞTI subst. Denumire dată culturii materiale din perioada neoliticului tîrziu (2800—1900 î.e.n.), dezvoltată în partea centrală şi vestică a Transilvaniei. Cf. DER.

— De la n. pr. **Petreşti.**

PÉTRI prep. v. **pedri.**

PETRICÁ vb. I v. **predica.**

PETRICĂLÍ vb. IV v. **potricăli.**

PETRICOLÍ vb. IV v. **potricăli.**

PETRIFIÁ vb. I v. **petrifica.**

PETRIFICÁ vb. I. Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; spec. a deveni sau a face să devină fosilă. Cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Se revarsă peste oameni şi culmi... un praf greu de cremene în stare să pietrifice totul.* BOGZA, C. O. 74, cf. DM, DN². ◇ Fig. *Căldura creştea şi setea devenise insuportabilă..., simţeau cum li se pietrifică gîtlejurile.* BARBU, P. 251. ✦ Fig. A rămîne sau a face să rămînă (mereu) neschimbat. *Aceeaşi natură fizică a petrificat, pentru zecimi de secoli, acelaşi trai.* HASDEU, I. C. I, 235, cf. 161. *Astfel umana roadă în calea ei îngheaţă, Se petrifică unul în sclav, altu-mpărat, Acoperind cu noime sărmana lui viaţă.* EMINESCU, O. I, 64. *Există..., pentru memorie, un mod de a perpetua prezentul, care e o îmbogăţire şi un mod de a petrifica prezentul.* RALEA, O. 300, cf. DM. ✦ A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. *Leu îndoia braţele pe care le credea pietrificate şi constata cu mirare că sînt flexibile.* CĂLINESCU, S. 443. *S-au despetrificat toate cătanele şi începură a-şi face exerciţiile chiar ca şi în minutul cînd se petrificaseră.* RETEGANUL, P. IV, 12.

— Prez. ind.: *petrific* (accentuat şi: *petrific*). — Şi: **pietrificá,** (învechit) **petrifiá** (I. GOLESCU, C.) vb. I.

— Din fr. **pétrifier,** germ. **petrifizieren.**

PETRIFICÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) p e t r i f i c a şi rezultatul ei; s p e c. fosilizare; (rar) petrificaţie. Cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DM.
— Pl.: *petrificări.*
— V. **petrifica.**

PETRIFICÁT, -Ă adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră; s p e c. fosilizat. *Doi călători au aflat într-un loc în munţi . . . trii trupuri petrificate (împietrite).* AR (1837), 190²/19, cf. J. CIHAC, I. N. 467/24. *Citeodată găsim în întrul acestor caverne nişte . . . cascade petrificate.* BARASCH, I. N. 75/8. *De o însemnătate foarte mare sînt şi scoicile petrificate din Buceciu.* TURCU, E. 215, cf. ALEXI, W. *Decoruri de lut pietrificat.* ARGHEZI, B. 34. *Un bob de grîu din vechea piramidă a unui faraon pietrificat.* V. ROM. aprilie 1954, 122. ◇ (Substantivat, n.) *Astfel de petrificate pe ceilalţi munţi nu se află.* TURCU, E. 215. ✦ F i g. Care a rămas neschimbat. *Primim un alfabet petrificat din secolul II.* MAIORESCU, CR. III, 235. ✦ F i g. Încremenit, împietrit, înlemnit (de uimire, de revoltă etc.). *Rămase petrificat de această revoltă atît de neaşteptată.* C. PETRESCU, A. 387.
— Pl.: *petrificaţi, -te.* — Şi: **pietrificát, -ă** adj.
— V. **petrifica.**

PETRIFICÁŢIE s. f. (Rar) Petrificare; (concretizat) ceea ce rezultă în urma petrificării. Cf. I. GOLESCU, C. *Se văd în petre nenumărate petrificaţii de fosile.* CALENDAR (1847), 53/1, cf. NEGULICI. *Se întîmplă ca un mineral să arate forma organică a unei plante. În acest caz mineralul poate fi o încrustaţie sau o petrificaţie.* BARASCH, I. N. 76. *Toate acestea sînt petrificaţiuni seculare formate prin picurii de apă vîroasă.* F (1887), 246, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DN².
— Pl.: *petrificaţii.* — Şi: **pietrificáţie** (NEGULICI), (învechit) **petrificaţiúne** s. f.
— Din fr. **pétrification**, germ. **Petrifikation.**

PETRIFICAŢIÚNE s. f. v. **petrificaţie.**

PETRÍLĂ s. f. (Prin Ban.) Drum pietros, neasfaltat. *Nu le mai numeau drumuri, ci petrilă.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 149.
— Pl.: ?
— De la **piatră.**

PETRILÉU s. n. v. **petrol.**

PETRILIÓN s. n. v. **petrol.**

PETRILÓI s. n. v. **petrol.**

PETRINGÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PETRINGÍCĂ s. f. v. **pătrunjică.**

PETRINJÉI s. m. v. **pătrunjel.**

PETRINJELÁŞ s. m. (Bot.; regional) Pătrunjel-de-cîmp *(Pimpinella saxifraga* şi *major).* Cf. BORZA, D. 131.
— Pl.: *petrinjelaşi.*
— **Petrinjel** + suf. *-aş.*

PETRINJÍU s. m. v. **pătrunjel.**

PETRIÓL s. n. v. **petrol.**

PETRIÓN s. n. v. **petrol.**

PETRIÓR s. n. v. **petrol.**

PETRIŞÓR s. m. **1.** (Iht.; prin Olt.) Porcuşor *(Gobio uranoscopus* şi *kessleri).* Cf. BĂCESCU, P. 146. *Petrişorii trăiesc în Dunăre.* id. ib.
2. (Bot.; regional) Fluturaşi *(Cosmos bipinnatus)* (Bucureşti). Cf. BORZA, D. 53.
— Pl.: *petrişori.*
— **Piatră** + suf. *-işor.*

PETRÍTIS subst. (Grecism învechit) Şoim *(Falco).* *Şi poţi să asemeni trufia pre o pasăre ce să cheamă petritis* (a. 1701). GÁLDI, M. PHAN. 227.
— Pl.: ?
— Din ngr. **πετρίτης.**

PETRÎNJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PETRÎNJÍCĂ s. f. v. **pătrunjică.**

PETROÁCĂ s. f. v. **potroacă.**

PETRÓC s. m. v. **pitroc.**

PETROCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PETROCHÍMIC, -Ă adj. Care aparţine petrochimiei, privitor la petrochimie, specific petrochimiei; (despre produse) care este fabricat din ţiţei sau din derivatele acestuia. Cf. DM. *Industria petrolului se va dezvolta . . . ţinîndu-se seamă . . . de asigurarea materiei prime pentru industria petrochimică.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Utilaj pentru rafinării şi petrol şi pentru industria petrochimică.* ib. nr. 4 846, cf. DN². *Prin prelucrare petrochimică se realizează o valorificare superioară a bogăţiilor naturale.* DER III, 732.
— Pl.: *petrochimici, -ce.*
— Din fr. **pétrochimique.**

PETROCHIMÍE s. f. **1.** Ramură a industriei chimice care prelucrează ţiţeiul şi fracţiunile lui, gazele de sondă şi de rafinărie şi gazul metan, în scopul transformării lor în produse chimice (semifabricate sau finite) cu valoare mult mai ridicată. *Petrochimia tinde să devină ramura cea mai importantă a industriei chimice.* V. ROM. iunie 1960, 48. *Se ridică întreprinderi moderne ale petrochimiei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836. *S-a ridicat în ultimii ani impunătorul complex al petrochimiei.* ib. 1964, nr. 6 347. *Petrochimia are o veche tradiţie de cercetare şi de realizări practice.* DER, cf. DC.
2. Ramură a petrografiei care se ocupă cu studiul chimic complex al rocilor şi cu clasificarea lor chimică. Cf. DER.
— Din fr. **pétrochimie.**

PETROCHIMÍST, -Ă s. m. şi f. Specialist în domeniul petrochimiei. Cf. DN². *Un oraş nou, conceput şi construit pentru petrochimişti şi familiile lor.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 347.
— Pl.: *petrochimişti, -ste.*
— **Petrochimie** + suf. *-ist.*

PETRODUROSCÓP s. n. Instrument pentru măsurarea durităţii rocilor în zăcămînt, în scopul determinării comportării lor la perforare şi la prelucrare. *În funcţie de tăria măsurată cu petroduroscopul se evaluează lucrul necesar pentru exploatarea cărbunilor.* LTR², cf. DER.
— Pl.: *petroduroscoape.*
— Din fr. **pétroduroscope**, germ. **Petroduroskope**, rus. **петродуроскоп.**

PETROGLÍFĂ s. f. Rocă şlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mîna. Cf. DER.
— Pl.: *petroglife.*
— Din fr. **pétroglyphe.**

PETROGRÁF s. m. Specialist în petrografie. Cf. DL, DM, DN².
— Pl.: *petrografi.*
— Din fr. **pétrographe.**

PETROGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine petrografiei, privitor la petrografie. *Caracteristici petrografice şi paleontologice.* ONCESCU, G. 20, cf. 15. *Complexitatea petrografică nu se impune în relieful şters decît prin cîteva forme mai semeţe.* MG I, 102.

— Pl.: *petrografici, -ce.*

— Din fr. **pétrographique.**

PETROGRAFÍE s. f. Ramură a ştiinţelor geologice care se ocupă cu studiul descriptiv al rocilor, cu clasificarea şi cu istoria lor naturală, cu formarea şi cu transformările pe care acestea le suferă etc. V. p e t r o l o g i e. Cf. BARCIANU. *Lucrări în domeniul geologiei, mineralogiei, petrografiei şi geografiei.* SĂM. VI, 295, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Pe lîngă mai multe sute de lucrări în domeniile geologiei, petrografiei . . . , a dat şi 14 lucrări de geografie.* MG I, 24, cf. DM, DN². *Cu studiul rocilor se ocupă petrografia.* GEOLOGIA, 16, cf. DER.

— Din fr. **pétrographie.**

PETRÓL s. n. **1.** Rocă sedimentară lichidă uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, care se foloseşte ca materie primă în industria chimică sau drept combustibil; ţiţei. Cf. STAMATI, D., F (1871), 272. *Sosim la Moineşti, cea mai bogată schelă de petrol din Moldova.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 154, cf. DDRF. *Petrolul este un amestec de hidrocarbure, care . . . fac parte din seria metanului.* PONI, CH. 290, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Petrolul brut este un lichid unsuros la pipăit, verzui, roşietic şi negru, cu miros neplăcut.* BIANU, D. S. *Ajunşi în regiunea petrolului, . . . sîntem obligaţi a extrage petrolul prin pompare.* IOANOVICI, TEHN. 19, cf. 17, NOM. PROF. 58, VOICULESCU, L. 218, CANTUNIARI, L. M. 87, MACAROVICI, CH. 439. *Niciodată, înainte, România nu a extras atîta petrol ca acum.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 402. *Petrolul, cărbunele, gazul metan, metalele şi alte bogăţii ale subsolului constituie o bază sigură pentru dezvoltarea industriei socialiste.* ib. 1953, nr. 2 751. *Petrolul curge şiroaie prin vîlcele şi satul e îmbibat cu gaze.* BOGZA, A. Î. 26. *Ploieştii era un oraş al petrolului.* STANCU, R. A. I, 311. *Un vienez deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului.* V. ROM. decembrie 1954, 441, cf. BARANGA, I. 157, s ianuarie 1961, 15, GEOLOGIA, 4. *Din aceste roci se produce frecvent migraţiunea petrolului în alte roci poroase.* DER. ◇ *Petrol sintetic* = combustibil sintetic cu proprietăţi asemănătoare cu ale ţiţeiului, obţinut din cărbune, prin hidrogenare catalitică. Cf. DP, DM.

2. (Şi în sintagma *petrol lampant)* Derivat lichid al petrolului **(1)**, folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit, în unele motoare cu explozie etc.; gaz, (învechit şi regional) naft, (regional) gaiţă. *Trase un chibrit şi aprinse o lampă mică cu petrol.* CARAGIALE, O. I, 63. *Oamenii se ung pe cap cu gaiţă (gaz, petroleu).* ŞEZ. III, 174. *Lampa de petrol . . . atîrna din tavan.* REBREANU, R. I, 65. *Petroluri lampante, distilate şi rafinate, de orice densitate.* NICA, L. VAM. 191. *Cheferistul sforăie lîngă lampa lui de petrol.* SAHIA, N. 25, cf. SEBASTIAN, T. 225. *În sat, oamenii n-au petrol în lămpi.* VLASIU, A. P. 148. *Era atunci pentru mine o figură şi tristă şi comică acest mărunt negustor de petrol.* SADOVEANU, O. VII, 554, cf. XI, 425. *Petrolul lampant de la 200—300°.* MACAROVICI, CH. 439. *La o masă rotundă, prevăzută cu o mare lampă de petrol cu glob de sticlă mată, se aflau . . . trei persoane.* CĂLINESCU, E. O. I, 16. *Să te-aduni cu ai tăi la masă Sub lampa cu petrol.* BENIUC, V. 107, cf. id. C. P. 84. *A uitat lampa aprinsă în vestibul. Se consumă petrol în mod inutil.* VINEA, L. II, 308, cf. DM, DN², DER, com. din TIMIŞOARA. *Să cumpărăm ceva petroleu, să nu rămînem pe întuneric.* CV 1952, nr. 4, 33. [Lămpaşul] *arde cu petroleu.* CHEST. II 358/6, cf. ALR I 1 607. *Lampă cu patroloi.* A III 17.

— Pl.: (rar) *petroluri.* — Şi: (învechit şi regional) **petroléu,** (regional) **petroléi** (ŞINCAI, în SFC V, 61, ALR I 1 607/5, 30, 35), **petrolión** (ib. 1 607/298), **petrolói** (GREGORIAN, CL. 60, ALR I 1 607/28, 51, 77, 107, 116, 348), **petrolón** (ALR I 1 607/93), **petralióm** (ib. 1 607/350), **petrălău** (ib. 1 607/45), **petreolói** (ib. 1 607/61), **petriléu** (ALR II/833), **petrilión** (ALR I 1 607/56), **petrilói** (ib. 1 607/63), **petriól** (ib. 1 607/1, 26, 59, 75, 90), **petrión** (ib. 1 607/65), **petriór** (ib .1 607/69), **petrulói** (ib. 1 607/79, 85, 94), **patrolói, pătralióm** (ib. 1 607/576), **pitriól** (ib. 1 607/18, 87) s. n.

— Din fr. **pétrole.** — **Pătraliom** < germ. **Petroleum,** magh. **petroleum.** — Pentru variantele de tipul **petroloi, petriloi,** cf. o l o i.

PETROLÁTUM s. n. Amestec de hidrocarburi cu consistenţă păstoasă, obţinut din reziduurile de ţiţei ceroase sau din uleiuri corespunzătoare. Cf. LTR², DER.

— Din fr. **pétrolatum,** germ. **Petrolatum,** rus. **нефтолатум.**

PETROLÉI s. n. v. **petrol.**

PETROLEÍNĂ s. f. (Ieşit din uz) Vaselină (produsă din derivate ale petrolului). Cf. BIANU, D. S.

— Pl.: *petroleine.*

— Din fr. **pétroléine.**

PETROLÉU s. n. v. **petrol.**

PETROLIÉR, -Ă adj. (Despre produse) Care conţine petrol **(1)**, care provine din petrol, care ţine de petrol; (despre ramuri industriale, instalaţii, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul; petrolifer **(2).** *Societatea petrolieră.* IORDAN, L. R. A. 180, cf. BUL. FIL. VI, 36, SCRIBAN, D., DM, DN². *În anii puterii populare, industria petrolieră a cunoscut un avînt continuu.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 311. *Izotopii radioactivi capătă o utilizare tot mai largă în industria noastră petrolieră.* ib. 1962, nr. 5 453. *Pe şoselele din ţară şi în oraşe există în prezent peste 500 de staţii pentru desfacerea produselor petroliere.* ib. 1966, nr. 6 894. ◇ *Tren* (sau *vas, tanc) petrolier* (şi substantivat, n.) = tren (sau vas, tanc) care serveşte la transportat petrol. *Locomotivele trag din greu, spre miază-noapte, trenurile petroliere, zeci de sisteme metalice, mînjite de lichidul pe care îl duc.* BOGZA, C. O. 171. *Mă adusese pînă la Constanţa un vas petrolier.* STANCU, R. A. II, 65. *A fost barcagiu, apoi marinar pe petroliere.* V. ROM. februarie 1956, 29, cf. DM, DN². *Pe mare se aprinsese ceva dintr-o dată şi se auzi o explozie. Apa fu luminată de un incendiu puternic. — Un petrolier atins în plin, spuse pilotul.* BARBU, P. 327, cf. DER. *Dane unde acostează petrolierele încărcîndu-şi tancurile cu sortimente . . . obţinute din rafinăriile româneşti.* L 1965, nr. 16, 6/3.

— Pronunţat: *-li-er.* — Pl.: *petroliere.*

— Din fr. **pétrolier.**

PETROLIFÉR, -Ă adj. **1.** (Despre straturi, regiuni etc.) Care conţine petrol **(1)**, bogat în petrol. Cf. ALEXI, W. *Au să se îndestuleze găsind de lucru . . . , în fine, toate avantajiile unei regiuni petrolifere, proaspăt pusă în exploatare.* C. PETRESCU, R. DR. 186, cf. id. A. 383. *Acuma e coproprietar la terenuri petrolifere.* SADOVEANU, O. VII, 688. *Oamenii muncii din ţara noastră au descoperit şi au pus în valoare, în anii din urmă, noi regiuni petrolifere.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 800. *Ape sărate, iodurate, de zăcămînt se întîlnesc în regiunile petrolifere . . . , în legătură cu prezenţa zăcămintelor de petrol.* MG I, 137. *Regiunile petrolifere.* GEOLOGIA, 9. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ceea ce face caracteristica peisajelor petrolifere e sentimentul că te afli într-o lume în care vechile raporturi dintre oameni şi lucruri . . . au fost răsturnate.* BOGZA, A. Î. 25.

2. (Despre produse) Care conţine petrol **(1)**, care provine din petrol, care ţine de petrol; (despre ramuri

industriale, instalaţii, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul; petrolier. *E inginer la o societate petroliferă din Cîmpina.* C. PETRESCU, Î. II, 237. *Cea mai puternică societate petroliferă a lumii e olandeză.* SADOVEANU, O. IX, 305. *Republica Populară Română, dînd avînt producţiei petrolifere, a organizat în acelaşi timp o industrie a construcţiei de maşini.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 490. *Impozitele societăţilor petrolifere de import.* ARGHEZI, B. 136. *Daţi ocol Olteniei şi veţi zări protezele metalice ale schelelor petrolifere.* BARBU, z. 9. *Fiecare dintre ramurile industriei noastre înfloritoare — siderurgică, energetică, petroliferă . . ., oferă poeţilor şi prozatorilor surse nesecate de inspiraţie.* s iunie 1960, 26. *Ajungi la sediul unei schele petrolifere.* ib. ianuarie 1961, 11. *Brigadier la o echipă de intervenţii dintr-o schelă petroliferă.* T aprilie 1962, 5. ◇ (Impropriu) *Tren petrolifer* = tren petrolier, v. p e t r o l i e r. *Şi se făcea, prin nu ştiu ce-ntîmplare, Că merg pe un tren petrolifer.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 186. ✦ Care aparţine unei societăţi petrolifere **(2)**. *A cumpărat serioase pachete de acţiuni petrolifere.* BENIUC, M. C. I, 133. ✦ (Substantivat, f.; cu valoare de nume propriu) Societate petroliferă **(2)**. *Petrolifera Muntenia şi Moldova sînt organizate prin decizia ministerială.* LEG. EC. PL. 82. ✦ (Substantivat, f.) Acţiune la o societate petroliferă **(2)**. *Şi socoteala devidentelor la petrolifere cine o s-o ţină?* STANCU, R. A. II, 329.

— Pl.: *petroliferi, -e.*

— Din fr. **pétrolifère.**

PETROLIÓN s. n. v. **petrol.**

PETROLÍST, -Ă subst. **1.** S. m. Proprietar de terenuri petrolifere **(1)**; om de afaceri în industria petrolului. Cf. BARCIANU, CADE. *Căutătorul de comori, devenit acum petrolist şi milionar, soseşte la Paris.* C. PETRESCU, A. 319. *Sofronie dă impresia unui petrolist american.* P. CONSTANT, R. 179, cf. SCRIBAN, D., DM, DN².

2. S. m. şi f. Persoană care lucrează în industria petrolieră. Cf. NOM. PROF. 42. *A fi petrolist astăzi, în patria noastră, e un titlu de mîndrie.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 800. *La uzina electrică din Cîmpina muncitorii au mers cu petroliştii.* PAS, z. IV, 211, cf. DM, DN². *Cu şi mai multă vigoare trebuie să lupte petroliştii pentru ridicarea eficienţei forajului.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 311. ◇ (Ironic) *Pămîntul antic s-a civilizat, Nici nimfe, nici naiade, nici sirene . . . Hercule-i petrolist dactilograf.* ARGHEZI, V. 74.

3. S. m. şi f. (În dicţionarele din trecut) Persoană care incendiază cu petrol **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *petroliști, -ste.*

— **Petrol** + suf. *-ist.*

PETROLOGÍE s. f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punct de vedere descriptiv, chimic, genetic, al răspîndirii etc. V. p e t r o g r a f i e. Cf. DER.

— Din fr. **pétrologie.**

PETROLÓI s. n. v. **petrol.**

PETROLÓN s. n. v. **petrol.**

PETROMÁX s. n. Lampă de iluminat cu sită incandescentă, care funcţionează cu petrol **(2)**. *Anghel luă petromaxul de pe masa inginerilor.* PREDA, D. 178, cf. DM, DN². *Locotenentul Roşca se apropiase de harta din perete, lipind aproape petromaxul de hîrtia pînzată.* BARBU, P. 293.

— Pl.: *petromaxuri.*

— Denumire comercială. Cf. p e t r o l.

PETRULÓI s. n. v. **petrol.**

PETRUNCHIÓS, -OÁSĂ adj. v. **pătrunchios.**

PETRUNGÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PETRUNJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PETRUNJÍCĂ s. f. v. **pătrunjică.**

PETULÁNT, -Ă adj. (Franţuzism) Care manifestă sau trădează o ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); p. e x t. îndrăzneţ, temerar. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V. *Acţiunea petulantă a ministerului său.* MAIORESCU, D. II, 80, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Profesorul a făcut din şcolarul petulant din 1897 prietenul anilor ce erau să fie.* GALACTION, A. 45. *Aici totul este numai accident şi petrecere de copil petulant.* id. ib. 226. *Îi era frică de femeile petulante, de formulă instabilă şi cu iniţiativa brutală.* CĂLINESCU, B. I. 417, cf. DN².

— Pl.: *petulanţi, -te.*

— Din fr. **pétulant.**

PETULÁNŢĂ s. f. (Franţuzism) Ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); p. e x t. îndrăzneală, temeritate. *Catolicismul . . . dă destul nutreţ de edificare spirituală de o parte, şi de ajuns curiozitate de altă parte, spre a face să tacă orice petulanţă . . . contrară.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 41, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V., GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Stănică spusese aceste cuvinte cu o petulanţă în care nu se ghicea nici un soi de depresiune.* CĂLINESCU, E. O. I, 96, cf. DN².

— Pl.: *petulanţe.*

— Din fr. **pétulance.**

PETÚNĂ s. f. v. **petunie.**

PETÚNIE s. f. Plantă erbacee decorativă din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă şi cu flori mari, diferit colorate, plăcut mirositoare, care au corola în formă de pîlnie; (regional) leicuţă, parfum **(4)**, peognie, toleeruţ, vinete, bună-dimineaţa *(Petunia hybrida).* Cf. BRANDZA, D. 291. *Ronduri de petunii, de muşcate şi de micsandre răsăreau ca nişte insule de culori.* CONV. LIT. XLIII, 1 260. *O bancă aşezată între două loaze cu rozete, cu petunii şi cu verbine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 307, cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 64. *Rondurile de petunii şi busuioc.* ARDELEANU, V. P. 22, cf. COMŞA, N. Z. 30. *Pe subt petunii grele de parfum, Atras de noapte şi singurătate, Şi-a căutat încet-încet de drum.* TOPÎRCEANU, P. O. 136, cf. id. B. 48. *Ce-o fi pe mine — oare nu-s petunii? Se mîră-un bostănel uscat.* CAZIMIR, L. U. 36, cf. id. GR. 250. *Cu miros blînd sînt şi frumoasele petunii.* SIMIONESCU, FL. 395. *În rond, ca-n horă, se-nvîrteau flori dese: Petunii albe şi circiumărese.* D. BOTEZ, F. S. 56. [Încăpere] *încărcată de icoane, velniţe şi petunii.* KLOPŞTOCK, F. 6. *O floarea-soarelui dominînd petuniile, văzdoacele, panselele.* TEODOREANU, M. II, 54, cf. DM, DN². *Margarete, petunii . . . şopteau, Cine din noapte vă ridică?* ISANOS, Ţ. L. 22. *La geam, surid petunii.* BRAD, T. 12. *Pervazul acesta măcinat de ploi A purtat pe braţe petunii şi muşcate.* TRIBUNA, 1961, nr. 211, 5/2, cf. DER.

— Pl.: *petunii.* — Şi: (regional) **petúnă** (H XI 427), **petónie** (BORZA, D. 126), **betoánă** (id. ib.), **betóne** (id. ib.), **betónie** (id. ib.), **betúnie, bitoáne** (id. ib.) s. f.

— Din fr. **pétunia.** — Pentru variantele cu *b-*, cf. germ. B e t o n i e.

PETUTÍNDENEA adv. v. **pretutindeni.**

PETUTÍNDENI adv. v. **pretutindeni.**

PETUTÍNDINEA adv. v. **pretutindeni.**

PEŢ s. n. v. **peţe.**

PEȚÁNIE s. f. (Regional) Logodnă (Ciocănești-Vatra Dornei). A v 2.
— Pl.: *pețanii.*
— **Peți** + suf. *-anie.*

PEȚC s. n. (Prin Ban. și Transilv.) Drug de lemn pe care, în tăbăcărie, se întind pieile pentru a fi uscate. *Ruzile erau la loc, petcurile așezate grămadă.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 45. *Plecase la cealaltă grămadă de pețcuri.* id. ib. 47. *Întinsul* [pieilor] *se face pe bețcuri sau pețe, niște bețe încovoiate și de mărime deosebită pînă la patru metri.* PAMFILE, I. C. 44. *La tălpari sau argăsitori le trebuie . . . peticuri, adecă pocii de întins pelea.* H XVII 97.
— Pl.: *pețcuri.* — Și: **peț** (pl. *pețe*), **pețîc, petc, bețe** s. n.
— Din magh. **pecek.**

PEȚCHÉȘ, -Ă adj. (Maghiarism, prin nord-vestul Transilv.) Țanțoș, fudul, semeț. Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 99.
— Pl.: *pețcheși, -e.*
— Din magh. **peckes.**

PEȚEÁLĂ s. f. (Rar) Pețit. *Mi s-a părut că el a venit pus pe pețeală, nu pe petreceri și pe sărbători.* P.CONSTANT, R. 99.
— Pl.: *pețeli.*
— **Peți** + suf. *-eală.*

PEȚEÁRIU s. m. v. **pețer.**

PEȚÉR s. m. **1.** (Transilv.) Îngrijitor de cîini. *Încăpînd apoi pețeri — cum îmi pare — La curte, fiind cu multă istăție, În urmă ajunsă păn'la nemeșie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 32, cf. 161, LB, CIHAC, II, 520.
2. (Regional) Persoană care știe să aleagă cai buni (Cristuru Secuiesc). Cf. DR. V, 218. *Să ne aleagă acesta calul că este un pețeri mare de cai.* ib.
3. (Prin Transilv.) Negustor **(2)** (de cai). Cf. DR. IV, 1 558.
— Pl.: *pețeri.* — Și: **pețeáriu** s. m. CIHAC, II, 520.
— Din magh. **pecer.**

PEȚÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică persoane de sex feminin) A cere în căsătorie (pentru sine sau pentru altcineva), de obicei prin intermediul părinților (sau rudelor) fetei. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Bogdan peți de la Alexandru, regele Poloniei, pe sora sa Eliza de soție.* RUSSO, S. 46. *Acuma vii tu să-mi pețești fata?* SLAVICI, N. I, 75. *O peți de la tatăl ei.* ISPIRESCU, L. 33. *Cînd se duc să ceară pe cutare fată pentru cutare fecior, se zice că se duc a peți.* MARIAN, NU. 97. *Și dac-a fost frumoasă, venit-au s-o pețească Feciori înalți ca steagul.* COȘBUC, P. II, 198, cf. 118, 179. *Tu mi-o pețești mie ca p-un copil.* DELAVRANCEA, O. II, 48. *Un medic tînăr din oraș peți pe domnișoara Rodean.* AGÎRBICEANU, A. 212. *Se hotărî repede, o peți și făcu îndată tocmeala.* REBREANU, I. 371, cf. 89. *Nu mai ești domnița blîndă din palatul cel vestit, Unde vin să te pețească.* EFTIMIU, Î. 96, cf. 98. *Dacă un ciocoi i-a ieșit în drum și a pețit-o, după ciocoi a dat-o.* DEMETRIUS, A. 6. *În „Zîna Măgdălina" este prezentat Novac bătrînul în momentul cînd pețește o zînă pentru al său nepotolit Gruia.* S MAI 1960, 104. *Mîine dimineață, au să și vină la poartă șapte feți-frumoși să te pețească.* T MARTIE 1962, 21. *Cîndu-i mere a peți Și la mine nu-i veni, Să nu poți mere-a peți.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 266, cf. 492. *Vin, gîndeam, să mă pețească După legea tinerească.* EPURE, P. 8. *Feciorul împăratului . . . umbla a peți.* ȘEZ. IV, 66. [Împăratul] *însărcină . . . să-i pețească mireasă pe una din fetele lui Alb Împărat.* POPESCU, B. I, 3. *Spune-m, bade, dragul meu, . . . Vii la mine a peți?* BÎRLEA, B. 51. *Să mergem a peți la Dumbrăvița.* BL XIII, 121. *Vîlcănaș ni se-ntorcea, La mîndruța se ducea, Tot lu Sandu-i mulțumea Și pe sor-sa i-o pețea. Apoi nuntă Că făcea.* BALADE, II, 102. *Frunză verde din zăvoi, M-o peți, mămucă, doi.* FOLC. TRANSILV. I, 284, cf. 194. ◇ R e f l. p a s. *Să peții după fecoru-aiesta.* ALR II/I MN 78, 2 674/362. ◇ R e f l. *Lasă, e mai bine să se pețească singur.* V. ROM. iulie 1954, 154. ◇ R e f l. i m p e r s. *Cînd iese afară și să întîlnește, Ai văzut, îi zise, ce fel să pețește?* PANN, P. V. I, 165/22. ✦ (Regional; complementul indică afaceri, tranzacții) A mijloci **(1)**, a intermedia (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Bună afacere, cine ți-a pețit-o?* id. ib.
— Prez. ind.: *pețesc.*
— Lat. **petere.**

PEȚÍC s. n. v. **pețe.**

PEȚIÉNE s. f. pl. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Un fel de podoabă la ișlic. *Feciori de boieri, oamini tineri la alaiuri pre cai turcești, cu podoabe și cu peține la șlice.* M. COSTIN, LET. I, 285/2.
— Pronunțat: ?
— Etimologia necunoscută.

PEȚITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **pețitor.**

PEȚIÓL s. n. Parte a frunzei care susține limbul și care se prinde de tulpină sau de ramuri; codiță. *Dacă la frunze lipsesc pețiolele, atunci ele să numesc „sesiles".* CAIET, 74v/4. *Pețiolul, adică coaja foilor care le poartă.* BARASCH, I. N. 125/18. *Pețiolul (codița) este de o lungime de 1/2 polici.* id. B. 122. *Frunze alterne . . ., cu pețiolul dilatat la bază.* NEGRUZZI, S. I, 102, cf. GRECESCU, FL. 19, ALEXI, W. *Amintirea ghemului bunichii Tarsița, rostogolit pe după pețiolele* [petunii]*lor.* KLOPȘTOCK, F. 187, cf. SĂVULESCU, M. U. II, 359, DM, DN². *Frunze inferioare oblongi . . ., atenuate în pețiol.* FLORA R. P. R. II, 63, cf. SCL 1960, 254. *Pețiolul sau codița este porțiunea frunzei care susține limbul.* BOTANICA, 38, cf. DER.
— Pronunțat: *-ți-ol.* — Pl.: *pețioluri* și (rar) *peții oale* (SCRIBAN, D.), *peții ole.* — Și: (învechit, rar) **petiól** s. n.
— Din fr. **pétiole,** lat. **petiolus.**

PEȚIOLÁR, -Ă adj. (Rar) Care aparține pețiolului, de pețiol. *Ramificațiile peții olare primare.* GRECESCU, FL. 24.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *peții olari, -e.*
— Din fr. **pétiolaire.**

PEȚIOLÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Care are pețiol, cu pețiol. *La dicotiledoane . . . foile sînt simple sau compuse, peții olate.* GRECESCU, FL. 5, cf. DM, DN².
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *peții olați, -te.*
— Din fr. **pétiolé.**

PEȚÍRE s. f. Acțiunea de a p e ț i. Cf. DRLU. *Au pornit la Neapole cu însărcinarea spre a înfățoșa peținea suveranului său.* AR (1829), 47¹/10, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Fiul părintelui Trifan . . . gîndește la peține.* I. NEGRUZZI, S. II, 126, cf. MARIAN, NU. 97, 115, 488, DDRF, ALEXI, W., IORGA, L. I, 337. *Luminate împărate, nu mi-e gîndul la peține.* EFTIMIU, Î. 32. *Vodă a primit peținea și a pregătit zestrea și alaiul logodnicei.* SADOVEANU, O. XII, 339, cf. DM.
— Pl.: *peții ri.*
— V. **peți.**

PEȚÍT s. n. Faptul de a p e ț i; (rar) pețeală. Cf. LB, POLIZU. *Ce are neica de nu i-a primit* [Sultănica] *peții tul?* DELAVRANCEA, S. 15. *Oamenii aleși de dînșii . . . se pricep bine în ale peții telor.* MARIAN, NU. 96, cf. 97, ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W. *Peții tul lui Crăciun s-a sfîrșit ridicol!* AGÎRBICEANU, A. 261. *O babă specialistă la peții turi și tocmeli se duse la Vasile Baciu.* REBREANU, I. 229. *Cucoane bătrîne, care profesau, neoficial, peții tul.* CĂLINESCU, E. O. II, 57, cf. 147, H XII 34. ◇ L o c. a d v. (În legătură cu verbele „a

merge", „a pleca", „a veni", „a se duce" etc.) **În (sau la) peţit** sau (învechit şi regional) **în peţită** = cu scopul, cu intenţia de a cere în căsătorie o persoană de sex feminin (pentru sine sau pentru altcineva), de obicei prin intermediul părinţilor (sau rudelor) acesteia. *Venea-n peţite cineva s-o ceară Ca să se mărite.* PANN, P. V. II, 98/28, cf. HEM 1 991. *Hai cu mine în peţit, zise părintele.* CREANGĂ, ap. DDRF. *Ercule se duse drept la acel împărat şi îi spuse că el a venit în peţit.* ISPIRESCU, U. 69. *Îşi zicea că flăcăul acum vine într-ascuns, dar curînd va trebui să vie în peţit.* REBREANU, I. 180, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Nu-i mai dede pace, pînă nu-l porni la peţit.* CĂTANĂ, P. B. I, 117. *Şi cu mare greutate se învoi baba să meargă în peţit la împăratul.* MERA, L. B. 7. *Toţi împăraţii aţi venit La fata mea în peţit.* BALADE, I, 459, cf. FOLC. TRANSILV. II, 146.

— Pl.: (rar) *peţituri* şi (învechit şi regional) *peţite.*

— V. **peţi.**

PEȚITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. (Învechit şi popular) Bărbat care cere în căsătorie o femeie; pretendent la căsătorie, m i r e[1] **(4)**; (sens curent; şi la f.) persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei prin intermediul părinţilor (sau rudelor) acesteia, (învechit) m i j l o c i t o r **(2)**, (regional) m î n ă t o r **(4)**. *Şi mulţ vestiţ să nevoia cu peţitori pentru dînsa, pentru înflorită a ei frimseaţe.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 3[v]/3, cf. ANON. CAR. *Deodată se înfăţoşă şi un al treilea peţitoriu mai puternic.* ASACHI, S. L. II, 31, cf. I, 195. *Mai nainte de a se însura, peţitorul întrebă: are bani?* CR (1848), 24[1]/42. *Ne determinaserăm să aducem pe peţitorul ei fără să-i spunem nimic.* ib. (1848), 27[2]/58. *Spune-mi mai înainte, ca un peţitor cinstit, De poate fi fericită la locul ce i-ai găsit.* CONACHI, P. 65. *Ca să ceară cineva o femeie, gîndesc că nu trebuie să puie peţitoare.* PR. DRAM. 266. *Un june . . . rugă pe oarecine Peţitor să meargă-n satele vecine La o fată.* PANN, P. V. I, 163/8. *Nici măcar peţitorii nu le veneau.* GHICA, S. 42. *Or fi peţitori de-ai Sinzianei.* ALECSANDRI, T. I, 398. *Nenorocitul peţitor fu aruncat în mare.* ODOBESCU, S. I, 118, cf. 124. *Stătu smerită cînd se înfăţişă peţitorul cu cererea.* GANE, N. I, 173. *Vesteşte împăratului despre venirea noilor peţitori.* CREANGĂ, O. 44. *Era gata să-şi primească peţitorii.* SLAVICI, N. I, 90. *Nu-i da inima să-şi lege capul cu nici unul din peţitorii ce veneau să o ceară.* ISPIRESCU, L. 386, cf. 233. *Mulţi peţitori bogaţi au fost.* CONTEMPORANUL, II, 287. *Cum vin în şir cocorii, Venit-au peţitorii.* COŞBUC, P. I, 278. *Nu se toarce de la ignat pînă la bobotează, ca să . . . vină peţitori fetelor.* PAMFILE, S. T. 200, cf. id. CR. 19. *Într-o duminică se mărita una, într-alta se cununa a doua şi peţitorii nu mai aveau aşezare.* AGÎRBICEANU, S. P. 23. *Ar trebui să fie mîndră că are un peţitor de seamă.* REBREANU, I. 94, cf. 398. *Peţitorul era îmbrăcat ghini.* BRĂESCU, A. 54, cf. id. O. A. II, 237. *Peţitorii sînt de regulă părinţii mirelui . . . sau cumătrul care-i va şi cununa.* PRIBEAGUL, P. R. 119. *Începu să umble zvon despre peţitori pentru domniţa Catrina.* SADOVEANU, O. X, 141. *Am vorbit cu doi feciori Să-mi trimită peţitori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 447. *Sub numele „peţitoriu" . . . se înţelege mai cu seamă feciorul care, voind a se căsători, îşi caută norocul ba la o fată, ba la alta.* MARIAN, NU. 97. *Ghietu peţitor pleacî, si dusî şi dupî un timp vini altu.* GRAIUL, I, 337, cf. GR. BĂN. *Vinu-ţi, lele, peţitori? — Vinu-mi, bade-arareori.* BÎRLEA, C. P. 248, cf. ALRM II/I h 205. *Cînd îi ţine-un peţitor, Jup! cu el după cuptor.* FOLC. TRANSILV. I, 318, cf. II, 300. ◇ E x p r. **Să ne şadă peţitorii,** formulă glumeaţă cu care un musafir este invitat de gazdă să ia loc sau să (mai) stea. *Poftim de mai şedeţi, să ne şadă peţitorii.* CREANGĂ, O. 184. (În credinţele populare) *Cînd intri în o casă cu fete, trebuie să şezi jos cît de puţin, ca să şadă peţitorii.* ŞEZ. II, 197. *Preotul, cînd vine într-o casă trebuie să şadă, căci şed peţitorii.* CANDREA, F. 285. ◆ P. e x t. (Învechit) Pretendent (la domnie, la un titlu boieresc, la o demnitate etc.). *Domnul şedea pe sofa în sala de priimire, iar cînd se apropia peţitorul de rang, se scula în sus şi îl îmbrăca cu o haină de mătase albă.* FILIMON, O. I, 149. *Ţara Românească are astăzi doi domni sau, cel puţin, doi peţitori de domnie.* id. ib. 262.

2. S. f. Femeie (de obicei mai în vîrstă) care mijloceşte cunoştinţa a două persoane de sex opus, pentru a le înlesni căsătoria; (învechit, rar) peţitoreasă. *Într-o zi o peţitoare l-a adus la vedere.* BASSARABESCU, V. 5. *Om cu rostul lui, muncitor, gospodar, Badea fusese cercat de multe peţitoare.* GALACTION, O. A. II, 77. *Madam Valsamaki face pe peţitoarea.* CĂLINESCU, S. 485, cf. id. E. O. II, 268. *Se măritau prin peţitoare, îndeobşte rude care puneau totul la cale, cam fără ştirea celor tineri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 70. ◇ F i g. *Ieşi, dar, [primăvară,] sulemenită peţitoare, Cunosc a tale graţii ancestrale Şi toate şiretlicurile tale Şi foaia ta de zestre-amăgitoare.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 96.

3. S. m. (Regional) Tînăr invitat la o nuntă (Bocşa-Zălau). ALR II/279.

4. S. m. (Regional) Misit **(2)** (Săpata de Sus-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

5. S. m. (Regional) Cumpărător (Săpata de Sus-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Marfa bună peţitori aşteaptă.* id. ib.

6. S. m. art. (Prin Bucov.) Numele unui dans popular în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 124.

— Pl.: *peţitori,-oare.* — Şi: (regional) **peţiitór, -oáre** (ALR II/I MN 77, 2 672/705), **piţiitór, -oáre, piţitór, -oáre** s. m. şi f.

— **Peţi** + suf. *-tor.*

PEȚITOREÁSĂ s. f. (Învechit, rar) Peţitoare. V. p e ţ i t o r **(2)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *peţitorese.*

— **Peţitor** + suf. *-easă.*

PEȚITORÍE s. f. (Familiar) Faptul de a peţi pe cineva (în numele altuia), p e ţ i t; îndeletnicirea peţitoarei (v. p e ţ i t o r **2**); (rar) peţitură, (rar, depreciativ) peţitorlîc. Cf. POLIZU. *Mi-am isprăvit peţitoria.* ALECSANDRI, T. 775, cf. MARIAN, NU. 97, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, SFC III, 170.

— Pl.: *peţitorii.*

— **Peţitor** + suf. *-ie.*

PEȚITORLÎC s. n. (Rar, depreciativ) Peţitorie. *Mijlocind, pentru bani, slujbe, peţitorlicuri şi tot felul de treburi necurate.* PAS, L. I, 108, cf. DM, SFC III, 170.

— Pl.: *peţitorlicuri.*

— **Peţitor** + suf. *-lîc.*

PEȚITÚRĂ s. f. (Rar) Peţitorie. Cf. BARONZI, L. 116, MARIAN, NU. 97, CDDE.

— Pl.: *peţituri.*

— **Peţi** + suf. *-tură.*

PEȚÎLĂ s. f. v. **piţulă.**

PEȚÚDĂ s. f. (Iht.; învechit, rar) Ton *(Thunnus thynnus). Mulţimea peştelui este nesocotită, din care: sardele, peşte roşu, . . . palamide, gufari, peţude, chefali.* GOLESCU, Î. 81.

— Pl.: *peţude.*

— Din ngr. **πετσοῦδα.**

PÉUCĂ s. f. v. **paucă[1].**

PEÚN s. m. v. **păun.**

PEUNÁICĂ s. f. v. **păunoaică.**

PEUNÁRIȚĂ s. f. (Transilv.) Păuniţă **(1)**. Cf. ALR I 1 020/144, 150, 156, 158.

— Pl.: *peunariţe.*

— **Peun** + suf. *-ariţă.*

PEUNÁȘ s. m. v. **păunaş.**

PEÚNĂ s. f. v. **păună.**

PEŬNE s. m. v. **păun.**

PEUNEÁSĂ s. f. v. **păuneasă.**

PEUNÍCĂ s. f. v. **păunică.**

PEUNÍȚĂ s. f. v. **păuniță.**

PEUNOÁIE s. f. v. **păunoaie.**

PEVECIOÁRĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui p a v ă z ă (3). *Vei face doauo lanțuri de aur curat . . . și vei pune lanțurile împletite peste pevecioare.* BIBLIA (1688), 59[1]/47.
— Pl.: *pevecioare.*
— **Pavăță** + suf. *-ioară.*

PÉVEȚ s. m. (Învechit și regional) Cîntăreț (la biserică). *Pomenirea precuviosului părintele nostru mare pevețul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 36[2]/24. *Și cîntînd pre la praznicele sfinților, peveț deplin învățat fiind.* id. ib. 36[2]/30. *Și leviții și pevții toți . . . trîmbițînd cu trîmbițele.* BIBLIA (1688), 310[2]/58. *Și David și tot Israilul jucînd naintea lui D-zeu . . . cu pevți.* ib., ap. TDRG. *Iară pevții cîntă niște stihuri, ce nu le-m mai scris.* N. COSTIN, L. 317. *Mihail pevțul . . . credincios bisericii* (cca 1741). IORGA, S. D. VI, 255. *Protopsaltul, cu al doilea cîntărețu și cu alți pevți.* GHEORGACHI, LET. III, 303/36, cf. TDRG, PASCU, S. 322, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D.
— Pl.: *pevți.*
— Din v. sl. пѣвьць.

PEVEȚÍ vb. IV. I n t r a n z. și t r a n z. (Învechit, rar) A cînta la biserică (în calitate de dascăl); (învechit, rar) a pevețui. *Să făcu un glas trîmbițînd și pevțind.* BIBLIA (1688), 311[1]/6. *Cînta-vom și vom pevți puterniciile tale.* ib., ap. TDRG.
— Prez. ind.: *pevțesc.*
— V. **pevеț.**

PEVEȚÍE s. f. (Învechit, rar) Cîntare bisericească. *Cîntînd cu acel glas de pevție meșteșugită.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 196[r]/34, cf. TDRG.
— Pl.: *pevții.*
— **Pevți** + suf. *-ie.*

PEVEȚUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A pevți. *Eu D[o]mnului voi pevțui și voi cînta.* BIBLIA (1688), 176[2]/11.
— Prez. ind.: *pevțuiesc.*
— **Pevеț** + suf. *-ui.*

PÉVNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PEXIMÉDII subst. pl. v. **paximat.**

PEZÁNTĂ adj. (Italienism, rar; în sintagma) *Cavalerie pezantă* = cavalerie grea. FILIMON, în CONTRIBUȚII, III, 161.
— Din it. [cavalleria] **pesante.**

PEZĂNTIN subst. (Învechit) Numele unui produs alimentar nedefinit mai îndeaproape. *Zăce solame și fo trei, patru ocă piezăntin (sic)* (a. 1800). IORGA, S. D. VIII, 37. *Cere prezătin și solam.* id. ib. *Atunci avem masă: să ne treimiți nescarva salami, ananas și ceva pezăntin* (a. 1801). id. ib. 38.
— Accentul necunoscut. — Pl.:? — Și: **piezăntin, prezătin** subst.
— Etimologia necunoscută.

PEZĂVÍNCHI s. m. v. **pezevenchi.**

PEZESTRÁȘ s. m. v. **pedestraș.**

PEZESTRÍME s. f. v. **pedestrime.**

PEZEVÉNC s. m. v. **pezevenchi.**

PEZEVÉNCHI, -CHE s. m. și f. (Rar la f.) **1.** (Învechit și regional) Proxenet. *Acum mi se poruncește să fiu codoș și pezăvinchi, adică votru* (a. 1780). CAT. MAN. II, 30, cf. POLIZU, CIHAC, II, 605, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, S. T. 101, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
2. (Popular și familiar) Om șarlatan, șmecher, escroc, pungaș. *Omul onorat e disprețuit, e vai de el; de pezevenchi și de hoți e numai bine.* CONTEMPORANUL, VI[2], 97, cf. I. NEGRUZZI, S. V, 374, TDRG, PAMFILE, J. II, 159. *Ai început să devii și tu un pezevenchi.* C. PETRESCU, O. P. II, 147. *Faci cu ochiul, al dracului pezevenchi!* BRĂESCU, O. A. I, 406, cf. SCRIBAN, D. *Orice om are conștiință morală . . . care ne apasă oricît am căuta să facem noi pe pezevenghii.* CĂLINESCU, E. O. II, 216, cf. 163. *Împăratul se comporta . . . ca și cum toți slujbașii ar fi fost niște pezevenchi și bicisnici.* BLAGA, G. 115. *Mă, uite un om ca pezevenghiu ăsta de Miai ne-ar trebui nouă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 78, cf. id. T. I, 350. *De ce ții prefect un pezevenghi?* STANCU, R. A. II, 309, cf. III, 109. *Aștept să vie Avram Pralea . . . Ăsta-i un pezevenghi isteț.* VORNIC, P. 22. *Era vesel pezevenghiul pentru că avea bani.* BARBU, G. 78. *Un pezevenchi care știa că baba are la gălbinași hăt, multișori, a venit la dînsa.* SBIERA, P. 280, cf. ȘEZ. XX, 139. *Di aieste îmi faci, măi, pezevenchiule?* ib. XXIII, 56, cf. COMAN, GL., ALR II 3 741/192. ✦ (Regional; în forma *pozovenchi*) Om îndărătnic (Miron Costin-Roman). Cf. ALR I 1 560/536.
— Pl.: *pezevenchi, -che.* — Și: **pezevénghi, -ghe** s. m. și f., (învechit) **pezevéne** (CIHAC, II, 605), **pezevéng** (POLIZU), **pezăvinchi,** (regional) **pozovénchi** (PAMFILE, J. III, 27, ALR I 1 560/536) s. m., **vezevénghe** (PAMFILE, S. T. 101) s. f.
— Din tc. **pezevenk.**

PEZEVENCHILÎC s. n. v. **pezevenclic.**

PEZEVENCLÍC s. n. v. **pezevenclic.**

PEZEVENCLÎC s. n. **1.** (Învechit) Proxenetism; p. e x t. practicarea prostituției. *De te vei culca cu cineva, nu ai să porți frică de peire, numai să plătești banii pezevenclicului* (a. 1825). ap. TDRG. *Muierile și fetele după ce rămîn văduve sau sărmane, să năzuiască la lucru cu mînile . . ., iar nu la pezevenglicuri, să spargă casele oamenilor.* GORJAN, H. I, 156/25, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Iscusit în samsarlicuri și pezevenglicuri, fusese faurul ruinei cîtorva feciori de bani gata și al căderii mai multor femei.* M. I. CARAGIALE, C. 19, cf. CADE, SCRIBAN, D.
2. (Popular și familiar) Șarlatanie, șmecherie, escrocherie, pungășie. *Lupta se transformă în . . . pezeventlic bizantin.* ap. IORDAN, L. R. A. 190. *Mi-ai umblat cu pezevenclicuri, domnule, . . . ai încercat să mă înșeli.* STANCU, R. A. II, 72, cf. DM. *Mi s-a luat de pezeventlicurile ei, m-am săturat!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pezevenclicuri.* — Și: (învechit) **pezevenclíc, pezevenchilíc** (ALEXI, W.), **pezevenglíc, pezevenglíc, pezeventlíc** s. n.
— Din tc. **pezevenklik.**

PEZEVÉNG s. m. v. **pezevenchi.**

PEZEVENGHÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobișnuit) Care se referă la pezevenchi (2), care aparține, care este specific pezevenchiului; de pezevenchi. *De pură esență pezevengheașcă.* ap. IORDAN, L. R. A. 190.
— Pl.: *pezevenghești.*
— **Pezevenghi** + suf. *-esc.*

PEZEVÉNGHI, -GHE s. m. și f. v. **pezevenchi.**

PEZEVENGLÍC s. n. v. **pezevenclic.**

PEZEVENGLÎC s. n. v. **pezevenclic.**

PEZEVENTLÎC s. n. v. **pezevenclic.**

PEZMECIÓR s. m. v. **pesmecior.**

PEZMÉT s. m. v. **pesmet.**

PEZNUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A confunda (pe cineva cu altcineva) (Globu Craiovei-Orşova). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 149. *Îl peznuiesc că-i el.* ib.
— Prez. ind.: *peznuiesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pizmui.

PEZODRÓM s. m. (Învechit) **1.** Curier. *Acest răspuns să trimise cu pezodromul drept pe la Craiova* (a. 1815). GÁLDI, M. PHAN. 227.
2. Slujbaş la ocnele de sare (cu funcţie nedeterminată mai de aproape). *5 pezodromi de cete* (a. 1815). DOC. EC. 173. *1 paznic la gura ocnii, 4 meşteri lemnari ai ocnii . . . , 4 pezodromi* (a. 1830). ib. 458, cf. 459.
— Pl.: *pezodromi.*
— Din ngr. **πεζοδρόμος.**

PEZODROMÍE s. f. (Învechit) Călătorie întreprinsă în calitate de curier; misiunea unui curier. *Nădăjduiam a mă odihni puţin după atîtea neticniri ce le-am suferit în călătoria pezo*[d]*romiei mele* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74, cf. GÁLDI, M. PHAN. 227.
— Pl.: *pezodromii.*
— **Pezodrom** + suf. *-ie.*

PFÉNIG s. m. Unitate monetară divizionară din Germania, reprezentînd a suta parte dintr-o marcă[3] **(2).** Cf. SCRIBAN, D., DN[2].
— Pl.: *pfenigi.* — Şi: (rar) **pféning** s. m. SCRIBAN, D.
— Din germ. **Pfennig.**

PFÉNING s. m. v. **pfenig.**

PFI interj. **1.** (Pronunţat cu „i" prelungit) Exclamaţie (redînd fluieratul omului) care exprimă: **a)** durere fizică. *Pfii! Al dracului mă doare!* CARAGIALE, O. VI, 181; **b)** dezaprobare, nemulţumire; mirare **(1).** *Aveţi lămpi? — Avem, da' le-am lăsat în cantonament. — Pfiuu! . . . De ce, domnilor, de ce?* BRĂESCU, O. A. I, 300.
2. (În forma *pfiu;* pronunţat cu „u" prelungit) Cuvînt care redă fluieratul sau şuieratul unui om, al unei maşini etc. Cf. PREDA, M. 359.
— Şi: **pfiu** interj.
— Onomatopee.

PFIU interj. v. **pfi.**

PFLÁSTURE s. m. v. **plasture.**

PFTIUI interj. v. **pfui.**

PFU interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de cineva cînd respiră cu greutate (în urma unui efort). *Aşa face la coastă: pfu! pfu!* UDRESCU, GL.
2. Exclamaţie care exprimă: **a)** un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzaţie de greutate; uf! *Cînd mă magnetizez, mi-e cald . . . Pfu!* CARAGIALE, O. VI, 225; **b)** dezgust, dispreţ. *Pfu! potaia dracului, nu-i e ruşine!* UDRESCU, GL.
— Onomatopee.

PFUG s. n. v. **pfund.**

PFUI interj. (Regional, mai ales în Transilv. şi Bucov.; adesea pronunţat cu „u" prelungit) Cuvînt care sugerează acţiunea de a scuipa şi care exprimă dispreţ, dezgust sau mirare în faţa unui lucru neaşteptat. *Pfui! ruşine să-ţi fie!* ŢICHINDEAL, F. 57/4, cf. 112/13. *Femeia însărcinată se fereşte a privi la vreun om urît . . . ; dacă, totuşi, l-a văzut . . . , scuipă zicînd: „pfui, pfui, fie pe tine şi nu pe copilul meu".* PRIBEAGUL, P. R. 117. *Ce imaginaţie! Pfui!* VINEA, L. II, 48. *Pftiui, bată-te să te bată, am uitat să-ţi las şi ţie ceva.* ŞEZ. III, 130.
— Şi: **pftiui** interj.
— Din germ. **pfui.**

PFUND s. m. **1.** (Învechit şi popular) Unitate de măsură a greutăţii egală cu circa 0,5 kg sau (regional) cu 0,25 kg; (rar) livră. *Scrisor*[*ea*] *dumnetal*[*e*] *depreun*[*ă*] *me-u venit pentru cositor şi am luat punţi 13, puntul cîte ban*[*i*] *50* (a. 1667). IORGA, S. D. IV, 60. *50 de pungi de cărţi mari . . . le-am cumpărat acolo . . , şi au venit 50 de punţ nemţeşti* (a. 1725). id. ib. XII, 30. *Un sac de lăn*[*ă*], *măj 4, funţi 7* (a. 1730). id. ib. 34. *I-am făgăduit pe an doisprezece punţi de aur.* ŞINCAI, HR. I, 64/13, cf. LB. *Artileria . . . sta din două tunuri de 12 punţi.* GT (1 838), 42. *Acest turn . . . are 61 palme domneşti sau picioare de nălţime, afară de statuie 80, 1/2 pfunduri.* KOGĂLNICEANU, S. 82. *Cîte patru punţi . . . de cînepă, de in şi de lînă sînt datoare femeile ca să toarcă pentru doamnele lor.* BARIŢIU, P. A. I, 385, cf. 651, POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ea-i aduse zestre cinci punţi de aur.* AGÎRBICEANU, A. 161. *Se frămîntă un punt de făină cu apă.* PĂCALĂ, M. R. 193, cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 208, VICIU, S. GL., GR. S. VI, 243, CHEST. V 6/91, VI 160/16, ALR I 1 599/144, 1 601/164, 1 603/160, ALR SN IV h 1 023, 1 024, LEXIC REG. 93. ✦ (Regional) Greutate la ceasurile fără arc (Lisa-Făgăraş). Cf. LEXIC REG. 93.
2. Veche unitate monetară germană. *Nu-i nici un sat din care să nu sîrîngă cîte cinzăci de mii de pfuguri.* IST. AM. 18[r]/2. *Grosul fiind a 30-a parte dintr-o grevină, care la rîndul ei era egală cu valoarea a 1/2 pfund de argint.* XENOPOL, I. R. III, 217. *1 grivnă care şi ea era egală, pe cît se pare, cu jumătate de pfund de argint prusian.* N. A. BOGDAN, C. M. 23, cf. DM. ✧ (Învechit) *Pfund-şterling* = liră sterlină. *Au dus cu sine prada carea plătea 700 000 de pfund-şterlingi.* ŞINCAI, HR. III, 296/12.
— Pl.: *pfunzi* şi (rar, n.) *pfunduri.* — Şi: (învechit şi popular) **punt** s. m., (învechit) **pfug** s. n., **pont** (LB), **pund** (ib., POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, JAHRESBER. X, 204), **funt,** (regional) **font** (ALR SN IV h 1 023, 1 024) s. m.
— Din germ. **Pfund.**

PHEA interj. (Familiar) Exclamaţie care exprimă dezgust, greaţă, scîrbă. *Se hrănesc cu făină de ghindă! — Phea! făcură vreo doi, scuipînd îngreţoşat în lături.* PAS, L. I, 9.
— Onomatopee.

PHI interj. (Familiar; adesea pronunţat cu „i" prelungit) Exclamaţie care exprimă: **a)** bucurie, mulţumire, încîntare. *Vin bun, ştii colea, phiu.* EMINESCU, N. 98. *Phii, domnule, nu-ţi imaginezi dumneata cîtă părere de bine îmi faci.* C. PETRESCU, Î. II, 167. *Năiţă, care şi-a băut paharul pînă la fund, zice: „phii, strașnic"!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 63. *Phii! Ce noroc că ne-am oprit la Balta Sacă!* SADOVEANU, O. I, 290. *Phii! E un cuceritor de marcă.* CĂLINESCU, E. O. II, 75, cf. DM; **b)** mirare **(1),** surpriză; dezaprobare. *Asemine şi soborul, după ce se mai dezmeţi, izbucni cu strășnicie, U! O! Pi! Bre! Ce scandal! Ce nelegiuire!* NEGRUZZI, S. I, 228. *Phii! . . . cu ciubotele de faţă umbli tu?* BRĂESCU, O. A. II, 45, cf. DM; **c)** repulsie, dezgust. *Nevestele . . . începură . . . a să uita la el cu mirare. Pi! da slutu-i! Pi! da negru-i.* ap. TDRG. *Phii, lua-i-ar dracu!, mormăi omul.* PAS, L. I, 70, cf. ALR II 3 252/414.
— Şi: **phiu, pi** interj.
— Onomatopee.

PHÍ-HA interj. (Regional) Exclamaţie care exprimă: **a)** admiraţie, mirare, surpriză (Arpaşu de Jos-Victoria). Cf. ALR II 3 256/172; **b)** repulsie (Beclean-Dej). Cf. ib. 3 252/260.
— Onomatopee.

PHIU interj. v. **phi.**

PI[1] interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă găinile sau rațele (la mîncare). Cf. DM. *Baba . . . se pune a ocoli lacul strigînd: pi! pi! pi!, dar răţoiul nu-şi scoase capul din apă.* RETEGANUL, P. I, 41, cf. com. din fostul județ BIHOR, GLOSAR REG., ALR SN II h 365, A III 3, 5, MAT. DIALECT. I, 280, FD IV, 77.
— Onomatopee.

PI[2] interj. v. **pli**.

PIACĔTĂ s. f. v. **piațetă**.

PIÁDECĂ s. f. v. **piedică**.

PIAMÁTER s. f. Membrană vasculară care învelește suprafața creierului și a măduvei spinării, pătrunzînd în șanțurile lor. Cf. DER, D. MED.
— Din lat. **pia mater**.

PIÁN s. n. **1.** Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță din lemn cu o formă mai alungită în spate, în partea stîngă, astfel că formează un fel de coadă, și în care sînt așezate orizontal un anumit număr de coarde metalice, care vibrează cînd sînt lovite de niște ciocănele puse în mișcare prin apăsarea pe clapele, albe sau negre, situate pe un suport special din fața cutiei; (învechit) clavir, (italienism rar) pianoforte, (regional) poampă[1]. V. c l a v e c i n. *Fiica sa a jucat pianul (cîntat cu clavirul).* CR (1829), 95[1]/15, cf. NEGULICI. *Şidea ore întregi înaintea pianului ei.* CODRESCU, C. II, 35/4, cf. STAMATI, D. *Mare magazie de mobile şi piane de la Paris.* ROMÂNUL (1857), nr. 25, 4/3. *Cînd se pune la piano, pare că geniul muzicei o însuflă.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Nu se aflau decît un singur piano şi o harpă.* GHICA, S. 43. *Alexandru rugă pe Elena să cînte la piano.* BOLINTINEANU, O. 430. *Auzii prin aerul nopții tremurînd notele dulci a unui piano.* EMINESCU, G. P. 24. *Vom face statistica tuturor pianurilor de la noi.* CARAGIALE, O. III, 119. *Superbe note din pian Ca o fanfară se revarsă.* MACEDONSKI, O. I, 69. *Se așează la piano şi cîntă o mazurcă de Chopin.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 75. *Trecu la piano, îl deschise . . . şi prinse cîteva acorduri.* D. ZAMFIRESCU, R. 110, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 176. *Cuprinsă de o melancolie . . . se alinia cu degete uşoare pe clapele albe şi negre ale pianului.* HOGAŞ, DR. I, 186. *O să cîntăm mîine sonata pentru pian şi vioară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 90. *Aprinse şi luminile de la piano.* C. PETRESCU, Î. I, 116. *Din cînd în cînd încerca un acord la pian, întrebîndu-mă dacă sună bine.* VLASIU, D. 165. *Ştia . . . să se acompanieze singur la pian* TEODOREANU, M. II, 174. *Se așează pe scaun . . . întorcînd o privire spre odaia de alături, unde erau pianul şi biblioteca.* SADOVEANU, O. XI, 431. *Şi-a făcut sală de muzică cu două piane, harfă.* CĂLINESCU, S. 66. *Şi răsuna un vechi pian Prin vălul serii.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. *În picioare, lîngă pian, fredonează o melodie.* H. LOVINESCU, C. S. 5. *Odată cu scara sfărîmaseră şi piciorul pianului.* V. ROM. octombrie 1954, 100, cf. DM, DN[2], DER. *Dinspre camera cu pianul a venit un geamăt gros.* S februarie 1960, 38. ◇ F i g. *Pentru el, poetul e un piano care are menirea să sune frumos.* IONESCU-RION, C. 100. ◇ *Pian automat* = pian acționat de un mecanism care execută automat anumite melodii înregistrate, în prealabil, pe niște suluri speciale de hîrtie care se introduc în aparat. *Pian cu manivelă* = pian automat care funcționează prin învîrtirea unei manivele. *Se auzeau . . . arii romantice, cîntate răguşit şi alene la un pian cu manivelă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 171, cf. DM. *Pian electric* = pian automat care funcționează cu ajutorul curentului electric.

2. Artă de a interpreta o compoziție muzicală la un pian **(1)**. *Are un profesor de arme şi de piano.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 512. *Are să plătească bine lecții de piano.* CARAGIALE, O. VII, 449. *O învață franțuzeşte, pian, de toate.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 169. *Mi se pare că el era profesor de pian.* CAMIL PETRESCU, T. I, 309. *Cînd eram mică am studiat mult pianul,* id. ib. II, 96. *Ori ştii să cînți, ori nu. Pianul cere talent.* CĂLINESCU, E. O. I, 51. *Vrei să te ocupi de pian? Matei spune că ai mult talent.* H. LOVINESCU, C. S. 10, cf. DM.
— Pl.: *piane* şi (rar) *pianuri*. — Şi: (rar) **piáno** (pronunțat *pia-*) s. n.
— Din germ. **Piano**, fr. **piano**, it. **piano**[forte].

PIANÍN s. n. v. **pianină**.

PIANÍNĂ s. f. Pian **(1)** de proporții și de sonoritate reduse, care are cutia de rezonanță în formă de paralelipiped și coardele dispuse vertical. *Se așează la vechea ei pianină.* VLAHUȚĂ, D. 87, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Acorduri murmurate de negre pianine Atinse-ncet şi dulce de mîni ce-au tresărit.* PETICĂ, O. 58. *O pianină . . . şi c-o lampă mare cu abajur verde, întregeau mobilierul.* SADOVEANU, O. VII, 103. *Îi cumpără a doua zi o pianină neagră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 417, cf. 268. *Sfeşnicele vechi, de alamă, în care fumegă lumînări, pianină demodată . . . întregesc peisajul.* V. ROM. noiembrie 1954, 6, cf. DM, DN[2], DER. ◇ (Rar) *Pianină automată* = pianolă. Cf. NICA, L. VAM. 192.
— Pl.: *pianine*. — Şi: (rar) **pianín** s. n. SCRIBAN, D.
— Din it. **pianino**, germ. **Pianino**.

PIANÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale; în opoziție cu f o r t i s s i m o) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. V. p i a n o[1]. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. ◇ (Substantivat, n.) *O trecere bruscă de la fortissime la pianissime impresionează.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4. *Punctul culminant al unei lucrări poate fi scos, bunăoară, în evidență şi printr-un subito pianissimo.* M 1961, nr. 1, 43.
— Din it. **pianissimo**.

PIANÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană care cîntă (cu măiestrie şi cu pricepere) la pian **(1)**, care are profesiunea de a cînta la pian; (învechit) clavirist. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Vestitul pianist Chopin.* ROM. LIT. 110/2, cf. POLIZU. *Melancolia ş-o desfăşura prin gesturi, întocmai cum un pianist şi-ar executa un caprițiu pe un dactilon cu claviatură fără sunete.* DELAVRANCEA, T. 225, cf. DDRF, BARCIANU. *A venit pianista . . . pentru lecția de muzică.* KLOPŞTOCK, F. 242. *Visam să devin o pianistă celebră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 96. *Printre noi era şi un sas din Sibiu, Erik, pianist şi poet.* VLASIU, D. 77, cf. 173. *Clavirul aştepta cu nerăbdare mîinile pianistei.* TEODOREANU, M. U. 188. *Este o pianistă excepțională.* CĂLINESCU, E. O. II, 42. *Mîinile dumneavoastră sînt fine şi lustruite ca ale unei pianiste.* id. S. 329, cf. DM, DN[2]. *Să cînte pianistul uvertura.* BARBU, P. 180. *Mulți vienezi își dau seama că a venit să se aşeze printre ei un om cu o dotație deosebită ca pianist şi compozitor.* S mai 1960, 82. *Am aşteptat cu mult interes vizita pianistei.* M 1962, nr. 4, 36.
— Pl.: *pianişti, -ste*.
— Din fr. **pianiste**.

PIANÍSTIC, -Ă adj. Referitor la pian **(1)**, propriu ori caracteristic pianului sau artei interpretative la pian; ca la pian. Cf. DM, DN[2]. *El ştia bine că tehnica pianistică a fostului său discipol era rezultatul unei evoluții firești.* S februarie 1960, 51. *A reprezentat cu atîta strălucire şcoala pianistică românească.* M 1960, nr. 8, 10. ◇ (Adverbial) *Nu tamburina cu degetele pe masă, nici nu le răsfira gimnastic sau pianistic.* TEODOREANU, M. II, 364. *A pus pe planul al doilea problema viziunii de ansamblu a fragmentelor care, numai pianistic, se prezintă separat.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4.
— Pl.: *pianistici, -ce*.
— **Pian** + suf. *-istic*. — Cf. fr. p i a n i s t i q u e, it. p i a n i s t i c o.

PIÁNO[1] adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale; în opoziție cu f o r t e) Cu intensitate slabă, scăzută; încet. V. p i a n i s s i m o. Cf.

STAMATI, D., TIM. POPOVICI, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DER.
— Din it. **piano.**

PIÁNO² s. n. v. **pian.**

PIANOFÓRTE s. n. **Pian (1).** Cf. SCRIBAN, D. *Mormane de note muzicale de reviste de modă erau aruncate pe jos în jurul negrului pianoforte.* CĂLINESCU, E. O. I, 37, cf. 32.
— Pl.: *pianoforte.*
— Din it. **pianoforte.**

PIANÓLĂ s. f. Pianină acționată de un mecanism care execută automat anumite melodii înregistrate, în prealabil, pe suluri speciale de hîrtie care se introduc în aparat; (rar) pianină automată. Cf. NICA, L. VAM. 192. *Începea să danseze pe o muzică de pianolă.* CĂLINESCU, S. 482, cf. DL, DM, DN². ◇ Fig. *Orașul, prin ninsoare, noaptea, din pianole va cînta.* BACOVIA, O. 140.
— Pl.: *pianole.*
— Din it. **pianola.**

PIÁNTĂ¹ s. f. (Regional) Partea de sub călcîi a unui obiect de încălțăminte. Cf. cv 1949, nr. 8, 31.
— Pl.: *piante.*
— Din it. **pianta.**

PIÁNTĂ² s. f. v. **plantă².**

PIÁPTĂN s. m. v. **pieptene.**

PIAPTĂNÁT, -Ă adj. v. **pieptănat².**

PIAPTĂNĂTÚRĂ s. f. v. **pieptănătură.**

PIÁPTEN s. m. v. **pieptene.**

PIÁPTIN s. m. v. **pieptene.**

PIARJ s. m. v. **perj¹.**

PIÁRJĂ s. f. v. **perjă.**

PIÁRNĂ s. f. v. **pernă.**

PIÁRSEC s. m. v. **piersic.**

PIÁRSECĂ s. f. v. **piersică.**

PIÁRSIC s. m. v. **piersic.**

PIÁRȘÎ s. f. v. **perjă.**

PIÁSTĂR s. m. v. **piastru.**

PIÁSTRĂ s. f. v. **piastru.**

PIÁSTRU s. m. Monedă (turcească) de argint a cărei valoare a variat în decursul timpului și care a circulat în diferite țări. *Ș-au adunat o sumă mare de bani și au implut pe viziriul cu un milion de piastri.* ȘINCAI, HR. III, 275/2. *Sultanul . . . îi întinsă un piastăr.* ȚICHINDEAL, F. 279/20. *Un asper după cursul Austriei face 1/2 creițar și un piastru sau leu 51 cr*[eițari]. CALENDARIU (1814), 155/3. *Din partea acestor trei curți are a să pune Porței punere înainte . . . un tribut 1 500 000 piastri.* AR (1829), 38²/15, cf. PROT.-POP., N. D., LM, GHEȚIE, R. M. *În Turcia, piastrul . . . se împarte în 40 parale.* CLIMESCU, A. 290, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Străinii ziceau piastră în loc de leu sau taler, erau însă și anume monete cu acest nume.* I. BRĂESCU, M. 78. *Ughii de aur unguresți, asprii . . . , piastrii.* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Zapciul a pedepsit pe imprudentul apărător al proprietății sale la o gloabă de zece piaștri.* OȚETEA, T. V. 47. *Am dat zece mii de piaștri.* CĂLINESCU, S. 266, cf. DM, DN², DER.
— Pronunțat: *pi-as-.* — Pl.: *piaștri* și (învechit) *piastri.* — Și: (rar) **piástăr** s. m., **piástră** s. f.
— Din germ. **Piaster,** fr. **piastre.**

PIÁTRĂ s. f. **I. 1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură și casantă răspîndită la suprafața sau în interiorul pămîntului; (și la pl.) fragment de forme și de dimensiuni diferite dintr-o astfel de rocă; p. ext. material fabricat pe cale artificială pentru a înlocui roca naturală dură și care are diverse întrebuințări. *Să nu cîndva poticnești de piatră piciorul tău.* PSALT. 191, cf. 243. *Den piatră uscată, apă prea bună izvorî.* CORESI, EV. 65. *Și puse el în mormînt ce era tăiat în steană de piatră.* id. ib. 137, cf. 379. *A treia zi . . . tocmi . . . și munții și pietrele, vîrtoapele.* MOXA, 345/24. *În locuri fără apă, cu apă den piatră sacă vă adăpa.* VARLAAM, C. 227. *Ștefan Vodă . . . au ziditu și bisearica cea domnească de piatră și curțile acele domnești cu ziduri cu tot.* URECHE, L. 99. *Toată mulțimea cu pietri ne vor ucide pre noi.* N. TEST. (1648), 96ᵗ/26, cf. 9ᵛ/30. *Rămase Daniil iertat și slobod de certarea carea au răbdat pentru Eiloghie tăietoriu de pietri.* CHEIA ÎN. 4ᵗ/14. *Au zidit pod de piatră peste apa Dunării.* N. COSTIN, L. 119. *Și au pus pre piatră picioarele melc.* NECULCE, L. 219. *Locurile lor cu greu de hrană fiind, pentru multa piatră și mulți ce sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 46. *Au făcut oraș mare . . . , făcînd curți de piatră și case domnești.* ANON. CANTAC., CM I, 84. *Diamanturile pierd frumusețea și nu le osebești mai mult de orice altă urîtă și proastă piatră.* MOLNAR, RET. 77/22. *Iar murgul ușor îl duce . . . Pin plaiuri, pe munți, pin pietri și stînce, Pintre codri deși.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141. *Cumpărînd eu niște casă cu loc, cu pivniță de chiatră* (a. 1826). BUL. COM. IST. IV, 61. *Vede dintre stînci un izvor viu, Ce vărsa în vas de piatră arginloase a lui unde.* ASACHI, S. L. I, 210. *Turcii năvălind, îl ocărau, druncau cu pietre în ferestre.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Oamenii îndumnezeiră petre și animale și plante.* CR (1848), 7³/31. *Care locuitor de țară n-a dat o dată măcar peste o custură de cremene lungă, peste un topor de piatră?* BOLLIAC, O. 292. *Ploi ce în torente de veacuri s-au vărsat, Sîngele dupe petre încă nu l-au spălat.* ALEXANDRESCU, M. 11. *Tresare miazănoaptea în inima de-aramă A turnului de piatră.* EMINESCU, O. IV, 58. *O clădire veche de piatră . . . , ca o mică cetățuie.* CARAGIALE, O. I, 57. *În urma lor se înalță . . . un munte de peatră.* ISPIRESCU, L. 25. *Mă împiedecam de pietrele de pe strade.* DELAVRANCEA, T. 235. [Apa] *a trebuit să spintece munții, să-și sape albia în piatră de-a curmezișul Carpaților.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 116. *Adă mîna să nu cazi Peste pietrele din cale.* COȘBUC, P. I, 165. *Se zidesc fîntîni cu bolovani de piatră.* PAMFILE, I. C. 377. *Strînsă-i para luminării De pe lespedea de piatră.* GOGA, P. 94. *Alergă iute spre cerdacul cu scări de piatră.* HOGAȘ, DR. II, 87. *Se așează pe un bloc de piatră.* C. PETRESCU, Î. I, 27. *Am așezat cîte o piatră pe șine, așteptînd să vedem trenul poticnindu-se.* VLASIU, A. P. 293. *Erau urși în prăpăstiile de piatră.* SADOVEANU, O. XII, 239. *Vapoare de marfă acostate la cheiul vechi de piatră își prăjeau la soare trupurile uriașe.* BART, S. M. 59. *Pe o piatră, subt un pom, Îmbuca piine un om.* ARGHEZI, VERS. 214. *Primii stropi . . . vin asupra brazilor, în prăpăstii și peste piatra arsă de fulgere a stîncilor.* BOGZA, C. O. 61. *Țara Moților e o țară de piatră.* id. A. Î. 133. *Ca-n piatră sună pașii pe pămînt.* V. ROM. ianuarie 1954, 130. *Dormeau noaptea în bordeie adînci, săpate în piatră.* STANCU, R. A. III, 10, cf. H. II, 145, VII 442, 484. *Așa-mi vine cîteodată Să mă sui la munți cu piatră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 201. *Iar la podu cel din chiatră Stau voinicii să să bată.* MAT. FOLK. 1 437. *Trandafir crescut în piatră Rupe-te inim-odată.* FOLC. TRANSILV. I, 168. *Decît mă făcea o fată, Mai bine-o stîncă de chiatră.* FOLC. MOLD. I, 51. *Peatra care se rostogolește din loc în loc nu prinde mușchi.* ZANNE, P. I, 249. *Apa trece, pietrele rămîn.* id. ib. 250. *Cine piatră rostogolește,*

pe el se lovește. id. ib. *Piatra mică răsloarnă carul mare.* id. ib. 251. *Două pietre tari nu fac făină bună,* se spune despre persoane (certărețe) care nu se pot înțelege. Cf. id. ib. 196, UDRESCU, GL. *Piatra din zidire, cu vremea iară la zidire se pune,* se spune pentru a da speranță unei persoane deznădăjduite. Cf. ZANNE, P. I, 298. *Subt piatra cea mai frumoasă, scorpia ascunsă zace.* id. ib. 647. *Piatra după sfoară s-o așezi la zid, iar nu sfoara după piatră, că te înșeli.* id. ib. III, 299. *Mișcă toate pietrele,* se spune despre o persoană deosebit de stăruitoare în acțiunile pe care le întreprinde. Cf. id. ib. IX, 509. *Ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap,* se spune despre o situație grea, fără ieșire, în care oricum ai proceda rezultatul ar fi nefavorabil. Cf. ALECSANDRI, T. I, 148, CREANGĂ, P. 212, DM, ZANNE, P. I, 251. ◇ (Cu determinări care arată felul, întrebuințarea sau obiectul prelucrat) *Să-și leage o piatră de moară de grumazii lui și să să arunce în mare.* N. TEST. (1648), 53ᵛ/12, cf. 23ʳ/30. *Cine va lua piatra hotarului sau macar lemn ce va fi sămnat hotar de va fi știind că iaste sămn de hotar, să va certa ca un fur.* PRAV. 40. *Biserică tot de piatră cioplită și netezită* (a. 1654). GCR I, 172/16, cf. 176/13. *Au aruncat o bucată de piatră de moară asupra lui.* BIBLIA (1688), 227²/12. *Iaste la Beci un turnu foarte iscusit, de pietri cioplite.* R. POPESCU, CM I, 280. *Pietre de moară* (a. 1789). IORGA, S. D. XIII, 83. *De o hliză-a răzășiei nesățiosul proprietar Poartă-n brațe strămutate petrele unui hotar.* ASACHI, S. L. I, 205. *N-ar fi oare mai bine a ne opri la această piatră de margine, măcar și pentru o răsuflare?* F (1873), 1. *Întîlni un alt om cu două petre de moară de picioare.* ISPIRESCU, L. 323. *Eu din umeri scot un car, Pînă-n dealul mare Mut o piatră de hotar.* COȘBUC, P. II, 24. *Pietrele morii, pe fața unde se freacă una de alta sînt fercate . . . cu un ciocan ascuțit de oțel.* PAMFILE, I. C. 196, cf. 377. *Piatră de corectură . . . pe care se freacă valul și cerneala pentru corecturi.* V. MOLIN, V. T. 51, cf. 26. *Își ținea ochii pe tot acest furnicar de răspîntie, pe pietrele cubice ale pavajului.* BASSARABESCU, V. 86. *La jumătatea drumului ne-am oprit lîngă piatra vechiului hotar.* C. PETRESCU, S. 222. *Lulachiul se mai cheamă și lolachiu, liliachiu, piatră de brîie, piatră albastră, vineață, piatră de albastru sau piatră de fole.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 69. [Pieile] *se usucă și se trag cu piatră de cojoace ca să se înalbească și să se netezească.* id. ib. 209. *Piatra auriferă era din belșug la băi.* AGÎRBICEANU, A. 72. *Pietrele de polizor se fabrică din corund și carbură de siliciu.* IOANOVICI, TEHN. 333. *Nu erau . . . decît pe marginea drumului de țară, pietre kilometrice.* VLASIU, D. 251. *În scoarța pămîntului se găsește* [fierul] *ca pirită . . . , piatră roșie.* MACAROVICI, CH. 410. *Pietre polizor.* LEG. EC. PL. 467. *Se urcă pe o movilă cu piatră de hotar în vîrf.* PREDA, M. 112. *Frecarea cuțitului pe piatra tocilei smulge așchii de oțel incandescente.* CIȘMAN, FIZ. I, 486. *Piatră litografică.* LTR². *Piatră de construcție.* ib. *Pe drumul larg, pavat cu piatră cubică, treceau trăsuri hodorogite.* BARBU, P. 316. *Piatră de cojoace.* H XI 324. *Peatra frînturei e un feli de petricică galbie și făinoasă ca crida.* COM. MARIAN. *În contra fărîmăturilor se recomandă pietrile roșii.* ȘEZ. IV, 25. *Piatră de sare.* ALR I 1 813/45, cf. 1 813/85, ALR II 5 069/105, 192, 414, 514, 520, 531, 537, 728, 812, 833. *Piatră de marmură.* ALRM SN I h 394/141. *Piatră albă.* A II 9. *Piatră mițească.* MAT. DIALECT. I, 213. *Piatra de ascuțit, însuși ea nicicum taie, iar cuțitul tăios îl face.* ZANNE, P. V, 493. (Ironic) *Poate ai primit poruncă să jupești piatra morii și să duci pielea la împărăție.* CREANGĂ, P. 219. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de duritate, greutate, imobilitate, insensibilitate etc.) *Rămînd statornic ca o peatră în vorbele lui.* ISPIRESCU, L. 3. *Rămase încremenită, ca de piatră, privindu-l pînă ce-l pierdu din ochi.* BUJOR, S. 39. *Rușinea ce i-o făcuse Vasile Baciu i se așezase pe inimă ca o piatră de moară.* REBREANU, I. 35. *Trupul lăutarului sta ca de piatră.* SADOVEANU, O. I, 55. *Limba mi-i ca piatra de ascuțit coasa.* ARGHEZI, VERS. 300, cf. 356. *Pămîntul dobrogean e tare ca piatra în zilele de început de toamnă.* PAS, Z. III, 8. *Șede-n vatră ca o peatră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 170. *Grele lacrimi răvărsa, De grele ca petrile Și de mari ca merăle.* DENSUSIANU, Ț. H. 105. ◇ **Fig.** *Jalnicile tînguiri . . . ar fi adus spre milostivire și pe cele mai nesimțitoare pietre.* DRĂGHICI, R. 33/16. *A robului plînsoare o piatră chiar tocește.* BOLINTINEANU, O. 7. *Înmărmurise stană de piatră, țintuită de înfățișarea scoasă din fire a mamei Stanchei.* DELAVRANCEA, S. 52. *Tresare cu rece fior și de spaimă Piatră rămîne pe loc.* COȘBUC, AE. 64, cf. 49. *Pe gînduri dus, Sta piatră și tăcea.* id. F. 73. *Talentul cu care el a întrebuințat neologismul . . . conferă cazului său literar însemnătatea unei pietre de hotar în dezvoltarea stilistică a prozei mai noi.* VIANU, A. P. 252. *Ai norocul că te-ai născut într-o familie onorabilă, care e o piatră solidă la temelia societății.* H. LOVINESCU, C. S. 12. *Dorul mîndrii și al meu E peatră, pămînt de greu.* HODOȘ, P. P. 34. *Rău mă doare inima, Că doru-i o piatră grea.* FOLC. TRANSILV. I, 307. ◇ *Piatră de încercare* (sau *de încercat, de probă, de cercare, de probat)* = rocă silicioasă foarte dură folosită (în trecut) la verificarea purității metalelor prețioase; **fig.** mijloc de verificare a capacității, a valorii, a sentimentelor cuiva sau a ceva; dovadă, indiciu, mărturie. *Trebuiaște să o înveațe din scripturi și să o aducă iară la scripturi să o ispitească ca la piatră de cercare.* N. TEST. (1648), 190ᵛ/33, cf. DRLU. *Lucrările făcute . . . nu le poate întrebuința ca piatra de cercare a măsurilor luate.* I. IONESCU, M. 12, cf. CANTUNIARI, L. M. 108. *Această piesă a fost o curioasă piatră de încercare pentru temeinicia și bogăția de resurse a opiniunii noastre critice.* GALACTION, A. 263. *Piatră de temelie* (sau *fundamentală)* ori (învechit) *piatra temeliei* = piatră care intră în construcția fundației unei clădiri (și care adesea este pusă cu prilejul unei solemnități ce marchează începutul construcției); **fig.** element sau principiu de bază, esențial. *La 24 iunie . . . s-au pus la Petersburg peatra temeliei unei biserice.* AR (1829), 37²/25. *Cînd se puse piatra de temelie, directorul era de față cu toată familia.* AGÎRBICEANU, A. 356. *Însuși măria sa a așezat cu mîna cea dintîi piatră de temelie.* SADOVEANU, O. XII, 340. *Piatră unghiulară* (sau, învechit, *de ugoliță)* ori (învechit) *piatră în margine de unghi* = piatră așezată la colțul fundației unei clădiri; **fig.** element de bază, fundamental. *Puiu întru Sionu-piatră în margine de unghiu.* COD. VOR. 145/13. *Cine-i dară acela ce-au pus piatră de ugoliță preste dînsu?* DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/15. *Lucrările sale în cercul literar . . . vor rămînea ca pietre unghiulare pe care s-au așezat temeliile literaturii noastre.* ODOBESCU, S. I, 329. *Triumful limbii naționale, iată piatra unghiulară a edificiului tău, Heliade.* F (1872), 243. (Regional) *Piatră sclipitoare* = cuarț. *Cvarț sau piatră sclipitoare.* DR. V, 561. ◇ **Loc. adj. De piatră** = **a)** neclintit, încremenit. *Jivinile erau ieșite în poieni, din farmecul de piatră al întunericului celui mare.* SADOVEANU, O. IX, 34; **b)** greu, profund. *Țepeni și-adînciți în somn de piatră Rece ca gheața dînsa-i află.* NECULUȚĂ, Ț. D. 117. *Pot ei să doarmă somn de piatră, cînd visul cel mai strălucit, întrevăzut deodată, nălucește înaintea credulității omenești?* GALACTION, A. 214. *Lungi, sub despletita șatră, Dorm țiganii somn de piatră.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 144. *Satul întreg se trezea din somnul de piatră După amiaza, în luna iulie.* S ianuarie 1961, 41; **c)** insensibil, nesimțitor; p. ext. rău. *De piatră ar fi care să să îndure A-l lăsa de jaf.* BUDAI-DELEANU, Ț. 126. *Trebuia să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atîtor suferințe.* CARAGIALE, O. II, 91. *Pentru celelalte lucruri nervii lui, inima și creierii lui erau de piatră.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 218. *De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat.* DELAVRANCEA, O. II, 149, cf. 260. ◇ **Expr. A avea** (sau **a i se pune, a-i sta cuiva ca**) **o piatră pe inimă** = a avea un mare necaz, o mare neliniște; a fi foarte îngrijorat. Cf. DDRF, DM. **A** (sau **a-i, a i se**) **lua** sau **a** (**i se**) **ridica** (cuiva) **o piatră** (**de moară**) **de pe inimă** (sau **cuget** ori **suflet** etc.) = a se simți sau a face să se simtă eliberat de

o grijă sau de o teamă; a găsi sau a face să găsească o soluție care pune capăt unei situații dificile. Cf. ZANNE, P. I, 252, II, 207. *Parcă mi s-a luat o piatră de pe suflet.* SADOVEANU, O. I, 175. *Surîde ca un om căruia i s-a luat o piatră de moară de pe cugel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 637. *Vă mulțumesc, mi-ați luat o piatră de pe inimă.* T septembrie 1962, 62. **A-și pune carul în pietre** = a lua o hotărîre nestrămutată; a se încăpățîna. Cf. ZANNE, P. V, 130, DM. *Dar cînd își punea carul-n pietri, nu l-ai fi urnit la ceva.* SBIERA, P. 291. *Își puse carul în pietri să taie mărul cel mare din grădină.* RETEGANUL, ap. CADE. **A aduce** (sau **a scoate** etc. **ceva**) **(și) din piatră (seacă)** = a face, a realiza, a obține etc. ceva cu orice preț, depunînd toate eforturile, trecînd peste toate greutățile. *De nu mi-a aduce sluga mea sălăți de aceste și din piatră seacă, mare lucru să fie.* CREANGĂ, P. 211. *Este român dezghețat care scoate laptе dulce din piatră seacă.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cu una cu alta . . . scoase apă din piatră.* DELAVRANCEA, S. 25. *Aleargă, din piatră să scoți, Să dai demincare la toți.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ZANNE, P. I, 253. **A călca** (sau **a umbla**) **din piatră-n piatră** = a face orice pentru a obține ceva. *De-ai călca din piatră-n piatră, Din străin nu-i face tată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 203. *De-o umbla din cheatră-n cheatră N-o scăpa nisărutată.* MAT. FOLK. 1 424. **A călca în piatră seacă** = a se osteni zadarnic; a avea ghinion. Cf. ZANNE, P. II, 512, DL. **A număra pietrele** V. NUMĂRA[1] (1). **A pune cea dintîi piatră** = a începe, a iniția o acțiune, o lucrare etc. *Încredințează cu atîta ardoare lucrările la care el a pus cea dintîi piatră.* ODOBESCU, S. I, 303. **A nu (mai) rămîne** (sau **fi, sta**) ori **a nu se (mai) ține** etc. **(nici) piatră pe piatră (din ceva)** sau (regional) **a se alege piatra și uscata (de ceva** sau **de cineva)** = a se distruge complet, a nu (mai) rămîne nimic (din ceva). *Nu se va ține piatră pre piatră ca să nu să răsipească cetatea cu besereca.* MOXA, 359/31. *Nu mai rămîte piatră pe piatră, grinzi în grinzi.* ARGHEZI, VERS. 453, cf. DM. *Piatra și uscata s-a ales din toată strînsura lui.* UDRESCU, GL. **A nu mai lăsa (nici) piatră pe piatră** = a distruge, a nimici, a face praf și pulbere. Cf. DM. **A arunca (cu) piatra** (sau **pietre**) (în cineva) = a acuza, a învinui, a defăima (pe cineva). Cf. DL, DM. (Calc după fr. *une pierre dans mon jardin*) **A arunca (cu) piatra** (sau **pietre**) **în grădina cuiva** (sau **a vecinului**) = a ataca pe cineva indirect, prin aluzii. (Cu schimbarea construcției) *I se prezentase prilejul să arunce pietre în mai multe grădini.* PAS, Z. III, 151. **A arunca prima piatră sau a arunca primul piatra** = a provoca un conflict, a începe cearta. **(Frig sau ger de) crapă pietrele,** se spune pentru a arăta că este un frig sau un ger foarte mare. Cf. ZANNE, P. I, 35, VI, 363, DM, ALR SN V h 1 431. **(A fi) tare** (sau **sănătos**) **ca piatra** = (a fi) foarte sănătos și rezistent. *Ai să fii veselă și sănătoasă ca piatra.* ISPIRESCU, L. 127, cf. DDRF, CANDREA, F. 218, DL, DM. (Cu parafrazarea expresiei) *Sînt toți sănătoși p-acasă? — Tari, mari, nea vere, ca piatra.* PANN, P. V. I, 16/3. **A sparge piatra în palmă** = a fi foarte puternic, voinic. Cf. CIAUȘANU, GL. (Rar; calc după fr. *pierre de scandale*) **Piatră de scandal** = motiv de nemulțumire, de conflict. *Leafa lui . . . era o piatră de scandal.* GALACTION, A. 337. **(A fi) piatră (de moară) în casă** sau **piatra din casă** = (a fi) fată (bătrînă, nemăritată) considerată ca o povară la casa părinților. *Am să mă cotorosesc de fată! Slavă ție, Doamne, că-mi urnești piatra din casă.* ALECSANDRI, T. I, 35, cf. 59. *Pentru babă, fata moșneagului era piatră de moară în casă.* CREANGĂ, P. 284. *Părinți . . . cari vreau numaidecît să-mpingă, cum se zice, pietrile din casă.* MARIAN, NU. 241. *Și ea se simțea streină, împresurată de ostilități, piatră în casă.* C. PETRESCU, C. V. 95. *După optsprezece ani erau socotite pietre în casă, fete bătrîne.* PAS, Z. I, 221. **A sta piatră pe capul cuiva** = a constitui o greutate, o povară pentru cineva, în casa cuiva. *Caută-ți altul. Ce stai piatră pe capul nostru.* STANCU, D. 15. **A ridica** (sau **a duce**) **pietre de moară** = a face lucruri foarte grele (care depășesc puterile unui om). Cf. CIAUȘANU, GL. (Regional) **A face** (pe cineva) **să mănînce pietre roșii** = a supăra foarte tare (pe cineva). Cf. LEXIC REG. II, 30. ◇ Compuse: **piatră-linte** = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care crește prin pădurile din regiunea alpină *(Astragalus australis)*. Cf. BRANDZA, FL. 549, GRECESCU, FL. 179, PANȚU, PL., BORZA, D. 26; (regional) **piatră-căpriță** = numele unei plante nedefinite mai îndeaproape „care arzîndu-se se face peatră". BARONZI, L. 116. ◆ (În construcțiile) **De-a pietrele** sau **în pietre** = numele unui joc de copii jucat cu mai multe pietre care se aruncă în sus și trebuie să fie prinse cu dosul palmei. Cf. ALR SN V h 1 289. (Regional) **Zbîrnîială cu piatra** = numele unui joc de copii în care se aruncă o piatră care trebuie să zbîrnîie prin aer (Țepu-Tecuci). Cf. PAMFILE, J. I, 60. ◆ *Epoca pietrei* (sau *de piatră*) = prima și cea mai lungă perioadă din istoria omenirii, care a durat sute de mii de ani, începînd odată cu desprinderea omului din lumea animală. Cf. DER II, 282. *Piatră filozofală* V. FILOZOFAL. ◆ (De obicei determinat prin „prețioasă", „scumpă", „nestemată", „curată", „semiprețioasă" etc. sau cu determinări care arată natura individuală a mineralului) Nume generic dat unor minerale cristalizate cu aspect frumos, cu culori variate, cu duritate mare, de valoare, care se găsesc rar în natură și se folosesc, de obicei, la confecționarea bijuteriilor. *Aurul și piatra cea curată.* PSALT. HUR. 15[r]/3. *Pus-ai în capul lui curură de pietri curate.* PSALT. 33, cf. 31. *Scaune de aur, cu pietri scumpe* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 46/15. *Pus-ai în capul lui cunună de pietrile cealea bunele.* CORESI, EV. 179. *Lucruri vii, ce-s mai scumpe decît mărgăritariul și pietrile ceale scumpe* (a. 1645). GCR I, 114/16. *Giudeațele-ț sînt . . . Ca piatra cea scumpă iubite.* DOSOFTEI, PS. 59/4. *Piatra cea de mult preț.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/12. *I-am dăruit un blid plin cu pietri scumpe.* NECULCE, L. 122, cf. ANON. CAR. *Iaste mai de cinste decît pietrile cele de mult preț* (a. 1694). GCR I, 312/33. *O cruce . . . foarte frumoasă și de mare preț, fiind de aur și cu pietre scumpe.* R. GRECEANU, CM II, 152. *Alte fealuri de metale și piatră scumpă.* CALENDARI (1733), 41/12. *Un cal alb cu șaua de piatră de adiamant și de piale de aspidă.* ALEXANDRIA (1794), 65/18. *Corturi înmuiele în aur și pietre scumpe.* GORJAN, H. I, 3/3. *Zea . . . de oțele au de piatră diamantată.* ASACHI, S. L. I, 149. *Sultanul . . . îl încinse cu cingătoarea sa împodobită cu pietre scumpe.* BĂLCESCU, M. V. 107. *Coarne de inorog ferecate cu aur și cu pietri scumpe.* ALEXANDRIA, 65/2. *I-a venit de la împărăție un inel cu piatră.* GHICA, S. 47. *Paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Am o peatră nestimată, Care noaptea viu lucește.* ALECSANDRI, P. I, 18. *Gugiuman de samur cu surguci de petre scumpe.* ODOBESCU, S. I, 71. *Pe pieptu-i sălbă De pietre scumpe.* EMINESCU, O. I, 95. *Piatra cea mare din capul cerbului strălucea de se părea că Harap Alb soarele cu el îl ducea.* CREANGĂ, P. 216, cf. 77. *Conduri împodobiți cu petre nestimate.* ISPIRESCU, L. 24. *Nici un ban nu-l costă aceste pietre de o valoare neprețuită?* I. NEGRUZZI, S. VI, 40. *Inel . . . din piatra tronului din rai Cioplit în flori măiestre.* COȘBUC, P. I, 67. *Are un inel cu piatră albastră ca cerul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 301. *Erau cîteva inele fără pietre.* BASSARABESCU, V. 44. *Cu un grai nuanțat, ca o piatră de opal . . . , se adresă celor doi prieteni.* GALACTION, O. A. I, 114. *Cînd e vorba de pietre prețioase, de valoarea acestora, orice presupunere este permisă.* C. PETRESCU, A. 326. *Un aprod mergea înainte ducînd arcul și paloșul bătut cu pietre scumpe.* SADOVEANU, O. I, 19, cf. XI, 107. *Nu am nici pietre, nici metale Pentru suavele tale Diafane frumusețî.* ARGHEZI, VERS. 221. *Cum are să fie falsă o piatră pe care am cumpărat-o pentru mine?* CĂLINESCU, S. 43. *Pietrele scumpe de pe un singur costum de țar trec de două-trei kilograme.* STANCU, U.R.S.S. 68. *Și-n vîrful corniței cîte-o piatră nestimată.* ȘEZ. III, 212. *Ochii lui . . . Îs negri ca piatra scumpă.* FOLC. TRANSILV. I, 274. ◇ Fig. *Și-anină-n haina nopții Boabe mari de piatră scumpă.* EMINESCU, O. I, 72. *Măi, mîndrule, ochii tăi, Piatră scumpă ard în ei.* FOLC. TRANSILV. I,

281. *Muierea cinstită, piatră nepreţuită.* ZANNE, P. II, 294.

2. Piesă folosită la unele jocuri de societate, confecţionată din piatră **(I 1)** sau, p. ext., din os, din lemn etc. *Sașa întinse tablele pe masă și-i arătă cum se așază pietrele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 85, cf. DL, DM.

3. (Învechit și popular) Meteorit. *Căzu o piatră den ceriu* (cca 1550). GCR I, 8/9. *Au trăsnit . . . și au căzut și cîteva pietri de sus, care pietri dă minune le-au adus la curte, de s-au minunat toți văzîndu-le.* R. GRECEANU, CM II, 167, cf. POLIZU, DM. ◇ (Regional) *Piatră cu foc* (sau *de trăsnet*) = trăsnet. Cf. ALR I 1 243/56, 305, 536.

4. (Învechit și regional) Greutate (de cîntar sau de balanţă). *S-au hotărît . . . ca primirea și darea galbenilor de acum înainte să se facă de obște cu piatra vistieriei* (a. 1834). DOC. EC. 549, cf. 550, ALRM SN II h 830.

5. (De obicei în legătură cu verbele „a bate", „a da", „a cădea" etc.) Precipitaţie formată din particule de gheaţă, care cade atunci cînd în interiorul norilor de furtună există curenţi ascendenţi puternici; fiecare dintre particulele de gheaţă care formează această precipitaţie; grindină. *Pre multe locuri au căzut smidă (peatră).* URECHE, LET. I, 203/26. *Și piatră pre multe locuri au căzut.* N. COSTIN, L. 560. *În anul 1824 au bătut piatra* (a. 1824). IORGA, S. D. XIII, 172, cf. I. IONESCU, C. 174/21. *O ploaie amestecală cu piatră îmi izbea faţa.* EMINESCU, G. P. 42. *De bătea piatra holdele, apoi pe ale lui le amesteca cu pămîntul.* ISPIRESCU, L. 206. *A bătut piatra și n-a putut strînge mai nimic de pe cîmp.* BUJOR, S. 161. *Pentru alungarea pietrii, poporul cunoaște . . . o mulţime de vrăji.* PAMFILE, A. R. 13, cf. 167, GOROVEI, CR. 142, CANDREA, F. 232, 287. *A venit de către asfinţit un vifor mare, cu pietre de ghiaţă.* SADOVEANU, O. X, 240. *Să nu dea piatră, îl întrerupse Catrina.* PREDA, M. 199, cf. DM, H IV 114. *Strugurel bătut de piatră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 203. *Cînd plouă cu peatră, înfige toporul sau sapa în pămînt.* ȘEZ. II, 194, cf. I, 126. *Care fală n-a juca, Bată-i piatra cînepa, Să n-aibă ce meliţa.* DOINE, 281. ◇ Fig. *Peatra și mana pe mine m-au bătut și m-au pălit.* DELAVRANCEA, V. V. 84.

6. (Prin Olt.) Legătură de cînepă alcătuită din mai multe fuioare. *5 petrii și 7 buișini (570 manuși).* BREBENEL, GR. P. [Cînepa] *o dăm la mieliţă, o răsucim așa ș-o-ndoim ș-o facem ph'iatră dă cinczăc, șaizăc dă fuioare.* GL. OLT.

II. 1. (De obicei cu determinări care arată felul) Crustă de săruri minerale depuse în decursul timpului pe pereţii unui vas în care de obicei se fierbe apă sau pe pereţii vaselor unde se păstrează anumite lichide, în special vin sau must. Cf. LB. *Praf de piatră albă de vin.* PISCUPESCU, O. 308/5, cf. 215/19, BARCIANU, DR. V, 558, LTR², DM, C. GIURESCU, P. O. 152.

2. Substanţă calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă care se formează uneori pe suprafaţa dinţilor neîngrijiţi; tartru, detritus. Cf. DL, DM.

3. (De obicei cu determinări care arată organul în care se formează) Calcul; p. ext. litiază; (rar) pietriș **(4)**. Cf. CALENDARIU (1814), 173/4. *Acel septuagenariu nepulincios, care mai suferea și de piatră.* BARIŢIU, P. A. II, 378, cf. CIHAC, I, 202, DDRF. *Piatră la beșică se vindecă cu culbec și rac.* N. LEON, MED. 140. *Notarul bolnav de reumatism și de piatră la rinichi.* VISSARION, FL. 124. *Piatră la fiere . . . în partea inferioară.* BELEA, P. A. 172. *Piatră în bășica udului.* H XI 324.

4. Compuse: (popular) **piatră-acră** = alaun (de aluminiu și de potasiu). Cf. ANON. CAR. *Ia leștie foarte iute și-nlăuntru să pui la o litră de leșie dram 10 de piatră-acră.* MÎNCĂRILE, 122/3, cf. DRLU, LB. *Praf de piatră-acră curată, floare de pucioasă curată.* PISCUPESCU, O. 304/4. *Alaunul, cunoscut și sub numele de peatră-acră.* PONI, CH. 233, cf. MARIAN, CH. 10, BIANU, D. S. *Pușchelele se trec dacă le arzi cu piatră-acră.* PAMFILE, B. 56. *Zeama . . . este împietrită cu piatră-acră.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 35. *Nu lipsea . . . dintr-o băcălie de samă . . . piatră-acră.* N. A. BOGDAN, C. M. 183, cf. NICA, L. VAM. 192, NOM. PROF. 40. *Cristale ca piatra-acră și ca sarea de lămîie.* ARGHEZI, VERS. 222, cf. DM, H IV 267. *Piatra-acră topită în apă.* ȘEZ. IV, 123; **piatră-(de-)pucioasă** = sulf (în formă de bucăţi). *Mestecîndu-i în rășină cu piatră-pucioasă și în aur* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 230/1, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 247. *Arseră cu foc și cu piatră-pucioasă.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Dracii îș închină cu păhar Păcură, smoală, rășină aprinsă Și cu topită piatră-pucioasă Este beutura lor întinsă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 320, cf. DRLU, LB. *Buţile . . . se afumă cu piatră-pucioasă.* ECONOMIA, 161/3, cf. DM. *Bată-l ciuma iesă de sub căldare, scuipînd flăcări și piatră-pucioasă.* PAMFILE, COM. 53. *Cu piatră-de-pucioasă Tc-oi venina.* GR. S. V, 142, cf. ALR I 1 536/266; (popular) **piatră-de-var** = carbonat de calciu. *De am întrebuinţa trifoiul și ipsosul și celelalte pietre-de-var, am îmbunătăţi pămîntul.* I. IONESCU C. 40/5, cf. MACAROVICI, CH. 358, LTR², DM. *Hai să trîntim noi colea un cuptor dă ars piatra-dă-var.* T martie 1962, 17. *Pentru ca elevii să cunoască îngrășămintele și amendamentele, le putem prezenta îngrășămintele cu azot . . ., cu potasiu (sarea potasică), precum și amendamentele principale, ca piatra-de-var, ghipsul.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1; (învechit și regional) **piatra-șoricelului** = arsenic. Cf. DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU, DR. V, 557; (popular) **piatră-vînătă** (sau, regional, **-mierie**) = sulfat de cupru hidratat. Cf. DRLU, LB. *Negustor de băcan . . ., piatră-vînătă . . ., fumuri și alte otrăvuri.* CREANGĂ, P. 112, cf. MARIAN, CH. 10, id. S. R. II, 16. *Sulfatul de cupru numit și piatră-vînătă.* PONI, CH. 252. *Rana la vite se vindecă cu piatră-vînătă topită în apă căldicică.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 119, cf. BIANU, D. S., PAMFILE, B. 56. *Șalul era naramziu și faţa caţaveicei ca piatra-vînătă.* SADOVEANU, O. X, 273, cf. MACAROVICI, CH. 384, DM. *Unsorile făcute din peatră-vînătă arsă în foc și amestecată după ce se face praf.* ȘEZ. I, 56; (popular) **piatra-iadului** sau (învechit) **piatră-infernală** = azotat de argint (topit și turnat în forme). Cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Azotatul de argint topit și apoi turnat . . . constituie peatra-infernală.* PONI, CH. 265. *Alte babe împrejmuiesc buba cu un cerc făcut cu piatra-iadului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 29, cf. BIANU, D. S. *Nu lipsea . . . dintr-o băcălie de samă . . . piatra-iadului.* N. A. BOGDAN, C. M. 183, cf. MACAROVICI, CH. 388, DM; (regional) **piatră-de-ţipirig** = clorură de amoniu. Cf. ALR II 6 798/29.

— Pl.: *pietre* și (învechit și regional) *pietri, pietruri.*

— Lat. **petra.**

PIAŢ s. n. v. **piaţă.**

PIÁŢĂ s. f. **I. 1.** Loc, spaţiu deschis și întins dintr-o localitate, unde se întîlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spaţii verzi, monumente etc. V. scuar. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 208. *Roma cîtu-i de mare, mai multe piaţuri are . . ., mari și vestite.* ȘINCAI, HR. I, 8/30. *În piaţul cel de obște . . ., înaintea bisericii, să se strige.* MICU, în CONTRIBUŢII, III, 135. *Aceste trei părţi de ziduri își au feţile despre piaţă.* GOLESCU, Î. 83, cf. LB. *Simţeau nevoia de a-și avea un frumos pliaţ central* (a. 1827). IORGA, C. I. II, 212. *Nenumăraţi privitori sta pe îmbe ţermurile Nevei, pe uliţă, în piaţuri.* AR (1829), 134²/36. *Monumentul . . . se va înălţa în mijlocul piaţei Palatului de iarnă.* ib. 227¹/13. *În piaţele publice, invita pe poporul român de a lua parte la astă sîntă espediţiune.* ASACHI, S. L. II, 69. *Piaţa se întinde ovală pe un neted șes.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Noul doge mă zări Și pe-a lui San-Marco piaţă Din palat se cobori.* ALECSANDRI, P. I, 161. *A căzut furtună mare făcînd stricăciuni în oraș, mai ales în piețele deschise.* CARAGIALE, O. VII, 71. *Găsiră deci cu cale a pune trupul cel fără cap în mijlocul pieţii.* ISPIRESCU, L. 373. *O fereastră ogivală . . . dă asupra pieţei din mijlocul castelului.* DELAVRANCEA, O. II, 145. *A cumpărat în oraș, în piaţ, patru case vechi, una lîngă alta.* AGÎRBICEANU, A. 342. *Hîrtii și cu frunze, de-a valma, Fac roată-n vîrteje pe-o piaţă.* BACOVIA, O. 51, cf. 62. *Nu ţiu*

să-mi fie bronzul în piaţă. BENIUC, v. 87. *În faţa noastră se deschide, dintr-o dată, cea mai armonioasă . . . piaţă din cîte pot împodobi un oraş.* STANCU, U.R.S.S. 36. *Gruia intră-n Ţăligrad . . . În cornul piaţului, La birtu-mpăralului.* ŞEZ. II, 33. *Te-i duce în mijlocul oraşului, În cornul piaţului.* BIBICESCU, P. P. 292. ✦ *Piaţă de apreciere* (sau *de experienţă*) = porţiune de pădure căreia i se calculează voiumul mediu de lemn, servind apoi ca unitate de apreciere pentru restul parchetului; (rar) piesă de experienţă. Cf. ARVINTE, TERM. 159.

2. Loc special amenajat (în interiorul sau la marginea unei localităţi) unde se face comerţ cu diverse produse, mai ales agroalimentare. V. h a l ă, o b o r[1] **(I 3)**, t î r g, m a i d a n **(1)**. Cf. LEX. MARS. 208. *Numai aceste două pieţuri să fie de acum pentru acest fel de vînzări* (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 110. *Au fost din vechime piaţul pescăriei şi a celorlalte vînzări* (a. 1814). id. ib. 111. *Din piaţul tîrgului să ieie cutia venit de la toţi acei ce vin cu mărfuri* (a. 1823). URICARIUL, VI, 477. *Veni îndată un . . . cumpărător, Carele de chilipire era-n piaţ precupiţor.* PANN, H. 10/2. *Lumea în piaţ iese . . . Pintre cei ce vînd producte Şi fel de fel de fructe.* id. P. V. I, 16/4. *Vindea peşte în piaţă.* SLAVICI, O. I, 82, cf. SEVERIN, S. 34. *Pieţi unde rămăşiţi de legume zvîrlite spurcau primăvara cu miasme de putreziciune.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *De cîteva ori pe săptămînă ne trimetea stăpînul la piaţă, în tîrg.* V. ROM. noiembrie 1953, 185. *El aduse limbi, din piaţă, numai limbi, în coşuri pline.* ARGHEZI, S. P. 10, cf. DOINE, 241. *Vînatul e mai ieftin în piaţă decît în şes.* ZANNE, P. VI, 682. ◇ *Trăsură* (sau *maşină*) *de piaţă* = trăsură (sau maşină) care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. V. b i r j ă, t a x i. Cf. DDRF. ◇ E x p r. **A face piaţa** = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. Cf. DL, DM. (Familiar) **Se ceartă ca la piaţă** = se ceartă folosind cuvinte vulgare, grosolane. ✦ (Familiar) Preţ curent al mărfurilor. *Dacă o fi acolo un şapte-opt, zece lei cîştig peşte piaţă, . . . ne întoarcem acasă.* PREDA, Î. 81.

II. (Ec. pol.) Sferă a circulaţiei mărfurilor; cererea şi oferta de mărfuri. *Introducerea rentei române pe pieţele occidentale.* MAIORESCU, D. II, 2. *Munca, fie morală, fie intelectuală, devenind în societatea noastră marfă, ea depinde de starea pieţei.* GHEREA, ST. CR. II, 308. *Ieftinirea sau scumpirea capitalurilor în piaţă.* I. PANŢU, PR. 137. *Alte diferite moncde ce-şi schimbau cursul adesea, variind mai ales întotdeauna cursul pieţii (negustoresc) de cel al visteriei (oficial).* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Problema pieţelor este una din principalele probleme ale economiei capitaliste.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 1—2, 81, cf. DM, DN[2], DER. ✦ (În economia socialistă) *Piaţă organizată* = totalitatea relaţiilor de schimb desfăşurate de comerţul de stat şi cooperatist, pe baza unor preţuri stabilă, planificate. *Pe măsură ce sectorul socialist de stat în agricultură creşte şi se întăreşte . . ., creşte şi influenţa preţurilor stabile ale pieţei organizate.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 85, cf. DER. *Piaţă neorganizată* (sau *liberă*) = totalitatea relaţiilor de schimb desfăşurate de către cooperativele agricole de producţie sau de către cooperatori, pe baza unor preţuri care oscilează, între anumite limite, în funcţie de cerere şi ofertă. Cf. DER.

— Pl.: *pieţe* şi (rar) *pieţi*, (învechit) *piaţe*. — Gen.-dat.: *pieţei* şi *pieţii*, (învechit) *piaţei*. — Şi: (învechit şi regional) **piaţ** (pl. *piaţuri* şi *pieţuri*), (învechit) **pliaţ** s. n.

— Din it. **piazza**. Cf. ngr. π ι ά τ σ α. — **Piaţ** < magh. **piac**. — Pentru **pliaţ**, cf. germ. P l a t z.

PIAŢÉTĂ s. f. Piaţă **(I 1)** mică. *Se va îmbarca din piaceta St. Marco . . . ce frumuseţe, ce paradă!* LĂZĂRESCU, S. 19/20. *Într-o seară, pe piaţetă, Mocenigo cel frumos . . . zise-n calea mea voios.* ALECSANDRI, P. I, 160. *Stradela . . . se isprăvea într-o mică piaţetă, străjuită de plopi.* T. POPOVICI, S. 260, cf. DM, DN[2]. *Se apropiau de piaţeta din faţa hotelului.* BARBU, Ş. N. II, 255.

— Pl.: *piaţele*. — Şi: (învechit, rar) **piaéţă** s. f. — Din it. **piazzetta**.

PIAUCĂ s. f. (sg.) (Prin nord-estul Olt.) Fiinţă slută, urîtă. Cf. CIAUŞANU, V. 187.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PIAUNÍ vb. IV v. **piui**[1].

PIÁZĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional; în forma *piez*) Pantă[1] **(1)**, povîrniş. Cf. BARCIANU. ◇ L o c. a d v. **În piez** (sau, rar, **piezi**) = oblic, pieziş; cruciş. Cf. CIHAC, I, 205. *Drept în faţa muchei cu întăriturile se deschide, în pieză, oblu şi prelungit, un tărîm undulos.* ODOBESCU, S. III, 581, cf. DDRF. *Şi mînjesc vacile-n pieţi.* MUSCEL, 60, cf. ŞĂINEANU, D. U., H IX 93. *Şi la toţi să mă smeresc Pînă-oi trece Ollu-n piez?* MAT. FOLK. 177. *Mai ieri mi s-a făcut Trei semne în piez, Oi să mă prăpădesc, crez!* PĂSCULESCU, L. P. 219. *Dară Gheorghe se scula, În guriţă că-i sufla Peste ea în piez sărea.* ŞEZ. XIX, 125. *Ia oglinda şi te uită, C-ai dat rumeneală multă . . . Şi-ai dat rumeneală-n piez.* CIAUŞANU, V. 58. *Ia din colţurili cast c-o ph'i acolo: şiţă, pate, c-o ph'i (îm ph'iez ia . . . şi le-amestecă).* ALRT II 255, cf. 148, 150, UDRESCU, GL. (E x p r.) **A merge** (sau **a se duce**) **în piez** = a colinda (de Crăciun). *Duce-m-aş la liele-m pt'edz, Da die mutu nu cutiedz.* ALRT II, 148. *Mărgu-m pt'ezd prunci la Crăciun dimineaţa.* ib. 150. **A se uita în piez** = a fi saşiu. Cf. TDRG. **A vorbi** (sau **a grăi**) **în** (sau **peste**) **piez** = a vorbi cu două înţelesuri; a lua în bătaie de joc, în derîdere. *Cela ce va grăi omului cuvinte bune şi le va grăi cu hicleşug, de-l va batgiocuri, ce să dzice, va grăi îndărăpt* (p e s t e *piezi* MUNT.), *acesta să va certa ca un suduiloriu.* PRAV. 222, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG, HEM 2 752, UDRESCU, GL. ✦ (Prin Munt.) Fiecare dintre elementele care alcătuiesc linia şerpuită a cusăturii de pe o cămaşă ţărănească, de pe o ie etc. V. r î u. Cf. I. CR. VIII, 344.

2. (În superstiţii; de obicei determinat prin „rău", „bun" etc.; adesea în blesteme, în imprecaţii sau în formule de urare) Semn prevestitor, p r e v e s t i r e, a u g u r; întîmplare, eveniment, fiinţă etc. care se crede că aduce cuiva nenorocire sau noroc. *Norodul jurînd pre chezii cei buni, sau pentru nenorocirea împăratului.* M. COSTIN, LET. I, 29/25. [Pierderea steagului] *piezi răi (semn rău) se socoleşte.* id. ib. 248/34. *Cine . . . au dzis că glasul corbului iaste spre chezi bun?* CANTEMIR, IST. 54, cf. 267. *Bleandă ce eşti şi piază urîtă!* GORJAN, H. IV, 176/30. *Cum e putinţă un om să crează Că ce se-ntîmplă vine din pează!* I. VĂCĂRESCU, P. 329/7, cf. POLIZU. *Ca să conjur piaza rea . . ., aruncam în mare, din timp în timp, cîte trei gologani.* GHICA, S. 383, cf. BARONZI, L. 99, ODOBESCU, S. III, 626. *Cine l-a-mpins? — Piaza rea.* CARAGIALE, M. 306. *Împăratul se supără . . . văzînd că logodnica fiului său e piază rea.* ISPIRESCU, L. 363, cf. 397. *Lua gimbiru, îl făcea în două prin colţuri şi îl da la un băiat cu pieze bune, pentru ca cei tineri să aibă traiu bun.* PITIŞ, ŞCH. 154, cf. DDRF. *Chem pe stăpînul pămîntului getic . . . Ca să-mi întoarcă spre bine minunea, să-nlălure piaza.* COŞBUC, AE. 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Căci fulgerat-a la dreapta vădind o prielnică piază.* MURNU, I. 34. *O avut cheji buni ş-o prins o lostocuţă (un peşte din Bistriţa).* CONV. LIT. XLIV$_2$, 267, cf. STERESCU, N. 1 054. *Va fi fost, desigur, în cinste demult şi vreo „piază bună" . . . Amintirea poporului însă a şters-o cu totul.* PAMFILE, DUŞM. 101, cf. 94, 100, ZEITSCHRIFT, XIX, 421. *Era cobea, visul înfiorător şi piaza rea pentru bieţii încarceraţi.* CIAUŞANU, R. SCUT. 85. *Prin văzduh, o umbră mare, vijîind alunecă Şi pieri, duhnind pucioasă, în palat. — Ptiu! Piază rea!* EFTIMIU, Î. 78. *Cînd pleci, să te-nsoţească piaza bună.* ARGHEZI, V. 106. *Pleacă, mă, de-aci; ce-mi stai ca piaza rea?* PAS, Z. I, 257. *Pe aici bufniţa e privită ca o chiază rea.* H II 220. *Măi, călugări, piază rea.* TEODORESCU, P. P. 561. *Ţiganul, însă, are pieze bune, căci cînd te-i întîlni cu el în drum, îţi merge bine.* ŞEZ. I, 215. *Fugi tu dinaintea mea, Călugăre, piază rea, Dracul te-a pus-naintea mea.* PĂSCULESCU, L. P. 264, cf. 246. *Huluresză chează După deal nechează* (Puşca). GOROVEI, C. 312. ✦ (Prin Mold.;

la pl.) Dispoziţie, chef; toană. *Cînd . . . nu ştiai să potriveşti din gît pe moş Nichifor, nu-l prea vedeai în cheji buni.* CREANGĂ, P. 108, cf. id. GL. ✦ (Regional) Fel, soi. Cf. DR. III, 734. *Băiatul meu îi chijărca şi pace!* I. CR. II, 277, cf. com. FURTUNĂ.

— Pl.: *pieze.* — Şi: (învechit şi regional) **piez** s. m., (regional) **chijă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

PIAZÍŞ -Ă adv., adj. v. **pieziş.**

PÍĂ s. f. v. **piuă.**

PIC[1] interj., s. n. **I.** Interj. (De obicei repetat) **1°** Onomatopee care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect dur. *Doar povestea streşinilor se mai aude . . . în acelaşi „pic, pic, pic", lipicios, moale şi metalic.* DELAVRANCEA, T. 88. *Ploaia cade verticală din cerescul alambic Şi sfidează paciența trecătorilor: Pic, pic.* TOPÎRCEANU, P. O. 21, cf. DR. I, 95, DM. *Picătură cu pic, pic, girlă îţi face şi nu mică.* ZANNE, P. I, 57. *Picătura cu pic-pic şi pe piatră o mănîncă.* I. GOLESCU, ap. DDRF, cf. ZANNE, P. I, 58. ◇ (Prin analogie) *Moara se-nvîrtea; făina curgea pic-pic.* ap. TDRG. *Alb şi rotunjior face pic din pod* (Oul). ŞEZ. VII, 119, cf. PASCU, C. 189. ◇ (Substantivat; repetat, cu al doilea termen articulat) *Ţiriitul ploaiei, pic-picul streşinilor săpa şi mai adîne jalea în inima Mărioarei.* CONTEMPORANUL, VII[2], 503. ◇ Expr. (Regional) **A-i cădea cuiva pic** = a-i fi drag, a se îndrăgosti (brusc) de cineva. *Fetei i-a căzut pic flăcăul.* PAMFILE, A. R. 255.

2. (Rar) Onomatopee care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor cînd ciugulesc. *Prepeliţa prindea cîte o furnică . . .*, [puii] *pic! pic!, cu cioculeţele lor, o mîncau numaidecît.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 225, cf. DM.

II. S. n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Părticică sferică de lichid desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; picătură **(1)**, strop, (învechit) picurătură **(1)**. *Deştinge-va ca ploaia . . . şi ca picătura (picura D) ce pică în pămîntu.* PSALT. 140. *Nu s-ascund de către tine . . . Nice picul cel de lacrămi, nice de suspin vro parte.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 242/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Apoi, vai, cînd plouă mult, De pic niciunde nu-i scut.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 11. *Stele rare din tărie cad ca picuri de argint.* EMINESCU, O. I, 82. *Afară-i toamnă, frunză-mprăştiată, Iar vîntul zvîrle-n geamuri grele picuri.* id. ib. 119. *Ploaia cade-n repezi picuri, repezi fulgerele cad.* COŞBUC, P. I, 119. *Cînd simţi că-ţi izvorăşte un picur sub pleoape, Dă-ţi suflet şi sileşte-l să-ntoarcă la izvor.* id. S. 85. *Pe-a lui frunte nori s-adun Şi privirile-i curate De grei picuri par udate.* CERNA, P. 41, cf. 95. *Îşi duse mîna la ochi ştergînd cîţiva picuri ce i se încurcară printre gene.* REBREANU, N. 40. *Atîrnau iepuri şi fazani cu picuri de sînge înghe-ţaţi în nări.* C. PETRESCU, C. V. 118. *Aşa cum cade frunza sau picurul de ploaie, Cum se distramă fulgul sau conţeneşte-un vînt.* LESNEA, ap. IORDAN, L. R. A. 247. *Vedeam pe copilul rezemat de pieptul cald, ştergîndu-şi într-una cu mînica cămăşuicii lacrimile care-i căzeau în picuri fierbinţi pe frunte din ochii mamei.* SADOVEANU, O. III, 107, cf. BL I, 29, VI, 160. *Sus pe munte ninge, Jos în vale plouă, La Grozeşti pe muchie Pică-mi pic de rouă.* TEODORESCU, P. P. 58. *Cînd vei vedea pe maramă aceste . . . trei picuri de sînge, să ştii că am murit.* RETEGANUL, P. IV, 58. *C-afară plouă de varsă, Care picur unde pică, Cămaşa ţi se despică.* MÎNDRESCU, L. P. 71. *Ploaia mă ploaie . . . şi picul mă pică, Pălăria-mi strică.* HODOŞ, P. P. 119. *Veneau gloanţele-n noi Ca şi picurii de ploi.* FOLC. MOLD. I, 543. *Picurile multe umple butoiul mare.* ZANNE, P. V, 107. ◇ Fig. *Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri, Redeşteptînd în faţă-mi trecutele nimicuri.* EMINESCU, O. I, 107. [Raza] *înveşmîntînd cu picuri din sfînta ei văpaie O scorbură, ce poartă un cuib de cucuvaie.* GOGA, P. 115. *Din condei îi cad pe masă picuri de slove obosite.* KLOPŞTOCK, F. 241. *Moartea-i mare, omu-i picul.* BENIUC, C. P. 105. *Nu se mai poate, Picuri de ură Umplu paharul Pînă la gură.* V. ROM. ianuarie 1954, 220. *Buza ta-i picur de sînge, Unde-o văz, inima-mi plînge.* RETEGANUL, TR. 110. ◇ Expr. **(A fi** sau **a se face) pic de apă (sau de înăduşeală)** = (a fi) foarte asudat. *Pic de apă alergînd se face.* CONTEMPORANUL, III, 207, cf. DDRF. *Eram pic de apă cînd am ajuns la locul de pîndă.* SADOVEANU, O. IX, 203. *Venise de la drum cu iapa . . . pic de înăduşeală.* în SCL, 1969, 331. ✦ P. ext. (Prin sudul Transilv. şi estul Munt.) Ploaie rece. Cf. H VII 383. *În vremuri rele şi „chicuri" (ploi reci), aproape fiecare miel . . . trebuia zvîntat.* DRĂGOMIR, O. M. 8. ✦ P. ext. (Regional) Vreme ploioasă şi friguroasă (Mătău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

2. (De obicei precedat de num. card. „un" şi urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată felul) Cantitate, măsură, durată etc. (foarte) mică; strop, (regional) ţîră, piculete. V. **picătură (1)**. *Făr' de pic de vină s-au omorît omul* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 258/6. *Pîn' grăii trei cuvinte mă luă un chic de minte.* PANN, P. V. I, 116/18. *Să-mi zică fără pic de mustrare a cugetului că nu mă mai iubeşte.* NEGRUZZI, S. I, 66. *Biata morişcă, Deşi avea un pic de porumb şi hrişcă, Nu lucra nimic.* ALECSANDRI, P. III, 122. *Dondănind foarte răpede, bîlbîit şi fără pic de cugetare.* CREANGĂ, A. 90. *Să mănînci un pic de colivă.* GOROVEI, CR. 72. *Te simt, pic vag de fericire, De linişte şi de uitare.* D. BOTEZ, P. O. 139. *Un pic de mulţămire muia inimile împietrite de necazuri.* SADOVEANU, O. VI, 128. *Avea şi el drept la un pic de odihnă, după atîtea nopţi.* BART, S. M. 101. *Am intrat în scăldătoare Doar un pic, să iau răcoare.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 129. *Pentr-un pic de sărutat, Toată noaptea am tremurat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 377. *Şi m-am dus o ţîră-n sat, Dup-un pic de sărutat.* MARIAN, SA. 100. *Pîntru un pic de trai, Mi-am mutat locul din rai.* BÎRLEA, C. P. 42. ◇ Loc. adj. şi adv. **Fără (un** sau **nici un) pic de . . .** = (care este) lipsit (cu totul) de . . . *Peliţa ei sămăna cu batista subţire, fără pic de viaţă.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Era un ger aspru, fără pic de vînt.* EMINESCU, N. 87. *Cine n-ar fi admirat cerul fără pic de nori.* DELAVRANCEA, T. 259. *Soarele răsărea încet pe-un cer de-un albastru cald şi fără pic de nor.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 46. *Frumoasă ca o floare, Fără pic de-asemănare.* FOLC. MOLD. I, 109. ◇ Loc. adv. **Un pic** = **a)** puţin. *Stătui un pic la îndoială.* DACIA LIT. 287/19. *Iar noi să mai jucăm un pic Şi la botez.* COŞBUC, P. I, 59. *M-ai inspirat un pic de la distanţă.* TOPÎRCEANU, M. 4. *Mai stau un pic, a hotărît el.* SADOVEANU, O. XVIII, 21. *Aşteaptă un pic.* C. PETRESCU, A. R. 14. *Turcii chiar se-nduioşa Ş-un pic o mai aştepta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 495. *Stau munţii un pic.* SBIERA, P. 56. *Dezlegaţi-mă un pic.* ŞEZ. II, 35. *Avea un corb, vorbea un pic.* ALEXICI, L. P. 18. *Cînd îi laşi* [ochii] *un chic mai jos, Mă săgeată pîn' la os.* MAT. FOLK. 1 012. *Şi cel ce pică dintr-un copaci încă stă un pic.* ZANNE, P. II, 510; **b)** (în construcţii negative) deloc. *Fără să stăm un pic la îndoială . . ., am ieşit din odaie.* BRĂESCU, A. 108. *Corbul nu vorbea un pic.* ŞEZ. II, 36. **(Nici) pic de . . .** sau **nici (un** sau **cît un) pic** ori (regional) **cît e picul** (sau **un pic)** = deloc. *Nu avea pic de dreptate* (a. 1786). URICARIUL, VI, 124. *Gîndul meu nu se abate citu-i un pic de la tine.* CONACHI, P. 103. *N-am bani nici chic.* ALECSANDRI, T. 456. *Nu mai dete nici pic de somn în genele ei pînă dimineaţă.* ISPIRESCU, L. 65. *Pic de nuor nu se vedea.* id. ib. 246. *Te şi mustră că n-ai pic de morală.* I. NEGRUZZI, S. I, 67. *Şi mergînd pe la şură, Nu văd pic de-adunătură.* MARIAN, NA. 202. *Vreme de săptămîni pic de ploaie n-a mai picat pe ogoarele arse de sete.* SANDU-ALDEA, D. N, 232. *Nimănui nu i-a fost pic de somn.* ARDELEANU, V.P. 298. *N-am putut închide ochii cît e picul.* SADOVEANU, O. VI, 119. *Pic de apă nu-nghiţea.* TEODORESCU, P. P. 568. *Nu voi să meargă nici pic înainte.* SBIERA, P. 94. *Nici un pic nu-mi pare rău.* HODOŞ, P. P. 111. *Nu mai pierdură pic de vreme.* RETEGANUL, P. III, 54. *N-a vrut să-i dea nici un picur, zicînd că el nu dă lapte la vrăji-*

atore. PAMFILE, CR. 120. *Un bou slab am foarte, Iarna tot cu nasul în paie șede Și de gras e ca un par Și burtă n-are nici un pic* (Cîrligul de smuls paie). GOROVEI, C. 62. **Pic cu** (sau **de,** regional, **după) pic** = puțin cîte puțin, încetul cu încetul. *Anii trec, se scurge vremea pic cu pic, iar tu isprăvești școala, te faci mare.* PĂUN-PINCIO, P. 94. *Picur de picur se grămădea un fel de amăreală în sufletul ei.* AGÎRBICEANU, A. 484, cf. ALR SN V h 1 488.

3. (Regional; la pl.) Picături. V. p i c ă t u r ă **(2)** (Agîrbiciu-Cluj). Cf. LEXIC REG. II, 76.

— Pl.: **(II)** *picuri* și (regional) *picure.* — Și: (învechit, **II) picură** s. f., (regional, **II) pîeur** s. m.

— Onomatopee panromanică. Cf. alb. p i k ë. — **Picur, picură**: sg. refăcut de la *picuri* (pl. lui *pic*[1]).

PIC² s. n. **1.** (Regional) Tîrnăcop (Voivozi-Carei). ALR SN I h 27/325.

2. Ciocan de abataj; pichamăr. Cf. LTR², DM, DN². ✦ (Rar) Picon. Cf. LTR².

— Pl.: *picuri.*

— Din germ. **Pick**[hammer], [hacke].

PIC³ s. n. (Nav.) **1.** Bară de lemn sau metalică, articulată la un capăt de un arbore al unei nave cu pînze și de care se prinde marginea superioară a unei pînze trapezoidale. Cf. LTR², DN², DER.

2. (Cu determinări care indică locul) Fiecare dintre compartimentele etanșe situate la extremitățile dinspre prora sau pupa unei nave cu propulsie mecanică cu elice. Cf. LTR², DER.

— Pl.: *picuri.*

— Din fr. **pic.**

PIC⁴ subst. Produs obținut dintr-un amestec de talc, acid oxalic și alte substanțe, cu ajutorul căruia se scot petele de cerneală de pe hîrtie, țesături etc.

— Cf. p i c ă t u r ă.

PIC⁵ s. n. v. **pichi.**

PICÁ¹ vb. I. **I.** I n t r a n z. **1.** (Învechit și popular; despre lichide sau despre picături) A picura **(I 1).** *Deștinge-va ca ploaia spre bască și ca picătura ce pică în pămînt.* PSALT. 140. *Ca o picătură ce pică pre pămînt* (a. 1642). ap. TDRG. *O picătură de sînge picînd pre pămînt.* N. TEST. (1648), 100ʳ/15. *Vas întru carele au picat sîngele acela care s-au vărsat* (a. 1680—1700). GCR I, 244/16, cf. ANON. CAR. *Pogori-va ca ploaia... și ca o picătură ce pică pre pămînt* (a. 1710). GCR I, 267/15. *Vedeți cum stă din geană-i o lacrimă să pice.* BOLLIAC, O. 120. *Păreții ei erau umezi și de multe ori pica apă dintr-înșii.* FILIMON, O. I, 294. *Lacrimi de îngeri Pe pămînt din cer picate.* ALECSANDRI, P. I, 122. *Vreme de săptămîni pic de ploaie n-a mai picat pe ogoarele arse de sete.* SANDU-ALDEA, D. N. 232. *Ploaia peste case pică tot mai rar.* TOPÎRCEANU, B. 78. *Bate vînt, lacrimă pică, După inima voinică.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 92. *Din cîrpa-i de pe frunte, grea coroană, Pe chip i se prelinge nu sudoare, Ci plumb topit, plumb, boabe ale trudei, Ce, șiroind ca plînsul, pică-n mare.* JEBELEANU, S. H. 11. *Sudori de pe mine pică.* POP., ap. GCR II, 306. *Picătură n-a picat.* TEODORESCU, P. P. 289, cf. 58. *Iau cuțitul să-mi lai pită, Din ochi lacrimile-mi pică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 175. *Cîtă ploaie-a tot plouat, Tot din ochi-mi a picat.* id. ib. 218. *Trei lacrime de sînge, Unde pică, Lemn despică, Unde cade, Pămînt arde.* ȘEZ. IV, 225, cf. CABA, SĂL. *Pravila-o cetești, Cu pumni te zdrobești, Lăcrămioare-ți pică, Mîndre slove-mi strică.* BALADE, I, 432. *Picînd, picînd, baltă se face.* PANN, P. V. II, 164/6. ◇ F i g. *Din condeiul său pică străinisme la fiecare pas.* BUL. COM. IST. II, 15. ◇ E x p r. (Regional) **A-i pica** (cuiva) **sînge din obraz** = a fi rumen la față. *Badea meu, tînăr copil, Roșu ca un trandafir, Din obraz îi pică sînge.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 39, cf. BIBICESCU, P. P. 34. **A nu-i fi picat mucul** (sau **mucii) de la nas** (sau **cașul de la gură**) = a fi foarte tînăr și lipsit de experiență. Cf. BARONZI, L. 86, ZANNE, P. II, 634, III, 513. **A-i pica** (cuiva) **mucul** (sau **mucii) după cineva** v. m u c **(I 1). A-i pica** (cuiva) **mucul** (sau **mucii) undeva** sau **la cineva** v. m u c **(I 1).** ✦ (Popular; despre materii viscoase) A se scurge, a se prelinge. *Să porni spre acea pușină* [*miere*] *ce pica dintr-acea ramură.* NEAGOE, ap. GCR I, 166/6. *Îmi port casa în spinare Și din gură-mi pică bale* (Melcul). GOROVEI, C. 119. ◇ E x p r. **A-i pica** (cuiva) **mierea-n păsat** v. m i e r e **(I 1).** ✦ (Regional; despre rouă, brumă etc.) A se lăsa, a se așterne, a se așeza, a cădea. *Roua carea toldeauna pică pe șesurile aceste.* I. IONESCU, C. 97/27, cf. POLIZU. *Sus la munte ninge, plouă, La Craiova pică rouă.* ALECSANDRI, O. 128. *Ba și bruma o picat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 142. *Pice bruma, nu te bată..., Pice bruma, nu te-ajungă.* DOINE, 97. *Sus bat dobele, Jos pică negurile* (Sita). GOROVEI, C. 344.

2. I m p e r s. A ploua ușor, cu stropi rari; (popular) a picura **(I 2),** (regional) a picureza. V. s t r o p i, u d a. *Afară-i grozav... și plouă și ninge și pică și-ngheață.* CARAGIALE, O. II, 175. *Dacă la Cozia pică, la Bistrița plouă.* ZANNE, P. VI, 63. ✦ T r a n z. (Regional; despre ploaie) A uda. *Aduci meșteri de direg (casa), să nu te pice ploaia.* ap. TDRG. *Toată iarna m-a picat, Un picior mi-a degerat.* ȘEZ. V, 11.

3. (Învechit; despre corpuri îmbibate sau acoperite cu un lichid, despre recipiente care conțin un lichid, despre materii în stare de topire etc.) A picura **(I 3).** (T r a n z.) *Cerul s-au turburat și norii au picat apă.* BIBLIA (1688), 176²/15. *Ranele mai mult nu pică sînge.* MOLNAR, RET. 129/12. (F i g.) *Să pice munții dulceață și bucurie.* MINEIUL (1776), 68ᵛ²/16.

II. 1. I n t r a n z. (Învechit și popular; despre obiecte și ființe) A cădea de la o oarecare înălțime. *Pămîntul scutură-se și amu ceriurile picară de fața Dumnedzeului Sinaiului.* PSALT. HUR. 55ᵛ/9. *Ceriul pică de fața Dzeului.* PSALT. 67. *Aceea moarte să făcu, cît pica de pre cai, așea moldovenii cum și turcii.* N. COSTIN, L. 533. *Un bilet mic pică din buchet pe iarbă.* ALECSANDRI, O. P. 26. *O sărmană păsărică a picat moartă sub stejar.* ODOBESCU, S. III, 36, cf. I, 157. *Două scînteioare se strecurară pe coș și picară în grădină.* ISPIRESCU, L. 65. *Aștepta... să pice jucăria din gură.* SAHIA, N. 106, cf. PRIBEAGUL, P. R. 109. *Vrăbiile picînd din zbor ca niște gloanțe, între șine, ciugulcau cu lăcomie firimiturile.* BART, S. M. 83, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 202. *Azi dimineață ne-am trezit că pică o bombă drept în mijlocul uliței.* T. POPOVICI, S. 347. *Nu departe de-acolea, A picat din ceriu o stea.* POP., ap. GCR II, 306. *Pică dintr-un copac.* MARIAN, T. 312, cf. GOROVEI, CR. 40. *Chică-n coș* [*grîul*], *din coș sub piatră.* MAT. FOLK. 1 476, cf. CABA, SĂL. ◇ F i g. *Că bolmoaja de-ar pica, Ar pica pe maică-ta, Care strică dragostea.* PAMFILE, C. Ț. 151. *Am trecut p-o punte lată, Ț-o plticat nărocu-n apă.* FOLC. TRANSILV. II, 433. ◇ E x p r. **A-i pica** (cuiva) **steaua** = **a)** (regional) a-i merge (cuiva) rău, a decădea. Cf. ȘEZ. IX, 147; **b)** (învechit și regional) a muri[1] **(1).** *N-a putut ca să-l mai scoale, steaua dacă i-a picat.* PANN, H. 61/6. *Ca mîne, poimîne mi-a pica și mie steaua.* ȘEZ. III, 15. **A pica** (sau **a fi picat) (ca) din cer** (sau **din lună, din nori, din stele** etc.) = **a)** (familiar) a veni pe neașteptate. Cf. ZANNE, P. VI, 510. *Cînd ai venit tu, mă? Picași din cer?* T mai 1964, 38; **b)** (regional și familiar) a fi singur pe lume, a nu avea rude. Cf. ZANNE, P. I, 81. *N-am nici frați, nici surorele, Pare că-s picat din stele.* ȘEZ. I, 114. *Făr'de frați, făr'de surori, Parcă sînt picat din nori.* ANT. LIT. POP. I, 547; **c)** (familiar) a fi dezorientat, a nu ști ce să facă. Cf. DDRF. *Picase din lună... căuta un prieten, un cunoscut în gloata celor mulți de care se simțea înstrăinat.* ARDELEANU, U. D. 75. **A pica cerul pe cineva** = **a)** (regional și familiar) a se supăra (foarte) rău. Cf. ZANNE, P. VI, 510, DL, DM, I. CR. III, 252, CIAUȘANU, GL.; **b)** (familiar) a rămîne uimit, a fi surprins. Cf. DL, DM; **c)** (familiar) a se simți foarte roșinat. Cf. DL, DM.

2. I n t r a n z. (Învechit și popular; despre elementele componente ale unui tot, despre părțile unui obiect etc.) A se desprinde, a se desface, a se detașa din an-

samblu (căzînd pierzîndu-se etc.). *Fiindu-le picată floarea,* [aveau] *niște merișoare verzi.* DRĂGHICI, R. 62/21. *Pică pară, pică, Dac-ai pica, cu te-oiu mînca, Iar de nu, acolo ei ședea.* PANN, P. V. I, 155/25. *Găsește din întîmplare cîte o piatră de aceste picată de pe cerb.* CREANGĂ, P. 218. *Frunza pică irosită Și vîntul geme prohodind departe.* IOSIF, P. 46. *Dacă îți pică un dinte ori o măsea, să-l zvîrli peste casă.* GOROVEI, CR. 100. *Adio, pică frunza Și-i galbenă ca tine.* BACOVIA, O. 82, cf. 132. *Se însera și-n cîte-o poartă Pica domol o floare moartă.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 15. *Oprește negrul pe loc, Că-i pică potcoavele.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Cîntă puiul cucului, Și-așa cîntă de cu jale, De pică frunza pe cale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 220, cf. 192. *Unde i-a picat capul au crescut îndată un codru.* SBIERA, P. 115. *Pasăre galbenă-n cioc, Rău mi-ai cîntat de noroc, De ț-ar pica ciocul tău Pe cum mi-ai cîntat de rău.* MÎNDRESCU, L. P. 20. *A picat frunza de nuc, Vine vremea să mă duc.* HODOȘ, P. P. 82, cf. 43. *Codru-i jalnic ca și mine... Chică-i frunza toată ghine.* MAT. FOLK. 1 082. *Și-așa cîntă de frumos, De chică frunza pe jos.* ib. 1 303, cf. CHEST. II 388/2, 7, ALR SN II h 427. *Un măr putregăios Ce pică jos și putrezește, Nimănui nu trebuiește.* ȘEZ. I, 96. *Cucul cîntă pînă e frunza verde, iar nu cînd pică de bătrînă.* MARIAN, O. I, 47. *Bate nucile pînă nu pică frunza,* se spune despre lucrurile care trebuie făcute la momentul potrivit. Cf. ZANNE, P. I, 227. ◇ Expr. (Regional) **Pică de coaptă,** se spune despre un lucru din cale afară de exagerat sau despre o minciună prea evidentă. *Toate au fost cum au fost... dar asta pică de coaptă.* CREANGĂ, P. 125, cf. ZANNE, P. I, 150, ȘEZ. I, 99. ✦ (Prin Transilv.; despre brațe, picioare etc.) A se scrînti. *Mă-o pĕicat o mînă.* ALR I/I h 148/243, cf. ALRM I/II h 206. ✦ (Regional; despre îmbrăcăminte) A fi numai zdrențe, a nu se mai ține pe corp. V. c u r g e. Cf. DM. *Avui parte d-un mișel, Pică țundra de pe el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 277.

3. Intranz. (Popular și familiar; de obicei cu determinări locale) A cădea la pămînt, a-și pierde poziția verticală, a se prăbuși, a se răsturna (întins la pămînt). *Lovindu-se de o piatră, acolo unde s-au întîmplat să pice, îndată s-au deschis ochii.* DRĂGHICI, R. 34/19. *Copacii ce cu necontenire picau.* id. ib. 112/5. *Și ca pomul ce jos pică, Viața-mi cade fără vreme.* ALECSANDRI, P. I, 16. *N-a apucat să ridice nemernicul mîna și a picat grămadă.* CARAGIALE, O. IV, 135. *Cum am picat la pămînt, de jos m-au luat sintienii.* MURNU, I. 21. *O palmă voinică-i da Cît călăul gios pica* ALECSANDRI, P. P. 182, cf. 66. *Nu da pe lîngă șură... Ci vino pe mai în jos Că e ușa de rogoz, Cum pui mîna pică jos.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 406. *S-au spăriat așa de tare, cît era să pice jos mai mort de frică.* SBIERA, P. 186. *Pic gios, greu mă bolnăgesc.* ȘEZ. I, 181. ◇ Fig. *Cu doi drăguți cum nu-i bine. Unu mere, Altu vine, Cînd îi unu mînios, Dragostea nu pică jos.* MÎNDRESCU, L. P. 164. ◇ Expr. **A pica în** (sau, învechit, **la**) **genunchi (înaintea cuiva)** = a-i cădea cuiva în genunchi, v. c ă d e a. *Niciodată nu voi pica la genunchi înaintea domnului Hufeland.* KOGĂLNICEANU, S. 123. **A pica de somn** (sau **de oboseală, de mers, de beat** etc.) = a fi foarte obosit (sau beat etc.) *Picam de oboseală și de somn.* DELAVRANCEA, T. 151, cf. BARCIANU. *Își frecă ochii cu dosul palmei: pica de somn.* AGÎRBICEANU, S. P. 36. *Era obosit și pica de somn.* CĂLINESCU, E. O. I, 27. *Dar el bea vin pipărai Și curînd pică de beat.* ȘEZ. II, 34. *Pica de beat.* ALEXICI, L. P. 17. *Chic de-atîta îmblătură.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. **Frumos** (sau **frumușel**) **de pică** (sau **pica**) = foarte frumos, neînchipuit de frumos. *Avea o fată... frumoasă de pica.* ISPIRESCU, U. 72, cf. id. L. 387. *Ochi... frumoși de pică.* DELAVRANCEA, S. 9. *Frumușică de pica..., îi arunca priviri ce-l înnebuneau.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Era frumoasă de pica.* SĂM. II, 150. *E frumos de pică, Să am fete, i-aș da două deodată.* CĂLINESCU, E. O. II, 100. *Neica-și are ibovnică: Și e frumoasă de pică.* CIAUȘANU, V. 19. ✦ (Despre construcții) A se nărui, a se dărîma, a se prăbuși. *Eu sînt omul care, după ce a clădit un palat măreț..., vede picînd într-un minut, edificiul său.* BOLINTINEANU, O. 337. *Babii îi pică grîu și baba strigă: — Iacă, că mi-or furat caii.* ALEXICI, L. P. 258, cf. CHEST. II 13/5, 10, 13, 49. ✦ (Regional; despre plante) A se apleca spre pămînt, a se îndoi într-o parte, a se culca. *Dacă pînea nu-i în picioare..., ci-i culcată, căzută sau picată..., plugarul iarăși se întristează.* PAMFILE, A. R. 116. *Bate vîntul, Iarba-mi pică.* DOINE, 210. ✦ Fig. (Învechit și popular) A muri[1] **(1).** *Înaintea voastră vor pica de armă* (a. 1 560). GCR I, 4/7. *De îmbe părți mulți au picat.* URECHE, LET. I, 204/24. *Picat-au mulți boiari la acea năvală.* N. COSTIN, LET. II, 4/13. *Au început și în ordie a pica cîte un om de ciumă.* NECULCE, L. 362. [Vulturii] *se îmbuibă cu mortăciuni cînd prin sohaturi pică de bolesne cîte o vită.* ODOBESCU, S. III, 16. *Trebuie să pice unul din doi.* ISPIRESCU, U. 31. *Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete.* DELAVRANCEA, A. 46. *Că-i păcat de Dumnezeu Să pice voinic ca eu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 103. *C-o perii feciori o mînie, Chică unu, chică doi.* MAT. FOLK. 1 085. *Împărat'e, nu t'e bat'e, Că-s cătane nenvățat'e Și pkică nenumărat'e.* T. PAPAHAGI, M. 18. *Pică unul, pică doi, Pică-o mie dintre noi.* FOLC. MOLD. I, 184, ✦ Fig. (Familiar) A nu reuși la un examen, la un concurs etc. *A picat la examenul de maturitate.* ◇ Tranz. *M-a picat la istorie.*

4. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită sau, p. ext., din obiecte stropite) A picura **(II 2).** *Fu bătut s*[fi]*nt*[u]*l... și cu fachiuri... picat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 61[v]/32. *Și-l pica cu făclii.* ib. 94[r]/27. *Pică-m puțintică miare Din măiastra ta puteare.* BĂRAC, ap. GCR II, 173/1. *Pică trei picături de sînge peste stăpînul lor și învie.* ISPIRESCU, L. 345. *Peștișorii mărunți... înfipți în frigărui de lemn și fripți după ce fuseseră picați cu unt proaspăt.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Te uită sus la grindă, Că-i o puică ș-un cocoș... Le trage-ntr-o frigare Și le pică cu slănină.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 456, cf. GOROVEI, CR. 226. (Absol.) *Ia lumina de botez... pică (picură) dintr-însa în scăldătoare, în forma crucei, de cîte trei ori.* MARIAN, NA. 259. (Refl. pas). *Trei picături de buruieni care să vor pica pă foc și să vor aprinde fără sfîrîiture.* PISCUPESCU, O. 307/8, cf. 136/9. *Mai bine este să se pice rachiul în spirt curat.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 217. *Două lumînări și din fiecare să se pice trei picături.* MAT. FOLK. 700. ◇ Expr. **Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **pici cu ceară** (sau **cu luminarea**) = (întărește o propoziție negativă) cu nici un chip, pentru nimic în lume, nicidecum. *Femeia care a cercat o dată păsatu, nu se dă în lături, măcar s-o pici cu ceară.* JIPESCU, O. 41. *Nu-și astîmpăra gura cătră mai marii săi, măcar să-l fi picat cu luminarea.* CREANGĂ, A. 134. *Dacă mă iai așa, nu-mi scoți tu vorbulița din gură, să mă pici cu luminarea.* VLAHUȚĂ, O. A. 181. *N-oi să fac cum zici tu, măcar să mă pici cu ceară.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 189. *Nu te cred nici dacă mă pici cu ceară.* STANCU, R. A. V, 148. ✦ Refl., intranz. și tranz. A (se) păta **(1),** a (se) murdări cu ceva. *În fîntînile cătranului să lucreze și cu catran să nu se pice.* CANTEMIR, IST. 52, cf. POLIZU. *Elena tuși și arătă Caterinei batista ei picată cu sînge.* BOLINTINEANU, O. 456. *O scurteică... pătată de untdelemn și picată cu ceară.* DELAVRANCEA, H. T. 13, cf. DDRF. *Șterge-te, că te-ai picat.* ALEXI, W. *O biblie veche picată cu ceară.* ARDELEANU, U. D. 58, cf. 173. *Te-ai picat cu cerneală pe cămașă! — El m-a picat!* UDRESCU, GL. *Cine mănîncă ou și nu se pică?* ZANNE, P. IV, 34. ✦ Tranz. (Învechit) A forma o porțiune de altă culoare pe un fond omogen colorat. V. p ă t a **(2).** *Ouăle* [alionului] *sînt albe picate cu negru.* ap. HEM 888.

III. Intranz. (Familiar; construit cu dativul) A intra în posesia unui lucru, a dobîndi ceva în mod întîmplător; a cîștiga ceva (ocazional sau în mod ilicit). *Poftește pe moș Fotea că dacă i-or mai pica ceva curele bune să mai facă... cîte unul* [un bici] *și ceva mai grosuț.* CREANGĂ, A. 3. *Îi picase lui moș Nichifor*

două iepușoare, care mergeau de minune la drum. id. p. 109. *Numai lui îi pică toate bucățelele bune.* C. PETRESCU, c. v. 333. *În port erau case, birouri de comerț, de unde știe el că-i pică în fiecare zi ceva.* BART, E. 20. *Primește un leu și optzeci de bani pe săptămînă, leafă, și cu ce-i mai „pică", ajunge la patru lei.* PAS, z. I, 260. ◇ F i g. *Norocul cînd pică omului atunci să știe să-l apuce.* ISPIRESCU, L. 292. ◇ E x p r. (Învechit și familiar) **A-i pica** (cuiva) **ceva în** (sau **sub**) **mînă** (ori **mîini**) sau **a pica ceva în mîna** (sau **mîinile**) **cuiva** = a ajunge în posesia sau la îndemîna cuiva. *Care ispisoc... ar fi acum picat în mînule unor curteni* (a. 1 755). URICARIUL, XIV, 114. *Au trebuit o din nou cercetare a monumentelor istorice ale patriei..., se înțelege că pe cîte mi s-au nimerit a-mi pica în mînă* (a. 1 839). ib. V, 142/16. *O sută de steaguri picară în mînele moldovenilor* (a. 1841). ARHIVA R. I, 99. *În mînă-i ce pică, Sparge tot și strică.* PANN, P. V. I, 96/11. *Adu-mi, te rog, dacă-ți pică sub mînă..., toate numerele din Viața românească.* CARAGIALE, O. VII, 192. *Citea pe nerăsuflate orice carte îi pica în mînă.* CĂLINESCU, E. 108. (Regional și familiar) **A-i pica** (cuiva) **cineva în** (sau **pe,** regional, **la**) **mînă** (sau **mîini,** regional, **palmă, palme**) sau **a pica cineva în** (sau **pe,** regional, **la**) **mîna** (sau, regional, **mîinile, palma, palmele**) **cuiva** = a ajunge sau a fi la discreția sau în puterea cuiva; a prinde. *Așa, zău, e vorba? Apoi las'pe mine, bine că mi-a picat în mînă!* MILLO, în PR. DRAM. 319. *De mi-ți mai pica vrodată în mînă, turbinca are să vă știe de știre.* CREANGĂ, P. 311. *Eu la mîna-ți am picat, Tu de moarte m-ai scăpat.* ALECSANDRI, P. P. 209. *Ah! talharul, cum m-a înșalat, zicea Tîndală. Dar las' că-mi va pica el în palmă.* ȘEZ. III, 131. *Bine că mi-ai picat în mînă.* VASILIU, P. L. 113. (Cu schimbarea construcției) *Vai de mine, ce păcat! Pe-a cui mînă am chicat!* FOLC. MOLD. I, 147.

IV. I n t r a n z. **1.** (Popular și familiar) A veni, a sosi (pe neașteptate, din întîmplare) într-un loc; a se ivi, a apărea. *Visă că picase în niște turme de țapi fioroși.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Eu acum am picat de la țeară și nu mai știu ce s-o fi întîmplat în lipsa mea.* ALECSANDRI, T. 1 657. *Și cum pornește acesta, Ipate și pică în loc. Femeia cum îl vede începe a boci.* CREANGĂ, P. 176. *Intru într-o berărie și aștept să pice din moment în moment.* CARAGIALE, O. I, 242. *S-a jurat că acel musafir să nu fie localnic din Bagdad, ci un străin care ar fi picat chiar în ziua aceea.* id. ib. II, 256. *Și iată că-ntr-o zi; pe cînd hangiul nu era acasă, pică și logofătul.* LUC. VI, 453. *Avea oaspeți. Îi picară azi-dimineață pe la nouă.* AGÎRBICEANU, A. 121, cf. DR. VII, 489. *În duminica logodnei... se nimeri să pice nechemată și mama lui Herdelea.* REBREANU, I. 172, cf. 161. *Tocmai în clipa aceea pică și Petre.* id. R. II, 219. *Prin scăpatul soarelui..., am picat la han.* CIAUȘANU, R. SCUT. 11. *A picat de vreo două ceasuri un băiat de la București.* STĂNOIU, C. I. 130. *Acuși trebuie să pice și dumnealui de la cantelarie.* SADOVEANU, O. I, 676. *A picat în puterea nopții.* id. ib. VIII, 192. *Pică în casă în căutarea lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. II, 248. *Am picat aseară, tîrziu, la București.* STANCU, R. A. V, 108. *Uite, acuma-acuma trebuie să pice și ei.* V. ROM. septembrie 1954, 50. *Am să pic cînd nici nu te aștepți.* ib. aprilie 1955, 171. *La țanc ai picat.* GALAN, B. II, 202. *Picaseră la chindie Sîn-Pietru și cu Ilie.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 159. *Să nu-mi pici în oraș, că te bat măr.* T mai 1964, 36. *Am picat în negru loc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 179. *Îndată au fost sara și iată că au picat și vînătorii.* SBIERA, P. 82, cf. 53, MARIAN, D. 171. *Cînd au fost pe la gustare, Pică o cătană în cărare.* DOINE, 92. *A picat în birtul meu Un voinic ardelenesc Cu clăbeț săcelenesc.* ȘEZ. II, 34. *Iar nevasta de te-ntreabă, Spune-i că în sat ai treabă Și nu pici așa degrabă.* ib. VIII, 84. *Spune-mi, de cînd aici ai picat, Sufletu nu ți-ai vătămat?* REV. CRIT. II, 270. *Peținorii i-au picat.* VICIU, COL. 134, cf. VASILIU, C. 106. *Abia pici la miez de noapte.* PAMFILE, C. Ț. 234. ◇ L o c. v b. (Regional) **A pica la învoială** = a se învoi, a se înțelege. Cf. PAMFILE, J. II, 159. (Regional) **A-i pica** (cineva) **drag** = a se îndrăgosti (de cineva). *Mi-a picat bădița drag.* RETEGANUL, CH. 83. ◇ E x p r. (Regional) **A-i pica** (cuiva) **carte** (sau **hîrtie**) = a primi o scrisoare, o adresă etc. *Hai, tu fată, de ne cetește, că ni-o picat o hîrtie de la Sandu.* MIRONESCU, S. A. 85. *Miercuri carte li-a picat.* HODOȘ, P. P. 212. *Crăișoru-i supărat, Că grea carte i-a picat, Ca la oaste să pornească, La drum să călătorească.* ȘEZ. XIII, 143. *Cînd fu după cununat, Lui o carte i-a picat, Carte mare-mpărătească, În tabără să pornească.* BALADE, II, 211. **A-i pica** (cuiva) **năpaste** v. n ă p a s t ă **(I 4).** (Învechit și familiar) **A(-i) pica** (**cuiva**) **greu** (sau **rău**) **(la stomac) ceva** = **a)** a avea o indigestie; **b)** a avea dificultăți; a nu-i conveni, a nu-i plăcea ceva. *Pică greu cosașului cînd este silit să horească căpițele.* I. IONESCU, C. 115/23, cf. BL XIII, 112. *Greu îi pică lui Ștefan Vodă să răspundă la această întrebare.* MARIAN, T. 129. *Nu vinde ce nu e-al tău Că pe urmă-ți pică greu.* ZANNE, P. V, 657. (Regional și familiar) **A-i pica** (**cuiva**) **bine** (**ceva**) = a-i fi de folos; a-i plăcea, a-i prii. (Ironic) *Aulică, bine-mi pică, Crastaveți cu mămăligă.* ZANNE, P. III, 517. (Regional) **A-i pica** (cuiva, ceva) **prin minte** v. m i n t e **(2).**

2. (Popular; despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.) A se nimeri la o anumită dată, într-o anumită perioadă; a cădea, a fi; a veni. *Fac adeseori cumetrie cu lăutari de cumva aceea nu pică în vreun post.* MARIAN, NA. 242. *Pe la icoane Oi duce plocoane, Și m-oi închina, Și le-oi săruta, De luni care pică Pînă duminică.* ALECSANDRI, P. P. 9.

3. (Învechit și popular; construit cu prep. „în", regional, „la") A ajunge într-o anumită situație, stare, împrejurare; a fi cuprins de..., a cădea în..., a da în... *Bietul au picat într-o boală atît de urîtă.* KOGĂLNICEANU, S. 67. *Să-l trag din meditația adîncă în care picasă.* DACIA LIT. 262/17. *Rătăcire... în care... au picat și domnul Cantemir* (a. 1841). ARHIVA R. I, 94/18. *Omul va avea dreptăți să știe... De a sa însuși prostime, Uneori cade și pică în deplină tăvălire.* CONACHI, P. 261. *Neagoe v*[oie]*v*[od] *ne arată că ostașii cari picau în vini se pedepseau.* BĂLCESCU, M. V. 600. *Alții au picat în pedantismul cuvintelor.* RUSSO, S. 49. *Să te duci badiță, duci, Pîn-ii pica rob la turci.* ALECSANDRI, P. P. 176. *Tu pici în mare robie.* ALEXICI, L. P. 13. ◇ F i g. *Încă n-am făcut nici un pas necumpănit și... n-am picat în opinia publică.* ALECSANDRI, T. 1 090. ◇ E x p r. (Regional) **A pica pe cugete** = a cădea pe gînduri, v. c ă d e a. *Împăratul au cam picat pe cugete auzind aceasta.* SBIERA, P. 114.

V. T r a n z. (Popular; complementul indică ființe) A lovi, a atinge (țintind). *M-a picat cu o piatră în cap.* CV 1951, nr. 1, 36. *A avut el îndrăzneala să mă pice c-o piatră.* ALR SN IV h 972/886. *M-a picat la mir cu comagu.* ib. h 980/886, cf. ALRM SN II h 787/886, LEXIC REG. 37.

— Prez. ind.: *pic.*
— V. **pic[1].**

PICÁ[2] vb. I. I n t r a n z. (Rar; despre avioane) A coborî în picaj. Cf. DL, DM, DN[2].

— Prez. ind. pers. 3: *pichează.*
— Din fr. **piquer.**

PICADÓR s. m. Participant la luptele cu tauri, care stă în arenă călare, înarmat cu o lance și care are sarcina să readucă taurul în fața toreadorului și a matadorului și să intervină cînd viața acestora este în primejdie. Cf. NEGULICI, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DER.

— Pl.: *picadori.*
— Din fr. **picador.**

PICÁJ s. n. Coborîre a unui avion pe o traiectorie rectilinie foarte înclinată sau chiar verticală. *A fost demonstrată funcționarea avioanelor în picaj.* CONTEMP. 1948, nr. 160, 3/3, cf. DM, DN[2], DER. ◇ L o c. a d v. **În picaj** = drept în jos, (aproape) vertical. *Avioanele venire în picaj asupra convoiului.* SADOVEANU,

o. XVII, 263. *Deodată, alarmă aciiană . . . sînt şapte la număr. Obiectivul lor este podul. Cad în picaj.* v. ROM. mai 1 954, 105. *Avionul se năpustea în picaj.* T. POPOVICI, s. 419.

— Pl.: *picaje.*

— Din fr. **piquage.**

PICÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre mîncăruri, băuturi sau despre gustul lor) Care este condimentat (de obicei iute, înţepător, pişcător, usturător). Cf. I. GOLESCU, c. *Bucatele să fie mai picante.* VASICI, M. II, 33/23, cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Aş mînca ceva picant.* CĂLINESCU, E. O. II, 169.

2. (Despre glume, anecdote etc.) Care este (uşor) indecent, obscen, piperat (**I 3**). *A povestit cîteva anecdote . . . picante.* C. PETRESCU, Î. II, 65. *Zumzet, cronici picante, strecurate pe la urechile îngrijorate.* KLOPŞTOCK, F. 199. *Dîndu-ţi impresia unei sindrofii de cucoane . . . , dintre care una istoriseşte ceva picant despre una absentă.* TEODOREANU, M. II, 285. *Iubea anecdota picantă.* v. ROM. martie 1956, 46, cf. DM, DN².

3. Plăcut, nostim (din cauza ironiei fine, a spiritului satiric, muşcător etc.); care stimulează în mod agreabil interesul, atenţia cuiva; (în special despre femei) atrăgător, simpatic, graţios (din punct de vedere fizic). Cf. STAMATI, D. *Era ceva atît de picant şi atît de original în aceste elucubraţii.* CODRESCU, C. I, 9/7. *Era picant a vedea cum căuta pe întrecute să apuce cîte o monetă memorială.* BARIŢIU, P. III, 450. *Calitatea cea mai picantă a stilului d-sale.* MAIORESCU, CR. III, 54. *Caricatura foarte reuşită a prezidentului de peste drum, o temă cu multe variaţiuni care mai de care mai picante.* CARAGIALE, O. III, 107. *Alina era o brunetă picantă.* BART, E. 114. *O femeie, după ce naşte, se face mai albă la faţă, mai picantă.* CĂLINESCU, E. O. II, 134. *Scoase din buzunar o fotografie care înfăţişa o doamnă foarte picantă, gen actriţă.* id. ib. 320, cf. DM, DN².

— Pl.: *picanţi, -te.*

— Din fr. **piquant.**

PICANTERÍE s. f. Calitatea de a fi picant. *Îmbina clasicismul elin cu picanteria neaoşă.* v. ROM. martie 1956, 50. ✦ (Concretizat, de obicei la pl.) Mîncare picantă (**1**), aliment picant. ✦ (Concretizat; de obicei la pl.) Glumă, anecdotă, vorbă, aluzie etc. (uşor) indecentă. V. trivialitate, obscenitate. *Cea mai bună însuşire a stilului e expunerea adevărului, . . . fără picanterii epigramatice.* BUL. COM. IST. I, 88. *Unii au patentul „picanteriilor", alţii al „calomniilor".* CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/5. *Erau adevărate romane pline de picanterii, de trivialităţi.* BENIUC, M. C. I, 372.

— Pl.: *picanterii.*

— Din germ. **Pikanterie.** Cf. picant.

PICÁRE s. f. Acţiunea de a pica[1] şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF.

— V. **pica[1].**

PICARÉSC, -ÉSCĂ adj. (Despre literatură, despre genuri, specii sau opere literare) Care se caracterizează prin critica ascuţită a moravurilor şi a relaţiilor sociale, cu ajutorul unor personaje recrutate din medii interlope dar dotate cu un viu spirit de observaţie, cu vervă satirică şi umor şi care folosesc un limbaj pitoresc, plin de elemente familiare, argotice etc. *Veacul al XVIII-lea introduce, în afară de romanul sentimental, romanul picaresc, de origine spaniolă.* VIANU, L. U. 211, cf. DN², DER. ✦ (Despre personaje literare sau despre oameni) Care întruneşte însuşirile definite mai sus. *Un borfaş cam picaresc . . . abordînd un aer de silă existenţială.* CINEMA, 1969, nr. 3, 34.

— Pl.: *picareşti.*

— Din fr. **picaresque.**

PICARISÍ vb. IV. Refl. (Învechit) A se simţi jignit, insultat; a se supăra (în urma unei jigniri). *Dumnealui de tot s-au picarisit* (a. 1814). GÁLDI, M. PHAN. 227. *Ce eram să fac? S-arăt că-s picarisită, că-s minioasă?* PR. DRAM. 436. *De! . . . Baragladină, te-ai pichirisit?* ALECSANDRI, T. 392, cf. DDRF. *Chiar de te-ai pichirisi tu, trebuie să-ţi spun că are dreptate.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D.U., CADE, GÁLDI, M. PHAN. 227, BL IV, 108, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Prez. ind.: *picarisesc.* — Şi: **pichirisí** vb. IV.

— Din ngr. **πικάρω.**

PICÁT[1] s. n. Faptul de a pica[1]; cădere. *Locurile ce hrănesc vitele . . . de la darea colţului ierbii şi pînă la picatul omătului sînt . . . imaşurile.* I. IONESCU, C. 87/18. *I-ar fi plăcut să vază cum cad aceste pietricele, să audă picatul lor.* SLAVICI, N. I, 63.

— V. **pica[1].**

PICÁT[2], -Ă adj. **1.** (Regional; în expr.) **Picat din cer** (sau **soare**) = foarte frumos. *Frumos, picat din soare.* ZANNE, P. II, 567, cf. CHEST. II 51/97.

2. (Învechit şi popular; despre obiecte sau fiinţe) Pătat (**I 1**). Cf. pica[1] (**II 4**). ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ei is numai doi viţăi Şi-aceia picaţi de răi.* ŞEZ. I, 143.

3. (Regional; despre animale şi despre plante) Pătat (**I 2**). *Pardosul vărgat şi rîsul cu negru picat.* CANTEMIR, IST. 120. *Trandafir roşu picat, Rău, mamă, m-ai blestemat.* UDRESCU, GL. ✦ (Despre ouă) Încondeiat. Cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 189.

4. (Regional; despre animale) Fără vlagă, slab, bătrîn, prăpădit. *O viţă vilioană şi picată.* I. IONESCU, C. 39/28, cf. DR. IV, 879, V, 103, 218.

— Pl.: *picaţi, -te.*

— V. **pica[1].**

PÍCĂ[1] s. f. (Popular; de obicei în legătură cu verbele „a avea", „a purta", „a prinde") Ură ascunsă, nemărturisită, duşmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz (**3**), ranchiună. Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Mai avea şi o veche pică personală pe împăratul Niculaie.* GHICA, S. 370. *Soţia lui Kelen prinse pică asupra mamei Demetre.* ODOBESCU, S. III, 283, cf. 626. *Eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră, zice cu pică urîtul.* CARAGIALE, O. I, 269. *Prinse şi mai mult pică pe dînsul.* ISPIRESCU, U. 19. *Creştea pica împotriva Sultănichii.* DELAVRANCEA, S. 16, cf. DDRF. *Călugării aveau pică pe el.* STĂNOIU, C. I. 84. *Avea o veche pică împotriva şefului de vamă.* BART, S. M. 91. *Nu scăpă . . . din pricina soldaţilor care îi purtau pică.* PAS, Z. III, 211, cf. II, 201. *Mustea îi purta încă pică.* BENIUC, M. C. I, 35. *Dacă ne vom întîlni în societate, să nu-mi porţi pică.* T. POPOVICI, S. 13, cf. DM, DN². *Numai una le spunea Şi cu pică mi-l pira.* TEODORESCU, P. P. 574. *Cei mari tot cu pică pe Făt-Frumos.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 221. *A chemat la el pe boierii pe cari avea pică.* id. L. 65. *N-am nici o pică pe tine.* PAMFILE, C. Ţ. 245. ◇ Loc. prep. (Regional) **În pica** (cuiva) = pentru a necăji pe cineva, pentru a-i crea cuiva neplăceri, pentru a supăra pe cineva, pentru a se răzbuna pe cineva. *Eu zic cucului să tacă, El se mută p-altă cracă . . . Tot în pica mea să facă.* TEODORESCU, P. P. 345.

— Cf. germ. Pike.

PICĂ[2] s. f. **1.** (Învechit) Lance. *Observă că aceia stau ca zidul şi gidele (suliţele, picele) lor străpung pe husari.* BARIŢIU, P. A. II, 454.

2. (Prin Bucov.) Unealtă cu care se cojesc copacii tăiaţi. LEXIC REG. 106.

— Pl.: *pice.*

— Din germ. **Pike.**

PÍCĂ[3] s. f. Unul dintre cele patru semne de la cărţile de joc care reprezintă, stilizat, un vîrf de lance de culoare neagră; p. ext. carte de joc care are acest semn. Cf. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W. *Unul laie la*

carale, celălalt la pici. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 223, cf. 247. *S-a oprit din zbor o cioară . . . Neagră ca un as de pică, Subt nemărginitul cer.* TOPÎRCEANU, M. 9. *Plantonul aruncă respectuos capelul, ciocăni ușor și intră filindu-se pe ușă, ca un valet de pică.* BRĂESCU, O. A. II, 232. *Identifică pe Lai . . . cu riga de pică.* SADOVEANU, O. XI, 510. ◇ F i g. *Să confunde-un crai de pică Cu un crai de mahala.* EMINESCU, O. I, 162. *O damă de pică puțin mai încruntată.* BASSARABESCU, V. 40.

— Pl.: *pici.*

— Din germ. **Pik**, fr. **pique.**

PÍCĂ⁴ s. f. v. **pichere.**

PÍCĂ⁵ s. f. v. **pichet²**.

PÍCĂR s. n. v. **picher²**.

PICĂTOÁRE s. f. **1.** (Învechit și regional) Vas de tuci, de lut etc. care se pune sub grătar sau sub frigare ca să se scurgă în el grăsimea; p. g e n e r. vas de gătit. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cratițe de aramă, picătoare de fier, gratare subt căldare, furcuțe de carne,* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146, cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, H XVII 352, XVIII 62, VICIU, GL., com. din BRAȘOV.

2. (Familiar) Pipetă. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

3. (Regional) Praștie (Poiana-Turnu Măgurele). ALR I 1 697/898.

— Pl.: *picătoare.* — Și: (învechit și regional) **picătór** (BUDAI-DELEANU, LEX., DL, DM) s. n.

— **Pica¹** + suf. *-toare.*

PICĂTÓR s. n. v. **picătoare.**

PICĂTÚRĂ s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Particică sferică de lichid desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc., p i c¹ **(II 1)**, s t r o p, (învechit, rar) p i c u r ă t u r ă **(1)**; p. e x t. cantitate mică dintr-un lichid. *Deștinge-va cu ploai pre lînră și picătura ce pică pre pămînt.* PSALT. HUR. 61ᵛ/5, cf. PSALT. 140. *Mii de valuri . . . și picăturile fără de număr.* CORESI, EV. 234, cf. 368. *Picătura de va pica de pururea pre piatră încă o pătrunde.* MOXA, 381/27. *Picăturile ploii piatra găurește.* CANTEMIR, IST. 189. *Picăturile* [ploii] *era groase și virtoase ca o piatră.* ANON. CANTAC., CM I, 159. *Locul mănăstirei este drept pînă în zăplazii dumnisale paharnicului și picătura de pe zaplaz pică pe locul mănăstirei* (a. 1759). URICARIUL, VII, 24. *Au nu iaste bine picăturii lîngă izvor?* (a. 1785). GCR II, 149/10. *Picătura cea mai de pre urmă a sîngelui său o au vărsat-o.* ȚICHINDEAL, F. 240/17, cf. LB. *Formați-vă în rouă, din rouă-n picături, Din picături-n ploaie.* HELIADE, O. I, 358. *Căzu odată singură De rouă o picătură.* ASACHI, S. L. I, 245. *Spune-ne, prea învățatule, cîte picături de apă sînt în mare?* BĂRAC, T. 26/8. *El nu simțea ploaia ce cădea în picături rare.* CR (1848), 21¹/60. *A rouei picătură soarele . . . o usucă.* NEGRUZZI, S. II, 10. *Ochii lui se făcură ca două picături de sînge.* BOLINTINEANU, O. 331. *O picătură de rouă.* EMINESCU, N. 49. *Aleargă iute și-ntr-o clipă aduce cele două picături de lapte.* CREANGĂ, O. 174, cf. 118. *Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra și pentru o picătură se supără și dă pe-afară.* CARAGIALE, O. I, 136. *Cînd vom vede pe ele cîte trei picături de sînge să ne întoarcem.* ISPIRESCU, L. 96. *Sunetul picăturilor de ploaie ce băteau în fereastră.* DELAVRANCEA, S. 146, cf. 217. *Picăturile de ploaie cad ca niște note din coarde obosite.* DEMETRESCU, O. 111. *Copilul privește la chipul firav, la picăturile de sînge de pe frunte.* GÎRLEANU, N. 91. *Picături de apă mari cădeau grele pe pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 277. *Ploaia își aruncă deodată, asupra iazului, picăturile repezi.* C. PETRESCU, S. 29. *Mai izbeau ici-colo ultimele picături de ploaie.* GALACTION, O. 88. *Stropind cu o picătură de sînge placa strălucitoare . . . ce purta la gît.* BRĂESCU, O. A. I, 283. *Mă izbește în obraz un curent puternic și picături ușoare de ploaie.* SAHIA, N. 26. *Țevi groase de calorifer din care cădeau rar picături de apă ruginie.* VLASIU, D. 18. *Simți pe obraz o picătură rece.* SADOVEANU, O. XI, 514. *Picăturile de apă . . . pătrund în interiorul munților.* BOGZA, C. O. 109. *Sorbi ultimele picături de cafea din ceașcă înflorată.* STANCU, R. A. III, 57. *Scurse untdelemnul dintr-un vas în celălalt, pînă la ultima picătură.* VINEA, L. II, 312. *O ploaie . . . cu picături și rare și puternice.* PREDA, M. 199. *O pulbere subțire pătrunzînd pe nări . . . făcîndu-i să-și bea pe rînd ultimele picături de apă din bidoane.* BARBU, P. 247. *Unde-ajunge picătura Se închid ochii și gura.* ALECSANDRI, P. P. 35. *Picătura pică, Peatra se despică.* TEODORESCU, P. P. 368. *Trei picături de sînge a picat.* ȘEZ. II, 87. *Picătură lîngă picătură baltă mare ne adună.* ZANNE, P. I, 56, cf. 57. *Picătura cea mai de pre urmă vasul îneacă.* id. ib. IV, 73. *Din picătură se face vinul,* se spune pentru a arăta că se pot realiza lucruri mari prin economie. Cf. id. ib. 179. *Ca o picătură de apă în mare,* se spune pentru a arăta lipsa de însemnătate sau inutilitatea unui lucru. Cf. id. ib. 212. ◇ F i g. *Multe picături de vicleșuguri îi stau peste maț.* CANTEMIR, IST. 105. *Ca printr-o sită deasă se cerneau . . . picături de cer albastru.* HOGAȘ, M. N. 73. *În picătura de lumină Din geana zărilor albastre, Eu văd cum tremură și-nvie Nădejdea visurilor noastre.* GOGA, P. 51. *Două picături de învățătură într-un ulcior de tradiții.* TEODOREANU, M. U. 126. *Apa se strecura repede ca picături de lumină.* SADOVEANU, O. V, 172. ◇ (Rar; pe lîngă adjectivele „frumos", „*frumușel*" etc., dă acestora valoare de superlativ absolut) *Gherghina era singură la părinți și frumușică picătură.* REBREANU, R. I, 130. ◇ L o c. a d v. **Printre picături** = din cînd în cînd, cîteodată; p. e x t. în timpul liber, pe apucate. *Printre picături aș vrea să completez pe „Rostoganu" și să fac o ediție frumoasă.* CARAGIALE, O. VII, 12. *Un semn de reamintire, făcut de mîna mea, așa, printre picături.* SLAVICI, N. I, 319. *Cea dintîi caracteristică a noilor institute de artă este că . . . lichidează cu „diletantismul" cu școala făcută printre picături, în marginea altor îndeletniciri.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/1, cf. DM. **Picătură cu picătură** = puțin cîte puțin, încetul cu încetul; pe îndelete; pînă la epuizare. *Moș Doroftei judecă cel din urmă clondir și-l stoarce, picătură cu picătură.* DELAVRANCEA, S. 237. *Douăzeci de ani . . . în care chinurile au curs picătură cu picătură în sufletul lui.* SADOVEANU, O. I, 535. *Sute de mii de galerii . . . lăsînd să se scurgă din ele în Olt, pe căi nevăzute, picătură cu picătură, toată seva.* BOGZA, C. O. 90. *Cafeaua o sorbea picătură cu picătură.* STANCU, R. A. II, 191, cf. I, 114, DM. *Le-ai stors picătură cu picătură pentru a-ți pololi setea.* T decembrie 1962, 37. *Picătură cu picătură Se face lac.* ZANNE, P. IX, 416. **Cu picătura** = în cantitate mică, cîte puțin; cu încetul, cu greu. *N-avem școli, de ne rămîn copiii proști, că la învățătură nu sînt primiți decît la margine, cu picătura.* CAMIL PETRESCU, O. II, 220. **Pînă la o picătură** = tot, complet. Cf. POLIZU. ◇ L o c. v b. (Regional) **A sta în picătură** = (despre cașul pus la scurs) a picura **(I 3)**. Cf. GL. OLT. *Cînd ie stors de-a stat îm picătură . . . îl tai bucăți patrate.* ib. (Regional) **A face picătură** = (despre streșini) a picura **(I 3)**. Cf. ALR I 429/856. ◇ E x p r. **A semăna** (cu cineva) **ca două picături de apă** = a se asemăna perfect cu cineva, a fi leit. *Toți sfinții se aseamănă ca două picături de apă.* DELAVRANCEA, S. 8. *Seamănă măsii ca două picături de apă.* id. T. 161, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 733, DM. **A se strecura** (sau **a scăpa**) **ca printre picături** = a ieși cu mare greutate dintr-o situație neplăcută, a scăpa cu greu dintr-o primejdie. *De bătăi și lovituri, Scăpă printre picături.* PANN, P. V. III, 24/12, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 59. **Pînă la ultima picătură de sînge** = pînă la moarte, pînă la ultima suflare. Cf. DL, DM. (Învechit) **A lua** (cuiva) **picătura** = a uzurpa bunurile cuiva. Cf. DDRF. ◇ C o m p u s: (regional) **picătură-de-sînge** = ruscuță *(Adonis flammea).* Cf. ȘEZ. XV, 116, BORZA, D. 11.

◆ (Regional; la sg.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). *Cu chicătura mi se pare că m-am mai încălzit.* ap. TDRG. *Şi mai daţi cu picătura Să ude Policea gura.* MAT. FOLK. 170. ◆ (Regional) Loc unde pică apa de pe streaşină. Com. din ORAVIŢA. ◆ Cantitate neînsemnată din ceva; fărîmă. *Într-un spaţiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, oricît de mare şi oricît de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea?* EMINESCU, N. 32. *Dacă picătura (leaca, puţinul) de smîntînă a fost încălzit . . . începe să se formeze în smîntînă beşicuţe.* PAMFILE, I. C. 22. *Cea din urmă picătură a curs din clepsidră.* SADOVEANU, O. XII, 188, cf. DM.

2. (La pl.; de obicei urmat de determinări care arată felul) Substanţă medicamentoasă lichidă care se administrează sub formă de picături (**1**); (regional) picuri, v. p i c[1] (**II 3**). *La tot ceasul lua hapuri şi seara picături.* NEGRUZZI, S. I, 207. *Picături de fier.* N. LEON, MED. 116. *Picături de poftă de mîncare.* BIANU, D. S. *Îi aduse o sticlă cu picături şi îi numără, în linguriţa de ceai, atîtea cîte spunea prescripţia.* C. PETRESCU, Î. I, 22. *Picături pentru nas, urechi, stomac.* VOICULESCU, L. 221. *Picături de hrean.* BUJOREAN, B. L. 388, cf. DM, LEXIC REG. II, 81.

3. (Tehn.) Particulă de metal topit care se desprinde de pe electrod în cursul sudării şi care se depune pe suprafaţa pieselor care se sudează. Cf. LTR[2], DER. ◇ *Picături reci* = stropi metalici solidificaţi căzuţi în forme în timpul turnării şi care rămîn în corpul piesei turnate. *Defectele lingourilor se pot grupa în defecte de ordin chimic . . ., suflurile şi picăturile reci.* IOANOVICI, TEHN. 100, cf. LTR[2]. *Picăturile reci constituie un defect care apare mai ales atunci cînd turnarea se face neglijent.* DER.

4. (Regional) Pată (**1**). Cf. PAMFILE, I. C. 292, SCRIBAN, D., ALR SN IV h 1 222. ◆ (Învechit) Pată (**2**). *Pardosul cu multe pestriciunile şi picăturile lui.* CANTEMIR, IST. 96. ◆ (Regional) Model decorativ pe mobilele ţărăneşti (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 480.

5. (Învechit) Semn de punctuaţie care marchează punctul. *Însămnînd cu picături şi la harta vechi, pe undi s-au făcut măsurile* (a. 1806), URICARIUL, X, 218. *Două picături să pun şi la începerea unii istorii, precum: Zis-au D(o)mnul pilda aceasta: unui om bogat i s-au rodit ţarina* (a. 1823). BV III, 410. ◇ *Jumătate de picătură* = virgulă. *Comma, opritoare sau jumătate de picătură, se pune printre cuvinte de le desparte* (a. 1823). ib. 409.

6. (Prin Transilv.) Epitet depreciativ pentru un cal slab, bătrîn, rău îngrijit. Cf. DR. V, 103, 218.

7. (Prin sudul Munt.) Lovitură. cv 1950, nr. 2, 30.

8. (Prin Maram. şi Transilv.) Pădure doborîtă de vînt; (regional) plavie, palancă[1] (**1**).

— Pl.: *picături* şi (învechit şi regional) *picături*.
— **Pica**[1] + suf. *-tură*.

PICĂTURÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Transilv.; despre lichide) A picura (**I 1**). Cf. LB, LM, BARCIANU. *Pi'icutoreşte din streşină.* ALR I 429/92, cf. 429/80, 103, 305. *Tăt o pi'icaturit cît'-o pi'icaturi.* ALR SN V h 1 488/95.

2. T r a n z. (Prin Transilv.; complementul indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită etc. sau, p. e x t., din obiecte stropite) A picura (**II 2**). Cf. ALEXICI, L. P. 118.

— Prez. ind.: *picăturesc*; pers. 3 şi *picătură* (ALR I 429/103). — Şi: **picutori** vb. IV.
— V. **picătură.**

PICĂTURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui p i c ă t u r ă. **1.** (Popular) Cf. p i c ă t u r ă (**1**). Cf. POLIZU, DDRF, DM. *Nu-i trage tu nici un fum şi nu-i sorbi nici o picăturică.* MERA, L. B. 211. ◆ Cantitate foarte mică din ceva. (F i g.) *Macar o picăturică-n acel ceas a lăcrăma.* PANN, E. II, 75/14.

2. (Învechit) Cf. p i c ă t u r ă (**4**). *Începe a ieşi vărsatul, în picăturele roşii ca ciupitura de purice.* PISCUPESCU, O. 244/21, cf. DM.

— Pl.: *picăturele.*
— **Picătură** + suf. *-ică*.

PICĂTURÍŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Picăturică (**1**). Cf. LM, BARCIANU.

— Pl.: *picăturiţe.*
— **Picătură** + suf. *-iţă*.

PICĂTURÚŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Picăturică (**1**). Cf. LB.

— Pl.: *picăturuţe.*
— **Picătură** + suf. *-uţă*.

PICĂŢÁUĂ s. f. v. **pleăţel.**

PICĂŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ subst. **1.** S. m. şi f. (Învechit şi popular) Picătură (**1**) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (şi solidificată) etc. *Oi fi murdară pe undeva? — A, ba da . . . pe poale . . . cîteva picăţele de ceară.* DELAVRANCEA, O. II, 276, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Chicăţica, Mărunţica, Înverzeşte şi-nnegreşte, Şi prieşte Şi belesţe* (Ploaia). GOROVEI, C. 296, cf. PASCU, C. 43. ◆ (Rar) Epitet pentru un copil (mic). Cf. AGÎRBICEANU, în SCL 1969, 331.

2. S. m. şi f. (La pl.; adesea cu determinări care indică culoarea) Desen format din puncte mici dispuse (regulat) pe un fond de altă culoare; (şi la sg.) fiecare dintre aceste puncte; (popular) puchiţel. V. b u l i n ă, b o b i ţ ă. *Boul lui Dumnezeu este un insect cu aripioarele pestriţate cu picăţele roşii şi negre,* MARIAN, INS. 37. [Oalele erau] *unele roşii, altele cu văigături şi bobiţe sau cu picăţele.* SĂM. IV, 770. *Fac numai nişte picăţei (nişte puncte mari) pe ouă, printre desen.* ap. CADE. *Purta o cămaşă roşie cu picăţele albe.* TAFRALI, S. 19, cf. SCRIBAN, D. *A pus peste rochie un şorţ albastru cu picăţele albe.* V. ROM. decembrie 1954, 69, cf. DM. *Purta o rochiţă albă, cu picăţele verzi.* T. POPOVICI, SE. 594, cf. id. S. 261. ◇ L o c. a d j. (Regional) **În pleăţel** = care este cu picăţele (**2**). *Cu cearşeaf în picăţel D-a lui doamnă lucrăţel.* TEODORESCU, P. P. 78. (Regional) **Cu picăţele** = (despre ouă) încondeiat. *Ouăle se mai numesc şi ouă cu chicăţele (picăţele, ouă picurate).* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 189. ◇ E x p r. (Familiar şi glumeţ; despre oameni) **(Nostim şi) cu picăţele** = plin de haz, atrăgător, picant. *E nostimă şi cu picăţele.* BASSARABESCU, V. 109. *O demoazelă cu nuri şi cu picăţele.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DM. ◆ (Adjectival; popular; despre obiecte de îmbrăcăminte, covoare etc.) Care are un desen cu picăţele (**2**). *Surioara a mai mică Cu rochiţa picăţică.* TEODORESCU, P. P. 282. *Şi să poartă c-o rochiţă, C-o rochiţă chicăţică.* MAT. FOLK. 1 263.

3. S. f. (Regional; la pl.) Minciunele, v. m i n c i u n i c ă (**2**); uscăţele, v. u s c ă ţ e l (Bistriţa-Turnu Severin). H IX 17.

4. S. f. (Regional; în forma *picăţauă*) Grădină la marginea satului (care reprezintă o întregire la intravilan). Com. din ORAVIŢA.

— Pl.: *picăţei, -ele.* — Şi: **picăţică,** (regional) **picăţăuă** (com. din ORAVIŢA) s. f.
— **Picat**[2] + suf. *-el.* — **Picăţică:** cu schimbare de suf.

PICĂŢÍCĂ s. f. v. **picăţea.**

PICEÁICĂ s. f. (Regional) Butonieră (Lăpuşnicel-Băile Herculane). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 157.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PICÉR s. n. v. **picior.**

PICÉT s. n. v. **pecete.**

PICETÁ vb. I v. **pecetlui.**

PICÉUCĂ s. f. v. **picioică.**

PICHÁMĂR s. n. Ciocan de abataj; pic[2] **(2).** *Cărbunele curgea fără oprire sub loviturile pichamerului mînuit cu dibăcie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. *A trimis la ziuă... aproape două norme și acum tace pikhamărul lui.* DAVIDOGLU, M. 34. *Minerii coboară în subteran și răscolesc cu pikamerul straturile de cărbune.* S iulie 1960, 58. *Se deslușea tusea metalică a pickamerelor.* BARBU, P. 33.
— Scris și: *pikhamăr.* — Pl.: *pichamere.* — Și: **pichámer** (scris și: *pickamer, pikamer*), (regional) **picómer** (CV 1949, nr. 5, 29) s. n.
— Din germ. **Pickhammer.**

PICHÁMER s. n. v. **pichamăr.**

PÍCHE s. f. v. **pichere.**

PICHÉR[1] s. m. **1.** (Învechit) Servitor călare care conducea cîinii la o vînătoare sau care însoțea pe cineva la o vînătoare, într-o călătorie etc. Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN[2].
2. Tehnician care răspunde de buna întreținere a unei porțiuni de șosea sau de cale ferată; (în trecut) tehnician care asista pe conductor sau pe inginer la unele lucrări publice. V. c a n t o n i e r. *Hotarnici... cu frica hotărniciilor costisitoare și false pe care le făceau... picherii nemți.* IORGA, L. II, 522, cf. CADE. *Pînă să se ivească panglica de oțel a inginerului și tîrnăcoapele picherilor a mai trecut un rînd de troiene.* KLOPȘTOCK, F. 23. *Știa că pîrăște picherului oamenii care nu ies la prestație.* POPA, V. 82. *Remus era copilul unui picher.* VLASIU, D. 150, cf. SCRIBAN, D., s ianuarie 1961, 5, LTR[2]. *Picheri de drumuri.* ALR I 805/800, cf. 805/720, 842, 890, 900, 954, 960. ◆ (Regional) Cantonier (Piua Petrei-Fetești). Cf. ALR SN III h 872/705.
— Pl.: *picheri.*
— Din fr. **piqueur.**

PÍCHER[2] s. n. Piesă, confecționată din piele, care este așezată la capetele suveicii războaielor mecanice de țesut și servește la amortizarea mișcării suveicii. Cf. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 229, DL, DM, DN[2].
— Scris și: *picker.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 229.
— Pl.: *pichere.* — Și: **picăr** s. n. LTR[2].
— Din germ. **Picker.**

PICHÉRCE s. f. v. **picioică.**

PÍCHERE s. f. (Ornit.; regional, mai ales în Mold.) Bibilică *(Numida meleagris).* Cf. CIHAC, II, 254, MARIAN, O. II, 273, DDRF. *Pichea africană și cel fazan grecesc.* OLLĂNESCU, ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Picherea va circîi; e o prevestire că vremea se va schimba.* PAMFILE, VĂZD. 4. *M-a dus în ogradă să-mi arate niște pichiri.* IBRĂILEANU, A. 110, cf. DR. IV, 1 328. *Pichirile glăsuind subțire și toate orătăniile aclamîndu-și tiranul.* C. PETRESCU, R. DR. 242. *Grămezi de ouă pistruite, ascunse de pichere sub tufele de mătrăgună.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *Patru pichiri pestrițe zburaseră pe acoperișul pivniții.* SADOVEANU, O. VI, 388, cf. H I 61, III 37, 140, 427, X 15, 68, XII 430. *Acela nu se poate să fie ou de găină...*, *ci de pichiure.* MARIAN, T. 201. *Nevinovatele mierle... aduc rău la casa unde se află...*, *ca și picherea (bililica).* ȘEZ. VIII, 100, cf. II, 211, IORDAN, L. M. 201. *Cucoș de pichiră.* ALR II 5 744/574, cf. ALR SN II h 383.
— Pl.: *picheri* (DM) și *pichere.* — Și: **pichereá** (BARCIANU, ALEXI, W.), **piche, pichie** (H III 140, IORDAN, L. M. 201), **pichíră, pichire, pichiure, pică** (MARIAN, O. II, 273, DDRF, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 128), **picire** (ALR SN II h 383/365) s. f.
— Derivat regresiv de la **pichiri**[1].

PICHEREÁ s. f. v. **pichere.**

PICHERÓI s. m. (Ornit.; regional, mai ales în Mold.) Bărbătușul bibilicii; (regional) bibiloi. *Acum o săptămînă o găină... zor-nevoie după un pichiroi.* GÎRLEANU, L. 70. *Măicuța nu și-a stricat graiul de-acasă într-atîta, încît să-i zică... picheroiului bibiloi.* ARGHEZI, C. J. 248, cf. ALR II 5 744/365, 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605, 682.
— Pl.: *picheroi.* — Și: **pichirói** s. m.
— **Pichere** + suf. *-oi.*

PICHÉT[1] s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** Subunitate militară însărcinată cu siguranța trupelor pe timpul marșului. *O parte mică de călărime dușmănească au ieșit din oraș și au deschis cu picheturile noastre cel dinainte o fusiladă.* AR (1829), 59[2]/5. *Are la comandele sale un pichet de călărime și un peloton pedestrime.* CR (1846), 28[2]/44, cf. LM. *Prin gura torentelor și pe albia Vijiietoarei erau împrăștiate pichete de soldați.* D. ZAMFIRESCU, R. 92, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cerui generalului măcar un pichet de soldați.* REBREANU, R. II, 19, cf. SCRIBAN, D.
2. (În trecut; și în sintagma *pichet de grăniceri*) Subunitate militară care avea misiunea de a asigura paza unui sector din frontieră; clădirea în care se afla o astfel de subunitate. *Trage la edec pă malul sting al Dunării... la ponturi unde sînt picheturi și streji* (a. 1836). DOC. EC. 619. *Cordonașii și potecașii s-au întocmit în 1834, spre a strejui... picheturile și potecile.* BĂLCESCU, M. V. 633. *Priveam Prutul cum curge și fericeam pe cazacul de la pichetul din ceea parte.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Ai zice că vezi pe columnă pichete ale grănicerilor români din insulele Dunării.* ODOBESCU, S. II, 280. *Îngăduie atît suirea cît și coborîrea turmelor de vite pămîntene pe la pichete, fără știrea funcționarilor vamali respectivi.* MO (1860), 90/3. *Moș Teacă merge să inspecteze pichetele de pe linia frontierei.* BACALBAȘA, S. A. I, 45, cf. DDRF, BARCIANU. *Cordonașii și potecașii (grănicerii)... trebuiau să clădească și pichetele spre adăpostirea păzitorilor* (a. 1892). URICARIUL, XXII, 441, cf. ALEXI, W. *În fața pichetului de grăniceri se alcătuiau, în fiecare zi, echipele.* BART, E. 288. *Să mergem la pichet, că nu e departe, și mîncăm acolo.* BRĂESCU, O. A. II, 179. *Într-un pichet scund... trăiesc șapte grăniceri.* SADOVEANU, O. X, 418. *În drum spre pichet trecură pe lîngă bulboană.* STANCU, R. A. III, 374. *Eu îi pun arma-n piept Și mi-l conduc la pichet.* FOLC. MOLD. I, 549.
3. Detașament (militar) însărcinat cu apărarea sau cu paza unor obiective importante. *Pichete pentru paza centralei telefonice s-au făcut?* V. ROM. noiembrie 1954, 34. ◇ *Pichet de incendiu* = subunitate militară sau grup de oameni instruit și înzestrat cu mijloace tehnice pentru stingerea incendiilor. Cf. DER. ◆ *Pichet de grevă* = detașament de muncitori greviști care stau de pază la poarta întreprinderii pentru a aduce la cunoștința muncitorilor din afară știrea despre declararea grevei și pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă. *Au atacat un pichet de grevă care număra 30 de mineri.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 1/3. *Ne hotărîsem să facem pichete de grevă.* DEMETRIUS, C. 45, cf. DM. *Sarcina gărzilor de autoapărare și a pichetelor de grevă era de a nu permite pătrunderea în ateliere a organelor represive.* V. ROM. februarie 1963, 97.
II. S. m. Țăruș de lemn sau de metal care se înfige în pămînt pentru a marca un punct al unei alinieri, al unui traseu etc. Cf. LTR[2], DL, DP, DM, DN[2].
— Pl.: **(I,** rar **II)** *pichete* și (învechit) *picheturi,* **(II)** *picheți.*
— Din fr. **piquet,** germ. **Pikett,** rus. **ПИКЕТ.**

PICHÉT[2] s. n. Țesătură deasă de bumbac sau, mai rar, de mătase, de nailon, executată cu două urzeli diferite, una de bază și alta care formează pe fața țesăturii desene (geometrice) în relief. *1 laibăr... galben de picheth* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 174. *Banul, îmbrăcat în antereu de sevai subțire, cu o libadea de pichet*

alb. FILIMON, O. I, 173. *De-un fir negru de mătase îi atîrna monoclul pe vesta albă de pichet.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 27, cf. DDRF. *Cuvertura de pichet.* TEODOREANU, M. II, 59. *Călca ușor în vîrful picioarelor, mîndru, într-o bluză curată de pichet albă.* BART, E. 70, cf. DM. *Pe cap, copilul avea pălărie de pichet alb.* CĂLINESCU, S. 66, cf. DN[3]. ◆ (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Fir de bumbăcel (Ștefănești-Drăgășani). Cf. ȘEZ. I, 291. *Singur să mă trag pe brațe, Cu firicel de pichet.* ib.
— Pl.: (rar) *picheturi.* — Și: (rar) **pleă** s. f. SĂGHINESCU, V. 98, ȘĂINEANU, D. U., BRĂESCU, O. A. II, 17.
— Din fr. **piqué.**

PICHÉT[3] subst. Numele unui joc de cărți care se joacă (în două persoane) cu treizeci și două de cărți. Cf. STAMATI, D. *Erau cu toții la cafenea la o masă și jucau pichet.* CONTEMPORANUL, V_2, 203, cf. DDRF. *Petrecerea . . . își urmă cursul mai departe: care jucau maus . . . , care pichet sau concină.* HOGAȘ, DR. II, 68. *Nu era zi în care să nu fi jucat . . . cel puțin șapte partide de pichet.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 34. *Rămîi aici; ai să joci cu mine trei partide de pichet.* SADOVEANU, O. XIV, 58, cf. II, 626, DM, DN[2], H V 390, VII 137, XII 403.
— Din fr. **piquet.**

PICHETÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică punctele unei alinieri, ale unei măsurători, ale unui drum etc.) A marca prin picheți[1] **(II)** înfipți în pămînt. Cf. DS. *Fiecare șef de coloană . . . pichetase cu țăruși de mesteacăn calea asaltului.* SADOVEANU, O. VI, 479, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2]. ◆ (Complementul indică picheți[1]) A bate în pămînt (pentru a marca ceva). Cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *pichetez.*
— Din fr. **piqueter.**

PICHETÁJ s. n. Ansamblu de picheți[1] **(II)** care marchează un traseu, o aliniere, un drum etc. Cf. DM, DN[2].
— Pl.: *pichetaje.*
— Din fr. **piquetage.**

PICHETÁRE s. f. Acțiunea de a picheta. Cf. LTR[2], DL, DM, DN[2].
— Pl.: *pichetări.*
— V. **picheta.**

PICHETÁȘ s. m. (Învechit) Grănicer la un pichet[1] **(I 2).** *Pichetașii austrieni nu i-au lăsat a trece.* I. IONESCU, M. 26, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Pă la toate potecile din oraș trecătoare peste hotar, să vor afla numai paznici pichetași* (a. 1842). DOC. EC. 776.
— Pl.: *pichetași.*
— **Pichet[1]** + suf. *-aș.*

PICHÉUCĂ s. f. v. **pieloleă.**

PICHEUCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui picheucă. V. picioică (Tazlău-Buhuși). Cf. ȘEZ. VII, 182.
— Pl.: *picheucuțe.*
— **Picheucă** + suf. *-uță.*

PÍCHI subst. (Regional; și în construcția *de-a picul*) Joc de copii care se joacă cu un bețișor care este lovit cu un fel de lopățică; p. ext. țurca. Cf. BARCIANU. *Jocurile erau din cale afară de nebunești. Șodronul, pichiul, oina.* BRĂESCU, A. 126, cf. ALR SN V h 1 301/182, LEXIC REG. 62.
— Pl.: ? — Și: **pic** (BARCIANU) s. n., **bíehi** (SCRIBAN, D.) subst., **bíehie** (ALR SN V h 1 301/182) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. bige.

PICHICÍ s. m. (Prin Olt.) Pui de curcă. Cf. DR. IV, 1 328.
— Pl.: *pichici.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pichere.

PÍCHIE s. f. v. **pichere.**

PICHINDÚȚĂ s. m. v. **prichiduță.**

PICHIÓCĂ s. f. v. **pieloleă.**

PICHIÓICI subst. pl. v. **pieloleă.**

PICHÍR s. n. v. **peșchir.**

PÍCHIRĂ s. f. v. **pichere.**

PÍCHIRE s. f. v. **pichere.**

PÍCHIRI[1] interj. (Adesea repetat) **1.** (Prin Mold.) Cuvînt care imită strigătul bibilicii.
2. (Prin nord-vestul Munt.) Cuvînt cu care se cheamă puii mici. Cf. UDRESCU, GL.
3. (Prin nord-vestul Munt.; ironic) Cuvînt care imită o vorbire sau o discuție pretențioasă, neînțeleasă. Cf. UDRESCU, GL. *Cînd se întîlnesc amîndoi, toată ziua pichirisesc între ei: pichiri-pichiri!* id. ib.
— Onomatopee.

PÍCHIRI[2] subst. (Regional) „Un fel de covor de lînă" (Grumezoaia-Huși). ALR I 727/508.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PICHIRÍ[3] vb. IV. Intranz. (Regional; despre bibilici) A scoate strigătul caracteristic speciei; (regional) a chercăni (Războieni de Jos-Tîrgu Neamț). Cf. H X 538. *Pichirea pichirește.* ib.
— Prez. ind. pers. 3: *pichirește.*
— V. **plehiri[1].**

PICHIRÍCĂ s. f. (Regional) Pichirin (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: ?
— **Plehire** + suf. *-ică.*

PICHIRÍN, -Ă s. m. și f. (Regional) Pui mic de găină pitică; (regional) pichirică (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pichirini, -e.*
— De la **plehire.**

PICHIRISEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a pichirisi[1] **(2)**; vorbire rapidă, neînțeleasă, amestecată cu cuvinte necunoscute ascultătorilor; (regional) pichirisit. Cf. UDRESCU, GL. *Au venit niște cioclovine și unde s-a încins între ele o pichirisează, de nici naiba n-are ce alege.* id. ib. ◆ (La pl.; concretizat) Cuvinte neînțelese, necunoscute. Cf. UDRESCU, GL. *Ce pichiriseli or mai fi și-astea?* id. ib.
— Pl.: *pichiriseli.*
— **Plehirisí[1]** + suf. *-eală.*

PICHIRISÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** (Regional) A chema puii (la mîncare) (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
2. (Prin nord-vestul Munt.) A vorbi repede, neînțeles, cu cuvinte necunoscute ascultătorilor. Cf. UDRESCU, GL. *Au venit cu mașina, s-au dat jos și au început a pichirisi pe limba lor.* id. ib. ◆ A pălăvrăgi. Cf. UDRESCU, GL. *Ce-or fi tot pichirisind muierile alea, că d-un conac stau cu vadra-n cap, în mijlocul drumului.* id. ib.
— Prez. ind.: *pichirisesc.*
— **Plehiri[1]** + suf. *-isi.*

PICHIRISÍ[2] vb. IV v. **plearisi.**

PICHIRISÍT s. n. (Regional) Pichiriseală (Sămara-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pichirisituri.*
— V. **plehirisí[1].**

PÍCHIRIȚĂ s. f. (Ornit.; Mold.) Bibilică *(Numida meleagris)*. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *pichirițe*.
— **Pichire** + suf. *-iță*.

PICHIRLĂU subst. (Regional) Putinei (pentru unt) (Fereşti-Sighetul Marmaţiei). Cf. CHEST. V 87/32.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PICHIRÓI s. m. v. **picherol**.

PÍCHIURE s. f. v. **pichere**.

PICHÍȚĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris)* (Comloşu Mare-Jimbolia). LEXIC REG. II, 41.
— Pl.: *pichite*.
— Etimologia necunoscută.

PICI[1] adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Miop. Cf. CABA, SĂL.
— Pl.: *pici*.
— Etimologia necunoscută.

PICI[2] s. m. (Familiar; de obicei ca termen de adresare) Băiat (foarte) tînăr; copil de sex masculin; (familiar) puşti, (neobişnuit) piciulingă. *Ia ascultă, te prea întreci cu şaga, piciule!* CREANGĂ, O. 297. *Ia ascultă, piciule: spune-mi tu, cine sînt eu.* CARAGIALE, O. III, 69. *Treci, piciule, în locul lui! . . . Aşa! Şi poartă-te frumos.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 83, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Întinde piciul istovit O pălărie spartă.* IOSIF, PATR. 53. *Du-te acasă, piciule, că te iau la spinare ca pe traistă şi te duc mă-ti.* PETICĂ, O. 220. *Vezi pe cîte un pici de cinci-şase ani că se duce cu trei cai să-i scalde.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 348, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un pici sprinten, cu ghiozdanul subţioară, tocmai ieşea pe poartă.* REBREANU, N. 160, cf. 270. *Ei, piciule, toţi ştiejarii ăştia . . . mă cunosc de 25 de ani!* GALACTION, O. 268. *Circiumarul . . . trimise băiatul, un pici isteţ . . . care, zicînd „poftiţi restul", răsturnă pe masă un pumn de franci.* BRĂESCU, O. A. I, 13, cf. IORDAN, STIL. 84. *Mai la vale, se hîrjoneau un cîrd de pici mucoşi.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DM. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Dorul de ţară face din românul pici uriaş falnic.* JIPESCU, ap. TDRG.
— Pl.: *pici*.
— Din tc. **piç**.

PÍCICĂ s. f. (Rar) „Fată mititică, scundă". CADE.
— Pl.: ?
— **Pici**[2] + suf. *-că*.

PICICOÁIE s. f. v. **piscoi**[1].

PICIGÁNIE s. f. v. **piţigaie**[1].

PICIMÓC s. m. (Regional) Pitic[2] (Petreştii de Jos-Turda). ALR II/I h 79/250.
— Pl.: *picimoci*.
— Cf. p i c i[2], p i c i n o g.

PICÍNGINE s. f. v. **pecingine**.

PICINÓG, -OÁGĂ adj. (Prin Ban.; despre oameni) Mărunt **(I 3)**, scund; sfrijit. *Că picinog o mai rămas Vusile.* L. COSTIN, GR. BĂN. 157, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 17.
— Pl.: *picinogi, -oage*.
— Cf. p i c i[2], p i c i m o c.

PICIOÁCĂ s. f. v. **picioică**.

PICIOÁGĂ s. f. v. **picioică**.

PICIOÁNCE s. f. pl. v. **picioică**.

PICIOÁRCĂ s. f. v. **picioică**.

PICIÓC[1] interj. (Regional) Strigăt cu care se cheamă calul (Runc-Vişeu de Sus). Cf. DR. V, 218.
— Onomatopee.

PICIÓC[2] s. m. v. **picioică**.

PICIÓCĂ s.f.v. **picioică**.

PICIOCĂRÍE s. f. (Prin Transilv.) Loc cultivat cu cartofi; (regional) piciocărişte. Cf. DR. XI, 83, GLOSAR REG., com. din MONOR-REGHIN şi din MORĂRENI-REGHIN.
— Pl.: *piciocării*. — Şi: **pitiocărie** s. f. MAT. DIALECT. I, 186.
— **Picioc**[2] + suf. *-ărie*.

PICIOCĂRÍȘTE s. f. (Regional) Piciocărie (Vad-Sighetul Marmaţiei). Cf. DR. XI, 69, 83.
— Pl.: *piciocărişti*.
— **Picioc**[2] + suf. *-ărişte*.

PICIOCEÁSCĂ adj. (Regional; în sintagma) *Ceapă piciocească* = arpagic (Bîrsana-Sighetul Marmaţiei). ALR II 6 015/353.
— Pl.: *piciocești*.
— **Picioc**[2] + suf. *-esc*.

PICIÓG s. m. v. **picioică**.

PICIÓGNE subst. pl. v. **picioică**.

PICIÓICĂ s. f. (Regional) **1.** Cartof *(Solanum tuberosum)*. *Picioicile toate* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 75, cf. LB. *Piciocile sînt stricăcioase.* VASICI, M. II, 108/10. *În toată ziua erau petrecute legume . . ., miercuri, hreanul, joi, ridichea, vineri, piciocii.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 206, cf. 207, POLIZU. *Vremea e tot uscată: geme împărăţia toată de aşa secetă; or să se scumpească piciocile.* CARAGIALE, O. VII, 36, cf. MÎNDRESCU, UNG. 76, GHEŢIE, R. M. *Cartofi (picioici) cari cu deosebire sus în comuna Fundata . . . se fac cu îmbelşugare.* TURCU, E. 35, cf. BRANDZA, FL. 342, DAMÉ, T. 188, BARCIANU, GRECESCU, FL. 421, BIANU, D. S., LUNGIANU, CL. 232. *Se hrăneau oamenii cu pecioici şi cu mei.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 38, cf. PANŢU, PL., DM, H II 223, IV 268, IX 493, 509, XI 277, 326, XVII 39, XVIII 16, ŞEZ. IV, 44, XV, 17, VICIU, GL., I. CR. I, 122. *Toată noaptea fierb picioci.* BÎRLEA, C. P. 216, cf. 253, L. COSTIN, GR. BĂN. 157. *Cresc cîteva fire de cînepă şi cîţiva cartofi (picioci).* ARH. FOLK. V, 688, cf. ALR SN IV h 1 102, 1 103, LEXIC REG. II, 81. *Mă dusei în pădurice, Aflai ouă de bobice, lăsai două, Ca bobicea să mai ouă (Picioicile).* ARH. FOLK. I, 193.
2. (Şi în sintagmele *picioci de pămînt*, BORZA, D. 82, *picioci curate*, id. ib., *piciocă iernatică*, id. ib., *piciocile lui Dumnezeu*, id. ib., *picioucă porcească*, MAT. DIALECT. I, 214) Nap **(2)** *(Helianthus tuberosus)*. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, DR. V, 559, PANŢU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 82, VAIDA, ALR SN I h 194, ALRM SN I h 139, MAT. DIALECT. I, 214.
— Pl.: *picioici* şi *picioice*. — Şi: **picioácă** (CIHAC, II, 520, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H IV 120), **picioágă** (PAMFILE, A. R. 189, VICIU, GL., BORZA, D. 192) s. f., **picioáince** (BORZA, D. 192) s. f. pl., **picioárcă** (HEM 2 462, GRECESCU, FL. 303, PAMFILE, A. R. 189, BORZA, D. 162) s. f., **picióc** s. m., **piciócă** (BORZA, D. 82) s. f., **picióg** (H II 251) s. m., **piciógne** (BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 59, BORZA, D. 82), **picióici** (BORZA, D. 162) subst. pl., **picióreă** (BRANDZA, FL. 272, 342, BIANU, D. S., PAMFILE, A. R. 189, BORZA, D. 162, ŞEZ. XV, 17), **picióucă** (MAT. DIALECT. I, 214), **picéucă** (DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 96, TDRG, H XVII 348, ŞEZ. II, 42), **pichéree** (BORZA, D. 162), **pichéucă** (PAMFILE, A. R. 258, TDRG, BORZA, D. 162, H X 213, 496, XII 286, ŞEZ. XV, 17), **pichiócă** (BORZA, D. 162, H X 30, VICIU, GL., ALR II 4 111/574) s. f., **pichióici** (CHEST. II 437/276), **pitióci** (BORZA, D. 162) subst. pl.,

pecioáică (TOMESCU, GL., UDRESCU, GL.) s. f., **pecióg** (H II 243) s. m., **pecióică** s. f., **pîrcióci** (ARH. SOM. XXIII, 463, PAŞCA, GL.), **pîrcióşi** (BORZA, D. 162) subst. pl., **putuoáică** (id. ib. 82), **puţoáică** (COTEANU, PL. 30, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG) s. f., **bicióici** (VICIU, GL.) subst. pl. — Din magh. **pityóka.**

PICIÓNCI subst. pl. v. **picioică.**

PICIÓR s. n. **I. 1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la şold pînă la vîrful degetelor, şi fiecare dintre membrele celorlalte vieţuitoare, care servesc la susţinerea corpului şi la deplasarea în spaţiu, (popular şi familiar) c r a c, (regional şi familiar) g i o n a t; p. r e s t r. labă. V. g a i d ă. *Mintui . . . picioarele mele den lunrecare.* PSALT. HUR. 47^{v}/1. *Luo brăul lu Pavelu şi-şi legă picioarele sale.* COD. VOR. 28/5, cf. 78/8. *Se nu cîndva poticneşti de piatră piciorul tău.* PSALT. 191, cf. 243. *Ştergea cu părul ei picioarele lui.* CORESI, EV. 102. *În miru şi în picioare ei-mi bătură găvoazde* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 46/8. *Nice avea ochi, nici mîni, nice picioare.* MOXA, 274/6. *Nu îmbla pre picioare, nice pute să să rădice.* VARLAAM, C. 109. *Cîndu-l va stropşi cu picioarele sau-l va ucide cu pumnii.* PRAV. 85. *Picioarele lui asamănă-să aramei.* N. TEST. (1648), 304^{r}/21. *Că-n silţa aceaia . . . li s-au prins piciorul de să încurcară.* DOSOFTEI, PS. 31/8. *Gol piciorul încălţa cu piale şi cu legături în cruciş.* N. COSTIN, ap. GCR II, 4/7. *Au pus pre piatră picioarele mele.* NECULCE, L. 219. *O hiară înşălătoare care să prinde cu amîndoauo picioarele în cursă.* ANON. CANTAC., CM I, 99. *Matei Vodă, fiind la un picior rănit den război, zăcea.* R. POPESCU, CM I, 365. *Picioarile îi era ca ale ţapului şi tot trupul flocos* (a. 1799). GCR II, 118/31. *El gîndea că merge drept pe aleasă Cărare şi pe-a sale picioare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 127, cf. 295. *Multe saduri supt picerile noastre şi în prejurime.* MARCOVICI, D. 126/13. *Cu mînule încleştate de ale tale picioare Aşteptam dorit respunsul.* CONACHI, P. 100. *Să-şi facă canonul cu picioarele desculţe.* CR (1848), 4^{2}/51. *A visat că s-a-nghimpat Şi umblă la picior legat.* PANN, P. V. I, 103/4. *Calul, care sta gata, cu un picior în vînt, Îi dă o lovitură şi-l culcă la pămînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 344, cf. 288. *Nu vezi mişcările ce fac picioarele Iuţi şi uşoare.* BOLINTINEANU, O. 115. *Un cîine se odihneşte sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianei.* ODOBESCU, S. III, 57. *Calul . . . începu a sări în două picioare.* CREANGĂ, P. 185. *S-a suit cu picioarele pe banchetа de catifea.* CARAGIALE, O. II, 2. *Făt-Frumos îi luă un picior cu săgeata.* ISPIRESCU, L. 5. *Îşi admiră . . . forma picioarelor, frumuseţea încălţămintelor.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 194. *Să-i scoată spinul din picior.* COŞBUC, P. I, 181. *Se depărtă de masa celor doi, legînîndu-se pe picioarele scurte.* AGÎRBICEANU, A. 51. *De abia îşi mişcă picioarele, da-n schimb face pe berbantul.* GÎRLEANU, N. 56. *Se simţea mic şi slab, cît un vierme pe care-l calci în picioare.* REBREANU, I. 51. *Văd două braţe mici Ca două picioare de furnici.* TOPÎRCEANU, B. 32. *În fundul vreunei mine ai coborît vreodată să vezi oamenii în picioarele goale în apă?* CAMIL PETRESCU, T. I, 276. *Cu blana descheiată se aşează să-şi dezmorţească picioarele.* C. PETRESCU, Î. I, 203, cf. II, 122. *Cu picioarele goale în papuci de casă.* BRĂESCU, O. A. I, 239. *Se afla întru oarecare suferinţă, dintr-o rană la picior.* SADOVEANU, O. XII, 334. *Ţi-au înghеţat picioarele?* VINEA, L. II, 311. *Se ivi, printre frunzele aplecate ale crăcilor de sălcii, partea de la genunchi în jos a picioarelor cuiva.* PREDA, M. 18. *Plîngea mioara albă cu plînsete amare şi, tristă, şchiopăta de un picior.* LABIŞ, P. 78. *Erau desculţi, cu picioare negre, mari şi noduroase.* BARBU, P. 10. *Săraci picioarele mele, Nu le poci purta de grele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 132, cf. 10, 426. *Varsă oala pe picioare.* RETEGANUL, CH. 120. *Şi urîta stă pe vatră Cu picioare-ncîrligate.* ŞEZ. IV, 232. *Cu chicioru-n uşă da, Uşa-n două deschidea.* MAT. FOLK. 1 068. *La picioare-ncălţată Cu opinci negre de capră.* BALADE, I, 299. *Nimica nu te-o durut, Num-un deget la picior.* FOLC. TRANSILV. I, 161, cf. 321, FOLC. MOLD. I, 58. *Unde nu este cap, vai de picere.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 1. *Puricele a văzut cum se potcoveşte calul şi a ridicat şi el piciorul.* UDRESCU, GL. *Calul, că e cu patru picioare, şi tot se poticneşte.* ZANNE, P. I, 353. *Vulpea cînd se prinde, se prinde de cîte patru picioare.* id. ib. 707. *Capul duce picioarele.* id. ib. II, 34. *Mai bine cu papucii cîrpiţi decît cu piciorul gol.* id. ib. III, 274. *Cine sare multe trepte deodată, i se frînge piciorul.* id. ib. 412. *Vasului gol toţi îi dau cu piciorul.* id. ib. IV, 172. *Nu-i da cu piciorul, c-o să-i duci dorul.* UDRESCU, GL. *Nu stă lumea-ntr-un picior,* se spune cînd cineva vrea să arate că nu îi pasă de ce i s-a întîmplat. Cf. id. ib. ◇ (Prin analogie) *Arbori de argint care, încununaţi cu ramuri de smarald, îşi pierd picioarele într-un tapet de iarbă.* BOLINTINEANU, O. 321. *Buruieni acătătoare cu cîrcei în loc de picioare.* HOGAŞ, DR. I, 24. *Şi merii rezemaţi într-un picior Te-ar îmbia cu freamăte-n grădină.* STANCU, P. S. 38, cf. H IV 70. *Mînăstire-ntr-un picior* (Ciuperca). GOROVEI, C. 83. ◇ F i g. *Am ieşit cu capul în jos, simţind pe grumaji piciorul greu şi neîndurat al soarţii care m-abătea la pămînt.* DELAVRANCEA, T. 263. *Punînd piciorul pe grumazul creştinilor, au scuipat în biserici şi mînăstiri.* SADOVEANU, O. XI, 22. ◇ (Rar) *Picior de cîine* = nod marinăresc. Cf. LTR^{2}. (Învechit) *Cel cu patru picioare* = animal patruped. *Ce dară întreabă ceale cu patru picioare, de-ţi vor spune şi păsările cerului, de vor povesti ţie.* BIBLIA (1688), 368^{1}/41. ◇ L o c. a d j. **Bun (sau iute) de picior** (sau **de picioare**) = care merge repede; iute, sprinten. Cf. LB. *Ahile cel bun de picior.* MURNU, I. 5. (Substantivat) *Au trimes la lăcuinţa lor pe Vineri, ca pe un mai bun de picioare, ca să aducă fringhie.* DRĂGHICI, R. 230/3. **În trei picioare** = (despre animalele patrupede) schiop. Cf. CIAUŞANU, GL. ◇ **La picior = a)** L o c. a d j. (despre vînători) care vînează animalele în timp ce acestea se odihnesc, mănîncă etc. *Vînătorii la picior fiind aşa de puţini, vinatul era de o bogăţie nemaipomenită.* SADOVEANU, O. X, 461; **b)** L o c. a d j. şi a d v. (care are loc) în timp ce animalele se odihnesc, mănîncă etc. *Vînătoarea la picior se face la marginea pădurii, pe poteci şi pe drumuri.* STOICA, VÎN. 73. *Primul iepure . . . l-am împuşcat vînînd la picior într-un lăstar de pădure.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 3. ◇ L o c. a d v. **În (sau pe) picioare** sau (familiar) **de-a-n picioare** (sau **picioarele**, regional **picioarelea**) = în poziţie verticală; sus. *Ori la cine şi la ce boiariu mergea cu cartea, în picioare sta boierul, pînă se citea cartea.* M. COSTIN, ap. GCR I, 99/18. *Stătură în picioare de să ruga cu rugăciune.* ANON. CANTAC., CM I, 110. *Cei ce să judecă, de orice stare şi treaptă vor fi, să stea în picere.* PRAV. COND. (1780), 64. *De-abia să rădică în picioare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 291. *Văzu pe Sigismund carele, stînd în picioare la o fereastră, îi privea.* BĂLCESCU, M. V. 44. *Stete cîteva minute în picioare.* CR (1848), 13^{1}/39. *Cîntăreţi cei care suflă d-a-n picioarele, în flaute.* ODOBESCU, S. III, 110. *Se scoală în picioare şi dispare iar înăuntru.* CARAGIALE, O. III, 21. *Se sculă în picioare ca să dea mai multă tărie vorbelor lui.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 190. *Ne sculăm cu toţii în picioare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 300. *Se scoală cu toţii în picioare să privească în ulişă.* GÎRLEANU, N. 52. *Aştepta în picioare hotărîrea.* BASSARABESCU, V. 3. *Voi aştepta impasibil, în picioare . . . cum va decide soarta.* GALACTION, A. 402. *Pe tine, jivină de mare valoare, Te blestem s-adormi de-a-n picioare.* TOPÎRCEANU, P. O. 156. *În picioare, la o masă, un bărbat . . . geluia o scîndură.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *La sosirea doamnei şi domnului gheneral în public, toată lumea să fie în picioare.* BRĂESCU, O. A. I, 38. *Toată ziua stătuse în picioare.* SADOVEANU, O. X, 227. *Te-ai sculat din pulberi deodată în picioare.* ARGHEZI, VERS. 377. *Doamnele ţineau cîte o mînă pe umerii a doi copii aşezaţi în picioare.* CĂLINESCU, E. O. I, 42. *Copil, îmi plăcea, despoiat de veşminte, Să intru-n picioare în cada de grîu.* BLAGA, P. 25. *Se ţinea greu pe picioare şi tot căuta sprijin.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Li se dau să înfulice de-a-n picioarelea.* STANCU, D. 54. *Să te topieşti de-a-n picioare Galbin, ca o luminare.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 69. *Turnă, de-a-n picioarele,*

vin în toate paharele. PAS, L. I, 50. *Copilul Sultanei ... pînă la zece ani nu s-a ridicat pe picioare.* DEMETRIUS, A. 6. *Irina, singură, în picioare lîngă pian, fredonează o melodie.* H. LOVINESCU, C. S. 5. *Cine cînta şi sta drept în picioare, Credea în soare.* ISANOS, Ţ. L. 7, cf. DM. *Sacul sec nu poate sta în picioare.* ZANNE, P. III, 342. (Expr.) **A sări (drept sau ars, bruse) în picioare** = a se ridica repede, brusc din locul în care se afla aşezat, culcat. *Nurorile atunci sar arse în picioare, cele mari încep a tremura ca varga.* CREANGĂ, P. 11. *Sări drept în picioare şi plecă hotărît.* BUJOR, S. 25. *Un copil de vreo zece ani sare drept în picioare.* REBREANU, I. 15. *Săriră cu toţii în picioare.* C. PETRESCU, Î. II, 6. *A sărit brusc în picioare cu o neaşteptată tresărire de panică.* SEBASTIAN, T. 41. *Sări drept în picioare şi, fără să mai facă vreun pas, se îndoi ca o prăjină.* PREDA, M. 178. *Unde Vlaicu c-auzea, Drept în picere-mi sărea, Două palme că mi-i da.* MAT. FOLK. 48. (Expr.) **A fi** (sau **a sta, a veghea**) **în picioare** = a) a sta de pază; a fi treaz. Cf. DM; b) a fi gata oricînd de acţiune. Cf. ib. (Expr.) **A scula** (sau **a ridica, a pune**) **în picioare** = a) a pune în mişcare, a mobiliza. *Ca să vineze lei şi tigri ..., faraonii Egiptului ... ridicase în picioare ordii şi popoare întregi.* ODOBESCU, ap. TDRG, cf. DM; b) a răscula. Cf. DM. **Pe picior** = a) neîntîrziat, operativ, repede, în grabă, imediat. *Făcură provlie împeratorului de a trătălui pacea în două chipuri, sau pe picior cu o trecvă scurtă, sau o pace statornică.* VĂCĂRESCUL, IST. 269. *Smărăndache, care se orienta şi pe picior, devenise util funcţionarilor dezorientaţi.* CĂLINESCU, S. 385. *Apa o beu pe picior, Ca o pasere în zbor.* ZANNE, P. III, 444; b) (învechit şi în forma **de-a-n picioarele**) neoficial; ocazional; fără local, ambulant. *Arendaşii şi cei ce-unelteşc negoţuri şi alte spiculaţii d-a-n picerile* (a. 1835). DOC. EC. 598, cf. DM. *Trăiau din afaceri făcute pe picior.* STANCU, R. A. I, 223. **În vîrful picioarelor** = (în legătură cu verbe de mişcare) cu corpul sprijinit numai pe vîrfurile degetelor; p. ext. fără zgomot, tiptil, încet. *Ocoleşte în vîrful picioarelor casa.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 21. *O pisică albă ca laptele vine în vîrful picioarelor.* REBREANU, I. 10. *În vîrful picioarelor, se strecură pe nesimţite, printre bănci, afară.* BASSARABESCU, V. 3. *Se ridică în vîrful picioarelor şi priveşte.* C. PETRESCU, Î. I, 188, cf. DM. **Cu piciorul** (sau **picioarele**) sau **pe picioare** = pe jos; fără vreun mijloc de locomoţie. *Ceva mai încolo, la zece minute cu piciorul, sînt binefăcătoarele izvoare ... de la Căciulata.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 139, cf. DM. *Apoi umblă mai pe picere, Du-te la fiecare şi cere.* TEODORESCU, P. P. 131. *Hai, bădiţă, pe picioare, Că eşti tînăr ca ş-o floare.* FOLC. TRANSILV. II, 38, cf. ALR II/I h 70. *E rău cu caru, dar mai rău pe picioare.* ZANNE, P. V, 129. **Din cap pînă în** (sau **la**) **picioare** = în întregime; cu desăvîrşire; din creştet pînă în tălpi, de sus şi pînă jos. *Era cuprins de o boală rea din cap pînă la picioare.* MINEIUL (1776), 160^{2v}/23. *Copilele fricoase, Trămurînd din cap pînă în picioare, Îmblă ca ş-oile spărioase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 410. *Amîndoi călări pe armăsari turceşti şi înarmaţi din cap pînă în picioare.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Cum se scoală, se-mbracă din cap pînă-n picioare şi rămîne aşa toată ziua.* CARAGIALE, O. III, 43. *Îi măsură pe toţi cu privirea din cap pînă-n picioare.* BUJOR, S. 22. *Cucoanele grece, acoperite cu juvaere din cap pînă în picioare.* C. GANE, TR. V. 354. *Îmbrăcat în alb din cap pînă în picioare, şterse, uşor, cu batista praful de pe scaun.* BART, E. 35. *Munţii aceştia ce erau pe acele timpuri pustii din cap pînă-n picioare.* MARIAN, T. 93. **Pe picior greşit** = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acţiunea adversarului sau pentru a colabora cu partenerul într-o acţiune; p. gener. nepregătit. ◇ Expr. **A pune piciorul** (undeva) = a păşi, a călca; p. ext. a pătrunde, a se duce undeva (pentru prima oară), a frecventa (pe cineva sau ceva). *Fac puţine vizite şi la teatru încă n-am pus piciorul.* ALECSANDRI, S. 274. *Acum poţi să zici că ai pus piciorul în templu.* GANE, N. III, 149. *În doi ani n-a pus piciorul afară din tîrg.* GALAN, Z. R. 65, cf. DM. *Dragă mi-e leliţa naltă Şi la mers cam legănată ..., Unde ea-şi pune piciorul, Se aprinde chiar mohorul.* BIBICESCU P. P. 364. **A se duce unde-i duc picioarele** v. duce. **A o lua** (sau **a o apuca**) **la** (învechit, **pe**) **picior** sau **a-şi lua picioarele la spinare** (sau **pe umeri**, învechit, **a umăr**), (regional) **a lua drumul la picior** = a începe să fugă (din toate puterii) a o lua la goană, a o tuli; a porni în grabă, a se grăbi tare; a încerca să se facă nevăzut prin fugă. *După ce au perdut Mihai Vodă bătaia la Mirislău, pircălabul cel românesc o luase pe picior.* ŞINCAI, HR. II, 286/4. *Cînd nu mai pot, îşi iau picioarele a umăr ... în lumea largă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 181. *Chiar şi iepurii ar apuca-o îndată la picior.* ODOBESCU, S. III, 101. *Într-o zi frumoasă de vară, îmi făcui legăturica, o pusei în vîrful băţului şi o luai la picior.* EMINESCU, G. P. 100. *Bucătarul îşi luă picioarele pe umere şi se depărtă.* SLAVICI, ap. TDRG. *Apoi o luară iute la picior.* ISPIRESCU, L. 25. *Cearcă a o lua mai grabnic la picior şi cade.* DELAVRANCEA, S. 33, cf. DDRF. *Începuse să plouă şi ... trebuie s-o ia repede la picior dacă voia să se înapoieze pe înserate.* BRĂESCU, O. A. I, 413, cf. DM. *Să iau drumul la chicior, Să umblu-n ţară streină.* MAT. FOLK. 796, cf. CIAUŞANU, GL. (Cu schimbarea construcţiei) *Au venit poruncă ca Dositei să se scoată din Ardeal, carea poruncă înţelegînd-o Dositei, o au luat pe picior şi au trecut în Ţara Muntenească.* ŞINCAI, HR. III, 198/12. **A-l lua cuiva drumul din picioare** v. lua. (Regional) **A-şi face picioarele fuse** = a merge repede, grăbindu-se. Cf. LEXIC REG. II, 30. **A-şi bate** (sau **a-şi rupe**) **picioarele** = a umbla mult, a obosi (de prea multă alergătură). *Degeaba vă mai bateţi picioarele ducîndu-vă.* CREANGĂ, P. 246, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 413. *Multu-şi bat picioarele Pe toate răzoarele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 439. (În basme; în formule de ameninţare cu moartea) **Unde îţi** (sau **îmi, îi** etc.) **stau picioarele, îţi** (sau **îmi, îi** etc.) **va sta şi capul** = vei (sau voi, va etc.) muri. *Să te duci să-mi aduci herghelia de iepe ... căci de nu, unde-ţi stau picioarele, îţi va sta şi capul.* ISPIRESCU, L. 26, cf. ZANNE, P. II, 414, DM. **A nu-i (mai) sta** (cuiva) **picioarele** sau (regional) **a nu-şi strînge picioarele** = a nu (mai) sta potolit, liniştit, a alerga de colo-colo; a nu se odihni. *Cît era ziulica de mare, nu-şi mai strîngea picioarele.* CREANGĂ, P. 284, cf. ZANNE, P. II, 413, DM. (Regional) **Mi-au trecut picioarele prin mine** = sînt foarte obosit. Cf. CIAUŞANU, GL. **A fi** (sau **a sta**) **pe picior de plecare** (sau **de ducă**) = a fi pe punctul de a pleca; a fi gata de plecare. *Oamenii, după ce-şi încheiaseră pregătirile ..., stăteau pe picior de plecare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 8, cf. DM. (Popular) **A prinde** (undeva) **picior** = a se stabili, a se aşeza. *Corpul lui Kiel Hasan-paşa trecuse Dunărea ... şi prinsese picior pe ţărmul sting al Dunării.* GHICA, S. 374. *Arhiereul uscat la faţă a prins picior ... şi deci lasă mătăniile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 321. **A pune** (**pe cineva**) **pe** (sau **în**) **picioare** = a) a îngriji un bolnav şi a-l însănătoşi. *În doftori n-am credinţă Să-l pui iar în picioare.* GOGA, P. 96, cf. DM; b) a iniţia, a organiza, a face să meargă, să funcţioneze bine (ceva); a scoate din impas (pe cineva). *Se mutară în căsuţa lor; Mihai trebălui o săptămînă pînă o puse pe picioare.* T. POPOVICI, S. 209, cf. DM, CIAUŞANU, V. 188; c) a construi, a crea, a realiza. *Cînd i se întîmplă să pună în picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificării personale.* VIANU, A. P. 179, cf. IORDAN, L. R. A. 261. **A se pune** (sau **a fi**) **pe** (sau **în**) **picioare** = a) a se însănătoşi după o boală lungă şi grea. Cf. DM; b) a se reface din punct de vedere material. *Cojocarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusese bine pe picioare cu tot ajutorul dat de Tudor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 64, cf. DM. **A vedea** (pe cineva) **pe** (sau **în**) **picioare** = a vedea pe cineva sănătos. *Eu zic bodaprosti ... că-l văd în picioare. Cît am tras cu boala lui, numai inima mea ştie.* VLAHUŢĂ, O. A. 428. *Veghează cu schimbul la căpătîiul bolnavului, pînă ce îl scapă de la moarte şi-l văd iar pe picioare.* GALACTION, A. 142. **Cu coada între picioare** = ruşinat. *Fuge ca ciinele cu coada între picioare.* PANN, P. V. III, 53/3, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 431. *Îmi vine De supărare şi ruşine Să fug*

. . . *cu coada-ntre picioare.* TOPÎRCEANU, P. O. 58. **A se topi** (sau **a se usca, a zăcea, a pieri, a se stinge, a se pierde**) **pe** (sau, regional, **de pe, din**) **picioare** (sau, popular, **de-a-n picioarele**) = a slăbi progresiv; a se prăpădi cu încetul (din pricina unor suferinţe fizice sau morale). *Amîndoi într-o durere se uscau de pe picioare.* CONACHI, P. 84. *Măriuca pierea din picioare.* CONV. LIT. XVII, 337. *Mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinţilor mei.* ISPIRESCU, L. 8, cf. 41. *Nu mai băga nimic în gură; să topea pe picioare.* DELAVRANCEA, S. 47, cf. 16, DDRF, ZANNE, P. II, 409. *Tu te stingi pe picioare şi ea nici nu te vede.* CAMIL PETRESCU, T. I, 77, cf. DM. *Numai te uşti pe picioare Ca şi floarea de cicoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 212. *Şi nimica nu mă doare Şi mă usc de pe picioare.* HODOŞ, P. P. 34. *De friguri omul nu moare, De dor zace pă picioare.* FOLC. TRANSILV. I, 299. *Strujul s-a usca de soare, Tu li-i usca pă picioare.* ib. 306. **A duce boala** (sau **a boli**) **pe picioare** = a fi bolnav (uşor), fără a zăcea la pat. Cf. DM. *Tot boleşte pă picere.* ALR II/I MN 54, 4 169/769. **(A sta, a şedea** etc.) **picior peste picior** = **a)** (familiar) (a şedea într-o poziţie comodă) cu o parte a piciorului ridicată peste celălalt. *Şi deodată e vioaie, stă picior peste picior.* EMINESCU, O. I, 164. *Iată-l răsturnat în birjă, picior peste picior.* VLAHUŢĂ, O. A. 449. *Lisa nu stătea niciodată picior peste picior.* IBRĂILEANU, S. L. 28. *Un arap de ipsos . . . picior peste picior şi cu ţigara în gură şade citindu-şi gazeta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 175. *Stau pe banchete picior peste picior.* GALACTION, A. 420. *Alegînd scaunul cel mai aproape de calorifer şi instalîndu-se picior peste picior.* C. PETRESCU, C. V. 124. *Se aşează între Dănuţ şi Mircea, picior peste picior.* TEODOREANU, M. II, 203. *Stătea răsturnat într-un jilţ . . . picior peste picior.* SADOVEANU, O. III, 270. *Şedea pe o canapea roasă, picior peste picior.* CĂLINESCU, S. 232. *Stătea cufundată într-un fotoliu, picior peste picior.* GALAN, B. I, 54; **b)** (regional) (a sta) degeaba; (a fi) fără grijă. Cf. UDRESCU, GL. **A sta cu picioarele pe pereţi** = a sta degeaba, a nu lucra. Cf. UDRESCU, GL. **(A fi) cu piciorul** (sau **cu un picior**) **în groapă** (**şi cu unul afară**) = (a fi) foarte bătrîn; (a fi) foarte bolnav; (a fi) aproape de moarte. Cf. DDRF. *Eu is bătrînă acu, cu un picior în groapă şi unu afară.* ap. TDRG. *Am văzut oameni cu piciorul în groapă, pe care-i condamnau toţi doctorii mari, şi au scăpat.* CĂLINESCU, E. O. II, 215. *E cu un picior în groapă şi cu unul afară.* PREDA, Î. 124, cf. DM. *Deci, şi eu . . . eram cu un picior în groapă.* BARBU, P. 265. (Cu schimbarea construcţiei) *Eu să am feciori acuma, ei să-mi umble pe ogor, Nu eu, care-s slab de zile şi în groapă c-un picior.* COŞBUC, P. II, 132. **A-i scoate** (**pe cineva**) **cu picioarele înainte** = a-l scoate (pe năsălie) pe cineva pentru a-l înmormînta. **A-l vedea** (**pe cineva**) **cu picioarele înainte** = a vedea mort pe cineva. Cf. DDRF, TDRG, DM. **A ieşi cu picioarele înainte** = a fi mort. (Familiar) **A-i rămîne cuiva picioarele** (pe undeva) = a muri, a-şi pierde viaţa, a-i rămîne oasele. *Ia-ţi drumul cît mai ţine soarele, Să nu-ţi rămîie pe la noi picioarele.* ARGHEZI, VERS. 311. **A cădea de pe** (sau **din**) **picioare** sau **a nu se** (**mai**) **putea ţine pe picioare, a nu** (**mai**) **putea sta pe picioare, a se legăna** (sau **a se clătina**) **pe picioare, a nu-l** (**mai**) **ţine** (sau **a i se rupe** cuiva) **picioarele** etc., se spune despre un om care şi-a pierdut echilibrul, puterile sau care este extrem de obosit. *Abia se puteau ţinea pe picioare.* DRĂGHICI, R. 26/13. *Nu putea sta pre picioare de beat.* BĂRAC, T. 11/17. *Nu se putea ţine pe picioare de groază.* BĂLCESCU, M. V. 123. *S-a făcut o mîzgă şi un gheţuş, de nu te mai poţi de feli ţinea pe picioare.* CREANGĂ, P. 47. *Nu mă mai ţin picioarele de nemîncată.* CARAGIALE, O. II, 150. *Se cletenă pe picioare, ţşi pierdu cumpătul, şi . . . să prăvăli din virful dudului.* DELAVRANCEA, T. 50. *De drum îndelungat, Picioarele de-abia-i mai ţin Şi-i cale pînă-n sat.* COŞBUC, P. I, 227. *Nu se mai putea ţine pe picioare.* BUJOR, S. 45. *Se clătina pe picioare.* REBREANU, I. 117. *Nu se mai ţinea pe picioare.* GALACTION, O. A. I, 88. *Picioarele nu mă ţin, De nimic nu mai sînt bun.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 381. **A sta** (sau **a rămîne, a fi**) **în picioare** = **a)** a exista sau a continua să existe. *Fost-au de cînd lumea stă în picioare Multe neamuri slăvite odinioară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 91. *Revista ieşană, cu silinţe eroice, stă şi astăzi în picioare.* GALACTION, A. 56; **b)** (despre teorii, ipoteze, planuri etc.) a corespunde cu realitatea; a fi întemeiat, valabil, aplicabil; **c)** (despre construcţii) a sta, a rămîne, a fi intact. *O cetăţuie veche a căria porţi şi zidurĭ sînt plină astăzi în picioare.* KOGĂLNICEANU, S. 9. *Construcţiile ce-au rămas încă în picioare dovedesc multă artă.* CR (1846), 24¹/2. *Castelul numai sta în picioare, zidit fiind de piatră tare.* BĂLCESCU, M. V. 206. *Se apucase de dimineaţă să dreagă poarta dinspre uliţă, din care numai stîlpii mai erau în picioare.* REBREANU, R. II, 170. *Mai rămăsese un perete pe jumătate surpat şi hogegele în picioare.* C. PETRESCU, Î. II, 5. *Mai stă în picioare căsuţa . . . unde . . . a locuit.* SADOVEANU, O. IX, 260. *Din conac nu mai erau în picioare decît zidurile înnegrite de fum.* CAMIL PETRESCU, O. I, 64; **d)** (despre copaci, păduri etc.) a sta, a fi, a rămîne în poziţie verticală, cu rădăcinile înfipte în pămînt. *Stejarul de pe munte ce trăsnetul izbeşte Stă încă în picioare semeţ şi neclintit.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. (Cu schimbarea construcţiei) *Şi-a doua zi, cînd îmi văzui Iubitul meu codru-n picioare, Şi cerul albastru cu soare, De chiote-abia mai putui.* COŞBUC, P. I, 237. **A i se înmuia** (sau **a i se tăia**) **cuiva** (**mîinile şi**) **picioarele** = a avea o senzaţie de slăbiciune fizică; a nu se putea stăpîni (de spaimă, de durere etc.). *Cînd ştia că are să deie peste Ivan, i se tăiau picioarele.* CREANGĂ, P. 314, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 408. *Dar lăsase totul baltă, că i se înmuiaseră picioarele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 73, cf. DM. **A-i lua** (**cuiva**) **gura şi picioarele** = a(-l) paraliza. Cf. CREANGĂ, P. 15. **Nici** (sau **nici un**) **picior de . . .** (sau, regional, **din . . .**) sau **nici un picior** = nimeni, nici ţipenie, nici urmă de . . .; p. e x t. (rar) nimic. *Să silească în tot chipul să nu lase picior de creştin.* DOSOFTEI, V. S. februarie 54²/4. *Nărocul moscalilor că n-au vinit şfedul atunce de la Tighinę, că n-ar fi scăpat picior de moscali.* NECULCE, L. 248. *Se apucase ieniceru ca să nu lasă picior de laz* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 227/6. *Nici un picior de grec nu era.* MAIOR, IST. 251/18. *Datoria şi gloria lui Bathori era a nu lăsa nici un picior de turc să iasă din ţeară.* BĂLCESCU, M. V. 177, cf. HASDEU, R. V. 82. *N-am lăsat picior de turc în Mehedinţi şi în Dolj.* GHICA, S. 24. *Nici un picior de turc nu şcăpă cu viaţă.* ISPIRESCU, M. V. 29. *Nu era nici picior de poteraş.* GALACTION, A. 362. *S-ar fi spus că pădurea e pustie, fără picior de om.* C. PETRESCU, Î. II, 4. *Să ajungă cel dintîi pe cel mai înalt pisc al Alpilor . . ., pe care n-a călcat nici un picior omenesc de la facerea lumii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 211. *Şedea la Iaşi, în strada ce se numea pe atunci nu ştiu pentru ce Uliţa Rusească, căci nu era picior de rus.* BRĂESCU, O. A. II, 72. *N-o să mai rămîie nici picior din ei.* ŞEZ. III, 78. **A lua pe cineva** (sau **a se lua**) **peste picior** (sau, învechit, **în picioare**) = a (se) ironiza, a-şi bate joc. *Am ajuns să ne ia copiii în picioare.* PANN, P. V. III, 150/7, cf. ZANNE, P. II, 407, 408, ALEXI, W. *Cui eşti dator, te ia peste picior.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 355. *Îl iau toţi peste picior.* C. PETRESCU, Î. I, 281. *Sînt eu omul pe care să-l iei peste picior?* CAMIL PETRESCU, T. I, 536. *Luîndu-se peste picior, părăduind s-audă fetele care-i priveau rîzînd deoparte.* BRĂESCU, O. A. II, 261. *Te faci că n-auzi şi mă iei peste picior.* SADOVEANU, O. XVII, 524. *Profesorul ne lua peste picior.* VLASIU, D. 108. *Era în toane bune şi-l lua peste picior.* PAS, Z. III, 170. *Moromete nu-l cruţă pe prietenul său, îl luă peste picior.* PREDA, M. 66, cf. DM. *Nu mă lua peste picior.* ŞEZ. II, 73, cf. MAT. FOLK. 1 172, CIAUŞANU, GL., com. din PIATRA-NEAMŢ. (Cu schimbarea construcţiei) *Văzînd noi că ne ieu oamenii tot peste picior . . ., ne acoperim peste tot c-un ţol.* CREANGĂ, A. 128. (Regional) **A pune ceva sub picior** = a desconsidera, a nu ţine seama de ceva. *Cîte mama mi le-o spus, Toate sub picior le-am pus.* FOLC. TRANSILV. I, 452. **A călca** (pe cineva) **pe picior** = **a)** a-i face semne (cuiva) să nu facă sau să nu spună ceva; **b)** a face sau a spune

cuiva ceva supărător. Cf. DM. **A sări într-un picior** = a se bucura tare, a nu mai putea de bucurie. *Unde ai mai văzut mirese rîzînd şi sărind într-un picior?* GANE, N. I, 62, cf. DM. **A bate din picior** = a se răsti; a încerca să-şi impună voinţa; a comanda. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 413. *Mama Sultana bătu din picior: tînărul să aştepte.* C. GANE, TR. V. 118. **A(-i) pune** (cuiva) **piciorul în prag** = a lua o atitudine hotărîtă, a se opune în mod energic. *Cînd voi să plece, pasionata Porţia îi puse piciorul în prag.* CARAGIALE, O. II, 124. *Fie-sa pusese piciorul în prag şi nu voia nici în ruptul capului să ia pe altul de bărbat.* ISPIRESCU, L. 388, cf. DDRF. *Numai de teama amintirei lui se sfieşte să puie piciorul în prag.* BASSARABESCU, V. 107, cf. DM. **A lega** (pe cineva) **de mîini şi de picioare** v. m î n ă[1] **(I 1). A da din mîini şi din picioare** v. m î n ă[1] **(I 1). A călca** (pe cineva sau ceva) **în** (sau, învechit, **sub**) **picioare** = a zdrobi, a distruge, a nimici; a înnăbuşi; a umili; a dispreţui, a desconsidera. *Fericit acel ce calcă tirania sub picioare.* ALECSANDRI, P. II, 29. *Rîzi de mine cît vei voi, fii crudă, calcă-mă în picioare.* CR (1848), 18[1]/62. *Ce gînduri vor fi rumegînd ei, cînd se simt într-astfel călcaţi în picioare.* ODOBESCU, S. III, 23. *Mircea însuşi mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare, Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.* EMINESCU, O. I, 148. *Călcă în picioare chinurile ascunse.* DELAVRANCEA, S. 32, cf. ZANNE, P. II, 410. *Nu călca în picioare simţirea şcolarilor.* GALACTION, A. 30. *A călcat în picioare onoarea mea fără pată.* SADOVEANU, O. XI, 159. *I-aş călca în picioare pe toţi, prăpădiţi şi pălateci, oameni fără judecată.* VLASIU, A. P. 244. *De ce nu mă loveşti, de ce nu mă calci în picioare?* H. LOVINESCU, C. S. 101, cf. DM. **A da** (cuiva sau la ceva) **cu piciorul** = a respinge (pe cineva sau ceva), a sfida (pe cineva sau ceva); a scăpa un prilej, a nu profita de... *He, he, fata proastă şi ţîfnoasă dă noroculuì cu piciorul.* DELAVRANCEA, S. 15. *Bogătaşi, ce cu piciorul daţi la inimi în gunoi... N-am cu voi nici un amestec.* MACEDONSKI, O. I, 97, cf. ZANNE, P. II, 412. *Dai norocului cu piciorul.* SANDU-ALDEA, D. N. 190. *Ai dat cu piciorul la avere.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 77. *Sîntem încredinţaţi că tu nu mi-i da cu piciorul, mai ales aducîndu-ţi aminte de prieteşugul nostru.* SBIERA, P. 271, cf. CIAUŞANU, GL. *Norocul cînd m-a cercat, Cu picioru-n el am dat.* FOLC. TRANSILV. I, 228. **A trăi pe picior mare** = a duce un trai costisitor, îmbelşugat; a cheltui mult, a risipi. Cf. DM. *Considerau că intră în obligaţiile lor sociale de a trăi pe picior mare.* CĂLINESCU, S. 255. (Cu schimbarea construcţiei) *Cerea bani pe la cine putea, spre a trăi pe un picior mai convenabil.* id. ib. 10. **(A fi, a se afla, a se pune** etc.) **pe picior de pace** (sau **de război**) = (a fi sau a se pune) în stare de pace (sau de război). *Avea şi o armată pe picior de război.* C. PETRESCU, Î. I, 195, cf. DM. **A fi** (sau **a se pune, a se afla** etc.) **pe picior de egalitate** (sau **pe acelaşi picior**) **cu cineva** = a se bucura de (sau a considera că are) aceleaşi drepturi, a avea (sau a considera că are) aceeaşi situaţie ca altcineva. Cf. DM. **Parcă (l-)a prins** (sau **apucat**) **pe Dumnezeu de (un) picior,** se spune despre cineva care are o bucurie (foarte) mare şi neaşteptată. *Lui Iţic i s-a părea c-a prins pe Dumnezeu de-un picior cînd te-a vedea acasă.* CREANGĂ, O. 288. *I se părea că apucă pe Dumnezeu de un picior.* ISPIRESCU, L. 56, cf. DDRF, ZANNE, P. VI, 682. *Să fi văzut bucuria bătrînului, gîndeai că a prins pe Dumnezeu de picior, aşa era de voios.* RETEGANUL, P. V, 11. (Cu schimbarea construcţiei) *Să fi prins pe Dumnezeu de-un picior şi nu i-ar fi părut aşa de bine.* MARIAN, T. 11. **În picioare** sau **din** (sau **de la**) **cap pînă în** (sau **la**) **picioare** = leit; aidoma. *Dandiu de la cap pînă la picioare.* CR (1848), 16[2]/70. *Ce bujorel de copilă, parcă-i primăvara-n picioare.* ALECSANDRI, T. 1416. *Bucăţică uptă, tată-său în picioare.* CREANGĂ, P. 250. *Să te fereşti de omul roş, că e liştai dracul în picioare.* id. ib. 263. *Era chiar mă-sa din cap pînă în picioare.* DELAVRANCEA, ap. DDRF, cf. ZANNE, P. II, 413. *Era calicia în picioare... Calicie goală, mă!* SADOVEANU, O. III, 99, cf. DM. **A(-i) tăia** (cuiva) **craca** (sau **creanga**) **de sub picioare** (sau, rar, **picior**) = a face (pe cineva) să piardă un avantaj; a(-i) periclita situaţia. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 150. **A-şi tăia (singur) craca** (sau **creanga**) **de sub picioare** = a pierde din propria-i vină un avantaj, a-şi periclita singur situaţia. Cf. DM. (Regional) **A-i pune** (cuiva) **capul sub picior** = a distruge; a omorî (pe cineva). *Şi-i de otravă Leana toată — Mi-ar pune capul sub picior Să poată.* COŞBUC, P. I, 128, cf. DM. *Şi de-o avea vreun ficior, Pune-i capul sub picior.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 216. (Regional) **A se pune în cap şi în picioare** = a depune toate eforturile posibile pentru a izbuti, a încerca prin toate mijloacele să obţină ceva. Cf. ZANNE, P. II, 58, 414. **A merge pe picioarele altuia** = a fi protejat sau ajutat de cineva. *Se vede bine că merge pe picioarele altuia.* GALACTION, O. A, I, 276. (Popular şi familiar) **A vorbi** (sau **a grăi, a scrie** etc.) **cu picioarele** = a vorbi (sau a scrie) greşit (din punct de vedere gramatical sau logic). *N-ar trebui lui Darie să grăiască cu picioarele.* ALEXANDRIA (1794), 45/9, cf. ZANNE, P. II, 846. **Fără cap şi fără picioare** = fără logică, lipsit de sens. Cf. ZANNE, P. II, 58. **A dormi** (sau **a sta, a se culca**) **de-a picioarele(le)** = (despre două persoane) a se culca (sau a sta) fiecare la cîte un capăt al patului (cu picioarele întinse în sens invers). *Că eşti om curat... Om sta de-a picioare, Cu capul pe moale.* PAMFILE, C. Ţ. 59. *Am două călugăriţe şi amîndouă se culcă de-a picioarele* (Sprîncenele). GOROVEI, C. 353. (Rar) **Cît le apucă piciorul** = foarte repede. *Caii aleargă cît le apucă piciorul.* ALECSANDRI, ap. DDRF, cf. ZANNE, P. II, 409. **Cît te-ai întoarce** (sau **învîrti**) **într-un picior** = foarte repede, într-o clipă. Cf. ZANNE, P. II, 408, DM. (Familiar) **Asta cu picioarele în apă rece** = a se gîndi profund, a cugeta intens. *Să stai tu cu picioarele în apă rece şase săptămîni, ziua şi noaptea, şi tot n-ai să pricepi nimic.* PREDA, D. 175. **A sta** (sau **a fi**) **în picioarele cuiva** = a încurca, a împiedica, a deranja, a supăra pe cineva. Cf. PAMFILE, J. II, 160, DM. **Are (numai) atîţia ani pe un picior,** se spune, ironic, pentru a arăta că cineva are dublul vîrstei pe care o mărturiseşte sau mult mai mulţi ani decît mărturiseşte. Cf. DM, CIAUŞANU, GL. (Învechit) **A sta pe un** (sau **pe mai**) **bun picior** = **a)** a fi în siguranţă, a se găsi într-o situaţie favorabilă. *Pînă cînd poate să ne facă rău cineva, de va vrea, pînă atunci nu stăm pe mai bun picior.* ŢICHINDEAL, F. 4/18; **b)** a avea o situaţie materială bună, a fi bogat. Cf. ZANNE, P. II, 415. **A călca cu piciorul stîng** v. s t î n g. **A călca cu piciorul drept** v. d r e p t. **A(-i) pune** (sau **aşterne, închina, supune** etc. **ceva) la picioare** (sau, învechit, **sub picioarele**) **cuiva** = a oferi cuiva ceva în semn de omagiu, de preţuire, de supunere etc. *Acest nume, această avere voi a ţi le pune la picioare.* CR (1848), 17[3]/36. *Şi-ţi voi pune sub picioare slava şi viaţa mea.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 172. *O iubise şi el cîndva, punîndu-i la picioare toată frageda lui tinereţe.* VLASIU, D. 369. (Cu schimbarea construcţiei) *Cîte sînt pre lume... I-ai supus toate supt a lui picioare.* DOSOFTEI, PS. 28/9. *Vrei tu la picioare-ţi lumea s-o închin?* ALECSANDRI, P. II, 29. *De-ai fi cerul pămîntul... Şi stelele... Pe toate la picioare-ţi eu le puneam în vază.* EMINESCU, O. I, 92. **A cădea** (sau **a se arunca**) **la picioarele cuiva** sau **a săruta picioarele cuiva** = a se prosterna în faţa cuiva (implorînd iertare sau milă ori în semn de respect); a se ruga de cineva; a se umili înaintea cuiva. *Numaidecît căzu la picioarele preotului, cerşind iertăciune* (cca 1750). GCR II, 57/6. *Căzînd cu rugăminte la picioarele lor să-ţi ceri iertăciune.* DRĂGHICI, R. 13/24. *Căzînd la a ei picioare... I-au zis cuprins de ruşine: Îmi eşti dragă.* CONACHI, P. 85. *Binevoi a-i permite să cază drept la picioarele prinţesei.* CR (1848), 24[1]/68. *Ruxanda căzu la picioarele lui.* NEGRUZZI, S. I, 146, cf. DM. (Regional) **A fi într-un picior** = (despre timp) a fi schimbător, instabil. Cf. PAMFILE, J. II, 160. (Familiar) **A face** (sau **a căpăta**) **picioare** = (despre obiecte, bunuri) a dispărea. Cf. DM. ◇ C o m p u s e: (Bot.) **piciorul-caprei** = **a)** plantă

erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze palmate cu trei diviziuni şi flori albe sau roşietice; (regional) laba-ursului *(Aegopodium podagraria)*. Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 141, DDRF, BRANDZA, FL. 222, GRECESCU, FL. 239, PANŢU, PL., DM, BORZA, D. 12; **b)** (regional) lobodă *(Chenopodium album)*. Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 46; **piciorul-cocoşului** = **a)** plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze adînc dinţate şi cu flori galbene strălucitoare; (regional) curpeniţă, jap, jebdi, floare-broştească, leuştean-broştesc, ochiul-boului, ochiul-broaştei, talpa-cocoşului *(Ranunculus acris)*. Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 18, PĂCALĂ, M. R. 22, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 135, DS, FLORA R.P.R. II, 612, DM, DER, BORZA, D. 145, VICIU, GL.; **b)** plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze adînc dinţate şi cu flori galbene; (regional) boglar, gălbenele, floare-de-leac, floricică-de-leac *(Ranunculus pedatus)*. Cf. BRANDZA, FL. 15, GRECESCU, FL. 31, PANŢU, PL., FLORA R.P.R. II, 625, BORZA, D. 145; **c)** (regional) gălbenele-de-munte *(Ranunculus carpaticus)*. BRANDZA, FL. 20, GRECESCU, FL. 32, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 111, FLORA R.P.R. II, 619, BORZA, D. 145; **d)** (regional) floare-de-leac *(Ranunculus repens)*. Cf. BRANDZA, FL. 21, PANŢU, PL., FLORA R.P.R. II, 595, BORZA, D. 145; **e)** (regional) gălbenele *(Ranunculus polyanthemos)*. Cf. BRANDZA, FL. 19, GRECESCU, FL. 33, PANŢU, PL., FLORA R.P.R. II, 601, BORZA, D. 145; **f)** (regional) cornicei *(Ranunculus arvensis)*. Cf. BORZA, D. 145; **g)** (regional) buruiană-de-nouă-daturi *(Ranunculus auricomus)*. Cf. id. ib.; **h)** (regional) boglar *(Ranunculus sceleratus)*. Cf. id. ib.; **i)** (regional) iarba-broaştei *(Hydrocharis morsus ranae)*. Cf. ŞEZ. XV, 105; (regional) **piciorul-cocoşului-tîritor** = rămurele *(Clavaria botrylis)*. Cf. DDRF; (regional) **picior-de-gaiţă** = unghia-găii *(Astragalus glycyphyllos)*. Cf. ŞEZ. XIV, 133; (regional) **piciorul-găinii** = grozamă mare *(Cytisus nigricans)*. Cf. BORZA D. 56; (regional) **picior-de-găină** = agurijoară *(Portulaca grandiflora)*. ŞEZ. XV, 109; (regional) **piciorul-giştei** = **a)** talpa-giştei *(Leonurus cardiaca)*. Cf. DDRF, BARCIANU; **b)** spanac porcesc *(Chenopodium hybridum)*. Cf. POLIZU, BORZA, D. 46; **c)** lobodă *(Chenopodium album)*. Cf. BORZA, D. 46; (regional) **piciorul-lupului** = **a)** cervană *(Lycopus europaeus)*. Cf. DDRF, BARCIANU, BORZA, D. 103; **b)** piedicuţă **(a)** *(Lycopodium clavatum)*. Cf. BORZA, D. 103; (regional) **piciorul-păsărelei** = nemţişori-de-cîmp *(Delphinium consolida)*. Cf. ŞEZ. XIV, 134; (regional) **piciorul-viţelului** = rodul-pămîntului *(Arum maculatum)*. Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 141, DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 463, GRECESCU, FL. 641, BIANU, D. S., PANŢU, PL., DM, BORZA, D. 24, H IV 52, 83, ŞEZ. XV, 105; (regional) **piciorul-vrabiei** = iarbă-albă *(Phalaris arundinacea)*. Cf. DAMÉ, T. 186, BORZA, D. 127; (Ornit.; regional) **picioare-lungi** = piciorong **(III 3)** *(Himantopus himantopus)*. BĂCESCU, PĂS. 128. ✦ P. e x t. (Rar) Mers[1] **(1)**, umblet. *Piciorul lui întrece fugarul arăpesc*. ALECSANDRI, POEZII, 379. ✦ Picior **(I 1)** de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mîncat); ciozvîrtă (dintr-un animal). *Se mai veseliră cu cîte un picior de gîscă în mînă*. SADOVEANU, O. I, 195, cf. VINEA, L. II, 311, ALR II 5 657/353, ALR SN IV h 1 094, ALRM SN I h 245. ◇ E x p r. **L-a ros ca pe-un picior de porc**, se spune despre o persoană care şi-a cheltuit averea cu cineva sau care a făcut pe cineva să-şi cheltuiască averea cu ea. Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ (Argotic) *Picior de porc* = pistol. Cf. BARONZI, L. 149. *Picior de porc mare* = puşcă. Cf. id. ib., DR. XI, 144. ✦ (Regional; în construcţiile) *Hora peste picior, pe picior, pe amîndouă picioarele* = numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. Cf. SEVASTOS, N. 281, PAMFILE, J. III, 11, VARONE, D. 121, 122, 123, id. J. R. 43, DENSUSIANU, Ţ. H. 276, H III 80, IV 179, ALR I 1 477/5, 51, 122, ALR II 4 336/27, 53. ✦ (Prin vestul Transilv. şi sudul Munt.; în construcţia) *(La armeanu) într-un picior* = şotron. Cf. ALR SN V h 1 300.

2. (La oameni; de obicei determinat prin „de lemn") Proteza unui picior **(I 1)**; (rar) pilug **(I 2)**. *Piciorul de lemn şi cîrja sună în pietre*. C. PETRESCU, Î. II, 78. *În urma lor rămîne, în loc de arme sau roţi de tun, picioare de lemn şi cîrje*. SAHIA, N. 19. ◇ (Regional) *Picioare de lemn* = catalige. ALR SN V h 1 307/316.

II. P. a n a l. **1.** Numele unor părţi de obiecte, de construcţii etc. sau al unor obiecte, instrumente etc. care seamănă, ca formă, cu un picior **(I 1)** şi care servesc ca elemente de susţinere, de fixare etc.:

a) Fiecare dintre elementele pe care se sprijină partea de jos a unei mobile sau capul unei unelte. *3 mese dă lemn . . ., alta lungă pă picere* (a. 1802). DOC. EC. 69, cf. DRLU. *Frunlea spartă de piciorul unei mese*. DELAVRANCEA, S. 158, cf. DAMÉ, T. 114, 134. *În mijlocul unei mese rotunde de tei, cu trei picioare, stătea nemişcată o mare mămăligă*. HOGAŞ, DR. I, 47, cf. 114. *Un scaun pe trei picioare era ca o gadină nemaivăzută*. VLASIU, A. P. 124. *Ne aşezarăm . . . la o măsuţă scundă, cu trei picioare*. SADOVEANU, O. VIII, 391, cf. 258, IORDAN, STIL. 14. *Masa în trei picioare şchioape, ca o tavă rotundă*. ARGHEZI, B. 43. *Cunoscătorul nu putea rămîne decît surprins de prezenţa . . ., lîngă o căruţă, a unei mobile aşa de elegante pe picioarele ei subţiri*. CĂLINESCU, S. 58, cf. DP, LTR[2]. *Aseară am fost la şezătoare Pe-un scaun cu trei picioare*. FOLC. TRANSILV. I, 144. *Masa nu stă-ntr-un picior Şi nici lumea-ntr-un ficior*. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 251. *Scaunul cu un picior numai nu poate sta drept*, se spune despre oamenii care au puţini prieteni. Cf. ZANNE, P. III, 367.

b) Partea de jos, alungită, prevăzută cu un suport, care sprijină corpul unor obiecte. *Pe un picior vertical este susţinut un inel metalic*. PONI, F. 96. *Pe divan cade lumina unei lămpi cu picior*. CAMIL PETRESCU, T. I, 84. *Colonelul ridică în lumină paharul cu piciorul înalt*. C. PETRESCU, Î. I, 5.

c) (Prin nord-vestul Olt. şi sudul Transilv.) Fiecare dintre stîlpii pe care se sprijină podul morii (de apă). [Ursoaia] *e susţinută de o parte de scaun, de altă parte de picior*. PĂCALĂ, M. R. 467, cf. ALR SN I h 166/836.

d) (Regional) Fiecare dintre cele două lemne lungi ale scării mobile, pe care se fixează fusceii (Gura Sărăţii-Buzău). ALR II/I MN 134, 3 888/728.

e) (Regional) Fuscel (la scara mobilă) (Negreni-Slatina). Cf. ALR II/I MN 135, 3 889/791.

f) Element de construcţie al unui pod, care transmite solului greutatea podului şi sarcinile care îl solicită. *Ale acelui pod, stau tot de patru laturi cioplite pietri picioarele lui*. C. CANTACUZINO, CM I, 16, cf. DRLU. *Picioarele de sprijin* [ale podului] *zidite-n piatră*. VLAHUŢĂ, ap. TDRG.

g) (Regional) Regulator (la plug). Cf. PAMFILE, A. R. 41, LTR[2], H XI 166, XIV 200.

h) (Regional) Bîrsă (la plug) (Găvăneşti-Buzău). Cf. H II 88.

i) Fiecare dintre lemnele înfipte vertical în oplenele saniei, pentru a sprijini loitra; ţepuşă, mănuşă **(II 2 h)**, (regional) mînă[1] **(II 2 a)**, popic. Cf. ALR II 5 643/704, 723, 727, 762, 791, 876, 928, ALR SN II h 357/928, A I 23, 35, II 3, 5, 16, IX 2.

j) Mîner fixat de coada unei coase; (regional) măcău[1] **(3)**, popic, Cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 99. *Luai coasa de picior Şi-n văzduh îi dete zbor*. ALECSANDRI, P. P. 259. *Cît fu vara de frumoasă Nu prinsei picior de coasă*. RETEGANUL, CH. 35, cf. GRAIUL, I, 70, I. CR. III, 226, ALRM SN I h 40, A I 23, 35, II 12, III 2, 17, 19, IV 5, V 15, 22, 33, 35, 36, VI 3, 8, 26. ✦ (Prin Bucov. şi Mold.) Bucată rotundă de lemn în care se fixează nicovala de ascuţit coasa; (regional) pop, batcă, butucier. *Nicovala se înţepeneşte în pop, picior, batcă, ori butucier*. I. CR. III, 227, cf. PAMFILE, CR. 126.

k) (Învechit) Parte a cercelului care atîrnă mai jos de lobul urechii. *1 pereche cercei de aur cu pecerile de mărgăritar, cu robinuri* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 283. *1 floare de diiamante cu 3 picioare de smaragd*

(a. 1794). IORGA, S. D. XI, 222. *1 pereche cercei de aur cu un picior de smarand.* ap. ODOBESCU, S. I, 421. *Fetele cu cercei . . . cu trei picioare.* PITIŞ, ŞCH. 922.

l) (Regional; la pl.; de obicei cu determinările „de fier", „de oală") Pirostrie **(1)**. Cf. ALR SN IV h 1 033, A II 8, 10, III 1, GLOSAR REG.

m) Parîmă fixată cu un capăt de catarg şi cu celălalt de cîrligul unui palanc. Cf. LTR².

n) (Tipogr.) Bucată de aliaj pe care se montează clişeul de alamă pentru tiparul în relief. CV 1950, nr. 3, 34.

o) (Tipogr.) Baza paralelipipedului literei tipografice. Cf. LTR² X, 248.

p) (Regional) Cui de lemn cu care se fixează jugul pe buşteân la pluta de lemne (Cîrlibaba-Gura Humorului). ARVINTE, TERM.

r) (Prin Mold.) Parte a cimpoiului nedefinită mai de aproape. Cf. H X 262.

2. (Min.; în sintagma) *Picior de siguranţă* = parte din masivul unui zăcămînt lăsată neexploatată, în scopul protecţiei unor lucrări sau a unor construcţii de la suprafaţă. Cf. LTR², DL, DP, DM.

3. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Partea de jos, masivă, a unui zid, a unei construcţii etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). V. b a z ă, p o a l ă. *Vestita cetate Brusa . . . este la picioarele Olimbului.* R. POPESCU, CM I, 232. *Li s-au mai venit din picioru dintre pîraie pînă la capătul poienelor din sus* (a. 1755). ŞTEFANELLI, D. C. 57. *Începutul cercetărei s-au făcut de unde se întîlnesc 2 picioare a munţilor Giurgiul şi Gorul* (a. 1792). URICARIUL, IV, 270/13. *Şi mergi tot picioru în deal pînă în margine* (a. 1813). ŞTEFANELLI, D. C. 356. *Uşor ca însuşi cerbul păşeşte vînătorul Pe coama cărărată* [a] *piciorului de munte.* ap. ODOBESCU, S. III, 87. *Ciracii dorm cu clinii de vinat la picioarele stîncilor.* CALAGIALE, O. VI, 279, cf. DDRF. *Vine repede pe al doilea picior de munte.* DELAVRANCEA, O. II, 262. *Se oprea la piciorul farului.* BART, E. 316. *Observai atunci că la picioarele acelor ziduri . . . poposea mulţime de norod.* GALACTION, O. 243. *Cerbii să-i vezi trecînd pe la piciorul muntelui.* SADOVEANU, O. V, 34. *La picioarele Hăşmaşului Mare . . . privirile pornite în susul apelor . . . sînt duse mereu mai departe.* BOGZA, C. O. 16. *Cumplitele adîncimi de la picioarele piscurilor nu se mai văd.* id. ib. 63. *Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai, Zbuciumat se plînge fluierul de fag.* LABIŞ, P. 298, cf. LTR². *Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Oacheş păcurar, Du-ţi al tău frunzar De la vînturi multe Pe picior de munte.* POP., ap. GCR II, 829. *Pe piciorul cel de plai, Lîngă poarta cea de rai.* MARIAN, Î. 478. *Şi pe Badiu mi-l legau, Mi-l legau, mi-l ferecau La duhoarea focului, La piciorul hornului, Unde-i păs voinicului.* PAMFILE, C. Ţ. 81, cf. CHEST. IV 86/173, 356, 566 b, A V 15. *Oile pornind, Pe-un picior de munte, Cu haţaşuri multe.* FOLC. MOLD. I, 82.

III. (Popular) Jumătate de claie de cereale păioase formată dintr-un număr variabil (după regiuni) de snopi dispuşi cruciş; (regional) petină, petiţă². *Aceşti tuspatru snopi fac un picior.* I. IONESCU, C. 133/14, cf. DDRF. [Secerătorii] *înălţau ici-colo, din snopi peste snopi, picioare, şi din picioare clăi.* ap. TDRG. *Treisprezece snopi alcătuiesc un picior.* I. CR. III, 292, cf. IV, 100, ALR SN I h 58, 59, A II 3, 8, 12, LEXIC REG. 37, 84.

IV. 1. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 30,48 cm, folosită şi astăzi în unele ţări. *Nălţimea de 150 de picioare iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Clopotniţa . . . are înălţimea sa 150 de coţi (adecă trei sute de picioare).* AMFILOHIE, G. 116/5. *Un înger de marmură albă ţiind o cruce naltă de 30 de picioare.* AR (1829), 144²/21. *Au cîte 20 de picioare lungime.* CR (1846), 24¹/4. *Apoi încungiură oraşul . . . şi îl ocoli cu un şanţ foarte adînc, de douăsprezece picioare de larg.* BĂLCESCU, M. V. 134. *E de vreo cinci picioare de naltă . . ., cu cea mai frumoasă talie ce poate s-o aibă o femeie.* CR (1848), 25³/61. *Umbriţi sub piscul măreţ al Olimpului ce se înalţă la 6 000 picioare în sus.* ODOBESCU, S. I, 227, cf. CONTEMPORANUL, III, 777, DDRF. *La asediul Cartaginei, lucra un berbece de 200 de picioare de lung.* XENOPOL, I. R. I, 84, cf. I. BRĂESCU, M. 6. *N-aş putea, în adevăr, spune cu cîte picioare eram deasupra norilor.* HOGAŞ, DR. I, 50. *Sfincşii înaripaţi a căror lungime este mai mare de şase picioare.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 795, cf. LTR², DM, DER. ◇ (Învechit, rar) *Picior cubic* = unitate de măsură a volumului, egală cu volumul unui cub cu latura de un picior. *Din moluştele de cretă, un milion abia compuind mărimea unui picior cubic.* ISIS (1856), 22/2.

2. Unitate ritmică a unui vers, alcătuită dintr-un număr fix de silabe lungi şi scurte sau accentuate şi neaccentuate. *Stihuri cu numere de picioare.* I. VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, cf. DRLU. *Versurile antice se măsura prin . . . picioare.* HELIADE, O. II, 144, cf. DDRF. *O lungă după o scurtă stînd un iamb îndeplinesc Şi viersul ce de şease ori în rithmurile sale Cu repedele picior venea în măsuri egale.* OLLĂNESCU, H. A. P. 35. *Combinarea de picioare: coriamb, dactili, troheu, este în bună parte elementul care dă acestei poezii de fericire o notă de duioşie.* IBRĂILEANU, S. L. 165. *Elegie ori odă cu multe picioare şi rime îmbrăţişate.* I. BOTEZ, B. I, 96, cf. DM, DER.

— Pl.: *picioare* şi (regional) *picere.* — Şi: (învechit) **pecér, picér** (BUL. COM. IST. V, 283) s. n.

— Lat. **petiolus.**

PICIORÁC subst. (Prin vestul Mold.) „Coama plecată a unui deal". H X 495, cf. 419.

— Pl.: ?

— **Picior** + suf. *-ac.*

PICIORÁG s. n. **1.** (Regional; de obicei la pl.) (Fiecare dintre cele două) picioroange **(I 1)**. Cf. BARCIANU, PAMFILE, J. I, 64, BUL. FIL. VII—VIII, 103, REV. CRIT. III, 164. *Gîndeşti că-i îm plîşoraş.* ALR II/I MN 44, 2 233/833, cf. ALR SN V h 1 307.

2. (Prin Mold. şi Transilv.) Tălpig (la războiul de ţesut). Cf. ŞEZ. VIII, 147, PAMFILE, I. C. 276.

3. (Transilv.) Ciolan (de porc afumat). Cf. ALR II 5 657/284, MAT. DIALECT. I, 26, 85, 214.

— Pl.: *piciorage* şi *piciorăgii* (ALR SN V h 1 307/141), (m.) *picioragi* (ŞEZ. VIII, 147). — Şi: **piciorăg** (ALR SN V h 1 307/27; pl. *piciorăgi*, ib.), **piştorág** (MAT. DIALECT. I, 214) s. n.

— **Picior** + suf. *-ag.* Cf. p i c i o r o n g.

PICIORÁNDE subst. pl. v. **piciorong.**

PICIORĂNG s. n. v. **piciorong.**

PICIORÁNGĂ s. f. v. **piciorong.**

PICIORÁNŢĂ s. f. (Neobişnuit) Piciorong **(I 1)**. Cf. TDRG.

— Pl.: *picioranţe.*

— Cf. p i c i o r, p i c i o r o n g.

PICIORÁŞ s. n. (Prin Transilv. şi Maram.) Picioruş **(I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Să-m vedzi urma pîn ogradă D'e-a mieu pkicioraş călcată.* T. PAPAHAGI, M. 66.

— Pl.: *picioraşe.*

— **Picior** + suf. *-aş.*

PICIÓRĂ s. f. (Regional) **1.** Ripă mare (Poienari-Cîmpulung). Cf. H IX 387.

2. Culme (Rudina-Tîrgu Jiu). Cf. H IX 93.

— Pl.: ?

— Cf. p i c i o r.

PICIORĂG s. n. v. **piciorag.**

PICIÓRCĂ s. f. v. **picioică.**

PICIORÉL s. n. (Învechit şi regional) Picioruş **(I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ciuturel, Buturel, Şede într-un piciorel* [Varza]. GOROVEI, C. 126, cf. PASCU, C. 73.
— Pl.: *picioreie.*
— **Picior** + suf. *-el.*

PICIORÍŞ adv. (Regional; de obicei în construcţii cu verbe ca „a se culca", „a sta" etc.) Unul la picioarele celuilalt (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. *Copiii se culcă picioriş.* ib.
— **Picior** + suf. *-iş.*

PICIOROÁGĂ s. f. v. **picioreng.**

PICIOROÁMBE subst. pl. v. **picioreng.**

PICIOROÁNGĂ s. f. v. **picioreng.**

PICIORÓG s. n. v. **picioreng.**

PICIORÓI s. n. Augmentativ al lui picior **(I 1)**; picior mare, diform. Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *picioroaie.*
— **Picior** + suf. *-oi.*

PICIORÓNG s. n. **I.** (De obicei la pl.) **1.** (Fiecare dintre cele două) prăjini prevăzute cu un fel de treaptă pe care se pun picioarele, şi cu care cineva se poate deplasa fără să atingă pămîntul; cataligă, papainog[1] **(1)**, (regional) piciorag **(1)**, piciorug, (neobişnuit) picioranţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, DDRF, ALEXI, W., REV. CRIT. III, 164, PASCU, S. 213, PAMFILE, J. I, 64, DR. IV, 812, ŞĂINEANU, D. U. *Haralambie îşi ascunse într-un canal picioroangele lui.* SAHIA, N. 110, cf. 26, BUL. FIL. VII—VIII, 103, 108. *Suceveanul s-a tupilat pe picioroangele lui.* SADOVEANU, O. XVIII, 633. *Îşi făcu apariţia învăţătorul Gică B . . . , în picioroange, cu barbă de cîlţi.* ULIERU, C. 38. *Cele două placarde de carton care acopereau spatele şi pieptul omului pe picioroange se înmuiaseră.* BARBU, P. 170, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Mai îmblă în picioroage şi cu lopeţi de lemn uşoare.* ŞEZ. XIII, 91, cf. ALR SN V h 1 307.

2. (Învechit; la sg.; în formele *piciorangă, picioroangă*) Cîrjă. *Dumnezeu să le ferească De bătaia cea orbească Şi picioranga şchiopească.* PANN, P. V. III, 25/20, cf. ZANNE, P. VI, 674.

3. (Regional; la pl.; în forma *piciorande*) Patine[2] **(1)** primitive din lemn, întărite pe talpă cu şină de fier (Braşov). Cf. PITIŞ, ŞCH. 726.

4. (Regional) Fiecare dintre tălpile cu ajutorul cărora se ridică şi se coboară iţele la războiul de ţesut. Cf. PAMFILE, I. C. 276, ŞEZ. VIII, 147, TDRG.

5. (Regional) Parte a piesei pe care stă fusul de fier cu care se deapănă ţevile sau mosoarele pentru ţesut (Ciobanu-Hîrşova). Cf. H II 255.

II. (De obicei la pl.) **1.** (Depreciativ, familiar sau glumeţ) Picior **(I 1, II 1)** lung. *Pinţele cu labe, scurticele la pept, iar la spate cu picioroange.* ODOBESCU, S. III, 185. *Cămile, nişte namile cît toate zilele, cu două cocoşi şi cu una, cu gîtul adus în jos, cu capul mic, pe nişte picioroange . . . , că eu m-am tras înapoi cînd le-am văzut.* DELAVRANCEA, O. II, 316, cf. TDRG. *Se consumau, pe scaune cu picioroange, whisky şi absinth.* ARGHEZI, B. 144.

2. (Regional) Ciolan de porc (afumat). *Nu ne duce, Doamne, Unde este foame, Ci-n calea cu picioroage, Ca şi pe noi să ne roage.* TEODORESCU, P. P. 263, cf. MARIAN, SA. 290, com. din URCA-CÎMPIA TURZII. ◆ (Prin vestul Transilv.) Piftie **(1)**. Cf. ALR I 745/59, 61.

III. (Ornit.) **1.** (La pl.) Nume generic pentru păsările (acvatice) cu picioare înalte, cuprinse în ordine diferite; (şi la sg.) pasăre cu picioare înalte. Cf. SIMIONESCU, F. R. 81, DL, DM, DN[2], DER.

2. (Prin Mold.) Baiză *(Ciconia alba)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 128.

3. (Şi în sintagma *sitar cu picioroange*, BĂCESCU, PĂS. 156) Pasăre de apă cu corpul de culoare albă, cu spatele şi aripile negre cu reflexe violete-verzui, cu picioarele foarte lungi, roşii şi lipsite de degetul posterior, cu ciocul lung şi subţiat spre vîrf; (regional) catalige, picioare-lungi *(Himantopus himantopus)*. Cf. LINŢIA, P. III, 308, BĂCESCU, PĂS. 128, DER.
— Pl.: *picioroange.* — Şi: (regional) **picioroágă** (ALR SN V h 1 703/102) s. f., **picioroámbe** (DR. V, 4) subst. pl., **picioroángă** (ZANNE, P. VI, 674) s. f., **picioróg** s. n., **piciorânde** (PITIŞ, ŞCH. 726) subst. pl., **piciorâng** (LM, REV. CRIT. III, 164, ALR SN V h 1 307) s. n., **piciorângă** s. f.
— De la **picior.** Cf. p i c i o r a g.

PICIORONGÁ vb. I. Refl. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre puii animalelor sau despre copii) A se ridica de jos, a se putea ţine pe picioare, a începe să meargă; (regional) a se împicioroga. Cf. UDRESCU, GL. *S-a piciorongat viţelul, se scoală singur.* id. ib.

2. (Despre oameni) A-şi reveni, a se întrema după o boală; (regional) a se împicioroga. Cf. UDRESCU, GL. *S-a piciorongat unchiaşul, şi-a venit în fire; credeau că dă ortul.* id. ib.
— Prez. ind.: *piciorónghez.*
— V. **picioreng.**

PICIORONGÁT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre puii animalelor sau despre copii) Care s-a ridicat de jos, care se poate ţine pe picioare, care începe să meargă; (regional) împiciorogat. Cf. p i c i o r o n g a **(1)**. Cf. UDRESCU, GL.

2. (Despre oameni) Care şi-a revenit, care s-a întremat după o boală. Cf. p i c i o r o n g a **(2)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *piciorongaţi, -te.*
— V. **picioronga.**

PICIORÚC s. n. (Prin Maram.) Picioruş **(I 1)**. Cf. LEXIC REG. 12.
— Pl.: *picioruce.*
— **Picior** + suf. *-uc.*

PICIORÚG s. n. (Regional) (Fiecare dintre cele două) picioroange **(I 1)** (Ţepu-Tecuci). Cf. GOROVEI, CR. 270. *Să nu umbli cu vreun piciorug, prefăcîndu-te şchiop.* id. ib., cf. 452.
— Pl.: *picioruge.*
— **Picior** + suf. *-ug.*

PICIORÚŞ s. n. **I.** Diminutiv al lui p i c i o r.
1. Cf. p i c i o r **(I 1)**. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Fusta ei de atlaz . . . de sub care se zărea un picioruş gras şi mic.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Ics pe bătătură . . . copiii cu plete aurite, Cu grase picioruşe, cu ochii scînteind.* BOLLIAC, O. 68. *Picioruşele cele mai mici din lume în botine bărbăteşti.* EMINESCU, N. 83. *Se preumbla pe jos în costum scurt, care lăsa să se vadă nişte picioruşe mici şi sprintene.* GANE, N. I, 104. *Picioruşul ca de zînă . . . nu putea să fie decît de fată.* ISPIRESCU, L. 20. *Li se făcea frică ca . . . picioruşele în conduri de argint să nu-i scapete în crăpăturile pămîntului.* DELAVRANCEA, V. V. 11, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ne-am pomenit cu citeşitrei lip! lip! cu picioruşele goale pe scînduri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 22. *Mişca picioruşele fragede şi ocolea, de pe margini, frunzişoara care-l adăpostise.* GÎRLEANU, N. 197. *Dar de-acuş, Zise el cu glas sfîrşit, Ridicînd un picioruş, Dar de-acuş, S-a isprăvit.* TOPÎRCEANU, B. 55. *Ce ochi şi ce picioruş fin.* C. PETRESCU, C. V. 174. *Îşi vîri în condur picioruşul.* SADOVEANU, O. XII, 89, cf. XI, 278. *Cîteva păsărici . . . ţopăiau cu picioruşele lor subţiri ca firul ierbii.*

PREDA, M. 185. *Piciorușul und' călca, Urma nu se cunoștea.* TEODORESCU, P. P. 507. *Sărac piciorușul meu, De te-ai vedea-n satul meu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 200. *M-am apucat să rod piciorușul acela.* SBIERA, P. 107. *Dragă mi-e bădița naltă, Că-ntr-un picioruș ea saltă.* BIBICESCU, P. P. 364. *Să nu te poți însura, pînă vei lua muiere cu piciorușu de găină.* CĂTANĂ, P. B. III, 108. *Piciorușul albișor Și pantoful gălbior.* MAT. FOLK. 92. *Doarme pînă-n prînza mare Cu picioruțele goale.* CIAUȘANU, V. 34. *Găinușă, Săinușă, Trece marea-n picioruțe* (Rața). ȘEZ. VII, 122. *Găinușă, gălbiușă, Trece marea-n picioruțe* (Albina). GOROVEI, C. 8. ◇ Expr. (Regional) **Picioruș de . . .** = picior de . . ., v. picior **(I 1)**. *Merse . . . fără să zărească picioruș de ființă viețuitoare.* MARIAN, O. I, 342. *Nu zări picioruș de om.* POPESCU, B. II, 102.

2. Cf. picior **(II 1)**. *În casă se mai află un sărcîner pentru oale, strachine . . ., picioruțe.* LIUBA-IANA, M. 99. *Vinul . . . îl turnă domnul Cantaraga în păhărușele de cristal cu picioruș fin.* SADOVEANU, O. X, 578. *Ulcioruș, Bulcioruș, Șede-ntr-un vîrf de picioruș* (Varza). ȘEZ. IV, 104, cf. PASCU, C. 42, GOROVEI, C. 125.

II. (De obicei la pl.) Punct de lucrătură la împletitura cu crețeta; (popular) picioruț **(2)**. Cf. DL, DM.
— Pl.: *picioruțe.*
— **Picior** + suf. *-uș.*

PICIORÚȚ s. n. (Popular) **1.** Picioruș **(I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF. *În fiecare dimineață își spală obrazul și mîinile . . . și mai ales picioruțele.* SADOVEANU, O. IX, 53. *Copilul se ținu pe picioruțe ș-o privi rîzînd.* id. O. XI, 135. *Rodeam la un picioruț de rață.* SBIERA, P. 8. *Dragile mamii picioruțe, Cum n-or mai face urmuțe.* MARIAN, Î. 321. *Și-ți încălzește Mînuțele Și picioruțele.* id. INS. 54. *Am un mosneguț Cu un picioruț* [Varza]. GOROVEI, C. 126, cf. 398, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (De obicei la pl.) Picioruș **(II)**. Cf. PAMFILE, C. 49.
— Pl.: *picioruțe.*
— **Picior** + suf. *-uț.*

PICIÓUCĂ s. f. v. **picioică.**

PÍCIRE s. f. v. **pichere.**

PICITÓC subst. (Prin Transilv). Dovleac *(Cucurbita melopepo)*. Cf. VICIU, GL.
— Pl.: ?
— Din magh. **bécsitök.**

PICIULÍNGĂ subst. (Neobișnuit) Pușți, pici[2]. Cf. DDRF.
— Pl.: ?
— De la **pici[2].**

PICLÁJ s. n. Operație de tratare a pieilor sămăluite cu soluții de acizi (și clorură de sodiu), în vederea tăbăcirii lor; (rar) piclare. Cf. CV 1951, nr. 5, 23, LTR[2], DM, DN[2].
— Pl.: *piclaje.*
— Din fr. **picklage.**

PICLÁRE s. f. (Rar) Piclaj. Cf. DP, LTR[2], DER.
— Pl.: *piclări.*
— Cf. piclaj.

PÍCLĂ s. f. (sg.) (Maram., Mold. și Bucov.) Sită la moară. *A măcina la piclă.* Com. din ZAHARESTI-SUCEAVA. ◇ Loc. adj. **De piclu** = (despre făină) care este cernută prin sita morii; care este de cea mai bună calitate. *Apoi, o fo bgine că n-o fo foame ș-o fo fărină d'e aceea d'e grîu, d'e pk'iclu.* T. PAPAHAGI, M. 170. ◆ P. ext. Făină (de grîu) de calitate superioară; (regional) mudmel, făină nulașă. V. pielm. Cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D., com. MARIAN. *O moară de făcea numai piclă.* VASILIU, P. L. 37. *Beau palincă și mănîncă plăcinte de piclă cu brîndză.* ARH. FOLK. I, 207, cf. A V 16, 18, 26, 34, com. din PIATRA-NEAMȚ.
— Și: **píclu** subst.
— Din magh. **pitle.**

PICLĂZĂU s. n. v. **tiglăzău.**

PICLĂZÍ vb. IV v. **tiglăzi.**

PICLĂZÍT s. n. v. **tiglăzit.**

PICLĂZUÍ vb. IV v. **tiglăzui.**

PÍCLER subst. (Prin Bucov.) Pluș. LEXIC REG. 117.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PICLERÍT, -Ă adj. (Prin Bucov.) Plușat. LEXIC REG. 117.
— Pl.: *picleriți, -te.*
— De la **picler.**

PÍCLU subst. v. **piclă.**

PICLUÍ vb. IV. Intranz. (Mold. și Bucov.) A cerne (foarte fin), spre a obține o făină de calitate superioară. Cf. CIHAC, II, 259, PHILIPPIDE, P. 155. *O bocănitură asemenea celei ce produce moara cînd picluiește.* PAMFILE, J. III, 20, cf. II, 90. *La moară la Ilișești, Cum pui mîna, picluiești.* MARIAN, INS. 24.
— Prez. ind.: *picluiesc.* — Și: **pitlui** vb. IV. CIHAC, II, 259, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
— **Piclă** + suf. *-ui.* Cf. pol. pitlować.

PICLUÍRE s. f. (Mold. și Bucov.) Acțiunea de a picluI. Cf. PHILIPPIDE, P. 155.
— Pl.: *picluiri.*
— V. **picluI.**

PICLUÍTĂ adj. (Mold., Bucov. și Transilv.; despre făină) Care a fost cernută fin; care este de cea mai bună calitate. *S-au importat 5 kile făină de grîu picluită.* I. IONESCU, D. 508, cf. id. M. 725. *Făină pitluită.* CIHAC, II, 259. *Pune jumătate ocă de făină picluită, bună pe o masă de aluaturi.* ap. TDRG. *Din Rusia . . . venea făină picluită.* N. A. BOGDAN, C. M. 134, cf. DM. *Au deșertat sacii de cenușă și . . . i-au umplut unul cu făină de grîu pitluită, altul cu făină de secară pitluită.* SBIERA, P. 17. *Adusăm la fecioară Fărină picluită, Cea mai bună de pită.* ARH. FOLK. VII, 96.
— Pl.: *picluite.* — Și: **pitluită** adj.
— V. **picluI.**

PICMIÉZ s. n. v. **pecmez.**

PICNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Boală, infirmitate; junghi, înțepătură. Cf. picni **(3)**. Cf. UDRESCU, GL. *Are o picneală la piept de cînd a fost în război.* id. ib.

2. Toceală, rosătură, ruptură, gaură (la un obiect de îmbrăcăminte, la un material textil etc.). Cf. picni **(5)**. Cf. UDRESCU, GL. *Pantoful sting are o picneală la gleng.* id. ib. *Haina are citeva picneli pe la coate.* id. ib.
— Pl.: *picneli.* — Și: **pigneálă** s. f. UDRESCU, GL.
— **Picni** + suf. *-eală.*

PICNÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit) A ochi, a ținti, a viza. *Toți boiarii-și picnea locurile de lăcuit unde vedea besearecI frumoase.* MOXA, 403/40, cf. CUV. D. BĂTR. I, 441, TDRG.

2. Tranz. (Popular; complementul indică ființe) A lovi, a nimeri, a atinge (țintind). Cf. POLIZU, LM. *Hoțul . . . îl pignește și-l ridică dintre vii, făcîndu-i la cap dreptatea măciucii și a iataganului.* JIPESCU, O. 96, cf. BARCIANU. *În aceeași clipă, să simți picnit cu ceva de sus și strînse din ochi, ducînd mînile la cap.*

SĂM. III, 662. *Înhăță toporul și, venind cu urgie, picni vaca drept între corne.* ib. IV, 767, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Te-a picnit la moalele capului.* PREDA, M. 206, cf. DM. *De la baltă, pîn'la munte, Să picnim ciocoiu-n frunte.* TEODORESCU, P. P. 296. ◇ (Construit cu dativul etic) *Puse o săgeată, . . . îi dete drumul și mi-l picni așa de bine, încît acolo rămase.* ISPIRESCU, U. 74. ◇ Fig. *Aici l-a picnit Bucura: vorba asta nu mai putea s-o audă Zamfir.* SLAVICI, V. P. 128. *L-am picnit tocmai unde-l doare.* DDRF. *Mă mai văzui picnit și cu amenda aia.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Învechit) **A picni** (pe cineva) **la coada ișlicului** = a supăra (pe cineva) cu vorba, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare (din punct de vedere moral); a jigni. *Mă picnește, vorba de pe vremuri, la coada ișlicului.* CARAGIALE, O. II, 186. (Cu schimbarea construcției) *Bravo, domnule! Îl picnișI la doxa patri.* GORJAN, H. IV, 228/25.

3. Tranz. Fig. (Despre boli, moarte, dureri etc.) A veni (și a atinge, a doborî) pe neașteptate. *Privi lung în urma lui cum se duce legănat și împleticindu-se ca un om beat sau picnit de friguri.* STĂNOIU, C. I. 173. *Ai trecut de o anumită vîrstă, încep bețeșugurile, ieri l-a picnit pe Simion.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. *Îl picni cu violență durerea de cap.* PREDA, R. 372. *Prin martie, Franzeluță s-a îmbolnăvit. Îl picnise netraiul.* BARBU, P. 101, cf. CIAUȘANU, GL., ARH. OLT. XXI, 272, TOMESCU, GL., CV 1951, nr. 6, 30. *M-a picnit un dor de măsele.* UDRESCU, GL.

4. Intranz. (Regional; despre dinți) A apărea, a ieși. *Cînd picnesc dinții, se strivesc nouă viermuși și se beau cu vin.* N. LEON, MED. 110.

5. Tranz. și refl. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) toci, a (se) roade; a (se) rupe, a (se) găuri. Cf. UDRESCU, GL. *Haine nou-noute, mi le-au picnit molițile.* id. ib.

— Prez. ind.: *picnesc.* — Și: (regional) **pigni** vb. IV.
— Formație onomatopeică.

PICNÍC s. n. Masă (și petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuția fiecărui participant. *Acolo sînt baluri, clupuri, e teatru, e picnic.* PANN, Ș. I, 24/3, cf. STAMATI, D., POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2.
— Pl.: *picnicuri.*
— Din fr. **pique-nique.**

PICNÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a picni. Cf. picni **(2)**. Cf. POLIZU, DDRF.
— Pl.: *picniri.*
— V. **picni.**

PICNÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre haine, materiale textile etc.) Tocit, ros; rupt, găurit. Cf. picni **(5)**. *Am găsit cojocul picnit în mai multe locuri.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *picniți, -te.* — Și: **pignit, -ă** adj. UDRESCU, GL.
— V. **picni.**

PICNITÚRĂ s. f. **1.** (Popular) Lovitură, izbitură. Cf. picni **(2)**. Cf. POLIZU, LM. ✦ (Prin Munt.) Junghi, înțepătură (ca simptom sau ca manifestare a unei boli). *Tu, picnitură, Cu săgetătură, Cu ceas rău.* GEORGESCU-TISTU, B. 22. *Am simțit niște picnituri prin șale.* UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Toceală, rosătură; ruptură, gaură (la un obiect de îmbrăcăminte, la un material textil etc.). Cf. picni **(5)**. Cf. UDRESCU, GL. *Cojocul are cîteva picnituri de molie.* id. ib.
— Pl.: *picnituri.*
— **Picni** + suf. *-tură.*

PICNOMÉTRU s. n. Instrument pentru măsurarea densității corpurilor lichide sau solide. *Picnometru pentru solide . . . este un vas de sticlă astupat cu un dop de asemenea de sticlă, terminat într-un tub capilar.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 153, cf. 154. *Picnometrele . . . sînt făcute din sticlă.* CIȘMAN, FIZ. I, 267, cf. LTR^2, DP, DM, DN, DER.
— Pl.: *picnometre.*
— Din fr. **pycnomètre.**

PICNOSTÍL s. n. Colonadă în care distanța între coloane este egală cu trei module; p. ext. templu sau edificiu care are coloanele astfel așezate. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., LTR^2, DN^2.
— Pl.: *picnostiluri.*
— Din fr. **pycnostyle.**

PÍCOL s. m. v. **picolo.**

PÍCOLO s. m. Persoană care servește într-un restaurant ca ajutor al chelnerului. *Picolul mută scaunul . . . la capătul mesei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 121. *Picolul vă ține umbrela să nu vă plouă.* id. ib. III, 106. *Un picolo îi prezintă lista.* C. PETRESCU, C. V. 61, cf. 306. *Se întoarce să-l așeze, dar i-a luat un picolo înainte.* id. Î. II, 191, cf. CADE. *Fusesem foarte bine primiți . . ., cu alai de chelneri și picoli.* BRĂESCU, O. A. II, 124, cf. I, 366. *Voi deveni picolo pe un transatlantic.* TEODOREANU, M. U. 81, cf. IORDAN, L. R. A. 93. *Au confundat pe violul nostru savant . . . cu un posibil picolo.* ARGHEZI, B. 75. *Angajă și doi picoli și-i îmbrăcă în halate albe.* STANCU, R. A. II, 123, cf. 125, V, 107. *Apăru . . . chelnerul în frac, urmat de doi picoli.* VORNIC, P. 129, cf. DM, DN^2. *Cîțiva picoli și doi chelneri asistau la ciudata ceremonie.* S martie 1960, 35.
— Pl.: *picoli.* — Și: **picol** s. m.
— Din it. **piccolo.**

PÍCOLICĂ s. f. (Neobișnuit) Picoliță. Cf. IORDAN, L.R.A. 186.
— Pl.: ?
— **Picol** + suf. *-ică.*

PICOLÍNĂ s. f. v. **piculină.**

PÍCOLIȚĂ s. f. Femeie care servește într-un restaurant ca ajutoare a chelnerului; (neobișnuit) picolică. *Are trei chelneri și o picoliță.* ap. IORDAN, L. R. A. 186. *Gustau, cu gesturi ostenite, din coniacul adus de către picolițele de serviciu.* BARBU, Ș. N. II, 148. *Nu ți se pare anormal să faci semne picoliței sau să-i povestești frizerului intimități?* CONTEMP. 1969, nr. 1 178, 1/6.
— Pl.: *picolițe.*
— **Picol** + suf. *-iță.*

PICÓMER s. n. v. **pichamăr.**

PICÓN s. n. Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară de oțel cu vîrful ascuțit sau lat și care servește la ruperea sau la dislocarea rocilor de minereu; (rar) pic^2 **(2)**. Cf. LTR^2, DL, DP, DM, DN^2, DER. ✦ P. ext. Ciocan de abataj. *Piconul este unealta principală de muncă a minerului.* CV 1 949, nr. 5, 29, cf. DN^2.
— Pl.: *picoane.*
— Din it. **piccone.**

PÍCOȘĂ s. f. v. **pipotă.**

PICOTÁ vb. I v. **picoti.**

PICOTÁRE s. f. v. **picotire.**

PÍCOTĂ s. f. v. **pipotă.**

PICOTEÁLĂ s. f. Faptul de a picoti **(1)**; starea celui care picotește; piroteală **(1)**, moțăială **(1)**, moțăit^1, somnolență, (rar) moțăire, pirotire, (regional) picuială, pioceală **(II 3)**, pîrcoteală, pîrcotit. Cf. POLIZU, DDRF. *Omului . . . îi vine întîi o picoleală și apoi o nesăbuită poftă de a dormi.* PAMFILE, CER. 100, cf. id. DUȘM. 192. *Leneșii . . ., deșteptați din picoteala lor*

obișnuită. CIAUȘANU, R. SCUT. 25. *După ce mănînci, îți vine așa o greutate, o amețeală, o picoteală.* BRĂESCU, O. A. II, 37, cf. SCRIBAN, D. *Andrei s-a trezit din picoteală.* DAVIDOGLU, M. 85, cf. DM, H IX 91, 93.

— Pl.: *picoteli.*

— **Picoti** + suf. *-eală.*

PICOTÍ vb. IV. Intranz. **1.** A aţipi şezînd sau stînd în picioare, a dormi uşor şi intermitent; a moţăi[1] **(2)**, a dormita, a piroti **(1)**, (regional) a mătăli, a ochi[2] **(I 6)**, (neobişnuit) a moşăi. *Picotind cu capul plecat pe masă, mă gîndesc.* CARAGIALE, O. II, 29. *Să picoteze cu nasul în spuza din vatră.* DELAVRANCEA, S. 171. *Găinile picoteau sau se piguleau.* MACEDONSKI, O. III, 56, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Unchiașul, sub încropul razelor de soare, picotea.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 43. *În mijlocul drumului, picotește cîinele învățătorului.* REBREANU, I. 10. *Doborîtă de nesomnul nopților de veghe, picotind lîngă sîmburele de lumină al candelei.* ARDELEANU, D. 46. *Un cocoș moleșit de căldură picotea.* id. U. D. 126. *Aci puteau să mai picotească, să mai îmbuce cîte ceva.* CIAUȘANU, R. SCUT. 33. *În mine era cineva care picota de somn.* GALACTION, O. A. I, 215. *Am găsit-o singură, picotind de somn.* I. BOTEZ, ȘC. 89. *Bătrînul, care picota pe scaun, a tresărit.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 329, cf. I, 85. *Băiatul picota pe mal.* VISSARION, FL. 100. *Tolănit în iarbă, picotă de somn pîndarul.* STANCU, D. 319. *Picotase toată ziua în casă.* id. R. A. II, 170. *Prindeai să picotezi ca o găină mică.* PAS, Z. I, 39. *O găsi pe Gherghina picotind.* PREDA, D. 223. *Oamenii picotesc cu genunchii strînși sub bărbie.* V. ROM. iunie 1958, 20. *Cabinele portalurilor... în care picoteau bărbați bătrîni.* BARBU, P. 30. *Balurile orașului... cu mame picotind rînduite în scaune.* S februarie 1961, 20. *Verde foaie de săcară, Pe drum ei nu picotară.* ȘEZ. IV, 133, cf. VI, 1, 41, VICIU, GL.

2. (Prin Ban. și vestul Transilv.) A picura **(I 1)**. Cf. ALR I 429/68, 87, 308.

3. (Regional) A picura **(I 3)** (Copăceni-Turda). Cf. VICIU, S. GL. *Streșinile pchicotesc, După tine mă topesc.* id. ib.

— Prez. ind.: *picotesc.* — Și: (regional) **picotá** (prez. ind. *picotez* și *picot*) vb. I, **picuți** (ALR I 429/96; prez. ind. și *picute*, ib.) vb. IV.

— **Pica**[1] + suf. *-oti.*

PICOTÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a picoti. Cf. POLIZU, DDRF.

— Și: (regional) **picotăre** s. f. POLIZU, DDRF.

— V. **picoti.**

PICPALÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PICRÁT s. m. (Chim.) Nume dat unor compuși obținuți pe baza acidului picric, întrebuințați la fabricarea explozivelor. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DER.

— Pl.: *picrați.*

— Din fr. **picrate.**

PÍCRIC adj. (În sintagma) *Acid picric* = acid corosiv și toxic, în formă de cristale galbene, fără miros și cu gust amar, folosit ca exploziv sau la prepararea explozivelor, a unor substanțe colorante, la tratarea rănilor ușoare provocate de arsuri etc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Inconvenientul acidului picric este că mînile persoanei care face pansamentul se îngălbenesc.* BIANU, D. S., cf. NOM. MIN. I, 208, CADE, VOICULESCU, L. 22. *Acidul picric este de asemeni o substanță... explozivă.* MACAROVICI, CH. 569, cf. 500, DM, DN[2], DER.

— Din fr. **picrique.**

PICRÍT subst. Rocă magmatică de origine vulcanică, de culoare verde-închis sau neagră. Cf. CANTUNIARI, L. M. 162, LTR[2].

— Din fr. **picrite**, germ. **Pikrit.**

PICROMEGDÁLĂ s. f. v. **picromigdală.**

PICROMIGDÁLĂ s. f. **1.** Prăjitură uscată, preparată din albuș de ou, zahăr, migdale (ori alune sau nuci). Cf. DDRF. *Culai scoate din buzunar două pricomigdale.* DELAVRANCEA, O. II, 301, cf. CADE. *Un galantar... cu pricomigdale, acadele, rahat, floricele muiate în sirop.* CAMIL PETRESCU, O. II, 68, cf. DM, DN[2].

2. (Rar) Migdală amară. Cf. DM, DN[2].

— Pl.: *picromigdale.* — Și: **pricomigdálă**, (neobișnuit) **picromegdálă** (SCRIBAN, D.) s. f.

— Din ngr. **πικραμύγδαλον.**

PICROTOXÍN subst. v. **picrotoxină.**

PICROTOXÍNĂ s. f. Substanță medicamentoasă întrebuințată în tratamentul intoxicațiilor cu barbiturice, al epilepsiei etc. Cf. BIANU, D. S., LTR[2].

— Și: (ieșit din uz) **picrotoxín** subst. NICA, L. VAM. 192.

— Din fr. **picrotoxine.**

PICS s. n. v. **piesă.**

PÍCSĂ s. f. **1.** (Regional) Cutie. Cf. ALEXI, W., JAHRESBER. X, 201.

2. P. anal. Numele mai multor obiecte sau părți de obiecte care seamănă, ca formă sau ca funcție, cu o picsă **(1)**:

a) (Prin Transilv. și Ban.) Pușculiță. Cf. GHEȚIE, R. M. *La bobotează..., „punem un leu în picsă la copii".* ARH. FOLK. III, 42, cf. 153.

b) (Prin Ban., Transilv. și Bucov.) Tabacheră. Cf. GHEȚIE, R. M., JAHRESBER. X, 201, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din VICOVU DE JOS-RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 117.

c) (Regional) Vas în care se ține unsoarea pentru car (Bănița-Petroșeni). Cf. A III 18.

d) (Prin Ban.; în forma *pics*) Corn în care se păstrează praful de pușcă. Cf. ALR II 4 995/2, 27.

e) (Prin Transilv.) Stup. Cf. GHEȚIE, R. M.

f) (Prin Transilv.) Piesă de tablă care leagă între ele foalele de suflat fumul asupra stupilor de albine. *Niște folcuți... cu o picsă de pleh de fier împreunați... pentru îmblînzirea albinelor.* TOMICI, C. A. 62/22.

g) (Prin Ban. și sud-vestul Transilv.) Bucșă (la roata carului). Cf. ALR SN II h 342/29, A III 2.

— Scris și: *pixă.* ALEXI, W., JAHRESBER. X, 201. — Pl.: *picse* și *picsuri* (ALR SN II h 342/29). — Și: (regional) **pics** (ALR II 4 995/2, 27; pl. *picsuri*, ib.) s. n., **piesla** (com. din STRAJA-RĂDĂUȚI), **piesle** (ib.), **pîslă** (ib.), **biesă** (A III 2) s. f.

— Din germ. **Büchse.**

PÍCSLĂ s. f. v. **piesă.**

PÍCSLE s. f. v. **piesă.**

PICTÁ vb. I. Tranz. **I. 1.** (Complementul indică imaginile, modelele folosite) A reproduce, a reprezenta pe pînză, pe hîrtie, pe sticlă etc. cu ajutorul pensulei și al culorilor; a zugrăvi, (învechit) a pictura **(1)**, (regional) a pîngăli **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Paturi cu tăblii, pe care erau pictate scene cîmpenești.* CĂLINESCU, S. 140. *Un artist mai curînd se spînzură decît să picteze... gări și porturi după fotografii.* CAMIL PETRESCU, N. 106. *Trebuie să încep să lucrez, nu mai pot sta așa, să pictez flori.* V. ROM. iulie 1955, 53, cf. DM, DN[2].

2. Absol. A face o pictură **(1)**, a se îndeletnici cu pictura **(2)**. *Duduia veșnic citește, Știe clavirul, pictează.* BACOVIA, O. 96. *Tata și pictează.* CĂLINESCU, E. O. I, 56. *Tu să vindeci oameni și eu să pictez.* T septembrie 1962, 17.

3. (Complementul indică obiectele, materialul pe care se execută pictura) A acoperi, a împodobi cu picturi **(1)**; (învechit) a pictura **(2)**. *Amîndoi au pictat, pe cheltuiala lor, bisericile... din Turdeşiu şi Balin.* MOROIANU, s. 27. ✦ Refl. (Familiar, de obicei depreciativ; despre femei) A se farda (exagerat); a se sulimeni, (regional) a se boi.

4. (Complementul indică opera de artă executată) A crea, a realiza cu mijloacele specifice picturii **(2)**, (regional) a pîngăli **(2)**. *Îi povesti împrejurările în care le-a pictat pe fiecare şi de unde-i venea ideea.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *În definitiv nu văd de ce nu ai putea picta aceste tablouri.* CAMIL PETRESCU, N. 106. *Pictează, cu real talent, icoane pe sticlă.* STANCU, R. A. V, 320.

II. P. anal. (Complementul indică fiinţe, situaţii, întîmplări, stări sufleteşti) A caracteriza (sugestiv) prin cuvinte (într-o operă beletristică), a descrie, a zugrăvi; p. ext. a analiza. *În pagini ca acestea ... pictează şi istoriseşte realităţi sufleteşti.* IBRĂILEANU, S. L. 13. *Turgheniev ..., pictînd pe eroinele sale cît mai seducătoare prin figură, temperament, conduită, ţine ascunse gîndurile lor, luptele lor sufleteşti.* id. ib. 23, cf. SCRIBAN, D. *Cu mult simţ al adevărului istoric, autorul pictează figura bătrînului muncitor.* CONTEMP. 1951, nr. 222, 2/1, cf. DM. ✦ (Rar; complementul indică oameni) A prezenta într-o lumină defavorabilă, defăimătoare. *Iute-i arde o anonimă sau te pictează cum îi trăsneşte lui prin minte.* în SCL 1969, 331.

— Prez. ind.: *pictez.*

— De la **pictor şi pictură.**

PICTÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a picta şi rezultatul ei; zugrăvire. Cf. DN².

— Pl.: *pictări.*

— V. **picta.**

PICTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre fiinţe, obiecte, peisaje) Reprodus, reprezentat într-o pictură **(1)**; (învechit) zugrăvit, (regional) boit, pîngălit. Cf. picta **(I 1)**. Cf. ALEXI, W. *Matroane pictate futurist.* BRĂESCU, O. A. I, 338. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Vedeam cum pentr-un semn pictat pe zid Se-njură oamenii şi se omoară.* LABIŞ, P. 137.

2. (Despre obiecte, materiale etc.) Pe care s-a executat o pictură **(1)**. Cf. picta **(I 3)**. *Sul de pînze pictate.* VLASIU, D. 15. *Biserică pictată.* ✦ (Familiar, de obicei depreciativ; despre femei) Care s-a fardat (exagerat); sulimenită, (regional) boită.

3. (Despre opere de artă) Realizat cu mijloacele specifice picturii **(2)**. Cf. picta **(I 4)**. *Icuană pictată.* ALR II/I MN 142, 3 912/876, cf. ALRM II/I h 385.

— Pl.: *pictaţi, -te.*

— V. **picta.**

PICTOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine pictografiei, care se referă la pictografie; spec. (despre scriere, semne etc.) care redă obiectele şi ideile prin desene simbolice, sugestive. V. ideografic. *Scrierea hieroglifică chineză actuală este departe de a fi pictografică.* L. ROM. 1953, nr. 4, 20. *S-au găsit cîteva documente în scriere pictografică primitivă.* SCL 1957, 90. *Semne pictografice s-au folosit ulterior alături de alte feluri de scriere.* GRAUR, I. L. 76, cf. DN².

— Pl.: *pictografici, -ce.*

— Din fr. **pictographique.**

PICTOGRAFÍE s. f. Sistem primitiv de scriere în care obiectele şi ideile sînt redate prin desene simbolice, sugestive. V. ideografie. *Primul tip istoric de scriere a fost pictografia.* CONTEMP. 1953, nr. 366, 5/2. *Pictografia reprezintă prima fază a scrierii la toate popoarele.* GRAUR, I. L. 76, cf. DM, DN². ◇ Fig. *Desenele ... nu au fost făcute pentru a fi prezentate publicului. Ele reprezintă pictografia unui univers intim de o rară bogăţie.* V. ROM. martie 1963, 157.

— Din fr. **pictographie.**

PICTOGRÁMĂ s. f. Desen sau şir de desene simbolice, sugestive, prin care sînt redate obiectele şi ideile în unele sisteme primitive de scriere. V. ideogramă. *Hieroglifele au provenit din existenţa, în vremuri îndepărtate, a pictogramelor.* L. ROM. 1953, nr. 4, 20. *Pictogramele reprezentînd obiecte şi fenomene ar trebui să fie foarte clare şi, deci, înţelese uşor de oameni, indiferent de limba pe care o vorbesc.* GRAUR, I. L. 76, cf. DN².

— Pl.: *pictograme.*

— Din fr. **pictogramme.**

PÍCTOR s. m. **1.** Artist plastic care se ocupă cu pictura **(2)**, care îşi desfăşoară activitatea în domeniul picturii. *Icoană făcută [de] ... Nicolae Corchiş, pictor* (a. 1795). IORGA, S. D. XIII, 78, cf. DRLU. *Ne tot deping la angeli, Sculptorii şi pictorii.* HELIADE, O. I, 370. *Pictori ..., arătaţi pe-a iernei zînă Sub figura d-o bătrînă.* ASACHI, S. L. I, 109. *Cînd pune cineva „b" şi „o", una lîngă alta, şi mai adaugă un „u" („bou"), ne dă tot acea idee ce ne dă şi un pictor cînd face un animal cu patru picioare.* CR (1848), 15³/29. *Un pictor a-nflorit plafondul, murii, Cu chipuri zvelte.* EMINESCU, O. IV, 210. *Pictorii noştri vor continua de a face portrete.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 26, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pictor fără desen şi scriitor fără gramatică sînt lucruri inadmisibile.* GALACTION, A. 225. *Un picior ... căruia îi comandă tablouri scumpe.* BRĂESCU, O. A. II, 386. *Pictor de biserici.* NOM. PROF. 54. *Nu oricine pictează, scrie sau cîntă este picior, scriitor sau muzicant.* TEODOREANU, M. U. 190. *Nu-i păsa că pictorul tînăr îşi obosea ochii nopţi întregi la microscop.* VLASIU, D. 25. *Rareori pictorii apuseni s-au bucurat de asemenea modele.* SADOVEANU, O. XII, 216. *Pentru profesiile din familia artelor, scriitori, pictori, sculptori, gravori, socialismul e de o generozitate nemaicunoscută.* ARGHEZI, B. 157. *Ochiul pictorului avea o însuşire înnăscută de a combina armonios liniile şi culorile.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Cu excepţia lui Grigorescu, cei mai mulţi din pictorii noştri importanţi sînt moldoveni.* RALEA, S. T. I, 10. *Alte trei camere ... fuseseră prefăcute ... într-un cuprinzător atelier de pictor.* CAMIL PETRESCU, N. 103. *Ardeam în taină de dorinţa de a deveni pictor.* STANCU, R. A. I, 166. *El este pictor şi sculptor.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 97. *Pictorul realist este întotdeauna un descoperitor de drumuri noi.* CONTEMP. 1954, nr. 403, 3/1, cf. DM, DN². *Pictorul ţinea pensula şi paleta în mîini.* PREDA, R. 321. *Botticelli ajunsese cel mai de admirat dintre pictori.* S mai 1960, 122. *Scriitorul, pictorul, compozitorul ... participă ..., cot la cot cu ceilalţi oameni ai muncii, în construirea grandiosului edificiu al socialismului.* M 1962, nr. 4, 1.

2. P. anal. Scriitor care descrie sugestiv fizicul şi caracterul personajelor, scene din viaţa reală şi din natură etc. *Sadoveanu este un pictor şi un poet al naturii.* IBRĂILEANU, S. 109, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Este în egală măsură Negruzzi şi pictor al omului moral?* VIANU, A. P. 51, cf. DM, DN².

— Pl.: *pictori.* — Şi: (învechit) **pitór** (STAMATI, D.), (regional) **pietur** (ALR II 6 477/414) s. m.

— Din lat. **pictor.** — **Pitor** < it. **pittore.**

PÍCTORĂ s. f. (Neobişnuit) Pictoriţă. Cf. BL XIV, 119.

— Pl.: *pictore.*

— **Pictor** + suf. *-ă.*

PÍCTORIŢĂ s. f. Artistă plastică ce se ocupă cu pictura **(2)**, care îşi desfăşoară activitatea în domeniul picturii; (neobişnuit) pictoră. Cf. BL XIV, 119, DL, DM. *Dacă aş avea o colegă pictoriţă, ţi-aş prezenta-o.* PREDA, R. 321.

— Accentuat şi: (rar) *pictoríţă.* DL, DM. — Pl.: *pictoriţe.*

— **Pictor** + suf. *-iţă.*

PÍCTUR s. m. v. **pictor.**

PICTURÁ vb. I. Tranz. (Învechit) **1.** A picta **(I 1)**. Cf. ASACHI, în BUL. FIL. III, 185.

2. A picta **(I 3)**. *Sala în care sînt depuse obiectele acestea este picturată de P. Candide.* FILIMON, O. II, 149.

— Prez. ind.: *picturez.*

— Din it. **pitturare** (refăcut după *picta*).

PICTURÁL, -Ă adj. Care aparţine picturii, privitor la pictură, specific picturii, care are caracter sau aspect (ca) de pictură. V. plastic, pitoresc. *Sadoveanu ne dă imagini picturale de natură.* IBRĂILEANU, S. 109. *Hogaş nu este ... un vizual, deoarece ochiul lui nu vede nuanţele picturale.* LOVINESCU, C. V, 6. *Văzduhul, mai pictural ..., pune culori de floare vie şi-n penele păsărilor.* ARGHEZI, C. J. 130. *Cizelată şi fină această cupă [a nufărului] are, în contrast pictural cu tava verde pe care stă aşezată, o coloare galbenă.* BOGZA, C. O. 158. *Sadoveanu ar fi redat peisajul cu mijloacele exclusiv plastice, picturale.* RALEA, S. T. I, 13. *Arta lui Pallady înseamnă cea mai înaltă coardă a sensibilităţii picturale.* OPRESCU, S. 75. *Dacă de un adevărat tablou nu poate fi vorba, scrisul său este unul din cele mai picturale.* PERPESSICIUS, M. C. III, 245. *Arta picturală rusă, veche de o mie de ani.* STANCU, U.R.S.S. 55. *Asociaţia picturală nu se face atît de lent în această evocare.* CONSTANTINESCU, S. I, 183, cf. DM, DN². *Costumele inspirate din pictura lui Botticelli ... au încercat să transpuie staticul pictural în dinamismul scenic.* T februarie 1962, 4. ◇ (Adverbial) *Sadoveanu zugrăveşte necontenit natura pictural.* IBRĂILEANU, S. 6. *Bucăţi mari, verzi ... pătează pictural stepa neagră.* SAHIA, N. 95. *Această transpunere directă a unei teme văzută pictural nu putea avea nici un viitor.* OPRESCU, S. 144.

— Pl.: *picturali, -e.*

— Din fr. **pictural.**

PICTURALITÁTE s. f. (Rar) Caracter pictural; însuşirea de a fi pictural. Cf. DN².

— **Pictural** + suf. *-itate.*

PICTÚRĂ s. f. **1.** Operă artistică executată de un pictor **(1)**; tablou, pînză, (regional) chip, (învechit, rar) nacazlîc. *Pictura de monahul Melodie făcută.* ŞINCAI, HR. I, 158/7. *O, tu, pictură netedă ... Ce figurezi avidoma Icoana feţei mele!* ASACHI, S. L. I, 81, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În faţă se afla un tablou mare, o pictură de meşter iscusit.* C. PETRESCU, Î. I, 37. *Picturile lui ... erau de o dexteritate indiscutabilă.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Punea pe pereţi picturi de Ştefan Popescu.* id. S. 72, cf. DM, DN². ◆ (Urmat de determinări care arată apartenenţa) Ansamblul operelor, stilurilor şi procedeelor specifice pictorilor **(1)** dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-o şcoală etc. *Este un pictor celebru, unul dintre numele glorioase ale picturii româneşti.* GALACTION, O. A. I, 95, cf. id. A. 154, CAMIL PETRESCU, T. II, 69. *Aici se poate vedea pictura olandezilor şi flamanzilor.* SADOVEANU, O. IX, 239, cf. VI, 266. ◆ (Urmat de determinări care arată apartenenţa) Ansamblul creaţiilor care definesc personalitatea unui pictor **(1)**. *Pictura lui* [Tonitza] *... are un vibrant mesaj uman şi social.* S martie 1960, 53. *În pictura lui Rembrandt, folosirea efectelor de lumină are mai totdeauna un caracter dramatic.* M 1961, nr. 1, 18. *Costumele inspirate din pictura lui Botticelli.* T februarie 1962, 4.

2. Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfăşurate pe o suprafaţă plană; (învechit) zugrăvie. Cf. DRLU. *Să îndeletnicească la meşteşugul cel frumos al picturii (zugrăviei), săvîrşind un tablo.* CR (1830), 324¹/10. *Muzica, poezia, pictura ... place mai mult sau mai puţin fiecărui om.* FILIMON, O. I, 114. *Dacă ni este permis a recurge la o imagine din tehnica picturei, vom isprăvi cu penelul ceea ce am schiţat cu cărbunele.* HASDEU, I. C. I, 32. *Literatura, muzica, pictura şi-ar avea fiecare rostul şi încăperile ei.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 202, cf. DDRF, ALEXI, W. *A voit să intre în Academia de pictură de acolo.* GALACTION, A. 225. *Cingaşa lui nevastă e mare iubitoare a cărţilor, a muzicii şi a picturii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 128. *Nimeni mai bine ca Alphonse Daudet nu putea ilustra acea tendinţă a romanului contimporan de a rivaliza cu pictura.* VIANU, A. P. 297. *Pictura, ca să exprime adîncimea, se serveşte de umbre şi lumini.* OPRESCU, Ş. 110. *Cuprinzînd lucrări de pictură, sculptură şi grafică, expoziţia prezintă un mare număr de compoziţii tematice.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 1/5. *Se iniţiază în pictură.* PREDA, R. 452. *Muzica începe să capete acum o mare afinitate cu literatura şi pictura.*

3. P. anal. Descriere sugestivă (într-o operă beletristică) a fizicului şi caracterului personajelor, a unor scene din viaţa reală şi din natură etc. Cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Verva polemică a lui Filimon îl opreşte însă de la acel echilibru în obiectivitate, din care pictura sa ar fi avut atîta de cîştigat.* VIANU, A. P. 58. *În pictura omului va precumpăni portretul moral, întregit din termeni abstracţi.* id. ib. 64. *Pictura sa socială e perfect şi adînc realistă.* RALEA, S. T. I, 91.

— Pl.: **(1)** *picturi.*

— Din lat. **pictura.**

PICUÁR s. n. (Rar) Pipetă. Cf. DM.

— Pronunţat: *-cu-ar.* — Pl.: *picuare.*

— De la **pic¹.**

PICÚI¹ s. n. **1.** (Transilv.) Pisc² **(1)**. Cf. REV. CRIT. III, 164, GR. S. I, 351, DR. IV, 1076, BL VI, 38, CADE, DENSUSIANU, Ţ. H. 54. ◆ (Prin sudul Olt. şi Munt., în forma *păcui*) Mică insulă aluvionară în apele Dunării. Cf. ANTIPA, P. 192, 786.

2. (Regional) Piatră din care se face cutea (Densuş-Haţeg). Cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 328.

— Pl.: *picuie.* — Şi: **păcúi** (ANTIPA, P. 192, 786, DRĂGANU, ROM. 202), **pecúi** (DRĂGANU, ROM. 202) s. n.

— Lat. ***piculeus.** Cf. pic¹.

PICUÍ² vb. IV. Intranz. (Regional) A picura **(III)**. *Nişte zgomote ciudate îi picuiau pe lîngă ureche.* POPA, V. 12, cf. PAŞCA, GL.

— Prez. ind.: *picuiesc.*

— **Pic¹** + suf. *-ui.*

PICUIÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Picoteală. *Cînd te-apucă picuiala, să te duci să te culci.* BOCEANU, GL. *Îmi veni picuială de somn.* ALR I 161/856.

— Pl.: ?

— **Picui²** + suf. *-eală.*

PICÚLĂ s. f. (Prin Ban. şi Transilv.) Fluier (de cîntat). Cf. ALR I 1 462/63, 302, 1 463/51, 1 468/51, 180.

— Pl.: *picule* şi *piculi.*

— Cf. piculină.

PICULÉTE subst. (sg.) (Prin Olt.) Pic¹ **(II 2)**. Cf. BREBENEL, GR. P., GL. OLT.

— **Pic¹** + suf. *-ulete.*

PICULÉŢ s. n. (Popular; de obicei precedat de num. card. „un") Diminutiv al lui pic¹ **(II 2)**; (popular) picuţ **(2)**, picuş **(I 2)**, picuşor, (regional) picuruţ. Cf. DDRF, DM. *Hai tu-ncoace să stăm noi de vorbă ... numai un piculeţ.* IL decembrie 1960, 23. ◇ Loc. adv. **Nici (măcar) un piculeţ (de ...)** = deloc. *Cătară să-şi găsească urmele de pe unde veniseră, dară nu găsiră nici un piculeţ de urmă.* ISPIRESCU, L. 162. *N-am închis ochii nici măcar un piculeţ.* STANCU, R. A. II, 221.

— **Pic¹** + suf. *-uleţ.*

PICULINÁT, -Ă adj. (Neobişnuit; despre sunete) Care are un timbru asemănător cu cel al sunetelor emise

de piculină. *Se auzeau de-afară greierii..., piuitul piculinat al curcilor.* TEODOREANU, M. II, 58.
— Pl.: *piculinați, -te.*
— De la **piculină.**

PICULÍNĂ s. f. Instrument muzical de suflat, asemănător cu un flaut mic, care emite sunete din registrul acut. *Strigînd cu un glas ce resuna ca piculina între instrumentele unui orchestru.* NEGRUZZI, S. I, 37, cf. POLIZU, LM, DELAVRANCEA, T. 61, DDRF, BARCIANU. *Fluiera cu picolina, bombarda cu toba.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *O instrumentație bizară din concertul căreia nu lipsea nici piculina, nici oboiul, nici trîmbița.* HOGAȘ, M. N. 86. *Le cînta romanțe din piculină.* BASSARABESCU, V. 8. *E-o muzică de toamnă Cu glas de piculină, Cu note dulci de flaut.* BACOVIA, O. 85. *Fluier subțire de piculină.* C. PETRESCU, Î. II, 53. *Pe polițI, pe mese... tobe, flaute, piculine.* I. BOTEZ, B. I, 149. *Zvonul de alămuri, tobe și piculine părea că nu încape în lungul ulițII mari.* SADOVEANU, O. XI, 531, cf. SCRIBAN, D. *Începu să sforăie subțire ca o piculină.* BENIUC, M. C. I, 474, cf. DM, DN², H II 33, 147, IV 90, 140, 163, X 163, XII 205, XIV 211, XVI 260, 373. ◇ Fig. *Marea sună-n piculină, Lacul sun-a căngi și roți.* LABIȘ, P. 406.
— Pl.: *piculine.* — Și: (rar) **picolină** s. f.
— Cf. it. piccolino.

PÍCUMPĂR subst. v. **poeumpăr.**

PICÚP s. n. (Tehn.) Doză de redare; (sens curent) aparat care redă (și reglează) sunetele înregistrate pe un disc cu ajutorul dozei de redare. Cf. LTR², DM, DN². *Rafturi cu cărți și reviste și un aparat de radio cu încă o cutie neagră anexă, probabil un picup.* PREDA, R. 19, cf. DER.
— Accentuat și: *pícup.* DER. — Scriș și: *pick-up.* LTR². — Pronunțat și: *picap.* — Pl.: *picupuri.*
— Din fr. **pick-up,** engl. **pick-up.**

PÍCUR¹ s. m. v. **pic¹.**

PÍCUR², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Pestriț **(1).** Cf. UDRESCU, GL. *Oaie picură.* id. ib. *Am cumpărat niște nasturi picuri.* id. ib.
— Pl.: *picuri, -e.*
— De la **picura.**

PICURÁ vb. I. **I.** Intranz. **1.** (Despre lichide) A cădea în picături **(1);** (despre picături) a cădea; (învechit și popular) a pica¹ **(I 1),** (regional) a picături **(1),** a picoti **(2).** *Deștinge-va ca ploaia spre bască și ca picătura ce pică (picură D) în pămînt.* PSALT. 140. *Lacrimile... lor care picură.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Lacrimi, ca mărgăritarele, picurau dintr-ai săi ochi.* ODOBESCU, S. I, 141. *Sudoarea îi brobonează fruntea îi picură pe vășminte.* DELAVRANCEA, T. 185. *Lacrămile îi picurau una după alta.* id. ib. 198, cf. id. S. 168. *Încet picură ploaia de pe ramuri.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *Domnițele se roagă-n genunchi, le picură lacrimile pe covor.* id. ib. 162. *Lacrămile-i picurînd Se prefăceau mărgăritare.* IOSIF, PATR. 84. *Zeama roșie îi picura de pe barbă pe pestelcă.* HOGAȘ, DR. I, 163. *La Cișmeaua Mortului... picură veșnic apă de izvor răcoritoare.* REBREANU, I. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Au și început a-i picura din ochi lacrimi.* SADOVEANU, O. XII, 340. *Din capul vulpii, care atîrna, mai picurau, din cînd în cînd, boabe de sînge.* STANCU, R. A. I, 236. *Apa rece, picurîndu-i pe git și pe umeri, îi făcea bine.* V. ROM. septembrie 1955, 102. *Din palma tînărului picura sînge pe parchetul gol.* PREDA, R. 156. *Cineva uitase robinetul deschis și lichidul picura obositor... pic! pic!* BARBU, P. 267 ◇ Fig. *Din fitece cuvînt'i picură fiere și nu se mai satură.* DELAVRANCEA, S. 43. *Atîtea dulci videnii îmi picură în minte.* VLAHUȚĂ, P. 3. *O teamă nebună îi picura în suflet.* REBREANU, N. 225. *În inima lui picură plîns fără sfîrșit.* POPA, V. 65. ✦ (Rar; despre rouă, brumă etc.) A se lăsa, a se așterne, a se așeza, a cădea. *Roua picură pe flori.* IOSIF, PATR. 86. *Picurase rouă pe frunzele laie.* C. PETRESCU, Î. II, 4.
2. Impers. (Popular) A pica¹ **(I 2).** V. stropi, uda. *În caz că înnorează, că cerul e închis, că huruie, că picură..., atunci o ștergem fuga.* ATILA, P. 51. *Sub mine era umezeală, de deasupra picura rar.* SADOVEANU, O. II, 68, cf. SCRIBAN, D. *Auzind neguțătorii cum picură prin frunze, ziseră: „Hei! pică rouă de la Dumnezeu!"* SBIERA, P. 6, cf. ALR I 429/590, I 266/98, 100, 231, 578, I 978/125, 174, 178, ALR SN III h 790/346, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *Toată noaptea a picurit.* UDRESCU, GL. ◇ (Cu subiectul „cerul") *Mai pe toată ziua cerul posomorit picurează.* ODOBESCU, S. III, 564.
3. (Despre corpuri îmbibate sau acoperite cu un lichid, despre recipiente care conțin un lichid, despre materii în stare de topire etc.) A lăsa să se scurgă, să se prelingă (în picături); (învechit) a pica¹ **(I 3),** (regional) a picoti **(3).** *În castelul cel cernit Picură din ceară picuri.* CARAGIALE, O. IV, 322. *Streșinile picură sfredelind încet și adînc zăpada albă și lucioasă.* DELAVRANCEA, T. 87. *Și ține ascuns, Sub straiul picurînd de ploi, Pe cel mai bun dintre eroi.* COȘBUC, P. I, 145. *Deși nu plouase, tot era ud... ramurile copacilor desfrunziți picurau.* M. I. CARAGIALE, C. 9. *Era de abia atît de frig, ca să nu înceapă streșinile să picure.* GALACTION, O. A. I, 300. *Curseseră streșinile. Așa au picurat și astă noapte.* SADOVEANU, O. VIII, 10. *Frunzișul copacilor picura încet.* CAMIL PETRESCU, O. III, 235. *Streșinile începură să picure.* STANCU, R. A. IV, 7. *Diminețile reci și obscure de martie, Cînd furtunii picură rar.* s ianuarie 1961, 6. ◇ Tranz. (fact.) *Două luminările de ceară picură, în răstimpuri, lacrimile lor fierbinți.* GÎRLEANU, N. 89. *Frunzele picurau încă stropi de cleștar.* C. PETRESCU, S. 19. *Sălciile picurau rouă rece.* SADOVEANU, O. I, 385. ✦ (Rar; despre răni) A supura. *Vino, stăpîne! Vezi, picură ranele tale!* COȘBUC, P. II, 28.
II. 1. Intranz. (Rar; despre obiecte, ființe etc.) A cădea de la o înălțime oarecare. *Legănate-n fum de piclă, Albe flori de promoroacă Picură din ramuri.* NECULUȚĂ, Ț. D. 117. ◇ Tranz. fact. *Aștepta... sub caisul înflorit care picura flori roz-albe în părul ei oxigenat.* BRĂESCU, O. A. I, 250. ◇ Fig. *Din văzduhul cenușiu picură atîta pustietate, că, simțindu-se împovărat, caporalul încremeni cu fața spre turnul bisericii.* REBREANU, P. S. 13.
2. Tranz. (Complementul indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită etc. sau, p. ext., din obiecte stropite) A face să cadă, să curgă, a turna (peste cineva sau peste ceva); (învechit și popular) a pica¹ **(II 4),** (regional) a picături **(2).** *Alte fete picură..., într-o strachină cu apă neîncepută, două picături.* MARIAN, S. R. I, 73. *Arși de ger și frînți de foame, militeii cîi n-au plîns Picurînd cu lacrimi sfinte, de martiri, chipul tău strîns.* NECULUȚĂ, Ț. D. 116. *Picură, cu vîrful cuțitului, cîțiva stropi de apă.* REBREANU, I. 403. *Să mă picuri cu ceară dacă mă mai prinzi pe scenă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 342. (Absol.) *Ia lumina de botez..., pică (picură) dintr-însa în scăldătoare, în forma crucei, de cîte de trei ori.* MARIAN, NA. 259. (Refl. pas.) *Dacă, pe un ou alb, crud, s-ar picura un picur (picuș) de ceară..., ar avea un punct alb.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 188. *Se picură... cîte-o picătură dintr-o luminare de ceară.* ȘEZ. II, 127. ◇ Expr. (Popular și familiar) **Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **picuri cu ceară** (sau **cu lumînarea**) = (întărește o propoziție negativă) cu nici un chip, pentru nimic în lume, nicidecum. *Nu mișcă... de acolo să-i picuri cu ceară.* C. PETRESCU, Î. II, 15. ✦ Refl. și tranz. (Rar) A (se) păta **(1),** a (se) murdări cu ceva. *Sînt cu ceară picurate filele-n bucoavna mea, Dar citesc cum pot în ea.* COȘBUC, P. I, 325. *Să băgați sama, să nu vă picure cineva cu lumînările.* SADOVEANU, O. V, 106. *Taci din gură, că te picur.* RETEGANUL, ap. CADE. *M-am picurit pe cămașă cu niște bozii.* UDRESCU, GL. *Cine mănîncă ou și nu se picură?* ZANNE, P. III, 622. ✦ Fig. A strecura; a turna.

Mai picură-mi și tu o slovă, două, Că prea le lași în seama mea pe toate. PĂUN-PINCIO, P. 41. *Reuși să le picure speranță nouă în suflete.* AGÎRBICEANU, A. 319. [Viscolul] *îmi umplea noaptea de umbre bizare și picura în mine senzații de amară voluptate uneori.* SADOVEANU, O. VIII, 172.

III. Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (cu ton scăzut), (regional) a picui[2]. *Peste farmecul naturii dulce-i picură ghitara.* EMINESCU, O. I, 152. *În fin îmi era cald și bine, iar în auz îmi picurau povești.* PĂUN-PINCIO, P. 119, cf. 77. *Limpezi ca un sunet de cristal picurau cuvintele cucoanei.* SANDU-ALDEA, U. P. 167. *Tu parc-auzi cum picură la geamuri Un ciripit de pui de rîndunică.* GOGA, P. 31. *Din dragostea stinsă în neguri de zări, Lin picură liniștea dulce.* id. ib. 53. *Fugara fericire Îmi pare o cerească povestire Pe care-am auzit-o lăcrămînd Din graiul dulce-al mamei picurînd.* CERNA, P. 150. *În volumul lui Cincinat . . ., picură sunete de ghitară și lacrime de rouă.* ANGHEL, PR. 154. *E psalmul pocăinței ce picură pe strune.* PETICĂ, O. 66. *Cuvintele ei picurau argintii, cîntătoare.* AGÎRBICEANU, A. 303, cf. id. L. T. 286. *Din iubire picură cîntecul, poezia, frumosul, izvorul cel veșnic al lacrimilor.* REBREANU, N. 252. *Un cîntec din caval picura din creștetul poienii.* GALACTION, O. 281. *În șes picurau tălăngi mihnite.* SADOVEANU, O. I, 43, cf. VIII, 358, IX, 34, XIII, 570. *Începu să picure, la ușa camerei obscure, dulci sunete de coarde.* BART, E. 197. *Glasul subțirel îi picura speriat în căpăcelul de ebonită al telefonului.* CONTEMP. 1954, nr. 402, 1/2. *Susur lin A picurat din plop și din arin.* V. ROM. iulie 1954, 232. *În tăcerea care se lăsase, glasul lui picură liniștii și încet.* PREDA, M. 23.

IV. Intranz. (Învechit și regional; de obicei cu determinările „de somn", „din picioare") A moțăi[1] **(2)**. *Svinții picurînd de somn . . ., răpăosară.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 77[v]/8, cf. POGOR, HENR. 230. *Mai bine-i, cînd afară-i zloată, Să stai visînd la foc, de somn să picuri.* EMINESCU, O. I, 119. *Cînd plesnea cu biciul în aer . . ., cînd picura de somn.* GANE, N. II, 157. *Spirea, încălzit la foc, picura și moțăia.* CONTEMPORANUL, VI[1], 27. *Mintea lui e plină de povești pe care mi le spune seara pînă tîrziu, pînă ce picur de somn.* PĂUN-PINCIO, P. 103, cf. TDRG. *Muzicanții picurau de somn în jurul unei mese.* AGÎRBICEANU, A. 365. *La ușă, pe prag, picură de somn o femeie bătrînă.* GÎRLEANU, ap. CADE. *Soldații picurau din picioare, în haine noi, sculați în puterea nopții.* BRĂESCU, O. A. II, 160. *Picura de somn și, din cînd în cînd, îi asfințeau ochii.* SADOVEANU, O. XV, 473. *Te prind în dimineața Cînd picuri stins de somn.* BRAD, T. 39, cf. ALR II/I h 104, PASCU, C. 60.

V. Tranz. **1.** (Prin Ban. și vestul Olt.) A mușca **(1)**; a pișca **(1)**, a ciupi. Cf. ANON. CAR., ALRM I/I h 134, ALRM II/I h 128/27. ◆ (Prin nord-vestul Olt.; despre păsări) A ciuguli. Cf. GR. S. V, 122.

2. (Regional; despre urzici) A înțepa (Banloc-Timișoara). Cf. ALR I 1 945/35. ◆ Intranz. (Prin Ban.; despre vin) A avea gust înțepător, acidulat; a pișca (la limbă). Cf. ALR SN I h 242.

— Prez. ind.: *picur* și (învechit și regional) *picurez.*
— Și: (regional) **picurí** vb. IV.
— V. **picur[1]**.

PICURÁR s. n. (Rar) Lăcrimar. Cf. DM.
— Pl.: *picurare.*
— **Picura** + suf. *-ar.*

PICURÁRE s. f. Acțiunea de a picura.

1. Cf. picura **(I 1)**. *Clipele se duc domol ca picurări în mări necunoscute.* SADOVEANU, O. III, 120.

2. Cf. picura **(I 3)**. *Mușchiul stropit neîncetat de picurarea stîncei, revarsă în acea boltă maiestoasă o licurire de verdeață magică.* ODOBESCU, S. I, 340. *Dar după ani de picurare S-au închegat coloane pline: Eterna bolții lăcrămare În loc s-o surpe — o susține.* CERNA, P. 34, cf. DL. ◇ Fig. *Fluturul . . . e o picurare vie din curcubeu.* GÎRLEANU, L. 9.

3. Cf. picura **(III)**. *Veniră pînă la ei sunete înnăbușite de tălănci . . . Călugărul ascultă iar sunetele și picurările.* SADOVEANU, O. IX, 175.

— Pl.: *picurări.*
— V. **picura.**

PICURÁT[1] s. n. Faptul de a picura. Cf. DM. ◆ (Prin nord-vestul Munt.; în forma *picuril)* Burniță. Cf. UDRESCU, GL. *Un picurit des și mărunt.* id. ib.

— Și: (regional) **picurít** s. n.
— V. **picura.**

PICURÁT[2], -Ă adj. **1.** (Rar) Care este acoperit cu picături **(1)**. Cf. picura **(II 2)**. *Șterse fața picurată de sudoare.* DELAVRANCEA, S. 239.

2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *picurit)* Pestriț **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. *Desen picurit.* id. ib. ◆ (Regional; despre ouă) Încondeiat. Cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 189.

— Pl.: *picurați, -te.* — Și: (regional) **picurít, -ă** adj.
— V. **picura.**

PÍCURĂ s. f. v. **pic[1]**.

PICURĂTOÁRE s. f. (Rar) Pipetă. Cf. SFC III, 182.
— Pl.: *picurători.*
— **Picura** + suf. *-(ă)toare.*

PICURĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Picătură **(1)**. Cf. ANON. CAR.

2. Fig. (Rar) Sunet, vibrație. *O mînă ușoară, furtunoasă, execută partea allegro moderato, scoțînd picurături vitroase.* CĂLINESCU, E. O. II, 105.

— Pl.: *picurături.*
— **Picura** + suf. *-(ă)tură.*

PICUREÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Burniță. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *picureli.*
— **Picura** + suf. *-eală.*

PICURÉLE s. n. pl. (Prin sud-vestul Transilv.) Diminutiv al lui pic[1] **(II 1)**. *Ardu-m doo lumînele, Pică-m doo picurele.* DENSUSIANU, Ț. H. 124, cf. 107.
— **Picuri** (pl. lui *pic[1]*) + suf. *-ele.*

PICUREZÁ vb. I. Intranz. impers. (Prin Transilv.) A pica[1] **(I 2)**. *O picurezat o țîră.* ALR I 1 266/122, cf. 1 266/174, 178.
— Prez. ind. pers. 3: *picurezează.*
— **Picur[1]** + suf. *-eza.*

PICURÍ vb. IV v. **picura.**

PICURÍȘ subst. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături **(1)**, picurare **(1)**; p. ext. loc unde apa unui izvor curge sub formă de picături. *Ș-a dat cu ochii, la picurișul izvoarelor, de năzdrăvani cari adună scînteile din coada licuricilor.* DELAVRANCEA, S. 97, cf. DDRF, TDRG, DR. III, 646, CADE, DL, DM. ◆ (Regional; cu sens colectiv) Picături, v. picătură **(1)** (Săpînța-Sighetul Marmației). Cf. T. PAPAHAGI, M. 47. *Atît'ea vorbe-ai dzis răl'e, Cît pk'icuriș pă nuiel'e Vara cînd ploua pă el'e.* id. ib., cf. 229.

— Pl.: ?
— **Picuri** (pl. lui *pic[1]*) + suf. *-iș.*

PICURÍT[1] s. n. v. **picurat[1]**.

PICURÍT[2], -Ă adj. v. **picurat[2]**.

PICURÍU, -ÍE adj. (Olt.) Pestriț **(1)**. *O mîrșină cu ochii sidefii de oaie moartă și o vătuie picurie.* CIAUȘANU, R. SCUT. 34, cf. BL VI, 160. *Struguri cu pieliță picurie și boaba mare și cărnoasă.* H XVI 41, cf. VÎRCOL, V. 97. *Găina cea picurie.* CIAUȘANU, GL. *Om cu fața*

picurie. id. ib. *Am o mia picurie.* UDRESCU, GL. *Floare picurîe.* id. ib.
— Pl.: *picurii.*
— **Pleuri** (pl. lui *pic*[1]) + suf. *-iu.*

PICURÚȘ s. n. (Popular) Diminutiv al lui p i c[1] **(II 1)**; (popular) picuș **(II)**, (învechit) picuț **(1)**. *Trebuie să-și păstreze cu sfințenie fiecare picuruș de singe.* CAMILAR, N. I, 440. *Duse strachina la gură prinzînd cu limba ultimul picuruș de borș.* id. ib. II, 13. *Citi api a intra în clonț, ori a pute-o prindi im pk'icuruș di pi penili-i, atîta si bei.* ȘEZ. III, 2, cf. LEXIC REG. 114.
— Pl.: *picurușuri.*
— **Picur**[1] + suf. *-uș.*

PICURÚȚ subst. (Prin Maram.; de obicei precedat de num. card. „un") Piculeț. Cf. BL VI, 160. *Să mai crească-on picuruț, Să pască și iarba tare, Să crească-on picuț mai mare.* BÎRLEA, C. P. 50.
— Pl.: ?
— **Picur**[1] + suf. *-uț.*

PICÚȘ s. n. **I.** (Popular) Diminutiv al lui p i c[1].
1. Cf. p i c[1] **(II 1)**. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Crăpăturile se fac la nările nasului cînd îți-i umed, cînd îți curg chicușurile.* PAMFILE, B. 25. *Ascultam picușurile streșinii în bălțile de apă.* SADOVEANU, O. I, 113. *Picușuri... cădeau în păhărelul ei de cristal.* id. ib. XI, 343. *Trei picușuri o picurat, Ceriul tot s-o luminat.* MARIAN, NA. 186. *Cioara... ia cu clonțul apă și picură în gura lui Tei-Legănat cîteva picușuri.* ȘEZ. II, 205. *Pică cîte un picuș.* ALR I 429/18. *Fumul, femeia rea și picușul le scot din casă.* ZANNE, P. II, 291. ◇ L o c. a d v. (Regional) **Picuș cu picuș** = puțin cîte puțin, încetul cu încetul. Cf. ALR SN V h 1488/551.
2. (De obicei precedat de num. card. „un") Cf. p i c[1] **(II 2)**. Cf. DM.
II. 1. (Familiar) Băutură alcoolică (în cantitate mică). *Femeile însă nu sînt îndemînatice la băut..., le* [e] *teamă să nu le iasă nume-n sat că le place picușu.* JIPESCU, O. 44. *Îi plăcea, biet, picușul.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. TDRG, ALEXI, W. *Nu zic că nu mi-a plăcut picușul, ca om și creștin ce m-am aflat.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 333. *Să curgă picușul pentru măria-sa și luptătorii măriei-sale, care toți se află acum în loc de verdeață și tihnă.* SADOVEANU, O. XVIII, 13. ◆ (Regional) Rachiu (foarte) tare care curge din alambic la începutul distilării unui cazan de drojdie sau de tescovină. Cf. SCRIBAN, D.
2. (Rar) Masă lichidă sau solidificată formată din picurarea unui lichid sau din curgerea picătură cu picătură a unei materii topite. *Punînd luminarea de ceară în picușul ei, pe marginea măsuței, părintele Emilian eclesiarhul rostise, mai mult șoptit..., cîteva cuvinte.* SADOVEANU, O. XIII, 778.
3. (Regional) Piesă de lemn ascuțită la un capăt și despicată la celălalt, care închide (parțial) capătul țevii alambicului, pe unde curge rachiul. *La gura țevilor sînt chicușurile.* PAMFILE, I. C. 228.
4. (Regional) Uluc la streașină (Borșa-Vișeu de Sus). Cf. ALR II/I h 233/362.
III. Cîștig mic și întîmplător, neașteptat (obținut de obicei prin mijloace ilicite sau nepermise). *Bieții slujbași..., nu se foloseau decît din ceva havaeturi legiuite și mai multe chicușuri, ciupituri și jecmănii.* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. IV, 74. *De aci-nainte trebuia să mai împartă și cu el leiurghiile și alte chicușuri bisericești.* SĂM. I, 60. *Zapciul cu picușul (chicușurile) slujbei de-o mai ducea, că despre leafă...* PAMFILE, A. R. 255, cf. PASCU, S. 363. *Mirarea le-o produceau cifrele, care, comparate cu modestele lor salarii și picușuri, le păreau pur și simplu astronomice.* STANCU, R. A. V, 382, cf. DM. *Îi vin multe chicușuri.* ȘEZ. IX, 147, cf. MAT. FOLK. 1 209.
— Pl.: *picușuri.*
— **Pic**[1] + suf. *-uș.*

PICUȘÓR s. n. (Popular; de obicei precedat de num. card. „un") Diminutiv al lui p i c[1] **(II 2)**; (popular) picuț **(2)**, piculeț, picuș **(I 2)**, (regional) picuruț. *Văzură cum luă..., din tot văzduhul ce e deasupra un picușor de vînt.* CANDREA, F. 107, cf. T. PAPAHAGI, C. L., A V 15.
— **Pic**[1] + suf. *-ușor.*

PICUTORÍ vb. IV v. **picături.**

PICÚȚ s. n. Diminutiv al lui p i c[1].
1. (Învechit) Cf. p i c[1] **(II 1)**. Cf. DRLU, DDRF.
2. (Popular; de obicei precedat de num. card. „un") Cf. p i c[1] **(II 2)**. *Mai zi, măi Briceag..., numai un pic, auzi? Un picuț de tot.* REBREANU, I. 16. *Om sta un picuț în pridvor.* SADOVEANU, O. XIII, 695. *Nu-i oare drept un picuț?* BENIUC, V. CUC. 23. *Îl ține un picuț de margine.* ALR I 985/283, cf. A I 12.
— Pl.: *picuțuri.*
— **Pic**[1] + suf. *-uț.*

PICUȚÍ vb. IV v. **picoti.**

PIDALEÓN s. n. v. **pidalion.**

PIDALIÓN s. n. Cod al canoanelor bisericești. Cf. LM, ENC. ROM., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Pidalionu a fost tradus de pe grecește pe românește și tipărit întîia oară de Neofit Scriban la 1844 la mînăstirea Neamțului.* SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-li-on.* — Pl.: *pidalioane.* — Și: (învechit) **pidaleón** s. n. LM.
— Din ngr. **πηδάλιον.**

PIDẮSTRU, -Ă adj. v. **pedestru.**

PIDEÁ[1] s. f. (Regional) Grămadă mică de fîn (Călugăreni-București). Cf. CV 1951, nr. 6, 30.
— Pl.: *pidele.*
— Etimologia necunoscută.

PIDEÁ[2] s. f. v. **pedea.**

PIDEÁPSĂ s. f. v. **pedeapsă.**

PIDELÚȘĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p i d e a[2]. V. p e d e a. (Somova-Tulcea). Cf. ALR SN IV h 1 075/682.
— Pl.: *pideluțe.*
— **Pidea**[2] + suf. *-eluță.*

PIDÓSNIC, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. (Popular; despre oameni și acțiunile lor, despre obiecte, fenomene etc.) Care este ieșit din comun, contrar așteptărilor (în sens rău); (despre oameni) care se comportă în mod neobișnuit, c i u d a t, s u c i t. V. e x c e n t r i c, a i u r i t, z ă p ă c i t. *Am văzut-o că este pidosnică și vroiește cu orice chip să se adăpe numai de la un izvor.* CREANGĂ, P. 116, cf. id. GL., DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Faptele și vorbele lui Zaharia Duhu se dovedeau pe fiecare zi mai pidosnice.* C. PETRESCU, R. DR. 352. *Sînt și lucruri pidosnice în lumea asta.* SADOVEANU, O. V, 402, cf. XII, 249, SCRIBAN, D. *Era minios... pe toată lumea asta pidosnică.* GALAN, B. II, 316, cf. DM, UDRESCU, GL. ◇ (Adverbial) *Toi ce se întîmpla de la amiază încoace, tot ce săvîrșea el pidosnic, nu întăreau oare presupunerile lui Vasile Ciovîrf?* C. PETRESCU, A. R. 55.
II. S. m. (Bot.) **1.** Numele a două specii de plante erbacee cu frunzele lucioase, de culoare verde-albăstruie, și cu flori galbene; (regional) ceriță, somnoroasă *(Cerinthe minor* și *glabra)*. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 187, BRANDZA, FL. 374, GRECESCU, FL. 403, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 45, PRODAN-BUIA, F. I. 400, ȘEZ. XV, 105.
2. (Regional) Zmeoaică *(Laserpitium latifolium)*. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, PANȚU, PL., BORZA, D. 96, PRODAN-BUIA, F. I. 369.

3. (Rar) Odagaci **(2)** *(Saponaria officinalis)*. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *pidosnici, -ce.*
— **Pe dos** + suf. *-nic.*

PIDOSNICÍE s. f. (Rar) Calitatea de a fi pidosnic **(I)**. *Cunoscînd . . . toți pe piele proprie strîmbătățile lumii și pidosniciile întocmirilor, îl căinase din inimă.* V. ROM. februarie 1954, 33.
— Pl.: *pidosnicii.*
— **Pidosnic** + suf. *-ie.*

PIECĂR s. m. v. **pecar.**

PIÉCINĂ s. f. v. **pecie.**

PIECTĂNÁ vb. I v. **pieptăna.**

PIECTĂNÁT, -Ă adj. v. **pieptănat²**.

PIÉCTEN s. m. v. **pieptene.**

PIÉDECĂ s. f. v. **piedică.**

PIEDESTÁL s. n. Suport (înalt) pe care se așază o statuie, o coloană, un obiect decorativ etc. *Vor fi așezate pe două pedestaluri insignițile domnești* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 192, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Se pune pe piedestalul statuiei și începe a șuiera ușor un cîntec monoton.* BOLINTINEANU, O.338, cf. 354. *Se înalță, pe un piedestal închis, o marmoră albă.* MAIORESCU, CR. I, 295. *Puse îndată de-i ciopli pentru piedestaluri niște grosolane figuri de Victorii pocite.* ODOBESCU, S. III, 73. *Statuie răsturnată din mîndru-i piedestal.* MACEDONSKI, O. I, 254, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vei sta pe negru piedestal Împodobit cu litere de aur.* TOPÎRCEANU, P. O. 50. *Se smucește, parcă, de pe piedestalul său de marmoră, calul de bronz.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 816, cf. LTR², DM, DN². *Către toți rînjește știrbă Urma smulselor picioare, O sfidare de pe piatra piedestalului pustiu.* LABIȘ, P. 294. ◇ *Fig. Îți lipsește piedestalul de pe care să poți atrage ochii mulțimii.* ALECSANDRI, O. P. 130, cf. 133. *Cîștigul . . . se înalță pe-același piedestal Moral întoldauna și vecinic imoral.* MACEDONSKI, O. I, 45, cf. 85. *Era o absurditate a ridica pe piedestal numai o singură patimă și a-i da privilegiul de a fi exprimată în forme poetice.* GHEREA, ST. CR. I, 144. *Idealul . . . se coborî de pe piedestalul său olimpian.* PETICĂ, O. 429. *Privești, judeci și condamni aventura nepoatei tale, de pe piedestalul unde te-a ridicat o viață ireproșabilă.* BRĂESCU, O. A. I, 86. *Piedestalul înalt pe care masele unei epoci . . . și urcă conducătorii.* V. ROM. ianuarie 1954, 212.
— Pl.: *piedestale* și (rar) *piedestaluri*. — Și: (învechit) **pedestál** s. n.
— Din fr. **piédestal.**

PIÉDICĂ s. f. **1.** (Învechit; la pl.) Cătușe, obezi, fiare (în care erau băgați cei arestați, vinovați). *A lega împăratul lor cu piadeci.* PSALT. HUR. 25r/8. *Vor fi voao întru lanțuri și întru piadeci.* BIBLIA (1688), 171¹/34. *Nu numai piedicele în picioare, ce și girlița în grumazi i s-au pus.* CANTEMIR, ap. TDRG.
2. Frînghie sau lanț cu belciuge cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă cînd sînt lăsați să pască; (turcism învechit) pazvat, v. p a z v a n t² **(2)**, (regional) petecătoare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Și caii la păsune sună Din piedicile lor de fier.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Un cal vînăt-bălan . . ., ambele picioare dinainte albe de piedică.* MON. OF. (1907), 7 559, cf. CANDREA, F. 35. *Acolo unde cad potcoavele cailor și piedicile lor la păsune e semn că fierul s-a lovit de iarba-fiarelor.* C. PETRESCU, R. DR. 163. *Auzeam sunînd sec piedicile cailor de la păsune.* SADOVEANU, O. X, 398, cf. VI, 612, VIII, 135, PĂSCULESCU, L. P. 330, ALR I 1 113/576, 677, 710, 880. ◆(Regional) Zăbală. *Pe șarga mi-o alegea . . ., El pe ea se azvîrlea Fără frîu și fără șea Și cu chiedeca în gură.* PĂSCULESCU, L. P. 264.
3. Ceea ce împiedică realizarea unui țel, ceea ce stă în calea unei acțiuni, o b s t a c o l, s t a v i l ă, o p r e, l i ș t e **(1)**, (învechit și popular) o p r e a l ă **(2)**, (învechit, rar) n e v o i e **(4)**; dificultate, greutate. *Cînre mărîncă părea mea rădică spre mere sfadă (piiadecă D).* PSALT. 79. *Că dară și omul păcii meale în care nedejduiam, care mînca pîinea mea, mărit-au asupra mea piadecă.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/31. *Într-o mică de ceas au rădicat șanțu deodată mic, cît era amu piedică cailor.* M. COSTIN, O. 161. *Socotea că va avea piadecă depărtarea căii sale cu oștile.* N. COSTIN, L. 458, cf 597, KLEIN, D. 396, LB. *Astă întîmplare fu o nouă pedecă în planurile lui Bogdan.* ASACHI, S. L. II, 95, cf. I, 100. *Singura pedecă . . . vine numai de la diplomație acum.* CR (1848), 10²/5. *Văd niște mari pedici la însoțirea noastră.* NEGRUZZI, S. I, 19, cf. 255, POLIZU. *Se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedecă neașteptată.* CARAGIALE, O. I, 144, cf. DDRF. *În istoria la poți Fără pedica măsurei să-i descrii precum îți place.* OLLĂNESCU, H. O. 148. *M-ai privit întoldeauna ca pe-o piedică din cale.* COȘBUC, P. I, 120. *În cazul său, greutățile tehnice nu erau atît de mari și chiar piedicile intelectuale erau mai lesne de învins.* PETICĂ, O. 407, cf. 421. *Descoperea piedeci tot mai grele în apropierea lui.* AGÎRBICEANU, A. 45, cf. 364. *Nu i-e frică de picdici.* REBREANU, R. I, 259. *Chipul ei din calea noastră orice piedică gonea.* EFTIMIU, Î. 36. *E bine să-ți pui piedici ție însuți.* GALACTION, A. 79, cf. 173. *Dacă aveam de înfrînt dificultăți, ne îndîrjeau piedicile.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Tu ai un temperament care caută piedici.* VLASIU, D. 109. *Înlăturînd piedicile și dușmanii, calea cea bună se deschide.* SADOVEANU, O. X, 267, cf. IX, 135. *Trebuie să fii liber, mîine am să-ți fiu o piedică.* CĂLINESCU, E. O. I, 163. *Ce-i mai frumos în viață decît să învingi piedicile?* V. ROM. august 1953, 49, cf. DM. *Vorbele se izbeau de o piedică mai presus de voința mea.* T decembrie 1962, 26, cf. 10. ◇ L o c. v b. **A (se) pune** (sau **a întinde,** învechit, **a sta, a face) (o) piedică** (sau **piedici**) = a împiedica, a (se) crea dificultăți, a se opune (la realizarea unui lucru). *Face piedecă și altor pementeni să nu vie la moscali.* NECULCE, L. 223. *Hanul îndemna pe împăratul să strice pacea cu moscalii, iar Iusuf-pașa tot punea pedecă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 155/8. *De dzi de noaple sta piedică și făce multe meșteșugluri nedrepte* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 53, cf. POLIZU. *Se punea piedici cugetării și dezvoltării.* GHICA, ap. TDRG. *Orice om onest nu va suferi a pune sau a vedea a se pune piedică dreptății.* BOLINTINEANU, O. 255. *Și pentru asta să-i puie piedici?* BASSARABESCU, V. 136. *Se puneau piedici peste tot.* VLASIU, A. P. 46. *Mergeam la biserică, Dar ea-mi punea piedică.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 53, cf. BL VII, 64. *Dracul nu face punți și biserici, Ci întinde curse și piedeci.* PANN, P. V. I, 78/18. (Învechit) **A fi piedică cu cineva** = a sta în calea cuiva; a fi certat cu cineva. *Era pedică Cantemir Vodă cu Cupăreștii, că-l tot pîrîe la Poartă.* NECULCE, L. 102. ✦ Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicîndu-l cu piciorul; împiedicare. Cf. PAMFILE, J. I, 68. *De la el învățam tîrîta ciobănească și piedicile.* SADOVEANU, O. XI, 305, cf. CADE, DL, DM. ◇ L o c. v b. **A(-l** sau **a-și) pune (o) piedică** (sau, rar, **piedici**) = a pune cuiva piciorul înainte, pentru a-l face să se împiedice și să cadă; a face (pe cineva) să cadă, împiedicîndu-l cu piciorul. *Orbului să nu pui piadecă.* BIBLIA (1688), 85¹/6, cf. LB. *Fără să-i dea răgaz . . ., îi puse o piedică și-i făcu vînt în cazan.* ISPIRESCU, L. 201. *Unul îi răpi sacul din spinare, altul îi puse piedică.* DELAVRANCEA, T. 126, cf. TDRG. *I se pune piedică pe la spate și cade.* CAMIL PETRESCU, T. II, 291. *Mă țineam numai de nebunii, . . . puneam piedici, organizam expediții în podul plin de hrisoave.* BRĂESCU, O. A. II, 68. *Jucau fripta și-și puneau piedici.* PAS, Z. I, 166, cf. 270. *Întinse un picior prefăcîndu-se că vrea să-i pună piedică.* PREDA, M. 164. *Eu am să merg pe stradă, așa, distrat, și dumneata o să-mi pui o piedică.* T aprilie 1964. 86.

Pusnicul . . . se apropie de un sat, dracu-i iese în cale, îi pune pedeca, pusnicul cade mort. REV. CRIT. I, 93, cf. ALR I 151, A I 24. ✦ (Rar) Greutate în vorbire. *Avea puţină piedică la vorbire.* SADOVEANU, O. V, 310.

4. Nume dat unor instrumente sau dispozitive care servesc la întreruperea sau încetinirea unei mişcări, la blocarea unui organ mobil dintr-un sistem tehnic, la sprijinire sau susţinere etc.:

a) Frînă formată dintr-un lanţ legat cu un capăt de dricul carului, al căruţei sau al saniei şi prevăzut, la celălalt capăt, cu o bucată de lemn sau cu un cîrlig ori cu o talpă de oţel, care se lasă să se tîrască între obadă sau talpa saniei şi sol pentru a împiedica una dintre roţi sau tălpi cînd vehiculul merge la vale; opritoare, v. o p r i t o r **(II 2).** Cf. LB. *Pedeca ce se pune sub roata carului* (a. 1847). URICARIUL, X, 401, cf. PAMFILE, I. C. 139, CADE, H III 246, IX 115, X 356, 539, com. MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALB II 5 634/228, 250, 265, 349, 362, 414, 514, 520, 531, 534, 605, 784, 872, 899.

b) (Regional) Piesă la războiul ţărănesc de ţesut făcută dintr-o scîndură cu crestături care împiedică derularea sulului pe care sînt înfăşurate iţele; (regional) cordenci, tocălie, proptar, răzuş, căţel. Cf. DAMÉ, T. 136, CADE. *Iţele se leagă de pedeci.* H XVIII 20.

c) Dispozitiv care blochează trăgaciul unei arme de foc, spre a evita o descărcare accidentală. *Iată pistolul . . ., îl ţiu eu, n-ai decît să tragi pedica.* NEGRUZZI, S. I, 23. *Cocoşul* [puştii] *se trage cu ajutorul piedicii.* PAMFILE, I. C. 153. *Stăteam locului, nemişcat, cu un deget pe piedica pistolului.* GALACTION, O. 82. *Ia puşca . . ., întoarce piedica, îl ia la ochi şi-l doboară.* SADOVEANU, O. II, 497. *Au ridicat piedica rece a armei.* V. ROM. iunie 1954, 149. *Îşi scoase pistolul în palmă şi-i puse piedica.* MIHALE, O. 446. *Revolverul era uns . . . Îl încărcă şi, punîndu-i piedica, îl strecură în buzunarul de la spate.* T. POPOVICI, S. 351.

d) (Regional) Frînghie sau lanţ cu care se ţine în loc roata morii de vînt. Cf. DAMÉ, T. 162. *Părţile caracteristice ale morii de vînt sînt: . . . fringhia, piedica.* PAMFILE, I. C. 188, cf. CADE.

e) (Munt. şi Olt.) Piesă făcută dintr-o vergea arcuită şi prinsă cu cele două capete de partea de jos a mînerului coasei, pentru a culca, sub formă de brazde, iarba sau cerealele cosite. Cf. ALR SN I h 52, ALRM SN I h 42, UDRESCU, GL.

f) (Popular) Zăvor (la uşă). Cf. A V 15.

g) (Regional) Un fel de plăcuţă de fier care se pune între braţele cleştelui de prins peşti pentru a le ţine depărtate. Cf. TDRG, ANTIPA, P. 292.

h) (Prin nord-vestul Munt.) Pană[1] **(II 2 d).** Cf. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A slăbi piedica** = a da (mai multă) libertate cuiva. id. ib.

i) (Regional, mai ales în Mold.) Curea cu ajutorul căreia cizmarul ţine strînsă pe genunchi încălţămintea la care lucrează. *Muşchea, piedecă, hască şi clin . . . şi tot ce trebuie unui ciubotar.* CREANGĂ, A. 81, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, com. MARIAN.

5. (Regional) Numele a două specii de plante erbacee: **a)** (şi în sintagmele *piedica calului*, BORZA, D. 103, *piedica găinii*, id. ib., *piedica vîntului*, id. ib.) piedicuţă **(a)** *(Lycopodium clavatum).* Cf. TDRG, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 103; **b)** (şi în sintagma *piedica ursului*, BORZA, D. 103) brădişor *(Lycopodium selago).* Cf. id. ib. ◇ *Piedica găinii* = cornişor *(Lycopodium annotinum).* Cf. id. ib. ◇ C o m p u s e : **piedica-vîntului** = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite de culoare verde-albăstruie, cu flori liliachii şi albăstrii *(Lathyrus hirsutus).* Cf. id. ib. 96; **piedeca-cerbului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H XVIII 102.

— Pl.: *piedici* şi (învechit şi regional) *piedice.* — Şi: (învechit şi regional) **pédecă, pédică,** (învechit) **piádecă,** (regional) **piédecă** s. f.

— Lat. **pedica.**

PIEDICÚŢĂ s. f. Numele a trei specii de plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina lungă şi tîrîtoare care are ramuri secundare îndreptate în sus, cu frunze mici, ascuţite şi dese, cu inflorescenţa în formă de spic; (regional) brădişor, bunceag, bunget, cornăţel, cornişor, piedică **(5 a),** brînca-ursului, barba-ursului, brîul-vîntului, brîuşorul-vîntului, coada-alor-de-vînt, crucea-pămîntului, iarba-alor-din-vînt, iarba-ursului, laba-lupului, laba-ursului, muşchi-de-pămînt, muşchi-de-piatră, părul-porcului, piciorul-lupului, praful-strigoilor, talpa-ursului *(Lycopodium clavatum).* Cf. BRANDZA, FL. 508, BARCIANU, GRECESCU, FL. 654, N. LEON, MED. 31, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., DL, DM, BORZA, D. 103, ŞEZ. V, 102, ARH. SOM. XXIII, 463; **b)** (regional) brădişor *(Lycopodium selago).* Cf. BRANDZA, FL. 507, GRECESCU, FL. 654, PANŢU, PL., BORZA, D. 103; **c)** (regional) cornişor *(Lycopodium annotinum).* Cf. BORZA, D. 103.

— Pl.: *piedicuţe.* — Şi: (regional) **pedecúţă** (BORZA, D. 103, ŞEZ. XV, 102), **pedicúţă** (BORZA, D. 103) s. f.

— **Piedică** + suf. *-uţă.*

PIÉDIN s. n. (Popular) Totalitatea firelor de urzeală de la capătul pînzei, care rămîn neţesute (şi care se taie cînd se scoate pînza din război); (popular) uruioc. Cf. CLEMENS, PUŞCARIU, ET. WB., TDRG, CDDE, DR. II, 181, V, 899, CADE, SCRIBAN, D., ŞEZ. VIII, 149, RĂDULESCU-CODIN, VICIU, GL., I. CR. V, 96, CIAUŞANU, GL.

— Pl.: *piedine.*

— Lat. ***pedinus.*** Cf. CDDE.

PIEÍRE s. f. Acţiunea de a p i e r i şi rezultatul ei.

1. Moarte (năprasnică, violentă); ucidere, masacru; pierzare **(1),** pierzanie **(1),** (învechit) piericiune **(1),** (regional) pieişte **(1).** Cf. p i e r i **(1).** *Doară spure cireva în mormenle meserearea ta şi deadevărul tău în perire?* PSALT. 181. *Să fie amu perirea lor ca sodomleanii* (a. 1569—1575). GCR I,* 11/5. *Tatăl lor, deaca auzi de perirea lor, căzu şi el de muri.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/20, cf. HERODOT (1645), 422. *Au intratu oastea leşască în ţara Moldovei de au făcut multă pagubă şi perire şi au prădat.* URECHE, L. 127. *Va giura văcariul cum nu ştie de perirea boului.* PRAV. 13, cf. 122. *S-au ascuns de au scăpat de peire că poate l-ar fi tăiat.* M. COSTIN, LET. II, 334/20. *Iară de va tuna noaptea, pre alocurea perire şi oraşe şi case vor cădea.* FL. D. (1680), 7v/19, cf. 9v/19. *După acest război şi perire a lui Răzvan, s-au aşezat domnia Irimii Vodă fără grijă.* N. COSTIN, L. 587, cf. 557, NECULCE, L. 207. *După a căruia peire, cu sfatul de obşte, ales-au la chivernisala împărăţiii pe Mihai Paleolog.* CANTEMIR, HR. 476. *Turcii . . ., deacă văzură peirea, ei să întoarseră cu mare hărborirc asupra lui Mihai Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 131, cf. 26. *Întru dăstulă lipsă dă pîine să afle şi cu mullă perire şi moarte în dobiloace.* R. GRECEANU, CM II, 179. *Mă voi nevoi scurte să-i fie dzilile şi de la mine să-i fie piire* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 58. *I-au tăiat şi Solomon încă anevoie au scăpat din perire.* ŞINCAI, HR. I, 209/9, cf. 266/32, II, 7/27, III, 232/19. *Va fi robie şi peire multă* (a. 1799). GCR II, 164/25, cf. 165/19. *Şi mă tem ca nu cu bună ştire Să fim trimişi aici la perire!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 193, cf. 276, 300. *Între dobiloacele cele mari va fi perire.* CALENDARIU (1814), 73/11. *Această nenorocită maică a cunoscut mai înainte perirea fiului ei.* BELDIMAN, N. P. I, 126/10. *Iată înfricoşatul minut al pieirei noastre!* DRĂGHICI, R. 34/5. *Însă nu temere, Nice peire Fiara adusu-ne-au, Ce mîntuire.* ASACHI, S. L. I, 137, cf. 51, BĂLCESCU, M. V. 170, CR (1848), 17²/32. *Acest noroc însă care l-am avut Poate . . . să-mi aducă pieire pe cap.* PANN, P. V. I, 49/7, cf. 137/25. *Boierii pribegi hotărîră peirea lui.* NEGRUZZI, S. I, 144, cf. 293, MUREŞANU, P. 27, HASDEU, I. V. 257. *El vrea a mea pieire? . . . Deci gheară pentru gheară!* ALECSANDRI, T. II, 116, cf. 22. *Încrederea sa amăgită . . . aduse peirea şi a lui şi a oamenilor mai din suflet devotaţi lui.* ODOBESCU, S. I, 256, cf. 173. *În zadar flamura verde o ridică înspre oaste, Căci cuprinsă-i*

de pieire şi din faţă şi din coaste. EMINESCU, O. I, 148. *Îl ruga să se lase de a face călătoria aceasta ca nu care cumva să meargă la peirea capului său.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 91, DELAVRANCEA, T. 30. *Femeia pe care el a iubit-o . . . il ura, îl trăda şi-i pregătea peirea.* GHEREA, ST. CR. II, 260. *Să-nvingă sau să cadă prăzi pieirii în sfînt război.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 27. *Şi era prin şanţ pieire şi văzduhul tremura.* COŞBUC, P. II, 44, cf. I, 206, 236, id. AE. 32. *I-a venit aceeaşi peire silnică după doi ani singuri de domnie.* IORGA, C. I. I, 28. *Aşa ar fi de n-ar fi şi pieiri năprasnice.* DELAVRANCEA, O. II, 41. *Mi-a fiert inima cînd m-am gîndit că atîta amar de lume merge la peire ca turma de miei.* C. PETRESCU, Î. II, 9. *Din această pieire au scăpat puţini.* SADOVEANU, O. XII, 350, cf. I, 365, III, 579, IX, 179. *Ne prooroci şi el pieirea care ne aştepta pe curînd.* STANCU, R. A. I, 326. *Ura lăpuşnănească E peire boierească.* ALECSANDRI, P. P. 175, cf. TEODORESCU P. P. 442. *Maică-sa au rămas oarbă acolo, numai spre peire.* SBIERA, P. 34. *Am scăpat trei vieţăi de la pierire şi mi-am adunat trei prietini.* RETEGANUL, P. V, 4, cf. II, 24, CANDREA, Ţ. O. 29. *Să nu mă ştie lumea De ce mi-o fi perirea.* FOLC. TRANSILV. I, 175. ◇ (Personificat, adesea sub înfăţişarea unui schelet omenesc cu coasa în mînă) *Iadul şi perirea nu să mai satură.* CHEIA ÎN. 51ᵛ/24. *Rînd pe rînd pieirea secera în vite.* V. ROM. octombrie 1955, 168. ◇ Loc. adv. (Regional) **În pierire** = cu nici un chip, nicidecum. *De cînd o intrat mînă de hoţ în casă nu mai pot, în perire, să pui două cu două.* PAŞCA, GL. ✦ (Învechit, rar) Executare a cuiva condamnat la moarte. *Tilharii să piardeţ domnia voastră cum iaste leagea tilharilor; însă poftim pre domnia voastră să aibă periri între boiarinul domniii meale carele mai sus scriem* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 45. ✦ Spec. Ofilire. uscare (a unei plante sau a unei părţi a plantei). *Pagubele aduse de rugini plantelor atacate se datoresc slăbirii şi pieirii de timpuriu a frunzelor.* SĂVULESCU, M. U. I, 91. *Slăbirea şi chiar pieirea plantei în întregime.* id. ib.

2. (În limbajul bisericesc; în opoziţie cu mîntuire, salvare) Pierdere a vieţii veşnice ca urmare a degradării morale şi a căderii în păcat; pierzare **(2)**, (învechit) piericiune **(2)**, pierdere **(1 2)**. Cf. pieri **(2)**. *Tremise cuvîntul său şi vendecă ei şi izbăvi ei de peririle lor.* PSALT. SCH. 359/13. *Întinară-se limbile în perire ce feaceră.* PSALT. 13, cf. 317. *Că de le veri iuţi şi le veri înălţa, cădea-veri în perire.* CORESI, EV. 198, cf. GCR I, 16/17. *Vicleanul vrăjmaşului intră în farisei şi înşelară Iuda spre perirea sa* (a. 1619). GCR I, 56/15. *Şi-ţi vor spune ţie ce va să fie la cea de apoi că va să fie zua perirei . . . zua mîniii şi a urgiei lui D*[u]*mn*[e]*zău* (a. 1632). id. ib. 76/30. *Cine va face aceastea, unii ca aceia n-au pocaianie, ce vor moşteni perirea.* PRAV. GOV. 11ʳ/17, cf. 100ʳ/8. *Cu aceaste lucruri reale . . . necum se ne vie noaî vrun folos sufletesc, ce perire veacinică sufletelor noastre.* VARLAAM, C. 259, cf. GCR I, 106/30, EUSTRATIE, PRAV. 1/13. *Poarta cea largă şi calea cea lată duce în perire.* N. TEST. (1648), 9ᵛ/8, cf. BIBLIA (1688), 375²/16. *Depărtează de la noi toată pohta cea aducătoare de peire* (a. 1702). GCR I, 345/29, cf. 339/27. *Două sînt care ne duc pre noi în peire: învăţătura cea rea şi viaţa cea stricată* (a. 1700—1725). GCR II, 22/6, cf. MINEIUL (1776), 100ᵛ¹/27. *Să supunem tainicele porniri ale inimii care . . . ne duc la vecinică peire.* MARCOVICI, D. 17/23.

3. (Învechit şi regional) Pericol, primejdie de moarte; p. ext. necaz, supărare, greutate, dificultate mare. *Pre Veniamin, fratele lui Iosif, nu-l tremease Iacov, că aceasta zicea să nu altă i se va lămpla vro perire.* PALIA (1581), 173/2, cf. 187/9. *Să fie feciorii lui în perire* (pagubă CC² H). PSALT. 236. *Şi pentru îndrăznire să vor aduce pre sine la mare perire* (a. 1632). GCR I, 76/21, cf. HERODOT (1645), 202. *Şi multă vreame trecu fiindu săblazna nutariei* (fiind vănslare cu *perire* N. TEST. 1648, fiind mergere pre apă cu primejdie B 1688). COD. VOR. 86/6, cf. URICARIUL, II, 245/19. *Cu mare peire spre îngăduinţă a-l pleca putui.* CANTEMIR, IST. 71, cf. ANON. CAR. *Şi aşa s-au apucat de lucru, care cu mare peire pîn' în iarnă abia s-au găsit* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 237/25. *Căci aceea ce ne pare că-i un rău, că-i o peire, Îi a fericirei noastre tăinuită izvodire.* CONACHI, P. 272. *Cînd mă socoteam în pieire, iată sclipind în faţă-mi o luminiţă.* CABAGIALE, O. V, 201, cf. II, 297. *Femeile modeste sînt cuib de fericire, Iar cele-ntr-o ureche sînt ciumă şi perire.* COŞBUC, S. 86, cf. GOROVEI, CR. 13. *Şi dă lui pe loc de ştire Că mă aflu la peire.* ALECSANDRI, P.P. 126. ◇ Expr. (Regional) **Pieire cu nevoie,** se spune despre asocierea mai multor oameni de aceeaşi teapă. Cf. CIAUŞANU, GL.

4. Decădere, ruinare, distrugere, nimicire; (învechit) piericiune **(3)**, pierzare **(5)**. Cf. pieri **(3)**. *Argintul tău cu tine să fie în perire.* CORESI, L. 34/19. *Plîngea perirea Ierusalimului ce erea să vie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 104ʳ/7, cf. septembrie 7ᵛ/18. *N-aş vrea să vază perirea cetăţii să leaşine, că-i slabă de fire.* id., ap. GCR I, 254/26. *L-au îmbărbătat numai să margă la Poartă, că apoi, nemărgînd el, va aduci perirea ţării.* NECULCE, L. 162, cf. R. POPESCU, CM I, 285, GCR I, 354/29. *Spaima şi neîndrăzneala, în loc de a fi folositoare, ar grăbi peirea corăbii.* MARCOVICI, D. 14/5, cf. id. C. 129/17, CONACHI, P. 297. *Niciodată pînă atunci împărăţia otomană nu se aflase în aşa cumpănă de peire.* BĂLCESCU, M. V. 80, cf. 46, BOLLIAC, O. 163. *Sînt . . . orcane ce-ameninţă pieirea unui stat.* MUREŞANU, P. 136/6, cf. ALECSANDRI, POEZII, 63. *Perirea atomului material al omului nu se înfăţişa lor sub această icoană spăimîntătoare.* ODOBESCU, S. I, 212. *Zadarnic falnice palate Sînt în pămînt rădăcinate, Nici o peire nu s-amină.* MACEDONSKI, O. I, 36, cf. VLAHUŢĂ, O. A. I, 23. *Acest curent a fost produs, într-o societate ce mergea spre pieire, de o tinerime entuziastă.* GHEREA, ST. CR. III, 47. *Un neam veni-va, din sînge troianic, Astfel s-aude, peire-aducînd cetăţii Cartago.* COŞBUC, AE. 11. *Auzi, cumătră? să nu zici că-i pieirea lumii?* VLASIU, A. P. 250. *Suferinţa Moldovei . . . va fi nespusă. Dar mai mult decît suferinţa de acum e, în viitor, primejdia pieirii totale.* SADOVEANU, O. XII, 346, cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 349. *Scaunul tot din picioare are perire* (= omul suferă cele mai mari necazuri din partea rudelor). Cf. ZANNE, P. III, 367.

5. Încetare, anulare, suprimare, înlăturare; (învechit) piericiune **(5)**. Cf. pieri **(4)**. *Domnul arătă că peirea păcatului credinţă iaste.* CORESI, EV. 244. *Războiul ce te-ngrijora mult îşi luă pieirea cu desăvîrşire.* GORJAN, H. II, 228/20. *Nici să fie el peire, ci numai stăpînătorul Patimei ce de la fire o au luat muritoriul.* CONACHI, P. 282. *Ningea cu smocuri mari de lînă, a căror căderi dădeau o senzaţie de încetineală şi de pierirea oricărui son.* CĂLINESCU, E. O. II, 273.

6. (Învechit; în sintagma) *Pieirea soarelui* = eclipsă de soare. *De să va tîmpla perirea soarelui la martie . . . , plinea scumpă.* CALENDARI (1733), 13/3, cf. 36/5. *Tot atuncea s-au făcut şi perirea soarelui într-o zi . . . şi au ţinut ca două ceasuri* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 221/16, cf. DDRF.

— Pl.: *pieiri.* — Şi: **pierire,** (învechit) **plire** s. f. — V. **pieri.**

PIEIŞTE s. f. **1.** (Prin nordul Munt. şi sudul Mold.) Pieire **(1)**. *Două romînce coborau devale, în sat . . . Ca să le scape de pieişte, bietul popă a strigat la ele cît a putut.* RĂDULESCU-CODIN, L. 101, cf. 128. *Cît timp se sfîntesc apele, e pieiştea dracilor . . . , ies pe pămînt şi cad în gura lupilor.* id. Î. 62. *Era pe cînd cu legea lui Maxim, cînd s-au împuşcat mulţi oameni. A fost mare pieişte atunci.* I. CR. II, 282.

2. (Prin nordul şi nord-vestul Munt. şi sudul Olt.) Pericol, primejdie de moarte; p. ext. necaz, supărare, greutate, dificultate mare. *Tătarii . . . s-au hotărît să facă altă pieişte pe capul ţărişoarei noastre . . . Au dat foc holdelor.* RĂDULESCU-CODIN, L. 46, cf. LEXIC REG. 31. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O pieişte de loc*

nici iarbă nu-i prieşte. UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A trage a pleişte** = a prevesti un mare necaz, o nenorocire. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în l o c. a d j.) **De pleişte** = (despre fiinţe) prăpădit, distrus. *Aşa om de pleişte ca ăsta nici c-ai mai văzut.* UDRESCU, GL.

4. (Prin nord-estul Olt.) Pierdere de vreme; zăbovire. Cf. CIAUŞANU, V. 188.

— Pl.: *pieişti.*

— **Pieri** + suf. *-işte.*

PIEITÓR,-OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIELÁR s. m. Meseriaş care prelucrează piei (v. p i e l e **I 3**), care confecţionează diverse obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte făcute din piele. V. m a r o c h i n i e r, t ă b ă c a r, c u r e l a r, b l ă n a r. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 45, H XVII 297, ALR I 1 670/122, 166, 255, 532, 552, 798, 860, 926, 934, 954, ALR II 6 535/769, 876, 987, ALRM SN I h 341/141.

— Pl.: *pielari.*

— **Piele** + suf. *-ar.*

PIELAREPÍT s. n. (Entom.; învechit, rar) Himenopter. Cf. MIHALI, C. 111.

— Pl.: *pielarepite.*

— Cf. p i e l a r i p.

PIELARÍP s. n. (Entom.; învechit, rar) Himenopter. *Imenoptere sau pielaripe.* STAMATI, M. 119/15.

— Pl.: *pielaripe.*

— **Piele** + **aripă** (după lat. *hymenoptera).*

PIELĂRÍE[1] s. f. (La sg. cu sens colectiv) Mulţime de piei (v. p i e l e **I 3**); p. e x t. obiecte confecţionate din piele. Cf. DRLU, POLIZU. *Productele manufacturate erau numeroase: pielăriile, cojocăriile şi curelăriile.* ODOBESCU, S. I, 480, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Îi conduse printr-o sală cu hamuri noi, alîrnate în perete, zurgălăi şi zăbăli nichelate cu miros de magazin de pielărie.* C. PETRESCU, Î. II, 104. *Pielărie lucrată.* NOM. PROF. 57. *Struni calul frumos împodobit cu pielării galbene şi alămuri.* SADOVEANU, O. XI, 19. *Articolele de pielărie pot fi produse semifabricate . . . sau produse fabricate.* LTR[2]. *Hidrogenul sulfurat se întîlneşte mai des în minele de aramă, cărbuni, sulf, în industria textilă şi de pielărie.* BELEA, P. A. 169.

— Pl.: *pielării.*

— **Piele** + suf. *-ărie.*

PIELĂRÍE[2] s. f. **1.** Meşteşugul de prelucrare a pieilor (v. p i e l e **I 3**); comerţ cu obiecte de piele. Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Direcţia centrală industrială a pielăriei.* LEG. EC. PL. 79. *În sectorul pielăriei, metoda de extracţie sulfitanlă . . . ridică simţitor randamenlul extragerii de tanin din cojile de stejar şi molid.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 890.

2. Atelier sau magazin unde se prelucrează sau se vînd piei (v. p i e l e **I 3**) ori articole de piele. V. m a r o c h i n ă r i e, t ă b ă c ă r i e, c o j o c ă r i e, c u r e l ă r i e. Cf. POLIZU, ALEXI, W., IORGA, B. R. 88, TDRG, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *pielării.*

— **Pielar** + suf. *-ie.*

PIELĂRÍT s. n. (Rar) Meseria de pielar. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM.

— **Pielar** + suf. *-it.*

PIELCÁR s. m. (Regional) Tăbăcar (Sighiştel-Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 252.

— Pl.: *pielcari.*

— Cf. p i e l c e a, p i e l c u ţ ă.

PIELCĂLÚŢĂ s. f. **1.** (Prin Bucov., Mold. şi Transilv.) Pielicică **(1)**. *Prinde cu degetul cel mare şi cel arătător de la mîna dreaptă pielcăluţa dosului mîinei băiatului.* MARIAN, NA. 344, cf. TDRG, ŞEZ. III, 84

2. (Regional) Pielicică **(2)** (Tătăruşi-Paşcani). Cf. VASILIU, C. 15. *C-un cojoc mari şi lung Din cîndzăc de pcei di lup . . . Ş-o dragî de căculiţi Din cînspreci pcelcăluţi.* id. ib.

— Pl.: *pielcăluţe.*

— Cf. p i e l c e a, p i e l c u ţ ă.

PIELCĂNÍ vb. IV v. **chiorcăni.**

PIELCEÁ s. f. v. **pielicică.**

PIELCELÚŞĂ s. f. Diminutiv al lui p i e l c e a.

1. (Învechit; în sintagma) *Pielceluşa de dinainte* = prepuţ. *Tăie împregiur pielceluşa de dinainte ficiorului său.* PO 191, cf. CANDREA, F. 19.

2. (Regional) Cf. p i e l i c i c ă **(2)**. Cf. CADE. *Pielceluşe de mioare Le vindea pe la hotare.* TEODORESCU, P. P. 604.

— Pl.: *pielceluşe.*

— **Pielcea** + suf. *-eluşă.*

PIELCÍCĂ s. f. v. **pielicică.**

PIELCÚŢĂ s. f. (Învechit şi regional) **1.** Pielicică **(1)**. Cf. ANON. CAR., LB. *Pelcuţa (epidermis) face aşternutul cel mai din afară, e aseamenea în tot trupul de groasă.* ANTROP. 27/1. *Părţile cu pelcuţa deasupra fină.* VASICI, M. II, 83/2, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, ŞEZ. III, 84. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **În pielcuţa goală** = în pielea goală, v. p i e l e **(I 1)**. *Urma ceaialaltă gloată În pielcuţa goală golişoară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 92. *Baba se dezbrăcă în pielcuţa goală.* id. T. V. 134.

2. Pieliţă **(I 2)**. *Oasele se acopăr cu o pelcuţă subţire plină de vase . . . şi se numeşte această pelcuţă pelea oaselor (periosteum).* ANTROP. 18/3. *Această gaură este în feţioare acoperită cu o pelcuţă . . . şi se numeşte pelea feţiorieî.* ib. 246/1. *Nu au . . . numai o fină pelcuţă deasupra.* VASICI, M. II, 70/18.

3. Pielicică **(2)**. *Leagă capul calului cu o pielcuţă de miel sau de iepure.* CALENDARIU (1814), 166/23, cf. LB, DDRF, BARCIANU, CADE. *Pielcuţă de guzgan.* L. COSTIN, GR. BĂN. 157.

— Pl.: *pielcuţe.*

— **Piele** + suf. *-icuţă.*

PIÉLE s. f. **I. 1.** Ţesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafaţă a corpului animalelor vertebrate şi a celor mai multe dintre nevertebrate; s p e c. epiderma omului. *De unde-i e pialea şi sîngele?* CORESI, EV. 507, cf. 202, MOXA, 347/20. *Voi rădica asupră-vă carne şi voi trage preste voi piale . . . şi veţi fi vii.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 215/14. *De viu despoindu-l de piale, l-au sărat cu sare.* CANTEMIR, HR. 211, cf. id. IST. 59. *Vinde . . . siliman şi rumenele Ş-alle ape stricătoare de piele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 320, cf. 189, CLEMENS. *De a soarlei rid momele, Cînd săgeţile ascute Care nu-mi pătrund nici pele.* ASACHI, S. L. I, 142. *Pielea brună era catifelată.* CR (1848), 13[2]/51. *Eşti la piele ca curcanul, Galben de gras ca şofranul.* PANN, P. V. I, 16[2]/26, cf. EMINESCU, N. 3. *Luînd pe cîte un drăcuşor de cornile mi şi-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea.* CREANGĂ, P. 306. *Îmi arde toată pielea; nu pot adormi.* CARAGIALE, O. I, 76, cf. II, 64. *Pielea degetelor îi rămase pe clanţă.* DELAVRANCEA, S. 35, cf. id. T. 12. *A putrezit pielea pe el.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 40, cf. PAMFILE, S. T. 57. *Radă-se de trei ori pe zi pînă îşi vor despoia pielea.* AGÎRBICEANU, A. 36, cf. 368. *Slabi, de li se văd coastele, ca nişte arcuri sub piele, boii îşi încoardă muşchii.* GÎRLEANU, N. 210, cf. HOGAŞ, DR. I, 53, 116. *Pielea e formată din două straturi.* ENC. VET. 65. *Rămăsese acum o umbră, o piele întinsă pe ciolane.* MIRONESCU, S. A. 129. *Au rămas vreo zece copii . . . cu pielea palmelor groasă şi rezistentă.* GALACTION, A. 27, cf. id. O. A. I, 44. *Pielea deveni de un palid verzui,*

ca la înecați. C. PETRESCU, Î. I, 233, cf. id. R. DR. 42. *Îl freca cu nisip pînă i se roșea pielea.* BRĂESCU, O. A. I, 81. *Găseam broscuțe verzi, cu pielea neredă.* VLASIU, A. P. 8. *Pielea feței s-a zbircit.* SADOVEANU, O. I, 124. *Vîntul din larg ne biciuiește pielea.* BART, E. 131. *Carnea pe ei e vînătă și creață Și osul se străvede în piele.* ARGHEZI, VERS. 328, cf. 395. *Muschiulatura fină i se profila pe sub piele.* CĂLINESCU, S. 20, cf. 789. *În unele locuri, sfoara de cînepă, cu care era încins, stătea chiar pe piele.* PREDA, M. 171, cf. DEȘLIU, G. 54. *Doi cai roșcați, cu pielea lucind în soare, erau frecați cu ceva aspru de către niște copii.* BARBU, P. 214. *Datorită bogăției în terminații nervoase senzitive și în corpusculi tactili, pielea este un vast organ de simț.* DER. *Funcția cea mai importantă a vitaminei A o constituie protecția pielii.* ABC SĂN. 389, cf. 81. *O văzui albă la piele Și la grumaz cu mărgele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 242. *Într-o groapă cu urzici Mi-o făcut chelea bășici.* MAT. FOLK. 986, cf. VASILIU, C. 26, I. CR. III, 110. *Ploaia din urmă îl ajungea Și hainele le uda. Și la piele cînd ajungea, Îndată se bolnăvea.* FOLC. MOLD. I, 277. *De o ginganie mică, Păru-n cap i se ridică Și pielea i se-nfurnică.* ZANNE, P. I, 479. *Mai aproape-i pielea decît cămașa.* id. ib. II, 415, cf. III, 56. *Pielea rea și răpănoasă, ori o bate, ori o lasă,* se spune despre cei pe care cu nimic nu-i mai poți îndrepta. Cf. id. ib. II, 415, com. din PIATRA-NEAMȚ. *Numai pielea lui știe,* se spune despre cel care a suferit mult, trecînd prin încercări grele. Cf. ZANNE, P. II, 417, 419. (În imprecații) *Numai pe doi* [bivoli] *i-am lăsat la ocol, că-s răi tare, tune dracu-n pielea lor!* CĂLINESCU, E. O. I, 108. (Fig.) *O cîmpie prin pielea căreia mișcă finul primăvăratic.* DELAVRANCEA, T. 56. *Gata-i dulapul? — Îl gătăm la paștile cailor, răspundeau calfele rîzînd, iar i-am tras pielea de pe el.* VLASIU, D. 31. ◇ (Învechit) *Pielea oului* = corion. *La timpul facerei se pot deosebi în oul omenesc două pelițe: cea mai din afară din aceste pelițe se cheamă pelița vinoasă sau pelea oului (corion).* FĂTU, M. 21/4. (Învechit) *Pielea oaselor* = periost. *Oasele se acopăr cu o pelcuță plină de vase... și se numește această pelcuță pelea oaselor (periosteum).* ANTROP. 18/6. (Învechit) *Pielea foalelui* = diafragmă. *Pelea foalelui (diafragma) desparte goliciunea foalelui de goliciunea peptului și este cărnoasă.* ib. 101/7. (Învechit) *Pielea fecioriei* = himen. *Această gaură este în fecioare acoperită cu o pelcuță... și se numește pelea fecioriei (hymen).* ib. 246/4. (Regional) *Piele groasă* = bătătură (în talpa piciorului). Cf. DR. V, 305, ALRM I/I h 188/26. ◇ Loc. adj. și adv. **În** (sau **cu**) **pielea goală** (ori **pieile goale**) sau (învechit și regional) **în piele** ori **cu pielea** (sau **pieile**) = complet dezbrăcat; gol, nud. *Și-l puseră pre u[n] măgariu de-l purtară cu pialea pre toate ulițele.* MOXA, 372/34. *Se poartă cu pieile goale pre măgari și le bat cu doauă cumănace.* PRAV. 132, cf. 103, 131. *Pre care turci nu-i tăie, îi duce, cu pieile, de-i da robi domniei.* NECULCE, L. 220, cf. 133, 372. *Au rămas toți dezvăscuți, în pieile goale.* ANON. CANTAC., CM I, 85, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 316. *Răsipesc fără de milă părintescul lor rămas, Dau pînă numai în piele și în cămașă se las.* PANN, P. V. I, 62/17. *Se îmbrăcau abia cît trebuia ca să nu se zică că umblă cu pielea goală.* GANE, N. III, 13, cf. CANDREA, F. 18. *Eram în pielea goală, încălțat și cu pălăria în cap.* SADOVEANU, O. IX, 383, cf. I, 599. *Mi le arăți pe față și fără de sfială Și-nzorzonat de teatru și strîmb în pielea goală.* ARGHEZI, VERS. 358. *Pe front, cînd ești comandant, te simți ca în pielea goală. Oricînd îți poate găuri cineva tigva.* BARBU, P. 240. *A rămas din gol cu pielea,* se spune despre cei săraci care au sărăcit și mai rău. Cf. ZANNE, P. III, 169, UDRESCU, GL. ◇ Loc. adv. **(Pînă) la piele** = în întregime, de tot, cu desăvîrșire, total, complet. *Dezbrăcați-ne pînă la piele, Numai ne lăsați dă mîngîiere Viață, copii și muiere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 199. *Stau sub ceriu înnourat, Păn'la pele-udat de ploaie.* ASACHI, S. L. I, 90. *M-am covrigit în clopotniță cu dinții clănțănind și muiat pînă la piele.* EMINESCU, G. P. 42, cf. id. N. 35. *Apoi doftorul mă dezbrăcă pînă la piele.* GANE, N. II, 90. *Parcă e un recrut tuns la piele.* BASSARABESCU, V. 30. *Dezbrăcați la piele..., prezidează festinurile cu dans.* C. PETRESCU, R. DR. 101. *Încărcat de noroi, ud pin' la piele, se apropie satisfăcut... de casa învățătorului.* BRĂESCU, O. A. I, 413. *Am simțit că sîntem uzi pînă la piele.* STANCU, R. A. I, 76. *Ești ud, săracu' de tine, pînă la piele.* T decembrie 1962, 41. ◇ Expr. **Cît îl încape** (pe cineva) **pielea** sau **cît îi încape** (cuiva) **în piele** = cît poate îndura (cineva), cît îi este cu putință; p. ext. mult. *Bănuitor fusese totdeauna! Gelos... Cît îi încăpea în piele!* ALAS 17 I 1937, 5/1, cf. IORDAN, L. R. A. 79,271. **A ști** (sau **a vedea**) **cît îi** (sau **ce-i**) **poate** (sau **îi face, îl plătește**) **pielea cuiva** = a ști (sau a vedea) de ce este în stare cineva, a cunoaște cît valorează cineva. *Acuma să vedem ce ne poate pielea.* DAVIDOGLU, O. 131, cf. DM. **A nu-i face** (sau **a nu-i plăti**) (cuiva) **pielea (nici) doi bani** (sau **nici două parale, nici o ceapă degerată**) = a nu fi bun de nimic, a nu avea nici o valoare. Cf. ZANNE, P. II, 416, 419. *Se poate... să se prostească și să nu-i mai facă pielea două parale.* I. BOTEZ, B. I, 218. **A nu(-și) mai încăpea în piele** = **a)** a fi foarte bucuros, fericit etc.; a nu ști ce să mai facă de prea mult bine. *Nu mai încăpea în piele, Kir Ianulea, de fericire.* CARAGIALE, O. II, 230. *Ei n-au de mămăligă și boierii nu-și încap în piele de petreceri.* REBREANU, R. I, 264, cf. I. CR. III, 218; **b)** a fi extrem de îngîmfat, a fi plin de ifose, de pretenții. Cf. CANDREA, F. 18. *Adică pentru că tu ai cîteva petece de pămînt, nu-ți mai încapi în piele de fudulie?* REBREANU, I. 72. *Era amarnic de fudul. Îl chemau toți din toate părțile... și el nu-și mai încăpea în piele.* SADOVEANU, O. I, 590. (Cu schimbarea construcției) *Cel mojic și măreț... nici încape în pielea lui.* ȚICHINDEAL, ap. CADE. **A-i intra** (sau **a i se băga**) **cuiva (pe) sub piele** ori **a intra** (sau **a se băga**) **(pe) sub pielea cuiva** = a reuși (prin insistențe, servicii, lingușiri etc.) să cîștige încrederea sau simpatia cuiva. *Ce făcu dascălul, ce drese, că se dete pe lîngă muma copiilor și, cu șoșele, cu momele, îi intră pe sub piele.* ISPIRESCU, L. 270. *Felix... știa să intre pe sub pielea oamenilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 153. *Era bucuroasă... că i-ai intrat Borțosului sub piele.* PAS, Z. I, 270. **A(-i) lua** (cuiva) **(și) pielea (de pe el)** sau **a(-i) jupui** (ori **a scoate**) **șapte** (sau **nouă**) **piei (de pe cineva)** = **a)** (rar) a omorî, a distruge (pe cineva). *N-au făcut nici o mișelie încă pînă acum, dar nici să nu cerce, că atunci eu aș fi cel dintîi carele i-aș lua pelea.* BĂRAC, T. 55/22; **b)** a pretinde de la cineva mai mult decît poate da; spec. a estorca (de bani). *Judecă, despoaie și ia după om pielea ca lupul de pe oaie.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Nu-i de glumit... căci vor să ne ieie și pielea de pe noi.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ZANNE, P. II, 419. *Hehe, avocatul tot avocat... Șapte piei ți-ar jupui.* REBREANU, I. 323. *Slujbașii noștri luau și pielea locuitorilor.* OȚETEA, T. V. 56. *Vechilul, care scotea șapte piei de pe ei, spunea mereu că nu o face de la el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 302. (Cu parafrazarea expresiei) *Patrioți de paradă... jupuiau țara și de ultima piele a inimii amărîte.* ARGHEZI, B. 136. **(A fi) numai piele(a) și os(ul)** (sau **oase, oasele, ciolanele**) = (a fi) foarte slab. Cf. ZANNE, P. II, 419, CANDREA, F. 18. *Poftim! Numai piele și oase, și încă îl mai roade ambiția.* C. PETRESCU, R. DR. 29. *Era delicată, adică slabă: pielea și oasele.* SADOVEANU, O. I, 446. *Era calul din poveste, înainte de a mînca tipsia cu jar. Numai pielea și ciolanele.* id. ib. VIII, 465. **A fi** (sau, rar, **a trăi**) **în pielea cuiva** = a fi, a se afla exact în aceeași situație cu altcineva. *N-aș vrea să fiu în pielea lui.* PAMFILE, J. III, 92. *Toți cîți am mai rămas teferi, pînă la vîrsta de 70 de ani și după 70 de ani, și mai purtăm un condei, toți am trăit în pielea lui Calistrat Hogaș.* GALACTION, A. 357, cf. UDRESCU, GL. **A-i face** (cuiva) **pielea tobă** (sau **burduf**) = a bate pe cineva tare, a-l stîlci în bătaie. Cf. ZANNE, P. III, 499, IV, 305, 667, CADE. (Cu parafrazarea expresiei) *Să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanele lui surle și din pielea lui căptușeală dobelor mele.* NEGRUZZI, S. I, 140. **(A fi) vai (și amar) de pielea**

cuiva = (a fi) rău de cineva, (a fi) vai de capul lui. *Amar era să fie de voi de nu eram noi. Şi cu străjuirea voastră, era vai de pielea noastră.* CREANGĂ, P. 269, cf. 208, 283. *Dară vai, după toate, de pielea lui!* SLAVICI, N. I, 249. *Vai de pielea lui ce-a mai tras şi acolo!* VLAHUŢĂ, ap. CADE. **A-i da** (sau **a-i ieşi** cuiva ceva) **prin piele** = a suferi consecinţele unui lucru, a-i fi ca învăţătură de minte, a o păţi; a-i ieşi pe nas. Cf. ZANNE, P. II, 420. *I-a dat iubitul prin piele.* CIAUŞANU, GL. **A-l mînca pielea** (pe cineva) v. m î n c a (3). **A i se face** (cuiva) **pielea găinii** (sau **piele de găină**) = a i se încreţi (cuiva) pielea de frică, de frig etc.; p. e x t. a-i fi foarte frică, frig etc. Cf. LUNGIANU, CL. 232. *A fost pe-aici odată unul Horea . . . Vi se face pielea de găină?* BENIUC, v. 95. **A face ceva pe pielea altuia** = a face ceva în dauna cuiva, obligîndu-l să suporte el greutăţile şi neajunsurile, a-şi crea avantaje pe spinarea altuia. *Moşierii şi capitaliştii fac război pe pielea norodului.* SADOVEANU, O. XVII, 285, cf. UDRESCU, GL. **A-şi pune pielea** (în sau **la saramură**) **pentru cineva** (sau **pentru ceva**) = **a)** a se expune, a risca. Cf. GHICA, A. 189, ZANNE, P. II, 419, DM, BARBU, Ş. N. II, 15; **b)** a-şi impune anumite restricţii, a face sacrificii mari. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 419, PAMFILE, J. II, 164, CADE. (Familiar) **A(-şi) pune pielea pe băţ** (sau **pe ciomag**) = a (se) distruge; a muri sau a omorî. *Moş Gîbă a pus pielea pe ciomag.* UDRESCU, GL. (Familiar) **A da pielea popii** sau **a-şi lăsa pielea undeva** = a plăti (ceva) cu viaţa; a muri. *Iar apoi n-am gust să-mi dau pielea popii.* ALECSANDRI, T. I, 90, cf. MARIAN, Î. 362, ZANNE, P. II, 421. (Regional) **A răbda în piele** v. r ă b d a. (Regional) **A plăti cu pielea** = a suporta o pedeapsă corporală, o bătaie. *Sărăcuţa lelca, plăteşte cu pielea.* PANN, P. V. I, 135/26, cf. UDRESCU, GL. **A-i frige** (cuiva) **pielea** = a chinui, a consuma pe cineva, a-i face zile fripte; a pedepsi foarte aspru, a se răzbuna pe cineva. *Pînă atunci, mai rabdă, Harap-Alb, căci cu răbdarea îi frigi pielea.* CREANGĂ, P. 223, cf. ZANNE, P. II, 420. **A-şi vinde** (sau **a-şi cheltui**) **(şi) pielea de pe el** = a da, a vinde tot (pentru a scăpa de o anumită situaţie sau pentru a realiza un anumit lucru), a nu mai rămîne cu nimic. Cf. ZANNE, P. II, 419, CADE. (Cu parafrazarea expresiei) *O să-ţi bei cămaşa din spate, o să-ţi bei pielea de pe oase.* DELAVRANCEA, T. 167. **A-şi vinde scump pielea** = a lupta cu înverşunare, provocînd neajunsuri mari adversarului (chiar dacă nu ai sorţi de izbîndă finală), a-l face pe adversar să plătească scump victoria. *Oi căuta şi eu să-mi vînd pielea cît se poate mai scump ca să nu-mi pară rău pe cea lume c-am fost înşelat.* GANE, N. II, 107. (Învechit şi regional) **A i-o face** (cuiva) **pe piele** = a contrazice pe cineva, a se opune cuiva; a-i face rău, a se răzbuna pe cineva. *Eu i-am făcut-o pă piele, că nu m-a ascultat şi m-a ocărît.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 66. *S-a mîniat rău pe sat Şi trei zile n-a mîncat Şi le-a făcut-o pe piele.* PANN, P. V. III, 17/15. *Ţi-o fac eu ţie pe piele, femeie fără inimă ce mi-ai fost!* ISPIRESCU, L. 281, cf. ZANNE, P. II, 420, PAMFILE, J. II, 160, RĂDULESCU-CODIN, Î. 377, UDRESCU, GL. **A fi gros la piele** sau **a avea pielea** (sau, rar, **o piele**) **groasă** = a fi lipsit de bun-simţ, a fi neobrăzat. *Sînt unii oameni care primesc o palmă şi tot nu-şi retrag obrazul. Lumea zice că au o pele groasă.* ISIS (1859), 3²/45, cf. ZANNE, P. II, 418, CANDREA, F.18. (Regional) **A întări din piele** = a se preface că nu înţelege o aluzie. Cf. LEXIC REG. II, 30. ◇ C o m p u s e : (popular) **piei-roşii** = amerindieni. *Am înţeles că trebuie să mă tîrăsc şi eu printre tufe . . . ca un războinic din rasa pieilor-roşii.* SADOVEANU, O. VII, 307. *Costumul cu melon, umbrelă şi ghete americane va înlocui penele pieilor-roşii, turbanul arab sau fesul turc.* RALEA, S. T. III, 268, cf. DER. *Unele populaţii îşi iau numele după o caracteristică a lor: negri, piei-roşii etc.* SFC II, 213; (regional; depreciativ) **piele-lungă** = om foarte slab (căruia îi atîrnă pielea). Cf. SFC I, 79, UDRESCU, GL.; (regional; prin etimologie populară) **piele-largă** = pelagră. Cf. GRAUR, F. L. 134, SFC I, 192. ✦ F i g. Fiinţă, făptură; p. e x t. viaţă. V. p i e l i ţ ă **(II)**. *Dacă ţii la pielea dumitale, să te duci mai degrabă, să ieşi curînd din casa asta.* CARAGIALE, O. VI, 36, cf. 18, CANDREA, F. 18. *Dar eu trebuie să mă gîndesc la pielea mea.* REBREANU, I. 292. *Dacă sînt oameni răi, va trebui să ne apărăm avutul şi pielea.* SADOVEANU, O. XI, 18. *Nu vrei să te foloseşti de mine decît pentru a-ţi scăpa pielea împreună cu Costică al dumitale.* H. LOVINESCU, C. S. 82. *De-acum se gîndea fiecare la propria-i piele. Lăncrănjan, c. II, 481. Că diacu-i pele rea, Mîncă carne vinerea, Te-nşală şi nu te ia.* ŞEZ. II, 18. ✦ (Regional) Pieliţă **(I 2)**. Cf. DR. V, 308. *Ou negata, numa pelea.* ALR II 5 712/414.

2. (Regional; depreciativ) Mîrţoagă. V. p i e l h o a c ă **(2)**. Cf. I. CR. IV, 186, DR. V, 103, 218, FD III, 205. ✦ Epitet depreciativ dat unei femei bătrîne. Cf. FD III, 205.

3. (De obicei cu determinări care arată felul, proveniența) Piele **(I 1)** jupuită de pe un animal (şi prelucrată); s p e c. blană. *Întinseşi ceriu ca o pelea.* PSALT. HUR. 86ʳ/9, cf. PSALT. 213, CORESI, PS. 282/6. *Cu pialea edului, mănule, pre grumazi ce era gol învăli.* PALIA (1581), 105/18. *Să neştine va purta pialea de cal sau de magariu să nu intre în bisearică.* PRAV. GOV. 54ᵛ/18, cf. 161ʳ/4. *Au fost în cămară tutun şi neşte piei argăsite* (sec. XVII?). IORGA, B. R. 49. *Venea la oraş o femeaie bătrînă şi cu o ficioară aducînd 2 prostiri şi 4 piei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/2. *Ceriul să cutremura ca o piele scutural(ă) de om* (a. 1692). GCR I, 303/7. *Fealiul încălţămintelor rumînilor iaste cu piale crudă fieşte de ce dobitoc peste picior.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/36. *1 piele de vac(ă) tăbăcit(ă)* (a. 1760). IORGA, B. R. 224, cf. IST. AM. 93ᵛ/10. *Un cal alb cu şaua de piatră de adiamant şi de piale de aspidă.* ALEXANDRIA (1794), 67/1. *Am cumpărat pei tărcate.* ŞINCAI, HR. II, 91/32, cf. III, 234/27. *Steagul de mînză codalbă o piele Le era, de un păring aninată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 89. *Trei cămăşi de linoi betită cu piale să i se facă* (cca 1821). IORGA, S. D. XXII, 49, cf. CLEMENS. *S-au îmbrăcat cu toate straiele cele de piele.* DRĂGHICI, R. 166/11, cf. 26/22, 67/16, GT (1839), 8/36. *I-au arătat lui multe pici de lup.* BĂRAC, T. 43/16, cf. 56/14. *Tot într-acea odaie era şi patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs.* ODOBESCU, S. I, 131. *Pe-a lor umeri spînzur roşii piei de tigru şi de leu.* EMINESCU, O. IV, 139, cf. id. N. 52. *Cînd dormea bărbatul său mai bine, ea a luat pielea cea de porc, de unde-o punea el, şi a dat-o pe foc.* CREANGĂ, O. 46, cf. id. P. 186, 199. *Du-te de caută nouă pei de bivol.* ISPIRESCU, L. 27, cf. 28, 54. *Sudoarea curgea . . . pe obrajii grăsulii şi întinşi ca pielea de tobă.* DELAVRANCEA, S. 45, cf. 31. *Pe laviţe-aşternute cu albe piei de ied, Bărbaţii stau în şiruri.* COŞBUC, P. I, 161, cf. II, 59. *Gospodarii cari lucrează lemnul şi pămîntul fac pentru ei şi pentru ai lor haine din piele de oaie.* PAMFILE, I. C. 46, cf. 38. *Gospodarii singuri îşi pregăteau pentru opinci pieile vitelor moarte sau tăiate.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 204. *Peste un ceas tovarăşul meu se afla încălţat cu opinci nouă de piele de porc.* HOGAŞ, DR. I, 80, cf. 57. *Străbuni purtători de ciomege şi de piei de bizon.* GALACTION, A. 369, cf. id. 208, CAMIL PETRESCU, T. III, 252. *Aştepta bătîndu-şi cizmele cu cravaşă de piele împletită.* C. PETRESCU, Î. I, 145, cf. 109, II, 161. *Ştiţi că se poartă pantofi din piele de şarpe?* BRĂESCU, O. A. II, 259, cf. NOM. PROF. 57. *Colindam ţara într-o căruţă cu coviercă de piele.* SADOVEANU, O. I, 112, cf. XII, 89, 371. *M-a întrebat dacă vreau să primesc o piele frumoasă de vulpe.* ULIERU, C. 1. *Ţinea copita calului în poala şorţului de piele.* ARGHEZI, B. 105, cf. 63. *Să scrie, pe piei de căprioară tăbăcite cu lustru, tot ce povestise.* id. S. VI, 14. *Era . . . sugrumată la mijloc cu un cordon de piele.* CĂLINESCU, E. O. I, 17, cf. id. B. I. 256, id. S. 13, STANCU, R. A. III, 11. *Vitrinele par mari bucăţi de piele de crocodil.* BARBU, P. 29. *Şi mi-a cere piei de zmeu Să-ncalţe piciorul său.* POP., ap. GCR II, 309. *Cîte-un purcel guiceşte, Vînătoru-l dobîndeşte, Dă chelea şi să plăteşte.* MAT. FOLK. 76. *Vin acas, înling pielea, o las de să usucă.* VÎRCOL, V. 29, cf. PAMFILE, B. 48, CIAUŞANU, GL. *Nu vinde pielea ursului din pădure.* DM.

Lup îmbrăcat în piele de oaie, se spune despre o persoană fățarnică, vicleană și hrăpăreață, care-și ascunde caracterul sub masca blîndeții, a bunătății. Cf. GCR I, 171/7, CANTEMIR, HR. 251, ANON. CANTAC., CM I, 93, BOLINTINEANU, O. 157. *E îmbrăcat în piele de vulpe,* se spune despre o persoană vicleană. Cf. ZANNE, P. I, 709. *Albei noastre nu e îndemînă Că-i aduce tata pielea pe mină,* se spune, ironic, celor care ocolesc adevărul. Cf. id. ib. 311, UDRESCU, GL. *(La hală), mai multe piei de miel (decît de oi bătrîne)* (= cei tineri se pot îmbolnăvi și muri tot atît de ușor ca și cei bătrîni). Cf. UDRESCU, GL. *Bulgăraș de aur joacă pe piele de taur* (Soarele sau luna). DELAVRANCEA, S. 237, cf. GOROVEI, C. 212. ◇ Fig. *S-a îmbrăcat sufletește în pielea cu solzi a balaurului din poveste.* GALACTION, O. A. I, 77. ◇ Expr. (Familiar) **A umbla după piei de cloșcă** = a-și pierde vremea, a fi fără ocupație. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **A semăna pe piele** = a semăna direct pe miriște, înainte de a ara. Cf. ALR II 5 108/414, 537. ◆ *Piele de drac* = **a)** țesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă (imitînd antilopa). V. diftină. Cf. LTR[2]. *Avea pantaloni de piele de drac, bufanți, și ghete galbene cu ciorapi vărgați.* PREDA, M. 88; **b)** (rar) pistil[2]. *O mușama dulceagă se numea pistil și piele de drac.* ARGHEZI, B. 67; **c)** fig. (regional; ironic) om foarte rezistent. Cf. UDRESCU, GL. (Prin Mold.) *Pielea dracului* = țesătură ușoară de bumbac, cu lustru, întrebuințată de obicei la căptușeala hainelor, (învechit) mitcal, percalină; spec. halat confecționat din acest material. *3 coți chele dracului* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 200. *Iată-l îmbrăcat în pielea dracului.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. (Regional) *(Față de) masă de piele* sau *pînză de piele, măsai de piele* = mușama (1). ALRM II/I h 401. ◆ (Regional) Burduf de piele **(I 3)** în care se păstrează sau se transportă lichide. *După ce umplu pieile (burdufurile) pe deplin, le încărcă frumos... și p-aci ți-e drumul.* PAMFILE, CER. 189, cf. ALR II 6 158/53, 310.

II. P. anal. (Regional) Pieliță **(III 1).** Cf. ALR II 6 087, ALR SN I h 88, 206, 213. *Pieile și oasele prunelor se aleg cu sita la facerea magiunului.* UDRESCU, GL. [Bulionul] *îl luom la stricurat, la frecat, la stricurat, să nu rămîie sămință sau coji de-ăia, k'ei.* GL. OLT. ◆ (Prin vestul Munt.) Coajă de copac (tînăr). *Ai jupuit pielea cu plugul la ciliva pruni.* UDRESCU, GL.

— Gen.-dat.: *pielii* și (mai ales la animale) *pieii.*
— Pl.: *piei.*
— Lat. **pellis, -em.**

PIELEJÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A jupui (de piele); a juli. *O dat cu săsiera printră ei dă i-o pielejit pogan.* L. COSTIN, GR. BĂN. 157.

— Prez. ind.: *pielejesc.*
— **Piele + coji.**

PIELGÁȘ, -Ă adj. (Regional; despre păsări, mai ales despre pui) Golaș (Cîmpofeni-Tîrgu Jiu). Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 262.

— Pl.: *pielgași, -e.*
— Cf. piele, pieligos.

PIELGÁT, -Ă adj. (Regional) Chel. *Fetele... se supără și-i blastămă pe băieți, fiindcă cred că le cade părul tot și rămîne capul ca troaca, pelgați.* MARIAN, S. R. II, 66.

— Pl.: *pielgați, -te.*
— Cf. pielgaș.

PIELGĂȘÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică păsări) A jumuli (Cîmpofeni-Tîrgu Jiu). Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 263. *A pielgășit uliul găina peste tot.* ib.

— Prez. ind.: *pielgășesc.*
— V. **pielgaș.**

PIELGĂȘÍT, -Ă adj. (Regional; despre păsări) Jumulit (Cîmpofeni-Tîrgu Jiu). Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 263.

— *Pl.: pielgășiți, -te.*
— V. **pielgăși.**

PIELHOÁCĂ s. f. (Regional) **1.** Piele **(I 3)** mare de animal (Capu Codrului-Gura Humorului). Cf. DR. V, 218.

2. (Depreciativ) Epitet pentru o vită bătrînă și foarte slabă, îndeosebi pentru cai. V. piele **(I 2)** (Capu Codrului-Gura Humorului). Cf. DR. V, 218. *Jupine, a cui-i pt'elhoaca asta? — Ce pt'elhoacă? Nu vezi că-i cal?* ib. ◆ Epitet depreciativ dat unei femei bătrîne (Capu Codrului-Gura Humorului). DR. V, 218. *Pt'elhoacă-i mă-ta bătrînă.* ib.

— Pl.: ?
— **Piele** + suf. *-oacă* (cu *h* neexplicat).

PIELHÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre carne) Cu multe pieliță **(I 2)** (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. *Ai cumpărat o carne pielhoasă.* ib.

— **Piele** + suf. *-os* (cu *h* neexplicat).

PIELÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A jupui (de piele sau de coajă). Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *pielesc.*
— V. **piele.**

PIELICEÁ s. f. v. **pielicică.**

PIELICÍCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui piele **(I 1)**; piele fină; (rar) pielișoară, (învechit și regional) pielcuță **(1)**, (regional) pielcăluță **(1)**, pieluță, pielușică **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, ALEXI, W. *Țipetele răzgîiaților, ale famenilor cu pielcica subțire.* SĂM. IV, 945. *Cornițele* [căpriorului] *nouă, necurățite, crau îmbrăcate încă în pielcica lor cenușie.* SADOVEANU, O. VI, 542, cf. ȘEZ. III, 84.

2. Blăniță de miel sau, p. gener., de alt animal (mic); (învechit și regional) pielcuță **(3)**, (regional) pielcăluță **(2)**, hîrșie. *Pelcele de mosc, de una 19 bani* (cca 1726). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *Carnea să o vîndă cum vor putea, iar pelcelile să le lucreze aice în țară, făcînd cojoace* (cca 1790). URICARIUL, IV, 126/21. *Vă hotăresc de-acum de oaie o pelcică Și nici un păr mai mult, nimică.* DONICI, F. I, 43/11. *Producțele esportate de noi în Rusia consistă în... pielceli de miel.* I. IONESCU, D. 508. *Cică umbla după strîns pielcele.* CREANGĂ, O. 60. *Lina însă și pelcelile de miei treceau la fabricile din Austria* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 243. *Boierii..., unii cu zale și cu coifuri de oțel, alții în haină ușoară, cu gugiuman de pelcică în cap.* SĂM. V, 933, cf. PAMFILE, I. C. 40. *Un miel îl cumpărai cu 8 parale și apoi vindeai numai pelcica de pe el cu 20 parale.* N. A. BOGDAN, C. M. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Își puse în cap gugiuman de pielicică creață.* SADOVEANU, O. III, 154, cf. VIII, 430, XI, 140. *Întrebă de-a dreptul: — Vii pentru pieltcele?* GALAN, B. I, 53. *Pielicelele sînt apreciate în mod deosebit pentru confecționarea hainelor de blană, a gulerelor, a căciulilor.* LTR[2], cf. DER, H II 40. *Pielicelele purceilor le dete ca să-i facă o căciulă.* ȘEZ. II, 219. *Îmbrăcămintea mai la toți este: ... cojocele și bondiți din pielicele și piei de oaie.* ib. IV, 17, cf. VII, 152. *Să-și aleagă de-o pelcea, De-o pelcea cam brumărea, Să-și facă cușmă din ea.* PĂSCULESCU, L. P. 276. *Și el, vere, se plimba Tot din perdea în perdea, Să-și aleag-o pielicea Să-și facă cușmă din ea.* PAMFILE, C. Ț. 52, cf. GEORGESCU-TISTU, B. 55. ◇ (Glumeț) *Destul, mă duc degrab-acasă Ca nu cumva să dau pelcica pentru masă.* DONICI, F. I, 34/10.

— Pl.: *pielicele.* — Și: **pielicea, pielceá, pielcică** s. f.
— **Piele** + suf. *-icică.* — **Pielicea, pielcea:** cu schimbare de suf.

PIELICIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care are aspect de piele **(I 1)**, asemănător cu pielea. *Corpul său... e*

grosuț și îndesat; aripile pielicioase, străvezii și ceva mai lungi decît corpul. MARIAN, INS. 457.
— Pl.: *pielicioși, -oase.*
— **Piele** + suf. *-icios.*

PIELIGÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Gol, dezbrăcat. *Cînd agiung* [fetele] *acolo, să dezbrace-n pchelea goală și gioacă pcheligoasă pînă-n răsărita soarelui.* ARH. FOLK. I, 207.
— Pl: *pieligoși -oase.*
— De la **piele.**

PIELIȘOÁRĂ s. f. (Rar) Pielicică **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, DR. V, 219.
— Pl.: *pielișoare.*
— **Piele** + suf. *-ișoară.*

PIELÍTĂ s. f. Boală care se manifestă prin inflamația bazinetului renal. Cf. BIANU, D. S., DER.
— Pronunțat: *pi-e-.* — Pl.: *pielite.*
— Din fr. **pyélite.**

PIÉLIȚĂ s. f. **I. 1.** Piele **(I 1)** (subțire, fină, delicată); s p e c. pielea obrazului. *Două feluri de tunșuri au luat ardelenii noștri de rîmleni . . .: un fel de tundere mai adîncă la peliță apropiet.* M. COSTIN, LET. I, 28/23. *El avea toate chipurile de un evropean, pelița albă și perii galbeni.* CRITIL, 4/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Pelița ei sămănă cu batista subțire, fără pic de viață.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Se spoia cu dres ca să dea pieliței o coloare mai albă.* FILIMON, O. I, 131, cf. 105. *Oricine-l vede-n soare cu pelița lui albă . . . Se-ntreabă ce să fie.* ALECSANDRI, POEZII, 286. *Scutura de pe cosițele-i bălaie zăpada mai puțin albă decît pelița ei.* ODOBESCU, S. III, 207, cf. I, 385. *Pelița din oacheșă se făcuse vinătă.* EMINESCU, N. 25, cf. id. G. P. 56. *Apa comună de Iași . . . cam iritä pieliță, mai ales vara.* CARAGIALE, O. II, 161. *Avea subțire de tot pieliță pe obraz.* SLAVICI, O. II, 72, cf. id. N. I, 300. *Acest împărat domnea preste oamenii cei negri la peliță.* ISPIRESCU, U. 68, cf. id. L. 78, DDRF, ALEXI, W., CANDREA, F. 18, 85, 299. *Cucoana . . . cu picliță obrazului groasă, un tip de armeancă, gustă din mincare.* AGÎRBICEANU, S. P. 43. *Cînd își dădu seama, Luminița roși, atît cît pulca roși sub pieliță ciocolatie.* C. PETRESCU, Î. I, 28, cf. TEODOREANU, M. II, 16. *Se ținea încă tînără și frumoasă, cu pieliță albă și cu părul pană de corb.* SADOVEANU, O. XI, 281, cf. VII, 672. *Fața îi era rasă proaspăt și pudrată în nuanța pieliței sale.* CĂLINESCU, S. 45, cf. 275. *Obrajii își subțiaseră pieliță.* CAMIL PETRESCU, O. I, 49, cf. 305. *Avea niște ochi mari, albaștri, și pieliță obrazului subțire, străvezie.* V. ROM. aprilie 1956, 21. *Pentru unii oameni care au o peliță neagră se zice: negru ca corbul.* H IV 55. *O dalbă călugăriță, Albă, albă la peliță, Neagră, neagră la cosiță.* TEODORESCU, P. P. 476, cf. MARIAN, V. 149, ȘEZ. I, 118, MAT. FOLK. 1 517. *Măriucă, Mărioară, Cu rochița roșioară, Cu peliță foc și pară, Ochii tăi mă bag în boală.* PAMFILE, C. Ț. 100, cf. CIAUȘANU, GL. *Mîndră copiliță, Albă la pieliță, Neagră la cosiță.* FOLC. MOLD. I, 85. *Să-i lai pieliță cu un fir de păr,* se spune despre o persoană cu pielea feței delicată, fină. Cf. ZANNE, P. II, 394. (Fig.) *Să ne spuie cîte ape de culori vede el în pieliță albăstrie a cerului.* DELAVRANCEA, T. 12. ◇ (Învechit) *Peliță mădularului* = prepuț. *Pruncul acela carele nu va hi tăiată peliță mădulariului, acela va peri din oamenii săi.* VARLAAM, C. 404. ◇ E x p r. (Regional) **A-și trage pielițele** = a fi pe moarte, a trage să moară. Cf. COMAN, GL. ✦ Țesut intermediar între piele și mucoasă, care acoperă buzele. *Buzele ei . . . să rumenesc la peliță.* BĂRAC, A. 19/17. *Pe buzele ei, aci rumene, aci crăpate și acoperite cu pieliță pîrlită, să ivea o zîmbire.* DELAVRANCEA, S. 48. ✦ (Mai ales la pl.) Strat subțire, cornos, care mărginește unghia. *Rotunjește oval unghiile, taie pielițile, lustruiește, pensulează cu lac.* C. PETRESCU, C. V. 259.

2. Nume generic pentru țesuturile animale subțiri (și elastice), cu aspect de foiță, lamă sau pînză fină, care căptușesc, îmbracă, susțin, separă sau formează anumite organe sau părți de organe; membrană **(2)**, (învechit și regional) pielcuță **(2)**, (regional) pielușină **(1)**, pieloteie **(2)**, piele **(I 1)**. *Leagă . . . hîrtia cea cu ouțele într-o cîrpă curată . . . luînd bine seama ca se nu agiungă motoșcuța de pealeți, nici să străbată sudoarea la ouțe.* ECONOMIA, 214/16. *Ochii cu o umflătură roșie sînt acoperiți . . . Iaste peliță sau umflătura cea roșie primejdioasă?* CALENDARIU (1814), 177/12. *Apă neagră s-au pogorît din pricina răcelii printre peliță ochiului și i-au acoperit lumina* (a. 1815). URICARIUL, VII, 69, cf. DRLU. *În timpul facerei se pot deosebi în oul omenesc două pelițe.* FĂTU, M. 21/3. *Pelițele de pe lumina ochilor i se roșise ca focul.* EMINESCU, N. 25. *Acest conduct este înfundat prin o pieliță (membrană).* BIANU, D. S. 765. *Conținutul stomacului ajungînd în peritoneu (pieliță abdominală), îl infectează.* BELEA, P. A. 172. *Icrele se spală și se curăță de pelițe (acestea se mai aleg și în timpul bătutului).* S. MARIN, C. B. 22. *I se scoate limba, se întoarce, și de la jumătate înspre vîrf i se jupește un fel de pieliță.* ȘEZ. III, 205, cf. ȚIPLEA, P. P. 114. *Ou moale cu pieliță.* AIR II 5 712/682. ◇ (Anat.; învechit) *Pieliță vinoasă* = corion. *La timpul facerei se pot deosebi în oul omenesc două pelițe: ceă mai din afară din aceste pelițe se cheamă peliță vinoasă sau pelea oului (corion).* FĂTU, M. 21/4. (Anat.; învechit) *Pieliță apei* = amnios. *La timpul facerei se pot deosebi în oul omenesc două pelițe: . . . cea mai din lăuntru se numește peliță apei (amnios).* id. ib. 21/6. ✦ (Regional) Albeață (la ochi). Cf. ALRM I/I h 150.

3. (Regional) Tendon, vînă. Cf. DR. V, 308, 322, ALR I 742/156.

II. (Învechit și popular; calc după v. sl. плъть) Carnea, mușchii corpului omenesc; p. e x t. trup; făptură, ființă. *Înrima mea și peliță mea bucurară-se de Dumnedzeu cel viu.* PSALT. HUR. 71r/26, cf. 10r/10, 47r/3, 78v/22. *Și noi mintui-nă-vremu cu bootegiurea nu cu a peliței* (t r u p u l u i N. TEST. 1648) *părăsiri spurcăciunri, ce cu gîndurele ceale bunrele.* COD. VOR. 156/28. *Nu spămîntu-me ce face mie peliță* (t r u p u l c², c a r n e a D). PSALT. 107, cf. 48, 76, 173. *Cînd apropie-se spre mine răii să mînînce peliță mea . . ., nu puturăși căzură.* CORESI, PS. 64/1, cf. 32/5. *Puseră trupurele șerbilor tăi mîncare păsărilor ceriului, pelițele preapodobnicilor tăi fierilor pămîntului.* id. ib. 218/6. *Lua lăutoriul și-i spălă picioarele și văzu că fără peliță iaste și zise lui Avram: aceaste picioare nu-su de om* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 191¹/9. *Să ne cumcrecumu cu s[fîn]ta peliță a lui și curatul sîngele lui* (a. 1619). ib. 123/19, cf. 123/16. *Pre pat, acmu cu nepuință zac și nu iaste vîndecare peliței meale.* PARACLIS (1639), 246. *Că mi-ai audzitu-mi de mi să-nflorcașe Mișelul de suflet și peliță-mi creașe.* DOSOFTEI, PS. 85/18. *Pînă unde i să vor putrezi lui pelițele* (c a r n e a s a B 1938) *și va dovedi oasele lui deșarte.* BIBLIA (1688), 377¹/57. *Și pelițele trupului lui* (m u ș c h i i c ă r n i i l u i B 1938) *sînt lipite.* ib. 381¹/55, cf. 368²/38, 372¹/13, ANON. CAR., CUV. D. BĂTR. II, 133, 198, 486, SEVASTOS, N. 285, CANDREA, F. 18. *Eu sînt peliță de drac, De dau la domnie-n cap.* MAT. FOLK. 158, cf. VICIU, COL. 203. *Las' să facă după plac, Că io-s peliță de drac!* PAMFILE, C. Ț. 80, cf. 352. *Adevărat că-i colac de griu curat . . . Da iește peliță Domnului nostru Isus Hristos.* GR. S. VI, 221. ◇ L o c. v b. (Învechit; în limbajul bisericesc) **A lua** (sau **a primi**) **peliță** (sau **pielițe**) = a se întrupa. *Luaiu peliță di preacinstita feciurițe Maria* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 364/6, cf. 320/18. *Dintru tine născutu-se-au I[su]s H[risto]s și au primit peliță.* COD. TOD. 200, cf. 208, 217. *Dintru tine sîntu și m-am născută și am luat pelițe* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 460/31. ✦ (Învechit; cu sens colectiv) Oameni, lume. *Se binre-grăiască toată peliță numele cel sf[î]nt a lui.* PSALT. HUR. 122v/20, cf. 52v/24. *Către tire toată peliță vinre.* PSALT. 121, cf. 285, 301. *Izbăvitu-ne-au de vrăjmașii noștri . . . cel ce deade mîncare a toată peliță.* CORESI, PS. 374/4.

III. P. a n a l. **1.** Țesut vegetal subțire care acoperă, separă sau leagă unele părți ale plantelor, în special fructul sau semințele; membrană **(2)**, (regional) piele **(II)**, pielușică **(2)**, pieloteie **(3)**. V. e p i c a r p. Cf.

DRLU. *Mustul pus la fiert... împreună cu bobițele, în a cărora pieliță se află văpseoa ce dă floare vinului, se păzăște după următoarele însemnări...* I. IONESCU, C. 198/6. *Agustos însemnează o varietate de struguri foarte timpurii, avînd pelița bobiței strevezie și subțire.* HEM 540. *Se roșise ca pelița unei persici dogorite de soare.* ODOBESCU, S. I, 129, cf. TDRG. *Cireșele negre de la Pîngărați... erau cu pelița groasă, cu carnea tare și roșie ca de narămze.* HOGAȘ, DR. II, 37. *Mîna a atins obrazul care e neted și rece ca pelița mărului.* C. PETRESCU, Î. II, 31. *Bătrînul scuipă afară din trăsură o pieliță de alună.* CĂLINESCU, E. O. I, 298, cf. LTR[2]. *Ciuperca albă... are pelița pălăriei fină, catifelată, de culoare albă.* BELEA, P. A. 154, cf. 156, 160. *Se opăresc roșiile, se curăță de pielițe și se taie în sferturi.* S. MARIN, C. B. 24. *Are boabele slabe la pieliță.* H XI 5, cf. ALR II 6 087/102, 130, 182, 235, 250, 260, 272, 279, 537, 682, 987. ◆ (Prin nord-vestul Munt.) Pănușă **(I)** subțire crescută pe știuletele de porumb, printre șirurile de boabe. *Curățați știuleții bine să nu rămîie pelițe printre boabe.* UDRESCU, GL.

2. Pojghiță (fină) care se formează pe suprafața unor alimente lichide (lapte, supă etc.); (regional) pieloteie **(4)**. Cf. CANDREA, F. 18. *Imaginea unei cești de cafea cu lapte, răcită și cu pelița creață deasupra, în loc să-i apară respingătoare, îi scormoni stomacul.* C. PETRESCU, C. V. 124, cf. ALR I 1 062, TEAHA, C. N. 251.

3. Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelișul mezelurilor preparate din tocătură. *Au făcut pe verdele nesigur al mușamalei un arhipelag nelămurit, amestecat cu pelițe de ghiuden, cu firmituri de pîine rece.* BASSARABESCU, V. 31. *Așa-i, zău, zise părintele, trăgînd pelița altei felii de salam.* CĂLINESCU, E. O. II, 240.

4. (Regional) Strat subțire de ceară cu care albinele acoperă celulele din fagure unde sînt depuse larvele. Cf. CHEST. VI 96/3, 8, 22.

— Accentuat și: (regional) *pieliță*. — Pl.: *pelițe* și (învechit și popular) *pieliți*.
— **Piele** + suf. *-iță*.

PIELIȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Trupesc; carnal, senzual. *Feriți-vă de pelițeștile* (trupești N. TEST. 1648, ale trupului BIBLIA 1688) *pohtiri.* COD. VOR. 146/7, cf. TDRG, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 55.
— Pl.: *pelițești*.
— **Pieliță** + suf. *-esc*.

PIELIȚÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** Membranos. Cf. BARCIANU.

2. (Mai ales despre carne) Cu (multe) pelițe **(I 2,3)**. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *pelițoși, -oase*.
— **Pieliță** + suf. *-os*.

PIELJOÁCĂ s. f. (Regional) „Pieliță de pe carnea de vită" (Stolna-Cluj). LEXIC REG. II, 81.
— Pl.: *pieljoace*.
— Cf. piele.

PIELM s. n. **1.** (Popular) Făină de grîu, de porumb sau (mai rar) de alte cereale (de cea mai bună calitate); spec. făină de grîu adăugată în aluatul de mălai pentru turtă; făină albă care se pune pe aluatul de pîine, ca să nu se lipească. V. nulaș, pervă. *Au adus... vase de lut și grîu și orz și făină și pielm.* BIBLIA (1688), 229[2]/34, cf. DRLU. *Cînd pui piemn mai mult se face mămăliga mai mare.* PANN, P. V. III, 28/27, cf. CIHAC, II, 254. *Cînd dă să prindă aluatul... parcă-și aduce aminte că lăsase încă o mînă de făină, dar pace, chelmul nu-i, toală făina-i strînsă.* SEVASTOS, N. 337, cf. DAMÉ, T. 154, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Unul mai tînăr cu fața în culoarea pielmului.* IOVESCU, N. 140, cf. H XI 233, 260. *Te mînai să-mi tai un lemn Pînă cînd să cern un piemn.* TEODORESCU, P. P. 274. *Du-te, mă omule, la frate-tău să-ți mai împrumute o lecuță de pielm.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 33. *Punea cu cofa din căpistere niște pielm în tuci.* id. ib. 191, cf. VÎRCOL, V. 97, TOMESCU, GL., ALR I 772/107, 112. *În casa-i piemn nu găsești Un șoarece să orbești*, se spune despre un om foarte sărac. Cf. PANN, P. V. III, 91/18. *A rămîne în sapă de lemn și în casă fără piemn* (= a sărăci de tot). Cf. id. ib. I, 155/17, ZANNE, P. V, 547. *Mare-n lemn și goală-n piemn*, se spune despre o casă mare și aspectuoasă pe dinafară, dar sărăcăcioasă pe dinăuntru. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 355. ◆ (Regional) Pulbere fină de făină care se depune pe sită sau pe obiectele din moară; (regional) pospai **(1)**. Cf. CONV. LIT. XLV, 936, SCRIBAN, D. *Cu săracii ți-ai lucrat Și plata nu i le-ai dat: Fără chelmu fărinii, De pe dosu sitii.* BÎRLEA, B. 138, cf. ALRM SN I h 124/95.

2. (Învechit) Aluat, cocă; plămădeală. *Luă norodul pielmul lor* (frămîntătura sa B 1938) *mai înainte de a să frămînta aluaturile lor.* BIBLIA (1688), 48[1]/14. *Și coapseră pielmul ce l-au scos den Eghipet turte de azime în spuză.* ib. 48[1]/27, cf. DR. V, 897. ◆ (Regional) Amestec subțire făcut din făină de grîu (la care se poate adăuga făină de porumb foarte fină) și din apă, cu care se ung unele aluaturi înainte de a fi băgate în cuptor. V. muruială **(4)**. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., I. CR. IV, 26. ◆ (Prin Olt.) Coaja de la turta de mălai formată din amestecul descris mai sus Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pielmuri*. — Și: **piemn, pelm** s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. πέλμα „talpă".

PIELMÁ vb. I. Tranz. (Regional) A pielmui. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *pielmez*.
— V. **pielm**.

PIELMÁT, -Ă adj. (Regional; despre făina de porumb) Amestecat cu făină de grîu (pentru turte). *Mălai pielmat.* ap. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pielmați, -te*.
— V. **pielma**.

PIELMUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică făina de porumb) A amesteca cu puțină făină de grîu (pentru a face turte); (regional) a pielma, a împielma. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *pielmuiesc*.
— **Pielm** + suf. *-ui*.

PIELONEFRÍTĂ s. f. Boală inflamatorie a bazinetului și a rinichilor, provocată de diverși microbi. Cf. DER.
— Pronunțat: *pi-e-*. — Pl.: *pielonefrite*.
— Din fr. **pyélo-néphrite**.

PIELÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Regional) Care are pielea **(I 1)** groasă. Cf. CLEMENS, BARCIANU, ALEXI, W. ◆ Fig. (Despre oameni) Care rabdă mult, care duce la tăvăleală; rezistent. *Eu sînt pieloasă, nu mă dau îndărăt de la nimic.* Com. I. PANȚU, cf. CIAUȘANU, V. 188.

2. (Transilv.) Care are aspect de piele **(I 1)**, ca pielea (de rezistent, de neted etc.). *Drumurile desfundate se mai întăriră, de pe margini sclipeau cărări netede, pieloase.* AGÎRBICEANU, L. T. 230, cf. 63, id. S. P. 18. *Aceste stofe se puneau în apă caldă... spălîndu-se bine cu săpun și bătîndu-se cu maiul ca să se strîngă bine firele între ele, făcîndu-se stofa mai pieloasă.* MOROIANU, S. 37.
— Pl.: *pieloși, -oase*.
— **Piele** + suf. *-os*.

PIELOTÉIE s. f. (Regional) **1.** Piele **(1 3)** (mai ales de ovine) (Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *A strîns o căruță de pielotei de tot felul pentru tăbăcărie.* id. ib

2. Pieliță **(I 2)** (Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL *Pieloteile de pe maje (la porc) se rîcîie și se leapădă* id. ib. ◆ Carne de calitate inferioară (cu vine, ten doane etc.) (Cepari-Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL

Ce pielotei mi-ai pus aici? id. ib. ◆ Excrescență; chist; tumoare (Cepari-Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *I-a scos la operație o pieloteie ca ghemul.* id. ib.

3. Pieliță **(III 1)** (Cepari-Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *La fabricarea magiunului, pieloteile și simburii de la prune se aruncă.* id. ib.

4. Pieliță **(III 2)** (Cepari-Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Adună pieloteile alea de la zama de varză.* id. ib.

— Pl.: *pielotei.*

— **Piele** + suf. *-oteie.*

PIELȚUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A vaccina (Pecinișca-Băile Herculane). Cf. ALR II 4 224 bis/2.

— Prez. ind.: *pielțuiesc.*

— **Pilț** + suf. *-ui.*

PIELUȘÍCĂ s. f. (Regional) **1.** Pielicică **(1)**. Cf. ARH. OLT. XXI, 272. ◇ Expr. **A fi vai de pielușica cuiva** = a fi vai de pielea cuiva, v. piele **(I 1)**. *Numai de n-ar fi avut puful niscai lighioane... că atunci are să fie vai de pielușica mea.* STĂNOIU, C. I. 136.

2. Pieliță **(III 1)** (Strehaia). Cf. ALR II 6 087/848.

— Pl.: ?

— **Piele** + suf. *-ușică.*

PIELUȘÍNĂ s. f. (Regional; atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** Pieliță **(I 2)**. Cf. REV. CRIT. III, 164, COMAN, GL.

2. Albeață (la ochi). Cf. DR. IX, 422, ALRM I/I h 150.

— Pl.: *pielușine.*

— **Piele** + suf. *-ușină.*

PIELȚĂ s. f. (Regional) Pielicică **(1)**. *Melcul are o căsuță, Șoarecele o peluță.* AL LUPULUI, P. G. 47, cf. A II 6.

— Pl.: *pieluțe.*

— **Piele** + suf. *-uță.*

PIEMÍE s. f. Boală caracterizată prin formarea unor abcese supurative în diverse organe sau țesuturi, prin febră ridicată etc., datorită difuzării în sînge a unor microbi. *Piemii (puroi în sînge). Se produc în cazurile cînd dintr-un abces puroiul a pătruns în sînge.* ENC. VET. 859, cf. DN², DER.

— Pronunțat: *pi-e-.* — Pl.: *piemii.*

— Din fr. **pyhémie.**

PIEMN s. n. v. **pielm.**

PIEMÓNT s. n. Formă de relief situată la intersecția unor munți cu o cîmpie sau cu o depresiune, formată prin acumularea depunerilor aduse de apele curgătoare la schimbarea de pantă. *Piemonturile pot avea aspect de cîmpii, coline, dealuri și podișuri.* LTR². *Rețeaua hidrografică a acumulat pe seama piemonturilor... vaste conuri de dejecție.* MG I, 160, cf. DER.

— Pronunțat: *pi-e-.* — Pl.: *piemonturi.*

— Din fr. **plémont.**

PIEMONTÁN, -Ă adj. Care ține de un piemont, privitor la un piemont, care are caracteristicile unui piemont. *În acest timp are loc... transformarea lor în cîmpii piemontane cu șesuri mlăștinoase.* MG I, 157.

— Pronunțat: *pi-e-.* — Pl.: *piemontani, -e.*

— **Piemont** + suf. *-an.*

PIEMONTÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Piemontului sau care este originară de acolo. *Pietatea... era, în inima piemontezei Loredana, un fanatism nesuferit.* CR (1848), 29²/50. *Domnul Felix Barla este piemontez, supus prin urmare al spadei Italiei.* KOGĂLNICEANU, S. A. 95. *Normanul nu înțelege pe gascon, lombardul pe locuitorul din Romagna și piemontezul pe venețian.* XENOPOL, I. R. III, 56, cf. SFC II, 219.

2. Adj. Care aparține Piemontului sau piemontezilor **(1)**, privitor la Piemont sau la piemontezi, originar din Piemont. *O ceată de fugari piemontezi, împreună cu alți aventurieri adunați în Franța, ar fi avînd scopos a călca Savoia.* CR (1831), 66¹/38.

— Pronunțat: *pi-e-.* — Pl.: *piemontezi, -e.*

— Din fr. **plémontais.**

PIEPT subst. **I. 1.** S. n. Parte a corpului, la om și la animalele vertebrate, de la gît pînă la abdomen, cuprinzînd cavitatea în care se află inima și plămînii (v. torace); spec. (în opoziție cu spate) partea anterioară (și exterioară) a acestei regiuni; p. restr. organ din interiorul cavității toracice (în special inimă sau plămîni). [Miruirea se face] *după aceaia la piept, ca să se îmbrace în zaoa dereptății și împrotiva meșterșugului drăcesc să stea.* CORESI, EV. 513. [Pelicanul] *începe a-și rumpe pieptul său și-și scură sîngele spre pui* (a. 1642). GCR I, 102/11. *Mai mult să va certa cela ce-l va fi lovit în piept.* PRAV. 273, cf. 125. *Ucigînd piepturele lor să întoarsără.* N. TEST. (1648), 102ᵛ/5. *L-au nemerit cu o inicercă prin chept și au ieșit pre suptu susioară.* NECULCE, L. 246. *L-au muncit cu hiară arsă pă piept.* R. POPESCU, CM I, 434. *Chipul acela avea capul de aur, avea mîinile și pieptul de argint* (a. 1742). GCR II, 31/37. *Au nu i-au stătut țărna pre piept, ochii i-au astupat, fața i-au ponegrit?* (a. 1773). id. ib. 95/4. *Măcar trăi coți de pînză Pre pieptu-i să-i întinzi* (a. 1777). id. ib. 117/32. *Stete nemișcat cu față jeloasă, Inima su' piept bătindu-i tare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 188, cf. 139, CLEMENS, GCR II, 205/12. *Îi pare că și simte că îl străpunge fierul, Tăios și rece-n peptu-i îi pare că îl are.* HELIADE, O. I, 316. *Inima rece d-abia bate în pieptu-mi.* MARCOVICI, C. 20/3. *Peptul lui era apărat de zale.* ASACHI, S. L. II, 50. *Toraxul sau peptul... este un fel de coș osos.* KRETZULESCU, A. 33/9. *N-am răgaz, nu am odihnă! Auzi pieptul cum răsună!* CONACHI, P. 86. *Și-n locul oricărui om ce cade, în locul oricărui pept ce se despică, alt pept și alt om se pune îndată.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Toracele seau peptul... cuprinde 7 oase ce sînt încheiete cu coastele.* CORNEA, E. I, 198/13. *Am la pept o cruciliță.* ALECSANDRI, P. I, 18, cf. 7. *Cum nu-mi pot sfîșia pieptul ca să citească în inima mea!* BOLINTINEANU, O. 328, cf. 151. *Rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul rezimat de peptul Radului.* ODOBESCU, S. I, 141, cf. 262. *Și în brațele-mi întinse Să alergi, pe piept să-mi cazi.* EMINESCU, O. I, 75. *Scoteam cîte un suspin adînc din piepturile noastre.* CREANGĂ, O. 248. *Flăcăul își umflă pieptul întinzîndu-și brațele amorțite de friguri.* CARAGIALE, O. I, 24. *Aruncă buzduganul... lovindu-l în pept.* ISPIRESCU, L. 87. *Eu? exclamă Sofi încrucișînd brațele pe piept.* DELAVRANCEA, S. 148. *Îi bate tare pieptul și o trece un fior.* MACEDONSKI, O. I, 244. *Piepturi și capete trosnesc sfărîmate sub copitele cailor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 119. *Inima i se bătu așa de tare încît își duse mîna la piept.* D. ZAMFIRESCU, A. 113. *Aerul parfumat cu răsuflul pădurii îi umplea pieptul.* AGÎRBICEANU, A. 62. *Își ridică pieptul și respiră profund.* GALACTION, O. A. I, 55. *Pieptul începe să-mi bată.* TOPÎRCEANU, B. 81. *Îl ridică cu amîndouă mîinile la piept.* C. PETRESCU, Î. I, 78. *Cu... pieptul păros, așezat turcește, bătea în nicovală.* BRĂESCU, O. A. II, 52. *Sînt numai în cămăși, cu piepturile și brațele goale.* SAHIA, N. 29. *Inima mi se zbate în piept ca o păsărică.* VLASIU, A. P. 26, cf. SADOVEANU, O. VIII, 441, XI, 332. *Cu brațele și pieptul voi despica poiana Și buruiana.* ARGHEZI, VERS. 190. *Trăgea aer în piept, sufocat.* CĂLINESCU, S. 212, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 125. *Trag adînc fumul cald și amar în piept.* STANCU, R. A. I, 26. *Se propti în fața plantonului și îl lovi în piept.* PAS, Z. III, 4. *Pieptul mi-l umflu.* BENIUC, V. 55. *Amuți. Pieptul i se ridică și coborî repede.* PREDA, M. 26, cf. DEȘLIU, G. 41. *Două placarde de carton... acopereau spatele și pieptul omului pe picioroange.* BARBU, P. 170, cf. 87. *Și îi arde soarele Pieptul cu mărgelele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 20, cf. FOLC. TRANSILV. I, 280, *Pînă a fi să iasă dreptul Îmi plesnește mie peptul.*

ZANNE, P. V, 280. *La vrăjmaș cu pieptul, iar nu cu spatele, să te arăți.* id. ib. VIII, 448. (F i g.) (De obicei considerat ca sediu al sentimentelor, al curajului, al bărbăției, al vieții etc.) *Căută Domnul spre frîngerea inimii lui și uciderea pieptului și primi cu dulce rugăciunea lui.* CORESI, EV. 19, cf. 11. *Nici din pieptul acestui Sichinie au lipsit tirănia.* C. CANTACUZINO,CM I, 21. *Focul care arde în pieptu-mi sfîșiat.* ALEXANDRESCU, O. I, 99. *Mult e mult de cînd te-aștept Să-mi alin dorul din pept.* ALECSANDRI, P. II, 91, cf. 5, id. T. 463. *O zare de lumină s-arată-n răsărit, Viața trecătoare din pieptu-mi a rănit.* EMINESCU, O. I, 98, cf. 231. *În pieptul lor răsare... Ce răsare? — Ia, un dor.* CREANGĂ, P. 275. *Patimi atîta de mari s-ascundă sub piepturi chiar zeii?* COȘBUC, AE. 11. *Și n-aș fi crezut vreodată să mai aibă pieptul meu Loc de vreo simțire nouă, fiind plin de dorul tău!* DAVILA, V. V. 86. *În pieptul zbuciumat de doruri Eu simt ispitele cum sapă.* GOGA, P. 5, cf. 25. *Sîngele îi vijîi în urechi, furia îi înecă pieptul.* GÎRLEANU, N. 43. *O durere mare i se sfredelea în piept.* REBREANU, I. 58. *Un val de emoțiune oscilează în pieptul nostru.* GALACTION, A. 466, cf. 418. *Mi se umflă pieptul de emoție, dar alerg mai departe.* CAMIL PETRESCU, U. N. 312. *Un clește de gelozie îl strînse din nou de piept.* CĂLINESCU, E. O. I, 241. *Ce știi tu, pasăre mică... Pieptul cum se oțelește, Jurămînt cum se rostește.* V. ROM. octombrie 1954, 79. *Tu, țara mea, și tu, popor de jos, Mi-aprindeți iarăși vîlvătăi în piept.* BENIUC, V. A. II, 9. *Voi, cei ce-n jurul rugului dansați, Simțiți cum groaza-n piept vi se revarsă!* LABIȘ, P. 84. *Om cu minte și-nțelept, Dar cu jale mare-n pept.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 307, cf. 494, MAT. FOLK. 1 068. *Du-te, dor, und'te trimet, Nu-mi aprinde focu-n piept.* FOLC. TRANSILV. II, 63, cf. 56. ◇ *Capul pieptului* v. c a p. *Furca pieptului* v. f u r c ă. *Coșul pieptului* v. c o ș. (Învechit) *Anghină de piept* = anghină pectorală, v. a n g h i n ă. Cf. BIANU, D. S. ◇ L o c. a d j. și a d v. **Piept la piept** = (despre luptă, felul de a se lupta etc.) (care se desfășoară) în mod direct, din apropiere; corp la corp, pieptiș **(2)**. *Să stea de e viteaz să se lupte cu dînsul pept la pept.* BĂLCESCU, M. V. 123. *Lupta era mai de aproape, mai piept la piept.* GANE, N. II, 109. *Luptătorii sînt piept la piept.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 119. *Dorobanții care luptau piept la piept se traseră iute la capătul șanțului.* SADOVEANU, O. II, 74. *Îl vezi, căzut în trîntă, că iar zvicnește drept? S-ar zice că e-n luptă cu cerul, piept la piept.* ARGHEZI, VERS. 383. ◇ L o c. a d v. **Piept în piept** = unul contra celuilalt; față în față, (aproape) ciocnindu-se, nas în nas, (rar) pieptiș **(2)**. *De multe ori se lovea piept în piept cu trecătorii după drum.* FILIMON, O. I, 128. *Pept în pept!... cîmpul răsună, Toți de tot dau împreună. Toți la luptă-s încleștați.* ALECSANDRI, P. I, 37. *Dacă din întîmplare da piept în piept cu vreunul... acela își cerea iertăciune.* CARAGIALE, O. II, 255. *Pe scara a mare s-ar fi întîlnit piept în piept cu dumnealui.* id. ib. VI, 45. *Se lovi piept în piept cu un domn, care, cerîndu-și iertare, în nemțește, se duse pușcă spre poartă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 70. *Deodată, pe Podul Mogoșoaiei, prin freamătul populației, mă lovesc piept în piept cu cineva.* SADOVEANU, O. I, 135. *Cînd coti... se lovi piept în piept cu bătrînul.* V. ROM. ianuarie 1955, 105. *Cînd să intre în biroul secretariatului, se întîlni piept în piept cu Ilie Barbu.* PREDA, D. 110. ◇ E x p r. **Cu pieptul deschis** = fără teamă, fără sfială; fățiș, direct. *Cum ajunge în tîrg se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului.* CREANGĂ, P. 80, cf. ZANNE, P. II, 421. **(Cu) capul** (sau **cu fruntea** ori, rar, **cu barba) în piept** = cu capul plecat, sprijinind bărbia în piept (de rușine, de supărare etc.). *Cu capul în piept... de abia au îndrăznit a căuta o căutătură smerită asupra lui.* BEIDIMAN, N. P. II, 108/4. *S-avîntă ... și pleacă Păru-n vînturi, capu-n piept, Nu se uită înainte-i, Nu privește îndărăpt.* EMINESCU, O. I, 66. *Cu pașii rari, cu fruntea-n piept, S-apropie de cal.* COȘBUC, P. I, 110. *Te-am iertat, a răspuns Boroiu, cu capul în piept.* REBREANU, N. 108. *Mergea cu capu-n piept, cu fruntea încrețită.* SADOVEANU, O. V, 163. *Vodă vorbea posomorît și cu barba în piept.* id. ib. XI, 240. *Au adormit cu capul în piept.* PAS, Z. III, 18. *Stătea cu capul în piept, cufundat în cine știe ce gînduri ale lui.* GALAN, Z. R. 281. **Cu mîinile (încrucișate** sau, învechit, **strînse) la** (sau **pe) piept** = **a)** cu brațele încrucișate în față, în inactivitate. Cf. POLIZU. *Stă nemișcat pe spate, cu mîinile la piept.* ARGHEZI, VERS. 333; **b)** (învechit) cu mîinile împreunate în față în semn de închinare, smerenie, respect. *Vor să vază cum să-nchin Oameni mulți care-i aștept Cu mîinile strînși la piept* (a. 1825). GCR II, 248/34. *Se sculă trist, resignat și cu mîinile încrucișate pe piept.* CR (1848), 7[3]/54, cf. DDRF; **c)** mort, decedat. **A strînge** (pe cineva) **la piept** = a îmbrățișa. *Bătrînul o strînse la piept și o sărută pe frunte.* FILIMON, O. I, 106. *Mă strîngi la piept, și-atîta ce-i?* COȘBUC, P. I, 68. *Apoi deodată tresări, o strînse la piept.* REBREANU, I. 20. *Dacă nu te-aș fi strîns la pieptul meu,... încă tot m-aș mai îndoi ca de-o arătare.* C. PETRESCU, A. R. 12. *Cu mare dor te-aștept, Să te poci strînge la pept.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 134. (Ironic) *Șoaricele, biet, Era luat în brațe, Și cam strîns la piept, Pipăit la mațe.* ARGHEZI, VERS. 272. **A(-i) ține piept** sau (învechit) **a sta-n piept** = a rezista (pe poziție), a nu se da bătut; a se împotrivi (cuiva), a înfrunta (pe cineva sau ceva); a face față; p. e x t. a concura cu succes, a rivaliza (cu cineva sau ceva). *La goana nenorocirii a sta-n piept nu mai putem.* BELDIMAN, O. 25/6, cf. id. E. 46/6. *Cu vreo trei ani mai mic decît Costi, nu se simțea destoinic să ție piept cu acesta.* SLAVICI, O. II, 9. *Ce cruce de voinic, tot satul nu-i ținea pept.* DELAVRANCEA, S. 18. *Un vin ce poate ține piept... Falernului cel mai vestit.* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *De veacuri fruntea nu ți-o temi, Ții piept cînd vin furtuni năval.* IOSIF, PATR. 7. *Dumnealui, ținînd piept celor care tăbăriseră să-l domolească, îi da zor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 134, cf. BUJOR, S. 166. *În discuțiile lor studenta ținea piept cu încăpățînare.* C. PETRESCU, Î. I, 21. *Cu el se simțea în stare să ție piept oricui.* SADOVEANU, O. I, 10, cf. 340, XI, 475. (Cu schimbarea construcției) *Cu pieptul ai ținut atîția secoli.* CR (1848), 17[1]/15. **A(-și) da piept cu cineva** (sau **cu ceva**) = a se lua la luptă cu cineva; a se împotrivi cuiva (sau la ceva); a înfrunta direct pe cineva (sau ceva). *Îl urmează mișelește fără a îndrăzni să-și deie pept fățiș cu el.* NEGRUZZI, S. I, 168. *Ș-apoi n-aleargă drept, Cu el să poți da piept.* ALEXANDRESCU, O. I, 312. *Împărați și regi s-adună Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.* EMINESCU, O. I, 146. *Cu toată nerăbdarea ce aveau de a da piept cu urșii, nu deschiseră ușa.* GANE, N. III, 134. *El va sta să dea pept cu tălharii.* ISPIRESCU, L. 134. *Să dea piept cu mine.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 377. **A(-i) pune** (cuiva) **mîna în piept** v. m î n ă[1] **(I 1). A se bate cu pumnii în piept** v. b a t e. **A pune** (sau **a încrucișa, a împreuna) mîinile pe piept** v. m î n ă[1] **(I 1). A lua** (ceva) **în piept** = a se strădui din toate puterile pentru a învinge sau a cuceri ceva; a înfrunta direct (o greutate, o primejdie, un obstacol), străduindu-se să învingă, să rezolve. *Sleiți, pe cai de frunte și stînd în ranguri drept, Ei par în nerăbdare să ieie lumea-n pept.* ALECSANDRI, POEZII, 336. *El era unul din rarii oameni cari, punîndu-li-se cruciș o nenorocire, o iau în piept.* AGÎRBICEANU, L. T. 183. *Și oamenii mai glumesc, mai rîd, dar la urma urmei iau drumul în piept spre sfîntul locaș.* GÎRLEANU, N. 130. *Sînt mulți cei ce pot să judece, să osîndească și să blesteme, ori să ia în piept păcatele societăților omenești.* GALACTION, A. 270, cf. 322. *Sînt animale trupeșe, bine hrănite, care ar putea să ia în piept dealul Văcăreților.* PAS, L. I, 83. *De azi înainte sîntem doi oameni aproape bătrîni, fără meserie, care trebuie să luăm viața în piept.* DEMETRIUS, C. 61. (Regional) **A(-i) lua în piepturi** (sau **cu pieptul**) = a lua (pe cineva sau ceva) cu forța, silnic. *Oamenii luară în piepturi pe prizonier și-l izbiră în sus, pe trepte.* SADOVEANU, O. VIII, 104. *Slujitorii plecară săbiile și luară în piepturi pe vinovați, scoțîndu-i afară.* id. ib. X, 175. *Ian să-l cîrduim, îl luăm în piepturi..., îl*

împingem în cănțălărie, în fața moșnegilor. CAMILAR, C. P. 114. *S-a pus hoțomanul și i-a luat cu pieptul toată bruma de avere ce-o avea.* UDRESCU, GL. **A(-și) pune pieptul** (pentru cineva sau ceva) = a sprijini, a susține, a apăra (pe cineva sau ceva), a veni în ajutor. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 422. *La nevoie vei ști să-ți pui pieptul.* SADOVEANU, O. V, 628. **A-și sparge pieptul (vorbind, strigînd** etc.) = a striga din răsputeri; a obosi (vorbind tare și zadarnic). Cf. CADE, DL, DM. **(A fi) slab de piept** = (a fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză. Cf. BARCIANU. *Persoanele slabe de piept.* BIANU, D. S. 789. (Învechit) **A face piept (bărbătesc)** = a avea curaj, a da dovadă de bărbăție. *Nu plînge, îmi zise, n-ai grijă, române, Fă piept bărbătesc.* ALECSANDRI, P. I, 42. *Fă piept! Eu am avut încredere în tine.* I. NEGRUZZI, S. VI, 400. ✦ (Și în sintagma *boală de piept*, DL, DM) Tuberculoză pulmonară. *Judecătorul meu suferea de piept.* GALACTION, O. A. II, 57. *Niculache a murit dă piept.* KLOPȘTOCK, F. 149. *Elvira se îmbolnăvi de piept și se stinse în scurt.* SADOVEANU, O. I, 147. *Sînt bolnavă de piept, de atîtea ori am crezut că mor.* CĂLINESCU, S. 699. *Vinul negru este o adevărată doctorie pentru bolnavii de piept.* CAMIL PETRESCU, O. III, 200, cf. DL, DM. ✦ (Popular) Toracele unor insecte. Cf. CHEST. VI 55/8, 17, 63/9, 17, 18, 20, 30. ✦ (Mai ales la sg.) Carne de pe partea anterioară a cavității toracice a unor animale și păsări, folosită ca aliment; mîncare preparată din această carne. *Să faci năduși pieptul de viței cu zeamă de carne.* MÎNCĂRILE, 56/9, cf. DDRF. *Rar se întîmplă ca toamna ... să prindă gospodina chiaburului găsea ori curcanul, să-i scoată pieptul ori picioarele ... să le atîrne la afumat.* PAMFILE, I. C. 52. *Piepți de păsări.* ȘĂINEANU, D. U. *Îndrăznește a încerca acest piept de fazan pe care l-a fript, destul de bine, bucătarul nostru.* SADOVEANU, O. X, 343. *Doamna Beatrice reteză puiul în fragmente infinitezimale: — Picior? Piept? Aripă?* VINEA, L. II, 311.

2. S. m. și (regional) n. (La sg. de obicei cu valoare de pl.) Organ anatomic al femeii, care secretă lapte în perioada de alăptare; sîn, mamelă, țîță. *N-au putut suge la pieptul maicii sale.* BĂRAC, T. 7/22. *I se usucă pieptul și izvorul laptelui.* PANN, ap. CADE. *De mila copilului, nu mai găsea lapte la peptul ei.* ISPIRESCU, L. 59. *Pieptul plin cu mîna-l ține ... Că-i piept tînăr și mereu Ar sălta.* COȘBUC, B. 108, cf. id. P. I, 65. *Dacă ... unei femei i se bolohănește pieptul ... întrebuințează diferite mijloace spre vindecare.* MARIAN, NA. 426. *Ca să uite copilul de piept, se fierbe un ou.* GOROVEI, CR. 155. *Simți căldura piepților ei.* ARDELEANU, V. P. 145. *Pășea frumos, săltîndu-și pieptul ascuns într-o cămașă aspră.* BARBU, P. 220, cf. 183, ALRM I/I h 55/922. ◇ *Copil de piept* = sugaci.

3. S. m. Penajul de pe partea din față a toracelui unei păsări. *Penele cozii, la mijloc negre, era pe margini albe ... peptii galbeni-cenușii.* MARIAN, O. I, 386. ◇ Compuse: (Ornit.; regional) **piept(ul)-roșu** = gușă-roșie *(Erithacus rubecula rubecula).* Cf. DOMBROWSKI, P. 405, BĂCESCU, PĂS. 128, SFC IV, 245; **piept-mohorît** = **a)** urzicar *(Saxicola rubetra).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 128; **b)** gușă-roșie *(Erithacus rubecula rubecula).* id. ib.; **piept-alb** = nume dat unei specii de porumbei. Cf. BARONZI, L. 95.

4. S. m. și (rar) n. (Mai ales la pl.; de obicei urmat de determinări în genitiv) Partea din față a unei piese de îmbrăcăminte, care acoperă pieptul **(I 1).** *El, cum au văzut neorînduiala cositelor și haina ruptă la piepți ..., înțelegea cu adevărat pricina.* AETHIOPICA, 7v/12. *Hlamida cea albă era închiiată la piepți cu nasturi de aur* (a. 1773). GCR II, 90/6, cf. 91/18. *Piepturile voastre se vor decora cu cocarde.* BOLLIAC, O. 224. *Bagă scrisoarea iarăși în plic și plicul în buzunarul de la pieptul anteriului.* FILIMON, O. I, 105. *Două răsuri rumenii să zăreau sub piepții cămășii.* DELAVRANCEA, T. 140, cf. DDRF, *Ai stricat, Simino, ce-ai cusut la piept!* COȘBUC, P. I, 246. *Gulerul ei mic și piepții sînt blănuiți cu șuviță de piele.* PAMFILE, I. C. 362, cf. id. J. II, 160. *De-abia atunci văzu că pieptul și poalele cămășii erau pătate de sînge.* REBREANU, I. 46. *Un timp îl privi ... așezată pe scaun cu piepții capotului desfăcuți.* C. PETRESCU, C. V. 209, cf. 167, 187. *Mi-am vîrît apoi mîinile în piepții jiletcei.* I. BOTEZ, B. I, 47. *Își apăsă pepții rochiei și, oftînd, începu să spuie ...* VISSARION, B. 167. *Redingota de marină avea piepții brodați cu înfloriturî în fir de aur.* BART, S. M. 45. *Văzu pe o canapea înșirate: un costum negru de seară, o cămașă albă cu piepții scrobiți.* STANCU, R. A. V, 41. *Se uitau cu ochii sălbăticiți la cămașa lui cu piepți de mătase.* PREDA, M. 181. *E frumoasă, ce e drept, Cu altiță cu pui pe chept.* MAT. FOLK. 1313. *Peptu la cămașă.* ALR II 3 295/2, cf. 3 295/182, 353, 723, 812, 836, 886, 987. ◇ Fig. *L-au legat și i-au scos ochii, Ca dovadă de ce suflet stă în piepții unei rochii.* EMINESCU, O. I, 159. ◇ *Cămașă cu piepți* = cămașă bărbătească cu plastron. Cf. DDRF. *Uite, acum după secere, cm să pun pe mă-ta să-ți facă o cămașă d-aia cu piepți!* PREDA, M. 171. *Vezi, dă-mi cămașa aia cu piepți, zise el.* V. ROM. septembrie 1962, 6. ◇ Expr. **A apuca** (sau **a lua, a înhăța** etc. pe cineva) **de piept** = a apuca (sau a înhăța etc. pe cineva) de partea din față a hainei, pentru a-i cere socoteală de ceva; p. ext. a lua (pe cineva) la bătaie. *Cine ești? Om, diavol sau nălucă? Strigă și într-una de piept apucă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 290. *După întîiul moment de surpriză, înhățî de piept pe agresor.* CARAGIALE, O. II, 125, cf. 287, ZANNE, P. II, 421. *Eram în război și m-a luat un plutonier de piept.* PREDA, M. 143. *Anghel îl apucase pe Voicu de piept.* id. D. 148. **A se prinde** (sau **a se apuca, a se lua) de piept cu cineva** = a se certa sau a începe să se bată cu cineva; a înfrunta pe cineva. *Pentru calul meu, Mă prind de piept cu Dumnezeu.* COȘBUC, P. I, 113. *Partizanii unui orator se apucau de piept cu partizanii celuilalt.* GALACTION, A. 370. *Ai strigat tuturor că te duci să te iei de piept cu turcul.* SADOVEANU, O. II, 52, cf. s ianuarie 1961, 4. ✦ (Regional; la pl.) Pînză, material pentru cămașă (Măceșu de Jos-Băilești). ALRT II 285. *Îi dă kept (pînză pentru cămașă) fomeia naști.* ib.

5. S. m. (Regional) Pieptar **(4).** *Hamurile rotașilor să fie cu piepții și vînările de piele.* CR (1833), 94[1]/9, cf. POLIZU, GLOSAR REG., A III 3, 4, 5.

II. P. anal. **1.** S. n. (Urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Coastă de deal, de munte etc.; (regional) pieptan, pieptar **(5).** V. pantă[1] **(1),** povîrniș, pripor. *Iar în piepturi acestui munte se arată o poartă mare.* EMINESCU, O. IV, 130. *Această mănăstire este clădită în București pe un pept de deal.* ISPIRESCU, M. V. 7, cf. id. L. 56. *Într-o zi o luă razna p-un piept de muscel, fără să știe încotro.* DELAVRANCEA, S. 27, cf. 58, id. T. 183. *De la lacul Bilii în jos, pînă la regiunea lemnului, sînt adecă în munte trei piepturi de stîncă sau săritori.* TURCU, E. 166, cf. PAMFILE, J. II, 160, DR. XI, 125. *Uneori un pîriu intra pe neașteptate în pieptul culmilor.* GALACTION, O. A. II, 27, cf. id. O. 161. *Din cînd în cînd, la piepturi de deal, sub streșini de pădure, caii umblă la pas.* SADOVEANU, O. X, 431. *Poteca era practicabilă numai într-o parte, înspre pieptul pietros al muntelui.* CĂLINESCU, S. 761. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Pept la ...** = de-a dreptul la ..., drept la ... *Iară de această parte unde era tabăra leșească, este ieșită apa Prutului pept la cîmp.* M. COSTIN, LET. I, 230/6. ✦ Promontoriu. *În drumul său, ajunse pe un pept de pămînt ce se întinde în mare.* ISPIRESCU, U. 76, cf. DDRF. *Locurile cele mai potrivite pescuirei lui sînt prundurile, piscurile sau pepturile.* ATILA, P. 240. ✦ (Prin Transilv. și Maram.) Dig, întăritură pe țărmul unei ape. Cf. MAT. DIALECT. I, 286, GLOSAR REG.

2. Subst. (Regional) Partea superioară a unui stog, vîrf, creștet al unui stog. *Această parte se numește mijloc, miez sau pintece, deasupra căreia ... se află vîrful, pieptul sau creștetul.* PAMFILE, A. R. 162, cf. A VI 26.

3. Subst. (Regional) Baza, de formă cilindrică, a unui stog. *Stogul are baza circulară și se compune de obice i din două părți: una cilindrică, formată din co*

toarele snopilor, care se numește piept, și alta conică formată din spicele snopilor, și care se numește vîrf, sau coamă. PAMFILE, A. R. 146, cf. ALR II 5 269/76.

4. Subst. (Regional) Grămadă de grăunțe separate de pleavă, care se formează la vînturat. Cf. PAMFILE, A. R. 214. ◇ Loc. adj. și adv. **Cu piept** = (despre vase, măsuri etc.) (umplut) peste limită, cu vîrf. *Ai pus oca cu pept.* ALR I 1 376/75. *Am umplut vasu cu vîrv sau cu chiăpt.* ib. 1 376/522, cf. 1 376/227, 269, 283.

5. S. n. (Prin vestul Transilv.) Nume dat mai multor părți componente ale plugului: **a)** cormană. A I 17; **b)** fierul plugului. ib. 31; **c)** bîrsă. ib. 35; **d)** plaz. ib., cf. ALR SN I h 22/316.

6. S. n. (Regional) **Tăișul** sapei (Strehaia). Cf. GL. OLT.

7. Subst. Partea de deasupra a cuțitului unui strung, pe care alunecă așchiile tăiate dintr-o piesă; partea care se ascute a dinților unei freze. *Fața superioară OB a cuțitului, pe care alunecă stratul de material tăiat din piesă, se numește pieptul cuțitului, iar fața OC, spatele cuțitului.* IOANOVICI, TEHN. 258. *În primul caz, ascuțirea lor se face numai pe pieptul dinților, a căror orientare trebuie să fie radială.* ORBONAȘ, MEC. 318, cf. 57.

8. Subst. (Regional) Bot al unei luntre (Petrești de Jos-Turda). Cf. ALR SN III h 840/250.

— Pl.: (n.) *piepturi* și (m.) *piepți.*

— Lat. **pectus.**

PIEPTALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIEPTÁN subst. (Regional) Piept **(II 1).** *Să-mi spui de unde ai luat strugurii ca să știu să-i spui lui tat'-tău ... — Din pieptanul de deasupra de părul ăl dulce.* AL LUPULUI, P. G. 55.

— Pl.: ?

— **Piept** + suf. *-an.*

PIEPTĂR s. n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lînă etc.) fără mîneci, care acoperă partea superioară a corpului (pînă la talie), ca un fel de vestă; spec. cojocel scurt din blană de oaie, fără mîneci, încheiat în față sau pe umăr, purtat mai ales de țărani. V. ilic, bundiță, laibăr. *6 peptare ordina(r)e* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *S-au aflat aceste: ... cheptariu muieresc vechi, păreche de cizme noauă muierești* (a. 1752). id. ib. 63. *Cheptar cu flori de aur* (a. 1803). id. ib. 145, cf. LB. *Pieptare pe corp strînse în găitane late, La căpătîi cu nasturi.* HELIADE, O. I, 221. *Mai sus numiții mi-au dat ... on cheptar* (a. 1848). ȘTEFANELLI, D. C. 384. *Niște coame castanii, unduioase, se răsfirară peste umerii și peptarul lui înfirat.* NEGRUZZI, S. I, 21, cf. 32. *Iarna port peptar de flanelă.* id. ib. 199. *Unul era îmbrăcat cu togă, iar celălalt cu peptar pestrițat și crestat.* ODOBESCU, S. I, 43. *Cocoana este îmbrăcată ... cu ... rochie și pieptar de lînă.* CARAGIALE, O. II, 78. *Ridică din umeri și își potrivește peptarul pe trup.* SLAVICI, N. I, 81, cf. 136. *Un pieptar cu fir de aur.* CONTEMPORANUL, II, 249. *Îi iau perina de sub cap și-n locul ei îi pun un cojoc ori un pieptar de oaie sau de miel.* MARIAN, Î. 36, cf. id. INS. 472. *Peste cămașe poartă vara nevestele și fetele laibere (numite de ele peptare) de postav negru.* MOLDOVAN, Ț. N. 134, cf. MANOLESCU, I. 177. *Și cioareci-i sînt rupți în glezne, Pieptaru-i ros și destrămat.* COȘBUC, P. II, 227, cf. BARCIANU. *Pieptarul țăranului nostru este foarte bun, întrucît el să încheie la o parte.* BIANU, D. S. 789. *De iarnă, au pieptare înfundate și peste acele, șube.* PAMFILE, I. C. 368, cf. 480, PĂCALĂ, M. R. 119, 517. *Pași lîngă mort și-l caută prin buzunarele pieptarului de oaie.* REBREANU, I. 338. *Dacă e de tot frig, poartă, pe sub rechel, pieptar din piele de oaie.* PRECUP, P. 16. *Îmbrăcămintea ciobanilor e aceeași ca și a baciului: nu lipsesc ițarii ..., cheptariu făcut din piei de oi.* DIACONU, P. 18. *Un pieptar negru-corb era sfîșiat în dreptul sinilor de o broderie roșie.* GALACTION, O. 176, cf. 45, STOIAN, PĂST. 60. *Știa să facă și pieptare și căciuli.* VLASIU, A. P. 58. *Un pieptar îl învălea pînă la chimirul sclipitor.* SADOVEANU, O. I, 173, cf. X, 261. *Pieptare bătute cu pietre prețioase.* CĂLINESCU, S. 826, cf. id. S. C. L. 74. *Avea un pieptar negru, din materie groasă, cumpărat de la tîrg.* CAMIL PETRESCU, O. I, 72, cf. 58, II, 82. *Li se făcuseră și primarilor din sat uniforme: pieptare cu flori albastre desenate în față și pe spate.* STANCU, R. A. I, 231. *În expoziție se află ... pieptare cu înfloriturî și colorit minunat din regiunea Cluj.* CONTEMP. 1953, nr. 953, 1/1. *Se arăta a fi un sătean încălțat în cizme și cusu pieptar găietănat peste obicinuita cămașă lungă cu poale.* V. ROM. decembrie 1954, 115, cf. ib. noiembrie 1953, 14. *Intră un moșneag, îmbrăcat într-un pieptar vechi, numai cîrpituri.* CAMILAR, N. I, 204, cf. 206, LTR², DER. *M-a luat cu stînga de pieptar, ca să-mi atragă și mai mult atenția.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 127, cf. H II 4, 14, 31, V 5, IX 467, X 47, 109, 580, XII 342, XIV 187. *Ia-l căutați în pozunar, În pozunar și-n pieptar, De-i găsiți odoarele, Strălucind ca soarele.* TEODORESCU, P.P. 71. *Și pieptariul mătăsit, Pe sub vatră-i tăvălit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 448, cf. 74. *Să puse și cerului pieptar Scapără frumoșii teferi Sumedenii de luceferi, Plini de voie și de har.* ARGHEZI, VERS. 42. *Mi-a umblat în păpădie O goangă cu pălărie ... Avea fuste și manta, Tăiate din catifea Și pieptar cu solzi de țiplă, Căptușit c-un fel de sticlă.* id. ib. 290. ✦ Obiect de lenjerie femeiască sau pentru copii (fără mîneci), care acoperă pieptul; brasieră, pieptăraș. Cf. POLIZU, PAMFILE, I. C. 360. *Umplea bonețica, pieptarul în cuprinderea degetelor, dar nici chipul, nici trupușorul nu puteau prinde ființă.* GÎRLEANU, N. 169, cf. SCRIBAN, D.

2. Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea spatele și pieptul luptătorilor, apărîndu-i de loviturile adversarului. V. platoșă. *A pus într-o medalie pe Pace ținînd cu dreapta o ramură de maslin și cu stînga arzînd pavăze și pieptare de război.* CR (1829), 78¹/30. *Muzeul național abia ne poate arăta un peptar de fer.* ib. (1848), 18²/43. *Corpul arcașilor trece, Toți cu peptare de bou.* NEGRUZZI, S. II, 78. *Făurarul zeilor îl dărui cu o platoșe sau peptar de fer nerăzbătut.* ISPIRESCU, U. 46. *Ies fulgere din suliți, dar sulițele mor Zdrobite de pieptarul puternicelor zale.* COȘBUC, P. I, 158, cf. 161, CADE. *Un cavaler de bronz strîns în pieptare Și-a ridicat de șase secoli spada.* V. ROM. iunie 1954, 77. ◇ Fig. *Bună dimineața, luceafăr! Geana de argint tremură ca zaua. Ai fost pe un pieptar de fier Și-ai răsărit în zare.* ARGHEZI, VERS. 208. ✦ Bucată de piele groasă cu care își acoperă pieptul scrimerii; plastron. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CADE. *Îmbrăcămintea: pantaloni de scrimă bărbătești, pieptar și mască bombată.* TEODOREANU, M. II, 92. *Ușa dinspre odaia Monicăi, transformată în panoplie, era împodobită cu florete, spade, măști de scrimă, mănuși și pieptare capitonate.* id. ib. 275. ✦ Echipament de protecție confecționat din piele groasă și pîslă, cu care își acoperă pieptul lucrătorii care folosesc unelte pneumatice sau care produc vibrații. Cf. LTR².

3. Partea de la piept **(I 1)** (de obicei scrobită) a unei cămăși; piept de cămașă bărbătească scrobit, care se poartă deasupra unei cămăși obișnuite; plastron. Cf. DDRF, CADE, ALR II 3 295/310, 812, 848.

4. Curea lată la hamuri (căptușită cu pîslă), care se trece peste pieptul **(I 1)** unui animal înhămat; (regional) piept **(I 5).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CADE. *O pereche de cățelandri ... înhămați cu pieptare roșii la*

roatele unui cărucior de copil. BRĂESCU, V. A. 113. *Din toate părțile hamului, pieptarul și jugulețul sînt cele cari pot ocaziona răni.* ENC. AGR. 270, cf. LTR², A V 15.

5. (Regional) Piept **(II 1)** (Negrești-Piatra Neamț). Cf. H X 353.

— Pl.: *pieptare* și (regional) *pieptări* (ALR SN IV h 1 184). — Și: (învechit și regional) **pieptăriu** (pl. și *pieptariuri*, ALR SN IV h 1 181, 1 184), (regional) **piptár** (ib. h 1 181/29; pl. *piptari*, ib.) s. n.

— **Piept** + suf. *-ar.*

PIEPTĂRIU s. n. v. **pieptar.**

PIEPTĂLĂCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIÉPTĂN s. m. v. **pieptene.**

PIEPTĂNÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică părul, barba etc.; de obicei cu pronumele în dativ) A descîlci, a netezi, a aranja sau a curăța (cu pieptenele). Cf. ANON. CAR. *Cela ce-și... piaptănă părul și-și netezește barba* (a. 1746). ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Pieptănă și barba-și albă și bătrînă.* PANN, P. V. I, 122/23. *Fața palidă-și spăla, Păr de aur pieptăna.* ALECSANDRI, P. I, 105. *Își piaptănă barba frumos.* CREANGĂ, O. 42. *Merge la bărbier să-și potrivească ciocul, mustățile și părul pe care-l peaptănă drept în sus.* CARAGIALE, O. I, 112. *Părul pieptănat cu cărare e înflorit ici-colo de sclipiri albe.* GÎRLEANU, N. 64. *De sub comanac îi ieșea pe tîmple, în semicercuri, părul ei cărunt dar așezat totuși și pieptănat cu multă îngrijire.* HOGAȘ, DR. I, 7. *Părul cîrlionțat și pieptănat în sus, de degetele mamei, arăta o frunte bombată.* GALACTION, O. A. I, 58. *I-am pieptănat barba și i-am potrivit uniforma de vameș.* KLOPȘTOCK, F. 334. *Îi pieptănară barba.* SADOVEANU, O. XII, 18, cf. VIII, 574. *Tu-ți piepteni mușchii.* ARGHEZI, VERS. 318. *Era o doamnă cam de aceeași vîrstă cu Pascalopol, însă cu părul negru pieptănat bine într-o coafură japoneză.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *Începe să-și pieptene barba cu pieptenul de fildeș încrustat cu diamante.* CAMIL PETRESCU, O. I, 294. *Părul și-l pieptănase de două ori pînă atunci și-l unsese cu briliantină parfumată.* BARBU, P. 173. *De dimineață se scula, Cosicioara își cheptăna.* MAT. FOLK. 1 269, cf. CHEST. V 165/24, A I 35, II 8, 12, III 2, 3, 17. *Dimineața s-a sculat, Curțile c-a măturat, Pe ochi negri s-a spălat, Cosița Și-a pieptănat.* BALADE, II, 138. *Față albă și-au spălat, Părul și l-au peptănat.* FOLC. TRANSILV. I, 433. ◇ Fig. *Îndată se înfățișează turcalețul nostru cu o filigeană care își piaptănă aburul pînă la nara noastră.* TEODOREANU, M. U. 92. ✦ (Complementul indică oameni) A-i descîlci, a-i netezi, a-i aranja părul (cu pieptenele); p. ext. a coafa; p. gener. a găti, a dichisi. *Împăratul pune de piaptănă și îmbracă la feliu pe amîndouă fetele.* CREANGĂ, P. 270, cf. 76. *Este guvernantă la copii și piaptănă și pe madam Piscopesco.* CARAGIALE, O. II, 128, cf. DELAVRANCEA, S. 48. *Lenuța a îmbătat-o, a lăut-o, a pieptănat-o.* TEODOREANU, M. U. 187. *O pieptănase Niță, întinzîndu-i greu părul bățos ca niște vițe de capră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94. (Fig.) *Nu, îl liniști bancherul, ai să rămîi în fruntea guvernului provizoriu pe care o să-l mai pieptănăm puțin, că e cam nețesălat.* id. ib. II, 685. ◇ Refl. *Videa pre... alții pieptănîndu-să.* HERODOT (1645), 418, cf. POLIZU. *Își rase barba, se pieptănă.* ALEXANDRESCU, O. I, 213. *Ele începură a se peptăna, a se îmbrăca cu haine scumpe.* ISPIRESCU, L. 236. *De ce nu te pieptini?* DELAVRANCEA, T. 155. *Fluierînd, își șterge haina Și se piaptănă frumos.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180, cf. DDRF. *Se spălase, se pieptănase și se îmbrăcase.* HOGAȘ, DR. I, 88. *Nu uit să mă pieptăn.* GALACTION, A. 386. *Un gînd îmi fulgeră prin minte: trebuie să mă pieptăn.* SADOVEANU, O. II, 643. *Se spălă repede pe față cîntînd, se pieptănă și ieși în geamlîc.* CĂLINESCU, E. O. II, 318, cf. id. S. 270. *Începu să se pieptene cu grijă.* PREDA, R. 311. *Cu pieptene de argint m-am pieptenat.* MARIAN, V. 93. *Ea pe cap s-a pieptănat.* ȘEZ. II, 82. *Și de cînd noi ne-am luat, Pe cap nu s-a peptănat.* FOLC. TRANSILV. I, 148. *Casa arde (de lătari) și baba se piaptănă (cu lăutari)*, se spune despre o persoană căreia nu-i pasă de necazurile altora sau care se preocupă de fleacuri în timp ce în jurul său se petrec lucruri importante. Cf. NEGRUZZI, S. I, 251, ZANNE, P. III, 300, 301, VI, 301, 337. *Tunsul lesne se piaptănă* (= săracul se îmbracă repede, neavînd haine de ales). Cf. ZANNE, P. III, 417. ◇ Refl. impers. *În această zi... nu se piaptănă.* PAMFILE, S. T. 136. ✦ Refl. P. anal. (Despre pisici) A se netezi cu limba și cu lăbuța pe păr; a se linge, a se spăla. Cf. ALR SN III h 674. ◇ Tranz. *În colțon torcea motanul pieptănîndu-și o ureche.* EMINESCU, O. I, 84. ✦ Fig. (Învechit, rar) A schingiui, a chinui (pe cineva) cu ajutorul unor instrumente de tortură cu dinți. *Neputîndu-i îndupleca, cheptănară-i cu unghii de fier pe trup.* DOSOFTEI, ap. TDRG.

2. (Popular; complementul indică animale sau părți ale corpului lor) A țesăla. *Puse mîna pe țesală, începu să pieptene spatele unui bou.* AGÎRBICEANU, A. 496. *De țesălat te-am țesălat, îi zice omul... Te-am pieptănat și te-am îngrijit.* SADOVEANU, O. VII, 300, cf. ALR I 418/100, 190, 578, 880, 940, 990.

3. (Complementul indică anumite fibre textile) A trece prin dinții unor piepteni **(2)** pentru a îndepărta impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. V. dărăci. Cf. LB. *Aduceți cu voi ragila și pieptenii de pieptănat cilți.* CREANGĂ, O. 37, cf. DAMÉ, T. 68, BARCIANU, ALEXI, W. *Instruirea elevilor se efectuează prin rotație în secțiile de pieptănat mecanic.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. *Nu știa... nici fuioru pieptăna.* DOINE, 64. *Și-o răgilai-o, Și-o pieptănat-o, Și-o periat-o, Și-o pus-o în furci, Și-o tors-o.* MARIAN, NA. 394, cf. A I 23, II 3, III 16. ◇ Refl. pas. *Cilții de la răvilat și pacișile se peaptănă, puind de o parte bucit.* I. IONESCU, C. 156/13. *Fuiorul dobîndit astfel se trage în darac...; apoi se pieptenă cu piepteni.* DAMÉ, T. 139. *Să se pieptene sau să se raghile cînepa.* PAMFILE, S. T. 116, cf. id. I. C. 7, 208. *Lîna... se scarmini apoi și se chiaptini cu cheptini.* DIACONU, P. 34. *Fuiorul se piaptănă cu pieptenii rari cu dinți de fier.* PRIBEAGUL, P. R. 94. ✦ (Regional; complementul indică carul încărcat cu fîn sau claia de fîn) A netezi, a nivela, a așeza cu grebla sau cu furca. (Refl. pas.) *După ce carul s-a încărcat, se grebleză cu grebla sau cu furca, se piaptănă carul, cum se mai zice.* PAMFILE, A. R. 160. ✦ Fig. (Familiar; complementul indică oameni) A bate zdravăn; a părui[1] **(2)**, a smotoci. V. scărmăna, flocăi. *De-abia l-au scos din gura lui Zurgan; l-a pteptănat de i-au mers petecele.* CREANGĂ, O. 60, cf. ZANNE, P. III, 283, BARCIANU, CADE. *Acum trebuie să-i pieptănăm puțin pe conservatori.* PAS, Z. II, 50, cf. SCL 1969, 332.

4. Fig. (Familiar; complementul indică scrieri, stilul, vorbirea etc.) A revizui cu atenție și a îmbunătăți; a îngriji, a cizela, a șlefui. *Dar două luni trecură de cînd voi v-ați numit Să pieptănați acele legi.* BOLINTINEANU, O. 167. *Kir Ianulea-i isprăvit: acu, nu-mi mai rămîne decît să-l dichisesc, să-l piepten, ca să-l pot prezenta în fața lumii.* CARAGIALE, O. VII, 118. *Mai toate scrierile mele au fost grăbite, n-au fost revăzute și pieptănate, ci publicate cum numai ieșeau din prima lor urzitură.* SBIERA, F. S. 406, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mai piaptănă puțin fraza.* CAMIL PETRESCU, T. II, 418.

— Prez. ind.: *piéptăn* și *piáptăn*, pers. 2 *piépteni* și *piápteni*, pers. **3** *piáptănă* și (învechit) *piéptănă.* — Și: (învechit și regional) **pieptenă, pieptină,** (regional) **piectănă** (com. din ALBA-IULIA) vb. I.

— Lat. **pectinare.**

PIEPTĂNÁR s. m. **1.** Persoană care face sau vinde piepteni **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Sta lipit de ușa galeriei ce duce la bucătăriile caselor lui... Müller pieptănarul.* FILIMON, O. I, 376, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, NOM. PROF. 46. *Coboriseră din creasta satului țiganii cei bătrîni, piep-*

tănarii și lingurarii. CAMILAR, N. II, 38. *S-a arătat venind de la drum lung din meșteșugul lui, pieptănarul cel cu traista-nflorită.* id. ib. 149, cf. I, 402, 403. *Dat-o ciuta făr'de vad... Coarnele la pieptănari, Iar pielea la tăbăcari.* TEODORESCU, P. P. 69, cf. ALR II/I h 260/791.

2. (Învechit) Persoană care se ocupa cu dărăcitul; dărăcitor. Cf. KLEIN, D. 397.

— Pl.: *pieptănari.* — Și: (învechit și regional) **pieptenár** (KLEIN, D. 397, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, H XVII 48) s. m.

— **Pieptene** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁRE s. f. Acțiunea de a (se) pieptăna și rezultatul ei.

1. Descurcare, netezire, aranjare sau curățire a părului cu ajutorul pieptenului **(1)**; pieptănat[1] **(1)**, (rar) pieptănătură **(1)**. Cf. DRLU, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Rar) Pieptănătură **(2)**. *Toaleta femeilor cochete din zilele noastre... a devenit o îndeletnicire foarte grea și împovărătoare pentru bietele slujitoare din cauza nenumăratelor forme și feluri de pieptănări.* FILIMON, O. I, 131.

2. Operație manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinții unor piepteni **(2)** pentru a înlătura impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.; pieptănătură **(3)**, pieptănat[1] **(2)**. V. dărăcire. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Curățirea completă de puzderii și de fibre scurte se face prin pieptănare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 339. *Pieptănarea manuală dă un material preferat de filatori.* id. ib., cf. 459. *Prin pieptenare se obțin: eliminarea firelor mai scurte și a impurităților aderente..., individualizarea fibrelor, îndreptarea și paralelizarea lor.* LTR[2], cf. DER.

— Pl.: *pieptănări.* — Și: (rar) **pieptenáre** s. f.

— V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂRIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina lungă și subțire, cu inflorescențe în formă de spicușoare așezate pe două rînduri, ca dinții unui pieptene, cultivată uneori ca plantă de nutreț; (regional) creasta-cocoșului, iarba-cerbilor, iarba-cînelui *(Cynosurus cristatus).* Cf. BRANDZA, FL. 496, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL. *Ca un pieptănuș are spicul peptănarița.* SIMIONESCU, FL. 128, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 56.

— Pl.: *pieptănărițe.* — Și: (regional) **pieptenăríță** s. f. BARCIANU.

— **Pieptene** + suf. *-ăriță.*

PIEPTĂNÁȘ s. m. **I.** Diminutiv al lui pieptene.

1. Cf. pieptene **(1)**. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 204, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

2. (Prin Mold.; mai ales la pl.) Cf. pieptene **(2)**. *Trebuia s-ajut acasă la tors în pieptănași.* CREANGĂ, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D.

II. (Regional) Numele a două specii de păsări mici, cîntătoare: **a)** codroș (de grădină) *(Phoenicurus phoenicurus).* Cf. CADE, DOMBROWSKI, P. 391, BĂCESCU, PĂS. 64, 124; **b)** codroș de casă *(Phoenicurus ochruros gibraltariensis).* Cf. DOMBROWSKI, P. 394.

— Pl.: *pieptănași.* — Și: (învechit și regional) **pieptenáș** s. m. LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, BĂCESCU, PĂS. 64.

— **Pieptene** + suf. *-aș.*

PIEPTĂNÁT[1] s. n. Faptul de a (se) pieptăna.

1. Descurcare, netezire, aranjare sau curățire a părului cu ajutorul pieptenului **(1)**; pieptănare **(1)**, (rar) pieptănătură **(1)**. Cf. DDRF. *Părul ce cade la pieptănatul femeilor sau la tunsul fetelor se strînge.* ȘEZ. III, 150.

2. Operație manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinții unor piepteni **(2)**, pentru a înlătura impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.; pieptănare **(2)**, pieptănătură **(3)**. *Soțiile și fiicele iobagilor sînt obligate a împlini în curtea boierească lucruri femeiești (melițatu, pieptănatu).* BARIȚIU, P. A. I, 476. *Pieptănatul are ca scop de a scoate lîna bună de o parte și cea mai proastă de altă parte.* PAMFILE, I. C. 6. *Operațiunile pregătitoare torsului, în special pieptănatul, se fac cu insistență mai mare sau mai mică, după calitatea firului.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 338.

— Și: (învechit și regional) **pieptenát** s. n. DDRF.

— V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁT[2] -Ă adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curățat cu pieptenele **(1)**. Cf. LEX. MARS. 234, DRLU. *El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptenată.* EMINESCU, O. I, 85, cf. BARCIANU. *Colonelul e cu barba pieptănată și mătăsoasă.* C. PETRESCU, Î. II, 24. *Erau curat îmbrăcați, cu pletele pieptănate și unse.* SADOVEANU, O. XI, 381, cf. ALR I 16/5, 26, 109, 178, 230, 402, 831, 835. *Mîndruță, păr pieptănat, Ș-aseară te-am așteptat.* FOLC. TRANSILV. I, 229. ◇ (Prin analogie) *La finele lui februarie, invazia mărțișoarelor și a firelor de mătase cu ciucuri pieptenați dă o nouă culoare și o marfă mimetică nouă trotuarelor negustorești.* ARGHEZI, B. 97. ✦ (Despre oameni) Care are părul descurcat, netezit, aranjat (cu pieptenele); p. ext. coafat. *Nu era însă chip... s-o ții pieptănată și cu mîinile curate.* SLAVICI, O. II, 8. ◇ Fig. *Visul nelămurit al acelei nopți, cu pădurea de smarald și de aur, pieptănată ca un parc.* VINEA, L. I, 49. ✦ (Despre animale sau despre părți ale corpului lor) Țesălat. Cf. ALEXI, W. *Telegarii zvelți, de neam ales, cu coama pieptănată și coada încreștită, poartă... crimpeiul roșu de mătase la grumaz.* ARGHEZI, B. 59.

2. (Despre fibre textile) Trecut prin dinții unor piepteni **(2)** pentru a îndepărta impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. V. dărăcit. *Caier se numește fuiorul pieptănat și periat, gata pentru tors.* DAMÉ, T. 139. *Procesul de pieptănare care li se aplică* [lînurilor] *pentru a fi complet debarasate de fibrele scurte, le-a atras denumirea de lînuri pieptănate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 459.

3. Fig. (Familiar; despre limbă, stil, scrieri etc.) Revizuit cu atenție și îmbunătățit; îngrijit, cizelat, șlefuit. *Cei care știu rusește spun că în traduceri stilul lui Tolstoi e „pieptănat".* IBRĂILEANU, S. L. 65. *Nu există două feluri de literatură, una de nivel inferior, pentru masele largi, și alta mai pieptănată, pentru un cerc restrîns de „inițiați".* CONTEMP. 1949, nr. 162, 5/6.

— Pl.: *pieptănați, -te.* — Și: (învechit și regional) **pieptenát, -ă, pieptinát, -ă** (LEX. MARS. 234, ALR I 16/835), (regional) **piectănát, -ă** (com. din ALBA-IULIA), **piaptănát, -ă** (com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, ALR I 16/402) adj.

— V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂRÍE[1] s. f. (În dicționarele din trecut) **1.** Atelier în care se lucrează piepteni **(1)**; magazin de piepteni. Cf. POLIZU.

2. Negoț cu piepteni **(1)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pieptănării.* — Și: **pieptenărie** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Pieptănar** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNĂRÍE[2] s. f. (În dicționarele din trecut; cu sens colectiv) Cantitate (mare) de piepteni **(1)** (pentru vînzare). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pieptănării.* — Și: **pieptenărie** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Pieptene** + suf. *-ărie.*

PIEPTĂNĂRÍȚĂ s. f. (Învechit) Soția unui pieptănar. Cf. KLEIN, D. 397, LB.

— Pl.: *pieptănărițe.* — Și: **pieptenăríță** s. f. KLEIN, D. 397, LB.

— **Pieptănar** + suf. *-iță.*

PIEPTĂNĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. m. şi f. (Învechit şi regional) Persoană care piaptănă **(1)** pe cineva, care are calificarea (şi meseria) de a pieptăna pe cineva. V. c o a f o r. Cf. DRLU. *Iară femei, cameriere, peptenătoare şi alte servitoare cite va fi avut acea doamnă trufaşă şi foarte capriţioasă, nu am aflat nicăiri.* BARIŢIU, P. A. I, 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Ironic) *Bucură-te, soacră-mare, Că-ţi aduc pieptănătoare. Pe unde te-a pieptăna, Şepte ani nu te-a mînca, Fără ti*[-i] *tot văieta.* RETEGANUL, TR. 172. *Ieşi afară, soacră mare, Că-ţi aduc pieptănătoare, Să te pieptene pe cap, Cu un pieptene de fag.* MARIAN, NU. 630, cf. FOLC. MOLD. I, 174.

2. S. m. şi f. Persoană care piaptănă **(3)** anumite fibre textile; muncitor calificat în pieptănatul fibrelor textile. V. d ă r ă c i t o r. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 36. *Acest sistem de producţie reduce pe ţesători, piuari, vopsitori, pieptănători, scărmănători etc., care pînă atunci erau meseriaşi independenţi, la rangul de simpli salariaţi.* OŢETEA, R. 53.

3. S. f., adj. (Maşină sau parte a unei maşini speciale) care piaptănă **(3)** fibrele textile. *O maşină cuprinde mai multe dispozitive de pieptănat, denumite şi capete pieptănătoare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 313. *Impurităţile... vor cădea în lăzile... aşezate sub pînzele pieptănătoare.* id. ib. 340. *Cilindru pieptănător.* LTR[2], cf. SFC III, 181, 185, com. din DEDA-REGHIN. *Am fost cu lîna la pieptănătoare.* MAT. DIALECT. I, 185.

— Pl.: *pieptănători, -oare* şi **(3,** regional, f.) *-ori* (MAT. DIALECT. I, 185). — Şi: (învechit) **pieptenătór, -oáre** s. m. şi f.

— **Pieptăna** + suf. *-(ă)tor.*

PIEPTĂNĂTORÍE s. f. (Secţie într-o) întreprindere industrială de filare, în care fibrele textile sînt supuse, în cursul procesului tehnologic, operaţiei de pieptănare **(2).** Cf. LTR[2].

— Pl.: *pieptănătorii.*

— **Pieptănător** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNĂTÚRĂ s. f. **1.** (Rar) Pieptănare **(1).** *Nu e bine să arunci în foc părul rămas în urma pieptănăturii.* PĂCALĂ, M. R. 160, cf. SCRIBAN, D. ✦ Fig. (Familiar) Bătaie zdravănă dată cuiva. *I-o tras o k'aptanaturi.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. (Sens curent) Fel de aranjare a părului; coafură, frizură. *Să întoarce cînd p-o parte, cînd pe alta, nemulţumită de cum îşi potriveşte peptănătura.* DELAVRANCEA, S. 109. *De umbletul ei şi de pieptănătura ei vorbeau femeile înşirate pe prispa circiumii.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 44, cf. I, 195, BARCIANU. *Femeile măritate, cu pieptănătura cu conci roşu şi peste cap cu năframă albă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 82, cf. ALEXI, W. *Tot aşa de statornic şi credincios au păstrat femeile satelor vălurile, pieptănătura în cozi şi conciuri.* IORGA, C. I. I, 106, cf. TDRG. *Domni cu pieptănătura proaspătă înclinau mereu din cap.* AGÎRBICEANU, L. T. 116. *Pieptănătura cefei pe care părul sta în beţe drepte.* BASSARABESCU, V. 75. *Îşi pieptănase... părul lins, bombat pe tîmple, pieptănătură care da trăsăturilor trufia ageră a tinerilor.* TEODOREANU, M. II, 146, cf. id. M. U. 69. *Costumele lor ... sînt identice pretutindeni, ca şi pieptănătura.* SADOVEANU, O. IX, 297, cf. V, 365. *Pieptănătura, oricum ar fi făcut-o, stătea pe capul ei străină şi lipsită de farmec.* PREDA, R. 76.

3. Operaţie manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinţii unor piepteni **(2),** pentru a înlătura impurităţile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.; pieptănare **(2),** pieptănat[1] **(2).** *După pieptănătură, lîna se toarce şi se ţese.* DIACONU, P. 34. *Fiecare pieptănătură produce pierderi de fuior şi creştere la procentul de cîlţi.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 338. ✦ (Concretizat) Totalitatea deşeurilor eliminate la pieptănatul fibrelor textile. Cf. ŞĂINEANU, D. U., DM.

— Pl.: *pieptănături.* — Şi: (învechit) **pieptenătúră** (BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.), (regional) **piaptănătúră** s. f.

— **Pieptăna** + suf. *-tură.*

PIEPTĂNEÁLĂ s. f. (Familiar) Bătaie zdravănă dată cuiva; (familiar) chelfăneală. *Se scula repede din pat şi, de degrabă să vie să-mi tragă o cheptăneală, se încălţa cu cizmele schimbate.* GT (1901), 3/4, cf. SFC II, 131.

— Pl.: *pieptăneli.*

— **Pieptăna** + suf. *-eală.*

PIEPTĂNÉL s. m. v. **pieptenel.**

PIEPTĂNÚŞ s. m. **I.** Diminutiv al lui p i e p t e n e. **1.** Cf. p i e p t e n e **(1).** *Ca un pieptănuş are spicul pieptănariţa.* SIMIONESCU, FL. 128. *Şi-a dres, cu un pieptănuş, părul.* CĂLINESCU, S. 82, cf. SFC II, 210.

2. (Mai ales la pl.) Cf. p i e p t e n e **(2).** *Pieptănuşii în laiţă n-avea cine-i ţinea de coadă.* CREANGĂ, O. 212. *La pieptenat se mai întrebuinţează o unealtă zis*[ă] *fuşălău, pieptenuşi.* DAMÉ, T. 139, cf. TDRG. *Apucînd pieptănuşii cu amîndouă mîinile, începe a-l blăstăma şi a-i cărăbăni în spinare.* PAMFILE, D. 121, cf. id. I. C. 8, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SFC II, 204, 211, H XVI 11, ŞEZ. II, 186, REV. CRIT. III, 164, A III 4, 12, 17, V 14, 33, 35, VI 16, 26.

II. (Regional) **1.** (Ornit.) Codroş (de grădină) *(Phoenicurus phoenicurus).* Cf. POLIZU, CIHAC, I, 204. *Codăroşă sau peptenuşul îşi face cuibul său în apropierea caselor.* MARIAN, O. I, 260, cf. 259, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 124, 128. ◇ *Pieptănuş de casă* = tremurici *(Phoenicurus ochruros).* Cf. DOMBROWSKI, P. 394, BĂCESCU, PĂS. 128.

2. (Bot.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. DDRF, PAMFILE, C. 41.

— Pl.: *pieptănuşi.* — Şi: (învechit şi regional) **pieptenúş,** (regional) **pieptinúş** (A III 17) s. m.

— **Pieptene** + suf. *-uş.*

PIEPTĂNÚŢ s. m. Diminutiv al lui p i e p t e n e. **1.** Cf. p i e p t e n e **(1).** Cf. CIHAC, I, 204, ALR II 3 393/157.

2. (Regional) Cf. p i e p t e n e **(2)** (Certege-Abrud). Cf. ALR I 1 268/96.

— Pl.: *pieptănuţi.* — Şi: (învechit şi regional) **pieptenúţ** s. m. CIHAC, I, 204, ALR II 3 393/157.

— **Pieptene** + suf. *-uţ.*

PIEPTĂRÁR s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Cojocar. Cf. ALR I 1 668/280, 283.

— Pl.: *pieptărari.*

— **Pieptar** + suf. *-ar.*

PIEPTĂRÁŞ s. n. Diminitiv al lui p i e p t a r **(1);** (rar) pieptărel, pieptăruţ. *Sărise un bumb de la peptarăşul de catifea neagră.* EMINESCU, N. 109. *Purta mereu cioareci de babă Şi un pieptăraş cu flori cusut.* COŞBUC, P. II, 253. *Avea pe dînsa un pieptăraş cusut dinainte cu floricele.* ap. CADE. *Stăteau, după rînduială... îmbrăcate în acelaşi chip, cu pieptăraşe de catifea.* SADOVEANU, O. X, 261, cf. com. MARIAN, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, ALR SN IV h 1 184/386. ✦ Obiect de lenjerie femeiască sau pentru copii (fără mîneci), care acoperă pieptul; brasieră, pieptar **(1).** *Moaşa ia copilul, îl înveleşte într-o bondiţă (pieptăraş).* MARIAN, NA. 237, cf. TDRG. *Pe fereastră găsi boneţica, după sobă un pieptăraş.* GÎRLEANU, N. 155, cf. CADE, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. ✦ (Rar) Bărbiţă (pentru copiii mici). Cf. TDRG, CADE.

— Pl.: *pieptăraşe.*

— **Pieptar** + suf. *-aş.*

PIEPTĂRÉL s. n. (Rar) Pieptăraş. *Aşa îl pomenise satul, Pe pieptărelul lui de lînă Purtînd un ban de la-mpăratul.* GOGA, P. 23, cf. com. MARIAN.

— Pl.: *pieptărele.*

— **Pieptar** + suf. *-el.*

PIEPTĂRÚȘCĂ s. f. (Regional) Pieptăraș de catifea purtat de femei (Scărișoara-Abrud). Cf. ALR II/95.
— Pl.: ?
— **Pieptar** + suf. *-ușcă*.

PIEPTĂRÚȚ s. n. (Rar) Pieptăraș. Cf. TDRG, DR. V, 25, CADE. *Fată ca ruptă din soare și îmbrăcată... cu pieptăruț mîndru, tot pene.* RETEGANUL, P. V, 46, cf. LEXIC REG. 84.
— Pl.: *pieptărușe*.
— **Pieptar** + suf. *-uț*.

PIÉPTEA subst. **1.** (Argotic) Nume pe care și-l dă persoana care vorbește; (argotic) mandea **(1)**, mandiru. V. subsemnat. Cf. BUL. FIL. II, 210, V, 170, 182. *Dai tu de pieptea!* UDRESCU, GL.
2. (Prin nord-vestul Munt. și nord-estul Olt.) Epitet dat unui om voinic, puternic, pieptos **(1)**. Cf. LEXIC REG. II, 30, UDRESCU, GL.
— **Piept** + suf. *-ea*.

PIÉPTEN s. m. v. **pieptene.**

PIEPTENÁ vb. I v. **pieptăna.**

PIEPTENÁR s. m. v. **pieptănar.**

PIEPTENÁRE s. f. v. **pieptănare.**

PIEPTENĂRIȚĂ s. f. v. **pieptănariță.**

PIEPTENÁȘ s. m. v. **pieptănaș.**

PIEPTENÁT[1] s. n. v. **pieptănat**[1].

PIEPTENÁT[2], **-Ă** adj. v. **pieptănat**[2].

PIEPTENĂRÍE[1] s. f. v. **pieptănărie**[1].

PIEPTENĂRÍE[2] s. f. v. **pieptănărie**[2].

PIEPTENĂRÍȚĂ s. f.v. **pieptănăriță.**

PIEPTENĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **pieptănător.**

PIEPTENĂTÚRĂ s. f. v. **pieptănătură.**

PIÉPTENE s. m. **1.** Obiect de toaletă confecționat dintr-o placă de os, de metal, de material plastic etc., cu dinți pe una sau pe ambele părți, care servește la pieptănat sau pe care îl poartă femeile în păr. *Prin pieptine lund părul.* M. COSTIN, O. 271, cf. ANON, CAR., LEX. MARS. 234. *Doauă tocuri de pieptine cusute cu fir* (a. 1788). IORGA, S. D. VIII, 16. *Dăruindu-i cuțite, foarfeci, pieptene..., steclușe și mai ales oglinzi.* IST. AM. 84[r]/12, cf. KLEIN, D. 397, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, CLEMENS, LB. *Pentru un foarte mic peptine de os am dat cinci franci.* KOGĂLNICEANU, S. 49, cf. CIHAC, I, 204. *Își înfipse pieptenele în păru-i aspru.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 20, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu trebuie să întrebuințăm piepteni cu dinți prea subțiri... cari irită pielea.* BIANU, D. S. *Pieptenii de lăut... au forma dreptunghiulară, cu dinți mai deși pe o parte și mai rari pe cealaltă.* PAMFILE, I. C. 62. *Mă spălai, mă ștersei, mă slujii de degete în loc de pieptene.* HOGAȘ, DR. I, 162. *Fata își înfipse mai adînc pieptenele de celuloid în părul decolorat.* C. PETRESCU, Î. II, 162. *Cu părul adunat în coc și prins cu un piepten uriaș, bătut în strasuri lucitoare.* BRĂESCU, O. A. I, 239. *Articole de celuloid... nasturi, piepteni, ornamente.* NOM. PROF. 44. *În buzunarul de la piept... purta pieptene și oglindă rotundă.* TEODOREANU, M. U. 28. *Își așează părul, îl prinse în pieptene.* SADOVEANU, O. II, 191. *Cu un pieptene rar de cristal, își pieptănă barba tacticos.* CĂLINESCU, S. 318. *Osul cutiei craniene se înfățișează secționat în sectoare dințate, intercalate ca niște piepteni.* ARGHEZI, S. IX, 72. *Purta părul ei frumos, ridicat într-o arhitectură complicată și susținută cu tot felul de spelci de argint, piepteni bătuți cu pietre scumpe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 507. *Muierea căsca și cu pieptenele în mînă începuse să se țesale.* PREDA, M. 263, cf. id. R. 68, VICIU, GL. *Pieptinu de descîlcit.* ALR II 3 393/2. *Piaptănu cu dinții rari.* ib. 3 393/219, cf. 3 394, FOLC. MOLD. I, 220. *Cine are barbă să-și cumpere și pieptene* (= cine are un lucru trebuie să-i poarte de grijă). Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. II, 7. *E zgîrcit de și-ar mînca untul de pe peptine.* ALR II 3 038/250. *Mi-a venit de la părinți Un pieptene cu trei dinți* (Litera E). ARGHEZI, VERS. 216. *La cap peptene, La mijloc pepene, La coadă secere, La picioare Răschitoare* (Cocoșul). TEODORESCU, P. P. 223, cf. GOROVEI, C. 92. ◇ Fig. *O stropitoare de stradă împroșcă cu un pieptene de apă asfaltul.* C. PETRESCU, Î. I, 31. *Umblau lin funigei aninîndu-se în pieptenele cetinilor.* SADOVEANU, O. IX, 156, cf. 207. ◇ Compus: (Bot.; regional) **pieptenele-Vinerei** = hasmațuchi *(Anthriscus silvestris)*. Cf. BORZA, D. 20. ✦ (Învechit și regional) Țesală (pentru vite). *Țeseli cu periile lor... piepteni de cai* (a. 1787). IORGA, S. D. XII, 110. [Vitele] *le piaptăn cu pieptene dă boi.* ALR I 418/490, cf. ALRM SN I h 201/836.

2. (Mai ales la pl.) Unealtă alcătuită dintr-o placă (de lemn) pe care sînt fixați dinți ascuțiți lungi, metalici, folosită, în industria casnică, la pieptănatul lînii, al cînepii etc.; p. ext. element al mașinii industriale de pieptănat fibrele textile. *O pereche de chepteni de bumbac* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146. *Aduceți cu voi ... ragila și pieptenii de pieptănat cîlți.* CREANGĂ, O. 37. *Lîna albă, trecută prin dărac și dată la piepteni.* DELAVRANCEA, S. 8, cf. id. T. 27. *Fuiorul dobîndit astfel se trage în darac..., apoi se pieptenă cu piepteni.* DAMÉ, T. 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lopățica și coada pieptenului* [pentru lînă] *sînt înflorate cu flori încrustate cu o sîrmă.* PAMFILE, I. C. 7, cf. 208, PĂCALĂ, M. R. 431, ȘĂINEANU, D. U., STOIAN, PĂST. 60. *Mănunchiul este apucat de un cap și trecut de cîteva ori cu vîrful prin niște piepteni.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 339, cf. id. ȚES. 102, 151, H II 244, IX 452, XI 341, ȘEZ. I, 285, II, 186. *Partea de lemn a pieptenului se numește în Bihor leafă.* ȘEZ. VII, 192, cf. IX, 142, ALRM SN I h 170, A I 23, 35, III 4, 16. *Lătărușcă Rușcă, De bagi deștiul ie mușcă (Pieptenii* de lînă). GOROVEI, C. 287. *Am doi moșnegi Cu barba șargă, Cînd se-ntîlnesc Se trag de barbă (Pieptenii* de lînă). id. ib. ◇ Expr. (Regional, glumeț sau ironic) **A bate din** (sau **în**) **piepteni** ori **a face din pieptene** sau **a face piepteni** = a clănțăni din dinți (de frig, din cauza unei emoții etc.). *Sărea-n sus bătînd în piepteni și la bocet schimbînd versul.* CONTEMPORANUL, V_1, 262. *Cum văd eu, faci din chieptene, mătușă?* BUL. FIL. IV, 115, cf. SCL 1969, 332.

3. P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părți componente ale acestora, asemănătoare, ca formă sau ca întrebuințare, cu pieptenele **(1, 2)**:

a) (Învechit, rar; la pl.) Numele unui instrument de tortură cu dinți de fier. V. ciulin. *Pre sv[ț]nt[u]l Ammon îl spîndzurară și-l dărăpănară preste coaste cu cheapteni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2[r]/20. *Eu muncită vîrtos cu cheaptini de her strujită.* id. ib. septembrie 22[r]/4.

b) (Regional) Unealtă de metal cu dinți mari și rari, cu care se îndeasă bătătura la covoare sau la unele țesături groase de lînă; furculiță. Cf. POLIZU. *În copilărie, fata făcuse covoare, care... se țeseau bătute cu pieptenele de fildeș.* ARGHEZI, C. J. 6, cf. ALR II/192. ✦ Scîndurică specială cu care se bat firele de tort la capătul pînzei, cînd ele nu se mai pot bate cu vatalele (Bilca-Rădăuți). Cf. GLOSAR REG.

c) (Regional) Parte a greblei pe care sînt fixați dinții (Petrila). Cf. ALR II 5 220/833.

d) (Rar) Surdină (de vioară). *Cînta din scripcă. Strunele, înăbușite de pieptene, de-abia să auzeau.* SĂM. II, 601, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 393.

e) (Regional) Unealtă în formă de căuş, prevăzută cu dinţi rari, cu ajutorul căreia se culeg afinele (Deda-Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 185.

f) (Prin sudul Transilv.) Unealtă de lemn în formă de limbă, găurită la mijloc, folosită în meşteşugul olăritului. Cf. H XVII 98, A II 9.

g) (Învechit; la pl.) Unealtă de lemn cu care se scutură sămînţa de cînepă sau de in. *Scaun cu două borte este aţit de îndăminatic şi răpede, fiind mult mai bun decît pieptenii cei de lemn cu care se desparte sămînţa de lăor.* I. IONESCU, C. 146/25.

h) (Regional) Regulator (la capătul grindeiului de plug). *Cam la două palme departe de capătul grindeiului este aşezat piciorul plugului . . . , numit şi dinţar, pieptene.* PAMFILE, A. R. 42, cf. H XVIII 46.

i) (Regional) Capătul mai lat al scocului unei lese de prins peşte; (regional) dinte, bărbie (Călăraşi). Cf. ANTIPA, P. 613. *Pieptenele este la această leasă cu mult mai mare decît la toate celelalte.* id. ib.

j) (Prin sudul Transilv.) Cerbice (la jug); p. ext. partea jugului care stă pe cerbice. Cf. ALR I 831/125, 1 092/160.

k) (Regional) Con de brad (Streza Cîrţişoara-Victoria). Cf. ALR I 974/170.

l) (Prin sudul Transilv.) Fel de pieptănătură cu coc, pe care şi-o fac femeile de la ţară. *Au un conciu sau cum îi zic ele pepten, făcut din părul de dindărăpt şi din capetele suciturei de dinainte.* MOLDOVAN, Ţ. N. 128, cf. PĂCALĂ, M. R. 122.

m) (Regional; în forma *pieptin*) Cozoroc (la şapcă) (Ghilad-Timişoara). Cf. ALR SN IV h 1 162/36.

n) (Regional) Înnăditură la doaga poloboculuí (Larga-Tîrgu Ocna). Cf. I. CR. VII, 154.

o) (Prin nord-vestul Munt.) Căpăcel mic de lemn cu care se înfundă putina (de murături). *Ai uitat pieptenele nepus la putină.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *piepteni* şi (popular) *piepteni.* — Şi: (învechit şi regional) **piépten** (pl. şi, n., *pieptene*), **piéptin** (pl. şi, n., *piepţine*, ALR II 3 394/316, 325, A III 2, 4, 5, 13, 16, 17, 18, 19), **piéptine, piáptăn** (pl. şi, n., *piaptăne*, A III 7, IV 3), **piápten** (CLEMENS), (regional) **piéptăn** (ALR II 3 393/334, 335, 362, 784, A II 7), **piépţin, piécten** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **piáptin** (A II 8, IV 3; pl. şi, n., *piaptinuri*, A II 8) s. m.

— Lat. **pecten.**

PIEPTENÉL s. m. (Popular; mai ales la pl.) Diminutiv al lui pieptene. V. pieptene **(2)**. *Darace, cheptinei.* JIPESCU, O. 69. *La pieptănat se mai întrebuinţează o unealtă zis[ă] fuşălău, pieptenuş, piepten lat sau pieptenei.* DAMÉ, T. 139. *Pieptenii slujesc la scărmănarea linii.* PAMFILE, I. C. 8, cf. CADE, SCRIBAN, D., SFC II, 210. *Cheptenei care servă la scărmănatul linei.* H II 255, cf. I 348, XI 341.

— Pl.: *pieptenei.* — Şi: **pieptănél** (SFC II, 210), **pieptinél** s. m.

— **Pieptene** + suf. *-el.*

PIEPTENÚŞ s. m. v. **pieptănuş.**

PIEPTENÚŢ s. m. v. **pieptănuţ.**

PIEPTÍ vb. IV. Refl. (Rar) A se lăuda, a se făli, a se îngîmfa. Cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *pieptesc.*

— V. **piept.**

PIÉPTIN s. m. v. **pieptene.**

PIEPTINÁ vb. I v. **pieptăna.**

PIEPTINÁT-, Ă adj. v. **pieptănat²**.

PIÉPTINE s. m. v. **pieptene.**

PIEPTINÉL s. m. v. **pieptenel.**

PIEPTINÚŞ s. m. v. **pieptănuş.**

PIEPTÍŞ adv. **1.** De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. *Cîrmaciul înşfăcă visla şi-o împlîntă pieptiş în propta torentului.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 165. *Poleca suia prea pieptiş.* HOGAŞ, DR. I, 89, cf. id. M. N. 72. *A luat-o . . . pieptiş, pe strada principală.* I. BOTEZ, B. I, 148, cf. id. ŞC. 123. *Dincolo de pîrău se înalţa pieptiş Dealul Morii.* SADOVEANU, O. VII, 635, cf. XIII, 483. *De cum se termină ultimele case ale satului, pămîntul începe să urce pieptiş.* BOGZA, C. O. 271. *Nămeţii înalţi . . . trebuia să-i ocolească ori să-i treacă pieptiş.* STANCU, R. A. III, 164. *Munţii suiau aproape pieptiş şi oamenii îi puteau urca numai apucaţi de cozile vitelor.* V. ROM. octombrie 1955, 170. *Săltîndu-şi rănita grea în spinare, Mitru porni pieptiş, peste cîmp.* T. POPOVICI, SE. 61. *Amicul trece apa pieptiş, sprijinit în undiţă.* VÎN. PESC. octombrie 1962, 21, cf. CARDAŞ, C. P. 18. ◆ (Adjectival; despre forme de relief, drumuri etc.) Care are pantă repede, abruptă, greu de suit; drept, abrupt. *Urcase un clin pieptiş din dreapta şi se oprise să răsufle.* POPA, V. 74. *Dealurile erau foarte pieptişe.* SADOVEANU, O. X, 194. *Grupuri de oameni urcă din sat panta pieptişe care îi aduce deasupra colinei.* BOGZA, C. O. 214. *Irina suia încet drumul pieptiş dintre vile.* V. ROM. mai 1956, 46. *Urca iar malul pieptiş.* BARBU, G. 257. *Deal pieptiş.* CIAUŞANU, GL.

2. Faţă în faţă (ciocnindu-se), piept în piept. *Dacă s-ar fi întîlnit în mijlocul străzii, pieptiş, în plină lumină a zilei, ar fi trecut fără să se recunoască.* C. PETRESCU, C. V. 19. *Îşi răşchiră un pas înainte-i şi se întoarse să-i aţină calea pieptiş, abătîndu-l într-o altă latură.* id. A. R. 31. ◆ (În legătură cu verbe ca ,,a se lupta", ,,a se lua", ,,a da" etc.) Corp la corp, piept la piept. *Andrii fuge făr'de-o mînă, Prinde murgul la fîntînă, Dă pepiş, sare pe şa Şi din gură zice-aşa.* ALECSANDRI, P. I, 38. *A se lupta pieptiş.* DDRF. *Singuri să steie, pieptiş cu dînsul în luptă cumplită.* MURNU, I. 52, cf. ŞĂINEANU, D. U. ◇ Fig. *M-am luat cu muntele pieptiş.* BENIUC, V. A. II, 21. ◆ (Adjectival; despre lupte, încăierări) Care se dă direct între combatanţi, care are loc corp la corp, la baionetă. Cf. ALEXI, W. *Nu te mai prinde Singur în luptă peptişă de acum cu bălanul Menelau.* MURNU, I. 63.

3. Fig. Cu curaj, fără teamă, pe faţă, prin luptă sau eforturi pline de curaj. V. faţiş, deschis. *Voi n-aveţi îndrăzneală a vă lupta făţiş şi pepţiş cu puterile asupritoare, ci umblaţi cu pîri ascunse.* ALECSANDRI, T. 1 340. *Numai astfel . . . vom putea să ne împotrivim făţiş şi pieptiş năvălirii modei.* CONV. LIT. XVI, 357, cf. BARCIANU, TDRG. *Nu-i cutremura groaza zilei de mîine. Le luau toate pieptiş, înainte.* V. ROM. februarie 1954, 27. *Le-am biruit pieptiş, că eram sănătoşi şi buni de muncă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 68, cf. 60.

— **Piept** + suf. *-iş.*

PIEPTIŞÓR s. n. Diminutiv al lui piept **(I 1)**; pieptuţ, (rar) pieptuşor. Cf. PHILIPPIDE, P. 63, CDDE, DL, DM.

— Pl.: *pieptişoare.*

— **Piept** + suf. *-işor.*

PIEPTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni sau, rar, despre animale) Cu pieptul lat; p. ext. voinic, puternic. Cf. ANON. CAR. *Atila încă era . . . pieptos, virtos, capul can mare, ochii can mici.* C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. KLEIN, D. 397, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Elefantul năsos Şi bivolul pieptos, Cu lupul coadă-lungă Multe izbînzi făcură.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Rămase pironită cînd o văzu cu flăcăul înalt, peptos şi bălan.* SLAVICI, N. I, 142, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *E un om în putere încă, bine făcut, scurt, pieptos, roş la obraz.* SADOVEANU, O. V, 22. ◇ Fig. [În] *stîncele peptoase nencetat va sfărîma Marea cea Tireniană.* OLLĂNESCU, H. O. 51. ◆ Fig. Mîndru **(I 3)**, îngîmfat. *Începu să se plimbe pe dinaintea noastră semeţ şi pieptos.* SADOVEANU, O. IX, 452.

2. (Despre femei) Cu sînii mari; (popular) țîțos. *Femeia aia pieptoasă.* CONV. LIT. XLV, 377. *Muierile grase, pieptoase, îmbrăcate cu fuste largi și creț e . . ., se răcoreau cu bere.* STANCU, R. A. II, 138, cf. V, 71.
— Pl.: *pieptoși, -oase.*
— **Piept** + suf. *-os.*

PIEPTOȘÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se lăuda, a se făli, a se îngîmfa. *Dumitraș se pieptoși cocoșește: — Aniță? Și vrei să zici că nu-ți place?* V. ROM. februarie 1954, 102. *Nu te mai pieptoși.* T februarie 1962, 31.
— Prez. ind.: *pieptoșesc.*
— V. **pieptos.**

PIEPTUÍ vb. IV. **1.** Refl. recipr. (Regional) A-și disputa întîietatea. *Dar nu numai pe socoteala bogăției sau a sărăciei se pieptuiesc satele, ci și pe socoteala frumuseții și scăderilor sufletești.* ȘEZ. IX, 138. ✦ Tranz. A bate (pe cineva). Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
2. Tranz. (Prin Transilv. și Bucov.) A face vîrf (la un stog). Cf. piept **(II 2).** Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Pceptuim* [stogul] *către vîrf.* ALR II 5 279/228.
— Prez. ind.: *piepțuiesc.*
— **Piept** + suf. *-ui.*

PIEPTURÁȘ s. m. (Ornit.; regional) **1.** Codroș (de grădină) *(Phoenicurus phoenicurus).* Cf. MARIAN, O. I, 259, DDRF, DOMBROWSKI, P. 391.
2. Căldăraș *(Pyrrhula pyrrhula).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 124.
— Pl.: *pieptuași.* — Și: **(2) piepturóș** s. m. BĂCESCU, PĂS. 124.
— **Piept** + **roșu** (prin apropiere de suf. *-aș*).

PIEPTURÓȘ s. m. v. **piepturaș.**

PIEPTÚȘ s. n. (Regional) **1.** Cojoc care se încheie la subsuoară și pe umăr (Nerău-Sînnicolau Mare). Cf. COMAN, GL.
2. Piept **(I 1)** de pasăre (folosit ca aliment) (Turburea-Strehaia). Cf. GL. OLT. *Pieptușu și cotoaiele le facem corbă.* ib.
— Pl.: *piepțușe.*
— **Piept** + suf. *-uș.*

PIEPTUȘÓR s. n. (Rar) Pieptișor. Cf. CADE.
— Pl.: *piepțușoare.*
— **Piept** + suf. *-ușor.*

PIEPTÚȚ s. n. Diminutiv al lui piept **(I 1)**; pieptișor, (rar) pieptușor. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB, CDDE, DL, DM. ✦ Sînișor. Cf. piept **(I 2).** *Cînd îți văd fițele-n sîn, Picioarele nu mă țin, Cînd îți văd peptuțu tău, Valeu, mor, suflețul meu.* ȘEZ. I, 213.
— Pl.: *piepțuțuri.*
— **Piept** + suf. *-uț.*

PIÉPȚIN s. m. v. **pieptene.**

PIERCĂNÍ vb. IV v. **chiorcăni.**

PIÉRDE vb. III. **I.** (Predomină ideea de ucidere, de nimicire, de dispariție) **1.** Tranz. (Popular, în limbajul bisericesc și eufemistic) A ucide, a omorî **(1).** *Veri piarde toți dodeitorii sufletului mieu.* PSALT. HUR. 121r/1, cf. 13v/15. *În numele tău piardemu cire scoală-se spre noi.* PSALT. 83, cf. 225. *Și-l va ucide acela pre el și-l va piarde.* CORESI, EV. 465, cf. 164. *Curund născu . . . cocon fromoșel și-i fu milă a-l piarderea, ce-l lepădă într-un cîmp.* MOXA, 352/15, cf. 378/21. *Pre trei oameni din semenția lor i-au scos să-i piardză.* VARLAAM, C. 393. *Va să caute Irod pre cocon să-l piarză.* N. TEST. (1648), 4v/6, cf. 28v/19, 42r/2. *Domnul, pre boieri, să nu fie volnic a-i perde, orice greșeală ar face.* M. COSTIN, LET. II, 337/30. *Mă ocolină de mă vineadză, Precum fac leii, ca să mă piardză.* DOSOFTEI, PS. 47/18. *Fiii lui Isaf i-au pierdut pre ei.* BIBLIA (1688), 126[1]/28 *Ulpie Traian i-au așezat aici în urma lui Decheval depre ce de tot l-au supus și l-au pierdut.* ANON. CANTAC., CM I, 52, cf. 63, GCR I, 366/17. *Și pierdu pre toți ostașii lui Elezvoiu carii păzea cetățile.* MINEIUL (1776), 143r[1]/20, cf. 143r[2]/25. *Ci din ascunsuri ieșind, o turmă După alta-i pierde cu viclenie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 243, cf. CLEMENS. *Îl căuta niște asaseni . . . ca să-l piarză pre el.* BĂRAC, A. 4/8, cf. 14/12. *Voia să-l piarză cu orice chip.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Tîlharii pierd solii și vina nu este a mea.* ALEXANDRIA, 59/5. *Să-l spînzure și să-l piarză ca pe un vrăjmaș tiran.* PANN, P. V. II, 11/4. *Și el a să mă piardă de nu l-oi pierde eu.* ALECSANDRI, T. II, 95. *Spînul, vrînd să piardă acum pe Harap Alb cu orice preț, zise împăratului . . .* CREANGĂ, P. 211. *Frații săi prinseră pizmă pe el . . . și căutau prilej ca să-l piarză.* ISPIRESCU, L. 84. *Tu pierzi bărbații tăi cei buni, Să faci femeilor cununi!* COȘBUC, B. 71, cf. 30. *Mulțime de-ahei să perzi pentru el la corăbii.* MURNU, I. 20. *Îi răsări în minte bănuiala că locotenentul vrea să-l piarză.* REBREANU, NUV. 283. *Nu-i venea să creadă că boieri mari de casa lui, pe care i-a miluit, vor să-l dărîme și să-l piardă.* SADOVEANU, O. V, 643. *Slabă pedeapsă scorniseră zeii Să-l piardă pe Prometeu.* LABIȘ, P. 416, cf. S iulie 1960, 48. *Trei coconi ce am avut, Pe fustrei mi i-ați perdut!* ALECSANDRI, P. P. 212. *Cu securele-au ieșit . . . Pe noi, dragă, să ne pearză!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 70, cf. 183. *Hargații l-au înhățat îndată și s-au dus cu dînsul în pădurea numită să-l piardă.* SBIERA, P. 115, cf. ȘEZ. V, 20. *Mulți oameni ați prăpădit, Multi sufliti-ați perdut.* VASILIU, C. 85, cf. FOLC. TRANSILV. I, 160. ✦ Refl. (Învechit) A se sinucide. *Iaste nederept de carele e prins de vreo boală să se junghe eluși și să se piarză.* CORESI, EV. 33. ✦ Refl. A muri[1] **(1).** Cf. ODOBESCU, S. I, 36. *Pe cînd alții, stînd în umbră și cu inima smerită, Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită.* EMINESCU, O. I, 133. *Mîngîia fata care vedea că se perde.* ISPIRESCU, L. 52, cf. 108. *Și mi-e frică că s-a pierde Ca și toamna frunza verde.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 52, cf. ALR II/I MN 84, 2 702/728. ◇ (Prin exagerare, urmat de determinări introduse prin prep. „de", exprimă intensitatea maximă a unui sentiment) *Făr-a ști pentru cine să pierdea de mare dor.* PANN, E. I, 81/2. *Făcu pe Ercule să se piarză de iubire pentru dînsa.* ISPIRESCU, U. 70. *P-aci, p-aci era să se piarză de bucurie.* id. ib. 105, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Tranz. și refl. (Cu sens atenuat) A(-și) pricinui un mare rău, o nenorocire, a (se) pune într-o situație extrem de grea; a (se) nenoroci. *Cela ce va lăcomi pentru niscare daruri . . . sau de vreo nevoie va preoți pre vrun necărtular care nu va ști carte . . . s-au pierdut pre sine și și pre ceia ce va fi hirotonit.* EUSTRATIE, PRAV. 30/5. *Scoală-te dar și fugi din ochii mei și mai mult să nu te văz și răul să te piarză.* VARLAAM-IOASAF, 12v/3. *D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mine și te-ai pierdut și pe d-ta.* CARAGIALE, O. VI, 160. *Ambițiunea lui fără margini l-a pierdut.* CADE. *Nu poți răpi pe mireasă . . . fără a te pierde.* SADOVEANU, O. X, 314. *Tăcea și el, parcă s-ar fi înțeles cu ceilalți să-l piardă.* VINEA, L. I, 36.

2. Tranz. (În limbajul bisericesc; în opoziție cu mîntui; despre Dumnezeu) A osîndi la chinurile iadului, la pierderea sufletului pentru păcatele săvîrșite. *Ținre Domnul toți ce iubesc el și toți greșiții piarde-i-va.* PSALT. HUR. 122v/17, cf. 83r/16. *Urîși toți păcătoșii fără-leage, pierzi toți grăitorii menciuri.* PSALT. 6, cf. 158, 207, 301. *El rugă pre Dumnezeu să-l miluiască pentru păcatele lui și să nu-l piarză.* CORESI, ap. GCR I, 26/32. *De nu fură în credință, elu-i pierdu* (cca 1569—1575). GCR I, 11/2, cf. CUV. D. BĂTR. II, 290/7. *Dumnezeu . . . pre ceia ce nu crezură-i perdu* (cca 1618). GCR I, 49/20. *Dăm laudă lui Dumnedzău, căci c-au pierdut ereticii.* VARLAAM, C. 31. *Pierdzi pre toți mincinoșii.* DOSOFTEI, PS. 20/18, cf. 37/13. ◇ Absol. *Urul iaste leage-dătătoriu și giudețu, cel ce poate mîntu(i) și piarde.* COD. VOR. 130/18. ✦ Refl. (Despre oameni) A-și atrage pedeapsa divină, osînda veșnică pentru

păcatele săvîrșite; (învechit) a pieri (2). *Cînd pieru (piiarde-se-vor* H) *păcătoșii.* PSALT. 70. *Carii viețuiesc intru reale nu numai n-au nemică bunătate, ce și pre ceiși se pierd.* CORESI, EV. 402. *Nu vom lua păcate striine spre noi și să ne piardem pentru dinșii.* PRAV. GOV. 38^{v}/16. *Noi înșine ne-am pierdut și ne-am lipsit de fața lui D*[umne]*zeu.* NEAGOE, ÎNV. 317/14.

3. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică colectivități umane, popoare, țări, orașe, bunuri materiale etc.) A distruge, a nimici (1); a ruina. *Celui ce pierdu Eghiptul cu întinii lui.* PSALT. HUR. 115^{v}/22. *Și rodul loru din pămîntu-l pierzi și semința lor de fii de omu.* PSALT. 34. *Că multe case pierdu și cetăți den temeiu le sparse.* CORESI, EV. 216, cf. 455. *Du-i afară din cest loc: că noi acest loc văm pierde.* PALIA (1581), 70/18, cf. 71/4. *Cei trei ce pierdură Sodomul și Gomorul* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 191/12. *Multe împărății, pentru nedireptăți și vărsări de sînge, le piarde.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/39. *Nu ascundereți vistiariul vostru pre pămînt, unde rugina și moliile o pierd* (a. 1644). GCR I, 112/9. *Și va piarde foametea țara.* CHEIA ÎN. 17^{v}/1. *Cu pierzare să piardeți toate locurile întru care au slujit, acolo, limbile.* BIBLIA (1688), 135^{1}/8, cf. 47^{2}/9. *Nice pre sămînția omenească nu o va mai piarde așea cumplit cu apă.* N. COSTIN, L. 60. *Cugeta cum va face să piarză și neamul lor.* ANON. CANTAC., CM I, 93. *Taberile vrăjmașilor le-ai pierdut.* MINEIUL (1776), 100^{r1}/4. *La flinta cu țava verd'e, Țiń-o, Doamne, nu mi-o pierd'e.* ALEXICI, L. P. 46. ◇ Refl. pas. și refl. *Sămînța necuraților potrebește-se (piarde-se-va* H). PSALT. 69. *Ți avuții să pierd și domnii să strică.* C. CANTACUZINO, CM I, 57. *Așa s-au rădicat un vuiet și trăsnet ca acela cît socoteai că se pierde lumea.* SBIERA, P. 101. *Din lipsa unui cui se pierde carul.* ZANNE, P. V, 129.

4. Tranz. (Complementul indică abstracte) A face să dispară, să ia sfîrșit, să piară, a anula; a șterge din amintire, a da uitării; p. ext. a compromite. *Calea păcătoșilor piarde.* PSALT. 303. *Lucrurile ceale bunele, trufa le răsipește și le strică și le piarde.* CORESI, EV. 13, cf. 17. *Păcatele meale ceale fără de număr le piarde* (cca 1633). GCR I, 80/21. *Tot lucrul necinstit și defăimat au pierdut* (au dat pieirii B 1938). BIBLIA (1688), 206^{1}/17. *Viind cu domnia, nu știu să-ș piardă numele cel rău.* NECULCE, L. 205. *Ei ar fi silit... și numele roman să-l stingă și să-l piarză de pe fața pămîntului.* C. CANTACUZINO, CM I, 18. *Pierzi toată stricăciunea cea împuțită a înșelăciunii.* MINEIUL (1776), 64^{v1}/17, cf. 56^{r2}/22, 60^{v1}/30. *Un dușman care ar fi voit să piardă cauza eteriei în ochii Rusiei și Austriei.* OȚETEA, T. V. 181. ◇ Refl. pas. și refl. *Să piarde pomenirea lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Deseori virtutea sîntă prin intrigă s-au perdut.* ASACHI, S. L. I, 265. *Așa se perd costumele și datinele naționale.* CR (1848), 18^{1}/5. *De ce să nu se piarză... Toată suvenirea?* BOLLIAC, O. 76. *Sacrificiul trebuie să fie cumpănit dupe persoanele către care se îndreptează... Cu timpul, cumpăna veche s-a perdut.* ODOBESCU, S. I, 318. *Știința necromanției și aceea a astrologiei s-au pierdut.* EMINESCU, N. 33. *Numele nici ele nu se pierdeau.* ISANOS, Ț. L. 6. *S-a tras în codrul verde Unde traiul lin se pierde.* BALADE, II, 369. *A murit fina, s-a pierdut cumetria.* ZANNE, P. IV, 362, cf. 357.

5. Refl. A ieși din cîmpul vizual al cuiva, a nu se mai zări (din cauza depărtării sau a ceva care se interpune), a se face nevăzut; a dispărea. *Lionel se perduse în mulțime.* CR (1848), 18^{3}/75, cf. HASDEU, I. C. I, 37. *Iată-un fluture ce prin văzduh se perde.* ALECSANDRI, P. III, 25, cf. 10, 21. *Armia lui Țepeș printre brazi se pierde.* BOLINTINEANU, O. 44. *El urmări cu ochii pe blinda fecioară ce curînd se perdu ca o umbră.* ODOBESCU, S. I, 113. *Apoi iar se pierde-n codri cu trunchi groși, cu frunza deasă.* EMINESCU, O. IV, 128, cf. 115, 121. *Diligența era departe... cotind la stînga, ea se pierduse pe după deal.* CARAGIALE, O. I, 60. *Se urca mereu pînă se perdu din ochii tutulor.* ISPIRESCU, L. 379, cf. 84. *Tot ca și odinioară, tu te pierzi prin tufăriș.* MACEDONSKI, O. I, 237. *În depărtare, spre miazăzi, se pierd într-o lumină roșietică înălțimile Balcanilor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 120. *Plîngea, mai mare mila, Și-n nopți apoi ea s-a pierdut.* COȘBUC, P. I, 125, cf. CERNA, P. 37. *Departe-n văi se pierde Căsuța albă cu podoaba-i verde.* IOSIF, P. 19. *După stîlpi se văd coridoare pierzîndu-se.* DELAVRANCEA, O. II, 123, cf. 331. *Se depărtă pierzîndu-se în întuneric.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 139. *Era înghesuială mare, clericii se pierdeau în mulțimea celuilalt public.* AGÎRBICEANU, A. 41, cf. GÎRLEANU, N. 103. *Rămase cu ochii țintiți înapoi, spre Bucureștii pierduți în depărtare.* BASSARABESCU, V. 15, cf. GALACTION, O. A. I, 54. *Alături ei se duc, părechi, Și se pierd în noaptea ulițelor vechi.* TOPÎRCEANU, P. O. 53. *Prin fereastra deschisă, vedeam cum se pierde luna, albindu-se, dispărînd ca o pată de ceară.* BRĂESCU, O. A. II, 35, cf. 142. *Ningea ușor și orizontul se pierdea.* VLASIU, D. 330, cf. 44. *Privește cum se pierde căruța părintelui Tănase în piclă.* SADOVEANU, O. I, 388. *Un nor frumos, departe, deasupra lui se pierde.* ARGHEZI, VERS. 333, cf. id. B. 107. *Vasul cu pînze începu să se piardă încetul cu încetul la orizont.* CĂLINESCU, S. 410, cf. 37. *Salvul se pierduse undeva în depărtare.* V. ROM. iunie 1955, 73. *Convoiul porni încet, pierzîndu-se în noapte.* VORNIC, P. 211. *Femeia se pierdu în mulțime.* PREDA, R. 91. *S-au dus într-o parte în pădure pînă ce s-au pierdut din ochii lor.* SBIERA, P. 170. ◇ Fig. *Zadarnic cat stolul de visuri Ce printre paltini se pierdură.* GOGA, P. 36. *Ziua de ieri... S-a pierdut neputincioasă și pribeagă.* ARGHEZI, VERS. 195. ✦ Fig. A trece neobservat, neremarcat; a nu fi luat în considerație. *Greșelile i se perd, strofele rele se trec cu cîntarea.* ODOBESCU, S. I, 187. *Oamenii serioși, cinstiți și vrednici, sînt remarcați, nu se mai pot pierde.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 182. ✦ Tranz. (De obicei întărit prin „din ochi", „din vedere") A nu mai putea urmări cu privirea (pe cineva sau ceva), a nu mai avea sub observație, a nu mai vedea (din cauza depărtării sau a ceva care se interpune). *Urmează cu căutăturile sale după el, pînă cînd l-a pierdut din vedere.* BELDIMAN, N. P. I, 35/12. *În puțină vreme au pierdut din ochi orașul.* DRĂGHICI, R. 7/14. *Se văzu venind..., păsind foarte încet spre a nu perde din vedere sicriul său.* CR (1848), 2^{2}/50. *Curînd suita îi perdea din vedere și nimeni nu putea să le dea de urmă.* NEGRUZZI, S. I, 106, cf. 43. *De-acum și munții i-am pierdut din vedere.* CREANGĂ, A. 125. *La deschizătura largă a pieței teatrului, l-am pierdut din ochi în mulțime.* CARAGIALE, O. II, 26. *Se uita galeș după dînsul pînă îl perdu din ochi.* ISPIRESCU, L. 383, cf. 211, 368. *Cînd i-a pierdut din ochi, voi să se ridice.* COȘBUC, P. I, 231, cf. 200. *Nu puteam pierde din ochi bătrîna tăcută care se strecura ca umbra printre noi.* C. PETRESCU, S. 125. *Nu l-am pierdut din vedere pînă la Sinaia.* GALACTION, A. 324, cf. id. O. A. I, 261. *Cunoscu pe Topîrnac. După ce-l pierdu în umbră, auzi un șuier încetinel.* SADOVEANU, O. I, 222, cf. 513, VII, 70. *Continuă de a nu-l pierde din vedere.* CĂLINESCU, B. I. 156. *Și așa steaua dorită... Aci din ochi o perdurăm.* TEODORESCU, P. P. 171. *Boieriul acela nu l-am pierdut nici pînă aicea din ochi.* SBIERA, P. 233. *Perde pasărea dinaintea ochilor.* RETEGANUL, P. V, 60, cf. 3. *S-a dus pînă l-a perdut din ochi omul.* STĂNCESCU, B. 24, cf. 60. ◇ (Rar; subiectul este „ochii") *Ochii tăi neclintit Să nu-l piarză din vedere.* HELIADE, O. I, 435. ◇ Expr. **A pierde pe cineva (din ochi) (de drag)** = a se uita cu mult drag la cineva, a manifesta o afecțiune puternică pentru cineva, a-l iubi foarte mult. *O iubeau împărăteasa și împăratul pe fată de o pierdeau din ochi.* CARAGIALE, ap. CADE. *Tată-său și mumă-sa se uitau la dînsul ca la soare, îl pierdeau de drag ce le era.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cu șorțul negru prins în briu, O pierd din ochi de dragă.* COȘBUC, P. I, 118. *De drag, o dragă mamă, mă afli și mă pierzi din ochi.* id. ib. 259. *Surorile îl pierdeau din ochi..., prisosul de iubire... se revărsa acum cu duioșie asupra singurului băiat.* BASSARABESCU, V. 4. **A pierde pe cineva (sau ceva) din vedere** v. vedere.

6. Refl. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) A-și diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai

slab (pînă la dispariţie); a se stinge. *Începu să-şi verse sufletul în o doină ce se pierdea în liniştea serii.* SLAVICI, N. I, 86. *Vuiet surd să încovoaie după dealuri şi să perde în văi adînci.* DELAVRANCEA, S. 5. *Şi glasul ei se depărta, se pierdea în noapte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 53. *Rareori cîte un ţipăt venea de cine ştie unde, se pierdea într-o ingînare slabă.* DUNĂREANU, CH. 115. *Valsul parcă se pierdea în înălţimi, apoi se revărsa deasupra apei.* GÎRLEANU, N. 104. *Şoapte cresc de pretutindeni şi se pierd în noapte.* TOPÎRCEANU, B. 77. *Le ţinu, la pupă, în secret, o cuvîntare ale cărei şoapte se pierdură în întuneric.* BRĂESCU, O. A. I, 328. *Glasul bătrînei începu să se piardă, nu-i mai ajungea la ureche.* SADOVEANU, O. I, 263. *Glasul tuna deasupra zgomotului de la vapoare, ca un muget de taur, pierzîndu-se în largul mării.* BART, E. 293. *Întrebările mele răcnite... se pierdeau ca nişte şoapte nepercepute.* ARGHEZI, B. 139. *Se auzi o larmă veselă şi cuvîntul „noroc" fu învăluşit pînă se pierdu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 97. *Se auzeau paşii pierzîndu-se pe coridor.* STANCU, R. A. I, 184. *Vocea îi răsuna... uneori nefiresc de tare, alteori se pierdea într-o şoaptă.* V. ROM. septembrie 1955, 125. *Se pierde cîntul, pierde, Pe calc de codru verde.* DEŞLIU, M. 47. *Se auzeau plînsete şi blesteme, dar totul se pierdu sub cerul nemilos.* BARBU, P. 304.

II. T r a n z. (Predomină ideea de lipsă, eşec, pagubă) **1.** (Adesea construit cu dativul) A fi deposedat de..., a rămîne fără..., a nu mai avea, a nu mai fi stăpîn pe...; s p e c. a irosi, a risipi. *Să ne nevoim să nu pierdem cinstea aceasta, întinîndu-ne cu pohta dulceţilor.* CORESI, EV. 412. *De dobîndeşte cineva ceva den nedereptate, şi a sa avuţie toată pînă în sfîrşit piarde-o.* id. ib. 447. *Ştiindu-să căzut jos, nu perdu nădejdea.* URECHE, L. 75, cf. 111. *Să-şi piardză simbria şi să fie bătut ca un fur.* PRAV. 9, cf. 46. *Acela îşi va piarde putearea cea părinteaşcă ce au asupra fiilor.* ib. 364, cf. 131. *Să nu pierzi nădejdea pentru izbăvirea ta.* CHEIA ÎN. 19^{v}/15. *Şi cîtă oaste au pierdut cu nemţii, bătînd războaie.* N. COSTIN, L. 104. *Banii mai mult dau întristăciune, şi voie rea cînd îi piarde neştine.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Să văieta pentru săraca de ţară, cum să-şi piarză legea.* ANON. CANTAC., CM I, 181. *Mulţime de tătari au perit..., pierzînd hanul toată curtea lui şi corturile şi tot ce au avut.* R. GRECEANU, CM II, 163. *Un neam piarde sau cîştigă iarăşi slobozenia* (a. 1773). GCR II, 87/27. *Perd poftа mîncării.* DRLU. *Perd ruşinea.* ib., cf. CLEMENS. *În apele Parosului aflîndu-să, şi-ar fi pierdut catargurile.* AR (1830), 3^{1}/41. *Cînd te vei afla într-o stare deznădăjduită, nu-ţi pierde îndrăzneala.* MARCOVICI, D. 14/17, cf. 15/24. *Ai uitat că mi-am pierdut corabia?* DRĂGHICI, R. 14/2. *Frunza care creşte verde-N muntele Carpat, A ei color nu-l va pierde Deşi-n iarnă-a dat.* ASACHI, S. L. I, 134, cf. CONACHI, P. 102. *În aceste timpuri, fraţii noştri din Transilvania... perd drepturile lor.* BĂLCESCU, M. V. 15, cf. 23, 164. *Nu şi-a perdut nici într-o zi sănătatea.* CR (1848), 2^{2}/41, cf. 17^{1}/53. *Se întîmplă acum... să-şi ia scaunul pe care nu l-ar fi perdut de n-ar fi fost vîndut de boieri.* NEGRUZZI, S. I, 137, cf. 56. *Jaluză d-al meu bine, făcu nenorocirea Un semn şi l-am pierdut!* ALEXANDRESCU, O. I, 149, cf. 87, 106. *Nu cumva să-şi piarză, deştept, iluziile fericirei sale.* FILIMON, O. I, 134. *Mintea-i se deşteaptă din vis de fericire, Perzînd orice credinţă, oricare nălucire.* ALECSANDRI, P. I, 133. *D-apoi, cucoane, îi păcat să ne pierdem tot lucru anului.* id. T. I, 262. *Mîinile-i reci şi tremurînde pare că perduse îndeminatica lor agerime.* ODOBESCU, S. I, 130. *Vei pierde dorul de părinţi Şi visul de luceferi.* EMINESCU, O. I, 176. *Casa s-a mai îngreuiat cu un mîncău şi eu nu vreau să-mi pierd cumîndul.* CREANGĂ, O. 4. *Îţi pare rău că ţi-ai pierdut somnul pentru plimbare?* CARAGIALE, O. II, 252. *Îşi pierduse voia de toate şi nu mai căuta de lucru.* SLAVICI, N. I, 234. *Lui îi era să nu-şi piarză slujba şi să rămîie cu buzele umflate.* ISPIRESCU, L. 234. *Am pierdut orice credinţă Înecată-n suferinţă.* MACEDONSKI, O. I, 39. *Pierdusem accentul limbii româneşti.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 59, cf. I, 190. *Copiii, de la un cîrd de vreme, îşi pierduseră veselia.* DELAVRANCEA, H. T. 155. *El e mai aşezat, mai cumpănit, ca omul care are ce pierde.* REBREANU, I. 115. *Pierdusem legăturile cu toţi prietenii şi colegii.* BASSARABESCU, V. 125. *Începe să se alburească întunericul care-şi pierduse toată puterea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 273. *Am pierdut curiozitatea care aţiţă viaţa.* BRĂESCU, O. A. II, 12, cf. 102, 347. *Adică nici p-aici nu ţi-ai pierdut năravul?* VISSARION, B. 115. *Pierdusem cu totul înţelesurile simple ale vieţii.* VLASIU, D. 20, cf. id. A. P. 9, TEODOREANU, M. U. 58. *Mai rău îmi pare c-am pierdut prietenia părintelui Avram!* SADOVEANU, O. VI, 529, cf. VIII, 443, X, 491. *Au pierdut natura lor primitivă, şi-au schimbat şi fondul prim bun care-l aveau.* BART, S. M. 25. *Nu pot să mă sufere fiindcă le e teamă că au să piardă moştenirea.* CĂLINESCU, E. O. I, 60. *Prezenţa de spirit nu şi-o pierdea deloc.* id. S. 112, cf. 10, 65. *Oţelul îşi pierde cu totul elanul vieţii.* BOGZA, C. O. 156, cf. 89. *Aci a mai primit un botez al focului şi a pierdut alte cîteva tunuri.* PAS, Z. III, 19. *Simţea că primejdia care-l ameninţa, aceea de a-şi pierde pentru totdeauna liniştea..., era cu mult mai mare.* PREDA, M. 482. *Chiaburii au pierdut influenţa în satul ăsta.* id. D. 19, cf. id. R. 30. *În curînd o să pierdem şi porturile astea.* BARBU, P. 327. *Şi cînd Samson a rămas fără păr, Şi-a pierdut puterea.* T septembrie 1962, 2. *De-aş fi ştiut ca ş-amu, Nu mi-aş fi perdut somnu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 98, cf. 152, 216. *Orice floare la sfîrşit îşi pierde mirosul ei.* ZANNE, P. I, 169. *Şi stafida e uscată, dar dulceaţa ei nu şi-o pierde.* id. ib. 288. *Fecioria, cinstea fetei, Cine-o pierde N-o mai vede.* id. ib. II, 553. *Haina lucrată, fie şi nepurtată, îşi pierde preţul ei.* id. ib. III, 184. *Cel ce nu strînge, pierde şi acea ce are.* id. ib. V, 613. *Cine are mîna lungă Perde şi ce are-n pungă* (= omul necinstit mai mult păgubeşte). Cf. id. ib. II, 248. *Cui i-e milă de cui, perde şi copita* (= un lucru stricat trebuie reparat la timp). Cf. id. ib. I, 613, IV, 682. *Ce a cîştigat într-o vară a pierdut (mîncat) într-o sară.* id. ib. V, 156. *Ce-am avut şi ce-am pierdut,* se spune pentru a arăta nepăsare, indiferenţă faţă de o situaţie, într-o împrejurare dată etc. Cf. CADE, CĂLINESCU, E. O. II, 103, ZANNE, P. V, 23. (A b s o l.) *Pînzele lui Tizian pierd reproduse în negru.* CĂLINESCU, S. 487. ◇ E x p r. **A-şi pierde pîinea** v. p î i n e. (Rar) **A pierde** (pe cineva sau ceva) **din mînă** = a scăpa din mînă, v. s c ă p a. *Un ginere astfel nu-l pierdeţi din mînă... Chiar să nu vrea fata, să o daţi în silă.* PANN, P. V. I, 165/10. **A pierde teren** v. t e r e n. **A pierde pămîntul de sub picioare** = **a)** a-şi pierde echilibrul din cauza unei proaste stări fizice sau din cauza unui pas greşit. Cf. DM; **b)** a fi pe punctul de a pierde o anumită situaţie (materială, socială); a-i fugi pămîntul de sub picioare. **A(-şi) pierde viaţa** (ori, rar, **zilele**) sau (rar, r e f l.) **a se pierde viaţa cuiva** = a muri; a fi omorît. *Răpitoriul numai ce-ş va piarde viaţa.* PRAV. 187. *Cela ce-şi va piarde viaţa sa pentru mine, afla-o-va.* N. TEST. (1648), 13^{v}/31. *Perzînd a mea viaţă, perd mai mult.* CONACHI, P. 103. *Adeseori, el perdea împreună cu punga şi viaţa.* NEGRUZZI, S. I, 16. *L-am căutat în astă lume Pîn'ce viaţa-mi se pierdu.* EMINESCU, O. IV, 53. *P-aci, p-aci era să-mi perz viaţa.* ISPIRESCU, L. 12, cf. 102, 125. *Cine află, îşi pierde viaţa.* SADOVEANU, O. XI, 263. *Era să-şi piardă zilele de veci Muşcat de scut, de piept şi de cămaşă.* ARGHEZI, VERS. 359. *Aş fi neom pînă la sfîrşitul zilelor mele să ştiu că ţi-ai pierdut viaţa din pricina mea.* V. ROM. noiembrie 1953, 16. (Învechit) **A pierde viaţa cuiva** = a omorî, a ucide (pe cineva). *De va mărturisi asupra cuiva ca... să-i piardză viaţa..., să i să ia popia de tot* (a. 1652). GCR I, 160/9, cf. DRLU. **A-şi pierde sufletul** = **a)** (regional) a muri. *Unul cîte unul se cărară pe la casele lor... căci nimeni nu mai voia să-şi piarză sufletul pentru un cap de muiere.* ISPIRESCU, L. 233. *Ş-a perdu' sufletu.* ALR II/I MN 84, 2 700/848; **b)** (în limbajul bisericesc) a-şi atrage, prin păcate, osînda la chinurile iadului, a nu mai avea dreptul la viaţa viitoare, a nu se mai putea mîntui. *Ce folos e omului să ar dobîndi toată lumea şi va ptarde sufletul lui?* CORESI, EV. 65, cf. 71,

72. *De veți pierde sufletele, deci și trupurile voastre îndoită muncă vor dobîndi* (a. 1654). GCR I, 167/12. *Cînd va îndrăzni a nu cinsti pe Dumnezeu, nu trebuie să-și piardă sufletul?* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Cel ce se amestecă în multe de ale lumii este prea cu neputință a nu-și pierde sufletu.* GORJAN, H. IV, 202/2. **A pierde sufletul cuiva** = **a)** (învechit) a omorî, a ucide (pe cineva). *Și pierd sufletele coconilor la vreame de naștere.* PRAV. GOV. 25^{v}/11; **b)** (în limbajul bisericesc; despre Dumnezeu) a osîndi (pe cineva) la chinurile iadului, la pierderea sufletului, pentru păcatele săvîrșite; a pierde **(I 2)**. *Nu pierde cu necurații sufletul mieu.* PSALT. HUR. 21^{r}/3, cf. PSALT. 44. **A(-și) pierde cunoștința** (sau **simțirea**, învechit, **simțirile**) = a ajunge în stare de inconștiență; a rămîne fără cunoștință, a leșina. *Robinson . . . puțin au lipsit de frică să-și piardă toate simțirile.* DRĂGHICI, R. 166/8. *Biata babă era umflată cît o bute . . . simțirea însă nu și-o pierduse de tot.* CREANGĂ, P. 15. *Am căzut pe o canapea. Pierdusem cunoștința.* DELAVRANCEA, T. 245. *Advocatul luă în brațe pe Sofi care-și pierduse simțirea.* id. S. 158. *Cînd ea își pierdu simțirea, o luă în brațe.* AGÎRBICEANU, S. P. 24. *A avut o bucurie atît de violentă încît și-a pierdut îndată cunoștința.* REBREANU, P. S. 118. *Beam pînă ce-mi pierdeam simțirile.* CĂLINESCU, S. 842, cf. BELEA, P. A. 125. **A-și pierde firea** sau **a se pierde cu firea** v. f i r e. **A-și pierde piuitul** = a-i pieri piuitul, v. p i u i t **(1)**. **A-și pierde sărita** v. s ă r i t. **A(-și) pierde cumpătul** (sau **răbdarea**) = a nu-și mai putea păstra calmul, stăpînirea de sine; a se enerva, a-și ieși din fire. *Acolo d-sa se află în elementul său, începe a-și pierde cumpătul.* MAIORESCU, CH. II, 22. *Te face să pierzi răbdarea și, fără să vrei, te vîră în păcat.* CREANGĂ, O. 57. *Își perdu cumpătul de supărare și amărăciune.* ISPIRESCU, L. 27, cf. 354. *Vară-sa . . . și-a pierdut cu desăvîrșire cumpătul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 256. *Alegătorii din ceialaltă despărțire vor fi pierdut răbdarea.* GÎRLEANU, N. 82. *Am început să-mi pierd răbdarea.* C. PETRESCU, Î. II, 86. *Atunci-și pierde cumpătul, uită de copilul ce era lîngă el, și fuge.* RETEGANUL, P. III, 5. *Și-a pierdut cumpătu ca găina umbletu.* ALR SN V h 1405/ 182. ◇ (De obicei folosit a b s o l.; la jocurile de noroc) *Iată trii sări de-a rîndul de cînd pierd necontenit.* ALECSANDRI, T. I, 73. *Tot meșteșugu-i de-a giuca gros, De-a punta bine și . . . de-a nu pierde.* id. ib. 118. *În cele din urmă, Hușu perdea într-una.* SLAVICI, N. I, 181, cf. id. O. II, 224. *Ce melancolic e să pierzi la cărți!* DELAVRANCEA, S. 141, cf. 129, 135. *A pierdut mult englezul.* CONTEMPORANUL, IV, 139. *Pierdu în șir patru jocuri.* AGÎRBICEANU, A. 358. *Mi se pare că ai pierdut la primele curse.* CAMIL PETRESCU, U. N. 172. *Culese potul, cîntînd în ciuda celor care pierduseră.* C. PETRESCU, Î. I, 289. *Jucă după principiul lui o carte studiată, pierdu.* BRĂESCU, O. A. II, 332. *A pierdut la bursă.* SADOVEANU, O. IX, 340. *Soțul . . . pierde la cărți.* ARGHEZI, B. 18. ◆ S p e c. (Complementul indică părți ale corpului unei ființe, organe, facultăți ale sale etc.) A nu mai avea, a rămîne fără (prin amputare, extirpare, în urma unei boli, a unui accident etc.); a nu se mai putea folosi de . . . *Paserea își perde strălucitoarele ei pene.* CR (1846), 186^{2}/39. *Tot orașul cunoaște pe colonelul care era să-și piarză vederea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 290. *Din colibă ieși un flăcău ciung de o mînă ce și-o pierduse la mașina boierească.* BUJOR, S. 53. *Chiar și Sinan Pașa, plin de umilinți, A căzut în apă și-a pierdut doi dinți.* TOPÎRCEANU, P. O. 31. *Care va să zică și-a pierdut ochiu'.* CAMIL PETRESCU, T. II, 44. *Și-au pierdut brațele, picioarele, o bucată din pulpă sau ochi.* SAHIA, N. 22. *Și-a pierdut graiul, deocamdată, așa cred.* CĂLINESCU, E. O. I, 302. *Trecut de cincizeci de ani, bărbos, cu un ochi pierdut de mult, într-o explozie.* GALAN, Z. R. 18. *Înainte de treizeci de ani începe să-și piardă auzul.* S mai 1960, 82. *Oaia-ș k'erd'e lîna.* A I 12. *Cămila, vrînd să dobîndească coarne, și-a pierdut . . . urechile.* ZANNE, P. I, 362. *Mai bine să pierzi un deget decît mîna toată.* id. ib. II, 108. *Cei cu plete le-au pierdut și cei chelboși le împletesc,* se spune despre persoanele care țin încă la moda veche. Cf. id. ib. 422. ◇ E x p r. **A-și pierde capul** v. c a p. **A-și pierde mintea** (sau **mințile**) v. m i n t e **(1)**. **A pierde mintea** (sau **mințile**) **cuiva** v. m i n t e **(1)**. **A pierde sînge** = a avea hemoragie; a sîngera. *Pierdeam sînge din umărul sting străpuns.* SADOVEANU, O. XI, 640. *Viața accidentatului poate fi . . . în pericol, dacă acesta a pierdut mult sînge.* BELEA, P. A. 77. **A pierde laptele** (sau, regional, **rodul**) = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta complet secreția laptelui (într-o perioadă cînd această secreție ar trebui să fie normală). *Nu se scoate nici un lucru din odaia lehuzei, căci piarde laptele.* GOROVEI, CR. 162. *Și vaca pierde rodul, nu mai dă lapte.* GRAIUL, I, 187. ◆ S p e c. (Despre plante, vegetație; complementul indică părți ale lor) A i se usca (și a cădea). *Și frunza sa încă nu-și va piarde, Ce pre toată vreamea va sta vearde.* DOSOFTEI, PS. 12/5. *Toamna . . . Copacii plini de jale pierd frunza, se usuc.* ALEXANDRESCU, O. I, 252. *Codru-i mare, Frunză n-are; A avut Și o-a perdut.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 286. *Pomii cu mult rod rămurile lor și le pierd.* ZANNE, P. I, 262.

2. (Folosit și a b s o l.) (Popular; despre femei) A avorta. Cf. LB. *Să-i dai și ei de poftă, dar tu, badeo, nu, n-ai vrut . . . Preoteasa mi-a pierdut.* CONTEMPORANUL, II, 58. *Mare îi este ei grija . . . să nu piardă fătul.* MARIAN, NA. 10. *Cînd o femeie îngreunată a fost maltratată . . . a pierdut.* id. ib. 74, cf. BARCIANU. *Femeii îngreunate să nu-i vorbești de mîncăruri bune, că perde.* N. LEON, MED. 5. *Se încinge femeia însărcinată ca să nu piardă.* CANDREA, F. 255. *Mi-a pierdut nevasta copilul.* SEVASTOS, ap. TDRG, cf. PAMFILE, B. 83, ALR II/I h 144, A VI 26.

3. (Complementul indică rude sau ființe dragi, foarte apropiate) A fi lipsit pentru totdeauna de . . . , a fi despărțit pe vecie, prin moarte de . . . ; a rupe relațiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit, a nu mai avea aproape (pe cineva). *El în vîrstă mică și-a pierdut părinții.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Trei frați ce avusesem, părinții mei pierdură.* HELIADE, O. I, 166. *Cînd vei pierde vreo rudă sau vreun prieten din cei mai iubiți . . . nu trebuie să plîngi neîncetat.* MARCOVICI, D. 15/8. *Ce-mi folosește mie acum viața dacă am pierdut pe maica mea.* DRĂGHICI, R. 27/26. *Amar mie, soartă crudă, am pierdut pe-al meu părinte!* ASACHI, S.L. I, 62. *Un vis deștept îmi înfățoșă toate întîmplările vieții mele de la 17 ani, cînd am perdut pre tatăl meu.* NEGRUZZI, S. I, 57, cf. 62. *De cînd pierdui părinții-mi, trei ierni întregi trecură.* ALEXANDRESCU, O. I, 138. *Trecut-au ani de lacrimi . . . Din ora de urgie în care te-am pierdut!* ALECSANDRI, P. I, 120, cf. id. T. II, 27. *Așa se-mbracă dumneei de cînd a pierdut pe răposatul Nicula.* CARAGIALE, O. II, 1. *După trei ani avu durerea de a-și pierde soția.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 45, cf. II, 29. *E flăcău și-acum il pierzi, Și îi-e drag.* COȘBUC, P. I, 218. *Ținea mult la față și n-ar fi vrut s-o piarză.* BASSARABESCU, V. 107. *Era să mă pierzi, Grig drag, . . . M-ai fi regretat?* REBREANU, R. I, 217. *Domnul profesor, am crezut că-l pierd!* GALACTION, O. A. I, 58. *Cînd și-a dat seama că și-a pierdut fratele, a fost cuprins de păreri de rău.* BOGZA, C. O. 11. *Era ca și cum l-ar fi pierdut pentru totdeauna.* STANCU, R. A. III, 23. *Milioane de femei au pierdut pe cei mai apropiați ai lor — soți, fii, frați.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908. *Bădiță cu peana verde, Mult mi-e teamă că te-oi pierde.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 52. *Perdu unul după altul, după bărbat toți copiii, și-i rămase numai cel mai mic.* RETEGANUL, P. IV, 63. *Bădiț ca al ńeu nu este. Dar ńi-i ciudă că l-oi cherde.* MAT. FOLK. 1 050. *Nu pierde prieten vechi pentru cîștigare de alt nou, căci îți va ieși cu amar.* ap. TDRG.

4. (În opoziție cu c î ș t i g a; complementul indică războaie, bătălii, procese, întreceri sportive etc.) A fi învins, înfrînt; a nu reuși. *Nice un război n-ar mai izbîndi, ce toate le-ar piarde.* N. COSTIN, L. 118, cf. 191. *Pierzînd Decheval războiul, i-au căutat a da*

dos. CANTEMIR, HR. 81. *Au pierdut persii războiul.* R. POPESCU, CM I, 269, cf. 268. *Intrigele sînt acum făcute Tocma să piarză turcii războiul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 228. *Perduse o mare bătălie la Nicopole.* BĂLCESCU, M. V. 101, cf. 120. *Mihai pierduse lupta.* BOLINTINEANU, O. 62. *Andrei pierduse un proces.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 202. *Începem să înțelegem cine l-a pierdut războiul și cine l-a cîștigat!* GALACTION, A. 396. *Nu uita că fiecare bătălie pierdută aiurea are repercusiuni și aici.* BARBU, P. 334.

5. (Complementul indică ora plecării unui vehicul, momentul unei întîlniri, al ivirii unei ocazii etc.) A sosi prea tîrziu, a nu ajunge sau a nu face la timp; a scăpa. *Să nu perdem acea oră de zbor și de confidențe.* CR (1848), 22[3]/48. *El pierde cea mai bună ocazie de a se instrui.* ODOBESCU, S. III, 11. *Să știi c-ai pierdut trenul!* CARAGIALE, O. II, 2. *Hai mai iute că perdem trenul.* BASSARABESCU, V. 45. *N-am pierdut nici de data asta ocazia de a fi convins.* CAMIL PETRESCU, U. N. 408. *Pierd tramvaiul.* C. PETRESCU, Î. II, 180. *Muierile cu papornițele pline se supăraseră că pierdeau piața,* BARBU, P. 49.

6. (Complementul indică timpul ori unități, perioade de timp) A întrebuința altfel decît trebuie, a irosi (în zadar sau cu un folos prea mic); a întîrzia; a lăsa să treacă, a consuma, a folosi, a ocupa (cu . . .). *Mai mult își perdea vremea cu vînătoarea.* MUSTE, LET. III, 30/10, cf. DRLU. *Noi nu numărăm ceasurile fără numai după ce le-am pierdut.* MARCOVICI, C. 10/6, cf. 19/12. *Pierdeam cele mai multe ceasuri în trîndăvie.* DRĂGHICI, R. 58/16. cf. I. IONESCU, C. 11/24. *Această vestire sili pe Mihai a nu pierde vreme.* BĂLCESCU, M. V. 48. *E o fată ce niciodată nu și-a pierdut timpul.* CR (1848), 26[2]/53. *Toată vara, fără treabă, o pierdui ca un nerod.* PANN, P. V. I, 19[1]/10. *Du-te, dar, nu pierde vreme!* ALECSANDRI, T. I, 276. *Hai, pornește iute, că nu-i vreme de pierdut.* CREANGĂ, O. 96, cf. 92. *Tot și-a perdut el ziua de muncă.* ISPIRESCU, L. 266, cf. 209. *Ca să nu-mi pierz vremea, nu-mi rămîne decît să filozofez.* DELAVRANCEA, T. 106. *Acum nu mai e un moment de pierdut.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 119, cf. I, 177. *Zile lungi mi le-am pierdut Să mă-mprietinesc cu tine.* COȘBUC, B. 12, cf. ANGHEL, PR. 147. *Și-au pierdut bietele femei ziulica degeaba.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 145, cf. 187. *Mi-am pierdut o viață-ntreagă după visuri mincinoase.* EFTIMIU, Î. 129. *Dacă vrei să mai pierdem un sfert de oră, sînt gata să-ți spun totul.* GALACTION, A. 245, cf. 151, 153. *Cum pierzi noaptea cu cetitul!* TOPÎRCEANU, B. 57. *Ți-ai pierdut și noaptea de prisos.* CAMIL PETRESCU, T. III, 55. *Cum văd, ai pierdut trei săptămîni degeaba.* C. PETRESCU, C. V. 66, cf. id. Î. I, 36. *Harnică, țața Eliza n-avea timp de pierdut.* BRĂESCU, O. A. II, 58. *Mai erau puține zile pînă la deschiderea expoziției, zile pe care le-am pierdut patinînd unele lucrări.* VLASIU, D. 51. *Timpul ți-l pierzi ca pe vremea cînd fugeai de la școală.* TEODOREANU, M. U. 51, cf. 142. *Te-am făcut să pierzi jumătate de ceas cu aceste lucruri așa de vechi.* SADOVEANU, O. III, 56, cf. IX, 177. *Am pierdut mai toată vara Umblînd noaptea-așa în dodii.* ARGHEZI, VERS. 340, cf. 195. *Otilia pierdea într-adevăr nopțile, dar numai la ea acasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 237, cf. 49, id. S. 716. *Nu mai pierd o singură clipă.* BOGZA, C. O. 57. *Îl întîlnii pierzîndu-și timpul prin cafenele.* STANCU, R. A. II, 332. *Detest să pierd o oră la bărbier cu tunsul.* VINEA, L. II, 310. *Dă-i drumul mai repede, pierzi prea mult timp.* PREDA, R. 40, cf. id., M. 70. *Timpul pierdut în marginea șoselei însemna pentru ei o primejdie de moarte.* BARBU, P. 238. *La fabrică încearcă să nu piardă nici o clipă.* V. ROM. noiembrie 1962, 58. *Sui în deal, cobor în vale Și-mi pierd ziua tot pe cale.* ALECSANDRI, P. P. 243. *Am pk'ert vriemea deǧaba.* ALR SN III h 775/172. *Unde ți-ai pierdut noaptea?* FOLC. TRANSILV. I, 245. ◇ Expr. **Fără a (mai) pierde vreme(a)** = repede, neîntîrziat, imediat. *Fără a mai piarde vreame . . . au spart oul* (a. 1783). GCR II, 129/9. *Fără a perde vreme, începu a se găti spre a se porni la vaste.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Făr-a pierde vreme, viețelul pornește.* ALEXANDRESCU, O. I, 231. ◆ Compus: (familiar) **pierde-vară** sau (regional) **pierde-vremea** subst. invar. = persoană care își irosește timpul degeaba, căreia nu-i place să muncească sau care umblă fără nici un rost; om fără căpătîi, vagabond, golan, haimana; (regional) pierdere-de-vară. V. gură-cască, tîrîie-brîu, vîntură-cenușă. Cf. LB. *Se alegeau din ei niște leneși pierde-vară și făcători de scandale.* BARIȚIU, P. A. III, 457. *Umblă ca o pierde-vară, zăbovind din loc în loc.* PANN, P. V. II, 114/22, cf. POLIZU, BARONZI, L. 95. *Oricare pierde-vară, cînd nu mai știe ce să facă, se proclamă de la sine om de stat.* ALECSANDRI, T. 1 203, cf. CIHAC, I, 205. *Și s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară.* EMINESCU, O. I, 157. *Pe la scăldat am dat o raită cu prietenul meu Chiriac a lui Goian, un lainic și un pierde-vară ca și mine.* CREANGĂ, A. 16. *Să nu mai umble ca un pierde-vară după icre verzi,* ISPIRESCU, L. 28. *Un om de nemică, un tîrîie-briu, un perde-veară.* MARIAN, O. I, 232, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Numai vreo cîțiva bețivi și pierde-vară spărgeau alune.* CONV. LIT. XLV, 372. *O sumedenie de pierde-vară, și de zgîrie-brînză.* PETICĂ, O. 362, cf. LOVINESCU, C. IV, 6. *A fost un rătăcit și un pierde-vară.* GALACTION, A. 176. *Erau împărății fermecate pentru orice pierde-vară,* SADOVEANU, O. IX, 550, cf. IORDAN, STIL. 217, 218, id. L. R. A. 231. *Unde să se ducă băiatul, că bală ulițele ca toți pierde-vară?* CĂLINESCU, E. O. I, 67. *Stăpînul viții era un perghe-vară care aștepta să-i dăie șineva mură în gură.* POP., ap. GCR II, 262. *Școală, școală Pierde-vară! Toate plugurile ară, Numai tu șezi în cămară!* MARIAN, SA. 46, cf. ALR SN III h 776. ◇ (Adjectival) *Studenți de cei pierde-vară.* BARIȚIU, P. A. I, 589. *Să prindă în culpă . . . doi-trei ucenici pierde-vară.* PAS, Z. I, 283.

III. (Predomină ideea de rătăcire, de dezorientare) **1.** Tranz. (În opoziție cu găsi, afla; complementul indică obiecte, bunuri materiale care aparțineau subiectului, sau de care acesta răspundea) A nu mai ști unde a fost pus sau unde se află, a nu mai găsi, a rătăci. *Cine va afla ce-au pierdut și să nu se bucure?* CORESI, EV. 31, cf. 238. *Cine va piarde ceva al lui și va chema vrăjitoarea . . . să se pocăiască.* PRAV. GOV. 110[v]/8. *Un văcar, de va lua asupra sa un bou să-l pască și de-l va piarde într-acia dzi ce l-au luat, . . . nu va plăti boul.* PRAV. 12. *O muieri ave 9 drahmi și perdu o drahmă* (a. 1750). GCR II, 64/16, cf. CLEMENS. *Patruzeci de zile soroc am cerut Să ghicesc inelul care l-a pierdut.* PANN, P. V. I, 33/6. *Găsi niște tăbliți . . . , negreșit că Olga le perduse.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Cînd ai pierdut biletul, Zoe?* CARAGIALE, O. VI, 88, cf. id. O. II, 75. *Cheia de la poarta verde Am pierdut-o chiar aseară!* MINULESCU, V. 14. *Domnul cel chefliu pierduse de mult cheia sau poate o aruncase dinadins.* C. PETRESCU, C. V. 43. *Parcă pierduse ceva . . . și acum umbla cercetînd cu luare-aminte.* SADOVEANU, O. III, 485. *Am perdut cimpoile Și le-au găst țigancele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 399, cf. 242. *Cînd spune că nu mai găsește ce-a perdut, dă-i colac și luminare.* ȘEZ. II, 74. *De oi pk'erdea vre mielușea, Să dai zece pentru ea.* MAT. FOLK. 1 077, cf. 1 070. *Mi-am pierdut eu sulița, Nu știu unde o picat Ș-am plecat și eu s-o cat.* BALADE, I, 453. *Cine umblă pe drum cu gîndul acasă își pierde căciula în tîrg* (= cine se apucă de o treabă trebuie să fie cu gîndul la ea). Cf. PANN, P. V. I, 114/8, ZANNE, P. II, 785. *Caută ce n-a pierdut,* se spune despre o persoană care umblă aiurea, fără un scop anume. Cf. ZANNE, P. II, 516. (Refl. pas.) *Dacă n-ar fi stat să-și aștepte . . . boierii și carele cu merinde, acestea s-ar fi perdut.* ISPIRESCU, L. 13. *Cerea lenjuri noi . . . fiindcă bagajele i se pierduseră.* C. PETRESCU, Î. I, 121. ◇ Fig. *Dac-am pierdut o dată un adevăr vital, Îl regăsim mai greu a doua oară.* LABIȘ, P. 431. ◇ Expr. **A-și pierde busola** v. busolă. **A-și pierde calendarul** (sau **șirul zilelor**) = a fi dezorientat în privința timpului calendaristic în care se află, a nu mai ști data exactă; p. ext. a se încurca în socoteli. Cf. ZANNE, P. V, 110. *Oamenii închiși laolaltă pierduseră șirul zilelor.* STANCU, R. A.

v, 69. **A(-şi) pierde şirul (vorbelor)** = a nu mai avea continuitate, a se încurca, a se zăpăci în expunere; a se întrerupe din vorbit. *Dar rîsetele nu se potoliseră de tot şi el îşi pierdu şirul.* CAMIL PETRESCU, o. III, 219. *Pierzînd mereu şirul vorbelor şi mereu găsindu-l iar.* GALAN, z. R. 94. **A-şi pierde papucii** v. papuc[1] **(I).**

2. Tranz. (Complementul indică drumuri, cărări, locuri etc.) A nu mai cunoaşte, a nu mai găsi; a greşi direcţia, a se orienta greşit; a rătăci. Cf. DRLU. *Tot se uita înapoi parcă avea să bage de seamă bine drumul stupului ca să nu-l pearză.* ISIS (1856), 4/2. *Eram călători; Dar calea pierdusem.* ALEXANDRESCU, o. I, 90. *În miezul vîrtejului, pierdusem drumul urcînd pe culmi înalte.* CARAGIALE, o. V, 201. *Se pomeni că perde poteca şi nu mai ştie unde merge.* ISPIRESCU, L. 255. *Noaptea-i mică, stele-s multe Ş-oi perde calea prin munte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 141. *Am k'ert drumu.* ALR I 1 306/129. ◇ Expr. **A(-i) pierde urma** (ori, regional, **de ştire** cuiva sau la ceva) = a nu mai şti unde a dispărut, unde se află (cineva sau ceva), a nu mai avea nici o informaţie (despre cineva sau despre ceva). *De la o vreme dracul pierde urma iepurelui.* CREANGĂ, P. 51. *Coana Luxiţa îi pierduse de ştire fostului chiriaş.* BASSARABESCU, V. 266. *Ca să nu-i pierd urma, am sădit lîngă el un fir de rug.* VLASIU, A. P. 217. *Trebuie să ne piardă urma. Nu trebuie cu nici un preţ să ştie unde stăm.* SADOVEANU, O. VIII, 171. *Sta cu plăcere la vorbă cu ea ... întrebînd de cunoştinţi comune cărora de mult le pierduse urma.* BART, E. 311. **A-şi pierde** (ori, refl., **a i se pierde) urma** (ori **urmele** sau, regional, **de urmă)** = a nu mai putea fi găsit; a se face nevăzut, a dispărea. *Întrară într-altă curabie ... ca să-şi piardză urma.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 39[v]/9. *Pierde-ţi urma de prin locurile acestea de îţi este voia să trăieşti.* GORJAN, H. I, 107/25. *Oi să merg tocmai ... hăt ... la Bucureşti ... să mi se peardă urma.* ALECSANDRI, T. 928. *Hai, ş-om fugi în lume, Doar ni s-or pierde urmele.* EMINESCU, O. I, 176. *Mă azvîrl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, şi-mi pierd urma.* CREANGĂ, A. 50. *Dacă-ar lua lumea în cap şi ş-ar pierde de urmă, poate că ar birui să frîngă junghiul ce-l simţea înfipt în inimă.* DELAVRANCEA, S. 38. *Ne-am schimbat straiele şi ne-am pierdut urma din tîrg în tîrg.* SADOVEANU, O. XI, 175, cf. X, 345. *A trecut în Transilvania şi i s-a pierdut urma.* CĂLINESCU, E. O. II, 191. *Să duse pănă-şi perdu urma.* RETEGANUL, P. V, 16. *Şi în codru s-afunda Şi urma că şi-o pierdea.* BALADE, II, 426. ◇ Refl. (Urmat de obicei de determinări care arată locul unde s-a rătăcit cineva sau fiinţa, grupul de care s-a răzleţit) *Se pierdeau în palatele înmărmurite ale cetăţei.* EMINESCU, N. 25. *Am plîns ca un copil cînd se pierde de mă-sa.* DELAVRANCEA, T. 261. *Plînge-o rîndunică pierdută dintr-un stol.* COŞBUC, P. I, 278. *Umblară de colo pănă colo adunînd uscăţele, pănă se pierdură de tată-so.* RETEGANUL, P. I, 44. *De nu i-o lua la bătăi învinuindu-i că s-au pierdut de tatăl lor.* STĂNCESCU, B. 41, cf. 40. (Fig.) *Soarele s-ar perde pe căi necunoscute.* ALECSANDRI, P. I, 205. *Pe cîmpia-i verde Lasă ochii a se perde Cu-al său gînd posomorît.* id. POEZII, 519. *Ochii se pierd adesea asupra acelei cîmpii.* ODOBESCU, S. I, 23. *Ochiul se pierde în albastrul ceriului.* EMINESCU, N. 13. *Cîmpul e coliliu cît să pierde ochiul în zare.* DELAVRANCEA, S. 170. *Nu-mi rămăsese din toate nefericirile decît un fel de amintire pierdută în mintea mea ca într-o negură adîncă.* id. T. 39. *De pe-o terasă înflorită Privirea mea s-ar pierde-n cale Sub frunzătura-nchipuită.* MACEDONSKI, O. I, 67. *Privirile noastre se pierd, uimite, peste mormanele depărtate.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 134.

3. Refl. Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „în") A se lăsa absorbit (de o activitate, de o problemă, de un gînd etc.); a se cufunda, a se adînci (în ...). *Se pierdea în comentarii asupra purtării lui.* CR (1848), 21[3]/43. *Adesea cu bucurie în dulci gîndiri mă pierdeam.* ALEXANDRESCU, O. I, 132. *Fetele se pierd în visuri plăcute.* EMINESCU, N. 138. *Prea ne pierdusem, tu şi eu, în al ei farmec poate.* id. O. I, 185. *Cîntă, întinde firul, descurcă jirebia şi se perde în tinereţele ei.* SLAVICI, N. I, 34. *Esteticienii se pierdeau în lumile esenţelor pure ale lui Platon.* GHEREA, ST. CR. II, 53. *Toţi au dreptul, cîteodată, Să se piardă-n qiurări!* COŞBUC, P. I, 264, cf. 65. *Se pierdea în visuri.* GÎRLEANU, N. 160. *Atunci se pierdeau în grijile casei, în lucru şi în lacrămi.* BASSARABESCU, V. 21, cf. 106. *Se pierdu într-un nour de neîncredere şi de bănuieli.* GALACTION, O. A. I, 63. *Alţi crai şi domni catolici putrezesc în trîndăvie şi desfătări, ori se pierd în războaie civile.* SADOVEANU, O. XII, 338, cf. X, 142. *Înviorată o clipă, ea se pierdu într-un murmur de mulţumiri.* BART, E. 350. *Italia diviziată oferă spectacolul haotic al unui mare popor care se pierde în intrigi, trădări şi crime.* OŢETEA, R. 38. *A scos o carte din buzunar şi a început să o răsfoiască. Pe urmă s-a pierdut în lectura ei.* STANCU, R. A. II, 37. *Cei doi parteneri se pierdură într-un schimb de amabilităţi dulcege.* VINEA, L. I, 40. *Ne pierdem în amănunte fără nici o semnificaţie.* BARANGA, I. 206. ◇ (Subiectul este „ochii") *Ochii lui ... se pierdură iar în acea intensivă visătorie.* EMINESCU, N. 35.

4. Refl. Fig. A fi cuprins, copleşit de emoţie, de dragoste etc., a nu mai şti ce să facă (de emoţie); a se fîstîci, a se zăpăci. *Zbură cu mine în vînt atîta de repede, încît mă pierdusem de frică.* GORJAN, H. I, 142/35. *Mă perd cînd cat la tine Şi-mi ies cu totul din sine.* CONACHI, P. 153. *Cînd se văzu dinaintea unei fiinţe atît de fragedă şi de plăpîndă, se perdu cu totul.* ISPIRESCU, U. 93. *Oamenii ... stau nemişcaţi ... în faţa unui mort şi-a mea. Mă pierd ..., trebuie să vorbesc despre Serdici.* SAHIA, N. 120. *Cum o auzea, Manea se perdea, Ochii-i se-nvelea, Lumea se-ntorcea.* ALECSANDRI, P. P. 192.

— Prez. ind.: *pierd* şi (învechit şi regional) *pierz;* part. şi: (regional) *piert;* ger.: *pierzînd.*

— Lat. **perdere.**

PIÉRDERE s. f. Faptul de a (se) pierde.

I. (Predomină ideea de ucidere, de nimicire, de dispariţie) **1.** (Popular; în limbajul bisericesc şi eufemistic) Moarte **(1, 2)**; ucidere; (cu sens atenuat) nenorocire **(1)**; primejdie (de moarte). Cf. pierde **(I 1).** *Şi den foc scăpă şi de toată piarderea miniei de ce sodomleanii osîndiţi fură.* CORESI, EV. 18, cf. 155. *Şi-i era milă de mişei ..., nice să grăbea cu piarderea omului, Şi săracii-i miluia.* MOXA, 396/16. *Bucură-te, piarderea dracilor.* MINEIUL (1776), 204[r1]/33. *Nu-l lasă niciodată în pierdere, bunăoară nu l-au mîntuit din acea vederată primejdie cînd era să se înece?* DRĂGHICI, R. 73/15. *Îmi scrii că dacă mă voi duce la Paris voi face perderea mea.* KOGĂLNICEANU, S. 190. *Servise în armata rusă şi moştenise de la dînsa acea asprime fără esemplu care fu principala cauză a pierderii sale.* FILIMON, O. I, 273.

2. (Învechit; în limbajul bisericesc; în opoziţie cu mîntuire, salvare) Pieire **(2).** Cf. pierde **(I 2).** *Cine va fi întru păcate de tot, piardere şi osîndă avea-va.* CORESI, EV. 26. *De a veacilor bunătate ei se lăsară şi piarderei nesfîrşite osîndiţi fură.* id. ib. 238, cf. 14, 60, 72, 454.

3. (Învechit) Distrugere, nimicire, ruinare (a unei colectivităţi umane, a unui popor, a unei ţări, a unei aşezări, a unui bun material etc.). Cf. pierde **(I 3).** Cf. ANON. CAR. *Bucură-te, piarderea capiştilor mulţimei dumnezeilor.* MINEIUL (1776), 17[r1]/25, cf. KLEIN, D. 397, DRLU, LB. *Această fărădelege a boierilor fu espiată prin pierderea ţării.* BĂLCESCU, M. V. 20, cf. GHICA, A. 85. ◇ Fig. *Şedeau trişti şi jăleau perderea limbii.* NEGRUZZI, S. I, 3.

4. (Învechit) Anulare, suprimare, dispariţie, ştergere. *Acea meserătate iaste piardere realelor.* CORESI, EV. 402. *Piarderea păcatelor meale celor multe* (a. 1702). GCR I, 346/8.

II. (Predomină ideea de lipsă, de eşec, de pagubă) **1.** Faptul de a fi păgubit, deposedat, lipsit de un bun, de un drept, de o calitate etc., (învechit, rar) pierzanie **(4)**; p. ext. irosire, risipire; (concretizat) ceea ce pierde **(II 1)**, nu mai posedă, nu mai rămîne

în stăpînirea cuiva. Cf. p i e r d e **(II 1).** *Că cu pierderea amu avuției și și alte năpăști către el trage pre noi.* CORESI, EV. 238, cf. ANON. CAR., DRLU. *Erau pre mult ocupați a drege perderile lor cele din urmă.* ASACHI, S. L. II, 15. *Perderea acestor foloase costă mult pe Poartă.* BĂLCESCU, M. V. 58, cf. 116. *Vreo perdere totală a marfelor lui Abul în port.* CR (1848), 34²/62, cf. POLIZU. *Găsește pe Scaraoschi tare mîhnit pentru pierderea unei comori așa de mari.* CREANGĂ, O. 32. *Toate cheltuielile și pierderile astea îl dădeau mult îndărăt.* CARAGIALE, O. II, 225. *Minia se împletea cu rîsul, cîștigul cu pierderea.* DELAVRANCEA, S. 122. *Pierderea drepturilor civile.* HAMANGIU, C. C. 17, cf. BARCIANU, I. PANȚU, PR. 6, ALEXI, W., PAMFILE, S. V. 15. *Merg alăturea la pierdere sau cîștig, cum se va nimeri.* AGÎRBICEANU, A. 216, cf. SEVERIN, S. 150, DIACONU, P. 12. *Pierderile se ridică la peste treizeci la sută din valoarea mărfii.* REBREANU, R. I, 47. *În zilele de pierderi era mai nervos, mai obosit.* SADOVEANU, O. VII, 246, cf. XII, 346. *Pierderile recuperabile constituie deșeuri cari se strîng, se curăță și se valorifică.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 277, cf. LEG. EC. PL. 358, 388. *Orice întîrziere poate aduce statului pierderi însemnate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. *Dreptul la asigurarea materială în caz de bătrînețe sau de pierdere a capacității de muncă a devenit de asemenea o realitate vie în patria noastră.* ib. 1953, nr. 2 839. *Practic, accidentul se reducea la pierderea materialului lemnos și la refacerea cofrajelor.* CĂLINESCU, S. 105. *Simțea că primejdia care îl amenință ... era cu mult mai mare decît aceea care ar fi urmat pierderii pămîntului pe la capătul căruia se plimba acum.* PREDA, M. 482. *Bolnavii de tenie se plîng de pierderea poftei de mîncare.* ABC SĂN. 351. ✦ S p e c. (Pagubă materială reprezentată de) diferența dintre cheltuielile și încasările totale ale unei organizații economice pe o perioadă dată. Cf. DER. ◇ L o c. a d v. **În pierdere** = fără cîștig, în pagubă, în deficit. DICȚ. *Lucrează în pierdere.* ✦ (Tehn.) Diferența dintre valoarea unei mărimi fizice la intrarea într-un sistem tehnic și valoarea acestei mărimi întrebuințate sau restituite util de acest sistem. Cf. DM, DER. ✦ (La pl.) Pagubă, daună în vieți (omenești). *Perderile ce au avut trupele montevideane încă nu sînt cunoscute.* CR (1846), 54²/34. *Pe lîngă aceste pierderi* [în oameni], *o foamete grozavă îi mai seceră în aceeași iarnă.* BĂLCESCU, M. V. 68, cf. 99. *Nu pot să-mi dau seama de pierderi, pentru că soldații se culcă toți pe unde se găsesc, cînd vin obuzele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 357. *Ne bucuram că nu au fost pierderi de vieți.* STANCU, R. A. II, 179. ✦ Faptul de a rămîne fără o parte a corpului, fără un organ etc.; faptul de a nu se mai putea folosi de o parte a corpului, un organ etc. ◇ *Pierdere de sînge* = hemoragie. *Dacă pierderea de sînge a fost înceată, și transfuzia se face încet.* BELEA, P. A. 80. (Rar) *Pierderea minții* = nebunie. *Ne batem ca-n pierderea minții. Cu pumnii dăm, mușcăm cu dinții.* COȘBUC, P. II, 42. (Învechit) *Pierderea capului* = pedeapsa cu moartea. *Niminea să îndrăznească a vinde ceva cardinalului sau numitului episcop subt perderea capului.* ȘINCAI, HR. I, 242/30. ✦ Amețeală. *Aceeași clătinare, aceeași pierdere stranie te cuprinde și aplecîndu-ți privirile spre valea întunecată, ca și ridicîndu-le spre bolta albastră.* CARAGIALE, O. III, 106.

2. (Popular; și în sintagma *pierdere de copil*) Avort. Cf. p i e r d e **(II 2).** *Aceasta să numește moldovinește piardere de copil, iar latinește să numește avortus.* CHIRIACOPOL, D. Î. 36/3, cf. DDRF, BIANU, D. S. *O murit îm perdere.* ALR II/I h 145/105.

3. Faptul de a rămîne (pentru totdeauna) fără o persoană foarte apropiată; separare (prin moarte). Cf. p i e r d e **(II 3).** *Rămîi sănătos și mîngîie-te cu alta de pierderea mea.* FILIMON, O. I, 140. *Cunoscînd iapa că acesta este semnul pierderii fiului său, a și pornit în grabă să-l caute.* CREANGĂ, O. 169, cf. id. P. 178. *Nu mă pot căi îndestul de această nereparabilă pierdere.* CARAGIALE, O. II, 131. *Nimic nu consolează mai bine de pierderea unei femei, decît tot o femeie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 60. *Fetița a înțeles parcă pierderea pentru totdeauna a ființei iubite.* SADOVEANU, O. V, 47. *Pensii în caz de ... pierderea susținătorului.* LEG. EC. PL. 325. *Probabil că pierderea celor doi copii ai săi ... redeșteptase în arhitect instinctul paternității.* CĂLINESCU, S. 121.

4. Faptul de a fi învins, înfrînt, de a nu reuși (într-un război, într-un proces, într-o întrecere sportivă etc.); înfrîngere. Cf. p i e r d e **(II 4).** *Pierderea bătăliei.*

5. Faptul de a ajunge prea tîrziu, de a nu face la timp, de a scăpa, de a rata etc. ceva. Cf. p i e r d e **(I 5).** *Pierderea unui tren ... aici nu poate să existe, căci îndată ce a plecat un tren, altul îi ia locul.* SADOVEANU, O. IX, 246.

6. (În sintagma) *Pierdere de vreme* (sau *de timp*) = consumare, întrebuințare, ocupare a timpului altfel decît trebuie, decît este util, necesar; irosire, risipire a timpului fără nici un folos. Cf. p i e r d e **(I 6).** *După cîtăva pierdere de vreame ... am dat peste un hronic bulgăresc.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/16, cf. LB. *Astea n-or să ne aducă decît pierdere de vreme.* ALEXANDRESCU, O. I, 266. *Să faci chipuri de om, asta li se părea nu numai pierdere de vreme, dar și păcat.* VLASIU, D. 202. *A venit după noi să vadă meșteșuguri domnești și pierdere de vreme.* SADOVEANU, O. X, 395. ◇ L o c. a d v. (Învechit) **Fără pierdere de vreme** = în foarte scurt timp, imediat. *Fără pierdere de vreme s-au aflat de ceea parte.* DRĂGHICI, R. 167/8. ◇ C o m p u s: (regional) **pierdere-de-vară** (sau **-de-vreme**) = pierde-vară, v. p i e r d e **(II 6).** Cf. ALR SN III h 776/64.

III. (Predomină ideea de rătăcire; în opoziție cu g ă s i r e, a f l a r e) Faptul de a nu mai ști unde se află, de a nu mai fi în posesia unui obiect propriu sau primit în păstrare; dispariție, rătăcire. *Ori în ce chip ar peri sau s-ar perde lucrul furat, perderea sa nu liberează pe cel ce l-a sustras.* HAMANGIU, C. C. 277. *Moartea mea l-ar fi atins ca și perderea unui nastur.* BASSARABESCU, V. 89. *Să nu vă lipsească pătura, ... că plătești ca popa și te dau și în judecată pentru pierdere de ifecte.* BRĂESCU, O. A. I, 129.

— Pl.: *pierderi.*

— V. **pierde.**

PIERDÚT, -Ă adj. **I. 1.** (Popular, în limbajul bisericesc și eufemistic) Mort **(I 1)**; care și-a pierdut cunoștința, care este aproape de moarte **(1, 2)**; care nu mai trăiește în preajma cuiva, care a plecat (pentru totdeauna) de lîngă cineva. Cf. p i e r d e **(I 1).** *Tu, care ești pierdută în neagra veșnicie.* ALECSANDRI, P. I, 119. *Pierdută veșnic pentru mine, Mireasa sufletului meu!* EMINESCU, O. I, 118. *Era parcă pierdută, căzută într-un fel de leșin.* SLAVICI, O. II, 26. *Știa că Puica era pierdută acolo în cimitirul în care stătuse o zi întreagă.* GÎRLEANU, N. 169. *Prietenii nu erau pentru totdeauna pierduți.* C. PETRESCU, Î. I, 126. ◇ (Substantivat) *Pe veci pierduto, veșnic adorato.* EMINESCU, O. I, 120. *Uită dorul celor pierduți.* DELAVRANCEA, S. 66. ✦ (Substantivat; prin Transilv.; în superstiții) Moroi² **(1).** Cf. ALR I 1 399/59, 223, 247. ✦ (Cu sens atenuat) Care se află într-o situație extrem de grea, din care nu mai are șanse să iasă, care se află în primejdie de moarte sau distrus moralicește. V. n e n o r o c i t, d i s t r u s, s f î r ș i t. *Sîntem pierduți! Un fulger au frînt catargul mezin.* DRĂGHICI, R. 10/12. *Se credea pierdut, cînd, în marea sa mirare, consulul îi pune în mînă 5 000 de lei.* GHICA, S. 95, cf. ALECSANDRI, T. I, 437. *Căci de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicul.* EMINESCU, O. I, 141. *A! ești un om pierdut! ... pierdut!* CARAGIALE, O. VI, 161. *Și-au zis — e singur — e pierdut: Asupra mea se năpustiră.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Ai mei pierduți sînt, pașă, toți, O, mîntuie-i, de vrei, că poți!* COȘBUC, P. I, 104, cf. 232. *Pierduți-s acuma troienii.* MURNU, I. 25. *Vulturul simte că-i pierdut, puterile îl părăsesc.* GÎRLEANU, N. 208. *Viața ta e-a lui de-acuma, ești pierdută fără el.* EFTIMIU, Î. 31, cf. CAMIL PETRESCU, T. II,

104. *Sînt pierdut. Mă dă afară.* SEBASTIAN, T. 323, cf. 92. *Se gîndi că fără armă e pierdut.* SADOVEANU, O. I, 432, cf. V, 497, CĂLINESCU, S. 88. *Uneori bolnavul cade în disperare şi se consideră pierdut.* BELEA, P. A. 201, cf. BARBU, P. 254. *Strică, mîndro, ce-ai făcut, Nu mă ţinea om pierdut!* HODOŞ, P. P. 63. *Dorule, ce ţi-am făcut, De mă ţii robuţ pierdut?* FOLC. TRANSILV. I, 301. ◇ (Substantivat) *Doza de chinină Alunecă. pe gîtul pierduţilor Ce vor Să-şi schimbe-apropiatul sfîrşit în început.* MINULESCU, V. 80. ✦ (Regional; despre oameni) Care este fără căpătîi, fără rost (Bobîlna-Dej). Cf. ALR I 1 553/257.

2. (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) (Persoană) care a încălcat sau s-a îndepărtat de la normele religioase şi care trebuie să îndure chinurile iadului. V. păcătos. Cf. pierde **(I 2)**. *Trei părţi sînt ale pierduţilor e una a spăsiţilor.* CORESI, EV. 359. *Vine amu fiiul omenesc să caute să spăsească pierduţii.* id. ib. 454. *Că au venit fiiul omenesc să caute şi să mîntuiască pre cel pierdut* (a. 1693). GCR I, 309/21. ◇ (În contexte figurate) *Însuş acesta unul, născut fiiul lu Dumnezeu, vine către oile pierdute a casei lu Izrail.* CORESI, EV. 406, cf. 415. *Nu sînt trimis către alţii, numai către oile ceale pierdute a casei lui Izrail.* CHEIA ÎN. 19^{v}/5. ✦ (Mai ales despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; de moravuri uşoare; stricat. *De mulieri pierdute ceata urmărea cu plins amar Care calcă jurămîntul ce depus-au la altar.* ASACHI, S. L. I, 205. *La Paris, în lupanare de cinisme şi de lene Cu femeile-i pierdute Şi-n orgiile-i obscene, Acolo v-aţi pus averea.* EMINESCU, O. I, 151. *Îşi prostituie juneţea la pierdutele femei.* MACEDONSKI, O. I, 83. *Îşi petrece nopţile cu femeile perdute, ruinîndu-şi tot mai mult sistemul nervos.* GHEREA, ST. CR. II, 328. *Despre cea dintîi ştie bine că e o femeie pierdută.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 243. *Acolo unde întîlneşti . . . pe toţi îmbogăţiţii furniturilor . . . , toate femeile pierdute.* CAMIL PETRESCU, T. II, 365. *Beau vin cu nemiluita, se prindeau cu femeile pierdute de după cap.* SADOVEANU, O. I, 530. *Dacă fata era pierdută, se făcea de ris sărutîndu-i mîna.* CĂLINESCU, E. O. I, 251.

3. Care nu mai există, care a fost distrus, nimicit; dispărut, inexistent; care a fost dat uitării. Cf. pierde **(I 3, 4)**. *Planurile ce închipuise pierdute* [erau]. DRĂGHICI, R. 114/13. *Nişte munţi care cu slava cea pierdută se fălesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Colonii de lumi pierdute Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute.* EMINESCU, O. I, 132. *Poveşti pierdute . . . Îmi readuc parfumul tinereţii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 76. *Duioasele-ţi cuvinte mă-ntorc din nou în lumea pierdutei tinereţi.* EFTIMIU, Î. 167. *Toate* [amintirile] *rămîneau acum depărtate, pierdute.* C. PETRESCU, Î. I, 73. *Începea să se tînguie fel şi chip pentru tinereţile ei pierdute.* SADOVEANU, O. VII, 646. *Parcă sunaţi dintr-altă viaţă, Dintr-un văzduh care părea pierdut.* ARGHEZI, VERS. 337. *Acelaşi olar e autorul industriei pierdute, după ce au fost născocite tinicheaua şi lipitura cu cositor.* id. B. 104. *Cu fotografia mamei sale înainte, el încercă să reconstituiască un sentiment pierdut.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *Le place să-şi aducă aminte de animalele bizare ale acestor timpuri pierdute.* BOGZA, C. O. 45. *Cîtă boală e prin ţară Nu-i ca dragostea d-amară, Ca dragostea cea pierdută.* HODOŞ, P. P. 32.

4. Care abia se (mai) vede (dintre alte elemente), care se zăreşte neclar (din cauza depărtării sau a ceva care se interpune); şters^{2} **(I 5)**, estompat. Cf. pierde **(I 5)**. *O rază pierdută îmi spune fiinţa Cerescului soare.* ALEXANDRESCU, O. I, 89. *Se vede-un codru mare . . . Şi-un sat perdut în zare.* ALECSANDRI, POEZII, 138, cf. id. P. I, 126, 221. *Curţile albe . . . sclipeau în lună, pierdute în mijlocul unor pomete.* EMINESCU, N. 56, cf. 49. *Şi-aci, în pierduta cîmpie, Sînt ninse cărările-acum.* COŞBUC, P. II, 47, cf. 94, I, 268. *Printre crengi pierdute-n ceaţă Luna-ncet la geam apare.* IOSIF, PATR. 45. *Lat în ceaţă şi fălci, cu nişte ochi mici, pierduţi în grăsime.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 181. *Pînă la poartă ducea o potecă pierdută în iarbă şi flori de cîmp.* BASSARABESCU, V. 17. *Miorlăia vîntul pe sub străşinile coşmeliilor rare, pierdute între copaci.* GALACTION, O. A. I, 279, cf. id. A. 26. *Recruţii, pierduţi în ceaţa ce se îngroşase din ce în ce mai mult, păreau o dungă neagră.* BRĂESCU, O. A. I, 83, cf. II, 11. *Pensiunea nu se vede deloc. E pierdută toată între brazi.* SEBASTIAN, T. 27. *Fumul unui vapor pierdut pe luciul apei.* BART, S. M. 24, cf. 20. *Oaspete al mănăstirilor şi al schiturilor pierdute în pustietăţi.* VIANU, A. P. 278. *Între clădiri de piscuri, pierdute-n culmi de brumă.* ARGHEZI, VERS. 382. *Cerul pierdut în ceţuri îl uitam.* ISANOS, Ţ. L. 9. ◇ (Glumeţ, prin exagerare) *Mărunţele, aduse de şale, pierdute în cataveici, şchioapătă toate.* GÎRLEANU, N. 90. *Scund, slab, palid, pierdut în hainele cenuşii, care-i veniseră odată pe măsură.* T. POPOVICI, S. 258. ◇ (În contexte figurate) *Mă doare-n suflet cînd văd cîte un dar preţios, pierdut în această dezordine spăimîntătoare a minţii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 235. *Radio şi televiziunea recrutează . . . săteni cu neaşteptate talente, pînă ieri pierduţi într-un anonimat dispreţuit.* ARGHEZI, B. 157. ✦ (Rar; despre culori) Pal^{2} **(3)**; decolorat. *Ochiurile de un verde palid, pierdut, al parcurilor tinere.* STANCU, U.R.S.S. 197.

5. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Care abia se (mai) aude, cu intensitatea scăzută la maximum; foarte slab, stins. Cf. pierde **(I 6)**. *Din depărtări se auzi un cucurigu slab, pierdut şi răguşit.* REBREANU, I. 43. *Glas pierdut.* TOPÎRCEANU, B. 101. *Auzeam, din ce în ce mai pierdute, bătăile ciocanelor răsunînd.* SADOVEANU, O. II, 485.

II. 1. (Despre bunuri) Care nu se mai află în posesia cuiva, care nu mai aparţine adevăratului posesor; spec. irosit, risipit. Cf. pierde **(II 1)**. *Viaţa asta-i bun pierdut Cînd n-o trăieşti cum ai fi vrut!* COŞBUC, P. I, 256, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Şi mulţumeşte luminăţiei tale pentru ajutorul pe care binevoieşte luminăţia ta să-l dea pentru dobîndirea cetăţilor pierdute.* SADOVEANU, O. XII, 369, cf. BENIUC, V. A. I, 251. *Şi bătută . . . şi cu viţeaua pierdută.* ZANNE, P. IV, 272. ✦ (Despre părţi ale corpului unei fiinţe, despre organe etc.) Detaşat, desprins de corp (prin amputare, extirpare, ca urmare a unei boli, a unui accident etc.); care nu mai poate fi folosit, scos din funcţie. *Avea, se pare, dinţii pierduţi, cei mai mulţi, căci rostea cuvintele cu oarecare greutate.* CAMIL PETRESCU, O. III, 228.

2. (Despre unităţi sau perioade de timp) Consumat (altfel decît trebuie, decît este util, necesar) pentru . . . , ocupat cu . . . ; folosit în zadar, irosit. Cf. pierde **(II 6)**. *Ziua aceea socotind-o de pierdută o însemna . . . c-o cruce.* DRĂGHICI, R. 153/7. *E un timp perdut, domnule colonel.* CR (1848), 3^{1}/59. *Nici voi să mai aud vorbind de acele ceasuri perdute.* NEGRUZZI, S. I, 74, cf. 75. *Puţine-aş vrea, iubite, din zilele-mi pierdute.* ALEXANDRESCU, O. I, 85. *Se încăpăţîna să-şi cîştige anul pierdut . . . , să se întoarcă la viaţa pentru care simţise chemare.* C. PETRESCU, R. DR. 29. *Zile înşirate, fire încurcate, Pînză rău ţesută, şi vreme pierdută.* PANN, P. V. I, 10/18, cf. ZANNE, P. III, 271.

III. 1. (Despre obiecte, bunuri materiale care aparţineau cuiva sau de care cineva răspundea) Care nu se mai găseşte, despre care nu se ştie unde se află, unde a fost pus; rătăcit. Cf. pierde **(III 1)**. *Bucuraţi-vă, zice, cu mine, că aflai scula ceaia pierdută.* CORESI, EV. 176. *Dacă posesorul actual al lucrului furat sau pierdut l-a cumpărat la un bilci . . . , proprietarul originar nu poate să ia lucrul înapoi.* HAMANGIU, C. C. 486. ◇ Expr. (Familiar) **A face (ceva) pierdut** = a se preface că nu ştie unde se află un lucru (pentru a şi-l putea însuşi). *A pilit punga cu bani şi-a făcut-o pierdută.* UDRESCU, GL.

2. (Despre fiinţe) Care nu mai recunoaşte sau nu mai găseşte drumul, locul, grupul de care s-a răzleţit; care a greşit direcţia, rătăcit; p. ext. căruia nu i se mai ştie de urmă. Cf. pierde **(III 2)**. *Rătăcii ca o oaie pierdută.* PSALT. 267. *Să ne veselim că fiiul mieu acesta mort era şi învise şi pierdut era şi se află!*

CORESI, EV. 21, cf. 22, 30. *Prin tabără ş-afară... Bietu-şi căută pierduta fecioară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 124. *Oile astea le cauţi tot pierdute!* CIAUŞANU, GL. ◇ (Substantivat) *De-acolo auzea lămurit ... vaietele tremurate ale pierdutului în imprejurimi.* SADOVEANU, O. III, 123.

3. Fig. Absorbit de o activitate, de o problemă etc., adîncit, cufundat în gînduri, absent; cuprins, copleşit de un sentiment puternic, de o senzaţie puternică, aiurit, năuc **(2)**. Cf. pierde **(III 3, 4)**. *Perdut în fericire tot sufletul i-am dat!* ALECSANDRI, P. I, 182. *Pierdută razimi faţa de-arzătorul meu obraz.* EMINESCU, O. I, 82, cf. 35, 157. *Stetea pierdut în durerea lui mută şi adîncă.* id. G. P. 61. *Zoe (dînd un ţipăt şi uitîndu-se pierdută în toate părţile).* CARAGIALE, O. VI, 161. *Perdută de spaimă priveşte în toate părţile.* DELAVRANCEA, S. 33. *Te uiţi pierdută, îl vezi bine Şi ţi se pare că visezi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 31, cf. id. N. 42. *Şi-a stat aşa pierdut şi dus.* COŞBUC, B. 86, cf. id. P. I, 88, id. S. 69. *Pierdut ascult cîntarea ta la strană.* GOGA, P. 28. *Topită de veghere bunica toarce, toarce, Cu minţile p-aiurea, căutînd la foc pierdută.* IOSIF, PATR. 11, cf. 39. *Stînd aşa pierdută, auzi deodată un glas timid, puţin cîntat.* REBREANU, I. 99, cf. 432. *Prinse, adormită, De pe clavir, o scripcă înnegrită Şi urmări, pierdută, marşul monoton.* BACOVIA, O. 77, cf. 58. *Am rămas pierdută în gînduri triste.* GALACTION, O. A. II, 284. *Se fac că ascultă pierduţi, de fapt au crampe.* VLASIU, D. 55. *Stătu cîtăva vreme aşa, pierdut, cu ochii duşi.* SADOVEANU, O. I, 364, cf. V, 217. *Începu să se plimbe pierdut prin odaie.* CĂLINESCU, E. O. I, 229, cf. 209, BLAGA, P. 129. *Ce putea să facă mama decît să se uite la voi, pierdută, să vă dea ceaiuri.* PAS, Z. I, 216. *Privea pierdut spre fereastra de unde-i suridea strălucirea cupolelor.* VORNIC, P. 123. *Nu înceta să se uite ... pierdut şi să se minuneze.* PREDA, D. 101, cf. 24. *Mă va găsi mereu pierdut, cu faţa spre mîinile tale.* V. ROM. noiembrie 1962, 71. ◇ (Adverbial) *Ea n-a mai plîns, pierdut privea La sfetnic.* COŞBUC, P. I, 152. ◇ (Substantivat) *A rămas Cu pumnii strînşi, fără de glas, Ca un pierdut.* id. B. 149. *De ce stă-n codru? E trist ca un pierdut.* id. S. 49. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mara dormea pierdută în somnul greu al omului obosit.* SLAVICI, O. II, 231, cf. ZANNE, P. II, 546. ◇ (Adverbial; regional; cu valoare de superlativ absolut) *Cel rău ce ia de la domnu-său ... pierdut datoriu iaste.* CORESI, EV. 282. *Te iubesc pierdut Mai mult şi decît ţara în care m-am născut.* ALECSANDRI, T. II, 106. *Beat pierdut.* ALR I 1 724/595. ✦ (Despre ochi, privire; de obicei urmat de determinări locale) Care exprimă starea omului pierdut **(III 3)**; aţintit în gol, rătăcit, fix. *Mergea cu privirea pierdută în zare.* DELAVRANCEA, S. 58. *Ce veştezi ai tu ochii şi nu ştiu cum, pierduţi!* COŞBUC, S. 169, cf. id. P. II, 55. *Stătui aşa multă vreme, cu ochii pierduţi în întunericul şoselei.* DUNĂREANU, CH. 124. *Se strecură înainte, cu privirile pierdute-n gol.* GÎRLEANU, N. 97, cf. 65. *Aprinsei o ţigară, cu privirea pierdută în podele ca în adîncul cerului.* HOGAŞ, M. N. 17. *Stătea în acelaşi loc, cu mîna repetînd mereu acelaşi gest, cu ochii pierduţi după cei plecaţi.* REBREANU, R. II, 103. *Stam rezemată de marginea de piatră a cheiului, cu ochii pierduţi în zare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 242. *Ochii îi clipiră şi prinseră a fugi pierduţi în laturi.* SADOVEANU, O. VI, 535. *Sta cu zăbunul aruncat pe un umăr, cu ochii pierduţi pe luciul valurilor.* BART, S. M. 34. *Rămase cu ochii pierduţi multă vreme după el.* V. ROM. ianuarie 1957, 60. *Privirea îi era aşa de pierdută, de goală, că Popp se sperie.* T. POPOVICI, S. 372.

— Pl.: *pierduţi, -te.*

— V. **pierde.**

PIERECIÚNE s. f. v. **pierielune.**

PIERÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A înceta să mai trăiască, a-şi pierde viaţa, a muri[1] **(1)** (de obicei de moarte violentă, nefirească). *Va vedea ... necugetatul peind şi părăsindu-şi strînrilor avuţia sa.* PSALT. HUR. 41r/22, cf. 5r/25, 55r/14. *Şi mă vor bate; şi voi peri eu cu toată casa mea.* PALIA (1581), 140/18, cf. 190/1. *E să biruire spre zmieu şi să n-o perire de el* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 151/20. *Venise atunce vreamea troianilor de perit.* MOXA, 353/39. *Şi peri jungheat la război.* id. 358/35, cf. 390/38, GCR I, 59/14. *Fiind copacii înţinaţi pre lîngă drum, i-au surpatu asupra lor, unde, ciţi n-au peritu de copaci, i-au prins vii.* URECHE, p. 68, cf. 81. *De să va prileji să piară aceale dobitoace ... să le plătească.* PRAV. 18. *Au peritu nepotul lui Dispotu la un războiu.* SIMION DASC., ap. GCR I, 143/32. *Ieremio, să te scoli să-ţi iai ucenicii tăi ... şi să ieşi din cetatea Ierusalimului, să nu te cuprindză şi pre tine, să piei cu dinşii* (a. 1650). GCR I, 147/17, cf. 155/18. *Se păzeşte ca să nu pieie cumva făr' de vreme.* NEAGOE, ÎNV. 194/24. *Au perit vicleanul.* DOSOFTEI, PS. 29/15, cf. 12/16. *Mulţi ... sfinta besearecă au vrut să o strice, dară aceia n-au putut să aducă la cale, ce ei sănguri au perit.* CHEIA ÎN. 15r/3, cf. GCR I, 263/5. *Au avut doi boi în Ilua, în iernatec, şi unul au perit, şi au dat omul acela 3 florinţi şi piele giumătate pentru bou* (cca 1684). IORGA, S. D. V, 384. *Perit-au moldovenii atîţea de mulţi, cît să înălbisă locul la Valea Albă de trupurile celor periţi.* N. COSTIN, L. 273. *Era să piară cu toţii.* NECULCE, L. 106, cf. 66, 215. *După ce au perit Dan Vodă, au stătut la domnie Alexandru Vodă.* R. POPESCU, CM I, 236. *Om de sabia mea şi de giudeţul mieu să nu piaie.* C. CANTACUZINO, CM I, 48, cf. 66, 78. *Dar imi pare că nu este nici o trebuinţă a peri cei mulţi.* AETHIOPICA, 15r/14. *Să-mi dea iertare de păcate şi îndreptare mai nainte pînă ce nu pieiu.* MINEIUL (1776), 133v2/33, cf. 201r2/14. *Murat pieri la pace, iar nu cînd se bătea.* VĂCĂRESCUL, IST. 253, cf. 256, 260. *Au perit în vîrstă de ani 20.* ŞINCAI, HR. II, 153/20. *Voi, tătarilor, iată că vă peri şi împăratul vostru Altamiş.* ALEXANDRIA (1794), 34/2, cf. 77/1. *Nu mă lăsa, că oi să pei Şi milostivire cei* (a. 1800). GCR II, 182/26, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 110. *Per de bătrineţe.* DRLU, cf. HELIADE, O. II, 384. *Trebui să perim pînă la unul.* DRĂGHICI, R. 25/12, cf. 26/17. *Voi peri în luptă, poate, apărînd al meu pămînt.* ASACHI, S. L. I, 70, cf. 102. *Însuşi nepotul hanului peri în acea bătaie.* BĂLCESCU, M. V. 60, cf. 123, 154. *Să fii binecuvîntat, Archire, că n-ai fost perit.* PANN, A. 51/5. *Perise ucis de buzduganul lui Ştefan Tomşa.* NEGRUZZI, S. I, 137. *Văzînd bietele oi că toate o să piară ..., Merseră la crai izbăvire să ceară.* ALEXANDRESCU, O. I, 198. *Părinţii mei, sărmanii, Perit-au lîngă Istru în luptă cu romanii.* ALECSANDRI, T. II, 205, cf. 15, 18. *Cari nu perise de sabia slujitorilor domneşti, fugise în pribegie.* ODOBESCU, S. I, 160, cf. 144, 257. *Dar piară oamenii cu toţi, S-ar naşte iarăşi oameni.* EMINESCU, O. I, 177. *Eu nu pot ca să-l las să piară!* CARAGIALE, O. IV, 355. *Nu mă lăsa să peiu.* ISPIRESCU, L. 44. *Sora mea care mă purta în circă ... pierise dintre noi.* DELAVRANCEA, T. 37, cf. 264, VLAHUŢĂ, O. A. I, 39. *Cum pier mişeii, dacă pier Cei buni aşa?* COŞBUC, P. I, 146, cf. 113, II, 188. *Vitele începură a pieri de foame.* SANDU-ALDEA, D. N. 243, cf. DUMITRAŞCU, STR. 6. *Destinul i-a fost să piară într-o ripă.* SADOVEANU, O. XII, 8, cf. 371, X, 171. *După ce-au pierit şi cinii, Au rămas numai bătrînii.* ARGHEZI, VERS. 330, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 61. *Pierim noi şi pier copiii noştri.* STANCU, D. 27. *Muncirăşi pieriră, asta fu rînduiala părinţilor noştri.* V. ROM. octombrie 1954, 13. *Mulţi dintre ei pieriseră pe front.* PREDA, R. 78. *Cînd Iacov au auzit Că Iosif ar fi perit, Cu jale s-au îmbrăcat.* POP., ap. GCR II, 230. *Pîn-a veni firmanul, Peară-ntei Oprişanul.* ALECSANDRI, P. P. 204. *Bate-mă, Doamne, Să pei Înir-o grădină cu tei, Cu fruntea pe sînul ei.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 383. *Te va prinde şi vei fi de perit.* ŞEZ. IV, 173. *Că de mi-o cheri fro mia, Să-mi slujeşti un an pe ea.* MAT. FOLK. 206, cf. 1 334. *Nu ţ-am facut ca si pêei, Ţ-am facut ca si mă iei.* VASILIU, C. 101. *Poci peri ca şi un cîne, Cine m-a plînge pe mine?* BÎRLEA, B. 80, cf. CHEST. V 145, ALRM SN I h 207, A V 15. *Gruia n-a mai venit, Poate că o fi pierit!* BALADE, II, 50. *Eu de-oi mere, oi zăbovi, Tu de-i mere, îi pieri!* FOLC. TRANSILV. I, 245. *Lasă-ţ*

mîna de furat, Că mi-i peri spinzurat. FOLC. MOLD. I, 79. *Toată paserea pe limba ei piere.* PANN, P. V. I, 25/12, cf. NEGRUZZI, S. I, 247, CREANGĂ, P. 24, SADOVEANU, O. VIII, 39, ZANNE, P. I, 583. *Lasă să ardă şi moara, Numai şoarecii să piară.* ZANNE, P. III, 231. *A pierit păstorul, s-au risipit oile.* id. ib. V, 488. *Cine cere nu piere (dar nici nume bun n-are).* ◇ (În imprecaţii şi descîntece) *Se receascâ-se şi se piară cei ce clevetescu sufletul mieu.* PSALT. 138. *Turbure-se în veac de veac şi ruşireadze-se şi piară (să piaie* D). ib. 172. *Acolo să peie şi să se răsipească, ca roua de dimineaţă.* POP., ap. GCR II, 340, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 223, MARIAN, D. 40, ŞEZ. XIX, 107, PODARIU, FL. 6. *Birău şi birăiţa, Să-i piară toată sămînţa!* FOLC. TRANSILV. I, 321. ◇ (Prin exagerare; de obicei urmat de determinări modale introduse prin prep. „de"; arată intensitatea maximă a unui sentiment, a unei senzaţii, gravitatea unei situaţii) *Ciţi năiemnici la tatăl mieu mănîncă piine; eu pieri de foame.* CORESI, EV. 21. *În cei şapte ani de foamete vietori cum ţara de foame să nu piaie.* PALIA (1581), 169/12. *Iară eu pieiu de foame.* VARLAAM, C. 18. *Să fie omul îmbrăcat în haine franţozeşti, ar peri de frig* (a. 1713). GCR II, 3/15. *Să-l ingrozească şi să-l facă să piaie de spăimîntarea lui* (a. 1765). CAT. MAN. I, 365. *Ce să fac, frate? De ce să mă apuc? Cată să dau şi să iau că peiu în casă.* ZILOT, CRON. 69. *Per de plins.* DRLU. *Per de durere.* ib. *Pe aceasta de n-oi iubi-o, eu peiu.* CONACHI, P. 19. *El n-are pe nimeni decît pe bietul acest cine care piere de foame.* SLAVICI, N. I, 35. *Să piară, să moară, nu-şi mai încăpeau în piele de ciudă.* CONTEMPORANUL, IV, 502. *Nu pierea de foame, nici că se ruşina să rămîie de Crăciun fără porc.* DELAVRANCEA, T. 133. *Păcatele mele! făcu deznădăjduit crişmarul, nu zic eu că pierim!* AGÎRBICEANU, A. 50. *Vrei să ne băgăm slugi amîndoi ca să nu pierim de foame?* REBREANU, I. 227. *Cred c-aş fi pierit dacă n-aveam bucuria de-acum.* SADOVEANU, O. X, 232, cf. XII, 184. *O fost să piei de sete.* ALR I 160/347. *Cine nu şti doru ce-i Te lasă în drum să piei.* FOLC. TRANSILV. I, 299. *Nici un om cu meşteşug nu piere* (= omul care cunoaşte o meserie îşi cîştigă oricînd existenţa). Cf. ZANNE, P. V, 416. (Expr.; popular) **A pieri după** (sau **pentru**) **cineva** = a fi foarte îndrăgostit (de cineva), a-i plăcea foarte mult. *Vai de mine! mor şi peiu Pentru mîndra din Cisteiu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 102. *O cunosc pe cingători Că piere după feciori.* RETEGANUL, CH. 10. *Fetele nu-s aşa rele Ca să chei tu după ele!* MAT. FOLK. 1 394. (Regional) **A pieri pe lîngă cineva** = a-şi pierde vremea în zadar alături de cineva. Cf. CIAUŞANU, V. 188. ✦ Tranz. (Învechit şi regional) A omorî **(1)**, a ucide. *Tu pierişi toţi.* PSALT. HUR. 2^{v}/6. *Tu vătămaşi (pierîşi* H) *toţi vrăjbitorii miei în deşertu.* PSALT. 4. *Apa să ni-l beie, Şerpele să-l cheie.* ŞEZ. XIX, 152. ◇ Refl. recipr. *Dau voinicii să se peară, Şi cu ferul ascuţit Şi cu pumnul amorţit.* ALECSANDRI, P. I, 38. ✦ (Învechit; despre părţi ale corpului) A se distruge (desprinzîndu-se de restul corpului); a nu mai avea. *Nece un păru din capul loru nu va fi peritu* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 465/5. *Mai bine ţie să piară un mădulariu al tău, nu tot trupul tău aruncat să fie în matca focului.* TETRAEV. (1574), 207, cf. N. TEST. (1648), 7^{r}/31. ◇ (Prin exagerare) *Usteniu chemînd şi tăcu grumazul mieu, perirâ ochii miei nădăindu-mea în Dzeul . . . mieu.* PSALT. SCH. 206/8. *Peri inrema mea şi peliţa mea.* PSALT. 145. ✦ (Învechit şi popular; despre oameni sau despre faţa lor) A deveni extrem de palid (din cauza suferinţei, a supărării, a emoţiei etc.). *Întru atîtea primejdii de moarte fiind, aşea îi perise faţa . . . cît mai aseamene era unui mort decît unui om viu.* MAIOR, P. 31/19. *Le tremura mîna cînd o punea pă dînsa şi le perea faţa.* GORJAN, H. II, 85/25. *De cinci luni încoace faţa-ţi a pierit de tot.* PANN, E. I, 51/7. ✦ (Despre plante, părţi ale lor, vegetaţie) A se ofili **(1)**, a se usca; a se distruge, a se prăpădi. *Dar floarea iacă-acum de-o caldă boare pere.* ASACHI, S. L. I, 113. *Cînd grîul sămănat de toamnă au perit, atunce acest de primăvară se pune în locul lui.* I. IONESCU, C. 21/26. *Floarea pere, viaţa trece.* ALECSANDRI, P. I, 123. *Vegetaţiunea zimbitoare a primăverei pere ofilită sub arşiţa stelei cineşti.* ODOBESCU, S. I, 194, cf. DR. XI, 125. *A pierit salcia care plîngea lîngă fîntînă.* STANCU, R. A. I, 8. *Pentru tine, tu, Ileană, Mi-a pierit iarba-n poiană.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 369. *Măi femeie, măi femeie, Grîul nostru o să cheie.* MAT. FOLK. 1 491. *Las-o-n focul de şedere, Căci cînepa noastră piere.* FOLC. TRANSILV. I, 129. *Pădurea de coada ei piere* (= răul pe care şi-l face omul singur, sau cineva dintr-ai lui, este mai mare decît cel pe care i-l face un străin). Cf. ZANNE, P. I, 233.

2. (Învechit; în limbajul bisericesc) A-şi atrage osînda veşnică, pedeapsa divină pentru păcatele săvîrşite; a se pierde **(I 2)**. *Că păcătoşii pieru (peri-vor* C^{2} H). PSALT. 69. *Carei se delungă de tine pier.* CORESI, EV. 25, cf. 195. *Cel om vechiu . . . piare pren pohtele ceale înşălătoare.* N. TEST. (1648), 260^{v}/19. *De vor năzui aiurea, vor peri; eu sînt cel dentîi şi cel de apoi.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/14. *Cine supune mintea sa poftelor celor reale, piare.* ANTIM, ap. GCR II, 5/7.

3. (Despre popoare, ţări, oraşe, bunuri materiale etc.) A nu mai exista, a fi redus la nimic (prin moarte, distrugere, ruinare); a se distruge, a se prăpădi, a dispărea, a se sfîrşi; a se ruina. *Atunci ceriul va peri şi lumea toată aprinde-se-va şi se va topi.* CORESI, EV. 35. *Era trăznete şi urlete de-ţi părea că piare lumea.* MOXA, 386/10. *Să piaie cetatea cu bozii şi cu toţi ceia ce cred într-înşii* (a. 1600—1625). GCR I, 67/37. *A treia parte de corabii periră.* N. TEST. (1648), 309^{v}/10. *Dealurile, munţii pier ca o nemică.* DOSOFTEI, PS. 50/8. *Să rădice domn acum mai curînd pe Radul Vodă din Afumaţi, pentru că piare ţara de turci.* C. CANTACUZINO, CM I, 113. *Nu vedeţi ce-mi este? Perit-a ţara mea!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 163. *A pierit Cordova cu 200 ai sei ce să revoltise.* AR (1830), 20^{1}/1. *Că o luntre strunciată ce-a scăpat din ocean, Dacă uită privegherea, va peri chiar la liman.* ASACHI, S. L. I, 51. *Ţeara lor a ajuns într-unul din acele minute mari, cînd o naţie trebuie să peară seau . . . însăşi să se mîntuiască.* BĂLCESCU, M. V. 27. *Pier popoarele, oraşele, pier lumile.* IONESCU-RION, S. 313. *Să piară glia care poartă Înstrăinatul nost tezaur.* GOGA, P. 18. *Însă de rănile ei, Ţara Moldovei poate pieri.* SADOVEANU, O. XII, 351. *Neunire-n ţară O face să peară.* ZANNE, P. IV, 224. *Lucrul rău nu piere cu una cu două.* CREANGĂ, A. 16. ✦ Tranz. fact. (Regional) *Rujina pl'ere h'ieru.* ALR I 1 530/270. ◇ Expr. **Nu piere lumea** (sau **tîrgul** etc.), se spune pentru a arăta că realizarea unei acţiuni nu este foarte importantă sau urgentă. *Vom merge altă dată, că nu piere lumea.* ALECSANDRI, T. I, 36. *Mai pune-ţi pofta la o parte, că doar nu piere lumea.* CREANGĂ, O. 145, cf. ZANNE, P. IV, 219. *Mai stai oleacă . . . Vino mai încoace, că doar n-o să piară tîrgul.* REBREANU, I. 424.

4. (Mai ales despre abstracte) A lua sfîrşit, a înceta, a dispărea; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. *Seacă iarba şi froarea ei cade şi dulcea frumuseaţe a feaţei ei piare.* COD. VOR. 112/12. *Şi toată mîndria lor peri.* CORESI, EV. 234. *Le perise turcilor nădejdea de a lua cetatea.* N. COSTIN, LET. II, 17/21. *Dorirea păcătosului va peri* (a. 1710). GCR I, 368/20. *Nădejdea-mi peri de a te afla vrodată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 138, cf. 423. *Răbdarea mi-au perit.* BELDIMAN, O. 13. *Fericirea mea a perit împreună cu tine.* MARCOVICI, C. 28/4, cf. 4/22, 20/29. *Spaima dintre noi peri.* ASACHI, S. L. I, 182, cf. 84. *Temerile mume-sei periră îndată.* CR (1846), 26^{2}/21, cf. 186^{2}/40. *Răul piert-va de tot din lume?* BĂLCESCU, M. V. 3. *Aşa orce mărire nemicnicită piere.* ALEXANDRESCU, O. I, 249, cf. 68, 121. *Orice dor de libertate a perit, s-a stins din voi?* ALECSANDRI, P. II, 6, cf. 135. *Vei simţi că ţi-a perit în inimă orice scînteie de nădejde.* ODOBESCU, S. I, 129, cf. 199. *Simt . . . pierind conştiinţa eternităţei mele.* EMINESCU, N. 62. *Le peri pofta de luptă şi se cărară de pe acolo.* ISPIRESCU, U. 72. *E frînt de multe drumuri, dar somnul azi îi piere.* COŞBUC, P. I, 133, cf. 69, 122, 143. *E credinţa că dacă a pierit laptele i s-a astupat*

femeii vreo vină. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 4, cf. GOGA, P. 63. *Îți pier vederile.* GOROVEI, CR. 248, cf. 162. *Surîsul început la vederea lui îi piere de pe buze.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238, cf. 145. *Îi pieri din suflet toată frămîntarea văzînd pe Florica.* REBREANU, I. 55. *Cele două pete aprinse din obraji i-au pierit deodată.* CAZIMIR, GR. 119. *Îmi pierise plăcerea de a trăi.* BRĂESCU, A. 170, cf. 79. *Am simțit că-mi piere răsuflarea și mor.* SADOVEANU, O. VIII, 424, cf. IX, 181. *Și cîte visuri . . . nu au pierit.* ARGHEZI, VERS. 383, cf. 234. *Osteneala din ochi i-a pierit.* STANCU, R. A. II, 10, cf. 63, IV, 271. *Aduceau popa să-i facă bolnavului, cînd puterile acestuia piereau, o slujbă.* PAS, Z. I, 117, cf. BENIUC, V. 20. *Cuvintele reci și aspre, cu care voia să-l întîmpine, pierire uitate.* DEMETRIUS, A. 248. *N-am apucat bine să încep și mi-a pierit cheful.* PREDA, R. 113, cf. 90, id. M. 250. *Iubirea va lua drum nou, ori piere.* LABIȘ, P. 387. *Mi-a pierit junghiul din spate.* TEODORESCU, P. P. 324. *Vai de mine, cum aș mere, Puterea din mine pere.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 214. *Împăratul auzind Pe Anița-așa vorbind, Puterile îi pierea.* BALADE, II, 11. *Dragostea noastră-a pierit.* FOLC. TRANSILV. II, 58. *Dreptatea niciodată nu piere.* ZANNE, P. V, 284. (Tranz. fact.; învechit, rar) *Domnul . . . calea necuraților piare.* PSALT. 1. ◇ Expr. **A(-i) pieri** (cuiva) **graiul** (sau **glasul**) ori **a-i pieri** (cuiva) **cuvintele (de) pe buze** = **a)** a nu mai putea spune un cuvînt (de emoție, de uimire etc.). *O, groaznică ș-amară vedere! Vrînd a spune, graiu în gură-mi piere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 316. (Cu schimbarea construcției) *Glasul acestuia pieri de emoție.* CĂLINESCU, E. O. I, 15; **b)** a nu mai avea ce răspunde (din lipsă de argumente), a fi pus în încurcătură, a fi redus la tăcere. Cf. ZANNE, P. II, 577. *Îl izbi expresia închisă, îndurerată a chipului ei și cuvintele îi pieriră pe buze.* V. ROM. septembrie 1955, 147, cf. DL, DM. (Regional) **A-l pieri** (cuiva) **graiul** (sau **limba**) = a muri. H II 33. ◆ Spec. (Adesea în imprecații) A se șterge din amintire, a fi dat uitării. *Să peie cu totul dupre pămînt numele lui.* NEAGOE, ÎNV. 286. *Să piaie pomenirea lor cu sunet.* CHEIA ÎN. 27r/4. *Peste puțină vreame va peri numele tău și toată slava ta să va trece* (cca 1705). GCR I, 355/8. *Peritu-le-ar fi numele să le piară, că au mîncat juvaer de flăcău!* CREANGĂ, O. 226. ◆ (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-și reduce treptat intensitatea, pînă la dispariția totală; a dispărea prin reducerea treptată a intensității. V. pierde **(I 6).** *Și va peri întunerecul.* N. COSTIN, L. 61. *Vuiet greu de fierărie Se distramă în tăcere . . . Scade-n depărtare . . . Piere.* TOPÎRCEANU, B. 41. *Era tîrziu, ziua pierise de mult.* V. ROM. octombrie 1958, 54.

5. (Învechit și popular; despre bunuri materiale, ființe etc.) A dispărea (fără urmă, fără a mai putea fi găsit); spec. (de obicei construit cu pronumele în dativ) a i se fura. *Dresurile . . . ce au avut de la Petru Vodă, și ispisoace de întăritură de la Aron Vodă . . ., au perit . . . în zilele lui Aron Vodă* (a. 1605). URICARIUL, I, 159. *De va fura neștine clopot de la dobitoc [și] . . . de să va prileji să piaie și acela dobitoc, . . . să aibă a-l plăti cela ce au furat clopotul.* PRAV. 9. *Au perit măgărițele lui Chis . . . și zise Chis . . .: Căutați măgărițele.* BIBLIA (1688), 200¹/39, cf. URICARIUL, V, 246/18. *Din han sau din crîșmă perind lucrul cuiva, să învinovățesc hangiul și crîșmarul.* PRAVILA (1814), 176/22. *Vine stăpîna și zice: Stați că mi-a perit un păhar de aur.* REV. CRIT. I, 45. *Să nu numeri lunea paserile, că-ți mor de boală ori îți pier.* GOROVEI, CR. 265. *Dimpreună cu paltonul de primăvară, îi pieriseră, afară de zece zloți, toți banii.* AGÎRBICEANU, A. 228. *Nu știu cui pieri o pușcă ș-au zis c-am luat-o eu!* CONTEMPORANUL, I, 404. ◇ Expr. (Regional) **A-i peri de dinaintea ochilor,** se spune despre un om foarte avar (căruia îi face impresia că este mereu jefuit). Cf. CIAUȘANU, GL. 188.

6. (De obicei cu determinări locale) A dispărea (pe neașteptate) din fața cuiva sau de undeva, a ieși (brusc) din cîmpul vizual, a se face nevăzut. V. pierde **(I 5).** *Îl apucară . . . den mînile părinților lui și perură cu dins.* PRAV. 257. *S-au arătat un semnu mare . . . în cîtăva vreame au stătut și au perit.* R. POPESCU, CM I, 268. *Preste puțin ceas au perit din ochi* (a. 1783). GCR II, 129/24. *Arată Un loc, apoi din ochi piere iute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 295, cf. 209, 293. *Boierul au vrut să-i mulțămească, dar el perise dinaintea lui.* KOTZEBUE, U. 25v/23. *Se strecurase printre mulțime și perise.* CR (1846), 32²/36. *Șesuri, văi, norii din cer În urmă-i departe per.* ALECSANDRI, P. I, 29, cf. 23. *S-a rupt din locul lui de sus, Pierind mai multe zile.* EMINESCU, O. I, 173, cf. 104, 171. *Pierea din arenă ca praștia.* CARAGIALE, O. I, 20. *A ieșit și nu știu unde a perit.* SLAVICI, N. I, 74. *Cînd era să se spargă nunta, ea peri de lîngă dînsul din horă.* ISPIRESCU, L. 186, cf. 26, 214. *Privi de ultimă oară turla bisericei din sat și pieri ținîndu-și drumul.* DELAVRANCEA, S. 60. *S-apleacă, o sărută și piere prin tufiș.* COȘBUC, P. I, 52, cf. id. S. 144. *Flăcăul se întoarse, îi făcu cu mîna și pieri printre movilele de piatră.* DUNĂREANU, CH. 237. *A rămas în loc urmărindu-i cu ochii pînă au perit în zarea despre miazăzi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229. *Luă un cal din grajdul directorului, i se avîntă în spinare și pieri în noapte.* AGÎRBICEANU, A. 375. *A cotit la dreapta și a pierit.* ARDELEANU, U. D. 11, cf. BASSARABESCU, V. 145. *De-a lungul liniei răsăreau și piereau table cu reclame.* REBREANU, R. I, 13. *În timpul cald al anului Mihai pierea cu totul de acasă.* GALACTION, A. 157, cf. 415. *Și-n umbra sură pier încet Pescar, și apă, și năvod.* CAZIMIR, L. U. 20, cf. C. PETRESCU, I. II, 230. *Pe la răstimpuri au apărut și au pierit fără urmă alți originali prin București.* ARGHEZI, B. 79. *Ciuta-i printre ruguri . . . Și piere în făget.* BLAGA, P. 147, cf. 189. *Speriate, stoluri de păsări verzi . . . își iau zborul și pier.* BOGZA, C. O. 161, cf. V. ROM. iunie 1955, 30. *Fata cea mare se îmbrobodi în tăcere și pieri în întuneric.* PREDA, M. 194, cf. 11, id. D. 98, BARBU, P. 222. *Căprioara cum îl simte . . . Fuge, saltă, zboară, pere.* ALECSANDRI, P. P. 164. *Se făcu nevăzută, peri ca o nălucă.* RETEGANUL, P. I, 54. ◇ (Mai ales la imperativ, de obicei întărit prin „din ochii mei", „din fața mea", „dinaintea mea", are valoare de imprecație, exprimă enervare, indignare, revoltă, repulsie, surpriză neplăcută etc.) *Fugi! piei, nemilostivo! nu-mi sta înainte!* PANN, ap. GCR II, 363. *Piei din ochii mei! Nu-mi trebuie a ta slujbă.* NEGRUZZI, S. II, 223. *Piară din rînduri acel nemernic! . . . Meargă la codru ca ucigașii!* BOLLIAC, O. 165. *Ad-o-ncoace, . . . și piei din ochii mei.* FILIMON, O. I, 127, cf. 235. *Pieriți din ochii mei . . . că vă iau de fugă cu calu.* ALECSANDRI, T. I, 171. *Piei, drace! . . . da de unde-ai ieșit deodată?* id. ib. 343, cf. id. P. I, 68. *Piei, amăgita mea nădejde!* ODOBESCU, S. I, 135. *Piei dihanie! . . . strigă el înspăimîntat.* GANE, N. II, 22. *Piei din ochii mei, Pieri-mi dinainte Fată fără minte!* COȘBUC, P. II, 146, cf. id. S. 27. *De ești duh necurat, să piei îndată!* STĂNOIU, C. I. 138. *Răcnește o dată: Piei, dimone!* SADOVEANU, O. III, 96. *Mă răstesc la el și-i strig să piară din fața mea.* id. ib. X, 361. *Să piei din ochii mei!* STANCU, R. A. IV, 110. *Să piei la moment din fața mea!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 53. *Piei dinaintea mea, nebună, piei blăstămată!* RETEGANUL, P. IV, 6, cf. I, 28. ◇ Compus: (regional; eufemistic) **piei-ludo** subst. = diavolul. ALR II/I MN 95, 2 744/605. ◆ Spec. (Despre soare sau alți aștri) A trece, a dispărea trecînd dincolo de orizont, a apune, a asfinți, a scăpăta; a dispărea din cauza norilor care se interpun, din cauza unei eclipse etc., a se întuneca. *Peri soarile . . . și nu să videa, nefiind nor, ce sănin curat și așa pentru ziuă, noapte să făcea.* HERODOT (1645), 373. *În cîteva rînduri au perit soarele.* GHEORGACHI, LET. III, 285/32. *Stelele pereau pe rînd.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Soarele pierise, lumina se împuținase.* SADOVEANU, O. X, 525. *Dincolo de Gorgan a pierit, s-a stins soarele,* STANCU, D. 208. *O perit luna acu.* ALR SN III h 805/836. *A perit o stie,* ib. h 807/551.

— Prez. ind.: *pier* și (învechit și regional) *pieri,* (regional) *pieu* (ALR II 4 766/325), pers. 2 și (regional) *piei,* pers. 3 și (învechit) *piáre,* pers. 4 și (regional) *piérem* (ib. 4 766/219, 520), pers. 5 și (regional) *piéreți,*

(ib.); conjunct.: pers. 1, 2 şi *să piei*, pers. 3 şi (învechit şi regional) *să piéie, să piáie*, (regional) *să piére* (ib. 4 767/762), pers. 6 şi (învechit şi regional) *să piéie*; imper.: pers. 2 *piei* şi (rar) *pieri*; cond.-opt.: pers. 2 şi (regional) *ai piei* (DELAVRANCEA, T. 168); ger. şi: (învechit şi regional) *pieind*, (regional) *pierin* (ALR II 4 762/228, 260, 272, 349, 836); part. şi: (regional) *pierut* (ib. 4 766/605).

— Lat. **perire.**

PIERICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Vătămător, stricător; periculos, primejdios. Cf. DRLU. *Numai dorul de sus stărpeşte în pustnic toate patimile pericioase.* CONACHI, P. 313, cf. TDRG.

2. Pieritor **(4).** Cf. DDRF, TDRG.

— Pl.: *pericioşi, -oase.*

— **Pieri** + suf. *-cios.*

PIERICIÚNE s. f. (Învechit) **1.** Pieire **(1).** *Să daţi pre unul ca acela satanii spre periciunea trupului, ca d[u]hul să să mîntuiască în zioa D[o]mn[u]lui.* BIBLIA (1688), 867²/2. *Au scăpat de periciunea care... le-au fost spus proorocul.* ANTIM, P. 44. *Iarna va fi zăpăjoasă, primăvara ploioasă..., poame puţine, dobitoacilor periţiune* (a. 1749). CAT. MAN. II, 141. *Iarna va fi rea, primăvara ploioasă..., dobitoacilor celor mici părîţiune, bărbaţilor moarte* (a. 1749). ib. *Va întra la leul cel ce îşi sfîrşeşte suflarea şi uitîndu-se la periciunea lui să-şi îndulcească ochii.* ŢICHINDEAL, F. 8/15. *Îndestul este atîta periciune de oameni nevinovaţi şi atîta vărsare de singe.* DIONISIE, C. 214, cf. 180. *Ca să scoţi albinele din periciune, mută-le... într-alt stup.* TOMICI, C. A. 159/15, cf. 89/7, DRLU, LB. *Este stăpînitoriul... în primejdie de periciune.* PISCUPESCU, O. 40/3. *Din toate părţile răsuna clopotele vestitoare de periciune.* GT (1838), 7¹/4. *Mult timp nu cuteză a merge înaintea lui Rakotzi din cauză că acea periciune i se imputa acestuia.* BARIŢIU, P. A. I, 249, cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 92. ◇ *Locul periciunii* = locul de execuţie a pedepsei capitale. *Mihai Vodă... fu adus la locul periciunei.* ISPIRESCU, M. V. 7. ◇ Loc. vb. (Regional) **A da** (pe cineva) **periciunii** = a ucide, a omorî. *Fură daţi periciunii toţi cîţi se găsiră răspîndiţi prin ţară.* ISPIRESCU, M. V. 14. ✦ Ofilire, uscare (a unei plante sau a unei părţi a ei), pieire **(1).** *Pînă şi orzul care-i cel mai mult supus primejdiei, poate scăpa de periciune.* I. IONESCU, C. 134/17.

2. (În limbajul bisericesc; în opoziţie cu mîntuire, salvare) Pieire **(2).** *Cine acmu den cei credincioşi nu-şi va ride de nebunia acestora şi nu va plînge de periciunea lor* (a. 1642). CP 222. *Acestea ce facem ne duc pe calea periciunei.* ANTIM, P. 155. *Cel ce-şi închide ochii săi ca să nu vază lumina şi să împiedecă şi-şi piarde calea şi-şi cîştigă luişi periciune* (a. 1753). BV II, 125. *Uităm omenia, legea călcăm... şi aşa fii periciunii ne facem* (a. 1770). ARHIVA R. I, 54/14. *Au căzut la periciune şi au dat cinste pietrilor.* MINEIUL (1776), 129r1/29. *Şi s-au alunecat către prăpastia periciunii.* ib. 177r1/14, cf. 55r2/24, 122v1/19. *Cît de blestemat şi de periciune lucru iaste a mînia cineva pre părinţii lui!* VARLAAM-IOASAF, 119r/2. *Sîntem înnomoliţi în ticăloşia periciunii de mulţimea patimilor.* PISCUPESCU, O. 5/23. *Mîndriei, lăcomiei, zavistiei supuşi, Vă mînă egoismul pe calea periciunei.* NEGRUZZI, S. II, 247.

3. (Mai ales la dat., construit cu verbele „a da", „a supune") Pieire **(4).** *Pre toţi idolii Eghipetului i-au dat periciunii de tot.* MINEIUL (1776), 117r2/16. *Cetatea... nu o da întru periciune.* ib. 158v2/6. *Toate lucrurile ceale mişcătoare care vor fi supuse periciunei... pot să se vînză de către epitrop.* PRAVILA (1814), 91/11. *Proprietariul poate cere ca mobilele supuse periciunei prin întrebuinţare să se vînză.* HAMANGIU, C. C. 137, cf. CDDE, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

4. Faptul de a fi trecător, efemer; (rar) efemeritate. *Nemuritorii romani... sfidau şi periciunea şi legile timpului, stabilind eternitatea faptelor omeneşti.* BOLLIAC, O. 277. *Gîndurile, simţirile,... sufletul său poetic, nu le destina el periciunei, ci le imortaliza.* OLLĂNESCU, H. O. 174.

5. Pieire **(5).** *Milostenia... şi pre pămînt este periciune păcatelor şi în cer tuturor sufletelor îndreptare.* NEAGOE, ÎNV. 189/17. *Apa botezului spală şi şterge zapisul tuturor păcatelor celor ce sînt făcute mai denainte şi le dă de tot periciunii.* VARLAAM-IOASAF, 45r/14.

— Pl.: *periciuni.* — Şi: **pericíune, pereciúne** (PASCU, S. 22), **părîţiúne** s. f.

— **Pieri** + suf. *-ciune.*

PIERÍRE s. f. v. **pieire.**

PIERÍT, -Ă adj., s. m. (sg.) **I.** Adj. **1.** (Învechit şi popular; despre fiinţe) Mort **(1 1)** (de obicei de o moarte violentă, nefirească). *Vă dau de ştire că simţul viu pînă acmu, niu-s perit, ce am scăpat de la Belgrad cînd au bătut Mihaiu Vo[dă] războiu* (cca 1600). ROSETTI, B. 52. *Să arate stăpînul sămnul aceii vite perite şi, dacă să va cunoaşte, nu va avea nice o certare.* PRAV. 12. *S-au aflat pieriţi 125 000 de ostaşi.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *El o crrdea perită, socotind că-şi făcuse seama singură.* ISPIRESCU, L. 312. *Corbii... se opresc ei în vreun sat cînd într-însul află vreun hoit de cal sau de altă vită perită.* MARIAN, O. II, 8, cf. DDRF. *Poate nu-i pierită, ci a pornit în lume după ăla.* SADOVEANU, O. XVII, 303, cf. XII, 52. (Substantivat) *Şi atîta de-ai noştri au perit, cît au înălbit poiana de trupurile de a celor periţi.* URECHE, L. 95. *Morţilor pace de veci şi repaos periţilor noştri Cereţi acum?* COŞBUC, AE. 210. ◇ Loc. adv. (Regional) **După pierit** = după un frate (născut) mort. Cf. CANDREA, F. 409. *Cel care a primit astfel numele fratelui mort va zice: mi-s dupa pirit.* ARH. FOLK. III, 153. *Au lepădat un copil sau fată şi după ala a pornit grea şi-a făcut altu. Şi ala se numeşte că e făcut dupe pierit.* ALRT II 265. *Să-i puie un fel de toartă, ca să să ştie că ie dupe pierit.* ib. ◇ (Prin exagerare) *Căldura gîndirii vărsate în o singură privire, tainica înţelegere între două suflete perite, iarăşi zidesc lumea risipită.* SLAVICI, N. I, 140. *Vai de mine, sînt pierit Că cu mîndra-s îngrădit.* MÎNDRESCU, L. P. 129.

2. (Popular; despre oameni sau despre faţa lor) **Slăbit,** tras; palid, livid, descompus (de spaimă, de durere, de emoţie etc.); p. ext. fig. (despre oameni) copleşit, distrus (de durere, suferinţă, boală etc.). *Spune ce este, de ce la faţă [eşti] perit?* BELDIMAN, O, 87/24, cf. LB. *De ce ţi-e faţa aşa perită?* NEGRUZZI, S. III, 493, cf. I, 28. *De-a morţii gălbeneală pieriţi ei sînt la faţă.* EMINESCU, O. I, 97. *Cît e de perită! zice el înnăbuşit.* SLAVICI, N. I, 139. *Era atît mai perită cu cît o mai mustra şi gîndul că n-a făcut nimic spre a uşura soarta soţului său.* id. ib. II, 141. *Şi-i dîrdîie dinţii şi-i galben-pierit!* COŞBUC, P. I, 207. *A doua zi, pierit zăcea În ieslea grajdului, pe paie. N-avea putere-n el să-şi tragă Nici sufletul.* id. ib. 243. *Văzui... un bun amic... atît de slab şi de pierit la faţă, Încît credeam că trece din viaţă.* id. ib. II, 281, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Fata murmură tot înginat, pierită la faţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 98. *S-au întors de acolo cu figuri pierite, cu priviri speriate.* PAS, Z. I, 49. *Ce facem cu băiatul? Nu arată bine. E pierit.* id. ib. 288, cf. id. L. I, 138, 308. *Eu, galben şi pierit la faţă, abia mă mai ţineam pe scaun.* SCL 1969, 332. *Lui nu-i prea păsa mult, dar ea era pierită.* ib., cf. VAIDA. *Împărăteasa lui era mîhnită, pierită la faţă şi fără leac de voie bună.* MERA, L. B. 58. *Era aşa de pierit, încît mai să nu-l cunosc.* PAMFILE, B. 83, cf. ALR II/I h 82, 84, ALRM I/I h 96, ALRM II/I h 141. *Că ce mîi drag nu mîi urît, Măcar citu-i d'i perit.* ALRT II 61, cf. MAT. DIALECT. I, 214, TEAHA, C. N. 251. ◇ (Prin analogie) *Amărîtă punga mea, Cît e azi de uşurea... E zbîrcită şi perită, Ca şi dracul de urîtă.* BIBICESCU, P. P. 209.

3. (Învechit; în limbajul bisericesc) Care şi-a atras osînda veşnică, pedeapsa divină pentru păcatele săvîrşite; (învechit) pieritor **(2).** *Spăseaşte sufletul mieu cel perit pentru îndurarea inimii tale* (cca 1633).

GCR I, 82/38. ◇ (În contexte figurate) *Ce vă duceți mai bine după oile perite ale casei lui Israil.* N. TEST. (1648), 12ᵛ/27, cf. GCR I, 194/20. *Niște oi fără păstoriu și perite* (a. 1699). GCR I, 329/27. ◇ (Substantivat) *Acela nuor de focu iaste a oamenilor nebuni ceia ce se mestecă și să împreună în rugăciunea peritilor* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 421/2. *Vine amu fiiul omenesc să caute și să mîntuiască peritii.* CORESI, EV. 447.

4. Care a încetat să mai existe, care nu mai este; care a luat sfîrșit, a încetat; dispărut, sfîrșit. *Odată cunoșteam, Subt nume de roman, Un prea puternic neam . . ., Neam ce-l credeam perit Căci nu l-am mai zărit.* ALEXANDRESCU, O. I, 271. *Vesel de vorbă, cu grija perită, sta bunul Ahates.* COȘBUC, AE. 25. *Cu somnul pierit, cu ochii deschiși . . ., se frămîntau munciți de grijă.* BASSARABESCU, S. N. 189. *Oarță se întoarce, strîmbîndu-și gura pocită, cu rîsul pierit de pe buze.* C. PETRESCU, R. DR. 315. *Cu răsuflarea pierită, i se părv că moare.* SADOVEANU, O. VII, 328, cf. X, 232. ✦ (Învechit) Pieritor **(4)**. *Fețele . . . să nu se ncbuncască din tinerețe cu perita frumseața lor.* ȚICHINDEAL, F. 262/6.

5. (Învechit și popular) Care nu se (mai) găsește, nu se (mai) știe unde se află, rătăcit, dispărut fără urmă; p. ext. ascuns, dosit; furat. *Rătăciiu ca berbecele cel perit.* PSALT. HUR. 109ᵛ/13. *Mort au fost și au invis, ș-au fost perit și s-au aflat.* VARLAAM, C. 18. *Care vameș nu va lua negoțul cel perit săngur de la cela ce-l va fi ascuns cu înșelăciune de vamă, iară de să va prileji acestuia moarte, nu va mai putea de acia să ceară de la feciorul lui.* PRAV. 47.

6. (Rar) Care a ieșit (brusc) din cîmpul vizual al cuiva, care nu se mai vede, care s-a făcut nevăzut. *Luna pierită zăcea-n întunerec adînc îmbrăcată.* COȘBUC, AE. 63.

II. S. m. (sg.) **1.** (Popular; și în sintagma *cel pierit*) Sifilis. *Va fi . . . ochilor durerea, la gurile oamenilor di cel perit* (cca 1750). GCR II, 59/33, cf. CANDREA, F. 222, 260, BIANU, D. S. 674, CADE, DR. X, 427. *Buzele îi erau mîncate de cel pierit.* CAMILAR, N. II, 7. *Niște copii numai piele și oase, cu nasurile mîncate de cel pierit.* id. ib. 148, cf. SCL 1969, 332, H II 259, X 525, 548, XII 303. *Cel perit se arată mai ales la nas; el se tămăduiește cu greu.* ȘEZ. I, 16, cf. II, 91. *Salcea păzită se dă numai celor ce au cel perit învechit.* ib. IV, 183. *Să vă dușiț la (cutare), C-a făcut cherit, Cherit pîclisit, Cherit cu roșață.* GRAIUL, I, 304, cf. PĂSCULESCU, L. P. 140. ◇ Fig. *La jumătat' de cărare Cel perit întîmpinatu-l-au, În git iscatu-s-au.* TEODORESCU, P. P. 385.

2. Compus: (Bot.; prin Mold.) **a) cel-pierit** = cruciuliță *(Senecio vulgaris)*. Cf. PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U.; **b)** spălăcioasă *(Senecio vernalis)*. Cf. PANȚU, PL.

— Pl.: *pieriți, -te.* — Și: (regional) **pirit, -ă** adj.

— V. **pieri.**

PIERITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre ființe, colectivități umane etc.) Care este supus morții, care nu trăiește veșnic, care își termină existența prin moarte; muritor **(1)**. *Hymnul meu plin de mîndrie va suna strălucitor într-un grai ce nu-l cunoaște peritoarea omenire!* OLLĂNESCU, H. O. 254. *Făptura asta pieritoare și fragilă. Atîta am pe lume.* CAZIMIR, P. 7. *Nu știu pentru ce mă bucur că și eu sînt pieritor.* LESNEA, A. 74. *În trecerea atît de scurtă, ființa noastră pieritoare a fost în serviciul unor idealuri generoase.* SADOVEANU, E. 24. *O presimțire străbătea făptura Mea pieritoare.* ISANOS, V. 258. (Substantivat) *Voi peri cu peritorii aceștia ce cred în numele tău.* MINEIUL (1776), 162ᵛ¹/16. ◇ Expr. **Pieritor de foame** = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mînca; muritor de foame. *A lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame.* CARAGIALE, O. II, 240. *Cît este de ticăloasă viața unui om pieritor de foame.* SLAVICI, N. I, 13. *Rămîne-n uliță peritor de foame.* AGÎRBICEANU, A. 225, cf. ȘĂINEANU, D. U. *De jaful nemilosului am rămas pieritori de foame.* MIRONESCU, S. A. 27. *Omul are o casă de copii și rămîne peritor de foame, dacă nu plouă.* ȘEZ. VII, 139, cf. ALR II 4 763/36, 95, 105, 157, 192, 272, 325, 537, 899. ✦ (Învechit, rar; și substantivat) (Persoană) care este în primejdie de moarte, gata de a pieri. *Și aceia s-au învrtejitu la războiu, de au datu inimă celor pieitori și au împinsu pre oastea lui Bogdan Vodă, de au început a fugi.* URECHE, L. 81, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. ✦ (Regional; despre plante) Care nu s-a dezvoltat suficient; pipernicit (Sînmihaiu Almașului-Zălau). Cf. ALR II 4 763/284.

2. (Învechit; în limbajul bisericesc) Care și-a atras osînda veșnică, pedeapsa divină pentru păcatele săvîrșite; (învechit) pierit **(I 3)**. *Ca un milostiv și la oameni iubitoriu ce iaste, nu lăsă omul să hie pietoriu.* VARLAAM, C. 71. *Veni păstoriul cel bun la oile ceale pietoare . . . ca ceale rătăcite să caute și ceale bolnave să le tămăduiască.* id. ib. 313. *Voind prin milă . . . să mîntuiască lumea cea pieitoare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138ᵛ/30.

3. Care este supus stricăciunii, distrugerii, nimicirii. *Iară comoara ceaia den pămînt întru puținu e ivită și putreditoare și peritoare!* CORESI, EV. 217, cf. GCR I, 23/3. *Că fiește lucru ce se lucrează cu mînă, trupesc, pieritori iaste.* PRAV. GOV. 7ᵛ/10. *Credință multu mai cinstită de aurul cela ce piare de foc (pieitoriu* N. TEST. 1648). COD. VOR. 140/15. *Te vei uita la bogățiile aceaste peritoare care acum le cinstești.* MAIOR, P. 46/21, cf. DDRF. ◇ (Substantivat) *Să nu căutăm spre peritoarele, ce spre ceale nevăzutele să căutăm.* CORESI, EV. 481.

4. Care dispare, care se risipește, care nu durează; trecător, efemer, (învechit) piericios **(2)**, pierit **(I 4)**. *Să ne ferim . . . de toată pohta ce e cu necuviință și de toată rîvnea peritoare.* CORESI, EV. 481. *Băgînd în seamă dragostea cea peritoare și stricăcioasă . . . v-ați legat cu dragostea duhului.* MINEIUL (1776), 48ᵛ²/35. *O, tu, umbră pieritoare, cu adîncii triștii ochi.* EMINESCU, O. I, 80. *Pentru ce mi-aș teme Pieritoarea vreme?* LESNEA, I. 44. *Forme pieritoare, vise puzderie, De unde veniți?* ISANOS, Ț. L. 64. *Dar cînd cobori sub zare, piticii se fălesc Cu umbre pieritoare.* LABIȘ, P. 209. *Zilele anului etern pieritoare-s.* HOREA, P. 13.

5. (Învechit; despre bunuri materiale) Care poate fi înstrăinat, confiscat, luat din proprietatea cuiva, scos la vînzare. *Dacă nu va da Ursul banii pînă la anul, locul să fie peitor* (a. 1611). ȘTEFANELLI, D. C. 1. *De nu vor plăti banii, să fie viilea pietorea* (a. 1618). ap. T. PAPAHAGI, C. I. *Vameșul cela ce va afla un dobitoc încărcat cu negoț . . . nu-l va putea lua drept vama dzicînd cumu-i peritoriu acel negoț, pentru căce l-au ascuns de vamă.* PRAV. 47. *Iar care răgiaș nu va da banii la dzi, iar să fie moșie piitoare* (a. 1668). IORGA, S. D. VI, 144. *De să vor duce ficiorii noștri de la noi să avem a da noi samă de dînși și de bucatele lor și să fie și bucatele noastre pieitoare* (sec. XVIII). id. ib. XVI, 100.

6. (Învechit și regional; despre bunuri materiale; adesea advărbial) (Care este dat, luat, moștenit, vîndut etc.) pentru totdeauna, veșnic, definitiv. *Rămasă parte me(a), iar eu i-em vîndut-o peitoar(e) lui drept 9 lei* (a. 1736). ȘTEFANELLI, D. C. 34. *Locul eu i l-am dat piitor, în veci de veci* (a. 1737). id. ib. 37. *Acest loc l-am vîndut peitor de bun(ă) voie no(a)stră* (a. 1754). id. ib. 56, cf. 69, 104. *I-am vîndut o bucăție de moșie . . . și i-am vîndut-o piitor, să fie a lui și a feciorilor lui, feți și fete, în veci de veci* (a. 1773). id. ib. 113, cf. 119. *I-am vîndut lui moșie drept 7 lei, adecă șepte lei, piitoare, în veci de veci* (a. 1784). id. ib. 148. *Merii se mai pun la speculanți și ca ipotecă . . . rămînînd banii peritori.* FRÎNCU-CANDREA, M. 14. *Zapis piitoriu.* Com. MARIAN. *Îl cumpără pieitor.* RĂDULESCU-CODIN. *Am cumpărat pieitor două pogoane, în lunca Sămării.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pieritori, -oare.* — Și: (învechit și regional) **pieitór, -oáre, pietór, -oáre, piitór, -oáre,** (regional) **piritór, -oáre** (ALR II 4 763/228) adj.

— **Pieri** + suf. *-tor.*

PIERITÚRĂ s. f. **I. 1.** (Popular) Om sau animal slab, lipsit de energie și de vigoare, care abia se mai ține pe

picioare; căzătură, mortăciune **(I 1).** Cf. DR. V, 218, BUL. FIL. IV, 119. *E de vinzare peritura asta? Omul vine zgribulit și spune: da.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 8/3. [Calul] *se opintise de jos și tata îl suduia amar ... — Mince-te cîinii ..., jupui-te-ar de viu călăii, pieritură!* CAMILAR, C. P. 131. *Dă-o, omule, peritura ceia că batjocurește toate vitele.* ap. TDRG, cf. SFC III, 187, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, A VI 26.

2. (Prin Ban., Transilv. și Munt.) Semănătură cu plantele rare, pipernicite, rău dezvoltate (din cauza condițiilor nefavorabile); p. ext. plantele de pe o astfel de cultură. Cf. PAMFILE, A. R. 115, VICIU, GL., ALR II 5 198/76, 228, 310. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O pieritură de holdă.* ALR II 5 198/172. *A ieșit în vale o peritură de grîu mic, rar, galben, sfrijit.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Cînepă măruntă crescută pe marginea cînepiștii (Talpa Ogrăzile-Roșiori de Vede). Cf. COMAN, GL. ✦ (Regional) Iarbă rară și mică (Crihalma-Rupea). Cf. LEXIC REG. II, 46. ✦ (Regional) Loc dintr-o porumbiște în care n-a răsărit porumbul semănat (Bîrsana-Sighetul Marmației). Cf. ALR SN I h 94/353. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Teren sărac, neroditor (pe care nu crește nimic). *O pieritură de loc, pe unde nici iarba nu crește.* UDRESCU, GL.

II. (Regional) Pericol, primejdie de moarte; p. ext. necaz, supărare, greutate, dificultate mare. Cf. LEX. MARS. 235. *Cînd cîntă țarca în apropierea unei case însemnează de multe ori și lucru rău, pentru că ea cîntă și a pieritură.* MARIAN, O. II, 57.

— Pl.: *pieriturí.*

— **Pieri** + suf. *-tură.*

PIERIȚIÚNE s. f. v. **pierieiune.**

PIÉRSĂ s. f. v. **piersică.**

PIERSĂCÚȚ, -Ă adj. v. **piersicuț.**

PIÉRSĂȘ s. m. v. **piersic.**

PIÉRSEC s. m. v. **piersic.**

PIERSECÁ vb. I v. **piersica.**

PIERSECÁT, -Ă adj. (În descîntece) Umflat, bășicat. *Bubă roșie, Bubă pîrsecată, Bubă vînătă.* GR. S. V, 61, cf. 51, VI, 94. *Viță de vie piersăcată, Peste gard aruncată, Mușcătură de șerpe vindecată.* MAT. FOLK. 1979.

— Pl.: *piersecați, -te.* — Și: **pîrsecát, -ă** adj.

— V. **pierseca.**

PIÉRSECĂ s. f. v. **piersică.**

PIERSECÉL s. m. v. **piersicel.**

PIERSECÉLE s. f. pl. (Bot.; prin Olt.) Papucul-domnișoarei *(Impatiens sultani).* Cf. BORZA, D. 87.

— **Piersică** + suf. *-ele.*

PIERSECÍU, -ÍE adj. v. **piersiciu.**

PIERSECÚȚĂ s. f. v. **piersicuț.**

PIÉRSEG s. m. v. **piersic.**

PIÉRSEGĂ s. f. v. **piersică.**

PIÉRSIC s. m. **1.** (Și, regional, în sintagma *persec de toamnă*, BORZA, D. 126) Mic pom din familia rozaceelor, cu frunzele lungi, asemănătoare cu ale migdalului și cu flori trandafirii care apar înaintea frunzelor, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Persica vulgaris).* Cf. ANON. CAR., GCR I, 356/24. *Multe livezi ... de pomi piersici și smochini.* AETHIOPICA, 46r/25, cf. COTEANU, PL. 22. *Pomii ... cărnoși-ososi precum sînt: prunii, pearsecii.* ECONOMIA, 142/10, cf. LB. *Migdalul, persicul, prunul, cireșul pentru dinșii au tot un nume.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Lîngă pridvor era ... un corcoduș, doi zarzări și cîțiva piersici.* FILIMON, O. I, 264. *În clima temperată ... cresc: mărul, părul, piersicul, migdalul.* DRĂGHICEANU, C. 116, cf. BARONZI, L. 141. *Florile de persic sînt cele mai frumoase, iar fructele au cel mai răcoritor gust.* DELAVRANCEA, T. 51, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 68, GRECESCU, FL. 194, ALEXI, W. *Toate părțile piersicului conțin esență de migdale amare și acid prusic, care le dă un gust și miros plăcut.* BIANU, D. S. *Punem ... între rîndurile de struguri foi de piersic.* PAMFILE, I. C. 241. *În cîntece, piersicul nu-i invocat.* ȘEZ. XV, 105, cf. PANȚU, PL. *Caișii și persicii își scutură petalele cînd încep să înflorcască vișinii și cireșii.* SIMIONESCU, FL. 33. *La fereastră își înălțau trupuri crude doi piersici în floare.* SAHIA, N. 71, cf. VOICULESCU, L. 222, DS, BUJOREAN, B. L. 388. *Dormitau în grădina lui veche merii și prunii, piersicii și caișii încărcați de roadă.* STANCU, R. A. V, 212. *Piersicii de roadă se răstoarnă.* V. ROM. martie 1954, 6, cf. BORZA, D. 126. *Aprigă fată. Și ... drăguță! Ca un piersic dat în floare.* T martie 1962, 15, cf. DER, H II 11, 251, GRAIUL, I, 396, VÎRCOL, V. 97, ALR SN I h 210. ◇ Expr. (Popular) **A da** (ceva) **după piersic** = a ascunde (ceva), a dosi. *Ar putea crede cineva că le-am dat după persic; ... — Să le furi.* ZANNE, P. III, 292. (Popular și familiar) **A o lua** (sau **a o aduce**) **pe după piersic** ori **a umbla** (sau **a se da**) **pe după piersic** = a spune (ceva) pe ocolite, a evita să spună lucrurilor pe nume; a căuta un subterfugiu, a se eschiva. Cf. ZANNE, P. IX, 507, XV, 105. *Adicăte o iei după chersic, ca să zici că numai eu îl stric.* POPA, în SCL 1969, 332. **A bate piersic** (pe cineva) = a bate foarte tare (pe cineva), a bate măr. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ Lemnul piersicului **(1),** din care se confecționează diverse obiecte. *Și fură aduse cinstitele lui moștii ... în secrii de piarsec.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 241r/17.

2. (Bot.; regional; și în sintagmele *piersic sălbatic,* BORZA, D. 18, *piersic pitic,* id. ib.) Migdal pitic *(Amygdalus nana).* Cf. BORZA, D. 18.

3. (Bot.; prin nord-vestul Transilv. și prin nordul Olt.; și în sintagma *piersic de vară,* BORZA, D. 23, ALR SN I h 204/334) Cais *(Armeniaca vulgaris).* Cf. ALR II 6 071/836, ALR SN I h 204.

4. (Bot.; regional) Canale *(Impatiens balsamina).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 60.

— Pl.: *piersici.* — Și: (învechit și regional) **piérsec, piársec,** (regional) **piérsăș** (BORZA, D. 126), **piérseg** (id. ib., ALR SN I h 210), **piérzic** (BORZA, D. 126), **piársic** (id. ib.), **pérsoe** (id. ib.), **chérsit** (id. ib. 18), **chérsig** (id. ib.) s. m.

— Lat. **persicus.**

PIERSICÁ vb. I. Tranz. (Popular; complementul indică oameni, mai ales copii) A lovi, a bate tare (provocîndu-i umflături, bășici pe corp); p. restr. a urzica, a bășica (cu o plantă urticantă). Cf. POLIZU. *Eu să-ți spui că rumânu care nu-și piersică, nu-i urechește, nu-i mustră ..., nu-și stăpînește copiii de mici mult păcătuiește.* JIPESCU, O. 118. *Mîtrana simți cuvintele Marichei ca și cum o piersicase cu urzici grecești.* DELAVRANCEA, S. 42, cf. DDRF, ALEXI, W. *Fugiți la o parte, diavolilor, că vă piersic ...; și le arătă cleștele de la sobă.* CONV. LIT. XLIV, 543, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Am să te piersic eu!* DR. I, 249. *L-a piersicat rău.* ib., cf. IV, 841, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Așază-te, baiete, că te piersec!* REV. CRIT. III, 164. *L-a prins și mi l-a piersecat, de-o să țină minte.* ib. *Astîmpără-te, că de te piersăcă tată-tu, îi vai de capu tău!* MÁT. DIALECT. I, 85. ◇ Fig. *Epigramele ... făceau să rîdă chiar pe aceia cari erau piersicați de verva caustică a doctorului.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *piérsic.* — Și: **pierseeá** vb. I.

— V. **piersică.**

PIERSICÁRE s. f. (Regional) Acțiunea de a p i e r s i c a ; bătaie (care provoacă umflături, băşici pe corp). Cf. POLIZU.
— Pl. : *piersicări.*
— V. **piersica.**

PIÉRSICĂ s. f. **1.** Fructul comestibil al piersicului (1), cărnos, suculent şi parfumat, de formă aproape sferică, acoperit cu o pieliță pufoasă, de culoare gălbuie-roşiatică, cu sîmburele foarte dur şi brăzdat de şanțuri. Cf. ANON. CAR. *Fiarbe piarsecele cu apă pănă ce vor începe a să li să lua coaja.* MÎNCĂRILE, 116/13, cf. GCR II, 98/26, DRLU, CLEMENS, LB, POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Piersicile sînt puțin acide.* BIANU, D. S., cf. TDRG, NICA, L. VAM. 193, PANȚU, PL. *La masa de sub nuc, îi aştepta un coşuleț împletit cu mere, piersici şi pere.* C. PETRESCU, Î. II, 85. *Ai văzut livada cu meri şi cu peri şi cu persice şi cu toate: e a ei!* SADOVEANU, O. VI, 554. *Pămîntul dă din el Tidve, izmă, mușețel, Boance, piersice.* ARGHEZI, VERS. 200. *Veni cu două borcane, unul cu compot de caise şi altul cu compot de piersici.* CĂLINESCU, S. 794. *Să ne întîmpine o piersică pe creangă.* BLAGA, P. 87, cf. PAMFILE, B. 17. *Cînd o creşte în tei nuci Şi alunele în plcop Şi piersicele prin soc* (= niciodată). TEODORESCU, P. P. 273. *Persică păroasă, Bucățică lindinoasă* (Smochina). GOROVEI, C. 346, cf. PASCU, C. 138. ◇ (Ca termen de comparație, de obicei cu aluzie la o piele sau un ten catifelat şi rumen) *Ca două mîndre persici e peptul tău cel fraged.* NEGRUZZI, S. II, 37. *Purta în suflet . . . obrazii ei fragezi ca piersica.* REBREANU, I. 20. *Avea o pieliță albă cu pufuşor ca la piersică.* SADOVEANU, O. II, 116. *Era proaspătă ca o piersică dată în pîrg.* STANCU, R. A. IV, 298. ◇ F i g. *Cînd unul dintr-a II-a îl luă la bătaie, Andrei înghiți supus piersicile pe care băiatul i le făcea în creştet.* T. POPOVICI, S. 88. ◇ L o c. a d j. (Regional) **În sîmburul piersicii** = (despre o pînză) care a fost lucrat cu un anumit model în țesătură (asemenea sîmburelui de piersică). Cf. H XVIII 20. ◇ (Cu determinări care indică specia sau varietatea) *Piersecă lipicioasă.* ANON. CAR. *Piersică roşie.* PANȚU, PL. *Piersică golaşă.* id. ib. *Piersică comună.* id. ib.
2. (Prin nord-vestul Transilv. şi prin Maram.; în forma *piersecă;* şi în sintagma *piersecă de vară,* ALRM SN I h 144) Caisă. ALRM SN I h 144.
— Pl. : *piersici* şi (popular) *piersice.* — Şi : (învechit şi regional) **piérsecă, piársecă** (CLEMENS, ALR II 6 080/2, 27, 29, 310, 316, 346, 812, 872), (regional) **piérsă** (ALR II 6 080/574 ; pl. *piersă,* ib.), **piérsegă** (ib. 6 080/130) s. f.
— Lat. **persica.**

PIERSICÉL s. m. (Bot. ; regional ; mai ales la pl.) Canale *(Impatiens balsamina).* Cf. TDRG, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 87, H V 353, 374, XVIII 168, 267.
— Pl. : *piersicei.* — Şi : **piersecél** s. m. BORZA, D. 87, H V 353, 374, XVIII 168, 267.
— **Piersic** + suf. *-el.*

PIERSICÍU, -ÍE adj. De culoarea (verde sau roşiatică a) piersicii. *Doauă procovețe de atlazu piersiciu cu floricele* (a. 1808). IORGA, S. D. XIII, 63. *Odăjdii ce am dat la biserică, adică: . . . Un stihar de atlazu piersiciu cu floricele* (a. 1808). id. ib., cf. I. IONESCU, M. 695. *Vinurile pe la noi sînt roşii, persăcii şi alburii.* ap. HEM 764, cf. DDRF. *Respectivul nu e niciodată îmbrăcat, ci gătit . . . cu nişte cămăşi piersicii.* V. ROM. iulie 1962, 145. *După culoare: vin alb, negru, profir, piersiciu şi roşu.* H XI 401, cf. V 97. *Tu, brîncă vişinie, Tu, brîncă piersecie.* DR. IV, 841, cf. 840, CIAUŞANU, GL. ✦ (Regional ; despre cai sau despre culoarea părului lor) Şarg. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dereş piersiciu.* DR. IV, 840.
— Pl. : *piersicii.* — Şi : (învechit şi regional) **piersecíu, -íe** adj.
— **Piersică** + suf. *-iu.*

PIERSICÚȚ, -Ă s. f., adj. **I.** S. f. (Regional) **1.** (În forma *piersecuță)* Caisă (Poiana Sibiului-Sebeş). Cf. ALRM SN I h 144/130.
2. (La pl. ; în forma *persecuțe)* Migdal pitic *(Amygdalus nana).* Cf. BORZA, D. 18.
II. Adj. (Prin Ban. ; în forma *piersăcuț)* Frumos (ca piersica). *Nana mea ha cu cocori, Îmi dă gură prin ştobori Şi la mari şi la micuți Şi la domnii piersăcuți.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 150.
— Pl. : *piersicuți, -e.* — Şi : **(I) piersecúță** (ALRM SN I h 144/130) s. f., **(II) piersăcúț, -ă** adj.
— **Piersică** + suf. *-uț.*

PIERZÁNIE s. f. **1.** Moarte (năprasnică, violentă) ; ucidere în masă, m a s a c r u ; pieire **(1)**, pierzare **(1)**, (învechit) piericiune **(1)**, (regional) pieişte **(1)** ; (cu sens atenuat) primejdie de moarte, nenorocire, suferință mare. *S-au ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă.* CARAGIALE, O. II, 236. *Lăcomia duce la pierzanie pe antilopa Bucegilor.* ap. TDRG. *Poate chiar acuma mergem la pierzanie! îşi zise deodată Iți.* REBREANU, NUV. 283. *Şi alte oştiri s-au petrecut pe aici, iar acum le albesc ciolanele pe cîmpuri. Pierzania altora au nu v-au dat de gîndit?* C. PETRESCU, R. DR. 10. *Au pierit oameni, au ars pămînturile, dar cîntecele nu au puiut să piară; ele au trăit tinere peste secole, rămînînd mereu povestitori despre acele vremuri de pierzanie.* CONTEMP. 1953, nr. 365, 3/4, cf. BENIUC, V. A. II, 28, cf. id. v. 48.
2. (Popular) Avort. *Facerea fără de timp (avort, perzanie), dacă născarea urmează mai înainte de împlinirea lunii a şesa.* FĂTU, M. 51/24, cf. N. LEON, MED. 141, BIANU, D. S. *Cînd e o femeie în primejdie de pierzanie . . . i se dă apă de aceea de băut.* GOROVEI, CR. 267.
3. Decădere, degradare (morală) ; desfrîu ; perdiție, pierzare **(3)**. *Ar fi ştiut să-i spuie vorbe de acelea care . . . înalță inimile din întunerec şi din pierzanie.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Circiumarul care otrăveşte ca să trăiască, luînd banii munciți ai altuia ca să-i dea în schimb boala şi pierzania ruşinoasă.* ap. TDRG. *Pierzania începe în noaptea-ntunecată.* PETICĂ, O. 134. *Tren de pierzanie. Plin de jucători de ruletă şi femei . . . uşoare.* SEBASTIAN, T. 205. *În noaptea aceasta, Petrea a coborît cea din urmă treaptă spre pierzanie.* SADOVEANU, O. I, 533. *Era încredințată că femeia aceea nu avea să-l ducă pe fiul ei decît la pierzanie.* STANCU, R. A. III, 24.
4. (Învechit, rar) Pierdere **(II 1)**. *Perzania otgoanelor, a ancorelor, a pînzelor . . . pricinuită din furtună* (a. 1840). ap. TDRG, cf. POLIZU, LM.
— Pl. : (rar) *pierzanii.*
— **Pierde** + suf. *-anie.*

PIERZÁRE s. f. **1.** Moarte (năprasnică, violentă) ; ucidere, masacru ; pieire **(1)**, pierzanie **(1)**, (învechit) piericiune **(1)**, (învechit, rar) pierzăciune, (regional) pieişte **(1)** ; (cu sens atenuat) primejdie de moarte. *Cine-ş va da sufletul său nevoiei şi morții pentru Hristos . . . bună iaste şi adevărată acea pierzare.* CORESI, EV. 72, cf. R. GRECEANU, CM II, 198. *Aşezase căpeteniile ca în lucrurile de perzare numai Despot să fie giudecătoriu.* ŞINCAI, HR. II, 213, cf. BELDIMAN, N. P. II, 13/13, LB. *Tîlharii . . . Ce întocmesc comploturi şi fără de sfială, Aproape de pierzare, uciderî chibzuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 122. *Numai tunetul cînta adînc, ca un proroc al pierzării.* EMINESCU, N. 11, cf. CARAGIALE, O. II, 233, ISPIRESCU, L. 65. *Nu-i undă să nu ştie cuvintele pierzării . . . Numai chemarea morții răsare din furtună.* CERNA, P. 45. *Ard satele . . . Departe se năzare Un greu convoi cu strigăt de pierzare.* IOSIF, P. 26. *Mărturisise că i-a fost frică să-l lase pe tata numai cu gîndurile în întuneric. Gîndul . . . ne duce de mînă, fără să ştim, spre pierzare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 167. *Vouă-i robul de vînzare, Sau e robul de pierzare?* POP., ap. GCR II, 303. *Nu ne-i robul de vînzare, Ci ne-i numai de pierzare, Că-i prieten frîncilor.* TEODORESCU, P. P. 546, cf. ALEXICI, L. P. 2, BALADE, II, 14. (F i g.) *A noastră moşie fru-*

moasă nespus Grumazul şi-a-ntins spre pierzare. GOGA, P. 59. ◇ (Învechit şi popular) *Locul (cel) de pierzare* = loc de execuţie a pedepsei capitale. *Şi-l duc trăgînd pre ulițe pănă la locul cel de pierdzare şi întăi îi taie capul.* PRAV. 91. *Sosiră la locul cel de pierdzare în ceasul acela ce-şi ridicasî mîna armaşul să le taie capetele.* VARLAAM, C. 393. *S-au dus la locul de pierzare.* PANN, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Cînd ajunse la locul de pierzare, Afin zise împăratului: . . . am să spui înaintea lor un mare cuvînt şi apoi vei porunci să-mi taie capul.* ISPIRESCU, L. 117, cf. DDRF. *Tot drumul pînă în pădurea asta se simţea nenorocit, ca şi cînd s-ar fi dus la locul de pierzare.* AGÎRBICEANU, A. 64. ◇ L o c. v b. (Învechit şi popular) **A da pierzării** (sau **la pierzare**) ori (regional) **a scoate la pierzare** = a ucide; a executa. *Nu iaste obiceiul rîmleanilor să dea pre vrun om la pierzare pînă nu va avea mainte cel pîrît pîrîşii lui de faţă.* N. TEST. (1648), 168^{v}/13. *Nici un om nu se va da pierzării fără a nu fi hotărîrea pedepsii* (începutul sec. XIX). URICARIUL, IV, 282/23. *Toţi fură într-o glăsuire ca fata să se dea pierzării.* ISPIRESCU, L. 353. *Căci, poimîine-n prînzul mare, Mă vor scoate la perzare.* ŞEZ. II, 37. ◇ E x p r. (Învechit) **A-şi pune viaţa întru pierzare** = a garanta cu preţul vieţii; a-şi pune capul. *Îi răspunse că îşi pune viaţa întru pierzare . . . dacă istoriile ce are a povesti de acum înainte nu vor fi cu mîl de ori mai frumoase.* GORJAN, H. I, 162/21. ◇ (Prin exagerare) *Şi aşa oricum la mine prieteşugu-i perzare.* CONACHI, P. 84, cf. 86. *Nu cunosc un mijloc mai sigur de pierzare Ca dorul care noaptea se tînguie-n cîntare.* PETICĂ, O. 134. *Dragostea care-i prea mare Duce-te chiar la pierzare.* RETEGANUL, CH. 83. ✦ (Învechit; la pl.) Spînzurătoare. *Îşi postase trupele şi tunurile sale în dreptul podului de piatră aşezat peste riuleţul Ruscior, aproape de pierzări (furci).* BARIŢIU, P. A. II, 420, cf. POLIZU, BARCIANU.

2. (În limbajul bisericesc; în opoziţie cu m i n t u i r e, s a l v a r e) Pierdere a vieţii veşnice ca urmare a degradării morale şi a căderii în păcat; pieire **(2)**, (învechit) piericiune **(2)**, pierdere **(I 2)**. *Că sufletului celuia necuviosul amară-i iaste pierzarea.* CORESI, EV. 73, cf. 25, 71, GCR I, 31/25. *Tu mă-ndreaptă într-a la cărare, Să nu-mi scap paşii către pierdzare.* DOSOFTEI, PS. 46/12. *Închinăciunea ce se dă dracului aduce pierzare.* ANTIM, ap. GCR II, 4/31. *Pizma şi zavistia nice un lucru bun nu aduce, fără numai pierzare de suflet* (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 166. *Nefugind de răotate, s-au dat pierzării.* MINEIUL (1776), 61^{v2}/24. *O, cerescule părinte . . ., nu mă lăsa ca să piei călcînd urmele pierzării.* DRĂGHICI, R. 61/31, cf. TDRG, AGÎRBICEANU, A. 46, ŞĂINEANU, D. U. *Ia să mă duc eu, să scap de la pierzare sufletele rînduite lui Sarsailă.* I. CR. I, 78.

3. Decădere, degradare (morală); desfrîu; perdiţie, pierzanie **(3)**. *Dacă femeia are caracter slab, cade în haosul pierzării.* FILIMON, O. I, 136. *Aveam în oştime Un fiu . . . Şi pentru aceasta m-am dat în pierzare, Să-l fac între oameni ferice şi mare.* BOLINTINEANU, O. 71. *Aspra sărăcie zilnic se însărcinează Pe tăbliţele pierzării să înscrie nume noi.* MACEDONSKI, O. I, 85. *Pari la lume mai frumoasă, mai vioaie ca-nainte, Spre perzarea tinerimei şi ispita tuturor.* OLLĂNESCU, H. O. 139. *Îţi dau voie să vii oricînd ca să-ncerci să mă tragi pe calea pierzării.* CĂLINESCU, E. O. I, 282.

4. (Învechit) Pagubă în vieţi sau în bunuri materiale; prăpăd, dezastru. *Dea seama înaintea lui Dumnezeu care este pricina atîtui rău şi atîtea pierzări.* C. CANTACUZINO, CM I, 61. *S-au întors înapoi cu puţină perzare în oameni ce au fost în metereze.* MUSTE, LET. III, 28/6. *Mare stricăciune şi perzare făcînd moscalii în oştile turceşti, au luat şi . . . toate averile* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 280/32. *Să pricinuia mare perzare în dobitoacele norodului* (a. 1804). URICARIUL, I, 27. *Duşmanul, fără curaj pentru pierzarea ce păţisă în acea dimineaţă . . ., nu avea mai mult aceeaşi înfocare.* AR (1829), 29^{1}/15. *Perzarea noastră . . . se suie la 1 200 ucişi şi răniţi.* ib. 58^{1}/21. *După atîtea isprăvi măreţe şi strălucite, românii cercară şi o pierzare.* BĂLCESCU, M. V. 75.

5. (Înve chit) Pieire **(4)**. Cf. CLEMENS. *D-a ta viclenie numai şi de tine am ruşit, Ce-n prăpastia pierzării patria ta ai tîrît.* HELIADE, O. I, 420, cf. 196. *S-au sfîrşit toate! . . . Domnia-i la pierzare.* ALECSANDRI, T. II, 174.

6. (Regional; în sintagma) *Marhă de pierzare* = viţă de pripas, v. p r i p a s (Boiu Mare-Baia Mare). Cf. ALR SN II h 323/272.

7. (Popular; în l o c. a d j.) **De pierzare** = (în construcţii negative) **a)** (despre unităţi de timp) care este risipit în zadar, irosit. *Că nu-i vreme de pierzare, Că s-aude-n depărtare Zgomot de poteră mare.* F (1887), 426, cf. ALECSANDRI, P. P. 257; **b)** care este de desconsiderat, de neluat în seamă, de lepădat. *Lasă, nu eşti de pierzare, te ţii încă bine.* UDRESCU, GL.

— Pl.: (învechit, rar) *pierzări.*

— V. **pierde.**

PIERZĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Pierzare **(1)**. *Doară spure cineva în mormenle meserearea ta şi deadevărul tău în perire (pierdzăciune* D)? PSALT. 181, cf. CDDE, PASCU, S. 23.

— **Pierde** + suf. *-(ă)ciune.*

PIERZĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit şi popular) Nimicitor, distrugător; vătămător; ucigaş. *Iară tîlhariul ca un muncitoriu e şi pierzătoriu şi stricătoriu.* CORESI, EV. 485. *Sfătuindu-să cu dînsul un sfat rău şi pierzătoriu.* VARLAAM-IOASAF, 139^{v}/14, cf. LB. *Să te-ajungă Cîte rele pierzătoare, Să te bată ploi şi soare.* COŞBUC, P. I, 204. *Acolo merse el cu vasul Umblînd după otrava pierzătoare De uns săgeţi pe vîrful de aramă.* MURNU, O. 9. *Că lumea (e) înşălătoare Şi de omeni pierzătoare.* POP., ap. GCR II, 230/34. *Săbiile-s tăietoare Şi de cap îs perdzătoare.* DENSUSIANU, Ţ. H. 175. ◇ (Substantivat) *Doi pierzători au pus Domnul: cel ce vine să fure şi să ucigă şi să piarză.* CORESI, EV. 487. *Dracilor le iaste pierzătoriu* (cca 1633). GCR I, 84/34, *Crezuşi-mă că sînt fiiu lui David; credzuşi că sînt pierdzătoriul dracilor.* VARLAAM, C. 253. *Avea un ţigan călău, adică un pierzător de oameni.* M. COSTIN, ap. DDRF, cf. MINEIUL (1776), 71r^{2}/13. *Ajungînd soacra biruitorului şi a pierzătorului soţului ei, ea muri în anul 1500.* IORGA, C. I. I, 70. ✦ (Substantivat; învechit) Persoană care provoacă pagube, ruină, distrugere. *După fugirea . . . pierzătoriului Ţării Moldovei . . . au făcut iarăşi domnu la Moldova pre Necolaie Mavrocordat.* R. GRECEANU, CM II, 197. *Aşa s-au cuvenit perzătoriul ţerei Ardealului.* ŞINCAI, HR. II, 295. ✦ (Învechit) Care provoacă dezordine, răscoală. *Aflăm acest bărbat pierdzătoriu* (c a r e l e f a c e r ă d i c a r e ş i g ă l c e a v ă N. TEST. 1648) *cela ce rădică protivire tuturor iudeilor.* COD. VOR. 58/21, cf. CORESI, L. 117/4.

2. (Învechit; în limbajul bisericesc; adesea determinat prin „de suflet", „la suflet") Care duce (în urma păcatelor săvîrşite) la osîndă şi la pierderea vieţii veşnice. *Neşte eretici scornisease o eresă pierzătoare la suflet.* DOSOFTEI, ap. PASCU, S. 128. *Nu poate merge nimea la ei să-i înderepteze şi să-i întoarcă dintr-acea cale pierzătoare de suflet.* FL. D. (1680), 58^{v}/1. *Carii pentru neascultarea cea pentru roadă au dormit cu somnul cel pierzătoriu.* MINEIUL (1776), 205r^{2}/2. *Slujind la . . . draci pierzători şi la idoli surzi şi nesimţitori.* VARLAAM-IOASAF, 40^{v}/16, cf. 148^{v}/27. *Iaste păcatul pierzătoriu de suflete.* MOLNAR, RET. 17/12. ◇ (Substantivat) *Putearea cea răpitoare a pierzătoriului turmei tale.* MINEIUL (1776), 5^{v2}/37, cf. 12r^{1}/13. *Necuratul, pierzătorul creştinilor.* DDRF. ✦ (Substantivat, m. art.) Diavolul. *Şi cela ce marea şi duhurelor necurate oprea şi cu cuvîntul zdrobea dracii, cum acmu prins fu şi căzu în clucsele pierzătoriului şi nepriiloriului?* CORESI, EV. 84.

3. (Învechit) Care cauzează un prejudiciu moral, care duce la pierzanie **(3)**; degradant. *Carele-şi dau trupurile de le spurcă bărbaţii cei răi şi fără omenie*

pentru puțină peerdzătoare dobîndă. PRAV. 171. *Dar societatea ce tolerează acestea... nu este complice cu cei ce profesează aceste cauze pierzătoare?* BOLINTINEANU, O. 432. ◆ (Substantivat) Persoană care încalcă principiile morale sau religioase; om păcătos; om defăimător, batjocoritor. *Ferice bărbat ce nu merge la sfatul necuraților..., la șederile pierdzătorilor* (păcătoșilor s, greșiților H) *nu șeade.* PSALT. 1. *De va spurca un om necredincios vreo fată... să se gonească ca un spurcat și pierzătoriu de rodul creștinesc.* PRAV. GOV. 78v/5, cf. CUV. D. BĂTR. I, 19/8.

4. (În dicționarele din trecut; adesea substantivat) (Persoană) care suferă o pagubă, o pierdere (materială). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *pierzători, -oare.*

— **Pierde** + suf. *-ător.*

PIERZĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răutate; viclenie, uneltire. *Toate vrăjmășiile și pierzăturile, dragostea le biruiaște.* CORESI, EV. 47.

— Pl.: *pierzături.*

— **Pierde** + suf. *-ătură.*

PIÉRZIC s. m. v. **piersic.**

PIES s. n. v. **piesă.**

PIÉSĂ s. f. **I. 1.** (Adesea urmat de determinări ca „de teatru", „teatrală", „dramatică") Operă literară compusă în formă de dialog și destinată să fie reprezentată pe scenă; operă dramatică. *Piesul sau comedia numită „Norii" slujisă spre o mărturie de obște de o îndelungă răbdare a acestui filosof.* MOLNAR, I. 396/18. *Cea întâi piesă dramatică reprezentată în limba română.* ASACHI, M. H. 1/3. *Am dori să vedem și aceste piese reprezentate.* CR (1846), 108[1]/35. *S-au făcut... sugetul celor mai frumoase piese teatrale.* CALENDAR (1847), 25/31. *Aveți dreptul de a șterge orice vă place din piesele de teatru.* CR (1848), 10[3]/40, cf. STAMATI, D. *Dă aplausuri nu numai pentru că piesile sînt bune, dar pentru că au întâles.* RUSSO, S. 4, cf. 7. *Numi un comitet teatral care să se ocupe cu alegerea pieselor.* NEGRUZZI, S. I, 341. *Nu este locul aici a face critica piesei.* DÎMBOVIȚA (1858), 12[1]/48. *Nu se rușinează de a merge să vadă piese naționale.* ALECSANDRI, F. 48/3, cf. id. T. I, 156. *Piesa e foarte aplaudată.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Piesa de teatru e gen dramatic cu adevărat, numai cînd este jucată.* IBRĂILEANU, S. L. 38, cf. 8. *Mă întrebă de piesele noui ce se joacă.* C. PETRESCU, S. 163. *O piesă în trei acte.* CADE. *Auzisem de el cînd cu reprezentarea la Teatrul Național a piesei Saul.* GALACTION, A. 101, cf. id. O. A. I, 40. *Am văzut o piesă care se ocupa cu „a doua conștiință", sau așa ceva.* CAMIL PETRESCU, T. III, 62. *Poftim repertoriul: o sută de piese.* BRĂESCU, O. A. I, 35. *Scenă după scenă, piesa se desfășura înaintea publicului.* VLASIU, A. P. 359. *O piesă romantică de așa amploare e imposibil să se joace.* SADOVEANU, O. XI, 461, cf. id. E. 64, 214. *Viața nu poate fi privită ca o piesă de teatru din stal.* V. ROM. februarie 1957, 218. *Piesa nu interesează numai prin ceea ce se întîmplă, ci, mai ales, prin ceea ce se spune pe scenă.* T decembrie 1962, 9, cf. 27, 82. ◇ Fig. *Căci aceleași mijloace Se supun cîte există Și de mii de ani încoace Lumea-i veselă și tristă; Alte măști, aceeași piesă.* EMINESCU, O. I, 196. *Producerea mărfii pentru care au luptat ei a fost primul act al piesei, care se anunța ca o sumbră tragedie.* SADOVEANU, O. IX, 326. ◆ P. gener. (Rar) Operă literară.

2. Compoziție muzicală. *Muzica militară executa în peață, pentru public, piesele cele mai frumoase.* CR (1848), 11[2]/15. *Comunica lista pieselor cîntate, reproducîndu-le vocal.* CĂLINESCU, E. O. I, 67, cf. PREDA, R. 152, DN[2], M 1961, nr. 1, 14.

3. Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar, într-o colecție etc. (destinate să stabilească un drept sau să facă proba unui fapt). *Iată și texturile ce le reproducem ca piese justificative.* HASDEU, I. V. 241, cf. LM, CADE. *Judecătorii aplică legea în raport cu piesele dosarului.* PR. DREPT, 68. *Învinuitul are dreptul să ia cunoștință de învinuirea ce i se aduce și de piesele de la dosar.* ib. 731, cf. DN[2].

4. Obiect de valoare, operă de artă etc., expuse într-un muzeu sau făcînd parte dintr-o colecție. *Mergea... legănîndu-se puțin prin fața tablourilor și a pieselor expuse în muzeu.* CĂLINESCU, S. 140. *Vînduse cea mai mare parte din piesele arheologice.* id. ib. 232, cf. 551. *Pereții sînt acoperiți cu tablouri și fotografii, piese rare, unele unice, de muzeu.* STANCU, U.R.S.S. 72, cf. DN[2].

5. Obiect sau ființă care face parte dintr-o categorie, dintr-o serie de obiecte sau de ființe identice ori asemănătoare; exemplar. *Prepelițele se duceau în zbor... N-am mai lovit nici o piesă.* SADOVEANU, O. X, 471, cf. 476. *Trimise pe Sultan să aporteze și a doua piesă.* id. ib. XI, 411. *Țineau toți cu mîinile un covor persan... Era o imitație de Tebriz..., o excelentă piesă de menaj.* CĂLINESCU, S. 48. *Un inel cu un sardoniu admirabil. E o piesă superbă.* id. ib. 328, cf. 50. *Să se păstreze și mandibula, ea urmînd a fi folosită la aprecierea vîrstei piesei împușcate.* VÎN. PESC. iunie 1962, 4.

6. Fiecare dintre figurile, cu forme caracteristice, ale unor jocuri sportive sau de societate. Cf. CADE. *Țăcăneau veseli piesele de os* [ale dominoului] *pe mesuțele de marmoră.* DEMETRIUS, A. 58. *Am jucat șah... La a treia partidă pierdută a spulberat piesele.* BARBU, P. 36.

7. Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu. *Se vor executa costume de baie..., bluze, rochii din două piese etc.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 842.

8. Monedă (de metal); spec. monedă de 5 lei, care a circulat în trecut. *O piesă de 5 lei.* DDRF, cf. CADE. *Purta pinteni cu dunța lată cît o piesă de cinci lei.* BRĂESCU, O. A. II, 91, cf. I, 7. *Hei, birjar! liber?... Două piese! — Suie.* TEODOREANU, M. II, 182. *Îmi dai o piesă!... — N-am atît! Doi lei!* BUL. FIL. IV, 154. *Mai dă-mi cinci lei. N-am acum la îndemînă, sînt cam strîmtorat. Felix îi întinse și a doua piesă.* CĂLINESCU, E. O. I, 36. *Scoase din buzunar două piese de argint și le jucă puțin în mînă.* id. ib. 306, cf. II, 90, 221, SCL 1969, 333.

9. Fiecare dintre armele de artilerie aflate în dotarea unei unități militare, unui stat etc. *Armata noastră avea... în total pînă la 35 000 oameni și 140 piese de artilerie.* HASDEU, I. V. 139, cf. LM. *Regimentele de artilerie au fiecare cîte opt baterii de cîte 6 piese fiecare* (a. 1892). URICARIUL, XXII, 448, cf. CADE. *Baterie de patru piese.* SCRIBAN, D.

II. Element component al unui tot unic, organizat.

1. (Învechit) Parte a unei plante, a unei flori. *Această expanzie este de o formă diferită și servează de bazie pieselor (bucăților) ce compun acei doi verticili de mijloc a florii.* CAIET, 76r/23. *O floare observată în toate piesele compoziției sale este formată dinafară de două verticile.* ib. 76v/1.

2. Parte demontabilă a unei mașini, a unui mecanism, a unui instrument, a unei construcții etc.; organ de mașină sau element component al unui mecanism, instrument, aparat, al unei instalații etc. *Piesă de contact.* MARIN, F. 304/29. *Forjarea este o metodă bazată pe proprietatea maleabilității metalelor, dînd piesei... forma dorită.* IOANOVICI, TEHN. 110. *Un mecanic... cerea răstit o piesă ajutorului îngenunchеat pe o foaie de cort.* C. PETRESCU, Î. II, 42, cf. id. A. 466. *Desfacerea pieselor se succeda în ordine prea convențională.* BRĂESCU, O. A. I, 224. *Vin din toate părțile, pe cale mecanică, piesele componente.* SAHIA, U.R.S.S. 86. *Piese forjate și stampate.* NOM. PROF. 27. *Scurtarea duratei reparațiilor presupune... și asigurarea materialelor și pieselor necesare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 786. *Mașinile astea sînt afurisite și... se supără dacă îi stric vreo piesă.* PAS,

z. I, 307, cf. LTR[2]. *O piesă de tractor cînd faci, De obicei nu semeni cu un vraci.* LABIŞ, P. 64. *Pare o piesă simplă cînd te uiţi la ea.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 725, cf. DER. ◇ *Piesă de schimb* v. s c h i m b.

3. (În sintagma) *Piesă anatomică* = parte dintr-un cadavru pregătită special pentru disecţie şi studii anatomice. Cf. CADE. *Întîlnirăi ali sanitar, cu un lighean de tablă, în care se afla un picior tăiat de sub genunchi; alb ca o piesă anatomică.* C. PETRESCU, Î. II, 43, cf. DL, DM, DN[2].

4. (Rar; în sintagma) *Piesă de experienţă* = piaţă de apreciere, v. p i a ţ ă **(I 1)**. Cf. ARVINTE, TERM. 159.

— Pl.: *piese.* — Şi: (învechit) **pies** s. n.

— Din fr. **pièce.**

PIESCIOÁRĂ s. f. (Rar) Piesetă. *Dacă publici piescioara nu uita a pune în vedere notiţa: Reproducţia oprită.* CARAGIALE, O. VII, 325.

— Pl.: *piescioare.*

— **Piesă** + suf. *-cioară.*

PIESCIŞTE s. f. (Regional) Loc, pe coasta unui deal, de unde izvorăşte un pîriu. Com. din BRĂDIŞORUL DE JOS-ORAVIŢA.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PIESÉTĂ s. f. Piesă de teatru de proporţii reduse; (rar) piescioară. V. s c e n e t ă. *Piesela populară preaslăveşte violenia.* SADOVEANU, O. IX, 262. *Ca o ilustrare, e destul să amintesc piesetele lui Marşac: „Casa pisicii" şi „Castel, castelaş".* CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/1. *Au declarat că discuţia e inutilă, întrucît pieseta a fost acceptată.* ib. 1950, nr. 185, 4/5. *Nişte piesete ale lui luau la vale moravurile poliţiei şi păcatele societăţii.* PAS, Z. IV, 127, cf. SFC IV, 82.

— Pl.: *piesete.*

— Din fr. **piécette.**

PIESÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui p i e s ă. Cf. p i e s ă **(I 1)**. *Trei piesuţe i s-au pus în scenă la noi.* CONTEMP. 1966, nr. 1 012, 4/2, cf. SFC IV, 183.

— Pl.: *piesuţe.*

— **Piesă** + suf. *-uţă.*

PIEŞTENÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PIETÁTE s. f. **1.** (Învechit) Milă[1] **(I 1)**; îndurare, bunăvoinţă, înţelegere. *Mi-i ruşine, după toate strîmbătăţile meale . . ., de a fi forţat a implira tîndreaţa şi pietatea voastră.* CALENDARIU (1794), 34/33. *Aibi pietate, Morna . . ., Retrage-mi din piept fierul, că simţ înghefiul morţii.* HELIADE, O. I, 345. *Alerg dar la pietatea obştii împotriva aceştii mari nebăgări de seamă către omenire.* KRETZULESCU, M. 104/17, cf. ARISTIA, PLUT. *Aibi pietate de o nenorocită care nu trăieşte decît pentru ca să se bucure de vederea ta.* FILIMON, O. I, 323, cf. 321. *Cade la genunchii monarhului şi cere pietate pentru amantul ei.* id. ib. II, 262. *Ai dar pietate cu el şi ascultă-l cîteva momente.* F (1869), 140, cf. BARONZI, I. L. I, 208/7. ◇ *Munte de pietate* v. m u n t e **(4)**.

2. Sentiment de (duioşie şi de) respect profund faţă de cineva sau de ceva; (rar) pioşenie. V. v e n e r a ţ i e, d e v o t a m e n t. *Duioşia şi pietatea pe mormînt lumini aprinde.* ASACHI, S. L. I, 206, cf. NEGULICI. *Conştiinţa de drept e zguduită, pietatea către legi micşorată.* BARIŢIU, P. A. III, 429, cf. STAMATI, D. *Noi cu mai mare pietate încă am călătorit pe urmele călătoriei.* RUSSO, S. 41, cf. PROT.-POP., N. D. *Am primit cu cea mai adîncă pietate părintească prea fericirii voastre epistolă* (a. 1865). URICARIUL, X, 967, cf. F (1870), 30. *Ne atestă şi ele pietatea şi iubirea de vînătoare ale învingătorului Daciei.* ODOBESCU, S. III, 73, cf. I, 334. *Îmi amintesc cu pietate şi cu mîndrie de acum atîţia ani trecuţi, cînd eram unul dintre aprigii apărători ai independenţii.* CARAGIALE, O. III, 161, cf. 64, II, 182. *Caut prin sertare Nimicuri scumpe . . ., inima-mi tresare De-o sfîntă şi duioasă pietate.* VLAHUŢĂ, O. A. 76. *Dar dacă face pasul ăsta numai din pietate către coana Diamandula?* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 129. *Aduna cu pietate din cărţi, manuscripte, acte şi diplome amintirea trecutului naţiunii sale.* IORGA, L. II, 195. *Această pietate a lui A. Russo pentru limba vie, cum e în popor, vine desigur şi din priceperea lui.* IBRĂILEANU, SP. CR. 114. *Peste toate mormintele, şi îngrijite cu pietate, şi năpăstuite de ani de zile, lumina aurie de toamnă răzbeşte şi transfigurează.* GALACTION, A. 298. *De la el am învăţat a privi cu atenţie şi cu pietate înspre depozitul sacru al literaturii populare.* SADOVEANU, E. 159, cf. 96, id. O. IX, 519, XII, 8. *Întreabă încet cu pietate: — Cîţi or fi căzut?* CAMIL PETRESCU, O. II, 473.

3. Sentiment religios manifestat prin ataşament şi respect deosebit faţă de biserică şi de practicile ei; evlavie, cucernicie, religiozitate, (livresc) devoţiune, (rar) piozitate. *Pietatea . . . era în inima piemontezei Loredana un fanatism nesuferit.* CR (1848), 29[2]/48, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Făcîndu-şi o idee strîmtă de religie şi moral, aruncă în simţimîntul lor de pietate anatemă asupra economici politice.* ROM. LIT. 25[9]1/12. *Prin pietatea domnilor şi a boierilor* [mănăstirea Neamţul] *căpătă venituri însemnate.* NEGRUZZI, S. I, 214, cf. 283, POLIZU. *Pentru cei nenorociţi Să te rogi cu pietate întru fericirea lor.* PELIMON, S. 56/3. *Acoperind perversitatea sub masca pietăţii cristiane, să jefuim pe văduvă şi orfani.* FILIMON, O. I, 313, cf. 94, PROT.-POP., N. D. *O veche capelă poartă, în inscripţiunile, în portretele şi în odoarele ei, lucrate fără artă, urma pietăţii şi a dărniciei anticilor voievozi.* ODOBESCU, S. I, 374, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pronunţat: *pi-e-.*

— Din fr. **piété,** lat. **pietas, -tis.**

PIETÍN subst. Boală contagioasă la oi, care se manifestă prin răni dureroase ale ţesutului subcornos, pricinuind distrugerea progresivă a unghiei. Cf. ENC. VET. 580, DN[2].

— Pronunţat: *pi-e-.*

— Din fr. **piétin.**

PIETÍSM s. n. **1.** Doctrină ascetică a unei secte protestante care promovează respectarea cu rigurozitate a practicilor religioase, pietatea şi misticismul extrem; p. e x t. atitudine, comportare a adepţilor acestei doctrine. V. p u r i t a n i s m. Cf. POLIZU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DER.

2. (În dicţionarele din trecut; peiorativ) Evlavie ipocrită. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *pi-e-.*

— Din fr. **piétisme.**

PIETÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al pietismului **(1)**. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., LM. *Oare să mă fac pietist şi să dau lecţii de pietate? . . . Ori, dacă asta nu se poate, atunci să ne facem ateişti.* I. NEGRUZZI, S. V, 170, cf. GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. Adj. Care aparţine pietismului **(1)** sau pietiştilor **(1)**, privitor la pietism sau la pietişti.

3. S. m. şi f. (În dicţionarele din trecut; peiorativ) Epitet dat unui evlavios ipocrit, făţarnic. Cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *pi-e-.* — Pl.: *pietişti, -ste.*

— Din fr. **piétiste.**

PIETÓN s. m. Persoană care circulă pe jos pe o arteră (cu trotuare) străbătută de vehicule; (învechit) pedestru **(I 4)**. V. t r e c ă t o r. *Acest alei se împarte în trei părţi: partea din mijloc servă pentru cursul trăsurilor . . ., iar cea din stînga pentru pedoni.* FILIMON, O. II, 93, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Poarta*

prin care intrasem era pentru pietoni. GALACTION, O. A. I, 156, cf. II, 309, id. A. 439. *Mergeam pe jos la șosea . . . pe aleea pietonilor.* CAMIL PETRESCU, T. I, 134. *Intenţiunea noastră este să sustragi pietonul din gîndurile lui şi să ne privească vitrina.* SAHIA, N. 102, cf. 110. *Trotuarul străzii . . . era atît de plin de pietoni simbetei, că părea un funicular urcînd spre Copou.* TEODOREANU, M. II, 99. *Hudiţi întunecoase şi umede prin care nu pot trece decît pietoni.* SADOVEANU, O. IX, 227, cf. SCRIBAN, D. *Calea Victoriei . . . suportă o circulaţie penibilă de trăsuri şi pietoni.* ARGHEZI, B. 82. *A luat-o razna . . . pe aleea pietonilor.* CĂLINESCU, S. 90. *Pietonii se îndeamnă mai mult pe părţile umbrite ale străzilor.* V. ROM. octombrie 1954, 171. *Apropiindu-se de pasajele pentru pietoni, conducătorii de autovehicule au obligaţia să reducă considerabil viteza.* RL 1967, nr. 7 120. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *În faţa casei, Dragavei se izbi piept în piept cu Gaiitany, pieton.* CĂLINESCU, S. 667.

— Pronunţat: *pi-e-.* — Pl.: *pietoni.* — Şi: (învechit, rar) **pedón** s. m.

— Din fr. **piéton.** — **Pedon** < it. **pedone.**

PIETÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIETÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Evlavios, cucernic. *Pe cuvioşi îi lasă În rugă pietoasă.* HELIADE, O. I, 212. *Iar pietosu-i cuget . . . Svoia pînă la tronul cerescului părinte.* id. ib. 216, cf. 202, BARONZI, I. L. I, 208/8, LM. *A descălicat şi a dat în genunchi . . . Calul stă neclintit fără ca să vază ceea ce produce pietoasa mirare a stăpînului.* ODOBESCU, S. III, 59, cf. GHEŢIE, R.M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Plin de (afecţiune şi de) respect, pătruns de veneraţie (pentru cineva sau ceva). *Cu cea mai pietoasă îngrijire, să nu lăsăm a se izbici . . . acea bură de nobil sînge românesc.* ODOBESCU, S. III, 561, cf. I, 375, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

3. Milos **(I 1).** Cf. BARONZI, I. L. I, 208/8.

— Pronunţat: *pi-e-.* — Pl.: *pietoşi, -oase.*

— Din it. **pietoso.**

PIETRÁI subst. (Ornit.; regional) Prundăraş *(Charadrius dubius)* (Grădinarii-Oraviţa). Cf. BĂCESCU, PĂS. 128.

— Pl.: ?

— **Piatră** + suf. *-ai.*

PIETRÁR subst. **I.** S. m. **1.** Muncitor calificat care prelucrează piatra **(I 1)** (pentru construcţii); cioplitor de piatră. *Şi năimea pietrari şi teslari ca să tocmească casa Domnului şi fauri de fier şi de aramă.* BIBLIA (1688), 323[2]/10. *Un meşter pietrari care să ştie meşteşug bun foarte* (a. 1712). IORGA, B. R. 143. *Lei 10 de la starostele de petrari ce taie peatră în deal* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 326, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vel vornicu de politie . . . avînd sub epistasia d-sale pre . . . starostele de teslari, starostele de pietrari* (a. 1813). URICARIUL, I, 198, cf. VII, 90. *De acia înainte, ca de o poştă de drum, sînt tot case necurmate unde şăd pietrarii.* GOLESCU, Î. 19, cf. DRLU, LB. *Legiuni de zugravi şi de petrari erau osîndiţi ca să aşterne pe ziduri . . . toate acele nemărginite epopee vînătoreşti.* ODOBESCU, S. III, 80. *Petrarii . . . ciocăncsc din zori de zi pînă la apusul soarelui.* SLAVICI, N. I, 29. *Pietrarul care-şi va zdreli degetele.* DELAVRANCEA, T. 98, cf. I. BRĂESCU, M. 16, CADE. *Porunci . . . să-i fie adus la castel un meşter pietrar.* SADOVEANU, O. XI, 171. *Meşterii pietrari . . . au muncit cu tragere de inimă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395. *Căci alte lespezi albe rîvnesc în munţi chemarea Ca din pietrar să-şi facă pe ani tovarăş.* ARGHEZI, VERS. 167. *La capătul celălalt . . . locuia o rudă a pietrarului.* CĂLINESCU, B. I, 66, cf. LTR[2], GRAIUL, I, 104.

2. (Învechit şi regional, mai ales în Mold.) Zidar (în piatră **I 1).** *Petrarul au viclenit* [la zidirea casei]. HERODOT (1645), 125. *I-au învăţat dracul pre aceia pietrari, la faptul feredeului, de-au zidit în temelie un voinic şi o fată.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[v]/25. *Petrarii gătesc mai întîi varul.* DRĂGHICI, R. 44/24. *Pietrari . . . cari fac case.* CONTEMPORANUL, III, 659, cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 99, CADE, H X 500, IORDAN, L. M. 194, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI, CHEST. II 10/153, 161, 184, 250, ALR II/I h 220. ✦ (Prin sudul Mold.) Sobar. Com. IORDAN.

3. (Rar) Pavator (care pavează cu blocuri cubice de piatră **I 1).** Cf. DDRF. *Pietrarii care dregeau pavajul.* BASSARABESCU, ap. TDRG, cf. CADE. *Pietrarii . . . c-un genunchi aplecat, Uşor polrivindu-le, În ritmuri apropie romburile egale De la o margine a străzii la alta.* S mai 1965, 44, cf. ALR II 6 478/53, 76, 172, 182, 365.

II. Subst. **1.** (Transilv.) Porţiune de teren cu multe pietre **(I 1)** sau acoperită cu piatră (sfărîmată). Cf. LB, com. din VAŞCĂU, ALR II 2 483/105, A II 8.

2. (Regional) Stîncă (Şanţ-Năsăud). Cf. ALR I 400/215.

3. (Regional) Soclu de piatră **(I 1)** sau de cărămidă la cuptoarele de pîine ţărăneşti (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 426.

4. (Regional) Adăpost din lespezi de piatră construit pentru oi pe vîrful muntelui. Cf. SCL 1969, 333.

5. (Regional) Numele unui vînt care bate dinspre nord (Copăcel-Făgăraş). Cf. H XVII 43.

III. S. m. (Iht.) **1.** Peşte de mărime mijlocie, de forma unui fus, cu pete negricioase pe spate, cu burta şi aripioarele bătînd în gălbui, care trăieşte în ape adînci cu fundul pietros sau nisipos; (regional) fus, sulă, rîp, sula-ciobanului *(Aspro zingel).* Cf. ANTIPA, F. I. 27, ATILA, P. 243, ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 219, BĂCESCU, P. 46, 144, C. ANTONESCU, P. 8, SFC III, 150.

2. (Regional) Porcuşor *(Gobio uranoscopus* şi *kessleri).* Cf. BĂCESCU, P. 46, 143, 146.

IV. S. m. (Ornit.) **1.** Numele a două specii de păsări: **a)** (şi în sintagmele *pietrar de munte, petrar mare,* DOMBROWSKI, P. 372, *pietrar sur comun,* id. ib., BĂCESCU, PĂS. 128) pasăre de mărime mijlocie, cenuşie pe spate şi cu o pată albă pe frunte, care trăieşte mai ales prin locuri stîncoase şi nisipoase, hrănindu-se cu insecte; (rar) pietroşel-sur, (regional) codalbiţă, pietroaică sură *(Oenanthe oenanthe oenanthe).* Cf. MARIAN, O. I, 415, DOMBROWSKI, P. 372; **b)** (şi în sintagmele *pietrar negru,* DOMBROWSKI, P. 376, 377, BĂCESCU, PĂS. 127) pasăre cu aripile şi spatele negre, cu abdomenul alb; (regional) pietrean[2], pietroică neagră *(Oenanthe pleschanka pleschanka).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 127. *Ciobanii, pe aceste paseri (. . . cari ciripind zboară încontinuu din o gaură de stîncă în alta) le numesc pietrari de munte.* TURCU, E. 22.

2. (Regional) Pietroşel **(1 a)** *(Petronia stulta).* Cf. MARIAN, O. I, 415, BARCIANU, TDRG.

3. (Regional) Prundăraş *(Charadrius dubius).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 128.

4. (Regional) Lăstun *(Delichon urbica)* (Petrila). ALR SN III h 702/833.

5. (Regional) Prigorie *(Merops apiaster)* (Săcele). Cf. ALRM SN II h 517/182.

6. (Regional) Pescărel **(II 1 b)** *(Cinclus cinclus)* (Streza Cîrţişoara-Victoria). Cf. ALR I 1 046/170.

7. (Regional) Cînepar *(Carduelis cannabina).* Cf. POLIZU.

8. (Suspect) Codobatură *(Motacilla alba).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 127.

V. S. m. (Mai ales la pl.; în credinţe şi superstiţii) Persoană despre care se crede că ar fi înzestrată cu puterea să oprească sau să îndepărteze grindina. DDRF. *Pietrarul alungă piatra cu furculiţa, cuţitul şi lingura cu care a cinat el în seara de ajun.* PAMFILE, VĂZD. 142, cf. 154.

— Pl.: *pietrari.* — Şi: (regional) **pitrár** s. m.

— **Piatră** + suf. *-ar.*

PIETRĂRÍE[1] s. f. **1.** Carieră de piatră **(I 1).** Cf. POLIZU. *Uzufructuarul se foloseşte asemenea întocmai ca proprietarul de minele, petrăriele şi nisipurile ce sînt*

în exploatațiune la deschiderea dreptului de uzufruct. HAMANGIU, c. c. 135, cf. BARCIANU. *Un șuier din frunză se auzi dinspre pietrărie.* ap. TDRG.

2. (Cu sens colectiv) Mulțime de pietre **(I 1)**; loc pietros; s p e c. grohotiș. Cf. ALEXI, W., GALACTION, O. A. II, 46. *În stînga drumului o îmbulzeală de molozuri, după aceea pietrării risipite.* SADOVEANU, O. XVI, 11, cf. ALR II 2 483/514, ALR SN III h 811/64. ◆ Zid, perete construit din piatră **(I 1)**; partea din piatră a unui zid, a unui perete. *Pietrăria, cu tencuiala învechită și căzută, se păstra slobodă sub cununile de iederă.* SADOVEANU, O. X, 334.

3. (Familiar; cu sens colectiv) Mulțime de pietre prețioase. *Împăratul, în podoabele crăiești, rezemat pe toiagul cu scumpeturi de pietrărie, îl aștepta cu inima deschisă.* DELAVRANCEA, S. 100. *Ai pus pe tine cu lopata toată aurăria și pietrăria pe care o posedăm.* STANCU, R. A. IV, 112.

4. (Învechit, rar; la pl.) Îngrășăminte artificiale pentru sol (pe bază de calcar). *De am întrebuința ... ipsosul și celelalte pietre de var am îmbunătăți pămîntul și atunce cu îngrășeri și pietrării am dobîndi ... rodurile cele mai bune.* I. IONESCU, c. 40/7.

— Pl.: *pietrării.*

— **Piatră** + suf. *-ărie.*

PIETRĂRÍE² s. f. Meseria de pietrar **(I 1)**. Cf. PHILIPPIDE, P. 61, CADE, H X 77, 506, 512, XII 281.

— **Pietrar** + suf. *-ie.*

PIETRĂRÍȚĂ s. f. (Ornit.; prin vestul Transilv.) Codobatură *(Motacilla alba)*. BĂCESCU, PĂS. 128, cf. 129.

— Pl.: *pietrărițe.*

— **Pietrar** + suf. *-iță.*

PIETREÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Boală caracterizată prin întărirea unui organ sau a unei regiuni a corpului (Chiojdu-Văleni de Munte). Cf. GEORGESCU-TISTU, B. 35. *Junghiurile de la cutare să domolea, Obinteala, petreala, brinci, ceas rău, năjit.* id. ib., cf. GR. S. VI, 112.

2. (Prin nordul Munt.) Soluție preparată din zeamă de varză în care s-a dizolvat piatră-acră, folosită pentru fixarea culorilor pe ouăle de paști. *Ouălor ce nu se încondeiază, înainte de a se băga în pietrele, li se fac cruci cu ceară topită.* MUSCEL, 49.

— Pl.: **(2)** *pietrele.*

— **Piatră** + suf. *-eală.*

PIETREÁN¹ s. m. Persoană care face parte din populația de bază a orașului Piatra-Neamț sau este originară de acolo; (la pl.) populație care locuiește în Piatra-Neamț. *Fugind prin tîrg prin Piatră, și gonindu-l pietrenii, l-au fost ajungînd un popă.* NECULCE, L. 13. *Au scos ochii popii și pietrenilor acelor ce l-au gonit.* id. ib.

— Pl.: *pietreni.*

— **Piatra** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PIETREÁN² s. m. (Ornit.; prin sud-estul Mold.) Pietrar **(IV 1 b)** *(Oenanthe pleschanka (pleschanka)*. Cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 128.

— Pl.: *pietreni.*

— **Piatră** + suf. *-ean.*

PIETRELUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică șosele, străzi, curți etc.) A pietrui **(1)**. Cf. SFC IV, 132.

— Prez. ind.: *pietreluiesc.*

— **Piatră** + suf. *-ălui.*

PIETRELUÍT, -Ă adj. (Regional; despre șosele, străzi, curți etc.) Pietruit. *Peste Lățimea și Podu (o gîrlă mai la apus) trecea șoseaua pietreluită de ieșea pe grindul Mocanului pînă în malul Dunării.* SĂM. III, 142.

— Pl.: *pietreluiți, -te.*

— V. **pietrelui.**

PIETRICEÁ s. f. v. **pietricică.**

PIETRICEÁUĂ s. f. v. **pietricică.**

PIETRICÍ vb. IV. (Regional) **1.** R e f l. (Despre zăpada care se topește) A se face zgrunțuroasă; a se întări, a se solidifica. *Că primăvara sosește, Zăpada se pietricește, Colțu ierbii se ivește.* MAT. FOLK. 384, cf. SFC IV, 40.

2. T r a n z. (Complementul indică șosele, străzi, curți etc.) A pietrui **(1)**. Cf. SFC IV, 40.

— Prez. ind.: *pietricesc.*

— V. **pietricea.**

PIETRICÍCĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui p i a t r ă. **1.** Cf. p i a t r ă **(I 1)**. *Puindu-ș o petricea în rost ... mearse la Ț[a]rigrad.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 211r/27. *Un nebun o pietricea în fundul mării aruncă.* CANTEMIR, IST. 269. *Iar pă zios, în loc dă pietricele, Zac loi pietri scumpe și mărgele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 325, cf. LB, DRLU. *Căutam pietricele de acele pestrițe.* DRĂGHICI, R. 8/17, cf. 54/30. *Mută-i noaptea — numai riul Se frămîntă-n pietricele.* EMINESCU, O. IV, 280. *Sfarmă Piatră se făcu o pietricică și se puse sub laiță.* CREANGĂ, O. 167. *Din cînd în cînd el arunca cîte o pietricea în riu.* SLAVICI, N. I, 62, cf. 64. *Murmurul apei, care dă d-a dura pietricelele din matcă.* DELAVRANCEA, S. 13, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 33, BARCIANU, ALEXI, W. *Avusese noroc de-o pietricică ce lăsase un gol.* GÎRLEANU, N. 216, cf. PASCU, S. 170. *Nu ți-a intrat cumva-n pantof O pietricică?* TOPÎRCEANU, M. 4. *Mă jucam în fața casei cu pietricele albe și negre.* VLASIU, A. P. 9. *Marinarii s-au așezat pe punte jos ..., cu bețe și pietricele, încercînd să descurce și ei gicitoarea loghicească a străinului.* SADOVEANU, O. XII, 60. *Copiii ... o luau la țintă lovind cu pietricele.* BART, S. M. 70. *Lovind din cînd în cînd cîte o pietricică de pe jos cu vîrful bastonului.* CĂLINESCU, S. 29. *Pardoseala de ciment cu pigmenți negri, pietricele de pietriș.* BARBU, P. 261. *Oltule, Oltețule! ... Slăbească-ți virtejele Să-ți văd pietricelele.* ALECSANDRI, P. P. 284, cf. 283. *Nu poci trece valea mare, Că valea-i cu petricele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 69. *A pus casa-n petricele Ca să calce murgu-n ele.* HODOȘ. P. P. 47. *Sună petricică, sună.* ȘEZ. III, 21. *Sună, sună și răsună, Sună chetricica-n vali.* MAT. FOLK. 1 335, cf. 1 461. *Apă-n gușă mi-a luat, Pietricele-n degițele.* PĂSCULESCU, L. P. 58, cf. 247. *Fă-mă, Doamne, ... Izvoraș de munte Cu petricele mărunte.* FOLC. TRANSILV. II, 40. *Am o fîntînță largă Plină de petricele albe* (Gura). GOROVEI, C. 183. ◆ Art. (Și în construcțiile *de-a petricica*, H V 56, ALR II 4 381/78, *de-a pietricelele*, ALR SN V h 1 289, *în pietricele*, ib., *de-a pietriceăua*, ib.) Numele unui joc de copii jucat cu mai multe pietricele **(I 1)** care se aruncă în sus și trebuie să fie prinse (cît mai multe) cu dosul palmei; de-a pietrele, (regional) de-a pietruțele, la pietrucele. Cf. H II 50, 64, 82, IV 159, 258, 259, ALR SN V h 1 289.

2. Cf. p i a t r ă **(II 3)**. BIANU, D. S.

II. (Regional) **1.** (Bot.) Agurijoară *(Porlulaca grandiflora)*. BORZA, D. 136.

2. (La pl.) Garofițe de grădină *(Dianthus barbalus)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 57. ◇ *Pietricele albe* = *Dianthus simonkaianus.* Cf. ib. XI, 51, FLORA R.P.R. II, 267, BORZA, D. 59. *Pietricele roșii* = *Dianthus saxigenus.* Cf. BULET. GRĂD. BOT. XI, 51, BORZA, D. 59.

3. (Ornit.) Codobatură *(Motacilla alba)*. BĂCESCU, PĂS. 129.

— Pl.: *pietricele.* — Și: **pietriceá,** (regional) **pietriceáuă** s. f., **(I 1) pitricéle** (ALR SN V h 1 289/29) s. f. pl.

— **Pietricică,** cu schimbare de suf. de la **pietricea.** — **Pietricea** < **piatră** + suf. *-icea.*

PIETRIFICÁ vb. I v. **petrifica.**

PIETRIFICÁT, -Ă adj. v. **petrificat.**

PIETRIFICÁȚIE s. f. v. **petrificație.**

PIETRÍME s. f. (Rar) Mulțime, grămadă de pietriș **(2)**. Cf. SFC III, 57.
— **Piatră** + suf. *-ime.*

PIETRÍȘ s. n. **1.** (Învechit și popular) Pământ, teren pietros (mai rar nisipos), neproductiv, sterp. *Căzură pre pietriș, unde nu avea pământ mult.* N. TEST. (1648), 16^{v}/28, cf. BIBLIA (1688), 754^{2}/41, BUDAI-DELEANU, LEX. *Fericca este credincioasă piscurilor ei, măslarița petrișului ei.* CR (1846), 179^{1}/52. *Născură din petriș sterp . . . flori cu frunze galbene.* EMINESCU, N. 28, cf. ALEXI, W., TDRG. *Locurile rele sînt pămînturile nisipoase și se numesc nisipuri sau pietrișuri.* PAMFILE, A. R. 18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CANTUNIARI, L. M. 151, H IV 82, IX 387, ALR II 2 483/157, 365, 514, 520, 682, 872, 987, 5 062/928.

2. (Cu sens colectiv) Rocă mobilă constituită din fragmente de alte roci și de minerale, cu dimensiunile cuprinse între 2 milimetri și 20 de centimetri, care se formează pe litoralul mării, în albiile rîurilor curgătoare, în regiunile ocupate de ghețari etc. V. p r u n d, p r u n d i ș. Cf. LB, POLIZU. *Curge, pe o îngustă matcă așternută cu petriș gros, pîriul numit Otăsăul.* ODOBESCU, S. I, 164, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Călcau pe un petriș . . . răzlețit de viiturile apelor.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Coliturile Oltului, sinurile împovărate de pietriș și stîncile dărîmate.* GALACTION, A. 96, cf. CANTUNIARI, L. M. 170. *Mîna-ți atîrnă-n nisip și pietriș Linsă de valul curmeziș.* ARGHEZI, VERS. 199. *Malurile pline de pietriș și de răchită ale Teleajenului.* BOGZA, C. O. 15. *Alb în soare sclipește pietrișul, Iar Crișul în matca lui leneș se-ntinde.* BENIUC, V. 99, cf. 100. *În apropierea țărmului mării . . . se acumulează depozite de pietrișuri puternice.* MG I, 116. *Deal . . . de pe care ploile spălau bruma de pămînt și pietrișul în fiecare toamnă.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Pietrișul este o rocă formată din fragmente rotunjite și nelipite.* GEOLOGIA, 26. *Ei pe girlă apuca, La pietriș înainta.* PĂSCULESCU, L. P. 244.

3. Pietriș **(2)** mai mărunt provenit din albiile rîurilor, din cariere sau din piatră **(I 1)** sfărîmată și folosit la prepararea unor betoane, pentru pietruirea drumurilor, ca material de umplutură etc. *Acea linie monotonă* [a șoselei] *ce-și destinde așternutul său gronțuros de petriș gălbui.* ODOBESCU, S. I, 376. *Curtea e șoselată și acoperită cu un strat de pietriș.* SLAVICI, N. I, 251. *Se suise pe o movilă de pietriș de pe marginea drumului.* GÎRLEANU, N. 96. *Ținea strîns din hățuri pe cei doi telegari neastîmpărați care-și rodeau zăbalele și scormoneau cu copitele pietrișul.* REBREANU, R. I, 69. *Calea era curată, căci pietrișul și nășipul sorbiseră zloata.* SADOVEANU, O. X, 528, cf. I, 205. *Se aflară pe o alee bătută cu pietriș mărunt.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *S-au transportat peste 30 metri cubi pietriș.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393. *Carele s-au întors cîte unul, aducînd pietriș, scînduri pentru podele și scenă.* V. ROM. iulie 1953,165. *Străbătuse cu pași mari drumul acoperit de pietrișul mărunt și roșietic.* ib. iulie 1954, 37. *Pardoseala de ciment cu pigmenți negri, pietricele de pietriș.* BARBU, P. 261, cf. 212. *Am fost și la șantier, am cărat pietriș.* T septembrie 1962, 3. *Bastonul . . . bătea supărat în podea, pe pietrișul grădinii sau pe caldarîmul străzii.* V. ROM. septembrie 1962, 68. *Scrișnea pietrișul sub tălpile lui.* LĂNCRĂJAN, C. I, 53.

4. (Rar) Piatră **(II 3)**. Cf. BIANU, D. S.
— Pl.: *pietrișuri.*
— **Piatră** + suf. *-iș.*

PIETRIȘOÁRĂ s. f. (Învechit) Pietricică **(I 1)**. Cf. LEX. MARS. 222, BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: *pietrișoare.*
— **Piatră** + suf. *-ișoară.*

PIETROÁICĂ s. f. v. **pietroică.**

PIETRÓC[1] s. m. v. **pitroc**[1].

PIETRÓC[2] subst. (Regional) Pietroi (Roșia-Beiuș). Cf. ALR SN V h 1 451/310.
— Pl.: ?
— **Piatră** + suf. *-oc.*

PIETRÓCI s. m. v. **pitroc**[1].

PIETRÓI s. n. Augmentativ al lui p i a t r ă **(I 1)**; bolovan, (regional) pietroc[2]. V. s t î n c ă. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Băgă în sîn un pietroi mare.* PANN, H. 11/9, cf. POLIZU. *Puse dasupra un pietroi mare-mare, cît un munte.* ISPIRESCU, U. 36. *Pe groapă n-au să-mi toarne pietroiul tumular?* MACEDONSKI, O. I, 44. *N-o să-mi pese — căpătîiul de-mi va fi pietroi ori pernă.* VLAHUȚĂ, P. 46. *Scoase de sub laviță niște ceapă, ucise pe masă cu un pietroi niște sare . . . , începurăm a mînca.* HOGAȘ, DR. I, 141. *Din culmi împădurite și stîncoase . . . , A coborît Pîriul cu pietroaie mari de munte.* CAMIL PETRESCU, V. 23. *Pietroaiele străzilor lăturalnice.* CIAUȘANU, R. SCUT. 12. *Șoapte dincolo de gardul de pietroaie.* GALACTION, O. A. I, 264. *Începu să desfacă o cutie de zacuscă, bătînd în tablă un piron cu un pietroi.* C. PETRESCU, Î. I, 274. *Mașina sălță verliginos peste gropi și pietroaie.* id. ib. II, 222. *Oamenii stau pe-o coșă, pe-un pietroi ori pe-o curmătură de brad.* SADOVEANU, O. IX, 19. *Pe noian era un pietroi mare, Semăna cu un cap de om.* V. ROM. septembrie 1962, 17. *Cașul . . . îl pune în crîntă, pune un petroi peste el de-i iese tot zerul din el.* H I 419, cf. III 138, XII 172. *Nu-ți rupe picioarele Prin toate petroanile.* HODOȘ, P. P. 119. *Așa mi-i bărbatul drag, De-i așternut pe pat un sac Și-i pui un pietroi sub cap.* ȘEZ. I, 11. *Chiperiul se usucă și se pisază și în scafă cu un chietroi anume.* ib. VIII, 93. *A pus în burduf un pietroi mare.* FUNDESCU, L. P. I, 161. *Se descîntă cu un pietroi alb în foc și cu o secere.* MAT. FOLK. 693. *Au purces vodă Cu oastea lui toată Și cei răi Călare pe-un chetroi.* I. CR. II, 103, cf. ALR I 400/870, ALR SN I h 215/848, III h 814/682, V h 1 451. ◇ E x p r. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **pietroiul de pe varză** = a scăpa (pe cineva) de sărăcie. Cf. PAMFILE, J. II, 160. (Regional) **Coace un pietroi,** se spune despre cineva care stă mult pe unde se duce. Cf. ZANNE, P. III, 299, PAMFILE, CR. 246.
— Pl.: *pietroaie.*
— **Piatră** + suf. *-oi.*

PIETRÓICĂ s. f. (Ornit.; regional; în sintagmele) *Pietroică neagră* = pietrar **(IV 1 b)** *(Oenanthe pleschanka pleschanka).* Cf. DOMBROWSKI, P. 377, BĂCESCU, PĂS. 128 *Pietroaică sură* = pietrar **(IV 1 a)** *(Oenanthe oenanthe oenanthe).* Cf. DOMBROWSKI, P. 372, BĂCESCU, PĂS. 128.
— Pl.: ? — Și: **pietroáică** s. f. DOMBROWSKI, P. 372, BĂCESCU, PĂS. 128.
— **Pietroi** + suf. *-că.*

PIETRÓS, -OÁSĂ adj., s. m. **I.** Adj. (Despre terenuri, drumuri etc.) Cu multe pietre **(I 1)**, plin de pietre. *Au intrat cu oștile sale în munți . . . , în loc tare, petros.* N. COSTIN, LET. I A, 110/31. *Era . . . un deal mare, pietros, de nu să putea sui nici pedestri.* R. POPESCU, CM I, 439, cf. LEX. MARS. 244. *Pămîntul acestui județ este . . . cam pietros.* GOLESCU, Î. 5, cf. DRLU. *Locurile cele înalte și pietroase au deosăbire.* DRĂGHICI, R. 68/7. *Ajunsei în poala răcoroasă a munților . . . , apucai pe-o pietroasă cărare de munte.* EMINESCU, G. P. 102. *Înaintea noastră se deschide o vale pietroasă, pustie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 159, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Căpătară chiar și doi dorobanți călări, ca să le arate drumul pe valea pietroasă a Ialomiței.* CAMIL PETRESCU, O. II, 661. *Se tot afundase în pietroasele ținuturi sîrbești.* STANCU, R. A. III, 12. *Se*

gîndește . . . la satul cățărat pe o coastă de deal pietros. v. rom. noiembrie 1962, 57. *Mult e frunza deasă, Noaptea-ntunecoasă Și calea petroasă!* Alecsandri, p. p. 62. *Muntele este mult prăpăstios și pietros.* h ix 387. *Unde calcă om frumos, Crește iarbă-n loc petros.* Bibicescu, p. p. 201, cf. alr ii 2 483/182, alr sn iii h 811. ◇ F i g. *Lăsînd înapoi cuvintele aspre și muind inimile pietroase ale priatinilor săi* (a. 1683). c. cr. 117/23. *Toate depășeau puterile sale, firea pietroasă a Vardarilor, duhul fără ascunzișuri în care fusese crescut.* C. Petrescu, a. r. 27. *Față colțuroasă, osoasă avea bunica, voce pietroasă.* Stancu, d. 7. ✦ (Despre pămînt) Care conține piatră **(I 1)**; care este neproductiv, sterp (din cauza pietrelor). *Sămănță carea cade pre pămînt pietros.* Varlaam, c. 277, cf. drlu. *Dar sămînța, cît de bună, căzînd pre petros pămînt . . . Va da numai poame-amare.* Asachi, s. l. i, 65. *Pămîntul nefiind așa de pietros . . . , plugul poate lăia brazde.* Pamfile, a. r. 55. *Cresc rari măslini slabi, noduroși, abia ducîndu-și zilele în pămîntul lor pietros.* Bart, s. m. 54, cf. Cantuniari, l. m. 157. *Pămîntul era roșcat și pietros.* Stancu, r. a. ii, 128, cf. iii, 10, alr ii 5 062/95, 182, 784, 836, 848. ✦ (Învechit și regional; despre obiecte) Care este alcătuit, făcut, construit din piatră **(I 1)**. *De-al ei zeu scutită, zina se preface-n bolovan, El pietroasa ei icoană Nu-ncetează a iubi.* Asachi, s. l. i, 171. *Am o pădurice: Lîngă pădurice, Două poienice; Lîngă poienice, Două luminice; Lîngă luminice, Țarcă spurcăcioasă; Lîngă țarca spurcăcioasă, Moară petroasă; Lîngă moara petroasă, Țap țaparig* (Capul). Gorovei, c. 41.

II. Adj. **1.** (Mai ales despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care este (tare) ca piatra **(I 1)**; p. ext. care este plin de putere, robust, voinic. *Armăsar . . . pietros, vinos, voinic.* Jipescu, ap. gcr ii, 259. *I să simte tot sînul, pietros ca poama pirguită.* Delavrancea, s. 10. *Numai sînul îi zbucnea, pietros, înainte.* Gîrleanu, n. 136. *Slab de minte, dar pietros de brați.* C. Petrescu, r. dr. 170. *S-a rezemat de zid, cît era el de dîrz și petros, cu scîncet slăbănog.* id. a. r. 198. *Bat din copite și sforăiesc cai pietroși moldovenești.* Sadoveanu, o. i, 219. *A dat sofului ei . . . șase copii . . . cu obraji pietroși.* id. ib. x, 530. *Pesmeții pietroși în care ne rupeam dinții.* Bart, s. m. 96. *Cu o fată de la țară o să mă însor. Să-mi nască copii pietroși, sănătoși.* Stancu, d. 366. *Un sîn bine format, evident, dar pietros și de o formă sculpturală.* Vinea, l. ii, 310. *Are palma pietroasă, Privirea dreaptă, vorba miezoasă.* Deșliu, g. 25. *Are carne petroasă, e om sănătos.* h xi 324, cf. Ciaușanu, gl., a v 6, vi 26.

2. (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, suculent, cărnos. *Pere rotunde, verzi, petroase.* Baronzi, l. 93. *Gura cu buzele cărnoase, umede și roșii ca miezul piersicei pietroase.* Gîrleanu, n. 15, cf. Șăineanu, d. u. *Cireșe pietroase — cu pulpa tare, crocantă.* enc. agr. ii, 75, cf. h x 395, xvii 7, alr sn i h 209/182.

III. Adj. (Învechit și regional; despre vin și despre unele fructe) Care are gust astringent, taninos sau amărui; (regional) ciumărit. *Le-au gustat* [merișoarele], *dar iarăși s-au văzut nenorocit, fiind și acele foarte răle și pietroasă.* Drăghici, r. 62/29. *Vinul ce iesă de la teasc îi petros.* I. Ionescu, c. 199/3. *Vinul ținut în cadă prea mult se face pietros.* id. p. 253, cf. Baronzi, l. 109, ddrf. *Vin chelros, un fel de amăruiă care pare a strînge de limbă, poporul îi mai zice ciumărit.* h xii 92, cf. 12, 114, xi 516, xvi 79.

IV. S. m. (sg.) (Regional) Numele unui vînt care bate dinspre sud; (regional) sărăcilă (Luncavița-Măcin). Cf. h xiv 381.

V. S. m. (Iht.; regional) Porcușor *(Gobio kessleri* și *uranoscopus)*. Cf. Băcescu, p. 144, 145, 146.

— Pl.: *pietroși, -oase.*

— **Piatră** + suf. *-os.* Cf. lat. p e t r o s u s.

PIETROȘÉL s. m., adj. **1.** S. m. Numele mai multor păsări migratoare: **a)** pasăre de culoare cafenie, cu coada și capul cenușii și cu pete galbene pe gît, care trăiește mai ales în regiunile de munte; (regional) pietrar **(IV 2)** *(Petronia stulta)*. Cf. Marian, o. i, 415; **b)** (regional; și în sintagma *pietrușel de țărmuri*, Băcescu, păs. 129) rostogolitor-de-piatră *(Arenaria interpres)*. Cf. Linția, p. iii, 261; **c)** (regional; și în sintagmele *pietroșel roșu*, Dombrowski, p. 107, Băcescu, păs. 129, *pietroșel cînepiu*, Dombrowski, p. 107, Băcescu, păs. 128) cînepar *(Carduelis cannabina)*. Cf. ddrf, tdrg, Simionescu, f. r. 162, Dombrowski, p. 107, Băcescu, păs. 129; **d)** (regional) gușă-roșie *(Erithacus rubecula rubecula)*. Cf. Băcescu, păs. 129; **e)** (regional) mărăcinar **(a)** *(Saxicola torquata rubicola)*. Cf. id. ib. 129, 307; **f)** (regional) pitulice *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. id. ib. 130, 314; **g)** (regional) *Fringilla cannabina.* Cf. Gheție, r. m., Barcianu, Alexi, w. *Cinteza și pietrușelul făceau să răsune colnicele prin vocea lor ascuțită.* Filimon, o. i, 291. *De se preumbla numai prin codri . . . , sfrănciocii, petroșeii și sfredelușii . . . îl întîmpinau.* Odobescu, s. iii, 181, cf. h iv 250. *Cintezi, petrușei, sticleți Și florinți de cei semeți S-amăgise Și-o pățise.* pop., ap. Marian, o. i, 389, cf. Coman, gl. ◇ C o m p u s: (rar) **pietroșel-sur** = pietrar **(IV 1 a)** *(Oenanthe oenanthe oenanthe)*. Cf. dm.

2. S. m. Numele mai multor pești mărunți: **a)** pește de culoare cafenie închisă pe spate și galbenă pe burtă, presărat cu pete *(Umbra krameri)*. Cf. Antipa, f. i. 215, 217, Atila, p. 349, Simionescu, f. r. 222, Scriban, d., dm; **b)** (regional) porcușor *(Gobio uranoscopus)*. Cf. Băcescu, p. 144; **c)** (regional) porcușor *(Gobio kessleri)*. Cf. id. ib. 144; **d)** (regional) pălămidă-de-baltă *(Pungitius platygaster)*. Cf. tdrg, Antipa, f. i. 52; **e)** (rar) *Cyprinus alburnus.* Cf. Gheție, r. m., Șăineanu, d. u., Scriban, d.

3. Adj. (Prin Transilv.; în sintagma) *Mere pietrușele* = varietate inferioară de mere (cu gust astringent). Cf. bulet. grăd. bot. i, 78.

— Pl.: *pietroșei.* — Și: (regional) **pietrușél, pitrocél** (Băcescu, păs. 130), **pitroșél** (id. ib., Coman, gl.) s. m.

— **Pietros** + suf. *-el.*

PIETROȘÍE s. f. (Învechit) Calitatea vinului de a fi pietros **(III)**. *Vremea scoaterii vinului acestuie din cadă are înrîurire asupra florii, petroșiei și acrimei vinului.* I. Ionescu, c. 198/28.

— **Pietros** + suf. *-ic.*

PIETRUCÉLE s. f. pl. (Regional) **1.** (În construcția) **La pietruțele** = pietricica **(I 1)** (Fenеș-Alba Iulia). Cf. alr sn v h 1 289/102.

2. (Bot.) Garofițe de grădină *(Dianthus barbatus)*. Cf. Borza, d. 58.

3. (Bot.) Arșinic *(Lychnis chalcedonica)*. Cf. bulet. grăd. bot. v, 57, Borza, d. 102.

— **Piatră** + suf. *-ucele.*

PIETRUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică șosele, străzi, curți etc.) A acoperi cu piatră **(I 1)**; (regional) a pietrici **(2)**, a pietrelui. V. p a v a. Cf. ddrf, Philippide, p. 155. *Trotuarele înguste și rău pietruite.* Iorga, ap. tdrg, cf. cdde, Pascu, s. 373. *Să pietruiască tîrgul . . . , să-i aducă apă bună de băut din munte.* I. Botez, b. i, 45. *Drumul era parcă pietruit cu bolovani de sticlă.* Călinescu, s. 836. *Șoseaua . . . nu mai fusese pietruită de mult.* Stancu, r. a. ii, 303. *Curtea a fost pietruită cu pietriș de rîu.* v. rom. octombrie 1953, 109. (F i g.) *Vorbea cumpănit . . . , voind să-ți pietruiască în minte înțelesurile.* Vlașiu, d. 378. ◇ A b s o l. *Se frămînta cu născocirea unei mașini combinate care să pietruiască, să netezească și să asfalteze automat.* v. rom. octombrie 1954, 89. ✦ (Regional; complementul indică fîntîni) A acoperi cu piatră pereții interiori sau exteriori. *În județele dobrogene, unde toate fîntînile sînt pietruite.* Pamfile, i. c. 467, cf. alr i 792/359, 590.

2. (Regional; complementul indică plante) A stropi cu soluție de piatră-vînătă (Desa-Calafat). Cf. GL. OLT. [Via] *o-ngrijește, uo prășește, uo pietruie.* ib.
— Prez. ind.: *pietruiesc* și (regional) *piétrui.*
— **Piatră** + suf. *-ui.*

PIETRUIÁLĂ s. f. (Regional) Parte de zidărie care alcătuiește temelia casei și pe care se pun tălpile (Borșani-Adjud). Cf. CHEST. II 90/191.
— **Pietrui** + suf. *-ală.*

PIETRUÍRE s. f. Acțiunea de a p i e t r u i **(1)** și rezultatul ei. V. p a v a r e. *Au muncit în vremea studenției la pietruirea șoselelor.* I. BOTEZ, B. I, 189. *S-a angajat să mobilizeze tineretul sătesc la lucrările de pietruire a șoselei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830.
— Pl.: *pietruiri.*
— V. **pietrui.**

PIETRUÍT, -Ă adj. (Despre șosele, străzi, curți etc.) Acoperit cu piatră **(I 1)**; (regional) pietreluit. V. p a v a t. *Cărări pietruite se cațără pe brîiele măgurilor.* VLAHUȚĂ, O. A. 153, cf. DDRF. *Ridică drumul petruit al orașului, ocoli mahalalile și se întoarse prin altă parte la cărbunărie.* DUNĂREANU, CH. 233. *Nici urmă de șosele pietruite nu se vedea mai nicăieri.* N. A. BOGDAN, C. M. 151. *Mihail Sturza Vodă dispuse să se facă cca dintîi șosea pietruită.* id. ib. 155. *Mașina porni pe aleea pietruită.* REBREANU, R. I, 176. *O șosea pietruită trecea pe dinaintea Cercului militar și grădina publică unde concerta muzica militară.* BRĂESCU, O. A. II, 134. *O grădină frumoasă, cu pomi fructiferi și cărări pietruite.* SAHIA, U.R.S.S. 45. *Suii costișa trăgănată, pe drum pietruit.* SADOVEANU, O. I, 699, cf. VIII, 382. *Pînă să iasă la drum pietruit, s-au umplut de noroi.* STANCU, R. A. II, 403. *Treceau căruțe goale pe o stradă pietruită.* V. ROM. septembrie 1958, 32.
— Pl.: *pietruiți, -te.*
— V. **pietrui.**

PIETRÚȘ subst. **1.** Subst. (Prin Mold.) Nisip amestecat cu pietriș **(2)**, pe malul unui rîu. Cf. ALR I 396/512, 536.

2. S. m. (Ornit.; regional) Gușă-roșie *(Erithacus rubecula rubecula).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 128. *Olarul a inventat și un instrument muzical, ocarina cu apă, care fluieră ca un pietruș.* ARGHEZI, B. 104. *Pietrușii, mierle, granguri, ciocîrlig Se simt la larg în colivii.* id. VERS. 280.
— Pl.: **(2)** *pietruși.*
— **Piatră** + suf. *-uș.*

PIETRUȘÉL s. m. v. **pietroșel.**

PIETRÚȚĂ s. f. (Mai ales în Transilv. și Mold.) Pietricică **(I 1)**. *Vreo pietruță de scandală de la cineva într-însă să se arunce.* CANTEMIR, I. I. I, 142, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PASCU, S. 156. ◇ *D(e)-a pietruțele* sau *în pietruțe* = pietricica **(I 1)**. Cf. ALR SN V h 1 289.
— Pl.: *pietruțe.*
— **Piatră** + suf. *-uță.*

PIEUCÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-estul Olt.; despre oameni) A slăbi; a se urîți, a se poci. Cf. CIAUȘANU, GL. *Ce te-ai pieucit așa?* id. ib.
— Prez. ind.: *pieucesc.*
— Etimologia necunoscută.

PIEUNÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Regional; despre păsări, mai ales despre puii acestora) A piui[1] **(1)**. *Prin curți, piaună pui mărunți de găină.* LUNGIANU, ap. CADE.

2. (Prin Ban.; despre urechi) A țiui. Cf. CADE. *Cînd îți piaună urechea dreaptă se zice că te vorbește cineva de rău.* L. COSTIN, GR. BĂN. 157.
— Prez. ind. pers. 3: *piáună.*
— Formație onomatopeică.

PIEUNÁT s. n. (Regional) Piuit **(1)**. *Pieunatul puilor de găină.* LUNGIANU, ap. CADE.
— Pl.: *pieunaturi.*
— V. **pieuna.**

PIÉVIȚĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Zăvor de lemn. Com. din TURNU-MĂGURELE, ALR II/I MN 121, 3 812/886.
— Pl.: *pievițe.*
— Etimologia necunoscută.

PIEZ s. m. v. **piază.**

PIEZĂNTIN subst. v. **pezăntiu.**

PIEZĂȘÍT, -Ă adj. v. **piezișat.**

PIEZEÁȘ, -Ă adv., adj. v. **pieziș.**

PIEZÉȘ, -Ă adv., adj. v. **pieziș.**

PIEZÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A prevesti (mai ales ceva rău). *Oaia care zbiară seara în staur piezește a rău.* ap. SCL 1969, 333.
— Prez. ind.: *piezesc.*
— V. **piază.**

PIEZÍȘ, -Ă adv., adj., s. n. **I.** Adv., adj. **1.** (Care este) înclinat, oblic **(1)**, diagonal (față de o dreaptă sau de un plan); p. e x t. strîmb; (învechit) piezișat. *Hotarul... lăsînd matca pîrăului face peste cîmp cam cheziș pînă în marginea pădurei* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 33. *Tulba Harieliei, înfășurind-o cu niște piei roase, ... o purta picziș preste umere.* AETHIOPICA, 9v/3. *Să ținea una de alta întru horă cu bună rînduială și piezeaș, ca să poată să și umble și să și joace* (a. 1773). GCR II, 89/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *De la călătoria pămîntului în giurul soarelui și de la piezișa... plecare a osiei lui către șăsul eclipticii, se nasc pe la noi patru părți firești a anului.* RUS, I. I, 28/1. *Tainecile-i raze dind pieziș pe o zidire... Mingîie a ei ruină.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *La răsărit, o linie pleca tot din Carpați în direcțiunea piezișă către Pont.* HASDEU, I. C. I, 33. *Șira coastelor așezată pieziș.* ODOBESCU, S. III, 64, cf. II, 266. *Aduse palosul cam pieziș și-i reteză capul.* ISPIRESCU, L. 27. *Era o zi-nnorată..., Născîndele ei raze pieziș se strecurau.* MACEDONSKI, O. I, 53, cf. 237. *Fiindcă razii de căldură cad foarte pieziș, căldura nu capătă destulă putere.* F (1889), 471/2. *Soarele apunea în dosul colibei luminînd pieziș mîrîștile roase.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. CANDREA, F. 390. *Mărunțușează și paiele, scoțîndu-le afară prin loviturl piezișe sau aruncate ale îmblăciului.* PAMFILE, A. R. 200. *Un stol de graurl se lasă, pieziș, în apropiere.* GÎRLEANU, N. 210. *Ploaia, cu picături dese și măzărate, ... se depăna pieziș din ceruri pe pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 111, cf. id. M. N. 131. *Pe fereastra piezișă privea o pată de soare nemișcată.* REBREANU, NUV. 188. *Mă prind cu mîna dreaptă de iarbă, înfig călcîiele pieziș și tot ajung sus.* CAMIL PETRESCU, U. N. 404. *Ploua subțire, pieziș, o ploaie rece.* BRĂESCU, O. A. I, 290. *Izbea-n mîrțoagă căruțașul Zvîrlind cîte-un pieziș scuipat.* LESNEA, I. 111. *Soarele pieziș se lasă-n mare Și umbrele alunecă pe munte.* PILLAT, P. 185. *Nici n-au intrat în trunchiul din codru, doborît, Pieziș nici fierăstrăul, nici joagărul tirît.* ARGHEZI, VERS. 324, cf. 385. *Eu zic să mai batem o scîndurică așa, pieziș.* CĂLINESCU, S. 344, cf. 31. *Sprîncenele ușor piezișe, O cută, vertical pe frunte, Vădind trecutul de răstriște.* BLAGA, P. 134, cf. 119. *Ai ochii nițeluș piezișl, de parcă ai fi sămînță de tătar.* STANCU, R. A. III, 262, cf. id. D. 7. *Cam pieziș, peste drum, era o casă veche, fără curte.* V. ROM. august 1953, 15. *În auriul soarelui pieziș Nu rodul copt, ci visuri moarte flutur.* BENIUC, C. P. 91. *Soarele bătea pieziș în ferestre.* PREDA, R. 98. *Sub raze lungi, piezișe, de-asfințit, Un arbore odată mi-a vorbit.* ISANOS, Ț. L. 29. *Filtrată, lumina cădea pieziș, tremu-*

rind ca o pînză. IL octombrie 1962, 12. ◇ Fig. *Tare sînt singur, Doamne, şi pieziş! Copac pribeag uitat în cîmpie.* ARGHEZI, VERS. 36. ◇ Expr. **În pieziş şi curmeziş** = în toate părţile, în lung şi în lat, cruciş şi curmeziş; pretutindeni. Cf. POLIZU. **A zîmbi pieziş** = a zîmbi din colţul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune etc. *De aceea — sfîrşi, căruţaşul zîmbind pieziş — nu vrea să-şi revizuiască procesul.* SADOVEANU, O. XVI, 17. ◆ (Substantivat, f.; Mat.; învechit) Diagonală. *Perpendiculara AB va fi mai scurtă decît oricare piezişă.* POENARU, G. 23/9. *Două piezişe OB, OE . . . dopotrivă între dînsele.* CONV. GEOM. 44/2.

2. (Care se află) în sau cu pantă (foarte) repede. V. abrupt, prăpăstios. *Trecem prin vad şi urcăm pieziş malul înalt şi ripos din stînga.* VLAHUŢĂ, R. P. 76. *Urcăm pe cărări piezişe pripoarele descoperite.* id. O. A. 148. *Dealul pe care i l-a arătat baba copilei era foarte înalt şi pieziş.* MARIAN, O. I, 160. *Zace-nfundată-ntre stînci o fişie de loc cu piezişe Coaste, menit-a fi port.* COŞBUC, AE. 15, cf. ALEXI, W. *Dincolo de părîul Dracului se înalţă Zăhata, mai piezişă, mai îngustă, cu multe cînepişti.* REBREANU, I. 51. *Malul cobora pieziş, ca o stîncă, vreo cincizeci de metri.* id. R. I, 70. *La stînga porţii este o scară care se întoarce scurt şi urcă pieziş în pridvorul care înconjoară turnul pătrat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 322. *A trecut peste nouă stînci înalte ce ajung cu vîrfurile pînă la soare şi piezişe ca pereţele.* MERA, L. B. 27, cf. 52. ◆ (Substantivat, n.; învechit, rar) Pantă[1] **(1)**, povîrniş (repede). Cf. POLIZU.

3. Fig. (În opoziţie cu direct, deschis) (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; p. ext. (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiş, tainic. *Impuneri d-alde astea Nescrise şi piezişe cu mult sînt mai fatale Decît cele d-a dreptul.* HELIADE, O. I, 224. *Turcia, influenţată pieziş de către inamicii noştri.* BOLLIAC, ap. DDRF. *Se atacau în faţă Numind orice lovire piezişă felonie.* ALECSANDRI, POEZII, 469. *Novelele autorului nostru sînt . . . fără tendenţă, fără vanitate, fără scopuri piezişe.* MAIORESCU, CR. II, 340. *Hotărît astă-dată să nu mai umble pe căi piezişe.* GANE, ap. CADE. *Se văzu dară nevoit a alerga la mijloace piezişe.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Înriurirea criticei este cel mult piezişă şi generală.* PETICĂ, O. 441. *În mod pieziş şi ascuns, căuta să înriurească hotărîrea colegilor care judecaseră procesul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 181. *Era un om deosebit de drept şi mai cu seamă inaccesibil intervenţiilor piezişe.* GALACTION, A. 23. *Încercă să pară nepăsător, deşi presimţea alluia lovitură piezişă.* C. PETRESCU, A. 372. *Moşului nu-i plăceau răspunsurile piezişe.* VLASIU, A. P. 279. *Mitrea se strecură în ogradă pieziş, pe portiţa vitelor.* SADOVEANU, O. X, 522. *Un gînd pieziş al afiţătorilor la război.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 7/6. *Şi nu ştim ce păreri de rău Ne tulburâ, pieziş, avîntul.* BLAGA, P. 126. *Sublocotenentul îi spuse într-o şoaptă piezişă: — Licsandre, vino mai aproape, vreau să-ţi spun ceva.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8.

4. (În legătură cu verbe ca „a privi", „a se uita" etc. sau cu substantive ca „privire", „ochi") (Care este, se face etc.) lateral, dintr-o sau într-o parte; (care este) saşiu, cruciş; fig. (care este, are loc etc.) (pe) furiş; (în mod) iscoditor, bănuitor sau cu răutate, cu duşmănie, cu rea-voinţă. *O piezeşă căutătură p-al său stăpîn aruneînd, Se-ntoarce, îşi pleacă capul.* HELIADE, O. I, 101. *Văzînd că cată cam pieziş din fire, Începu să-i zică.* PANN, P. V. I, 26/19. *Te priveşte c-un ochi pieziş, fără a ride, fără a plînge.* NEGRUZZI, S. III, 461. *Ea face pe trufaşa, pieziş privind spre noi.* MACEDONSKI, O. I, 166. *Aruncă o privire piezişă, fricoasă şi trecu înainte.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 117. *Poliţaiul îl asculta cam pieziş.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 194. *Căpitanul se uita pieziş ca un hoţ care vrea să dea o lovitură mişelească.* SANDU-ALDEA, U. P. 169. *Aruncă repede spre mine şi pieziş o coadă de ochi întunecată.* HOGAŞ, DR. II, 5, cf. id. M. N. 35. *S-a făcut că se domoleşte şi mi-a răspuns privindu-mă pieziş.* GALACTION, O. A. I, 119. *Salută, privind-o pieziş, pe sub genele stufoase.* C. PETRESCU, A. 356. *Întoarse capul şi privi pieziş spre fereastră.* SADOVEANU, O. IX, 145, cf. 24, 301, X, 311. *Tocmai atunci veni Marina dintr-o parte, aruncînd o privire piezişă lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 47, cf. II, 197, id. S. 758. *Nu mai îndrăznea să-şi întoarcă decît pieziş privirea.* CAMIL PETRESCU, N. 4, cf. id. O. I, 123. *Se uitau cam de pe muche, aşa, pieziş, unul la altul.* V. ROM. decembrie 1954, 35. *Întorcea pieziş privirea, ca o pasăre de pradă.* VORNIC, P. 23. *Moromete îşi privi a doua oară fiul, de astă dată mai pieziş, mai ascuns.* PREDA, M. 166, cf. 144, 170. *Ea aruncă o privire piezişă în jur.* id. R. 173. *Îl măsura cu ochi răi, piezişi.* T. POPOVICI, SE. 127, cf. 7. *Bătrînul s-a uitat pieziş la mine.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 28. ◇ Expr. **A vedea** (ceva) **pieziş** = a aprecia (ceva) în mod subiectiv, greşit, denaturat. *E numai întrebarea dacă nu cumva am văzut cam pieziş.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 54.

II. S. n. (Regional) Bîrnă care se pune deasupra uşorilor unei uşi sau ai unei ferestre, pentru a consolida peretele (Fitioneşti-Panciu). Cf. CHEST. II 117/107.

— Pl.: **(I)** *piezişi, -e,* **(II)** *piezişuri.* — Şi: (învechit) **piezeáş,-ă, piezéş,-ă, piazíş,-ă, pizáş, -ă** (URICARIUL, II, 16/31), **pizíş, -ă** (CIHAC, I, 205) adv., adj.

— **Piez** + suf. *-iş.*

PIEZIŞÁ vb. I. Tranz. (Rar) A tăia pieziş **(I 1)**. Cf. LM, TDRG.

— Prez. ind.: *piezişez.*

— V. **pieziş.**

PIEZIŞÁT, -Ă adv., adj. (Învechit) Pieziş **(I 1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dîndu-să în triunghiul piezişat unghiul B.* LAZĂR, T. 71[r]/8. *Sub liniile tropice niciodată este iarnă, pentru că soarele acolo bate drept, iar nu chezăşit.* DRĂGHICI, R. 67/29.

— Pl.: *piezişaţi, -te.* — Şi: **piezăşit, -ă** adj.

— V. **piezişa.**

PIEZIŞEÁ s. f. (Prin Mold.) Pantă[1] **(1)**, povîrniş, coastă. *Păşau pe o pezişea ierboasă.* ap. TDRG.

— Pl.: ?

— **Pieziş** + suf. *-ea.*

PIEZIŞÍME s. f. (Învechit) **1.** Înclinare (faţă de o dreaptă sau de un plan). *Osia pămîntului este linia ce-l petrece prin chentru . . . Chezişimea ei, pururea în paralelă pe calea dimpregiurul soarelui, este de* 23° 1/2. ELEM. G. 15/6. *Din piezişimea osiei pe calea dimpregiurul soarelui, de la apus spre răsărit, urmează schimbarea timpurilor anului.* FABIAN-BOB, 13/5.

2. Diagonală; direcţie (de deplasare) oblică, în diagonală. *C este un ţiendru (sul) care apucă spicele şi duce cu cea mai mare repegiune grăunţile şi paile goale prin piezişimea D pînă la ciurul E.* IC. LUM. (1840), 34[2]/6.

— Pl.: *piezişimi.*

— **Pieziş** + suf. *-ime.*

PIEZIŞITÁTE s. f. (Învechit, rar) Oblicitate. Cf. URSU, T. Ş. 244.

— **Pieziş** + suf. *-itate.*

PIEZOELÉCTRIC, -Ă adj. (Fiz.) Care se referă la piezoelectricitate, care aparţine piezoelectricităţii, propriu sau datorat piezoelectricităţii. *Efectul piezoelectric este utilizat în construcţia traductoarelor.* DER III, 750, cf. DN[2].

— Pronunţat: *pi-e-zo-e-.* — Pl.: *piezoelectrici, -ce.*

— Din fr. **piézo-électrique.**

PIEZOELECTRICITÁTE s. f. (Fiz.) Proprietate a unor cristale ionice de a se polariza electric sub acţiunea unei deformări mecanice sau de a se deforma sub acţiunea unui cîmp electric exterior; totalitatea fenomenelor electrice produse prin presiunea sau prin deformările exercitate asupra unor anumite corpuri. Cf. DER, DN[2].

— Pronunţat: *pi-e-zo-e-.*

— Din fr. **piézo-électricité.**

PIEZOMÉTRU s.n. (Fiz.) Instrument cu care se măsoară gradul de compresibilitate a lichidelor sau se determină presiunea statică a fluidelor. *Piezometrul sau vasul în care este cuprins lichidul ce este să se comprime.* MARIN, F. 370/22, cf. LM. *Studiul compresibilității lichidelor se face cu piezometrul.* CIȘMAN, FIZ. I, 272, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 155, DM, DER, DN[2].
— Pronunțat: *pi-e-*. — Pl.: *piezometre.*
— Din fr. **piézomètre.**

PIF interj. (Adesea în corelație cu p a f și p u f) Cuvînt care imită zgomotul produs de o împușcătură, de o explozie etc. Cf. BUL. FIL. IV, 188.
— Onomatopee.

PIFÁN s. m. (Familiar și ironic) Infanterist. *Stagiu militar la un regiment de pifani.* BUL. FIL. IV, 188, cf. 124. *Noi, cei doi pifani, ne lustruim bocancii.* IORDAN, L. R. A. 496, cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 19, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Pl.: *pifani.*
— **Pifă** + suf. *-an.*

PÍFĂ s. f. (Familiar și ironic) Infanterie. Cf. BUL. FIL. IV, 188, SCRIBAN, D. *De obicei, pe oameni ca dumneata îi aruncă la pifă.* BARBU, P. 237, cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 19, SCL 1969, 333.
— Cf. germ. P f i f f „infanterist".

PIFĂNÍE s. f. (Familiar și ironic) Infanterie.
— **Pifan** + suf. *-ie.*

PIFÍST s. m. (Rar; ironic) Infanterist. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pifiști.*
— **Pifă** + suf. *-ist.*

PÍFNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PIFTEÁ s. f. v. **chiftea.**

PIFTELÚȚĂ s. f. v. **chifteluță.**

PIFTÍ vb. IV v. **chifti.**

PIFTÍE s. f. **1.** Mîncare preparată din oase (în special de la picioare), din cartilaje și din carne (de porc, de vițel sau de pasăre) fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi) care, prin răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; răcituri, (regional) aituri, tremurici, cotoroage, înghețătură, răsol (v. r a s o l), reci, pistoseli, piciorong **(II 2).** Cf. GCR II, 43/19. *Așază-l în tipsie puindu-i zeamă pe deasupra și-l pune să se facă piftie.* MÎNCĂRILE, 13/14, cf. LB. *Dă-ne vin, dă-ne piftie.* PR. DRAM. 285, cf. POLIZU, BARONZI, L. 98, CIHAC, II, 686. *Fac piftie ca să le fie corpul fraged.* MARIAN, S. R. I, 147, cf. 261, BARCIANU, ALEXI, W. *În seara de bobotează, femeile fac piftie.* CANDREA, F. 53. *Un flăcău ori o fată mare ia trei oase rămase din piftii.* MUSCEL, 9, cf. 27. *Piftiile prin ele înșile nu hrănesc, ci numai prin carnea din ele.* BIANU, D. S. 333. *Porcului i se taie întîi picioarele . . . Din ele se vor pregăti răcitură, aiturile sau piftiile.* PAMFILE, CR. 201, cf. GOROVEI, CR. 79. *Două farfurii, una cu piftie de purcel și alta cu friptură rece.* BRĂESCU, O. A. I, 250. *Însă acilea avem friptură de curcan și piftie, a ris Mitrea.* SADOVEANU, O. XVII, 201, cf. SCRIBAN, D. *Nu-i prieste nici rachiul, Nici pastrama, nici piftia.* V. ROM. mai 1954, 224. *Piftiile se pot face din picioare și urechi de porc și din picioare de vițel.* S. MARIN, C. B. 25. *Numirile mai deosebite ale mîncărilor sînt: răsol . . . , chiftii sau răcituri.* H III 19, cf. I, 404, II 81, III 109, 292, V 104, VI 97, IX 124, 311, XII 158, XIV 210, ȘEZ. II, 246, VICIU, GL., COMAN, GL., CHEST. VIII 8/13, ALR I 745. *Cine s-a fript cu păsatul suflă și în piftie.* ZANNE, P. II, 557. ◇ (Ca termen de comparație) *Și le zdrobi cu beațe . . . cărnea cu oasele frămîntate, cu sînge cu tot într-una, ca o pihtire.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25[v]/17. *Decît cerbii mai fugare și decît piftirea mai dezgheățoare iaste.* CANTEMIR, HR. 197. *Pielea se făcu ca piftia, întrupîndu-se.* ISPIRESCU, L. 131, cf. 381. *Fata se așează nepoftită pe laviță, căci genunchii îi tremurau ca piftia.* REBREANU, I. 201. *Ar fi trebuit niște furci de pătul . . . ca să poți să înfigi un gard în așa pămînt moale ca piftia.* GALACTION, O. 296. *Țuțuianu a fost scos de sub vagon turtit ca piftia.* PAS, Z. I, 146, cf. II, 232. ◇ F i g. *Oricît îi colindase vestea pîn'la scăldătoarea soarelui, pînă unde pămîntul e drob și piftie, d-a surda erau toate.* DELAVRANCEA, S. 82. *Pămîntul e piftie de apă.* MEHEDINȚI, G. F. 88. *Avea ochi de piftie, ca peștele.* SADOVEANU, O. XVII, 177. *Vlaga românească, devenită piftie de aur, depusă în comptuoarele străine, se prefăcea în noi afaceri peste ocean.* ARGHEZI, B. 136. ◇ E x p r. (Regional) **A avea carnea piftie** = a fi foarte obosit, a fi frînt de oboseală. Cf. UDRESCU, GL. **A face piftie pe** (sau **din**) **cineva** sau **a-i face** (**cuiva**) **pielea piftii** = a bate (foarte) tare pe cineva, a zdrobi pe cineva în bătaie. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 74. *Ce stați cu căciulile în cap, bestiilor? Jos căciulele, că vă fac piftie!* MIRONESCU, S. A. 115. *Majorul a luat un registru și se apropia de mine. — Piftie am să fac din tine, auzi, mă?* VLASIU, A. P. 411. *Măăă, piftie vă fac!* în SCL 1969, 333. *Și cu nodul biciului, Îi făcea pielea piftii.* ȘEZ. IV, 133.
2. (Regional; la pl.) Oasele, carnea picioarelor și a capului din care se face piftia **(1)** (Siliștea-Băile Herculane). Cf. GL. OLT.
— Accentuat și: (regional) *piftie.* Com. din TECUCI. — Pl.: *piftii.* — Și: (învechit) **piftíre** s. f., **piftúi** (ANON. CAR.) s. f. pl., **pihtíre** s. f., (regional) **piptíi** (ALR I 745/5, ALRT II 11) s. f. pl.
— Din bg. **пихтия,** ngr. **πηχτή.**

PIFTIÉR s. m. (Rar) Persoană care face și vinde piftie **(1).** *Moș Stan piftierul.* M. I. CARAGIALE, C. 80, cf. SCL 1969, 333. *Face Iancu vinătoare, Să vîneze-o ciutalină . . . Și mi-o da la măcelari, Coarnele la pieptănari, Picioarele la piftier Și pielea la tăbăcar.* PAMFILE, CR. 81.
— Pronunțat: *-ti-er.* — Pl.: *piftieri.*
— **Piftie** + suf. *-ar.*

PIFTIÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se face, a se închega ca piftia **(1);** (învechit, rar) a se piftui[2]. *Supa s-a piftiit.* SCRIBAN, D.
— Prez. ind. pers. 3: *piftiește.*
— V. **piftie.**

PIFTIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Moale ca piftia **(1)** (Drajna de Sus-Vălenii de Munte). Cf. H XI 323. *De s-ar întîmpla să calce în asemenea ochiuri . . . , se scufundă prin coaja de pămînt piftios.* ib.
— Pronunțat: *-ti-os.* — Pl.: *piftioși, -oase.*
— **Piftie** + suf. *-os.*

PIFTÍRE s. f. v. **piftie.**

PIFTÚI[1] s. f. pl. v. **piftie.**

PIFTUÍ[2] vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se face, a se închega ca piftia **(1);** (regional) a se piftii. Cf. ANON. CAR.
— Prez. ind. pers. 3: *piftuiește.*
— **Piftie** + suf. *-ui.*

PIGÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Migală. Cf. UDRESCU, GL. *Mare răbdare pe fata asta, cu cîtă pigală a lucrat ea vîlnicile și alesăturile alea!* id. ib.
— Postverbal de la **pigăli.**

PIGĂLEÁLĂ s. f. v. **piguleală.**

PIGĂLÍ vb. IV v. **piguli.**

PIGĂLÍT[1] s. n. v. **pigulit[1]**.

PIGĂLÍT[2], -Ă adj. v. **pigulit[2]**.

PIGĂLITÚRĂ s. f. v. **pigulitură**.

PIGIDÍG s. m. v. **bidiviu**.

PIGLÁIS s. n. (Regional, mai ales în Ban.) Fier de călcat. Cf. PRIBEAGUL, P. B. 57, com. din TIMIȘOARA, cv 1951, nr. 6, 29, L. ROM. 1959, nr. 5, 72, ib. nr. 6, 52, ALR SN IV h 1 232.
— Pl.: *piglaisuri* (ALR SN IV h 1 232/27) și *piglaisă* (ib. 1 232/76). — Și: **bigláiză** s. f. ib. h 1 232/386.
— Din germ. **Bügeleisen**.

PIGLĂZĂU s. n. v. **tiglăzău**.

PÍGLU s. n. (Prin Ban.) Fier de călcat. Cf. ALR SN IV h 1 232, LEXIC REG. II, 41.
— Pl.: *pigluri*.
— Postverbal de la **piglui**.

PIGLUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Ban.; complementul indică rufe, haine etc.) A călca (cu fierul de călcat). Gf. cv 1951, nr. 6, 29, L. ROM. 1959, nr. 6, 52, ALR SN IV h 1 231.
2. Fig. (Regional; complementul indică oameni) A-și bate joc, a zeflemisi (Comloșu Mare-Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 41.
— Prez. ind.: *pigluiesc* (ALR SN IV h 1 231/36) și *piglui* (ib. h 1 231).
— Cf. germ. bügeln.

PIGLUÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre rufe, haine etc.) Călcat (cu fierul de călcat). Cf. piglui **(1)**. (Comloșu Mare-Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 41.
2. Fig. (Despre oameni) Năzuros **(1)**, sclifosit, fandosit (Comloșu Mare-Jimbolia). Cf. LEXIC. REG. II, 41.
— Pl.: *pigluiți, -te*.
— V. **piglui**.

PIGMÉNT s. m. **1.** (Adesea cu determinări care indică felul) Substanță colorată naturală produsă de celulele plantelor și animalelor și care colorează în mod specific țesuturile sau lichidele organice ale acestora. V. clorofilă, hemoglobină, melaninǎ, bilirubinǎ, urobilinǎ. *Pigmentul fierei.* ALBINEȚ, M. 178/2. *Pelea se află alcătuită 1-iu de derm sau corion, 2-lea de papile, 3-lea de pigment.* KRETZULESCU, A. 448/23, cf. BARCIANU. *Soarele... dezvoltă în epidermă... mai mult pigment, adecă mai multe celule colorate.* MEHEDINȚI, G. F. 121, cf. ȘĂINEANU, D. U. *După un timp suficient pentru ca substanțele de albire să fi acționat eficace asupra pigmenților, sculurile se scot.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 352. *Se notează o creștere însemnată a pigmenților.* PARHON, B. 34, cf. DM, DER, DN[2]. ◇ Fig. *Pardoseala de ciment cu pigmenți negri, pietricele de pietriș.* BARBU, P. 261.
2. Particulă solidă, colorată, insolubilă în mediul în care este suspendată, întrebuințată în industrie pentru colorare. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W., DL, DM, DER, DN[2].
— Pl.: *pigmenți*.
— Din fr. **pigment**.

PIGMENTÁ vb. I. **1.** Refl. (Despre celule, țesuturi, părți ale plantelor și animalelor etc.) A se colora datorită pigmenților **(1)** care se formează prin acțiunea soarelui, în urma unor tulburări funcționale etc. *Moșierul cu portofoliul plin și obrajii pigmentați de soare, abia sosit de la moșie.* TEODOREANU, M. II, 439, cf. DM, DN[2].
2. Tranz. (Complementul indică fibre textile, țesături etc.) A colora cu pigmenți **(2)**.
— Prez. ind.: *pigmentez*.
— Din fr. **pigmenter**.

PIGMENTÁR, -Ă adj. (Rar; despre celule, țesuturi etc.) Pigmentat. *Epiteliul pigmentar era alterat la 24 de bătrîni.* PARHON, B. 63.
— Pl.: *pigmentari, -e*.
— Din fr. **pigmentaire**.

PIGMENTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) pigmenta și rezultatul ei; pigmentație. *Pigmentarea difuză sau sub formă de pete fine de o insuficiență a suprarenalelor.* PARHON, B. 36, cf. DM, DN[2].
— Pl.: *pigmentări*.
— V. **pigmenta**.

PIGMENTÁT, -Ă adj. (Despre celule, țesuturi etc.) Care conține pigmenți **(1)**, colorat cu pigmenți; (rar) pigmentar. *Celulele hepatice sînt atrofice, granuloase și pigmentate.* PARHON, B. 20, cf. DM. *Pe piele apar pete albe nepigmentate, de diferite mărimi și forme, mărginite de o piele mai intens pigmentată.* ABC SĂN. 390.
— Pl.: *pigmentați, -te*.
— V. **pigmenta**.

PIGMENTÁȚIE s. f. Pigmentare; modul în care apar colorate celulele, țesuturile etc. în urma pigmentării. Cf. DM, DN[2]. *Boală a pielii caracterizată prin tulburări de pigmentație.* ABC SĂN. 390.
— Pl.: *pigmentații*.
— Din fr. **pigmentation**.

PIGMÉU, -ÉE s. m. și f. (Rar la f.) **1.** (Adesea adjectival) (Persoană) care aparține unor populații din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălțimea medie sub un metru și jumătate; p. gener. (persoană) de statură foarte mică, boboc, pitic. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 232/24. *În armura în care intră micul trup al unui pigmeu, încape trupul unui uriaș?* I. NEGRUZZI, S. V, 438, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Dintre populațiile pigmee, adică scunde de statură, cele mai cunoscute sînt, îndeobște, cele din Africa.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 857. ✦ (Mitol.) Persoană care făcea parte dintr-o populație fabuloasă de pitici despre care se credea, în antichitate, că locuiește în diverse ținuturi îndepărtate. *Anticitatea punea anume lîngă Dunărea de gios cuibul pigmeilor.* HASDEU, I. C. I, 223. *Deschizînd ochii, se văzu legat cobză și pe acei pigmei ca frunza și ca iarba primprejurul lui.* ISPIRESCU, U. 63, cf. 62, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DM, DN[2].
2. Fig. Persoană lipsită de orice valoare, calități, merite. *Ai fi plîns... gîndind la trecuta mărire a strămoșilor, la ale lor fapte mari de care nu sîntem vrednici noi, pigmei degenerați!* NEGRUZZI, S. I, 270, cf. ISIS (1862), 36[2]/9. *Priviți-o chiar în pulberea căderii: ea tot încă este mult mai mare decît tremurînzii pigmei ce-i calc sub picioare cadavrul.* HASDEU, I. V. XI. *Privești la omenire cu ochi fără scîntei, Ca la un cîrd nemernic de proști și de pigmei.* ALECSANDRI, POEZII, 629. *Între pigmei toți sînt cei mai mici, Mai slabi, mai fără suflet, mai mișei.* EMINESCU, O. IV, 105, cf. DDRF. *Pe-al vostru Zamolxe-pigmeu L-om prinde de barbă-nhățîndu-l.* COȘBUC, P. I, 155, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., CĂLINESCU, E. O. II, 16, DM, DN[2]. ◇ (Adjectival) *Giganți în drept Și-n suflete pigmei.* COȘBUC, P. II, 225.
— Pl.: *pigmei, -ee*.
— Din fr. **pygmée**.

PIGMÉZ s. n. v. **peemez**.

PIGNEÁLĂ s. f. v. **pieneală**.

PIGNÍ vb. IV v. **picni.**

PIGNÍT, -Ă adj. v. **picnit.**

PÍGNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PIGOLÍ vb. IV v. **piguli.**

PIGUÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică făina) A cerne (Crivina-Turnu Severin). Cf. GL. OLT. *Piguie făina acasă.* ib.
— Prez. ind.: *pigui.*
— Etimologia necunoscută. Cf. piclui.

PIGULEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a piguli **(1)**; p. ext. migală. *N-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de pigulează.* CARAGIALE, O. II, 68, cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pigulели.* — Și: **pigăleálă** s. f. UDRESCU, GL.
— **Piguli** + suf. *-eală.*

PIGULÍ vb. IV. Tranz. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** (Învechit și regional; complementul indică materii) A lua (din cînd în cînd) cîte puțin din ceva. Cf. LB, LM, BARCIANU, REV. CRIT. III, 164. ✦ (Complementul indică obiecte mărunte) A aduna, a strînge cu migală. *Îl piguli de scame cu grijă.* PREDA, D. 9, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 355, ARH. OLT. XXI, 272, CV 1950, nr. 2, 31, LEXIC REG. 55, UDRESCU, GL. ✦ (Prin nordul și nord-vestul Munt.) A migăli **(2)**. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 57, id. Î. 355, UDRESCU, GL. ✦ (Prin Olt. și Munt.) A plivi; a curăța (de buruieni). *Să piguliți iarba dintre flori.* P. CONSTANT, R. 118, cf. ARH. OLT. XXI, 272, ALR I 838/940. ✦ Fig. (Regional și familiar) A fura sau a înșela puțin cîte puțin, pe nesimțite. Cf. ALEXI, W. *L-a pigulit la stos.* SCRIBAN, D. *S-o jucat în cărți cu X și l-o pigulit.* VICIU, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 85.
2. (Popular; despre păsări) A ciuguli. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., ȘEZ. VII, 182. *Dă peste un iepure rănit la un picior, de nu se putea mișca din loc și afurisitele de păsări mi ți-l pigueau cu ciocurile de tot îl sîngeraseră.* MERA, L. B. 16. *Se făcură . . . două turturele mîndre și drăgălașe ce pigueau cîte un fir de grăunțe pe holde.* id. ib. 37, cf. VICIU, GL., I. CR. VIII, 344, ALR SN I h 230, LEXIC REG. 55. ◇ Refl. recipr. *Găinile picoteau sau se pigueau.* MACEDONSKI, O. III, 56. ◇ (Prin analogie) *Pisicuța se duse și ea p-acolo să mai pigule ceva, că pescarii s-apucaseră să spintece peștele.* I. CR. VI, 334. ✦ (Regional) A ciupi, a pișca (de piele) (Ghilad-Timișoara). Cf. ALR II/I MN 42, 2 228/36.
— Prez. ind.: *pigulesc* și (regional) *pigul.* — Și: (regional) **pigălí** (RĂDULESCU-CODIN, Î. 355, UDRESCU, GL.), **pigolí** (REV. CRIT. III, 164; prez. ind. pers. 6 și *pigoále*, ALR SN I h 230/2), **pînguli** (LEXIC REG. II, 81) vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. ciuguli.

PIGULÍT[1] s. n. (Regional) Faptul de a piguli. Cf. piguli **(1)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pigulituri.* — Și: (regional) **pigălít** s. n. UDRESCU, GL.
— V. **piguli.**

PIGULÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional) **1.** (Despre realizări ale oamenilor) Migălit[2]. Cf. UDRESCU, GL.
2. (Despre oameni) Migălos **(2)**, scrupulos. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pigulițí, -te.* — Și: **pigălít, -ă** adj. UDRESCU, GL.
— V. **piguli.**

PIGULITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care pigulește. Cf. ANON. CAR., LM.
— Pl.: *pigulitori, -oare.*
— **Piguli** + suf. *-tor.*

PIGULITÚRĂ s. f. (Învechit și regional; atestat prima dată la ANON. CAR.) Faptul de a piguli **(1)**; p. ext. migală. Cf. LM, UDRESCU, GL.
— Pl.: *pigulituri.* — Și: (regional) **pigălitúră** s. f. UDRESCU, GL.
— **Piguli** + suf. *-tură.*

PÍHA[1] interj. (Transilv.) Exclamație care exprimă: **a)** mirare, admirație. Com. din HERECLEAN-ZĂLAU. *Piha, da faină te-ai mai făcut!* MAT. DIALECT. I, 85; **b)** greață, neplăcere. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, LM.
— Onomatopee. Cf. magh. pihá, rom. phi.

PÍHA[2] s. f. v. **paha.**

PÍHAV, -Ă adj. v. **puhav.**

PÍHĂ s. f. **1.** (Transilv.) Fulg, puf (de pasăre). Cf. LB, CIHAC, II, 298, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Din pernă ies uneori pihe.* CV 1949, nr. 3, 34, cf. LEXIC REG. 71, TEAHA, C. N. 252. ✦ (Cu sens colectiv) Puf (în barbă). Cf. KLEIN, D. 398, LB.
2. (Regional) Scamă (Vîlcele-Turda). MAT. DIALECT. I, 85. *S-o așezat pihe pe lapte.* ib.
— Pl.: *pihe.* — Și: **(1) pílhă** s. f. KLEIN, D. 151.
— Din magh. **pihe.**

PIHENÍ vb. IV. Refl. (Maghiarism, prin Transilv.) A se odihni **(1)**. *Vină după amiază . . . pe la cinci, că pînă atunci mă pihenesc.* T. POPOVICI, S. 183. *Du-te și caută-ți o cameră, care-i vrea ția. Pihenește-te.* id. SE. 355.
— Prez. ind.: *pihenesc.*
— Din magh. **pihen.**

PÍHLĂ s. f. v. **plihá**[1].

PIHLUÍ vb. IV v. **plihui.**

PÍHNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PÍHODĂ s. f. v. **pihotă.**

PIHOTÁȘ s. m. (Învechit și regional) **1.** Infanterist. Cf. POLIZU, SĂGHINESCU, V. 63, ȘĂINEANU, D. U. *Între uniformele lor verzii, făceau pete cazaci și pihotași ruși — cu mers domol.* SADOVEANU, O. VII, 96, cf. SCL 1969, 333.
2. Cal înaintaș. Cf. SĂGHINESCU, V. 63, CADE, DM.
— Pl.: *pihotași.* — Și: **piotáș** s. m. SĂGHINESCU, V. 63, CADE.
— **Pihotă** + suf. *-aș.*

PÍHOTĂ s. f. (Învechit și regional; de obicei la sg. cu sens colectiv) (Unitate militară de) infanterie. *Că au avut craiul optzeci de mii de oaste, fără altă adunătură . . . și altă pihotă și cu cărucioare trii zeci de mii în tabără.* N. COSTIN, LET. I A, 19/20. *Strîns-au adunătură de țară, catane și altă pihotă multă.* MUSTE, LET. III, 39/35. *L-au pus în areșt, pănă ce au venit pihodă de la București.* ȘINCAI, HR. III, 251/11. *Împăralui Rosiei au scris ștafetă . . . să orînduiască generari cu corpos de 1 200 ostași piotă și husari.* DIONISIE, C. 199, cf. 179. *Parada se va porni în următoarea regulă: . . . 3°. Escadronul 3-lea cu trompetele sale. 4°. O roată de pihotă.* CR (1834), 103[2]/7. *Socotelile încheiate de comisionerstva . . . corpului al 5, de pihotă* (a. 1851). URICARIUL, VI, 77, cf. POLIZU, CIHAC, II, 254, LM. *Șiruri lungi de călăreți viteji, cu steagurile desfășurate . . . și copiii de casă, și piota, și gloata, își scutură pletele pe grumaji și se duc la încăierare.* DELAVRANCEA, O. II, 164, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *A plecat cu pihota.* SĂGHINESCU, V. 63. *Fac parte din piotă, nu e vorbă.* BASSARABESCU, V. 203. *Cavaleria e în sat, iar pihota este în corturi pă cîmp.* CAMIL PETRESCU, O. III, 244. *Un regiment de piotă și-a întins corturile.* STANCU, D. 405, cf. GRAIUL, I,

167. *Apăi a vent pioata pîn pădure noaptea.* VÎRCOL, v. 97. ✦ P. gener. (Regional) Armată (Bourenî-Băileşti). Cf. I. CR. III, 376. ✦ (Prin nord-estul Olt.; în forma *piotă*) Adunătură, mulţime mare de oameni. Cf. cv 1950, nr. 2, 31. *Ce să fac eu la atîta piotă de oameni?* ib.

— Accentuat şi: (învechit, rar) *pihótă*. CIHAC, II, 254. — Pl.: *pihote*. — Şi: (învechit şi regional) **piotă**, (învechit) **pihodă**, (regional) **ploátă** s. f.

— Din pol. **piechota**, ucr. **піхота**, rus. **пехота**.

PIHTÍRE s. f. v. **piftie.**

PIÍMĂ s. f. v. **poem.**

PIÍRE s. f. v. **pieire.**

PIITICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **poetieese.**

PIITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIJAMÁ s. f. Îmbrăcăminte de casă formată din pantaloni şi bluză, care se poartă mai ales noaptea. *N-avea nimic pe ea, Nici măcar o pijama.* MINULESCU, VERS. 360. *Îşi trase pijamaua şi, cu coatele pe pervazul ferestrei . . ., rămase nemişcat îndelungă vreme.* C. PETRESCU, Î. I, 28, cf. id. O. P. II, 17. *Cei doi copii blonzi au fost îmbrăcaţi în pijamale bleu.* SAHIA, N. 9. *Îmi pun din nou pijamaua la de astă noapte.* SEBASTIAN, T. 328, cf. 16. *Îmbrăcă o pijama.* TEODOREANU, M. II, 44. *Mai întîi eu nu ştiu ce-i aceea pijama.* SADOVEANU, O. IX, 62. *Mă scoborîi repede în stradă, fără să am răgazul să-mi schimb pijamaua violetă.* ARGHEZI, C. J. 266. *Lîncezea acum prin casă . . ., îmbrăcat într-o pijama de mătase.* CĂLINESCU, S. 232. *Începu să se plimbe prin odaie desculţ şi în pijama.* STANCU, R. A. IV, 100, cf. II, 228. *Se gîndi să-şi tragă puloverul peste pijama.* VINEA, L. II, 315. *Îşi poartă cu seriozitate peste pantalonii albi pijamaua de noapte.* DEMETRIUS, A. 31. *Îşi cumpărase din ultima soldă o pijama, ciorapi, cîteva cămăşi de schimb.* BARBU, P. 280. ✦ (Rar) Haină de casă. Cf. CADE.

— Pl.: *pijamale*.

— Din fr. **pyjama.**

PIJMĂTÁR, -Ă adj. v. **pizmătar.**

PÍJNIŢĂ s. f. v. **pivniţă.**

PIJONÁ vb. I. Intranz. (Prin nord-estul Olt.) A zăcea bolnav. Cf. LEXIC REG. II, 30.

— Prez. ind.: *pijon*.

— Etimologia necunoscută.

PIL[1] interj. Strigăt cu care vînătorul îndeamnă cîinele să se arunce asupra vînatului; apucă!, prinde! Cf. CADE, DM, DN[2]. ✧ (Glumeţ; cu referire la oameni) *Ţine, iaca banii . . .; du-te de plăteşte . . . — (În parte, luînd banii) Pil! (tare) Ah! contesă! . . . ai o inimă de crăiasă.*' ALECSANDRI, T. 1 671, cf. 1 778.

— Din fr. **pille.**

PIL[2] interj. (De obicei repetat) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al sitarilor. (Substantivat) *Auzi desluşit „pil-pil-pil"-ul caracteristic al sitarului care se ridică în lăstăriş.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 11.

— Onomatopee.

PIL[3] s. n. (Regional) Bici cu codiriştea scurtă, făcut din curele (împletite) sau din vînă de bou; p. ext. lovitură dată cu acest bici; (regional) pilac. V. gîrbaci, biciuşcă, cravaşă, harapnic. *Îmi dă pă spatele goale cîte o sută de piluri de vînă de bou.* GORJAN, H. I, 75/8, cf. VALIAN, V., POLIZU, I. IONESCU, M. 253, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DM. *Este Iorgovan copilul, Ce bate turcii cu pilul.* TEODORESCU, P. P. 561. *Te bătea cu piluri de curea şi ărea şi plumb pă iele.* VÎRCOL, V. 97, cf. CIAUŞANU, GL.

— Pl.: *piluri*.

— Etimologia necunoscută.

PIL[4] s. n. (Învechit, rar) Pilulă. *Vă rog să-mi mai trimiteţi piluri . . . să mă mai curăţ de venin şi de otrava care am băut-o* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 68, cf. PAPAHAGI, C.L.

— Pl. *piluri*.

— Din germ. **Pille.**

PILÁC s. n. (Prin sudul Munt.) Pil[3]. V. gîrbaci, biciuşcă, cravaşă, harapnic. *Ia trage-i cîteva pilace.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *pilace*.

— **Pil**[3] + suf. *-ac*.

PILÁCI, -CE adj. (Familiar; despre oameni) Care se îmbată des, căruia îi place să bea; beţiv. *Dascălul Iordache, fiind cam chilaci, a început a ne ridica de urechi . . . şi a ne prea îndesi la spinare cu Sfîntul Neculai, un bici de curele.* CREANGĂ, O. 253, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *pilaci, -ce*.

— **Pili**[2] + suf. *-aci*.

PILÁF s. n. **1.** Mîncare pregătită din orez (sau din arpacaş), de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc.; (regional) plachie. *Un paşă . . ., ca toţi paşii — se înnebunea de pilaf.* CR (1848), 16[2]/32. *După borşul polonez, veneau mîncări greceşti fierte cu verdeţuri . . ., apoi pilaful turcesc.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Umbla asupră-i şi o epigramă care zicea . . . Că el pînă şi-n pilaf Va găsi vrun paragraf.* id. ib. 333, cf. CIHAC, II, 606, LM. *Aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb şi fumegos.* ODOBESCU, S. I, 79. *Ce pilafuri ne gătea la masă meşterul bucătar!* id. ib. III, 22. *Încurcaţi pe-aicea treaba Şi-mi mîncaţi pilaf degeaba.* COŞBUC, P. II, 49. *Intrară . . . cu tablale încărcate cu mîncare: pilaf şi fripturi de batal.* SADOVEANU, O. V, 507. *În post făceam pilaf cu tahîn şi chiftele de icre.* CĂLINESCU, E. O. II, 192. *Un pilaf de ficat de pasăre nu avu prea multă căutare.* CAMIL PETRESCU, N. 70. *I-am trîntit un pilaf de orez.* BARANGA, I. 219. *Se pregăteşte orezul ca pentru pilaful de urzici.* S. MARIN, C. B. 164. *Numirile mai deosebite ale mîncărilor sînt: rasol . . ., pilavurile.* H III 19, cf. II 81, IX 85, X 33, 138, 255, 480, XII 276, XIV 161. *Ai înghiţit pilaf fiert Şi le-ai opărit pe piept.* TEODORESCU, P. P. 130. *Întîi punea la masă un vîrlar dă rachiu . . ., după alea punea varză cu sarmale şi urez, pilaf cu carne.* GR. S. V, 34, cf. CHEST. VIII 8/8. *Piperul e negru şi îl pun pe deasupra pilafului,* se spune despre femeile brunete şi atrăgătoare. Cf. PANN, P. V. II, 129/23, ZANNE, P. IV, 75. ✧ Expr. **A face** (pe cineva) **pilaf** = a bate (foarte) tare, a zdrobi (pe cineva) în bătaie; a nimici (1) (pe cineva). *Sultanul chemă ienicerii lui şi-i trimise de făcu într-o clipă pilaf . . . pe toţi cei adunaţi.* ap. ŞIO II[1], 296. *Unul este epigramist şi l-ar face în orice moment pilaf pe Cincinat.* PAS, Z. II, 131, cf. DM. **A lăgădui** (cuiva) **munţi de pilaf** = a promite (cuiva) foarte mult, a promite marea cu sarea. Cf. TDRG.

2. (Bot.; regional; în forma *pilau*) Orez[1] *(Oryza sativa)*. Cf. BORZA, D. 122.

— Pl.: *pilafuri*. — Şi: (regional) **pilát, pilău** (BORZA, D. 122, com. din SASCA MONTANĂ-MOLDOVA NOUĂ), **pilăv** s. n.

— Din tc. **pilâv**, ngr. **πιλάφι.**

PILAFCÍU s. m. v. **pilafgiu.**

PILAFGÍU s. m. **1.** (Învechit) Persoană care făcea sau vindea pilaf (1). Cf. POLIZU, ŞIO II[1], 296.

2. Epitet glumeţ dat unei persoane căreia îi place pilaful (1); (învechit; depreciativ) epitet care se dădea turcilor. Cf. POLIZU. *Tu . . . te-ai făcut pilafciu cu totul*

BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 606. *Românul... numi... pe turci pilafcii și salepcii.* FILIMON, O. II, 181, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cît e el de hrănitor ... Și la pilafgii turcești Și la rîme ciocoiești!* ALECSANDRI, P. P. 246.
— Pl.: *pilafgii.* — Și: **pilafciu** s. m.
— **Pilaf** + suf. *-giu.*

PILÁGĂRĂ s. f. v. **pelagră.**

PILANGÍU s. m. (Familiar) Om beţiv. Cf. BL II, 180. *Restul celei de mardeiași și pilangii.* în SCL 1969, 333.
— Pl.: *pilangii.*
— **Pili**[3] + suf. *-angiu.*

PILÁR s. m. (Ban. și Transilv.) Negustor (în special ambulant și de zarzavaturi). V. p r e c u p e ț. Cf. DR. IV, 1 558, V, 229, PRIBEAGUL, P. R. 57, H XVII 48, L. COSTIN, GR. BĂN. 158, ALR I 1 574, 1 591, ALR II 6 003, ALR SN I h 274/53, ib. IV MN h 1 015/2.
— Pl.: *pilari.*
— Din scr. **piljar.**

PILARGOÁNE s. f. v. **pelargonie.**

PILARGÓNE s. f. v. **pelargonie.**

PILARGÓNIE s. f. v. **pelargonie.**

PILÁSTRU s. m. Stîlp paralelipipedic (decorat cu o bază și un capitel) care servește ca element de ornamentaţie sau de consolidare a unui zid, a unui perete de lemn etc. (cu care face corp comun). V. c o l o a n ă. *Și fuge de lovire, și lovitura cade Pe un pilastru ce e în căpătîiul punții.* HELIADE, O. I, 316. *Cînd un portal are coloanele cu piedestale, atunci pilastru are un m*[odul] *în lungime.* DESEN ARH. 21/3. *În mijloc să află ac.a cupolă răzămată pe patru arcade, carile asemine să razămă pe patru pilastruri sînguratici.* AR (1837), 192[1]/22, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Puntea era întinsă pe pilaștrii de zid pe care-i făcuse Mathia Corvin.* F (1866), 150. *Și privind painjinișul din tavan, de pe pilaștri, Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri.* EMINESCU, O. I, 140. *Stîlpii rotunji ai chorei sînt înlocuiți prin pilaștri pătrați.* ODOBESCU, S. I, 390, cf. DDRF. *Fatma stă răzimată de-al tronului pilastru.* COȘBUC, P. I, 53, cf. BARCIANU. *Acești pilaștri grei, rămași pe lîngă colină, sugerează ideea că n-au putut să se prăvălească prea departe.* GALACTION, O. A. II, 403. *Aștepta nerăbdător, sprijinit de un pilastru al balconului.* SADOVEANU, O. V, 213. *Lume multă între pilaștri și sub bolțile umplute de freamăt de orgă.* id. ib. IX, 241. *Tindele cu pilaștri îmi plac mai mult decît cele cu coloane.* CĂLINESCU, S. 348. *Blocuri de piatră cu coloane dorice sau cu pilaștri încununați de capiteluri în ordinul ionic.* id. ib. 493. *Pilaștri uriași țin pe umerii lor totul.* RALEA, S. T. I, 300. *Pervazul acesta ... este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roșcat de mahon.* CAMIL PETRESCU, O. II, 409. *Are în față un fronton grec sprijinit pe patru pilaștri enormi de beton.* CONTEMP. 1955, nr. 482, 3/1, cf. DM, DER, DN[2]. *Hambare gem acuma pe poduri și pilaștri.* HOREA, P. 53, cf. CHEST. II 271/6.
— Pl.: *pilaștri* și (n., învechit) *pilastruri.*
— Din fr. **pilastre**, it. **pilastro.**

PILÁT s. n. v. **pilaf.**

PILÁU s. n. v. **pilaf.**

PILÁV s. n. v. **pilaf.**

PÍLĂ[1] s. f. Unealtă de oţel, de forme variate, prevăzută pe suprafeţele exterioare cu un mare număr de dinţi mărunți, care servește la ajustarea manuală sau mecanică a unor obiecte dure. V. r a ș p ă. *Moarte fără de veste vine ... cu toate armele: cu spată și cu cuțitu și cu secere și cu pilă și cu săcure* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 452/20. *Du-te la Ioan faurul și-ți pune chila pre ilcu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 75[r]/2, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 224. *Mărunt pisate ... cu pila de pre fier ... fă-le toate ca pravu și le mestecă laolaltă.* CALENDARIU (1814), 168/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, POLIZU, CIHAC, II, 254. *Ace, sule, cleşte, pilă, ciocan ... și tot ce trebuie unui ciubotar.* CREANGĂ, A. 81. *Tîrnăcopul, pila, mina — mușcă stînca cu-ndîrjire.* MACEDONSKI, O. I, 231, cf. DDRF. [Dulgherul] *mai are tocilă, cuții și pile pentru a ascuți uneltele de lucru.* LIUBA-IANA, M. 122, cf. DAMÉ, T. 41, 104, 112. *Curățirea* [suprafeţei metalului] *se face cu ajutorul pilei, șabărului sau a hîrtiei de șmirghel.* IOANOVICI, TEHN. 181. *Pila servește pentru netezirea suprafețelor pieselor de prelucrat.* id. ib, 213. *Dinții ferezului se ascut cu „pila".* PRIBEAGUL, P. R. 61. *O pasere țipa ascuțit, ca un fierestrău sub pilă.* SADOVEANU, O. II, 10. *Avcau pile de oțel.* id. ib. VII, 490. *Mi-i limba aspră ca o pilă, Nu linge — zgîrie și roade.* BENIUC, M. 59, cf. H II 30, 50, 63, 100, 146, 204, 244, 319, IV 11, IX 342, X 31, 466, 539, 572, XI 132, XIV 66, 308, XVI 413, ȘEZ. IV, 228, ALR SN II h 540, 544. *O părăluță Cu ciocanu ciocănită Și cu chila zimți făcută.* FOLC. MOLD. I, 286. *Tu umbli după el cu mila Și el după tine cu pila.* PANN, P. V. III, 109/6, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 28. ◇ F i g. *Avea impresia că-și încearcă ideile pe pila raționalistă a minții tînărului biolog.* BENIUC, M. C. I, 315. ◇ E x p r. (Regional) **A linge pila = a)** a îndura neajunsuri, a duce lipsa unui lucru. *Lingeți voi pila, cînd n-o mai fi mama.* COMAN, GL.; **b)** a se face de ruşine, a o scrînti. *Ce făcuși, mă, la examen? Ai lins pila!* UDRESCU, GL. (Regional) **A umbla cu pila-n tureatcă** = a fi oricînd gata să comită fapte rele. Com. din PIATRA NEAMȚ. ✦ Ustensilă în formă de lamă cu suprafaţa crestată, folosită la rotunjirea unghiilor. *Se trînti în jilț răsucind pe gînduri o pilă de unghii.* C. PETRESCU, Î. I, 89, cf. DM.
— Pl.: *pile.*
— Din v. sl. пила.

PÍLĂ[2] s. f. **1.** (Și în sintagma *pilă electrică*) Dispozitiv alcătuit din doi electrozi introduși într-un electrolit și care transformă energia dezvoltată de un agent chimic în energie electrică. *Pila descompune apa oxigenată, precum apa ordinarie.* MARIN, PR. I, 178/17, cf. 322/16. *Descompunerea apei prin pilă.* PONI, CH. 44. *Această pilă se compune din două lame de cărbune de retortă între care se află o lamă de zinc.* id. F. 257, cf. 251. *Inima ta e bolnavă. — În orice caz n-ai să mi-o tămădui tu în laborator ... Nici n-ai să mi-o întinzi la pila electrică.* C. PETRESCU, Î. II, 266. *Curentul necesar poate să fie furnizat de pile electrice.* ORBONAȘ, MEC. 446. *Sub denumirile de elemente, pile sau baterii electrice, înțelegem unele tipuri speciale de generatori electrici.* CIȘMAN, FIZ. II, 280. *A constatat o ușoară scădere a presiunii în rezervorul de oxigen al pilei de combustibil care trebuie să furnizeze energia electrică necesară.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 718.
2. (În sintagma) *Pilă atomică* = ansamblu de instalaţii care servește la producerea treptată și reglabilă a fisiunii nucleare în lanț; reactor (nuclear). *Pe masa lui de lucru au apărut tot felul de tratate despre neutroni, pile atomice și explozii în lanț.* V. ROM. aprilie 1957, 117, cf. DN[2].
3. (Ieșit din uz) Teanc, grămadă de lucruri de același fel puse unele peste altele. *Un avocat renumit care, fluierînd o polcă și zuruind o pilă de napoleoni, supăra prin nepăsarea lui pe căpitanul Delescu.* DELAVRANCEA, S. 123. *Lucruri de ale gospodăriei: săpun în lespede și în calupuri, așezat în „pile".* CHIRIȚESCU, GR. 196, cf. ȘĂINEANU, D. U. *După ce-ai aranjat tot cu el, pune-i pe deasupra și-o pilă de o mie de lei.* Ç. PETRESCU, C. V. 55.
4. Picior de pod executat din zidărie de piatră, din beton sau din metal; contrafort de beton care întărește un baraj. Cf. DP, DM, DN[2]. ◇ E x p r. (Familiar) **A pune**

(sau **a băga**) **o pilă** (sau **pile**) **(pentru cineva** sau **cuiva)** = a interveni (în mod abuziv) în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecţie (ilegală) pentru cineva sau pentru sine. Cf. BL XII, 65. *Mîine pune-i o pilă lui Alcaz.* C. PETRESCU, C. V. 55, cf. IORDAN, L.R.A. 496, DM, SCL 1969, 334. **A avea pile** = a se bucura de protecţia cuiva. Cf. BL XII, 65, DM.

— Pl.: *pile.*

— Din fr. **pile.**

PÍLĂ³ s. f. (Ban. şi sudul Transilv.) Minge **(1)**; p. ext. (şi în sintagmele *de-a pila*, H XVIII 47, 60, 147, CV 1949, nr. 8, 35, *în pilă*) joc de copii care se joacă cu mingea. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Jocuri era multe... se mai juca şi „de-a furca", se juca şi „în capre" (arşice) şi mai ales se juca în pilă (minge).* PITIŞ, ŞCH. 233. *Pila o făcea din păr de vacă or de cal.* id. ib., cf. CV 1949, nr. 8, 35.

— Pl.: *pile.*

— Din lat. **pila.**

PILĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Ban. şi Transilv.) A face negoţ **(2)**; (învechit şi popular) a negustori **(1)**. Cf. DRLU, com. BENIUC, ALB SN IV h 1 015.

— Prez. ind.: *pilăresc.*

— V. **pilar.**

PILĂRÍŢĂ s. f. (Ban. şi Transilv.) **1.** Negustoreasă (în special ambulantă şi de zarzavaturi). V. p r e c u p e a ţ ă. Cf. DM. *Cîţiva călători de ocazie: pilăriţe, copii şi un domn cam pretenţios îmbrăcat.* V. ROM. august 1960, 3, cf. VICIU, GL., com. din TIMIŞOARA, TEAHA, C. N. 252. ✦ (Regional) Soţie de pilar (Roşia-Beiuş). Cf. ALR II 6 524/310.

2. Epitet dat unui om rău de gură, mahalagiu. Cf. CABA, SĂL. 92. *Lasă-l, tovarăşe Pop, să spună ce-o vrea. Ce să-ţi prinzi mintea cu pilăriţa asta?* CONTEMP. 1948, nr. 104, 17/6. *A trebuit să sărut mîna doamnii, pilăriţa aceea.* T. POPOVICI, S. 128, cf. DM.

— Pl.: *pilăriţe.*

— **Pilar** + suf. *-iţă.*

PILC s. n. (Tipogr.) Val pentru uns literele cu cerneală. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 250, LM, BARCIANU, ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 51, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *pilcuri.* — Şi: (învechit) **pilcă** (LB, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.), **pélcă** (LB, POLIZU, CIHAC, II, 250, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— Din pol. **pilka**, ucr. **пилка.**

PILCÁR s. m. (Tipogr.) Muncitor care lucrează cu pilcul. *Şi zefari şi drugari şi pilcari..., cu toţi cădem cu umilinţă şi cu smerenie şi cu evlavie înaintea prea cinstitelor persoane ale... iubitorilor cititori* (a. 1815). BV III, 133. *Inspectorul tipografiii..., zefarul..., pilcarul* (a. 1850). DOC. EC. 969, cf. V. MOLIN, V. T. 51, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pilcari.* — Şi: (învechit, rar) **peleár** s. m. LM.

— **Pilc** + suf. *-ar.*

PÍLCĂ s. f. v. **pile.**

PÍLDĂ s. f. **1.** Poveste alegorică cu un cuprins religios sau moral, producţie literară cu caracter moralizator, cu o structură apropiată de fabulă, p a r a b o l ă[1]; p. ext. maximă, sentinţă; proverb, zicală; (astăzi rar) parimie **(1)**; semnificaţie, tîlc cuprins într-o asemenea povestire, maximă, zicală sau într-o acţiune, faptă etc. *Deşchidzu în pildă rostul mieu, vestescu măiestria dentîiu.* PSALT. HUR. 65^{v}/15, cf. 37^{v}/2. *Începutul cuvîntului dă noauo, dentr-a ta prorocie..., nu cu pildă, ce aiavea.* CORESI, EV. 175. *După aceaia şi altă pildă aduce, grăind că „lumina trupului iaste ochiul".* id. ib. 217. *Spuse şi o pildă că era un om de avea o rană rea.* MOXA, 358/11. *Dumnedzău... cu mare înţelepciune au grăit către-înşii, uneori deschis şi la arătare, alteori acoperit şi cu pildă.* VARLAAM, C. 272, cf. 274. *Spune noauo pilda neghinelor ceii holde.* N. TEST. (1648), 18^{r}/1. *Auzind... pildele lui pricepură că de ei grăiiaşte.* ib. 28^{r}/33. *Cel grăit în chip sau în cuvinte de pildă.* ST. LEX. 169^{v}/2. *Într-o pildă asămănă Hristos lui împărăţia ceriului zicînd...* CHEIA ÎN. 13^{r}/3. *El au răspuns în pildă şi alţii nu s-au priceput.* NECULCE, L. 21. *Cuvinte cioplite şi sub pilde oarecum acoperite.* CANTEMIR, IST. 51. *S-au plinit la dînsul pilda cea de obşte care zice: „găina ricîind îşi scoate ochii".* R. GRECEANU, CM II, 188. *Acestea ca mai lezne să le înţelegi, ia bine sama la aceste pilde.* MICU, L. 43/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tu deprinsăseşi toate pildele şi învăţăturile filosofilor.* BELDIMAN, N. P. I, 25/2, cf. LB. *Adevărată este pilda ce zice: sfatul cel bun noaptea să naşte.* DRĂGHICI, R. 163/4. *În acest oraş este o pildă de obşte, că trei la o masă nu au nici un haz, de nu va fi şi cel de al patrulea.* GORJAN, H. I, 89/2. *Îi spun mulţime de pilde, îl sfătuiesc cu amor Să lase să nu se facă de sine omorîtor.* PANN, E. II, 46/16, cf. SLAVICI, N. I, 192. *Veniră şi fetele şi aduse fiecare cîte un pepene pe tipsii de aur şi îi puseră dinaintea împăratului. Împăratul se miră de această faptă şi chemă sfatul împărăţiei să-i ghicească ce pildă să fie asta.* ISPIRESCU, L. 150. *Vrei să dezgropăm, se vede, Pilde vechi din moşi-strămoşi?* VLAHUŢĂ, O. A. I, 55. *Ştiu eu că vorbeşti în pilde.* GÎRLEANU, N. 111. *Bătrînii... sfătuiesc în pilde pe cei tineri.* MIRONESCU, S. A. 53. *Mai ales cînd era şi prietenul lui... cu chef, apoi să tot fi ascultat la pilde şi zicale.* SADOVEANU, O. II, 75. *Vorbeşte limpede, liniştit şi-n pilde, ca un ţăran.* id. ib. IX, 522. *Pilda fiecare după mintea lui o înţelege.* ARGHEZI, S. P. 9, cf. 11. ◇ L o c. a d v. (Învechit, rar) **În pildă** = sub pretext, chipurile. *Trimesese... giupîneasa la ţeară, în pildă că o trimete pentru trebile casii.* M. COSTIN, LET. I, 297/34. ◇ L o c. p r e p. (Învechit şi regional) **În pilda...** = cu aluzie la..., referitor la..., pentru... *În cea ţeară de păpuşi Tîlharii poartă mănuşi, Şi se jură pe dreptate Că le-s mînile curate... — Asta nu-i în pilda mea.* ALECSANDRI, T. 1 134. *Am o gîlceavă c-o vulpe şirată pentr-un petic de pămînt. — În pilda mea o spui asta, răzăşule?* id. ib. 1 337, cf. CREANGĂ, A. 85. *Răutăcios cum era, îi aruncă o glumă în pilda nevinovaţilor ciobani.* GANE, N. II, 38. *Cîteodată, începea să cînte în pilda ţiganului.* SADOVEANU, O. II, 75. ◇ E x p r. (Regional) **A bate pilduri** = a face aluzii, apropouri la adresa cuiva, a insinua ceva. Cf. COMAN, GL., L. ROM. 1959, nr. 2, 54. (Regional) **Pildă plăcintă,** formulă ironică folosită de cineva pentru a arăta că a înţeles şi se simte atins de o aluzie a interlocutorului. Cf. BUL. FIL. IV, 189. ✦ Fabulă. *El au făcut ca pilda cucoşului.* DRĂGHICI, R. 81/21. *Cînie lupii şi urşii în pilde cît le place.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Uitat-am pilda lui Isop.* GOGA, P. 35. *Mie nu-mi plac pildele, da uite că lucrurile se petrec ca-n pilde: lupii care-or rărit turma vin din nou s-o păstorească.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 20.

2. (Adesea în legătură cu verbe ca „a lua", „a da", „a urma" etc.) Ceea ce poate servi cuiva drept învăţătură, drept model de urmat, drept termen de comparaţie, (învechit) m o s t r ă **(1)**; ceea ce poate servi ca obiect de imitaţie sau inspiraţie în privinţa formei, aspectului, alcătuirii etc.; model **(1)**, exemplu, (învechit) pilduire **(2)**. *Puş îmbrăcăciunea mea sac şi fui lor în pildă.* PSALT. HUR. 58^{2}/6. *Aceasta întru o pildă... fu.* CORESI, L. 312/6. *Mulţimea lefeciilor ce ţinea Ştefan Vodă, pre pilda lui Matei Vodă.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Şi inima mea mi s-ar deprinde Pururea nainte-ţi luînd pilde.* DOSOFTEI, PS. 60/4. *Avînd pildă pre tălmăcitoru latinilor şi sloveanilor..., le-au lăsat precum să citesc.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/48, cf. 114^{1}/56. *Răii de la acele rele iau pildă.* C. CANTACUZINO, CM I, 64. *Făcîndu-le pildă de răbdare îndumnezeită, printr-însa ai adus lui H[risto]s pre mucenici.* MINEIUL (1776), 141^{v1}/13. *Să făcu pildă tuturor călugărilor.* ib. 181^{r1}/1. *Numeru cari trebuie să se adaoge se numesc puneri, precum în*

pilda mai sus adusă. ARITM. (1806), 14/7. *Iară întru pilda ce înălțimea ta singur ai dat . . . , scoate din izvodul lefelor 6 000 lei pe lună* (a. 1814). URICARIUL, I, 219. *Să piară toți urmașii aceia carii urmînd pildii lui Sardanopol omoară pre toți cei ce nu sînt de o leage cu ei.* BELDIMAN, N. P. II, 114/16. *Este a patra încheietură, precum să vede în pilda mai gios a problemii cei mai de în urmă.* LAZĂR, T. 77v/5. *Faptele-i au slujit de pildă vecinului și urmașului său.* HELIADE, O. II, 98. *Purtările voastre să fie drept pildă credincioșilor slujitori ai Columbiei.* AR (1830), 20[1]/17. *Dar învățătorii mei și pilda părinților . . . să mă îndrepteze pe calea cea adevărată.* MARCOVICI, C. 18/20. *Cît deșert lăsăm în curgerea vieții! nu vedem necuntenitele pilde ce natura ne dă pe toată zioa?* id. ib. 54/22. *Pentru aceasta avem multe vrednice de mirare pilde, căci sînt unile din dobitoace care au minte ca și omul.* DRĂGHICI, R. 103/8. *Aceasta . . . o vom tipări-o în mintea noastră spre a o avea de pildă.* id. ib. 141/9. *Pilda călărimei fu urmată de toate celelalte oști.* BĂLCESCU, M. V. 171, cf. 66. *Într-acest chip nouă pildă vrînd a da, Că și noi asemeni să putem răbda.* PANN, P. V. I, 39/5. *M-ai găsit în chef bun; almintrele n-aș îngădui un lucru care poate da pildă rea.* NEGRUZZI, S. I, 94, cf. 5. *Pe acei ce mi-i dai pildă eu adesea i-am citit.* ALEXANDRESCU, O. I, 173. *Tu cultivezi știința, pilda de tine dată Electrică scînteie în noi a deșteptat.* id. ib. 360. *Trebuie pedepsit aspru asemine sumeție, ca să rămîie pildă la moldoveni.* ALECSANDRI, T. II, 42. *Se da pildă ca să lovească pre vrăjmași.* ODOBESCU, S. I, 116. *Satul . . . hotărî să-l spînzure pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora.* CREANGĂ, O. 151, cf. id. A. 164. *Bătrînele prea sînt de tot, prea dau pilde rele.* DELAVRANCEA, T. 148. *Prietenia lor era de acelea care multă vreme rămîn în școală ca niște pilde frumoase.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 98. *Singele vostru vărsat ne rămîne de-a pururi ca pildă.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 103. *Deși se dușmănea într-ascuns cu popa, nu voia să ajungă la ceartă ca să nu dea pildă rea sătenilor.* REBREANU, I. 71. *A avut pilde care l-au îndreptat pe calea cea bună.* id. R. I, 40. *Să nu dăm pilde urîte oamenilor.* LOVINESCU, C. II, 188. *Se vede numaidecît că sînt saturați cu pilde proaste de îngîmfare și de ciocoism.* GALACTION, A. 429, cf. 37. *Celeste mai ales viața cuviosului Martinian, cel ce mult a fost ispitit de femei, și ia pildă de întărire de la el.* STĂNOIU, C. I. 150. *Să luăm pildă de la fiarele pămîntului . . . care nu pregătesc . . . , nu fierb . . . , și trăiesc toluși.* SADOVEANU, O. IX, 74. *Bine este să fie o pedeapsă drept pildă.* id. ib. X, 166. *Prin fapta și prin viața lui e o pildă veșnică.* ARGHEZI, P. T. 12, cf. id. VERS. 281. *Uniunea noastră va fi pildă de constanță și loialitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 314. *Trebuie să fi fost greu, să te fi durut, dar nu s-a văzut. Ai fost pentru noi o pildă mare.* DEMETRIUS, C. 73. *Prietenia dintre ei ar trebui dată pildă tuturor.* V. ROM. octombrie 1955, 129. *A lăsat nu numai o operă în care palpită viața, dar pilda însăși a vieții sale de scriitor.* S ianuarie 1960, 24. *Sînt șef de clasă, trebuia să dau o pildă,* T septembrie 1962, 3. *Ia pildă di pi altu.* ALR II 3 486/574. ◇ Loc. adv. **De(-o** sau **spre,** învechit, **pentru** ori, regional, **într-o) pildă** sau (regional) **ea o pildă** = de exemplu, bunăoară, cum ar fi, să zicem. *S-au bătut Mircea Vodă și mulți boieri au căzut, pentru pildă au căzut vistieriul Udrișle și banul Teodosie.* ȘINCAI, HR. II, 191/17. *Spre pildă: Cînd vei vorbi de mucos, Nici tu să fii urduros.* PANN, P. V. I, 4/1, cf. II, 83/5. *Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă, Către vreo trandafirie și sălbatecă Clotildă.* EMINESCU, O. I, 140. *Fata chivului e, dă pildă, cum arar să mai află sub soare.* DELAVRANCEA, S. 9. *Criticul găsește, de pildă, că tot ce a scris Delavrancea e perfect.* GHEREA, ST. CR. I, 9. *Așa, de pildă, el nu se simți cu nimic vinovat.* AGÎRBICEANU, A. 40, cf. 51. *Dacă eu sau tu sau Murguleț, să zicem de-o pildă, nu-i așa? ne-am apuca de-o meserie — iacă de ciubotărie — lumea o să vreie să vadă măcar o pereche de . . . papuci din mîna noastră.* GÎRLEANU, N. 53. *Dumneata te poți mulțumi, spre pildă, cu nectar, cu flori și cu raze de soare.* HOGAȘ, DR. I, 106. *De cînd sînt scrise, de pildă, poeziile Avatar și Veneția?* GALACTION, A. 103. *Cum mi-aș fi închipuit, de pildă, între noi o scenă?* CAMIL PETRESCU, U. N. 158, cf. id. T. II, 69. *Tot mai bine e să fim pregătiți pentru orice. Așa, de-o pildă, cum stăm cu trestia?* STĂNOIU, C. I. 80. *Ducîndu-mă, de pildă, în Argentina . . . aș deveni milionar.* SADOVEANU, O. X, 445, cf. XII, 107. *Precizarea filologică ar putea merge mai departe, stabilind ce datora Delavrancea țărănimii din preajma Bucureștilor . . . și ce datora el altor părți ale țării, de pildă, Cîmpulungului muntenesc.* VIANU, A. P. 172, cf. 18, 209, 258, ARGHEZI, VERS. 222. *Uite, eu, de pildă, voi trăi numai treizeci de ani.* CĂLINESCU, E. O. I, 227. *Vreun plutonier, Baciu de pildă, s-ar fi zborșit la el că ținuta nu-i e reglementară.* PAS, Z. III, 4. *Îți voi da, de pildă, un sărut.* BENIUC, C. P. 35. *Un om știe precis cînd caută ceva. Eu, de pildă, știu precis că îmi caut cartea.* H. LOVINESCU, C. S. 15. *La legumicultură, de pildă, se pot organiza o serie de lucrări chiar în clasă.* GÎ 1963, nr. 685, 3/2, cf. ALR II 3 486, ALRM SN III b 1 239. ✦ Măsură drastică, pedeapsă menită să servească drept avertisment și pentru alții. *Trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă.* NEGRUZZI, S. I, 174. *Să moară vinovatul, căci moartea înfioară Și trebui pilde-n stat.* BOLLIAC, O. 197. *O pildă la timp e mai eficace decît represiunea violentă cînd boala s-a întins și s-a adîncit.* REBREANU, R. I, 87. *Pilda la vremea ei prinde loc de dascăl bun.* ZANNE, P. VIII, 449. ✦ Caz sau fapt tipic care servește drept argument sau dovadă (concretă); probă, indiciu; dovadă. *Iară acmu pildă nu vor avea de păcatele lor.* CORESI, EV. 467. *Pilde nenumărate și din toate zilele ce înaintea ochilor ne stau.* C. CANTACUZINO, CM I, 62. *Ne-au dat pildă în toate vederală, De a cunoaște sfînta lui voință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 340, cf. 414. *De multe ori au avut pildă că . . . Dumnezeu . . . nu-l lasă . . . în pierdire.* DRĂGHICI, R. 73/12. *Pildă mai învederată că-n lume, cît am trăit, M-am luptat ca într-o cursă în care eram oprit.* CONACHI, P. 49. *Acestea sînt cîteva pilde destul de bătătoare la ochi.* GHEREA, ST. CR. I, 17. *Știe să dea pilda hărniciei.* GALACTION, O. A. I, 50. *Conducerea partidului ne-a dat astfel o pildă de fermitate revoluționară.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 314. *Conștienți că muncesc pentru ei . . . , oamenii dau pilde minunate de elan și inițiativă în procesul muncii.* ib. 1953, nr. 2 637. *Poezia noastră nouă ne oferă ea însăși destule pilde grăitoare.* CONTEMP. 1955, nr. 455, 3/4. *Dura îi răsturnă repede șubreda lui pildă.* S aprilie 1960, 56.

3. (Învechit) Reprezentare sau reproducere (plastică), de obicei la scară redusă, a unui obiect, a unei lucrări artistice, a unei construcții etc., (învechit) model (2 a), izvod; machetă. *Darie Împărat, vrînd să-și puie el pilda sa au chipul înaintea lui Sesostris, nu l-au lăsat popa, zicînd că nu-i vrednic să stea înaintea lui.* HERODOT (1645), 121. *Era . . . casa lui foarte iscusită și încungiurată tot cu pilde de hiară, de peri albi făcute.* ib. 232. *Și dacă l-au pus domn au luat pildă de pre capul aceii hieri năsîlnice, zimbru . . . și pusără de au făcut peceate.* URECHE, LET. I, 99/7, cf. ANON. CAR. ✦ P. ext. Plan. *Piramida iaste într-acest chip, minunat lucru. Pilda ei iaste aceasta: de lungă iaste de 500 stînjăni, de largă di 10 strînj*[ăni] *și de înaltă di 8 strînj*[ăni]. HERODOT (1645), 128. *Și deade David lui Solomon fiiului lui pilda besearecii și a caselor lui . . . și cerdacurilor și cămărilor celor mai den lăuntru.* BIBLIA (1688), 306[2]/37. *S-au isprăvit tot lucru morii . . . și s-au pornit pe pilda făcută din temelie și de iznov* (a. 1813). IORGA, S. D. XV$_2$, 46.

4. (Regional) Ciudă, mînie[1] **(3),** necaz **(3).** *Are pildă pe mine.* Com. din ORAVIȚA. *Are pildă unu pră altu.* ALR II 3 486/29, cf. 3 486/2, 27, 836, 876. ◇ Loc. prep. **În pilda** (cuiva) = pentru a face (cuiva) în necaz, în ciuda (cuiva). *Ce treci seara pe uliță . . . Și tușești în childa mea?* PAMFILE, C. Ț. 139, cf. 118, 345.

— Pl.: *pilde* și (regional) *pilduri.*

— Din magh. **példa.**

PILDÍ vb. IV. **1.** Intranz. (În dicționarele din trecut) A spune (ceva) pe ocolite (folosind anumite simboluri sau alegorii), a vorbi în pilde **(1)**; p. ext. a spune pilde; (învechit) a pildui **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF, BARCIANU.

2. Tranz. (Prin Mold.) A face aluzie (la cineva), a înțepa, a atinge cu vorba. *Încă mă childești, sfrijito.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *pildesc.*

— V. **pildă.**

PILDÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Care poartă cuiva dușmănie; dușmănos (Glimboca-Caransebeș). Cf. ALR II 3 486/27.

— Pl.: *pildoși, -oase.*

— **Pildă** + suf. *-os.*

PILDUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit) A spune (ceva) pe ocolite (folosind anumite simboluri sau alegorii), a vorbi în pilde **(1)**; p. ext. a spune pilde **(1)**; (în dicționarele din trecut) a pildi **(1)**. *Prin cîtăva vreame a nopții pilduind și vorovind.* CANTEMIR, IST. 300, cf. POLIZU, ALEXI, W. ✦ Tranz. A simboliza, a semnifica, a arăta. *De sănțeți înțălepți voi, să cunoașteți ce vor să pilduiască acestea daruri.* HERODOT (1645), 249.

2. Refl. (Învechit) A lua mostră, model, exemplu de la cineva sau de la ceva, a imita; a trage o învățătură din ceva sau de la cineva. *Pilduindu-să de la închipuirea umbrelii, au isprăvil a face două coșnițe.* DRĂGHICI, R. 105/10. *Din aceasta dar vă puleți pildui, feții mei, cîtă vătămare aduce lenevirea.* id. ib. 157/25. *Cum nu te pilduiești De-a mea viață lină De desfătare plină?* DONICI, F. II, 17/1. *Și cei mai întâi închipuitori ai neamului nostru... se pot pildui de la marchizul Ridolfi.* I. IONESCU, C. VII/14.

3. Tranz. (Rar; complementul indică oameni) A învăța sau a îndruma prin exemple. *Nu-i întărit încă în credință către Dumnezeu, deși el l-au pilduit prin atîtea și atîtea vii dovezi a facerilor sale de bine.* DRĂGHICI, R. 115/6. *Cu mărirea faptelor înalt o pilduiește.* I. VĂCĂRESCUL, P. 136/18. *Nu vrem să credem că puternica și diversa lui înluiție poate să ne pilduiască și să ne instruiască.* GALACTION, A. 342. ✦ (Învechit) A pedepsi **(2)** aspru, a lua măsuri drastice împotriva cuiva (pentru a servi ca exemplu și altora); p. ext. a bate. *Pe Erotocrit... il aduce... ș-în lume îl pilduiește.* PANN, E. III, 83/18. *Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s-a rcpezit cu pumnii-ncleștați, s-o pilduiască, dar musafirii s-au pus la mijloc și l-au oprit în piept.* CARAGIALE, O. II, 227. *Am dreptul să-l pilduiesc pe acest nemernic.* id. ib. 288. *Episcopul Romanului a mai fost pilduit de sf. sinod... pentru fapta sa semeață.* ap. TDRG.

4. Tranz. (Rar) A ilustra, a exemplifica. *Obiceiul, pilduit de atîția fii ai visului..., era regulă și nobil semn de breaslă.* GALACTION, A. 280. *Grija și virtutea pentru străini este o virtute antică, este o datorie pe care o găsim cinstită și pilduită în cărțile cele vechi.* id. ib. 451. *Cel care îmi spunea aceste lucruri de necrezut, îmi pilduia că într-o zi, cînd era să plece la tîrg cu o legătură de ouă, a băgat de seamă că lipsesc din ele.* id. O. A. II, 264. ◇ Refl. pas. [Pentru darul fecioriei] *ni s-a pilduit de părintele nostru Avraam obrăzuirea.* PISCUPESCU, O. 104/18.

5. Refl. recipr. (Regional) A se bănui, a se suspecta (Nucșoara-Cîmpulung). Cf. ALR II 3 486/784. *Ne pilduim unu pă altu.* ib.

— Prez. ind.: *pilduiesc.*

— **Pildă** + suf. *-ui.*

PILDUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) pildui și rezultatul ei.

1. (Rar) Vorbire în pilde **(1)**; p. ext. pildă **(1)**; fabulă. Cf. pildui **(1)**. *La vatră răzimat, spunea O pilduire din Isop.* GOGA, P. 35. *Dragul mamei... îmi aduc aminte... istoriseau bătrînii cei din bătrîni... — Acum, mămucuță, dacă-mi tot tragi cu pilduirile,... eu mă duc.* CAMILAR, N. II, 269.

2. (Învechit) Pildă **(2)**. Cf. pildui **(2)**. *Bajocura năravurilor și pilduirilor celor rele.* PISCUPESCU, O. 8/7. *Vorbind... despre „mînie", spune că ea pune piedică liniștei și sănătății, apoi aduce cîteva pilduiri, atît ispitite de alții cît și de sine.* ap. TDRG.

3. (Învechit) Pedeapsă **(2)**. Cf. pildui **(3)**. *Denunțăm... faptul mișelesc al celor trei felceri... și cerem o pilduire severă.* CARAGIALE, O. II, 127.

4. (Învechit) Exemplificare, ilustrare. Cf. pildui **(4)**. *Acele datorii... întru a lor socoteală sînt făcute cît și pentru pilduirea vremii trecute, că pentru asemenea meremeturi oprea egumenii greci trimiterea embaticului* (a. 1826). URICARIUL, I, 381/7.

— Pl.: *pilduiri.*

— V. **pildui.**

PILDUITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit; despre oameni) Care vorbește în pilde **(1, 2)**, care spune pilde. *Pentru aceea zicea un înțelept pilduitoriu: cel neispitit de carte văzînd, nu vede* (a. 1746). ap. TDRG.

2. (Despre povestiri cu conținut alegoric, proverbe, maxime etc.) Care are caracter moralizator, urmărește să învețe, să îndrepte; (sens curent; despre activitatea, atitudinea oamenilor sau a altor ființe, despre întîmplări, evenimente etc.) care servește sau poate servi cuiva drept model de urmat, drept învățătură, drept exemplu. *Pilduitoarele desfătări.* PISCUPESCU, O. 34/16. *O purtare pilduitoare.* MARCOVICI, D. 106/7, cf. 89/5. *Cantemir primi astă sfătuire cu supunere pilduitoare.* NEGRUZZI, S. II, 155. *La joc își spun tare dorul și păsul inimii lor, în versuri scurte, glumețe și pilduitoare.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. *Devotamentul lui Ibrăilcanu în conducerea „Vieții românești" poate rămîne pilduitor.* V. ROM. martie 1956, 28. *Mereu în primele rînduri, el a ridicat la un nivel mai mult decît pilduitor noțiunea de muncă obștească, de cetățean al patriei sale.* CONTEMP. 1955, nr. 473, 6/2. *Cîte figuri pilduitoare de dascăli a dat școala românească!* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 665. *Îi închină moartea sa pilduitoare.* T ianuarie 1966, 34. ◇ (Adverbial) *Își făcuse o severă disciplină interioară în care era pilduitor să-l privești trăind.* GL 1961, nr. 44, 3/2. ◇ (Substantivat) *Ei sînt pilduitorii de lege în popor.* DONICI, ap. CADE. *Ai fost, ani de-a rîndul,... pilduitorul vredniciei și al energiilor creatoare.* GALACTION, A. 36. *Ce-ți lipsește să fii unul dintre luptătorii și pilduitorii marilor concepții democratice?* id. ib. 308.

3. (Despre abstracte sau despre acțiuni ale oamenilor) Elocvent, ilustrativ, convingător. *O dovadă pilduitoare pentru grija partidului și guvernului față de om sînt măsurile luate în vederea asigurării sănătății publice.* CONTEMP. 1953, nr. 357, 3/2. *E pilduitor gestul dumneavoastră.* GALAN, Z. R. 149. *Era convins că... poseda virtuțile esențiale într-o măsură pilduitoare.* id. B. II, 175.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *pilduitori, -oare.*

— **Pildui** + suf. *-tor.*

PILEÁG, -Ă adj. v. **peleag.**

PILEÁLĂ s. f. (Familiar) **1.** Faptul de a consuma băuturi alcoolice. V. chef, beție. *Hai la pileală.* în BUL. FIL. V, 210, cf. DM. *Ce mai pileală am tras aseară!* Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. (Concretizat) Băutură alcoolică. *Mustul să dea în fiert..., să aibă putere și haz mai mult ca pileală.* GORJAN, H. II, 60/35. *Nici că se află pe fața pămîntului altă lighioaie de fală mai bună ca tine! Dar puțintică chileală adus-ai?* ALECSANDRI, T. 897, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 160, DM.

— Pl.: *pileli.*

— **Pili²** + suf. *-eală.*

PILEÁT s. m. Nume pe care romanii îl dădeau nobililor daci. *Decebal... trimite împăratului roman o*

nouă ambasadă, de astă dată de personaje de rang inalt, pileați. XENOPOL, I. R. I, 105, cf. DER, DN².
— Pronunțat: *-le-at.* — Pl.: *pileați* și *pileali* (DER).
— Din lat. **pileati.**

PILÉG, -Ă adj. v. **peleag.**

PÍLHĂ¹ s. f. **1.** (Prin Bucov., Maram. și nord-estul Transilv.) Fiecare dintre lemnele care se pun de-a curmezișul pe un drum de munte, pentru a înlesni tragerea cu vitele a bușteni lor la vale. Cf. ARVINTE, TERM. 159.
2. (Prin vestul Mold.) Lemn pus de-a curmezișul pe capătul dinapoi al unei table de plută, pentru a împiedica desfacerea acestei table în timpul mersului; (regional) cordar, călădău. Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. ARVINTE, TERM. 159, A V 33.
3. (Regional) Lemn pus de-a curmezișul apei, pe care se construiește o tablă de plută (Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 159.
4. (Regional) Bucată de lemn prevăzută la capete cu sîrme, funii de tei etc., cu care se leagă pluta la mal (Neagra Șarului-Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 160. ◆ Funie groasă cu care se leagă pluta la mal (Borșa-Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 159.
5. (Prin Maram.) Capăt de lemn care, la ridicat, se pune sub călcîiul țapinei. Cf. ARVINTE, TERM. 159.
— Pl.: *pilhe.* — Și: **pîhlă** s. f. ARVINTE, TERM. 159.
— Din ucr. **пільга.**

PÍLHĂ² s. f. v. **pihă.**

PILHUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Maram.; complementul indică drumuri de munte) A pune pilhe¹ **(1)** de-a curmezișul (pentru a înlesni tragerea cu vitele a bușteni lor la vale). Cf. ARVINTE, TERM. 159, 160.
2. (Regional; complementul indică partea dinapoi a unei table de plută) A pune o pilhă¹ **(2)** pentru a întări (Șaru Dornei-Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 160.
3. (Prin Bucov.; complementul indică pluta) A lega sau a îndepărta de mal cu ajutorul unei pilhe¹ **(4).** Cf. ARVINTE, TERM. 160.
— Prez. ind.: *pilhuiesc.* — Și: **pihlui** vb. IV. ARVINTE, TERM. 160.
— **Pilhă¹** + suf. *-ui.*

PILÍ¹ vb. IV. T r a n z. **1.** (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică obiecte dure, de obicei metalice) A ajusta, a fasona etc. cu ajutorul pilei¹. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Pilea lacătul unei prăvălii ca s-o spargă pe la miezul nopții.* GORJAN, H. IV, 231/12, cf. POLIZU, CIHAC, II, 254, ISPIRESCU, L. 286, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pilele . . . se împart în două categorii: pile ordinare și pile speciale, pentru mașini de pilit.* IOANOVICI, TEHN. 213. *Căută o cheie potrivită, o pili, o probă, pînă ce aceasta se învîrti în una din broaștele cutiilor.* CĂLINESCU, S. 62, cf. H IV 56, IX 311. *Cîte puțin pilind, cel mai frumos ac vei scoate din cel mai urît fier.* ZANNE, P. V, 495. ◇ (Glumeț sau ironic) *Cîți cuconi, cîți cuconași Ce s-arată drăgălași, Și duduci cît de frumoase, Din cutie parcă-s scoase. Dar cît sînt de poleiți, Pe dinîntru nu-s strujiți Și, zău! s-ar cădea să vie Să-i pilim la strugărie.* PR. DRAM. 306. ◆ F i g. (Învechit și regional; complementul indică oameni) A face să devină mai politicos, mai manierat; a cizela, a ciopli, a șlefui. Cf. POLIZU. *Cît îmi bat eu capul să-l mai ciioplesc* [pe bărbatul meu], *să-l mai chilesc, pace!* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Nu pili cu pilda, Nu glumi cu gluma.* I. CR. III, 97. ◆ R e f l. (Prin Bucov.) A slăbi (lucrînd mult și făcînd eforturi). Cf. LEXIC REG. 117.
2. F i g. (Transilv.) A fura. Cf. DRLU, LB, LM. *Copilul . . . făcu ce făcu și pili cheile de la brîul mumă-sa.* RETEGANUL, ap. CADE.
— Prez. ind.: *pilesc.*
— V. **pilă¹.**

PILÍ² vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) **1.** (Familiar; complementul indică băuturi alcoolice) A bea. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARONZI, L. 151. *Nădăjduiesc că îți chili virtos în sănătatea isprăvnicesei d-lor voastre.* ALECSANDRI, T. 536. *Dumnealui nici nu gustă vinul; dar prietenii d-sale chilesc vîrtos.* id. ib. 1666. *S-a apucat de tras la mahorcă și de chilit la țuică și holercă de purcă o mistuia focul.* CREANGĂ, P. 325, cf. BARCIANU, PAMFILE, J. II, 160, BL II, 180, BUL. FIL. II, 278, DR. XI, 144, CHEST. VIII 110/1. ◆ R e f l. A bea băuturi alcoolice; p. e x t. a se îmbăta (ușor). *Se pilește dumineca toată ziua.* ȘĂINEANU, D. U., cf. ALR II/886.
2. (Regional) A mînca **(1).** Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: *pilesc.*
— Cf. țig. p i l o.

PILIGÍU s. m. (Familiar) Om bețiv. Cf. BL II, 180.
— Pl.: *piligii.*
— **Pili²** + suf. *-giu.*

PILÍN s. m. v. **pelin.**

PILINDRIC adj. (Regional) „Mic, numai o țîră" (Oancea-Brăila). COMAN, GL.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută. Cf. g h i b i r d i c.

PILINGĂZUÍ vb. IV. I n t r a n z. i m p e r s. (Regional) A ninge (Mihăileni-Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN III h 799/574.
— Prez. ind. pers. 3: *pilingăzuiește.*
— Din magh. **pilinkéz(ik), pilingéz.**

PILINGHER s. m. (Regional) Om fără căpătîi (Brădișorul de Jos-Oravița). Cf. H XVIII 175, com. LIUBA.
— Accentul necunoscut.
— Cf. germ. P i l g e r „drumeț".

PILINGÚȚĂ s. f. (Regional) Fulg de zăpadă (Mihăileni-Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN III h 798/574.
— Pl.: ?
— Cf. magh. p i l i n k e.

PILÍRE s. f. Acțiunea de a p i l i¹ **(1)** și rezultatul ei, (rar) p i l i t u r ă; s p e c. procedeu de prelucrare cu ajutorul pilei¹. Cf. DRLU, LB. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pilirea mecanizată . . . prezintă și avantajul că realizează suprafețe cu forme geometrice și cu poziții relative mai corecte.* LTR². *În tehnologia contemporană pilirea rămîne un procedeu de finisare.* ib., cf. DM. ◆ (Neobișnuit) Roadere, erodare. *Iar pilirea și măturarea aceasta a uscatului n-ar fi cu putință fără puterea venită din căldura soarelui.* MEHEDINȚI, G. F. 15.
— Pl.: *piliri.*
— V. **pili¹.**

PILIȘNIC subst. (Prin sudul Munt.) Coteț în care se dă mîncare puilor; (regional) puier. Cf. CV 1951, nr. 1, 36.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. bg. пиле „pui".

PILÍT¹ s. n. Faptul de a p i l i¹ **(1).** Cf. LM, DDRF. *Mașinistul era ocupat cu pilitul dinților mașinii de tăiat lemne.* IOANOVICI, TEHN. 213, cf. DM.
— Pl.: *pilituri.*
— V. **pili¹.**

PILÍT² s. n. (Familiar) Faptul de a p i l i² **(1).**
— Pl.: *pilituri.*
— V. **pili².**

PILÍT³, -Ă adj. **1.** (Despre piese, obiecte dure, de obicei de metal) Care a fost ajustat, fasonat etc. cu ajutorul pilei¹; care rezultă în urma pilirii. Cf. p i l i¹ **(1).**

Cf. LEX. MARS. 224, DRLU, LB, DDRF. *Fier pilit mărunt.* PONI, CH. 5, cf. DM.

2. (Regional; despre oameni) Slăbit, slab. Cf. p i l i¹ **(1)**. (Bonț-Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *piliți, -te.*

— V. **pili¹**.

PILÍT⁴, -Ă adj. (Familiar; despre oameni) Care a consumat băuturi alcoolice; p. e x t. (ușor) beat. Cf. p i l i² **(1)**. *Piliți cum sînt și foarte zgomoloși.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 1/5. *La trei zile după începerea războiului, Octavian Sabin veni acasă cam pilit, dar nu vesel, cum era în asemenea ocazii.* T. POPOVICI, s. 99, cf. s mai 1960, 34, COMAN, GL., CHEST. VIII 108/8.

— Pl.: *piliți, -te.*

— V. **pili²**.

PILITÓR¹ s. m. (Învechit, prin Transilv.) Hoț. Cf. DRLU.

— Pl.: *pilitori.*

— **Pili¹** + suf. *-tor.*

PILITÓR² s. m. (Rar) Om bețiv. Cf. BL II, 180.

— Pl.: *pilitori.*

— **Pili²** + suf. *-tor.*

PILITÚRĂ s. f. **1.** (Rar) Pilire; p. e x t. (concretizat) piesă sau obiect prelucrat prin pilire. Cf. POLIZU. *Se lucrează ferărie subțire, precum . . . șuruburi, pilituri.* I. IONESCU, M. 755, cf. TDRG.

2. (La sg. cu sens colectiv; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul) Ceea ce se desprinde dintr-o piesă sau dintr-un obiect (de metal) în urma operației de pilire. *Pilituri de fier cu prund amestecate, în loc de ospăț, înainte-i vărsară.* CANTEMIR, IST. 174, cf. LB. *Pucioasă și pilitură de fier.* DRĂGHICI, R. 113/30, cf. POLIZU, DDRF. *Dacă vom împlinta un magnel în pilitură de fier, vom vedea că aceasta este atrasă.* PONI, F. 232, cf. BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 195, ȘĂINEANU, D. U. *Am văzut odată, la o lecție . . . , niște pilitură de fier . . . risipită pe o foaie de hîrtie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 323. *Pe degetele murdare de cărbune și de pilitură de fier, unsoarea pusese reflexe metalice.* C. PETRESCU, C. V. 138. *La marginea cheiului, pe linia ferată, străluceau ca niște pilituri de aur fire de grîu.* BART, S. M. 83, cf. BOGZA, C. O. 40. *Există unele minereuri la care s-a observat de mult însușirea că atrag pilitura sau bucățile mici de fier.* CIȘMAN, FIZ. II, 334. *Două mîini, ca două magnele mari, cenușii, Cu pilitura de fier și cărbune Pătrunsă adînc în toate crăpăturile pielii.* S iunie 1960, 8. *Uneori, pilitura metalică e colectată și folosită ca materie primă în metalurgia pulberilor.* LTR², cf. DM.

— Pl.: *pilituri.*

— **Pili¹** + suf. *-tură.*

PÍLMIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PÍLNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PILOCARPÍNĂ s. f. (Chim.) Alcaloid care se extrage din frunzele unor arbuști tropicali *(Pilocarpus)* și care are diverse întrebuințări în medicină. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 195. *La două zile se va face o injecție cu pilocarpină.* ENC. VET. 59, cf. DER, DN².

— Din fr. **pilocarpine.**

PILÓN¹ s. m. **1.** (La templele din Egiptul antic) Construcție care precedă curtea interioară și care este alcătuită din două masive puternice de zidărie îmbrăcate în piatră și decorate cu reliefuri, cu hieroglife etc. Cf. BARCIANU. *Mii de peristile, gigantice piloane.* NAUM, ap. ȘĂINEANU, D. U. *Piloanele, ale căror fețe sînt ornate cu picturi, cu inscripții și cu alte motive decorative, erau precedate adeseori de alei de sfincși sau de obeliscuri.* LTR², cf. DM, DER.

2. Element decorativ, în formă de pilastru, așezat de o parte și de alta a unui cap de pod, la intrarea într-un parc, într-o expoziție etc. Cf. LTR², DM, DER.

3. Stîlp puternic destinat să susțină o construcție sau o parte a unei construcții. V. p i l o t² **(1)**. Cf. ALEXI, W. *O bună parte din suprafața apei era presărată cu cotoare retezate de trestii și chiar cu trunchiuri de copaci . . . Părea că aci fusese o stațiune preistorică . . . din care nu mai rămăsese decît pilonii.* CĂLINESCU, E. O. I, 119. *Un pod din beton, cu deschizătură mare, fără piloni de susținere, ci cu un ingenios sistem de bucșe care îi permite să fie elastic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 758. *Cimentul stă degeaba în gară și voi nici n-ați desenat încă pilonii.* V. ROM. octombrie 1954, 125, cf. DM, DN². *Soldații montau încărcătura* [de explozibil] *sub pilonul principal, suspendați pe împletitura de fier de dedesupt.* BARBU, P. 307, cf. DER. ◇ F i g. *Încă din secolul al XVI-lea și al XVII-lea, românii din Transilvania își făuresc un pilon conștiinței lor de neam.* BLAGA, G. 107.

4. Suport de metal, de beton armat sau de lemn care servește la susținerea conductelor și izolatoarelor liniilor electrice aeriene, a antenelor electromagnetice etc. *Pilonii liniilor aeriene de înaltă tensiune vor fi prevăzuți cu țepușe.* PREV. ACCID. 33. *Sute de piloni metalici susțin cablurile de aramă.* BOGZA, A. Î. 29. *Fabrica . . . își ridică, în mijlocul acestor cîmpii, coșurile roșii de cărămidă, alături de piloanele de fier, și mai înalte încă, ale postului de radiodifuziune.* id. C. O. 200. *Posturile mari de emisiune folosesc de preferință antenele . . . făcute dintr-un simplu pilon metalic.* CIȘMAN, FIZ. II, 548, cf. DM, DN².

— Pl.: *piloni* și (rar, n.) *piloane.*

— Din fr. **pylône.**

PILÓN² s. n. v. **piron.**

PILONÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică umpluturi de pămînt sau de alte materiale) A îndesa cu maiul² **(II 2)** sau cu o placă grea. Cf. DN².

— Prez. ind.: *pilonez.*

— Din fr. **pilonner.**

PILONÁRE s. f. Acțiunea de a p i l o n a și rezultatul ei. *Înainte de începerea pilonării, trebuie să se determine . . . umiditatea optimă a materialului.* LTR², cf. DER, DN², SFC IV, 315.

— Pl.: *pilonări.*

— V. **pilona.**

PILONÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) A omorî (în bătaie). *Să fugim spre iezăr . . . acolo caii tătarilor se vor cufunda și noi îi vom piloni.* MARIAN, T. 191.

— Prez. ind.: *pilonesc.*

— Etimologia necunoscută.

PILÓR s. n. Orificiu prin care stomacul comunică cu duodenul; (învechit, rar) ușă. Cf. I. GOLESCU, C. *Pilor sau gaura prin care stomacul se deschide în duoden.* KRETZULESCU, A. 290/27. *Materiile înghițite . . . ies din vintricel sau stomah (sacul dospitoriu) cîte încetul prin gura lui din gios numită pilor (ușă).* CORNEA, E. I, 178/18. *La stomac deosebim . . . o gaură în slinga, în vîrful stomacului = pilorus, ce dă în duoden și se află subt ficat.* POLIZU, P. 103/6, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Deschizătura din stînga* [stomacului] *comunică cu esofagul . . . , cea din dreapta se numește pilor și prin ea alimentele trec din stomac în intestin.* ENC. VET. 38, cf. PARHON, B. 117, DM, DER, DN².

— Accentuat și: *pilor.* BARCIANU. — Pl.: *pilore.* — Și: (învechit) **pilóră** (I. GOLESCU, C.) s. f., **pilórus** s. n.

— Din fr. **pylore.** — **Pilorus** < lat. **pylorus.**

PILÓRĂ s. f. v. **pilor.**

PILÓRIC, -Ă adj. Care aparține pilorului, referitor la pilor, de pilor. Cf. I. GOLESCU, C., DN[2].
— Pl.: *pilorici, -ce.*
— Din fr. **pylorique.**

PILÓRUS s. n. v. **pilor.**

PILÓS[1], -OÁSĂ adj. **1.** (Popular; despre ființe) Tare, puternic, rezistent (la muncă, la greutăți sau la condiții nefavorabile); p. ext. (despre oameni) tenace; răbdător. Cf. POLIZU. *Vitele de acest soi... sînt mai piloase, rabdă la frig și la ploaie.* GHICA, ap. TDRG. *Boii sînt de rasa bucșană, chiloși, mari, tari și buni de lucru.* I. IONESCU, P. 234. *Cu două fișecuri* [de bani] *mai bine ucizi ursul... și Arbure-i urs chilos.* ALECSANDRI, T. 1 360. *Trăsnea, fiind mai chilos și mai tare de cap, rabdă el cît rabdă și dacă vede el că-l răzbim cu poștele, se mută la altă gazdă.* CREANGĂ, A. 102, cf. id. GL. *Așa, femeile rabdă mai mult, sînt mai piloase decît bărbații.* CARAGIALE, M. 33. *Traiul cel aspru a vieții i-a făcut chiloși și tari.* ap. TDRG, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iutele Ahile-i ucise cînd ei își minau la păsune Ciurda chiloșilor boi.* MURNU, I. 129. *Craiul, pentru masa tuturora... A pus să-njunghe Opt vieri colțați... și o pereche De boi chiloși.* id. o. 123, cf. LEXIC REG. II, 30, UDRESCU, GL. ✦ (Prin nord-estul Olt.; despre oameni) Încăpățînat. Cf. LEXIC REG. II, 30.

2. (Regional; despre pîine, cozonaci etc.) Care nu este bine copt (Piatra-Neamț). Cf. COMAN, GL. *Cozonaci chiloși.* id. ib.
— Pl.: *piloși, -oase.*
— **Pilă[1]** + suf. *-os.*

PILÓS[2], -OÁSĂ adj. (Anat.) Care aparține părului[1] **(I 1)**, care se referă la păr[1]. Cf. SCRIBAN, D. *În turburările... sistemului pilos, ipofiza poate avea partea ei.* PARHON, B. 33, cf. DN[2]. ✦ (Bot.; despre organele plantelor) Care este acoperit cu păr[1] **(II 1)**. Cf. DN[2].
— Pl.: *piloși, -oase.*
— Din fr. **pileux,** lat. **pilosus, -a.**

PILOSTRÉIE s. f. v. **pirostrie.**

PILOSTRÍE s. f. v. **pirostrie.**

PILOȘÍE s. f. (Rar) Calitatea de a fi pilos[1] **(1)**; tărie, rezistență; tenacitate. *Încrederea în vitejia și piloșia lui de ostaș.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.
— **Pilos[1]** + suf. *-ie.*

PILÓT[1] s. m. **1.** Persoană specializată care manevrează cîrma unei nave; spec. persoană specializată în conducerea navelor în anumite regiuni în care navigația este dificilă; cîrmaci. *Corpul (trupul) piloților (corăbierilor).* CR (1829), 110[1]/3. *Pilot, ... cîrmaci dă corabie.* I. GOLESCU, C. *Vasele sînt elegante, mari..., căpitanii sînt bărbați iscusiți în știința lor, piloții siguri.* GT (1839), 174[2]/3, cf. STAMATI, D. *Acele mii de insule coperite cu păduri... formează o incinsătură nepătrunsă, carea oprește intrarea orișicărui pilot (cîrmaci) pe care o lungă esperiențe nu l-au familiarizat cu acele treceri.* GM (1854), 190[1]/63, cf. ARISTIA, PLUT. *Îndată ce un pilot se va duce pe bordul unei nave, va trebui să justifice calitatea sa căpitanului, înfățișîndu-i libretul său.* MO (1860), 638. *La cataractele cu stînci, iscusitul pilot găsește cale de a se strecura printre dinsele.* I. IONESCU, M. 77. *Lupta vasului e mare, Iar pilotu-n nepăsare Stă la cîrmă neclintit.* ALECSANDRI, P. II, 144. *Plecaseră doisprezece oameni și pilotul, pe vapor rămaseră 10 oameni cu căpitanul.* CONTEMPORANUL, IV, 49, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Nava plutea ușurel, fără pilot.* TOPÎRCEANU, P. O. 12, cf. ABC MAR. *Să se ridice flamura de chemare a pilotului.* BART, S. M. 101, cf. id. E. 31. *Șlepuri lenețe au ancorat la țărm. Piloții fumează la răcoare pe mal.* RALEA, S. T. I, 255. *Piloții sînt ceruți și așteptați de nave în puncte special marcate pe hartă și se îmbarcă temporar la bord.* LTR[2]. *Apa fu luminată de un incendiu puternic. — Un petrolier atins în plin, spuse pilotul prin ușă.* BARBU, P. 327. ✦ Fig. Călăuză, îndrumător, conducător. *Un lung șir de cucoare... În văzduh călăuzite de-un pilot, bătrîn cocor.* ALECSANDRI, POEZII, 28. *Demetrius a fost pilotul tragic, care-și duce camarazii despicînd cu pieptul furtuna contemporană.* GALACTION, A. 300.

2. Persoană calificată care conduce în mod efectiv o aeronavă. Cf. NOM. PROF. 64. *Avionul lui Vlaicu nu era mai prejos de pilotul său.* CONTEMP. 1953, nr. 328, 2/5, cf. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 760. *Pilotul minuiește îndemînatic comenzile și avionul virează în unghi strîns.* S iunie 1960, 69.

3. Persoană care conduce sau ajută la conducerea unui vehicul sau a unui convoi de vehicule feroviare prin locuri primejdioase. Cf. LTR[2], DM.

4. (În sintagmele) *Pilot automat (de comandă)* = sistem de comandă care conduce automat o navă sau o aeronavă sau care îndeplinește o parte din funcțiile pilotului[1] **(1—3)**. *Pentru o bună navigație vasele sînt înzestrate cu pilot automat de comandă.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 393, cf. DM, DER, DN[2]. *Stație (sau instalație) pilot* = instalație experimentală, echipată cu aparataj specific industrial, în care se fabrică în cantități mici un anumit produs, pentru a urmări procesul de producție. [Teranul] *se fabrică pe scară semiindustrială într-o stație pilot.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849. *Aici există un centru de cercetări chimice dotat cu stații pilot.* S ianuarie 1961, 19. *Știință-pilot* = știință care orientează, prin noțiunile și metodele ei, alte discipline. *Funcția de știință-pilot nu are ca rezultat înghițirea domeniilor pilotate de către disciplina care le pilotează.* SCL 1969, 235, cf. 236.
— Pl.: *piloți.*
— Din fr. **pilote.**

PILÓT[2] s. m. **1.** Stîlp de lemn, de oțel sau de beton (armat), fixat în pămînt în poziție verticală sau înclinată, pentru a transmite la straturile de teren rezistent greutatea construcțiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul; stîlp de susținere. V. pilon[1] **(3)**. *Și subt roți Răsună-n treacăt podul pe șubrezii piloți.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 153. *Și simt cum de atîta ploaie Piloții grei se prăbușesc.* BACOVIA, O. 25. *Scîrțîie prelung piloții punților de îmbarcare, De la care nu mai pleacă bărci albastre la plimbare.* D. BOTEZ, P. O. 50. *Deasupra rîpii a ridicat pe piloți, sub streșină de șindrilă, clopotniță.* SADOVEANU, O. IX, 187. *Orașul a fost clădit în mlaștinile riului Amstel — pe piloți.* id. ib. 226. *Lemnul pentru piloți trebuie să fie sănătos, să provină din arbori uscați... și să fie drept.* LTR[2]. *Cînd terenul în care sînt introduși piloții de lemne e foarte favorabil putrezirii, ei trebuie protejați chiar la construcțiile provizorii.* ib., cf. ALR II 6 723/141, 812, ALRM SN I h 116/141.

2. Numele unor obiecte, părți de construcție ori de unelte care seamănă, ca formă sau ca funcție, cu un pilot[2] **(1)**:

a) (Prin vestul Mold.) Lemn, stîlp în care sînt fixate cozile ciocanelor de piuă. Cf. GLOSAR REG.

b) (Regional) Stîlp puternic, fixat în malul unei ape, de care se leagă plutele; (regional) bailon, cazîc, pociumb (Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 160.

c) (Regional) Lemn subțire din care se face coada lopeții de la cîrma plutei (Călugăreni-Piatra Neamț). Cf. ARVINTE, TERM. 160.

d) (Regional) Fiecare dintre stîlpii care susțin un gard (Balș). Cf. ALRM II/I h 299/876.
— Pl.: *piloți.*
— Din fr. **pilot.**

PILOTÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică nave, aeronave, locomotive etc.) A conduce, a manevra sau a ajuta să conducă, să manevreze în calitate de pilot[1]. Cf. LM. *Dacă ține să piloteze printre stînci măcar caicul său..., trebuie să înceapă prin a zbîrli peste bord tot lestul.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/6, cf. DM, DN[2]. ✦ Fig.

A conduce, a călăuzi, a îndruma. *Fii bun și trimite la gară pe un om de încredere, care m-ar cunoaște personal, să m-aștepte și să mă piloteze pînă la ținta mea.* CARAGIALE, O. VII, 434. *Dar în trei chestii să te lași pilotat de mine.* C. PETRESCU, C. V. 52. ◇ Absol. *Facem un pact. Dumneata observi, eu pilotez, apoi împărțim beneficiile.* CĂLINESCU, E. O. II, 28. ◆ Fig. (Despre o știință; complementul indică alte discipline) A orienta prin noțiunile și metodele proprii. *Funcția de știință-pilot nu are ca rezultat înghițirea domeniilor pilotate de către disciplina care le pilotează.* SCL 1969, 235.

2. Intranz. (Despre nave, aeronave, locomotive etc.) A-și încetini mersul, a merge încet (din cauza nesiguranței parcursului); a face manevră. *Apărarea podului se desfășura clasic. Trupele veneau valuri, aeroplanele pilotau, tancurile înaintau maiestoase.* BRĂESCU, O. A. I, 346, cf. DM, DN[2].

— Prez. ind.: *pilotez.*

— Din fr. **piloter.**

PILOTÁGIU s. n. v. **pilotaj.**

PILOTÁJ s. n. **1.** Faptul de a conduce o navă, o aeronavă, o locomotivă, în calitate de pilot[1], pilotare **(1)**; știința și tehnica acestei conduceri. Cf. pilota **(1)**. *Serviciul pilotagiului pe bara de la Sulina, se va exercita de către un corp special de piloți brevetați și responsabili.* MO (1860), 636/37, cf. LM. *Am încercat trei recorduri cu avionul numai după trei ani de pilotaj.* CAMIL PETRESCU, P. 42, cf. DM, DER, DN[2].

2. Încetinire a mersului unui vehicul (din cauza nesiguranței parcursului). Cf. pilota **(2)**. Cf. DM, DN[2].

— Pl.: *pilotaje.* — Și: (învechit) **pilotăgiu** s. n.

— Din fr. **pilotage.**

PILOTÁN s. m. (Regional) „Lemn de grosime potrivită din care se fabrică hîrtie" (Ciocănești-Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 160.

— Pl.: *pilotani.*

— **Pilot[2]** + suf. *-an.*

PILOTÁRE s. f. Acțiunea de a pilota și rezultatul ei.

1. Cf. pilota **(1)**. Cf. ALEXI, W. *Poporului nostru îi este scump numele lui Aurel Vlaicu... pentru marile sale merite în construcția și pilotarea aparatelor de zbor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 760. *Pilotarea unei nave prin locuri necunoscute sau în care navigația e dificilă... se efectuează de persoane special pregătite.* LTR[2]. ◆ Fig. Orientare a unei discipline de către o altă știință, prin noțiunile și metodele proprii acesteia. *Cele mai senzaționale... aspecte ale activității de pilotare pe care lingvistica o desfășoară în rîndul științelor vieții și omului urmează abia să fie discutate.* SCL 1969, 240.

2. Cf. pilota **(2)**. Cf. DM.

— Pl.: *pilotări.*

— V. **pilota.**

PÍLOTĂ s. f. **1.** Un fel de plapumă călduroasă, de forma unei perne mari, umflate, umplută cu fulgi sau cu puf; p. ext. saltea, așternut de puf; (regional) perinoi, pernă **(I 1)**. *1 pilota... de la Dragomir* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 193/10. *Pilotă de atlaz* (începutul sec. XVII). ap. ODOBESCU, S. I, 422. *Eu înfundat în pilotă, el îngropat în groapă, eu învălit în obial, el în patru seînduri a sicriului.* CANTEMIR, ap. TDRG. *1 pilotă îmbrăcată cu tafta* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69, *4 prostiri vărstate de pus pe chilote* (a. 1779). IORGA, S. D. XI, 64, KLEIN, D. 398, DRLU, LB, VALIAN, V. POLIZU, CIHAC, II, 255, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am intrat într-o încăpere largă..., c-o sobă uriașă, cu divanuri încărcate de chilote de puf.* SADOVEANU, O. III, 535. *Și patul așa de larg — cu perini, plapomă, chilote și toate rafinamentele odihnei.* id. ib. IX, 228. *La el acasă, numai chilote și scorțuri.* CAMILAR, N. I 220. *Dear în pat ce-i așternut? Covor verde de mătase; Peste covor d-o pilotă.* TEODORESCU, P. P. 78. *Bădiță cu șase boi, Vinde patru Și-mi fă patu; Vinde doi Pe perini moi; Vinde iapa înșelată Și ia-mi pilotă-mbrăcată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 421. *Au venit la împărăteasa de au rădicat-o și au pus-o într-un pat cu pilote și perini de mătase.* SBIERA, P. 109. *Dar în pat ce mi-e așternut?... D-o pilotă și-un cearceaf.* MAT. FOLK. 527. *În pat ce-i așternut? Pilotă vărgată, Perină cusută.* PĂSCULESCU, L. P. 53, cf. 368. *Numai boierii dorm pe chilotă.* I. CR. III, 187, cf. CV 1951, nr. 5, 26, A VI 4, MAT. DIALECT. I, 185. ◇ Expr. (Învechit) **A dormi pe pilote** sau (regional) **a crește în pilote** = a duce un trai ușor, confortabil, fără griji. *Nici sub domnia austriacă n-au dormit românii pe pilote.* BARIȚIU, P. A. III, 90. *Mă pun oriunde. Doar n-am crescut în chiloți e.* LUC. III, 316.

2. (Prin Mold.; la sg.) Bagaj, calabalîc. *D-apoi a fi având chilotă multă, cum e treaba d-stră, jupîne, zise moș Nichifor.* CREANGĂ P. 113, cf. DDRF 231.

— Pl.: *pilote.*

— Etimologia necunoscută.

PILOTÍNĂ s. f. Ambarcație care conduce navele ce intră sau ies dintr-un port și care aduce pilotul[1] pe aceste nave. *Pilotina, dezlipită de cheu, aluneca lin pe luciul apei, ca o pasăre ușoară gata să-și ia zborul spre larg.* BART, E. 77. *Pilotina, ca un gîndac sforăitor, gîrează în jurul colosului potolit pînă s-agață de unul din saborduri.* id. S. M. 37, cf. SCRIBAN, D., ABC MAR., DM, DER, DN[2].

— Pl.: *pilotine.*

— Din fr. **pilotin.**

PILOTÚȚĂ s. f. (Regional) Piloțea. *Unele romînce... întrebuințează, în loc de scutece, chilotuțe... făcute ca niște perinuțe.* MARIAN, NA. 90, cf. DDRF 232, TDRG.

— Pl.: *pilotuțe.*

— **Pilotă** + suf. *-uță.*

PILOȚEÁ s. f. (Regional) Diminutiv al lui pilotă **(1)**; (regional) pilotuță. *Unele romînce... întrebuințează, în loc de scutece, ... chilotele făcute ca niște perinuțe.* MARIAN, NA. 90, cf. DDRF 232, TDRG.

— Pl.: *piloțele.* — Și: **piloțică** s. f. TDRG.

— **Pilotă** + suf. *-ea.* — **Piloțică:** cu schimbare de suf.

PILOȚÍCĂ s. f. v. **piloțea.**

PILOZITÁTE s. f. Prezența părului[1] **(II)** pe fața, pe corpul și pe membrele unei persoane, care constituie unul dintre caracterele ei sexuale secundare.

— Din fr. **pilosité.**

PILȚ subst. (Regional) Injecție (Giarmata-Timișoara). CV 1951, nr. 5, 27. *Mi-a dat doctorul un pilț.* ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. Spritze.

PILÚC s. n. v. **pilug.**

PILÚG s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** Numele mai multor unelte sau părți de unelte, de sisteme tehnice etc. folosite pentru a bate, a pisa etc.:

a) Fiecare dintre ciocanele de la piua de postav; (regional) pisălog **(2)**. *În pivă aruncați și zdrobiți în piluge.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 48[v]/36, cf. LB, DAMÉ, T. 168.

b) Unealtă casnică de lemn, de metal, de piatră etc., de obicei rotunjită ca o măciucă la unul sau la ambele capete, folosită la pisat (în piuliță); pisălog **(1)**, (regional) pisălău **(1)**, pisător **(1)**, nilug. *De vei da la păhară..., apoi vei umbla mai gol decît un pilug.* BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. KLEIN, D. 398, DRLU, LB, POLIZU, BARONZI, L. 161, CREANGĂ, GL., BARCIANU. *Introduce c-un cleștișor pesmeți în piua de lemn și-i sfarmă cu pilugul.* SADOVEANU, O. IX,

256. *Se coc firii pe maşină şi se bat, cît sînt calzi, pe fundul de lemn, cu pilugul de la piuliţă.* S. MARIN, C. B. 21, cf. ŞEZ. VIII, 69, com. din PARVA-NĂSĂUD, IORDAN, L. M. 194. *Să-l pui în piuă şi să dai cu chilugul peste el şi să nu-l nimereşti,* se spune despre un om şiret. Cf. ZANNE, P. II, 371. *Mama stă şi tata dă* (Piua şi *pilugul*). SBIERA, P. 323. *Unul stă şi unul dă* (Piua şi *pilugul*). GOROVEI, C. 292.

c) (Regional) Băţ lung, rotund şi gros cu care se zdrobesc boabele, seminţele etc. în piua de măcinat, de zdrobit sau de tescuit. *Cu pilugele se bat grînele în pive.* LM. *Ştiuleţii de popuşoi se pun în chiuă şi se bat cu chilugul sau pilugul.* PAMFILE, A. R. 227, com. din BILCA-RĂDĂUŢI.

d) (Regional) Băţ lung, rotund şi gros (la unul din capete cu crestături) cu care se bate brînza în putinei; (regional) brai. *După ce brînza s-a făcut, ea se bate în putină... îndesînd-o cu mîna sau bătînd-o cu pilugul sau braiul.* PAMFILE, I. C. 35, cf. ŞEZ. II, 150, CHEST. V 94/70, A VI 33.

e) (Familiar; în e x p r.) **A tunde** (sau **a rade**) (pe cineva) **pilug** = a tunde (sau a rade) (pe cineva) pînă la piele. *Într-o clipală m-am văzut ras pilug de giur-împregiur întocmai ca capul bărbierului meu.* ALECSANDRI, O. P. 50. *Profesorul a stat lîngă noi pînă ce ne-a tuns chilug.* CREANGĂ, O. 193. (Eliptic) *Cu capetele chilug.* ap. TDRG. (Prin analogie) [Fetele] *au pornit de la-nceput, Şi-aşa merg, de parcă fug; Miriştea-i tunsă chilug Peste tot unde-au trecut.* D. BOTEZ, F. S. 86. (Adverbial) **A rămîne** (sau **a fi**) **(gol) pilug** = a rămîne (sau a fi) gol de tot, fără nimic; a rămîne (sau a fi) complet dezbrăcat, gol puşcă; p. e x t. a rămîne (sau a fi) extrem de sărac, fără nimic. Cf. REV. CRIT. III, 164, ZANNE, P. III, 172, VICIU, GL. ◆ (Regional; adesea adjectival) (Om) sărac. Cf. ŞĂINEANU, D. U., COMAN, GL., TODORAN, GL.

2. P. a n a l. (Rar) Picior **(I 2)**, proteză (de lemn) a unui picior **(I 1)**. *Cel mai simplu aparat este pilugul, care se compune din o cutie de lemn, deschisă înapoi, închisă înainte prin o placă de piele, în care se aşază genunchiul îndoit în unghi drept, şi din un băţ rotunjit la capătul de jos şi acoperit cu piele pentru ca să nu alunece.* BIANU, D. S. 328.

II. S. m. (sg.) (Bot.; prin Transilv.) Păpădie *(Taraxacum officinale).* Cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL.

— Pl.: **(I)** *piluge* şi (rar, m.) *pilugi* (LB, POLIZU, LM, com. MARIAN). — Şi: (regional) **pilúc** (TODORAN, GL.), **piulúg** (BARONZI, L. 161) s. n.

— Cf. p i u ă.

PILUGÁŞ subst. (Regional) Diminutiv al lui p i l u g **(I 1 b)** (Cristeşti-Botoşani). Cf. ALR II 3 979/414.

— Pl.: ?

— **Pilug** + suf. *-aş.*

PILÚGĂ s. f. (Prin Transilv. şi Ban.) Scobitură executată în talpa, în vatra sau în pereţii unei galerii de mină, ai unui şantier de abataj etc., în care se introduc capetele stîlpilor şi ale grinzilor armăturii galeriei. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În bulvani se fac atîtea pilugi sau ţopuri cîte sînt de lipsă, iară în aceste pilugi vin băgaţi căţei, cari stau perpendicular.* LIUBA-IANA, M. 94, cf. PAŞCA, GL., CHEST. II 33/8, FD I, 169.

— Pl.: *pilugi.*

— Cf. germ. B ü h n l o c h.

PILUGÍ vb. IV. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A bate, a pisa cu pilugul **(I)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *pilugesc.*

— V. **pilug.**

PILÚLĂ s. f. Mic preparat medicamentos de formă circulară, care se administrează pe cale bucală; (popular) hap, (învechit, rar) pil[4]. V. p a s t i l ă, d r a j e u. *Şi de unde chichiţele văruite şi pilulele sicuite sînt, acolo bolnavul se amăgeşte, iară nu se tămăduieşte.* CANTEMIR, IST. 115. *O pilulă ca de 1 lot de mare.* CALENDARIU (1814), 172/19, cf. 169/8. *Fă dintru aceste şese pilule şi dă fieştecăria oaie cîte una.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 97/13, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Pulberile au se beu cu licviduri (ape), seau să fac pilule (hapuri).* CORNEA, E. II, 132/2, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pilulele să compun din o substanţă activă (praf, extract, esenţă, sare etc.) şi de o materie destinată să-i deie masei conzistenţa voită.* BIANU, D. S. 583. *Toţi i-au prescris aceeaşi reţetă..., pilule negricioase cu miros urît de tăbăcărie, pentru potolirea nervilor.* ARDELEANU, U. D. 68. *Veselia este sănătate. Întocmai ca pilulele „Pink", alungă răul, calmează nervii.* BRĂESCU, O. A. II, 407. *Înghiţi pilula şi-şi mai turnă puţin ceai.* PREDA, R. 239. ◇ F i g. [Viaţa] *n-are rost s-o drămui în pilule.* BENIUC, C. P. 98. ◇ E x p r. **A înghiţi o pilulă** (sau **pilula**) = a fi nevoit să suporte un lucru neplăcut; p. e x t. a fi păcălit; a înghiţi hapul. Cf. SCRIBAN, D. **A face** (pe cineva) **să înghită o pilulă** (sau **pilula**) = a pune (pe cineva) într-o situaţie neplăcută, jenantă; a păcăli (pe cineva). Cf. id. ib.

— Accentuat şi: (rar) *pilulă.* LB, SCRIBAN, D. — Pl.: *pilule.* — Şi: (învechit, rar) **pirúlă** s. f. LB.

— Din lat. **pilula,** fr. **pilule.** — **Pirulă** < magh. **pirula.**

PÍLVĂ s. f. (Regional) Săpăligă (cu care se plivеşte). Com. din fostul judeţ HUNEDOARA.

— Pl.: *pilve.*

— Din **pilvi.**

PILVÍ vb. IV v. **plivi.**

PIM prep. v. **prin.**

PIMBÍU, -ÍE adj. v. **pembiu.**

PÍMIŢĂ s. f. v. **pivniţă.**

PIMNĂZ s. n. v. **pecmez.**

PÍMNIC s. n. (Prin nord-estul Olt.) Magazie construită în prelungirea casei. LEXIC REG. II, 30.

— Pl.: *pimnice.*

— Cf. p i m n i ţ ă, z e m n i c, t e m n i c.

PIMNICÉR s. m. v. **pivnicer.**

PIMNICIOÁRĂ s. f. v. **pivnicioară.**

PIMNICÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.; despre fiinţe) Prizărit, pipernicit. Cf. CIAUŞANU, V. 188.

— Pl.: *pimniciţi, -te.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p i p e r n i c i t.

PÍMNIŢĂ s. f. v. **pivniţă.**

PIMPÁNT, -Ă adj. v. **pempant.**

PIMPERLÍC s. m. v. **pimpilic.**

PIMPILÍC s. m. (Prin nordul Transilv.) Copil frumos. Cf. PAŞCA, GL., DR. VII, 396, BUL. FIL. I, 222, II, 291.

— Pl.: *pimpilici.* — Şi: **pimperlíc** s. m. BUL. FIL. I, 23.

— Etimologia necunoscută.

PIMPINEÁ s. f. v. **pimpinelă.**

PIMPINEÁLĂ s. f. v. **pimpinelă.**

PIMPINÉLĂ s. f. (Regional) Numele a trei specii de plante erbacee din familia umbeliferelor: **a)** (şi în sintagma *pimpinelă mare,* BRANDZA, FL. 223) pătrunjel-de-cîmp *(Pimpinella saxifraga* şi *major).* Cf. COTEANU, PL. 18, LB, BRANDZA, FL. 223, id. D. 179; **b)** anason *(Pimpinella anisum).* Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU,

CIHAC, I, 205, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, D. 179, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S.

— Pl.: *pimpinele*. — Și: **pimpineá** (LB, POLIZU, CIHAC, I, 205, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), **pimpineálă** (LB), **pimprinélă** (BARONZI, L. 141) s. f. — Din lat. **pimpinella**, germ. **Pimpinelle**. — **Pimpinea**: sg. refăcut după **pimpinele** (pl. lui *pimpinelă*). — **Pimprinelă**<fr. **pimprenelle**.

PIMPÍU, -ÍE adj. v. **pembiu**.

PIMPRINÉLĂ s. f. v. **pimpinelă**.

PIN[1] prep. v. **prin**.

PIN[2] s. m. (Bot.) **1.** Numele mai multor specii de arbori din familia pinaceelor: **a)** (și în sintagmele *pin de munte*, BORZA, D. 131, com. LIUBA, *pin roșu*, BORZA, D. 131, *pin silvestru*, id. ib.) arbore înalt, cu coroană mare, cu ramurile întinse orizontal, cu scoarța de culoare roșie-cărămizie, cu frunzele persistente, sub formă de ace lungi de 4-7 cm, de culoare verde-albăstruie sau cenușie, dispuse câte două, și cu inflorescența sub formă de conuri de culoare brună-cenușie; (regional) brad, cățuni, cetină, chifăr, jelcă, luciu, molete[2] **(II 1 a)**, mălin **(I 9 b)**, molid **(2 a)**, pinel, pinișor, pinuț, schin, silhă, sosenca, zadă, brad de munte *(Pinus silvestris)*. Cf. LB, BRANDZA, FL. 432, GRECESCU, FL. 539, BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 83, DS, com. LIUBA; **b)** (regional; și în sintagmele *pin mic*, BORZA, D. 131, *pinu ăl mic*, ALR I 1 947/26, *pin pitic*, BORZA, D. 131, *pin de piatră*, id. ib., *pin strîmb*, id. ib., *pin țîrilor*, id. ib.) jneapăn *(Pinus mugo)*. Cf. GRECESCU, FL. 539, DS, BORZA, D. 131, ALR SN III h 626; **c)** (regional; și în sintagma *pin de munte*, BORZA, D. 131) zîmbru *(Pinus cembra)*. Cf. GRECESCU, FL. 539, DS, BORZA, D. 131; **d)** (și în sintagmele *pin de Banat*, FLORA R.P.R. I, 168, *pin negru de Banat*, BORZA, D. 131) arbore înalt, cu coroana largă, neregulată și tabulară, cu ramurile orizontale, cu frunzele persistente, în formă de ace rigide, cu inflorescența sub formă de conuri de culoare galbenă sau galbenă-verzuie *(Pinus pallasiana banatica)*. Cf. GRECESCU, FL. 539, PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 83, BORZA, D. 131. *Pinul acela ce-l văzu Moisi proroc . . . arzînd cu pară de foc.* VARLAAM, C. 439. *Dînd lui Solomon chedri și pini și toată voia lui.* BIBLIA (1688), 245[2]/49, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Și un freamăt dintre pini Tulbura repaos lin.* ASACHI, S. L. I, 119, cf. 204, NEGULICI. *Vîntul, ce bate în lungile păduri de pini . . ., se umflă asemenea prin guturi.* CR (1848), 20[2]/51, cf. POLIZU. *Învață din asta și tu, românime, . . . A ta tinerime Să fie-nfrățită, ca pinii-n Carpați!* MUREȘANU, P. 95/8, cf. BARONZI, L. 116. DDRF. *Peile . . . se bagă în zămi, adecă scoarță de gorun sau pin și gogoașe de stejar pisate bine.* LIUBA-IANA, M. 124, cf. ALEXI, W. *Să faci cruce cu cuțitul în coaja pinului, cum obișnuiesc păstorii.* PAMFILE, VĂZD. 79. *Pinii întunecați înfruntau toamna.* C. PETRESCU, S. 169, *Cucoșii cei mici sălbatici . . . începură a da sunet de pe vîrfuri de pini.* SADOVEANU, O. XI, 108. *În pădurea de pini . . ., Sub soarele torid, O umbră nu găsești.* BLAGA, P. 187, cf. 191. *Se pierde iar în cuvinte . . . poetice despre foșnetul pinilor.* DEMETRIUS, A. 40. *Păduri uriașe de pini.* BOUREANU, S. P. 20. *Izvoarele . . . în lumina sobră, cu pini și nestemate, cîntau unite într-un cor profund.* LABIȘ, P. 77, cf. H IX 435, ȘEZ. V, 116. *O grădină cu doi pini.* DOINE, 132, cf. ALR I 1 949/112. ◇ *Pin strob* (sau *moale, american, mirositor*) = arbore înalt, cu coroană regulată, piramidală, cu scoarța de culoare verzuie-cenușie, cu frunzele persistente, sub formă de ace lungi, de culoare verzuie-albăstruie, dispuse câte cinci, și cu inflorescența sub formă de conuri lungi și ușor încovoiate *(Pinus strobus)*. Cf. SCRIBAN, D., DS, BORZA, D. 131, com. LIUBA. *Pin negru* (sau *austriac, negru austriac*) = arbore înalt, cu coroana largă, cu trunchiul drept și adînc brăzdat, cu frunzele persistente, sub formă de ace lungi, rigide și de culoare verde întunecată, dispuse câte cinci, și cu inflorescența sub formă de conuri lungi de culoare brună-cenușie; (regional) brăduiță *(Pinus nigra)*. Cf. DS, BORZA, D. 131. *Pin maritim* = varietate de pin **(1)** cu lemnul poros și bogat în rășină, plantat pentru fixarea dunelor mișcătoare *(Pinus maritima)*. *Aveți să vedeți . . . păduri de pini maritimi.* SADOVEANU, O. IX, 219. *Sădise . . . doi pini maritimi.* BART, E. 259. *Întunecații pini maritimi apar alături de tăcuta mănăstire a insulei.* VIANU, A. P. 160, cf. DM.

2. (Regional; și în sintagmele *chin înalt*, BORZA, D. 130, *pin roșu*, id. ib.) Molid **(1)** *(Picea excelsa)*. Cf. id. ib.

3. (Învechit; și în sintagma *pin alb*, BORZA, D. 9) Brad *(Abies alba)*. Cf. LB, BARONZI, L. 141.

— Pl.: *pini*. — Și: (regional) **speiu** s. m. ȘEZ. II, 43. — Lat. **pinus**.

PIN[3] s. m. (Regional) Sondă rudimentară făcută dintr-o prăjină lungă la capătul căreia este fixat un cilindru de tablă deschis la ambele capete, cu care pescarii iau probe de mîl de pe fundul unei ape. Cf. ATILA, P. 400.

— Pl.: *pini*.
— Etimologia necunoscută. Cf. p i n[2].

PIN[4] s. m. (Regional) Ac cu gămălie (Bărăteaz-Arad). L. ROM. 1959, nr. 5, 72.

— Pl.: *pini*.
— Cf. p i n[2], germ. P i n n e „cui mic".

PINACÉE s. f. (La pl.) Familie de arbori rășinoși din încrengătura gimnospermelor, cu tulpină în general dreaptă, cu frunze aciculare persistente la majoritatea speciilor, cu flori grupate în conuri; (și la sg.) arbore din această familie. Cf. DER.

— Pl.: *pinacee*.
— Din fr. **pinacées**.

PINACHÍDĂ s. f. v. **panachidă**[1].

PINACOTÉCĂ s. f. Colecție mare de tablouri; muzeu de pictură. *Numărul așezămintelor pentru științe și arți e mare, dintre care însămnăm ca mai alese: . . . Ateneul grecesc și adunăciunile din zidirea numită pinacoteca.* RUS, I. I, 311/27, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pinacoteca cuprinde . . . o prețioasă colecție de tablouri.* ROM. LIT. 122[2]/15, cf. POLIZU. *Pînă astăzi un splendid tablou în pinacoteca de la Munic . . . ne oferă . . . spectacolul descărcării mărfurilor orientale pe țărmul Dunăriului.* HASDEU, I. C. I, 103. *Dacă te interesezi de arta frumoasă, te duc în muzee, în pinacoteci . . ., îți arată expoziținea artiștilor în viață și se laudă cu numărul pînzelor spînzurate pe părete.* MAIORESCU, CR. I, 266. *Cataloage de muzee și pinacotece.* ODOBESCU, S. III, 145, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Aman . . . fondează apoi pinacotecile.* OPRESCU, S. 27. *Am văzut tineretul muncitoresc îmbulzindu-se în orele libere ale amezii la muzee și pinacoteci.* SADOVEANU, E. 22, cf. DM, DER, DN[2].

— Pl.: *pinacoteci* și (rar) *pinacotece*.
— Din fr. **pinacothèque**, germ. **Pinakothek**.

PINATIFÍD, -Ă adj. (Despre frunze) Cu crestături adînci, care ajung pînă la jumătatea limbului. *Foile . . . pinatifide.* GRECESCU, FL. 74, cf. CADE, DN[2].

— Pl.: *pinatifizi, -de*.
— După fr. **pennatifide**.

PINATILOBÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Cu crestături largi. *Foi pinatilobate.* GRECESCU, FL. 308, cf. CADE.

— Pl.: *pinatilobați, -te*.
— După fr. **pennatilobé**.

PINATIPARTÍT, -Ă adj. (Despre frunze) Cu crestături adînci, care trec de jumătatea limbului. *Foi pinatipartite.* GRECESCU, FL. 51, cf. 308, CADE.
— Pl.: *pinatipartiți, -te.*
— După fr. **pennatipartite.**

PINATISECÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Cu crestături care ajung pînă la nervura mediană. Cf. CADE, DN².
— Pl.: *pinatisecați, -te.*
— După fr. **pennatisequé.**

PÍNAX subst. (Grecism învechit) Tablă de materii, cuprins. *Pinax, adecă însemnare de ceale ce să află întru această condică.* GHEORGACHI, CER. (1762), 262. *Pinacsu, adecă însemnarea de cele ce să află într-acest hronograf* (a. 1724). GÁLDI, M. PHAN. 227.
— Scris și: *pinacs.*
— Din ngr. **πίναξ.**

PINĂRĂ s. f. v. **paner¹.**

PINC¹ interj. v. **bing.**

PINC² s. m. v. **pinchiu.**

PÍNCĂ¹ s. f. (Regional) Trișcă. Com. FURTUNĂ.
— Etimologia necunoscută.

PÍNCĂ² s. f. (Argotic) Mită **(1).** *Aveau și vreo cîțiva sergenți de erau înțeleși cu ei. Le trimeteau pincă.* BARBU, G. 406.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PÍNCĂL s. n. (Regional) Boccea. *Alexandru Cenușotca se făcu un vandralău cu pincălu în spate.* RETEGANUL, în JAHRESBER. X, 201.
— Pl.: *pincăle.*
— Din magh. **pinkli.**

PÍNCHIU s. m. (Ornit.; regional) Cinteză *(Fringilla coelebs).* Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 398, LB, MARIAN, O. I, 382, DDRF. *Unele păsări... își fac cuibu prin... crăcile pomilor, cum e pinciu.* CONV. LIT. XXXVII, 727, cf. BĂCESCU, PĂS. 124. ◇ *Pinchiu pestrit* = cinteză-de-iarnă *(Fringilla montifringilla).* Cf. CIHAC, II, 521, MARIAN, O. I, 383, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 124.
— Pl.: *pinchii.* — Și: (regional) **pinc** (ANON. CAR., BĂCESCU, PĂS. 50, 124), **pinciu, pinz** (BĂCESCU, PĂS. 50, 129), **penchi** (id. ib. 50, 124), **pénchiu** (BARCIANU), **pénciu** (BĂCESCU, PĂS. 124), **penți** (id. ib.), **péntiu** (DDRF, BĂCESCU, PĂS. 124) s. m.
— Din magh. **pinty.**

PÍNCIU s. m. v. **pinchiu.**

PINCOȘ subst. (Prin Ban.) Rusalii. Cf. ANON. CAR., DR. IV$_1$, 157.
— Accentul necunoscut. — Pl.?
— Din magh. **pinkösd, pünkösd.**

PINDANICĂ s. f. (Bot.; regional) Pătlagină **(1 a)** *(Plantago major).* Cf. BORZA, D. 132.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PINDÁRIC, -Ă adj. (Livresc; despre poezii, versuri etc.) Care este scris în genul poetului antic grec Pindar; (învechit, rar) pindaricesc. *Cine n-a simțit inima sa clătindu-să la aceste pindarice strofe.* GTN (1836), 92²/19, cf. VALIAN, V. *Odă pindarică.* SCRIBAN, D., cf. DM.
— Pl.: *pindarici, -ce.*
— Din fr. **pindarique.**

PINDARICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre poezii, versuri etc.) Pindaric. *Un ifos înalt a unii cîntări pindaricești.* BUZNEA, C. 105.
— Pl.: *pindaricești.*
— **Pindar** (n. pr.) + suf. *-icesc.*

PINDARÍSM s. n. (Livresc) Lirism obscur și emfatic, în genul creației lui Pindar. Cf. DN².
— Din fr. **pindarisme.**

RPÍNDĂ s. m. v. **pinter.**

PINDELÉU s. n. v. **pendeleu.**

PINDILÉU s. n. v. **pendeleu.**

PINDZÍIE s. f. v. **pensie.**

PINEÁLĂ adj. (În sintagma) *Glandă pineală* = glandă mică, situată în masa encefalului, care determină, prin secreția ei, dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză. *Glanda pineală... nu este alt decît un trup mic, vînăt, ascuțit înapoi.* KRETZULESCU, A. 486/21, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DN², D. MED. I, 625.
— Pronunțat: *-ne-a-.* — Pl.: *pineale.*
— Din fr. **pinéal.**

PINÉL s. m. (sg.) (Bot.; regional) Pin² **(1 a)** *(Pinus silvestris).* Cf. BORZA, D. 131.
— **Pin²** + suf. *-el.*

PINÉR s. n. v. **paner¹.**

PINÉT s. n. (Rar; cu sens colectiv) Pădure de pini². Cf. DR. II, 88.
— Pl.: *pinețuri.*
— Din lat. **pinetum.**

PINÉZĂ s. f. v. **piuneză.**

PING interj. v. **bing.**

PÍNGĂ prep. v. **pîngă.**

PINGĂLÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Transilv.; complementul indică imaginile, modelele folosite) A picta **(I 1).** Cf. DRLU. *Pe icoană era pingălit (zugrăvit) un chip de muiere.* RETEGANUL, P. II, 5, cf. F (1889), 399.
2. Tranz. (Transilv.; complementul indică opera de artă executată) A picta **(I 4).**
3. Refl. (Regional) A se găti, a se dichisi (Șieu Măgheruș-Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 286. *S-o pingălit și o ieșit pe uliță.* ib.
4. Tranz. (Folosit și absol.) (Prin nord-vestul Transilv.) A mîzgăli **(2).** Cf. CABA, SĂL. 99.
5. Refl. (Regional) A se fotografia (Chișindia-Vașcău). cv 1950, nr. 11—12, 38.
— Prez. ind.: *pingălesc.* — Și: **pingălui** vb. IV. DRLU.
— Din magh. **pingál.**

PINGĂLÍT, -Ă adj. (Transilv. și prin Maram.) Pictat **(1).** Cf. pingăli **(1).** Cf. DRLU. *De harnic și de-nflorit, Gîndești că-i pingăluit.* BÎRLEA, C. P. 14, cf. CHEST. II 236/345, ALR II/I MN 142, 3 912/64, 349, LEXIC REG. II, 90. *Ochi negri, părul cernit, Ca un chip pingăluit.* FOLC. TRANSILV. I, 340.
— Pl.: *pingăliți, -te.* — Și: **pingăluit, -ă, pîngăluít, -ă** adj.
— V. **pingăli.**

PINGĂLITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Mîzgălitură. Cf. CABA, SĂL. 99.
— Pl.: *pingălituri.*
— **Pingăli** + suf. *-tură.*

PINGĂLUÍ vb. IV v. **pingăli.**

PINGĂLUÍT, -Ă adj. v. **pingălit.**

PINGEÁ s. f. **1.** Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate ale încălțămintei; p. ext. partea anterioară a tălpii încălțămintei, pe care se calcă. V. talpă. Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mereu bătea într-o pingică.* DUNĂREANU, N. 17. *Scotea gheata și striga: „Stați s-o scriu pe pingea".* I. BOTEZ, B. I, 70. *Mulțimea reparațiilor la pingele și tocuri îl punea în legătură cu toți gospodarii satului.* ARGHEZI, C. J. 255, cf. ALR II 6 515/514, 520, 551, 605, 682, 812, 876. *Pui penșică.* ALR SN IV h 1 192/551. *Îi pune talpă, penga.* ib. h 1192/872. ◇ Fig. *Fața-i rotundă și brumată era străjuită din josul fiecărei urechi de cîte o mică pingea de păr castaniu.* HOGAȘ, DR. I, 173. ◇ (Regional) *Pingeaua casei* = capul familiei. *Bărbatul e pingeaua casei.* IOVESCU, N. 75. ◇ Expr. (Familiar) **A-i pune** (cuiva) **pingeaua** = a păcăli, a amăgi, a înșela (pe cineva). *Îi pune pingeaua numaidecît.* PANN, P. V. II, 30/24, cf. BARONZI, L. 40, CIAUȘANU, GL. (Rar) **A ține** (la cineva) **ca la pingele** = a nu ține deloc la cineva. Cf. ZANNE, P. III, 302. (Rar) **A bate la pingea** = a cheltui, a risipi banii (la jocuri și petreceri). Cf. id. ib. (Rar) **A-i da** (cuiva) **pingeaua** = a respinge rugămintea sau cererea cuiva; a repezi pe cineva. Cf. id. ib. (Regional) **A aduce** (pe cineva) **la o pingică** = a pricinui (cuiva) pagube însemnate, a sărăci (pe cineva); a aduce la sapă de lemn. Cf. PAMFILE, J. II, 160. ✦ Fig. (Familiar) Friptură tare; talpă. Cf. PAMFILE, J. II, 160.

2. (Regional) Numele mai multor obiecte, părți de construcții etc. asemănătoare, ca formă, cu o pingea **(1)** și care de obicei au rolul de a sprijini, de a fixa etc. ceva:

a) (În forma *pingică)* Bucată de leaț (Sabasa-Vatra Dornei). Cf. A V 25.

b) (În forma *pingică)* Scîndură care susține jgheabul morii sau al teascului (Holda-Vatra Dornei). Cf. A V 22.

c) Marginea de jos a peretelui de lemn al casei (Crucea-Vatra Dornei). Cf. A V 15.

3. (Art.; prin nord-vestul Munt.) Numele unui dans popular care se dansează în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, J. R. 44, id. D.

— Pl.: *pingele.* — Și: **pingică,** (regional) **pengeá, pengícă** s. f.

— Din tc. **pence.** — **Pingică:** cu schimbare de suf.

PINGELÍ vb. IV. Tranz. (fact.) (Folosit și absol.) (Complementul indică obiecte de încălțăminte sau talpa încălțămintei) A pune, a bate sau a face să pună, să bată pingele **(1)** (și tocuri); (învechit și regional) a pingelui; a tălpui. Cf. ȘIO II$_1$, 296, TDRG. *Cizmele ... le cîrpea pingelindu-le.* ARDELEANU, D. 41. *Bineînțeles că și ghetele le pingeleam cît timp cizmarul socotea că se pot pingeli cuviincios.* CAMIL PETRESCU, U. N. 96. *Mai bine îți pingeleai bocancii.* IOVESCU, N. 89. *A pus mîna într-o zi pe o gheată și a început s-o pingelească.* PAS, Z. I, 199. *Cizmarii să pingelească.* id. ib. III, 279. *Adu-ți aminte cînd ne-ai pingelit cizmele.* T. POPOVICI, SE. 30. *Cizmarul pingelește ghetele.* ALR II 6 515/872, cf. ALR SN IV MN h 1 189/791, 899, ib. IV h 1 192. ✦ Fig. (Familiar; complementul indică oameni) A păcăli. *Blestemații aceia ... se luaseră amîndoi după mine cu hohote de rîs, pentru că mă pingeliseră.* PR. DRAM. 127, cf. ȘIO II$_1$, 296, TDRG.

— Prez. ind.: *pingelesc.* — Și: (regional) **pingi** (ALR SN IV h 1 192), **pingîli** (ib. h 1 192/29), **pengeli** (ib. IV MN h 1 189/836, 886, ib. h 1 192) vb. IV.

— V. **pingea.**

PINGELÍRE s. f. Acțiunea de a pingeli și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 300.

— Pl.: *pingeliri.*

— V. **pingeli.**

PINGELÍT, -Ă adj. (Despre obiecte de încălțăminte sau despre talpa încălțămintei) Căruia i s-au pus pingele **(1)** (și tocuri); (învechit și regional) pingeluit; tălpuit. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DM.

— Pl.: *pingeliți, -te.*

— V. **pingeli.**

PINGELUÍ vb. IV. Tranz. (fact.) (Folosit și absol.) (Învechit și regional; complementul indică obiecte de încălțăminte sau talpa încălțămintei) A pingeli; a tălpui. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., ALR SN IV h 1 192/987. ✦ Fig. (Familiar; complementul indică oameni) A păcăli. Cf. POLIZU, DDRF, ZANNE, P. III, 302, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

— Prez. ind.: *pingeluiesc.*

— **Pingea** + suf. *-ui.*

PINGELUIÁLĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul de a pingelui. Cf. DDRF. ✦ Fig. (Familiar) Păcăleală. Cf. DDRF.

— Pronunțat: *-lu-ia-.* — Pl.: *pingeluieli.*

— **Pingelui** + suf. *-eală.*

PINGELUÍT, -Ă adj. (Învechit și regional; despre obiecte de încălțăminte sau despre talpa încălțămintei) Pingelit. *Vezi ... bărbați în cipici (bolini cu talpă pingeluită).* CRĂINICEANU, IG. 114.

— Pl.: *pingeluiți, -te.*

— V. **pingelui.**

PINGELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui pingea **(1)** Cf. TDRG, SFC IV, 146.

— Pl.: *pingeluțe.*

— **Pingea** + suf. *-uță.*

PINGÍ vb. IV v. **pingeli.**

PINGÍCĂ s. f. v. **pingea.**

PINGILÍ vb. IV v. **pingeli.**

PÌNG-PÓNG s. n. sg. (Astăzi rar) Tenis de masă. *L-ai văzut cînd joacă cu mine ping-pong?* SEBASTIAN, T. 134, cf. IORDAN, STIL. 93. *Seara, sălile spațioase ale clubului, înzestrate cu mese pentru biliard, ping-pong, șah ..., sînt foarte animate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 796, cf. DM, DN^2. *Competițiile dotate cu trofee ..., „Jules Rimet" la fotbal, „Corbillon" la ping-pong.* FLACĂRA, 1970, nr. 21, 2.

— Din fr. **ping-pong,** germ. **Pingpong,** engl. **ping-pong.**

PÌNG-PONGÍST, -Ă s. m. și f. (Rar) Sportiv care practică tenisul de masă; (familiar) persoană care joacă mult tenis de masă. Cf. DN^2, SFC IV, 127.

— Pl.: *ping-pongiști, -ste.*

— **Ping-pong** + suf. *-ist.*

PINGUÍN s. m. Nume dat mai multor păsări palmipede marine ihtiofage, cu corpul ovoid, turtit dorso-ventral și lung, cu ciocul lung, cu aripile scurte, improprii pentru zbor, servind ca înotătoare, cu picioarele scurte, situate la extremitatea posterioară a trunchiului, cu penele negre pe spate și albe pe piept și pe pîntece, care trăiesc în colonii mari în regiunile polare. *Pinguinii ... nu se văd decît în N hemisferului boreale.* DRĂGHICEANU, C. 119. *Fantastic dormitează pinguinii.* CAZIMIR, L. U. 41. *Pinguinul stă cu pîntecul revărsat, abia mișcînd din brațele scurte.* C. PETRESCU, C. V. 17. *Un pinguin rotofei și limbut.* V. ROM. octombrie 1954, 158. *Sînt negri, mărunți și înceliniți ca o adunare de pinguini.* VINEA, L. II, 44, cf. DM, DER. DN^2.

— Pl.: *pinguini.* — Și: (învechit) **pinguină** s. f. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **pingouin.**

PINGUÍNĂ s. f. v. **pinguin.**

PINGULÍ vb. IV v. **pigui.**

PÍNIN subst. (Învechit, rar) Sidef. *Paturi de aur și de argint, pre așternut cu pietri, piatră de zmaragd și de pinin* (de sidef B 1938). BIBLIA (1688), 355²/46.
— Pl.: ?
— Din ngr. **πίννα** „scoică".

PINIÓN s. n. Roată dințată a unui angrenaj care are cel mai mic număr de dinți, servind la punerea în mișcare a altor roți din angrenaj. *În cazul cînd avem de turnat în serie mai multe pinioane identice . . ., ne vom servi de un model metalic prevăzut cu placă.* IOANOVICI, TEHN. 86. *Dinții pinionului se taie cu ajutorul mașinilor de tăiat dinți.* id. ib. 87, cf. 286. *Axul vertical . . . este terminat cu un pignon.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 198, cf. 177, id. TES. 230, DM. *Dispozitivul, de proporții miniaturale, e destinat să șlefuiască dantura a tot felul de pinioane.* GL 1961, nr. 6, 3/5, cf. DER, DN².
— Scris și: (după fr.) *pignon.* — Pronunțat: *-ni-on.*
— Pl.: *pinioane.*
— Din fr. **pignon.**

PINIPÉD s. n. (La pl.) Ordin de mamifere adaptate la viața acvatică (din regiunile reci), cu corpul fusiform și cu membrele transformate în lopeți; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. Cf. ALEXI, W., ENC. AGR., SCRIBAN, D., DM, DER, DN².
— Pl.: *pinipede* și (rar, m.) *pinipezi* (ALEXI, W.).
— Din fr. **pinnipèdes.**

PINÍR subst. (Regional) Brînză de vaci (Beclean-Făgăraș). Cf. CHEST. V 97/9.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PINIȘÓR s. m. (Bot.; regional) Pin² **(1 a)** *(Pinus silvestris).* Cf. BORZA, D. 131.
— Pl.: *pinișori.*
— **Pin²** + suf. *-ișor.*

PINJ subst. v. **pîj².**

PINÓLĂ s. f. Axul păpușii mobile de strung în care se fixează o unealtă de prelucrare sau un vîrf de susținere a unuia dintre capetele piesei care se prelucrează. Cf. LTR², DM, DER, DN².
— Pl.: *pinole.*
— Din germ. **Pinole.**

PINÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre terenuri) Acoperit cu pini². *Cît Cernegura pinoasă va luci di-a nopței stele . . . Să cîntăm d-acele fapte.* ASACHI, S. L. I, 131, cf. DONICI, ap. TDRG.
— Pl.: *pinoși, -oase.*
— **Pin²** + suf. *-os.*

PINÓT s. n. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Numele mai multor soiuri de viță de vie superioare, originare din Franța, cultivate mai ales pentru obținerea vinului; p. ext. vin obținut din strugurii acestor plante.
— Pl.: *pinoturi.*
— Din fr. **pinot.**

PINPREGIÚR adv., prep. v. **primprejur.**

PINPREJÚR adv., prep. v. **primprejur.**

PINSÉTĂ s. f. v. **pensetă.**

PÍNSULĂ s. f. v. **pensulă.**

PINT s. n. v. **pintă.**

PÍNTĂ s. f. (Maghiarism învechit, în Transilv.) Măsură de capacitate egală, aproximativ, cu un litru; cantitatea de lichid pe care o conține o astfel de măsură. Cf. ANON. CAR. *Pintă de vin.* LB. *Mă tratează de egal și nu-mi refuză „pinta" de vin.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 84, cf. CIHAC, II, 255, LM.
— Pl.: *pinte.* — Și: **pint** s. n. ANON. CAR., DR. IV₁, 157.
— Din magh. **pint.**

PINTĂNÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog.**

PÍNTĂR s. m. v. **pinter.**

PINTĂRÍȚĂ s. f. (Regional) **1.** Ospătărița **(2)** (Petros-Hațeg). Cf. A IV 1.
2. Femeie de moravuri ușoare (Petros-Hațeg). Cf. A IV 1.
— Pl.: *pintărițe.*
— **Pintă** + suf. *-ăriță.*

PÍNTE prep. v. **printre.**

PINTECĂRÍE s. f. v. **pîntecărie.**

PÍNTECE s. n. v. **pîntece.**

PÍNTEG s. m. v. **pinten.**

PÍNTEN s. m. **I.** (Mai ales la pl.) Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiță dințată, cu un vîrf etc., pe care călărețiii îl prind la călciiul fiecărei cizme pentru a îmboldi cu el calul la mers. *Cizmele încă i le-au văzut nalte și cu pinteni.* IST. Ț. R. 40, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 191. *Izbește ca cu pintini cu călciiul calul.* AETHIOPICA, 80ᵛ/5. *Vinde . . . zăbale, pintini, cuțite.* IST. AM. 23ʳ/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Cizme . . . ce zornăia în pinteni.* HELIADE, O. I, 221. *Unul din pintenii săi de aur se sfărîmă.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Înfipse ambii pinteni în coastele armasarului.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Pinteni lucesc, la lună săbiile scînteiază.* ALEXANDRESCU, M. 21, cf. 22. *M-arunc pe cal ca vîrtejul, înfig în coasta-i un pinten.* HASDEU, R. V. 121. *Genarul își înfipse pintenii adînc în coastele calului.* EMINESCU, N. 26. *Pintenu-i de oțel Scotea cîte un sunet sonor și lung.* MACEDONSKI, O. I, 262. *Calcă Lică de-i sună durița de la pinten.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 125. *Sub biurou, patru cizme fără pinteni și aproape fără toc. Par supărate.* BASSARABESCU, V. 30. *Am adormit jucîndu-mă cu rozetele de la pintenii ghintuiți și ferecați ai pojarnicului.* BRĂESCU, A. 93. *Călătorul purta . . . pinteni și se ținea ca un vechi călăreț.* SADOVEANU, O. X, 8. *Smuci frîul și izbi pintenii, împingînd calul spre cei doi.* C. PETRESCU, A. R. 61. *Zis-a tata că m-o da După Micloș, cătana, Că-i cu peană-n pălărie Și cu pinteni la călcîie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 407. *De jucat aș juca bine, Dar nu-s pintenii la mine.* RETEGANUL, CH. 73. *Izbește cu călciiele în pinteni,* se spune despre cineva care își produce singur o rană, o vătămare. Cf. ZANNE, P. II, 30. *Dă-ți, popo, pintenii și bate iapa cu călciiele,* se spune cînd dai altora ceea ce îți este ție necesar. Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, CREANGĂ, P. 39. ◇ Fig. *Să-și singere talentul cu-ai lipsei negri pinteni.* MILLE, V. P. 49. ◇ Expr. **A bate din pinteni** (sau **pintenii**) = a lovi călciiele unul de altul (făcînd să sune pintenii) și a lua poziția (reglementară) de drepți. *Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten, Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătînd din pinten.* EMINESCU, O. I, 87. *Nu știu alta decît a bate din pinteni și a-și răsuci mustața.* GHEREA, ST. CR. I, 172. *În fața domnului Farcaș, inginerul bătea pintenii ca un soldat.* V. ROM. august 1963, 10. **A da** (sau **a bate**) **din** (sau **în**) **pinteni (de bucurie)** = a se bucura foarte tare (manifestîndu-se în mod zgomotos). Cf. POLIZU. *Începu a bate din pinteni de bucurie că se cotorosise de sărăcie.* ISPIRESCU, L. 209, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 550, UDRESCU, GL. ✦ Lovitură dată cu pintenii **(I).** *Văzui calul numai spumă*

și coastele lui sîngerate de pinteni. NEGRUZZI, S. I, 67. *Radiază o poemă . . . Cînd joci calul în boiestru sau cînd pintenu-l iuțește.* MACEDONSKI, O. I, 29. ◇ Expr. **A da pinteni (cuiva)** sau (rar) **a strînge în pinteni (pe cineva)** = a împunge, a îmboldi un animal de călărie (pentru a-l face să pornească sau să meargă mai repede); p. ext. a zori, a grăbi (pe cineva). *Iară celor blagorodnici, pintini le dă istoria.* N. COSTIN, L. 38, cf. LB, POLIZU. *A dat pinteni calului . . ., dar se opri îndată.* BOLINTINEANU, O. 429. *Apoi, dînd pinteni calului, porneșle.* CREANGĂ, P. 200. *Zice: — E mama, și dă pinteni calului.* CARAGIALE, O. II, 299. *Dînd pinteni calului, ieși pe poartă ca vîntul.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 115. *El însuși călare, Dă pinteni și-aleargă tăcînd.* COȘBUC, P. I, 290. *Și multe încă aș mai fi văzut, dacă foamea nu mi-ar fi dat pinteni.* HOGAȘ, DR. I, 12. *Mă întorceam acasă cu sufletul luminat . . ., strîngînd calul în pinteni.* C. PETRESCU, S. 112. *Cum aud ceva, sar în șa și dau pinteni.* SADOVEANU, O. XI, 293. *String bine calu-n pulpe și pinteni dau s-ajung.* PILLAT, P. 145. *La mare deac-ajungea, Pinteni murgului dedea.* TEODORESCU, P.P. 72. *Pinteni roibului că da Și ca vîntul se ducea.* ANT. LIT. POP. I, 486. *Calul l-a încălecat, Pinteni calului a dat Și în zbor a alergat.* FOLC. MOLD. I, 281. (Regional) **A lua (în) pinten (pe cineva)** = a-și bate joc (de cineva). Cf. LEXIC REG. II, 30. (Regional) **A primi pinteni (de la cineva)** = a primi vești, a afla noutăți (de la cineva). Cf. ZANNE, P. IV, 551. ✦ Fig. Imbold, impuls, stimulent. *Iubirea de aproapele său și iubirea de cinste este un pinten nobil cu atîta putere asupra duhului unui istoric, ca și asupra duhului unui viteaz* (a. 1842). CAT. MAN. I, 368. *Inima mea începuse să bată subt pintenul dureros sau dulce al amintirilor.* HOGAȘ, M. N. 12. *Sentimentul unei vieți libere, în mijlocul naturii sălbatice și sub unicul pinten al instinctului, este real.* LOVINESCU, C. IV, 125, cf. 160.

II. P. anal. **1.** Numele unor părți ale corpului animalelor sau oamenilor care se află de obicei la picioarele acestora și au forma unor proeminențe, protuberanțe, excrescențe etc.

a) (La unele păsări, în special la cocoși) Formație cornoasă (ca o unghie ascuțită) situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului, deasupra labei. *Vulturul . . . cu pintinul, ce va putea neoprit facă.* CANTEMIR, IST. 158, cf. LB. *Această boală . . . se face din firul săcării, lungindu-se ca un pintin de cucoș.* I. IONESCU, C. 181/9, cf. ALR II 5 726/899, A II 2. ◇ Compus: (Bot.; regional) **pintinul-cocoșului** = numele unei flori nedefinite mai de aproape (Moscu-Galați). Cf. H III 325.

b) (Rar) Gheară atrofiată situată în partea de jos și de dinapoi a piciorului unor animale (cîinele, pisica etc.). Cf. SĂGHINESCU, S. 99.

c) Protuberanță cărnoasă acoperită cu un smoc de peri lungi, situată deasupra gleznei, în partea din spate a piciorului calului sau al boului. Cf. DAMÉ, T. 32. *Pintenele este un fel de țiițină de corp, așezat la spatele gleznei și ascuns într-un mănunchi de peri lungi.* ENC. VET. 98, cf. ȘĂINEANU, D. U. GREGORIAN, CL. 57.

d) (Regional) Piele îngroșată ca o bătătură, situată la încheietura genunchiului calului; (regional) castană, pipă **(II 2 b)**. Cf. SĂGHINESCU, V. 99. *Pinten se mai numește și castana calului.* DR. V, 304.

e) (Prin vestul Transilv.) Pată albă pe picioarele calului, în porțiunea dintre copită și genunchi. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 69.

f) (Regional; la om; în sintagma) *Pintenul piciorului* = os rotund, proeminent, care unește laba piciorului cu partea de jos a femurului; (regional) oul piciorului (Cristești-Botoșani). Cf. ALR II/I h 76/414.

g) (Popular; la cocoș) Bărbie. Cf. ALR II 5 725/574, 728, 762, 784, 791, 812, 928, 987.

2. Numele unor părți de plante sau ale unor plante care au de obicei formă de proeminențe, protuberanțe, excrescențe etc.:

a) Prelungire ascuțită cu care se termină caliciul, corola, petala etc. unor flori. *Petala inferioară . . . la bază oferă un prea ușor pinten.* GRECESCU, FL. 82.

b) (Rar) Spin care crește pe ramurile sau pe tulpina unor plante. *Un ac de diamant fermecat, cu vîrful tare și țepos ca pintenul de glădiță.* ARGHEZI, C. J. 137.

c) (Învechit și regional; și în sintagma *pintenul secării*, BORZA, D. 192) Cornul-secării *(Claviceps purpurea). Pintinul . . . este o adevărată otravă.* I. IONESCU, C. 174/26. *Cărbunele grîului numit pintene . . . se formează în ovariul multor grăminee.* ISIS (1862), nr. 40, 2/26.

d) (Regional; la pl.) Nemțișor **(II 1 a)** *(Delphinium consolida)*. Cf. LB, BORZA, D. 51. *Polomnidă, pinteni care-s mnerii la flori, mac sălbatic, neghină.* ALR II 5 173/325.

e) (Regional; la pl.) Surguci *(Delphinium ajacis)*. Cf. BORZA, D. 50.

f) (Transilv.; la pl.) Călțunași *(Tropaeolum majus)*. Cf. PANȚU, PL. 75, BORZA, D. 173.

g) (Regional; la pl.; în forma *pintini*) Canale *(Impatiens balsamina)* (Băile Victoria-Oradea). Cf. BORZA, D. 87.

3. Numele mai multor unelte, piese, obiecte sau ale unor părți ale acestora care seamănă, ca formă, cu un pinten **(I)** și care, de obicei, au rolul de a fixa, de a susține etc.:

a) (Tehn.) Proeminență a unei piese, care servește la limitarea cursei altei piese în mișcare sau ca punct de articulație. *Sub presiunea arcului, clapa își coboară pintenul superior de contact cu platina și iia respectivă cade.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 315. *Un pinten lovește zăvorul care produce alunecarea.* id. FIL. 265, cf. 189, LTR², DM, DER.

b) (Învechit și regional) Unealtă casnică formată dintr-o rotiță metalică cu zimți fixată într-un mîner, care se folosește la tăiat aluatul. *Pinteni de teiat aluoat* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146. *Tăiței (tăiați cu pintina).* ALR II 4 034/2.

c) Unealtă folosită de apicultori la fixat fagurele pe ramă. Cf. NOM. MIN. II, 192.

d) (Mold.) Spiță (la roata carului). Cf. H X 539, XII 288. *Acasă l-au trimes într-o trăsură cu roatele numa-n pinteni (spițe).* ȘEZ. IV, 18.

e) (Regional) Patină² **(1)** (Ghilad-Timișoara). ALR SN V h 1 311/36.

4. Numele unor construcții sau ale unor părți ale acestora care seamănă, ca formă, cu un pinten **(I)** și care au rolul de a întări, de a susține etc.:

a) Construcție sau element de construcție care de obicei iese în afara liniei ansamblului și care susține sau întărește o zidărie, un terasament etc. V. contrafort. Cf. LTR², DM.

b) Întărîtură făcută pentru a consolida malul unui rîu sau pentru a-i îndrepta cursul. V. coteț, capră. *La colituri, unde apa rupe din mal, acesta se apără cu grămezi de piatră și buturugi, uneori și cu cotețe și pinteni.* PĂCALĂ, M. R. 285, cf. 328, ATILA, P. 96. *Atîta am și eu, pămîntul ăsta . . . Îl întăresc cu pinteni și fac rîului scurgere.* V. ROM. mai 1955, 22. *S-a încercat corectarea albiei prin construirea de capre și pinteni.* VÎN. PESC. iulie 1965, 7, cf. CHEST. IV 41/62, 66a, ARVINTE, TERM. 160.

c) (Regional) Bucată scurtă de lemn care se pune sub îngrăditura de la malul unei ape (Neagra Șarului-Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 160.

d) (Regional) Bucată scurtă de lemn care se pune sub ulucul pe care se transportă buștenii de pe munte (Neagra Șarului-Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 160.

5. Numele unor forme de relief sau ale unor porțiuni de drumuri care seamănă cu un pinten **(I)**:

a) Porțiune de teren care depășește nivelul din jur; vîrf mic situat pe coasta unui deal sau a unui munte, aproape de piciorul lui. *Ți se pare că valea s-a închis cu desăvîrșire printr-un pinten.* MEHEDINȚI, G. F. 135. *Balta Ialomiței și a Brăilei, despărțite între ele prin*

pintenul de la Hîrșova, care silește apele Dunării să se adune la un loc. id. p. 41.

b) (Regional) Loc unde se desparte un drum de alt drum; drum care leagă șoseaua principală cu un drum improvizat. Cf. PRIBEAGUL, p. r. 37. *Pintenul ulițîi.* CHEST. IV 14/377.

III. 1. (Transilv.) Năframă **(I).** *Tot „pinten" se numește în Transilvania și năframa ce o capătă mirele după colăcărie ca dar de la mireasă.* MARIAN, NU. 619. *Banii . . . legîndu-i pre toți la un loc într-o năframă, în Transilvania, în pinten.* id. ib. 683. *Două mahrame numite „pinteni" atîrnă de ambe laturi.* PAMFILE, CR. 170. ◆ Spec. Văl de mireasă. *Se întorc pe întrecute îndărăpt la socrul cel mic după pintenele sau pintenul miresei, adică măhrama miresei.* MARIAN, NU. 619, cf. TEODORESCU, P. P. 180.

2. (Regional) Numele unei orații de nuntă (Arpașu de Jos-Victoria). Cf. ALR II/I MN 82, 2 690/172.

3. (Maram.; adesea art.) Numele unui dans popular care se dansează în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 124.

— Pl.: *pinteni.* — Și: (popular) **píntene** s. m., (regional) **píntenă** (ALR II 5 726/682) s. f., **pínteg** (DR. V, 303), **píntin** s. m., **píntină** s. f., **píntine** (H X 539, ALR II 5 726/219, A II 12), **pent** (A I 24), (prin metateză) **tímpin** (ALR II 5 726/872) s. m.

— Din v. sl. ***pętьnъ.** Cf. bg. ПЕТЕН „al călcîiului", ПЕТНИК „pinten (al cocoșului)".

PINTENÁR s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care făcea sau care vindea pinteni **(I).** Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pintenari.*

— **Pinten** + suf. *-ar.*

PINTENÁȘ s. m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui pinten. Cf. POLIZU.

2. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee: **a)** (de obicei la pl.; și în sintagma *pintenași de cîmp,* BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 51) nemțișor **(II 1 a)** *(Delphinium consolida).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 519, BARCIANU, DM; **b)** (la pl.) călțunași *(Tropaeolum majus).* Cf. BORZA, D. 173. *Încolo . . . flori . . . , îndcosebi . . . pintenași învoalți.* COMȘA, N. Z. 14.

— Pl.: *pintenași.*

— **Pinten** + suf. *-aș.*

PINTENÁT, -Ă adj. **1.** (Despre încălțăminte) Care are pinteni **(I),** cu pinteni; (rar) pintenog¹ **(II 2).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cizme lungi, pintenate.* BARIȚIU, P. A. III, 24. *Căpitanii erau îmbrăcați cu ițari strîmți, băgați în cizme galbene, pintenate.* ISPIRESCU, M. V. 43, cf. SCRIBAN, D. ◆ Fig. (Substantivat, m.; regional și familiar; adesea ironic) Bărbat care poartă pinteni **(I);** ofițer **(I 1)** sau gradat; p. ext. om de nimic, lichea, secătură. *Fetele duceau lipsa galonaților, a pintenaților.* STANCU, D. 391. *Ni fac bghietili copchili st-ș sai dim minț dupi cii gulerați și pintinați.* ȘEZ. II, 212, cf. GRAIUL, I, 450.

2. (Rar; despre păsări, mai ales despre cocoși) Pintenog¹ **(II 1).** *Cucoșii . . . își piaptănă bărbia cu gheara pintenată.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. ◆ (Substantivat, m.) Cocoș. *Ți-oi da eu ție de cheltuială, măi crestatule și pintenatule!* CREANGĂ, O. 21.

3. (Despre unele plante sau părți ale lor) Care are pinten **(II 2 a-e),** cu aspect de pinten. *Secară pintenată.* ISIS (1862), 40. *Unghia-găiei, cu flori pintenate și păișul țesut în orbotă sură, împrejurau, p-alocurea, ciulini, scai și vrejuri de mure.* DELAVRANCEA, S. 60. *Petală pintenată.* GRECESCU, FL. 11.

— Pl.: *pintenați, -te.* — Și: (regional) **pintinát, -ă** adj.

— **Pinten** + suf. *-at.*

PÍNTENĂ s. f. v. **pinten.**

PÍNTENE s. m. v. **pinten.**

PINTENÉL s. m. **1.** (Bot.; regional) Nemțișor **(II 1 a)** *(Delphinium consolida).* Cf. POLIZU, DDRF.

2. (Bot.; regional) *Pedicularis palustris.* BORZA, D. 125.

3. (Prin Transilv.) Văl de mireasă. Cf. DDRF.

— Pl.: *pintenei.*

— **Pinten** + suf. *-el.*

PINTENÉȘTE adv. (Într-o poezie populară) Cu ajutorul pintenilor **(I),** din pinteni. *Suru repede pornește, Că-l înccardă pintenește.* ANT. LIT. POP. I, 321.

— **Pinten** + suf. *-ește.*

PINTENÓC, -OÁCĂ adj. v. **pintenog¹.**

PINTENÓG¹, -OÁGĂ adj., s. f. **I.** Adj. (Despre animale, mai ales despre cai) Care are pete de altă culoare (mai ales albe) de la genunchi în jos, în special în jurul gleznei (la unul sau la mai multe picioare). Cf. LB. *Cît de bine îi ședea călare pe bidiviul său cel roib și pintenog.* FILIMON, O. I, 292. *Era pintenog, la trei picioare cu cîte o pată neagră.* CARAGIALE, O. I, 19, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 253, STOIAN, PĂST. 63. *Cine sînteți, de unde veniți, cu pene în pălării, pe mîrțoagele astea pintenoage?* VLASIU, A. P. 63. *Calul „pintenog" la un picior cumpără-l fără vorbă.* PRIBEAGUL, P. R. 69. *Venea furtunos pe calu-i roib, pintenog la trei picioare.* SADOVEANU, O. III, 160, cf. VIII, 465. *În timpul nopții, o vacă mare, bălțată fătase un viței roșu, pintenog.* BART, S. M. 84, cf. SCRIBAN, D. *Miroase-a foi strivite în copite, Prin crînguri trec cu calul pintenog.* BLAGA, P. 44. *Îi cumpărase un cal murg, pintenog de trei picioare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Plecau . . . călări pe cai pintenogi, prin munți și prin păduri.* STANCU, R. A. III, 120. *Țăranul trecuse podul trăgînd după el vaca slabă și pintenoagă.* PAS, L. I, 135, cf. 286. *Iepușoara lui țintată-n frunte, pintenoagă la piciorul drept.* CAMILAR, N. I, 21. *Ridicînd în două picioare armăsarul negru, pintenog.* T. POPOVICI, SE. 8. *În față călăreau ofițerii pe niște cai murgi, nervoși și pintenogi.* BARBU, P. 169. *Murg voinic și pintenog, Care paște busuioc.* ALECSANDRI, P. P. 49. *Cinci mii de iepe . . . Pintenoage la picioare.* id. ib. 202. *Cal pîntănog în privința colorii.* H I 57. *Le mai zic (oilor) laie, cudalbă, pintinoagă.* ib. III 71. *Colorile (caprei) sînt: neagră, roșie, vînătă, . . . pintenoagă.* ib. IV 9, cf. II 176, 207, 289, IX 405, XIV 186, XVI 104, XVIII 18. *Trei jugani cam gălbiori . . . Cu dungi Negre pe spinare, Pintenogi De trei picioare.* TEODORESCU, P. P. 688. *Unu-i roșu ca focu, Altu-i negru ca corbu, Și pe care șed călare, Pintenog de trei picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 290. *Iapa aceasta era pin'la prînz pintenoagă, iar pin'la amiazăzi brează.* SBIERA, P. 164. *Murgu-i sur și pantanog, Priponit în bosîioc.* MÎNDRESCU, L. P. 89. *Dăruiesc tinerilor căsătoriți 300 de mioare negre . . . , pîntănoage de-un picior.* MARIAN, T. 307, cf. id. D. 80. *Calul meu îi pintenog.* DOINE, 251. *Și-ș avea Tudor ș-avea Tot cinzăci de iepe breze, Pintenoage la picioare.* ȘEZ. III, 212. *Și-mi găsii ibovnicu Cu cal negru pîntănog, Priponit de busuioc.* ib. VII, 43, cf. XIII, 128. *Am cumpărat un cal pintenog.* BREBENEL, GR. P. *Calul meu e pantanog.* BUD, P. P. 48. *Un voinic cu calu murg Cu cal murg și pîntănog, Priponit di bosîioc.* VASILIU, C. 98. *Și-i Costică Făt-Frumos P-un cal negru mîngăios, Pintenog de trei picioare, Fugător în goana mare.* PĂSCULESCU, L. P. 51, cf. VÎRCOL, V. 97. *Pintenoc de trei picioare.* BÎRLEA, C. P. 262, cf. GR. S. VI, 63, ARH. FOLK. III, 153, CHEST. V 75/66, 99, 76/3, 4, 73, 76, A V 15, 34, VI 26. *Nucă nucoasă, Chersă flocoasă, Porc pîntănog, Chersă de dîrlog* (Plugul). GOROVEI, C. 300. ◇ (Substantivat) *Sub copita pintenogului pietrele scăpărau.* ODOBESCU, S. III, 179. *A dat călcîie pintenogului și-a plecat în buiestru.* STANCU, D. 188, cf. 238. *Unde-i pîntănoaga mea?* Com. MARIAN. *Cal la bordei așeza Tot pe Negrul, pintenogul.* PĂSCULESCU, L. P. 171.

II. Adj. **1.** (Despre păsări, mai ales despre cocoși) Care are pinteni **(II 1 a),** cu pinteni; (rar) pintenat **(2).**

Haşi, cioară neagră, Neagră păntănoagă. MARIAN, Î. 17. *Cocoşul pintenog din ogradă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 180.

2. (Rar; despre încălţăminte) Pintenat **(1).** *Cu noi a mai venit şi omul . . . cu cizma pintenoagă, semeţ şi pregătit la toate.* KLOPŞTOCK, F. 19. ✦ (Substantivat, m.; argotic) Ofiţer **(I 1).** Cf. BARONZI, L. 150, ALAS 18 III 1 923, 5/3.

3. Fig. (Învechit şi regional; despre oameni) Răutăcios; obraznic **(I 2).** Cf. POLIZU, DDRF, MARIAN, D. 80.

III. S. f. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina lînoasă, cu frunzele dinţate şi spinoase şi cu florile galbene ca lămîia *(Carthamus lanatus).* Cf. PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 41.

2. (Regional) Şofrănaş *(Carthamus tinctorius).* Cf. BORZA, D. 41.

— Pl.: *pintenogi, -oage.* — Şi: (regional) **pintenóe, -oácă, pintănóg, -oágă** (DAMÉ, T. 48, TDRG), **pintinóg, -oágă, pantanóg, -oágă, păntanóg, -oágă** (H X 535), **păntănóg, -oágă, pentenóg, -oágă** (JAHRESBER. XII, 159, H II 142), **pîntănóg, -oăgă** adj.

— Din v. sl. ***potonogъ.** Cf. bg. ПАТАНОГ, prin apropiere de *pinten.*

PINTENÓG² subst. (Învechit) Monedă care valora o jumătate de para³ **(1).** Cf. POLIZU.

— Pl.: ?

— Cf. pintoc.

PÍNTER s. m. (Transilv. şi Ban.) Dogar. *Meştesugul l-am învăţat de la un bugner (pinter, făcătoriu de bute).* ECONOMIA, 171/2, cf. LB, ALR I 1 667, 1 836, ALR II 6 485.

— Pl.: *pinteri.* — Şi: **píntăr** (L. COSTIN, GR. BĂN. 158, ALR I 1 667, 1 836), **píndăr** (ALR I 1 836/93), **pînţăr** (ib. 1 667/255) s. m.

— Din magh. **pinter.**

PINTILÉU s. n. v. **pendeleu.**

PINTILÍU s. n. v. **penteleu².**

PÍNTIN s. m. v. **pinten.**

PINTINÁT, -Ă adj. v. **pintenat.**

PÍNTINĂ s. f. v. **pinten.**

PÍNTINE s. m. v. **pinten.**

PINTINÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog¹.**

PINTÓC s. m., adj. (Transilv.) **1.** S. m. Veche monedă divizionară valorînd un groş sau o jumătate de para³ **(1)** (LB), un sfert de groş (JAHRESBER. V, 325) sau un pitac¹ **(1)** (CIHAC, II, 258).

2. S. m., adj. (Om) de nimic, netrebnic, ticălos. Cf. LB, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., JAHRESBER. V, 325, BARCIANU, ALEXI, W.

3. S. m. (Prin vestul Munt. şi prin estul Olt.) Om mic de statură, scund. Cf. LEXIC REG. II, 16.

— Pl.: *pintoci.*

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. pintok „unealtă folosită de dogari la netezirea vaselor".

PÍNTRA prep. v. **printre.**

PINTRAJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÍNTRĂ prep. v. **printre.**

PÍNTRE prep. v. **printre.**

PINTREJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÍNTRI prep. v. **printre.**

PINTRIJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PÍNTRU prep. v. **printru.**

PÍNTU prep. v. **printru.**

PÍNŢĂ s. f. (Regional) Nume dat mai multor animale rozătoare:

a) Popîndău *(Citellus citellus). Pinţele cu labe scurticele la piept, iar la spate cu picioroange . . . cînd umblă se saltă ca locustele.* ODOBESCU, S. III, 185, cf. TDRG, H VII 419, ALR I 1 191/727, 1 192/720.

b) Marmotă *(Arctomys marmotta).* Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

c) Veveriţă *(Sciurus vulgaris)* (Ulmu-Călăraşi). ALR I 1 173 bis/960.

— Pl.: *pinţe* şi *pinţi.*

— Etimologia necunoscută.

PÍNŢĂL s. n. v. **pinţăluş.**

PINŢĂLÚŞ s. n. **1.** (Transilv. şi Maram.) Briceag sau cuţit mic. Cf. LB, VICIU, GL., PĂCALĂ, M. R. 141, GR. S. VI, 242, com. din MONOR-REGHIN şi din MORĂRENI-REGHIN, ALR SN IV h 1 049/349. ✦ Limba mică a briceagului. *Pentru o astfel de treabă . . . îmi trebuia o brişcă cu prinţăluş, bine ascuţită.* VLASIU, A. P. 53, com. din SĂLIŞTE-SIBIU, ALR SN IV MN h 1 049/130, ib. IV h 1 050/284. ✦ Spec. (Regional; în forma *peneţiluş)* Cuţit de altoit (Voivozi-Carei). ALR II 6 105/325.

2. (Regional; în forma *pinţiluş)* Ac, cui de la catarama curelei de prins pantalonii (Scărişoara-Abrud). Cf. ALR SN IV h 1 173/95.

— Pl.: *pinţăluşe* şi *pinţăluşuri.* — Şi: **pinţăl** (LB, PAMFILE, I. C. 119, VICIU, GL.), **pinţelúş** (DR. VIII, 232, com. din SĂLIŞTE-SIBIU), **pinţilúş** (VICIU, GL., ALR SN IV h 1 173/95), **pinţilúş** (ALR SN IV h 1 049/349), **peneţelúş** (DR. IV, 385), **peneţilúş** (ALR II 6 105/325), **penieél** (BARCIANU, ALEXI, W.), **penieíl** (GHEŢIE, R. M.), **peniţéi** (ALEXI, W.), **peniţíl** (LB), **penţălúş** (ALR SN IV MN h 1 049/130), **penţelăúş** (CANDREA, Ţ. O. 51), **prinţălúş** s. n.

— Din magh. **penicillus.**

PÍNŢĂR s. m. v. **pinter.**

PINŢELÚŞ s. n. v. **pinţăluş.**

PINŢÉTĂ s. f. v. **pensetă.**

PINŢILÚŞ s. n. v. **pinţăluş.**

PINŢÎLÚŞ s. n. v. **pinţăluş.**

PÍNŢOS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.; despre oameni, mai ales despre copii) Năzuros **(1),** mofturos la mîncare. Cf. PAŞCA, GL., com. din HERECLEAN-ZĂLAU.

— Accentuat şi: *pinţós.* PAŞCA, GL. — Pl.: *pinţoşi, -oase.*

— Etimologia necunoscută.

PINÚLĂ s. f. **1.** Placă de metal care are în lungul ei o deschizătură şi un fir de vizare şi care, aşezată perpendicular pe fiecare dintre capetele unei alidade, serveşte la stabilirea aliniamentelor de teren. Cf. I. GOLESCU, C., G. POP, G. 181. *La cele patru capete ale „stelei" erau patru pinule pentru vizat.* I. BRĂESCU, M. 10, cf. CADE, LTR², DM, DN².

2. Fiecare dintre frunzuliţele care alcătuiesc o frunză de ferigă. V. foliolă. Cf. LTR².

— Pl.: *pinule.*

— Din **fr. pinnule.**

PINÚŢ s. m. (Bot.; regional) Pin² **(1 a)** *(Pinus silvestris).* Cf. BORZA, D. 131.

— Pl.: *pinuţi.*

— **Pin²** + suf. *-uţ.*

PINZ s. m. v. **pinchiu.**

PINZĂRÍE s. f. (Învechit, în Transilv.) Monetărie **(1).** *Casa . . . ce în anul 1700 se rînduise de pinzărie . . . să se dea numiților români.* ȘINCAI, HR. III, 218/20, cf. LB, CIHAC, II, 255.
— Pl.: *pinzării.*
— Cf. magh. p é n z.

PINZETÁR s. m. (Învechit, în Transilv.) Monetar **(2).** *Casa . . . se rînduise de pinzărie, iară apoi n-au plăcut pinzetarilor.* ȘINCAI, HR. III, 218/21.
— Pl.: *pinzetari.*
— Cf. p i n z t a r ă ș.

PÍNZGAU subst. Rasă de bovine de lapte și carne, de culoare roșie-castanie cu o dungă albă.
— Din germ. **Pinzgau.**

PINZIÓN s. n. v. **pensie.**

PINZIONÍST, -Ă s. m. și f. v. **pensionist.**

PINZTÁRĂȘ s. m. (Maghiarism regional) Casier (Gherța Mică-Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 272. *Da pinztarășu o zis ungurește că femeia asta îi hamăișă.* ib.
— Pl.: *pinztarăși.*
— Din magh. **pénztáros.**

PIO interj. (Prin vestul Munt.; adesea repetat) Cuvînt care imită fluieratul caracteristic al grangurului. Cf. UDRESCU, GL. *I-auzi grangurul cum zice: pio, pio!* id. ib.
— Onomatopee.

PIOÁR s. m. v. **pluar.**

PIOÁRIU s. m. v. **pluar.**

PIOÁTĂ s. f. v. **pihotă.**

PIOCEÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Acțiunea de a p i o c i și rezultatul ei.
I. Piuit **(1).** Cf. p i o c i **(I).** Cf. UDRESCU, GL. *S-aud niște pioceli de pui.* id. ib.
II. P. a n a l. **1.** Voce sau vorbire cu glas subțire, pițigăiat; (regional) piocit[1] **(II 1),** pioncăială **(II 1),** pioncăit[1] **(II 1),** pioncăitură **(II 1),** pioncăneală **(II 1),** pioncănit[1] **(II 1),** pioncănitură **(II 1).** Cf. p i o c i **(II 1).** Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 2).** Cf. p i o c i **(II 2).** Cf. UDRESCU, GL.
3. Moleșeală **(1);** indispoziție. Cf. UDRESCU, GL. *M-a găsit o pioceală, să cad jos.* id. ib. ✦ Picoteală, somnolență. Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *pioceli.*
— **Pioc**[1] + suf. *-eală.*

PIOCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) **I.** (Despre păsări, mai ales despre puii acestora) A piui[1] **(1).** Com. din MUNT.
II. P. a n a l. (Despre oameni) **1.** A vorbi cu voce subțire, pițigăiată; (regional) a pioncăi **(II 1),** a pioncăni **(II 1).** Com. din MUNT.
2. A pioncăni **(II 2).** Com. din MUNT.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Prez. ind.: *piocesc.*
— Formație onomatopeică.

PIOCÍT[1] s. n. (Regional) Faptul de a p i o c i.
I. Piuit **(1).** Cf. p i o c i **(I).** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
II. P. a n a l. **1.** Pioceală **(II 1).** Cf. p i o c i **(II 1).** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 2).** Cf. p i o c i **(II 2).** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piociturl.*
— V. **pioci.**

PIOCÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin vestul Munt.; despre oameni) **1.** Care vorbește subțire, pițigăiat. Cf. p i o c i **(II 1).** Cf. UDRESCU, GL.
2. Care vorbește încet, slab, stins. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Cu piocita aia, va să asculți bine urechile, ca s-o înțelegi.* id. ib.
3. Moale[1] **(15),** bleg; indispus. Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piociți, -te.*
— V. **pioci.**

PIODERMÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație supurativă a pielii datorită stafilococilor și streptococilor. Cf. DER, DN[2].
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piodermite.*
— Din fr. **pyodermite.**

PIOGÉN, -Ă adj. (Med.; despre răni) Care produce puroi; (despre agenți patogeni) care determină producerea puroiului. Cf. DN[2], D. MED.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piogeni, -e.*
— Din fr. **pyogène.**

PIOLE subst. pl. (Învechit, rar) Mortiere. V. m o r t i e r. *Oștile au început . . . a arunca și cumbarale în cetate, din havantopuri sau piole.* DIONISIE, c. 181.
— Accentul necunoscut. — Pronunțat: ?
— Etimologia necunoscută.

PIOLÉT s. m. Baston prevăzut la un capăt cu un mic tîrnăcop, întrebuințat de alpiniști. *Să-mi iau mai întîi de toate pioletul.* ap. CADE, cf. DM, DER, DN[2].
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *pioleți* (DM) și (rar, n.) *piolete* (DN[2]), *pioleturi* (ib.).
— Din fr. **piolet.**

PIÓN s. m. **1.** (Învechit, rar) Curier. *I-au dat . . . doi pioni sau corieri să-l vestească, patru sipai sau călăreți.* LEON ASACHI, B. 22/21.
2. Fiecare dintre cele șaisprezece piese, de cea mai mică valoare, folosite la jocul de șah. Cf. LM, DDRF. *Vîntură, dintr-o mînă într-alta, pionii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *Războiul nu e un joc de șah, să miști pionii cu siguranță și sînge rece.* C. PETRESCU, Î. I, 118, cf. DM, DN[2]. ◇ F i g. *Micile state de care vorbește . . . au fost niște pioni neputincioși pe tabla de șah a diplomației marilor puteri.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 1/1. *Acest șah imens, ai cărui pioni sînt capitalurile.* T septembrie 1962, 13. ✦ (Rar) Pul. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
3. F i g. Luptător, militant pentru o cauză, pentru o idee nouă, exponent al unei concepții noi. V. p i o n i e r **(2).** Cf. SAHIA, U.R.S.S. 77. *Entuziasmat pînă la delir de progresul regimentului în gimnastica suedeză,* [generalul] *a recompensat pe domnul colonel Cristescu printr-un discurs frumos, numindu-l, deocamdată, pionul cel mai înaintat al Federațiunii.* BRĂESCU, O. A. I, 22, cf. DM.
— Pronunțat: *pi-on.* — Pl.: *pioni.*
— Din fr. **pion.**

PIONÁC s. n. (Regional) Clopoțel (Isaz-Turnu Măgurele). GL. OLT. [*Călușarii*] *la opinc, la piéuare avea niște pionace dă suna.* ib.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *pionace.*
— Etimologia necunoscută.

PIONÁR s. m. v. **pionier.**

PIONC interj. (Prin nord-vestul Munt.) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al curcilor. Cf. UDRESCU, GL.
— Și: **pior**e (UDRESCU, GL.), **chione** (id. ib.) interj.
— Onomatopee.

PIONCĂÍ vb. IV. (Prin nord-vestul și vestul Munt.) I. I n t r a n z. (Despre curci) A pioncăni **(I).** Cf. UDRESCU, GL.

II. Intranz. şi refl. P. anal. (Despre oameni) **1.** A pioci **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. A (se) pioncăni **(II 2)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. A (se) pioncăni **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
4. A (se) pioncăni **(II 4)**. Cf. UDRESCU, GL.
5. A (se) pioncăni **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
6. A (se) mocoşi. Cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *pióncăi* şi *pioncăiesc*. — Şi: **pioreăi** vb. IV. UDRESCU, GL.
— **Pione** + suf. *-ăi*.

PIONCĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.) Acţiunea de a (se) pioncăi şi rezultatul ei.
I. Cf. pioncăi **(I)**. Cf. UDRESCU, GL.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăi **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 4)**. Cf. pioncăi **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Migală. *Frumoase modele; dar şi pioncăieli pe ele!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăieli*.
— **Pioncăi** + suf. *-eală*.

PIONCĂÍT[1] s. n. (Regional) Faptul de a (se) pioncăi.
I. Cf. pioncăi **(I)** (Poiana Lacului-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăi **(II 1)**. (Poiana Lacului-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 4)**. Cf. pioncăi **(II 5)**. (Poiana Lacului-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
3. Migală (Poiana Lacului-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăituri*.
— V. **pioncăi**.

PIONCĂÍT[2]**,-Ă** adj. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.; despre oameni) **1.** Pioncănit[2] **(1)**. Cf. pioncăi **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncănit[2] **(2)**. Cf. pioncăi **(II 4)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Pioncănit[2] **(3)**. Cf. pioncăi **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăiţi, -te*.
— V. **pioncăi**.

PIONCĂITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.) Acţiunea de a (se) pioncăi şi rezultatul ei.
I. Cf. pioncăi **(I)**. Cf. UDRESCU, GL.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăi **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 4)**. Cf. pioncăi **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Migală. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăituri*.
— **Pioncăi** + suf. *-tură*.

PIONCĂNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.) Acţiunea de a (se) pioncăni şi rezultatul ei.
I. Cf. pioncăni **(I)**. Cf. UDRESCU, GL.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăni **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Vorbire înceată, slabă, stinsă; (regional) pioncănit[1] **(II 2)**, pioncănitură **(II 2)**, pioceală **(II 2)**, piocit[1] **(II 2)**. Cf. pioncăni **(II 2)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Slăbire, topire (de boală sau de bătrîneţe); (regional) pioncănit[1] **(II 3)**, pioncănitură **(II 3)**. Cf. pioncăni **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
4. Vedere slabă; (regional) pioncăială **(II 2)**, pioncăit[1] **(II 2)**, pioncăitură **(II 2)**, pioncănit[1] **(II 4)**, pioncănitură **(II 4)**. Cf. pioncăni **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
5. Mocoşire. Cf. pioncăni **(II 6)**. Cf. UDRESCU, GL. *Ce atîta pioncăneală pe voi acolo? Daţi-i zor!* id. ib.
6. Migală. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăneli*. — Şi: **pioreăneálă** s. f. UDRESCU, GL.
— **Pioncăni** + suf. *-eală*.

PIONCĂNÍ vb. IV. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.) **I.** Intranz. (Despre curci) A scoate strigătul caracteristic speciei; (regional) a pioncăi **(I)**. Cf. UDRESCU, GL.
II. Intranz. şi refl. P. anal. (Despre oameni) **1.** A pioci **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. A vorbi încet, slab, stins; (regional) a (se) pioncăi **(II 2)**, a pioci **(II 2)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. A slăbi, a se topi (de boală sau de bătrîneţe); a deveni moale, fără putere; (regional) a (se) pioncăi **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
4. A merge, a se deplasa greu; (regional) a (se) pioncăi **(II 4)**. Cf. UDRESCU, GL.
5. A nu (mai) vedea bine; (regional) a (se) pioncăi **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
6. A (se) mocoşi. Cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *pióncăn* şi *pioncănesc*. — Şi: **pioreăni** vb. IV. UDRESCU, GL.
— **Pione** + suf. *-ăni*.

PIONCĂNÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.) Faptul de a (se) pioncăni.
I. Cf. pioncăni **(I)**. Cf. UDRESCU, GL. *S-aude pioncănitul curcilor*. id. ib.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăni **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 2)**. Cf. pioncăni **(II 2)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Pioncăneală **(II 3)**. Cf. pioncăni **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
4. Pioncăneală **(II 4)**. Cf. pioncăni **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
5. Mocoşire. Cf. pioncăni **(II 6)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăniturí*. — Şi: **pioreănít** s. n. UDRESCU, GL.
— V. **pioncăni**.

PIONCĂNÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin nord-vestul şi vestul Munt.; despre oameni) **1.** Slab, topit (de boală sau de bătrîneţe); care este fără putere, fără vlagă; (regional) pioncăit[2] **(1)**. Cf. pioncăni **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Care merge, se deplasează greu; (regional) pioncăit[2] **(2)**. Cf. pioncăni **(II 4)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Care are vederea slabă; (regional) pioncăit[2] **(3)**. Cf. pioncăni **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Ce vrea pioncănita aia?* id. ib.
4. Mocoşit, mocăit **(1)**. Cf. pioncăni **(II 6)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncăniţi, -te*.
— V. **pioncăni**.

PIONCĂNITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acţiunea de a (se) pioncăni şi rezultatul ei.
I. Cf. pioncăni **(I)**. Cf. UDRESCU, GL. *S-aud nişte pioncănituri prin grădină; au intrat curcile, să ştii!* id. ib.
II. P. anal. **1.** Pioceală **(II 1)**. Cf. pioncăni **(II 1)**. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pioncăneală **(II 2)**. Cf. pioncăni **(II 2)**. Cf. UDRESCU, GL.
3. Pioncăneală **(II 3)**. Cf. pioncăni **(II 3)**. Cf. UDRESCU, GL.
4. Pioncăneală **(II 4)**. Cf. pioncăni **(II 5)**. Cf. UDRESCU, GL.
5. Mocoşire. Cf. pioncăni **(II 6)**. Cf. UDRESCU, GL.
6. Migală. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pioncănituri*. — Şi: **pioreănitúră** s. f. UDRESCU, GL.
— **Pioncăni** + suf. *-tură*.

PIONÉR, -Ă s. m. şi f. v. **pionier**.

PIONERÍE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Organizaţie de pionieri **(3)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunţat: *pi-o-*
— **Pioner** + suf. *-ie*.

PIONÉZĂ s. f. v. **pioneză**.

PIONÍ vb. IV v. **piui**[1].

PIONIÉR, -Ă subst. **1.** S. m. Militar care face parte din una dintre unităţile de geniu pregătite special pentru a executa construcţiile necesare operaţiilor militare, culoarele prin barajele de mine, barajele explozive etc. *Garnizonul este alcătuit din al doilea batalion de pionieri (soldaţii cei cu sape şi lopeţi).* CR (1829), 55²/26. *Artileria să alcătuiască din 12 000 artilerişti, . . . 3 000 săpători şi pionieri.* AR (1829), 224²/5. *Arcaşi de gardă călări şi pionieri pe jos.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 77, cf. CALENDAR (1853), L/17, ROM. LIT. 122¹/12, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Comanda o companie de pionieri.* REBREANU, P. S. 56. *O companie de pionieri îşi îndeplinise misiunea şi aştepta ordine.* BRĂESCU, O. A. II, 288. *Neoseniţii pionieri se opriră, îşi lăsară în jos cazmalele şi hîrleţele, se rînduiră şi mă priviră cu curiozitate.* SADOVEANU, O. VII, 273. *Pionierii au început construirea podului.* V. ROM. mai 1954, 109, cf. DM, DER, DN². *Ultimii pionieri trecură podul în pas alergător.* BARBU, P. 210. *Eu am fos la peońieri. Ş-o dat Praizu cu tunu ş-o rupt podurile.* DENSUSIANU, Ţ. H. 180.

2. S. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care face parte dintr-un grup (de colonişti sau de emigranţi) care pătrunde pentru prima oară într-un ţinut virgin pe care de obicei îl desţeleneşte şi-l cultivă, punînd bazele unei vieţi civilizate. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Pionierii care au răzbit în acel pămînt al minunilor, au avut a trece prin aspre încercări.* SADOVEANU, O. X, 451, cf. DM, DER, DN². ✦ Fig. Persoană care lucrează cea dintîi într-un domeniu nou, încă necercetat, şi care pune bazele unei metode noi, unei activităţi noi etc.; deschizător de drumuri într-un domeniu oarecare de activitate. *Costache Negruzzi . . . va rămînea în pleiada pionierilor intelectuali ai neamului nostru.* ALECSANDRI, S. 37, cf. id. POEZII, 412. *Zece mii de pionieri ai progresului.* C. PETRESCU, A. 419, cf. id. R. DR. 101. *Alecsandri, alături de C. Negruzzi, este unul din pionierii culturii noastre.* SADOVEANU, E. 57, cf. id. O. XI, 419. *Densusianu a făcut în multe privinţe operă de pionier.* CV 1949, nr. 6, 6. *Eu am temperament de pionier ardent şi mă declari alienat.* CĂLINESCU, S. 496. *Pionieri ai noii productivităţi a muncii.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 1/3. *Timp de două zile, fruntaşii în producţie la cultura porumbului, cartofului şi a sfeclei de zahăr, pionieri ai unei agriculturi înaintate, mîndrie a poporului nostru muncitor, au împărtăşit unii altora experienţa dobîndită în muncă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 915. *Acum, cînd în sat la noi cinematograful e lucru obişnuit, nu-şi mai aminteşte nimeni de un pionier al civilizaţiei, feciorul unchiului Ion.* CAMILAR, C. P. 17. *Un pionier al romanului românesc, uitat astăzi, este Alexandru Pelimon.* V. ROM. iunie 1957, 166, cf. DM. *Budai-Deleanu, în munca lui de pionier, n-a reuşit şi poate nici n-a vrut să aplice la versurile sale cezura mediană.* L. ROM. 1959, nr. 2, 61, cf. DN².

3. S. m. şi f. Membru al organizaţiei de masă a elevilor de 7-14 ani, care, îndrumată de partid, are drept scop educarea comunistă multilaterală a elevilor. *Am auzit cîntînd pionierii cu cravate de flacără.* SADOVEANU, E. 74, cf. IORDAN, L. R. A. 33, 178, CV 1949, nr. 3, 14. *Pentru copilăria lor luminoasă, pionierii şi şcolarii mulţumesc din adîncul inimii partidului.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 861. *Văd aici băieţi şi fete de toate felurile, pionieri şi pioniere.* V. ROM. februarie 1954, 104. *Întreabă ochii: Ce se-ntîmplă La voi? Şi cum sînt pionierii? Şi ei fac focuri mari în taberi?* BANUŞ, P. 198, cf. DM, SCL 1960, nr. 3, 737, DN². *Cravată de pionier îţi lipseşte.* T martie 1962, 33. *S-au organizat . . . şedinţe de instruire a diriginţilor şi a instructorilor de pionieri.* GÎ 1963, nr. 691, 2/4.

— Pronunţat: *pi-o-ni-er.* — Pl.: *pionieri, -e.* — Şi: (popular) **pionér, -ă** s. m. şi f., (învechit) **pionír** (BARCIANU), **pionár** (GHEŢIE, R. M.), (regional) **peoniér** s. m.

— Din fr. **pionnier,** germ. **Pionier, (3)** din rus. **пионер.**

PIONIERÁT s. n. Misiune, sarcină de pionier **(2),** activitate de pionier. *Stabilirea unor criterii pentru o antologie literară trebuie să păstreze conştiinţa pionieratului pe un teren încă puţin străbătut.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 4/1, cf. DM. *Piesa lui Mircea Ştefănescu are, pe lîngă meritul pionieratului . . ., şi avatarurile acestuia.* T iunie 1964, 69, cf. L. ROM. 1966, 25. *Menţionînd obiectivele esenţiale din sfera de preocupări a comisiei, vorbitorul s-a referit la opera de pionierat pe care aceasta ar putea-o face.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 134.

— Pronunţat: *pi-o-ni-e-.*

— **Pionier** + suf. *-at.*

PIONIERÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine pionierilor **(3),** privitor la pionieri, pentru pionieri, de pionier. *Copiii cîntară coruri de-ale lor, spuseră poezii şi jucară o piesă pionierească.* V. ROM. februarie 1952, 133, cf. DM. *Vineri . . . a avut loc o festivitate în cadrul căreia au fost înmînate primele distincţii pionereşti din ţară.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863, cf. DN².

— Pronunţat: *pi-o-ni-e-.* — Pl.: *pionereşti.*

— **Pionier** + suf. *-esc.*

PIONÍR s. m. v. **pionier.**

PIORC interj. v. **pionc.**

PIORCĂÍ vb. IV v. **pioncăi.**

PIORCĂNEÁLĂ s. f. v. **pioncăneală.**

PIORCĂNÍ vb. IV v. **pioneăni.**

PIORCĂNÍT s. n. v. **pioncănit**[1].

PIORCĂNITÚRĂ s. f. v. **pioncănitură.**

PIORÉE s. f. (Med.) Scurgere de puroi. Cf. DER, DN², D. MED. ✧ *Piorce alveolară* = paradentoză. Cf. DER. *Profilaxia piorcei alveolare constă în îngrijirea minuţioasă a dinţilor.* ABC SĂN., cf. D. MED.

— Pronunţat: *pi-o-re-e.*

— Din fr. **pyorhée.**

PIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care este animat sau inspirat de sentimente de evlavie (religioasă) sau, p. ext., de o afecţiune respectuoasă; (despre manifestări, acţiuni, creaţii ale oamenilor) care exprimă, denotă evlavie sau, p. ext., o afecţiune respectuoasă; care este determinat de evlavie sau, p. ext., de o afecţiune respectuoasă. *Înălţarea acestui monument pios (bine-credincios).* CR (1829), 60²/31, cf. NEGULICI, LĂZĂRESCU, S. 22/19, FIS. 176/8. *Îi datorim o pioasă veneraţiune* (a. 1865). URICARIUL, X, 370. *Artistul a ştiut numai să împetrească, în răpedea şi mîndra pornire a mersului zeiţei, acel vers caracteristic al piosului cîntăreţ.* ODOBESCU, S. III, 56. *De la fereastră trimitea lui Dan, în privirile ei calde, cuvinte dulci, pioase ca o rugăciune.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 91. *Şi din templele pioase Se înalţă rugăciuni.* I. NEGRUZZI, S. II, 185. *Gîndul meu zboară acuma pios spre mormintele voastre.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 103. *Voi merge către munţii ce stau albaştri-n zare . . . Nălţînd din buze pale pioasa mea cîntare.* PETICĂ, O. 80, cf. 133. *Cuconiţele tinere şi frumoase ale tîrgului treceau cu darurile lor pioase pe lîngă sfînta Ana de la mînăstirea Bistriţei.* HOGAŞ, DR. II, 19. *Patru cetăţeni . . . s-au dat în lături, pioşi şi ei, cu lopeţile în mîini.* SAHIA, U.R.S.S. 66. *La biserică oamenii trebuiau să fie pioşi.* VLASIU, A. P. 297. *Baba mormăi ceva neînţeles, ca răspuns la această pioasă presupunere.* SADOVEANU, O. VII, 332. *Toate gîngăşiile ei i se păreau minciuni, în cel mai bun caz, pioase.* CĂLINESCU, S. 124. *Unirea românilor cu biserica Romei a fost iniţiată prin ademeniri şi promisiuni, a căror realizare a rămas pe urmă . . . un pios deziderat.* BLAGA, G. 30, cf. DM. *Te-am pictat cu gest pios şi rar.* V. ROM. iunie 1960, 25.

— Pronunţat: *pi-os.* — Pl.: *pioşi, -oase.*

— Din fr. **pieux.**

PIOSCHIÓL s. n. v. **piuschiul.**

PIOȘÉNIE s. f. (Rar) Pietate. Cf. p i e t a t e **(2).** *Nu recunosc valoarea cuiva din breaslă decît la cîteva secole după moarte — și atunci poate numai din pioșenie.* TUDORAN, o. 21.
— Pronunțat: *pi-o-șe-ni-e.* — Pl.: *pioșenii.*
— **Pios** + suf. *-enie.*

PIOTÁȘ s. m. v. **pihotaș.**

PIÓTĂ[1] s. f. (Italienism rar) Corabie ușoară, lungă și îngustă, cu rame sau cu pînze, folosită în Marea Adriatică. *Și îndată au trimis cu o piotă (corabie lungă și îngustă) pre călugărul Teodor Avăke . . . ca să vorbească de pace cu bulgarii.* ȘINCAI, HR. I, 176/38.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piote.*
— Din it. **peota.**

PÍOTĂ[2] s. f. v. **pihotă.**

PIOTIMÍE s. f. (Învechit, rar) Iscusință, pricepere; dibăcie, îndemînare. *Ai arătat oareșcare puțină piotimie la o treabă două ce ai fost orînduit* (a. 1749). GÁLDI, M. PHAN. 227.
— Pronunțat: *pi-o-.*
— Cf. ngr. π ο ι ό τ η ς.

PIOTÓRAX subst. Boală care constă în formarea și acumularea de puroi în cavitatea pleurală; pleurezie purulentă. Cf. DER.
— Pronunțat: *pi-o-.*
— Din fr. **pyothorax.**

PIOZITÁTE s. f. (Rar) Pietate **(3).** *S-au retras în monastire . . . petrecînd ca și monahii în agiunare și în rugi, care piozitate o repela la fiecare an.* ASACHI, S. L. II, 110.
— Pronunțat: *pi-o-.* — Pl.: *piozități.*
— **Pios** + suf. *-itate.*

PIP s. m. (Regional) „Copac" (Bonț-Gherla). PAȘCA, GL.
— Pl.: *pipi.*
— Etimologia necunoscută.

PIPÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) A fuma (cu pipa). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM. *Stam și pipam așa, cu mîna-n palmă.* BARBU, P. 273. *Luă și ea o pipă . . . și pipă și dînsa.* RETEGANUL, P. II, 67. *Erau doi oameni lîngă foc și pipau de mergea colb.* id. ib. 68. *Îți dăm și o pipă, spune înălțatului împărat să pipeze cu ea.* id. ib. 69. *Eu nu pip, că m-am lăsat de pipat.* GR. S. V, 349. *Eu pip mult.* ALR I 1 543/131, cf. 1 543/109, 122, 129, 140, 144, 157, 170, 174, 578. ◇ T r a n z. *Felele din Arpătac Mereu pipă la tăbac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 452.
2. (Regional; despre cai) A da mereu din cap în sus și în jos (din cauza căldurii); (regional) a face pipe, v. p i p ă (Vînători-Sighișoara). Cf. ALR II/157.
— Prez. ind.: *pipez* și *pip.*
— V. **pipă.**

PIPÁCI s. m. (Bot.; prin Ban.) Mac[3] **(1 c)** *(Papaver Rhoeas).* Cf. BORZA, D. 124.
— Pl.: *pipaci.*
— Din magh. **pipacs.**

PIPAGÍU s. m. (Rar) Fumător. *Au licuri de bătrîni pipagii.* V. ROM. aprilie 1956, 159.
— Pl.: *pipagii.*
— **Pipă** + suf. *-(a)giu.*

PIPALÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PIPALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPÁR s. m. v. **piper.**

PIPÁRĂ s. f. v. **piparcă.**

PIPÁRCĂ s. f. **I.** (Bot.) **1.** (Transilv. și Ban.) Ardei *(Capsicum annuum)*; p. r e s t r. fructul acestei plante. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, POLIZU, CIHAC, II, 242, LM, DDRF. *Ardeiul se numește „piparcă".* H IV 176, cf. IX 85, XVII 226, XVIII 5, 168. *Între legumi, amintim . . . „pipară" sau „ardei", mai alcs de cea iute.* LIUBA-IANA, M. 102, cf. VICIU, GL. *Italienii sînt tare aspri, cum e piparca.* T. PAPAHAGI, M. 171. *Alte legume care se consumă sînt: . . . „curechiu", „chiparcă".* ARH. FOLK. VII, 42. *Piparcă umplută, tăiată în loboș și friptă.* CHEST. VIII 86/2, cf. 32/34, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ și din TIMIȘOARA. *Răsad dă sălată, răsad dă piparcă.* ALR SN I MN h 192/36. *Sarmii dă pipară.* ib. SN IV h 1 099/29. *Pipărci umpluti.* ib. h 1 099/310, cf. LEXIC REG. 66. *Nici piparca n-o întrece,* se spune despre o femeie iute și guralivă. Cf. ZANNE, P. IX, 510.
2. (Învechit, rar; în forma *pipară)* Salvie *(Salvia splendens).* Cf. BORZA, D. 155.
3. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pipercă)* Colăcel *(Pelargonium peltatum).* Cf. LEXIC REG. II, 30.
4. C o m p u s: (regional) **piparcă-sălbatică** = dintele-dracului *(Polygonum hydropiper).* Cf. BORZA, D. 135.
II. (Regional; și în sintagmele *piparcă roșie,* ALR SN IV h 1 107, *piparcă dă rănțaș,* ib. h 1 107/310, *piparcă pisăzală,* ib. h 1 107/36) Boia (de ardei). Cf. CONV. LIT. XX, 1 015. *Cartofii se fierb . . . , se zdrobesc și se gătesc cu untură, ceapă și . . . piparcă (ardei) la foc.* PRIBEAGUL, P. R. 76. *Pune sare, piparcă, oțet.* CĂTANĂ, P. B. I, 93, cf. ȘEZ. VII, 182. *Cu piparc-oi pipărca.* ARH. FOLK. III, 127, cf. 113. *Trebuie să cumperi puțină chiparcă.* Com. din LUPȘA-ABRUD. *Pipăr locana cu piparcă.* ALR II 4 099/64, cf. ALR SN IV h 1 107.
III. Art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai de aproape (Vermeș-Buziaș). Cf. ALR I 1 477/77.
— Pl.: *pipărci.* — Și: (învechit și regional) **pipără,** (regional) **pipáre** (ALR II 4 099/29, ALR SN IV h 1 107/29), **pipércă** (PASCU, S. 232, LEXIC REG. II, 30) s. f.
— Cf. p i p e r.

PIPÁRE s. f. v. **piparcă.**

PIPARÍSĂ s. f. v. **pipărișă.**

PIPAROÁSĂ s. f. v. **chiparoasă.**

PIPÁȘ s. m. (Transilv.) Fumător. Cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pipași.*
— Cf. magh. p i p á s.

PIPÁT s. n. (Regional) Faptul de a p i p a **(1)**; fumat (cu pipa). Cf. DM, SFC IV, 299.
— V. **pipa.**

PÍPĂ s. f. **I.** Obiect format dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul de fumat, și dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul din tutunul aprins; p. r e s t r. partea mai groasă și scobită a acestui obiect; p. e x t. (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; lulea, (regional) pipoc. *Aprinde pipa și i-o dă.* IST. AM. 90[r]/10, cf. KLEIN, D. 398, LEON ASACHI, B. 96/24. *Să tragă o pipă de duhan.* CALENDARIU (1844), 70/28. *Își aprinse pipa cu scrisoarea.* CR (1848), 33[2]/36. *Într-o zi, cu pipa-n gură, cam pe gînduri, el șezînd.* PANN, P. V. II, 103/7. *Îmi arată vreun maghiar mustăcios, ținînd între dinți o pipă.* ALECSANDRI, S. 173. *Pipele presumple antice ce s-au găsit în Francia.* ODOBESCU, S. II, 303. *Ca toldeauna, pipa-i este în gură.* SLAVICI, N. I, 45. *Înfigîndu-și pipa în brîu, scoase din poala cămășii un clondir cu rachiu.* DELAVRANCEA, T. 167. *Să-mi dai o*

pipă de tabac! COȘBUC, P. II, 248. *Pipa moșului nu arde.* GOGA, P. 94. *Fumul pipelor se-nalță sub tavan.* ANGHEL, PR. 190. *Și bunicul ride tare, Pipa scuturînd de scrum.* IOSIF, PATR. 22. *Este o babă bătrînă cit lumea . . . , c-o lulea sau pipă mare în dinți.* PAMFILE, DUȘM. 278. *Herdelea, cu pipa-n gură, răsfoia cîte-o carte.* REBREANU, I. 67. *Mai văzusem uneori pe mama mamei, cărunță, coroiată, cu pipa în dinți.* GALACTION, O. A. I, 96. *Din cădelnițî și din pipe, Prin văzduh se întretaie Fum albastru.* TOPÎRCEANU, M. 15. *Fumează sau cel puțin ține necontenit în colțul gurii o pipă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 189. *Aprinse o pipă scurtă.* C. PETRESCU, Î. II, 183, cf. I, 231, id. A. 313. *Să nu pierzi pipa pe care ți-am cumpărat-o.* SEBASTIAN, T. 154. *Sta între stupi cu pipa în gură.* VLASIU, D. 221, cf. id. A. P. 37. *Virful degetelor . . . lasă iz de pipă stinsă.* TEODOREANU, M. U. 191. *Trecea fumînd cu nespusă plăcere dintr-o pipă cu ciubuc lung și încovoiat.* SADOVEANU, O. IX, 288, cf. I, 126. *Odată cu introducerea pipelor și a tutunului englezesc . . . , se puseseră în circulație și o sumă de povestiri marinărești.* BART, S. M. 50. *Fumul pipei, în care ardea încet o aromă vegetală de Antile.* ARGHEZI, C. J. 264, cf. id. VERS. 323. *Morarul, de multe ori cu o pipă în colțul gurii, pare un bătrîn lup de mare.* BOGZA, C. O. 147. *Trăgea din pipă.* STANCU, R. A. V, 212. *Un domn scund și chel, rotunjor și îndesat . . . , cu o coș-cogea pipă în colțul gurii.* V. ROM. februarie 1954, 37. *Lîngă o pungă de tutun, zărea o pipă de cireș cu coadă lungă și cu căpăcel de argint.* ib. februarie 1956, 81. *Îi curg mustățile peste bărbie de-i prind pipa între două rîuri, ca două codițe.* DEMETRIUS, A. 28. *Își scoase pipa din gură.* PREDA, D. 38. *Pipa aprinsă îi fumega în mînă.* T. POPOVICI, S. 380. *Ș-am avut ș-un potlal Și ăla că i l-am dat Pe pipă și pe tăbac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 181, cf. 410, com. MARIAN. *Așa au făcut pipa, adecă luleaua.* RETEGANUL, P. II, 67. *La ce, foc, voi lăcomi: . . . Ori la pipă cu cănaci, Ori la junci cu coarne lungi.* DOINE, 261, cf. ȘEZ. II,42, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Foc în pipă și-a lua Și pe mine arde-m-a.* BÎRLEA, B. 30, cf. id. C. P. 315, ARH. FOLK, VI, 152, ALR I 1 542/227, 230. *Pipă cu ciutură, Mălai nu-i la gură,* se zice despre un om sărac, dar mîndru. Cf. DOINE, 286, ZANNE, P. III, 303. *N-ajunge nici o pipă de băgău,* se zice despre un om de nimic. Cf. ZANNE, P. III, 207. ◇ Expr. (Regional) **A face pipe = a)** (despre oameni) a moțăi[1] **(2).** Cf. ALR II/I h 104/284, MAT. DIALECT. I, 85; **b)** (despre cai) a pipa **(2).** Cf. MAT. DIALECT. I, 85.

II. P. anal. **1.** Nume dat mai multor obiecte sau părți ale unor obiecte asemănătoare ca formă cu pipa **(I),** mai ales cu ciubucul ei:

a) Tub de porțelan curbat la un capăt, folosit pentru protejarea conductelor aeriene exterioare, la intrarea lor în pereții unei clădiri. Cf. LTR², DM, DER.

b) Piesă rotitoare a capului de distribuție al unui motor cu electroaprindere, cu ajutorul căreia se închid succesiv circuitele electrice de înaltă tensiune ale bujiilor motorului. Cf. LTR², DM, DER.

c) (Sudul Transilv.) Canea. Cf. ALR II/I h 290, A II 3, 8, 12, LEXIC REG. II, 52, 62.

d) (Regional) Instrument cu care se strînge buza de sus a calului pentru a sta la potcovit (Vicovu de Sus-Rădăuți). Cf. GLOSAR REG.

e) (Regional) Cui de lemn îndoit la unul dintre capete, care se fixează în scaunul folosit pentru tras la cuțitoaie (Clopotiva-Hațeg). Cf. GREGORIAN, CL. 62.

f) (Regional) Scoabă la zăvorul ușii (Sînmihaiu Almașului-Zălau). Cf. ALR II/I MN 121, 3 809 bis/284.

g) (Regional) Piron cu belciug, care se fixează în iesle pentru a lega de el lanțul vitelor (Sereca-Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 264.

h) (Transilv. și Maram.) Balama. Cf. ALRM II/I h 347, A I 17, 23, III 2, MAT. DIALECT. I, 264. ◆ (Regional) Piron în formă de L care servește ca balama la ușă (Sereca-Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 264.

i) (Regional) Piesă conică de metal a lămpii de petrol, prin care se trece fitilul (Bonțida-Gherla). Cf. MAT. DIALECT. I, 264.

2. Numele unor organe sau ale unor părți din corpul ființelor:

a) (Rar) Stomac. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

b) (Prin Transilv.) Piele îngroșată ca o bătătură, situată la încheietura genunchiului calului; (regional) castană, pinten **(II 1 d).** Cf. DR. V, 305.

c) (Prin Transilv.; eufemistic) Organul genital al iepei. Cf. DR. V, 314.

— Pl.: *pipe* și (regional) *pipi* (ALR I 1 542/51, 61, 93, 283, 295, 302, 320, 375, 378, 988).

— Din magh. **pipa.**

PIPĂI¹ vb. IV. **1.** Tranz. (Despre oameni; complementul indică obiecte, ființe sau părți ale lor) A atinge (ușor și repetat) cu degetele sau cu palma pentru a constata existența, forma, consistența, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. *Să-l pipăie și să-l apuce . . . pre el.* CORESI, EV. 113. *Lasă să te pipăiesc cum să ești tu fiiul micu au ba.* PALIA (1581), 106/11. *Vedeți mîinile și picioarele meale, că eu sînt, pipăiți-mă și vedeți.* N. TEST. (1648), 104ʳ/5. *Multe pipăim în chip de unele și sînt altele și nu le putem cunoaște pre singur pipăitul fără vedere.* M. COSTIN, LET. I, 302/23. *Cîndai să nu mă pipăie tatăl meu.* BIBLIA (1688), 19¹/52. *Nu ne mai trebuie mărturiile lor, că noi cu ochii noștri le-am văzut și cu mîinile noastre le-am pipăit.* R. POPESCU, CM I, 491. *Îi pipăie cu amărunțul toate părțile trupului.* IST. AM. 94ʳ/3. *Pipăi o mînă mică și rece.* ODOBESCU, S. I, 112. *Pune mîna pe șerpar și pipăie cuțitul.* SLAVICI, N. I, 140. *Pipăi pungile să veză nu e vrun vis.* ISPIRESCU, L. 267, cf. 83. *I-am pipăit fruntea: ardea.* DELAVRANCEA, T. 262, cf. 31. *Pipăiră locurile goale și calde ale copiilor.* id. H. T. 156. *Își pipăie fruntea, tîmplele și buzunarul de la piept.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 202. *Intră în gangul acesta, îi pipăi pereții.* AGÎRBICEANU, A. 379. *Începu să-i pipăie buzunarele.* BASSARABESCU, V. 133, cf. 138. *Pe cînd jandarmii dispăreau pipăindu-și cucuiele și coastele, țăranii comentau bătălia.* REBREANU, R. II, 153. *Pipăi un plic din buzunar.* C. PETRESCU, C. V. 123, cf. id. A. R. 8, id. Î. II, 46, 120. *Cucoanele îi pipăiau uniforma.* BRĂESCU, A. 244. *Se gîndește să ofere săbiile, să le pipăie cu mîinile lor.* SAHIA, N. 68. *Să mă roage să pipăi, să mîngîi dantela.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 257. *Și-a pipăit nervos cartușierele pline.* POPA, V. 108. *Pipăie pînza șezlongului.* SEBASTIAN, T. 10, cf. 124. *Netezeam suprafețele cu rașpelul, căutam liniile pipăindu-le cu buricele degetelor.* VLASIU, D. 208. *Își pipăi grăbit marginea pălăriei.* SADOVEANU, O. III, 416. *Pipăi încă o dată pacul de tutun.* id. ib. VIII, 347, cf. IX, 579. *Dau buruienile de-o parte, de otravă, Și pipăi locul urmei tale cu zăbavă.* ARGHEZI, VERS. 308, cf. 272. *Pipăie mai bine salba, că-i a ta acum.* CAMIL PETRESCU, O. I, 77, cf. 64. *Pipăi podeaua de ciment.* STANCU, R. A. III, 147, cf. II, 67. *Vă pipăiți în buzunare teancul bancnotelor furate.* BENIUC, V. A. II, 8. *De ce-și tot pipăie sergentul Pasăre lopata de la șold?* CAMILAR, N. I, 378. *Procurorul pipăi cu vădită mîndrie scoarța unui dosar.* GALAN, Z. R. 354. *Pipăi sobița de teracotă cu o prudență cu totul de prisos.* VINEA, L. II, 315. *Ne pipăie să vadă dacă sîntem îmbrăcați gros.* DEMETRIUS, A. 173. *Își pipăie obrajii, mîinile.* H. LOVINESCU, C. S. 31, cf. 47. *Își scoase pălăria, pipăind rana din colțul drept al frunții.* VORNIC, P. 210. *Pipăia cu palma adîncimea pe care o alinsese ploaia.* PREDA, M. 77, cf. 268. *Își pipăi bidonul de la șold.* BARBU, P. 239. (Absol.) *Mănru au, și nu pipăiesc.* PSALT. HUR. 99ᵛ/7. *Și le arăta să pipăiască, ca să nu le se pare lor că e vreo nălucă.* CORESI, EV. 129, cf. 131, 132, ST. LEX. 169ʳ¹/13. *Iar supt toate, Pipăind, dede de viu și moale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 289. *Cele ce cu ochii văd, Pipăind abie le crede.* ASACHI, S. L. I, 273. *Pipăi și pui degetul.* CARAGIALE, S. N. 108.

(Refl.) *Se pipăi să vază, nu care cumva doarme ineă?* ISPIRESCU, L. 235. *Să pipăi în lungul trupului.* DELAVRANCEA, S. 168. *Se pipăie la cap mereu Să vadă de-l mai are.* COȘBUC, P. I, 196. (Refl. recipr.) *Se pipăiau cu mîinile și-se cunoșteau după glasuri.* SADOVEANU, O. I, 475. ◇ Fig. *Cînd te încurci cu domnii, deschide-ți întîi ochii și-i pipăie la vînă.* HELIADE, O. I, 229. *Tînărul Herdelea* [era] *puțin încurcat de privirile curioase care-l pipăiau din toate părțile.* REBREANU, R. I, 105. *Nu văd decît ceea ce pipăie cu ochii lor de melc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 276. *O boare umedă, alunecînd din sus pe luciul apei, pipăia șovăitor frunzele sălciilor.* BART, S. M. 80, cf. VINEA, L. I, 50. *Tu pipăi infinitul cu palme de gîndiri.* LABIȘ, P. 372. *O liniște atît de întinsă încît o auzi; o pipăi aproape.* T septembrie 1962, 5. ◇ (Prin sinecdocă; despre părți ale corpului omenesc, mai ales despre mîini, degete etc.) *Puternica ta liră, de mină-ți pipăită, A vcacurilor stinse cenușă-ar fi mișcat.* ALEXANDRESCU, O. I, 80. *De cînd era duhovnic, mîinile lui pipăiseră și alinaseră suferinți adevărate.* SADOVEANU, O. IX, 167. *Pe sub masă, Lucu simți două tălpi pipăindu-i picioarele.* VINEA, L. II, 311. *Mîinile . . . pipăiau nodul cravatei.* MIHALE, O. 501. (Fig.) *Și ochii furișau priviri și vorba tot furiș ne pipăia auzul.* SADOVEANU, O. IV, 148. *Tropole și glasuri pipăiau de pretutindeni acea văgăună.* id. ib. XII, 471. ◇ Loc. adv. **Pe pipăite** = atingînd, punînd mîna (pe obiectul în cauză). *Aici este pe văzute și pe pipăite.* PR. DRAM. 124. ◇ Expr. (Regional) **A pipăi vorba cu bățul** = a căuta ceartă. Cf. ZANNE, P. II, 833. ◆ (Învechit, rar) A căuta cu de-amănuntul, a scotoci. *Laban pipăi tot cortul și nemică află.* PALIA (1581), 126/19. ◆ Spec. (Complementul indică femei sau părți ale corpului lor) A mîngîia atingînd (ușor și repetat) cu degetele sau cu palma. *Cu-a mea mînă al tău braț rotund îl pipăi.* EMINESCU, O. I, 82. ◆ Fig. (Rar; complementul indică activități ale oamenilor) A executa cu seriozitate, a îndeplini conștiincios. *Ați putea să cîștigați sume însemnate, numai să știți să pipăiți lucrul cumsecade.* FILIMON, O. I, 194. *În partea negoțului și a plugăritului, iute prinzi cheag dacă chipăi lucru cu hărnicie.* JIPESCU, O. 105. ◆ P. anal. (Despre animale) A atinge cu laba, cu botul, cu tentaculele etc. pentru a percepe ceva (prin atingere, miros). *O, molani fără de suflet, vreți să-l pipăiți cu laba?* EMINESCU, N. 44. *Dihăniile dau de ele și le pipăie cu mustățile.* SADOVEANU, O. IX, 407. ◇ Fig. *Orașul avea antene nebănuite cu care te pipăia chiar noaptea prin somn, nu te puteai ascunde.* VLASIU, D. 343.

2. Tranz. Spec. (Med.; complementul indică părți ale corpului) A atinge ușor cu mîna, pentru a determina dimensiunile, modificările de formă și de consistență, sensibilitatea etc. (unor țesuturi sau organe) și pentru a putea stabili un diagnostic, a palpa **(1)**; (complementul indică pulsul) a lua. *Moașea . . . o au pipăit cu mînule.* PRAV. 206. *Pulsul ei l-ai pipăit?* ALECSANDRI, T. 1199. *Își pipăi pulsul.* SĂM. VI, 428. *Pipăi pe bolnav și se uită la el cu luare-aminte.* SADOVEANU, O. I, 107, cf. VIII, 260. *Făcu o auscultație sumară, pipăi ficatul, ascultă inima.* CĂLINESCU, E. O. I, 220, cf. 252. *L-a piupăit doftorul să vadă unde-l doare.* MAT. DIALECT. I, 186.

3. Tranz. (Despre oameni; complementul indică drumuri, terenuri etc.) A merge, a se deplasa, a se orienta (cu nesiguranță) fără să vadă (bine) și folosindu-se doar de mîini, de baston etc., a orbecăi; (complementul indică obiecte) a căuta cu mîna, pe nevăzute; a dibui, a bîjbîi. *Duc pasurile mele, Ce pipăiesc cărarea, în fundul unui cring.* ALEXANDRESCU, O. I, 250. *Intrase cineva și căuta pipăind ușa casei.* SLAVICI, O. II, 193. *Prin iarbă el și-a pipăit toiagul.* COȘBUC, F. 77. *Se află și un orb care pipăie marginea șanțului cu un băț.* C. PETRESCU, R. DR. 192. *Pipăi în cutia de lemn cafcniu o țigară de foi uscată.* id. Î. I, 3. *Își pipăia ușor și repede drumul.* SADOVEANU, O. VII, 538. *Pipăi anume locuri cu piciorul și-și căută sprijin.* id. ib. X, 631. *Pipăi terenul în toate direcțiile.* CĂLINESCU, E. O. I, 171. *Dibuie poarta, o deschide și vine drept către mine, pipăind poteca îngustă cu vîrful ciomagului.* STANCU, R. A. I, 40. (Prin analogie) *Cîțiva din plosnițoii cei mai iscusiți erau trimeși în recunoaștere și, pipăind drumul, deschideau marșa neguroasei armate.* HOGAȘ, DR. I, 143. (Intranz.) *Și cum ochiul ca-l veri strica și veri orbi, tot trupul tău va pipăi în untunearec.* CORESI, ap. GCR I, 23/9. *Să căuta pre Domnul doară pipăind, pre el l-ar afla.* N. TEST. (1648), 158/9. *Bătrîna-n neastîmpăr se duce șovăind Condusă de-a ei cîrjă, prin noapte pipăind.* ALECSANDRI, POEZII, 321. *Pipăi în ungher și o găsi.* REBREANU, I. 457. *Piciorul ei, pipăind, găsi o lance de lemn.* SADOVEANU, O. XI, 110. *Da și oarba pipăia, Drăguț, să saie și ea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 434. *Astă noapte am visat Că mîndra m-o sărutat. Mă sculai și pipăii Și nemica nu găsii.* RETEGANUL, TR. 133. *Sînt unii oameni cari nu-s fricoși, chipuie cu mîinile și unde dă de cotlon, bagă mîna-n el, uneori pînă-n cot.* ȘEZ. IV, 118. *Piupăie prin întuneric să găscască ușa.* MAT. DIALECT. I, 186. (Fig.) *Oamenii vor să fie siguri . . ., lor nu le mai place să umble pipăind la întuneric.* GT (1839), 12[1]/47. *Ministrul de externe . . . pipăia prea mult prin întunecime.* BARIȚIU, P. A. III, 695. ◇ Loc. adv. **Pe pipăite** = mergînd cu nesiguranță, fără să vadă (bine), dibuind, bîjbîind. *Găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte.* CARAGIALE, O. I, 24, cf. DDRF. *Înaintai cu chibzuială și pe pipăite printre dărîmăturile bolții prăbușite.* HOGAȘ, DR. II, 60. *Bologa se cocoță în dosul tcodolitului pe pipăite.* REBREANU, P. S. 90. ◆ Fig. (Complementul indică oameni, părerile, manifestările lor, situații etc.) A încerca să afle; a sonda, a tatona; a spiona; a bănui, a intui că există (într-un anumit fel). *Loc și năvav pipăia s-afle și cugeta doară va veni pre unde socotea el.* CORESI, EV. 452. *Mi-ai adus la cunoștință Să pipăi a ta credință Și s-o văz că-i nălucire.* CONACHI, P. 152. *Porni la Casovia . . . pe Gavriil Heller și pe Luca Transmerici, cetățeni din Cluj, spre a pipăi gîndurile arhiducelui.* BĂLCESCU, M. V. 287. *El adăogi, spre a pipăi și mai bine plecările deputaților împăratului, „că speră că nu i se vor lua înapoi cetățile Ardealului“.* id. ib. 421. *Nu se mulțumește cu simbria . . . — Da', vorba celuia, l-oi pipăi eu ș-oi vedea ce are.* PR. DRAM. 307. *Coloanele de călărime ușoară ale lui Olbriht . . . au încercat a pipăi pentru pradă satele mai depărtate.* SADOVEANU, O. XII, 370. *Cum s-au arătat în partea loculuĭ, am știut, punînd să fie urmăriți și pipăiți pas cu pas.* id. ib. XIII, 233. *De ce bănuiești numaidecît — pipăi Felix situația — că între domnul Pascalopol și Otilia ar fi vreo legătură?* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *S-a dus la Nicolaie Golescu . . . ca să pipăie mai de aproape lucrurile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 230.

4. Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) atinge. *Se pipăi de ochii lor.* CORESI, EV. 249, cf. 345. *Să nu pipăiți nici un lucru necurat.* id. L. 362/5. *Nemica să pipăiești și să nu guști, nici să te atingi.* id. ib. 463/1. *De n-ar fi fost zveazda, acoperimîntul ar fi pipăit pe sf[i]ntele și le-ar fi clătit din locul lor* (a. 1680). GCR I, 244/27. *Pe vicleanul Cît să umbli să-l pipăiești, Nici în piuă nu-l nemerești.* PANN, P. V. III, 63/22, cf. ZANNE, P. V, 498. *Petec peste petec, Cîrpit peste cîrpit, Cu acu nu-i pipăit* [Varza]. GOROVEI, C. 128.

5. Tranz. (Regional; în forma *pipii;* complementul indică oameni) A certa; a bate (ușor) (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ia dă-l pe mîna mea să-l pipii oleacă cu sfîntuliță!* id. ib.

— Prez. ind.: *pipăi* și (popular) *pipăiesc.* — Și: (regional) **pipîi** (ALRM II/I h 105, UDRESCU, GL.), **pipui piupăi, apipăi** (ALRM II/I h 105/219) vb. IV, **apipăiá** (BUL. FIL. II, 119) vb. I, **apipîi** (ALRM II/I h 105), **apipui** (ȘEZ. II, 125, ALRM II/I h 105) vb. IV.

— Din v. sl. пипати.

PIPĂI[2] vb. IV. Intranz. și tranz. (Prin Munt. și sud-estul Transilv.) A fuma (cu pipa). *Omu pipăie*

ALR I 1 543/200. *Pipăia (fuma) tiutiun imparfumat.* CV 1949, nr. 5, 34.
— Prez. ind.: *pipăi.*
— **Pipă** + suf. *-ăi.*

PIPĂIÁLĂ s. f. (Rar) Pipăit[1] **(1).** *De multe ori pipăi un lucru... și din pipăială nu-l cunoști* (a. 1652). ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dă la simțurile noastre o mai multă gingășime, Adecă la pipăială o nespusă atingime.* CONACHI, P. 268, cf. DDRF.
— Pronunțat: *-pă-ia-.* — Pl.: *pipăieli* și (rar) *pipăiele* (TDRG).
— **Pipăi**[1] + suf. *-eală.*

PIPĂÍBIL, -Ă adj. (Familiar; despre obiecte, ființe, fenomene etc.) Palpabil. *Multe spirite înalte au tăgăduit că timp și spațiu ar exista în realitate, neființd mensurabile și pipăibile.* CARAGIALE, O. VII, 191. *Lui să-i vorbești despre lucruri pipăibile.* C. PETRESCU, Î. II, 138. *Clasele dominante au transferat în lumea cealaltă conflictele sociale, rezervindu-și în aceasta de aici profiturile pipăibile.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/6. *Senzația este că realul se desfășoară, în mod pipăibil, în fața ecranului ochilor.* V. ROM. martie 1958, 79.
— Pl.: *pipăibili, -e.*
— **Pipăi**[1] + suf. *-bil.*

PIPĂICÍOS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Palpabil. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *-pă-i-.* — Pl.: *pipăicioși, -oase.*
— **Pipăi**[1] + suf. *-icios.*

PIPĂÍRE s. f. **I.** Acțiunea de a p i p ă i[1] și rezultatul ei.

1. Atingere (ușoară și repetată) cu degetele sau cu palma a unui obiect, a unei ființe etc., pentru a constata existența, forma, consistența, calitatea etc. sau pentru a mîngîia; pipăit[1] **(1),** (rar) pipăială, pipăitură **(1).** Cf. p i p ă i[1] **(1).** Cf. ST. LEX. 169[r1]/18, MAN. GÖTT. *Să poarte haine tari și aspre la pipăire și fără fulgi cînd vor ieși afară.* CR (1829), 62[2]/14. *D-alinge-mprejur iarba, de ia în mînă floarea, Nu simte tot asemeni ca-n prima pipăire.* HELIADE, O. I, 364. *Nici pipăire de mînă, nici sărutare de buze a suferit.* PANN, E. I, VIII/11. *Se auzea o mobilă trosnind ori în tavan o pipăire ușoară, un scîrțîit slab, prelung.* SADOVEANU, O. III, 405. *Ticălosul de fabricant a făcut resortul numai pentru pipăirile tari și l-a ascuns înăuntrul toartei, cu meșteșug.* ARGHEZI, C. J. 48. *Picioarele îi erau subțiri, brațele de asemeni lungi și fragile, dar terminate cu palme cărnoase, puternice, ca și devenite gigantice printr-o pipăire continuă.* CĂLINESCU, S. 69. ◇ F i g. *Auzi Toma cuvîntul Domnului și cu pipăirea duhului sfînt împreună împlu-se de bucurie și necredința o adause întru credință.* CORESI, EV. 132. *Ca într-un adevărat tezaur de medalii antice, te cufunzi în pipăirea acestor medalii literare.* GALACTION, A. 120. ✦ Percepere prin atingere cu botul, cu laba, cu tentaculele. *Acești doi pești. Pipăiri, încercări, tîrcoale și năzuri ca la alte momeli... nu fac.* ATILA, P. 61.

2. (Învechit) Palpare. Cf. p i p ă i[1] **(2).** *Doftorii cei desăvîrșiți... cu pipăiri mîngîioase și cu doftorii dulci vor afla leacul bolnavului.* ANTIM, P. 1.

3. Mers, deplasare, orientare (nesigură) în spațiu, fără a vedea (bine) și folosindu-se de mîini, de baston etc., (rar) p i p ă i t u r ă **(2);** f i g. tatonare, sondare, încercare. Cf. p i p ă i[1] **(3).** *Traduse apoi „Țiganii" de Pușkin..., dar toate aceste erau numai pipăiri.* NEGRUZZI, S. I, 333, cf. DDRF. *Orice pipăire cu gîndul în viitor întuneca pe Nicoară.* SADOVEANU, O. I, 263. *Chiar a doua zi... încercă o pipăire în necunoscut, nădăjduind... o ușurare chinuitului ei suflet.* id. ib. VII, 118, cf. XII, 458.

II. (Învechit) Pipăit[1] **(2).** *Cinci firi sînt a trupului: vederea, auzul, mirosul, gustarea, pipăirea.* PARACLIS (1639), 253, cf. POLIZU.

III. (Învechit, rar) Rană (de lepră). *Se va face în pialea trupului lui pipăire de bube.* BIBLIA (1688), 78[1]/53. *Va veni iarăși pipăirea și va răsări în casă.* ib. 81[1]/23, cf. 141[1]/59.
— Pl.: *pipăiri.*
— V. **pipăi**[1].

PIPĂÍT[1] s. n. **1.** Acțiunea de a p i p ă i[1] **(1);** pipăire **(I 1),** (rar) pipăială. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF. *Vaca bună la lapte... se cunoaște... după un fel de gropițe ce se găsesc prin pipăit.* DAMÉ, T. 31, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Mă uit la tine, șubred vas de lut...,* *Brîul tău viu, cînd mîinile-au murit, Dă biruință gingășului pipăit.* ARGHEZI, VERS. 250, cf. 281, 296. *Geme și oftează măsurîndu-și cu pipăitul zgîrciul rotund ce s-a ivit în păr.* id. C. J. 148.

2. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia, atingînd corpurile cu suprafața sensibilă a pielii, luăm cunoștință de calitățile lor palpabile (forma, consistența, umiditatea etc.); (învechit) pipăire **(II 1).** *Den cinci simțiri ce are omul, anume: vederea, auzirea, mirosirea, gustul și pipăitul, mai adevărat de toate simțirile este vederea.* M. COSTIN, LET. I, 302/18. *Ea zîmbea cu un sentiment de nefericire acută, care părea că o pătrunde pînă în ramificațiunile nervilor pipăitului.* D. ZAMFIRESCU, Î. 42, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Adam°,... Ai fi putut răzbate un drum atît de lung, Dacă-ți lipsea, din toate, un simț, neprihănitul, Cercetător ușure și ager, pipăitul?* ARGHEZI, VERS. 386.
— V. **pipăi**[1].

PIPĂÍT[2], **-Ă** adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material **(I 1).** Cf. DRLU. *Cît de grozav se abate omul de adevărurile cele mai firești și mai pipăite.* MARCOVICI, D. 216/11. *Prețeluirea aceasta nu se razimă numai pe fapte pipăite.* I. IONESCU, C. 253/19. *O cauză pipăită a baljocurei făcute lui Avram Iancu nu iese de nicăiri.* BARIȚIU, P. A. II, 726, cf. POLIZU, STURDZA, M. N. 47. *O altă veste... mai puțin pipăită simțurilor.* ODOBESCU, S. I, 234. *Invenția tiparului a dat naștere unei colosale erori, anume: a făcut pe oameni să creadă că literatura este o lucrare de utilitate pipăită.* CARAGIALE, O. III, 75. *Știe să reconstituiască în imaginația ta acele vremuri trecute în icoane pipăite.* id. ib. IV, 95. *Din visul meu de-o noapte, un zgomot m-a trezit... Eram tot om, tot formă, tot lucru pipăit.* MACEDONSKI, O. I, 53. *Dovadă mai pipăită de aceasta nu poate fi decît însăși societatea pentru învățătura poporului.* id. ib. IV, 28, cf. 6, BARCIANU, ALEXI, W. *Cum să dai banul pe care-l ai în mîna ta, cînd nu capeți pentru el ceva hotărît, pipăit?* SLAVICI, O. II, 18. *Au dat dovezi pipăite că au simț pentru ele.* SBIERA, F. S. 372. *Dorința clară, frumoasă, care s-ar putea realiza într-o operă plastică, este o dorință pipăită.* PETICĂ, O. 311. *Vorbeau cu alte mărturii pipăite despre viața aspră a acestor plugari.* C. PETRESCU, R. DR. 4. ◇ (Învechit) *Întuneric pipăit* = întuneric de nepătruns, întuneric beznă. *Și să facă întunearec pe pămîntul Eghiptului, întunearec pipăit.* BIBLIA (1688), 46[2]/18. ◇ (Adverbial) *Lucrarea... este... ceva sfînt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit..., gîndiri și simțiri de veacuri.* CARAGIALE, O. III, 14. ◇ (Substantivat) *Cel pipăit pe carele toți-l ajung.* ST. LEX. 161[r1]/19.
— Pl.: *pipăiți, -te.*
— V. **pipăi**[1].

PIPĂITÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. (Învechit) **1.** Care pipăie[1] **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU.

2. Palpabil. *Nu vom ocoli împrejurul umbrii și întunerecului neștiinții noastre, ca orbul cel ce nu vede văpseaua, din pipăitoarea făptură a lucrului.* PISCUPESCU, O. 41/22. *Acest adevăr se va face mai pipăitor.* ASACHI, E. I, 65.

II. S. f. **1.** (Prin Ban.; de obicei la pl.) Antenă (la albine). Cf. CHEST. VI/21, 27.

2. (Regional) Coș de nuiele (fără fund) pentru prins pește (Făget-Lugoj). Cf. H. XVIII 75.
— Pronunțat: *-pă-i-.* — Pl.: *pipăitori, -oare.*
— **Pipăi**[1] + suf. *-tor.*

PIPĂITÚRĂ s. f. (Rar) **1.** Pipăire **(I 1).** Cf. p i p ă i[1] **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 450. *Se simţiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanţa pe lemn.* CARAGIALE, O. I, 64, cf. ŞĂINEANU, D. U.
2. Pipăire **(I 3).** Cf. p i p ă i[1] **(3).** Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
— Pronunţat: *-pă-i-.* — Pl.: *pipăituri.*
— **Pipăi**[1] + suf. *-tură.*

PIPĂLÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PIPĂLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPĂLĂCÓI s. m. v. **pitpălăcoi.**

PIPĂLĂGIÓI s. m. v. **pitpălăcoi.**

PIPĂLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A fuma (cu pipa) (Lăureni-Tîrgu Mureş). ALR I 1 543/231.
— Prez. ind.: *pipălesc.*
— Din magh. **pipál.**

PIPĂLOÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIPĂRÁDĂ s. f. v. **păpăradă.**

PIPĂRÁŞ s. m. v. **piperaş.**

PIPĂRÁT, -Ă adj. v. **piperat.**

PIPĂRÁTA s. f. art. v. **piperat.**

PIPĂRĂTÚRĂ s. f. (Rar) **1.** (Mai ales la pl.) Mîncare piperată **(I 1),** picantă **(1).** *Gustul pentru pipărături şi afumături nu mă părăseşte pînă or da cu ţărînă peste mine.* CIAUŞANU, R. SCUT. 55.
2. Presărare cu piper **(I 1).** (F i g.) *Începe să scrie expresiile* [greceşti] *cu tot dichisul şi pipărătura accentelor.* CIAUŞANU, R. SCUT. 25.
— Pl.: *pipărături.*
— **Pipăra** + suf. *-ătură.*

PIPĂRCÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Transilv. şi Ban.) A pipera (cu boia de ardei). *Cu sare oi săra, cu piparc-oi pipărca.* ARH. FOLK. III, 127, cf. ALRM SN III h 918/27. ✦ A ustura, a pişca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat, iute etc.). *M-o piparcat* [ardeiul]. A III 18.
— Prez. ind. *pipărchez.*
— V. **piparcă.**

PIPĂRCÁT, -Ă adj. (Prin Transilv. şi Ban.; despre mîncăruri) Care a fost condimentat cu (multă) boia de ardei sau, p. e x t., cu piper **(I 1),** ardei iute etc. Cf. DM. *Io sînt d-inimă miloasă, Îl aduc de mînă-n casă Şi mi-l pun şi după masă, Îi dau puică pipărcată Şi guriţă citeodată.* HODOŞ, P. P. 174.
— Pl.: *pipărcaţi, -te.*
— V. **piparcă.**

PIPĂRCÚŢĂ s. f. (Prin Transilv. şi Ban.) Diminutiv al lui p i p a r c ă. Cf. DM, SFC IV, 156.
— Pl.: *pipărcuţe.*
— **Piparcă** + suf. *-uţă.*

PIPĂRÍŞĂ s. f. (Bot.; regional) Ardei *(Capsicum annuum).* Cf. BRANDZA, FL. 342, PANŢU, PL. 9, BORZA, D. 39.
— Pl.: *pipărişe.* — Şi: **piparísă** s. f. BORZA, D. 39.
— **Piper** + suf. *-işă.*

PIPĂRÍŢĂ s. f. (Bot.; regional) Ardei *(Capsicum annuum).* Cf. BORZA, D. 39.
— Pl.: *pipăriţe.*
— **Piper** + suf. *-iţă.*

PIPĂRÚŞ s. m. **I.** (Bot.) **1.** (Popular) Ardei *(Capsicum annuum);* p. r e s t r. fructul acestei plante (în special ardeiul iute). *Nasul, roş ca pipăruş, Ş-a ei bot, să nu-l cunoască, Le acoperă cu mască.* ASACHI, S. L. I, 253, cf. POLIZU. *Ştiţi ce i-am dat să beie? . . . Ceai de cucută fiert la un loc cu un snop de pipăruşi roşii.* ALECSANDRI, T. 10. *Ardeii sînt un fel de piperuşi impluţi cu carne şi cu sos de smîntînă acră.* F (1884), 174, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 342, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U. *Nelipsit e* [în gospodărie] *şi ardeiul, pipărşul.* SIMIONESCU, FL. 347, cf. SCRIBAN, D., SFC II, 204, BORZA, D. 39. *Pipărşul pipără.* PĂSCULESCU, L. P. 96. ◇ F i g. *De ger i se făcuse nasul pipăruş şi obrazul pătlăgea vînătă.* ALECSANDRI, ap. CADE. ✦ Epitet pentru un om iute, sprinten. Cf. PAMFILE, J. II, 160.
2. (Transilv., Ban. şi Munt.) Pochivnic *(Asarum europaeum).* Cf. I. GOLESCU, C. *Cînd nu s-ar afla în sat d-o pildă: iarba-ciutii, voinicelu . . . , chipăruş, bune de vătămătură.* JIPESCU, O. 73, cf. DAMÉ, T. 186, ŞEZ. XV, 108, TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 25.
II. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Trăgeau cu foc la nişte hori, bătuta, brîul . . . , pipărşul şi cîte jocuri toate.* ISPIRESCU, L. 238, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DM. *Horele ce se joacă pe aici de flăcăi sînt . . . pipăruşu . . .* H IX 29. *Flăcăii şi fetele . . . , cu strigăte de „haideţi la chipăruş", se îndeamnă unii pe alţii.* PAMFILE, J. III, 22.
— Pl.: *pipăruşi.* — Şi: **piperúş** s. m.
— **Piper** + suf. *-uş.*

PIPĂRÚŞĂ s. f. **I. 1.** (Bot.; Mold. şi nordul Transilv.) Ardei *(Capsicum annuum);* p. r e s t r. fructul acestei plante (în special ardeiul iute). Cf. BRANDZA, FL. 342. *Se ia o piperuşă, se moaie în var şi se unge locul pe unde umblă ploşniţele.* MARIAN, INS. 436, cf. BORZA, D. 39. *Pipăruşă cu piperi, Vină, bade-n toate seri.* MÎNDRESCU, L. P. 64.
2. (Prin Transilv.) Boia (de ardei). Cf. ALEXI, W. *Tipăruşe roşie.* ALR SN IV h 1 107/325.
II. Art. (Prin Transilv.) Una dintre figurile jocului numit „romanul" (variantă a căluşarilor). Cf. PAMFILE, S. V. 59.
— Pl.: *pipăruşe.* — Şi: **piperúşă** s. f.
— **Piper** + suf. *-uşă.*

PIPĂRÚŞCĂ s. f. (Bot.; Bucov.) Ardei *(Capsicum annuum);* p. r e s t r. fructul acestei plante (în special ardeiul iute). *Dacă, cînd se stinge varul, se pune într-însul ud de om şi chiperuşcă, . . . atunci toate ploşniţele pier.* MARIAN, INS. 436, cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 39.
— Pl.: *pipăruşti.* — Şi: **piperúşcă** s. f.
— **Piper** + suf. *-uşcă.*

PIPĂRÚŢĂ s. f. v. **piperuţă.**

PÍPĂTĂ s. f. v. **pipotă.**

PIPĂTÓR s. m. (Regional) Fumător (cu pipa). *De-atunci, fiecare pipător sau lulunar . . . , cînd duhăneşte sau pipă . . . , pomeneşte pe Paţa sau Pica.* PAMFILE, DUŞM. 278. *Acum ştiţi de ce ţiganii sînt aşa mari pipători?* RETEGANUL, P. II, 67.
— Pl.: *pipători.*
— **Pipa** + suf. *-tor.*

PIPEÁSCĂ s. f. (Bot.; regional) Curcubeu *(Lychnis coronaria).* Cf. DDRF.
— Etimologia necunoscută.

PÍPE-LÍNE subst. (Englezism) Conductă pentru transportul la distanţă al fluidelor şi, mai rar, al solidelor. Cf. DER. *În ultimul timp mă preocupă realizarea unui pipe-line pentru materii prime solide.* CONTEMP. 1970, nr. 1 213, 9/2.
— Pronunţat: *paip-lain.*
— Din engl. **pipe-line.**

PIPELCÚȚĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Cenușăreasă, cenușotcă. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pipelcuțe*. — Și: **pepelcúță** s. f. ALEXI, W. — De la n. pr. **Pepelca**. Cf. papelcă.

PÍPEN s. m. v. **pepene**.

PIPÉR s. m. **I.** (Bot.) **1.** (Și în sintagma *piper negru*, PAMFILE, B. 41, BORZA, D. 141) Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă și subțire, tîrîtoare sau agățătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe, verzi la început, devin roșii și apoi negre și, datorită gustului lor iute și aromat, sînt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment *(Piper nigrum)*; p. restr. (la sg. de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante. *Și-i scol* [împăratului] *bărdanul de-l implă cu chiperi.* HERODOT (1645), 229. *Rodește aceia țară grîu, orez, ... imbir, scoarță dulce, piper.* URECHE, L. 116, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 237. *Voi trimite și bani după cafea și după piper* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 29. *Am cerut la Lațcu piperiul și bani, ciți au vîndut* (a. 1725). id. ib. 30. *1 leu, giumătate ocă chiperi* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 72. *Puindu-i* [peștelui] *untdelemn, sare, piper* (a. 1749). GCR II, 42/18. *Ne-ar trebui ceva marfa, ... zahar rafinat ..., piper* (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 131. *În Sumatra se face bun chiperiu.* AMFILOHIE, G. 47/14. *Într-acest ostrov să face mult chiperiu și abanos.* id. ib. 148/7. *Ai mîncat prea mult cușchebac dimineață. Îți stă piperul în gît.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 438, cf. PANN, P. V. I, 121/23. *Tata vindea în tîrg piper.* NEGRUZZI, S. II, 230. *Mă duc să-ți aduc oleacă de rachiu cu chiper.* CONV. LIT. XI, 126. *Îi scoate limba afară, i-o străpunge cu acul și i-o presară cu sare și cu piperiu.* CREANGĂ, O. 8. *Băiatul din prăvălie ... aduce numaidecît, fără comandă, rachiul de izmă cu piper.* CARAGIALE, O. II, 52. *Era vin fiert cu scorțișoară și cu boabe de piper.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 39, cf. N. LEON, MED. 205. *I se dă de băut vin vechi fiert cu chiper, inibahar, scorțișoare și zahăr.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 103, cf. BIANU, D. S. *Marco Giliatti ... e oprit de brașoveni, cu piperul și mirodeniile din carăle sale.* IORGA, S. D. XII, IV. *Prin jud. Suceava se socotesc între leacuri rachiul, chiperiul, sarea.* PAMFILE, DUȘM. 332, cf. GOROVEI, CR. 432. *Scosei niște pîne uscată ce mai rămăsese în desagi; sarea și piperul nu-mi lipseau.* HOGAȘ, DR. I, 205, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, PANȚU, PL., SCRIBAN, D. *S-a oprit din zbor o cioară ... Subt nemărginitul cer; Singuratică și mică Cît o boabă de piper.* TOPÎRCEANU, M. 9. *Presără sare și piper din belșug, înainte de a gusta.* C. PETRESCU, Î. I, 92. *Arome de fîrî și limonie, de scorțișoară, năut, piper și tahîn.* id. A. R. 64. *Le prinse bine cîte-o cană de vin bun, fiert cu piper și cu scorțișoară.* SADOVEANU, O. I, 606. *A turnat un linguroi din zama fripturii, îmbunătățită cu piper.* id. ib. XI, 389. *Mama luase două boabe de piper, apoi două măsline.* ARGHEZI, C. J. 191. *Privi cu tristețe la ceașca goală de țuică pe fundul căreia se vedea un bob de piper.* CĂLINESCU, E. O. II, 242. *Băuse un chil de vin fiert cu piper.* PREDA, Î. 161, cf. DER, BORZA, D. 131. *Eu mă duc, mîndruță, duc Unde-nfloare piperiul Și nu viu pînă-i ceriul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 113. *Să te fi sculat de ieri, Să fi pisat la piperi.* MÎNDRESCU, L. P. 201. *Piperiul e la români simbolul urei, certei, dezbinării, răzbunării și a nefericirii.* Com. MARIAN. *Nouă fire de piperi, Supărarea mea de ieri.* RETEGANUL, TR. 143. *Chiperul din solniță dacă se varsă, e semn de sfadă.* ȘEZ. VI, 50. *Se face o legătură cu crăiță fiartă cu piper negru.* PAMFILE, B. 41. *Ia trei boambe de tiper, Le bagă la murg pe nări, Murgu meu o strănuta, Temnița s-o descuia.* DENSUSIANU, Ț. H. 167, cf. ALR I 732. ***Nu te iuți ca piperul.*** ZANNE, P. I, 254. *Cine are piper mult, bagă și în terci.* id. ib. IV, 76. ◇ Fig. *Asta-i nana cea de ieri Cu ochii cei de piperi.* DOINE, 21. ◇ Loc. adj. (Rar) **Cu piper** = (mai ales despre glume, anecdote, cuvinte) **piperat (I 3)**. *Nașul spunea o glumă mai cu piper și finii rideau ca la comandă.* PAS, Z. I, 175. ◇ Expr. **A avea piper pe limbă sau (a fi) cu piper pe limbă** = (a fi) ironic, răutăcios, caustic. *Vreo doi mai ageri la minte, mai cu piper pe limbă, dădură drumul vorbii.* PAS, Z. IV, 18. (Cu parafrazarea expresiei) *Te-am adus aici să te judec eu pentru piperul pe care-l ai pe limbă.* id. L. I, 39. **A-i sta** (cuiva) **ca piperu-n nas** v. n a s[1] **(1)**. **A face** (pe cineva) **cu sare și cu piper** = a dojeni, a mustra, a certa aspru (pe cineva); a face cu ou și cu oțet. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 109. **A-i da** (cuiva) **cu piper (pe) la nas** = a-i face (cuiva) o neplăcere, a supăra, a ofensa, a întărîta (pe cineva); a-i da (cuiva) cu ardei pe la nas. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 255. (Rar) **A i se sui** (sau **a-i veni** cuiva) **piperul la nas** sau **a-și lua piper în nări** = a se supăra tare, a se înfuria; a-i sări cuiva mușțarul. Cf. ZANNE, P. I, 254, 255. (Rar) **Parcă ar fi plouat cu piper între ei** (sau **noi, voi**), se spune cînd două persoane s-au despărțit ori s-au dezbinat. *Parcă ar fi plouat cu piper între noi! Tu te afli la tîrg cale de o poștă de mine și cu la țară.* ALECSANDRI, T. 176, cf. ZANNE, P. I, 254. (Rar) **Piper între voi, să rîdem și uoi!** formulă adresată unor persoane care se ceartă, pentru a înteți cearta între ele și a face apoi haz pe socoteala lor. *Ian să cerc a presăra chiper între Florîn și Florica ..., vorba ceea: chiper între voi, să rîdem și noi.* ALECSANDRI, T. 906. (Rar) **A presăra piper între două persoane** = a învrăjbi, a ațîța o ceartă. id. ib. ✦ Fig. Element dinamic, înviorător, spiritual, savuros. *Toba cu grupelcle ei în contratimp, asta e piperul mărșului.* CARAGIALE, O. III, 18.

2. (Popular; și în sintagmele *piper turcesc*, LB, BRANDZA, FL. 342, N. LEON, MED. 22, BORZA, D. 39, *piper roșu*, DDRF, BARCIANU, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 39) Ardei *(Capsicum annuum)*; p. restr. fructul acestei plante (în special ardeiul iute). *Ți-am trimis o traistă de piper să-l mănînci.* ALEXANDRIA (1784), 22[r]/4, cf. ALEXANDRIA (1794), 49/16. *Borșul să-l așezi frumușel ... la foc. Să pui-ntr-însul piperiu și pîrînjel.* CONTEMPORANUL, III, 261, cf. DDRF, BARCIANU. *Pentru colici se înghite nouă șire întregi de piper.* N. LEON, MED. 58, cf. BIANU, D. S. *Citeodată în această denumire* [de verdețuri] *intră și ardeii sau chiperii.* PAMFILE, A. R. 197, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Bătrînu-i sănătos și iute ca piperul.* VLASIU, A. P. 96. *Frunză verde de piperi, Haideți puică-n deal la peri.* ALECSANDRI, P. P. 328. *Frunzuleană de piper, Cîte păsări sînt pe cer, Toate pîn' la ziuă pier.* SEVASTOS, C. 115. *Am fost trimis din bună vreme, Și c-o iapă albă, Ca să aduc chiper și ceapă.* MAT. FOLK. 1 496. *Am rărit niște piperi, adîc-ardei cum zice, piperi îi zicem noi.* GL. OLT. *Tărtăcuță roșie plină de cîrmojie* (*Piperul* sau *chipărușul*). GOROVEI, C. 289, cf. PAMFILE, C. 20. ◇ *Piper roșu* = **boia** (de ardei). *Lăutarilor li curgeau ochii ... după bucățile de slănină afumată presărată cu piper roș.* BUJOR, S. 100.

3. (Regional; în sintagma) *Pere de ale chiperului* = varietate de pere[2] **(I 1)** de calitate inferioară, de culoare negricioasă. Cf. DR. II, 706.

4. (Regional; și în sintagma *piper alb*, BULET. GRĂD. BOT. XXV, 156, BORZA, D. 51) Coriandru *(Coriandrum sativum)*. Cf. BORZA, D. 51.

5. Compuse: (regional) **piperul-apelor** = **a)** silnic *(Glechoma hederacea)*. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, PANȚU, PL.; **b)** *Elatine*. Cf. BORZA, D. 63; (regional) **piperul-bălții** sau **piperul-broaștei, piper-de-baltă, piper-de-bălți, piper-de-apă, piper-de-vale** = dintele-dracului *(Polygonum hydropiper)*. Cf. GRECESCU, FL. 510, 511, PANȚU, PL., VOICULESCU, L. 222, BORZA, D. 135; (regional) **piperul-lupului** = **a)** pochivnic *(Asarum europaeum)*. Cf. BRANDZA, FL. 153, DAMÉ, T. 186, N. LEON, MED. 59, ȘEZ. XV, 108, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 15, BORZA, D. 272; **b)** tulichină *(Daphne mezereum)*. Cf. HEM 438, MARIAN, CH. 9, DDRF, N. LEON, MED. 72, BIANU, D. S., TDRG, DER, BORZA, D. 57; **c)** cucurbețea, remf *(Aristolochia clematitis)*. Cf. BORZA, D. 23.

II. Art. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. *Cin ți-ar mai cînta de joc: bătuta, horili, fedeleșu, chiperu, mocăncuța.* JIPESCU, O. 51. *De-ndată ce s-a săvîrșit masa de cununie, toți nuntașii se prind la ... următoarele jocuri: ... păpușasca ..., piperul.* SEVASTOS, N. 282. *Pe vremurile alea se mai juca la nunte și „piperu", un fel de brîu de se prindea oamenii ca la horă de mîni.* PITIȘ, ȘCH. 155, cf. DDRF. PAMFILE, J. III, 10, ȘĂINEANU, D. U., H III 388, V 357, VII 187, IX 57, 498. *Cine joacă piperu, Piperu săracu, Să se plece cu capu.* MARIAN, NU. 357. ✦ (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Hangu-Piatra Neamț). Cf. H X 318.

— Pl.: (rar) *piperi.* — Și: (învechit) **pipére** (GCR II, 97/27), **pipár** (ANON. CAR.), (regional) **piupér** (MAT. DIALECT. I, 186), **bibéri** (ALR I 732/49) s. m.

— Din ngr. **πιπέρι**, slavonul **пиперь**.

PIPERÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică mîncăruri sau băuturi) A pune, a presăra, piper (**II**) sau, p. ext., alte condimente (pentru a potrivi gustul, a iuți etc.). Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, ALEXI, W. *A pipera o ciorbă.* SCRIBAN, D. *Atmosferă saturată de parfumul băuturilor piperate cu mirodenii din Java și Antile.* VIANU, A. P. 359. *Pînă tu li-i omori, Vin roșu ți-oi indulci, Pînă tu li-i scoate afară, Vin roșu ți-oi tipărare.* BÎRLEA, B. 54. *Eu piperez tocana.* ALR I 733/49. *Pipăr tocana cu piperi.* ALR II 4 099/64. *Pipăr tocana cu piparcă.* ib. *Pipărez cu paprică.* ib. 4 099/386, cf. ALRM SN III h 918, 920. ◇ Fig. *Hameleonul ... către toți minciunile fiarse, coapse, sara, pipara, înghiți și bori.* CANTEMIR. IST. 223. ✦ (Rar) A ustura, a pișca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat, iute etc.). *Pipărușul pipără.* PĂSCULESCU, L. P. 96. ◇ Fig. *Un miros amar pipăra nările lui Suhopan.* GÎRLEANU, N. 145.

— Prez. ind.: *piperez.* — Și: **pipărá** (prez. ind. și, regional, *pipăr*), (regional) **piupărá** (ALR I 733/90, 335, MAT. DIALECT. I, 186) vb. I.

— V. **piper.**

PIPERACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate apetale cu proprietăți aromatice, cu flori mici, dispuse în amenți lungi și cu fructul în formă de boabe; (și la sg.) plantă din această familie. *Familia piperaceelor cuprinde plante exotice tropicale, de la cari se folosesc fructele și frunzele, cu proprietăți balsamice, aromatice.* LTR², cf. DN².

— Pl.: *piperacee.*

— Din fr. **pipéracées**, lat. **piperaceae.**

PIPERÁȘ s. m. (Bot.; în dicționarele din trecut) *Capsicum baccatum.* Cf. BARCIANU, V., LM, ALEXI, W.

— Pl.: *piperași.* — Și: **pipăráș** s. m. GHEȚIE, R. M.

— **Piper** + suf. *-aș.*

PIPERÁT, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre mîncăruri și băuturi) În care s-a pus (mult) piper (**I 1**) sau, p. ext., alte condimente (iuți), care are gust de piper sau, p. ext., de alte condimente; iute, condimentat, picant (**1**), (regional) papricat. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 237, DRLU, LB. *Dă-ne vin, dă-ne piftie, Dă o fleică pipărată, Dă o vulcă, o iahnie!* PR. DRAM. 285. *Cușchebacul îi cam pipărat.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 428, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A găsit vreme să repeadă o tocană grasă și piperată.* REBREANU, I. 168. *Pastrama foarte pipărată ... sfîrîie îndelung pe grătarul cu jar.* SADOVEANU, O. IX, 607. *Ne-a preparat fleici bine pipărate.* id. ib. XI, 498, cf. SCRIBAN, D. *Țuica ... era grozavă. Tare. Dulce. Piperată.* STANCU, R. A. V, 311. *Io-i fac zeamă pipărată, El ia biciul să mă bată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 173. *Aș da vinul pipărat La voinicul supărat.* id. ib. 224. *Vinu-i bun și pipărat, Pipărat, bun de gustat.* MARIAN, SA. 39. *Ți-i trăi viață dulce Cu pline de griu curat, Cu vin roșu pipărat.* BUD, P. P. 10. *Și dă-i vinul piperat, Pîn-o cădea jos de beat.* PĂSCULESCU, L. P. 260. ◇ Fig. *Loviturl la palmă, dulci, aere, chiperate.* ap. HEM 1 681. *Briceag începu o someșană piperată, în care se amestecară bătrînii cu tinerii.* REBREANU, I. 257. *Porunci ... să-i măsure vro cincizeci de bețe bune și piperate.* MARIAN, T. 141. *Nu-mi place holerea verdi, Numai ceartă chipărată și cu fiere-amesticată.* MAT. FOLK. 1 373. ◇ Expr. (Regional) **A avea mîini piperate** = a fi hoț. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 251. (Regional) **Sărat și piperat** = (despre oameni) rău, afurisit. Cf. ZANNE, P. IV, 104. ✦ Fig. (Despre mirosuri, miresme) Pătrunzător, înțepător. *Pe-a icoanei policioară, busuioc și mînt-uscată Împlu casa-ntunecoasă de-o mireazmă pipărată.* EMINESCU, O. I, 84. *Asta nu-mi place mie la garoafă ... Trebuia să împrumute mirosul pipărat de cuișoare?* GÎRLEANU, N. 228. ◇ (Adverbial) *Miroase piparat a cimbru și a mîntă.* SADOVEANU, O. VIII, 96. ✦ Fig. (Despre vorbe) Răutăcios, caustic, sarcastic. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 832, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. Fig. (Familiar; despre prețuri, plăți etc.) Foarte ridicat, mare, exagerat; (despre obiecte, mărfuri) care costă mult, scump; (familiar) sărat. Cf. POLIZU. *Pîn-acuma el luase dobînzi cam sărate, de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată.* CARAGIALE, O. II, 231, cf. BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Prețurile erau cam pipărate.* C. GANE, TR. V. 390, cf. SCRIBAN, D. *Lucrul acesta este prea pipărat.* Com. MARIAN.

3. Fig. (Despre cuvinte, anecdote, glume etc.) Care este (ușor) indecent, obscen, picant (**2**). *Domnul știe dacă acele aventuri erau sărate sau pipărate.* GHICA, S. 422. *Generalul mucalit spunea lucruri pipărate.* D. ZAMFIRESCU, A. 27. *O anecdotă pipărată.* TEODOREANU, M. II, 201, cf. SCRIBAN, D. *Numai după plecarea lui începuseră cîntecele pipărate cu vorbe pe șleau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 295. *Avea un teanc de broșuri — operele lui. Cam pipărate.* PAS, Z. I, 56. *Un băiețandru țigănos, cu părul căzut în laie pe frunte, istorisi o snoavă pipcrată.* V. ROM. octombrie 1958, 48.

II. S. n. art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. H II 263, XVII 352.

— Pl.: *piperați, -te.* — Și: **(I) pipărát, -ă** adj., **(II) pipăráta** (H II 263) s. f. art.

— V. **pipera.**

PIPERAZÍNĂ s. f. (Farm.) Amină care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă, utilizată ca dizolvant al nisipului din urină, la tratamentul gutei etc. Cf. LTR², DER, DC.

— Pl.: *piperazine.*

— Din fr. **pipérazine**, germ. **Piperazin.**

PIPÉRCĂ s. f. v. **piparcă.**

PIPÉRE s. m. v. **piper.**

PIPERÍG s. m. v. **pipirig¹.**

PIPERMÉNT s. n. Băutură răcoritoare preparată din alcool, zahăr și esență de mentă. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Invitații ... se răcoreau cu piperment sau cu șampanie.* C. PETRESCU, C. V. 180. *Îl îndemn la un păhăruț de piperment.* BART, S. M. 27. *Toată noaptea și-a petrecut-o singur pe punte între două sticle: una de piperment și alta de mastică.* id. E. 255, cf. SCRIBAN, D., DM, DN². *Deosebitele numiri de băuturi sînt: vin, ... piperment, mîntă.* H III 196.

— Pl.: *pipermenturi.* — Și: **pepermint** (SCRIBAN, D.; scris și *peppermint*), (regional) **pipirmént** (H X 142, XVI 153) s. n.

— Din fr. **peppermint.**

PIPERNICEÁLĂ s.f. Faptul de a se **pipernici**, **pipernicire**; aspect pipernicit. *Pîrniceala se observă la păsări, primăvara, cînd e răceală.* ȘEZ. VI, 83. [Puișorilor] *cît sînt mici ... să nu li se dea voie ... să umble prin răceală, mai ales dimineața, prin rouă, căci iarăși cad la pîrniceală.* ib. 84, cf. DL, DM.

— Și: (regional) **pîrniceálă** s. f.

— **Pipernici** + suf. *-eală.*

PIPERNICÍ vb. IV. Refl. (Despre animale şi plante ori despre părţi ale lor) A se opri din creştere, din dezvoltare sau a regresa, a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice). Cf. POLIZU. *Din lipsă de nutreţ bun, rasele indigene se pipernicesc.* I. IONESCU, P. 234, cf. CIHAC, II, 43, LM, DDRF, BARCIANU. [Vitele] *se pipernicesc ... după o asemenea hrănire uscată.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Puişorii şezînd prin răceală se pirnicesc.* ŞEZ. VI, 83.

— Prez. ind.: *pipernicesc.* — Şi: (regional) **pipirnici** (CIHAC, II, 43), **pirnici** vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

PIPERNICÍE s. f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. *Întemeindu-se pe lipsa de mustaţă, pe pipernicia trupului şi pe ascuţimea vocii, susţinea că are cel mult cinsprezece ani.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 263, cf. DM.

— **Pipernici** + suf. *-ie.*

PIPERNICÍRE s. f. Faptul de a se pipernici; pipernicéală, (în)chircire, sfrijire. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM, SFC IV, 300.

— V. **pipernici.**

PIPERNICÍT,-Ă adj. (Despre animale şi plante ori despre părţi ale lor) Care s-a oprit din creştere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice); (în)chircit, sfrijit, (rar) nevoiaş **(2)**, (regional) patic **(1)**, pizghirit, obidnic **(1)**, răit, pimnicit. Cf. POLIZU. *Un bătrîn slab şi pipirnicit, cu umerii ascuţiţi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 60. *Era atît de bătrînă ..., atît de pipernicită, atît de slabă şi încovoiată.* MILLE, V. P. 139, cf. DDRF. *Ce flori mărunţele, pipernicite, aproape verzi.* GÎRLEANU, N. 227. *Crîşmarul mic, pipernicit, creţ stătea pe prispă.* IBRĂILEANU, A. 126. *O stradă lungă şi dreaptă ... străjuită de pomi mici, pipernici.* ARDELEANU, D. 9. *Era un moşneag trecut de şaizeci, pipernicit şi prăpădit.* REBREANU, I. 285, cf. id. R. I, 75. *Era pipernicit, îngust de spate.* GALACTION, O. A. II, 180. *O seriozitate care nu se potriveşte deloc cu făptura lui pipernicită.* CAZIMIR, GR. 71. *Îmi arătă cei din urmă pomi noduroşi cari mai rodeau fructe pipernicite.* C. PETRESCU, S. 12, cf. id. Î. II, 112. *Descoperi o scobitură ... umbrită de un brad pipernicit ce se pripăşise pe acolo.* STĂNOIU, C. I. 153. *Un răzor de ceapă pipernicită.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Era un om pipernicit, dar care se agita grozav.* SAHIA, N. 85. *Perjul pipernicit şi mic.* LESNEA, I. 112. *Un drum noroios şi cotit, mărginit pe alocuri cu tufe pipernicite de salcîmi.* V. ROM. februarie 1952, 98. *Îl vedea în faţa ochilor aşa cum era: mic de stat şi cam pipernicit.* ib. martie 1954, 132. *Raritatea apei, tăria solului fac ca toate speciile de plante să fie aci mai puţin arătoase, mai pipernicite.* CAMIL PETRESCU, N. 82. *Un ins slăbuţ şi pipernicit ... mergea cu un copil în braţe.* PREDA, R. 184. *Părea acum mai mic, mai pipernicit.* V. ROM. mai 1958, 43. *Casele ... erau apărate de soarele torid de cîţiva salcîmi pipernicîţi.* BARBU, P. 78. *Unui om pipernicit îi zice: mă, izmeană acră.* BREBENEL, GR. P. (Fig.) *Unchiaşul tot ştiu încă să mlădieze ... stilul muzical cam pipernicit şi înfoponat al secolului din urmă.* ODOBESCU, S. III, 95. *Destinul meu pipernicit şi strîmb.* LESNEA, A. 85. *Mici, pipernicite, locuinţele lucrătorilor.* BOGZA, A. Î. 64. *Peste drum, se afla o căsuţă mică şi pipernicită.* PREDA, M. 216. ◇ (Substantivat) *O mînă de om, un pipernicit, un închircit.* BL IX, 64. *Cocoşat, pipernicitul era ieftin la cîntar.* ARGHEZI, S. P. 10. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Zugrăvescu era doctorul, un pipernicit de om numai cît un baston.* D. ZAMFIRESCU, R. 203.

— Pl.: *pipernicîţi, -te.* — Şi: (regional) **pipirnicît, -ă, pirnicît, -ă** (RĂDULESCU-CODIN, ARH. OLT. XXI, 272, LEXIC REG. II, 16), **pîrnicît, -ă** (DDRF) adj.

— V. **pipernici.**

PIPÉRNIŢĂ s. f. **I. 1.** Vas, cutie mică în care se ţin boabele de piper **(I 1)**. V. solniţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, CIHAC, I, 206, II, 256, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 245, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 32, H X 77, 86, 436, 542, XIV 417, com. MARIAN.

2. Piuliţă sau rîşniţă mică (pentru pisat piperul şi alte condimente). Cf. ANON. CAR. *Chisăul pentru pisatul piperului, numindu-se şi chipernîţă, slujeşte la pisarea piperului negru, scorţişoarei etc.* PAMFILE, I. C. 171, cf. PASCU, S. 245, RĂDULESCU-CODIN. *Chipernîţa e o piuă mică, în care se pisază chiperul negru, ori sarea, de se face mărunt.* ŞEZ. VIII, 89, cf. ALR I 709, ALR II 3 978.

II. (Bot.; regional) **1.** Pochivnic *(Asarum europaeum).* Cf. CADE.

2. (Şi în sintagma *pipernîţă de grădină*, DDRF, TDRG, PANŢU, PL., CADE, DM, BORZA, D. 156) Cimbru *(Satureja hortensis).* Cf. BORZA, D. 156).

— Pl.: *pipernîţe.* — Şi: (regional) **pipichérniţă** s. f. PASCU, S. 245, N. REV. R. VII, nr. 6, 87.

— Din bg. **пиперница.**

PIPERÚŞ s. m. v. **pipăruş.**

PIPERÚŞĂ s. f. v. **pipăruşă.**

PIPERÚŞCĂ s. f. v. **pipăruşcă.**

PIPERÚŢĂ s. f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii cu vinişoare verzi pe dinafară şi cu numeroase seminţe negre; cernuşcă, negruţă (v. negruţ **2)**, nigeluţă **(1)**, negruşcă **(1)**, chimion-de-cîmpuri *(Nigella arvensis).* Cf. GRECESCU, FL. 38, N. LEON, MED. 31, PANŢU, PL., SFC IV, 156, BORZA, D. 116.

— Pl.: *piperuţe.* — Şi: (regional) **pipărúţă** s. f. BORZA, D. 116.

— **Piper** + suf. *-uţă.*

PIPÉTĂ s. f. Tub mic de sticlă, simplu sau cu bulă de siguranţă, subţiat la una dintre extremităţi, iar la cealaltă avînd o pară de cauciuc, folosit pentru a lua, pentru a măsura sau pentru a turna o cantitate mică de lichid; (familiar) picătoare **(2)**, (rar) picuar. *Punta pipetei este destul de strîmbă pentru ca coloana de lichid să nu se divise.* MARIN, F. 105/11, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Unele pipete sînt marcate în unele puncte ... şi servesc la măsurarea unui volum fix de lichid.* LTR[2], cf. DER, DN[2]. *Este preferabil să folosim pipeta, pentru a obţine în mod sigur cantitatea necesară de picături.* BELEA, P. A. 219. ◆ (Rar) Tub cu care se trage un lichid dintr-un vas în altul. Cf. CADE, DM.

— Pl.: *pipete.*

— Din fr. **pipette.**

PÍPI subst. sg. (Familiar) Urină. *Ai făcut pipi în pat az-noapte.* VINEA, L. I, 64. *Lumea îşi bate joc de ea, spunîndu-i că miroase a pipi.* BARBU, P. 43.

— Accentuat şi: *pipí.*

— Din fr. **pipi.**

PIPÍC, -Ă adj. (Regional) „Mic" (Bonţ-Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *pipici, -ce.*

— Cf. pitic.

PIPICHÉRNIŢĂ s. f. v. **piperniţă.**

PIPIÉRLEA s. m. v. **pepelea.**

PIPIGIÓI s. m. v. **pupezoi.**

PIPIÍ vb. IV v. **pipăi[1].**

PIPIJÓI s. m. v. **pupezoi.**

PIPILEÁN,-Ă adj. (Regional; despre cai) Care are părul cenușiu, sur (Dobromiru din Deal-Medgidia). Cf. CHEST. I 58/85.
— Pl.: *pipileni, -e.*
— Cf. bg. пепел.

PIPILÍ vb. IV. Refl. (Familiar; mai ales în limbajul copiilor) A urina.
— Prez. ind.: *pipilesc.*
— De la **pipi.**

PIPILIGÓS,-OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) Scund, mărunt. *Omu pipiligos Mină porci-n jos* (Pieptenele). POP., ap. GCR II, 369.
— Pl.: *pipiligoși, -oase.*
— Cf. pipirig[1].

PIPILIÚGĂ s. f. v. **paparugă[1].**

PIPILOÁNCĂ s. f. **1.** (Familiar; mai ales în limbajul copiilor) Urină.
2. (Regional) Copil de fașă; copil mic (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Unde ești, pipiloancă?* id. ib.
— Pl.: **(2)** *pipiloance.*
— **Pipili** + suf. *-oancă.*

PIPILÓI subst. sg. (Familiar; mai ales în limbajul copiilor) Urină.
— **Pipili** + suf. *-oi.*

PIPÍNCI s. f. pl. v. **popinceă.**

PIPÍNGEN s. n. v. **pecingine.**

PIPÍNGINĂ s. f. v. **pecingine.**

PIPÍNGINE s. f. v. **pecingine.**

PIPIRÍC s. m. v. **pipirig[1].**

PIPIRÍCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPIRÍG[1] s. m. **1.** Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede și mlăștinoase: **a)** (și, regional, în sintagma *piperig mare*, BORZA, D. 157) plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brune-roșcate îngrămădite în spice la vîrful tulpinii; rogoz, (regional) țiperig, păpurică **(d)**, papură-rotundă *(Schoenoplectus lacustris).* Cf. BARONZI, L. 141, BRANDZA, FL. 471, ȘEZ. XV, 105, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 277, DS, BORZA, D. 157, ALR I 1 913/35, 51, 56, 61, 75, 77, 87, 94, 138, 259, 290, 295, 298, 302, 320, 354, 359; **b)** plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori verzi închise; țipirig *(Scirpus silvaticus).* Cf. GRECESCU, FL. 581, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 389, BORZA, D. 157; **c)** (și, regional, în sintagma *pipirig de munte*, BORZA, D. 64) plantă cu tulpina aspră și rigidă de culoare cenușie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vîrf ascuțit; (regional) coadă, capu-cîmpului, iarbă-de-cositor *(Equisetum hiemale).* Cf. PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 389, BORZA, D. 64; **d)** (regional) pipiriguț *(Heleocharis palustris).* Cf. GRECESCU, FL. 583, BUJOREAN, B. L. 389, SCRIBAN, D.; **e)** (regional) rugină *(Juncus effusus* și *conglomeratus).* Cf. BRANDZA, FL. 465, GRECESCU, FL. 573, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 389, BORZA, D. 91; **f)** *Juncus maritimus.* Cf. SIMIONESCU, FL. 233; **g)** plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele, cu inflorescențele compuse din 1—4 globușoare; (regional) papură[1] **(2)** *(Holoschoenus vulgaris).* Cf. PRODAN-BUIA, F. I. 587, DER, BORZA, D. 84. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, CIHAC, II, 242, LM. *Pe ici pe colea este și șovar, pipirig, papură.* SLAVICI, N. I, 20. *Îmi spunea numirile tuturor florilor, ierbelor și buruienilor...: siminoc, iarba-ciutei și piperig.* ODOBESCU, S. III, 173. [Presura] *se nutrește cu insecte și cu semință de cinepă, trestie, pipirig și iarbă.* MARIAN, O. I, 379, cf. II, 289, id. INS. 134. *Pe-aici e locul Pustiu și numai pipirig, Și zău, pe-aici așa-i de frig.* COȘBUC, P. II, 231. *Florile galbene de rododendron și pipirigul urcau însă pînă lîngă cărăruie.* V. ROM. iulie 1954, 80. *Creștea acolo pipirig ce prindea a se înnoi în primăvară.* SADOVEANU, N. F. 117. *Hoi, săracul, ce voinic, Abia-l vezi din pipirig.* DOINE, 145. *La moara de pipirig, Șapte babe într-un cîrlig Pentru prețul unui blid.* ib. 288, cf. ALR SN III h 637. *Și ușa-i de rogojină; Cu țițini de pipirig, Nu scîrțîie nici un pic.* FOLC. TRANSILV. II, 441. ◇ Compuse: (regional) **pipirig-înflorit** = roșățea *(Butomus umbellatus).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 34; (regional) **pipirig-mărunt** = *Fimbristylis annua.* Cf. BORZA, D. 70.
2. Compus: (Zool.; învechit, prin Transilv.) **peperig-viu** = hidră *(Hydra viridis).* Cf. ȘINCAI, în DR. V, 559.
3. (Bucov.) Om mic, slab și pipernicit; chircitură, sfrijitură; pitic. Cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Să mă tem eu de un piperig ca acesta!* SBIERA, P. 82. *Cum au zărit zmeii pe Titirez... au strigat: „Hei! fărtate, da ce pipiric ni aduci tu noauă"?* id. ib. 178. *Tilhariul i-au răspuns rîzînd: „Ce? un pipiric ca tine vrea să se lupte cu mine"?* id. ib. 260. ✦ (Regional; adjectival; despre animale și plante) Mic, nedezvoltat, pipernicit (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. *Ceapă pipirigă.* ib.
— Pl.: *pipirigi.* — Și: (regional) **pipirigă** (H XII 281) s. f., **pipirie, piperig, papirig** (BORZA, D. 91), **peperig** (ANON. CAR., ALR I 1 913/75, 77, 94, ALR SN III h 637, BORZA, D. 91) s. m.
— Etimologia necunoscută.

PIPIRÍG[2] s. m. v. **pipirigă[1].**

PIPIRÍG[3] s. m. v. **paparugă[1].**

PIPIRIGÁR s. m. (Ornit.; regional) Lăcar-de-pipirig[1] *(Acrocephalus paludicola).* Cf. DOMBROWSKI, P. 335, BĂCESCU, PĂS. 129.
— Pl.: *pipirigari.*
— **Pipirig[1]** + suf. *-ar.*

PIPIRÍGĂ[1] s. f. **1.** (Transilv.) Un fel de capră sau de prepeleac pe care se usucă nutrețul, oalele etc. *Prin Ardeal se folosesc pentru această uscare un soi de capre cari se numesc pipirige.* PAMFILE, A. R. 157. *Afară de înțelesul obișnuit de „rogoz", pipirig are și pe acela de „prepeleac".* SCL 1957, 241, cf. VICIU, GL., ALR SN II h 302/279.
— Pl.: *pipirige.* — Și: **pipirig** s. m.
— Etimologia necunoscută.

PIPIRÍGĂ[2] s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris)* (Moiseiu-Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *pipirigi.*
— Cf. bibilică.

PIPIRÍGĂ[3] s. f. v. **pipirig[1].**

PIPIRÍGĂ[4] s. f. v. **paparugă[1].**

PIPIRIGÚȚ s. m. Mică plantă erbacee cu rizomul tîrîtor, cu tulpina cilindrică terminată cu un spic de flori brune-verzui; (regional) pipirig[1] **(1 d)**, rogoz *(Heleocharis palustris).* Cf. BRANDZA, FL. 470, PANȚU, PL., SFC IV, 156, BORZA, D. 81.
— Pl.: *pipiriguți.*
— **Pipirig[1]** + suf. *-uț.*

PIPIRIGÚȚĂ s. f. (Bot.; regional), Păiuș **(3 a)** *(Aira caespitosa).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 489, BARCIANU, GRECESCU, FL. 611, ALEXI, W., ȘEZ. XV, 99, ȘĂINEANU, D. U., SFC IV, 148, 156, BORZA, D 58.
— Pl.: *pipiriguțe.*
— **Pipirig[1]** + suf. *-uță.*

PIPIRÍU, -ÍE adj. v. **pirpiriu.**

PIPIRLÍG s. n. v. **prepeleac.**

PIPIRMÉNT s. n. v. **piperment.**

PIPIRNICÍ vb. IV v. **pipernici.**

PIPIRNICÍT, -Ă adj. v. **pipernicit.**

PIPIRÚJĂ s. f. v. **paparugă**[1].

PIPIRÚŞ s. m. (Ornit.; regional) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)* (Blăjeni-Brad). Cf. BĂCESCU, PĂS. 129, 314.
— Pl.: *pipiruşi.*
— Etimologia necunoscută.

PIPISTÁŞ, -Ă s. m. şi f., adj. v. **papistaş.**

PIPÍT, -Ă s. f., adj. v. **pepit.**

PIPITÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) „Mititel". Cf. GABA, SĂL. 91.
— Pl.: *pipitei, -ele.*
— Cf. p i p i c, m i t i t e l.

PIPÎRLÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPOÁŞCĂ s. f. **1.** (Prin Olt.) Pipotă **(1).** Cf. TDRG. **2.** (Regional; eufemistic) Organul genital al femelelor unor animale (în special al iepei); (popular) fătătoare. Cf. TDRG, DR. V, 314, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Pl.: *pipoaşte.* — Şi: **pipúşcă** s. f. TDRG.
— De la **pipotă.**

PIPÓC subst. (Regional) Pipă **(I)** (Arad). Cf. ALR I 1 543/56.
— Pl.: ?
— **Pipă** + suf. *-oc.*

PIPÓI s. n. (Regional) Augmentativ al lui p i p ă **(I).** *Veni şi popa nostru mai nainte cu un pipoi cît un măturoi.* RETEGANUL, P. II, 69.
— Pl.: *pipoaie.*
— **Pipă** + suf. *-oi.*

PIPOLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPOROS s. n. v. **papir.**

PIPORÚJ s. n. v. **papir.**

PIPORÚŞ s. n. v. **papir.**

PÍPOTĂ s. f. **1.** Stomac de pasăre; (popular) rînză, (regional) bătucă, morişcă **(6),** mură[2] **(1),** pipoaşcă **(1)** rişniţă, rişnitoare. Cf. POLIZU, LM. *Celui mare îi dete capul găinei, celui mijlociu, pipota şi celui mai mic, inima.* ISPIRESCU, L. 272, cf. BARCIANU. *Pielea de pipotă uscată, pisată şi amestecată cu rachiu se bea pentru vărsături.* N. LEON, MED. 91. *Să mănînce bolnavul pipotă friptă de cocostîrc alb.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 133. *Un . . . stomac cu pereţi foarte musculoşi, numit pipotă (rînză).* ZOOLOGIA, 148. *Cînd zarzavatul începe să fiarbă, se pune puiul tăiat bucăţi, precum şi labele, pipota şi ficatul.* S. MARIN, C. B. 51. *Unii cred că, dacă vor mînca capul, ficatul şi pipota unui cuc, vor fi ascultaţi în cîntare.* H II 27, cf. IV 43, XVIII 175. *Băieţii făceau zîmbre, care după cîte oleacă de chipotă, care după cîte oleacă de ficăţei.* ŞEZ. IX, 116, cf. VICIU, GL., ALR I 1 006/164, 808, 810, 815, 839, 840, 846, 887, 900, ALR SN II h 364. ◆ (Familiar, glumeţ) Stomac de om. *Pentru mulţumirile pipotei însă, era neînduplecat. Se făcea foc . . . dacă nu-i oprea capul de crap . . . , rinichiul de la friptura de miel.* I. BOTEZ, B. I, 85. *O să-l calc, zău, cu cizma, Pîn' i-o ieşi pipota.* I. CR. III, 298. *Voinic vîrtolomele Cu pipota-ntre spete, Se suie-n slava ceriului Cît ai potcovi puricele la un picior* (Zmeul). GOROVEI, C. 398. ◇ Expr. (Regional) **A i se umfla** (cuiva) **pipota** = a se înfuria, a se mînia. Cf. ZANNE, P. IX, 690. (Regional) **A avea** (sau **a fi cu) pipota plină** (sau **umflată)** = a fi înfuriat, mînios. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **A-i crăpa** (cuiva) **pipota de nerăbdare** = a fi foarte nerăbdător. *Ne-ar crăpa pipota de nerăbdare, curioase să ştim ce s-a mai întîmplat.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 14. (Regional) **A-şi umple** (sau **a-şi îneca) pipota** = a se îmbăta. *Bea, pipota-şi îneacă, Altul ca să nu-l întreacă.* PANN, P. V. I, 110/10, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 595, III, 455. (Regional) **A avea** (sau **a face, a fi cu) pipotă (mare)** = a fi sau a deveni mîndru, fudul, îngîmfat. *A făcut pipotă băiatul; acum nu te mai poţi atinge de el; e cu pipotă (mare).* UDRESCU, GL. (Neobişnuit) **A fi rău de pipotă** = a fi afemeiat. *Cîte unul mai nimerea după miezul nopţii în casa ei şi-i cerea cîte o fată, deşi avea nevastă . . . , că aşa sînt bărbaţii, răi de pipotă.* BARBU, P. 145. (Mold.; argotic) **A-i bîţîi** (cuiva) **pipota** = a-i fi (cuiva) frică. BUL. FIL. IV, 124. ◆ (Învechit, rar) Ficat. Cf. LB, CIHAC, I, 115.
2. (Regional; eufemistic) Organul genital al vacii (DAMÉ, T. 48, PAMFILE, J. II, 138, IORDAN, L. M. 198) sau al iepei (DR. V, 274, 314, ALR I 1 099/247, 420, 512, 518, 528, 536, 540, 588, 614); (popular) fătătoare.
— Pl.: *pipote* şi (regional) *pipoţi* (ALR I 1 006/808, 810, 815, 839, 840, 846, 887, 900, 1 099/536). — Şi: (învechit şi regional) **hípotă** (LB, CIHAC, I, 115, ALR I 1 006/164), (regional) **pípătă** (PAMFILE, J. II, 138, ALR I 1 099/257, 270, 355, 508, 618), **pípută** (ALR I 1 099/516), **píceşă** (TDRG), **píceotă** (id. ib.) s. f.
— Etimologia necunoscută.

PIPOTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) **1.** Care se înfurie repede, nervos; care este duşmănos, răzbunător, ranchiunos; care este arţăgos, ţîfnos; care este înfumurat, fudul. Cf. PASCU, S. 73, SCRIBAN, D., SFC IV, 190, RĂDULESCU-CODIN. *Da pipotos ai mai fost, măi băiete; nu te credeam aşa.* UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat, peiorativ) *Mai faci şi tu pe pipotoasa, fă?* IOVESCU, N. 44. *Pipotoasa aia nici bună ziua nu mai dă, e cu pipota umflată.* UDRESCU, GL. ◆ (Despre copii) Plîngăcios şi supărăcios (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). Cf. COMAN, GL.
2. Întreprinzător, iute, înimos (Livezile-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 55.
— Pl.: *pipotoşi, -oase.*
— **Pipotă** + suf. *-os.*

PIPTALÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PIPTALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPTÁR s. m. v. **pieptar.**

PIPTĂLÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PIPTĂLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIPTĂLĂCÓI s. m. v. **pitpălăcoi.**

PIPTÍI s. f. pl. v. **piftie.**

PIPUÍ vb. IV v. **pipăi**[1].

PIPÚŞCĂ s. f. v. **pipoaşcă.**

PÍPUTĂ s. f. v. **pipotă.**

PIR[1] interj. v. **piri.**

PIR[2] s. m. (sg.) **1.** (Şi în sintagmele *pir mic,* BORZA, D. 12, *pir gros,* id. ib.) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom tîrîtor, cu frunze liniare aspre şi cu flori verzi, grupate în spice, care creşte prin lanuri, livezi şi fîneţe, împiedicînd uneori dezvoltarea plantelor de cultură; (regional) ovăz **(I 4),** păiuş **(3 n),** pi-

pirău **(1)**, răgălie *(Agropyrum repens)*. Cf. COTEANU, PL., KLEIN, D. 26, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Parterul meu e sămănat cu chir.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Pămînturile sînt pline de buruieni rele . . ., de exemplu . . . pirul.* I. IONESCU, D. 524. *Se stîrpesc şi plantele cari se înmulţesc prin rădăcini, precum este pirul.* id. M. 329, cf. BARONZI, L. 141. *Sîntem prea buni gospodari ca să dorim înflorirea chirului.* ALECSANDRI, T. 1 616, cf. 1 401. *Cei mai răi acopăr pe cei buni . . ., Cum cuprinde pirul rozele pe văi.* BOLINTINEANU, O. 24, cf. 146. *Nu găseai nici firicel de pălămidă ori de pir.* ISPIRESCU, U. 13, cf. BRANDZA, FL. 502, DAMÉ, T. 185. *De cumva nu vei avea neghină Şi pir în holdă, grîul va creşte ca din rîu.* COŞBUC, P. II, 192, cf. BARCIANU, N. LEON, MED. 205, ALEXI, W. *Să plămădeşte în rachiu şi oţet . . . rădăcină de pir.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 165, cf. BIANU, D. S. *O mulţime de buruieni . . ., printre cari însemnăm . . . chirul (pirul).* PAMFILE, A. R. 94. *Să pască slobodă patlagina, troscotul şi chirul.* HOGAŞ, M. N. 11, cf. 98, DR. V, 562. *Cel mai îndîrjit duşman al grădinilor şi al ogoarelor . . . e pirul, o buruiană afurisită de care cu greu poate scăpa agricultorul.* SIMIONESCU, FL. 330. *Harnice mînuţi dibace . . . Smulg încolo şi încoace, Pir cu rădăcini cu tot.* D. BOTEZ, F. S. 81. *Pirul e folosit în toate boalele băşicii.* VOICULESCU, L. 253, cf. BUJOREAN, B. L. 389. *Numai prin dezmiriştit putem scăpa ogoarele de pir.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Ţarina . . . a năpădit-o morcovul sălbatic şi pirul.* BENIUC, C. P. 43. *Plictisul năpădeşte ca pirul.* LABIŞ, P. 278, cf. BORZA, D. 12. *Frunză verde de alună, Ducă-se lelea nebună Blăstămînd iarba şi pirul.* ALECSANDRI, P. P. 283, cf. TEODORESCU, P. P. 324. *Pirul . . . buruiană rea, e bună de ceai.* ŞEZ. XV, 105, cf. ALR II 5 173/2, 353, 886, ALR SN III h 638. *Pe unde era ogorul, Creştea pirul şi mohorul.* BALADE, III, 308. *Să mă prăpădesc ca piru, Să-nfloresc ca trandafiru.* FOLC. MOLD. I, 121. *Pirul rău creşte şi nesămănat.* ZANNE, P. I, 255, cf. IX, 511. ◇ Fig. *Sfărîm eu hidra ce tot renaşte, Curăţ eu pirul ce copleşeşte; Viespă, lăcustă ce-n veci ne paşte. Altfel de Ţepeş, Mavrocordat!* BOLLIAC, O. 157. ◇ *Pir păduret* = specie de pir[2] **(1)** care ajunge pînă la 1 m înălţime, cu frunzele aspre, cenuşii-verzui şi cu spicul lung şi subţire *(Agropyrum caninum)*. Cf. LB, PANŢU, PL., BORZA, D. 12. *Pir cristat* = specie de pir[2] **(1)** care creşte prin păşuni, întrebuinţată ca plantă furajeră *(Agropyrum cristatum)*. Cf. NOM. MIN. I, 17. ◇ Expr. **A se întinde ca pirul** = a fi obraznic. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 255. ✦ (Şi în sintagma *pir de mare*, BORZA, D. 12) Specie de pir[2] **(1)** care creşte pe malul mării, formînd tufe ce consolidează nisipul şi adăpostesc celelalte plante *(Agropyrum junceum). Neamul pirului (Agropyrum junceum), atît de blestemat de agricultori, la marginea mării e, dimpotrivă, o binefacere.* SIMIONESCU, FL. 233. *Firele de nisip aglutinate în jurul pirului dau naştere dunei.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/4. ✦ Compus: **pir-gros** sau **pir-de-ţelină** = mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina ramificată, frunzele păroase pe faţa inferioară şi florile dispuse în spice la vîrful tulpinii; (regional) costrei, pirău **(3)**, curcubeu, iarba-vîntului, iarbă-cîinească, iarba-cînelui *(Cynodon dactylon)*. Cf. BRANDZA, FL. 484, GRECESCU, FL. 600, TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 56.

2. (Regional; şi în sintagma *pir roşu*, DDRF, GRECESCU, FL. 584, BORZA, D. 40) Rogoz *(Carex arenaria, riparia* etc.*)*. Cf. PANŢU, PL., ALR I 1 913/24. ✦ Specie de rogoz *(Carex curvula)*. *Pînă şi pirul (Carex curvula) cu frunzele îndoite, brune, e aici o podoabă măruntă, gingaşă.* SIMIONESCU, FL. 116.

3. (Învechit, rar) Ţăpoşică *(Nardus stricta)*. Cf. I. GOLESCU, C.

— Din bg. **пир.**

PIRAMIDÁL, -Ă adj. **1.** Care are forma unei piramide **(2)**, ca o piramidă. *Mici cristaluri piramidale nedeplin formate.* J. CIHAC, I. N. 420/21. *Mitropolia . . . are mari ziduri pe o movilă piramidală şi naltă.* GENILIE, G. 225/7, cf. VALIAN, V. *Sobele au în canalul lor de sus . . . o strîmtorire piramidală.* CUCIURAN, D. 27/23. *Pe ambe părţile,* [drumul] *e plantat cu plopi piramidali.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 32, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Cristalele . . . sînt de forme conice, piramidale, prismatice.* BARASCH, I. N. 72/28, cf. POLIZU. *Stînca cea piramidală . . . era încă luminată de razele aurite ale soarelui.* ALECSANDRI, O. P. 238. *Acei bulgări piramidali de lut, pe care îi întîlnim pretutindeni în depozitele antice.* ODOBESCU, S. II, 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se ridica numai pe jumătate turnul bisericii, între cîteva spice de plopi piramidali.* SADOVEANU, O. XIV, 22, cf. LTR[2], DM. *Au fost numite astfel toate edificiile arhitectonice de tip piramidal.* DER III, 756, cf. DN[2]. ◇ *Fascicule piramidale* = fascicule nervoase care merg de la scoarţa cerebrală pînă la măduva spinării, conducînd impulsurile pentru motilitatea voluntară. Cf. DER. *Celulă piramidală* sau *neuron piramidal* = celulă nervoasă mare, în formă de piramidă **(2)**, care se află pe scoarţa cerebrală, în ariile motorii. *În celulele piramidale se acumulează granulaţiuni de lipocrom.* PARHON, B. 86, cf. DER. *Muşchi piramidal* (şi substantivat, m. art.) = muşchi de formă triunghiulară situat la marginea de mijloc a bazinului. Cf. KRETZULESCU, A. 240/13. *Os piramidal* (şi substantivat, m. art.) = unul dintre cele opt oase mici care formează carpul. *Oscioare ce se numesc: scafoidul, semilunarul, piramidalul.* id. ib. 59/26, cf. DER. ✦ (Tehn.; substantivat, n.) Mecanism special al unor maşini de tricotat, cu care se realizează, la ciorapii fini pentru femei, diferite forme ale porţiunilor întărite (talonul, talpa etc.). Cf. LTR[2]. ✦ (Rar) Care face parte dintr-o piramidă **(2)**, al piramidei. *Feţele piramidale pot construi, la sistemul cuvic, patratic, hexagonal şi ortorombic, o . . . piramidă.* MURGOCI-LUDWIG, M. 19.

2. Fig. De proporţii foarte mari, enorm, uriaş, gigantic, colosal; p. ext. foarte important; măreţ; extraordinar, uimitor. *Alte probleme piramidale avea să dezlege naţiunea în acelea zile de catastrofe universale.* BARIŢIU, P. A. II, 88. *Dascălul acesta lua în ochii mei un chip măreţ, academic, piramidal.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Consoarta lui . . . făcea un contrast piramidal cu monstruoasa figură a consoartelui ei.* FILIMON, O. II, 21. *O veste . . . importantă, colosală, piramidală.* ALECSANDRI, T. I, 273. *Insecta d-abia se vede şi piramida e piramidală.* CARAGIALE, O. III, 51. *Succes piramidal.* ŞĂINEANU, D. U., cf. DM, DN[2]. ◇ (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Piramidal de prost.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *piramidali, -e.*

— Din fr. **pyramidal.**

PIRAMÍDĂ s. f. **1.** Monument funerar gigantic de piatră, în formă de piramidă **(2)**, ridicat pentru faraonii Egiptului antic; p. gener. edificiu arhitectonic monumental în formă de piramidă **(2)**. *Au zidit ceale de la Memfes piramide.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/36. *Piramidele Egiptului . . . cu mare nevoie a se isprăvi s-au putut.* CANTEMIR, IST. 269. *În depărtare de trei leghi sînt piramidele cele frumoase a Eghipetului.* AMFILOHIE, G. 138/9. *Odinioară, domnii Eghipetului făcea piramide* (a. 1794). BV II, 370. *Sînt trei piramidzi foarte frumoase rădicate.* ŞINCAI, HR. I, 8/33. *Coloane de marmure, piramide şi obelişti.* MAIOR, T. 32/26. *Acest mormînt închipuieşte o piramidă zidită de marmoră.* GOLESCU, Î. 28. *În vremea acestora s-au zidit acele mari piramide care sînt mirarea lumii.* IST. UNIV. I, 141/15. *Piramidele ceale vestite . . . tot stau şi acum ca un semn al acelor vremi.* MOLNAR, I. 54/4. *Iar cine au fost eghiptenii la arhitectură, arată ovelischii şi piramidele.* POTECA, C. P. 31/3. *Piramidele Eghipetului . . . arată în ce treaptă înaltă a puterii ajunseseră acele noroade.* id. F. 359/13. *Oraş împodobit cu piramide.* AR (1829), 23[1]/17. *Piramidele Egiptului ne învederează o cunoştinţă întreagă despre arhitectură.* HELIADE, O. II, 39. *Pe ţîpele lui Nilu, piramida cea antică Ce-n nori creştetul ascunde şi se*

luptă cu furtune. ASACHI, S. L. I, 140, cf. NEGULICI. *Deșteaptă priveghează a mea tristă gîndire, Precum o piramidă se-nalță în pustii.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *Ziditi din dărmături gigantici piramide.* EMINESCU, O. I, 60, cf. IV, 111. *O insectă care trăiește... la umbra unei piramide eghiptene.* CARAGIALE, O. III, 51, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să mă lepăd eu de hieroglifele... și de piramidele mele?* HOGAȘ, DR. II, 77, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Viziunea unei aurore care se desface... peste cele trei piramide și peste Nil.* GALACTION, A. 93. *Pergamente, mumii și fașe din piramidele faraonilor.* C. PETRESCU, R. DR. 26. *Erau zburătoare care-au plutit... deasupra piramidelor.* SADOVEANU, O. VII, 403, cf. SCRIBAN, D. *Producînd... impresia unei piramide odihnindu-se măreț pe larga ei bază masivă.* VIANU, A. P. 149. [Grămezile de porumb] *se ridică din patru laturi, asemeni unor mari și greoaie piramide.* BOGZA, C. O. 389. *Piramidele din Mexic... sînt în trepte și serveau drept lăcașuri de cult.* DER. ◇ Fig. *Privindu-ne de sus, de pe vîrful piramidei de știință.* CIAUȘANU, R. SCUT. 24. ◇ Expr. **A ajunge** (sau **a fi, a se afla** etc.) **în vîrful piramidei** = a ajunge (sau a fi, a se afla etc.) pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii (sociale, politice, științifice etc.). *Existența unei ierarhii... fără ca cel ajuns în vîrful piramidei să fi trebuit să parcurgă toate dregătoriile de pînă acolo.* STOICESCU, S. D. 73.

2. (Geom.) Poliedru cu baza poligonala și fețele triunghiulare care se unesc într-un vîrf comun. Cf. GHEOM.-TRIGON. 118^{v}/24. *O piramidă regulată.* ASACHI, E. III, 225/16, cf. id. G. 84^{r}/12. *Piramida este solidul format cînd mai multe planuri triunghiulare pornesc din același punct.* POENARU, G. 207/18, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., DDRF. *O piramidă se zice triunghiulară, patrulateră, pentagonală ș.c.l...., după cum baza este un triunghi, un patrulater, un pentagon.* MELIK, G. 201, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LTR^{2}, DI., DM. *Denumirea piramidei se dă după felul poligonului de bază.* GEOM. SP. 86, cf. DN^{2}. *Peștii deosebesc cubul de piramidă, cercul de oval, triunghiul de pătrat.* VÎN. PESC. iunie 1962, 12. ◇ Fig. *Se servi la masă o piramidă care pe dasupra se părea a fi de zahăr.* CR (1848), 16^{2}/36. *Ale stejarilor vîrfuri, piramide de verdeață.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Pot să prefac orice munte Într-un nimic răsturnat, O piramidă a golului Cu creștetu-n jos, O colosală Cupă de beznă.* JEBELEANU, S. H. 41.

3. Grămadă (mare) de obiecte așezate unele peste altele în formă de piramidă (**2**); p. gener. grămadă, morman. *Această piramidă de tunuri alcătuită.* DIONISIE, C. 227. *Făcu o piramidă de patruzeci și șepte căpățîne.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Toate numerile „Convorbirilor literare" au rămas... la Mircești și formează negreșit o frumoasă piramidă pe biroul meu.* ALECSANDRI, S. 51. *Pe ferestre se odihneau piramizi de mere, în vîrf cu cîte o lămîie.* BASSARABESCU, S. N. 77. *Cinci cocoloașe de pîine, pe care le clădește în piramide.* C. PETRESCU, Î. II, 24. *Călătorii purceși în vilegiatură, cu piramidele lor de bagaje.* id. O. P. I, 28. *Soldații cară de la cazarmă... piramizi de pîine neagră.* BRĂESCU, V. 6. *La baza piramidei de bulgări de cărbuni, dormeau doborîți hamalii.* BART, E. 19, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Mil.; ieșit din uz; și în sintagmele *piramidă de arme, de puști* sau *de carabine*) Grup de puști sau de alte arme de foc așezate cu talpa patului pe pămînt și sprijinite una de alta la vîrful țevii. *Soarele lumină deodată... piramide de arme luciloare.* BRĂESCU, O. A. I, 294. *Piramide de carabine.* KLOPȘTOCK, F. 173. *După ordinul de popas, după facerea piramidelor, flăcăii zvîrl ranițele.* SADOVEANU, O. II, 443. ✦ (Sport) Exercițiu de gimnastică acrobatică executat de mai multe persoane, așezate în rînduri suprapuse tot mai înguste, pe măsură ce se apropie de vîrf, în formă de piramidă (**2**); ansamblu de persoane astfel așezate. *Echipa de gimnastică... a făcut... figuri de gimnastică la sol și frumoase piramide.* SP. POP. 1950, nr. 1 784, 4/2, cf. DM, DN, DER. ◇ (Glumeț) *Avea cămara un geam la stradă, destul de sus, și-a trebuit să facem o piramidă ca să se urce Zăhan sus.* VLASIU, A. P. 352.

4. Sistem de susținere a viței de vie portaltoi, alcătuit dintr-un stîlp înalt din vîrful căruia pornesc 6-8 sîrme fixate cu cîte un țăruș lîngă fiecare butuc de viță. Cf. DER.

— Pl.: *piramide* și (învechit) *piramizi.*

— Din n gr. **πυραμίς, -ίδος**, lat. **pyramis**, fr. **pyramide.**

PIRAMIDÓN s. n. Preparat farmaceutic, derivat al antipirinei, care se prezintă sub formă de (comprimate din) pulbere cristalină, albă, fără miros, solubilă în apă, și care este folosit împotriva febrei, durerilor de cap, nevralgiilor etc.; amidopirină. Cf. BIANU, D. S. *Dacă vrei un piramidon, îți aduc imediat.* C. PETRESCU, Î. I, 240. *Cînd ai știi cît mă doare capul... N-am închis ochii toată noaptea... Du-te și-mi ia un piramidon.* BRĂESCU, O. A. II, 285. *Piramidonul se dă pentru durerile de cap.* VOICULESCU, L. 252. *Umbla totdeauna cu buzunarele pline de piramidoane.* BARBU, P. 152. *Printre medicamentele recomandate citățm: aspirina, piramidonul.* ABC SĂN. 341, cf. DC.

— Pl.: *piramidoane.*

— Din fr. **pyramidon.**

PIRÁNDĂ s. f. (Popular) Țigancă; nevastă de țigan. [Țiganii] *cît pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tînără între dînșii, să-mi ție de parte.* CREANGĂ, A. 54. *Ai venit să-ți mai vezi chiranda?* SADOVEANU, P. S. 80, cf. BL II, 181, GRAUR, E. 153. *Țiganul... ajunge la bordei și-și ia dancii și piranda și vine la popă.* I. CR. VII, 158. *Mai de-o parte e piranda, Stă-n bătaia fumului În fundul bordeiului.* PĂSCULESCU, L. P. 29. ✦ (Regional; peiorativ) Femeie cu purtări rele, desfrînată. Cf. ZANNE, P. VI, 55, ȘEZ. V, 56, BL II, 182.

— Pl.: *pirande.* — Și: (regional) **sehirándă** s. f. BL II, 185.

— Din țig. **pirando.**

PIRANDÍCĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui pirandă. Cf. TDRG, BL II, 181.

— Pl.: *pirandele.* — Și: **pîrándică** s. f. BL II, 115.

— **Pirandă** + suf. *-ică.*

PIRANOMÉTRU s. n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității radiației solare difuze. Cf. LTR^{2}. *Piranometrele pot fi absolute sau relative.* DER, cf. D. MED.

— Pl.: *piranometre.*

— Din fr. **pirano mètre.**

PIRAPÉT s. n. v. **parapet.**

PIRARGIRÍT s. n. Minereu de argint de culoare roșie închisă pînă la negru și cu luciu adamantin, care se găsește în unele filoane argentifere hidrotermale. *Zăcăminte de pirargirit se cunosc în U.R.S.S., Cehoslovacia, Chile..., țara noastră.* LTR^{2}, cf. DER.

— Din fr. **pyrargyrite**, germ. **Pyrargyrit.**

PIRÁT s. m. Persoană care se îndeletnicește cu pirateria, care comite acte de piraterie; corsar, (învechit și popular) hoț de mare, tîlhar de mare. *Vicleni pirați (cursari, tîlhari de mare).* VÎRNAV, F. M. I, 87^{v}/20. *Arhipelagul se curăți de pirați sau corsari.* AR (1829), 79^{2}/26. *Bătrînul pirat era... cupid.* HELIADE, D. J. 145/11. *Piraților au prins pe lîngă Hio două corăbii grecești și au omorît echipajul.* CR (1834), 32^{1}/43. *Deodată se văzură atacați de o bandă de pirați.* ASACHI, S. L. II, 49. *Nimini nu despoaie mai bine decît piratii.* CR (1848), 16^{3}/26, cf. STAMATI, D., POLIZU, BARONZI, I. L. IV, 204. *Dacă nu e nici pirat, nici pescar, nici păstor care să-ți fi înduioșat inima, pe cine chemi cînd cînți?* DELAVRANCEA, S. 70. *Vasul pe care e Hamlet e atacat de pirați.* GHEREA, ST. CR. II, 284, cf. DDRF. *Pirați... își numără grăbit Averi, Și-mpart ce-au jefuit.* COȘBUC, P. II, 300,

cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Marinarii Moldovei... găsiră totuși putința de a ataca... deseori corăbiile turcești, transformîndu-se într-o specie de corsari sau pirați.* N. A. BOGDAN, C. M. 11, cf. 14, SEVERIN, S. 33, ȘĂINEANU, D. U. *Urmașul lui ne-a vîndut lui Keir de la Alger, șef de pirați, care ne-a suit pe galeră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 180, cf. 261. *Algeria a fost... teatrul unui șir neîntrerupt de hărțuieli între pirații care înspăimîntau populația... și trupele coloniale franceze.* BRĂESCU, A. 222. *Cuibul acesta de vulturi și de pirați... are prestigiul lucrurilor fantastice.* SADOVEANU, O. X, 424, cf. IX, 295. *Un vestit cap de pirați... fusese prins, judecat... și spînzurat.* BART, E. 321. *În locul unde este acum portul Sulina, nu cu multă vreme în urmă, era cuib de pirați.* id. S. M. 60, cf. SCRIBAN, D. *Era un pirat de apă dulce, faimos tocmai pînă la Atena.* BOGZA, A. Î. 330. *Legenda spune că aici își îngropau piraților comorile lor.* V. ROM. iulie 1954, 221. *Nu mi-ar părea nicidecum ciudat să iasă din oglinzi un cavaler, un pirat.* ISANOS, Ț. L. 41. ◇ (Glumeț) *Bălrîn pirat! i se adresează generalul la fiecare început de frază* [comandorului]. CAMIL PETRESCU, T. II, 191. ✦ (De obicei urmat de determinarea „al aerului") Persoană care comite infracțiunea de pirateriе aeriană. ✦ (Adjectival) Pirateresc. *Flota venețiană a întîlnit flota pirată în dreptul insulei Corfu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 332. ✦ Fig. Individ fără scrupule, care se îmbogățește prin jaf, tîlhărie etc.

— Pl.: *pirați.*

— Din fr. **pirate.**

PIRATERÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține piraților, privitor la pirați; (învechit) piraticesc. Cf. DM, DN².

— Pl.: *piratерești.*

— **Pirateriе** + suf. *-esc.*

PIRATERÍE s. f. **1.** Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin amenințări și violență, răpesc un alt vas ori bunurile aflate pe bordul lui; infracțiune săvîrșită de aceste persoane; îndeletnicirea piratului. *Se ocupau mai cu seamă cu pirateriе (hoție) pe malul Dunării și a Mării Negre.* ASACHI, S. L. II, 49. *Făcea pirateriei asupra vaselor de negoț.* id. ib. 112. *Războiul ar avea scopos de a stîrpi pirateria.* AR (1830), 89¹/29. [Ilirii] *se aplica la pirateriі (hoții de mare), încît romanii fură siliți de a-i stăvila.* GUSTI, G. V. 140/9, cf. STAMATI, D. *Invaziunea (cutropirea), pirateria, faptele calificate de crime.* ROMÂNUL (1858), 154³/1, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Acte de pirateriе ce împuneau mari pagube dușmanilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 117. *Pirateria se practică de obicei pe mare.* SEVERIN, S. 106, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Fusese cel mai șîngeros corsar și întrase în pirateria barbaresсă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 179, cf. DM. *Explorările geografice n-au fost decît o varietate a pirateriei.* OȚETEA, R. 114. *Acela care, făcînd parte din echipajul unui vas, săvîrșește pe cont propriu în marea liberă... acte de prădare în scopul de a răpi un alt vas sau bunurile de pe el, comite crima de pirateriе.* COD. PEN. R.P.R. 584. *Portul acesta... conține în viața lui o bună parte din povestea pirateriei spaniole.* V. ROM. februarie 1954, 195. *Se consideră pirateriе și faptul săvîrșit împotriva unui vas de către persoanele aflate la bordul său.* DER. ✦ (De obicei cu determinarea „aeriană") (Infracțiune care constă în) acte de violență și de amenințare săvîrșite de către o persoană sau de către un grup de persoane înarmate asupra echipajului unui avion, în scopul schimbării itinerarului avionului respectiv. *Consiliul de Securitate al O.N.U. a adoptat marți seara, sub forma unui consens, o declarație generală condamnînd pirateria aeriană.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 186.

2. Fig. Jaf, tîlhărie, hoție, abuz. *Pirateriе politică.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *pirateriі.*

— Din fr. **pirateriе.**

PIRATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Pirateresc. *Am putut asista cu ocheanul la mai multe vitejii piraticești, fără a putea fi de nici un ajutor nenorociților cari căzeau în mrejele celor sălbatici.* GHICA, S. 390, cf. SFC I, 112.

— Pl.: *piraticești.*

— **Pirat** + suf. *-icesc.*

PIRĂITÚRĂ s. f. v. **piruitură.**

PIRĂNDÍCĂ s. f. v. **pirandică.**

PIRĂU s. m. (Bot.) **1.** (Regional) Pir² **(1)** *(Agropyrum repens)* (Băneasa-Medgidia). Cf. H II 289.

2. (Prin Dobr.) Costrei *(Sorghum halepense).* Cf. H XIV 349, 435.

3. (Regional) Pir-gros *(Cynodon dactylon).* Cf. BORZA, D. 56.

— Pl.: *pirăi.*

— **Pir²** + suf. *-ău.*

PIRĂUÁȘ s. n. v. **pîrîiaș.**

PÍRCĂ s. f. **1.** (Ornit.; prin Transilv.) Bibilică *(Numida meleagris).* Cf. ALR SN II h 383/53, A III 18.

2. (Prin Bucov.) „Gușă (la gît)". ȘEZ. III, 84.

— Pl.: *pîrce.*

— Cf. pichere.

PÍRCHINĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 129.

— Pl.: *pirchine.*

— **Pîrcă** + suf. *-ină.*

PIRCHITÍȚĂ s. f. v. **pirchiță.**

PIRCHITIȚÓI s. m. v. **pirchițoi.**

PÍRCHIȚĂ s. f. (Ornit.; Transilv.) Bibilică *(Numida meleagris).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 129. *Amîndoi soții aveau părul roșu, iar ea era pistruie ca un ou de pirchiță.* BENIUC, M. C. I, 198, cf. VICIU, GL., ALR SN II h 383/95, A I 13, 17, 26, 34, 35, 36, TEAHA, C. N. 252.

— Pl.: *pirchițe* și *pirchiți* (ALR SN II h 383/95).

— Și: **pirchitíță** (A I 17), **pircîță** (ALR SN II h 383/95) s.f.

— **Pîrcă** + suf. *-iță.* Cf. pichirită.

PIRCHIȚÓI s. m. (Prin vestul Transilv.) Bărbătușul bibilicii; (regional) pircoi. Cf. A I 13, 26, 34, 35, TEAHA, C. N. 252.

— Pl.: *pirchițoi.* — Și: **pirchitițói** s. m. A I 17.

— **Pirchiță** + suf. *-oi.*

PIRCI¹ subst. v. **pîrcel².**

PIRCÍ² vb. IV v. **pîrcel⁴.**

PIRCIOTÍNĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape care crește pe cîmp, în tufe, iar fructele ei, în formă de boabe, sînt folosite la vopsit. Cf. ȘEZ. XV, 105.

— Pl.: *pirciotine.*

— Etimologia necunoscută.

PIRCÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt.) **1.** (Despre oameni, animale, plante sau părți ale lor) Care a rămas mic, nedezvoltat, chircit. Cf. UDRESCU, GL. *Copil pircit.* id. ib. *Porumbi pirciți.* id. ib.

2. Fig. (Adesea substantivat) (Om) care este rău la suflet, închis, sucit sau zgîrcit. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *pirciți, -te.*

— Cf. pirci².

PIRCITÚRĂ s. f. v. **pîrcitură.**

PÍRCÎȚĂ s. f. v. **pirchiță.**

PIRCÓI s. m. (Regional) Pirchiţoi (Pecica-Arad). Cf. ALR II 5 744/53.
— Pl.: *pircoi*.
— **Pireă** + suf. *-oi*.

PIRCOTÁ vb. I v. **pircoti**.

PIRCOTEÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Piroteală (1), moţăială (1). Cf. UDRESCU, GL. ◆ Stare de moleşeală, de indispoziţie. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pircoteli*.
— **Pireoti** + suf. *-eală*.

PIRCOTÍ vb. IV. Intranz. (Prin Olt., Munt. şi Transilv.; despre oameni) A piroti (1), a moţăi[1] (2). Cf. PĂCALĂ, M. R. 138, COMAN, GL., UDRESCU, GL. ◆ (Prin vestul Munt.; despre păsări) A sta bleg, a tînji, a boli. Cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *pircotesc*. — Şi: **pireotá** vb. I. TOMESCU, GL., LEXIC REG. 84, LEXIC REG. II, 16, UDRESCU, GL.
— Contaminare între **piroti** şi **picoti**.

PIRCOTÍT s. n. (Regional) Piroteală (1), moţăială (1) (Săpata de Sus-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
— V. **pircoti**.

PIRCULÍCI s. m. v. **pricolici**.

PIRÉ s. n. v. **piure**.

PIRÉT subst. v. **piretru**.

PIRÉTIC, -Ă adj. (Rar) Care provoacă febră; referitor la febră. Cf. DN[2].
— Pl.: *piretici, -ce*.
— Din fr. **pyrétique**.

PIRETOTERAPÍE s. f. Metodă terapeutică care constă în provocarea artificială a unei stări febrile, cu diverse mijloace (injecţii, soluţii coloidale etc.), în scopul ridicării potenţialului de apărare la boală a organismului. Cf. LTR[2], D. MED.
— Din fr. **pyrétothérapie**.

PIRETRÍNĂ s. f. Substanţă insecticidă care se extrage din piretru (d) şi care nu este toxică pentru oameni. *Piretrinele sînt compuşi activi din piretru, foarte toxici pentru insecte şi alte organisme cu sînge rece.* LTR[2], cf. D. MED.
— Pl.: *piretrine*.
— Din fr. **pyrethrine**.

PIRÉTRU subst. (Rar) Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozeelor, dintre care unele sînt folosite ca plante medicinale: a) floarea-raiului *(Chrysanthemum cinerariaefolium)*. Cf. BUJOREAN, B. L. 388; b) năprasnică, v. năprasnic (II 1) *(Chrysanthemum corymbosum)*. Cf. BRANDZA, FL. 285; c) granat, spilcuţe *(Chrysanthemum parthenium)*. Cf. id. ib. 285; d) vetricea *(Chrysanthemum macrophyllum şi alpinum)*. Cf. id. ib. 286; e) valenţiţă *(Chrysanthemum millefolium)*. Cf. id. ib. 286. *Pentru durerea dinţilor... ia praf de rădăcină de peretru.* PISCUPESCU, O. 309/21, cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 105. *Cîteva picături de tinctură de piretru în o lingură de apă este o gargară minunată.* BIANU, D. S. *Să ia oţet de vin şi piret de la farmacie şi se fierbe la un loc şi pe urmă zeama caldă... s-o ţie în gură la măsea.* BUJOREAN, B. L. 98, cf. LTR[2]. ◆ Pulbere fină obţinută din florile uscate de piretru (d), care conţine piretrină. Cf. LTR[2], D. MED.
— Şi: (învechit) **pirét, perétru** subst.
— De la **Pyrethrum,** vechea denumire ştiinţifică a plantei.

PIRÉU s. n. v. **piure**.

PIREVIŢĂ s. f. (Bot.; prin estul Dobr.) Alac, tenchiu *(Triticum monococcum)*. Cf. BORZA, D. 172.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *pireviţe*.
— Din scr. **piravica**.

PIREXÍE s. f. Febră; p. ext. nume generic dat bolilor cu temperatură (ridicată). Cf. DN[2], D. MED.
— Din fr. **pyrexie**.

PIRG[1] s. n. (Grecism învechit) Turn (de apărare). *Iară pe unii* [vinovaţi] *îi zidea în nişte zandanuri (gropi) care era subt pirguri (= turnuri) făcute şi acolo le rămînea oasele* (a. 1849). DR. III, 739, cf. GÁLDI, M. PHAN. 228.
— Pl.: *pirguri*.
— Din ngr. **πύργος**.

PIRG[2] subst. (Regional) Plantator (cu care se fac găuri în pămînt) (Fîntîna Banului-Calafat). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PIRGĂLĂU s. n. (Prin vestul Transilv.) Pîrgău. Cf. CONV. LIT. XX, 1 015, A I 31.
— Pl.: *pirgălaie*.
— Contaminare între **pirgău** şi **zurgălău**.

PIRGĂU s. n. (Vestul Transilv.) Clopoţel care se atîrnă la gîtul vitelor; (regional) pirgălău. V. talangă. *Cînd duc la groapă fete mari şi prunci mici, pun „pirgaie" pe boi şi colaci în coarne.* ARH. FOLK. VII, 70, cf. CV 1951, nr. 3, 46, A I 22, TEAHA, C. N. 252.
— Pl.: *pirgaie*.
— Din magh. **pergö**.

PIRGĂUÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui pîrgău (Vaşcău). Cf. A I 34.
— Pl.: *pirgăuaşe*.
— **Pirgău** + suf. *-aş*.

PIRGHÉL s. n. v. **perghel**.

PIRGÚŞ s. n. (Prin Olt. şi prin vestul Munt.) Diminutiv al lui pîrg[2]. Cf. CV 1951, nr. 1, 36, L. ROM. 1960, nr. 2, 19.
— Pl.: *pirguşe*.
— **Pîrg[2]** + suf. *-uş*.

PIRHELIOMÉTRU s. n. Instrument cu care se măsoară cantitatea de energie solară care cade într-un anumit timp pe o suprafaţă. Cf. LTR[2], DN[2].
— Pronunţat: *-li-o-*. — Pl.: *pirheliometre*.
— Din germ. **Pyrheliometer**.

PÍRI interj. (Transilv. şi prin Munt.; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă păsările de curte. Cf. TDRG, DR. I, 78, PUŞCARIU, L. R. I, 100. *Şi-mi iese pe prispă-afară, Cu două trei boabe-n poală; Strigă: piri, na, na, na, De-ţi minca, De n-aţi minca,* MAT. FOLK. 1 107, cf. ALR II 5 737/272, ALR SN II h 380/272, A II 8, 12, MAT. DIALECT. I, 214, 286. *Dimineaţa, cum se scoală, Iese cu boabele-n poală şi strigă găinile, S-audă vecinile; piri, piri, piri; ţugurei, ţugurei.* UDRESCU, GL.
— Şi: **piriea** (MAT. DIALECT. I, 85), **pir** (UDRESCU, GL.) interj.
— Onomatopee. Cf. magh. piri.

PÍRICA interj. v. **piri**.

PIRIDÁICI s. f. pl. v. **paradaisă**.

PIRIDÍNĂ s. f. Substanţă organică cu caracter aromatic, lichidă, incoloră, solubilă în apă, în alcool şi eter, toxică, cu miros caracteristic neplăcut, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor materii colorante etc. Cf. BIANU, D. S. *Piridina se găseşte în amo-*

niacul comercial și în uleiul de oase. MACAROVICI, CH. 607. *Cantități mari de piridină sînt folosite la prepararea agenților de impermeabilizare a textilelor la apă.* LTR². *Nucleul piridinei apare în numeroși produși naturali.* DER, cf. DN², D. MED.
— Din fr. **pyridine.**

PIRIFÓRM, -Ă adj. Care are formă de pară² **(I1)**, asemănător cu o pară². *Căpătîiul anterior are forma unei pere, este piriform.* POLIZU, P. 22/25. *Are siliculele piriforme.* GRECESCU, FL. 72, cf. ALEXI, W. *Fructul... e o capsulă piriformă.* SCRIBAN, D. *Ouăle sînt albe și lucioase, piriforme.* LINȚIA, P. II, 39, cf. DM, DN².
— Pl.: *piriformi, -e.*
— Din fr. **pyriforme.**

PIRIGOÁNE s. f. v. **pelargonie.**

PIRILÁZ s. n. v. **pîrleaz.**

PIRILÚȘ subst. v. **piriuș.**

PÍRINĂ s. f. v. **pernă.**

PIRÍNCI subst. v. **perinci.**

PIRINÓC s. n. v. **perinoc.**

PIRIPISÍ vb. IV v. **peripiisi.**

PIRIRGOÁNE s. f. v. **pelargonie.**

PIRÍT¹ subst. v. **pirită.**

PIRÍT², -Ă adj. v. **pierit.**

PIRÍTĂ s. f. Bisulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul cubic, răspîndită în natură și folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric. Cf. PONI, CH. 227, ALEXI, W. *Bătrînul pisa noaptea întreagă, cercînd mereu firele de aur,... deși nu era aur, ci pirit.* AGÎRBICEANU, A. 549, cf. NICA, L. VAM. 195, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 92. *Fierul se prepară tehnic... prin prăjirea piritelor.* MACAROVICI, CH. 410. *Pirita strălucește să-ți ia ochii.* BOGZA, Ț. 75. *Din aceste manifestații hidrotermale s-au născut mineralizațiile de pirită și calcopirită.* ONCESCU, G. 66. *La Altîntepe, pirita e abundentă și se exploatează.* GEOLOGIA, 73, cf. LTR², DER, DN², DC.
— Pl.: *pirite.* — Și: (rar) **pirit** subst.
— Din fr. **pyrite.**

PIRITIZÁRE s. f. (Geol.) Fenomen caracteristic zonelor neaerisite, bogate în hidrogen sulfurat, care constă în înlocuirea, moleculă cu moleculă, a carbonatului de calciu din cochiliile fosile, prin pirită. Cf. LTR², SFC IV, 319.
— De la **pirită.**

PIRITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIRITÓS, -OÁSĂ adj. (Despre minereuri, substanțe chimice) Care conține pirită, bogat în pirită. Cf. CANTUNIARI, L. M. 162. *Concentrate piritoase aurifere.* NOM. MIN. II, 54, cf. DM, DN².
— Pl.: *piritoși, -oase.*
— Din fr. **pyriteux.**

PIRIÚȘ subst. (Prin vestul Transilv.) Lunecuș pe care se dau copiii iarna. Cf. TEAHA, C. N. 252.
— Pl.: ? — Și: **pirilúș** subst. TEAHA, C. N. 252.
— Etimologia necunoscută.

PIRLÁȘ s. n. v. **pîrleaz.**

PIRLĂZ s. n. v. **pîrleaz.**

PIRLEÁZ s. n. v. **pîrleaz.**

PIRLÍPCĂ s. f. v. **prelipcă.**

PIRLOÁG s. n. v. **pîrleaz.**

PIRMANÉNT, -Ă adj. v. **permanent.**

PIRNICEÁLĂ s. f. v. **piperniceală.**

PIRNICÍ vb. IV v. **pipernici.**

PIRNICÍT, -Ă adj. v. **pipernicit.**

PIROÁGĂ s. f. v. **pirogă.**

PIROÁNĂ s. f. v. **piron.**

PIROÁȘCĂ s. f. v. **piroșcă.**

PIROBALÍSTICĂ s. f. (Mil.) Disciplină care studiază lansarea proiectilelor prin guri de foc. Cf. DN².
— Din fr. **pyrobalistique.**

PIROCLÁSTIC, -Ă adj. (Despre formații geologice, roci și despre părțile lor componente etc.) Care este alcătuit din piroclastite, care se referă la piroclastite. *Aglomeratele piroclastice sînt constituite din material sortat sau nesortat, variat ca mărime.* LTR² XII, 422.
— Pl.: *piroclastici, -ce.*
— Din fr. **pyroclastique.**

PIROCLASTÍT s. n. Rocă formată prin depozitarea materialului expulzat în timpul exploziilor vulcanice. *Se deosebesc: piroclastite mobile, în general mai noi, și piroclastite consolidate, în general vechi.* LTR². *După dimensiunile și formele elementelor componente..., în cadrul piroclastitelor se deosebesc brecii vulcanice, aglomerate, cinerite ș.a.* DER.
— Pl.: *piroclastite.*
— Din fr. **pyroclastite.**

PIROELECTRICITÁTE s. f. Proprietate a unor cristale de a se polariza electric sub acțiunea unei variații de temperatură, sau de a-și modifica temperatura sub acțiunea unui cîmp electric exterior. Cf. LTR². *Piroelectricitatea se întîlnește la cristalele cu una sau cu mai multe axe de simetrie polare.* DER.
— Pronunțat *:-ro-e-*
— Din fr. **pyroélectricité.**

PIROFÓB, -Ă adj. (Despre oameni; și substantivat) (Persoană) care suferă de pirofobie. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *pirofobi, -e.*
— Din fr. **pyrophobe.**

PIROFOBÍE s. f. Stare patologică ce se caracterizează prin frica de foc. Cf. D. MED.
— Din fr. **pyrophobie.**

PIROFÓR s. m. **1.** Nume dat corpurilor care produc scîntei și se aprind ușor în contact cu aerul (prin frecare sau prin ciocnire). Cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139. **2.** (La pl.) Gen de insecte coleoptere care emit lumină fosforescentă; (și la sg.) insectă care aparține acestui gen. Cf. DN².
— Pl.: *pirofori.*
— Din fr. **pyrophore.**

PIROFÓRIC, -Ă adj. (Despre corpuri, materiale, substanțe etc.) Care are proprietățile unui pirofor **(1)**. *Fierul, cărbunele..., care ard la o temperatură destul de înaltă, se aprind la temperatura ordinarie, cînd se află puși în aer mărunțați foarte bine. Corpii aceștia se numesc piroforici.* MARIN, PR. I, 69/25. *Ceriul are o întrebuințare importantă pentru industrie la fabricarea pietrelor piroforice... pentru brichetele fumătorilor.* ENC. TEHN. I, 404. *Fier piroforic.* MACAROVICI, CH. 414, cf. LTR², DL, DM, DN².
— Pl.: *piroforici, -ce.*
— Din fr. **pyrophorique.**

PIROGÁLIC adj. (În sintagma) *Acid pirogalic* = pirogalol. Cf. LTR², DM, DN².
— Din fr. **pyrogallique.**

PIROGALÓL subst. Substanţă chimică în formă de cristale albe cu gust amar, folosită în medicină, ca antiseptic, şi în tehnica fotografiei, ca revelator; acid pirogalic. *Soluţia alcalină a pirogalolului absoarbe repede şi cantitativ oxigenul molecular şi de aceea e utilizat în analiza gazelor.* LTR², cf. DL, DM, DN², D. MED.
— Din fr. **pyrogallol.**

PIRÓGĂ s. f. Ambarcaţie rudimentară, lungă, îngustă şi scundă, cu vîsle sau cu pînze, construită prin cioplirea sau scobirea unui trunchi de copac ori confecţionată din piei cusute şi folosită în apele interioare din Africa, India, în insulele din sud-estul Asiei şi din Oceanul Pacific etc. V. c i n, m o n o x i l. Cf. I. GOLESCU, C., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Era o piroagă lungă, dintr-un trunchi cioplit.* TUDORAN, P. 553. *Nici pirogi cu copii negri, nici banjouri, nici alaiul acela de oameni care cer, strigă, cîntă, bucuroşi de sosirea străinilor.* V. ROM. aprilie 1954, 61, cf. LTR², DL, DM, DN². *Dorul de aventură şi de îmbogăţire îi mînase să caute, îmbarcaţi în pirogi primitive, noi pămînturi.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 789.
— Pl.: *pirogi.* — Şi: **piroágă** s.f.
— Din fr. **pirogue.**

PIROGÉN, -Ă adj. **1.** Care este produs de foc. Cf. DN².
2. Care provoacă febră, capabil să declanşeze o stare de hipertermie. Cf. DN², D. MED.
— Pl.: *pirogeni, -e.*
— Din fr. **pyrogène.**

PIROGENÁRE s. f. Procedeu pentru realizarea unor reacţii chimice între gaze la temperaturi înalte. V. c o c s i f i c a r e, c r a c a r e, p i r o l i z ă. Cf. ENC. TEHN. I, 414. *Dacă descompunerea termică se face între 800-1 000° . . . avem procedeul de pirogenare.* MACAROVICI, CH. 465. *Afară de reacţiile de pirogenare industriale se folosesc astfel de reacţii pentru diverse preparări de substanţe chimice.* LTR², cf. DL, DM, SFC IV, 315.
— Pl.: *pirogenări.*
— Cf. fr. p y r o g é n a t i o n.

PIROGRAVÁ vb. I. T r a n z. A grava pe lemn, pe os, pe piele etc., în straturile superficiale, cu ajutorul unui vîrf de metal înroşit în foc sau cu un termocauter, pentru a ornamenta. *Am poruncit la un tîmplar o ramă pe care s-o pirogravez.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 173, cf. CADE, DL, DM, FORM. CUV. I, 20.
— Prez. ind.: *pirogravez.*
— Din fr. **pyrograver.**

PIROGRAVÁRE s. f. Acţiunea de a p i r o g r a v a. *Aparat electric de pirogravare.* ENC. TEHN. I, 472. *Pirogravarea se practică cu rezultate bune la finisarea lemnului de specii moi.* LTR², cf. DL, DM.
— V. **pirograva.**

PIROGRAVÁT, -Ă adj. (Despre obiecte sau părţi ale unor obiecte din lemn, os, piele etc.) Decorat cu pirogravuri; (despre desene, ornamente, inscripţii etc.) executat prin pirogravare. *În pachet era o plumieră plină cu creioane Hardtmuth; iar pe capac, o inscripţie pirogravată.* TEODOREANU, M. II, 32. *O masă joasă pirogravată.* CĂLINESCU, S. 203. *Se minunau de scoarţele româneşti de pe paturi şi de pe pereţi, de mobila pirogravată.* PAS, Z. III, 252, cf. DM, DN².
— Pl.: *pirogravaţi, -te.*
— V. **pirograva.**

PIROGRAVÓR s. m. Persoană care execută lucrări de pirogravură, specialist în pirogravură. *Cioplitor, pirogravor, sculptor în grund.* NOM. PROF. 32, cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139.
— Pl.: *pirogravori.*
— Din fr. **pyrograveur.**

PIROGRAVÚRĂ s. f. **1.** Gravură, desen executat prin pirogravare; p. ext. obiect pirogravat. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Expoziţia cuprinde cele mai variate genuri ale artei, de la broderiile fine şi ţesăturile multicolore, la picturi în ulei, sculpturi în lemn, pirogravuri, picturi pe faianţă.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 1/1, cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139.
2. Tehnică folosită în artele decorative pentru ornamentarea obiectelor de lemn, de piele, de os etc., cu ajutorul unui vîrf metalic înroşit în foc sau al unui termocauter; arta de a decora prin pirogravare. Cf. SCRIBAN, D. *Meşteşugul dogarului decorator, furat de o imitaţie şi aplicat şi unde e nevoie, şi mai ales unde nu e, a devenit pirogravură.* ARGHEZI, B. 42, cf. DL, DM.
— Pl.: **(1)** *pirogravuri.*
— Din fr. **pyrogravure.**

PIRÓI s. n. v. **piron.**

PIRÓL s. m. Compus organic sub formă de lichid incolor, cu miros de cloroform, produs prin distilarea uleiului de oase şi folosit la fabricarea unor coloranţi. *Pirolul nu formează săruri cu acizii.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², SFC V, 62.
— Pl.: *piroli.*
— Din fr. **pyrrol.**

PIRÓLE s. f. pl. (Bot.; regional) **1.** Nap **(2)** *(Helianthus tuberosus).* Cf. BORZA, D. 82.
2. (În forma *pirule*) Buruiană de venin *(Euphorbia lathyris).* Cf. BORZA, D. 67.
— Şi: **pirúle** s. f. pl. BORZA, D. 67.
— Etimologia necunoscută.

PIROLIGNÓS adj. (În sintagma) *Acid pirolignos* = produs obţinut prin distilarea uscată a lemnului, din care se extrage acidul acetic, alcoolul metilic şi acetona. Cf. LTR², DER.
— Din fr. **pyroligneux.**

PIROLÍZĂ s. f. Proces de descompunere termică a hidrocarburilor prin încălzirea acestora dincolo de limita lor de stabilitate. *Reacţiile de piroliză nu sînt niciodată simple.* LTR², cf. DER, DN².
— Pl.: *pirolize.*
— Din fr. **pyrolyse.**

PIROLUZÍT subst. Bioxid natural de mangan, folosit la extragerea manganului, în industria sticlei, a vopselelor de ulei etc. *Bioxidul de manganez natural se numeşte piroluzită.* PONI, CH. 215, cf. CANTUNIARI, L. M. 111. *Manganul se găseşte în natură alături de minereurile de fier ca piroluzita.* MACAROVICI, CH. 407. *Minereurile pure de piroluzit sînt folosite la fabricarea bateriilor uscate, în industria sticlei . . ., la obţinerea preparatelor chimice.* LTR², cf. DL, DM.
— Şi: **piroluzítă** s. f.
— Din fr. **pyrolusite.**

PIROLUZÍTĂ s. f. v. **piroluzit.**

PIRÓM s. n. v. **piron.**

PIROMÁC, -Ă adj. (Rar; în sintagmele) *Cremene piromacă* sau *silex piromac* = piatră de amnar. Cf. CANTUNIARI, L. M. 172.
— Din fr. **pyromaque.**

PIROMÁN, -Ă s. m. şi f. Persoană care suferă de piromanie. *Tribunalul . . . l-a judecat recent pe piromanul Herbert Rademacher.* V. ROM. octombrie 1960, 191.
— Pl.: *piromani, -e.*
— Din fr. **pyromane.**

PIROMANÍE s. f. Formă de tulburare psihică în care bolnavul simte impulsul nestăpînit de a da foc, de a distruge prin foc. *Adeseori se arată plecarea spre piromanie (a aţîţa foc).* ALBINEŢ, M. 15/19, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., DM, DN², D. MED., FORM. CUV. I, 139.
— Din fr. **pyromanie.**

PIROMÁNT, -Ă s. m. şi f. Persoană care practică piromanţia. Cf. DN².
— Pl.: *piromanţi, -te.*
— Din it. **piromante.**

PIROMANŢÍE s. f. Practică ce consta în încercarea de a ghici viitorul prin observarea focului sau a flăcărilor, utilizată în Grecia antică. Cf. DN², FORM. CUV. I, 139.
— Din fr. **pyromancie.**

PIROMETAMORFÍSM s. n. Totalitate a transformărilor pe care le suferă rocile din vecinătatea imediată a unui corp eruptiv, din cauza temperaturilor înalte ale acestuia. *Prin fenomenul de pirometamorfism se formează... calcare cu conţinut de minerale caracteristice.* DER.
— Din fr. **pyrométamorphisme.**

PIROMÉTRĂ s. f. v. **pirometru.**

PIROMÉTRIC, -Ă adj. Care aparţine pirometriei, privitor la pirometrie. Cf. I. GOLESCU, C., LTR², DL, DM, DN².
— Pl.: *pirometriei, -ce.*
— Din fr. **pyrométrique.**

PIROMETRÍE s. f. Ramură a fizicii care studiază problemele legate de măsurarea temperaturilor înalte. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., LTR², DL, DM, DN².
— Din fr. **pyrométrie.**

PIROMÉTRU s. n. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Instrument sau dispozitiv folosit pentru măsurarea temperaturilor înalte. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Pirometrul cu pirghii.* MARIN, F. 5/24, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Măsurarea temperaturii se face cel mai bine cu ajutorul pirometrelor.* IOANOVICI, TEHN. 186, cf. NICA, L. VAM. 195, SCRIBAN, D. *La temperaturi foarte înalte se utilizează pirometrele optice.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 75. *Pirometrele folosite cel mai mult sînt pirometrele electrice şi cele optice.* LTR², cf. DER, D. MED.
— Pl.: *pirometre.* — Şi: (învechit) **pirométră** s. f. I. GOLESCU, C.
— Din fr. **pyromètre.**

PIROMORFÍT subst. Minereu de plumb format în zona de oxidare a zăcămintelor bogate în plumb. Cf. LTR², DN².
— Şi: **piromorfítă** s. f. DN².
— Din germ. **Pyromorphit.**

PIROMORFÍTĂ s. f. v. **piromorfit.**

PIRÓN s. n. Cui lung şi gros, de obicei de oţel, curbat (în unghi drept) la unul dintre capete şi folosit la îmbinarea pieselor unei construcţii de lemn, la fixarea pe perete a unui obiect greu etc.; p. gener. cui (mare); (regional) potseg, poţoc. *Arătă Thomei seamnele piroaielor.* CORESI, EV. 132, cf. 131. *Melintia ... făcu stîlpu de marmure şi-l ferécă cu piroane de fier* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 285/10. *Învaţă pe alte slugi să-i bată [sfîntei] în talpe piroane.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Şi nu numai crucile, ce şi piroanele au aflat.* CANTEMIR, ap. GCR I, 358/13. *Le întări cu piroane de aur.* VARLAAM-IOASAF, 14ʳ/19. *O broască mare pentru magazin ..., două piroie cu gînştile lor* (a. 1807). IORGA, S. D. VIII, 42. *Cuie şi chiroane li-au trimes.* BELDIMAN, E. 53/1. *Feluri de instrumente, precum ... herestei, sfredele, piroane,* DRĂGHICI, R. 45/8. *Aceste cuvinte ne trecură prin inimi ca nişte piroane arse.* GORJAN, H. IV, 102/10, cf. POLIZU. *Ferul lucrat consistă în cuie, piroane, sape.* I. IONESCU, M. 735. *Întoarse lada iar cu capu în jos şi puse cleştele la o piroană.* CONV. LIT. III, 163. *Speriaţi, boierii prin ferestre scap, Iar pe soli îi bate cu piroane-n cap.* BOLINTINEANU, O. 47. *Cumpără ... patru balamale, cîteva piroane, două belciuge.* CREANGĂ, P. 321. *Veţi ţintui în piroane groase pleoapa coşciugului.* DELAVRANCEA, T. 51. *Gîndul ... i se înfipse, ca un piron, în cap şi-i rămase acolo cu forţa convingătoare a lucrului văzut.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 58, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *La unii le leagă cîte un pîroi (cui) la stomac.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 113, cf. STERESCU, N. 1 052. *Stinghii bătute cu piroane (cuie de fier).* PAMFILE, I. C. 405. *Coada se întăreşte în urechea sapei prin ajutorul unei pene de lemn sau unui piron sau cui de fier.* id. A. R. 74. *De nu avea Gherasim ghioaga cu piron, aici ar fi rămas.* AGÎRBICEANU, S. P. 118. *Duman parcă-şi simte picioarele tremurînd, mai cu seamă dreptul dinainte, în copita căruia i-a intrat un piron.* GÎRLEANU, L. 120, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Poarta veche de stejar, ferecată cu piroane.* GALACTION, O. A. I, 347, cf. 404. *Începu să desfacă o cutie de zacuscă rusească, bătînd în tablă un piron cu un pietroi.* C. PETRESCU, Î. I, 274. *Băteau cu toată puterea un piron închipuit în marginea mesei.* I. BOTEZ, ŞC. 91. *Toate piroanele şi ţintele din atelier îi intră în talpă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 222. *Îi aducea piroane, vopselării, pensule.* CĂLINESCU, E. O. II, 154. *Fata priveşte lung boarfele agăţate de piron.* V. ROM. iunie 1954, 129. *Rezistă pereţii ăştia la piroane ceva mai groase?* CONTEMP. 1955, nr. 432, 4/2. *Ţăranul era silit să ofere produsele casei oraşului hrăpăreţ, în schimbul unui bici ori piroane de car.* ISAC, O. 272. *Piroanele au forma cuielor, fiind numai mai mari decît ele.* LTR². *Buzdugan de voinicel, Ghioagă mare nestrugită Cu piroane ţintuită.* ALECSANDRI, P. P. 44, cf. 169. *Piroaie-mi bătură Prin palme, Prin talpe, Piroaie de fier.* TEODORESCU, P. P. 28. *Să mor de puşcă-mpuşcat Şi de piroane sfărmat.* SEVASTOS, C. 269. *Ca să fiarbă bine carnea de vită bătrînă, i se aruncă la fiert un cui de fier (piron) în vas.* ŞEZ. III, 150, cf. VIII, 18. *Dar, tu, ca să-mi faci D-o scară de fier Cu piroane de oţel.* PĂSCULESCU, L. P. 183, cf. VÎRCOL, V. 97. *Ce-i la pintece Cu descintece Şi la capăt Cu piroane* (Cobza). GOROVEI, C. 92. ◇ **Fig.** *Încălţîndu-se Serghie întru gătirea evl[a]viei păcii cu încălţămintele piroanelor.* MINEIUL (1776), 42ʳ¹/16. *Nainte-ţi mergătoare e-n veci nevoia cruntă, În gheara-i de aramă purtînd cirligi, piroane.* OLLĂNESCU, H. O. 110. *Am nişte bănuieli care-mi bat în ţeastă piroanele nebuniei.* GALACTION, O. A. I, 46. *Mi se desprinde viaţa din piroane Şi spinii ies şi rănile se-nchid.* LESNEA, I. 83. ◇ **Expr.** (Familiar) **A face (la) piroane sau a face (la) piroane şi (la) cuie** = a tremura de frig; a dîrdîi. *Acum tremurau de frig de le clănţăneau dinţii în gură şi făceau la piroane şi la cuie.* ISPIRESCU, U. 87, cf. ZANNE, P. V, 495, PAMFILE, J. I, 130, BUL. FIL. IV, 163. (Familiar) **A tăia (sau a da) (la) piroane** = a spune minciuni. Cf. PAMFILE, J. I, 130, BUL. FIL. IV, 124, 189. (Cu parafrazarea expresiei) *Din vagonul de cuie* [promis] *... s-au ales doar cu piroanele tăiate de ministru la faţa locului.* BRĂESCU, O. A. I, 107. (Rar) **A bate cu buretele piron în perete** v. **burete.** (Rar) **A sta piron** = a fi piedică în calea cuiva. Cf. PAMFILE, J. II, 160. ◆ **Spec.** (Munt. şi prin Olt.) Cuiul de la urechile proţapului. Cf. I. IONESCU, M. 710, H V 98, IX 202, 497, XI 7, XIV 8, 152, 201, 210.
— Pl.: *piroane* şi (regional, m.) *pironi* (ALR II/I h 295/95). — Şi: (învechit şi regional) **pirói,** (învechit) **piróne** (ANON. CAR.), (regional) **piróm** (ALR II/I h 295) s. n., **piroánă** s. f., **pilón** (ALR II/I h 295) s. n.
— Din slavonul **пиронъ.**

PIRONÁR subst. (Regional) Unealtă de dulgherie nedefinită mai de aproape (Mălăieşti-Ploieşti). Cf. H XI 350.
— Pl.: ?
— **Piron** + suf. *-ar.*

PIRÓNE s. n. v. **piron.**

PIRONÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Rar) A bate, a prinde, a înțepeni, a fixa cu (sau în) piroane. *Corabia ... într-un scrutar ... s-au înfipt ... ca cum o ar fi pironit.* DRĂGHICI, R. 33/12. *Au pus coadă* [la topor] *legînd-o cu frînghioare atîta de strîns încît părea că ar fi pironită.* id. ib. 53/25. ◇ Fig. *Ah, pentru ce sînt rege și pentru ce-s silit Să stau ... legat și pironit De-un tron.* COȘBUC, S. 18. ◆ Spec. (Învechit și popular; complementul indică oameni) A țintui în cuie pentru a chinui, a tortura, a omorî; (în special) a răstigni. *Atunce sîntul Eustratie, pironit, cu încălțări de her fu pogonit.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 215r/14. *Pre cruce ca un făcătoriu de reale ești pironit.* MINEIUL (1776), 3r/1. *L-ar fi pironit părintele Oșlobanu pe cruce.* CREANGĂ, A. 79. *Au aflat un zmeu răstignit, pironit și cătușit bine pe părete.* SBIERA, P. 51. *Pă cruce mi-l răstignise, Cu piroane-l pironise.* ȘEZ. I, 183. (Refl. pas.) *Pre cruce pironindu-te ..., nemurire ai izvorît oamenilor.* MINEIUL (1776), [prefață] 6/3. ◇ Fig. *Pironește cu frica ta trupurile noastre.* ib. 42r1/22. ◆ Refl. și tranz. (Prin nordul Transilv.) A (se) chinui. Cf. LEXIC REG. 17. *Tare mă pironesc.* MAT. DIALECT. I, 214.

2. (De obicei determinat prin „locului" sau prin echivalente ale acestuia) A ține, a constrînge, a obliga să stea pe loc, a fixa, a imobiliza (ca și cînd ar fi bătut în cuie). *Corabia ... se găsea pironită între două stînci.* DRĂGHICI, R. 233/24. *Repede-i înfipsă în spate lancea ... și-l pironi la pămînt.* ASACHI, S. L. II, 67. *Dacă aș fi pironit într-un săcriu, de ar putea să se laude în gura mare că m-a trimis „ad pares".* NEGRUZZI, S. I, 211. *Un groaznic hohot de rîs ... zbucni din toate piepturile și-l pironi pe loc.* GANE, N. II, 26. *Ar fi vroit să plece, dar parcă îl pironise cineva locului.* ISPIRESCU, L. 35, cf. id. U. 57. *Judecătorul citea într-un dosar și poate un ceas m-a ținut pironit lîngă ușă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 268. *L-a pironit acolo un strop, un singur strop.* COȘBUC, B. 145, cf. OLLĂNESCU, H. O. 93. *Ca un zăpăcit rămase pironit locului.* DUNĂREANU, CH. 231. *Rămase și el o clipă ca pironit locului.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 27. *Copilul rămăsese pironit locului, cu ochii pofticioși.* REBREANU, I. 19. *Dacă ... ar pironi-o boala pe loc o săptămînă, fără îndoială s-ar prăpădi.* BASSARABESCU, V. 97. *Pironit în faptul asfințitului ..., mi se părea că sînt acolo de cînd cu mînăstirea.* GALACTION, O. A. II, 199. *Mă privea înmărmurit ... pironit de ochii mei.* CAMIL PETRESCU, P. 21, cf. id. T. I, 292. *O bolnavă ca ea ..., pironită în cărucior, vede totul în negru.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 299. *Sfiala mă pironea ca și cum mă îndreptam înspre o prăpastie.* SADOVEANU, O. III, 320, cf. XI, 167. *Toată noaptea Neagu a stat pironit într-un colț.* BART, E. 155. *Ar fi voit să strige ..., dar emoția îl pironise pe scaun.* CĂLINESCU, E. O. I, 217, cf. II, 43, id. S. 35. *Rămase pironit cu privirea pe bocancii lui Ilie.* PREDA, D. 144. *Spaima o ținea pironită pe loc.* BARBU, P. 147. ◇ Refl. Fig. *Bucuria, coborîndu-se în inimile noastre, se pironește acolo.* MARCOVICI, C. 40/15. *Durerea în mine s-o pironit.* CONACHI, P. 95.

3. (Complementul indică ochii, privirea, atenția, gîndul etc.; adesea construit cu dativul) A îndrepta sau a concentra într-o anumită direcție; a reține, a fixa (în urma unui proces de concentrare). *Văd tineri cari cetind, nu pironesc nici o idee la celi cetite* (a. 1825). CAT. MAN. II, 114. *Pironește, frate, multă vreme sufletul tău pe cugetarea morții.* MARCOVICI, C. 77/20, cf. 9/12. *Nădejdea noastră pururea trebuie să fie pironită către sfînta pronie.* DRĂGHICI, R. 164/11, cf. 166/8. *Cancelaria transilvană pregătise proiectul de buget special, carele ... trebuia să pironească toată atențiunea deputaților.* BARIȚIU, P. A. III, 222. *Pe arcași, în întuneric, ai săi ochi își pironi.* NEGRUZZI, S. II, 86. *Ne vom pironi toată atenția noastră asupra altor elemente.* HASDEU, I. V. 213. *Operă în care își pironise mintea și puterile sale un om de un rar talent.* ODOBESCU, S. III, 490, cf. 42. *Are un ochi otrăvit și cînd l-a pironi spre tine, nu mai trăiești.* CREANGĂ, P. 225, cf. id. O. 155. *El rămîne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume.* CARAGIALE, O. I, 24. *Gîndul îi era pironit tot la procopsitul de tron.* ISPIRESCU, U. 95, cf. 110. *Ochii, pironiți asupra copilului, pierduseră luciul vieții.* DELAVRANCEA, S. 184, cf. id. T. 229. *Ochii mari, speriați, îi ținu cîtăva vreme pironiți asupra amicului său.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 104. *O mamă pironind privirile-i spre maluri, își chemă necontenit copilul.* OLLĂNESCU, H. O. 295. *Treceau repede pînă la poștă ... cu ochii pironiți în pămînt.* AGÎRBICEANU, A. 547. *Își pironise privirile lîngă tejghea.* GÎRLEANU, N. 58, cf. 171. *Îmi răspunse ... pironindu-și ochii în pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 22, cf. 168. *Pironindu-și ochii cu hotărîre în ochii generalului, vorbi repede, sacadat.* REBREANU, P. S. 100, cf. id. I. 337. *Coana Olimpia ședea cu fața în sus, cu privirile pironite pe ochii mari ai Giocondei.* BASSARABESCU, S. N. 189, cf. id. V. 110. *Își pironi asupra ei ochii triști.* SADOVEANU, O. II, 670, cf. V, 62. *Celalt rămase pe punte ... cu ochii pironiți pe luciul valurilor.* BART, S. M. 67. *Făcea niște strîmbături nervoase din gură, pironind totdeodată, semnificativ, ochii.* CĂLINESCU, S. 342. *Pironii ochii cenușii pe chipul lui.* V. ROM. februarie 1955, 149. *Își pironi din nou privirile în arabescul încîlcit de pe covor.* GALAN, B. I, 9. *Își pironi ochii pe chipul femeii.* PREDA, Î. 166, cf. id. M. 23. ◇ Refl. (Rar) *La toți copacii d-a rîndul pironindu-se cu gîndul.* PANN, P. V. I, 89/19. ◆ A privi fix, a fixa (cu ochii sau cu privirea). *Simțeam doi ochi cari mă pironeau drept în mijlocul frunții.* DELAVRANCEA, H. T. 55, cf. 63. *Brațu-i cade ..., Întîlnise iar privirile-i pierdute Pironindu-l doar o clipă.* IOSIF, P. 62. *Ea se așează în fața lui pironindu-l cu privirea ei trufașă.* V. ROM. septembrie 1955, 97. ◇ Refl. *Toți ochii se pironesc asupră-mi.* CARAGIALE, O. I, 74. *Ochii lui ... se pironesc de astă dată asupra nucului străvechi.* HOGAȘ, DR. II, 116.

— Prez. ind.: *pironesc.*
— V. **piron.**

PIRONÍRE s. f. Acțiunea de a (se) **pironi.**

1. Fixare, țintuire cu piroane. Cf. **pironi (1).** Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.

2. Imobilizare, înțepenire, nemișcare. Cf. **pironi (2).** *Interpretă pironirea lui ... ca o supărare imensă și mută.* CĂLINESCU, S. 105.

— V. **pironi.**

PIRONÍT, -Ă adj. **1.** Bătut, înțepenit, fixat cu (sau în) piroane; spec. (despre oameni) răstignit. *Văzindu-te maica ta pironit, tînguindu-se își smulge părul său.* MINEIUL (1776), 201v1/7, cf. DDRF, ALEXI, W. *Cu mîinile și picioarele pironite, Hristos zîmbește ... din mijlocul bisericii.* GÎRLEANU, N. 89.

2. Imobil, încremenit, nemișcat. *Năucă de-aceste vedenii Stele cu ochi pironiți și căldura-i pierise din oase.* COȘBUC, AE. 50. *S-au întors și au rămas pironiți cu ochii înghețați de furie.* GALAN, Z. R. 214.

— Pl.: *pironiți, -te.*
— V. **pironi.**

PIRÓP subst. Silicat de magneziu și aluminiu din grupa granatului, de culoare roșie, roșiatică sau neagră, translucid, cu luciu gras, folosit ca piatră semiprețioasă; granat de Boemia. [Piramidele] *sînt din pirop (un feli de piatră roșie și foarte tare).* ȘINCAI, HR. I, 9/20, cf. DDRF, SCRIBAN, D., LTR2. *Piropul este un mineral relativ rar și ... se utilizează ca piatră semiprețioasă.* DER.

— Din fr. **pyrope,** germ. **Pyrop.**

PIROPLASMÓZĂ s. f. Nume generic dat unui grup de boli parazitare ale animalelor domestice, provocate de paraziți monocelulari care pătrund în sînge, distrugînd globulele roșii și producînd febră mare. V. cîrceag. Cf. ENC. VET. 342, 493, 559. *Combaterea piroplasmozelor.* LTR2 XII, 430. *Piroplasmoza se trans-*

mile prin căpuşi şi este frecventă la taurine, cabaline şi ovine. DER, cf. DN².
— Pl.: *piroplasmoze.*
— Din fr. **piroplasmose.**

PIRÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Cu mult pir², năpădit de pir². Com. din BILCA-RĂDĂUŢI. *Loc piros.* ib.
— Pl.: *piroşi, -oase.*
— **Pir²** + suf. *-os.*

PIROSCÁF s. n. (Ieşit din uz) Navă acţionată de aburi. *Mulţească-se ca peştii pe mare piroscafa.* HELIADE, O. I, 382. *Americanul Fulton au aflat şi au făcut acel întîi piroscaf.* AR (1829), 34²/44. *O fregată englizască... ar fi dat peste piroscafa grecească.* ib. 56¹/42. *Un fel de car cu vapor'... făcut întocmai după cum sînt şi piroscafurile (corăbiile cu aburi).* CR (1829), 134²/18, cf. 194¹/24. *Piroscaful a cercetat locurile cele mai fantastice ale Răsăritului.* ib. (1830), 400¹/20. *Vestea purcederea împăratului de Rio, a căria piroscafă o cunoscurăm.* AR (1830), 22²/40. *În acea zi ne imbarcarăm pe piroscaful... care, ridicînd ancora, navigă spre canalul La Manche.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 98. *Pornirăm către port şi ne suirăm pe piroscaful „Arhiduca Albrecht".* FILIMON, O. II, 15. *S-a înnămolit piroscaful „Hungaria".* ap. TDRG 532, cf. SCRIBAN, D. *Coborise din piroscaf şi străbătuse înfrigurat drumul de la Orşova la Islaz.* CAMIL PETRESCU, O. II, 36. *De cînd Dunărea era slobodă şi umblau piroscafele, mărfuri aproape că nici nu mai treceau pe aici.* id. ib. 699, cf. DN², FORM. CUV. I, 139.
— Pl.: *piroscafe* şi *piroscafuri.* — Şi: **piroscáfă** s.f.
— Din fr. **pyroscaphe,** it. **piroscafo.**

PIROSCÁFĂ s. f. v. **piroscaf.**

PIROSFÉRĂ s. f. Zona din interiorul scoarţei pămîntului situată între barisferă şi litosferă, care se presupune a fi în stare fluidă şi este considerată ca sediu al erupţiilor vulcanice; sima. Cf. CANTUNIARI, L. M. 164, LTR², DL, DM, DN².
— Din fr. **pyrosphère.**

PIROSTÁT s. n. Aparat de supraveghere şi de control al temperaturii camerei de ardere a unui focar de cazan sau de cuptor industrial. *Pirostatul e folosit, de obicei, la automatizarea arderii prin sistemul de reglare intermitentă.* LTR², cf. DN².
— Pl.: *pirostate.*
— Din fr. **pyrostat.**

PIROSTÉI s. m. v. **pirostrie.**

PIROSTÉIE s. f. v. **pirostrie.**

PIROSTÍE s. f. v. **pirostrie.**

PIROSTÍNIE s. f. v. **pirostrie.**

PIROSTRÉIE s. f. v. **pirostrie.**

PIROSTRÍE s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Cadru metalic circular sau triunghiular cu trei picioare (aşezat direct pe pămînt), pe care se pune căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană, (regional) ţagră, mîţă **(IV 2),** picioare, v. p i c i o r **(II 1 l).** *2 pirostii* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 194/3. *Nişte pirostii cu trei picioare.* CANTEMIR, IST. 90, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Arămuri — 1 pereche cherostii mari* (a. 1824). URICARIUL, XX, 344, cf. POLIZU, LM. *Crăcanili ce la oraşe sînt de hier şi numite pirostrii.* JIPESCU, O. 149. *Un ceaun mare şi negru..., aşezat pe pirostreie, clocotea la foc.* GANE, N. I, 132, cf. II, 44. *Ce să fie? zise Chirica: Ia, faţa casei, vatra, focul, pirostiile, ceaunul.* CREANGĂ, P. 150. *Să întoarse ca să ieie cazanul de pe pirostrii.* SLAVICI, V. P. 17. *Să-mi dai un car cu boi, nişte pirostrei, o cremene cu amnar.* DELAVRANCEA, S. 254, cf. DDRF. *În casă să mai află un sărcineriu pentru de pus pre el oale..., picioruşe, adecă ţagre sau pirostînie.* LIUBA-IANA, M. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Doi cărbuni sfiala-şi scapăt, adormind subt pirostrii.* GOGA, P. 70. *Într-un colţ al vetrei se ţin prosteiele, pe care se aşază căldăruşa.* PAMFILE, I. C. 444, cf. 404. *Drept suport pentru oalele de fier serveşte un inel de fier pe trei picioare — chirostiile.* PĂCALĂ, M. R. 427. *Aşezai* [ceaunul] *pe cei ciţiva bolovani înşiruiţi, ca pirostrii, în jurul unui foc aţiţat afară.* HOGAŞ, M. N. 84. *Nu se auzeau alte zgomote decît clocotitul ceaunului de pe pirostrii.* GALACTION, O. 160. *O femeie... smulse ceaunul de pe pirostii.* BRĂESCU, O. A. I, 245. *Moşteneşte un vătrai, nişte pirostrii, un cîrlig de paie.* IOVESCU, N. 41. *Umpluse ceaunul cu apă şi-l aşezase pe pirostrii.* SADOVEANU, O. X, 523, cf. III, 144, IX, 399. *Picioare negre de pirostrii ieşeau afară din amestecul acela, ca nişte picioare... de dihanie.* CAMILAR, N. II, 248. *Aprinse focul, puse ţigaia pe pirostrii.* PREDA, D. 74. *La focul de vreascuri şi rădăcini, ceaunul de pirostrii.* V. ROM. decembrie 1960, 56, cf. LTR², H II 13, IV 12. *Un fost bucătar, Negru şi pîrlit, De pirostrii fript.* TEODORESCU, P. P. 495, cf. 255, MARIAN, D. 346. *Tu, şorecuţule, să te viri în borta cea de sub pirostii.* ŞEZ. I, 280. *Pirostiile sau chirostiile le fac ţiganii din fier.* ib. III, 87. *După ce faci mămăliga, nu iai pirostriile de pe foc.* ib. VI, 50. *Pe vatră nu erau pirostii.* PLOPŞOR, C. 39, cf. CHEST. V 61/5, ALR SN IV h 1 033, UDRESCU, GL. *Am trei călugăriţe, şed cu picioarele în jos (Pirostriile).* ŞEZ. VII, 120. *Scăunel cu trei picioare, merge seara-n şezătoare (Pirostriile).* GOROVEI, C. 290. ✧ Fig. *Fă-i pirostrii* [visului] *ivoriul fierbinte-al unui trup.* ARGHEZI, V. 151. ✧ *De-a pirostriile* = numele unui joc de copii în care participanţii îşi dispută unul altuia un băţ de lemn înfipt în pămînt; p. ext. băţ folosit în acest joc. Cf. PAMFILE, J. II, 63, H II 245, ŞEZ. II, 59. ✦ (Regional) Unealtă făcută din trei prăjini împreunate la capătul de sus şi aşezate în formă de piramidă, de care se atîrnă, cu un lanţ, căldarea sau ceaunul deasupra focului, mai ales la stînă. Cf. H V 430, XV 116. ✦ (Prin Olt.) Obiect de piatră sau de fier care se pune pe vatră, sub lemnele care ard, cu scopul de a le ridica şi de a le face să ardă mai bine. Cf. CHEST. II 336/26, 36.

2. (Regional; la pl.) Cunună care se pune pe capul mirilor în timpul celebrării căsătoriei religioase; cununie. Cf. CIAUŞANU, V. 188. (Sens curent; în e x p r.) **A(-şi) pune pirostriile (pe** sau **în cap)** = a (se) căsători. Cf. BARONZI, L. 45. *Rică şi cu Ziţa compătimesc împreună... şi-ar vrea... să puie pirostriile.* CARAGIALE, T. II, 71. *Intrase la grijă că... o să împletească cosiţa albă fără să puie pirostriile în cap.* ISPIRESCU, L. 233, cf. 353. *Mergem la popa să vă pună pirostriile pe cap.* IOVESCU, N. 37. *Aristică îşi pune pirostriile.* PAS, L. I, 293. *Te însori, mă Simioane, cu adevărat? Îţi pui tu pirostriile pă cap?* CAMIL PETRESCU, O. II, 605, cf. I, 16. *Ei şi ce, dacă mi-a pus pirostiile pe cap?* CIAUŞANU, V. 188.

3. (La pl.) Nume popular al unei constelaţii nedefinite mai îndeaproape. *Acu pe stînga lui vine caru, iar pe dreapta chirostriele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 105, cf. H II 320.

4. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape (Bozienii de Sus-Roman). Cf. H X 87.

— Pl.: *pirostrii.* — Şi: (învechit şi regional) **pirostéi** (CIHAC, II, 686, ALEXI, W., CHEST. VIII 15/23) s. m., **pirostíe, perostíe,** (regional) **pirostréie, pirostéie, pirostínie** s. f., **piroştéi** (BARCIANU) s. m., **piroştíe** (id.), **pilostréie** (ALR SN IV h 1 033/872), **pilostríe** (CHEST. V/52, ALR SN IV h 1 033/784, VICIU, GL.) s. f.
— Din ngr. **πυρωστία,** bg. **пиростия.**

PIRÓŞCĂ s. f. (Mai ales la pl.) **1.** (Mold., Bucov. şi nordul Transilv.) Colţunaş (de mîncat). Cf. CIHAC, II, 257. *Şi le-a dat chiroşte calde ce-notau în unt topit.* SEVASTOS, N. 58. *Diferite bucate gustoase, precum: zamă de găină,... chiroşte sau colţunaşi.* MARIAN, NA. 136, cf. id. S. R. I, 74, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Plăcinte, vărzări, chiroşte şi turte.* PAMFILE, CR. 2, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SFC II, 213, H VII 486,

x 357, 436, 585, xii 276. *Chiroştele sau colţunaşii se fac la lăsatul săcului de postul mare.* şez. vii, 35. *Chiroştile . . . şădeau ca subt streşină în unt.* Furtună, v. 20, cf. chest. viii 8/10, com. Drăganu, alrm sn iii h 883. *Bătrînul amorezat e ca chiroşca cu pasat.* Negruzzi, s. i, 251. ✦ (Prin nord-estul Transilv.) Tăiţei de formă pătrată, fierţi în apă şi daţi prin ulei. Cf. Bugnariu, n. 53/460.

2. (Transilv. şi Bucov.) Sarma. Cf. Vaida, Caba, săl. 91, com. din Beiuş şi din Marginea-Rădăuţi, com. Drăganu. *Se ţin în el* [în blid] *piroştele.* alr sn iv mn h 1 043/284, cf. ib. iv h 1 098, Lexic reg. 21, mat. dialect. i, 214.

3. (Bot.; regional) Condurul-doamnei *(Tropaeolum majus)*. Cf. Barcianu, v.

4. (Prin Transilv.) Cartof *(Solanum tuberosum)*. *Cartofele se mai numesc . . . piroşte.* Pamfile, a. r. 189, cf. Borza, d. 162, Viciu, gl.

— Pl.: *piroşte* şi *piroşti, piroştii* (Vaida), *piroşce* (Bugnariu, n. 53/460), *piroşci* (Scriban, d.). — Şi: **piroáşcă** (h x 585, com. Drăganu), **paróşcă** (Lexic reg. ii, 112) s. f.

— Din rus., ucr. dial. **пирожки** (pl.).

PIROŞEÁŢĂ s. f. (Regional; într-un descîntec) Roşeaţă puternică. *Roşeaţă roşie, roşeaţă ptroşeaţă, Cu foc oi arde-o, Cu . . . cuţitu oi tăia-o.* Păsculescu, l. p. 143.

— Cf. roşeaţă.

PIROŞTÉI s. m. v. **pirostrie.**

PIROŞTÍE s. f. v. **pirostrie.**

PÍROT s. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Trudă, oboseală; suferinţă, necaz. *A îmbătrînit de mult pirot.* rev. crit. iii, 164. *Gazdele casei . . . se pun la masă spre a se despăgubi de pirota şi ostenelile de ieri.* Densusianu, ţ. h. 277.

— Pl.: *pirote.* — Şi: **pirotă** s. f.

— Postverbal de la **piroti.**

PIROTÁ vb. I v. **piroti.**

PIROTÁRE s. f. v. **pirotire.**

PÍROTĂ s. f. v. **pirot.**

PIROTEÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a piroti **(1)**; stare a celui care piroteşte; somnolenţă, picoteală, moţăială **(1)**, moţăit[1], (rar) pirotire, (regional) pircoteală, picuială. *În trup o piroteală de tot m-a stăpînit.* Heliade, o. i, 186, cf. Polizu. *O piroteală a minţii, o-mpăijenire a ochilor începură a o coprinde.* Odobescu, s. i, 139. *Tragi la somn? Stai că am eu leac să-ţi tai de piroteală.* Caragiale, t. ii, 24. *Nu se pot ţinea pe picioare de piroteala ce-i apucă.* Ispirescu, l. 73, cf. 126. *Simţurile mi se topiră, învălmăşindu-se într-o piroteală aiurită.* Delavrancea, t. 79, cf. 71. *Coprinsă fu, să vede, de-această piroteală.* Macedonski, o. ii, 173, cf. ddrf, Barcianu, Alexi, w. *Îşi poartă toţi aicea piroteala, Ca şi la o petrecere mascată; Iar dame-şi espun în loji găteala.* Gorun, f. 8. *Grigoriţă rămase un minut . . . într-un soi de piroteală.* Hogaş, dr. ii, 36. *După durerile grozave de pînă adineaori, urmează acum o piroteală plăcută.* Brătescu-Voineşti, p. 229. *În piroteala lungilor vegheri, spovedania . . . se depăna nesilită.* M. I. Caragiale, c. 97. *Profesorul . . . ne distramă piroteala.* Ciauşanu, r. scut. 33. *Somnul ei nu era somn, ci o piroteală chinuitoare.* Vlasiu, d. 217. *Întins pe pat cu faţa în sus, călătoream, într-o piroteală uşoară, spre ţărmurile visurilor.* Sadoveanu, o. ii, 518, cf. 278, iii, 47. *Se îmbăta cu coada ochilor, în aparentă piroteală, de culorile tablourilor.* Călinescu, s. 550, cf. şez. viii, 157, Novacoviciu, c. b. i, 16. ◇ Fig. *Starea aceasta de piroteală* [a literaturii] *va trece.* Gherea, st. cr. ii, 186. *După un semisecol de piroteală . . . arborară . . . steagul autonomiei.* Sbiera, f. s. 150. *Glumele cădeau în piroteala nopţii.* D. Zamfirescu, r. 118.

2. (Popular) Boală care se manifestă prin somnolenţă şi dureri de oase. Cf. N. Leon, med. 141. *Bolnavul de piroteală îi tras la somn şi-l dor oasele.* Grigoriu-Rigo, m. p. i, 149, cf. Candrea, f. 399, h xiv 90. ◇ Fig. *Banii noştri zac de piroteală în pungile lor.* Jipescu, o. 83.

— Pl.: *piroteli.*

— **Piroti** + suf. *-eală.*

PIROTÉCNIC, -Ă adj. v. **pirotehnic.**

PIROTECNÍE s. f. v. **pirotehnie.**

PIROTÉHNIC, -Ă adj. Care aparţine pirotehniei, privitor la pirotehnie; produs prin pirotehnie. Cf. Polizu, Barcianu, Alexi, w. *Distrugerea prin ardere de elemente explozive şi pirotehnice izolate sau provenite din muniţiuni.* leg. ec. pl. 287.

— Pl.: *pirotehnici, -ce.* — Şi: (învechit) **pirotécnic, -ă** adj. Polizu, Scriban, d.

— Din fr. **pyrotechnique.**

PIROTEHNICIÁN s. m. Specialist în pirotehnie. *În afară de cîteva sentinele nu eram supravegheaţi decît de nişte specialişti pirotehnicieni.* gl 1961, nr. 5, 5/3, cf. sfc v, 22.

— Pronunţat: *-ci-an.* — Pl.: *pirotehnicieni.*

— Din fr. **pyrotechnicien.**

PIROTEHNÍE s. f. **1.** Tehnica producerii, conducerii şi utilizării focului. *Pirotehnie, adică măiestria lucrării metalului prin foc.* cr (1830), 56[1]/13, cf. Barcianu, dm, dn[2].

2. Tehnica fabricării unor materiale, piese şi dispozitive care servesc la aprinderea muniţiilor, armelor de foc, a unor substanţe explozibile, a artificiilor etc. Cf. Şăineanu, d. u., cade, Scriban, d. *Cele mai importante produse ale pirotehniei sînt: capsele pentru cartuşe, capsele . . . pentru focoase.* der, cf. dn[2].

3. (Concretizat) Fabrică de muniţii. *În orice ţară, catastrofa de la pirotehnie ar fi fost pentru toată lumea o zi de doliu.* Brăescu, o. a. i, 270, cf. Scriban, d., dn[2].

— Pl.: **(3)** *pirotehnii.* — Şi: (învechit) **piroteenío** s. f. Polizu, ddrf, Scriban, d.

— Din fr. **pyrotechnie.**

PIROTÉRMIC, -Ă adj. Care dezvoltă căldură prin ardere. Cf. ltr[2], dn[2].

— Pl.: *pirotermici, -ce.*

— Din fr. **pyrothermique.**

PIROTÍ vb. IV. **1.** Intranz. A aţipi (de obicei) şezînd sau stînd în picioare, a dormi uşor şi intermitent; a moţăi[1] **(2)**, a dormita, a picoti **(1)**, (regional) a mătăli, a pircoti, a ochi[2] **(I 6)**, (neobişnuit) a moşăi. Cf. Cihac, ii, 50. *Doar nu-s babe să chirotească din picioare.* Creangă, a. 40, cf. ddrf. *Părăsit în voia slugilor, singur, neputincios, pirotea în scaunul lui.* D. Zamfirescu, t. s. 99, cf. Alexi, w., Şăineanu, d. u. *Elena Lipan pirotea, ţesînd găurile unui ciorap.* C. Petrescu, c. v. 99. *Treceau . . . cu pui, ce piroteau deasupra, amorţiţi de răcoarea dimineţii.* Brăescu, m. b. 41. *Răsăreau stelele şi mi se împăinjeneau ochii privindu-le. Piroteam şi parcă-l auzeam pe Paşcu povestind.* Vlasiu, a. p. 95, cf. Scriban, d. *Îşi relua somnolenţa aparentă şi pirotea în faţa culorilor unui Tonitza.* Călinescu, s. 72. *Adesea ies la soare, las capul jos pe nisip şi pirotesc.* id. ib. 395. *Şi piroteam pe prispă cu pragul căpătii.* I. Barbu, j. s. 29. *Mergi, nu piroti, că-i bărbatu aci.* Hodoş, p. p. 119, cf. alr ii/i h 104/520, 605. ◇ Fig. *Pentru ce chedrii . . . Privesc chirotind . . . nişte slabe tufişoare?* Conachi, p. 260. *Tulcea piroteşte în aerul cald.* Iorga, ap. cade. *Sta şi pirotea bătrîna Ogră între somn şi viaţă.* Vlasiu, a. p. 175.

2. Intranz. A fi abătut şi fără vlagă, a sta inactiv, a tînji, a lîncezi; p. ext. a zăcea, a boli, (regional) a gogi. *Şi ce staţi aşa şi pirotiţi, dragii bunicăi? morţii cu morţii şi viii cu viii.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. *Pirotea la soare ca un om prins de friguri.* SANDU-ALDEA, U. P. 218. *Aseară o-nceput să pirolească şi azi — gata.* CAZIMIR, GR. 103, cf. H II 122, ALR II/705.

3. Refl. (Prin Transilv. şi Ban.) A se trudi, a se osteni; a obosi (de nesomn sau de veghe). Cf. REV. CRIT. III, 164, com. din TIMIŞOARA, DENSUSIANU, Ţ. H. 240.

— Prez. ind.: *pirotesc.* — Şi: (rar) **pirotá** vb. I. POLIZU.

— Etimologia necunoscută.

PIROTÍNĂ s. f. Sulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul hexagonal, de culoare galbenă închis cu reflexe brune-roz. *Pirotina se formează în rocile bazice magmatice.* LTR², cf. DER.

— Din fr. **pirotine.**

PIROTÍRE s. f. (Rar) Piroteală **(1).** Cf. POLIZU, DDRF.

— Şi: **pirotáre** s. f. POLIZU.

— V. **piroti.**

PIROTÍT, -Ă adj. (Prin Transilv. şi Ban.) Copleşit de somn, toropit, somnoros. *Toderică fiind pirotit... s-a culcat.* RETEGANUL, P. II, 74, cf. GR. BĂN. ◆ Ostenit¹; abătut. Cf. REV. CRIT. III, 164.

— Pl.: *pirotiţi, -te.*

— V. **piroti.**

PIROXÉN s. m. Nume dat unor silicaţi naturali de magneziu, fier, calciu, aluminiu, sodiu, potasiu etc. care apar în cristale prismatice de culoare verde-măslinie pînă la negru, cu luciu sticlos. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 111. *Piroxenii şi amfibolii se întîlnesc în rocile eruptive şi metamorfice.* ONCESCU, G. 14. *Granitele din această zonă... conţin... piroxeni sodici.* id. ib. 45. *Între mineralele esenţiale deosebim mai multe grupe după constituţia chimică, şi anume: grupa cuarţului, grupa feldspaţilor, grupa micelor, grupa piroxenilor.* GEOLOGIA, 13, cf. 14. *După modul de cristalizare, piroxenii se împart în două subgrupuri: piroxeni monoclinici şi piroxeni rombici.* LTR². *Piroxenii sînt componenţi ai rocilor eruptive... şi ai unor şisturi cristaline.* DER.

— Pl.: *piroxeni.*

— Din fr. **pyroxène.**

PIROXENÍT s. n. Rocă eruptivă constituită mai ales din piroxen şi care se găseşte de obicei asociată cu peridotitele şi gabrourile. Cf. LTR², DER.

— Pl.: *piroxenite.*

— Din fr. **pyroxénite.**

PIROXILÍNĂ s. f. Amestec de esteri nitrici ai celulozei, folosit în industrie la fabricarea explozivelor, a celuloidului, a lacurilor şi a emailurilor. Cf. DER.

— Pl.: *piroxiline.*

— Din fr. **pyroxiline.**

PIRÓZĂ s. f. (Med.) Senzaţie de arsură în piept şi spre gît, determinată de iritaţia esofagului şi însoţită, de obicei, de rigîieli. Cf. DN², D. MED.

— Pl.: *piroze.* — Şi: **pirózis** s. n. D. MED.

— Cf. fr. pyrosis.

PIROZEÁ s. f. v. **peruzea.**

PIRÓZIS s. n. v. **pirozǎ.**

PIRPALÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PIRPALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIRPĂLĂCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PIRPILEÁC s. n. v. **prepeleac.**

PIRPILIÁG s. n. v. **prepeleag.**

PIRPILÍG s. n. v. **prepeleac.**

PÍRPILIŢĂ s. f. v. **prepeliţă.**

PIRPILÍU¹ subst. (Regional) Haină bărbătească nedefinită mai de aproape (Lupeşti-Bîrlad). Cf. H III 268.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PIRPILÍU², **-ÍE** adj. v. **pirpiriu.**

PIRPIRÍ adj. v. **pirpiriu.**

PIRPIRÍU, -ÍE adj. **1.** (Învechit şi popular; despre oameni; şi, regional, în sintagma *pirpiri-cosac)* Care nu are avere; sărac. *Alţi turci pirpirii ce umblă prin judeţe făcînd zulumuri locuitorilor* (a. 1753). ŞIO II_1, 296, cf. POLIZU, LM. *Se dezmetici el şi se văzu pirpiri-cosac, golănel şi gonit.* ISPIRESCU, L. 279, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. ◇ (Substantivat) *N-ar fi rău să vă gîndiţi la o afacere cu nişte gospodari mai bogaţi. Dascălul Iov e un pirpiriu.* SADOVEANU, P. M. 34.

2. (Popular; despre oameni) Care este sărăcăcios, jerpelit sau (prea) subţire îmbrăcat. *Înainte de amiazi, intră în băcănie un funcţionăraş foarte pirpiriu, deşi afară era destul de ger.* CARAGIALE, O. III, 153, cf. PAMFILE, J. II, 160. ◇ (Adverbial) *Supleantul era... îmbrăcat cam pirpiriu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 180, cf. PAMFILE, DUŞM. 389. *Împins de griji, pirpiriu îmbrăcat, fără galoşi.* TEODOREANU, M. U. 121. ◆ (Despre îmbrăcăminte) Sărăcăcios, jerpelit; subţire şi necorespunzător pentru vremea friguroasă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Bătu talpa mai apăsat să-şi dezmorţească vîrful degetelor în pantofii pirpirii.* C. PETRESCU, C. V. 118. *Moaşa Fiţa* [are] *o pălărie cărămizie, pirpirie — format blid.* IOVESCU, N. 161.

3. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Mic şi slab; firav; jigărit, slăbănog, pipernicit, prizărit. *Au fost un becisnec, pirpiriu* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 304. *Un găligan de şcolar... tăbărise pe un băiat slab şi pirpiriu.* GHICA, S. 676. *Parcă e un piţigoi de pirpilie ce e şi eu ţi-am dat-o grasă şi frumoasă.* ap. ŞIO II_1, 296. *Pe trotoarele largi se vînzolea o lume pestriţă..., servitoare, soldaţi pirpirii.* REBREANU, R. I, 17. *Ne plăcea să mîncăm militei la birt... ascultînd ţigani pirpirii, ce scîrţîiau din vioară.* BRĂESCU, A. 178. *Răcnea sacagiul pirpiriu şi desculţ.* C. PETRESCU, A. R. 60. *Într-un fotoliu larg de piele..., făptura lui părea şi mai pirpirie.* STANCU, R. A. III, 335, cf. II, 280. *Soldatul pirpiriu şi cu bărbuţă roşcată.* V. ROM. noiembrie 1953, 293. *E un omuleţ pirpiriu, uscat.* ib. martie 1955, 254. *Trupul, pirpiriu şi ciolănos, zăcea ca un butuc de viţă de vie.* VINEA, L. I, 33. *Patronul n-a vrut să mă primească. Zicea că-s cam pirpiriu.* IL mai 1960, 35. *Cum arată la chip? ... — Cam pirpiriu.* T decembrie 1962, 39. ◇ Fig. *Eu am o voce pirpirie.* V. ROM. iunie 1954, 140. ◇ (Substantivat) *La subţioară, pirpiriul elegant purta o geantă mare.* STANCU, R. A. III, 292. *Se băgase în învălmăşeală, apucînd să dăruiască un ghiont pirpiriului care ţinuse hangul dolofanului.* PAS, L. I, 256.

— Pl.: *pirpirii.* — Şi: (învechit) **pirpirí pirpilíu, -ie, pirpiríu, -íe** (DDRF), **firfiríu, -ie** (CIHAC, II, 499) adj.

— Din tc. **pirpiri.**

PIRŢIGÚŞĂ s. f. (Regional) Maţ uscat de porc, fript pentru a fi consumat (Sălicea-Cluj). LEXIC REG. II, 78.

— Pl.: *pirţiguşe.*

— Etimologia necunoscută.

PIRÚCHI s. f. pl. v. **piruşte.**

PIRÚCI s. f. pl. v. **piruşte.**

PIRUETÁ vb. I. Intranz. (Rar) A executa, a face piruete. *Se agita pe undele muzicii, legănîndu-se, piruetînd, fluierînd în surdină.* CĂLINESCU, s. 214. *Balerinele piruetau pe variaţii graţioase şi pastorale.* id. ib. 804. ◇ Fig. *Ce reprezenta această dictatură care piruetа în numele burgheziei şi moşierimii cuprinse de panică?* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/3.
— Pronunţat: *-ru-e-.* — Prez. ind.: *piruetez.*
— V. **piruetă.** Cf. fr. pirouetter.

PIRUÉTĂ s. f. Figură de dans constînd din învîrtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior, mai ales pe vîrf; p. gener. rotire rapidă pe vîrful picioarelor. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Oprindu-se din piruetă, observă neclintirea din faţa Anei.* C. PETRESCU, C. V. 360. *Făcea piruete cu braţele întinse drept, valsînd cu un partener imaterial.* CĂLINESCU, S. 657. *Execută cu destulă îndemînare un număr important de piruete.* V. ROM. februarie 1954, 132. *O vede făcînd piruete prin casă.* PAS, Z. I, 185. *Trebuie să plec, porunci ea, făcînd faţă, în piruete scurte, cînd unuia, cînd altuia.* S martie 1960, 45. *Interpreţii execută piruetele, schiţează paşii de dans.* T mai 1964, 99. ✦ (Sport) Învîrtire a corpului în jurul axei sale verticale, făcută cu scopul de a imprima o anumită viteză obiectului (greutate, disc, ciocan) în diferite probe de atletism. *Tehnica piruetei, destul de dificilă, este încercarea „cheie" a aruncătorilor.* SP. POP. 1950, nr. 1 750, 2/2. *Aruncarea se poate face şi de pe loc, dar viteza... se cîştigă printr-o piruetă.* ib., cf. DER. ✦ Mişcare de întoarcere a calului pe picioarele dinapoi. Cf. DM, DN². ✦ Fig. Schimbare bruscă de atitudine, de părere. Cf. DN². *Prezentatorii... capabili să execute în mod spontan asemenea piruete spirituale, nu se găsesc... la tot pasul.* FLACĂRA, 1967, nr. 15, 3.
— Pronunţat: *-ru-e-.* — Pl.: *piruete.*
— Din fr. **pirouette.**

PIRUÍ[1] vb. IV. Intranz. (Despre păsărele, p. ext. şi despre insecte) A scoate sunete caracteristice, de obicei dulci, melodioase, în triluri; p. gener. a ciripi. Cf. LB. *Privighetorile, ca nişte piculine, îşi piruie, la timp, melodia lor.* DELAVRANCEA, T. 61, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iar o pasăre, cuprinsă de o dulce nebunie, Piruie în urma noastră.* CERNA, P. 54. *Undeva prinse să piruie o privighetoare.* GÎRLEANU, N. 143, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Păsările, în trecere..., piruiau.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 16. *Cîntiţa peiruieşti a frig.* ALR I 1 047/218, cf. ALR SN V h 1 462/219, LEXIC REG. 84. (Tranz.) *Numai o privighetoare-şi piruia povestea sa neisprăvită.* DELAVRANCEA, T. 44. ◇ Fig. *Pe deasupra acestei zarve piruie naiul lui Dinicu.* id., ap. TDRG.
— Prez. ind. pers. 3: *piruie* şi *piruieşte.*
— **Pir**[1] + suf. *-ui.*

PIRUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A ara a doua oară (pentru a curăţi de pir²). Cf. BL VII, 129, H XVIII 306.
— **Pir**[2] + suf. *-ui.*

PIRUIÁLĂ s. f. (Regional) Piruit[1] (Săpata de Sus şi de Jos-Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
— Pronunţat: *- ru-ia-.* — Pl.: *piruieli.*
— **Pirui**[1] + suf. *-eală.*

PIRUÍT[1] s. n. Faptul de a piruí[1]; (concretizat) cîntec melodios, de obicei în triluri, al păsărilor sau al insectelor, (regional) piruială, piruitură; p. gener. ciripit. *S-aude cînd şi cînd... piruitul unei privighetori.* ap. TDRG. *E un ciripit, un piruit, spre seară, de te crezi în rai.* GÎRLEANU, L. 94. *Din stufişuri se auzea... piruitul monoton şi dulce al greierăşilor.* AL. LUPULUI, P. G. 54. *Mă bucur de frumuseţea amurgului, de piruitul somnoros al vrăbiilor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 344.
— V. **pirui**[1].

PIRUÍT[2] s. n. (Prin Transilv.) Faptul de a piruí[2]. Cf. PAMFILE, A. R. 104, H XVIII 103.
— V. **pirui**[2].

PIRUITÚRĂ s. f. (Regional) Piruit[1]. *Copii cu plinsături..., Pui cu piruituri..., Raţe cu măcănituri.* GR. S. VI, 156. *S-aud piruituri de păsărele.* UDRESCU, GL.
— Pronunţat: *-ru-i-.* — Pl.: *piruituri.* — Şi: **pirăitúră** s. f. MAT. FOLK. 1559.
— **Pirui**[1] + suf. *-tură.*

PIRÚLĂ s. f. v. **pilulă.**

PIRÚLE s. f. pl. v. **pirole.**

PIRÚŞTE s. f. pl. (Prin Transilv.) Chibrituri. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104, VICIU, GL., CHEST. II 367/305.
— Şi: **pirúchi** (VICIU, GL.), **pirúci** (id. ib., CHEST. II 367/305) s. f. pl.
— Etimologia necunoscută.

PIRÚŢ s. m. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui pir[2]. *Mîndruluţu din bătrîni Tot îşi ţine rădăcini, Ca piruţu pîngă spini.* BÎRLEA, C. P. 34.
— Pl.: *piruţi.*
— **Pir**[2] + suf. *-uţ.*

PIRUZEÁ s. f. v. **peruzea.**

PIS[1] adj. (invar.) (Prin Transilv. şi Ban.; despre oameni) Care are nasul cîrn; (despre nas) cîrn. Cf. ALR II/I MN 5, 6 836/53, 325, 334. *Îi pis dă nas.* LEXIC REG. II, 87.
— Din magh. **pisze.**

PIS[2] interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. Cf. CIHAC, II, 258, DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H X 498, ŞEZ. III, 189. *Hai la bobotoniu Şi la voi pisoniu, Pis, pis, pis.* MARIAN, S. R. I, 272, cf. CHEST. V 77/21, 45, com. I. PANŢU, com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA. ◇ Expr. **A nu** (sau **fără a**) **zice** (**nici**) **pis** = a nu spune nimic, a nu scoate nici o vorbă, nici un sunet, a tăcea chitic. [Împăratul] *fără să-i zică pis se trase în cabinetul său.* GORJAN, H. II, 221/23. *Apucă cocoşul de gît şi i-l răsuci, de nu mai zise nici pis.* ISPIRESCU, L. 255, cf. id. U. 34. *Fără să zică nici pis, a început s-o sărute.* DELAVRANCEA, S. 12. *Nici unul dintre cei tineri... nu ziseră nici pis din gură.* MARIAN, O. II, 325. *Cînd îl văzură... cu faţa înnorată nu îndrăznină să-i zică nici pis.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 7. *N-a zis nici pis şi a căzut grămadă la pămînt.* N. REV. R. III, nr. 33, 410. *N-a zis nici pis, s-a lungit jos şi veşnica pomenire.* C. PETRESCU, C. V. 341. *Poate şi un străin să-ţi ia tot şi eu ca soră nu pot să zic nici pis.* CĂLINESCU, E. O. II, 212, cf. 307. *Nu zisă nimeni „pis".* T martie 1962, 37.
— Şi: **pis** interj.
— Onomatopee.

PISÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică o substanţă, un corp solid etc.) A zdrobi, a sfărîma prin lovituri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.) pentru a mărunţi sau pentru a preface în praf ori în pastă (făcînd să iasă mustul); (regional) a pisălogi **(1)**, a pisăza **(1)**, (familiar) a pisăgi **(1)**. *Tu pisaşi capul zmeului şi ai datu acela mîncare oamenrilor Etiopului.* PSALT. HUR. 64[v]/5. *Zise muncitorilor lui... să piseze petri* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/5. *Cine pisadză otravă în piuliţe, face prepus că va să dea sau au dat cuiva.* PRAV. 110, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 196, 209. *Scorţişoară, cuişoare..., toate acestea le pisează gros şi le pune într-un săculeţ* (a. 1749). GCR II, 45/19. *Să iai gugoşi de cerneală, să le pisezi gros, să le pui a moiu în apă* (a. 1749). id. ib. 46/4, cf. 67/23, BUDAI-DELEANU,

LEX. *Își petrecea zilele . . . pisînd chinchină.* NEGRUZZI, S. I, 205. *Frate-meu Mihalachi piseză miezi de nucă și zahăr.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 87, cf. MARIAN, NA. 4. [Orezul] *îl pisezi zdravăn și-l treci printr-un tulpan curat . . . pînă se cerne toată pudra.* BASSARABESCU, V. 7. *Frige, măi nevastă, bine crapu și piseză o scăfiță de mujdei.* SADOVEANU, O. VI, 641, cf. IX, 409, H II 120. *Socăciță, Să te fi sculat de ieri, Să fi pisat la piperi.* MÎNDRESCU, L. P. 201. *Ian te uită la ești doi cum piseză de oloi.* RETEGANUL, CH. 91. *Îl piseză ca chiperiu.* ȘEZ. I, 285. ✦ Spec. (Complementul indică boabe de grîu sau de alte cereale) A bate în piuă pentru a descoji (și a mărunți); a decortica. Cf. LEX. MARS. 248. *Cînd te-l sătura de strunjit pene, vei pisa malaiu.* CREANGĂ, O. 4. ◇ *Pisez mălaiul* = numele unui joc de copii la care participanții se așază cîte doi spate în spate, ținîndu-se de subsuori, și se ridică alternativ unul pe altul. Cf. SĂGHINESCU, V. 63. ◇ Refl. pas. *Griul . . . se piseză bine în piuă, se cerne și se pune apoi la foc.* MARIAN, S. R. II, 74. ✦ (Popular; complementul indică carne, zarzavaturi etc.) A mărunți, tăind sau trecînd prin mașina de tocat. *Pisadză la pui.* ALR I 1 987/28, cf. 1 988. *Să pisăm carnea să facem cîrnați.* ALR II 4 136/95. *Pisază peciili.* ib. 4 136/310, cf. 4 084.

2. (Transilv.; complementul indică plante cerealiere sau leguminoase) A bate (cu îmblăciul) pentru a separa semințele de restul plantei; a treiera (cu îmblăciul). Cf. FD I, 200, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ și din LUGAȘU DE JOS-ORADEA.

3. (Popular; complementul indică pămîntul, zăpada etc.) A bătători, a bătuci, a îndesa, a frămînta cu picioarele, (familiar) a pisăgi **(2)**; p. ext. a dansa, a juca (izbind cu picioarele în pămînt). *Unii jucau, pisînd pămîntul pietros cu opinca cea ușoară.* EMINESCU, G. P. 137. *Femeile cu mîna la bărbie se uitau uimite la nebunii aceia care . . . pisau pămîntul în loc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 118. *Flăcăul a străbătut mulțimea pisînd zăpada cu pași mărunți.* GALAN, Z. R. 228. *Flăcăii pisau pămîntul vîrtos.* V. ROM. mai 1958, 50. ◇ Fig. *În cîlțul pădurii și-afundă picioarele Cînd toaca piseză-n călcîie tăcerile.* LESNEA, A. 21. ✦ (Complementul indică un dans) A executa. *Îmi vine să pisez o mocănească să se cutremure pămîntul.* MILLO, în PR. DRAM. 355. *Aleseră „briul". Îl pisau cînd bine, cînd rău.* IOVESCU, N. 148. *S-au pus toți să piseze o bătută năprasnică.* SADOVEANU, O. VI, 619. ✦ Intranz. A bate (în pămînt) din picioare (stînd pe loc); p. ext. a nu înainta. *Pisază din picioari.* ALR SN V H 1 465/310. ◇ Fig. *După ce au cucerit Adrianopolul, turcii au pisat în loc, între Carpați și Adriatică, timp de aproape două sute de ani, pînă ce au răzbit spre apus.* CAMIL PETRESCU, O. II, 31.

4. (Transilv., Maram. și Olt.; complementul indică o țesătură) A piua. Cf. ALR I 239/194, ALR SN II H 497/157, 172, 346, 362, 872.

5. Fig. (Popular și familiar; complementul indică ființe) A bate tare, a snopi în bătaie; a strivi, a zdrobi, a nimici; (regional) a pisălogi **(2)**, a pisăza **(2)**, (familiar) a pisăgi **(3)**. *Cum s-au țîmpinat și au discălecat căzacii de-au slobodzit focul și-au pisat vo 3, 4 nemți, s-au și spăriet nemții.* NECULCE, L. 378. *Rău l-au pisat cu muchea securilor, pentru ce nu le-au adus hrană.* ȘINCAI, HR. II, 281/29. *Să nu-mi mai calci în casă, că mă pui de te pisez.* PANN, P. V. III, 114/8, cf. I, 26/2. *Începu să-l piseze cu lovituri pe unde nimerea.* PREDA, Î. 186. *Nu să-l schilodească pe pîndar, ci să-i piseze doar trupul, să-l facă să zacă în pat cel puțin un an de zile.* id. M. 115. *Și dacă ne piseză aviația?* BARBU, P. 310, cf. 191. *Românii s-au luptat din răsputeri . . . și au pisat pe toți comanii.* RĂDULESCU-CODIN, L. 56. *Mă aplecam să beau apă, Mă pisai cu cizma-n ceafă.* MATEESCU, B. 70. *Să vadă toți oamenii Pentru ce-am pisat caii.* BÎRLEA, C. P. 71. *Care tătar că intra, Cu dinți că mi-l rupea, Cu picioarele-l pisa!* BALADE, II, 174.

6. Fig. (Complementul indică oameni) A plictisi (cu insistențele sau repetînd aceleași lucruri), a sîcîi cu vorba; a bate la cap; a cicăli, (familiar) a pisălogi **(3)**, a pisăgi **(5)**. *M-a pisat cu laudele lui un ceas.* PAMFILE, J. II, 160. *De zece ani mă pisezi cu genealogiile.* C. PETRESCU, A. R. 26. ◇ Absol. *Nu mai pisa cu prostii, domnule.* P. CONSTANT, R. 134.

— Prez. ind.: *pisez.*
— Lat. **pi(n)sare.**

PISALTICHÍE s. f. v. **psaltichie.**

PISÁN, -Ă adj. Care aparține orașului italian Pisa, originar din Pisa. *Pămîntul mi se învîrtea sub picioare, vechile palate pisane să clătinau pe tălpile lor.* DELAVRANCEA, T. 252.

— Pl.: *pisani, -e.*
— **Pisa** (n. pr.) + suf. *-an.*

PISÁNIE s. f. Inscripție (votivă) sculptată în piatră sau pictată la intrarea unor biserici, pe lespezile unor morminte etc., cuprinzînd o invocație religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau alte date asupra monumentului respectiv. [*Pisa*]*nia s-au pus în domnia lui Constantin Voievod Brîncoveanul* (a. 1698). ap. TDRG. *O chilioară părăsită, . . . cu pereți afumați, acoperiți de vechi pisanii.* VLAHUȚĂ, R. P. 106, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Avea copii în ulei după pisănii de biserici.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, R. 270. *Biserică . . . cu cele 7 pietre mormîntale avînd pisanii artistic lucrate.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 39, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Odobescu venea aici să tălmăcească pizaniile mănăstirii din ostrov.* I. BOTEZ, B. I, 201. *Îndată ni s-au înfățișat . . . amintirile trecutului legate de ziduri vechi, pisanii și morminte.* SADOVEANU, O. X, 489. *A poruncit apoi meșterilor să dăltuiască pisania lăsînd liber numai anul sfințirii.* id. ib. XII, 340, cf. ARGHEZI, VERS. 346. *Am vrut să ridic templul cu banii mei, dacă mi s-ar fi pus numele pe pisania lui.* CĂLINESCU, S. 826, cf. SFC II, 103. *A citit acolo pă săpătura aia dă pisanie.* GRAIUL, I, 104. ◇ (Glumeț; prin lărgirea sensului) *Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe hîrtie ieroglificele sale pisanii.* ODOBESCU, S. I, 84.

— Pl.: *pisanii* și ar) *pisănii.* — Și: (neobișnuit) **pizánie** s. f.

— Din slavonul писаніе.

PISÁR s. m. Funcționar de cancelarie din trecut, care se ocupa cu copierea sau cu întocmirea unor acte, scrisori, documente, avînd adesea și alte sarcini administrative. V. grămătic, diac, calemgiu, logofăt, uricar. *Racoviță Cehan vel logofăt, Tiron pisar* (a. 1660). BUL. COM. IST. IV, 18. *Au chemat la sine . . . pre Hmil, care era atunci pisar oștilor.* M. COSTIN, LET. I, 288/32. *Furieri și pisari (adecă taingii și conaccii și gramatici).* N. COSTIN, LET. II, 73/18. *Unul mai tînăr din neamul Potocești, anume pisar Coronie.* NECULCE, L. 140. *Andrei Paloșca, pisarul unguresc* (a. 1735). URICARIUL, VII, 55. *Aducînd igumănu carte gospod la pizăru Manolachi* (a. 1767). ib. X, 198. *Și s-au scris cu condeiul . . . de mine, Grigorii Ilievici, pisariul sfintei mitropolii.* AETHIOPICA, 87v/7. *1200 lei pe an pisarul* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 389. *Cel mai mic* [copil] *e pisar.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Intrat de copil ca piser în cancelaria poliției, a junsese nacealnic.* GHICA, S. 518, cf. CIHAC, II, 150, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Un oarecare Mihul, pe care îl întîlnim subscriindu-se numai cu calificativul de pisăr.* SBIERA, F. S. 34, cf. ALEXI, W. *Cei dintăi dintre pisarii munteni vor fi aduși de peste Dunăre.* IORGA, L. R. 12. *Explica curiozitățile linguistice* [ale documentelor] *prin nedibăcia pisarului.* BUL. COM. IST. I, 134. *În Muntenia . . ., piserii erau mult inferiori.* IBRĂILEANU, SP. CR. 33. *Acela care scrie, era în realitate pisarul, diacul sau gramaticul.* BUL. COM. IST. V, 92. *Puneam la cale în felurite chipuri, în mintea mea, pieirea pisărului leah.* SADOVEANU, O. XI, 314. *A pus pisării să însemne în izvoade noroadele din o sută de sate.* id. ib. XII, 392. *Pisărul de lătinie, Iosif Cotnarschi, trece în viața de curte a domniței, cu eleganță și simplitate.* PERPESSICIUS M. IV, 349, cf.

SFC I, 78. *Atunșe era pisări — ca primaru, amu.* GRAIUL, I, 477.

— Pl.: *pisari.* — Și: (învechit și regional) **pisáriu, pisăr, pisér, pizăr** s. m.

— Din slavonul пизарь, pol. **pisarz.**

PISÁRE s. f. Acțiunea de a p i s a; (în special) zdrobire, sfărîmare, pisat[1]. Cf. DRLU, POLIZU, DDRF. *Chisăul . . . slujește la pisarea piperului negru.* PAMFILE, I. C. 171, cf. DL, DM. ◇ F i g. *Vedeți Calea Victoriei, plină cît e ziua de lungă de această paradoxală pisare în loc.* GALACTION, A. 407.

— Pl.: *pisări.*

— V. **pisa.**

PISÁRIU s. m. v. **pisar.**

PISÁT[1] s. n. Pisare. *Dau ajutor la pisatul grîului.* ap. DDRF, cf. ALEXI, W. *Chisăul pentru pisatul piperului* [se numește] *și chipernițâ.* PAMFILE, I. C. 171. *Chisoiu (-pilug) pentru pisatul aguridei și usturoiului.* id. ib. 195, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— V. **pisa.**

PISÁT[2] subst. v. **păsat.**

PISÁT[3], -Ă adj. **1.** Prefăcut (prin zdrobire, sfărîmare, strivire) în bucățele mărunte, în pulbere sau în pastă; mărunțit, zdrobit, fărîmițat, strivit, (regional) pisăzat, (familiar) pisăgit **(1).** Cf. ANON. CAR. *Alune pisate* (a. 1749). GCR II, 44/12. *Cucunari curați și pisați* (a. 1749). id. ib. 45/9. *Sare subțire pisată* (a. 1749). id. ib. 46/15. *1 litră cafea pisată* (a. 1804). BUL. COM. IST. IV, 136, cf. KLEIN, D. 399. *1 lot de piatră pucioasă pisată, cu miare mestecată.* CALENDARIU (1814), 175/21. *Cretă albă bine pisată.* ib. 191/29, cf. DRLU, LB. *Îl udau cu un fel de saltă compusă din vin amestecat cu usturoi pisat și cu sare.* FILIMON, O. I, 160, cf. DDRF, BARCIANU. *Gospodăria . . . era numai movili de moloz, cărămidă, țiglă pisată.* C. PETRESCU, Î. II, 6, cf. 228. *Obloji măseaua cu usturoi pisat.* BRĂESCU, O. A. Î, 213. *Au presărat pe jaratic ardei pisat.* SADOVEANU, O. VIII, 537, cf. VII, 399. ◇ E x p r. (Popular) **Cu oasele pisate** = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat (din cauza zdruncinăturilor unui vehicul, unui cal etc. în mers). *Vine în goana cailor, pe brînci, o zi, o noapte și o dimineață și sosește în București cu oasele pisate pe la 11.* CARAGIALE, O. III, 148. *Cînd am picat la han, eram cu oasele pisate ca-ntr-o piuă.* CIAUȘANU, R. SCUT. 11. ✦ S p e c. (Despre unele boabe de cereale) Descojit (și mărunțit), decorticat. *Ți-oi da apă strecurată Și secare tot pisată.* TEODORESCU, P. P. 351. ✦ (Regional; despre carne, zarzavaturi etc.) Tăiat mărunt sau tocat. Cf. VARONE, J. R. 65. *Curechiu d-al pisat.* ALR II 4 084/29. *Varză pisată.* ib. 4 084/682.

2. (Popular; despre pămînt, zăpadă etc.) Bătătorit, îndesat, bătucit, frămîntat cu picioarele. [Casele] *construite din material slab, precum: cărămidă ncarsă și pămînt pisat.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 30.

3. F i g. (Popular și familiar; despre ființe) Bătut tare, snopit în bătaie; (familiar) pisăgit **(2).** Cf. DDRF. *M-am pomenit cu fata acasă, bătută, pisată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 121.

— Pl.: *pisați, -te.*

— V. **pisa.**

PISĂGEÁLĂ s. f. (Familiar) Faptul de a p i s ă g i. **1.** Cf. p i s ă g i **(1).** Cf. CADE, SCRIBAN, D. ✦ F i g. (Popular) Oboseală extremă, extenuare. *Pisăgeală de oase ca la coasa asta, numai la arie am mai tras.* UDRESCU, GL.

2. F i g. Bătaie zdravănă, chelfăneală. Cf. p i s ă g i **(3).** *Deunăzi, după atita pisăgeală, se culcase fără să se plîngă de șale și dormise ca o buturugă.* CARAGIALE, O. I, 135, cf. TDRG, CADE.

3. F i g. Toceală, buchiseală. Cf. p i s ă g i **(4).** *Toată spoiala enciclopedică cu care iese înzestrat din cei patru ani de pisogeală.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

— Pl.: *pisăgeli.* — Și: (rar) **pisogeálă** s. f.

— **Pisăgi** + suf. *-eală.*

PISĂGÍ vb. IV. T r a n z. (Familiar) **1.** A pisa **(1).** *Se aud în salon bufnituri înfundate, parc-ar pisăgi cineva ceva pe o masă.* CARAGIALE, O. II, 88, cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 188.

2. (Complementul indică pămîntul, zăpada etc.) A pisa **(3).** *Se făcură roată în jurul lui, privindu-l cum pisăgea pămîntul în virful picioarelor.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 70.

3. F i g. A pisa **(5).** *Moldovenii îi urmăreau și-i chisăgeau de nu mai știau pe unde se află.* ISPIRESCU, ap. CADE. *S-a repezit asupra fratelui dumneavoastră și cu o sticlă în mînă a încălecat pe el și a început să-l pisăgească.* PREDA, R. 23, cf. CIAUȘANU, V. 188.

4. F i g. A învăța mult, repetînd mereu; a toci, a buchisi. Cf. CADE.

5. F i g. A pisa **(6).** Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pisăgesc.* — Și: (rar) **pisogí** vb. IV. CIAUȘANU, V. 188.

— De la **pisa.**

PISĂGÍT, -Ă adj. (Familiar) **1.** Pisat[3] **(1).** Cf. UDRESCU, GL. ◇ E x p r. (Popular) **A fi pisăgit de oase** = a fi extrem de obosit, extenuat. id. ib.

2. F i g. (Despre ființe) Pisat[3] **(3).** *L-au găsit pisăgit măr în mijlocul pădurii.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pisăgiți, -le.*

— V. **pisăgi.**

PISĂLĂU s. n. (Regional) **1.** Pisălog **(1).** Cf. PASCU, S. 417, CADE, ȘEZ. V, 116, ALR I 709/960, ALR II 3 979/723, 987.

2. (Bot.) Mei **(1)** *(Panicum miliaceum)* (Brihenii-Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 252.

— Pl.: *pisălaie.*

— **Pisa** + suf. *-ălău.*

PISĂLÓG, -OÁGĂ subst., adj. **1.** S. n. Unealtă casnică de lemn, de metal, de piatră etc., de obicei rotunjită ca o măciucă la unul sau la ambele capete, folosită la pisat (în piuliță); pilug **(I 1 b),** (regional) pisălău **(1),** pil[3], nilug, mai[2] **(II 3),** măiag **(1),** pisător **(1),** pisoi[3] **(1).** *Pisează-le . . ., amestecîndu-le cu un bețișor și apoi cu pisălogul* (a. 1805). GRECU, P. 312, cf. KLEIN, D. 399, DRLU, LB, LM, DDRF, TDRG. *Uneltele de bucătărie: . . . chisălug și lespede de măcinat sarea.* PĂCALĂ, M. R. 432, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pisăm în găvan — pisăm cu pisălogul — trei căpățîni de usturoi.* STANCU, D. 195, cf. H XI 324, BOCEANU, GL., CIAUȘANU, GL., A III 2, UDRESCU, GL. *Dă-mi, vecină, pe bărbatul tău și tu ține pisălogul meu,* se spune cînd se face un schimb nepotrivit. ZANNE, P. IV, 260. *Lenea dă și munca stă (Pisălogul).* ȘEZ. XVI, 168. ◇ E x p r. (Regional) **A-i sta** (cuiva) **pisălug pe cap** = a pisa **(6).** Cf. UDRESCU, GL. **Să-l bați în piuă cu pisălogul și nu-l némeri,** se spune despre un om deștept, isteț, vioi, ager, pe care nu-l poți încurca cu vorba. Cf. id. ib. ✦ (Regional) Mai[2] **(II 2)** (Ștefăneștii de Jos-București). ALRM II/I h 412/769.

2. S. m. (Regional; în forma *pisălug*) Pilug **(I 1 a)** (Orlat-Sibiu). Cf. H XVII 236. *Prin niște ridicători să ridică și se slobod pisălugii cari dau în pănura ce se află băgată în oale.* ib.

3. S. m. și f., adj. (Familiar) (Persoană) care plictisește pe cineva cu repetarea aceluiași lucru, cu insistențele, (persoană) care pisează **(6)** pe cineva. *Teribil pisălog! Încolo băiat admirabil.* C. PETRESCU, C. V. 64. *Coco Conduraky, . . . cel mai pisălog camarad al lor de la Paris.* id. A. R. 10. *E niteluș cam pisălog cu cifrele lui.* STANCU, R. A. V, 65. *Femeie pisăloagă ca tine nici n-am pomenit.* VINEA, L. II, 306. *Temîndu-mă să nu-l deprind pisălog, i-am tăiat apa de la moară luîndu-l peste picior.* V. ROM. iulie 1958, 13.

4. S. m. (Regional; în forma *pisălug*) Epitet depreciativ pentru un cal bătrîn, care merge greu (Fundata-Zărnești). Cf. DR. V, 219. *Hi, pisălugule! că doară nu ești potcovit cu pietre de moară.* ib.
— Pl.: *pisălogi, -oage* și (**1**, n.) *pisăloguri.* — Și: (regional) **pisălúg, -oágă, pisológ, -oágă** (TDRG), **pisulúg, -oágă** (CHEST. V 61/63, MAT. DIALECT. I, 185) subst.
— **Pisa** + suf. *-ălog.*

PISĂLOGEÁLĂ s. f. (Familiar) Faptul de a p i s ă l o g i **(3)**; vorbărie care plictisește (prin insistență, repetare). *M-am plictisit de atîta pisălogeală.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, SFC IV, 296.
— Pl.: *pisălogeli.*
— **Pisălogi** + suf. *-eală.*

PISĂLOGÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin nordul Munt.) A pisa **(1)**. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
2. F i g. (Prin nordul Munt. și nord-estul Olt.) A pisa **(5)**. Cf. ARH. OLT. XXI, 272, RĂDULESCU-CODIN.
3. F i g. (Familiar) A pisa **(6)**. *Îl pisălogea mereu pe ziaristul român.* V. ROM. iulie 1954, 291. *Uneori îl pisălogea cu întrebări.* GALAN, B. II, 242, cf. SFC IV, 296.
— Prez. ind.: *pisălogesc.* — Și: (regional) **pisălugí** vb. IV. RĂDULESCU-CODIN.
— V. **pisălog.**

PISĂLȚÍE s. f. (Rar) Ocupația de psalt. *Încă nu s-a pomenit Potcovari să fie lupul, Ori în cap să-i fi venit Ciobănie, pisălție.* CONTEMPORANUL, I, 689.
— **Psalt** + suf. *-ie.*

PISĂLÚG, -OÁGĂ subst. v. **pisălog.**

PISĂLUGÍ vb. IV v. **pisălogi.**

PISẮNI adv. v. **pesemne.**

PISẮR s. m. v. **pisar.**

PISĂRÍE s. f. (Învechit) **1.** Funcția de pisar. *Craiul ... dînd cu uric lui Hmil pisăria de oaste.* M. COSTIN, LET. I, 288/36, cf. TDRG.
2. Camera de lucru, cancelaria pisarului. Cf. JAHRESBER. XXVI-XXIX, 35.
— **Pisar** + suf. *-ie.*

PISĂTÓR, -OÁRE subst. **1.** S. n. (Transilv., Mold. și prin Dobr.) Pisălog **(1)**; băț special cu care se tescuiesc strugurii. *Se alege mustul cel mai bun ... care cură numai din zdrobitoriul (ștrompfănitoriul, pisătoriul).* ECONOMIA, 167/12, cf. DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W., H VIII$_1$, 328. *Pisatoriul mojerilului.* ALR II 3 979/95, cf. 3 979/141, 414, 682, A III 4.
2. S. n. (Regional) Mai² **(II 2)** (Ponoarele-Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 252.
3. S. f. (Prin Transilv. și Olt.) Planșetă, fund (de lemn) pentru tocat carnea. Cf. PĂCALĂ, M. R. 429, 453. *Avem ... o chisătoare: o blan-așa scobită pe care facem noi anume numai pentru ... chisătură.* GL. OLT.
4. S. f. (Regional) Unealtă pentru zdrobit fructe, simburi etc., formată dintr-un fel de albie lunguiață în care este deplasată, cu ajutorul unei prăjini, o piatră de moară (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 425.
— Pl.: *pisători, -oare.*
— **Pisa** + suf. *-ător.*

PISĂTÚRĂ s. f. Lucru pisat mărunt; ceea ce rezultă din pisarea, mărunțirea etc. a ceva. V. t o c ă t u r ă. Cf. KLEIN, D. 399, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Vitelor li se dă în mîncare o pisătură făcută din turtea, leuștean și odolean.* PĂCALĂ, M. R. 194. ◆ S p e c. (Prin Transilv. și Olt.) Carne tocată amestecată cu ceapă, slănină etc., din care se prepară diferite mîncăruri. Cf. H XVII 49, ALR I 1 987/122, GL. OLT.
— Pl.: *pisături.*
— **Pisa** + suf. *-ătură.*

PISĂZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Ban. și prin Transilv.; complementul indică carne, zarzavaturi etc.) A pisa **(1)**. *A scos pe dată inima din traistă, a pisăzat-o mărunțel-mărunțel.* MERA, ap. CADE. *Carnea pentru cîrnați o pisăzăm.* ALR II 4 136/102, cf. 4 136/36, 76. *Masă de pisădzat carnea cu barda.* ALR SN IV h 1 034/36, cf. com. din TIMIȘOARA.
2. F i g. (Prin Ban.; în forma *piseza*) A pisa **(5)**. *De te-ar fi pisezat barem bine la oase, să te saturi.* CĂTANĂ, ap. CADE.
— Prez. ind.: *pisăzez.* — Și: **pisezá** vb. I.
— **Pisa** + suf. *-eza.*

PISĂZÁT, -Ă adj. (Ban.) Pisat³ **(1)**. Cf. ALR I 732/75. *Pipereă roșie pisădzată.* ALR SN IV h 1 107/76, cf. h 1 107/36. *Zahăr pisăzat.* Com. din TIMIȘOARA.
— Pl.: *pisăzați, -te.*
— V. *pisăza.*

PISC¹ interj. (Regional; adesea repetat) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. V. p i u¹. Cf. PODARIU, FL. 64.
— Onomatopee.

PISC² s. n. **1.** Vîrf ascuțit (și stîncos) caracteristic regiunilor muntoase (și deluroase), de obicei fără vegetație, cu pante repezi, dominînd o vale sau o depresiune, c r e ș t e t, (regional) p i s c a n, p i c u i¹ **(1)**; p. g e n e r. munte **(1)**; deal. *Piscul Voivodu* (a. 1541). CUV. D. BĂTR. I, 241/3. *Din vîrful piscurilor iasă apă răci și dulce.* HERODOT (1645), 266. *S-au suit într-un piscu de deal, să poată cunoaște cîtă samă de oaste va fi cea turcească.* URECHE, L. 189. *S-au tocmit acolo stol pre un pisc.* M. COSTIN, LET. I, 315/4. *Drept spre apus mi-au arătat iarăși într-un pisc că au fost piatră hotar* (a. 1781). URICARIUL, X, 175. *S-au ivit deasupra unui pisc lîngă țărmurile mării.* DRĂGHICI, R. 97/28, cf. 148/26. *Fericea este credincioasă piscurilor ei, măsălarița petrișului ei.* CR (1846), 179¹/52. *La Valea-Rea, se înalță un pisc.* BOLLIAC, O. 281. *Giganticele sale piscuri ... despart* [Țara Făgărașului] *de restul României.* HASDEU, I. C. I, 10. *Un pisc tăcut De vînturi bătut.* BOLINTINEANU, O. 80, cf. 32. *Pămîntul ... s-a scovirdat și s-a prefăcut în măluțeanuri, văi, văgăuni, colnice, piscuri, munți.* JIPESCU, O. 117. *Munți cu înalte piscuri își arată coastele.* ODOBESCU, S. I, 164, cf. 28. *Un vultur s-agață mîndru de un pisc cu fruntea ninsă.* EMINESCU, O. IV, 119. *Soarele, aplecîndu-se către piscurile Ceahlăului, se ascunde după grămezi uriașe de nori.* CARAGIALE, O. II, 161. *Pe piscul unui munticel ... zări o căprioară.* ISPIRESCU, L. 288. *S-oprește o clipă pe verdele pisc, Privindu-și orașul.* MACEDONSKI, O. I, 143. *Piscurile munților se auresc.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 33. *Ca un scut de aur luna Sta pe piscul unui munte.* COȘBUC, P. I, 317. *Tot mai părăsite-s astăzi Bietele piscuri cărunte.* GOGA, P. 137. *Geana de foc a unui soare curat începuse a se aprinde după piscurile înalte ale munților.* HOGAȘ, DR. I, 49, cf. id. M. N. 151. *Îmi închipui ce plăcere va simți cînd va cuceri cel mai înalt pisc al Alpilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 211. *Vuietul tunurilor clătina piscurile și auia în văgăuni.* C. PETRESCU, Î. I, 127. *Am urcat printre vii în piscul cel mare, de unde se vede capitala Moldovei.* SADOVEANU, O. X, 489, cf. IX, 201. *Ridică-ți numai ochii puțin, ca un lăstun, Că piscurile înseși descresc și se supun.* ARGHEZI, VERS. 377, cf. 188. *Din fundul acestei văi, aflată ... sub cele mai înalte piscuri, muntele se ridică de-a dreptul în aer.* BOGZA, C. O. 103. *Sălbaticele, negre căprioare Țîșneau pe piscul cel mai drept.* V. ROM. ianuarie 1954, 132. *Se va ivi și luna în pisc, curînd de tot.* LABIȘ, P. 210, cf. LTR². *A arat Joile, Văile, Vinerile, Piscurile, Marțile, Hîrtoapele.* TEODORESCU, P. P. 154. *Foaie verde rug întins, Coboară neica pe pisc Pe un cal galbăn închis.* ȘEZ. IX, 91. ◇ F i g. *Oameni care erau socotiți piscuri ale timpului nostru.* BOGZA, A. Î. 654. *Cînd privești de pe un pisc istoric, îți trebuie o putere excepțională de clarviziune.* V. ROM. iulie 1954, 10. *Nu mărginit în tine, nici beat de vin și fleacuri,*

Îți vei găsi menirea și drumul către pisc. HOREA, P. 10. ✦ (Rar) Ridicătură de pămînt; movilă (1), dîmb. *Locurile cele mai potrivite pescuirei lui sînt prundurile, piscurile sau pepturile lor.* ATILA, P. 240. ✦ (Regional) Ostrov (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

2. (Învechit și regional) Proră (a unei nave); vîrf, extremitate (a unei ambarcații). *Stînd în piscul corăbiei au fost cumpărînd negoțu de cari le era de treabă.* HERODOT (1645), 3. *La piscul corăbiei zăcea marmurile.* MINEIUL (1776), 161[r1]/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Bătrîna se uita lung pe mare să vadă felinarul de la piscul luntrei lui Spirca.* CONTEMPORANUL, VI[1], 22, cf. DDRF, DAMÉ, T. 126, BARCIANU. *Pusese umărul în piscul luntrii, o împinsese la adînc.* SANDU-ALDEA, U. P. 121, cf. ALEXI, W. *Luntrele sau „ciobacele" de la eleșteiele din Moldova au următoarele părți: chiscul (vîrful), fundul, doagele.* ANTIPA, P. 62, cf. 465, ȘĂINEANU, D. U., LTR[2]. *Caicul lovea, În pisc el izbea Și-n două-l făcea.* TEODORESCU, P. P. 651. ✦ (Regional) Capătul ascuțit și curbat în sus cu care se sfîrșește fiecare dintre tălpile de la sanie. *Piscurile celor două tălpi sînt prinse pe deasupra cu un drug de lemn.* PAMFILE, I. C. 154, cf. ALRM SN I h 242, com. MARIAN, com. din IZVORU ALB-PIATRA NEAMȚ.

3. (Popular) Partea de la car sau de la sanie de care se fixează proțapul; (regional) grui, furcă, popîrțac[2], cîrlig. Cf. LB. *Osia, piscul, scaunul* [carului] *se fac din lemn de frasin.* I. IONESCU, M. 709, cf. HEM 1096. *De opleanul dinainte se leagă piscul.* DAMÉ, T. 22. *Gruiul și opleanul dinainte sînt legate printr-un drug lucrat, numit pisc.* PAMFILE, I. C. 154, cf. PĂCALĂ, M. R. 453, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LTR[2], H I, II, III, IV, X, XI, XII, XVIII, DENSUSIANU, Ț. H. 328, ALR II 5 647/157, 235, 520, 531, ALRM SN I h 241/537, A III 3, GLOSAR REG.

4. (Regional) Defect de țesătură care face ca una dintre marginile materialului țesut să aibă un colț mai înaintat decît cealaltă. *Partea de pînză țesută... nu stă plană, ci face niște dungi în sensul lungimii pînzei, care se numesc piscuri.* PAMFILE, I. C. 277, cf. H V 151. *Țesătura, ca să fie cît se poate mai regulată, să nu să facă „pisc", să țină dreaptă și orizontal printr-un instrument numit „zimți".* ȘEZ. VIII, 150, cf. I. CR. IV, 60, CIAUȘANU, GL., com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, ALR II/723. *Are pînza pisc.* UDRESCU, GL.

5. (Transilv.) Bucată de teren de formă (aproximativ) triunghiulară, cuprinsă între două dealuri sau între două pîraie. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 328, A II 6, III 1.

6. (Prin Mold. și Transilv.) Gaura de la piatra alergătoare a morii; (regional) piscoaie, v. p i s c o i **(I 3)**. Cf. H X 506, ALR SN I h 170/172.

— Pl.: *piscuri.*

— Etimologia necunoscută.

PISC[3] s. n. v. **plisc.**

PISCÁ vb. I v. **pișea.**

PISCALĂU s. n. v. **piscălău.**

PISCÁN s. n. (Într-o poezie populară) Pisc[2] **(1)**. *Colea-n deal într-un piscan Mi-a-nfrunzit d-un făgulean.* MAT. FOLK. 279, cf. 1 076.

— Pl.: *piscane.*

— **Pisc[2]** + suf. *-an.*

PISCANFLOÁREA s. m. v. **pișcănfloare.**

PISCANFLÓRE s. m. v. **pișcănfloare.**

PISCÁR[1] s. m. (Ornit.; regional) Codobatură *(Motacilla)* (Ticvaniu Mare-Oravița). Cf. BĂCESCU, PĂS. 129.

— Pl.: *piscari.*

— **Pisc[1]** + suf. *-ar.*

PISCÁR[2] s. m. v. **pescar.**

PISCÁT, -Ă adj. (Regional; despre țesături) Care are pisc[2] **(4)**. *Cînd firele unei țesături (cele de la bătaie cu cele de la urzeală) nu sînt în unghi drept unele cu altele, ci în unghi ascuțit, respect*[iv] *în unghi obtuz — atunci țesătura se zice că are pisc, sau e piscat, piscată.* CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *piscați, -te.*

— **Pisc[2]** + suf. *-at.*

PÍSCĂ s. f. v. **plisc.**

PISCĂLĂU s. n. **1.** (Transilv.) Cociorvă (pentru jar sau cenușă). *Tot pe vatră, alăturea de „piscălăul" cu care se „zgîdăra" în foc, se afla și cujba pentru ceaon.* DRAGOMIR, O. M. 26. *Jarul acum se scoate cu vătrarul, dar în vechime se scotea din cuptor cu piscălăul.* CHEST. II 316/67, cf. 316/411, ALR II/I h 285, A I 12, LEXIC REG. 71, TEAHA, C. N. 252.

2. (Regional) Băț cu care se îndeasă brînza în burduf (Vaideeni-Băile Govora). GL. OLT.

— Pl.: *piscălaie.* — Și: **piscalău** (pl. *piscalaue*, ALR II/I h 285/334, LEXIC REG. 71) s. n.

— Din magh. **piszkáló.**

PISCĂLÍ vb. IV. (Regional) **1.** R e f l. A se curăța (cu migală, scobindu-se etc.) (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. *În toată sara, cînd se culcă, se piscălc la picioare.* ib. *Dă-i un lemnuț să se piscăle între dinți.* ib.

2. I n t r a n z. A migăli **(2)** (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. ✦ (În forma *piscăli*) A mocoși (Sînmihaiu Almașului-Zălau). ALR SN III h 777/284. *Nu lucră, numai piscalește.* ib.

3. I n t r a n z. „A umbla cu ceva oprit (și uneori dăunător)" (Girișu de Criș-Oradea). LEXIC REG. 72.

4. I n t r a n z. A scotoci, a cotrobăi (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 253. *Nu piscali păn lucrurile mele.* id. ib.

— Prez. ind.: *piscăl* și *piscălesc.* — Și: **pișcălí** vb. IV.

— Din magh. **piszkál.**

PISCĂRÚȘ[1] s. m. (Ornit.; regional) Codobatură *(Motacilla)* (Ticvaniu Mare-Oravița). Cf. BĂCESCU, PĂS. 129.

— Pl.: *piscărași.*

— **Piscar[1]** + suf. *-uș.*

PISCĂRÚȘ[2] s. m. v. **pescăruș.**

PISCHÍL s. n. v. **pești.**

PISCHIRÉL s. m. v. **pescărel.**

PISCHIRÍE s. f. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Făget-Lugoj). Cf. H XVIII 78.

— Etimologia necunoscută.

PISCHÍUL s. n. v. **piuscul.**

PISCÍCOL, -Ă adj. Care ține de pești sau de piscicultură, privitor la pești sau la piscicultură, de pești. *În toate aceste ape, de o productivitate piscicolă fără seamăn, zace o bogăție neprețuită.* ATILA, P. 3. *Lipsa studiilor piscicole... ne pare una din cele mai regretabile.* id. ib. 5. *Se vor înmulți mijloacele de exploatare a zonelor piscicole.* LEG. EC. PL. 438. *Pescarii celor 14 secții ale gospodăriei piscicole... au pornit în sezonul de pescuit cu năvoade.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733. *Ocrotirea bogăției piscicole a țării.* VÎN. PESC. august 1961, 8. *Să se creeze noi baze piscicole pentru pescuitul sportiv.* ib. decembrie 1961, 5. *Va continua amenajarea de pepiniere piscicole.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 640.

— Pl.: *piscicoli, -e.*

— Din fr. **piscicole.**

PISCICULTÓR s. m. Specialist în piscicultură. Cf. LTR[2], DM, DN[2].

— Pl.: *piscicultori.*

— Din fr. **pisciculteur.**

PISCICULTÚRĂ s. f. Ramură a zootehniei care se ocupă de reproducerea, creşterea, recoltarea şi ameliorarea condiţiilor de viaţă a peştilor în apele naturale şi în cele amenajate (heleşteie, iazuri etc.), precum şi de ansamblul măsurilor pentru sporirea rezervelor piscicole. *Piscicultura n-are alt scop decît a înmulţi peştii.* I. IONESCU, M. 91, cf. ALEXI, W., CADE, DS, SCRIBAN, D., LEG. EC. PL. 85. *Prin dezvoltarea mare a pescuitului s-au format discipline aparte: ihtiologia şi piscicultura.* ZOOLOGIA, 4. *Unele din cercetările de fiziologie a peştilor au adus un însemnat aport în practica pescuitului şi pisciculturii.* VÎN. PESC. iunie 1962, 12. *Forul coordonator al problemelor de piscicultură . . . hotărăşte anual interdicţia.* ib. aprilie 1964, 5. *În vederea dezvoltării intensive a pisciculturii au fost organizate pepiniere şi staţiuni piscicole experimentale.* DER.
— Din fr. **pisciculture.**

PISCÍNĂ s. f. **1.** Bazin cu apă special amenajat pentru creşterea anumitor specii de peşti, în scop decorativ (într-o grădină, într-un parc etc.) sau în scop productiv (într-o întreprindere). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Împrejurul unui lac minuscul ca o piscină, ibişi cu piciorul de mărgean . . . se privesc în oglinda apelor.* ANGHEL, PR. 113, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Jefuitorul moşnenilor şi-a construit un castel şi şi-a amenajat un parc de vînătoare, cu urşi şi o piscină.* BOGZA, A. î. 603. *Piscinele de marmură . . . răcoreau zilele toride de vară.* RALEA, S. T. I, 313. *O piscină de doi pe doi.* VINEA, L. II, 299.

2. Bazin de înot; clădire sau complex sportiv care adăposteşte un bazin de înot. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Proiectele de construcţii destinate aglomerărilor de oameni . . . , ca: piscine, tribune.* LEG. EC. PL. 507. *Interzicerea accesului autohtonilor la piscină a provocat o vie reacţie în rîndurile lor.* V. ROM. martie 1960, 161. *Piscinele acoperite se amenajează într-o clădire specială, independentă, echipată cu anexele şi accesoriile necesare.* LTR[2].
— Pl.: *piscine.*
— Din fr. **piscine,** lat. **piscina.**

PISCÍR s. n. v. **peşchir.**

PISCIVÓR, -Ă adj. (Livresc) Care se hrăneşte cu peşte. Cf. CADE, DN[2].
— Pl.: *piscivori, -ore.*
— Din fr. **piscivore.**

PISCOÁCE s. f. v. **piscoi.**

PISCOÁRĂ s. f. v. **piscoi.**

PISCOBÉCEA s. f. (Regional; în loc. adv.) **De-a piscobecea** = peste cap (Chişindia-Vaşcău). Cf. cv 1950, nr. 11—12, 38. *Dă-te de-a piscobecea.* ib.
— Etimologia necunoscută.

PISCÓI, -OÁIE s. f., s. m. **I.** S. f. **1.** (Transilv. şi Ban.) Fluier mic (pentru copii) făcut din lemn de salcie sau de soc. *Scoasă o vrăjită din sin piscoaie Şi cît poate de trei ori ţipoaie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 209. *În Ardeal . . . , fluierul . . . , dacă-i din coajă de soc, poartă numele de piscoanie.* PAMFILE, J. III, 39, cf. VICIU, GL., com. din PARVA-NĂSĂUD, ALR I 1 469/12, 18, 215, 217, 268, 290. *I-am făcut copilului o piscoaie,* MAT. DIALECT. I, 185. ✦ (Învechit şi regional; şi la m.) Fluier sau tub sonor care intră în componenţa unor instrumente muzicale. *Organele cu şapte sute de piscoi.* ALEXANDRIA, 161/3. *Lăutarul îşi strunea coardele, cimpoiesul îşi potrivea piscoiul, iară oamenii se găteau de sărbătoare.* SLAVICI, O. I, 235. *Se crede că cărăbile lui Mărian cîntau şi singure. Pişcoanea, tiriuzul şi butea acelor cărăbi le am eu.* LIUBA-IANA, M. 63, cf. SCRIBAN, D., H IX 93.

2. (Învechit; şi la m.) Oboi. Cf. CIHAC, II, 257, BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Popular; şi la m.) Vrană (la moară). Cf. LM, DAMÉ, T. 153, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 186. *Făina, ieşind dintre pietri, curge pe chiscoaie în moldă sau troacă.* PĂCALĂ, M. R. 465. *Cearcă mălaiul ce curgea prin piscoară, să vază de nu-i prea mare ori prea mărunt.* LUNGIANU, CL. 78, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 107, ARH. OLT. XXI, 272, H I, II, III, IV, IX, XI, XII, XIV, XVII, XVIII. *Nouă mori de sub pămînt Ş-alte nouă mori de vînt Măcinînd tot la argint, Cu piscoaie pe fereastră Să curgă bănetu în casă.* TEODORESCU, P. P. 88, cf. 336. *Şi-o pus mîna la piscoaie Şi făina nu se moaie.* MARIAN, NU. 770, cf. id. SA, 49, ŞEZ. VII, 187. [Moara] *puse coada pe spinare Şi-o lua pe scoc la vale. Dar morariul, meşter mare . . . O apucă de piscoaie.* VICIU, COL. 193, cf. GRAIUL, I, 326. *Apoi se uită la pişcoaie Să vază ce curge oare? Nu curgea făină şi tărîţe, Curgea numai aur şi mărgăritar.* I. CR. II, 8, cf. VÎRCOL, V. 97, FURTUNĂ, V. 90, com. din SĂLIŞTE-SIBIU, GREGORIAN, CL. 60, ALRM SN I h 118. *S-a-nfundat piscoaia morii.* MAT. DIALECT. I, 185. *Trebuie să macine piatra ca să curgă la piscoaie.* ZANNE, P. III, 297. ✦ (Regional) Jgheab prin care se scot cerealele din hambar. Com. din SĂLIŞTE-SIBIU. *Din hambar să scot bucatele pe două chiscoaie.* ib. ✦ (Prin Transilv.) Jgheab de scurgere la teasc. *Seul, odată tescuit, iese afară pe chiscoaie.* PĂCALĂ, M. R. 429, cf. ALR II 6 138/228. ✦ (Regional) Gaura de la piatra alergătoare a morii; (regional) pisc **(6)** (Topliţa). Cf. ALR SN I h 170/228. ✦ (Regional) Teica morii (Coropceni-Iaşi). Cf. ALRM SN I h 117/514.

II. S. m. (Regional) Om mic de statură, sfrijit, pipernicit. *Stan îşi lăuda fata şi feciorii, iară naica Floare îşi da toată truda să arate că numai nişte piscoi sînt toţi pe lîngă Bujor.* SLAVICI, N. I, 71.

— Pl.: **(I)** *piscoaie* şi (rar, f. şi m.) *piscoi,* **(II)** *piscoi* (MAT. DIALECT. I, 185). → Şi: (regional) **piscoáce** (DDRF), **piscoáră, picicoáie** (H XVIII 43), **pişcoáie, piţcoáie** (A II 15, GLOSAR REG.) s. f.
— **Pisc**[1] + suf. *-oi.*

PISCOIÁ vb. I v. **piscui.**

PISCOLÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin vestul Transilv.) A (se) murdări. *Prunci, nu vă băgareţi su pat că vă piscoliţi.* ALR II 3 209/316, cf. ALR SN IV h 1 219/316, LEXIC REG. 72. ✦ Tranz. Fig. (Regional) A batjocori (Girişu de Criş-Oradea). LEXIC REG. 72.
— Prez. ind.: *piscolesc.*
— Din magh. **piszkol.**

PÍSCOŞ, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Transilv. şi Maram.) Murdar **(1).** Cf. CABA, SĂL. 99, GR. S. VII, 80, cv 1950, nr. 4, 33. *Eşti tare piscoş, du-te de te spală.* cv 1952, nr. 4, 31, cf. ALR I 639/273, 335, 361, 640/251, 305. *Îi tare piscoş pă cap.* ALR II 3 391/325, cf. 3 390/192, 316, 325. *Haine piscoşe.* ALR SN IV h 1 153/325, cf. LEXIC REG. 9, 72. *Eşti piscoş pe mînuri, cum ai lucrat pe la poiată.* MAT. DIALECT. I, 85, cf. TEAHA, C. N. 253.

2. S. m. pl. (Prin vestul Transilv.) Tăiţei cu marmeladă. Cf. cv 1952, nr. 4, 31.
— Pl.: *piscoşi, -e.*
— Din magh. **piszkos.**

PISCOŞÁG s. n. (Regional) Murdărie **(1)** (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 85. *Sînt muieri care-s învăţate cu piscoşagu. Îşi bagă mîna în tăte piscoşagurile.* ib.
— Pl.: *piscoşaguri.*
— Din magh. **piszkosság.**

PISCOŞÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin Transilv.) A (se) murdări. *Am piscoşit cămaşa.* ALR SN IV h 1 219/192. *Tot te-ai piscoşit pe haine, gîndeşti c-ai măturat hornul.* MAT. DIALECT. I, 85.
— Prez. ind.: *piscoşesc.*
— V. **piscoş.**

PISCÓT s. n. v. **pişcot.**

PISCOTÉI s. n. (Prin nordul Munt.) Pisculeț. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *piscoteie.*
— **Pisc**[2] + suf. *-otei.*

PISCUFLÓREA s. m. v. **pișcănfloare.**

PISCUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Regional, mai ales în Mold. și Transilv.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A piui[1] **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să vor aduna toate păsările ceriului la un loc și vor țipa și vor piscui cu mare jale* (a. 1815). GCR II, 217/38, cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Stau împreună-ntr-un cuib, piscuind, vrăbiuțe plăpinde.* MURNU, I. 33. *Puii aceștia vor chiscui toată ziua.* PAMFILE, CER. 84. *Să nu piscuie puii.* GOROVEI, CR. 66. *Rîndunelele chiscuiau vesele și treceau ca niște săgeți negre prin lumina ferestrelor.* SADOVEANU, O. I, 485. *Pătărnichea chiscuie.* H X 499. *Puii chiscuiesc.* ib. XII 374, cf. III 325, 386, IV 105. *Nu necheza ca caii, Nu rage ca buhaii . . ., Nu piscui ca puii.* MARIAN, D. 254. *Dă puilor de mîncare că piscuiesc.* Com. MARIAN. *Cînd vîntul i-o trăgăna, Tu atunci te-i legăna; Pasc'ile-or piscui, Tu atunci îi adormi.* BIBICESCU, P. P. 280, cf. I. CR. II, 259, com. din FRATA-TURDA, PODARIU, FL. 64, ALR II 5 748/537, ALR SN II h 373, III h 698/250, V h 1 462/537. *Puii sînt flămînzi și piscuie într-una.* MAT. DIALECT. I, 185. ✦ Intranz. și refl. Fig. (Despre oameni, mai ales despre femei și copii) A vorbi cu voce subțire. *Săracele mîndrele, Chiscuiesc ca pasările.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 376, cf. MÎNDRESCU, L. P. 44, ALR SN II h 373/235. ✦ (Regional; impropriu, despre broaște) A orăcăi (Petrești de Jos-Turda). Cf. ALR SN III h 733/250.
2. Intranz. (Transilv.) A cînta din fluier. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dă, bade, oile-n strungă, Ca ciobanii să le mulgă. Piscuie-le, bade, bine, Că de nu li-i piscui, Brînză nu-i mai cumpăni.* MÎNDRESCU, L. P. 167, cf. PAȘCA, GL., ARH. FOLK. VI, 298.
3. Refl. (Regional; despre mămăligă) „A răsufla" (Sîngeorz Băi-Năsăud). Cf. PAȘCA, GL. *Lasă mămăliga să se mai piscuiască.* ib.
— Prez. ind.: *piscuiesc* și *piscui.* — Și: **piscoiá** vb. I. LB, ALR SN II h 373/53.
— **Pisc**[1] + suf. *-ui.*

PISCUÍT s. n. Faptul de a piscui **(1)**; sunete caracteristice (ascuțite) scoase de păsări, mai ales de puii acestora; piuit **(1)**, piuitură **(1)**, (rar) piuire. *Nu mai pot răbda piscuitul puilor acestora.* Com. MARIAN.
— V. **piscui.**

PISCULÉȚ s. n. Diminutiv al lui pisc[2] **(1)**; (popular) piscușor, (regional) piscotei. *Hotarul acestor sate să fie . . . de la pisc drept peste Bahlui la fîntîna ce-i în capul pisculețului* (a. 1806). BOGDAN, D. ȘT. II, 25. *Frunză verde pădureț, Între Olt și-ntre Olteț, Într-un virf de pisculeț, Mi-a crescut d-un nuculeț.* TEODORESCU, P. P. 344, cf. GRAIUL, I, 112.
— Pl.: *pisculețe.*
— **Pisc**[2] + suf. *-uleț.*

PISCUPÍE s. f. v. **episcopie.**

PISCÚR s. m. (Iht.; prin Bucov.) Chișcar *(Lampetra danfordi).* Cf. BĂCESCU, P. 46. *De se întîmplă să se prindă și de om, piscurul învinețește partea de unde a apucat.* id. ib. 89.
— Pl.: *piscuri.*
— Din ucr. **пискирь.**

PISCURÁ vb. I v. **pișcura[1].**

PISCÚȘ s. m. (Iht.; prin Bucov.) Chișcar *(Lampetra danfordi).* Cf. BĂCESCU, P. 46, 89.
— Pl.: *piscuși.*
— Etimologia necunoscută. Cf. piscur.

PISCUȘÓR s. n. (Popular) Pisculeț. *Un piscușor . . . încunjurat de un pîlc de ciritei.* DRĂGHICI, R. 120/25, cf. CHEST. IV 78/501.
— Pl.: *piscușoare.*
— **Pisc**[2] + suf. *-ușor.*

PISÉNE adv. v. **pesemne.**

PISÉR s. m. v. **pisar.**

PISEZÁ vb. I v. **pișăza.**

PÍSI subst. (Iht.; rar) Calcan *(Rhombus laevis* sau *Rhombus rhombus).* Cf. CADE.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PISÍC s. m. (Popular) Pisoi[1]. *Au văzut . . . mîrțanul, motocul sau pisicul.* ȚICHINDEAL, F. 147/12. *Cotoșmanul era un pisic cu minte.* ISPIRESCU, L. 285, cf. TDRG. *Numai sălciile dăduseră canafuri cenușii și moi la atingere, ca blana de pisic.* C. PETRESCU, Î. II, 174, cf. SCRIBAN, D. *E un pisic cenușiu după cît pare.* BOGZA, C. O. 45. *L-am lăsat pierdut ca pe-un pisic aruncat pe-un maidan.* V. ROM. septembrie 1954, 38. *Acum Pahon avea trei jivine: un cățeluș, un pisic și un pui de șerpe.* RETEGANUL, P. V, 4, cf. H II 27, 79, 289, ALR I 1 134.
— Pl.: *pisici.*
— De la **pisică[1].**

PISICÁR s. m. (Rar) Colțar de fier pentru bocanci. *Aceste două perechi de pisicari . . . ne vor împiedica să alunecăm pe pripoarele ierbate.* ap. TDRG.
— Pl.: *pisicari.*
— **Pisică[1]** + suf. *-ar.*

PISÍCĂ[1] s. f. **I. 1.** Animal domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă și moale de diferite culori, cu capul sferic, botul foarte scurt, ghearele retractile și ascuțite, (popular) mîță **(I 1)** *(Felis domestica)*; spec. femela acestui animal. *Cine va mînca lup sau vulpe sau cîine sau pisică să se pocăiască.* PRAV. GOV. 49[r]/13, cf. 151[v]/18. *Necurate* [vor fi] *din tîrîtoarele ce să tîrăsc pre pămînt, pisica și șoarecile.* BIBLIA (1688), 77[2]/11, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Nu cunoștea din patrupede decît cîinii și pisicile.* CR (1848), 24[3]/52. *Are-mpăratul amor la ceva? Însă dintre vite precum cîini, pisici.* PANN, P. V. I, 44/25, cf. POLIZU. *Întîlni într-o zi pe chir Pisicovici, Cotoi care avea bun nume-ntre pisici.* ALEXANDRESCU, O. I, 205. *Nici că ai văzut așa pisică cuminte.* ALECSANDRI, T. I, 384. *În casa unde se află o pisică nu se află șoareci.* BOLINTINEANU, O. 294. *Are două pisici foarte bine educate: una învîrtește o minavetă mică ce cîntă mazurca și cealaltă joacă.* CARAGIALE, O. III, 17. *Dacă pisica răsturna cratița cu lapte, el mînca trînteală.* SLAVICI, N. I, 248. *Tot avutul ei este o găină, un cățel și o pisică.* ISPIRESCU, L. 395. *Pisica, care avea pisoi mici, vroia să intre în casă cu un șoarice.* DELAVRANCEA, T. 37, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *O pisică gălbuie se strecură repede sub laviță.* C. PETRESCU, S. 29, cf. id. Î. I, 236. *Într-o cameră mică Făceau împreună menaj, Un moș, un actor și-o pisică.* TOPÎRCEANU, B. 62. *Tipul desăvîrșitului carnivor de la noi este pisica, domesticită de pe vremea faraonilor.* SIMIONESCU, F. R. 327. *Un cîine negru . . . pîndea pisica așezată în pomul în care se urcase de frica lui.* BRĂESCU, O. A. II, 96, cf. 11. *Cucoana Adela avea o pisică roșă.* SADOVEANU, O. I, 674, cf. 471. *Plecară, măgarul, pisica și cățelul . . ., ca să străbată lumea.* ARGHEZI, C. J. 12, cf. id. VERS. 260. *Din întuneric se ivi o pisică.* STANCU, R. A. III, 264. *Nu-i trebuiră decît cîteva clipe ca să recunoască pisica cenușie care-l însoțise pe scări noaptea trecută.* V. ROM. iulie 1954, 299. *Mă jucam cu pisicile care îmi înconjurau piciorul, torcînd cu lene și bunăvoință.* BARBU, P. 40. *Pisica domesticită are corpul mai mic decît al pisicii sălbatice.* DER, cf. H IV 9, 85, VI 199. *La mîndruța-n joc voinică, Spală oala tu, pisică.*

JARNÍK-BÎRSEANU, D. 420. *Mere lelea la cămară, La oala cu rumeneală. Şi pisica după ea.* FOLC. TRANSILV. I, 412. *Ce iese din pisică Şoareci mănîncă.* ZANNE, P. I, 597. *Pisica blîndă zgîrie rău.* id. ib. 602. *Cînd pisica nu-i acasă, Şoarecii joacă pe masă.* id. ib. 600. *Pisica cu clopoţei nu prinde şoareci.* id. ib. 596. *Din coada pisicii sită de mătase nu se face.* id. ib. 597. *Pisica, unde nu ajunge, zice că pute.* id. ib. 599. *Mai bine cap de pisică decît coadă de leu.* id. ib. 597. *Pentru un urcior de zară, Pune pisica-n fiară,* se spune cînd cineva e pedepsit aspru pentru o greşeală mică. Cf. id. ib. IV, 192. *Pisica bătrînă, fireşte, La tineri şoareci rîvneşte,* se spune cînd bătrînii vor să se căsătorească cu tinere. Cf. id. ib. I, 596. *A poruncit ciinelui, şi ciinele pisicii, şi pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă şi-a atîrnat porunca,* se spune cînd o sarcină trece de la unul la altul şi rămîne nefăcută. Cf. id. ib. 378. ◇ (În superstiţii) *Pisica neagră spintecată de vie, singerîndă, caldă se pune la buba neagră.* N. LEON, MED. 98. *Cînd trăsneşte şi fulgeră, să nu stea cineva lîngă . . . pisică.* PAMFILE, VĂZD. 80, cf. 102. *Bolnavii, . . . dacă a trecut peste dînşii vreo pisică, se vor preface în strigoi.* id. DUŞM. 135. *Cînd pisica se linge, înseamnă moină.* ŞEZ. III, 46. *Să aibă tot omul la casa lui . . . pisică neagră, că nu se prea lipesc bolile.* ib. VI, 22. ◇ (Ca termen de comparaţie, de obicei cu aluzie la agilitatea, aspectul felin, viclenia etc. animalului) *Avea gheare ca pisica şi ar fi sărit şi în foc pentru frăţiorul ei.* SLAVICI, O. II, 9. *Sări ca o pisică de uşure peste prag.* ISPIRESCU, L. 30. *Băiatul se strecură pe uşe, în vîrful picioarelor, încetinel ca o pisică.* DELAVRANCEA, T. 156, cf. 36. *Linguşitor ca o pisică şi mlădios ca un şarpe, se vîră în toate.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 198. *Sări ca o pisică în gulerul lui Vlad.* GALACTION, O. A. I, 82. *Stătea ca o pisică lîngă geam.* PREDA, R. 6. *Mieunîndu-se ca o pisică cu coada tăiată, fugi la părinţii şi la fraţii ei şi le spuse că Trifon a bătut-o.* RETEGANUL, P. I, 7. ◇ *Pisică sălbatică* = animal de pradă cu corpul lung de circa 70 cm, cu blană deasă, de culoare cenuşie-gălbuie, cu vîrful cozii negru precedat de două inele negre; (regional) mîţă sălbatică *(Felis silvestris).* Cf. POLIZU. *Pisica sălbatică şi tigrul.* ALEXANDRESCU, O. I, 211. *Reprezentantul tigrului, al leului, al panterei şi al celorlalte carnivore agere, la noi, nu este nici ursul, nici lupul, ci pisica sălbatică.* SIMIONESCU, F. R. 20. *Vînatul la care se foloseşte în mod obişnuit . . . ciinele de vînătoare, sînt răpitoarele mici cu păr, ca: vulpea, bursucul, pisica sălbatică.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 2. *Ochi de pisică* v. o c h i[1] **(A II 2).** ◇ L o c. a d j. **De pisică** = specific pisicii, în felul pisicii, ca al pisicii. *Păşea atent cu mers mărunt de pisică.* C. PETRESCU, Î. I, 199. *Ajungînd la capătul scării, începu să coboare cu o repeziciune de pisică.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. (F i g.) *Cu ghiare de pisică, vîntul îi sfîşie cerului mătasea veche.* BRAD, T. 42. ◇ E x p r. **(A fi) pisică blîndă** = (a fi) prefăcut, ipocrit, făţarnic. **A trăi** (sau **a se înţelege, a se iubi** etc.) **ca ciinele** (sau **ca şoarecele**) **cu pisica** = a fi în relaţii foarte rele (unii cu alţii), a trăi rău cu cineva. Cf. ZANNE, P. I, 382, IV, 516. **A umbla cu pisica-n traistă** = a căuta să înşeli, să păcăleşti pe cineva. id. ib. I, 603. **A cumpăra pisica în traistă,** se spune despre un lucru pe care nu-l poţi cunoaşte înainte de a intra în posesia lui. id. ib. **A avea ochi de pisică** = **a)** a avea privire ageră. id. ib. II, 361; **b)** a fi viclean. id. ib. (Familiar) **A face rachiu pisicii** v. r a c h i u. **A avea nouă suflete, ca pisica** = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. id. ib. II, 439. **A cădea în picioare, ca pisica** = a ieşi cu bine din orice încurcătură. **(A fi) pisică plouată** = (a fi) fără chef, abătut, descurajat; a arăta prost, a avea o ţinută necorespunzătoare; (a fi) umilit, ruşinat. id. ib. I, 603. **A se spăla** (sau **a mătura**) **ca pisica,** se spune despre cei neglijenţi şi murdari sau care fac o curăţenie superficială, îşi ascund murdăria. id. ib. III, 228. (Regional) **A rupe pisica** (**de la început**) = a fi energic, hotărît, dîrz, a şti să-şi impună voinţa. Cf. UDRESCU, GL. *Hei, băiete, n-ai rupt pisica de la început, te-ai ars!* id. ib. (Regional) **A trage pisica de coadă** (**pe rogojină**) = a o duce greu (din cauza sărăciei), a fi strîmtorat (din punct de vedere material), a fi sărac, nevoiaş. id. ib. (Regional) **A da apă** (sau **ţuică**) **la pisici** = a pierde vremea degeaba. id. ib. (Familiar) **A fi** (sau **a face rost de**) **pisică pe orez** = a fi (sau a face rost de) ceva bun; a se învîrti. id. ib. (Regional) **Piere** (sau **moare**) **pisica,** se spune pentru a arăta că ceea ce se petrece este neobişnuit, de importanţă deosebită. *Ne-a peri pisica, cumnate, de se întîmplă să-ţi aduci aminte şi de noi, mai adaugă zmeul prefăcîndu-se.* MERA, L. B. 245.

2. Blana prelucrată a pisicii[1] **(I 1);** (învechit şi regional) mîţă **(I 2).** *O scurteică mitocănească de plisă, căptuşită cu pisică.* CARAGIALE, ap. CADE. *Pisicile întocmai se argăsesc ca vulpile.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 210.

3. C o m p u s e: **pisică-de-mare** = peşte mare cu corpul turtit, lipsit de solzi, de formă romboidală, a cărui coadă în formă de bici este prevăzută cu un spin lung şi ascuţit care conţine otravă, cu care înţeapă pentru a se apăra cînd este atacat *(Trygon pastinaca).* Cf. ATILA, P. 391, C. ANTONESCU, P. 167; (regional) **pisica-popii** = **a)** omidă mare, păroasă, colorată pe spate în negru-roşiatic, din care iese fluturele *Arctia caja;* omida-urs, (regional) mîţa-popii, pisicuţa-popii. Cf. H I 188, 296, II 87, 253, VII 149, IX 449. *Părul . . . îi zise: . . . vîno de mă curăţă de frunze şi de pisica-popii (un fel de omizi).* FUNDESCU, L. P. I, 135; **b)** ciinele-babei *(Oniscus murarius* şi *Oniscus asellus).* Cf. ALRM SN II h 573.

II. Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, unor părţi ale acestora etc. care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc.:

1. Cărucior deplasabil pe o grindă sau pe un pod rulant, prevăzut cu un mecanism de ridicare a sarcinilor; cărucior de macara. Cf. DM. *Macarale . . . alunecau duse pe podul rulant longitudinal şi de „pisică" lateral.* CĂLINESCU, S. 850, cf. LTR[2], DER.

2. Dispozitiv pentru agăţarea şi declanşarea berbecului de sonetă cu cădere liberă. Cf. DM, LTR[2].

3. Mănunchi de sîrme de oţel folosit pentru curăţirea de noroi sau de pămînt a utilajelor folosite la foraj. Cf. LTR[2].

4. (Nordul Munt. şi sudul Transilv.; şi în sintagma *pisică de lemn,* ALR I 690/186, 740, 764, 772) Cursă (primitivă) pentru prins şoareci; (regional) mîţ **(III 1),** mîţă **(III 1).** Cf. ALR I 690/200.

5. (Munt. şi Olt.) Dispozitiv în formă de furcă (cu două coarne) aplicat la inima căruţei sau a carului, care împiedică vehiculul oprit pe o pantă să dea înapoi, (regional) m î ţ ă **(III 16);** dispozitiv metalic în formă de jgheab, care se pune ca piedică la roata unei căruţe sau a unui car ce înaintează la vale. Cf. I. CR. VIII, 89, CIAUŞANU, GL., L. ROM. 1959, nr. 2, 54, LEXIC REG. 31.

6. Cîrlig, clamă pentru prins perdeaua.

III. (Bot.; regional; la pl.) Papanaş **(2)** *(Trifolium arvense).* Cf. BORZA, D. 171.

IV. (Prin sudul Munt.) Fiecare dintre cei trei flăcăi care merg cu brezaia înaintea colindătorilor, anunţînd venirea lor. Cf. PAMFILE, CR. 181.

— Pl.: *pisici.*

— **Pis**[2] + suf. *-ică.* Cf. tc. dial. p i s i k.

PISÍCĂ[2] s. f. (Argotic) Pisoi[2]. Cf. BUL. FIL. V, 191, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pisici.*

— De la **piesă.** Cf. p i s o i[3].

PISICĂRÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A se linguşi (cu viclenie) pe lîngă cineva. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se pisicărea pe lîngă el.* ŞĂINEANU, D. U.

— Prez. ind.: *pisicăresc.*

— **Pisică**[1] + suf. *-ări.*

PISICEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Faptul de a s e p i s i c i **(1).** Cf. CIAUŞANU, GL.

— Pl.: *pisiceli.*

— **Pisici** + suf. *-eală.*

PISICÉI s. m. pl. (Bot.; regional) Dediţel *(Pulsatilla montana)* (Babadag). Cf. BORZA, D. 140.
— V. **pisică**[1].

PISICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care aparţine pisicii[1] **(I 1)**, de pisică[1], privitor la pisică[1], specific pisicii[1]; (rar) mîţesc **(I)**, (regional) mîţos **(1)**. *Bubă pisicească.* PASCU, s. 66, cf. GR. S. VI, 125, DM. *Omule, pisica noastră ... Bate, bate la fereastră. Nu-i bătaie pisicească ..., Ci-i bătaie ciocoiască.* TEODORESCU, P. P. 340.
— Pl.: *pisicești.*
— **Pisică**[1] + suf. *-esc.*

PISICÉȘTE adv. Ca pisica[1] **(I 1)**; p. ext. cu viclenie; încet, pe nesimţite. *Mîţa a scos din buzunar sticluţa şi pindeşte pisiceşte.* CARAGIALE, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D. *Acum, pisiceşte, Marcu se gîndeşte De ce s-a jucat* [cu şoarecele] *Şi nu l-a mîncat.* ARGHEZI, VERS. 273. *Intră în pivniţă pisiceşte.* CĂLINESCU, S. 541. *Hoţul s-a apropiat pisiceşte.* BARBU, G. 227. *Găsi o lampă lucioasă de lemn. Urcă încet, pisiceşte.* id. Ş. N. II, 86.
— **Pisică**[1] + suf. *-eşte.*

PISICÍ vb. IV. Refl. **1.** (Prin nord-estul Olt.; despre pisici[1]) A prinde pui (pentru a se reproduce). Cf. CIAUŞANU, GL., id. v. 188.
2. (Familiar) A se alinta, a se răsfăţa; a se linguşi (ca o pisică[1]).
— Prez. ind. pers. 3: *pisiceşte.*
— V. **pisică**[1].

PISICÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Cu apucături de pisică[1] **(I 1)**, asemănător cu pisica[1]; felin. *Chiar pantera pisicoasă însă crudă ca femeia Se trăgea din a lui cale.* MACEDONSKI, O. I, 118.
— Pl.: *pisicoşi, -oase.*
— **Pisică**[1] + suf. *-os.*

PISICÚŢĂ[1] s. f. **1.** Diminutiv al lui pisică[1] **(I 1)**; (rar) pisulă[1], mîţică, mîţişoară **(I)**, (regional) pisilică, pisuleancă, pisulică, mîţucă **(I)**, mîţulică, mîţuluie, mîţuţă. *Trăieşti încai bine şi cu bărbăţelul? Or ca pisicuţa (gir, mîr) cu căţelul?* PANN, P. V. I, 55/6, cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu o mişcare mlădioasă şi ageră, vrednică de cea mai ageră şi mlădioasă pisicuţă, îşi lipi răpede de buzele mele unghia degetului celui mic de la mîna dreaptă.* HOGAŞ, DR. I, 167, cf. DM, SFC IV, 156. ◇ (Regional) *De-a pisicuţa* = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape. Cf. H XIV 66. ◇ Compus: (Entom.; regional) **pisicuţa-popii** = pisica-popii, v. pisică[1] **(I 3)**. Cf. H II 99.
2. (Bot.; regional) Mîţişor **(II 1)**, ament. Cf. BARASCH, B. 23. *Copii cîntînd din tilinci cu pisicuţe de sălcii la pălării.* LUNGIANU, ap. CADE.
3. (Regional) Varietate de struguri asemănătoare cu coarna (turcească), dar cu boabele mai mici (Voevoda-Alexandria). Cf. H XIV 300.
— Pl.: *pisicuţe.*
— **Pisică**[1] + suf. *-uţă.*

PISICÚŢĂ[2] s. f. (Argotic) Pisoi[2]. Cf. BUL. FIL. II, 204.
— Pl.: *pisicuţe.*
— **Pisică**[2] + suf. *-uţă.*

PISILÍCĂ s. f. (Regional) Pisicuţă[1] **(1)** (Măţău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *pisilici.*
— **Pis**[2] + suf. *-ilică.*

PÍSLĂ s. f. v. **piesă.**

PÍSLEA s. m. art. sg. (Prin Munt.) Numele unui vînt care bate dinspre sud. Cf. H VII 174.
— Etimologia necunoscută.

PISLÉGI s. m. pl. v. **pişleag.**

PISLÚGĂ s. f. v. **prisluga.**

PISMÉT s. m. v. **pesmet.**

PISMÉŢ s. m. v. **pesmet.**

PISOÁCĂ[1] s. f. (Regional; în expr.) **A face pisoacă** = **a)** (prin Olt.; complementul indică lucruri) a pisa, a zdrobi, a fărîmiţa. Cf. PLOPŞOR, V. O., CIAUŞANU, V. 188; **b)** (prin Mold.; complementul indică oameni) a bate zdravăn, a snopi în bătaie. *Cînd să-l scoată şi a treia oară la ghigosit, văzînd Scaraoschi că-l fac chisoagă de tot — a răcnit ...* FURTUNĂ, V. 15.
— Şi: (regional) **chisoágă** s. f.
— **Pisa** + suf. *-oacă.*

PISOÁCĂ[2] s. f. (Prin vestul Munt.) Pisoi[1]. Cf. UDREŞCU, GL.
— Pl.: *pisoace.*
— **Pisoi**[1] + suf. *-oacă.*

PISOÁIE s. f. (Prin vestul Transilv.) Piatră pisată mărunt. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 43.
— Pl.: ?
— **Pisa** + suf. *-oaie.*

PISOÁR s. n. Vas de faianţă, de metal etc. montat la un zid, sau construcţie independentă, special amenajată, care serveşte bărbaţilor pentru urinat; parte a closetului public unde sînt instalate asemenea vase. Cf. ALEXI, W. *Articole sanitare din faianţă: Pisoare.* NOM. MIN. I, 270. *Nu se auzea decît foşnetul apei de jos din closetul public, scurgerea ei precipitată în pisoare.* BARBU, Ş. N. II, 259.
— Pl.: *pisoare.*
— Din fr. **pissoir.**

PISÓC[1] s. m. (Prin estul Olt. şi vestul Munt.) Pisoi[1]. Cf. H XI 231, XVI 30.
— Pl.: *pisoci.*
— **Pisoi**[1] + suf. *-oc.*

PISÓC[2] s. n. (Prin nordul Transilv. şi prin Maram.) Nisip **(1)**; pietriş **(2)**. Cf. KLEIN, D. 205, BL VI, 192. *D'e ş-ar dare Dumn'edzău Tăt o ploaie şt un foc Să ardă Iza d'e loc, Să mă duc tăt pă pk'isoc, Să suiu cu mîndra-nt-un loc.* T. PAPAHAGI, M. 32. *De n-are creşte pămîntu ar hi ş-acum pchisoc.* ARH. FOLK. I, 222, cf. GLOSAR REG.
✦ Spec. (Prin Bucov.) Piatră care se găseşte pe malul apelor de munte şi din care se fac cute. Cf. ŞEZ. III, 84.
— Pl.: *pisoace.*
— Din ucr. **nicoк.**

PISÓC[3] subst. (Regional) Jeg pe corp (Nucet). TEAHA, C. N. 253.
— Pl.: ?
— Din magh. **piszok.**

PISOCÁ vb. I. Tranz. şi intranz. (Prin Olt. şi Munt.) A pisa **(1)**. Cf. CADE, LEXIC REG. II, 30.
— Prez. ind.: *pisóc.* — Şi: **pisoci** vb. IV. LEXIC REG. II, 30.
— De la **pisa.** Cf. toca.

PISOCÉL s. m. (Prin Olt.) Diminutiv al lui pisoc[1]; pisoiaş, motănel, motănaş **(1)**. Cf. DR. IV, 902. *A fătat pisica ... Ş-a făcut doi pisocei.* I. CR. IV, 25.
— Pl.: *pisocei.*
— **Pisoc**[1] + suf. *-el.*

PISOCÍ vb. IV v. **pisoca.**

PISOCÓS, -OÁSĂ adj. v. **pesăcos.**

PISOGEÁLĂ s. f. v. **pisăgeală.**

PISOGÍ vb. IV v. **pisăgi.**

PISÓI[1] s. m. Masculul pisicii[1] **(I 1)**, motan **(1)**, cotoi, (popular) pisic, mîţ **(I 1)**, (regional) mîţîrlan, mîtoc[1] **(1)**, mihoc[1], pisoc[1], pisoacă[2]; p. restr. puiul (de sex masculin al) pisicii. *Vulpea cu pisoiul întîlnire des avînd, Amîndoi se-ndrăgulîră, unul altuia plăcînd.* PANN, P. V. III, 54/8, cf. POLIZU, CIHAC, II, 258. *Îndrăzneţ ca un pisoi, el şi începu să salte din treaptă-n treaptă.* SLAVICI, N. I, 315. *Iată că dete peste un pisoi jigărit, jigărit şi urduros.* ISPIRESCU, L. 285. *De după sobă scoseseră capetele, să asculte, trei pisoi mici.* DELAVRANCEA, T. 48, cf. 37, 118. *Ilinca mîngîia un pisoi care torcea ş-o tot îmboldea cu capul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 45, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *C-un pic de minte şi cu poftă mare, În cerc îngust tot însul traiu-şi duce, Cum vrea pisoiul coada să-şi apuce.* GORUN, F. 91. *Cînd cineva dă vreun căţel sau pisoi la altul, să i se plătească.* GOROVEI, CR. 48, cf. C. PETRESCU, C. V. 85, SCRIBAN, D. *Am în grădină cinci pisici Din care două sînt pisoi.* ARGHEZI, C. O. 86. *Din nuiele de răchită Vom face împreună zestre împletită. Şi din lîna oilor, Culcuşuri pisoilor.* id. VERS. 188, cf. id. S. P. 9. *Lută-într-o zi pisoiul şi cu tramvaiul îl duse într-o direcţie opusă.* CĂLINESCU, S. 560, cf. 367. *Mama sări înspăimîntată... şi-i spuse fetei să lase pisoiul jos că o zgîrîie.* V. ROM. august 1962, 48, cf. H II 143, III 227, IV 9, 53, VII 5, 149, 387, 440, X 498, XII 226, MARIAN, S. R. I, 272, UDRESCU, GL., GL. OLT. ◇ *Pisoi sălbatic* = masculul pisicii sălbatice. STOICA, VÎN. 20.
— Pl.: *pisoi.*
— **Pis[2]** + suf. *-oi.*

PISÓI[2] s. m. (Argotic) Monedă de argint de cinci lei; (argotic) pisică[2], pisicuţă[2]. *Derbedeii! bandiţii... Oameni desperaţi, domnule, cari pentru un pisoi omoară pe tat-său.* CARAGIALE, M. 179, cf. PASCU, S. 114, GR. S. VII, 122, BUL. FIL. IV, 154, V, 192.
— Pl.: *pisoi.*
— **Piesă** + suf. *-oi.*

PISÓI[3] s. n. **1.** (Regional) Pisălog **(1)**. Cf. PAMFILE, I. C. 195. *Ca să ţi se înăcrească agurida, dă cu chisoiul (un fel de pisălog de lemn) cu care ai pisat-o pe la nasul băieţilor mici.* GOROVEI, CR. 2, cf. PASCU, S. 115. *Muncindu-se şi izbutind în sfîrşit să ucidă cu pisoiul un căţel mai îndărătnic de usturoi.* HOGAŞ, DR. I, 199, cf. id. M. N. 66, DR. III, 664, DIACONU, P. 27, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152. *Sarea se bagă în piuă... şi cu pisoiu mereu loveşti în sare pînă se face mărunţă.* CHEST. V/12 supl., cf. ALR I 709/870, ALR II 3 978 bis/899, 3 979/605, 836, LEXIC REG. 31.
2. (Regional) Bolovan care se pune pe vatră, sub lemnele care ard, pentru a le ţine ridicate şi a le face astfel să ardă mai bine (Frînceşti-Tîrgu Jiu). Cf. CHEST. II 336/44.
3. (Prin Ban.) Făină de porumb măcinată mare; păsat **(I 1)**. MAT. DIALECT. I, 139.
— Pl.: **(1)** *pisoaie.*
— **Pisa** + suf. *-oi.*

PISOIÁŞ s. m. Diminutiv al lui pisoi[1]; motănaş **(1)**, motănel, (regional) pisocel. Cf. POLIZU, DDRF, H IV 153, VII 149.
— Pl.: *pisoiaşi.*
— **Pisoi[1]** + suf. *-aş.*

PISOLEÁLĂ s. f. (Regional) Pisare, frămîntare (Murgeni-Bîrlad). Cf. I. CR. II, 15. *Alţii poftesc să joace Bercu...* [şi acesta joacă] *de se topeşte omătul sub pisoleala lui.* ib.
— Pl.: *pisoleli.*
— De la **pisa.** Cf. pisolniţă.

PISOLÍT s. n. (Geol.) **1.** Grăunte de aragonit, de forma şi de mărimea unui bob de mazăre, care se depune în apele termale cu conţinut concentrat de bicarbonat de calciu. *Sînt cunoscute pisolitele din izvoarele de la Karlovy-Vary (Cehoslovacia).* LTR[2], cf. DM, DN[2].
2. Rocă formată din pisolite **(1)**. Cf. DM, DN[2].
— Pl.: *pisolite* şi (rar, m.) *pisoliţi* (CADE).
— Din fr. **pisolithe.**

PISOLÍTIC, -Ă adj. (Despre roci) Care este format din pisolite. *Calcar pisolitic.* CADE, cf. DM, DN[2].
— Pl.: *pisolitici, -ce.*
— Din fr. **pisolithique.**

PISÓLNIŢĂ s. f. (Prin estul şi sudul Mold.) Piuliţă **(1)**. Cf. ALR I 709/532, 588, 704.
— Pl.: *pisolniţe.* — Şi: **chisórniţă** s. f. ALR I 709/588.
— Cf. pisa, pisoleală.

PISOLÓG, -OÁGĂ subst. v. **pisălog.**

PISÓP s. n. v. **posip.**

PÍSTA prep. v. **peste.**

PISTÁRD s. m. (Sport) Ciclist specializat în concursuri de pistă, de velodrom. Cf. DN[2]. *În „Cupa Steaua", pistarzii români învingători în toate probele.* SPORTUL, 1971, nr. 6 807, 3/2.
— Pl.: *pistarzi.*
— Din fr. **pistard.**

PÍSTĂ s. f. **1.** Urmă lăsată de un animal pe sol în mersul său. *Pista poate să fie acoperită cînd urmele picioarelor dinapoi* [ale calului] *vin peste acelea lăsate de picioarele dinainte.* ENC. VET. 133. ✦ Fig. Drum, cale, direcţie care conduce spre un anumit ţel sau pe care cineva o apucă într-un anumit scop. *Grigore îi sfătui să suspende deocamdată interogatoriile... şi să pornească pe altă pistă cercetările.* REBREANU, R. I, 118.
2. Fîşie de teren delimitată şi special amenajată pentru decolarea şi aterizarea avioanelor, întreceri şi antrenamente sportive, executarea unui proces tehnologic etc. Cf. SCRIBAN, D. *Lumina zilei mai pîlpîie palid... în timp ce pe pistă se aleargă ultima probă.* SP. POP. 1950, nr. 1 734, 1/4. *Probele de patinaj viteză au continuat aseară pe pista de gheaţă.* ib. nr. 1 814, 1/4. *În incinta stadionului se lucrează la amenajarea... pistei de atletism.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 708. *De puţine ori pînă acum s-au întîlnit pe pista unui velodrom atîţia ciclişti.* ib. nr. 2 733. *Dimensiunile plane ale pistelor depind de categoria de trafic a aerodromului respectiv şi de destinaţia pistei în cadrul aerodromului.* LTR[2]. *Pistele destinate decolării şi aterizării avioanelor sînt betonate sau asfaltate.* DER. ✦ (Rar) Loc (special amenajat) rezervat pentru dans într-un local public; ring. *Acum ce se poate vedea într-un dancing? ... Pe o pistă, cîteva perechi ... învîrtindu-se, agitîndu-se.* C. PETRESCU, Î. II, 248.
3. (Adesea determinat prin „sonoră") Fîşie îngustă dispusă lateral de-a lungul unui film cinematografic, a unei benzi de magnetofon etc., care cuprinde înregistrarea sunetelor. Cf. LTR[2], DM, DER, DN[2].
— Pl.: *piste.*
— Din fr. **piste.**

PÍSTĂ prep. v. **peste.**

PÍSTE prep. v. **peste.**

PISTEÁLĂ s. f. v. **pişteală.**

PISTÉLCĂ s. f. v. **pesteleă[1].**

PISTÍ vb. IV v. **pişti.**

PISTÍL[1] s. n. **1.** Organ de reproducere femel al plantelor fanerogame, format din ovar, stil şi stigmat; gineceu. *La pistil deosebim trei părţi principale: 1 ovarul, partea umflată de la bază; 2 stilul, partea subţire în continuarea ovarului; 3 stigmatul, extremitatea stilului.* ENC. AGR. *O floare are unu sau mai multe pistiluri care*

constituie gineceul. LTR[2], cf. DM. *Părțile reproducătoare din floare sînt staminele și pistilul.* BOTANICA, 68, cf. DER, DN[2].

2. Piesă cilindrică sau tronconică de sticlă, de porțelan, de metal etc., de obicei cu un capăt (sau cu ambele) în formă de calotă sferică, cu care se sfărîmă, se amestecă sau se freacă, în mojar, diferite substanțe. Cf. LTR[2], DM, DER.

— Pl.: *pistiluri* și (rar) *pistile.*

— Din fr. **pistil.** Cf. lat. p i s t i l l u s.

PISTÍL[2] s. n. Pastă uscată de fructe care se prezintă sub formă de foi groase de 2—4 mm. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 686, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., NICA, L. VAM. 196. *Atunci Babcta se îndupleca și scoate cornețele cu alune, pistil de caise, zahăr de gheață.* TEODOREANU, M. U. 351, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 67.

— Pl.: *pistiluri.*

— Din tc. **pestil.**

PISTÍRE s. f. v. **pișire.**

PISTOCEÁLĂ s. f. v. **pistoseală.**

PISTOCÍ vb. IV v. **pistosi.**

PISTOCÍT[1] s. n. v. **pistosit[1].**

PISTOCÍT[2], -Ă adj. v. **pistosit[2].**

PISTÓL[1] s. n. **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, care se mînuiește cu o singură mînă, r e v o l v e r; p. e x t. zgomot făcut în urma declanșării acestei arme. *Prinzînd pe Dumitrașco Buhuș și cercindu-l, au găsit pistol mic în mănică supus.* N. COSTIN, LET. II, 51/9. *Vine și Golescul spatar și Bălean logofăt și soțiile lor cu arme încinși și cu pistoale.* R. POPESCU, CM I, 506. *Au ieșit ... pașa cu pistoale la cal și cu toată oastea călărime* (a. 1716). GCR II, 18/11. *I-au dat și o pereche de pistoale cu tocuri* (a. 1753). IORGA, B. R. 336. *Să-m[i]ei ... o pereche pistoale englezești* (a. 1795). id. S. D. VIII, 31. *Ținea într-o mînă sabia și într-alta un pistol.* IST. CAROL XII, 75[r]/13. *Veni cu șeasesprezece mii cavaleri teutoni armați cu cîte o pușcă și un pistol.* BĂLCESCU, M. V. 138. *Spade, pistoale, pumnaluri, ciubuce de cel mai mare preț.* CR (1848), 40[2]/79. *Scoțînd un pistol din cingătoare, îl slobozi în el.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Alții în sabii se exersează, Alții pistoale Slobod în vînt.* BOLLIAC, O. 151. *Ne-a pus pistol și sabie la briu.* GHICA, S. 45. *După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale.* HASDEU, R. V. 154. *Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pămînt.* ALECSANDRI, O. P. 257. *Hasan intră în cortul nostru să-și ia pistoalele.* BOLINTINEANU, O. 300. *La brîu două lungi pistoale ghintuite.* ODOBESCU, S. I, 132. *Și-mi arată un pistol turcesc încărcat.* CARAGIALE, O. I, 17. *S-auzea în depărtare chiuit de danț și pocnete de pistol.* DELAVRANCEA, S. 16. *A venit ... în cîntece de lăutari, în chiuit vesel și pocnete de pistoale.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. *Pistoalele cu o țavă (țeavă) ori cu două se folosesc la nunți, cumetrii, lăsaturi de sec.* PAMFILE, I. C. 148. *Acela slobozise cîteva focuri de pistol.* GÎRLEANU, N. 39. *Din cînd în cînd, cîte un pocnet de pistol deștepta toată valea.* BUJOR, S. 99. *Să-ți spun drept, cucoane, că m-ai virit în spărieți cu pistolul dumitale.* HOGAȘ, DR. I, 67. *Scoate-ți din tainițe ... pistoalele și iataganele.* GALACTION, O. A. II, 37. *Toată lumea știe că am omorît un adversar cu pistolul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 10. *Pocnea biciul meu ca un pistol.* VLASIU, A. P. 45. *Și-a cercetat de aproape pistoalele.* SADOVEANU, O. XI, 249. *În sala tronului, prinții ... se înfruntau cu pistoalele.* ARGHEZI, B. 145. *Peretele din fund era învelit într-un mare cașmir pe care atîrnau arme vechi, iatagane, pistoale cu minere sidefate.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. *Nu-mi face plăcere să umblu cu pistolul.* STANCU, R. A. I, 238. *Un paznic arnăut, cu pușcă, pistoale și iatagan ..., le deschise.* V. ROM. decembrie 1954, 38. *Tragi un foc de chistol și-i viri în pămînt de spaimă.* GALAN, Z. R. 313. *Pistolul ... îi căzuse în chiuvetă.* PREDA, R. 240. *Mai ai pistolu acela?* T. POPOVICI, SE. 231. *Îi zornăiesc pistoalele la mijloc.* LABIȘ, P. 83. *Din sala de dincolo de ușa mascată cu o perdea neagră se auzeau pocnete de pistol și galop de cai.* BARBU, P. 177. *Pandelaș, un grec voinic Cu pistoale sub ilic.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Dar culcat și cum culcat? ... Cu pistoale La picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 308. *Că-i dușmanu lîngă mine Cu două pistoale pline.* ȘEZ. I, 235. *Dar ce arme-și încingea? Toț pistoale ferecate.* PĂSCULESCU, L. P. 238. *Cu arme Pline la cap, Cu pistoale La picioare.* BALADE, II, 107. *Și să nu moară-ușor, Fie-i moartea de pistol.* FOLC. TRANSILV. I, 290. *Neaoș, cu palmele goale, La brîu cu șapte pistoale, Fuge potera de moare.* FOLC. MOLD. I, 150. *Cum e turcul, și pistolul,* se spune despre două persoane care se potrivesc una cu alta (mai ales în rău). Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, BOLINTINEANU, O. 444, ZANNE, P. III, 346, VI, 415. ◇ *Pistol-mitralieră* = armă automată ușoară, mai scurtă decît pușca-mitralieră, cu bătaie mai redusă și mai ușor de mînuit decît aceasta; automat. Cf. LTR[2], DM, DER. *Pistol de semnalizare* sau *pistol-rachetă* (sau *de rachete)* = pistol cu ajutorul căruia se trag cartușe de semnalizare luminoasă. Cf. DM, DER. *Pistol de dopuri* = jucărie în formă de pistol **(1)**, care, încărcată cu dopuri speciale de plută umplute cu praf de pușcă, produce o pocnitură puternică. *Păzesc bostana numai dacă îmi va cumpăra un pistol de dopuri.* S, ianuarie 1961, 42. *Pistol de soc* = jucărie rudimentară formată dintr-o țeavă de soc în care un piston împinge un dop (de plută, de cîlți etc.) care, prin comprimarea aerului, produce o pocnitură asemănătoare cu aceea a pistolului **(1)**; p. r e s t r. bețișorul care împinge dopul la această jucărie. *Scotea un sunet împuținat, rebegit și ridicol, ca plesnitura unui pistol de soc.* C. PETRESCU, Î. I, 132, cf. ALR SN V H 1 305, 1 306. ◇ E x p r. (Regional) **Gol (ca un) pistol** sau **îmbrăcat pistol** = **a)** complet dezbrăcat, în pielea goală, gol pușcă. *Băiatul rămase adumbrit într-un cringuleț verde, căci era gol pistol.* ISPIRESCU, L. 289, cf. ZANNE, P. III, 190, PAMFILE, J. II, 160; **b)** p. e x t. sărac. *Tocmai atunci ... îmi rămăsese punga plină de întunerec și lăzile pline de vînt, casa îmbrăcată pușcă și eu îmbrăcat pistol.* GORJAN, H. II, 5/25, cf. ZANNE, P. III, 170, 190, VI, 230. (Regional) **Sărac (sau golan) pistol** = foarte sărac. *Așa te-am pomenit, golan pistol și mîndru de nu-ți ajunge cineva nici cu strămurarea la nas.* PR. DRAM. 130, cf. ZANNE, P. V, 570. ✦ P. e x t. Foc, glonț tras de cineva cu pistolul[1] **(1)**. *Cadînele trăgeau puști și pistoale după ferestre.* GHICA, S. 19. *Am auzit lămbălăul, că zbierau ... și trăgeau la chisloale.* PETICĂ, O. 30. *N-ai tras nici un pistol?* GALACTION, O. A. I, 262. *Pistoalele noastre nu-i mai puteau ajunge.* STANCU, R. A. I, 80.

2. Denumire a unor probe sportive de tir care se execută cu pistolul[1] **(1)**, prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare sau prin trageri foc cu foc asupra unei ținte fixe. *Pistol viteză.* DER. *Pistol precizie.* ib.

3. P. a n a l. (Tehn.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol[1] **(1)**, care servește la acoperirea suprafeței unui obiect prin împroșcare cu diferite substanțe. Cf. LTR[2], DER. ◇ *Pistol de metalizare* (sau *de metalizat)* = aparat pentru metalizarea prin topire, pulverizare și împroșcare a suprafețelor obiectelor de metal, de lemn, de materiale textile etc. Cf. LTR[2], DM, DER. *Pistol de vopsit* = aparat care servește la vopsirea obiectelor prin pulverizarea, proiectarea și repartizarea uniformă a vopselei pe suprafața acestora. Cf. LTR[2], DM, DER. *Pistol de nituit* = aparat folosit la nituire; ciocan-revolver. Cf. LTR[2], DM. *Pistol de sudură* = aparat de sudură; suflai. Cf. DM, DER. *Pistol cu aer comprimat* = perforator **(1)** pneumatic. *Pîrîiau pistoalele cu aer comprimat, un excavator încărca șiruri de camioane.* PREDA, R. 96.

4. P. a n a l. (Eufemistic; prin Bucov. și prin Transilv.) Penis. Cf. ȘEZ. VII, 80, MAT. DIALECT. I, 86.

5. (Regional) Globuleț făcut din lut umezit, scobit la mijloc și care pocnește cînd este izbit de pămînt. Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.

6. (Prin Transilv.) Gaură (de mină) puțin adîncă în care se pune un exploziv. Com. PAȘCA, cf. LEXIC REG. 21.

— Pl.: *pistoale* și (învechit și popular, **1**, m.) *pistoli* (ȘEZ. IV, 198). — Și: (regional) **pișcól** (H VIII 284, ARH. FOLK. III, 158), **piștól, pestól** (H II 147) s. n.

— Din ngr. **πιστόλι**, germ. **Pistole**, magh. **pistoly**.

PISTÓL² s. m. Monedă de aur (franceză, spaniolă, italiană, engleză) a cărei valoare a variat după epoci. Cf. VALIAN, V. *Scoase o pungă plină cu pistoli de aur.* FILIMON, O. I, 207. *Afară de banii ce-i are strînși și ascunși acasă, mai are și două sute de pistoli de aur cusuți în fundul pălăriei.* CARAGIALE, O. IV, 142, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: *pistoli*. — Și: (învechit) **pistólă** (pl. *pistole*) s. f. SCRIBAN, D.

— Din fr. **pistole**.

PISTOLAGÍU s. m. (Rar) Pistolar. IORDAN, L. R. A. 158, cf. SCL 1958, 154, SFC IV, 187.

— Pl.: *pistolagii*.

— **Pistol**[1] + suf. *-agiu*.

PISTOLÁR s. m. Persoană specializată în tragerea cu pistolul[1] **(1)**; s p e c. sportiv specializat în probele de pistol[1] **(2)**; (rar) pistolagiu, (peiorativ) pistolard. *Îi e frică de pistolarii noștri.* STANCU, R. A. I, 217, cf. DN².

— Pl.: *pistolari*.

— **Pistol**[1] + suf. *-ar*.

PISTOLÁRD s. m. (Peiorativ) Pistolar. *Ei, pistolarzii de ieri și „culturalii" de astăzi, nu au nici un patos.* TRIBUNA, 1959, nr. 27, 3/4, cf. SFC II, 120, IV, 179.

— Pl.: *pistolarzi*.

— **Pistol**[1] + suf. *-ard*.

PISTOLÁȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui p i s t o l[1] **(1)**; (învechit) pistoluț. Cf. DDRF, DM. *Pasărea ... îi arătă un pistolaș de aur foarte frumos.* SBIERA, P. 69.

— Pl.: *pistolașe*.

— **Pistol**[1] + suf. *-aș*.

PISTÓLĂ s. f. v. **pistol²**.

PISTOLEÁNCĂ s. f. (Regional; mai ales art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. H XI 247, XIV 32.

— Și: **pristoleáncă** s. f. FILIMON, ap. ȘĂINEANU, D.U., DDRF, C. PETRESCU, C. V. 78.

— **Pistol**[1] + suf. *-ancă*.

PISTOLÉT s. n. **1.** Armă de foc portativă, semiautomată, scurtă și ușoară, care permite tragerea cu o singură mînă; (învechit) mordai. *Pistoletele civile au precizie inferioară celei a pistoletelor militare.* LTR², cf. DM. *Pistoletul are magazia de cartușe în formă de încărcător, montat în patul său.* DER, cf. DN².

2. Florar (pentru desen). Cf. LTR², DM, DN².

— Pl.: *pistolete* și (rar) *pistoleturi* (DN²).

— Din fr. **pistolet**.

PISTÓLNIC s. n. v. **pistornic**.

PISTOLNICÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică prescuri) A imprima cu pistornicul **(1)** semnele rituale (Peștișani-Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/836.

— Prez. ind.: *pistolnicesc*.

— V. **pistolnic**.

PISTOLÚȚ s. n. (Învechit) Pistolaș. Cf. LB.

— Pl.: *pistoluțe*.

— **Pistol**[1] + suf. *-uț*.

PISTÓN s. n. **1.** Organ de mașină sau parte a unor instrumente, aparate etc. care efectuează o mișcare de translație rectilinie alternativă într-un cilindru în care se găsește un fluid sub presiune și care contribuie la transformarea energiei fluidului din cilindru în energie mecanică, sau invers. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Corpul cel gras ce s-a întrebuințat spre a unge pistonul.* MARIN, PR. I, 2/2. *Aburul împinge pistonul.* id. F. 8/16, cf. 75/17. *Asemenea va unge cu untdelemn pistonul.* PARAB. 93/10, cf. 124/14, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mciatul topit care se găsește în căldarea de topire, pătrunde ... în cilindrul acesteia și apoi este presat în tipar prin coborîrea pistonului.* IOANOVICI, TEHN. 108. *Un zgomot ritmat de roți și pistoane crește, se apropie, devine asurzitor.* SEBASTIAN, T. 207. *Amenința, repezindu-și în sus brațul ca un piston.* SADOVEANU, O. XVII, 185, cf. SCRIBAN, D. *Pistoanele se toarnă de obicei din fontă, care este materialul cel mai potrivit.* SOARE, MAȘ. 118, cf. 209. *Mișcarea pistonului e determinată de mișcarea manivelei.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 510. *La ultimul păcănit de piston, intră în acțiune macaralele.* CONTEMP. 1954, nr. 407, 7/1. *Pistonul fișiie prelung.* V. ROM. martie 1955, 237, cf. LTR². *Apăsăm apoi pe pistonul seringii.* BELEA, P. A. 221. *Pistonul are o mișcare de translație rectilinie.* DER. ✦ Tub cilindric introdus în interiorul unui instrument muzical de suflat spre a-i schimba dimensiunile și a da astfel posibilitatea de a produce sunete cromatice ori cu un semiton mai jos sau mai sus. Cf. IVELA, D. M., CADE.

2. Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta. Cf. IVELA, D. M., DN². ✦ Clapă mobilă care închide sau deschide un orificiu la unele instrumente muzicale de suflat. Cf. DN².

— Pl.: *pistoane*.

— Din fr. **piston**.

PISTONÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.; complementul indică lichide, mai ales țiței dintr-o sondă) A extrage, a împinge etc. cu ajutorul unui piston **(1)** special. Cf. DL, DM, DN². ✦ F i g. (Familiar) A stărui, a insista pe lîngă o persoană pentru obținerea unui anumit lucru. Cf. DL, DM, DN².

— Prez. ind.: *pistonez*.

— Din fr. **pistonner**.

PISTONÁJ s. n. (Tehn.; rar) Pistonare. Cf. LTR², DM, DN².

— Pl.: *pistonaje*.

— Din fr. **pistonnage**.

PISTONÁRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a p i s t o n a; (rar) pistonaj. *Operația de pistonare are ... un rol important la punerea în producție (pornirea) a sondelor.* LTR², cf. DL, DM. *Pistonarea se execută cu ajutorul unui piston de formă specială.* DER, cf. DN².

— Pl.: *pistonări*.

— V. **pistona**.

PISTÓRNIC s. n., s. m. (sg.) **1.** S. n. Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale; (rar) pecetar **(2)**. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *1 priscornic pentru 2 biserici.* I. IONESCU, D. 115, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *De dalac unele babe descîntă cu un cuțit, cu un pistornic și un fir de mătură.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 44. *La prescure, pe fiecare corn al ei se află semnele lăsate de priscornic, cînd au fost apăsate înainte de a se vîri în cuptor.* PAMFILE, I. C. 197, cf. 378. *Chistornic, pecetea cu care se întipăresc prescurile.* PĂCALĂ, M. R. 429. *Lasă, mîndră, iubitul Ș-apucă chistornicul. Fost-a vreme de iubit, Acum la călugărit!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 449, cf. VICIU, GL., PĂSCULESCU, L. P. 92, BOCEANU, GL., CABA, SĂL. 92, GEORGESCU-TISTU, B. 88, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160, CHEST. VIII 27/12. *Mă dusei în pădure, Și tăiai un retevei Nici de-o palmă Nici de-un pumn Și făcui un lucru bun (Pistolnicul* de prescuri). MAT. FOLK. 1 218.

2. S. m. (sg.) Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează pentru însemnat prescurile;

(regional) crucea-plinii, floarea-crucii, floarea-plinii *(Abutilon theophrasti)*. Cf. PANŢU, PL., com. din TURNU-MĂGURELE.

— Pl.: **(1)** *pistornice*. — Şi: (regional) **pistólnic, priscórnic, pristólnic** (TDRG, VICIU, GL., BOCEANU, GL.), **pristórnic** (SCRIBAN, D., ŞEZ. XIX, 193, GEORGESCU-TISTU, B. 88) s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. v. sl. пєста. — Pentru **priscornic, pristolnic, pristornic**, cf. p r e s c u r ă.

PISTÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nordul Munt.; despre vase; cu sens neprecizat, probabil) Care lasă să picure, să iasă afară (din el) un lichid. Cf. p i ş t i **(2)**. *Soacre mare, Poftim pin-afară, Ia astă ploscă pistoasă, A şezut crăcănată, Mare şi spătoasă.* GEORGESCU-TISTU, B. 17.

— Pl.: *pistoşi, -oase*.

— Cf. p i ş t i.

PISTOSEÁLĂ s. f. **I. 1.** (Prin vestul Munt. şi sudul Olt.) Obiect (mai ales aliment) zdrobit, sfărîmat, terciuit (şi din care nu se mai poate alege nimic). Cf. p i s t o s i **(2)**. Cf. COM. SAT. III, 51. *S-au făcut prunele pistoseală pe jos.* UDRESCU, GL. *Mi s-au făcut toate ouăle pistoseală în coş.* id. ib. *Prunele sînt pistroceală pe jos, trebuie luate numaidecît, că se duc.* id. ib. ◇ F i g. *Mi-a făcut spinarea pistoseală.* id. ib. *M-a făcut pistoseală coasa.* id. ib.

2. (Regional; la pl.) Piftie **(1)**, răcituri (Voineasa-Călimăneşti). Cf. ALR I 745/798.

II. (Regional) Cheltuială, întreţinere zilnică cu hrană. *Să iau bani de pistoseală, Gălbiori de chirdoseală, Să-mi ţin oastea cu mîncare.* PĂSCULESCU, L. P. 213, cf. DR. II, 794.

— Pl.: *pistoseli*. — Şi: **pistoceálă** (UDRESCU, GL.), **pistroceálă** s. f.

— **Pistosi** + suf. *-eală*.

PISTOSÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit, rar) A seca. *Pe la multe locuri izvoare de apă s-au pistosit, iar altele s-au dat de faţă.* ZILOT, ap. DDRF.

2. T r a n z. (Regional; complementul indică oameni) A zdrobi, a sfărîma, a măcelări. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *I-au dezbrăcat pin'la cămaşi, pistosindu-i şi cu paturile puştilor.* în DR. II, 794. *Şi pe turci îi pistosea Pînă scrumul rămînea.* TEODORESCU, P. P. 572, cf. 567. *Pînă Novac taie zece, Pe toţi Gruia pistoseşte.* PĂSCULESCU, L. P. 261. *Turci Bogaţi Că sărăcea, Greci Haini Că chisăgea, Leşi Păgini Că pistosea.* ANT. LIT. POP. I, 487. ◇ R e f l. p a s. *Sf. Gheorghie cu piatră grea se pistoseşte* (sfîrşitul sec. XVIII). GRECU, P. 407. ✦ (Complementul indică fructe, legume etc.) A strivi, a terciui; a făcălui. Cf. SCRIBAN, D. *Eu cum am răbdare? Că mă altoieşte, mă sapă, mă plivеşte . . ., mă culege, mă pistoseşte, mă fierbe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 41. *Pistosim prăştina.* ALR SN I MN h 235/899. *Mai pistoseşte prunele în butie cu parul, ca să fiarbă mai iute.* UDRESCU, GL. *Pistroceşte şi tu fasolea, dac-o vrei sleită, pînă mestec eu mămăliga.* id. ib. ◇ R e f l. *S-au pistosit ouăle-n buzunare.* id. ib. ✦ F i g. (Prin vestul Olt. şi prin vestul Munt.) A bate tare, a snopi în bătaie. Cf. BOCEANU, GL. *L-a pistosit cumsecade.* id. ib. *L-au prins furînd şi l-au pistosit în bătaie.* UDRESCU, GL. ✦ (Prin vestul Munt.) A masa[1] (puternic). Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Prin vestul Munt.; complementul indică oameni) A-l obosi, a-l istovi, a-l extenua munca, eforturile fizice. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pistosesc*. — Şi: (învechit) **pistoşi** (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **pistocí** (UDRESCU, GL.), **pistroci** vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

PISTOSÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) p i s t o s i. **1.** (Învechit, rar) Cf. p i s t o s i **(1)**. Cf. DDRF. **2.** (Regional) Cf. p i s t o s i **(2)**. Cf. POLIZU, DDRF. ✦ F i g. Bătaie (zdravănă). Cf. DDRF.

— Pl.: *pistosiri*. — Şi: (învechit) **pistoşíre** s. f. DDRF.

— V. **pistosi**.

PISTOSÍT[1] s. n. (Prin vestul Munt.) Faptul de a (s e) p i s t o s i. Cf. UDRESCU, GL.

— Şi: **pistocít** (UDRESCU, GL), **pistrocít** (id. ib.) s. n.

— V. **pistosi**.

PISTOSÍT[2], -Ă adj. (Regional; despre legume, fructe etc.) Zdrobit, strivit, sfărîmat, pisat, terciuit. Cf. p i s t o s i **(2)**. Cf. DDRF. *Erau merele pistosite, se băluseră în căruţă.* UDRESCU, GL. *Stau prunele pistrocite pe jos.* id. ib. *Am găsit un ou pistrocit.* id. ib. ✦ F i g. (Despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. Cf. DDRF, UDRESCU, GL. ✦ (Prin vestul Munt.) Istovit de muncă, de eforturi fizice. *A venit pistosit de la arie.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pistosiţi, -te*. — Şi: (învechit) **pistoşít, -ă** (DDRF), **pistocít, -ă** (UDRESCU, GL.), **pistrocít, -ă** adj.

— V. **pistosi**.

PISTOŞÍ vb. IV v. **pistosi**.

PISTOŞÍRE s. f. v. **pistosire**.

PISTOŞÍT, -Ă adj. v. **pistosit[2]**.

PISTREÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Distanţă pînă la care poate ajunge o săgeată, un proiectil; p. e x t. distanţă de pe sol corespunzătoare bătăii unei săgeţi, unui proiectil. *Den Ierusalim pînă în Vithania sîntu cincisprăzece pistreale, ce sîntu două mile şi jumătate.* CORESI, EV. 97. *Era aproape de Ierusalim ca la 50 de pistreale* (a. 1669). GCR I, 187/26. *Şearpele . . . purcesă trăgîndu-să după sv[î]nt[u]l loc de o pistreală.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 209[v]/31. *S-au depărtat ca trii pistrele de la căzaci.* N. COSTIN, LET. I A, 93/16. *Marsără aşă cu toţii la un locu, cît o pistreală de săgeată.* NECULCE, L. 145, cf. 236. *Mergem pe apă în sus, ca o pistreală de loc* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XII, 229. ✦ (Învechit, rar) Interval de timp (delimitat). *A nopţii pistreală să trecem.* DOSOFTEI, MOL. 84.

2. (Învechit, rar) Loc special amenajat pentru alergări, întreceri etc. *Alergă la locul cel de nevoinţă la pistreală şi întrînd în mijlocul zborului, strigă cu mare glas.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 199[r]/25.

— Pl.: *pistrele* şi *pistreale*. — Şi: **pestreálă** s. f. DDRF.

— Din slavonul пръстрѣлъ.

PISTRELÁ vb. I. I n t r a n z. (Învechit, rar) A ţîşni (împrăştiindu-se) în toate părţile; a împroşca, (învechit) a popistrela. *De la cruce sărea pistrelînd scînteі.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 243[v]/28. *Faţa ta . . . eu foc pistrelează.* id. PS. 50/11, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *pistrelez*.

— De la **pistreală**.

PISTRELĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Ţîşnire (în toate părţile), împroşcare; (concretizat) ceea ce a ţîşnit. *Şi-l bătu cu ştranguri atîta de cumplit, cît s-au roşit pămîntul jos de pistrelăturile sîngelui.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 70[r]/7.

— Pl.: *pistrelături*.

— **Pistrela** + suf. *-ătură*.

PISTRICÉL, -EÁ adj. v. **pestricel**.

PISTRICIOÁIE s. f. pl. (Regional) Pistrui **(II)** (Cerneţi-Drobeta Turnu Severin). Cf. ALR I/I h 26/850.

— **Pestriţ** + suf. *-oaie*.

PISTRICIÓR, -OÁRĂ adj. v. **pestricior**.

PISTRICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **pistricos.**

PISTRICIÚNE s. f. v. **pestriciune.**

PISTRICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Pistruiat **(1)** (Banloc-Timișoara). Cf. DR. IX, 419.
2. (În forma *pistricios)* Pestriț **(1),** împestrițat (Bocșa). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152. *Păsăruică pistricioasă.* id. ib.
— Pl.: *pistricoși, -oase.* — Și: **pistriciós, -oásă** adj.
— De la **pistrui.**

PISTRÍGI s. m. pl. (Regional) Pistrui **(II)** (Petrova-Vișeu de Sus). Cf. DR. IX, 421.
— Cf. p i s t r u i.

PISTRIÓI, -OÁIE adj. (Prin Transilv.; despre oi) Pistru. *Ieste o oaie pcistrioaie.* ARH. FOLK. VI, 83, cf. 176. *Zis-a oaia Pistrioaia: Măi, Ioane, Sîntioane!* FOLC. TRANSILV. I, 332.
— Pronunțat: *-tri-oi.* — Pl.: *pistrioi.*
— De la **pistru.**

PISTRITÚRĂ s. f. (Prin Transilv.; cu sens nepreciza t, probabil) Cusătură, motiv (lucrat pe ii și pe fote). *Poate fi nana făloasă, Podu-i țese, podu-i coase; Podu-i face pistrituri, Pe șale și pe șolduri.* FOLC. TRANSILV. I, 195.
— Pl.: *pisirituri.*
— [Îm]**pistri** + suf. *-tură.*

PÍSTRIȚ[1], -Ă adj. v. **bistriț.**

PISTRÍȚ[2], -Ă adj. v. **pestriț.**

PISTROCEÁLĂ s. f. v. **pistoseală.**

PISTROCÍ vb. IV v. **pistosi.**

PISTROCÍT[1] s. n. v. **pistosit[1].**

PISTROCÍT[2], -Ă adj. v. **pistosit[2].**

PÍSTRU, -Ă adj. (Regional, mai ales Ban.; despre oi) Care are pete (negre) pe bot; (regional) pistrioi. Cf. SCRIBAN, D.; H XVIII 141, 261, LIUBA-IANA, M. 111, NOVACOVICIU, C. B. I, 18, CHEST. V 75/48, 76/37. ✦ (Substantivat, f.; prin Mold.) Pînză groasă cu dungi colorate, întrebuințată la confecționarea saltelelor. *O saltea subțire îmbrăcată cu pistră vărgată cu roș.* HOGAȘ, DR. I, 246. *O odaie încăpătoare și luminoasă, cu două paturi curat așternute cu saltele de pistră și cu macaturi de cit.* id. ib. II, 5, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pistri, -e.*
— Din v. sl. пѣстръ.

PISTRÚGĂ s. f. v. **păstrugă.**

PISTRÚI, -IE adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Învechit și regional; despre animale) Pestriț **(1).** *Preimbla-voi astăzi toate oile tale și voi aleage oacărele și pistruile oi și negrii dintre miei și pistruile capre.* PALIA (1581), 121/5. *Să nu-mi port sugnă pestrîie, Că la Bosnia-i bătălie.* T. PAPAHAGI, M. 26. *Păsăruică pistruie Pe copaci în sus se suie* (Fasolea). GOROVEI, C. 140. ✦ (Substantivat) Animal (domestic) pestriț **(1).** Cf. PRECUP, P. 24, H II 117, CHEST. V 75/15, 18, 48, 77, 98, 76/8, 32, 70.
2. (Rar) Pistruiat **(1).** *Spală-te degrabă cu apă de soc ca să nu te faci chistrui.* ALECSANDRI, T. 603. *Cu fața vioaie, cîrn și pistrui.* CARAGIALE, O. I, 220. *Flăcăuașul cel subțiratic, cu gîtul lung și cu obraz pistrui.* SADOVEANU, O. X, 611.
3. (Rar) Pestriț **(3),** împestrițat. *Un izvor... șerpuia printre straturi pistruie de flori.* ap. TDRG.
II. S. m. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre petele mici, brune sau gălbui, care apar pe pielea unor oameni (mai ales sub acțiunea razelor solare sau a vîntului), (rar) p i s t r u i a l ă **(1),** (regional) p i s t r i c i u n e (v. p e s t r i c i u n e **2),** p e s t r i ț u r ă; p. g e n e r. pată **(2).** Cf. LB, POLIZU, BARCIANU. *Oul de curcă fürat se pune lîngă foc pînă lasă un fel de apă cu care se șterg chistruile.* N. LEON, MED. 87. *Avea ochi negri vioi și pestrui pe obraz.* BASSARABESCU, V. 180. *O nemțoaică uscată și cu pistrui citește.* CAZIMIR, GR. 36. *Soldatul cu obrazul stropit de pistrui se opri.* C. PETRESCU, Î. II, 43, cf. I, 271. *Era un om blînd și dolofan cu pistrui pe obraz.* SADOVEANU, O. XI, 452. *Parcă îi scuturase cineva în față o bidinea de văpsea roșie, așa de mulți pistrui avea pe obraz.* BART, E. 357. *Un băiat cu fața plină de pistrui... se căznește să le țină pasul.* STANCU, D. 338. *Mutrișoara lui rotundă, stropită cu un pumn de pistrui.* V. ROM. septembrie 1953, 167. *Pistruii de pe nas părură mai aprinși ca altădată.* ib. octombrie 1954, 119. *Ochii albaștri și nenumărații pistrui de pe față îi dădeau un farmec deosebit.* BENIUC, M. C. I, 130. *O biată cenușăreasă cu pistrui și pantaloni.* s mai 1960, 103. *Cine pune mîna pe ou de rîndunică... capătă chistrui (pistrui — puncte negricioase) pe obraz.* ȘEZ. VII, 116. ◇ F i g. *Numai ici-colo poposeau cîrduri de ciori punctînd cu pistrui negri obrazul pămîntului.* REBREANU, R. I, 70. *Trec corbii umplînd cerul de pistrui.* LESNEA, A. 108.
— Pl.: *pistrui.* — Și: (popular) **pestrúi, -ie** adj., s. m., (învechit) **pistrúie** (LB, POLIZU, ALEXI, W., TDRG) s. f., (regional) **pestrii, -ie** adj.
— **Pistru** + suf. *-ui.*

PISTRUIÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. A face sau a face să capete pistrui **(II).** ✦ P. g e n e r. (Rar) A (se) păta **(2).** *Bandajul alb se pistruia singeriu lîngă ureche.* V. ROM. august 1955, 47.
— Pronunțat: *-tru-ia.* — Prez. ind.: *pistruiez.*
— De la **pistrui.**

PISTRUIÁLĂ s. f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Pistrui **(II).** *Pistruiala se accentuează vara.*
2. Calitatea de a fi pestriț **(1).** *Subvarietăți de calcco-larii, căutate... pentru pistruiala lor.* ap. TDRG.
— Pronunțat: *-tru-ia* — Pl.: *pistruieli.*
— **Pistrui** + suf. *-eală.*

PISTRUIÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Care are pistrui **(II),** cu pistrui; (rar) pistrui **(I 2),** (regional) pistricos **(1).** *Vreo doi, pistruiați și cu un tort de aur roșu încurcat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare.* MACEDONSKI, O. III, 15. *Un băietan nalt și pistruiat... pregătea benzile pentru expediție.* VLAHUȚĂ, D. 40, cf. DDRF, ALEXI, W. *Făcu un semn ... cu mîna foarte albă și pistruiată.* C. PETRESCU, A. 320. *Sergentul..., un roșcat pistruit, forma cu delincvenții un pluton zis de pedeapsă.* BRĂESCU, O. A. II, 137, cf. SCRIBAN, D. *Remarcă... fața ei recent pistruiată.* CĂLINESCU, S. 332. *A fost văzut... plecînd cu un preot pistruiat pe față.* id. ib. 739. *Privirile lui întîlniră o fetiță pistruiată.* STANCU, R. A. IV, 126. *Acolo se ducea el pe jos cu doi colegi — un evreu pistruiat... și un ungur.* BENIUC, M. C. I, 70. *Așa... a fost el întotdeauna — roșu și pistruiat.* GALAN, Z. R. 252. *Un tînăr pistruiat intră în vorbă cu el.* T. POPOVICI, SE. 28. *Erau negricioși, pistruiați, albi, roșcovani sau vineți la piele.* GL 1961, nr. 3, 5/5.
2. (Rar) Pestriț **(1).** *Cu florile... pistruiate cu roșu vioi.* ap. TDRG. *Grămezi de ouă pistruite, ascunse de pichere sub tufele de mătrăgună.* BRĂESCU, O. A. II, 11.
— Pronunțat: *-tru-iat.* — Pl.: *pistruiați, -te.* — Și: (rar) **pistruít, -ă** adj.
— **Pistrui** + suf. *-at.*

PISTRÚIE s. f. v. **pistrui.**

PISTRUIÉȚ, -IÁȚĂ adj. (Prin Munt.; despre animale) Pestriț **(1).** *Ce-ți pare mai blînd, mai plăpînd ca oițili, berbeci..., miei, mielili... pistruieți, pistruiețe?* JIPESCU, ap. GCR II, 258, cf. TDRG.
— Pronunțat: *-tru-ieț.* — Pl.: *pistruieți, -e.*
— **Pistrui** + suf. *-eț.*

PISTRUÍT, -Ă adj. v. **pistruiat.**

PISTRUÍŢ, -Ă adj. (Prin estul Mold.; despre animale) Pestriţ **(1)**. *Ce oiţă pistruiţă, Ea din grai aşa grăia.* CHEST. V 174/24.
— Pl.: *pistruiţi, -e.*
— **Pistrui** + suf. *-iţ.*

PISTRUŞÓR, -OÁRĂ adj. (Prin sud-estul Olt.; despre animale) Pestriţ **(1)**. *Păsărică pistruşoară.* GR. S. VI, 159.
— Pl.: *pistruşori, -oare.*
— **Pistru** + suf. *-(u)şor.*

PISTUÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A spune ,,pst'' pentru a atrage atenţia cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet şi discret. *L-a chemat pistuind.* C. PETRESCU, C. V. 268.
— Prez. ind.: *pistuiesc.*
— **Pst** + suf. *-ui.*

PISÚI s. f. pl. (Rar) Mîţişori, v. mîţişor **(II 1)**. Cf. ALEXI, W.
— Cf. pisoi[1].

PISÚLĂ[1] s. f. (Rar) Pisicuţă[1] **(1)**. Cf. JAHRESBER. VIII, 179.
— Pl.: *pisule.*
— **Pis[2]** + suf. *-ulă.*

PISÚLĂ[2] s. f. v. **fasole.**

PISULEÁNCĂ s. f. (Regional) Pisicuţă[1] **(1)** (Mînăstireni-Botoşani). I. CR. III, 206. *Mîţa trage şi ea. Pînă cînd, pîr, poc, popîc! Se rupe coada pisulencei.* ib.
— Pl.: *pisulence.*
— **Pis[2]** + suf. *-uleancă.*

PISULÍCĂ s. f. (Regional) Pisicuţă[1] **(1)** (Gura Sărăţii-Buzău). ALR SN III h 671/728.
— Pl.: *pisulici.*
— **Pis[2]** + suf. *-ulică.*

PISULÚG, -OÁGĂ subst. v. **pisălog.**

PIŞ[1] interj. (Popular; adesea repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de cel care urinează. ✦ (Substantivat) Urină.
— Onomatopee.

PIŞ[2] interj. (Învechit, rar; adesea repetat; şi substantivat) (Cuvînt care imită sunetul produs de) şoaptele spuse la urechea cuiva. Cf. DR. IV[2], 885. *Pişpăitorul cu piş-piş la ureche se hrăneşte.* ZANNE, P. VIII, 303. *Cu piş-piş poţi dobîndi, dar numai vătămare, la stăpînirea ta.* id. ib. *Pişpăitorul şi făţarnicul, amîndoi deopotrivă, de faţă te vînd, unul cu piş-piş şi cellalt cu pup-pup.* id. ib. 304. *Pişpăitorul de piş-piş urechea ţi-o îndoapă.* id. ib. ✦ (Substantivat) Intrigant. *Pe piş-piş să-l asculţi dar crezămînt nici cum să-i dai.* ZANNE, P. VIII, 304.
— Şi: **pîş** interj. DR. IV[2], 885.
— Onomatopee.

PIŞ[3] subst. v. **pîş[3].**

PIŞÁ vb. I. (Popular) **1.** Refl. A urina. Cf. MOXA, 370/13, HERODOT (1645) 57, ANON. CAR., LEX. MARS. 227, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, I. IONESCU, C. 91/26, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 149, BRĂESCU, O. A. II, 271, BL VI, 47, PREDA, Î. 100, BARBU, PRINC. 19, ŞEZ. XII, 157, ALR I 1 655/840, ALR I/I h 97. *Pe cîinele bătrîn se pişă vulpea* (= pe omul neputincios toţi îl batjocoresc). ZANNE, P. I, 369. *Am patru surioare şi se pişă toate la un loc* (Ţîţele vacii). GOROVEI, C. 373. (Intranz.) *Auziţi voi! Mie mi-i a pişa!* SBIERA, P. 5. ◇ (Învechit) *Pişind la perete* sau *cel ce se pişă la perete* s. m., adj. = (persoană) de sex masculin. *Voi piarde pre Ahaav pişind la păreate.* BIBLIA (1688), 263[1]/24, cf. 255[2]/48. *Vei surpa casa lui Ahaav pre cel ce să pişe la păreate.* ib. 272[1]/37. ◇ Expr. (Regional) **A nu şti pe unde se pişă găina** = a fi (încă) neştiutor, naiv, fără experienţă. Cf. PANN, P. V. II, 108/27, TDRG, UDRESCU, GL. (Regional) **A se pişa împotriva vîntului** = **a)** a se răzvrăti; **b)** a-şi cauza singur un neajuns, voind să lovească în alţii. Cf. ZANNE, P. II, 670.
2. Tranz. A uda, a stropi cu urină. Cf. GCR II, 98/38, TDRG. *Pisica a pişat covoru.* SCRIBAN, D. *A fi ca Adam cînd îl pişă cîinii*, se zice în batjocură despre oamenii proşti. Cf. ZANNE, P. VI, 467. ◇ Expr. (Regional) **A pişa tot butuci** = a fi obraznic şi prost. Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, ZANNE, P. II, 670. (Regional) **A-şi pişa ochii** = a plînge (repede, uşor). Cf. TODORAN. GL., UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *piş;* ger. şi: (învechit) *pişind.*
— Lat. ***pissiare.**

PIŞALĂU subst. v. **pişălău.**

PIŞÁRE s. f. (Popular) Acţiunea de a (se) pişa; urinare, (popular) pişătură **(1)**, pişat **(1)**. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., H X 429.
— V. **pişa.**

PIŞÁT s. n. **1.** (Popular) Pişare. Cf. ANON. CAR., DRLU, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 149, MAT. FOLK. 701.
2. (Popular; concretizat) Urină; spec. must **(I 8)**, pişălău **(1)**. Cf. HERODOT (1645), 268, LEX. MARS. 225, MAN. GÖTT. 10, BUDAI-DELEANU, LEX., CALENDARIU (1814), 170/24, LB, PISCUPESCU, O. 136/1, GORJAN, H. I, 16/6, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., H IV 76, TEODORESCU, P. P. 369, ŞEZ. III, 37, ALR II 5 678/47, 325, 414, 520, 551, 784, 791, 812, 848, 872, 876, 899, 928. ◇ (Regional) *Pişat de iapă* = apă care nu s-a încălzit destul. Com. IORDAN.
3. Fig. (Regional, familiar şi peiorativ) Băutură alcoolică de calitate inferioară; băutură (răcoritoare) caldă, lipsită de gust. Cf. UDRESCU, GL., com. URSU.
4. Compus: (regional) **pişatul-boului** = **a)** cusătură în zigzag cu care se prind diferitele părţi ale unei cămăşi ţărăneşti; (regional) pişătăl. Cf. CIAUŞANU, GL.; **b)** numele unei pietre nedefinite mai de aproape. Cf. H XI 324.
— Pl.: **(2)** *pişaturi* şi (regional, m.) *pişaţi* (GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 55).
— V. **pişa.**

PIŞÁTĂ adj. (Prin vestul Transilv.; în sintagma) *Lînă pişată* = lînă tunsă de pe coada oilor. Cf. A I 23, 35.
— V. **pişa.**

PIŞĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Popular; mai ales despre copii) Care se urinează mult şi des (în pat); (rar) pişător, pişolcos **(1)**, (regional) pişolcit, pişălcios **(I)**. Cf. LM, TDRG, MAT. FOLK. 701. ◇ (Substantivat) *Pişeciosu nu se mai scapă în pat.* ib.
— Pl.: *pişăcioşi, -oase.* — Şi: **pişeciós, -oásă** adj.
— **Pişa** + suf. *-(ă)cios.*

PIŞĂLĂU subst. **1.** (Popular) Zeama (cu urină) din gunoiul vitelor; (popular) must **(I 8)**, pişat **(2)**, (regional) mustăreaţă **(4)**, mujdar **(2)**, musteală **(2)**, mustoare, mustalău, mustar[1] **(2)**, mustăraie, mustărie **(3)**, mursă[1] **(3)**, murdărie **(2)**, pişătoare **(II)**. *Gunoiul ..., cu atîta va fi mai bun, cu cît mai mult pişălău vei slobozi în sau preste gunoi.* ECONOMIA, 12/1, cf. BL II, 60, ALR II 5 678, A I 22, 31, II 7, 8, III 4, 12, 17, 18, TEAHA, C. N. 253, UDRESCU, GL., MAT. DIALECT. I, 85, GLOSAR REG. ✦ P. ext. Canal prin care se scurge pişălăul **(1)** (Topliţa). ALR II 5 679/228. ✦ Fig. (Prin vestul Munt.) Lucru de calitate inferioară; amestec de lucruri în dezordine, talmeş-balmeş. UDRESCU, GL.

2. (Regional) Numele unei boli de vite nedefinite mai de aproape (Niculiţel-Isaccea). Cf. H XIV 405.
— Şi: (regional) **pişalău** (A I 22, MAT. DIALECT. I, 85; pl. *pişălaŭă*), **pişelău** (TEAHA, C. N. 253), **pişeléu** (A III 12) subst.
— **Pişa** + suf. *-ălău.*

PIŞĂLCIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Mai ales despre copiii mici) Pişăcios. Cf. UDRESCU, GL.
2. Fig. (Despre oameni) Lipsit de energie, de voinţă, moale[1] **(I 5)**; nevoiaş, prăpădit. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Cu pişălciosu-ăsta, nu mai ieşim deasupra nevoii.* id. ib.
— Pl.: *pişălcioşi, -oase.*
— **Pişa** + suf. *-ălcios.*

PIŞĂRTEÁŢĂ s. f. (Prin Olt. şi prin Mold.) Urină (de animale). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 121, 151, 368.
— Pl.: *pişărteaţe.*
— De la **pişat.**

PIŞĂTOÁRE s. f. **I.** (Învechit) Colţ, loc ascuns unde cineva poate urina. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
II. (Prin Ban. şi prin sud-estul Transilv.) Pişălău **(1)**. Cf. ALR II 5 678/76, 105.
III. 1. (Regional) Organul genital al calului şi al iepei. Cf. DR. V, 312, ALR I 1 099/305.
2. (Învechit) Organul genital al femeii. Cf. POLIZU.
3. (Regional; în forma *chişitoare)* Băşica udului (la porc); chişiţă. Cf. PAMFILE, J. I, 63, id. CR. 202, id. I. C. 56.
IV. (Regional) Cascadă (mică). *I s-a veslit Locul pişătoarelor să-l găsească Şi acolo monastire să zidească.* ap. HASDEU, I. C. I, 139, cf. ŞEZ. VII, 178, GRAIUL, I, 13, CHEST. IV 43/856, ALR I 430/116, 295, 595, 831, 835, A III 8.
— Pl.: *pişători.* — Şi: (regional) **pişitoáre, pişîtoáre** s. f.
— **Pişa** + suf. *-ătoare.*

PIŞĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Pişăcios. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pişători, -oare.*
— **Pişa** + suf. *-ător.*

PIŞĂTÚRĂ s. f. (Popular) **1.** Urinare. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
2. P. anal. Ploaie măruntă şi deasă de lungă durată; (regional) pişorniţă, pişoalcă **(4)**. Cf. POLIZU, DDRF.
— Pl.: *pişături.*
— **Pişa** + suf. *-ătură.*

PIŞĂŢÁL subst. (Regional) Cusătură în zigzag cu care se prind diferitele părţi ale unei cămăşi ţărăneşti; (regional) pişatul-boului. Com. din BISTRIŢA.
— Pl.: ?
— De la **pişa.**

PIŞCÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică fiinţe) A prinde cu vîrful degetelor pielea sau carnea, ridicînd-o puţin în sus sau strîngînd-o şi producînd o senzaţie specifică de durere; a ciupi, (regional) a pitiga **(1)**, a picura **(V 1)**, a pişcura[1] **(1)**. Cf. LB, POLIZU. *Trezeşte-ţi copilul din somn... pe urmă pişcă-l tot cîte oleacă şi el are să înceapă a ţipa.* CREANGĂ, P. 173, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., C. PETRESCU, Î. II, 230. *Mă-nghiontești, mă pişti, ce naiba vrei?* GALAN, Z. R. 234. *Pişc-o, muşc-o pe lelea, N-aştepta să zică ea.* DOINE, 228. *Cu trei mîndre petrecea: Una-l muşcă, alta-l pişcă Ş-alta cu vin il stropeşte.* PĂSCULESCU, L. P. 281, cf. ALRM II/I h 128, A IX 1. ◇ Fig. *Frusina pişca inima tuturor bărbaţilor.* GALACTION, O. 128. *Îngrijorarea îi pişca inima.* BRĂESCU, O. A. I, 410. ◇ Expr. (Regional) **A pişca boul de corn** = a-şi atrage o neplăcere. *A-i sfătui de la multe spese, de la băuturile spirtoase, de la părăsirea obiceiurilor rele etc. înseamnă a pişca boul de corn.* DENSUSIANU, Ţ. H. 277. *Pişcă-mă, Frăsină!,* se spune cînd cineva face sau spune ceva nepotrivit, neaşteptat. Cf. ZANNE, P. II, 671, com. din PIATRA-NEAMŢ. ✦ (Complementul indică coardele unor instrumente muzicale) A apuca cu degetele, ridicîndu-le puţin şi dîndu-le apoi drumul pentru a le face să vibreze. *Oprea chiorul stătea pe vine, rezemat de perete, cu cobza pe genunchi. Moţăia, însă degetele pişcau, arare, strunele.* PAS, L. I, 33. *Cu degetele tremurînde a pişcat strunele.* V. ROM. februarie 1954, 247. ◇ Fig. *Au pişcat struna glumeaţă a anecdotelor.* TEODOREANU, M. U. 65.
2. Tranz. A rupe, a tăia, a smulge (cu vîrful degetelor, cu gura etc.) cîte puţin din ceva. *Hm! cugetam eu, pişcînd din mămăligă şi sorbind... borşul.* HOGAŞ, DR. I, 119. *Cînd se vinde vita, este bine a pişca ceva păr din frunte şi coadă.* GOROVEI, CR. 360, cf. ALR II 3 529/514. ◇ (În credinţele populare) *Vîrcolacii serii, Ce chiar din lună pişcă Cînd frunzele se mişcă.* BOLINTINEANU, O. 72. ◇ Refl. pas. *Se pişcă vîrfurile plantelor pentru a întîrzia înflorirea.* ap. TDRG. *Vîrful* [caierului] *se mai pişcă, adică se mai scoate din el păr şi se pune către partea de jos a caierului.* PAMFILE, I. C. 8. ✦ Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se roade puţin, a se găuri uşor ici şi colo, a se ciupi. *S-au pişcat pantalonii pe la manşete.* UDRESCU, GL. ✦ Fig. (Familiar) A(-l) fura cîte puţin (şi pe nesimţite); a ciupi, a şterpeli. *Era silit a se băga prin cămări, a-şi pişca cevaşi de mîncare.* BĂRAC, T. 11/1. *Altu-ţi amăgeşte fata, altu te pişcă din ochi, altu te vinde cît ai clipi.* JIPESCU, O. 78. ◇ Intranz. *Ţi-a pişcat cineva din haine.* GOROVEI, CR. 242, cf. PAŞCA, GL. ✦ Intranz. Fig. (Familiar) A realiza unele beneficii (ilicite) mărunte, a se alege cu ceva. *De nu curge, măcar picură şi cine mişcă, tot pişcă.* CREANGĂ, O. 277. *Cine şade, coada-i cade, cine mişcă, el tot pişcă.* PANN, P. V. I, 151/10.
3. Refl. Fig. (Popular; despre lună şi despre conturul ei luminos) A descreşte, a scădea (treptat). *Noi dintr-un ceaslov putem şti ziua lunii şi ceasul cînd se pişcă.* NEGRUZZI, S. II, 178. *Aceasta o fac ele cînd se pişcă luna, adică către sfîrşitul lunei.* MARIAN, D. 198, cf. DDRF. *Cînd se pişcă luna, adică atunci cînd luna e pe sfîrşite.* CANDREA, F. 430. *Cînd luna plină începe a scade, se zice că luna se pişcă.* PAMFILE, CER. 62. *Ştiu că-n sara asta se pişcă lumina lunii.* SADOVEANU, O. X, 11, cf. IX, 417, ALR SN III h 806, A IX 2.
4. Tranz. (Despre insecte) A înţepa cu ajutorul unui organ bucal sau abdominal special adaptat. *Muşte cineşti le-au trimis să-i pişte.* DOSOFTEI, PS. 262/1. *Muştele în gură îi intra, viispile de oc*[hi]*... îl pişca.* CANTEMIR, IST. 79. *N-ai simţit nimic prin somn? — Ba, parcă m-au pişcat nişte ţînţari.* ALECSANDRI, T. I, 451. *Cine* [vrea] *d-a „hai la groapa cu furnici" care pişcă mari şi mici?* DELAVRANCEA, S. 225. *Mai bine mă pişte ţînţarii, decît să mă-nece fumul.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 30. *Mă pişcau de spate şi de ceafă o întreagă republică de furnici.* HOGAŞ, M. N. 11. *Vreo pîrdalnică de albină... Te-a pişcat?* BASSARABESCU, V. 43. *Umbli ca dracu gol, strigă ea. Vezi că te pişcă ţînţarii!* VLASIU, D. 199. *Ţînţarii... te pişcă pînă la sînge.* SADOVEANU, O. II, 430. *Se părea că un purice cearcă să mă pişte.* SBIERA, P. 183. *Sara, cam pe la o jină, O chişcă ţînţari de mină.* MAT. FOLK. 1 053. *Furnica, cît e de mică, şi tot, dacă o calci pe picior, capul îşi ridică şi te pişcă* (= oricît de slab ar fi cineva, tot se apără cînd îi faci rău). Cf. ZANNE, P. I, 462. *Puricele te pişcă, rău mare nu-ţi face, dar îl prinzi şi îl ucizi* (= răul trebuie curmat de la început, pînă cînd nu ia proporţii). id. ib. 628. ◇ Expr. **Ca (şi) cum** (sau, regional, **cît) te-ar pişca un purice** = foarte puţin, aproape deloc; aproape imperceptibil, fără să se observe; extrem de uşor. *Pentru nişte sărăcuţi ca noi, e greu de făcut trebi de acestea. Dar la o împărăţie, ca cum te-ar pişca un purice, nu se mai bagă în samă.* CREANGĂ, P. 258, cf. ZANNE, P. I, 630. ✦ (Despre animale şi păsări) A apuca cu

dinţii, cu ciocul (producînd o senzaţie dureroasă). Cf. ANON. CAR. *Cum ieşiră* [jigăniile]... *pişcară pe Epimeteu.* ISPIRESCU, U. 100. *O să fiu îndată De şoimei piscată.* TEODORESCU, P. P. 59. *Lupii... unde nu mi-o încep ei, unul a o pişca, altul a o muşca.* SBIERA, P. 59. *Vidra o pişca, Ogari o lătra, Fata o prindea.* PĂSCULESCU, L. P. 181. ◇ Refl. recipr. *Bat din aripi, Dau din gheare, Unul cade, Altul sare... Iar s-atacă, iar se pişcă.* TOPÎRCEANU, P. O. 228. ✦ P. ext. (Popular; despre plantele urticante) A urzica. Cf. ALR SN V h 1 453/514, 520, 531, 605.

5. Tranz. Fig. (Despre vînt, ger etc.) A provoca o senzaţie neplăcută, chinuitoare, dureroasă. *Erau de vînt pişcate, Cu păr negru, sprînceni late.* ALECSANDRI, P. I, 45. *Un vînt subţire trecea uneori grăbit — şerpeşte, fără să se umfle, dar pişcînd în fugă obrajii.* V. ROM. noiembrie 1953, 126, cf. ib. decembrie 1960, 36. ◇ Intranz. *Frigul pişca uşurel de vîrful nasului.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. ✦ (Despre brumă, ger etc.; complementul indică plante sau părţi ale lor) A strica, a vătăma (parţial). *Toamna, tîrziu, după ce bruma pişcase frunzele, ea şedea cu Anca la fereastră.* SLAVICI, O. II, 52.

6. Tranz. (Folosit şi absol.) (Despre băuturi, condimente sau mîncăruri condimentate, mirosuri) A provoca o senzaţie specifică de înţepătură (pe limbă, în nări), de usturime; a ciupi, (regional) a pişcura[1] **(6)**. *Voieşte cineva ca să capete un vin care să cam pişte de limbă.* I. IONESCU, C. 138/14. *Te pişca de nas un iz înţepător ce răzbea de sub duşumelele putrede.* I. BOTEZ, ŞC. 44, cf. ALRM SN I h 162.

7. Tranz. (Familiar) A lovi, a plesni uşor, a atinge, a şfichiui; p. gener. a bate. *Am pişcat roibul cu harapnicul.* SADOVEANU, O. XIII, 506. *Traian n-avusese nevoie să fie pişcat, ca să intre în el învăţăturile vechi. Le deprinsese pe toate din plăcere.* id. P. M. 148. *De ucenici, şeful nu se atingea. Îi pişca domnul Filip cînd îi prindea... umblînd fără treabă.* PAS, Z. I, 283. ✦ Fig. A ironiza. *Circotaş de voie, nu se putea să nu pişte el într-un chip pe oricine întîlnea.* ISPIRESCU, ap. CADE. ✦ Fig. (Învechit) A hărţui (în timpul unei lupte, al unei confruntări armate). *Se temea şi de Xerxis, pentru că, atîta vasă greceşti fiind, să-i tot pişce.* HERODOT (1645), 33. *Iară după ce au ieşit leşii din pădure... legînd tabăra..., s-au pornit de la codru că moldovenii nu-i lăsa ce-i tot pişca pen pregiur.* N. COSTIN, LET. I A, 21/38. ✦ Fig. (Prin vestul Munt.) A surprinde pe nepregătite, a lua fără veste. Cf. UDRESCU, GL.

8. Tranz. Fig. (Prin vestul Munt.; complementul indică o gestiune, un bilanţ, un dosar etc.) A cerceta pe sărite, superficial. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pişc.* — Şi: (regional) **piscă** vb. I. — Etimologia necunoscută.

PIŞCAFLOÁREI s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCAMFLÓREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLOÁRĂ s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLOÁRE s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLÓRĂ s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLÓRE s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLÓRI s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLÚIER s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCANFLÚIERĂ s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCÁR[1] s. m. (Regional; depreciativ) Ţigan (Frata-Turda). Cf. PAŞCA, GL.

— Pl.: *pişcari.*

— Din scr. **piskor.**

PIŞCÁR[2] s. m. v. **chişcar.**

PIŞCÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (se) pişca şi rezultatul ei.

1. Cf. pişca **(1)**; pişcat[1] **(1)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Cf. pişca **(2)**. Cf. DDRF.

3. Fig. (Regional; în sintagma) *Pişcarea lunii* = fază a lunii în care conturul ei luminos începe să scadă, să descrească; (regional) **pişcătură (4)**, **pişcatul[1] (2)** lunii. Cf. pişca. **(3)**. *În lipsă de calendare şi de semne, plugarul se mulţămeşte cu pişcarea lunii, cînd, după socotinţa lui, trebuie să se schimbe vremea.* PAMFILE, VĂZD. 107.

4. Cf. pişca **(4)**. Cf. DDRF.

5. Cf. pişca **(5)**. Cf. DRLU.

— V. **pişca.**

PIŞCÁRIŢĂ s. f. v. **chişcariţă.**

PIŞCÁT[1] s. n. **1.** Pişcare **(1)**. Cf. DL, DM. ✦ Procedeu de execuţie a unei bucăţi muzicale la un instrument cu coarde, prin care acestea sînt apucate cu degetele, ridicate puţin şi apoi destinse pentru a vibra. V. pizzicato. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

2. Fig. (Regional; în sintagma) *Pişcatul lunii* (sau *al luminii*) sau *pişcat de lună* = pişcarea lunii, v. pişcare **(3)**. *A doua zi, fiind pişcatul luminii..., începu un vînt mare.* SADOVEANU, O. XI, 94, cf. XIII, 992, com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

— V. **pişca.**

PIŞCÁT[2], -Ă adj. **1.** (Rar; despre animale) Crestat la ureche într-un anumit fel (pentru a putea fi recunoscut). *Un junc la păr gălbiu..., la ambele urechi furculiţă şi dreapta pişcată.* MON. OF. (1907), 7 598.

2. (Popular) Ciupit de vărsat. Cf. GIUGLEA, U. 64, com. IORDAN.

3. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este putin ros, găurit uşor ici şi colo; ciupit. Cf. UDRESCU, GL.

4. (Popular şi familiar; în expr.) **A fi pişcat la limbă** (sau **la vorbă**) = a fi uşor beat, cherchelit, afumat. Cf. ZANNE, P. II, 836.

— Pl.: *pişcaţi, -te.*

— V. **pişca.**

PIŞCATFLÓREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PÍŞCAV, -Ă adj. **1.** (Prin Olt.; despre băuturi, condimente şi mîncăruri condimentate etc.) Pişcător **(I 4)**. Cf. CADE.

2. (Prin vestul Olt.; despre oameni) Care articulează cuvintele în vîrful limbii. Cf. BOCEANU, GL. *E pişcav la vorbă.* id. ib.

— Accentuat şi: **(2)** *pişcáv.* — Pl.: *pişcavi, -e.*

— De la **pişca.**

PÍŞCĂ s. f. v. **chişcă.**

PIŞCĂCÍÓS, -OÁSĂ adj. (Popular; despre băuturi, condimente şi mîncăruri condimentate, mirosuri) Care pişcă **(6)**, care produce o senzaţie specifică de înţepătură, de usturime (pe limbă, în nări); pişcător **(I 4)**, (regional) pişcav **(1)**, pişcos. V. iute, înţepător. Cf. DL. *Îl izbi mirosul... fumului de tămîie de proastă calitate care atîrna peste tot în falduri albăstrii şi pişcăcioase.* V. ROM. aprilie 1957, 34, cf. DM. *Vin pişcăcios.* Com. din BRAŞOV.

— Pl.: *pişcăcioşi, -oase.*

— **Pişca** + suf. *-ăcios.*

PIŞCĂFLÓREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCĂIFLOÁREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCĂIFLÓREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PIŞCĂMFLÓREA s. m. v. **pişcănfloare.**

PIȘCĂNFLOÁRE s. m. (Ornit.; regional) **1.** Grangur *(Oriolus oriolus). Braniști... în care să viersuiască pișca-n-floare cu pene de aur și cu cioc de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 135. *Acest cuib... e a gangurului care se mai numește... în județul Dolj din Oltenia încă și pișcanflori.* MARIAN, O. II, 132, cf. DDRF. *Pișcanfloare, specia de graur galbăn cu aripi negre, numit și ciuflor.* REV. CRIT. III, 164, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 130, H XVI 10, XVII 334, VICIU, GL., VÎRCOL, V. 97.

2. (În forma *pișcamflorea)* Mierlă *(Turdus merula)* (Pui-Hațeg). ALR I 1 029/118.

3. (În forma *pișcămflorea)* Sturz *(Turdus)* (Dumitrești-Drăgășani). ALR I 1 049/805.

— Scris și: *pișcă-n-floare.* — Și: (regional) **pișcănflóri** (scris: *pișcă-n-flori*, BĂCESCU, PĂS. 130), **pișcăiflóarea** (scris: *pișcă-i-floarea*, FORM. CUV. I, 109), **pișcăiflórea** (scris: *pișcă-i-florea*, BĂCESCU, PĂS. 130), **pișcămflórea** (ALR I 1 049/805), **pișcafloárei** (scris: *pișca-floarei*, MARIAN, O. II, 139), **pișcamflórea** (scris: *pișcam-florea*, ib. 1 029/118), **pișcanfloáră** (BĂCESCU, PĂS. 129), **pișcanfloáre, pișcanflóră** (id. ib.), **pișcanflóre** (MARIAN, O. II, 133, VÎRCOL, V. 97), **pișcanflóri** (scris: *pișca-n-flori*, FORM. CUV. I, 104), **pișcanflúier** (BĂCESCU, PĂS. 129), **pișcanflúieră** (id. ib.), **pișcatflórea** (id. ib.), **pișfanflórea** (GR. S. I, 191), **piscanfloárea** (scris: *pisca-n-floarea*, H XVI 10), **piscanflóre** (scris: *pisca-n-flore*, ib.), **piscuflórea**(scris: *piscu-florea*, BĂCESCU, PĂS. 129) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PIȘCĂNFLÓRI s. m. v. **pișcănfloare.**

PIȘCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) A crăpa, a plesni. *De-o fi deocheat de fată mare, Părul să-i pice, Ochii să-i împănjenească, Buzele să-i pișcănească.* MARIAN, NA. 55, cf. GR. S. VI, 161.

— Prez. ind.: *pișcănesc.*

— **Pișca** + suf. *-ăni.*

PIȘCĂRĂȘ s. m. v. **chișcăraș.**

PIȘCĂRÉL s. m. v. **pescărel.**

PIȘCĂRÍȚĂ s. f. v. **chișcăriță.**

PIȘCĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Regional; despre oameni) Care fură (cîte puțin și pe nesimțite), care șterpelește, care ciupește. Cf. pișca **(2).** *Lung de mînă, îi chișcător.* ȘEZ. IX, 147. *Om pișcător.* PAȘCA, GL., com. din FRATA-TURDA. ◇ Fig. [Unii critici] *pe Plutarh îl fac răvărsat în sine și pișcătoriu de ale altora.* CANTEMIR, HR. 173.

2. (Despre insecte) Care înțeapă, pișcă **(4).** *În locul unde să afla acel foișor nu era prea multe muște pișcătoare.* DRĂGHICI, R. 160/29, cf. DL, DM. ✦ Fig. (Despre oameni sau manifestări ale lor) Caustic, sarcastic, ironic. Cf. DRLU, SCRIBAN, D., DL, DM.

3. Fig. (Despre ger, vînt) Care pișcă **(5),** care provoacă cuiva o senzație neplăcută, dureroasă (de arsură).

4. (Despre băuturi, condimente sau mîncăruri condimentate, mirosuri etc.) Care pișcă **(6),** care produce o senzație specifică de înțepătură, de usturime (pe limbă, în nări); (popular) pișcăcios, (regional) pișcav **(1),** pișcos. *Vin pișcător.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O bere tare, pișcător tabac.* GORUN, F. 37. *Mirosul tare, pișcător al buruienilor... plutește în toată împrejurimea.* AGÎRBICEANU, S. P. 111. *Mirosul de mineral scos tot proaspăt din sînul pămîntului plutea peste tot umed, sulfuric, pișcător.* id. A. 328.

II. S. f. **1.** (Transilv. și prin Ban.) Prăjină crăpată la vîrf în patru sau în opt, cu care se culeg din pom fructele la care omul nu ajunge cu mîna; bucată scurtă de lemn crăpată la unul dintre capete, care servește ca praștie. Cf. REV. CRIT. III, 164, ALR I 1 697/85, 87, 90, 107, MAT. DIALECT. I, 85.

2. (Iht.; regional) Țipar *(Misgurnus fossilis)* (Șieuț-Bistrița). ALR I 1 745/223.

— Pl.: *pișcători, -oare.*

— **Pișca** + suf. *-ător.*

PIȘCĂTÚRĂ s. f. **1.** Pișcare **(1),** ciupitură; p. ext. (concretizat) semn rămas pe piele în urma unei ciupituri. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *O făcea de răsărea Prin adese pișcături.* I. VĂCĂRESCUL, P. 362/15, cf. POLIZU, BARCIANU. *Alții furișau cîte o pișcătură sau un sărut drăguțelor lor.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., DL, DM, CHEST. V/38, 65.

2. (Popular) Crestătură făcută la urechea animalelor domestice, în special a oilor, ca semn distinctiv (de identificare). V. teșitură. Cf. DAMÉ, T. 29, 68, PĂCALĂ, M. R. 145, GR. S. II, 405, PRECUP, P. 23, DIACONU, P. 38, STOIAN, PĂST. 55, DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 54, H XI 276, CHEST. V 156, ALRM SN I h 267, A V 6, 15, 20, 24, 27, 31, 33, 34, 35, com. din MORĂRENI-REGHIN și din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. ✦ Urmă rămasă în locul de unde s-a tăiat, s-a rupt sau s-a scos o mică parte din ceva. *Cine a făcut pișcătură în caș?* CHEST. V/61.

3. Fig. (Familiar) Furt (de lucruri mărunte sau în cantități mici și pe nesimțite); (familiar) șterpeleală, ciupitură, ciupeală. *Pișcătură mai înseamnă și furare.* CHEST. V/38. *Paguba pe care o face lupul sau hoții în turma de oi se numește chișcătură.* ib. V/74. *Să nu se facă pișcătură (furt) în tîrlă din... lînă sau brînză.* ib. V/84.

4. (Regional) Fază a lunii în care conturul ei luminos începe să descrească, să scadă; (regional) pișcarea lunii, pișcatul[1] **(2)** lunii. *Cînd luna plină începe a scade se zice că luna se pișcă sau că a ajuns la pișcătură.* PAMFILE, CER. 62.

5. (Popular și familiar; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Bucățică sau cantitate mică (desprinsă) din ceva; fărîmă, fărîmătură. *Vîntul aducea acum pișcături de măzăriche.* I. BOTEZ, ȘC. 29. *S-a repezit la chișcătura de pîne uitată undeva pe blidar.* CAMILAR, N. I, 220, cf. DM, CHEST. V/11, 12, 44, 49, 54, A VI 26. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Mi se păru mie* [pușca] *așa de lungă, numai din pricina nepotrivirii cu omul de o șchioapă ce o purta sau, mai bine zis, a chișcăturii de om.* HOGAȘ, M. N. 232. *De n-ar fi fost decît numai o pișcătură de babă... ai fi zis că duce în circă jumătate din globul pămîntesc.* id. DR. I, 208, cf. II, 44. ✦ Fig. (Ras) Pește mic (care înoată repede); (regional) fiță. *Odată, pe Dimboviță, mai mulți inși am biciuit toată ziua fără să vedem o fiță, o pișcătură, fără ca babițele să ne fie măcar atinse.* ATILA, P. 58.

6. Înțepătură, mușcătură de insecte. *L-am povățuit să meargă la un dentist... Cu metodele de astăzi, nu simți nici cît o pișcătură de purice.* CARAGIALE, O. II, 181, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Își înălța nasul... încrețind obrazul la pișcăturile muștelor.* SADOVEANU, O. I, 682, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Bărbatul muierii n-a simțit mai multă durere decît de la o pișcătură de purice.* SBIERA, P. 168, cf. CHEST. V/34, 44. ✦ Fig. Vorbă, afirmație etc. sarcastică, caustică, usturătoare; ironie, împunsătură. *Nu putea suferi pișcăturile lui.* SCRIBAN, D., cf. DM. ✦ (Popular; în sintagma) *Pișcătură din iele* = hemiplegie. BIANU, D. S.

— Pl.: *pișcături.*

— **Pișca** + suf. *-ătură.*

PIȘCHÉR s. n. v. **peșchir.**

PIȘCHÍR s. n. v. **peșchir.**

PIȘCHIRÍC s. m. v. **pișpirică.**

PIȘCHIRÍCĂ s. m. și f. v. **pișpirică.**

PIȘCOÁIE s. f. v. **piscoi.**

PIȘCÓCI, -OÁCE subst. v. **pușcoci.**

PIŞCÓL s. n. v. **pistol**[1].

PIŞCONÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A fluiera din degete; (regional) a fişconi (Domaşnea-Băile Herculane). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 151.
— Prez. ind.: *pişconesc.*
— Probabil formaţie onomatopeică.

PIŞCORÍ vb. IV v. **pişcura**[1].

PIŞCÓS, -OÁSĂ adj. (Prin estul Transilv.) Pişcător **(I 4)**. *Paprică dulce, paprică chişcoasă.* ALR II 4 101/574, cf. 4 101/235.
— Pl.: *pişcoşi, -oase.*
— **Pişca** + suf. *-os.*

PIŞCÓT s. n. Produs de patiserie obţinut prin coacerea unui aluat moale şi pufos făcut din făină, ouă, zahăr etc. şi având, de obicei, o formă alungită. *20 sticle Frontiniac bun să mi le trimiteţ[i] . . . şi nişcarva pişcoturi sau pesmeţ[i] de Braşov* (a. 1777). FURNICĂ, I. c. 60. *3 oca pişcot cu cutie cu tot* (a. 1778). id. ib. 77. *Patru funturi pişcoturi* (a. 1784). IORGA, S. D. VIII, 10. *4 funţi pişcote* (a. 1791). id. ib. 21, cf. 41. *Nu uita la cin-o cere rom, pişcoturi să le dai.* PR. DRAM. 106. *Mincasem pişcoţi de Braşov încă din tinereţă, pişcoţi franţuzeşti.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 150. *Le da să guste din pişcoturi.* PITIŞ, ŞCH. 15, cf. DDRF, BARCIANU. *Intră Clara, cu un pişcot în mînă, înmuindu-l în paharul cu şampanie.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *A îmbătrînit . . . vînzînd hapuri şi pişcoturi.* STANCU, D. 385. *După compoziţia aluatului, pişcoturile se clasifică în: pişcoturi de şampanie, pişcoturi de desert, pişcoturi crocante.* LTR[2]. *Pentru ca pişcoturile să reuşească, ouăle trebuie să fie foarte proaspete.* S. MARIN, C. B. 262.
— Pl.: *pişcoturi* şi (învechit) *pişcote,* (m.) *pişcoţi.* — Şi: (rar) **piscót** (TDRG), **biscót** (id. ib.) s. n., **biscótă** (id. ib.) s. f., **bişcót** (id. ib.) s. n.
— Din magh. **piskóta.** — **Biscot** etc. < germ. **Biskotte.**

PIŞCULÍ vb. IV v. **pişcura**[1].

PIŞCURÁ[1] vb. I. **1.** Tranz. (Regional) A pişca **(1)**. *Are popa şapte fete şi le-o scos în ţintirim, Ca să nu le pişcorim.* ŞEZ. XX, 40, cf. ALRM I/I h 134, ALRM II/I h 128, LEXIC REG. II, 30, 37.

2. Tranz. (Prin nord-estul Olt.; complementul indică firele de lînă) A toarce neuniform, cu porţiuni mai groase şi mai subţiri. Cf. CIAUŞANU, V. 188.

3. Refl. (Prin vestul Munt.; despre haine, stofe etc.) A se roade sau a se găuri uşor, ici şi colo. *S-au pişcurat dimiile stînd grămadă în pod.* UDRESCU, GL. ◇ Tranz. *Am găsit paltonul pişcurat de molie.* id. ib.

4. Refl. (Prin vestul Munt.; despre grîu) A rămîne nedezvoltat, pipernicit. *S-a pişcurat grîuleţul nostru, slabă nădejde de el.* UDRESCU, GL.

5. Intranz. (Regional; în forma *pişcori)* A căuta să înşele pe alţii, a umbla cu şmecherii (Păltiniş-Vatra Dornei). Cf. ALR I 1 550/214.

6. Tranz. (Ban.; despre băuturi alcoolice) A pişca **(6)**.Cf. ALR SN I h 242.
— Prez. ind.: *pişcur* şi *pişcurez.* — Şi: **pişculí** (LEXIC REG. II, 30), **pişcorí** vb. IV, **piscurá** (ALRM I/I h 134, ALRM II/I h 128/76) vb. I.
— De la **pişca.**

PIŞCURÁ[2] vb. I. Intranz. (Prin vestul Munt.) A burniţa. *A început să pişcure puţin, pişcurează subţire ca firul de aţă.* UDRESCU, GL.
— Prez. ind. pers. 3: *pişcurează* şi *pişcură.*
— Contaminare între **pişa** şi **picura.**

PIŞCURÁT[1]**, -Ă** adj. **1.** (Prin Munt. şi prin Olt.; despre firele de lînă, de bumbac etc. toarse) Care nu are o grosime uniformă, tors neuniform, cu noduri. Cf. ARH. OLT. XXI, 272, L. ROM. 1959, nr. 3, 66, ib. 1961, nr. 1, 24, UDRESCU, GL.

2. (Prin vestul Munt.; despre haine, ţesături etc.) Care este ros sau găurit uşor, ici şi colo. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Despre ţesături) Care are goluri. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin vestul Munt.; despre recoltele de grîu, despre plantele care formează aceste recolte) Care a rămas nedezvoltat, pipernicit; (despre boabele de grîu) sec, mic. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pişcuraţi, -te.*
— V. **pişcura**[1].

PIŞCURÁT[2]**, -Ă** adj. (Prin vestul Munt.; despre ploaie) Cu stropi mici şi rari. UDRESCU, GL. *Ploaie pişcurată.* id. ib. ◇ (Adverbial) *Plouă pişcurat.* id. ib.
— Pl.: *pişcuraţi, -te.*
— V. **pişcura**[2].

PIŞECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **pişăcios.**

PIŞELĂU subst. v. **pişălău.**

PIŞELÉU subst. v. **pişălău.**

PIŞICHÉR, -Ă s. m. şi f., adj. (Familiar) **1.** S. m. şi f., adj. (Om) şiret, şmecher, care încearcă să înşele pe alţii, care umblă după profituri, care trăieşte din şiretlicuri. Cf. POLIZU. *Mare pişicher! Strajnic prefect ar fi ăsta!* CARAGIALE, O. VI, 115. *Unii îl făceau, nu e vorbă, pişicher, papugiu de Bucureşti.* DELAVRANCEA, S. 24. *Joe . . . se transforma cîteodată în ploaie de aur, spre a veni ca un pişicher să tenteze pe Danae.* MACEDONSKI, O. IV, 85. *Un birou de avocatură . . . s-a desfiinţat, din cauza unui tovarăş pişicher.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 225, cf. DDRF, BARCIANU. *Pişicher şi bun de gură nevoie mare . . . , se bagă repede pe subt pielea căpitanului.* SANDU-ALDEA, U. P. 148, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Dar şi dumneata eşti mare pişicher.* REBREANU, NUV. 67. *Pişicherii aieştia care trag sforile şi le încurcă.* PAS, Z. IV, 9. *D-alei pui de pişicher!* TEODORESCU, P. P. 571.

2. Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care trădează pe omul şmecher; şiret, şmecheresc. *Se aruncă peste rampă, spunînd mai departe cu glas pişicher . . .* BARBU, P. 183.

3. Adj. (Rar) Care cere abilitate, iscusinţă pentru a fi realizat; ingenios. *E foarte simplu şi . . . pişicher lucru; însă va să aibi ochi să vezi şi devlă să le alcătuieşti.* CONV. LIT. XLV, 377.
— Pl.: *pişicheri.* — Şi: (învechit) **peşechér** (POLIZU), **peşchér** (DDRF) s. m.
— Din tc. **pişekâr.**

PIŞICHERLÍC s. n. v. **pişicherlîc.**

PIŞICHERLÎC s. n. (Familiar) Acţiune, faptă, vorbă de om pişicher **(1)**; şmecherie, pungăşie, şarlatanie; intrigă. *Şoapte şi intrigi de culise; sfori şi sforicele . . ., pişicherlîcuri pe la spate.* CARAGIALE, O. V, 181. *Trag lumea pe sfoară cu pişicherlîcuri.* id. ib. VI, 3. *Această argumentaţiune întrece pînă şi pişicherlîcurile retorice şi teologice ale grecilor din Bizanţ.* ap. DDRF, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SFC IV, 189.
— Pl.: *pişicherlîcuri.* — Şi: (rar) **pişicherlíc** s. n. TDRG.
— Din tc. **pişekârlık.**

PIŞITOÁRE s. f. v. **pişătoare.**

PIŞÎTOÁRE s. f. v. **pişătoare.**

PIŞLACOLÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre foc) A mocni **(1)** (Voivozi-Carei). Cf. ALR II/I h 282/325.
— Prez. ind. pers. 3: *pişlacoleşte.*
— Din magh. **pislákol.**

PIȘLÁITĂR s. m. (Regional) Derbedeu (Bozovici-Oravița). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 151.
— Pl.: *pișlaitări.*
— Din germ. **Biestleiter.**

PIȘLEÁG s. n. **1.** (Popular) Cui de lemn cu ajutorul căruia se fixează, una în alta, obezile roților de la car sau scîndurile care formează fundul butoiului. V. c e p. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 8, 14, PAMFILE, I. C. 129, CONV. LIT. LIV$_1$, 361, ȘĂINEANU, D. U., CADE, H VIII 235, com. din TURNU-MĂGURELE, PLOPȘOR, V. O., CIAUȘANU, V. 188, ARH. OLT. VII, 158. *Fixez cu pișlege (cuie de lemn) scîndurile care formează fundul butoiului.* GL. OLT. 82.
2. (Prin nord-estul Olt.) Scîndură. LEXIC REG. II, 30.
— Pl.: *pișlege* și (regional) *pișleguri* (CIAUȘANU, V. 188), (m.) *pișlegi* (GL. OLT. 82). — Și: **pișteág** (PLOPȘOR, V. O.) s. m., **pislégi** (DDRF) s. m. pl., **pîslég** (PAMFILE, I. C. 129) s. m., **pișlégi** (DAMÉ, T. 14) s. m. pl.
— Etimologia necunoscută.

PIȘLEGÓRNIȚĂ s. f. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Chișleag. *Ulcică plină Cu pișlegorniță Fără zămorniță.* ap. TDRG.
— Pl.: *pișlegornițe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. c h i ș l e a g.

PIȘLÍC s. m. (Rar) Copil mic. Cf. BARCIANU.
— Pl.: *pișlici.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p i ș a.

PIȘLÚGĂ s. f. (Rar) Vergea cu care se împingeau cartușele în țeava puștilor de tip vechi. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PIȘNÍC subst. (Prin nordul Dobr. și prin estul Munt.) Cameră separată de corpul unei case, care servește ca locuință sau ca bucătărie. Cf. cv 1949, nr. 8, 33, ALR SN IV h 1 091/682.
— Pl.: ?
— Din bg. **пишник.**

PIȘOÁIE s. f. pl. (Prin Transilv.) Stropi de apă amestecați cu pietriș care intră prin ochiurile de la piua în care se pune piatra pentru a fi măcinată. Cf. VICIU, GL. 97.
— **Pișa** + suf. *-oaie.*

PIȘOÁLCĂ s. f. **1.** (Popular; peiorativ) Persoană care urinează des (în pat); (popular) pișotcă, (regional) pișolcea **(1).** Cf. KLEIN, D. 69, LB, POLIZU, TDRG. *Fana îi poreclise: pișorcă, în batjocură.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 201, cf. COMAN, GL. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Om moale, fleșcăit. Cf. UDRESCU, GL.
2. (Regional) Apă căldicică, sălcie ori sărată (Păușești Otăsău-Băile Govora). Cf. COMAN, GL. ✦ (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) Ciorbă goală, zeamă lungă. Cf. CIAUȘANU, V. 188, UDRESCU, GL.
3. (Popular) Vin, țuică sau rachiu de proastă calitate, slab (și cu gust amărui). Cf. CIAUȘANU, V. 188, COMAN, GL., TOMESCU, GL., CHEST. VIII 112/5, A V 34, UDRESCU, GL.
4. (Prin nord-vestul Munt.) Vreme ploioasă, umedă; ploaie măruntă și deasă de durată, (popular) p i ș ă t u r ă **(2),** (regional) p i ș o r n i ț ă. *E o pișoalcă (de vreme) afară, că nu-ți vine să ieși din casă.* UDRESCU, GL.
5. (Prin nord-estul Olt.; în sintagma) *Prune pișoalce* = specie de prune zemoase; (regional) prune pișolcoase. Cf. CIAUȘANU, V. 188.
— Pl.: *pișoalce.* — Și: (regional) **pișoárcă** (COMAN GL., CHEST. VIII 112/5), **pișóică** (TDRG), **pișóreă, pușáreă** (A V 34), **pușoárcă** (COMAN, GL.) s. f.
— De la **pișa.**

PIȘOÁRCĂ s. f. v. **pișoalcă.**

PIȘÓLCĂ s. f. v. **pișoalcă.**

PIȘÓLCEA s. m. **1.** (Prin nord-estul Olt.) Pișoalcă **(1).** Cf. CIAUȘANU, V. 188.
2. (Regional) Om moale, prăpădit, leneș, bleg (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Dracu m-a pus să bag în plug cu pișolcea!* id. ib.
— De la **pișoleă.**

PIȘOLCÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt.) **1.** (Despre copii) Pișăcios. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Plîngăreț, răzgîiat (Poiana Lacului-Pitești). UDRESCU, GL. *Dă-l încolo de pișolcit, plînge degeaba, nu vezi?* id. ib.
2. (Despre oameni) Prăpădit; moale; leneș; nehotărît. UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Cu pișolcitu-ăsta îi-ai găsit să te-ncurci?* id. ib.
3. (Despre vreme) Umed, ploios; moinos **(1).** *Ce toamnă pișolcită! O vreme pișolciă; să te lipsești!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pișolciți, -te.*
— De la **pișoalcă.**

PIȘOLCÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Rar) Pișăcios. Cf. DRLU, LB, POLIZU.
2. (Prin nord-estul Olt.) Zemos. CIAUȘANU, V. 188. ✧ *Prune pișolcoase* = specie de prune zemoase; (regional) prune pișoalce. id. ib.
— Pl.: *pișolcoși, -oase.* — Și: (regional) **pișorcós, -oásă** adj. KLEIN, D. 69, TDRG.
— **Pișoalcă** + suf. *-os.*

PIȘÓRCĂ s. f. v. **pișoalcă.**

PIȘORCĂÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A urina. Cf. DDRF.
— Prez.: ind.: *pișorcăiesc.*
— **Pișoreă** + suf. *-ăi.*

PIȘORCÓS, -OÁSĂ adj. v. **pișoleos.**

PIȘÓRNIȚĂ s. f. (Regional) Pișătură **(2).** Cf. SCRIBAN, D. *Ce pișorniță de vreme: îți scoate ochii, te pătrunde la măduva oaselor!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pișornițe.*
— V. **pișa.**

PIȘÓTCĂ s. f. (Popular) Pișoalcă **(1).** Cf. ANON. CAR., BARCIANU, ALEXI, W. *Cel ce se scapă..., fie ziua, fie noaptea în pat... este pișotcă.* PAMFILE, B. 51.
— Pl.: *pișotci.*
— **Pișa** + suf. *-otcă.*

PIȘPĂÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit, rar) A șopti ceva la urechea cuiva pentru a cleveti; a face intrigi. Cf. SFC IV, 223. *Cel ce de altul ție îți pișpăiește, și de tine acela altuia șoptește.* ZANNE, P. VIII, 304. *Cel ce pișpăiește, otravă din gură-i țîșnește.* id. ib.
2. T r a n z. (Regional; în forma *pișpîi*) A nu mînca bine, a frunzări, a pospăi (Negrești-Vaslui). Cf. cv 1951, nr. 6, 28. *Oile numai pișpîiesc finul acesta.* ib.
— Prez. ind.: *pișpăiesc.* — Și: **pișpîi** (SFC IV, 223), **pîșpăi** (DDRF, BL VI, 149), **pîșpîi** vb. IV.
— De la **piș**[2].

PIȘPĂÍT s. n. (Învechit, rar) Faptul de a p i ș p ă i **(1);** șoaptă (la urechea cuiva); (învechit, rar) pișpătitură. Cf. DDRF. *Piritori[i] trăiesc cu pișpăitul.* ZANNE, P. II, 671.
— Pl.: *pișpăituri.* — Și: **pîșpăit** s. n. DDRF.
— V. **pișpăi.**

PIȘPĂITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; și substantivat) (Persoană) care pișpăiește; (om) clevetitor, intrigant. *Lingușitorii, pișpăitorii și fățarnicii, otrava adevărului.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Departe de casa ta omul pișpăitor și lingușitor.* ZANNE, P. VIII, 304. *Pișpăitorul cu-nșelăciunea, ca undița cu-momeala-n gură.* id. ib. IX, 119, cf. 120.
— Pronunțat: *-pă-i-.* — Pl.: *pișpăitori, -oare.* — Și: **pișpăitór, -oáre** adj.
— **Pișpăi** + suf. *-tor.*

PIȘPĂITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pișpăit. *Lingușirea ca un șarpe intră în sînul tău, pișpăitura ca un cîntec dă dor îndată te adoarme.* ZANNE, P. VIII, 301.
— Pronunțat: *-pă-i-*. — Pl.: *pișpăituri.*
— **Pișpăi** + suf. *-tură.*

PÍȘPEC s. m. (Maghiarism, în Transilv. și Ban.) Episcop. *S-au aflat în Remeți 422 de oameni puși la căbel în dajde, cînd au venit cănțeliștea pișpecului de au vălătuit* (a. 1795). IORGA, S. D. XIII, 158. *Pișpecul cel de legea noastră... să aibă grije să îndrepte greșelele de s-ar face în besericile cele românești.* ȘINCAI, HR. III, 119/4. *Pișpecul Tisabeci Kaspar să aibă grije de toate besericile românești.* id. ib. 119/6, cf. 119/12. *Preoții laolaltă cu pișpecul lor.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152.
— Pl.: *pișpeci.*
— Din magh. **pispek.**

PIȘPIRÍCĂ subst. **1.** S. m. și f. (Popular și familiar) Persoană mică (de statură), slabă, prizărită sau neînsemnată. Cf. COMAN, GL., com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, UDRESCU, GL.
2. S. f. (Prin Transilv.; în forma *pișpirigă*) Pietricică plată pe care o aruncă copii pe suprafața unei ape, astfel încît să facă salturi cît mai numeroase; (regional) **pițtrig (1).** Cf. VICIU, GL.
— Pl.: *pișpirici.* — Și: (regional) **pișpirígă** (VICIU, GL.) s. f., **pișchirie** (COMAN, GL.) s. m., **pișchirícă** (UDRESCU, GL.) s. m. și f.
— Formație onomatopeică.

PIȘPIRÍGĂ s. f. v. **pișpirică.**

PIȘPÍÍ vb. IV v. **pișpăi.**

PIȘTÁC s. m. (Regional) Persoană care hoinărește fără rost, pierzînd vremea zadarnic. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: *pișlaci.*
— Etimologia necunoscută.

PIȘTALẮU subst. (Regional; adverbial, în e x p r.) **A umbla piștalău** = a umbla încoace și încolo fără nici o treabă, fără rost. V. t e l e l e u. (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 86.
— Etimologia necunoscută. Cf. p i ș t a c, t e l e l e u.

PIȘTANFLÓREA s. m. v. **pișcănfloare.**

PÍȘTĂ s. f. (Învechit) Hrană, mîncare. *Începu a mînca... Ei luară piște* (d e m ă n c a r ă N. TEST. 1648, d e m î n c a t BIBLIA 1688). COD. VOR. 94/5. *Ferice cel ce... dă pișta flămînzilor.* PSALT. 302. *Scăzură oile de piște* (o i l e d e h r a n ă V, d e l a m î n c a r e o i l e D). ib. 323. *Zeul... dă piște flămînzilor.* CORESI, PS. 396/11. *Să blagoslovim Dumnezeu, dătătoriul de piște.* id. EV. 260. ◇ F i g. *De-a sufletului piște pentru lenea lipsimu-ne.* id. ib. 257. *Acea mîncare tot bucate sufletești și piște cheamă-se.* id. ib. 304, cf. 484. ◆ F i g. Desfătare, delectare, încîntare. *Să ne sălășuim în pișlea raiului întru veci.* CORESI, EV. 43. *Mosteani să fim dulcelei de vecie și pișliei fără de moarte.* id. ib. 550, cf. 420. *Bagă-i... alții cu Adam în piști edemului.* COD. TOD. 14r/15.
— Pl.: *piște* și *piști.* — Și: **piște, pișție** s. f.
— Din slavonul пища.

PÍȘTE[1] prep. v. **peste.**

PÍȘTE[2] s. f. v. **pișlă.**

PÍȘTE[3] s. m. v. **pește**[2].

PIȘTEÁG s. m. v. **pișleag.**

PIȘTEÁLĂ s. f. (Învechit și regional) Pișlire. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. ◆ (Învechit) Mlaștină, smîrc; băltoacă. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *pișteli.* — Și: (învechit) **pișteálă** s. f. POLIZU.
— **Piști** + suf. *-eală.*

PIȘTEÁLNIȚĂ s. f. v. **pișteliță.**

PIȘTÉLNIȚĂ s. f. (Învechit) Mlaștină, smîrc; baltă mică, băltoacă. *Apa izvorului din curgearea sa, în pișlealniță și în bălți stătătoare oprindu-să, să strică.* CANTEMIR, HR. 139. *Am fi intrat peste niște tinoasă pișlealniță și glodoase tini.* id. ib., cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ◇ F i g. *Din curată a adevărului istorii fîntînă, pișlealnița basnii bulgărești să se fie abătut.* CANTEMIR, HR. 147.
— Pl.: *pișteliță.* — Și: **pișteálniță** s. f.
— Cf. scr. p i ș t a l i n i c a.

PÍȘTERE s. f. pl. v. **pișliri.**

PIȘTÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit și regional; despre lichide) A curge încet, a se scurge, a se prelinge din...; p. e x t. a izvorî, a țîșni, a ieși la suprafață. *Pișliia sîngele de la rană în sînul carului.* BIBLIA (1688), 264[1]/51, cf. LM, POLIZU. *O lacrimă din pleoapa-i luci precum lucește Pe geana Aurorei O rouă ce pisteșle.* BOLLIAC, O. 97, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152.
2. I n t r a n z. (Învechit și regional; despre recipiente, terenuri, găuri etc.) A lăsa să picure, să curgă (încet) sau să țîșnească un lichid. *Corăbiiarul carile..., găuricea carea pișteașle, cu vreame nu călăfătuiașle, în abur vivor și în picătură apa fără măsură află.* CANTEMIR, IST. 157, cf. SCRIBAN, D., com. LIUBA. *Pișteșle butia a mare pe la fund, pe gardin; n-a fost împăpurată bine, trebuie smolită.* UDRESCU, GL. *Butoiul n-a pișlit o lacrimă pe nicăieri.* id. ib. *Butea cînd se umple, începe a pișli.* ZANNE, P. V, 105.
3. R e f l. (Prin vestul Transilv.; despre copii; în forma *pișli*) A-și face necesitățile pe el, a se scăpa pe el. *S-o pișlit copilu.* DR. V, 293. ◆ T r a n z. (Despre păsări) A murdări cu excremente. *Tot or pișlit păsările călisca.* PAȘCA, GL., cf. DR. V, 901.
4. I n t r a n z. (Prin nord-estul Olt.) A se mișca **(I 2)**; a se urni. Cf. CIAUȘANU, GL. *Nu pișteșle fără voia mea.* id. ib.
— Prez. ind.: *pișlesc.* — Și: (învechit) **pișli** (POLIZU), **ghișli** (TDRG), **gișli** (id. ib.), (regional) **pîșli** (PAȘCA, GL., DR. V, 293, 901) vb. IV.
— Din slavonul пищати.

PÍȘTIE s. f. v. **pișlă.**

PIȘTIMÁLĂ s. f. v. **peștiman.**

PIȘTÍRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a p i ș t i **(1)** și rezultatul ei; (învechit și regional) pișteală, pișlit. Cf. POLIZU, DDRF, com. din TURNU-MĂGURELE.
— Pl.: *pișliri.* — Și: (învechit) **pistíre** s. f. POLIZU.
— V. **pișli.**

PIȘTIREÁNĂ s. f. v. **peștireană.**

PÍȘTIRI s. f. pl. (Transilv.) Piftie **(1)**. Cf. LB, LM, ALR I 745/295, TEAHA, C. N. 253.
— Accentuat și: *pișlíri.* LB. — Și: **pișlere** s. f. pl. TEAHA, C. N. 253.
— Etimologia necunoscută. Cf. p i f t i e.

PIȘTIRÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Umed (Roșia-Beiuș). Cf. ALR SN III h 845/310.
— Pl.: *pișliroși, -oase.*
— De la **pișli.**

PIȘTÍT s. n. (Învechit și regional) Pișlire. Cf. DDRF.
— V. **pișli.**

PIȘTITÓR, -OÁRE adj. (Învechit și regional; despre lichide) Care pișteșle **(1)**. *Izvoare de apă pururea pișlitoare purceseră.* CANTEMIR, IST. 121, cf. LM, DDRF.
— Pl.: *pișlitori, -oare.*
— **Pișli** + suf. *-tor.*

PIŞTITÚRĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Picătură **(1)**. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *piştituri*.
— **Pişti** + suf. *-tură*.

PIŞTÓL s. n. v. **pistol**[1].

PIŞTORÁG s. n. v. **piciorag**.

PITÁC[1] s. m. **1.** Monedă (austriacă) cu valori variabile (reduse), care a circulat, începînd din secolul al XVIII-lea, şi în ţările române, p a t a ş c ă[2]; p. g e n e r. (popular şi familiar) monedă de valoare mică, g o l o g a n. *Deci Stanciul cerîndu-le banii . . . de car căte zloţ 2, pitaci iar 2 şi căte un mariiaş la vamă* (a. 1700). IORGA, B. R. 45. *Ocao cite petaci 7* (a. 1741). id. S. D. XII, 40, cf. 56, VIII, 91, XII, 176, XIII, 123, DIONISIE, C. 224, CALENDARIU (1814), 151/15, LB, LM. *Părintele . . . , aducînd pitaci şi colaci din biserică, a împărţit la fiecare.* CREANGĂ, O. 180. *Scoate punga din buzunar, apoi din pungă două patace.* CARAGIALE, M. 231. *Întinse c-o mişcare zgîrcită şi deznădăjduită cea din urmă patacă.* DELAVRANCEA, S. 133. *Regulat venea cu o patacă de cinci, pe care mi-o dădea în taină.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 253, cf. TDRG, CANDREA, F. 387. *S-a întors radios zornăind un fişic de patace.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 201, cf. PASCU, S. 194. *Dintre monedele străine ce aveau curs în Moldova, se citează: asprii, potronicii . . . , pitacii.* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Cum dai murele? — Trei pitaci cofăielu.* BRĂESCU, O. A. II, 37, cf. id. A. 77, 92, ŞĂINEANU, D. U. *Femeia îşi numără pitacii în palma stîngă.* SADOVEANU, O. VII, 557, cf. I, 554, SCRIBAN, D. *Am pus şi eu într-un an la o parte cîţiva pitaci.* V. ROM. februarie 1954, 105. *Ar fi dat bucuros pataca pe care o avea înnodată în basma . . . , numai să scape cu faţa curată.* PAS, L. I, 31, cf. H II 239. *Să mai schimb din cei pitaci.* ŞEZ. I, 140, cf. BUD, P. P. 48, 81, VASILIU, C. 30, L. COSTIN, GR. BĂN. 155, ALR I 1 597/512, 516, 522. *Frunză verde ca spanacu, Văzui frunza ca pătacu Şi lăstărelu ca acu!* ANT. LIT. POP. I, 74.
2. (Regional; în forma *petac*) Ritul porcului (Somova-Tulcea). ALR SN II h 333/682.
— Pl.: *pitaci* şi (rar, n.) *pitace* (CADE). — Şi: **patácă** s. f., (învechit) **patác** (DDRF), **petác** s. m., **petácă** (LB, LM) s. f., (regional) **pătác** (pl. *pătaci* şi, n., *pătace*, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48, BUD, P. P. 81, L. COSTIN, GR. BĂN. 155) subst.
— Din scr. **petak**, bg. **петак**, rus. **пятак**. — Pentru **patacă, patac**, cf. it. p a t a c c a, sp. p a t a c a.

PITÁC[2] s. n. (Învechit) **1.** Act oficial; poruncă scrisă, decret, ordonanţă, dispoziţie; autorizaţie. *„Un pitac cu tîtuluş" pentru un furt* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 228. *Au voie veliţii boieri a orîndui cu pitacurile dumnealor pricini la ceale mai de jos departamenturi.* PRAV. COND. (1780), 52. *Pitac grecesc . . . au scris . . . pentru voie ci s-au dat a să aduce apă în Focşani* (a. 1804). CAT. MAN. I, 4. *Neplătindu-să numai în decemvre lefele pămîntenilor şi a altora, după cuprinderea pitacului înălţimei tale* (a. 1814). URICARIUL, I, 225. *Paşa . . . au trimis pitac Pasvandoglului, să-i ridice turcii lui de la saraiu.* DIONISIE, C. 186. *A . . . făcut pitac domnesc către boieri, ca . . . să să întocmească toate boieriile fără dare dă bani.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 74. *Am avut cinstea şi norocirea a priimi de la cinstitul divan săvîrşitor pitacul următor . . .* CR (1829), 297[1]/13. *S-au făcut pitac . . . ca vericine va avea trebuinţă de oameni să meargă la piiaţa Herasca* (a. 1832). DOC. EC. 503, cf. ASACHI, S. L. II, 357, POLIZU. *Ştia să facă jălbi . . . , pitace . . . şi alte forme cancelarice obicinuite în timpii aceia.* FILIMON, O. I, 121, cf. 159. *Sta aşezată printre hrisoave . . . şi printre felurite pitace domneşti.* ODOBESCU, S. I, 131, cf. ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 69, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pitacul lui Alexandru Ipsilanti din 1780 constată că locuitorii urmează uneori pravilele împărăteşti.* OŢETEA, T. V. 35, cf. 226. *A ieşit vreun pitac domnesc cu propelişti pentru portul straielor de şiac?* C. PETRESCU, A. R. 13.
2. S p e c. Decret de ridicare a cuiva la un rang boieresc; diplomă de boierie. *Caimacamul . . . Începe a da pitace cu cinuri de boierii.* BELDIMAN, E. 80/3. *Provivasăm pe . . . Gheorghe Asache cu rangul de vel agă . . . pentru care i s-au dat acest pitac întărit cu a noastră domnească iscălitură* (a. 1827). URICARIUL, VII, 97. *Îmbulzeala la ranguri era atît de mare, că se umpluse din scoarţă în scoarţă condica pitacului domnesc.* GHICA, S. 37. *Făcu să cază în mîinile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel cămăraş.* FILIMON, O. I, 103. *Un pitac de boierie era destul cuiva ca să fie alegător sub regimul Regulamentului Organic.* I. IONESCU, M. 190, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D.
3. Reclamaţie, plîngere. *Plăteşti banii cu binele, sau fac pitac la isprăvnicie.* FILIMON, O. I, 164.
4. Inscripţie. *La marginea cea din sus a crucii . . . un pitac ţintuit cu aceste slove . . .* (a. 1815). GRECU, P. 170.
— Pl.: *pitacuri* şi *pitace*.
— Din slavonul **питакъ**.

PITÁC[3] subst. (Prin Mold.) **1.** Diminutiv al lui p i t ă **(I 1)**. DDRF.
2. C o m p u s: **pitacu-dracului** = ciupercă comestibilă cu piciorul scurt şi gros, cu pălăria mare în formă de castron, de culoare galbenă brună, care creşte pe trunchiuri putrede de brad; (regional) lămîiţă, urecheababei *(Discina venosa)*. Cf. PANŢU, PL.
— Pl.: ?
— **Pită** + suf. *-ac*.

PITAGORÉIC, -Ă adj. Care aparţine pitagorismului sau lui Pitagora, privitor la pitagorism sau la Pitagora; (rar) pitagoric. Cf. DN. ◇ (Substantivat, m.) *Pitagoreicii au constituit nu numai o şcoală filozofică şi matematică, ci şi o organizaţie politică a aristocraţiei sclavagiste.* DER.
— Pronunţat: *-re-ic*. — Pl.: *pitagoreici, -ce*.
— Din germ. **pythagoreisch**.

PITAGÓRIC, -Ă adj. (Rar) Pitagoreic. *Este de trebuinţă ca să ştii bine . . . tabla pitagorică.* AMFILOHIE, E. 24/5. *A încerca rezolvarea unei ecuaţii înainte de a cunoaşte tabelul pitagoric.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 4/6.
— Pl.: *pitagorici, -ce*.
— Din it. **pitagorico**, fr. **pythagorique**.

PITAGORICIÁN s. m. Adept al pitagorismului. *Pitagoricienii ajunseseră să perceapă muzica distinctă a celor zece sfere cereşti.* CONTEMP. 1956, nr. 499, 3/6, cf. DN[2].
— Pronunţat: *-ci-an*. — Pl.: *pitagoricieni*.
— Din fr. **pythagoricien**.

PITAGORÍSM s. n. Curent filozofic şi şcoală matematică din Grecia antică, întemeiate de Pitagora şi continuate de adepţii lui. *În sec. I—II e.n., pitagorismul a fost reînviat.* DER III, 764, cf. DN[2].
— Din fr. **pythagorisme**.

PITAÎMPĂRĂTÚŞ s. m. v. **piţîmpărătuş**.

PITÁLNIŢĂ s. f. (Învechit) Firidă în peretele altarului, în care se păstrează pîinea sfinţită. *Dzace ... în cinstita besearică a svinţilor apostoli, la orfanotrofia, adecă unde-i nişte pitalniţa, dedesuptul jărtăvnicului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121[r]/29, cf. JAHRESBER. V, 122.
— Pl.: *pitalniţe*.
— **Pită** + suf. *-alniţă*.

PITÁN s. n. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** (Regional) Augmentativ al lui p i t ă **(I 1)**; (regional) pitoi **(1)**. Cf. TDRG, A VI 8, IX 3, 4, LEXIC REG. 114. ◆ Bucată mare de pîine (Drăguşeni-Paşcani). A VI 26.

2. (Învechit şi regional) Pîine (necrescută, cleioasă) făcută din făină de orz sau de secară; p. gener. pîine de calitate inferioară. Cf. ASACHI, S. L. II, 357, TDRG. *Mîncau zoriţi şi cu urechea la pîndă, pitan greu de orz.* SADOVEANU, O. V, 530, cf. H X 357. *Taie-o raţă şi-o găină Şi mi-o umple cu chitan.* MAT. FOLK. 1 415, cf. LEXIC REG. 114.

3. (Învechit şi regional) Mălai (**II 3**). *În loc de pîne oaste mai multă cu malai hrăne. Mînca chitan ienicerii, nu zice macar cuvînt.* BELDIMAN, E. 61/21, cf. I. CR. VI, 30, H V 340, ib. X, 436, XII 523, XVI 199, 322.

— Pl.: *pitane.* — Şi: (învechit şi regional) **pitánă** s. f. ANON. CAR., LEXIC REG. 114.

— **Pită** + suf. *-an.*

PITÁNĂ s. f. v. **pitan.**

PITANÓTITĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Îndoială, nesiguranţă. *Veţi face să ne daţi pliroforie . . . de este vre o pitanotită asupra acestei întîmplări, şi să arătaţi domniei mele* (a. 1793), GÁLDI, M. PHAN. 229.

— Pl.: *pitanotite.*

— Din ngr. **πιθανότης.**

PITÁR s. m. **1.** (Mold., Bucov., Ban.) Brutar. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 210. *Lei . . . 20 de la starostele de pitari* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 326. *Pîinea ce să mănînce la Lima iaste minunată de bună şi ieftină; cu toate aceste pitarii sînt foarte bogaţi.* IST. AM. 9ᵛ/4, cf. LB, POLIZU. *El a fost unul din robii noştri, ţigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 69, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *În fiecare dimineaţă cui trimet casapii mușchiul cel mai gras, iar pitarii pînea cea mai rumână?* SADOVEANU, O. II, 627, cf. ALRM SN I h 332.

2. Titlu dat boierului care se ocupa de aprovizionarea cu pîine a curţii domneşti (şi a oştirii) şi cu supravegherea brutarilor domneşti; boier care avea acest titlu. *Venit-au şi boiarii pribegi . . . Vasile aga, Mitrea pitarul.* ANON. CANTAC., CM I, 154, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 207. *Bietul chir Ştefan ne-ar face un bal în toată forma, cînd s-ar trezi într-o dimineaţă că îl cheamă şi îi dă diplomă de pitar.* PR. DRAM. 228. *Aici îi zic pitar, paharnic — mîine agă sau clucer.* BOLLIAC, O. 171. *Boier este marele ban, tot boier este şi pitarul.* FILIMON, O. I, 231, cf. 97, 149. *Slugărică, ajuns pitar acum doi ani, de unde era brutar!* ALECSANDRI, T. 1 328, cf. CIHAC, II, 686, DDRF, GHEŢIE, R. M., I. BRĂESCU, M. 69, BUL. COM. IST. V, 39, 40, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pitarul Barbu Petrescu se pomeni că vine spre conac în goana calului . . . vecinul său.* CAMIL PETRESCU, O. I, 8. *Dregătorii . . . care se ocupau de aprovizionarea şi ospeţele curţii domneşti (paharnicul, stolnicul, clucerul, slugerul, pitarul, jitnicerul).* STOICESCU, S. D. 263, cf. 72. ◇ *Vel pitar* sau *mare pitar* ori *pitar mare* = şeful pitarilor (**2**). *Jupan Necula vel pitar* (a. 1652). MAG. IST. I, 126/18. *Preda Brătăşanul vel pitar.* R. GRECEANU, în MAG. IST. II, 140/21. *Şi i-au orînduit domnu pe Radu Popescu vel vornic şi pe Şărban Greceanu vel pitar.* R. POPESCU, CM I, 502. *S-au sculat un boiari anume Barbul Merişan, pitari mare, ş-au fugit la nemţi.* id. ib. 528, cf. GHEORGACHI, LET. III, 292/21. *Marele pitar primea proviziile şi le împărţea pe la cete.* BĂLCESCU, M. V. 596. *Două moşii . . . au cumpărat pentru dumnealui marele pitar Dinu Păturică.* FILIMON, O. I, 240. *Cei doi dregători care apar de regulă ultimii în sfatul domnesc — marele sluger şi marele pitar — proveneau . . . din dregători mai mici.* STOICESCU, S. D. 72.

— Pl.: *pitari.*

— **Pită** + suf. *-ar.*

PITÁRCĂ s. f. **1.** Numele mai multor specii de ciuperci: **a)** ciupercă comestibilă, cu pălăria cenuşie, brună sau portocalie, rar albă, cu piciorul alburiu, cu carnea albă, care devine albăstrie în contact cu aerul, cu gust dulce sau puţin sărat; (regional) mitarcă grasă *(Boletus scaber).* Cf. PANŢU, PL.; **b)** ciupercă (comestibilă sau necomestibilă) cu pălăria brună-măslinie sau roşietică, cu piciorul gros, carnea galbenă moale, care se albăstreşte imediat după rupere *(Boletus luridus).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 192; **c)** (în forma *chitarcă)* ciupercă comestibilă cu pălăria brună, cu piciorul alburiu punctat cu brun *(Boletus duriusculus).* Cf. PANŢU, PL. 59, BORZA, D. 192; **d)** (regional) pitoaşcă (**1 a**) *(Boletus granulatus).* PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 78; **e)** (regional) mînătarcă *(Boletus edulis).* Cf. PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 77, BORZA, D. 192; **f)** (regional; în forma *chitarcă)* pitărcuţă *(Boletus versipellis).* Cf. PANŢU, PL. 59; **g)** (regional) hrib ţigănesc *(Boletus lupinus).* Cf. BARCIANU; **h)** (regional; la pl., în forma *titărci)* pita-vacii *(Boletus bovinus).* Cf. BIANU, D. S. 165, BORZA, D. 192.

2. (Regional; în forma *chitoarcă)* Haină ruptă, zdreanţă, fleandură. Cf. I. CR. VI, 217, FURTUNĂ, V. 16. ◇ Expr. **A-i curge** (cuiva) **chitoarcele** v. curge. — Pl.: *pitărci.* — Şi: (regional) **chitoárcă** (pl. *chitoarce),* **chitúrcă** (H III 473) s. f.

— Cf. pită, mînătarcă.

PITARISÍ vb. IV. Tranz. (Neobişnuit) A acorda cuiva titlul de pitar (**2**). *Vodă începu de atunci să boiereaseă în dreapta şi în stînga . . . Pitarisea şi sărdărisea cu duiumul.* C. GANE, TR. V. 194.

— Prez. ind.: *pitarisesc.*

— **Pitar** + suf. *-isi.*

PITÁŞCĂ s. f. v. **pitoaşcă.**

PÍTĂ s. f. **I.** (Învechit şi regional, mai ales Mold. şi Transilv.) **1.** Pîine (**1**). *Cînd şezu cu ucenicii săi la cină . . . luă pită şi blagoslovi.* CORESI, EV. 110. *Luă pită şi mulţemi şi o frămse.* id. L. 318/21. *Cocătoriul de pite.* PALIA (1581), 162/8. *80 de fărtar[e] de făină şi 2 650 de pită făcută* (a. 1600). ROSETTI, B. 51. *Is[us] H[ri]s[tos] după cină loo pită şi bl[a]goslovi* (a. 1607). GCR I, 42/39. *N-avem aice mai mult de cinci pite şi doi peşti.* VARLAAM, C. 191. *Iar muiari de pită făcătoare, şi ţiitori, şi hadămpi [erau] fără de samă mulţi.* HERODOT (1645), 414. *Mearsă la ceia ce vînd pită şi cumpără.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76ᵛ/26. *Hristos au săturat cu cinci pite cinci mii de oameni.* CHEIA ÎN. 17ʳ/6. *De nu avea pită avea carne, că le duceam cerezi de vite.* NECULCE, L. 249, cf. ANON. CAR. *Îi să fie volnici a-ş cumpăra pită, carne, băutură* (a. 1741). URICARIUL, IV, 402/23. *2 ferdele ovăs, 4 pite* (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 130. *Aceste* [plante] *trebuie uscate în cuptori după ce se va scoate pita.* CALENDARIU (1814), 189/12. *Bea cafe . . . , iară nu pită şi slănină cu apă* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. LB, POLIZU. *De m-ar lua pe mine feciorul ăla de boier . . . eu i-aş sătura curtea cu o pită.* ISPIRESCU, L. 62. *Luînd . . . ţire de malai, pită . . . , se duce cu acestea la mormînt.* MARIAN, Î. 493, cf. ALEXI, W. *Ispravnicu l-o întrebat: — Ce te-ai apucat de furat? — N-am pită de mîncat.* I. CR. II, 155. *Se pregăteşte masă cu sare, pită şi apă.* PAMFILE, DUŞM. 4. *Dispărea . . . cu desaga plină cu pită rece, brînză şi ouă răscoapte.* C. PETRESCU, R. DR. 28, cf. id. C. V. 28. *Mînca săptămîni la rînd pită uscată cu ridichi.* VLASIU, D. 25, cf. 91. *Aduceau la deal, către sălaşuri, grîu pentru pită.* SADOVEANU, O. XIII, 352. *Ea îi aducea din munţi, de la Condor, slană şi pită în desagă.* STANCU, R. A. III, 384. *Să mă duc să cern de pită?* LĂNCRĂNJAN, C. I, 22. *Şi nevasta mititică Face pita nedopsită.* F (1868), 73, cf. H II 81. *Iau cuţitul să-mi tai pită, Lacrămile părău pică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 132. *Vrea să coacă un cuptor de douăzeci de pite şi vreo cîteva mălaie.* RETEGANUL, P. I, 61, cf. BUD, P. P. 23, VASILIU, C. 61. *Aş mînca urdă cu pită Din tăşcuţa cea bumbită.* BÎRLEA, B. 43. *Maică, unde mă duc eu, Nu e nici pită de grîu.* ANT. LIT. POP. I, 101. *Şi-a mîncat . . . Trei cuptoare de pite.* BALADE, II, 10. *Mîncam pită de săcară Cernută prin sită rară.* FOLC. TRANSILV. II, 300, cf. I, 323, ALR I 1 845. *Celui flămînd, Pita-i în gînd.* ZANNE, P. III, 552. *Nu e nebun cel ce mănînce nouă pite late, ci cel ce i le dă.* id. ib. IV, 80. *În pămîntul negru se face pita albă.* id. ib. 82. *În locul pitei, mălai,* se spune despre

cineva care a sărăcit, s-a ruinat. Cf. id. ib. 83. *Bună-i plăcinta, dar dacă nu-i, e bună și pita.* id. ib. 85. *Frate, frate, dar pita-i cu bani.* CREANGĂ, o. 25, cf. ZANNE, P. IV, 369. *Cîte pite rele toate ale norii mele.* ZANNE, P. IV, 516. *Umblă după pită mai bună decît de grîu.* id. ib. 82. ◇ Fig. *Pe fața lui aspră de om care n-a gustat prea des din pita ce se cheamă fericire, răsări un surîs luminos.* V. ROM. ianuarie 1956, 39. ◇ Expr. **A fi la cineva pita și cuțitul** sau **a avea** (ori **a fi cu**) **pita și cuțitul în mînă** = a avea la îndemînă toată puterea, toate mijloacele. Cf. ZANNE, P. IV, 82. *Țiganca însă își cugeta numai: „Acuma mi-i pita și cuțitul în mînă. Lasă că nu mi-a sta ea mai mult în drum".* SBIERA, P. 108. **A fi mîncat pită din multe cuptoare** V. mînca **(1). (A fi) bun ca pita (caldă)** sau **pită de om,** se spune despre un om foarte bun. *Bună și frumoasă, firește. Bună . . .* — *Ca pita caldă.* DELAVRANCEA, O. II, 48, cf. ZANNE, P. IV, 84. *Se face bun la inimă ca pita.* BENIUC, C. P. 63. **A mînca pită și sare (la o masă) cu cineva** = a trăi la un loc, a convietui; a se afla în raporturi de strînsă prietenie cu cineva. *Cu mine pită și sare la o masă nu mai mînci.* IL ianuarie 1960, 15. **A mînca pita cuiva** V. mînca **(1). A lua (cuiva) pita (de la gură)** = a lua (cuiva) posibilitatea de a-și cîștiga existența. Cf. ZANNE, P. IV, 85. **A mînca din pita lui vodă** = a fi salariat al statului. id. ib. 688. ◆ Aluat din care se face pîinea **(1).** *Cu badea nu știu juca, Pita n-o știu frămînta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 428. *Mărita-m-aș, mărita, Chita n-o știu frămînta.* MAT. FOLK. 1 018. *Pită albă frămînta. După tine se cînta.* FOLC. TRANSILV. I, 9. ◆ (Regional; la pl.) Cereale, recoltă de cereale; bucate. *Și pornește ploile . . . Să răsară grînele . . . Să s-adape vitele: Fie multe pitele!* TEODORESCU, P. P. 212. ◆ P. anal. (Regional, mai ales Transilv.) Cocoașă. Cf. DR. IX, 441, ALRM I/I h 58, ALR II/I h 56/284, A II 3, III 18. *Omul ăsta are pită în spate.* MAT. DIALECT. I, 286. ◆ (Regional; în construcția) *De-a pita* = de-a v-ați ascunselea (Cloșani-Tîrgu Jiu). GL. OLT.

2. P. gener. Pîine **(2)**; p. ext. slujbă, funcție. *În Eghipet lutindenea destulă pită era.* PALIA (1581), 171/20. *Iară fără aceștia și alții mulți de oaste, de mergu fără leafă, cercînd să poată arăta slujbă, ca să dobîndească pită.* URECHE, L. 123, cf. 75, FL. D. (1680), 41r/4, IST. Ț. R. 112. *L-au lăsat numai cu un rînd de haine și s-au pierdut și pita împărătească.* R. POPESCU, CM I, 551. *Iaste mai bine să mori de foame, decît să iai pita săracilor* (a. 1713). GCR II, 7/35. *Luați-ne averile și pita . . . Numa ne lăsați dă mîngăiere Viață, copii și muiere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 199, cf. 419. *Munca e blagoslovită, Cînd te ții de ea, ai pită.* PANN, P. V. I, 150/17. *Noi doi nu vom lua pita de la cei mai mici.* SLAVICI, N. I, 51. *După șase ani de pită neagră de cazarmă, s-a lăsat și de militărie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 117. *Am socotit că vin negustători și am ieșit ca să ne agonisim o bucățică de pită.* SADOVEANU, O. XII, 70. *Doi ani mi-am cîștigat pita între artiștii circului Tomașek.* id. ib. XVIII, 636. *Umbla moțul rătăcind pe țară . . . Șargul rupea piatra cu copita. Calea lungă și amară pita.* BENIUC, V. 154. *Am mîncat îndeajuns pita amară a străinului.* T. POPOVICI, SE. 27. *Se duseseră să facă bani, să aibă pită pentru copii.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. ◇ Expr. **A pune** (sau **a băga**) **în pită** (pe cineva) = **a)** a(-i) găsi (cuiva) o slujbă, a(-i) găsi un mijloc de trai, a(-l) plasa într-un serviciu. Com. din DEDA-REGHIN; **b)** (ironic) a face (cuiva) o neplăcere, a(-i) crea un neajuns. *Pe ăsta știu că l-am pus în pită!* ib.

II. (Bot.) **1.** (Regional) Nalbă **(1 a)** *(Malva silvestris)* (Isbiceni-Corabia). ALR II 6 309/886.

2. (Regional) Zbîrciog *(Morchella)* (Scărișoara-Abrud). ALR II 6 404/95.

3. Compuse: **pita-porcului** = **a)** pîinea-porcului *(Cyclamen europaeum).* Cf. LB, LM, DDRF, BARCIANU; **b)** (învechit, rar) brîncă *(Salicornia herbacea).* Cf. I. GOLESCU C.; **c)** (regional) iarbă-grasă *(Portulaca oleracea).* Cf. BORZA, D. 136; (regional) **pita-cucului** = măcriș **(2)** *(Oxalis acetosella).* Cf. BORZA, D. 122, ALR I 1 916/26; (regional) **pita-lui-(sfîntul-)Ion** sau **pita-lui-sfîntu-Ioan, pita-lui-Sîntion, pita-lui-Domnul-Hristos** = roșcovă. *Treceam în ograda boldașului, care avea în boldă cele mai mari bunătăți: miere de tuse, pita-lui-Ion, smochine și boboane de toate culorile.* VLASIU, A. P. 30, cf. BORZA, D. 44, ALRM SN III h 961; (regional) **pita-pasării** = fructul comestibil, în forma unei bobițe de culoare roșie, al unui arbust de cîmp nedefinit mai de aproape. Cf. MAT. DIALECT. I, 264; **pita-lui-Dumnezeu** = rîșcov *(Lactarius deliciosus).* Cf. BIANU, D. S., PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 91, BORZA, D. 194; **pita-vacii** = ciupercă comestibilă cu pălăria roșcată-cenușie, cu piciorul cilindric, cu carnea albă; (regional) văcuțe, titărci (v. pitarcă, **1 h**), pitoancă **(b)**, pitoașcă **(1 b)**, mînătarcă ursească *(Boletus bovinus).* Cf. LB, POLIZU, DDRF, BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 192; (regional) **pita-lui-Ioan** = ciupercă comestibilă de culoare roșietică, nedefinită mai îndeaproape, care poate fi mîncată și nepreparată; (regional) lăptucă. Cf. MAT. DIALECT. I, 264.

— Pl.: *pite* și (regional) *piți* (ZANNE, P. IV, 81).

— Din ngr. **πίτα**, bg. **numa.** Cf. magh. pita.

PITĂCÉL s. m. Diminutiv al lui pitac[1] **(1).** *Fac fel de fel de giumbușlucuri prin prejurimi ori curăță pe băieții ce umblă cu uratul de pităcei.* PAMFILE, CR. 191.

— Pl.: *pităcei.*

— **Pitac[1]** + suf. *-el.*

PITĂCÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A acorda cuiva pitac[2] de boierie. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., SFC IV, 39.

— Prez. ind.: *pităcesc.*

— V. **pitac[2].**

PITĂCÍT, -Ă adj. (Învechit) Căruia i s-a acordat pitac[2] de boierie. (Substantivat, m.) *În gloata aceea de 2242 pităciți figurează ca boieri români și persoanele următoare . . .* CONV. LIT. XI, 74.

— Pl.: *pităciți, -te.*

— V. **pitărci.**

PITĂNGÚȚ, -Ă adj. (Regional) Micuț **(I 1)** (Măgura-Dr. Petru Groza). Cf. ARH. FOLK. VII, 97. *Că noi ț-om face ții: Cojoc lung pănă-n pămînt . . . Ș-o cinzăci de berbeci Și cinci mițuță pitănguță.* ib.

— Pl.: *pitănguți, -e.*

— Etimologia necunoscută. Cf. pitic.

PITĂRCÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui pitarcă **(1).** Cf. SFC IV, 156. ◆ Ciupercă comestibilă cu pălăria roșie-cărămizie, cu piciorul solid și gros, cu carnea albă; (regional) chitarcă (v. pitarcă, **1 f**), pitușcă **(2)** *(Boletus versipellis).* Cf. PANȚU, PL., 59, CADE.

— Pl.: *pitărcuțe.*

— **Pitarcă** + suf. *-uță.*

PITĂREÁSĂ s. f. **1.** (Mold., Bucov., Ban.) Brutăreasă. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D.

2. Soția pitarului **(2).** Cf. POLIZU. *O pitărcasă, Eufrosina Fotino, avea un proces cu un sudit.* IORGA, L. II, 105, cf. TDRG. *Dorește să afle de la pităreasă dacă vor ajunge pînă seara la Cîmpulung.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11.

— Pl.: *pitărese.*

— **Pitar** + suf. *-easă.*

PITĂRÉL s. m. Titlu în ierarhia boierească din trecut, mai mic decît acela al pitarului **(2)**; boier care avea acest titlu. Cf. D. BOGDAN, GL. *Ștefan confirmă lui Costea pitărelul satul Vorniceștii pe Crasna, cumpărat cu 70 zloți.* BOGDAN, D. ȘT. I, 501.

— Pl.: *pitărei.*

— **Pitar** + suf. *-el.*

PITĂRÍE s. f. **1.** (Învechit și regional) Brutărie. *În curțile lor vei vedea . . . ferestrele sparte, ogrăzile stricate, pităriile micșurate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pitarii . . . nu pot a se desface vreunul de pitării în orice vreme* (a. 1826). URICARIUL, V, 169/16. *Le-au copt toate și le-au așezat*

frumos în pitărie. BĂRAC, T. 17/2, cf. POLIZU. *Mai în laturile caselor domnești ... erau beceriile sau cuiniile și cuptoarele pităriei.* ODOBESCU, S. I, 126, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Refăcu trapezăria, cuhnea, ... pităria.* IORGA, L. I, 534, cf. TDRG. *Înființase în Piatra ... pitării și căsăpii.* HOGAȘ, DR. I, 148. *Să nu se ocupe cu crișmăritul, nici să fie trunchiuri ori căsăpii de carne, nici pitării.* N. A. BOGDAN, C. M. 24. *Stăteau în preajma pităriilor, îmbulziți, copii cu încălțări rupte.* SADOVEANU, O. VII, 123. *Toate erau noi pentru mine: stradele, ... tarabele chităriilor acoperite cu piini proaspete.* BRĂESCU, A. 18, cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit și regional) Meseria de brutar. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *A învăța pităria.* SCRIBAN, D.

3. Dregătoria pitarului **(2)**; rangul, funcția de pitar **(2)**. *Ia lăsați, se obicinuiește cineva și cu a pitări a și nu îi mai gidilă auzul.* PR. DRAM. 228, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., DM. *În sec. al XVII-lea sînt amintiți și în documentele moldovene ... dieci de pitărie, jitniță și cămară, care țineau evidența bunurilor intrate sau ieșite de aici.* STOICESCU, S. D. 81.

— Pl.: *pitării.*

— **Pitar** + suf. *-ie.*

PITĂRÍȚĂ s. f. (Învechit) Brutăreasă. *Altile multe au trimis Crisos, și un chip de trei coți a unei fimei ce i-au fost pitărită.* HERODOT (1645), 21, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 210, LB, TDRG.

— Pl.: *pitărițe.*

— **Pitar** + suf. *-iță.*

PITCĂLĂCÓI s. m. v. **pitpălăcoi.**

PITCHIPÍN s. m. v. **pitchpine.**

PITCHPÍNE s. m. Arbore exotic din familia coniferelor, cu lemnul dur, de culoare galbenă cu vine roșietice, folosit la confecționarea mobilelor de lux precum și la construcția unor nave *(Pinus palustris). Băile cu cianură de potasiu ... se vor păstra în vane de pitchpine, plumb sau tablă emailată.* ORBONAȘ, MEC. 447, cf. CV 1950, nr. 5, 29. *Un soi de conifer numit pitchpine care crește prin America de Nord, e mult căutat de meșterii corăbieri.* TUDORAN, P. 108.

— Pronunțat: *picipain.* — Pl.: *pitchpini.* — Și: **pitchpín** s. m. CV 1950, nr. 5, 29.

— Din engl. **pitchpine.**

PITCÓCI, -OÁCE subst. v. **puișcoci.**

PITCOCÍT, -Ă adj. (Regional; cu sens nepreciat, probabil) Nedezvoltat, mic, închircit. Cf. DR. VI, 658.

— Pl.: *pitcociți, -te.*

— Cf. p i t c o c i.

PÍTEA[1] subst. (Regional; în e x p r.) **Titea și pitea,** se spune despre doi oameni proști (Stănești-Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55. *Stan cu Frusina — două nevoi, titea și pitea.* ib.

— Etimologia necunoscută.

PITEÁ[2] s. f. v. **beteală.**

PITEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Pitire. Cf. POLIZU.

— Pl.: *piteli.*

— V. **piti.**

PITEÁUĂ s. f. v. **beteală.**

PITECANTRÓP s. m. Nume dat strămoșului omului, intermediar între maimuțele antropoide și omul primitiv, prezentînd o proeminență continuă la osul frontal și avînd capacitatea craniană mai mare decît a maimuțelor; omul-maimuță, (rar) maimuța-om *(Pithecanthropus erectus). Într-un album antropologic, am văzut reconstituirea ipotetică a pitecantropului pe cale de a deveni om.* IBRĂILEANU, A. 177. *Dubois a numit această fosilă pitecantrop ..., adică maimuță-om.* ZOOLOGIA, 190, cf. DN[2], SFC IV, 17. *Studiile antropologice au arătat că pitecantropul era adaptat atît la viața terestră cît și la cea arboricolă.* DER.

— Pl.: *pitecantropi.*

— Din fr. **pithécanthrope.**

PITÉICĂ s. f. v. **peteică.**

PITEȘTEÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a orașului Pitești sau care este originară de acolo; (la pl.) locuitorii Piteștiului. Cf. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926.

— Pl.: *pitești, -e.*

— **Pitești** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PITEȘTEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populația de bază a orașului Pitești sau care este originară de acolo.

2. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D., H IX 156, ALR I 1 477/798.

— Pl.: **(1)** *piteștence.*

— **Pitești** + suf. *-că.*

PITHÓ subst. (Grecism învechit, rar) Elocvență, patos[1] **(2)**. *Vestitul Alexandru, arată unii, că ar fi făcut și un cuvînt în limba latinească asupra păcii, cu atîta pitho și dulceață, încît unii zic că ar fi scos și lacrăme din ochii biruitorului.* VĂCĂRESCUL, IST. 269, cf. GÁLDI, M. PHAN. 229.

— Din ngr. πειθώ „convingere".

PITÍ vb. IV. **1.** T r a n z. și r e f l. (Popular) A (se) ascunde (ghemuind sau ghemuindu-se); s p e c. a (se) ascunde spre a nu fi găsit, prins, luat. Cf. ANON. CAR. *Mă pitii după un copaci.* GORJAN, H. II, 126/18. *Îl pitiră în casa lui Ali ... pînă trecu zarva.* id. ib. 160/28, cf. POLIZU. *Ea stă și se pitește Cînd va voi să vază pe cel ce o dorește.* BOLLIAC, O. 123. *Fata se sperie dară se piti și tăcu din gură să vază ce se va întîmpla.* ISPIRESCU, L. 263. *Mai putea-voi eu lătrînd Și pitit dup-o movilă, Să-nspăimînt cîte-o copilă?* COȘBUC, P. II, 171, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Mă chitesc lîngă părele.* PAMFILE, J. I, 116. *Parcă ar fi vrut să le ademenească, să vie înspre locul unde era ea pitită.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 99. *Lucrul se schimbă cînd apa e de tot tulbure, cînd sîntem bine pitiți sau cînd, aruncînd undița, ne depărtăm la o mare distanță.* ATILA, P. 48. *Se piti la spatele jandarmului.* REBREANU, I. 297. *Sfătui pe nevasta lui să ia și ea lapte într-o sticlă, s-o pitească în sîn.* VISSARION, B. 72. *Porunci copilului ... să arate ce a pitit în sîn.* VOICULESCU, P. II, 248. *Vara în papură cîntă cucul și se pitește ciocîrlia în mături.* ARGHEZI, B. 39. *Am venit să mă pitesc la voi. E prăpădenie mare pe Olt.* STANCU, D. 143. *Cîinele ... se piti sub streașina mică a grajdului.* PREDA, M. 200. *Se speriau gîndacii și fugeau care încotro, pitindu-se în ascunzișurile lor.* BARBU, P. 89. *Vino să te pitim aicea la noi, că dacă va veni muma noastră, te va înghiți.* FUNDESCU, L. P. I, 102. *Sub lespezi de piatră, De vînt nebătută, De nimeni văzută; Aici m-am pitit.* TEODORESCU, P. P. 420. *Și cum turcii că-mi vedeau, Doamne, tare că-mi fugeau; Se piteau ca broaștele Prin toate livezile.* CĂTANĂ, B. 23. *Pe lîngă ei se pitește Și-ncalecă sprintenește.* PĂSCULESCU, L. P. 259. ◇ A b s o l. *Un cîine mănîncă și după ce s-a săturat, pleacă, lăsînd jos. Omul, nu! pitește, ascunde.* IOVESCU, N. 125. ◇ F i g. *Lupul ... spre dulău se întoarnă ca norocul monomahiei să i se pitească.* CANTEMIR, IST. 72. *Se abătu pe la cîrciuma din colțul fundăturii în care se pitea căscioara lui.* REBREANU, N. 100. *Toți ciulinii de pe vale Se pitesc prin văgăuni.* TOPÎRCEANU, B. 54. *Omătul cenușiu și apos s-a pitit la umbra gardurilor.* CAZIMIR, GR. 13. *S-au pitit la partea sedentară?* C. PETRESCU, Î. I, 119. *Am intrat în cerdacul unei căsuțe ... Era un adăpost care se pitea de înălțimea muntelui.* SADOVEANU, O. XI, 215. *Pînă și satele și casele s-au pitit sub butucii și frunzele*

de viță. V. ROM. februarie 1964, 72. ◆ Fig. (Rar) A se face mic. *Căsuța se pitise de tot.* BRĂESCU, A. 131.

2. Tranz. (Regional; despre cai) A ciuli urechile (Chizătău-Lugoj). ALBM II/1 h 26/76.

— Prez. ind.: *pitesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. pitic.

PITIÁDĂ s. f. Interval de timp de patru ani care se scurgea între jocurile pitice. Cf. DN².

— Pronunțat: *-ti-a-.* — Pl.: *pitiade.*

— Din fr. **pythiade.**

PITIÁRSĂ s. f. v. **pitiriazis.**

PITÍC, -Ă subst., adj. **I. 1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care aparține unor populații din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălțimea medie sub un metru și jumătate, pigmeu **(1)**; p. gener. (persoană) a cărei statură este mult inferioară celei mijlocii, ca urmare a unei tulburări endocrine, a unor leziuni nervoase, cardiace, renale, a unor carențe alimentare etc.; p. gener. (persoană) de statură (foarte) mică. *Luînd drumul spre răsărit... sosim în țara piticilor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79r/16. *Acii oameni să cheamă pitici.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 133/6. *Un pitic, adică o... stîrpitură de om, foarte ciudat.* GORJAN, H. II, 86/28. *Mergea un voinic, Voinicul voinicilor În țeara piticilor.* HASDEU, R. V. 74. *Adică nu s-a mai aflat dintre noi altul mai vrednic de domnie, decît ăst pitic slut și șchiop!* ODOBESCU, S. I, 111, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 16. *Aș vrea să fiu un biet bunic, Adus de spate și pitic.* IOSIF, PATR. 29. *Se uită la el cu mirarea prostită a uriașului care vede că un pitic cutează să i se pună piedică în cale.* AGÎRBICEANU, A. 324. *Închipuiește-ți, se însoară piticul.* BASSARABESCU, V. 12. *Își coborî ochii spre unchețul pitic de lîngă el:* SADOVEANU, O. V, 619. *Fierarul uriaș și ajutorul lui pitic bat fiare înroșite pe nicovală.* VIANU, A. P. 230. *Să mergem alături muți Și nepricepuți Știindu-ne unul de altul, Piticul, ghebosul, înaltul.* ARGHEZI, VERS. 353. *Al treilea om, atît de scund, încît părea pitic.* BOGZA, C. O. 25. *Era mărunt de stat, aproape ca un pitic.* STANCU, R. A. IV, 326. *Iar de pitic ce era Nime-n seamă nu-l băga.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Piticii care-or rămas Pun căciulele pe nas Și fac la fete năcaz.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 298. *Pitici, oameni ca copilași [i] dă mari.* ȘEZ. III, 31. ◆ Spec. Pitic **(I 1)** întreținut în epoca feudală la curțile suveranilor sau ale seniorilor, pentru a distra pe cei din jur. V. bufon. *Piticii lor alcătuia înadins versuri (stihuri) în care să cuprindea în scurt istoria.* IST. AM. 59r/19. *Dă cel mai bun preț piticilor de fac viițecraiului stihuri de laudă.* ib. 72v/15. *Murat al III-lea ... trăia înconjurat de tălmăcitori de vise..., de poeți, de mueri, de pitici și de nebuni.* BĂLCESCU, M. V. 34. ◆ Spec. (În basme) (Personaj fantastic) mic de statură, de obicei caracterizat prin vioiciune și istețime. *De cînd sînt povești în lume... Ei duc zile cu piticul Statu-Palmă Barbă-Cot.* ALECSANDRI, POEZII, 235. *Ba Peneș-împărat, văzînd Pe Barbă-Cot, piticul... L-a pus la joc.* COȘBUC, P. I, 58, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 175. *Afară era un zvon ca o fugă de pitici cu clopoței minusculi în ciucurii de la opinci.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 86. *Era... nu cu mult mai înalt decît piticii celei Albă-ca-Zăpada.* TEODOREANU, M. U. 161. *Noi sîntem zine și pitici, Venim degrabă.* V. ROM. septembrie 1954, 67.

2. S. m. Fig. Persoană lipsită de orice valoare, calități, merite; pigmeu **(2)**. *Pravili călcate, siluite De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *De ce mai faci uriași, Dacă-n rînd cu toți piticii pradă morții vrei să-i lași?* HASDEU, R. V. 165. *Cununa mea de laur. Poate-ar fi vrut ei să mi-o deie... Dară De la pitici eu nu primesc nimica.* EMINESCU, O. IV, 106. *Și dacă-n schimbul pînii voastre Piticul vă plătește fiere, Îndurător v-ascultă Domnul Și vă trimite mîngîiere.* GOGA, P. 10. *Ș-a binevoit a se umili și a rămînea în mijlocul piticilor, cînd pe el îl chemau înălțimele Himalaiei.* AGÎRBICEANU, A. 231

3. Adj. (Despre animale și plante) Care este de statură, de înălțime (foarte) mică; care a rămas nedezvoltat, pipernicit, mic. *Sînt pitici acuma brazii cei înalți?* CARAGIALE, O. IV, 353. *Ea nu era nici călare, nici pe jos, căci îi da de pămînt cînd un picior, cînd altul, țapul fiind pitic.* ISPIRESCU, L. 179, cf. DDRF. *Pe cai pitici și plini de glod În scări temutul voievod Cu hohot se rădică.* COȘBUC, P. I, 195. *Un pui de pițigoi, Într-un vîrf de fag pitic Stă cu penele vulvoi.* TOPÎRCEANU, B. 41. *Pe cîmpie se întinsese o umbră ușoară; departe un copac pitic și alături scheletul unei cumpene de fîntînă.* SADOVEANU, O. I, 658. ◇ (Ca determinativ, urmînd după un nume de plantă sau de animal, indică varietăți, specii sau rase ale acestora) *Numiri de mere. Crețești, domnești, ... pitice.* BARONZI, L. 93. *Foaie verde măr pitic, Nu mai zi, flăcău, nimic.* TEODORESCU, P. P. 280. ◆ (Despre obiecte) Care nu atinge înălțimea normală, mijlocie, mic **(I 5)**, scund; p. gener. care este sub dimensiunile mijlocii, obișnuite, mic **(I 1)**. *Șiraguri de șlepuri... trase de un remorcher pitic.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Am deschis ș-am închis cu fereală o ușă pitică.* id. ib. XI, 238. *Căsuțele pitice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 752. *De aici, de sus, casele par pitice, străzile înguste.* V. ROM. februarie 1955, 216.

II. 1. S. m. Nume generic pentru diferite specii de pește mărunt; pește neajuns la maturitate, pui de pește, peștișor. *Stîrcii, ca prin apă umblînd, piticii și peștii a prinde chitea.* CANTEMIR, IST. 129. *El nu se prăsește în Dunăre, fiindcă nici un pescar n-a văzut pitici de morun.* I. IONESCU, M. 88. *E bine nu numai de a prinde, ci chiar și de a mînca... peștișori sau chitici.* MARIAN, S. R. II, 160. *Stîrnește chiticii (peștișorii) ascunși printre prundiș.* ȘEZ. IV, 114. *Chitici se zice peștișorilor mărunți.* ib. VI, 72. *Bunu-i borșul cu chitici.* SEVASTOS, C. 260. *Ședi-n dosu hornului Și pîndește la voinici, Ca și mîța la chitici.* MAT. FOLK. 1 428. *Cu un rac, tot sărac, Cu un pitic, tot calic.* NEGRUZZI, S. I, 249. ◇ Expr. **A tăcea ca chiticul** sau (adverbial) **a tăcea chitic** = a nu spune nici un cuvînt, a nu scoate o vorbă, a tăcea mîlc, ca peștele. *Eu tăceam chitic.* ALECSANDRI, T. 27. *Am să tac pitic.* I. NEGRUZZI, S. IV, 23. *Să doarmă ca butucu și să tacă ca chiticu.* MARIAN, NA. 369. (Adverbial) **A sta (sau a rămîne) chitic** = a nu se mișca, a sta neclintit într-un loc. *Stăi chitic și să nu te clintești pîn' ce nu-i auzi cîntînd din cîmpoi.* ALECSANDRI, T. 242. *S-au strecurat încetul pe ușă și buzna în stufărie. Au stat acolo chitic, ascultînd cum trosnea stuful.* SĂM. II, 284. *Eu am rămas chitic în loc.* KLOPȘTOCK, F. 127.

2. S. f. (Bot.; regional; și în sintagma *pitică de munte*, BARCIANU, ALEXI, W.) Rățișoară *(Iris pumila)*. Cf. DDRF, PANȚU, PL.

3. S. m. (Regional; la pl.; în sintagma) *Chitici de pădure* = mlădițele hameiului sălbatic, ieșite din pămînt primăvara și folosite la prepararea unor mîncăruri. Cf. ȘEZ. VI, 70.

— Pl.: *pitici.*

— Cf. slavonul пытыкъ, rom. piti.

PÍTICE adj. (În sintagma) *Jocurile pitice* = jocuri care aveau loc din patru în patru ani, la Delfi, în Grecia antică, în cinstea zeului Apolo, și care constau din concursuri literare, întreceri atletice și de gimnastică etc. Cf. DN².

— Din fr. [jeux] **pythiques.**

PITICÉL s. m. **1.** Diminutiv al lui pitic **(II 1)**. *Prin adîncurile apelor orbăcăind cu piticei foamea a-și potoli... și-au ales.* CANTEMIR, I. I. I, 47.

2. (La pl.; regional; în forma *chiticei*) Ceapă tăiată mărunt în formă de peștișori. Cf. PAMFILE, DUȘM. 384.

— Pl.: *piticei.*

— **Pitic** + suf. *-el.*

PITICÉNIE s. f. (Rar) Ființă nedezvoltată, pipernicită; stîrpitură. Cf. TDRG.
— Pronunțat: *-ni-e.* — Pl.: *piticenii.*
— **Pitic** + suf. *-enie.*

PITICÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) Care aparține piticilor, privitor la pitici. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
2. (Regional; în sintagma) *Mere piticești* = varietate de mere mici, roșcate. Cf. DDRF, VÎRCOL, v. 97.
— Pl.: *piticești.*
— **Pitic** + suf. *-esc.*

PITICÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) micșora; a (se) închirci, a (se) pipernici, a degenera. *Toți și toate se ticăloșesc, se piticesc . . ., din cauza emanațiunilor palustre.* HASDEU, I. C. I, 170, cf. DDRF, TDRG, DM.
— Prez. ind.: *piticesc.*
— De la **pitic.**

PITICÍCĂ s. f. (Prin Bucov.) Pitișoară. Cf. LEXIC REG. 114.
— Pl.: ?
— **Pită** + suf. *-icică.*

PITICÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) pitici și rezultatul ei; închircire, pipernicire, degenerare. *Mlaștinele cele mixte snopesc pe om prin febră și piticire.* HASDEU, I. C. I, 229, cf. DM.
— Pl.: *piticiri.*
— V. **piticl.**

PITICÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Mic de statură, nedezvoltat, pipernicit, închircit. *Cînd ești piticos, hirav, nepătincios, rar de mai dai semne de-ntremare.* JIPESCU, O. 24, cf. DDRF, TDRG.
— Pl.: *piticoși, -oase.*
— **Pitic** + suf. *-os.*

PITIHÉLNIȚĂ s. f. **1.** (Prin Maram.) Pieliță de pe carne. LEXIC REG. 15.
2. (Regional; în forma *pitihoalniță*) Piele care atîrnă sub bărbia boului (Moișeni-Satu Mare). ALR I 1 079/345.
— Pl.: *pitihelnițe.* — Și: **pitihoálniță** s. f. ALR I 1 079/345.
— Cf. magh. pittyed „a atîrna".

PITIHOÁLNIȚĂ s. f. v. **pitihelniță.**

PITINÉT subst. v. **petinet.**

PÍTING s. n. (Tehn.) Aspect al uzurii unei piese, care se prezintă sub forma unor ciupituri pe suprafața piesei. *Pitingul se întîlnește la piesele la care contactul se face pe o suprafață redusă . . . (ex. la rulmenți, roți dințate).* DER.
— Pl.: *pitinguri.*
— Din engl. **piting.**

PITIOCĂRÍE s. f. v. **picioc ărie.**

PITIÓCI subst. pl. v. **picioică.**

PITÍRE s. f. (Popular) Acțiunea de a (se) piti (I) și rezultatul ei; (învechit, rar) piteală. Cf. LM, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pitiri.*
— V. **piti.**

PITIRIÁZĂ s. f. v. **pitiriazis.**

PITIRIÁZIS subst. Denumire generică pentru o serie de dermatoze caracterizate prin descuamație fină, asemănătoare cu tărițele; mătreață[1] (I). Cf. ALEXI, W. *Sînt trei varietăți: 1 pitiriază simplă sau albă . . . 2 pitiriază rozată sau roșietică . . . 3 pitiriază versicoloră sau galbină.* BIANU, D. S., cf. DM. *Pitiriazisul se datorește unor ciuperci și prezintă diferite aspecte clinice.* DER. *Pitiriazis versicoloră.* ABC SĂN. 284, cf. DN[2], D. MED.
— Pronunțat: *-ri-a-.* — Și: **pitiriázâ,** (suspect) **pitiársă** (ALEXI, W.) s. f.
— Din fr. **pityriasis.**

PITÍȘ adv., s. n. **1.** Adv. (Popular; adesea repetat) Pe ascuns, pe furiș (spre a nu fi văzut); tiptil. *Pitiș-pitiș se strecurară prin ramurile înfesate ale prunilor.* DELAVRANCEA, H. T. 156, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Pitiș, Dima s-a îndepărtat de zid cu cîțiva pași.* GALAN, Z. R. 235. *Pînă coleă pe înserate se ascunse în niște paie, apoi se luă chitiș către ușa curților.* RETEGANUL, P. V, 14. *Cum văzură porțile deschise, o luară pitiș pînă ce se văzură iară la largul lor.* CĂTANĂ, P. B. I, 53, cf. VÎRCOL, V. 97, ALR I 1 324/96, 140, 710. *Diseară viu pă pitiș, Cinii tăi se dau furiș.* FOLC. MOLD. I, 110. *Vin, mîndră, pitiș, pitiș, Pînă-n vale-n aluniș.* FOLC. OLT.-MUNT. III, 231, cf. 648.
2. S. n. (Regional) Loc retras; ascunzătoare (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Una-două, se trage la pitiș. Face ce face: zdup, la pitiș.* id. ib.
— **Piti** + suf. *-iș.*

PITIȘOÁRĂ s. f. (Învechit și regional) Diminutiv al lui pită (I 1); pîine mică; (regional) piticică. *În loc de pîine și pitișoare au făcut tot mîțe și pupezi.* BĂRAC, T. 16/31, cf. DM. *Țărăncile făceau acasă chitișoari mici.* ALR SN IV MN h 1 070/728, cf. LEXIC REG. 114. ✦ (Regional) Lipie (Ghimpați-București). ALR SN IV h 1 075/928. ✦ (Regional) Gogoașă (Brașov). MARIAN, NU. 744. *Făcea cinste cu covrigi și jimble, ori cu colaci, cu chitișoare (gogoși).* id. ib.
— Pl.: *pitișoare.*
— **Pită** + suf. *-ișoară.*

PITÍT, -Ă adj. (Popular; adesea construit cu verbul „a sta") Ascuns (spre a nu fi văzut, găsit, prins, luat). *Sosiră și nemții cei pitiți și fără veste-i loviră denapoi.* ANON. CANTAC., CM I, 215. *Acolo pitit, de frică să ascunde.* BUDAI-DELEANU, T. V. 59. *Stă pitit ca iepurele și ciulește urechile.* PANN, P. V. III, 52/12. *Ale păsărilor neamuri Ciripesc pitite-n ramuri.* EMINESCU, O. I, 121. *Mititelul sta pitit tocmai pintre diavolii mărunței de la urmă.* CARAGIALE, O. II, 217. *Prinsă de-a spaimei fiori S-ascunse pitită-ntre ceruri și nori.* COȘBUC, P. II, 298, cf. ALEXI, W. *Ca un zgomot de șopîrle Drăcușorii se strecoară, Ici și colo doar s-arată Printre crăngile mișcate Și, pitiți, șoptesc în umbră.* IOSIF, PATR. 21. *Și tu . . . ce stai pitit după tat-tău?* DELAVRANCEA, O. II, 93, cf. GÎRLEANU, N. 146. *Pitită după rețeaua perdelei, se uita după el cum pleacă.* BASSARABESCU, S. N. 36. *Neavînd bilet de liberă circulație, trecu granița pitit în dosul unei harabale.* CĂLINESCU, E. 77. *Se băluse cu toba poruncă să stea rumânii pitiți în case.* SADOVEANU, M. C. 45, cf. SCRIBAN, D. *Irina . . . stătea puțin pitită pe după prag și asculta.* PREDA, M. 170. ✧ Fig. *Ne lăsăm în jos pe la schitul Tarcău, pitit într-o poieniță.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 154. *Are privirile ferite, pitite sub sprincene.* GÎRLEANU, N. 132. *Un rîs pitit în amîndouă gîtlejurile, un rîs copilăresc, stăpînit de rușine și de teamă.* BASSARABESCU, V. 48. *Casele pitite sub căciula de țihliș, clipeau în ochii gălbii de geamuri și fumegau în tihnă.* POPA, V. 20. *Șuvoiul trece de ici-colo, morile îl așteaptă pitite în verdeață.* SADOVEANU, O. X, 411. *În căciuli de stuh și paie Stupii stau pitiți în ploaie.* ARGHEZI, VERS. 253. *În satul meu pitit pe vale Cu uliți strîmbe și bătrîne Pe înserat, cu pas agale, Coboară bacii de la stîne.* V. ROM. februarie 1954, 220. ✦ (Substantivat, f. art.; și în construcția *de-a pitita,* PAMFILE, J. II, 10) Numele unui joc de copii în care un copil trebuie să-i găsească pe ceilalți, care s-au ascuns. Cf. PAMFILE, J. II, 10. ✦ (Prin Olt.; despre case) Scund, jos. Cf. ALR II/I MN 49, 2 261/872, 876.
— Pl.: *pitiți, -te.*
— V. **piti.**

PITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Prin Maram.) Mititel **(I 2).** *Sub poală de codru verde, Pititea zare se vede.* BUD, P. P. 39.

2. (Prin Maram.) Mititel **(I 5).** Cf. ALR I/I h 61.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) Mititel **(II).** *Culcă-te tu pititel Şi te scoală plugărel.* MARIAN, NA. 324. ◇ (Substantivat) *Joacă, mă, pe pititcaua, Că ţi-a da mă-sa purceaua!* FOLC. TRANSILV. I, 196.

II. S. f. (În forma *pititea)* Nume de peşte (mic) nedefinit mai de aproape (Budeşti-Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR I 1 746/350.

— Pl.: *pititei, -ele.*

— Contaminare între **pitic** şi **mititel.** — **Pititică:** cu schimbare de suf.

PITITELÚC, -Ă adj. (Prin Maram.) Mititeluţ. Cf. BUD, P. P. 81.

— Pl.: *pititeluci, -ce.*

— **Pititel** + suf. *-uc.*

PITITELÚŢ, -Ă adj. (Prin Maram.) Mititeluţ. Cf. BUD, P. P. 81.

— Pl.: *pititeluţi, -e.*

— **Pititel** + suf. *-uţ.*

PITITIÓC, -OÁCĂ adj. (Prin Maram.) **1.** Mititel **(I 5).** Cf. ALR I/I h 61.

2. Mititel **(II).** *Care prunc n-are noroc Să moară de pititioc.* T. PAPAHAGI, M. 24.

— Pl.: *pititioci, -oace.*

— De la **pititel,** cu schimbare de suf.

PITLIGEÁNĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PITLIJÁN s. m. v. **pătlăgea.**

PITLINGEÁN s. m. v. **pătlăgea.**

PITLINGEÁNĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PITLÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Profetic. *O şarbă avea duh pitliv.* CORESI, L. 75/19.

— Pl.: *pitlivi, -c.*

— Din v. sl. **питливъ.**

PITLOÁNCĂ s. f. v. **pitoancă.**

PITLUÍ vb. IV v. **piclui.**

PITLUÍTĂ adj. v. **picluită.**

PITOÁCĂ s. f. (Bot.; prin vestul Transilv.) Iască *(Fomes fomentarius* şi *Fomes igniarius). La care nu deschide strigă „în ciufală": Bureţi pe păreţi . . . Piloace pe obloace!* ARH. FOLK. VII, 54, cf. 121.

— Pl.: *pitoace.*

— **Pită** + suf. *-oacă.*

PITOÁNCĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Numele mai multor specii de ciuperci: **a)** mînătarcă *(Boletus edulis).* Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, TDRG, BIANU, D. S., PASCU, S. 270, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 192, REV. CRIT. III, 164; **b)** pita-vacii *(Boletus bovinus).* Cf. LM, BORZA, D. 192; **c)** ciupercă-de-gunoi *(Agaricus campestris).* Cf. CIHAC, II, 259; **d)** burete roşu *(Agaricus coccineus).* Cf. id. ib., TDRG, BUL. FIL. VII-VIII, 110; **e)** *Agaricus furcatus.* Cf. GHEŢIE, R. M., DDRF. *Pitoance brune sau vineţii, mari cît floarea-soarelui . . . se ascundeau parcă să nu fie descoperite prin frunzişul căzut.* BENIUC, M. C. I, 73, cf. CHEST. VIII 81/2, 82/2, ALR II 6 404/27, 105, 310.

— Pl.: *pitoance.* — Şi: **pitloáncă** s. f. ALEXI, W.

— **Pită** + suf. *-oancă.*

PITOÁNE s. f. v. **pitoi.**

PITOÁSĂ s. f. (Regional) Varietate de struguri cu boabe mari, albe, sferice şi puţin turtite (Plenița-Băileşti). Cf. H V 374.

— **Pită** + suf. *-oasă.*

PITOÁŞCĂ s. f. **1.** Numele a două specii de ciuperci comestibile: **a)** ciupercă avînd pălăria de culoare brună-feruginoasă, cu piciorul gălbui cu granulaţii albe, cu carnea acrişoară, care creşte în păduri de brad; (regional) pitarcă **(1 d)** *(Boletus granulatus).* Cf. TDRG, PASCU, S. 271, CADE, BORZA D. 192, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI; **b)** (regional) pita-vacii *(Boletus bovinus).* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI.

2. (Prin Mold. şi Bucov.) Epitet depreciativ pentru o femeie (scundă şi) grasă. Cf. I. CR. VI, 218, LEXIC REG. 106.

3. (Regional) Obiect scurt şi gros (Vînători Neamţ-Tîrgu Neamţ). Cf. I. CR. VI, 218.

— Pl.: *pitoaşte.* — Şi: (regional) **pitóşeă** (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI), **pitáşcă** (BORZA, D. 192) s. f.

— **Pită** + suf. *-oaşcă.*

PITOHÉR subst. (Prin Bucov.) „Pîine mare şi rea". LEXIC REG. 114.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p i t ă.

PITÓI s. n. **1.** (Regional) Augmentativ al lui p i t ă **(I 1);** (regional) pitan **(1).** Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Ce-ai mîncat De te-ai umflat? — Şapte pite Ş-un pitoi, Ş-un găvan De usturoi.* TEODORESCU, P. P. 194. *De puţintel ce mînca, Lumea toată se mira: Şepte pite şi-un pitoi, Trei cununi de usturoi.* MARIAN, SA. 84, cf. id. O. I, 215. *Şi mi să pusă baba Eva şi făcu o pitoane mare, mare.* CĂTANĂ, P. B. II, 12, cf. CHEST. VIII 24/12, ZANNE, P. IV, 83.

2. (Bot.; prin nord-vestul Transilv.; şi în sintagma *pitoi de plop,* ALR II 6 404/272) Rodul-pămîntului *(Arum maculatum).* Cf. VAIDA, ALR II 6 404/272.

3. (Regional) Asfalt (Iablaniţa-Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. 159.

— Pl.: *pitoaie.* — Şi: (regional) **pitoáne** s. f.

— **Pită** + suf. *-oi.*

PITOLNÍCĂ s. f. v. **potîrniche.**

PITÓN[1] s. m. (La pl.) Gen de şerpi mari, neveninoşi, din Africa şi din sudul Asiei, cu corpul de circa 10 m lungime, prezentînd rudimente de membre posterioare sub formă de resturi de gheare *(Python);* (şi la sg.) şarpe din acest gen. Cf. DL, DM, DER, DN[2].

— Pl.: *pitoni.*

— Din fr. **python.**

PITÓN[2] s. n. Instrument metalic în formă de ţăruş, avînd la capăt un inel prin care se introduce o frînghie şi care este folosit de alpinişti pentru a se asigura în timpul escaladărilor primejdioase pe stînci. Cf. DER, DN[2].

— Pl.: *pitoane.*

— Din fr. **piton.**

PITONÍSĂ s. f. (Rar) Ghicitoare, prezicătoare; vrăjitoare. Cf. DRLU, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN[2].

— Pl.: *pitonise.*

— Din lat. **pythonissa,** fr. **pythonisse.**

PITÓR s. m. v. **pictor.**

PITORÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) Care aparține picturii, care se referă la pictură, de pictură. V. p i c t u r a l, p l a s t i c. Cf. HELIADE, O. II, 294. *Ramuri*

sau sfere în care se împarte măiestria cea frumoasă — e stilul plastic, pitoresc, arhitectonic. FL (1838), $10^2/5$. ✦ (Învechit, rar; despre scriere) Bazat pe pictograme, alcătuit din pictograme. *Omenirea a părăsit scrierea pitorească și hieroglifică și a primit pretutindeni literele.* MAIORESCU, CR. III, 280.

2. Care este potrivit ca subiect pentru o pictură **(1)**; p. ext. care atrage atenția, încîntă, impresionează prin varietatea formelor, frumusețe, culoare etc.; plin de farmec, impresionant, minunat (ca aspect). Cf. GENILIE, G. 187/7. *Suindu-ne a doua zi* [pe munte] . . . *ni se înfățoșă un tablo pitoresc (icoană zugrăvită).* IC. LUM. (1840), $23^2/26$. *De aice se descopere, în perspectivă pitorească, cea mai frumoasă parte a Pionului.* CALENDAR (1847), 49/21. *Casa s-adosa pe de o parte cu muntele, iar de alta domina rovina . . . Era una din situațiile cele mai pitoresce.* CR (1848), $11^2/77$. *Salonul se deschidea spre o grădină mare, împrumusețată cu plante pitoresce.* CODRESCU, C. II, 94/9, cf. NEGULICI. *Nu poci să trec cu vederea . . . aspectul cel pitoresc care se înfățișează ochilor omului ce va vizita aceste locuri.* DESCR. APE, 42/17, cf. STAMATI, D. *Ce loc plăcut . . . Poziținea e pitorească.* TIMPUL (1856), nr. 1, $4^3/43$. *Drumul de ce merge se face mai vesel și mai pitoresc.* NEGRUZZI, S. I, 194. *În Asia Mică . . . sînt peisajele cele mai pitorești și mai frumos înzestrate de natură.* I. IONESCU, M. 72, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Să lase o trecătoare pitorească pîriului.* ODOBESCU, S. I, 340. *România pitorească* [Titlu]. VLAHUȚĂ, R. P. *Privelișteа asta de stradă e pitorească.* DEMETRESCU, O. 150. *Erau două ceasuri după amiază, cînd sosirăm în pitoreasca vale a Sabasei.* HOGAȘ, DR. I, 68. *Avea această slăbiciune să iasă la vînat în împrejurimile destul de pitorești ale orașului.* SADOVEANU, O. XI, 403. *Grădina e . . . pitorească: copaci bătrîni, mese și bănci de grădină.* V. ROM. iunie 1954, 78. ◇ (Substantivat, n.) *Peisajul pe valea Mureșului are un pitoresc îmbietor.* VLASIU, D. 6. *Satul Condor este de un rar pitoresc.* STANCU, R. A. III, 9. ◇ (Adverbial) *Căsuțe ca niște cutii, grupate pitoresc, însă pe un fond gol și stîncos.* SADOVEANU, O. X, 411.

3. (Despre stil, limbă, opere literare etc.) Care exprimă, înfățișează lucrurile, ființele, fenomenele în imagini expresive, colorate, picturale; colorat, viu, expresiv. *Bogățiile și frumusețile unui stil pitoresc și armonios.* HELIADE, GR. P. 42. *Aud o limbă armonioasă, pitorească și cu totul străină de jargonul cărților.* RUSSO, S. 192. *Era poet el însă în suflet și scria În proză pitorească tot ceea ce simțea.* BOLINTINEANU, O. 227. *Verbul este mai expresiv sau, cum se zice, mai pitoresc.* MAIORESCU, CR. I, 16. [Străzile], *cu discreție, poartă numiri pitorești, obscure și veșnice.* C. PETRESCU, Î. I, 61. *Regiune cu producători de țuică, al căror vocabular era pitoresc și tradițional.* VLASIU, D. 323. *O versificație lesnicioasă, adesea pitorească.* CĂLINESCU, S. C. L. 102. ◇ (Substantivat, n.) *Limba capătă la ei un pitoresc care nu se întîlnește aiurea.* ARH. OLT. I, 8. *Caragiale s-a mărginit la unicul sector al pitorescului lingvistic.* VIANU, A. P. 138. *Nu-i contest* [literaturii reportericești] *un anumit pitoresc și un suflu de prospețime.* T iunie 1964, 66.

4. Care reprezintă specificul unei țări, al unui popor, al unei regiuni, al unei categorii sociale etc.; care atrage atenția, place prin caracterul specific, original, revelator. *Costumele cele bogate și pitorești . . . deosibesc pe națiа grecească.* CR (1836), $14^1/27$. *Cu agiutorul acestui prestigiu și a costumului național, cel mai pitoresc pentru păstori, inimile s-au încîntat.* ASACHI, M. H. 4/14. *Frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre destul de pitorești.* KOGĂLNICEANU, S. A. 41. *Bălcescu nu aspiră către redarea lucrurilor și ființelor văzute, în trăsăturile lor particulare și pitorești.* VIANU, A. P. 32. *Am trecut sub tăcere toate amănuntele pitorești și revelatoare.* PREDA, R. 24. *Aflăm amănunte pitorești despre oameni și obiceiuri, despre monumente de artă . . ., despre construcții, despre viața de fiecare zi.* S ianuarie 1961, 64. ◇ (Substantivat, n.) *Te-a obosit pitorescul arhitectonic al orașelor.* CARAGIALE, O. VII, 451. *Toate felurile de muncă își au pitorescul lor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 397. *Faguet a dus o viață dezordonată, plină de pitoresc.* LOVINESCU, C. IV, 151. *Nimenea nu avea ca el dragoste pentru trecut . . ., pentru pitorescul nostru popular.* SADOVEANU, E. 177. *Pitorescul acestei mizerii nu poate avea pentru ei farmec.* id. O. IX, 298. *Pitorescul . . . cartierelor muncitorești.* CONTEMP. 1953, nr. 326, 1/3.

— Pl.: *pitorești* și (rar, f.) *pitorește* (scris și *pitoresce*). — Și: **pitorésеă** adj.

— Din it. **pittoresco**, fr. **pittoresque**.

PITORÉSCĂ adj. v. **pitoresc**.

PITORNÍCĂ s. f. v. **potîrniche**.

PITORNÍCE s. f. v. **potîrniche**.

PITÓȘCĂ s. f. v. **pitoașcă**.

PITPALÁC interj., s. m. **I.** Interj. Onomatopee care redă strigătul prepeliței. Cf. JAHRESBER. VIII, 144. *Se plimbau primprejurul mamei lor și cînd îi striga: pitpalac! repede veneau la ea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Una, aici aproape, lîngă gardul grădinii, zice deșlușit: Pitpalac! Altele, mai departe, îi răspund: pedpedec! pedpedec!, iar lor le răspund altele și mai departe . . .: pitpidic! pitpidic!* id., ap. IORDAN, STIL. 95. *În strigătul prepeliței noi auzim pit-pa-lac.* DR. I, 92, cf. CADE. *Departe . . . strigătul înnăbușit: pitpalac, pitpalac! abia se auzea.* SADOVEANU, O. III, 14.

II. S. m. **1.** Pasăre călătoare mai mare decît o vrabie, de culoare brună, cu dungi albe și negre, vînată pentru carnea ei gustoasă; prepeliță, (regional) pitpălăcoi, pitulice **(1 2)**, titirlic *(Coturnix coturnix). Au cumpărat și un pitpălac, pre carele slobozindu-l între cocoși, l-au început a-l ciocăni.* ȚICHINDEAL, F. 129/11. *Într-un sohat fără margini . . . se strecoară pitpalacul limbareț.* ODOBESCU, S. III, 160. *Las aleanul să mă fure Și ascult de la răcoare Pitpalacul.* EMINESCU, O. I, 121. *Pitpalacul, hoinar cosmopolit.* DELAVRANCEA, T. 62. *Pitpalacul deștepta lanul de mei cu glasul său.* CONV. LIT. XXI, 400, cf. MARIAN, O. II, 221. *Glas de fluier și cîmpoi, Pitpalaci și cîntezoi Și-un taraf de granguri.* COȘBUC, P. I, 301. *Șuieră mierle-n tufiș și cîntă din grîu pitpalacul.* id. ib. II, 62. *Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputînd închide ochii din pricina pitpalacilor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 345. *N-am știut pînă acum că pitpalacul, cînd bea din jgheabul cu must, se preface în uliu.* GALACTION, O. A. I, 272. *Departe, pitpalacul Se ceartă, cînd și cînd, Cu macul sălbatic și plăpînd.* TOPÎRCEANU, S. A. 49. *Din depărtare se auzeau sunete slăbite de pitpalac.* BRĂESCU, O. A. I, 294. *Un pitpalac suspină dintr-un ciur undeva.* KLOPȘTOCK, F. 144. *Veni de departe . . . strigătul scurt al unui pitpalac.* SADOVEANU, O. II, 398, cf. X, 400. *Prepeliță își pierde adesea numele ei pentru a fi denumită cu vorba „pitpalac".* BUL. FIL. X, 69. *Pe-o nicovală pitpalacul Își bate cîntecul fierbinte.* BLAGA, P. 26. *Eu cînt, să am iertare, cum cîntă pitpalacul.* ARGHEZI, S. P. 95. *Nu-și mai spune numele-n răzor pitpalacul ascuns la rădăcina steblei de măceș.* STANCU, D. 84. *Răsună înalt cîntecul de pitpalac.* V. ROM. mai 1955, 53. *Din acest ordin face parte prepelița sau pitpalacul.* ZOOLOGIA, 155. *Autorul arată și ce păsări se pot prinde cu aceste cleiuri: sticletele, guguștiucul, pitpalacul.* VÎN. PESC. iulie 1962, 22. *Foăie verde foi de mac, Auzi lele-un pitpalac?* TEODORESCU, P. P. 342, cf. ARH. FOLK. V, 162. ✦ (Argotic) Epitet dat unei femei cu care cineva trăiește în concubinaj. *Să am și eu țățaca mea și cadînele mele și pitpalacul meu.* M. I. CARAGIALE, C. 116.

2. (Regional) Potîrniche *(Perdix perdix)* (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 31.

3. (Zool.; regional; în forma *pîrpalac*) Liliac *(Vespertilio murinus)* (Plugova-Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147.

— Pl.: **(II)** *pitpalaci*. — Și: (învechit și regional) **pitpălác** (ALR SN III h 708, 709), (regional) **pitpaláchi**

(ALR I 1043/333), **pitpădúchi** (ZANNE, P. VI, 180), **pitpedíe** (ȘĂINEANU, D. U.), **pitpedíche** (MARIAN, O. II, 221, ALEXI, W.), **pitpidíe, pitpilíe** (ALR SN III h 709/279), **pitpîlíi** (ib. h 709/64), **piepalác** (ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 128, ALR SN III h 709/172), **pipalác** (MARIAN, O. II, 221, JAHRESBER. XII, 133, ALR I 1 043/65, 69), **pipălác** (BĂCESCU, PĂS. 129, ALR SN III h 708, 709), **piptalác** (BĂCESCU, PĂS. 129), **piptălác** (ALR SN III h 708/76, h 709), **pîrpalác** (ALR I 1 043/178), **parpalác** (MARIAN, O. II, 221), **părpălác** (DDRF, ALR SN III h 709/192), **părpădúche** (BĂCESCU, PĂS. 122), **pătpădác** (JAHRESBER. XII, 133), **pătpădúche** (ALR I 1 043/538), **pătpădúchi** (ALR SN III h 709), **pedpedée, petpedée** (BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. IORDAN, STIL. 95), **pîrpalác** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147), **pîrpălác** (ALR I 1 043/164, 700, 772, ALR SN III h 709/784), **pîrpidúchi** (ALR I 1 043/530), **pîrpîlác** (ib. 1 043/174), **pîtpalác** (ib. 1 043/18), **pîtpălác** (ALR SN III h 708, 709), **pîtpîdác** (ALR I 1 043/690, ALR SN III h 708/705, h 709), **pîtpîdíe** (ALR I 1 043/870), **pîtpîlác** (ib. 1 043/986, ALR SN III h 709/899), **potpădúche** (BĂCESCU, PĂS. 139), **prăpădúchi** (ALR SN III h 709/531), **puchpurúchi** (ib. h 708/192, 574, h 709/574), **putpudúche** (BĂCESCU, PĂS. 146), **putpudúchi** (ALR SN III h 709/520), **căptălóg** (ib. h 708/346), **chipalág** (ib. h 708/95), **cieptălác** (ALR I 1 043/268), **tăptălóg** (ALR SN III h 708/349) interj., s. m.

— Onomatopee.— Pentru variantele de tipul **pătpádac, pătpădác**, cf. bg. ПЪДПЪДЪК. GRAUR, E. 127.

PITPALÁCĂ s. f. **I. 1.** Femeiușca pitpalacului **(II 1)**; (regional) pitpălăciță, pitpălăcoaie. Cf. KLEIN, D. 399, BUDAI-DELEANU, LEX. *Pitpălaca au scos puișorii ei în hoaldă.* ȚICHINDEAL, F. 454/3, cf. LB. *O pitpalacă ș-a repezit glasul de două ori.* DELAVRANCEA, T. 60. *Apoi mărfuri felurite... de la ciururile de pitpalacă pînă la ciururile de ciurari pentru ciuruit bucatele.* CHIRIȚESCU, GR. 197. *Pitpalacele prin grînele verzi își spuneau din gușe dactilii.* AGÎRBICEANU, L. T. 311. *I se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei.* GÎRLEANU, L. 54. *Pitpalaca*[-i] *jos pe ouă Și ne zice nouă Ca să-i dăm șarpelui două.* BIBICESCU, P. P. 358. *Pe la Sîn Petru... intră cosașul între lanuri și strică cuiburile pipălăcilor întîrziate.* MERA, L. B. 119. *Cîntau pipălăcile pe cîmpuri.* id. ib. 209. *Cînd le spurcă pitpălaca, îți ia sporul.* ȘEZ. XII, 153. ✦ Epitet dat unei femei flecare, limbute. *Pentru o coloroanță ș-o pitpălacă, un pumn și le-a luat mirul.* DELAVRANCEA, S. 39.

2. (Regional) Potîrniche *(Perdix perdix)* (Seaca de Cîmp-Băilești). Cf. H V 417.

II. (Regional; mai ales art.) Numele unui dans popular asemănător cu căzăceasca (Măceșu de Jos-Băilești). Cf. ALR II 4 336/872.

— Pl.: *pitpalace* și (regional) *pitpălăci* (ALR I 1 043/878).— Și: (învechit) **pitpalícă** (KLEIN, D. 399), **pitpalúgă** (id. ib. 181), (regional) **pitpăláică, pitpălágă** (ALR SN III h 708/325), **pitpldácă** (BĂCESCU, PĂS. 130), **pieptaláică** (MARIAN, O. II, 221), **pieptălăică** (BĂCESCU, PĂS. 128), **pieptălăgă** (ALR I 1 043/343), **pipaláică** (MARIAN, O. II, 221, H XI 231, ALR I 1 043/40, 51, 61, 90, 100, 109, 112, 116, 295, 302, 320, 746, 808, 846, 874), **pipălăcă, pipăloácă** (BĂCESCU, PĂS. 129), **pipirícă** (ALR I 1 043/98), **pipîrlágă** (ib. 1 043/125), **pipoláică** (ib. 1 044/156), **piptaláică** (BĂCESCU, PĂS. 129), **piptălăcă** (ALR I 1 043/9, 805, 820, ALR SN III h 708), **pîrpaláică** (ALR I 1 043/795), **pîrpăláică** (ib. 1 043/160), **pîrpaláică** (ALR SN III h 708/836), **pîrpăláică** (ib. h 708/784), **pîrpălágă** (H XVII 425, ALR I 1043/129, 131), **pîtpaláică** (ALR I 1 043/831, 835, 837), **pîtpălăcă** (ib. 1 043/885, ALR SN III h 708/886), **pîtpîdăcă** (ALR SN III h 708/705), **pîtpîlácă** (ib. h 708/899), **căptălăgă** (ib. h 708/346), **taptaláică** (TDRG, JAHRESBER. XII, 133), **taptalágă** (MARIAN, O. II, 221), **tăptalăgă** (ALR I 1 043/243, 266), **tăptăláică** (VICIU, GL., ALR I 1 043/280, 283, 1 044/283), **tăptălágă** (VICIU, GL., ALR I 1 043/255, 257, 259, 269, 270, 350, 359, 361, ALR SN III h 708/349), **teptaláică** (MARIAN, O. II, 221), **teptăláică** (BRAN, S.), **tieptăláică** (VAIDA, ALR I 1 043/273, 337), **tieptălágă** (ALR I 1 043/339, 341), **tipalágă** (ib. 1 043/93, ALR SN III h 708/95), **tipălăgă** (ALR I 1 043/96), **tiptileágă** (ib. 1 043/278), **tiptoloácă** (ib. 1 043/103), **tuptileăcă** (ALR SN III h 708/279), **tuptileăgă** (ALR I 1 043/335, ALR SN III h 708/334) s. f.

— **Pitpalac** + suf. *-ă.*

PITPALÁCHI interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPALÍCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PITPALÚGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PITPĂDÚCHI interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPĂLÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPĂLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PITPĂLÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PITPĂLĂCÍ vb. IV. Intranz. (Rar; despre prepeliță; p. gener. despre păsări) A scoate sunete caracteristice speciei; p. gener. a cînta, a ciripi. *O pasăre de colivie pitpălăcea într-o ogradă de pe deal.* BUL. FIL. III, 187, cf. SFC IV, 39.

— Prez. ind. pers. 3: *pitpălăcește.* — Și: (regional) **pătpăduchí** vb. IV. H XV 344, DR. II, 147.

— V. **pitpalac.**

PITPĂLĂCÍȚĂ s. f. (Prin Ban.) Pitpalacă **(I 1)**. Cf. ALR I 1 043/35, ALR SN III h 708/76.

— Pl.: *pitpălăcițe.* — Și: **piptălăcíță** s. f. ALR SN III h 708/76.

— **Pitpalac** + suf. *-iță.*

PITPĂLĂCOÁIE s. f. (Prin Ban. și vestul Transilv.) Pitpalacă **(I 1)**. Cf. ALR I 1 044/30, ALR SN III h 708/36, 64.

— Pl.: *pitpălăcoaie.* — Și: **pipălăcoáie** s. f. ALR SN III h 708/64.

— **Pitpalac** + suf. *-oaie.*

PITPĂLĂCÓI s. m. (Munt., Transilv. și prin Olt.) Pitpalac **(II 1)** *(Coturnix coturnix)*. Cf. GR. S. VI, 137, SFC IV, 167, ALR I 1 043/940, ALR SN III h 708.

— Pl.: *pitpălăcoi.* — Și: **pitcălăcói** (ALR SN III h 708/876), **pipălăcói** (ALR I 1 043/940, ALR SN III h 708), **pipălăgióí** (ALR SN III h 708/762), **piptălăcói** (ib. h 708/848), **pîrpălói** (ib. h 708/784), **pîtpîlăcói** (ib. h 708/899), **ptitălăgói** (ib. h 708/362), **tăptălagói** (ib. h 708/349), **tăptălăgói** (ib. h 708/272, 353), **tuptilegói** (ib. h 708/334), **tuptilói** (ib. h 708/279) s. m.

— **Pitpalac** + suf. *-oi.*

PITPEDÍC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPEDÍCHE interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPIDÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

PITPIDÍC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPILÍC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITPÍT interj. (Regional; adesea repetat) Onomatopee care redă strigătele copiilor la jocul de-a baba oarba (Secășeni-Oravița). Cf. ALR SN V MN h 1 287/29. *Ceilalți copii strigă pitpit, pitpit.* ib.

— Onomatopee.

PITPÎLÍT interj., s. m. v. **pitpalac.**

PITRÁR s. m. v. **pietrar.**

PITRÁȘCĂ s. f. (Bot.; prin Maram.) Porumb *(Zea mays)*. Cf. COMAN, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PITRENJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PITRICÉLE s. f. pl. v. **pietricică.**

PITRINJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PITRIÓL s. n. v. **petrol.**

PITRÓC[1] s.m. **1.** (Iht.; Olt., Munt.) Porcuşor *(Gobio).* Cf. DAMÉ, T. 128, ANTIPA, F. I. 135, id. P. 787. *Pitrocii fac ciorba foarte bună.* BĂCESCU, P. 146, cf. H XI 246, XIV 105, ALR I 1 746/896, ALR II 6 239/928, LEXIC REG. 27.
2. P. g e n e r. (Prin sud-vestul Munt.; în forma *pitrog)* Nume generic pentru peştele mic. Cf. ANTIPA, P. 787.
— Pl.: *pitroci.* — Şi: (regional) **pitróci** (DAMÉ, T. 128), **pitróg** (ANTIPA, P. 787), **pietróc** (ALR II 6 239/928, LEXIC REG. 27), **pietróci** (ANTIPA, F. I. 135, id. P. 787), **petróc** (BĂCESCU, P. 46) s. m.
— Etimologia necunoscută.

PITRÓC[2] subst. **1.** (Regional) Semn de recunoaştere tăiat în formă de potcoavă la urechile oilor (Pîrşcoveni-Balş). Cf. cv 1951, nr. 12, 37.
2. (Prin sud-estul Olt.) Potricală. *Opinci găurite sau pitrocite cu pitrocu.* ALR I 1 881/878, cf. ALR II 6 624/886.
— Pl.: ?
— Cf. p o t r i c a l ă.

PITROCEÁLĂ s. f. v. **pritoceală.**

PITROCÉL s. m. v. **pietroşel.**

PITRÓCI[1] s. m. v. **pitroc**[1].

PITROCÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Prin Olt.; complementul indică opincile, încălţămintea) A perfora, a găuri (pentru a introduce nojiţele sau şireturile). Cf. p i t r o c[2]. *Opinci găurite sau pitrocite cu pitrocu.* ALR I 1 881/878. *Ai pitrocit ghetele ca să le pui vîrzob (şiret)?* CV 1951, nr. 9-10, 45.
— Prez. ind.: *pitrocesc.*
— V. **pitroc**[2].

PITROCÍ[3] vb. IV v. **pritoci.**

PITROCÍT[1] s. n. v. **pritocit**[1].

PITROCÍT[2], **-Ă** adj. (Regional; despre urechile animalelor) Tăiat, crestat, perforat (într-un anumit fel), ca semn de recunoaştere. *Opt oi şi anume: una cernă ..., trei ... oacheşe cu urechile drepte pitrocite.* MON. OF. (1907), 7 598. *O bivoliţă în păr negru, cu ... urechea dreaptă pitulcită şi cea stîngă retezat vîrfu.* ib. 7 599.
— Pl.: *pitrociţi, -te.* — Şi: **pitulcít, -ă** adj.
— V. **pitroc**[2].

PITROCITÚRĂ s. f. v. **pritocitură.**

PITRÓG s. m. v. **pitroc**[1].

PITROŞÉL s. m. v. **pietroşel.**

PITRÚCĂ s. f. (Regional) Pat[1] **(5 b).** Cf. DAMÉ, T. 140, PAMFILE, I. C. 261.
— Pl.: *pitruci.*
— Etimologia necunoscută.

PITÚC, -Ă adj. (Regional; mai ales despre păsări) Mic **(I 1)**; pitic **(I 3).** LEXIC REG. II, 18. *Cocoş pituc; găină pitucă.* ib. 71.
— Pl.: *pituci, -ce.*
— De la **pitic,** cu schimbare de suf.

PITÚCĂ s. f. (Regional) Pituşcă **(1)** (Rozavlea-Vişeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 115. *La masă d'e bolovan Cu pchitucă de un ban.* id. ib.
— Pl.: *pituci.*
— **Pită** + suf. *-ucă.*

PITUITÁR, -Ă adj., s. f. (Med.) **1.** Adj. Care secretează pituita; (rar) pituitiv. Cf. SCRIBAN, D., D. MED.
2. S. f. Mucoasă a cavităţii nazale constituită dintr-un epiteliu cilindric cu cili vibratili, care cuprinde elementele senzoriale ale mirosului. Cf. D. MED.
— Pronunţat: *-tu-i-.* — Pl.: *pituitari, -e.*
— Din fr. **pituitaire.**

PITUÍTĂ s. f. (Med.; rar) Mucus; flegmă. Cf. DRLU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pronunţat: *-tu-i-.* — Pl.: *pituite.*
— Din lat. **pituita, fr. pituite.**

PITUITÍV, -Ă adj. (Med.; rar) Pituitar. Cf. ŞĂINEANU, D. U.
— Pronunţat: *-tu-i-.* — Pl.: *pituitivi, -e.*
— **Pituită** + suf. *-iv.*

PITUITÓS, -OÁSĂ adj. (Med.; rar) Format din pituită, care conţine pituită sau care seamănă cu pituita. Cf. DRLU, PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.
— Pronunţat: *-tu-i-.* — Pl.: *pituitoşi, -oase.*
— Din lat. **pituitosus, fr. pituiteux.**

PITÚL s. n. v. **pătul**[1].

PITULÁ vb. IV. R e f l. şi t r a n z. **1.** (Popular) A (se) ascunde (ghemuindu-se sau ghemuind). *O pasăre ce-şi hrăneaşte puişorii şi-i pitula pînă trecu vînătoriul.* MOXA, 386/36. *Cine ascunde tîlhariul şi-l va pitula.* PRAV. GOV. 104[r]/24. *Vasilie Lupul vornicul în cîteva zile au fost tupilat pen păduri.* M. COSTIN, LET. I, 270/13. *Scăpasă din Ţarigrad şi s-au fost tupilat la Greţia.* CANTEMIR, HR. 422. *Şoarecele ... a se pitula şi a se şipuri începînd.* id. IST. 194, cf. ANON. CAR. *Aflîndu-se tot ascunşi şi pitulaţi acolo* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 150/28, cf. LEX. MARS. 187. *Ba şi călugărul mi să îmbie Pitulîndu-mă într-a sa chilie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 229. *Mulţi în bălţi încă să pitulară.* id. ib. 264. *Fiind David pitulat cu ai săi într-o peşteră.* CALENDARIU (1814), 123/16. *Ticălosul pîlpalac, ieşind dintră dînşii şi pitulîndu-se de o parte oareunde, începu a-şi plînge nenorocirea.* ŢICHINDEAL, F. 129/15. *Ce minte slabă poartă el dacă n-au putut el pitula şi un rînd de haine de ale featii meale* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. LB. *Ei aveau gătituri de ospăţ pe masă şi, dacă m-au văzut pe mine, au coperit şi au pitulat în pat* (a. 1827). IORGA, S. D. XII, 212, cf. POLIZU. *Boierul, zărind cîţiva inşi care se pitulaseră lîngă uluci ..., s-a zbîrlit de gelozie.* GHICA, S. 42. *Se tupilă în fundu căruţei.* ALECSANDRI, T. 49. *Lighioana ... degrabă se zvîrcolea, se pitula şi se afunda pînă la gurile iadului.* ODOBESCU, S. III, 186. *Toţi ne tupilarăm la pămînt.* EMINESCU, G. P. 166. *Dacă vrei să nu te muşte cîinii ... să te tupilezi jos la pămînt.* CREANGĂ, A. 67, cf. id. GL. *Ne pitulăm după bolovanii de jos.* CARAGIALE, T. II, 395. *Scormon era tupilit la picioarele ei.* SLAVICI, N. I, 35. *Ştia el că are să treacă fiara sălbatică şi se pitulă cît colea într-un stufiş.* ISPIRESCU, U. 40. *La fiecare staţie mă pitulesc bine şi mă uit pe furiş ca să vaz dacă nu sînt căutat.* MILLE, V. P. 207, cf. DDRF, BARCIANU. *Ca-ntr-un cuib ne-om pitui Şi-astă mantă largă tainic pe-amîndoi ne va-nveli.* DAVILA, V. V. 30. *Albina se pitulează ... încetişor într-o floare şi apoi zboară bîzîind.* MARIAN, INS. 177, cf. 127. *Tîncuţa se uită la trestiile înalte cu frică, tupilîndu-se pe lîngă cele ce se mişcau prea tare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 139, cf. 183, ALEXI, W. *Cînd oamenii caută inima moroiului, ea se pitulă, dar oamenii tot o găsesc şi o ard.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 114. *Nu i-a plăcut lui Tideus Nicicînd să se pitule-n luptă.* MURNU, I. 78. *Le-a poruncit să se pitulească jos, lipiţi cu pămîntul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 227. *M-am pitulat pe lîngă zid şi am ajuns.* AGÎRBICEANU, L. T. 168, cf. 251. *O pişcătură de călugăr ... care şi-ar fi putut tupila, ca o veveriţă, întreaga sa făptură după o cioată.* HOGAŞ, M. N. 122. *Toţi veneau îngroziţi şi se pitulau în dosul răzorului.* REBREANU, NUV. 121, cf. 38. *După gard s-a pitulat, grăbit, o umbră.* CAZIMIR, GR. 124. *Ion Ozun se tupilă alături de lucrători.* C. PETRESCU, C. V.

138. *Stete o clipă, se ridică . . .*, se pitulă lîngă sobă. BRĂESCU, O. A. I, 55. *Aleargă, pitulindu-se cu groază de moarte . . . printre macii cîmpului.* SAHIA, N. 18. *Tăvăleam toate tufele . . . pitulindu-mă să prind fel de fel de vietăți.* VLASIU, A. P. 8. *Se tupilă și ea în umbră.* SADOVEANU, O. IX, 105, cf. STOICA, VÎN. 26. *Micul burghez filistin și fricos . . . se pitulează în pivniță.* CONTEMP. 1949, 160, 11/1. *În ogoarele lor toate-s pipernicite, n-are unde se tupila ciocîrlia.* SADOVEANU, P. M. 311. *Se pitulaseră prin preajma satului.* STANCU, R. A. 237. *Într-o jumătate de ceas tupilaseră toți sacii.* V. ROM. ianuarie 1955, 88. *Se pitulă sub fereastră.* GALAN, B. II, 346, cf. 152. *Pătărnichea se tupilă.* H X 499. *O fi pitulată sub stană de piatră.* TEODORESCU, P. P. 59, cf. 558. *Orișicît ți-i tupila, Tot bătrînă ți-or striga.* MÎNDRESCU, L. P. 137. *Te-i pitula undeva să nu te afle pe aici fiul meu.* RETEGANUL, P. P. 68. *Vede și pă fiu-său pitulat în tufă.* ȘEZ. III, 35. *Să pitulă pă unde pot.* ib. 80. *Pitulă-mă undeva Că vin turcii și mă ia.* ib. 211. *Făt-Frumos se sculă, intră în groapă, se pitulă în fundul ei.* POPESCU, B. I, 34. *Unde voiți să mă pitulați voi?* FUNDESCU, L. P. I, 102. *Îi deteră bănet . . . ca să pitule cocoșu subt o albie.* ȘEZ. V, 20. *Vodă se tupila și intrînd în colibă se așeza pe un braț de fîn.* ib. VIII, 69. *Se tupili în butoarca despre care vă spusei.* MERA, L. B. 188. *Mi să făcea cocoloș, Să pitula lîngă coș.* GRAIUL, I, 64, cf. PĂSCULESCU, L. P. 194, DENSUSIANU, Ț. H. 328. *Făcui groapă la pămînt Să mă pitul de urît.* CIAUȘANU, V. 67, cf. ALR SN V h 1 335, A III 2, 5. *Este-n tîrla oilor, Lîngă a mioarelor, Pitulat pe lîngă foc, Învălit într-un cojoc.* BALADE, II, 498, cf. GOROVEI, C. 366. ◇ Fig. *Să te pituli . . . de rău și fă bine.* CORESI, L. 167/21. *Unii dintre scriitorii noștri . . . s-au tupilat sub steagul românismului.* MAIORESCU, CR. II, 101. *La răspîntia din care se desface drumul înspre Calea Vergului, se pitulește căsuța Hagiului.* DELAVRANCEA, H. T. 22. *Schitul se tupila după dese și înalte pîlcuri de verdeață.* HOGAȘ, M. N. 151. *Mașina se opri brusc înaintea circiumii care se pitula, cu o modestie ademenitoare, în fața bisericii.* REBREANU, NUV. 255. *Șoseaua se pitula pe sub stînci.* id. I. 414. *Se tupilează zarea pe streșini de zăvoi.* LESNEA, A. 55. *Lumile se spăimîntă, Mările se tupila, Munții se cutremura.* ALECSANDRI, P. P. 29. ◆ Refl. (Regional; despre construcții) A se dărîma, a se nărui, a se surpa (Broșteni-Vatra Dornei). Cf. CHEST. II 13/212. ◆ Tranz. (Învechit, rar) A doborî, a culca. *Stareți, măre, strigară pandurii olteni . . . Cuvîntul, bre! sau vă chitul la pămînt ca pe brabeți.* FILIMON, O. I, 272.

2. Fig. (Învechit) A (se) disimula, a (se) camufla, a (se) ascunde. *Pre cît el se tupila în smerenie, pe atîta îl cunoștea toți ca o cramă plină de toate bunătățile.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208^{v}/23. *Văzînd Sigismund că nu i se plinește voia, ș-au pitulat mînia.* ȘINCAI, HR. II, 295/33. *Leul . . . își spuse slăbiciunea sa . . . nici nu se rușina, nici o pitula.* ȚICHINDEAL, F. 209/5. *Taci, leică, fă; nu le face; nu-ți mai pituli cugetu.* JIPESCU, O. 41, cf. DDRF. ◇ Absol. *Au vrut procleții armeni să pitule și să facă meșteșiug* (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 330/16.

— Prez. ind.: *pitulez* și (învechit și regional) *pitul.* — Și: (popular) **tupilá** vb. I, (regional) **pituli, tupili** vb. IV.

— De la **piti.**

PITULÁRCA s. f. art. (Regional; în construcția) *De-a pitularca* = de-a baba oarba, v. babă (Poiana Sibiului-Sebeș). Cf. ALR SN V h 1 287/130.

— De la **pitula.**

PITULÁRE s. f. (Popular) Acțiunea de a (se) pitula și rezultatul ei; (învechit, rar) pitulătură. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pitulări.* — Și: **tupilăre** s. f. LM.

— V. **pitula.**

PITULÁT, -Ă adj. (Popular) Ascuns (și ghemuit, spre a nu fi văzut, găsit, prins, luat). Cf. pitula **(1)**. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 222. *Pe Ștefan Halmagi l-au ținut pitulat în cortul său.* ȘINCAI, HR. II, 301/15, cf. LB. *Un stol de păsărele în ierburi tupilate.* ALECSANDRI, POEZII, 299, cf. 20. *Prin iarbă, o vulpe tupilată i s-arată.* id. P. I, 204. *Rămăsese tupilată în fundul luntrii.* ODOBESCU, S. I, 141. *Iacătă-o, ia! colo în dosul pămîntului, tupilată sub umbra iepurelui.* CREANGĂ, P. 267. *Dar vulturul ce s-au făcut? întrebă un copilandru care asculîase pitulat după Marica.* DELAVRANCEA, S. 264, cf. 206. *Pitulați în păduri, ascultam îngrozirea din aer.* COȘBUC, AE. 63. *Toată vremea stătuse pitulată pe prispă.* REBREANU, I. 464. *O ceată de călăi pitulați în negrul codrului să încheie festinul cu un măcel.* C. PETRESCU, R. DR. 8. *Cercetă rațele tupilate cu capetele sub aripi în bătaia soarelui.* SADOVEANU, P. M. 37. *O singură jivină, gogoloi, Ca un arici, ca un pește, Pitulată, se rostogolește.* ARGHEZI, VERS. 300. *Știe foarte bine să stîrnească și păsările tupilate.* LINȚIA, P. II, 146. *Tupilat în cuibul tău, legănat de mersul domol al căruței, îți umpleai urechile cu zvonurile nopții adînci.* PAS, Z. I, 45. *Pitulați pe vine, suflîndu-vă în pumni, pîndeați.* id. ib. 209. *D-oi fi pitulată sub stană de piatră.* TEODORESCU, ap. DDRF. *Așteptînd ei așa pitulați și ascunși, . . . iată că sosește pasărea.* SBIERA, P. 68. *Șede în vatră pitulat Și strigă că nu-s bărbat.* DOINE, 150, cf. GOROVEI, C. 216. ◇ Fig. *Înălțară a lor frunte tupilate floricele.* ASACHI, S. L. I, 148. *Aducem pe drumuri pitulate . . . multă hrană.* VASICI, M. II, 36/12. *Văile tupilate înlunecau priveliștea, ca atîtea pete imense de umbră, viorie.* HOGAȘ, M. N. 132. *Umbra se ține pitulată pe lîngă o parte din ziduri.* BASSARABESCU, V. 114. *Zilele trec pitulate, reci.* BENIUC, C. P. 97. *Inimioara mea stricată, Pe sub garduri pitulată.* HODOȘ, P. P. 170. ◆ (Regional; adverbial) Pe furiș, pe ascuns, pe neobservate; (popular) pituliș **(1)**, pituluș[1] **(1)**. *Uncheșii au zburat tupilat spre locul arătat.* GALAN, Z. R. 199. *Merg d-a pitulitu.* ALR I 1 324/79. *Mă duc pitulit.* ib. 1 324/760. ◆ (Rar) Cîrn. *Nasul, tupilat, își ridica în aer numai nările sale imense și largi.* HOGAȘ, M. N. 82. ◆ Fig. (Învechit, rar) Tainic, secret. *Nevoi pre veziriul să deschidă soba lui cea pitulată (de taină).* ȚICHINDEAL, F. 162/28. ◆ (Regional; despre case) Scund, jos. *Văzînd o căsuță tupilată și acoperită cu mușchi . . . a bătut la poartă.* CREANGĂ, P. 90. *Alături cu casa socru-tău este o căsuță tupilată.* id. ib. 170, cf. id. GL. *S-ajungem și să-nserăm Pe la bordeiele noastre Cele mici și tupilate.* MARIAN, S. R. I, 36. *Trebuie să ne ducem Și pe la casa tupilată.* PĂSCULESCU, L. P. 22. *La copacul retezat, La bordeiul topilat, Acolo-i loja bogat.* ȘEZ. XX, 159, cf. CHEST. II 49/212.

— Pl.: *pitulați, -te.* — Și: (popular) **tupilát, -ă** adj., (regional) **pitulít** adv., **topilát, -ă** adj.

— V. **pitula.**

PITULĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care (se) pitulează **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *pitulători, -oare.*

— **Pitula** + suf. *-ător.*

PITULĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pitulare. Cf. POLIZU.

— Pl.: *pitulături.*

— **Pitula** + suf. *-ătură.*

PITULCÍT, -Ă adj. v. **pitrocit**[2].

PITULÍ vb IV v. **pitula.**

PITULÍC[1] s. m. v. **pitulici**[1].

PITULÍC[2] subst. v. **pitulici**[2].

PITULÍCĂ s. f. v. **pitulice.**

PITULÍCE s. f. **I. 1.** Numele mai multor păsări: **a)** (și în sintagmele *pitulice verde mică*, DOMBROWSKI, P. 294, BĂCESCU, PĂS. 131, *pitulice verde orientală*, DOMBROWSKI, P. 296, BĂCESCU, PĂS. 131, *pitulice verde de brădet*, DOMBROWSKI, P. 296, BĂCESCU, PĂS. 130, *pitulice verde cu aripi lungi*, DOMBROWSKI, P. 296,

BĂCESCU, PĂS. 130) mică pasăre cîntătoare călătoare, insectivoră, cu capul și pieptul negre, cu spatele albastru-verzui și cenușiu, cu pîntecele galben; (regional) pituliță, sălcăriță *(Phylloscopus collybita)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 130, DER; **b)** (și în sintagma *pitulice mică*, BĂCESCU, PĂS. 130) mică pasăre cîntătoare cu ciocul ascuțit, cu pene brune-ruginii pe spate și cenușii-albicioase pe pîntece; (regional) pietroșel **(1 f)**, nuculiță **(2)**, părăsită (v. p ă r ă s i t **II 2**), pipiruș, pătruț, pituluță, piț **(1)**, piț-împărat, piț-împărătuș **(1)**, piț-ur[1] **(1)**, sfredeleac, ochiul-boului **(Cn)**, regina-păsărilor *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. GR. S. I, 191, SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, P. 415, BĂCESCU, PĂS. 130; **c)** (regional; și în sintagmele *pitulice de grădină*, BĂCESCU, PĂS. 130, *pitulice sură*, id. ib.) scrofiță *(Sylvia borin borin)*. Cf. id. ib.; **d)** (regional; și în sintagma *pitulice cafenie*, id. ib.) purceluță *(Sylvia curruca)*. Cf. BARCIANU, TDRG; **e)** (regional; și în sintagmele *pitulice sură*, MARIAN, O. I, 321, *pitulice de grădină*, id. ib.) purceluță *(Sylvia hortensis)*. Cf. id. ib., TDRG; **f)** (regional; și în sintagma *pitulice cenușie*, MARIAN, O. I, 322) *Sylvia cinerea*. Cf. BARCIANU; **g)** (regional; și în sintagmele *pitulice cu cap negru*, MARIAN, O. I, 320, BĂCESCU, PĂS. 130, *pitulice neagră*, MARIAN, O. I, 320, BĂCESCU, PĂS. 130, *pitulice mare*, BĂCESCU, PĂS. 130) purceluță neagră *(Sylvia atricapilla)*. Cf. JAHRESBER. XII, 125; **h)** (regional; și în sintagma *pitulice verde de grădină*, DOMBROWSKI, P. 336, BĂCESCU, PĂS. 131, *pitulice galbenă*, BĂCESCU, PĂS. 130) frunzăriță *(Hyppolais icterina)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 336. *Pitulicile ... îl întîmpinau peste tot cu dulcile lor cîntări.* ODOBESCU, S. III, 181, cf. DDRF. *Mierla șuieră cu naiul, cu cimpoiul cîntă cioara, Pitulicea cu vioara.* COȘBUC, P. II, 36. *Pitulicea ... cîntă în desiș.* PETICĂ, O. 137, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ciripesc cu glasuri mici Cînteze și pitulici.* TOPÎRCEANU, B. 41. *Un pui pestriț și mic de pitulice Stă înghețat pe-o brazdă de pămînt.* CAZIMIR, L. U. 24. *Un glas de pitulice se leagă și se rupe.* LESNEA, I. 31. *Pitulicile chemau sfioase sara în frunzișuri.* SADOVEANU, O. I, 65. *O pitulice țîrîi ușurel un timp ..., apoi dispăru undeva.* id. ib. III, 280. *Pitulicea rămîne pînă la urmă păcălită de cuc.* v. ROM. octombrie 1954, 211. *Dar, din pene, le rămîne sufletul aici, acestor privighetori și pitulici.* SORESCU, U. 72, cf. H IV 250, V 121, 122, XI 6, 450, XVI 10, XVII 425. *Pitulice, mută-ți cuibul, Că oltenii vin cu cîrdul; Pitulice, mută-ți casa, Că oltenii vin cu coasa.* TEODORESCU, P. P. 337, cf. ALR SN III h 699. *Pitulicea la luptă să nu cheme pe vultur.* ZANNE, P. I, 605. *Și pitulicea este mică, dar printre păsări e voinică.* id. ib. IX, 694. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Pitulice verde fluierătoare.* DOMBROWSKI, P. 298. *Pitulice verde uralensă.* id. ib. 301. *Pitulice verde montană.* id. ib. 302. *Pitulice verde sfiritoare.* id. ib. 304. *Pitulice verde mare.* BĂCESCU, PĂS. 131.

2. (Regional) Prepeliță *(Coturnix coturnix)* (Arefu-Curtea de Argeș). Cf. ALR I 1 043/782.

II. 1. (Prin Ban.; în construcția) *De-a pitulicea* = de-a v-ați ascunselea, v. a s c u n s. Cf. H XVIII 147, 284.

2. (Regional) Epitet pentru o persoană scundă (și subțire). Cf. PAMFILE, J. II, 138, CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *pitulici*. — Și: (regional) **pitulică** s. f. MARIAN, O. I, 320, JAHRESBER. XII, 125, PAMFILE, J. II, 138, BĂCESCU, PĂS. 130, ALR SN III h 699.

— **Pitula** + suf. *-ice*.

PITULÍCI[1] s. m. (Regional) Bărbătușul pitulicii **(I 1)**; p. g e n e r. pitulice **(I 1)**; (regional) pituluș[2] **(I 1)**. Cf. MARIAN, O. I, 332, TDRG, JAHRESBER. XII, 125, BĂCESCU, PĂS. 130, 131, 132, ALR SN III h 699. *Pasărea și patulicul S-o-nțeles s-aducă frigul.* FOLC. TRANSILV. I, 24.

— Pl.: *pitulici*. — Și: **pitulie** (BĂCESCU, PĂS. 130, ALR SN III h 699/2), **patulie** s. m.

— De la **pitulice**.

PITULÍCI[2] subst. (Prin Ban. și Olt.; în construcțiile) *D-a pituliciu* = de-a baba oarba, v. b a b ă. Cf. ALR SN V h 1 287/29. *De-a pitulicul* = de-a v-ați ascunselea, v. a s c u n s. *Cînd să joacă de-a pitulicu, atunci să numără.* ALR II 4 364/2, cf. GL. OLT.

— Și: **pitulie** subst.

— De la **pitulice**.

PITULÍCICĂ s. f. (Regional) De-a v-ați ascunselea, v. a s c u n s. Cf. HEM 609, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. III, 5, ȘĂINEANU, D. U., H XVIII 262.

— **Pitulice** + suf. *-ică*.

PITULÍȘ adv., s. n. **1.** Adv. (Popular) Pe furiș, pe ascuns, pe neobservate; (popular) pituluș[1] **(1)**, (regional) pitulat. *Întră dracul pituliș ca o grăunțe de mei supt copita calului* (a. 1550-1580). GCR I 6/21. *Mă ridic în grabă, o iau pituliș pe lîngă uluci și intru în curtea primăriei.* CARAGIALE, O. VI, 81, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Lupul vine-ncet și tupiliș la oi.* PAMFILE, J. I, 19, cf. 136, PASCU, S. 357, 367, LESNEA, A. 34, SCRIBAN, D., com. MARIAN. *Haideți fete tupiliș Ca vara prin zmeuriș.* ȘEZ. IV, 235, cf. ALR I 1 324/26, 40, 69, 584, 780, 984.

2. S. n. (Rar) Ascunziș. *Se tolăni în pituliș la mijloc Și-asupră-i movili un strat de frunze.* MURNU, O. 94. ◇ F i g. *Drumurile aleargă spre tupilișul zării.* LESNEA, I. 59.

3. S. n. (Regional) De-a v-ați ascunselea, v. a s c u n s (Țepu-Tecuci). Cf. ȘEZ. XIII, 50.

— Pl.: **(2)** *pitulișuri*. — Și: (regional) **tupiliș** s. n.

— **Pitula** + suf. *-iș*.

PITULÍT adv. v. **pitulat.**

PITULÍȚĂ s. f. (Prin Olt.) Pitulice **(I 1 a)** *(Phylloscopus collybita)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 132.

— Pl.: *pitulițe*.

— **Pitula** + suf. *-iță*.

PITULÚȘ[1] adv., subst. **1.** Adv. (Popular) Pe furiș, pe ascuns, pe neobservate; (popular) pituliș **(1)**, (regional) pitulat. *Se desfăcu de stîlpul pe care-l îmbrățișase, pornind tupiluș pe sub ziduri.* SADOVEANU, O. X, 309. *Sitarul ... zbura tupiluș pe sub dumbravă.* id. ib. XI, 411, cf. IORDAN, STIL. 192, ALR I 1 324/148, 690, 708, 986.

2. S. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Ascunzătoare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, CIHAC, II, 259, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Hoții de păgubași i-au aflat pitulușul.* PLOPȘOR, C. 47. *Și-o făcul un pituluș.* LEXIC REG. II, 62.

3. S. n. (Regional, mai ales în Transilv.; în construcția) *De-a pitulușul* = **a)** de-a v-ați ascunselea, v. a s c u n s. Cf. PAMFILE, J. III, 1. *Ele se joacă de-a pitulușul pe după stîncă și cînd se prind, se mănîncă.* SORESCU, U. 23, cf. H V 375, ȘEZ. XIII, 50, VICIU, GL., LEXIC REG. 84, 96, MAT. DIALECT. I, 264, GL. OLT.; **b)** de-a baba oarba, v. b a b ă. Cf. ALR SN V h 1 287/833.

4. S. m. (Regional) Persoană care, în cursul jocului de-a pitulușul[1] **(3)**, trebuie să-i caute pe ceilalți (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 199. *Pitulușul deschide ochii și pleacă sa-și caute tovarășii ascunși.* id. ib.

— Pl.: **(4)** *pituluși*. — Și: (popular) **tupilúș** adv.

— **Pitula** + suf. *-uș*.

PITULÚȘ[2] s. m. **I.** (Ornit.) **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) Bărbătușul pitulicii **(I 1)**; p. g e n e r. pitulice **(I 1)**; (regional) pitulici[1]. Cf. CIHAC, II, 259, MARIAN, O. I, 322, PĂCALĂ, M. R. 30, JAHRESBER. XII, 125, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 132, ALR SN III h 699.

2. (Regional) Privighetoare *(Luscinia megarhynchos)* (Pui-Hațeg). Cf. ALR I 1 031/118.

3. (Prin sud-vestul Transilv.) Vrabie *(Passer domesticus)*. Cf. A III 2, 11.

II. (Bot.; regional; în forma *chituluș*) Plantă erbacee de zonă alpină, cu tulpina subțire și flori violacee *(Astragalus alpinus)* (Rășinari-Cisnădie). Cf. BORZA, D. 26, PĂCALĂ, M. R. 21.

— Pl.: *pituluși*. — Și: (regional) **piturlúș** s. m. BĂCESCU, PĂS. 132, H XVII 229.

— **Pitulice** + suf. *-uș*.

PITULÚȘĂ s. f. (Regional) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)* (Blaj). Cf. BĂCESCU, PĂS. 132.
— Pl.: *pitulușe.*
— De la **pitulice.**

PITÚR s. m. v. **pițur**[1].

PITURÁ vb. I. Tranz. (Nav.; complementul indică o navă, o ambarcație) A vopsi cu pitură. Cf. DN[2].
— Prez. ind.: *piturez.*
— Din **it. pitturare.**

PITURÁRE s. f. (Nav.) Acțiunea de a pitura. *Pitularea . . . se poate face cu nava la apă.* LTR[2].
— Pl.: *piturări.*
— V. **pitura.**

PITÚRĂ s. f. (Nav.) Vopsea specială pe bază de ulei (de in) sau de rășini, folosită pentru vopsirea navelor, a ambarcațiilor. Cf. ABC MAR. *Piturile erau preparate pe bază de ulei de in fiert.* LTR[2], cf. DER.
— Pl.: *pituri.*
— Din it. **pittura.**

PITURLÚȘ s. m. v. **pituluș**[2].

PITURNÍCĂ s. f. v. **potirniche.**

PITURNICÓI s. m. v. **potirnichioi.**

PITUȘCÁR s. m. (Învechit, rar) Franzelar. Cf. POLIZU.
— Pl.: *pitușcari.*
— **Pitușcă** + suf. *-ar.*

PITÚȘCĂ s. f. Diminutiv al lui pită.
1. (Învechit și regional) Pîine **(1)** mică; spec. franzelă; franzeluță, chiflă; (regional) pituță, pitucă. [Barbu Știrbei cere] *„citevaș pituști"* (a. 1795). IORGA, S. D. VIII, 30. *Arătare de felurimea mărfurilor . . . pălării felurime, pituști* (a. 1833). DOC. EC. 541. *Douăzeci pituști pentru masă.* FILIMON, O. I, 192, cf. POLIZU, CIHAC, II, 686, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., KLOPȘTOCK, F. 204, SCRIBAN, D. *Ai uitat pitușca de la simigeria din Făgădău.* PAS, Z. I, 138. *Voi îi spuneați unei ptinișoare din acestea: pitușcă.* BARBU, G. 139. *Intra în casă, acoperind pituștile cu șorțul.* id. ib. 212.
2. (Bot.; Mold.) Pitărcuță *(Boletus versipellis)*. Cf. PASCU, S. 344, PANȚU, PL. 60, H III 236.
— Pl.: *pituști* și (rar) *pituște* (SCRIBAN, D.).
— **Pită** + suf. *-ușcă.*

PITUȘCĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Franzelărie. Cf. POLIZU.
— Pl.: *pitușcării.*
— **Pitușcă** + suf. *-ărie.*

PITÚȚĂ s. f. (Transilv. și Ban.) Pitușcă **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Îmi pun sare-n merindare Și tărîțe-n năfrămuță Ș-o pituță la trăistuță.* MÎNDRESCU, L. P. 184. *Și umblu din țară-n țară Cu pituța de secară.* BIBICESCU, P. P. 228, cf. ALEXICI, L. P. 207.
— Pl.: *pituțe.*
— **Pită** + suf. *-uță.*

PIȚ s. m. (Ornit.) **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U.
2. (Rar) Pițigoi **(1)** *(Parus major)*. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *pițî.*
— Formație onomatopeică.

PÍȚA[1] interj. v. **piță**[1].

PIȚÁ[2] vb. I. Tranz. (Regional; complementul indică carnea) A frige (Suciu de Sus-Năsăud). Cf. VICIU, GL.
— Prez. ind.: *piț.*
— V. **piță**[2].

PIȚÁIG subst. (Prin sud-vestul Ban.) Soluție pentru lipit obiectele de cauciuc. Cf. CV 1951, nr. 5, 26. *Dacă vrei să-ți pun pedec (petec) la șoșoni, să-mi aduci pițaig, că eu n-am.* ib.
— Pl.: ?
— Din germ. **Pickzeug.**

PIȚÁN s. m. (Prin Transilv.) Pui de găină (fript). *Un pițan fript.* MARIAN, NU. 663. *Fiecare nuntaș duce cinste cîte un pui numit pițian.* CHEST. VIII 9/34.
— Pl.: *pițani.* — Și: **pîțián** s. m.
— **Piță**[2] + suf. *-an.*

PIȚARẮU s. m. v. **pițărău.**

PIȚARÉU s. m. v. **pițărău.**

PÍȚĂ[1] interj., s. f. **1.** Interj. (Popular; adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă caprele. Cf. LIUBA-IANA, M. 112, DR. I, 78, CHEST. V 77/1, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, COMAN, GL., L. ROM. 1959, nr. 5, 76. ✦ (Regional) Strigăt cu care se cheamă mînjii. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
2. S. f. (Zool.; prin Munt. și Transilv.) Capră *(Capra)*. Cf. COMAN, GL., CHEST. V 76/29, L. ROM. 1959, nr. 5, 76.
— Pl.: **(2)** *pițe.* — Și: **(1) pîța** interj. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Cf. c ă p r i ț ă.

PÍȚĂ[2] s. f., s. m. **1.** S. f. (Transilv. și prin Ban.) Carne (friptă). Com. LIUBA, cf. VICIU, GL., ALR II 4 068/279, 284, 349. *Am mîncat astăzi pîță de pui.* MAT. DIALECT. I, 214, cf. LEXIC REG. II, 74.
2. S. m. (Regional) Epitet dat unui om subțire, slab, nevolnic, prăpădit, bețiv (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pițe.* — Și: **pîță** s. f. Com. LIUBA, N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, PAȘCA, GL., ALR II 4 068/2, 27, 272.
— Etimologia necunoscută.

PIȚĂRÁ vb. I. Intranz. (Prin vestul Transilv. și prin Ban.) A umbla cu colindul în ajunul Crăciunului. Cf. LEXIC REG. II, 41, TEAHA, C. N. 253.
— Prez. ind.: *pîțăr.* — Și: **pîțură** vb. I. TEAHA, C. N. 253.
— Cf. p i ț ă r ă u.

PIȚĂRẮU s. m. **1.** (Regional, mai ales în Transilv. și Olt.) Obiceiul de a umbla cu colindul (în ajunul Crăciunului); p. ext. colind. Cf. PAMFILE, CR. 9. *Cu apropierea Crăciunului, noi, copiii, trebuia să ne pregătim de pițărăi.* AL LUPULUI, P. G. 93. ◇ *Ziua de pițărăi* = ajunul Crăciunului. Cf. PAMFILE, CR. 9. *În ziua de pițărăi, Satan . . . iasă o clipă să privească și nu se mai satură privind mîndrețea colindelor și colindătorilor.* AL LUPULUI, P. G. 95, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 260. ◇ Loc. vb. **A merge** (sau **a umbla** etc.) **în pițărăi** (sau **cu pițărăii**) = a colinda. Cf. PAMFILE, CR. 9. *Era o datorie ca băieții și fetele, de la cel mai mic și pînă la flăcăii sau fetele care erau bune de horă, să meargă în pițărăi.* AL LUPULUI, P. G. 94, cf. GR. S. V, 122, com. din TIMIȘOARA, PLOPȘOR, V. O. 13, ALR II/I h 211/29, 836. ✦ Colac, covrig sau altă răsplată care se dă colindătorilor sau, p. ext., oamenilor săraci; (popular) colindeț, (regional) pițărel. Cf. PAMFILE, CR. 12. *Prin unele părți din Ardeal, în seara de ajun se împart săracilor care se adună la biserică niște colăcei care se numesc pizărei.* id. ib. 206, cf. SCRIBAN, D., H XVII 69, VICIU, GL., I. CR. IV, 392, BOCEANU, GL., ALR II/105, MAT. DIALECT. I, 263, TEAHA, C. N. 253. ✦ Băț de colindător făcut dintr-o creangă descojită și împodobită cu flori. *Copiii, după ce mamele lor le dau cîte un pițărău, pornesc spre cimitir.* PAMFILE, CR. 207, cf. id. J. III, 67, CONV. LIT. LIV, 368, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., VICIU, GL., ȘEZ. XVIII, 22. *Fiecare băiat . . . poartă de regulă un bețișor de alun înflorat numit pițărău.* PLOPȘOR, V. O. 13.
2. (Popular) Colindător. Cf. REV. CRIT. II, 164. *Copiii care merg cu colindul se numesc pițerei sau pizerei.* PAMFILE, CR. 8. *De cum intră în vreo casă e datina ca pițereii să scormone focul din vatră cu bețele.* id. ib. 9, cf. VICIU, GL. *Pînă și nevestele cu copii mici urmau*

piţărăii cîte două-trei case. AL LUPULUI, P. G. 95, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H XVIII 263, 270. *Ieşiţi, ieşiţi cu colăceii, Că veniră piţărăii.* ŞEZ. XVIII, 23, cf. I. CR. IV, 392, L. COSTIN, GR. BĂN. 158, com. din ORAVIŢA. *Piţărăii au şi o traistă sau un sac mic cu ei, în care pun nucile, alunele, cozonacii.* Com. din TIMIŞOARA, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 260, CONV. LIT. LIV, 368, ARH. FOLK. V, 127, VI, 382, ALR II/I MN 112, 2 830/833, ALRM II/I h 265, ANT. LIT. POP. I, 614, TEAHA, C. N. 253, LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: *piţărăi.* — Şi: (regional) **piţăréu** (ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.), **piţarău** (ARH. FOLK. V, 127, ALR II/I h 211/836), **piţaréu** (PAMFILE, CR. 9), **piţerăn** (id. ib.), **piţeréu, pizără** (ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., VICIU, GL.), **pizărău** (VICIU, GL., id. COL. 191, DENSUSIANU, Ţ. H. 328), **pizăréu, pizeréu, bijărău,** (PAMFILE, J. III, 92), **bizărău** (VICIU, COL. 191), **bizăréu** (ŞĂINEANU, D. U.) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. rom. p i ţ ă r a, alb. p i c ë r r „mic de statură; copil".

PIŢĂRÉL s. m. (Prin Ban. şi Transilv.) **1.** Colindeţ. Cf. ŞĂINEANU, D. U., com. din BAN.

2. Colindător. Cf. F (1884), 66, ŞĂINEANU, D. U., com. din BAN.

— Pl.: *piţărei.* — Şi: (regional) **piţerél** (F 1884, 66), **pizăréi** (ŞĂINEANU, D. U.) s. m.

— De la **piţărău.**

PIŢĂRÉU s. m. v. **piţărău.**

PIŢCOÁIE s. f. v. **piscoi.**

PIŢERĂU s. m. v. **piţărău.**

PIŢERÉL s. m. v. **piţărel.**

PIŢERÉU s. m. v. **piţărău.**

PÍŢI interj. (Regional; repetat) Strigăt cu care se cheamă găinile (Ineu-Arad). Cf. ALR SN II h 365/64.

— Onomatopee.

PIŢIÁLĂ s. f. v. **piţiană.**

PIŢIÁNĂ s. f. (Transilv. şi Maram.) Pănuşă **(I).** Cf. ŞEZ. VII, 184, VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M. 172, PAŞCA, GL., COMAN, GL., CV 1952, nr. 5, 39, CHEST. V/150, ALR I 904/348, ALR SN I h 97, ALRM SN I h 72, MAT. DIALECT. I, 286, LEXIC REG. 21, GLOSAR REG. *Piţiană de mălai, Tînără mă măritai.* FOLC. TRANSILV. I, 161.

— Pronunţat: *-ţi-a-.* — Pl.: *piţiene.* — Şi: **piţiálă** (ŞEZ. VII, 184), **piţiánă** (ALR SN I h 97, ALRM SN I h 72), **piţiánă** (ALR SN I h 97/272) s. f., **paţiéne** (CHEST. V/150) s. f. pl., **piţiánă** (VICIU, GL., COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 286), **pîţiánă** (FD IV, 255, com. din ZAGRA-NĂSĂUD, com. D. POP), **puţiánă** (PAŞCA, GL., com. din PARVA-NĂSĂUD) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. p i c i j á n y.

PIŢICÁ vb. I v. **piţiga.**

PIŢIGÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Transilv.) A pişca **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ci apucînd pe bun Trandafir de piică, Cu unghiile toată faţa îi piţică.* id. T. V. 143, cf. 161, LB, CIHAC, I, 206, ŞĂINEANU, D. U., PRIBEAGUL, P. R. 57, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 1, 46, BRAN, S., VAIDA, VICIU, GL., DR. IX, 445, ALRM I/I h 134, LEXIC REG. II, 81.

2. (Prin vestul Transilv.; complementul indică un aluat) A pişca **(2).** Cf. PRIBEAGUL, P. R. 77.

3. (Transilv. şi prin Maram., Ban.) A pişca **(6).** Cf. COMAN, GL., ALR SN I h 242, ALRM SN I h 162.

4. (Regional; complementul indică o haină, un material textil etc.) A însăila (Prăväleni-Brad). Cf. ALR I 1 754/90.

— Prez. ind.: *piţig* şi *piţig* (CIHAC, I, 206, ALRM I/I h 134), pers. 3 *piţigă* (ALRM SN I h 162/272) şi *piţigă* (ALR SN I h 242). — Şi: (învechit) **piţicá** vb. I.

— Etimologia necunoscută.

PIŢIGÁIE[1] s. f. **1.** (Regional, mai ales în Ban.) **a)** (şi în sintagma *piţigane mare,* MARIAN, O. II, 143, BĂCESCU, PĂS. 132) piţigoi **(1 a)** *(Parus major).* Cf. JAHRESBER. III, 323, ib. XII, 126, DOMBROWSKI, P. 226, L. COSTIN, GR. BĂN. 158, ALR I 1 027/1, 5, 77, 79, 840; **b)** (şi în sintagma *piţigaie puturoasă,* BĂCESCU, PĂS. 132, FORM. CUV. I, 81) *Parus atricapillus.* Cf. BĂCESCU, PĂS. 132. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Piţigane puturoasă.* MARIAN, O. II, 232. *Piţigane mică.* DOMBROWSKI, P. 232, cf. BĂCESCU, PĂS. 132.

2. (Transilv.; în construcţia) *De-a piţigaia* = numele unui joc de copii; podul popii, (regional) de-a piţigaşa. Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 91, com. din URCA-CIMPIA TURZII, ALR II 4 354/53, 64, 105, 141, 250, 260, 272, 284, 310, 316, 325, 334.

— Pl.: *piţigăi.* — Şi: (regional) **picigánie** s. f. MARIAN, O. II, 143.

— De la **piţigoi.**

PIŢIGÁIE[2] s. f. (Prin nordul Munt.; cu sens colectiv) Găteje subţiri. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— De la **piţiga.**

PIŢIGÁN s. m. **1.** (Prin Maram.) Piţigoi **(1)** *(Parus major).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 132, GLOSAR REG.

2. (Regional) Vrabie *(Passer domesticus)* (Moiseiu-Vişeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *piţigani.*

— De la **piţigoi.**

PIŢIGÁNĂ s. f. (Regional, mai ales prin Ban.) Femeiuşca piţiganului **(1).** Cf. ANON. CAR., BĂCESCU, PĂS. 132, ALR I 1 027/28.

— Pl.: *piţigane.* — Şi: **piţigáne** (BĂCESCU, PĂS. 132), **piţigóne** (id. ib.) s. f.

— **Piţigan** + suf. *-ă.*

PIŢIGÁNE s. f. v. **piţiganǎ.**

PIŢIGÁT adj. (Prin nord-vestul Transilv.; în sintagma) *Aluat piţigat* = găluşcă (din aluat). Cf. ALRM SN III h 885.

— Pl.: *piţigate.*

— V. **piţiga.**

PIŢIGĂÍ[1] subst. pl. (Regional) Cimitir (Suciu de Sus-Năsăud). VICIU, GL. *Dacă-i muri, te-or duce-n piţigăi.* id. ib.

— Etimologia necunoscută.

PIŢIGĂÍ[2] vb. IV v. **piţigăia.**

PIŢIGĂIÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică vocea, glasul etc.) A face să devină mai subţire, mai ascuţit, mai strident; (regional) a piţigărni. Cf. COSTINESCU. *Parcă d-abia-şi dibuie rostul cuvintelor, aşa-şi tărăgănează, îşi piţigăieşte şi îşi alintă vorbele.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 198, cf. DDRF, TDRG, BUL. FIL. II, 51, BL VI, 149, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. p a s. *Glasul domnului Arghir... nu se mai piţigăia acrobatic pe scara cromatică a sunetelor.* VINEA, L. I, 162. ◆ R e f l. (Rar) A vorbi cu glas piţigăiat. *Unul, se dă cu părerea, piţigăindu-se.* C. PETRESCU, R. DR. 139, cf. id. A. R. 8.

— Prez. ind.: *piţigăiez.* — Şi: (rar) **piţigăí** vb. IV.

— Derivat regresiv de la **piţigăiat.**

PIŢIGĂIÁT, -Ă adj. **1.** (Despre voce, glas, sunete etc.) Subţire, ascuţit, strident. Cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Pare că şi aude fanfarele cîntate pe un ton piţigăiat de chorul vînătorilor.* ODOBESCU, S. III, 144. *Se auzi un glas piţigăiat.* ISPIRESCU, L. 100, cf. MARIAN, O. II, 152, DDRF. *Un alt glas piţigăiat strigă.* SANDU-ALDEA, A. M. 49, cf. ALEXI, W. *Nu-ţi venea să crezi că vocea aia piţigăiată a ieşit din trupul lui.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 353, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Chemarea piţigăiată a lui*

Petruță nu așteptă răspuns. C. PETRESCU, A. 54. *A lăsat... să domine în vagon... glasul pițigăiat al domnului Lică.* id. Î. II, 133. *Moș Simion spunea povești ca nimeni altul, imitînd deopotrivă glasul pițigăiat al femeilor și vocile îngroșate ale voinicilor.* BRĂESCU, A. 52. *Am auzit și de balauri, spune un glas de copil, pițigăiat.* SAHIA, U.R.S.S. 127. *Era vechiul nostru prietin Vasilache... cu vocea lui pițigăiată.* SADOVEANU, O. VII, 535, cf. SCRIBAN, D. *Aglae... își relevă glasul pițigăit, tremolat.* CĂLINESCU, E. O. II, 248. *Își auzea vocea, cam pițigăiată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 218. *Mama ta de pungaș! strigă el cu voce pițigăiată.* V. ROM. decembrie 1953, 91. *Păsările cîntă sau șuieră în limbajul lor. Mai pololit le răspund alte glasuri pițigăiate, ascunse în arborii dimprejur.* ib. aprilie 1954, 70. *Chi, chi, chi, izbucnește într-un rîs pițigăiat femeia.* CONTEMP. 1954, nr. 402, 1/4. *Pe cine căutați? întrebă o bătrînă, cu o voce pițigăiată, de bărbat travestit în femeie.* BENIUC, M. C. I, 256. *Începu și ea să strige cu glas subțire, pițigăiat.* PREDA, M. 300. *Mă, oameni, mă, se răsti cu o voce mică, pițigăiată, la ei.* BARBU, P. 204. ◇ (Adverbial) *Țipă pițigăiat parc-ar fi o femeie.* DELAVRANCEA, H. T. 168. *O babă îi luă lumînarea din mînă și o puse pe masă într-o oală, șoptind pițigăiat...* REBREANU, NUV. 51. *Nu ne auzea nimeni, făcu Orbișor aproape pițigăiat.* id. R. II, 109. *Lasă-mă, domnule! se răsti pițigăiat funcționarul comercial.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *Copiii vagabonzi, mînuind pușlile, cîntau pițigăiat.* BRĂESCU, O. A. I, 20. *Ei vorbeau pițigăiat.* ARGHEZI, VERS. 313. *Lui Sima i-a murit mama... — strigă pițigăiat colegul către clasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 24. *O doamnă bătrînă, foarte pudrată..., strigă pițigăiat.* id. S. 37.

2. (Popular; despre oameni și animale) Slab, plăpînd, firav. [Copiii] *jigăriți și hărtăniți ca niște netoți, subțiratici și pițigăiați.* ISPIRESCU, L. 174. *Ai fi zis că e soră bună și de mumă și de tată cu celelalte două subțiri, costelive și pițigăiete.* DELAVRANCEA, S. 92. *S-a făcut așa de pițigăiat și de prizărit, că numai umbra a rămas dintr-însul.* MARIAN, INS. 315. *Țîntarul e totdeodată și foarte pițigăiat.* id. ib. 322. *Advocatul fu foarte mirat cînd văzu intrînd un fel de omușor păros, scund, pițigăiat.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 176, cf. ȘĂINEANU, D. U., BUL. FIL. VI, 23. *Peste cîteva zile veni alt urs, mai mic și mai pițigăiat.* ȘEZ. VIII, 133.

3. (Prin sud-vestul Munt.; despre firele de lînă) Neuniform, inegal. Cf. LEXIC REG. II, 71. *N-ai tras firu neted, l-ai tras pițigăiat.* ib.

— Pl.: *pițigăiați, -te.* — Și: **pițigăit, -ă, (2,** regional) **pîrțigîit, -ă** (PASCU, s. 199) adj.

— De la **pițigoi.**

PIȚIGĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Pișcător **(3)** (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 86. *Frigu-aiesta-i cam pițigăios.* ib.

— Pl.: *pițigăioși, -oase.*

— **Pițigăia** + suf. *-os.*

PIȚIGĂÍT, -Ă adj. v. **pițigăiat.**

PIȚIGĂRNÍ vb. IV. Tranz. (Prin Olt.; complementul indică vocea, glasul etc.) A pițigăia **(1).** Cf. TDRG.

— Prez. ind.: *pițigărnesc.*

— Cf. pițigăia.

PIȚIGĂU s. m. (Entom.; regional; în sintagma) *Pițigăul dracului* = numele mai multor specii de libelule. Cf. MARIAN, INS. 560, JAHRESBER. XII, 127.

— **Pițiga** + suf. *-ău.*

PIȚIGOÁICĂ s. f. **1.** (Prin nord-estul Olt.) Femeiușca pițigoiului **(1).** Cf. GR. S. VI, 137.

2. (Prin Transilv.; în formele *pițigoaică, pițirboică*) Închisoare, arest. *L-or prins jîndarii și l-or băgat la pițigoaică.* Com. PAȘCA, cf. CV 1951, nr. 3-4, 46, TEAHA C. N. 253.

— Pl.: *pițigoaice.* — Și: **(2) pițîrbóică** (CV 1951, nr. 3-4, 46, TEAHA, C. N. 253), **pițigoáică** s. f.

— **Pițigoi** + suf. *-oaică.*

PIȚIGOÁIE s. f. **1.** (Transilv.) Tilincă făcută din scoarță de salcie (PAMFILE, J. III, 39, ȘĂINEANU, D. U., VICIU, GL.), din cotorul frunzei de dovleac sau din pană de gîscă (SCRIBAN, D.).

2. (Regional) Figură de lemn așezată, în scop decorativ, pe acoperișul caselor; p. ext. sperietoare de păsări (care se atîrnă prin copaci) (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *pițigoaie* și **(2)** *pițigoi.*

— De la **pițigoi.**

PIȚIGÓI s. m. **1.** (Și, regional, în sintagmele *pițigoi mare,* MARIAN, O. II, 143, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 31, DOMBROWSKI, P. 226, BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoiul cel mare,* BĂCESCU, PĂS. 134, *pițigoi de coajă,* id. ib. 133, *pițigoi de dovleac,* id. ib., *pițigoi de grădină,* DOMBROWSKI, P. 226, BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoi de iarnă,* BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoi de pădure,* id. ib., *pițigoi de pomet,* MARIAN, O. II, 143, DOMBROWSKI, P. 226, BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoi de sat,* MARIAN, O. II, 143, DOMBROWSKI, P. 226, BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoi galben,* BĂCESCU, PĂS. 133, *pițigoi popesc,* id. ib.) Pasăre cîntătoare din ordinul paseriformelor, mai mică decît o vrabie, cu corpul ovoidal, cu ciocul scurt și conic, cu coada scurtă, cu capul și pieptul negre, cu spatele albastru-verzui și cenușiu și cu pîntecele galben cu o dungă longitudinală neagră; (rar) **piț (2),** (popular) **pițiguș (1),** (regional) **domnișor, țiclete, țiglean, simțivară, pițîmpărătuș (2), pițigan (1), pițigaie[1] (1 a),** piți, pasărea-plugului, regele-păsărilor *(Parus major).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Am ucis... în viața mea un pițigoi, un botgros, un ciocîrlan.* BOLINTINEANU, O. 329. *Mierlele și pițigoii șuieră și ciripesc.* ODOBESCU, S. I, 147. *Cintezoii și pițigoii... îl întîmpinau peste tot locul cu dulcile lor cîntări.* id. ib. III, 181, cf. DAMÉ, T. 2, 48. *Pițigoiu-ntr-una sare.* COȘBUC, P. II, 35, cf. JAHRESBER. XII, 126. *Un pui de pițigoi, Într-un vîrf de fag pitic, Stă cu penele vulvoi.* TOPÎRCEANU, B. 41, cf. SIMIONESCU, F. R. 140. *Erau... pițigoi rotunzi cu pene cenușii și negre.* SADOVEANU, O. III, 273. *Pițigoiul țîriie iarăși pe un vîrf de smicea.* id. ib. IX, 510, cf. VIII, 602, BĂCESCU, PĂS. 132. *Pițigoiul, cucul, stîrcul Vin să vadă cum e tîrgul.* ARGHEZI, VERS. 259. *O pereche de pițigoi Și-au făcut cuib În cutia de scrisori.* BLAGA, POEZII, 419. *Cîntul pițigoiului prin arbori.* V. ROM. mai 1954, 224. *Cîte un pițigoi fluiera în vreun tufiș.* BENIUC, M. C. I, 213. *Dar pițigoi, botgroși și ciocîrlii, Zvîrlind în aer notele-argintii, Umflau gușele cu-nfocare.* ISANOS, Ț. L. 38, cf. ZOOLOGIA, 159. *Altele se afundă în scorburi călduroase (pițigoi, ciocănitori).* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9. *Frunză verde usturoi, Auzi lele-un pițigoi.* TEODORESCU, P. P. 342. *Între păsări însă era un pițigoi.* FUNDESCU, L. P. I, 126. *Fata ascultă sfatul chițigoiului.* ȘEZ. V, 66. *Toamna cînd pițigoii... vor țîrii pe lîngă casă... e semn sigur că frig o să fie în scurt.* ib. VI, 33. *Dacă cîntă pițigoii vesel în luna lui Faur, în curînd se va desprimăvăra.* GOROVEI, CR. 379. *Vrabia mălai visează, Pițigoiul, popușoiul.* PAMFILE, A. R. 91. *Mai bine un pițigoi mort decît o vrabie pe cracă.* ZANNE, P. IX, 693. *Pițigoiul e mic, dar e bătrîn.* id. ib. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Pițigoi albastru.* MARIAN, O. II, 144. *Pițigoi vînăt.* id. ib. *Pițigoiul mic.* id. ib. *Pițigoi de scoarță.* id. ib. *Pițigoi sălbatic.* id. ib. *Pițigoi sur.* id. ib. *Pițigoi cenușiu.* id. ib. *Pițigoi de munte.* id. ib. *Pițigoi cu creastă.* id. ib. *Pițigoi cucuiat.* id. ib. 145. *Pițigoi cu cîrpă.* id. ib. *Pițigoi de stol.* id. ib. *Pițigoi de cîrd.* id. ib. *Pițigoi roșietic.* id. ib. *Pițigoi bărbos.* id. ib. *Pițigoi mare.* DDRF. *Pițigoi de munte.* id. ib. *Pițigoi vînăt.* id. ib. *Pițigoi sur.* id. ib. *Pițigoi cu creastă.* id. ib. *Pițigoi cucuiat.* id. ib. *Pițigoi vînăt.* PĂCALĂ, M. R. 31. *Pițigoi mic.* id. ib. *Pițigoi cu căciulă.* id. ib. *Pițigoi cu moț.* id. ib. *Pițigoi albastru.*

DOMBROWSKI, P. 227. *Pițigoi vinăt.* id. ib. 229. *Pițigoi azuriu.* id. ib. 231. *Pițigoi de brădet.* id. ib. 232. *Pițigoi mic.* id. ib. *Pițigoi negru.* id. ib. *Pițigoi puturos.* id. ib. *Pițigoi de scoarță.* id. ib. *Pițigoi moțat.* id. ib. 233. *Pițigoi crestat.* id. ib. 234. *Pițigoi mitrat.* id. ib. *Pițigoi de cîrpă.* id. ib. *Pițigoi cucuiat.* id. ib. *Pițigoi de creastă.* id. ib. *Pițigoi lugubru.* id. ib. 235, cf. 236, 237, 238. *Pițigoi jalnic.* id. ib. 235. *Pițigoi sihastru.* id. ib. *Pițigoi lugubru dobrogean.* id. ib. 237. *Pițigoi sur.* id. ib. 239. *Pițigoi cenușiu.* id. ib. *Pițigoi sălbatec.* id. ib. *Pițigoi negru carpatin.* id. ib. 241. *Pițigoi cu cap negru transilvănean.* id. ib. 243. *Pițigoi albastru.* BĂCESCU, PĂS. 132. *Pițigoi azuriu.* id. ib. *Pițigoi brun de livadă.* id. ib. *Pițigoi carpatin cu cap negru.* id. ib. *Pițigoi crestat.* id. ib. *Pițigoi cu bărbuță.* id. ib. *Pițigoi cu cap negru.* id. ib. *Pițigoi carpatin.* id. ib. *Pițigoi cu cap negru transilvănean.* id. ib. 133. *Pițigoi cu cîrpă.* id. ib. *Pițigoi cu creastă.* id. ib. *Pițigoi cucuiat.* id. ib. *Pițigoi de baltă.* id. ib. *Pițigoi de brad.* id. ib. *Pițigoi de brădet.* id. ib. *Pițigoi de livadă.* id. ib. *Pițigoi de munte.* id. ib. *Pițigoi de pădure.* id. ib. *Pițigoi de scoarță.* id. ib. *Pițigoi fumuriu.* id. ib. *Pițigoi jalnic.* id. ib. *Pițigoi lugubru.* id. ib. *Pițigoi lugubru dobrogean.* id. ib. *Pițigoi mic.* id. ib. *Pițigoi moțat.* id. ib. *Pițigoi moțocat.* id. ib. *Pițigoi nemțesc.* id. ib. *Pițigoi sălbatic.* id. ib. 134. *Pițigoi sihastru.* id. ib. *Pițigoi sur.* id. ib. *Pițigoi sur mare.* id. ib. *Pițigoi turchez.* id. ib. *Pițigoi vinăt.* id. ib. ◇ Compuse: **pițigoi-codat** (sau **-codat-roșietic, -cu-coadă-lungă, -de-cîrd, -de-stol, -roșu, -roșietic, -întunecat, -rusesc**) = pasăre cu coada lungă, ascuțită la vîrf, cu capul, ceafa, bărbia, gîtul, pieptul și mijlocul pîntecelui alb, cu laturile și umărul roșcate; țîrțîr *(Aegithalos caudatus caudatus).* Cf. MARIAN, O. II, 145, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SIMIONESCU, F. R. 141, DOMBROWSKI, P. 243, 247, BĂCESCU, PĂS. 132, 133; **pițigoi-codat-macedonean** (sau **-codat-macedonic**) = pasăre cu spatele negru amestecat cu roz, cu restul corpului roz palid *(Aegithalos macedonica).* Cf. DOMBROWSKI, P. 248, BĂCESCU, PĂS. 132; **pițigoi-bărbos** (sau **-mustăcios, -pereiunat, -de-stuf**) = pasăre cu ciocul galben, cu picioarele negre, cu spatele brun deschis, cu bărbia, gîtul și mijlocul pieptului albe, cu laturile corpului roz-violete; aușel-de-stuf, aușel-bărbos *(Panurus biarmicus rusicus).* Cf. MARIAN, O. II, 145, DDRF, DOMBROWSKI, P. 259, BĂCESCU, PĂS. 132, 133; **pițigoi-pungaș** = pasăre cu laturile capului negre, cu creștetul alb, cu partea anterioară a spatelui brună-castanie, mai deschisă în partea posterioară, cu pîntecele alb; (regional) aușel *(Remiz pendulinus pendulinus).* Cf. DOMBROWSKI, P. 249, 252, BĂCESCU, PĂS. 133, FORM. CUV. I, 47.

2. (Prin Munt.) Codobatură *(Motacilla alba).* Cf. ALR I 1 042/695, 750, 922.

3. Epitet (depreciativ) pentru un om slab și deșirat (CADE) sau mic de statură (POLIZU, MARIAN, O. II, 152, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.). V. **pițiguș (3).** ✦ (Prin vestul Munt.) Epitet dat unui om sprinten, guraliv, flecar, palavragiu. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Hipocoristic) Copil. *Veniți încoa, pițigoilor, și mîncați.* PAS, Z. I, 76. *V-ați culcat, pițigăilor?* MAT. DIALECT. I, 186.

4. (Prin vestul Munt.; în expr.) **A-i veni** (cuiva) **un pițigoi** = a-i veni cuiva o nebunie, o trăsnaie, o toană. UDRESCU, GL. *Mă, primare, mă jandare; Nu mai fiți cu capul mare, Că de-mi vine un pițigoi, S-alege potca de voi!* id. ib.

5. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, J. R. 124, H V 304.

6. (Regional) Lăcăt; p. gener. încuietoare. Cf. BARONZI, L. 150, DR. XI, 143, UDRESCU, GL. ◇ Loc. vb. **A(-i) pune** (cuiva) **pițigoiul** = a încuia (pe cineva undeva). Cf. ZANNE, P. IX, 694.

— Pl.: *pițigoi.* — Și: (regional) **pițigúi** (BĂCESCU, PĂS. 134, ALR I 1 027/30), **pițigău, pițugói** (ALR I 1 027/402), **pițigói** (ib. 1 027/381), **țîțigói** (ib. 1 027/375), **țichigói** (ib. 1 027/592), **țițigói** (ib. 1 027/571, 573, 576) s. m.

— Cf. pițiga.

PIȚIGÓICE s. f. (Regional) Numele a două specii de păsări: **a)** (și în sintagma *pițigoici mare,* BĂCESCU, PĂS. 134) pietrar **(IV 1 a)** *(Oenanthe oenanthe).* Cf. DOMBROWSKI, P. 372; **b)** (și în sintagma *pițigoice-de-canara,* DOMBROWSKI, P. 377, BĂCESCU, PĂS. 132) pietrar **(IV 1 b)** *(Oenanthe pleschanka pleschanka).* Cf. DOMBROWSKI, P. 377.

— Pl.: *pițigoici.* — Și: **pițigóici** s. f. BĂCESCU, PĂS. 134.

— De la **pițigoi.**

PIȚIGÓICI s. f. v. **pițigoice.**

PIȚIGOÍSM s. n. (Neobișnuit) Atitudine de filfizon. *Băieților le era necaz... pe întreg pițigoismul micului personaj cu guler de biber și cu mănuși de piele.* BUL. FIL. VI, 23, cf. SFC I, 130.

— **Pițigoi** + suf. *-ism.*

PIȚIGÓNE s. f. v. **pițigană.**

PIȚIGÚI s. m. v. **pițigoi.**

PIȚIGÚȘ s. m. **1.** (Popular; și, regional, în sintagmele *pițiguș mare,* BĂCESCU, PĂS. 134, *pițiguș de casă,* id. ib., *pițiguș de sat,* id. ib.) Pițigoi **(1)** *(Parus major).* Cf. CANTEMIR, IST. 179, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, MARIAN, O. II, 143, JAHRESBER. VI, 56, XII, 126, PASCU, S. 365. *Cînd cîntă pițigușii aproape de ferestre, se apropie frigul.* PRIBEAGUL, P. R. 113. *Pe o rază aurie filfîi ușurel un pițiguș.* SADOVEANU, P. M. 51, cf. SCL 1960, 700, SFC II, 209, H XVIII 71. *Cine-a făcut dragostile, Mince-i grîul paserile Și ovăzul pițigușii.* RETEGANUL, P. P. 46, cf. VAIDA, CANDREA, Ț. O. 51, BÎRLEA, C. P. 136, com. BENIUC, ALR I 1 027, ALR SN III h 700. *Am prins un pițiguș Ciugulind dintr-un harbuz.* FOLC. TRANSILV. I, 253, cf. UDRESCU, GL. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Pițiguș de brad.* BĂCESCU, PĂS. 134. *Pițiguș vinăt.* id. ib. *Pițiguș mic.* id. ib. *Pițiguș de munte.* id. ib. *Pițiguș cu căciulă.* id. ib. *Pițiguș conțat.* id. ib. ◇ Compuse: **pițiguș-cu-barbă** = pițigoi-bărbos *(Panurus biarmicus).* Cf. id. ib.; **pițiguș-cu-coadă-lungă** (sau **-codarnic, -orb**) = pițigoi-codat *(Aegithalos caudatus caudatus).* Cf. id. ib.

2. (Regional) Cinteză *(Fringilla coelebs)* (Someșul Cald-Cluj). Cf. ALR I 1 047/289.

3. (Prin Transilv. și Bucov.) Epitet (depreciativ) pentru un om slab sau foarte subțire. V. pițigoi **(3).** Cf. MARIAN, O. II, 152.

4. Fig. (Prin vestul Munt.) Toană, capriciu; aiureală, țîcneală. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A avea** (sau **a prăsi**) **pițiguși la cap** = a avea idei bizare, a avea sticleți. Cf. id. ib.

5. (Prin Bucov.) Numele unui pom nedefinit mai de aproape. Cf. MARIAN, O. II, 152, ȘEZ. XV, 106.

— Pl.: *pițiguși.* — Și: (regional) **pițigúș** (BĂCESCU, PĂS. 134, CANDREA, Ț. O. 51, CABA, SĂL., com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ, ALR I 1 027, A I 24), **pițigúș** (com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 027/388), **pițigúș** (BĂCESCU, PĂS. 135) s. m.

— De la **pițigoi,** cu schimbare de suf.

PIȚIGÚȘĂ s. f. **1.** (Regional, mai ales în vestul Transilv.) Femeiușca pițigușului **(1).** Cf. MARIAN, O. II, 143, DOMBROWSKI, P. 226, BĂCESCU, PĂS. 134, ALR SN III h 700.

2. (Regional; în construcția *De-a pițigușa* = numele unui joc de copii; podul popii, (regional) de-a pițigaia (Chizătău-Lugoj). Cf. ALR II 4 354/76.

3. (Prin Bucov.) Fructul pițigușului **(5).** Cf. MARIAN, O. II, 152, ȘEZ. XV, 106.

— Pl.: *pițigușe.*

— **Pițiguș** + suf. *-ă.*

PIȚIIÁNĂ s. f. v. **pițianâ.**

PIȚIITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **petitor.**

PIȚIÎMPĂRÁT s. m. (Ornit.; regional) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)* (Briheni-Dr.Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 253.
— Pl.: *pițiimpărați.*
— **Pițĭ + împărat.**

PIȚILÍNGĂ s. f. (Prin vestul Dobr.) Codobatură *(Motacilla alba)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 134, H II 299, ALR I 1 042/986.
— Pl.: *pițilingi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pițigoi.

PIȚIPOÁNCĂ s. f. (Familiar) Fetișcană (ușuratică). Com. IORDAN.
— Pl.: *pițipoance.*
— Etimologia necunoscută.

PIȚIRBÓICĂ s. f. v. **pițigoaică.**

PIȚIRÍG, -Ă s. f., s. m. (Regional) **1.** S. f. Pietricică plată pe care o aruncă copiii pe suprafața unei ape, astfel încît să facă salturi cît mai numeroase; (regional) pișpirigă, v. pișpirică **(2)** (Lupșa-Abrud). Cf. VICIU, GL.
2. S. m. (În forma *pițirig*; cu sens neprecizat, probabil) „Grăunte care să face pă holde" (Săcel-Vișeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 229.
— Pl.: *pițirigi, -ge.* — Și: **(2) pițîrig** s. m. T. PAPAHAGI, M. 229.
— Cf. pișpirigă.

PIȚITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **pețitor.**

PIȚÎGĂU s. m. v. **pițigoi.**

PIȚÎGOÁICĂ s. f. v. **pițigoaică.**

PIȚÎGÚȘ s. m. v. **pițiguș.**

PIȚÎIÁNĂ s. f. v. **pițiană.**

PIȚÎMPĂRĂTÚȘ s. m. (Ornit.) **1.** (Regional) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. MARIAN, O. I, 305, DDRF, GHEȚIE, R. M., JAHRESBER. XII, 120, BĂCESCU, PĂS. 134, GR. S. I, 191.
2. (Prin Transilv. și Ban.) Pițigoi **(1)** *(Parus major)*. Cf. GHEȚIE, R. M., BĂCESCU, PĂS. 134, ALR I 1 027/63.
3. (Regional) Scatiu *(Carduelis spinus)* (Feneș-Alba Iulia). Cf. ALR II 6 208/102.
— Pl.: *pițimpărătuși.* — Și: **pițaîmpărătúș** s. m. BĂCESCU, PĂS. 130.
— **Pițĭ + împărătuș.**

PIȚÎRÍG s. m. v. **pițirig.**

PIȚÍȘ s. m. (Regional) Pițigoi **(1)** *(Parus major)* (Vima Mare-Dej). Cf. ALR I 1 027/270.
— Pl.: *pițiși.*
— Cf. pițigoi.

PIȚMÁCĂR s. m. **1.** (Prin Bucov. și nord-estul Transilv.) Armurier. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din PARVA-NĂSĂUD.
2. (Prin Bucov.) Mic afacerist necinstit. Cf. LEXIC REG. 114.
— Pl.: *pițmacări.* — Și: **pizmoácăr** s. m. Com. din PARVA-NĂSĂUD.
— Cf. germ. Büchsenmacher.

PIȚMACĂRÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) A înșela. Cf. LEXIC REG. 114.
— Prez. ind.: ?
— V. **pițmacăr.**

PIȚMACĂRÍE s. f. (Prin Bucov.) Specula măruntă. Cf. LEXIC REG. 114.
— Pl.: *pițmacării.*
— **Pițmacăr** + suf. *-ie.*

PIȚÓC subst. (Regional) **1.** Clin (la mîneca cămășii) (Beclean-Dej). Cf. ALR SN IV h 1 168/260.
2. (În expr.) **A pleca cu pițocul,** se spune despre o persoană care pleacă (definitiv și cu toate bunurile) dintr-un loc (Crușovăț-Băile Herculane). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 152.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PÍȚU interj., s. m. **1.** Interj. (Prin nord-vestul Mold.; repetat) Strigăt cu care se cheamă mînjii. Cf. GLOSAR REG.
2. S. m. (Regional) Copil mic. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl.: **(2)** *pițI.* — Și: **(1) pițúc** interj. GLOSAR REG.
— Etimologia necunoscută.

PIȚÚC interj. v. **pițu.**

PIȚUGÓI s. m. v. **pițigoi.**

PIȚUGUIÁT, -Ă adj. (Regional; despre obiecte) „Subțire la mijloc și gros la capete" (Dobra-Deva). ALR II/105.
— Pronunțat: *-gu-iat.* — Pl.: *pițuguiați, -te.*
— Etimologia necunoscută. Cf. țuguiat.

PIȚUIÉNE s. f. pl. (Prin Ban.) Colăcei de aluat prăjiți în untură și presărați cu zahăr. Cf. CADE.
— Pronunțat: *-ju-ie-.*
— Etimologia necunoscută.

PIȚÚLĂ s. f. (Transilv.) Monedă austro-ungară care valora 10 (sau 20 de) creițari și care a circulat în Transilvania (pînă în 1918); p. gener. (astăzi familiar) monedă de valoare mică, gologan, para², ban. Cf. DDRF. *Mă-sa pune apa ne-ncepută într-o strachină, un ou roș și o biată pițulă, ce mai rămăsese în fundul lăzii.* JUN. LIT. 1904, nr. 4, 51, cf. TDRG, DR. IX, 328, CADE. *O pițulă era mare lucru, făcea cît zece creițari.* VLASIU, A. P. 53, cf. 54, BUL. FIL. IV, 136, V, 261, SCRIBAN, D. *Toate cheltuielile s-au acoperit prin munca voluntară a tovarășilor muncitori și nu ne-a costat nici o pițulă.* V. ROM. martie 1952, 162. *Vrei să rămînem tot la metoda stringerii cîtorva pițule lunar?* BENIUC, M. C. I, 224. *Unde naiba să găsim niște pițule?* T iunie 1964, 10. *N-a luat pentru el nici un ban, nici o pițulă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 462. *Opt cântule De pițule.* POMPILIU, B. 63. *Să vie socăcița Care ne-o fript găina Să-ș capete pițula.* MÎNDRESCU, L. P. 200. *Șapte fete de-o pițulă Ș-un ficior de-o sută bună.* id. UNG. 97, cf. ȘEZ. III, 133. *Pagubă de-o pițulă Că n-ai nici un dinte-n gură.* MAT. FOLK. 471. *Cătana ce plată are: Pe cinci zile trei pițule.* ib. 1 084, cf. VICIU, S. GL. *Cum dai, lele, laptele? — Trei pețile, domnule.* T. PAPAHAGI, M. 11, cf. LEXIC REG. 21.
— Pl.: *pițule.* — Și: **pețílă** s. f.
— Din magh. **picula.**

PIȚUMÁICU subst. (Regional) Firidă pentru lemne situată sub cuptorul vetrei sau lîngă cuptor; cotlon (Vălcani-Sînnicolau Mare). Cf. ALR II/I h 283/47.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PIȚÚR¹ s. m. **1.** (Olt.) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 134.
2. (Prin Munt. și Olt.) Codobatură *(Motacilla alba)*. Cf. H I 7, IX 122, ALR I 1 042/896.
— Pl.: *pițuri.* — Și: (regional) **pitúr** (BĂCESCU, PĂS. 134), **pițúr** (H IX 122), **pițúre** (ib. I 7) s. m.
— Etimologia necunoscută.

PIȚÚR² s. m. (Regional) Ardei *(Capsicum annuum)* (Piatra Olt-Slatina). Cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 65.
— Pl.: *pițuri.*
— Etimologia necunoscută.

PIȚURÁ[1] vb. I. Tranz. (Regional; complementul indică lîna) A toarce gros (din neîndemînare) (Ponoarele-Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 253.
— Prez. ind. : *pițúr.*
— Etimologia necunoscută.

PIȚURÁ[2] vb. I v. **pițăra.**

PIȚÚȘ interj. (Regional; adesea repetat) Pis[2] (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 86.
— Din magh. **pieus.**

PIȚVÁER subst. (Regional) Pilă pentru lemn (Hangu-Piatra Neamț). Cf. GLOSAR REG.
— Pl. : ?
— Cf. germ. Spitzfeile.

PIU[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvînt care redă strigătul puilor de pasăre. Cf. DDRF, TDRG. *Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „piu ! piu !".* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 228, cf. BL VI, 150. *Puiu faci piu-piu-piu Și gaiira tarambiu.* ARH. FOLK. V, 150.
2. (Prin vestul Munt.; cu „u" prelungit) Cuvînt care redă zgomotul unui glonț sau vîjîitul unei ghiulele prin aer. Cf. UDRESCU, GL.
— Onomatopee.

PIU[2] subst. (Prin Transilv.; și în construcțiile *de-a piul*, VICIU, GL., *la piu*, ALR SN V h 1 301/102, 105) Țurcă. Cf. ALR SN V h 1 301/105. ✦ Băț scurt, ascuțit la ambele capete, care se aruncă la jocul de țurcă. Cf. VICIU, GL.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută.

PIU[3], **PÍE** adj. (Latinism regional, în Transilv.) Pios. *D-atunci libertatea și pia credință . . . S-au dus.* MUREȘANU, P. 96/19. *Nara acuma despre acel bărbat piu din Asisi.* F (1867), 335. *Și jalnic, prin biserici, pii preoți au aprins Făcliile de ceară din sfeșnice-aurite.* COȘBUC, P. II, 182.
— Pl. : *pii.*
— Din lat. **pius.**

PIUÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică țesături) A da la piuă **(3)**; (regional) a pisa **(4)**. *Țesăturile de lînă care trebuiesc piuate se fac cu legătură de diagonal.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 39. *Mașini de . . . piuat (țesături).* NOM. MIN. II, 152. *Am piuat pănura, sumanii.* Com. MARIAN, cf. ALR SN II h 497. ◇ Refl. pas. *Mi s-a piuat pănura.* Com. MARIAN, cf. GL. OLT.
— Pronunțat : *pi-ua.* — Prez. ind. : *piuez.* — Și : (regional) **piuí** (ALR SN II h 497/192, GL. OLT.; prez. ind. *piuiesc*, ALR SN II h 497/192 și *piui*, GL. OLT.) vb. IV.
— V. **piuă.**

PIUÁR s. m. **1.** (Învechit, rar) Persoană care lucrează la piuă **(2)**. Cf. DRLU.
2. Persoană care posedă, conduce o piuă **(3)**: lucrător la o piuă; (regional) dîrstar, măiugar, (învechit) menghinegiu. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 305. *Piuarii ocupați în cele 22 piue ale satului ne dau, laolaltă cu ajutoarele lor, mîmărul de 106.* PĂCALĂ, M. R. 314, cf. ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 35, SCRIBAN, D. *Acest sistem de producție reduce pe țesători, piuari, vopsitori . . . la rangul de simpli salariați.* OȚETEA, R. 53, cf. ALR I 1 729/418, 526, 578, 837, 839, 840, 842, 880, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI.
— Pronunțat : *pi-uár.* — Pl. : *piuari.* — Și : (învechit și regional) **pioár** (POLIZU, PAMFILE, I. C. 305), (învechit) **pioáriu** (DRLU, LB), (regional) **pivár** (SCRIBAN, D., ALR I 1 729/418, 526, 578, 837, 839, 840, 842, 880) s. m.
— **Piuă** + suf. *-ar.*

PIUÁRE s. f. Acțiunea de a piua. *Piuarea postavurilor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 403. *Pentru piuarea clopurilor de pălării, acestea se rulează în suluri legate* LTR[2] XII, 447.
— Pronunțat : *pi-ua-.*
— V. **piua.**

PÍUĂ s. f. **1.** Vas de lemn, de metal sau de piatră, de diverse forme și mărimi, cu fundul și cu pereții groși, în care se piseză sau se bat (cu ajutorul pilugului) diverse materiale solide. [Peștii] *îi usucă la soare . . . , îi pun în pioă și-i pisază.* HERODOT (1645), 83. *În pivă trupuri trei a vîlcaji să pisară.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 48[v]/27. *În pivă aruncați și zdrobiți în piluge.* id. ib. 48[v]/37. *Mergea norodul și culegea și măcina* [mana] . . . *în moară și o pisa în pio.* BIBLIA (1688), 101[2]/11, cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *De va fi rădăcina . . . uscată, pisază-o în pivă mărunt.* TOMICI, C. A. 99/3, cf. 166/14. *Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trînti cu toată pulcrea într-o piuă mare de piatră.* EMINESCU, N. 7. *Piua-i în căsoaia de-alături . . . cînd te-i sătura de strujit pene, vei pisa malai.* CREANGĂ, P. 5. *Grîul . . . se piseză bine în piuă, se cerne și se pune apoi la foc să fiarbă.* MARIAN, S. R. II, 74, cf. GHEȚIE, R. M. *În casă să află . . . o pivă de pisat sare, sămînță etc.* LIUBA-IANA, M. 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Știuleții de popușoi se pun în chiuă și se bat cu chilugul sau cu pilugul.* PAMFILE, A. R. 227, cf. id. CR. 25. [Păsatul] *se face în piuă sau chiuă din bușteni de corn găuriți.* id. I. C. 243. *N-au cunoscut rîșnița rotativă pentru fabricatul făinii, ci au întrebuințat numai pivele de pisat ori pietrele de strivit boabele.* PÂRVAN, G. 499, cf. ȘĂINEANU, D. U., DR. XI, 121. *Piua de pisat cafeaua și nahutul, scobită într-un trunchi de vișin, stă drept firmă lîngă portiță.* I. BOTEZ, B. I, 157. *O mică piuă de lemn, cu pilugul ei.* SADOVEANU, O. IX, 256, cf. BL VI, 9, ROSETTI, L. R. VI, 147, SCRIBAN, D. *Stătea ghemuit lîngă vatră . . . și ținea piua între genunchi, mestecînd cu zor mare niște uruială de orz.* V. ROM. iulie 1962, 19, cf. H II 240, IX 7. *În piuă te-oi pisa, În moară te-oi arunca.* TEODORESCU, P. P. 365. [Păsatul] *se dă în chiuă ca să se curățe de hoaspă.* ȘEZ. VI, 68. *Chiua sau peliua se face din lemn de plop sau de răchită, iar pilugul din lemn tare: mesteacăn, frasin.* ib. VIII, 91, cf. III, 216, MAT. FOLK. 1 515, I. CR. III, 201, 289, CABA, SĂL., com. MARIAN. *Vine, vine postu mare, Fetele iau piva-n spinare, Ș-alila o îmblătesc, Pînă toate cărunțesc.* BÎRLEA, C. P. 305, cf. T. PAPAHAGI, M. 229, CIAUȘANU, GL., PAȘCA, GL., ARH. FOLK. III, 137, 153, VI, 176, GREGORIAN, GL. 60, ALR II 3 978 bis, A I 21, 26, 34, III 17. *A plecat la muncă călare pe piuă*, se spune despre un om leneș. Cf. ZANNE, P. V, 498. *Nu-l poți nimeri nici în piuă*, se spune despre un om isteț sau viclean, prefăcut. Cf. id. ib. II, 371, IV, 304, V, 497, CIAUȘANU, GL., ALR I 1 558/26, 45, 576. *Pare că duce piua în spinare*, se spune despre un om adus de spate, gîrbovit, bătrîn. Cf. SĂGHINESCU, V. 99. *Mama stă Și lata-i dă* (*Piua* și pilugul). GOROVEI, C. 292, cf. ȘEZ. XXIII, 62. ◇ *Piuă de pămînt* = groapă mică, săpată în pămînt și lipită cu lut, în care se piseză ceva. *Frunza de măr . . . se usucă la umbră și se piseză în piuă de pămînt, care nu este altceva decît o gaură făcută în pămînt și lipită cu lut.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 115. ◇ Expr. **A bate (sau a pisa) apa în piuă (să se aleagă unt)** = a vorbi mult și fără rost (plictisind pe cei din jur). Cf. LM, HEM 1 267. *Degeaba mai bați apa-n piuă să s-aleagă unt, că nu s-alege niciodată.* CREANGĂ, P. 118, cf. ZANNE, P. V, 496. ✦ (Prin Bucov. și Transilv.) Solniță (de lemn) pentru sare. Cf. ALR I 708/85, 375. ✦ (Munt., Olt. și prin Ban.) Troacă (pentru porci). Cf. ALR I 691/9, 744, 748, 760, 768, 770, 776, 780, 840, 842, 846, 850, 856, 890, 954, ALR SN II h 330. ✦ Fig. (Regional) Măseaua de minte. Com. din TIMIȘOARA.

2. Parte componentă a unui șteamp, formată dintr-o cutie metalică în care sînt montate nicovalele pe care cad berbecii șteampului, zdrobind minereul; p. gener. șteamp; instalație rudimentară pentru zdrobirea semințelor plantelor oleaginoase (v. teasc) sau pentru fabricarea rachiului (v. povarnă, velniță,

t e a s c). *Pive de cireș avînd, Bägă aurul prin ele.* PANN, P. V. III, 85/26. *Auzi larma țipică a Vălcnilor . . ., larma . . . pe care o făceau „steampurile", piuăle de pisat piatră auriferă.* AGÎRBICEANU, A. 67. *Piuăle toctocau neîntrerupt, umplînd de răsunete uscate și înfundate bătrînele păduri de brad.* id. ib. 328, cf. NOM. MIN. I, 56, DER, VICIU, GL., ALR I 1 727/65, 93, 156, 710, 725, ALRM SN I h 344. ✦ (Regional) Partea de jos, ușor scobită, a teascului, prin care se scurge vinul (Pietroșița-Pucioasa). Cf. H IV 152.

3. Instalație sau mașină folosită pentru împîslirea țesăturilor de lînă prin batere cu ciocanul, îndesare, presare și frecare într-un mediu umed și cald, pentru a le face mai compacte; (regional) dîrstă, știează, (învechit) menghină **(1)**. *Vîlcești cu 3 mori și cu 4 pive și cu o ulloare* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 210/23, cf. 211/8. *Cît se va alege partea noastră . . . din pive* (a. 1605). PANAITESCU, O. Ț. 108. *O piuă de sumane* (a. 1758). URICARIUL, XIX, 9. *Zapisul Radei Văduva din Breaza pentru vînzarea unei pive doamnei Roxandra Hangeri* (a. 1799). CAT. MAN. I, 579. *Această moșie cu tot hotaru, . . . cu vaduri de mori și de chio dă sucmani . . . , o dă lui Alexandru, fiu-său* (a. 1800). IORGA, S. D. VI, 7, cf. DRLU, LB. *Mai trebui lemn de o roată de chivi* (a. 1838). IORGA, S. D. XXII, 305. *Listă de no. pivelor i a dîrstelor, a ferăstrailor și a fabricii de tabac* (a. 1850). DOC. EC. 979, cf. 983. *Bătutul la pivă cîte 4 parale cotul.* I. IONESCU, M. 691. *S-a dus la o chiuă din Codreni s-aducă niște sumani.* CREANGĂ, A. 47. *Piuăle de făcut sumane.* id. ib. 72, cf. id. GL. *Pivele-și bocăneau cracii groși și grei, bătînd, ghemuind și strivind abalele.* DELAVRANCEA, T. 204. *În lungul apei, herăstraie, mori, pive și dîrste.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 284, cf. MARIAN, S. R. I, 59, DDRF. *Piua, piva sau chiua este unealta ce se întrebuințează în unele locuri spre a bate dimiile, sumanii sau abaua.* DAMÉ, T. 167, cf. BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 99, ALEXI, W., TDRG. *Aceste postavuri groase așteaptă apoi datul lor la piuă înainte de a se face . . . sumane, mantale, pantaloni.* PAMFILE, I. C. 288, cf. 305, PĂCALĂ, M. R. 462. *Pănura țesută o duc la piuă și o presează (o învălesc).* PRECUP, P. 22. *Piuele, ca și dîrstele, sînt multe în Vrancea și industria lor e o adevărată artă.* DIACONU, VR. LVII, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Venisem la Doftana să dăm dimii la piuă.* V. ROM. iunie 1960, 13, cf. H IX 87, XII 220, com. MARIAN. *Am dus la pciuă niște sumane.* Com. din BILCA-RĂDĂUȚI, cf. CIAUȘANU, GL., COMAN, GL., A V 15, 33, 35, IX 4. ✦ P. r e s t r. (Popular) Covata de la piuă **(3)**. Cf. ALR II 6 474/105, 250, 310, 349, 353, 762, 784, 812, 848, 872, 876.

4. (Regional) Parte componentă a unor obiecte, de forma unei scobituri sau găuri, ori fixată într-o scobitură sau într-o gaură, avînd rolul de a o susține, de a o fixa, de a-i regla mișcările etc.: **a)** broască (în care se fixează vîrful sfredelului). Cf. DAMÉ, T. 113, ALR II 6 662/27; **b)** piuliță situată sub fusul crîngului de la moară; (regional) perșeie **(3)**, broască, țigaie. Cf. DDRF, DAMÉ, T.$_2$, 48, H XVI 10, ALR SN I h 165; **c)** teică, copăiță (la moară) (Strehaia). Cf. ALR SN I 171/848; **d)** gaură (la piatra alergătoare de la moară) (Ghilad-Timișoara). Cf. ALR SN I h 170/36; **e)** crestătură făcută în piciorul de sus al prispei, pentru fixarea stîlpilor de susținere (Jena-Lugoj). Cf. CHEST. II 272/6; **f)** gaură, scobitură făcută într-un bloc de piatră, într-un butuc etc., în care se fixează un pilon, un stîlp etc. *O cruce de piatră strîmbată din pioa ei.* ODOBESCU, S. III, 16, cf. SCRIBAN, D., LTR^2, MAT. DIALECT. I, 233.

5. (Învechit și regional) Tun primitiv, (regional) m o j a r **(3)**, t r e a s c; p. e x t. mortier. *Au tocmit puștile și pioa direpț deasupra taberii.* M. COSTIN, LET. I, 321/2. *Avea Ion Vodă și pive 80 de aruncat cumbarele.* N. COSTIN, L. 531. *Sînt peste cinci sute tunuri, mari și mici . . . , cum și pive cu care aruncă cumbaralile.* GOLESCU, Î. 26. *Mortierele se numeau pive și obusurile, bumbarale.* BĂLCESCU, M. V. 658, cf. POLIZU. *Romîncele . . . se duc în ziua de botez, înainte de ce a pocnit piva (treascul) cea dintîi.* MARIAN, S. R. I, 186. *Luînd unsoare, se duce și o pune sub pivă (treasc).* F (1891), 256, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Peste Mureș, în Banat, trascul se numește „pivă".* PRIBEAGUL, P. R. 136. *Primise ajutor . . . opt sute de nemți cu patru pușți și o pivă mare.* SADOVEANU, O. XI, 385. *Se află în grajdurile domnești . . . o pivă mică pentru vestirea ținutului, cînd vine vodă în petrecere aicea.* id. ib. XIII, 846, cf. SCRIBAN, D., H IX 19, VICIU, GL.

6. (În sintagma) *Piua sobei* = **a)** (regional) coșul sobei (Vîziru-Brăila). Cf. CHEST. II 342/119; **b)** (prin estul Olt.) postamentul zidit al vetrei sau al sobei. Cf. CHEST. II 331/83.

7. (Prin vestul Olt.) Piedică (pentru roata carului sau a căruței). Cf. N. REV. R. XIV, nr. 22, 349.

8. (Popular; în e x p r.) **A se pune (în) piuă** (sau **piua**) = **a)** a se apleca ghemuindu-se (pentru ca cineva să se poată sui, înălța pe spinarea lui). Cf. POLIZU. *Baba s-a pus piuă și strigă lui Prichindel: — Haide, hopa!* CARAGIALE, O. II, 251. *Credinciosul lui puindu-se piuă, Făt-Frumos se urcă pe dînsul; d-aci pe coama zidului și sări în grădină.* ISPIRESCU, L. 75, cf. DDRF, BARCIANU. *Ștefan cel Mare . . . fusese așa de pitic că aprodul Purice se pusese piuă, ca el, Ștefan cel Mare, să încalece calul.* DELAVRANCEA, H. T. 91, cf. TDRG, DR. IV, 729, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., MAT. DIALECT. I, 233; **b)** a sprijini pe cineva într-o acțiune. Cf. ZANNE, P. V, 498, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pive* și *piue*, (regional) *piie* (ALR I 1 727/770, 874, ALR II 3 978 bis/36, 47, ALR SN II h 330/762), *piuă*, *piui* (ALR I 691/776, 1 727/227, 247, 259, 846, A I 21), *pii* (PAMFILE, COM. 36). — Și: (învechit și regional) **pivă** (pl. și *pivi*), (învechit) **pîă** (CANTEMIR, IST. 378), **pío** s. f.

— Lat. ***pílla.**

PIUĂRÍE s. f. (Regional) „Instalația de la piuă" (Moiseiu-Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

— Pronunțat: *pi-uă-*. — Pl.: *piuării.*

— **Piuă** + suf. *-ărie.*

PIUĂRÍT s. n. (Regional) Ocupația piuarului **(2)** (Orlat-Sibiu). Cf. H XVII 235.

— Pronunțat: *pi-uă-*.

— **Piuar** + suf. *-it.*

PIUCÁ vb. I. I n t r a n z. (Regional) A țipa. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Prez. ind. pers. 3: *piúcă.*

— Formație onomatopeică. Cf. p i u c ă.

PÍUCĂ s. f. (Regional) „Fluierătoare din coajă de salcie (pentru copii)" (Ibănești-Dorohoi). Cf. ALR I 1 469/394.

— Pronunțat: *pi-u-*. — Pl.: ?

— De la **piu**[1].

PIUÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Despre păsări, mai ales despre puii acestora) A scoate sunete (ascuțite) caracteristice speciei; (regional) a pieuna **(1)**, a pioci **(1)**, a piscui **(1)**. *Pasirea ver ar piui, ver n-ar piui, ființa pasirii nu se strică.* CANTEMIR, IST. 48, cf. 186, LB. *Prigorii cu pene albastre îl însoțeau prelutindeni, chiuind și zburînd vesel.* ODOBESCU, S. III, 181. *Văzu argintarul cloșca cloncănind și puii piuind.* ISPIRESCU, L. 92. *Puii de curcă piuiau a culcare.* DELAVRANCEA, T. 74. [Puișorii] *își întind spre ea pliscurile mari căscate și piuie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 176, cf. BARCIANU. [Puii] *piuie-ncetișor, de-abia gîngurind vorbele lor nențelese.* SĂM. II, 99, cf. ALEXI, W. *Cînd cineva pune ouăle sub o cloșcă, nemîncat, piuie puii mereu.* GOROVEI, CR. 66. *Canarii sfîrîiau din pene și piuiau.* GALACTION, D. 328. *Au ciocnit, conașule! Piuie, duduie!* CAZIMIR, GR. 91. *Pasărea pestriță piui, scuturîndu-și aripele.* C. PETRESCU, Î. II, 184, cf. 13. *Prelutindeni piuiau puii.* CAMILAR, N. I, 401, cf. 402. *Un ciine . . . hălpăia niște mălai dintr-o strachină mică în jurul căreia piuiau jalnic vreo zece-cinsprezece puișori mici.* PREDA, M. 292. *Și cîte-un pui văd . . . și-l aud piuind.* LĂNCRĂN-

JAN, C. II, 471. *Puii piuie de foame.* H IV 154. *Curca piune.* ib. V 408. *Vrabia piuie.* ib. VII 505, cf. I 61, 137, II 12, 117, III 386, IV 54, 85, V 53, 417, VII 120, IX 154, 245, 283, 438, X 507, 511, 538, XII 29, 430, XIV 105, XVI 132. *Vedea holdele răsărind, Paserile pciuind.* ȘEZ. II, 143, cf. ALR SN II h 373, A I 17, II 4, 9, 12, III 2, 3, 5, 17, IV 3, L. ROM. 1959, nr. 3, 66, ib. nr. 6, 46, PASCU, C. 230.

2. (Regional) A se văicări (Sebiș-Arad). Com. BENIUC.

3. P. ext. (Mai ales despre corpuri care străbat cu viteză aerul) A produce un zgomot șuierător caracteristic; a șuiera, a țiui. *Cei cu praștia — și-ascultau piatra cum piuia ca un glonț scăpat din carabină.* DELAVRANCEA, S. 266. *Mi-a slăbit arcul și săgețile nu se mai duc piuind.* id. O. II, 103. *Șrapnelele . . . zburau piuind, țiuind ca niște păsări nevăzute.* SANDU-ALDEA, U. P. 137, cf. 136. ◇ Expr. **A-i piui** (cuiva) **urechea** (sau **urechile**) = a-i țiui (cuiva) urechea (sau urechile), v. ȚIUI. *Cînd îți piuie vreo ureche . . . , atunci să știi că vrăjmașii te vorbesc de rău.* GOROVEI, CR. 339, cf. ALR II/I h 22, com. din ORAVIȚA.

— Pronunțat: *pi-u-i.* — Prez. ind. pers. 3: *piuie* și (învechit și regional) *piuiește* (H I 37, II 117, III 386, IV 85, V 33, 417, IX 245, XII 29, XVI 132). — Și: (regional) **piuí** (prez. ind. pers. 3 *piuiește*, BARCIANU, L. ROM. 1959, nr. 6, 46, TEAHA, C. N. 253, SFC IV, 120), **pluní** (prez. ind. pers. 3 *plune*, H V 408, ALR SN II h 373/762, L. ROM. 1959, nr. 3, 66 și *piună*, ALR II/I h 22/64, ALR SN II h 373) vb. IV, **piurá** (COMAN, GL., com. BENIUC) vb. I, **piurí** (prez. ind. pers. 3 *piură*, ALR II/I h 22/836, ALR SN II h 373/836), **piauní** (prez. ind. pers. 3 *piáună*, L. ROM. 1959, nr. 6, 46), **pioní** (prez. ind. pers. 3 *pione*, H IX 154, ALR II/I h 22/876, ALR SN II h 373/784 și *pioná*, ALR SN II h 373/27, *pionește*, H IX 283) vb. IV.

— V. **piu¹**.

PIUÍ² vb. IV v. **piua.**

PIUIÁLĂ s. f. (Rar) Piuitură **(2).** *Coardele . . . subțiri se răsfățau într-o piuială repede, măruntă, scurtă și întoarsă pe loc.* DELAVRANCEA, T. 28, cf. DDRF.

— Pronunțat: *pi-u-ia-.* — Pl.: *piuieli.*

— **Piui¹** + suf. *-eală.*

PIUÍRE s. f. Acțiunea de a piui¹ și rezultatul ei; piuitură **(1)**, piuit **(1)**, (regional) piscuit. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU.

— Pronunțat: *pi-u-i-.* — Pl.: *piuiri.*

— V. **piui¹**.

PIUÍT s. n. Faptul de a piui¹; piuitură.

1. Cf. piui¹ **(1).** *Deosebirea . . în pasire se socotește zburatul și piuitul.* CANTEMIR, IST. 48. *Se aude glas răgușit de cloșcă și piuit subțirel.* CAZIMIR, GR. 115. *Au umplut îndată ograda cu piuit, cotcodăcit, măcăit.* C. PETRESCU, R. DR. 49. *Se auzeau de afară greierii . . . , piuitul piculinat al curcilor.* TEODOREANU, M. II, 58. *Se aude mereu piuitul celorlalți pui.* LINȚIA, P. II, 55. *Peste tot era liniște: nu se auzea piuitul cunoscut al becaților.* V. ROM. septembrie 1962, 27. ◇ Expr. **A-i lua** (sau, rar, **a-i tăia, a-i curma)** (cuiva) **piuitul** (sau, rar, **piuita**) = **a)** (familiar) a face (pe cineva) să nu mai poată scoate nici un cuvînt (de uimire, de spaimă etc.), a reduce (pe cineva) la tăcere. *Parcă ne luă piuitul.* DELAVRANCEA, S. 228. *Starostele le-a curmat piuitul, făcînd o strigătură cu care poftea nuntașii în casă.* VLASIU, A. P. 66. *Revoluția din București să fie ca o oaste neașteptată care cade în spate domnitorului . . . și-l zăpăcește, de-i ia piuitul, ca să zic așa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141. *Mă ascultară tăcuți și uimiți că le luasem piuitul.* STANCU, R. A. I, 368. *Ne lai piuitu' cu două vorbe, cînd ni-i lumea mai dragă!* V. ROM. februarie 1954, 42, cf. PAS, Z. IV, 224. *N-am timp, îi întîmpină Trandaf, hotărît să le ia piuitul.* V. ROM. martie 1958, 31. *Scena care avusese loc sub ochii ei parcă o ametise, parcă îi luase piuitul.* PREDA, R. 394. *Eram pregătit, într-un fel, să-i iau piuitul.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 168. *Numai ce-am ridicat degetul la el și i-am luat piuita.* UDRESCU, GL.; **b)** (regional) a istovi, a slăbi, a muia (pe cineva). *Boala asta i-a (mai) luat piuita, săracu!* UDRESCU, GL.; **c)** (familiar) a omorî (pe cineva). *Glonțul meu . . . luase piuita puiului* [de urs]. LUNGIANU, CL. 114. *Pînă să scoți cuțitul El îți și lua piuitul.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 87. *Focul i-a luat babei piuitul.* RĂDULESCU-CODIN, L. 24. *După povața moașei satului, a luat piuitul baborniței.* I. CR. III, 171. **A-i pieri** (cuiva) **piuitul** (sau **piuita**) = **a)** (familiar) a-i pieri (cuiva) pofta de vorbă; a-și pierde curajul. *Să-i iai cu răpedea că le piere piuitu.* VLAHUȚĂ, N. 197. *Sub privirea dreaptă a conului Alecu e greu să nu-ți pierzi piuitul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Cînd Fira și-a dat seama, piuitul ei a pierit.* PAS, Z. I, 127; **b)** (regional) a fi pe moarte; a muri. *I-a pierit piuita, bietul unchiaș, e ca dus; mare minune să mai scape.* UDRESCU, GL.

2. Cf. piui¹ **(2).** [Se aude] *un piuit îndepărtat, pe urmă din ce în ce mai apropiat spre noi . . . Și o bubuitură groaznică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 320. *Andrei se apleca instinctiv, ori de cîte ori auzea piuitul gloanțelor.* T. POPOVICI, S. 424.

— Pronunțat: *pi-u-it.* — Pl.: *piuituri.* — Și: **(1,** regional) **piuíta** s. f. art.

— V. **piui¹**.

PIUÍTA s. f. art. v. **piuit.**

PIUITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre păsări) Care piuie¹ **(1).** Cf. CANTEMIR, IST. 48. *Cîte lucruri frumoase nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele și păsăretul vesel, piuitor.* DELAVRANCEA, T. 154, cf. DDRF. ✦ (Rar; despre cîntecul păsărilor) Subțire, pițigăiat, scurt și ascuțit. *Păsări c-un viers nepomenit de subțire și de piuitor . . . săltau de colo colo.* DELAVRANCEA, S. 90, cf. id. T. 60, ȘĂINEANU, D. U.

2. P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuțite, cu rezonanțe metalice. Cf. piui¹ **(3).** *Înlocui nicovalele și baroasele cu unele mari și piuitoare care se auzeau pînă departe.* PREDA, M. 117.

— Pronunțat: *pi-u-i-.* — Pl.: *piuitori, -oare.*

— **Piui¹** + suf. *-tor.*

PIUITÚRĂ s. f. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de pui acestora; piuit **(1)**, piuire, (regional) piscuit. Cf. POLIZU. *Piuitura vrăbiilor.* DDRF. *Aleargă . . . împrăștiind zboruri de hulubi, gigiituri, măcăituri, miorlăituri, piuituri și lătrături.* TEODOREANU, M. II, 268, cf. SCRIBAN, D.

2. Sunet subțire, metalic, ascuțit, produs de anumite obiecte; țiuitură, (rar) piuială. *Paharele ciocnite între ele răsună pripit a bani de argint trînțiți pe piatră și-a piuitură limpede de cristal.* DELAVRANCEA, S. 140, cf. DDRF, TDRG.

— Pronunțat: *pi-u-i-.* — Pl.: *piuituri.*

— **Piui¹** + suf. *-tură.*

PIULÍ vb. IV v. **piui¹.**

PIULÍȚĂ s. f. **1.** Vas de metal, de lemn etc., de diverse forme și mărimi, în care se pisează sau se amestecă cu pisălogul (în gospodărie) diferite substanțe, (regional) piușoară, piuță **(1)**, pisolniță, mojar **(1)**; spec. mojar **(2).** *Pisadzi otravî în piulițe.* PRAV. 110. *Pisează-le toate în piulițe, puind zahar alb* (a. 1749). GCR II, 45/11. *Un măjări, adecă piuliță* (a. 1791). IORGA, S. D. VIII, 22. [Aceste doctorii] *făcîndu-să într-o piuliță de piatră sau de sticlă pînă să vor prăfui și să vor amesteca bine.* PISCUPESCU, O. 270/3, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Cîteva pete de rugină descoperite lîngă buza unei piulițe, dădu ocazia lui Toto să țipe.* MIRONESCU, S. A. 114. *Ceru usturoi, boabe de piper, rădăcină de păpădie, le pisă în piuliță.* BRĂESCU, A. 99. *Pe masă ardeau două luminări . . . țintuind cu stropi de lumină piulița, chilugul, rîșnița de cafea.* id. O. A. II, 75, cf. SCRIBAN, D. *Ibrice, cănі, bizare piulițe,*

toate de aramă sau alamă, făceau din raft o vitrină de muzeu. CĂLINESCU, E. O. II, 92. *Se coc țirii pe mașină și se bat, cît sînt calzi . . . , cu pilugul de la piuliță.* S. MARIN, C. B. 21.

2. (Regional) Solniță (pentru sare). Cf. H XI 8, ALR I 708/375, 508.

3. Numele mai multor piese metalice, de lemn etc. care servesc la susținerea sau la fixarea altor piese:

a) (Tehn.) Piesă de metal, de mărime variabilă, găurită la mijloc și filetată pe pereții găurii, și care servește (împreună cu șurubul) la asamblarea, fixarea etc. (demontabilă) a altor piese; mutelcă **(1)**, (regional) gîscă. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Banca catargului . . . are o gaură prin care se bagă catargul mare . . . pentru a se fixa într-o piuliță de sub ea.* ANTIPA, P. 468, cf. TDRG. *Straja de jos are înșirați pe dînsa plumghii (plumbii), sfere de plumb găurit sau mutelci . . . , piulițe, ca să meargă pe lîngă pămînt spre a nu se strecura peștele.* PAMFILE, I. C. 66. [Brăzdarul plugului] *este prins de cormană cu niște cuie de fier prevăzute cu mutelci . . . care se numesc piulițe.* BOCĂNEȚU, T. A. 147. *Un micrometru se compune . . . din următoarele părți: cadrul scobit, șurubul micrometric, piulițele de reglat.* ORBONAȘ, MEC. 81, cf. 310, DS, SCRIBAN, D. *Piulița este partea demontabilă a șurubului și servește ca să strîngem piesele pe care voim să le legăm cu șurubul.* SOARE, MAȘ. 21. *Tamburul obligă piulița . . . să salte cu un dinte.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 115. *Clapa cu piulița ruginită se va lăsa în jos.* V. ROM. decembrie 1950, 155. *Mîna care stăpînește cheia, piulița, heblul, șublerul, strungul, e mînă inteligentă și inspirată.* ARGHEZI, B. 134. *O piuliță dacă-i lipsește pe cîmp, în mijlocul Bărăganului, stai cu tractorul în brazdă.* MIHALE, O. 29, cf. DEȘLIU, G. 48. *Piulița începuse să ruginească pe-o muche, într-o parte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 230.

b) (Regional) Cep (fixat în capul grindeiului morii) (Melinești-Craiova). Cf. H IV 320.

c) (Prin nordul Munt.) Bucată de fier de formă rotundă, fixată pe posadă, în care se învîrtește capătul de jos al fusului de la crîngul morii; (regional) tigaie, broască. Cf. ALR SN I h 165.

— Pronunțat: *pi-u-*. — Pl.: *piulițe*.

— **Piuă** + suf. *-uliță*.

PIULÚG s. n. v. **pilug.**

PIUNÉZĂ s. f. Cui special cu capul rotund și plat și cu vîrful scurt, care servește la fixarea pe perete sau pe lemn a unor hîrtii, cartoane, materiale textile etc. *O hartă a României bătută cu piuneze pe un perete.* REBREANU, R. II, 14. *„Absolventă a Conservatorului de artă dramatică", după cum afirma cartonul prins cu piuneză.* C. PETRESCU, C. V. 42. *Pereții scorojiți abia suportau afișele prinse cu pioneze.* V. ROM. octombrie 1954, 122. *Prin hîrtia violetă prinsă cu pioneze, se zărea lumină.* ib. septembrie 1955, 93. *Izbutise să aibă pentru el o odăiță . . . pe care și-o mobilase cu ce-a putut, spînzurînd în pereți, cu pioneze, cărți poștale.* PAS, Z. I, 180. *Un mic burghez mai plat decît un cap de pioneză* . H. LOVINESCU, C. S. 14, cf. DM, DN[2].

— Pl.: *piuneze*. — Și: **pionéză,** (rar) **pinéză** (com. din București) s. f.

— Din fr. **punaise.**

PIUNÍ vb. IV v. **piui[1].**

PIUPĂÍ vb. IV v. **pipăi[1].**

PIUPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIUPÉR s. m. v. **piper.**

PIURÁ vb. I v. **piui[1].**

PIURÉ s. n. Preparat culinar din legume sau din fructe fierte (ori crude) trecute prin sită sau zdrobite, adesea cu adaos de unt, de lapte etc., folosit, de obicei, ca garnitură. Cf. SĂGHINESCU, S. 64. *Piureul de cartofi à la Parmentier, un fel de ipsos de lipit geamurile.* I. BOTEZ, B. I, 191. *Biftecurile cu pire de cartofi.* KLOPȘTOCK, F. 154. *Avem un curcan cu garnitură de piurea de castane.* P. CONSTANT, R. 171. *Legume sub formă de piureuri sau soteuri.* BELEA, P. A. 247. *Se pregătește pireul de spanac.* S. MARIN, C. B. 57.

— Pl.: *piureuri*. — Și: **piréu** s. n., (popular) **piureá** s. f., **piré** s. n.

— Din fr. **purée.**

PIUREÁ s. f. v. **piure.**

PIURÍ vb. IV v. **piui[1].**

PIURÍE s. f. Stare patologică provocată de infecția căilor urinare și caracterizată prin prezența puroiului, a leucocitelor alterate și a germenilor microbieni în urină. Cf. BIANU, D. S., ABC SĂN., D. MED.

— Pronunțat: *pi-u-*. — Pl.: *piurii*.

— Din fr. **pyurie.**

PIUSCÚL s. n. (Învechit) Ciucure. [Oile erau] *cu căpestre de mătasă, cu piusculuri de sîrmă* (a. 1715). ARHIVA R. II, 16/11. *Pischiuluri, șireturi și altile ci au dat la domnie la Țarigrad* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 188. *Teaca . . . cu pioschioluri atîrnate* (a. 1818). ȘIO II_2, 158, cf. DDRF, TDRG.

— Pl.: *piusculuri*. — Și: **piușchiúl** (TDRG), **pioschiól, pischiúl** s. n.

— Din tc. **püskül.**

PIUȘCHIÚL s. n. v. **piuscul.**

PIUȘOÁRĂ s. f. (Prin sud-estul Transilv.) Piuliță **(1)**. *Cîte o muiere . . . cumpăra de dar . . . o tavă, ori două sfeșnice cu luminări în ele, ori chiușoare (piulițe).* PITIȘ, ȘCH. 152, cf. ALR I 709/180, ALR II 3 978 bis/182.

— Pronunțat: *pi-u-*. — Pl.: *piușoare* și *piușori* (ALR II 3 978 bis/182). — Și: **piușór** (pl. *piușoare*) s. n. ALR I 709/180.

— **Piuă** + suf. *-ușoară.*

PIUȘÓR s. n. v. **piușoară.**

PIÚȚĂ s. f. (Prin Maram. și Bucov.) Piuliță **(1)**. Cf. ALR II 3 978 bis/365, 3 979/362.

— Pronunțat: *pi-u-*. — Pl.: *piuțe*.

— **Piuă** + suf. *-uță.*

PIVÁR s. m. v. **piuar.**

PÍVĂ s. f. v. **piuă.**

PIVNICEÁR s. m. v. **pivnicer.**

PIVNICÉR s. m. **1.** Persoană care are în supraveghere o pivniță de vinuri. *Întră . . . în o pivniță domnească și scoase pre pivnițar afară* (a. 1654). GCR I, 171/28, cf. ANON. CAR. *Chemă pimnicerii și le zise să bea vin.* ANON. CANTAC., CM I, 94, cf. 93. *Alți oameni marturi, anume: Ilie din Cotnari și Ursul Mihalcea . . . și Negrul pivniceriu* (a. 1733). URICARIUL, V, 410/7. *Venitul ce are pivnicear[ul] din viile de l[a] Odobești* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 228. *360 lei pe an pivniceriului* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 390, cf. LB, POLIZU. *Porunci pivincerilor să iasă și să-l lase singur cu logofătul.* ODOBESCU, S. I, 81, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 48. *Se plătește nu numai ceea ce consumi, ci și . . . sfaturile pivniceriului.* SADOVEANU, O. IX, 316. *Lasă poruncă pivnicerului pentru bere proaspătă.* id. ib. XI, 47, cf. SCRIBAN, D. *Pivnicerul conacului.* GALAN, Z. R. 159. *La pivnicer poruncea, Nouă buți de vin scotea.* TEODORESCU, P. P. 657. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Poftind întîi pe părintele pivnicer să aducă puțintel vin . . . , au rămas amîndoi . . . singuri, sfătuind.* SADOVEANU, O. X, 280.

2. Titlu dat boierului care avea în grijă viile și pivnițele domnești; boier care avea acest titlu. Cf. BUL. COM. IST. V, 39, GHEORGACHI, LET. III, 293/20. ◇ *Mare pivnicer* = șeful pivnicerilor **(2)**. *Un mare pivnicer stătea la Colnari, avînd grija dealurilor domnești.* IORGA, C. I. II, 156.

— Pl.: *pivniceri.* — Și: (popular) **pimnicér,** (învechit) **pivniceár, pivnițár** s. m.

— **Pivniță** + suf. *-ar.*

PIVNICERÍT s. n. **1.** Dare care se plătea în țările române, în epoca feudală, de către producătorii de vinuri. *Un bou luat „pentru pivniceritul a doi vas[e] cu vin"* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 211. *O pivniță care să fie scutită... de pivnicerit... și de toate dările și angăriile* (a. 1765). URICARIUL, I, 275, cf. ib. II, 124, BARCIANU, ALEXI, W., DM, DER. *O dare similară cîrciumăritului a fost pivniceritul; la început acesta trebuie să se fi perceput, așa cum îl arată numele, asupra pivnițelor de vin; ulterior însă, constatăm că se lua pe butoaie.* C. GIURESCU, P. O. 242.

2. Dreptul (luat în arendă) de a încasa pivniceritul **(1)**. *Au fost cumpărat pivniceritul în toat[ă] țara* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 211.

— Și: (în dicționarele din trecut) **pivnițărít** s. n. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Pivnicer** + suf. *-it.*

PIVNICIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui pivniță **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG. *Vinul din pivnicioara lui... se dădea cu inlesnire la băut în niște pocaluri mari.* SADOVEANU, O. V, 596. *Pivnicioara-i militică, Cîrcimăreasa, frumușică.* TEODORESCU, P. P. 331. *Pi Badiu ńi-l găsiț într-o ńici chimnișioari.* DIACONU, VR. 176.

— Pl.: *pivnicioare.* — Și: (învechit și regional) **pimnicioáră** s. f.

— **Pivniță** + suf. *-ioară.*

PIVNIȚÁR s. n. v. **pivnicer.**

PÍVNIȚĂ s. f. **1.** Încăpere sau grup de încăperi subterane, de obicei zidite dedesubtul unei clădiri, în care se păstrează băuturi, alimente sau diferite materiale (lemne de foc, cărbuni etc.); beci, (regional) zemnic. *Bună jitniță și pivniță ai.* CORESI, EV. 400. *Cine va mearge la pivniță.* PRAV. GOV. 151ᵛ/9. *I-am vîndut 7 pogone de vie... însă și cu pivnița* (a. 1641). GCR I, 92/17. *Făcu o casă cu o pivniță adîncă, adică lucru nou.* HERODOT (1645), 118. *Văzu pre nedreptul domn că intră în pivniță* (a. 1654). GCR I, 171/31, cf. ANON. CAR. *Să caute și de pimnițe sparte și dă gropi sparte* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 342. *Chemă pre Stoican, sfetnicul său cel mai mare, și intră numai cu dînsul în pimnița domnească.* ANON. CANTAC., CM I, 93, cf. LEX. MARS. 192. *Un loc de cas(ă) cu bimniț(ă)* (a. 1748). IORGA, S. D. VII, 37. *Netrebuindu-ți bumbac să rămăie la dumneata în pimniță* (a. 1760). BUL. COM. IST. II, 214, cf. IORGA, S. D. XIII, 75, BUDAI-DELEANU, LEX. *Spărgînd pimnițele și prăvăliile...*, *prăda bani, mărfuri.* DIONISIE, C. 201, cf. LB. *Casa are șase odăi sus, trei jos și pimniță.* CR (1831), 16²/35. *Să băga în cămări și în pivniță și minca smîntîna de la oalele cu lapte.* BĂRAC, T. 8/8. *El porunci să pună în pivnițele acelei mănăstiri o mare cătățime de praf de pușcă.* BĂLCESCU, M. V. 159. *Luînd o oală, o spălă, o șterse Și în grab cu dînsa în pivniță merse.* PANN, P. V. II, 136/18, cf. POLIZU. *Era niște odobesc vechi... și niște colnar uitat... într-un poloboc din pivniță.* NEGRUZZI, S. I, 85. *Fumăritul asemenea era o dajdie ce plăteau stăpînii de pivnițe și circiumi.* FILIMON, O. I, 121. *Ea ține cheile de la cămară și de la pivniță.* ALECSANDRI, T. I, 45, cf. CIHAC, II, 260, LM. *A ieșit noaptea din pimniți adînci.* ODOBESCU, S. I, 163. *Alături cu bordeiul era subt pămînt o pivniță.* EMINESCU, N. 20. *A moștenit casele din strada Fidelității, două prăvălii de circiumă, cu pivniță, grădină și vie.* CARAGIALE, O. II, 123. *Slobozirăbutoaiele pe pălămări groase în pivniță.* SLAVICI, N. I, 88. *Se pogorî apoi în pivniță.* ISPIRESCU, L. 10. *Să oțetea vinul în pivniță, de nu eram eu om priceput.* DELAVRANCEA, S. 227. *Eu cînd mă pogor în pimniță, mă gîndesc la tine, cînd mă culc, mă gîndesc la tine.* id. O. II, 324. *Sub streșinile conacelor era lumină pînă tîrziu, vinurile vechi scoase din pimniți făceau dulce traiul.* ANGHEL, PR. 109. *Pivnița este săpată sub casă, sub chileriu ori sub o poiată, avînd o adîncime de 2—3 metri.* PAMFILE, I. C. 427. *Mîncară pe-ndelete, udînd mereu bucatele cu vinuri vechi din pivnița lui Iosif Rodean.* AGÎRBICEANU, A. 135. *Îi cuprinse o răcoare de pivniță.* GÎRLEANU, N. 22. *Se cobora, cu luminarea aprinsă, în pivnița... unde se odihneau alte butoaie și damigene cu rachiu.* REBREANU, I. 32. *Deasupra acestor trei părți e podul, iar dedesubt, mai rar, se află o „pimiță".* VUIA, Ț. H. 108. *Eu trebuie să beau, să uit ceea ce nu știe nimeni, Ascuns în pivnița adîncă fără a spune un cuvînt.* BACOVIA, O. 142. *Țîșnesc din pivnițele lui Lache izvoarele basamacului otrăvit.* GALACTION, A. 172. *Era celebru... în cunoașterea fără greș... a tuturor pivnițelor și recoltelor faimoase de vinuri.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Organizam expediții în podul plin de hrisoave, în pivnița mare, întortocheală ca un labirint.* BRĂESCU, O. A. II, 68. *În noaptea aceea pivnița mea părea mai pustie ca niciodată.* VLASIU, D. 157, cf. TEODOREANU, M. U. 131. *Toamna... se așază vinul și rachiul în pivniță.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Strigă spre Lic să scoată vin din pivniță.* SADOVEANU, O. V, 641. *Micul burghez filistin și fricos... se pitulează în pivniță cînd este vorba de a-și apăra cu adevărat patria.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 11/1. *Pivnița fînea s-o facă nu sub casă, ci în fundul curții.* CĂLINESCU, E. O. II, 142. *Bătrînul se ivi din pivniță cu o căldare cu vin.* CAMIL PETRESCU, O. I, 70. *Apa tulbure, noroioasă, murdară, inundă pivnițele și subsolurile.* STANCU, R. A. IV, 137, cf. II, 362, SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 781. *Era o casă veche, bătrînească, cu pivnițele de cărămidă boltită.* V. ROM. octombrie 1953, 126. *Cam trage aici, e o pivniță dedesupt.* VINEA, L. II, 311. *Cercam vinul dacă-i rece, Pivnița de-i răcoroasă.* ALECSANDRI, P. P. 254. *Dulgherul lucrează lemnul și face dintr-însul: case...*, *pimniți.* H IV 45, cf. VI 83, X 6, XVII 406, XVIII 262, TEODORESCU, P. P. 679. *În pivniță, Ca-n uliță, Și-n cămară, Ca și-afară.* JARNÍK-BÍRSEANU, D. 442. *Acasă cum ajungea, Drept la pimniță trăgea.* ȘEZ. II, 213. *În fundul chimniții a fugit.* ib. V, 94. *Pe fereastră mi-l trăgea, În pivniță că-l tîra, Între buți îl arunca.* MAT. FOLK. 48. *Luai lungu uliții Pînă-n fundu chivniții... Pusei furca pe bute Și mă dădui pe băute.* ib. 1 365. *O avut pigniță la Conja.* CANDREA, Ț. O. 29. *Ascunde-mă, măiculiță, În sandac ori în chivniță.* PAMFILE, C. Ț. 49. *Cată-l c-a fi undeva; Poate-i în pivniță, bat, Că-i calul de gard legat.* id. ib. 85, cf. IORDAN, L. M. 201, com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI. *A avut pihniță în dealu ăsta.* T. PAPAHAGI, M. 153, cf. 115, L. COSTIN, GR. BĂN. 158, CIAUȘANU, V. 188. *Orecîn de mult o fost orece împarat și-o avut acolo cetate și pigniță sub ie.* ARH. FOLK. I, 180. *Ia calu și-l bagă-m plimiță dă piatră.* ib. III, 91. *S-or băgat la un domn ungur acasă și l-or pușcat în pimiță.* GREGORIAN, CL. 50. *Popa... l-o băgat într-o pigniță.* ARH. FOLK. VI, 298. *Sub casă se află o „pemniță".* ib. VII, 41. *Sub case are o pegniță mare.* MAT. DIALECT. I, 185, cf. 84. *Mai am eu la pimniță Nouăzeci de ardovele Tot cu zămăloc în ele.* BALADE, I, 462. *Turcu-afară că ieșea Și-n pivniță să ducea.* ib. II, 147, cf. 273. *Adă-mi tu cheițele Să descui pimnițele.* FOLC. TRANSILV. I, 85. *În pemniță dedesupt, Unde șerpi și broaște sînt.* ib. 205. *Am o găină cucuiată, O țin în pimniță încuiată* (Butea). GOROVEI, C. 36. ◇ (Urmat de determinări care indică destinația) *Dincolo este o mănăstire papistașă, vestită prin împrejurimi doar prin aceea că avea o pivniță de vinuri alese.* VLASIU, D. 232. *Am plecat împreună la o pivniță de vinuri și-am stat pînă tîrziu.* id. ib. 280. ◇ Fig. *Umblam și eu Ca lăcătine-meu Prin găuri de munte, Prin pimnițe crunte.* DEȘLIU, M. 51. ◇ (Învechit, rar) *Pivnița mărfurilor* = cală. *Dete ordin ca toți pasagerii ce se aflau asupra podului vaporului să se coboare în pivnița mărfurilor.* BOLINTINEANU, O. 284. ◇ Expr. (Rar) **A ieși**

(sau **a se auzi**) **ca dintr-o pivniță** = (despre voce) a ieși (sau a se auzi) de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav. *Strigă, vesel și trist, cu o voce groasă ce ieșea ca dintr-o pimniță.* DELAVRANCEA, S. 125. **A vorbi (ca) din pivniță** = a vorbi cu ton scăzut, profund, grav. *Părea că un actor vorbește din pimniță și altul din podul casei.* CARAGIALE, O. V, 260. ◆ (Transilv. și prin Mold., Bucov.) Ghețărie. ALR II/I MN 127, 3 847/95, 228, 310, 365, 386, 551, 574.

2. (Prin Olt. și Munt.) Magazie **(I 1)**; șură **(2)**. *În dosul locuinței, mai fac, sub același acoperiș cu casa, o încăpere zisă pimniță sau magazie.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 60, cf. ALR I 689/803, 850.

3. (Prin Olt. și nord-vestul Transilv.) Colibă, bordei ridicat la cîmp, la vie sau la munte și folosit în timpul lucrului ca locuință sau ca loc de pază. Cf. CHEST. II 35/20, IV 118a/840, ALR I 1 707/345.

4. (Regional) Prisacă (Imoasa-Strehaia). Cf. ALR I 1 685/842.

— Pl.: *pivnițe* și (popular) *pivniți*, (regional) *pivnițuri* (ALR I 663/351). — Și: (popular) **pimniță** (pl. și *pimniți, pimnițuri*, ALR I 663/351), (învechit) **pifniță** (LEX. MARS. 192, IORGA, S. D. XIII, 75), **bimniță**, (regional) **pignită, pihniță** (pl. și *pihniți*, ALR I 663/348, 378, 385, 388), **pijniță** (ALR II/I MN 127, 3 847/310), **pîimiță** (ALR I 663/890; pl. și *pilmiți*, ib.), **pilniță** (pl. și *pilniți*, ib. 663/576), **pimiță** (pl. și *pimiți*, ib. 663/1, 85, 109, 116, 118, 131, 516, 825, A II 8, III 1, 2, 4), **pizmiță** (ALR I 663/93; pl. și *pizmiți*, ib.), **pélniță** (CHEST. II 280/276), **pégniță, péhniță** (ȘEZ. II, 186, ALR I 663/370; pl. și *pehniți*, ALR I 663/370), **pémeniță** (ALR I 663/320), **pémiță** (ib. 663/80, A III 16, 17; pl. și *pemiți*, ALR I 663/80), **pémniță** (pl. și *pemniți*, com. din HERECLEAN-ZĂLAU, A I 12, II 8), **pévniță** (H X 6, CHEST. II 280/273, ALR I 663, ALR II/I MN 127, 3 847/228, A III 3; pl. și *pevniți*, ALR I 663/223, 227, 229, 231, 243, 249, 251, 257, 268, 283, 285, 289, 335, 339), **plímiță, cihniță** (ALR II/I MN 127, 3 847/365) s. f.

— Din slavonul пивьница.

PIVNIȚĂRÍT s. n. v. **pivnicerit.**

PIVÓT s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** (Tehn.) Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc. montat într-un lagăr de alunecare sau de rostogolire și avînd o mișcare de rotație sau de oscilație; corp geometric de forma acestui fus. *Masa ce vei face să se întoarcă... asupra pivotului.* GHEOM.-TRIGON. 196v/9. [Un] *ac de oțel, așezat pe un pivot sub un clopot de sticlă.* MACEDONSKI, O. IV, 141. *Cuptorul este susținut prin doi pivoți ce se rotesc în lagăre fixate pe un schelet metalic puternic.* IOANOVICI, TEHN. 48, cf. ENC. TEHN. I, 468. *Fusul poartă în acest caz numele de pivot.* SOARE, MAȘ. 67. *Spata e învîrtită în jurul unui pivot pînă cînd banda se depune pe tambur.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 110. *La pivoturile montate în lagăre de alunecare se produce, în capul pivotului, o frecare de pivotare.* LTR², cf. DM, DER, DN².

2. Rădăcina principală, îngroșată, înfiptă vertical în pămînt, a unor plante (ca morcovul, sfecla etc.). Cf. DS, DM, DN².

3. Suport al unui dinte artificial, fixat în rădăcina dintelui natural.

II. 1. S. n. Fig. Element esențial care asigură, determină desfășurarea unei activități sau a unui proces. *Centrul etnografic* [al regatului getic] *era pe platoul transilvan, dar pivotul politic era în sudul Carpaților.* PÂRVAN, G. 81. [Era] *gata să-și jertfească zilele și nopțile, nu atît pentru sărmanele noastre salarii, cît pentru dragostea lui ciudată de a se simți pivotul ziarului.* GALACTION, O. A. II, 91. *Balakirev... consideră muzica populară pivotul oricărei creațiuni de muzică cultă.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4. *Dezvoltarea industriei grele și a pivotului ei, industria de mașini, asigură dezvoltarea multilaterală a tuturor celorlalte ramuri industriale.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 6, 54. *Prezența dumitale e capitală, ești pivotul serii.* CĂLINESCU, B. I. 90. *Ritul ortodox continua să fie pivotul vieții lor religioase.* BLAGA, G. 92. *Actorul face din Ciocîlteu pivotul principal al spectacolului.* T mai 1964, 85.

2. S. m. Spec. Militar (sau punct de reper) în raport cu care se execută mișcarea, deplasarea unei formații. Cf. BRĂESCU, O. A. I, 26. ◆ (Sport; în unele jocuri colective cu mingea) Jucător cu atribuții bine precizate, care acționează în apropierea porții sau coșului echipei adverse. *Pivotul este un jucător, în general înalt, care acționează ca vîrf de atac, la baschet sub panoul advers, iar la handbalul redus în semicercul de 6 m.* L. ROM. 1959, nr. 5, 115, cf. DN².

— Pl.: **(1)** *pivoturi* și **(2,** adesea și **1)** *pivoți.*

— Din fr. **pivot.**

PIVOTÁ vb. I. Intranz. **1.** (Tehn.; despre două corpuri în contact) A se roti în jurul unui ax perpendicular pe un plan tangent, comun celor două corpuri în punctul de contact; a se învîrti ca în jurul unui pivot **(I 1).** Cf. pivot **(I 1).** Cf. DM, DN². ◇ Fig. *Să-și ridice odată un monument fundamental în jurul căruia să pivoteze orașul.* CĂLINESCU, B. I. 42. *Oltul... pivotează în jurul lui însuși, întorcîndu-și fața spre steaua polară.* BOGZA, C. O. 193.

2. Spec. (Mil.) A executa o mișcare de rotație în jurul unui militar, al unei formații etc. Cf. pivot **(II 2).** Cf. SCRIBAN, D. *Plotoanele pivotau împrejurul primului călăreț din flancu drept.* id. ib.

3. (Despre oameni) A-și răsuci (brusc) corpul. *Se ridică în pat, pivotă pe șezut, își dibui papucii cu picioarele.* VINEA, L. I, 117. ◆ (Sport; în unele jocuri colective cu mingea) A se răsuci pe un singur picior menținut în contact cu suprafața terenului. Cf. L.ROM. 1959, nr. 5, 116.

4. Fig. (Despre acțiuni, procese etc.) A se baza, a se axa pe ceva. Cf. pivot **(II 1).** *Filmul pivotează aproape în întregime pe experiența individuală a celor doi eroi puși în fața propriei lor responsabilități, într-o situație fără alternativă.* CONTEMP. 1960, nr. 716, 5/2.

— Prez. ind.: *pivotez.*

— Din fr. **pivoter.**

PIVOTÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre rădăcina unor plante; în opoziție cu fasciculat) Care are forma unui pivot **(I 1),** a unui trunchi de con foarte alungit; (despre plante) care are rădăcina formată dintr-un pivot **(I 2).** *Unele rădăcini se adîncesc în pămînt perpendicularicește și se numesc rădăcini pivotante.* AGRONOMIA (1859), 191, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. *Rădăcini pivotante, la care rădăcina principală este ca un con foarte alungit.* BOTANICA, 19, cf. DN².

2. (Tehn.) Care poate pivota **(1).** *Braț orizontal rotativ sau pivotant.* LTR² X, 367.

— Pl.: *pivotanți, -te.*

— Din fr. **pivotant.**

PIVOTÁRE s. f. Acțiunea de a pivota și rezultatul ei. Cf. pivota **(1).** *La pivoturile montate în lagăre de alunecare se produce, în capul pivotului, o frecare de pivotare.* LTR² XII, 449, cf. DM.

— Pl.: *pivotări.*

— V. **pivota.**

PIVÚȘCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui piuă **(5).** *Se duce să caute pivușca ca să facă plăcere comisului său.* SADOVEANU, O. XIII, 846. *A izbucnit pivușcă, stupind foc prin înserarea afumată.* id. ib. 848.

— Pl.: *pivuști.*

— **Pivă** + suf. *-ușcă.*

PIX s. n. Creion cu mină sau cu o pastă specială (de tipul cernelii), acționat de un dispozitiv mecanic. *Pixuri — agende — și-alte mărunțișuri — striga duminică prezentatorul.* CONTEMP. 1965, nr. 997, 5/6. *Fabrica... produce mai multe tipuri de pixuri și creioane mecanice.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 895.

— Pl.: *pixuri.*

— Etimologia necunoscută. Cf. fr. b y k.

PIXIDÁR s. m. (Învechit, rar) Ostaş pedestru purtător de suliţă. Cf. DRLU. *Pedestrimea aleasă a secuilor ce purta numirea de pixidari (sulifari).* BĂLCESCU, M. V. 168.
— Pl.: *pixidari.*
— Din lat. **pyxidarius.**

PIXIDÁRIU, -IE adj. (Bot.; rar) Care are forma unei pixide (2), format dintr-o pixidă. *Capsulă pixidarie.* GRECESCU, FL. 17.
— Pl.: *pixidarii.*
— **Pixidă** + suf. *-ariu.*

PIXÍDĂ s. f. **1.** (Rar) Cutie; spec. cutie mică, prevăzută cu capac, în care se păstrează, în biserică, anafura. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Într-o pixidă de aur sau de argint se păstrează sfinta cuminecătură.* NAUM, IST. ART. 173, cf. 83. *Sclavii şi sclavele stringeau în saci oglinzile, pixidele şi tot ce trebuise curtezanei pînă în ceasul din urmă.* GALACTION, O. A. II, 242.
2. (Bot.) Capsulă care se deschide, după coacere, printr-un căpăcel situat în partea superioară. Cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR[2], DN.
— Scris şi: *picsidă.* GHEŢIE, R. M. — Pl.: *pixide.*
— Din fr. **pyxide.**

PÍXIS s. n. (Maghiarism învechit) Tabacheră. *Tabachieriu sau picsis de marmure* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146, cf. DRLU, LB.
— Scris şi: *picsis.* — Pl.: *pixise.* — Şi: **píxus** (pl. *pixusuri*) s. n. LB.
— Din magh. **pikszis.** Cf. rom. picsă.

PÍXUS s. n. v. **pixis.**

PIZÁNIE s. f. v. **pisanie.**

PIZĂR s. m. v. **pisar.**

PIZĂRĂ s. m. v. **piţărău.**

PIZĂRĂU s. m. v. **piţărău.**

PIZĂRÉL s. m. v. **piţărel.**

PIZĂRÉU s. m. v. **piţărău.**

PIZĂŞ, -Ă adv., adj. v. **pieziş.**

PIZERÉU s. m. v. **piţărău.**

PIZGĂÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Slăbit, surmenat (Bonţ-Gherla). PAŞCA, GL.
— Pl.: *pizgăiţi, -te.*
— Etimologia necunoscută. Cf. piţigăit.

PIZGHIRÍT, -Ă adj. (Prin vestul Transilv.) Pipernicit. TEAHA, C. N. 253.
— Pl.: *pizghiriţi, -te.*
— Etimologia necunoscută. Cf. piţigăit.

PIZÍŞ, -Ă adv., adj. v. **pieziş.**

PIZMÁŞ, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Popular) (Persoană) care manifestă ură, duşmănie, vrăjmăşie (v. duşman, duşmănos, vrăjmaş), împotrivire (v. potrivnic) ori invidie (v. invidios) faţă de cineva sau de ceva; (popular) pizmuitor (1), (învechit şi regional) pizmătar, pizmătareţ, pizmos, (învechit) pizmătarnic. *Pizmaşi legiei lui Hristos.* CORESI, EV. 205. *Cugetă, pizmaşule, să eşti greşit* (a. 1644). GCR I, 113/8. *Cela ce va fura de la ceia ce sînt de-a pururea vrăjmaşi şi pizmaşi unui sat... să să iarte, să nu să cearte.* PRAV. 51. *Foc... va amistui pre pizmaşii lor.* N. TEST. (1648), 311[r]/28. *Ruşine şi necinste pizmaşii mei să pată.* DOSOFTEI, PS. 24/4. *Au fost vreun pizmaş acestui domn acela ce au scris.* N. COSTIN, LET. II, 27/14. *Pizmaşii zavistnici scornea asupra mea ocară.* NECULCE, L. 218. *Au stătut vrăjmaşi şi pizmaşi rumânilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 49. *Pizmaşul, diavolul văzînd învăţături folositoare de suflet ca aceastea, nu putu răbda.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Sînt urît şi nepriimit şi depărtat ca un pizmaş ce am fost lui.* VARLAAM-IOASAF, 161[v]/9. *Pizmaşii zic că-i tiran şi multe Asupra lor scornit-au.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 154, cf. LB. *Mai bine să-i fi făcut săraci şi pismaşi decît căţei.* GORJAN, H. I, 38/32. *Ielele... toate pizmaşe, De om vrăjmaşe.* I. VĂCĂRESCUL, P. 343/9. *Este o lege nestrămutată de a fi pizmaş mai mult pe acela ce este egalul tău, decît pe acela ce este stăpînul tău.* BOLINTINEANU, O. 307. *Aceştia, ca oameni fără judecată şi pizmaşi, făceau toate chipurile... să deie vilişoarele mele macar de-un pas pe moşia boierească.* CREANGĂ, O. 273. *Nevestele şi babele pizmaşe de tinereţe grăbesc la portiţă şi privesc în urma ei.* SLAVICI, N. I, 80. *De n-ai fi şi n-ar fi fost unii boieri închipuiţi şi pizmaşi şi vînzători, am fi fost una, o apă şi-un pămînt.* DELAVRANCEA, O. II, 236. *Aceşti contimporani ai mei... Tot mai pizmaşi şi mai mişei.* MACEDONSKI, O. I, 184, cf. SEVERIN, S. 11, ŞĂINEANU, D. U. *Ralatul pizmaş şi prost.* GALACTION, A. 262, cf. SCRIBAN, D., DM. *Face-mi-aş de tine milă, De n-ai fi tu om pismaş Şi la inimă vrăjmaş.* ALECSANDRI, P. P. 41, cf. 205. *Mă-ntîlnii cu urgia capului, cu pizmaşa satului.* ŞEZ. VI, 90. *Dacă eşti cu inimă de bărbat, vei dobori pe toţi vrăjmaşii şi pismaşii.* POPESCU, B. II, 16. *De pizmaşi plină-i lumea.* BUD, P. P. 26. *Stau pizmaşii şi gîndesc Cum am bani de cheltuiesc.* BÎRLEA, C. P. 154, cf. ALR SN V H 1 250. *Şi de ce-mi vedea, Păr i se zbîrlea: ... Hoţi şi călcători, Răi cîrmuitori, Şi nurori pizmaşe, Şi soacre trufaşe.* BALADE, I, 289. ✦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează ură, duşmănie sau invidie, gelozie; (rar) pizmătareţ, (învechit şi regional) pizmătareţ, (învechit) pizmăşesc, pizmătar, pizmos, (învechit, rar) pizmătăresc. *Nedereptatea şi păcatul urîte sînt şi pizmaşe.* CORESI, EV. 15. *Ochiul hitlean şi pizmaş nu iubeaşte binele omului.* MOXA, 371/17, cf. PRAV. GOV. 116[r]/7. *Cine are ochi pizmaş Lui-şi singur e vrăjmaş.* PANN, ap. CADE. *O, sfînt profet! ... Eu singur în zile bătrîneşti Respect şi-ţi apăr legea de limbile pizmaşe.* ALECSANDRI, POEZII, 348. *În urechile-i surde auzi glasuri pizmaşe.* DELAVRANCEA, S. 53. *Cărţile astea îţi sînt duşmani, dacă-ţi sădesc şi fac să-ţi încolţească în minte gînduri pizmaşe.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 131. ✦ (Substantivat, m. sg. art.; învechit, rar) Unul dintre numele dracului. *Nemica nu ne va strica pizmaşul.* CORESI, EV. 295.
2. Adj. (Învechit; despre oameni) Lacom, hrăpăreţ. *Că omului pizmaş păcatulu i iaste cămătnicie.* CORESI, EV. 447. ✦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează lăcomie; (popular) pizmuitor (2). *Şi spre toată vreamea de mulţimea bogăţiei aduna, iară saţiu nici dinioară nu avea, nici să mai sătura el inima lui ceaia pizmaşă.* CORESI, EV. 399.
— Scris şi: *pismaş.* — Pl.: *pizmaşi, -e.*
— **Pizmă** + suf. *-aş.*

PÍZMĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Duşmănie, vrajbă, ură; răutate; (popular) invidie, gelozie; (învechit) răpştire (1), (regional) ranc. *Cu cuvente de pizmă încungiurară-me.* PSALT. 235. *Împluţi de toate nedereptăţile, ... plini de pizme, uciderі, vrajbe* (cca 1569). GCR I,*12/37. *Iară arhiereii cu mare pizmă rădicară-se şi pre Lazăr încă cugetară să ucigă.* CORESI, EV. 97. *Să spargem toate vrajbele ce sînt întru noi şi pizmele cealea realele.* id. ib. 121. *Să nu întraţi în biserică cu vrajbă sau cu pizmă.* PRAV. GOV. 9[v]/4. *Dintr-acestea să nasc ... zavistia, pizma, uciderea.* VARLAAM, C. 188. *Au obiceaiu leşii... după sfadă şi după price, daca-i vor împăca, nu va ţinea pizmă.* URECHE, L. 114. *Ceia ce vor aprinde casa omului ..., în pizmă... să-i ardză în foc.* PRAV. 23, cf. 87. *Cînd are pizmă pe*

cineva, de ce face asupreală celuia ce i să cuvine cu dreptate . . . , mare certare şi muncă va să aibă de la Dumnedzău. EUSTRATIE, PRAV. 12/18. *Sta-nlr-a sa pizmă . . . păcătosul.* DOSOFTEI, PS. 32/14. *Îndurat şi milostiv Dumnezeu . . . nu să mănie pînă în svirşit, nici poartă pizmă în veaci.* CHEIA ÎN. 68r/16. *Nu-i mai mare păcat pre lume decît pizma.* FL. D. (1680), 17v/10. *Şi purta pizmă Isaf lui Iacov.* BIBLIA (1688), 20[1]/19. *Radul Vodă tot ţinea pizmă pre sfînt.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Luter Marton, pentru pizma papii, ş-au lăsat legea.* R. POPESCU, CM I, 268. *Vă uitaţi cu atîta pismă şi cu atîta mînie la greşalele ce au.* ANTIM, P. 67, cf. 84. *Mă vei tămădui de doauo boale: de dragoste şi de pizmă.* AETHIOPICA, 20v/2. *Să mă curăţesc di fapt, di dat, di chizmă* (a. 1784). GCR II, 137/11. *Iară el cu pizma furat fiind şi cu dulceaţa (vai de mine!) înşălat ticăloşaşte, căzu dintru aceasle din toate.* VARLAAM-IOASAF, 11r/17. *L-au omorît povăţuitorii lui Justinian cu mare nedreptate, numai din pismă.* ŞINCAI, HR. I, 106/6. *Iar eu, fără de pismă şi priinţă . . . , Voi povesti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 148. *Citeşte istorie Şi vezi pisma lor vie.* ZILOT, CRON. 66, cf. LB. *Începură . . . a se bate şi a se ucide, îmbordiţi au de pisme, au de lăcomie, au de pismă şi ambiţie.* SĂULESCU, HR. I, 31/13. *Îngîmfatele protivnici . . . te pomenesc cu pizmă.* CONACHI, P. 105. *Numiţii fără pizmă să bătea.* PANN, E. II, 108/12, cf. I, 28/18. *Văzu că măgieşul îşi face o căsuţă . . . Îngălbenit de pismă se bolnăvi cumplit.* NEGRUZZI, S. II, 210. *Vecinii, din grea pismă, la judecată m-au tras.* HASDEU, R. V. 10. *Un simţimînt de pizmă pe voi vă revoltează Robi.* BOLINTINEANU, O. 144. *Oameni corupţi şi plini de ură şi de pizmă.* ODOBESCU, S. I, 20. *Fraţii i-au scos ochii, din pismă.* ISPIRESCU, L. 303. *Să te ferească Ăl de sus . . . de pizma celor vinovaţi şi răi.* DELAVRANCEA, S. 14, cf. DDRF. *Toţi-s mîndri . . . Vodă singur e zmeril. Dar zmerenia-i e umbră ce de pizmă l-a ferit.* DAVILA, V. V. 22, cf. ALEXI, W. *Chiar de m-aş pune din pizmă cumva să le-mpiedec, N-oi izbuti.* MURNU, I. 69. *Are pizmă pe alta pentru că joacă mult.* GOROVEI, CR. 111. *În sufletul femeilor era destulă pizmă, deşi nemărturisită, faţă de traiul mai bun al proprietarului.* AGÎRBICEANU, A. 265. *Se uită cu o pizmă copilărească la cele cîteva femei din jurul patului.* REBREANU, NUV. 50. *Era bucurie sinceră şi admiraţie în cuvintele lui, . . . străbătute de o vagă şi nevinovată pizmă.* C. PETRESCU, Î. I, 20. *Dar veştile îi arătau de la vecini gînd rău şi pizmă.* SADOVEANU, O. XII, 361, cf. IV, 188, X, 255. *Nu poartă nimănui pizmă, dar acum nu poate lua parte la o asemenea fericire.* CONTEMP. 1953, nr. 344, 4/5. *Zadarnic îl mustra stăpînă-su, poate din pizmă.* TUDORAN, P. 333. *C-ala e Jianul Care bate cu tufanul Şi ţine pisma cu anul.* POP., ap. HEM 1131. *Să facă fărmecătură Tot cu pismă şi cu ură.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 71. *Mîndră, nu te mînia . . . Să pui pisma la pămînt, Să trăim ca mai de mult.* MAT. FOLK. 240. *Şi cară bani cu caru, Şi ţine pizma cu anu.* VÎRCOL, V. 72. ◇ Expr. (Învechit şi regional) **A-şi pune în pizmă** sau (învechit) **a pune pizmă** = a se supăra, a se înfuria. *Diavolul puse pizmă pe sf[i]nta credinţă a aceii cetăţi.* MINEIUL (1776), 143r2/17. *Îmi pusei în pizmă şi plecai.* GORJAN, H. IV, 20/15.

2. (Învechit şi regional) Ciudă; necaz; nemulţumire. *Chemat-au Dumitraşco-Vodă de cîteva ori, să vie în ţară, pe Buhuş hatmanul, fiind om harnic . . . Văzînd că nu va să vie, au căutat în pizmă ş-au ales un boicr care era mai sărac şi mai prost.* NECULCE, L. 85. *Pentru aceia le-au fost pizmă pre mine.* ALEXANDRIA, 55/3. *Am deschis, ca să-i fac lui pismă, fereastra.* SLAVICI, O. II, 67. ◇ Loc. prep. **În pizma (cuiva)** = cu intenţia de a supăra pe cineva, de a face cuiva în necaz; în necazul, în pofida cuiva. *În pizma laconilor au fost vrăjind.* HERODOT (1645), 482. *Ceia ce fură în pizma nescui, cu batgiocură.* PRAV. 50. *Căruia fusease tăiată limba de Leon . . . în pizma sv[i]ntelor icoane.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 92v/29, cf. noiembrie 126v/4. *Că-i dzisese Dumitraşco-Vodă, în pizma boierilor care să ducea de la dînsul, să nu lasă nici pre unul să treacă.* NECULCE, L. 262. *Omenirea care fu în pisma noastră zidită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 219. *Cu aliţia dar am avut a face . . . numai în pisma acestui neomenit zmeu.* GORJAN, H. I, 11/1. *Eu zic cucului să tacă, El se suie sus pe cracă, Numa-n pisma mea să facă.* TEODORESCU, P. P. 346, cf. ALR I 1 389/690, 1 560/720. ◇ Expr. **A se lua** (sau **a se pune**) **în pizmă (cu cineva)** = a face în ciuda cuiva; a se lua la ceartă (cu cineva). *Nu te lua cu nimenea în pizmă.* PANN, P. V. III, 21/9. *El dator este a mi se supune Şi să nu să-ncerce a-mi da supărare . . . Că mă pui în pizmă încă şi mai tare.* id. ib. 136/9. *De ce a trebuit să se pună în pismă cu Ciulic?* SLAVICI, N. I, 281.

3. (Învechit, rar) Zel, rîvnă. *Douăzeci de ani nu am încetat de a împresura curtea împărătească şi a mă sîrgui cu neostenită pismă a dobîndi bunătăţile ei; . . . dar, în loc de fericire, m-am văzut deodată . . . mai nenorocit.* MARCOVICI, C. 85/1.

— Scris şi: *pismă.* — Pl.: (popular) *pizme* şi (regional) *pizmi* (ALR I 1 545/283).

— Din slavonul пизма, ngr. **πεῖσμα.**

PIZMĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A urî, a duşmăni; a invidia. Cf. TDRG, PASCU, S. 419, DR. III, 718.

— Prez. ind.: *pizmăluiesc.* — Şi: **pizmului** vb. IV. SFC IV, 129, 132.

— **Pizmă** + suf. *-ălui.*

PIZMĂLUÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a pizmălui; ură, duşmănie; invidie. *Aceasta au purces numai din veche şi rînceda pizmăluire.* CANTEMIR, IST. 47.

— Pl.: *pizmăluiri.*

— V. **pizmălui.**

PIZMĂRÉŢ, -EĂŢĂ adj. (Rar; despre oameni) Pizmaş **(1)**. *Să nu crezi însă că era om morocănos, rău sau pizmăreţ.* GANE, N. III, 28. *Prietenia dintre ei ar trebui dată pildă tuturor artiştilor pizmăreţi.* V. ROM. octombrie 1955, 129.

— Pl.: *pizmăreţi, -e.*

— **Pizmă** + suf. *-ăreţ.*

PIZMĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaş **(1)**. *Depărtează . . . toată violenia pizmăşească . . . de la casa aceasta* (cca 1650). GCR I, 228/28, cf. DDRF, TDRG.

— Pl.: *pizmăşeşti.*

— **Pizmaş** + suf. *-esc.*

PIZMĂŞÍE s. f. (Învechit, rar) Duşmănie, vrajbă, ură. *Iar pizmăşia între oameni în groapă se domoleşte.* F (1884), 124.

— Pl.: *pizmăşii.*

— **Pizmaş** + suf. *-ie.*

PIZMĂTÁR, -Ă adj., s. m. şi f. (Învechit şi regional) Pizmaş **(1)**. *Aşi jdere pizmătar să nu fie.* EUSTRATIE, PRAV. 9/12. *Vai de mine păcătosul şi pizmătarul.* NEAGOE, ÎNV. 291/5. *Toţi pizmătarii . . . să cadză.* DOSOFTEI, PS. 213/16. *Unul era scump, iară altul era pizmătari.* FL. D. (1680), 17v/15. *Din firea lui era rău şi pismătariu.* N. COSTIN, LET. II, 21/11. *Atunce au pricepul Goloftin pre boierii Moldovei ce feliu de oameni pizmătari sînt şi cum nu să iubăscu.* NECULCE, L. 228. *Era om minios şi zavisnic asupra unora, după cum îs pizmătari neamul Gavriliţăştilor.* id. ib. 336. *Ca tot pizmatariul, din nepulinţă, iară nu din voie, răbda.* CANTEMIR, IST. 238. *Pe aceasta dară mi-o răpi ş-o dusă Un zmeu pizmătari.* BUDAI-DELEANU, T. V. 65. *Nici poate să înfrîneze pizmătara, oarbă lume zborul celui ce-n virtute fiind, în ca a trăit.* ASACHI, S. L. I, 117. *Babă pizmătară de-ale lumei veselii.* ALECSANDRI, POEZII, 649, cf. DDRF, MURNU, GR. 234. ✦ (Învechit;

despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor). Pizmaş **(1)**. *Faptele omeneşti pizmatare unuia asupra altuia.* N. COSTIN, LET. II, 48/7. *Din inima pizmătară... răutate la vreme să naşte.* CANTEMIR, IST. 238.
— Scris şi: *pismătar.* — Pl: *pizmătari, -e.* — Şi: (regional) **pijmătár, -ă** adj. ALR SN V h 1 250/537.
— Din ngr. **πεισματάρης.**

PIZMĂTÁREŢ, -Ă adj., s. m. şi f. (Învechit şi regional) Pizmaş **(1)**. *Iaste alta de pizmătăriţă* (a. 1700). GCR I, 341/6. *Pizmătarețul primește a piarde, numai ca să aibă și altul pagubă* (a. 1700). id. ib. 342/3. *Iaste minios şi pizmătareţ... şi aprins de tot fealiul de pofte.* VARLAAM-IOASAF, 127[v]/15, cf. 174[v]/14. *Dacă femeia n-ar fi sau prea mîndră sau prea pizmatariță.* MARCOVICI, D. 110/13. *Să ştiţi Că pizmatariții in iad sînt mai cinstiți.* DONICI, F. I, 48/10. *Neputința caracterului său îl punea subt dominația acelui suflet mai pizmătareț și mai inferior decît al lui.* CR (1848), 29[1]/64. *Acest om era pizmătareț și zăcaș la inimă.* ISPIRESCU, L. 105, cf. 319. *Oamenii erau buni și drepți, nu... zavistici, pizmătarești, clevetitori.* HOGAŞ, DR. I, 250. *Călugării au pică pe el, fiindcă e viclean și pizmătareț.* STĂNOIU, C. I. 84, cf. 195. *Nu-s de lihnă pizmătareț, ci de altceva.* V. ROM. iunie 1954, 13. *Rea și pizmătareță, întruchipare desăvîrșită a soacrei.* VINEA, L. II, 12. *Ră-i lumea și chizmatarifi.* ŞEZ. II, 105, cf. ALR SN V h 1 250. *Pizmătarețul mai mult se-ntristează de binele vecinului decît de răul ce lui i se întîmplă.* ZANNE, P. VIII, 217. ✦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaş **(1)**. *Cu toată împotrivirea cea pizmătariță a turcilor, șalupele noastre au luat barca trecătoare.* CR (1829), 11[2]/12. *Împotrivirea lor a fost totdeauna cu atît mai zadarnică, cu cît a fost mai pizmătariță.* MARCOVICI, D. 380/12. *Acea rezistență pizmătarcță irită spiritele.* BARIŢIU, P. A. III, 109.
— Pl.: *pizmătareți, -e.* — Şi: (regional) **pizmătárlţ, -ă, pizmătárniţ, -ă** (ALR SN V h 1 250/386) adj., s. m. şi f.
— **Pizmătar** + suf. *-areț.*

PIZMĂTĂRIŢ, -Ă adj., s. m. şi f. v. **pizmătareţ.**

PIZMĂTÁRNIC, -Ă adj., s. m. şi f. (Învechit) Pizmaş **(1)**. *Din acestea se vede de ce folos poate fi omului celui bun și vrednic, pizmătarnicul și neprietenul.* ŢICHINDEAL, F. 409/12, cf. DM.
— Pl.: *pizmătarnici, -ce.*
— **Pizmătar** + suf. *-arnic.*

PIZMĂTÁRNIŢ, -Ă adj., s. m. şi f. v. **pizmătareţ.**

PIZMĂTĂREÁ adj. (Despre femei; într-o poezie populară) Pizmaşă, v. p i z m a ş **(1)**. *O femeie, ca o seințeie... Rea, pizmătărca.* MARIAN, INS. 504.
— **Pizmătar** + suf. *-ea.*

PIZMĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaş **(1)**. *Lucrează între voi lucru... pizmătăresc.* VARLAAM-IOASAF, 9[v]/7.
— Pl.: *pizmătărești.*
— **Pizmătar** + suf. *-esc.*

PIZMĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Rar) Pizmaş **(1)**. *Leahul cel pizmătăreț, care alta nu visează Decît el să se ridice și toată lumea să cază.* HASDEU, R. V. 91. ✦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaş **(1)**. *Se vedea arzînd în fundul ochilor pizmătăreți orgoliul misterios de a pîngări frumusețea.* PETICĂ, O. 271.
— Pl.: *pizmătăreți, -e.*
— **Pizmătar** + suf. *-ăreț.*

PIZMĂTÓR, -OÁRE adj. (Regional; despre oameni) Pizmaş **(1)** (Pecinişca-Băile Herculane). Cf. ALR SN V h 1 250/2.
— Pl.: *pizmători, -oare.*
— **Pizmă** + suf. *-ător.*

PIZMÉICI subst. pl. (Bot.; maghiarism, prin Transilv.) Agrişă. Cf. cv 1949, nr. 3, 34.
— Din magh. **pöszméte.**

PIZMÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. (Învechit; de obicei construit cu dativul) A urî, a dușmăni; a invidia. *Eu... nici unui om pizmit-am.* CORESI, EV. 185, cf. 92, 327. *Că hicleni între el află fărălegile-ș și pizmește.* id. PS. 90/9. *Comentiolan pizmea împăratului.* MOXA, 374/7. *Rivniți și pizmiți și nu veți putea dobîndi.* N. TEST. (1648), 178[v]/26. *Îmi pizmește om ce mi-i rudă.* DOSOFTEI, PS. 181/2. *Toți carii mi-au pizmit mi să vor pleca.* id. ib. 196/9, cf. 114/10. *Nici în gînd n-am avut cîndva să pizmesc spre cineva* (a. 1692). GCR I, 302/18. ◇ R e f l. r e c i p r. *Să avem minte smerită și să nu ne pizmim.* CORESI, EV. 106, cf. 200, 405.
— Prez. ind.: *pizmesc.*
— Din scr. **pizmiti.**

PIZMÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Învechit) A scrie. *Și alții pizmuind și însămnînd și scriind, cum și eu... cu multă nevoință am cetit cărțile și izvoadele.* URECHE, LET. I, 95/4. *Unii de la alții chizmind și însemnînd.* SIMION DASC., LET. 1. *Am aflat izvodul, carele este chizmit mai dinainte vreme.* id. ib. 180, cf. 2, 4, 158, SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *pizmesc.* — Şi: **pizmuí** vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. rus. п и с ь м о „scrisoare".

PIZMITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit) Pizmaş **(1)**. *Izbăvișî-me de... pizmitorii miei.* PSALT. 26. *Pizmitorii miei curat-ai.* ib. 29. *Faceți bine pizmitorilor voștri.* TETRAEV. (1574), 207. *Cînd avăm nescari pizmitori spre noi, nu trebuiește să ne descoperim către-înșii isprăvirea noastră.* CORESI, EV. 385, cf. MURNU, GR. 46.
— Pl.: *pizmitori, -oare.*
— **Pizmí[1]** + suf. *-tor.*

PÍZMIŢĂ s. f. v. **pivniţă.**

PIZMOÁCĂR s. m. v. **piţmacăr.**

PIZMÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit şi regional; despre oameni) Pizmaş **(1)**. *Acelor pizmoși sau acelor uricioși lucru easte.* CANTEMIR, IST. 84, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Părinții vescli, surorile pizmoase, cumnatul îmi face semne.* AGÎRBICEANU, A. 259, cf. ALR SN V h 1 250. ◇ F i g. *În loc de hrană..., numai otravă Mult pismoasa mi-au holărît Ursită.* BUDAI-DELEANU, T. V. 63. ✦ (Învechit; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaş **(1)**. *Cuvînt pizmos din gura-i să nu iasă.* CANTEMIR, IST. 52.
— Scris şi: *pismos.* — Pl.: *pizmoși, -oase.*
— **Pizmă** + suf. *-os.*

PIZMUÍ[1] vb. IV. **1.** T r a n z. (folosit şi a b s o l.) şi (învechit, de obicei construit cu dativul) i n t r a n z. (Învechit şi regional) A urî, a dușmăni; (popular) a invidia. *Țara pizmuind lui Alixandru Vodă, n-au vrut să saie la oaste.* URECHE, L. 162. *Vecinicul neprițiatin... mie îm pizmuiaște.* CANTEMIR, IST. 218. *Mai virtos pizmuia Băleanul, căci nu l-au pus ban mare la Craiova.* ANON. CANTAC., CM I, 196. *Nu avea dragoste și pizmuia mai virtos și zavistnici era* (cca 1700—1725). GCR II, 21/25. *Pizmuind vicleanul împrotivnic turmei tale.* MINEIUL (1776), 203[r1]/1. *Bulgarii... temîndu-se și pizmuind împăratului, au trimis soli de pace.* ŞINCAI, HR. I, 142/9, cf. 10/8, II, 3/1, III, 130/36. *Lupul... carele pizmuia vulpoiului pentru că nu-l face și pre dînsul părtaș furtișagului.* ŢICHINDEAL, F. 14/20. *Să nu pizmuiască oștașilor miei, cum că ei sînt cei mai de pe urmă.* DIONISIE, C. 194. *Apoi Cain... se făcu ucigaș fratelui său Avel, pismuindu-i căci îl covîrșea cu virtutea.* SĂULESCU, HR. I, 32/2. *Pizmatarețul pe toți au pizmuit.* DONICI, F. I, 48/6. *Invidioasa... se supără de norocirea celorlalți și o pizmuiește.* CR (1846), 64[2]/7, cf. 27[1]/10. *Arendarul cel nou să află atîrnat de*

cel vechi carele toldeauna-i pizmuiește pentru că l-a scos de pe moșie. **1.** IONESCU, C. 66/26. *Soarta cea blîndă sub care se aflau locuitorii Banatului era pizmuită de oamenii de dincoaci de Olt.* BĂLCESCU, M. V. 28. *Tu . . . nicidecum nu pizmuiești, Ci încă și tu cu mine împreună pătimești.* PANN, E. I, 17/14. *Nu pizmui . . ., Nu face nici tu păcatul, nici altui nu-l înlesni.* id. P. V. I, 142/12. *Ți-ar pizmui suita, caleașca strălucită.* NEGRUZZI, S. II, 254. *Ochii mei în lacrămi înoată în tăcere Și pizmuiesc adesea pe cei ce nu mai sînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 100. *Voiesc ca toți barbații să-mi pizmuiască fericirea.* ALECSANDRI, T. 1 263. *Fetele vecinilor o pizmuiau, căci nu era nici una ca dînsa de frumoasă.* BOLINTINEANU, O. 348. *Drept să-ți spun, îți pizmuiesc fericirea.* CARAGIALE, O. II, 259. *Fiindcă avea darul de a fi curățel, toți flăcăii din sat îl pizmuiau.* ISPIRESCU, L. 229. *M-a dușmănit . . . Și-a pizmuit norocul meu.* COȘBUC, B. 153. *Sărmane, . . . Nu te grăiesc de rău și nici te pizmui.* MURNU, O. 305. *În adîncul sufletelor pizmuiau norocul lui Ion Florea.* AGÎRBICEANU, L. T. 344. *Și cînd le gîndești ciți ne-au pizmuit traiul.* BASSARABESCU, V. 90. *Maicile și surorile . . . pizmuiau darul ei de cîntăreață.* STĂNOIU, C. I. 197. *Ai pizmuit, ai băut mai mult decît se cuvine, ți-ai asuprit muierea.* SADOVEANU, O. VI, 465. *Oamenii sînt datori la el, îl pizmuiesc.* STANCU, D. 131. *Își urmărea mereu fata cu privirea, parcă pizmuind-o pentru bucuria ei.* V. ROM. februarie 1955, 160. *Băiatul pizmuia pe ceilalți ucenici care își pierdeau vremea pe-afară.* PAS, Z. I, 259, cf. 189. *Ici și sfătuiesc Și îi pizmuiesc.* DIACONU, VR. 75. *Omul, firește, pizmuiește pe cel ce îl stăpînește.* ZANNE, P. VIII, 215. *Cînd le pizmuiește oarecine, semn de vrednicia lor.* id. ib. ◇ Refl. recipr. *Noi ne pismuim, ne zavistim, ne pohtim răul unul altuia.* ANTIM, P. 22. *S-or fi pizmuind ei doi, că-s țări deopotrivă la liorie.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/5.

2. Refl. (Învechit, rar) A se încăpățîna; a persista, a stărui. *Cît este de vrednică de milă ființa care se pizmuiește a trăi cu totul singuratică!* MARCOVICI, C. 40/3. *Pizmuindu-să mai tare în părerea sa, să străduiește și mai mult ca să dobîndească ceea ce ș-a propus.* id. D. 422/17.

— Scris și: (învechit) *pismui.* — Prez. ind.: *pizmuiesc* și (rar) *pizmui.*

— **Pizmă** + suf. *-ui.*

PIZMUÍ[2] vb. IV v. **pizmi**[2].

PIZMUÍRE s. f. (Popular) Faptul de a (se) pizmui[1]; p. ext. dușmănie, vrajbă, ură; răutate; invidie. Cf. pizmui[1] **(1).** *Făr'de prigonire să-și cumpănească gîndurile lor, făr'de pizmuire.* PRAV. COND. (1780), 60, cf. LB. *Slava ne supune la chinuri și pizmuiri.* MARCOVICI, C. 4/22. *Care om poate privi cu răceală pizmuirile ce învrăjbesc această țărînă mișcătoare.* id. ib. 74/23, cf. POLIZU. *Niște curci . . . privind cu pizmuire a porumbilor iubire.* ALECSANDRI, P. I, 206, cf. DDRF. *Am văzut și pizmuirea veninoasă.* DEMETRESCU, O. 42, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Au prins să roadă viermii nesațiului și ai pizmuirii.* C. PETRESCU, A. 311, cf. DM.

— Pl.: *pizmuiri.*

— V. **pizmui**[1].

PIZMUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Popular) **1.** Adj., s. m. și f. Pizmaș **(1).** *Avea și el dușmani, pizmuitori, avea ca toți oamenii.* SLAVICI, O. II, 16. *Pizmuitorul rivnește la fericirea altuia.* CANDREA, F. 186, cf. ALR SN V h 1 250.

2. Adj. (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Pizmaș **(2).** *Orbind cu pirozeaua de pe cușmă Și îndreptînd hangerul de la gît, Domnul țintea profilul pietrei, fraged, Cu ochi pizmuitori și mohorît.* LABIȘ, P. 20.

— Pronunțat: *-mu-i-.* — Pl.: *pizmuitori, -oare.*

— **Pizmui**[1] + suf. *-tor.*

PIZMULUÍ vb. IV v. **pizmălui.**

PIZZICÁTO s. n. Mod de a cînta dintr-un instrument muzical cu coarde, prin ciupirea acestora, fără folosirea arcușului; fragment, bucată muzicală (compuse pentru a fi) executate în acest fel. *Din ierburile înflorite, se ridica concertul în pizzicato al atîtor greieri de noapte, ca mii de viori mărunte.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 12, cf. DL, DM, DN. *Coardele în pizzicato.* M 1965, nr. 4, 18/1.

— Pronunțat: *piți-.*

— Din it. **pizzicato.**

PÎ prep. v. **pe.**

PÎC[1] interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvînt care redă sunetul exploziv, surd, produs de fumători cînd trag fumul din lulea sau din țigară. *Moș Nichifor își aprinde luleaua . . . și pic, pic! pic, pic! din lulea.* CREANGĂ, P. 131, cf. ALEXI, W., CADE. *Își scoase luleaua și o îndopă cu tutun, o aprinse cu un chibrit, și-o vîrî în colțul gurii și începu: pic, pic.* SADOVEANU, O. I, 562, cf. SCRIBAN, D., DM. ◆ (Substantivat; regional; în forma *pica)* Lulea. Cf. ȘEZ. VII, 182.

2. Cuvînt care redă sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; poc. *Ia o dughincață groasă, de stejar în mînă . . . și pic! la tîmpla dracului cea dreaptă, una!* CREANGĂ, P. 55, cf. BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., DM.

3. Cuvînt care redă sunetul produs de un fir de ață sau de sfoară, de o coardă etc., cînd se rupe. *Cînd să strîngă nodul, pic! se rupse ața.* ISPIRESCU, L. 55, cf. DDRF, CADE. *Javra trage, Dumnezeu ține, și odată: pic, se rupse coada.* VISSARION, FL. 68. *El trage, eu, ține; el trage, eu, ține, pic! se rupseră băierile ploștii!* id. ib. 169, cf. SCRIBAN, D., DM.

— Și: **pîca** interj. VICIU, GL.

— Onomatopee.

PÎC[2] subst. v. **pîrc**[2].

PÍCA interj. v. **pîc**[1].

PÍCĂ s. f. **1.** (Prin sud-vestul Transilv.) Femeie mică. Cf. REV. CRIT. III, 162.

2. (Regional) Termen dezmierdător la adresa fetelor și a copiilor (Bonț-Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *pice.*

— Etimologia necunoscută.

PÎCĂÍ vb. IV v. **pîcii.**

PÎCEÁLĂ s. f. v. **pîrceală**[1].

PÎCI subst., interj. v. **pîrci**[2].

PÎCIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. v. **pucios.**

PÎCÎÍ vb. IV. Intranz. **1. 1.** (Despre oameni) A fuma, a trage din lulea producînd un sunet caracteristic; (regional) a pîșcîi[2]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tot așa piciie din lulea.* AGÎRBICEANU, L. T. 31. *Moșneagul . . . piciie din luleaua scurtă și afumată.* id. P. M. 152. *Toader Căpățînă piciia zdravăn din lulea.* REBREANU, N. 97, cf. 263. *Își îndopă pipa din nou, aprinse, începu să picie.* C. PETRESCU, A. 409, cf. id. Î. II, 184, BL. VI, 148. *Stătea cu nasu-n spuză și piciia din lulea.* SADOVEANU, O. IV, 319, cf. IX, 24. *Piciind din pipă și rotind ochii prin geamurile bombate ale ochelarilor . . . , făcu semn oamenilor să se apropie.* V. ROM. februarie 1954, 39. *Îl măsoară din ochi prietenește pe Forțian, picăind din pipă.* BENIUC, V. CUC. 48. *Umbla de colo-colo piciind cătinel din pipă.* GALAN, B. II, 224. *Ședea supărat în pragul bordeiului și picăia cînd și cînd din cea pipă.* V. ROM. februarie 1957, 108. [Bătrînii] *piciie din pipele de cireș, cu camiș lung.* T. POPOVICI, SE. 7. *Stăteau ciobanii în jurul focului și piciiau din pipe.* ȘEZ. VI, 147. *Gheorghe Zăbulică toată ziua piciia din lulea.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.

2. (Regional; despre lumină, flăcări) A pîlpîi **(1)**. Cf. DM.

3. (Regional; despre firele de aţă) A se rupe (producînd un sunet caracteristic) (Piteşti). UDRESCU, GL. *M-a sperial ce pîciie aţa asta, pareă e putredă.* id. ib.

II. (Regional; despre bibilici) A produce sunetul caracteristic speciei. *Bibilica pîciie sau face ,,păcalpăcal".* DR I, 104. *Bibilica chirăie şi păcăieşte zicînd cuvîntul ,,păcal".* H V 280, cf. I 140, III 140, IV 85.

— Prez. ind.: **(I)** *pîcii* şi (rar) *pîciiesc* (SCRIBAN, D.), **(II)** pers. 3: *pîciie* şi *pîciieşte*. — Şi: (regional) **pîcăí, păcăí** vb. IV.

— Formaţie onomatopeică.

PÎCÎIÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Acţiunea de a p î c î i **(I)** şi rezultatul ei. Cf. UDRESCU, GL.

— Pronunţat: *-cî-ia-*. — Pl.: *pîciieli*.

— **Pîcîi** + suf. *-eală*.

PÎCÎÍT s. n. (Rar) Zgomot produs de fumător cînd aspiră fumul din lulea. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pîciituri*.

— V. **pîcîi**.

PÎCÎRŞÍ vb. IV v. **pîcîşi**.

PÍCLĂ s. f. **1.** (La pl. cu valoare de sg.) Ceaţă deasă, care apare îndeosebi dimineaţa şi seara, şi care reduce mult vizibilitatea; negură **(1)**, (popular) negureală **(1)**, negureaţă **(1)**. *Zi de întunearec şi de negură, zi de nor şi de pîclă.* VARLAAM-IOASAF, 39^{v}/14. *Am găsit Parisul pierdut în pîclă, glodos şi rece.* ALECSANDRI, s. 210. *Pe sub pîclă se arată Munţi, gigantice fantasme.* id. POEZII, 257, cf. LM. *Cînd se arată curcubeu dimineaţa, pe pîclă, atunci e semn că lung timp vor fi tot pîcle cu bure.* F (1877), 520. *Şi tot ninsoare şi pîclă pînă în pămînt, de nu se vedea om pe om alături fiind.* CREANGĂ, A. 30. *Abia mai păşesc, şovăind prin pîcla deasă ce îneacă oraşul amuţit.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 140. *Un miros de fum amestecat cu pîclă îţi gîdilea urît nasul.* CONTEMPORANUL, V$_1$, 290, cf. MARIAN, S. R. I, 119. *Legănate-n fum de pîclă, albe flori de promoroacă Picură din ramuri albe.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 117, cf. ALEXI, W., PAMFILE, VĂZD. 26, GOROVEI, CR. 451. *Satul Zirin . . . se ascundea sub o pînză de fum şi de pîclă.* REBREANU, P. S. 12. *E-n zori, e frig de toamnă, Se-ncolăceşte fumul Şi-i pîclă prin livezi.* BACOVIA, O. 36, cf. 84. *Soarele, cu faţa de aramă, sta fix în noianul piclelor călătoare.* GALACTION, O. A. II, 80. *Ceahlăul ridică din pîclă forturile vinete.* C. PETRESCU, Î. II, 96. *Afară era o vreme urîtă de toamnă, cu pîclă şi cu ploaie mocnită.* SADOVEANU, O. I, 606. *Departe, sub o pîclă uşoară, se zăreau sate.* id. ib. II, 152. *Natura văzută i se prezintă lui Sadoveanu aproape numai în aspecte de lumină difuză, . . . în arătări de pîcle şi neguri.* VIANU, A. P. 229. *Pîcla grea şi ceaţa rară.* ARGHEZI, VERS. 229. *Toamnă; tristeţi şi pîclă.* STANCU, C. 11, cf. id. P. S. 31. *Şi se pierdea cu pasul rar Prin pîcla serii.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 16, cf. 106. *Am văzut-o . . . cum se micşorează în pîcla sumbră ce plutea peste mare.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/6. *E pîclă peste cîmpul gol.* V. ROM. ianuarie 1954, 33. *Luminile vitrinelor străluceau roşietice prin perdeaua de pîclă.* ib. septembrie 1955, 92. *Îţi răspund din pîclă glasuri omeneşti.* BENIUC, V. A. II, 139. *Stătuseră pînă atunci sub nişte pîcle, căutînd în zadar soarele pierdut în plumburiul haosului.* CAMILAR, N. II, 208, cf. I, 85. *S-a înecat lumina-n pîcle grele.* LABIŞ, P. 65, cf. 41. *Nu te ghidezi decît după zgomot şi semnale de lumină, ascunse în abur şi-n pîclă.* V. ROM. iunie 1958, 66. *Priveam cerul întunecat, jos şi plin de pîclă.* BARBU, P. 30, cf. 80. *De pe ici, de pe colea, De pe inimioara mea, Tot pîclă şi vreme rea.* SEVASTOS, C. 215, cf. ŞEZ. VI, 21, com. din ZAGRA-NĂSĂUD şi din STRAJA-RĂDĂUŢI, BL VI, 203, TOMESCU, GL., ALR I 1 263, 1 267, A VI 26. *La nevasta cea frumoasă Luminează noaptea-n casă, La nevasta cea urîtă Şi ziua-n casă stă pîclă.* FOLC. MOLD. II, 591. *Ce intră-n sat şi cînii nu bat (Pîcla).* SBIERA, P. 324. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Zăpuşeala plutea în văzduh, grea şi sugrumătoare, ca o pîclă nevăzută.* REBREANU, I. 309. *Poate să fie şi o durere străveche care apasă sufletele ca o pîclă năbuşitoare.* id. R. I, 44. *Am în mine ca o pîclă.* SADOVEANU, O. IX, 190. *Se zăreau, ca nişte pîcle albastre, munţii.* CAMILAR, N. I, 115. *Praful se ridica fumegînd drept în sus şi învelea totul ca într-o pîclă.* V. ROM. iulie 1962, 21. ◇ Fig. *Cînd oare ochii noştri se vor mai curăţi De pîcla rătăcirii în care ne aflăm?* NEGRUZZI, S. II, 273. *Se va stinge oare . . . odată cu noi în pîcla uitării această dragoste nepărmurită?* CONTEMPORANUL, V$_2$, 264. *Toate aste pricini adunate la un loc aduseseră în camera de chibzuire a tribunalului o pîclă apăsătoare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 28. *Oameni . . . uneori cuprinşi de pîcle şi de neguri, totuşi dulci şi cumsecade la adîcăte.* TEODOREANU, M. U. 13. *Peste jarul revoltei robilor din 1907 nu se mai lasă . . . o pîclă de falsificări şi interpretări tendenţioase.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/3. *Ochii mici, aprinşi, începură să-i înoate într-o pîclă de lacrimi.* T. POPOVICI, S. 149. (Adesea urmat de determinări cu sens temporal, indică depărtarea în trecut) *Numai cu încetul s-a lămurit, din pîcla de ani, amintirea.* C. PETRESCU, C. V. 19. [Văzu] *în urmă, în pîcla trecutului.* SADOVEANU, O. VII, 337. *Chemă din pîclă între noi alitea chipuri pe care le-am întîlnit altădată.* id. ib. VIII, 325. ✦ Fig. (Învechit) Întuneric (mare); neştiinţă, ignoranţă. *Pîcla şi întunecatul, vălămătoriul sufletelor noastre, lucrul păcatului să-l lepădăm.* CORESI, EV. 45, cf. BV I, 182. *Înfruntînd pre munciloriu, carele era cuprins de pîcla . . . nedumnezeirii.* MINEIUL (1776), 175^{r2}/36. *Misiunea criticei . . . de a deştepta tinerimea încă prea amorţită de pîcla trecutului.* MAIORESCU, CR. II, 205. ✦ P. ext. Strat dens de fum; aer viciat încărcat cu fum de ţigară (într-un local public). *A intrat în pîcla crîşmei, aşezîndu-se cît mai departe de tumult.* TEODOREANU, M. U. 65. *Bănuia aşezări omeneşti, sub pîcle de fum.* SADOVEANU, O. X, 12. *Dibăciră identitatea distinşilor clienţi adumbriţi de pîclele de fum.* VORNIC, P. 156. ✦ (Rar) Pală^{1} **(2)**. *Deasupra riului se învăluiau şi se rupeau pîcle de neguri.* AGÎRBICEANU, L. T. 423. ✦ Fig. (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. ,,de") Negură **(3)**. *Noapte: năvală şi pîclă de noroade.* ARGHEZI, VERS. 301. ✦ Fig. (Învechit, rar) Plictiseală, urît. Cf. POLIZU.

2. (La pl. cu valoare de sg.; urmat de determinări — nume de culori) Văl atmosferic de culori diferite, care micşorează claritatea atmosferei la orizont, fiind provocat în special de refracţia inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafaţa solului. *În pîcla albăstrie, acoperişurile se înălţau fără număr.* C. PETRESCU, S. 9. *Ajunseră în vîrful unui deal; jos se desfăcea, în pîclă albăstrie, un sat.* id. Î. I, 189. *Peste dumbravă se întîndea o uşoară pîclă viorie, abia văzută.* SADOVEANU, O. I, 221. *Privea pîcla trandafirie care umplea munţii la asfinţit.* id. ib. IV, 471. *În pîclele lăptoase lumina se topea.* LABIŞ, P. 33. *În arşiţa lui iulie văzduhul vibrează, zumzăie toropit într-o pîclă aurie.* V. ROM. august 1960, 34.

3. Strat de aer foarte încălzit, care produce arşiţă, zăpuşeală (în timpul verii). Cf. POLIZU. *Într-o zi fierbinte a lunii lui Cuptor, pe la nămiezi, apăsa deasupra mahalalei Mihai Vodă o pîclă străşnică.* CARAGIALE, O. III, 126, cf. VII, 161, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O pîclă de arşiţă învăluia zarea.* SADOVEANU, O. III, 485, cf. SCRIBAN, D. *Ce zăduf! sau ce pîclă!* H IV 51, cf. IX 387, TOMESCU, GL. *S-a lăsat o pîclă de zăduf de cazi d-a-n picioarele.* UDRESCU, GL.

4. (Învechit) Mocirlă **(1)**. *Iaste şi o pîclă la apa ce să cheamă Ermos.* HERODOT (1645), 33. *Cînd Corbul din vîrvul copaciului cringăia, Vidra din fundul piclei răspundea.* CANTEMIR, IST. 230, cf. TDRG.

5. (Regional) Chiciură (Luncaviţa-Măcin). H XIV 373.

6. (Geol.) Vulcan noroios; pufnă. Cf. LTR, DL, DM.

— Pl.: *pîcle*.

— Din slavonul пьклъ ,,păcură", ,,smoală".

PÎCLĂU subst. (Bucov. şi prin nordul Mold.) „Pîclă mare". Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— **Pîclă** + suf. *-ău.*

PÎCLEŞ, -Ă adj. (Regional; despre fiinţe) Pocit[2] **(1)**; ciudat (la înfăţişare). Cf. MIRONESCU, s. 619.
— Pl.: *picleşi, -e.*
— **Pîclă** + suf. *-eş.*

PÎCLÍŞ, -Ă adj. (Mold.) Morocănos **(1)**. Cf. BL V, 51, DM. ◇ (Adverbial) *Mehmet Caimacam se uita picliş în juru-i la toate, tăcînd cu stăruinţă.* SADOVEANU, O. XVI, 74.
— Pl.: *piclişi, -e.*
— **Pîclă** + suf. *-iş.*

PÎCLIŞÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Prin Bucov. şi Maram.) A (se) schilodi. Com. din BILCA-RĂDĂUŢI şi din STRAJA-RĂDĂUŢI, cf. LEXIC REG. 12. ✦ Tranz. (Prin Bucov. şi nord-estul Olt.; complementul indică oameni) A poci[1] **(1)** prin tundere. *Vai, cum le-a piclişit.* A V 15, cf. LEXIC REG. 84, GLOSAR REG. ✦ Refl. (Prin Mold.; familiar) A se prosti, a se strîmba; a se înrăi. Cf. SCRIBAN, D.
2. Refl. (Regional) A se înşela, a se păcăli (Panaci-Vatra Dornei). A V 20.
— Prez. ind.: *piclişesc.* — Şi: (regional) **pîcîrşí** (SCRIBAN, D.), **păclişí** (com. din BILCA-RĂDĂUŢI) vb. IV.
— Cf. magh. poklosodik, poklos „a umple de lepră".

PÎCLIŞÍT[1], -Ă adj. (Mold.; despre oameni) Morocănos **(1)**; p. ext. rău, ticălos; foarte zgîrcit. Cf. CIHAC, II, 236. *Era om hursuz şi piclişit popa Oşlobanu.* CREANGĂ, A. 42. *Împăratul Roş... era un om piclişit şi răutăcios la culme.* id. ib. 247, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 158, ŞĂINEANU, D. U., DM, GRAIUL, I, 304. *Ce ai, mamă, de eşti aşa de păclişită?* PAMFILE, CER. 17. *N-o văzut nimic în zare, Numai un ursari bătrîn, Piclişit, cu fier cîrpit.* I. CR. IV, 6. *Este greu să le înţelegi cu Petrache, fiindcă-i piclişit.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. ◇ (Substantivat) *Aşa l-am cunoscut pe Mihai, un piclişit.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. ✦ Care nu reuşeşte să facă corect un lucru, căruia nu-i iese nici un lucru cum trebuie. ŞEZ. XIX, 12.
— Pl.: *piclişiţi, -te.* — Şi: **păclişít, -ă** adj.
— **Pîcliş** + suf. *-it.* Cf. pîclişi.

PÎCLIŞÍT[2], -Ă adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Care a fost pocit[2] **(1)** prin tundere. Cf. A V 15, 16.
— Pl.: *piclişiţi, -te.*
— V. **pîclişi.**

PÎCLÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt.; despre oameni) Morocănos **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. *Piclită muiere, îi-e şi frică să te uiţi la ea.* id. ib.
— Pl.: *picliţi, -te.*
— **Pîclă** + suf. *-it.*

PÎCLÎTÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin nord-vestul Munt. şi nord-estul Olt.) A (se) scrînti, a (se) luxa. Cf. LEXIC REG. II, 16.
— Prez. ind.: *pîclîtesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pîclişi.

PÎCLÎTÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt. şi nord-estul Olt.; despre părţi ale corpului omenesc) Scrîntit, luxat. Cf. LEXIC REG. II, 16.
— Pl.: *pîclîţiţi, -te.*
— V. **pîclîţi.**

PÎCLÓS, -OÁSĂ adj. Acoperit, învăluit de pîclă **(1)**, cu pîclă, neguros **(1)**, (rar) neguratic, neguriu, (în dicţionarele din trecut) nebulos **(3)**; p. ext. întunecat, mohorît **(2)**, posomorit; închis. Cf. LB. *Pe piclosul munte abia înnălbeşte Crucea pe morminţ.* C. STAMATI, ap. CADE. *Şi peste puţin zăriră pe cîntăreţi c-a venit, Prin piclosul înlunerec şi cu un alt însoţit.* PANN, E. I, 35/2, cf. CIHAC, II, 236. *Era toamnă, o zi posomorită, picloasă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 241, cf. id. O. A. 128, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vremea fusese mereu picloasă, rece, umedă.* AGÎRBICEANU, A. 407, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Afară, căpitanul... respirînd greoi un aer piclos de toamnă, o lună... spre cazarmă.* BRĂESCU, O. A. I, 128. *Amurgul piclos şi trist îi înfăşură ca o pînză întunecoasă.* SADOVEANU, O. II, 58, cf. SCRIBAN, D., DM. *Cînd să treacă în lumea zmeilor, dă peste o negură deasă şi picloasă de nu puteai face un pas.* MERA, L.B. 53. ✦ Fig. (Învechit, rar) Plictisitor, insuportabil, nesuferit. Cf. POLIZU.
— Pl.: *picloşi, -oase.*
— **Pîclă** + suf. *-os.*

PÎDHÓRLIŢĂ s. f. v. **podhorniţă.**

PÎGNĂ s. f. (Ornit.; regional) Sticlete *(Carduelis carduelis)* (Bumbeşti Jiu-Tîrgu Jiu). Cf. ALR I 1 045/825.
— Pl.: *pîgne.*
— Etimologia necunoscută.

PÎHÁNIE s. f. (Prin nord-vestul Munt. şi nord-estul Olt.) Dihanie, arătare. Cf. LEXIC REG. II, 16. ✦ (Prin sudul Munt.) Epitet pentru un om urît, dezgustător la înfăţişare, pocit[2] **(1)**. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 24. ✦ (Prin Olt.; în forma *pîlhanie)* Epitet depreciativ pentru ţigani. *Nişte pîlhănii au tăbărît pe sălişte!* CIAUŞANU, GL., cf. ARH. OLT. XXI, 271.
— Pl.: *pihănii.* — Şi: **pîlháuie** s. f.
— Cf. dihanie.

PÎHAV, -Ă adj. v. **puhav.**

PÎHĂ s. f. (Învechit, rar) Orgoliu. *Ainte piha, mîndria, trufa, lăcomia, beţia..., după aceaia toată nedereptatea* (a. 1619). GCR I, 54/38, cf. SCL 1960, 617.
— Pl.: ?
— Din slavonul **пыхА.**

PÎHĂÍ vb. IV v. **pufăi.**

PÎHĂVÍ vb. IV v. **puhăvi.**

PÎHĂVÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt.) **1.** (Despre plante sau despre părţi ale lor) Pălit[1] **(2)**. Cf. UDRESCU, GL. *E un grîu pihăvit, rar, pierdut.* id. ib.
2. (Despre oameni) Puhav **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. *A venit pihăvit de la spital, l-a tras boala.* id. ib.
— Pl.: *pihăviţi, -te.*
— V. **pihăvi.**

PÎHÍÍ vb. IV v. **pufăi.**

PÎHÓI s. n. v. **puhoi[1].**

PÎÍ vb. IV. Refl. (Mold.; despre construcţii, părţi de construcţii etc.) A se înclina, a se apleca într-o parte. *Straşina s-a pîit.* SCRIBAN, D.
— Prez. ind. pers. 3: *pîieşte.*
— Cf. hîi.

PÎÍMĂ s. f. v. **poem.**

PÎINÁR s. m. **1.** (Învechit) Brutar. Cf. POLIZU. *Hiiecare la locul lui..., piinaru cu pîinea, cu covrigi[i] şi cu plăcintili calde, femeia cu furca..., baciu cu stîna.* JIPESCU, O. 120, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 88, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Prin nord-vestul Olt.; în forma *pînar)* Epitet depreciativ pentru un om „pe care nu-l interesează decît cîştigul pîinii". CV 1951, nr. 5, 25.

2. (Bot.; regional; în forma *pinar*) Salcîm *(Robinia pseudacacia)*. Cf. BORZA, D. 148.
— Pl.: *pînari*. — Și: (învechit) **pînér** (POLIZU, DDRF, BARCIANU, SCRIBAN, D.), (regional) **pînár** s. m.
— **Pîine** + suf. *-ar*.

PÎINĂREÁSĂ s. f. (Învechit) Brutăreasă. Cf. BARCIANU. ✦ (Regional) Vînzătoare de pîine (Pitești). UDRESCU, GL.
— Pl.: *pîinărese*.
— **Pîinar** + suf. *-easă*.

PÎINĂRÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Brutărie. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pl.: *pîinării*. — Și: (învechit) **pînerío** (POLIZU), (regional) **pînărie** (BARCIANU, SCRIBAN, D.), **pînerie** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.) s. f.
— **Pîinar** + suf. *-ie*.

PÍINE s. f. **1.** Aliment preparat dintr-un aluat de făină (de grîu, de secară etc.), dospit și copt în cuptor; (învechit și regional) pită **(1 1)**. *Derep ce ceruse ca păre mâncaiu.* PSALT. 208. *Da-voi ploaie în vrcamea ei și pământulu-ș va da grîul său... și veți mînca pîinea voastră.* CORESI, EV. 459, cf. 227. *Eu iară o bucățea de pîine aduce-voi voao.* PALIA (1581), 65/4, cf. 106/1. *Avea pîne de sațiu.* MOXA, 392/22. *Ia pîine și vin... și te suie în măgura Tamariei* (a. 1600-1625). GCR I, 65/29. *Numai pîine să mănînce.* PRAV. GOV. 73v/6, cf. 38v/3. *Noi acmu o fărămă de pîine sau un ban ne scumpim a da.* VARLAAM, ap. GCR I, 107/5. *Alcasără* [femei] *să le fie de făcut pîine, și omoriră pre celialalte muicri.* HERODOT (1645), 205. *Nu numai cu pîine va trăi omul.* N. TEST. (1648), 5v/18. *Minară pe svîntul Eulambie în oraș să cumpere pîine.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58r/20. *Nu este mai mare blăstămat în lume decît omul cela ce are o fărîmă de pîine în mînă și o leapădă pe aceea și cearcă să afle alta mai mare.* NECULCE, L. 221. *La cină mult mînca și mai mult carne, iar pîine mai nimic.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Nici pîine nu lăsa să-i aducă să mănînce.* ANON. CANTAC., CM I, 162. *Puind pe o masă... pîine și sare... au mers de au jurat.* R. GRECEANU, CM II, 130. *Evangheliștii n-au zis azimă, ce pîine și pilă* (a. 1699). GCR I, 332/5. *Scumpeale de pîine și de vin.* CALENDARI (1733), 59/17. *Nici un alt văștmînt, nici armătură Pănă atuncia voi lua pe mine, Preçum nici pîne, nici apă în gură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 247, cf. CLEMENS. *În pîni aveau ascuns aur topit.* BĂLCESCU, M. V. 74. *Numai el pîine mănîncă, Și alții mănîncă paie.* PANN, P. V. I, 10/24. *Blestematului de ciine... Îi dau cea mai bună pîine.* ALEXANDRESCU, O. I, 303. *Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte... Cu pîni și sare vor ieși voua-nainte!* ALECSANDRI, O. 248. *Să ai de unde face pîne și colaci pentru nuntă.* CREANGĂ, P. 155, cf. id. A. 134. *Mai sărută-mă o dată, c-am să-ți aduc pîine caldă de la Iane brutarul.* DELAVRANCEA, S. 187, cf. id. T. 41. *Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale Cu pîine și cu sare!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 40, cf. II, 6, BELDICEANU, P. 53. *Sclavii dau cupele-n mîni la oaspeți și codrii de pîne Dinșii din coșuri împart.* COȘBUC, AE. 28, cf. id. P. I, 256. *De cu dimineață, oamenii îmbucă numai pîne goală.* PAMFILE, A. R. 82, cf. ȘEZ. XIII, 101, GÎRLEANU, N. 116. *Scoaserăm rămășița de pîne, rachiu și merinde ce mai aveam.* HOGAȘ, DR. I, 23. *Eu mă duc la pîine, eu mă duc la pește.* GALACTION, A. 383. *Avea o jumătate de pîine neagră într-un sac de pînză.* C. PETRESCU, Î. I, 112, cf. II, 15. *Eu aduc mazăre cu pîine prăjită.* BRĂESCU, O. A. I, 32. *Mîndița ieși din bucătărie cu pînea prăjită.* TEODOREANU, M. II, 129. *Gustară puțină brînză și pîne neagră.* SADOVEANU, O. IX, 174, cf. XI, 338. *Pe o piatră subt un pom Îmbuca pîine un om.* ARGHEZI, VERS. 214, cf. id. C. J. 27. *Se aduse pe masă un alt coș cu felii de pîine.* CĂLINESCU, E. O. I, 218, cf. id. S. 66. *Luaseră de asemenea pîine multă cu cartofi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 10. *Pîinea adusă din oraș e și ea albă.* BOGZA, A. Î. 481, cf. id. C. O. 33. *Nouă ni s-au dat bucăți fripte și cîte un codru de pîine.* STANCU, D. 234, cf. id. R. A. I, 28, CONTEMP. 1953, nr. 357, 2/5. *Apa va da țărnei lan și grîne Și pîine.* V. ROM. septembrie 1954, 78. *Erau vreo zece pîini.* PAS, Z. III, 17. *Lui Petrea îi sticleau ochii visînd la o pîne mare de grîu.* CAMILAR, N. II, 384. *Făcuse muierea niște pîine caldă.* PREDA, Î. 18, cf. id. M. 118. *O fată tăia o pîine albă.* BARBU, P. 12. *Poftiți și gustați Din sare, din pîne.* BRAD, O. 119. *Pîinea e albă și caldă.* HOREA, P. 46. *Se îmbulzeau clienții peste mine ca la pîine caldă.* S ianuarie 1961, 54. *Se poate trăi și cu pîine neagră.* T februarie 1962, 30, cf. iulie 1964, 36. *Să n-aibă pîne-n masă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 281, cf. 54. *Bădiță din satul meu, Ca pîinea care-o fac eu.* FOLC. TRANSILV. I, 65, cf. II, 21. *Gheorghiță, să te usuci Ca pînea care-o mînînci.* FOLC. MOLD. I, 101. *Fie pîinea cît de rea, tot mai bună-n vatra (țara) mea.* ZANNE, P. III, 448. *Tîrgovește cu pînea-n băț,* se zice despre orășeanul care nu știe cum se lucrează pămîntul și nu apreciază munca țăranilor. Cf. id. ib. IV, 665. *Cine-i flămînd, pîinea-i în gînd,* se spune despre o persoană care, dorind un lucru, vorbește mereu despre el. Cf. id. ib. III, 552. *Parcă-i o pîne nedospită,* se spune despre un om plictisitor. Cf. id. ib. IV, 64. ◇ Fig. *Hrănișî-ni pînre de lacrămi și ne adăpași cu lacrămi de ruginră.* PSALT. HUR. 68v/1. *Sculați-vă, pușii a ședea, ce mâncați pâre durcare.* PSALT. 274. *Să să întărească oamenii neamului său den pîinea cea vie a învățăturii duhului.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/24. *În măruntaiele minelor... Zace, adînc tăinuită, Pîinea uzinelor.* DEȘLIU, G. 46. ◇ Expr. **A avea** (sau **a ține, a fi cu**) **pîinea și cuțitul** (**în mînă**) sau **a pune mîna pe pîine și pe cuțit** = a avea la îndemînă toată puterea, toate mijloacele, a dispune de ceva sau de cineva cum dorește. Cf. FILIMON, O. I, 102. (Cu schimbarea construcției) *Are în mînă și pîinea și cuțitul și taie de unde vrea și cît îi place, tu n-ai ce-i face.* CREANGĂ, P. 248. **(A fi) bun ca pîinea** (sau **ca o pîine**) **caldă** sau **ca pîinea cea de grîu** ori **pîinea lui Dumnezeu** sau (rar) **o pîine de om, ca pîinea cea bună,** se spune despre o persoană foarte bună. *Tu, curat că ai dat peste un stăpîn, ca pînea cea bună.* CREANGĂ, P. 152, cf. 175. *Domnu Guță era o pîine de om.* BASSARABESCU, V. 58. *Mătușă-sa, preotcasa Smărăndița, era pîinea lui Dumnezeu.* GALACTION, O. A. I, 280. *Era bun la inimă ca pîinea caldă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 43. *Și le mai întrebai... cum de-i este sufletul bun ca o pîine caldă.* PAS, Z. I, 29, cf. 85, ȘEZ. I, 218, CIAUȘANU, V. 186. **O (bucată** sau **un codru de) pîine** = un minimum de existență, resurse modeste de trai. *Plătiți ca vai de ei, cu un codru de pîine, trăiau și murcau necunoscuți.* GHICA, S. 74. *Vine ciocoiul, umilit, și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pîne.* FILIMON, O. I, 95. *Eu sînt o femeie sărmană, Dumnezeu mă știe cum mă chinuiesc pentru o pîine.* CARAGIALE, O. I, 84. *Munca nu-i scoate nici codrul de pîine.* DEMETRESCU, O. 36, cf. 59. *În fiecare zi trebuie să elaboreze un plan genial ca să-și cîștige o pîne.* SADOVEANU, O. IX, 323. *Țăranul ține vitele ca să-și scoată cu ele o bucată dă pîine.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *A venit la București să caute o pîine.* PAS, Z. I, 194. **A lua (cuiva) pîinea de la gură** = a lipsi (pe cineva) de posibilitatea de a-și cîștiga existența. **A mînca pîine și sare (de pe un talger) cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mînca toți o pîine și o sare** v. mînca. **A împărți pîinea cu cineva** v. împărți. **A umbla cu pîinea după cineva** = a căuta să ajuți pe cineva. *Ștefan umbla cu pînca după dînșii și ei îl împroșcau cu pietre.* ISPIRESCU, ap. CADE. **A mînca pîinea (și sarea) cuiva** v. mînca. **A mînca pîinea degeaba** = a se întreține de pe urma cuiva, fără a-i aduce un folos. Cf. CADE. **A nu gusta nici sare cu pîine** = a fi foarte zgîrcit. Cf. ZANNE, P. IV, 107. **Se caută** (sau **se vinde**) **ca pîinea (cea) caldă,** se spune despre o marfă care e foarte căutată, care se vinde foarte repede. Cf. id. ib. 63. ✦ Aluat de făină frămîntat în vederea facerii pîinii **(1)**. *Du-te la maica de-i spune Pîne albă să frămînte Și pe mine să mă uite.* CONV. LIT. XX, 283. *Eu, bădiță, aș ieși, Da-s cu mînile în pîne Și cu mulu lîngă mine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 412, cf. 172. *Eu plămădesc pîine.* ALR I 773/840, cf. ALRM SN III h 868.

✦ (Popular) Turtă (coaptă în spuză). Cf. PAMFILE, CR. 4, VAIDA, ALR SN IV h 1 073. ✦ Spec. (Învechit; şi în sintagma *pîine nedospită)* Azimă (folosită la săvîrşirea unor ritualuri creştine). *Întru ura de simbăle adurară-se ucenicii să frîngă pănre.* COD. VOR. 16/12. *Se arătă lu Pătru; după aceaia lu Cleop şi Lucăi pre cale, mergînd ei întru Emmaus, întru frîngerea piinei.* CORESI, EV. 133. *Piinea carea frîngem, au nu iaste împreunarea trupului lui H*[risto]*s?* (a. 1683). GCR I, 262/11. *Să slea pururea în mijlocul discosului cinstita păine* (a. 1680-1700). id. ib. 244/25. *Ei fac sfînta liturghie nu cu pîine dospită, ci cu nedospită* (a. 1699). id. ib. 330/27. ✦ (Regional; la pl.; în forma *pinuri)* Diverse preparate din făină de griu, coapte, pe care nuntaşii le aduc miresei. Cf. MARIAN, NU. 663. ◇ *Pîine de vamă* = colac făcut din făină de grîu, care se împarte în amintirea unui mort (Petrila). ALR II/I h 172/833. *Piinea uitaţilor* = turtă făcută din făină de grîu, care se dă de pomană pentru morţii fără rude în viaţă. Cf. MARIAN, S. R. II, 272. ✦ (Rar; urmat de determinările ,,de mălai" sau ,,de făină de păpuşoi") Mălai **(II 3)** (din făină de porumb). *Făcusem pe tovărăşiţa noastră a înghiţi o litră de pîne de făină de popuşoi.* RUSSO, S. 169. *Îi pusese în traistă un codru de pîine de mălai.* REBREANU, I. 46, cf. 201. ✦ (Regional) Cerculeţ făcut pe suprafaţa apei, prin aruncarea unei pietricele (plate) (Lupşa-Abrud). VICIU, GL. 67. *De cîte ori sare ,,piţiriga" (pietricica), atîtea pîte (pîini) face.* id. ib.

2. P. gener. (Adesea cu determinări ca ,,zilnică", ,,cea de toate zilele" etc.) Hrană necesară pentru trai; p. ext. mijloace materiale necesare vieţii; (învechit şi regional) pită **(I 2)**. *Pînrea noastră săţioasă dă-o noao astăzi* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 123/13, cf. N. TEST. (1648), 8[r]/32. *De lipsa pînii mulţi murea, că-i strîmtorise moscalii pre şvezi despre toate părţile.* N. COSTIN, LET. II, 66/18. *Cultura porumbului este întrebuinţată în unele locuri nu ca pîine pentru oameni, ci ca nutreţ pentru animale.* ISIS (1859), 42/7. *Tata era pe drumuri pentru pîinea din toate zilele.* DELAVRANCEA, T. 36. *El, care merge de-a dreptul la nemurire, Adesea n-are-n viaţă nici pîine, nici noroc.* MACEDONSKI, O. I, 11. *Ne ia dreptul La muncă, la speranţă şi la pîine.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 17. *Pribeag prin lume, fără pîine, fără rost, La căminurile voastre am aflat un adăpost.* DAVILA, V. V. 33. *Abia dacă îşi cîştigă pîinea de toate zilele.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 191. *Pîinea cea de toate zilele greu se agoniseşte şi cu multă sudoare.* REBREANU, I. 219. *Ochii lui spălăciţi şi visători spuneau singuri cît de greu va pulea s-o ducă băiatul acesta în lupta pentru pîine.* BASSARABESCU, V. 4. *E ameninţat să rămînă fără pîinea zilnică.* GALACTION, A. 252, cf. 37. *Spectacolele le da pentru pîine.* SAHIA, N. 67. *Pîinea şi-o cîştiga de cîţiva ani, aci, cu muzica.* BART, E. 366. *În schimbul muncii mele îmi puteam cîştiga pîinea.* STANCU, D. 472. *Sînt fiul unui neam sărac Ce s-a luptat amarnic Pentru pîne.* BENIUC, V. A. II, 41. *Pîinea mi-o cîştig cu scripca.* CAMILAR, N. I, 266. *Munceau ca să-şi cîştige pîinea.* V. ROM. august 1962, 78. *Roţi ce-ameţesc, roţi, umbre iuţi de roţi, Roţi de maşini... Ce-şi rîd de goana bietului om-cal Şi pîinea de la gură i-o răpesc.* JEBELEANU, S. H. 13. ◇ Fig. *Literatura este pîinea zilnică a unui neam.* RUSSO, S. 91. ✦ Fig. (Rar) Viaţă, trai, existenţă. *Flăminde sînteţi de altă pîine, Lacrimi de om şi lacrimi de ciine.* ARGHEZI, VERS. 305. ✦ P. ext. Slujbă, funcţie. *Era om neîndestulat cu soarta sa, crezîndu-se a fi vrednic de mai mare pîne.* MAIOR, IST. 191/5. *Nu eşti vrednic d-a mea pîine, fugi! piei dintr-acest minut.* PANN, P. V. III, 114/10. *Te dau ş-afară din pîine cu ocară.* CARAGIALE, O. II, 222. *Dă-i şi lui acolo o pîine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 70. ◇ Expr. **A pune** sau **a băga** (pe cineva) **în pîine** = a angaja (pe cineva) într-o slujbă. *Am aflat, jupînească, că ai mare talent. Voi să te pui în pîine.* ALEXANDRESCU, O. I, 232. *Iată, pe masa divanului, dovezi fără greş a unor dregători ai noştri, pe care i-am pus în pîne.* SADOVEANU, O. X, 170. *L-a băgat Aristică în pîine.* PAS, L. I, 33. **A scoate** (pe cineva) **din pîine** = a da (pe cineva) afară dintr-o slujbă, a concedia. *Dăscăliţa îl urî mai mult zicîndu-şi că, după ce a scos pe Herdelea din pîine, acuma se mai şi preface.* REBREANU, I. 347. **A-şi pierde pîinea** = a fi dat afară, concediat dintr-o slujbă. *Destul că-şi pierdu şi această pîne.* MARIAN, O. I, 11.

3. (La sg. cu sens colectiv) Recoltă de cereale, grîne, bucate; p. restr. grăunţe de cereale, în special de grîu; (şi în sintagmele *pîine albă, pîine mărunţică, pîine mică)* nume dat cerealelor (cu excepţia porumbului). *Răsărişi pajiştea vilelor... Se scoţi păre din pămînt.* PSALT. 215. *Să dea ţie Dumnezeu de în... grasul pămîntului, pîniei şi vinului mulţie.* PALIA (1581), 107/9, cf. 171/5. *Pîne şi finul şi dobitocul de la plopii* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 207/12. *Avea jîlniţe prea mari pline de pîne.* MOXA, 394/4, cf. PARACLIS (1639), 255. *Rodeaşte aceaia ţară grîu, orez şi de altă pîine.* URECHE, L. 116. *În al 12-lea an al războiului aprinzînd o ţarină de pîine cu pojar oştaşii..., s-au aprins o biserică.* HERODOT (1645), 10. *Va afla neştine un dobitoc în vie, sau în pămîntul cu pîinea sau într-alt loc.* PRAV. 15, cf. 17, 22. *Pîne de sămînţă* (cca 1650). IORGA, D. B. I, 93, cf. SIMION DASC., LET. 97. *Şi era la Hotin pîine în stoguri, cu mare bivşug într-acela an.* M. COSTIN, O. 167. *Încă pîinile nu-s crescute şi vremea smochinelor n-au sosit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106[v]/10. *Galileea are întru sine pomi de maslin mulţi şi vii mulle şi cîmpi de pîine şi de alte păşune.* FL. D. (1680), 74[r]/17. *Praznic seacirii pîinilor dintîi vei face lucrurilor mele cărora vei sămăna în ţarina ta.* BIBLIA (1688), 55[2]/44. *Ce era mai proastă pîne şi pleave aprindea şi jărtvea lui Dumnezău.* N. COSTIN, L. 52, cf. id. LET. II, 11/24. *Şi pe dzi numai o mierţe de pîine să mînca şi doi berbeci.* NECULCE, L. 17. *Căzut-au o brumă mare de au strical pînele cele mici.* id. ib. 379. *Într-această vară era în ţară mare secetă şi nu să făcusă pîine mai nimic.* R. POPESCU, CM I, 515. *S-au făcut pîine şi miare şi vin mult.* ANON. CANTAC., CM I, 184, cf. R. GRECEANU, CM II, 179, 190. [Lăcustele] *stricase mai preste tot locul pînile.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 152/1. *Într-acest an 7232 fost-au secetă mare, pînele proaste* (a. 1729). GCR II, 24/31. *Au înmulţit birurile, au pus... pe megiaşi găleată de pîne.* ŞINCAI, HR. I, 238/26. *Pînea, poamele vor fi scumpe* (a. 1799). GCR II, 164/28. *Dari dejmii sau a zece parte din pîini în grăunţă* (a. 1818). id. ib. 221/36. *A şi săcfestruit pîinile meli* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 360. *Lăcuitorii... îşi vor aduna pînea pentru a lor trebuinţă.* AR (1829), 74[2]/5, cf. 48[1]/19. *Au degerat prin poduri şi pătule seminţile pîinilor, precum a popuşoiului şi a griului.* CR (1830), 75[2]/25. *În ianuarie se bate pînea şi la arie.* I. IONESCU, C. 5/14. *În anul acesta... s-au făcut pîne pînă şi pe drumuri.* KOGĂLNICEANU, S. A. 231. *A face zahar din ciocălăi de cucuruzi sau pîne.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Să nu te-apropii... de pînele rodite.* F (1870), 148, cf. BARONZI, L. 160. *De-a fi să lăsăm pînea pe cîmp, poate... să putrezească.* ALECSANDRI, T. I, 261, cf. id. T. 953, HEM 703. *Mai presus de toate vin grînele (pîinile).* ODOBESCU, S. II, 115. *Era în luna lui august, pe la strînsul pînei.* GANE, N. I, 159. *Românul ţăran seamănă în genere foarte puţină pîne albă.* MARIAN, S. R. I, 286. *Vrăbiile merg să-şi facă boierescul luînd din tot soiul de pîne cîte ceva în cioc.* PAMFILE, S. T. 44, cf. id. VĂZD. 68, id. A. R. 50. *Încotro lună întîi, într-acolo are să fie pîne multă anul aceia.* GOROVEI, CR. 451. *De pîinea cea nouă duduie moara.* BACOVIA, O. 63. *Să duci asemenea plăcut vinat la ospăţul nostru de după culesul pînilor.* SADOVEANU, O. XIII, 177. *Dacă dă Dumnezeu ploaie, se dreg şi celelalte pîni.* id. ib. 648, cf. XII, 296. *O ţarină dă pîine.* ARGHEZI, VERS. 391. *Se văd nişte dealuri acoperite cu pîne albă.* CAMILAR, N. II, 387, cf. 396. *Cînd o-ncepe pămîntul să meargă cu osia nouă... cine ştie ce fel de pîine o să crească.* S ianuarie 1961, 29. *Au adunat la jîtărie dejma de la fiecare om, punînd-o în stoguri fiecare fel de pîne de-o parte.* ŞEZ. I, 261. *Să aleagă firul pînilor nenvăscul, curat şi să le pună-n vrafuri.* SBIERA, P. 159, cf. MARIAN, V. 82. *Vine o foamete mare, de nu se mai găsea semînţuri de nici un fel de pîne.* ŞEZ. III, 110. *De la sat la deal, anul acesta e ,,pîne mărunţică" (pîne albă, oarze)*

și în jos e popușoi. ib. IX, 139. *Strînsul pînei albe (a bucatelor), înseamnă tăietul grîului, orzului, ovăzului, sacarei.* I. CR. III, 225. *Acu pîne albă nu s-a făcut; numai porumb pămîntel.* GRAIUL, I, 386. *Am semănat mai puțină pîine mărunțică decît păpușoi anul ăsta.* CV 1950, nr. 4, 44.

4. Compuse: (Bot.; regional) **pîinea-pădurii** = **a)** rîșcov *(Lactarius deliciosus).* Cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 194, H II 46, IV 71; **b)** bureți-iuți *(Lactarius piperatus).* Cf. BORZA, D. 194; **pîinea-porcului** = plantă erbacee din familia primulaceelor, cu frunzele zimțate mărunt și cu flori purpurii sau trandafirii cu miros plăcut; (regional) pita-porcului *(Cyclamen europaeum).* Cf. PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE; **pîinea-paștelui** = **a)** (și în formele **pîinile-paștilor, pîinea-paștiului, pîinea-peștelui**) = floarea-paștelui *(Anemone nemorosa).* Cf. BORZA, D. 19, H XI 95, CHEST. VIII 27/17, ALR SN III h 644/791; **b)** (și în forma **pîinea-paștilor-galbenă,** BORZA, D. 19) = păștiță **(4 a)** *(Anemone ranunculoides).* Cf. id. ib.; **pîinea-oii** = **a)** mușețel **(1)** *(Matricaria chamomilla).* Cf. ALR I 1 938/18; **b)** margaretă *(Chrysanthemum leucanthemum).* Cf. BORZA, D. 47; **pîinea-babei** = turtă *(Carlina acaulis).* Cf. COTEANU, PL. 29, BORZA, D. 41; **pîinea-lui-Dumnezeu** = coada-șoricelului *(Achillea pannonica).* Cf. BORZA, D. 10; **pîinea-Domnului** = cașul-popii *(Malva pusilla).* Cf. id. ib. 107; **pîinea-pămîntului** = numele unei ciuperci comestibile; (regional) roșioare *(Russula vesca).* Cf. id. ib. 196.

— Pl.: *pîini* și (regional, **1)** *pînuri.* — Și: (regional) **pîne** s. f.

— Lat. **panis.**

PÎINÉR s. m. v. **pîinar.**

PÎINERÍE s. f. v. **pîinărie.**

PÎINÍCĂ s. f. Diminutiv al lui pîine **(1)**; pîinișoară **(I 1).** Cf. DM. *Cînd îl întreabă că ce are să-i dea să mănînce, flăcăul începe cu pînica de orz.* ȘEZ. XIII, 60, cf. ALR SN IV h 1 075/836.

— Pl.: *pîinici.* — Și: (regional) **pînícă** s. f.

— **Pîine** + suf. *-ică.*

PÎINIȘOÁRĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui pîine.

1. Cf. pîine **(1).** *Vlădicul ce va avea rude și semenții de pre nașterea lui, ca un om ce iaste și el cu trup, și de vor fi săraci . . ., să-i miluiască cu pînișoara ca și pre alți săraci.* EUSTRATIE, PRAV. 36/16. *O mînă de făină, să fac o pîinișoară.* BOLLIAC, O. 99, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se adună cîteva fete la o casă și frămîntă făină curată din care fac pe scama fiește-căreia cîte o pîinișoară mică.* ȘEZ. XIII, 101. *În pachet pui fripți, ouă răscoapte . . ., pînișoare mici și rotunde de casă.* HOGAȘ, DR. I, 194, cf. 26. *Scoase un pitac de aramă și-și alese o pînișoară rumână.* SADOVEANU, O. VIII, 87, cf. X, 604, XI, 454. *Au mai găsit și un colț de pîinișoară.* STANCU, R. A. I, 156. *Să-ți gătesc o pînișoară Din făină d-a ușoară.* BIBICESCU, P. P. 372. *Îți loară și iei pîinișoara la traistă și plecară și iei îm pustietate.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. ◇ Expr. (Regional) **A face pînișoare** = a face cercuțe pe suprafața apei, aruncînd pietricele plate. Cf. GLOSAR REG.

2. Cf. pîine **(2).** *Acum, slavă Domnului că e în slujbă . . . Lumea zice că, cînd s-a pus în această pînișoară și s-a dus acasă, ar fi intrat cu un aer foarte greu și îngîmfat.* HELIADE, O. II, 425. *Căla tot muncă ușoară, Numai pentr-o pîinișoară.* PANN, P. V. I, 156/25.

II. (Bot.) **1.** (De obicei la pl.) Numele mai multor ciuperci (comestibile): **a)** ciupercă cu pălăria cărnoasă, de culoare roșie-violacee, cu gust dulce și miros plăcut, care crește prin pădurile de stejar și de fag; (regional) oiță **(III 3),** bureți-roșii, bureți-de-spini *(Russula lepida).* Cf. PANȚU, PL., ENC. AGR., BELEA, P. A. 158; **b)** ciupercă cu pălăria de culoare roșie sau galbenă-roșiatică, cu gust dulce, care crește prin pădurile de brad; (regional) vinețică *(Russula integra).* Cf. SIMIONESCU, FL. 91; **c)** (regional; la pl.) hulubiță *(Russula aurata).* Cf. TDRG, BORZA, D. 196; **d)** (regional) burete-de-spin *(Russula alutacea).* Cf. BORZA, D. 196; **e)** (regional) rîșcov *(Lactarius deliciosus).* Cf. BARCIANU; **f)** (regional; la pl.) burete-dulce *(Lactarius volemus).* Cf. BORZA, D. 194; **g)** (regional; la pl.) bureți-de-mesteacăn *(Placodes betulinus* sau *Cortinarius cinnamomeus).* Cf. BIANU, D. S., TDRG, BORZA, D. 193, 195; **h)** (regional) zbîrciogi-grași *(Gyromitra esculenta).* Cf. BORZA, D. 194. *Bureții din care se face borș sînt: ciupercile vinețele, pînișoarele.* ȘEZ. VI, 70, cf. PAMFILE, I. C. 242. *Pînișoare dulci și mustoase și alte ciuperuțe rotunde.* CAZIMIR, GR. 245. *Pînișoarele, rîșcovii și hribii apărură pe vetriță în jurul focului.* SADOVEANU, O. XI, 114, cf. H III 123, X 100, 228, 531, XII, 397, CHEST. VIII 81/9, ALR II 6 404/531, 537, 574. ◇ (Regional) *Pîinișoară pipărată* = *Russula emetica.* BORZA, D. 196.

2. (Regional) Cașul-popii *(Malva pusilla).* Cf. BORZA, D. 107.

— Pl.: *pîinișoare.* — Și: (regional) **pînișoáră** s. f.

— **Pîine** + suf. *-ișoară.*

PÎINÍȚĂ s. f. (Popular) Pîinișoară **(I 1).** *O pîiniță mică în chipul unei sticluțe de cerneală, din făină neagră nedospită.* I. BOTEZ, B. I, 55. *Obrajii îi erau roșii ca două pîinițe prăjite.* VLASIU, D. 200. *O, prietinule al meu neprețuit, zise suspinînd beizade Alecu, plecîndu-se spre abale și cuprinzîndu-i palmele pline și moi ca niște pîiți proaspete.* SADOVEANU, O. X, 56, cf. DM, ALR SN IV h 1 070/836. ✦ (Regional) Colac (din aluat) (Peștișani-Tîrgu Jiu). Cf. ALR II 4 031/836.

— Pl.: *pîinițe* și (regional) *pîiniți.* — Și: (regional) **pînițá** s. f.

— **Pîine** + suf. *-iță.*

PÎJ subst. **1.** S. n. (Mold.) Cui de lemn cu care se fixează între ele obezile unei roți de lemn; p. ext. capăt ascuțit, proeminent, al unui stîlp, al unei bucăți de lemn etc. V. pișleag. *Ascmine trebuiesc 16 săgeți cu pîjurile lor îngropate în căpățiile picioarelor.* I. IONESCU, C. 167/22. *La fieștecare săgeată se pune și cîte o poprea sprijinită cu pîj în tălpoi.* id. ib. 168/1, cf. DDRF. *Stîlpii sînt prinși cu capătul în jos prin pîjuri în niște dălțuiri pătrate făcute în tălpi.* DAMÉ, T. 95, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 403, CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Regional; în forma *pinj)* Cui la jug (Ungheni Prut-Iași). ȘEZ. VII, 189.

2. S. m. (Mold.) Stîlp. *Pentru ce pe pîji pămîntul sprijinit fără schimbare Cele de folos dă lumii cu cele de desfătare?* CONACHI, ap. TDRG, cf. ALEXI, W. ◇ Fig. *Tot pe-un pîj era atunce și politică și lege.* CONACHI, P. 302.

3. S. n. (Mold.) Tigaie (la vechile arme de foc). Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

4. Ș. n. (Învechit și regional) Scobitură în lung, făcută la capătul unei piese de lemn sau de metal, pentru a o îmbuca cu alta. Cf. CIHAC, II, 238, BARCIANU, CHEST. II 272/201.

5. S. n. (În dicționarele din trecut) Îndoitură, cută, pliu. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: (n.) *pîjuri* și *pîje,* (m.) *pîji.* — Și: (regional) **pîș** (SĂGHINESCU, V. 99), **pînj** (ȘEZ. VII, 189) subst.

— Etimologia necunoscută.

PÎJÉLE subst. pl. (Mold.) Pîjuri, v. pîj **(1).** *Roțile carului sînt alcătuite din obezi . . . împreunate cu niște cuișoare de lemn numit[e] cepi . . . sau pîjiele.* DAMÉ, T. 8. *Obezile se leagă între ele prin cuișoare numite cepuri, pîslegi, sau pîjele.* PAMFILE, I. C. 129.

— Și: (suspect) **pîjiéle** subst. pl.

— De la **pîj.**

PÎJIÉLE subst. pl. v. **pîjele.**

PÎL interj. (Rar; adesea repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de bătaia din aripi a păsărilor; fîl. (Substantivat) *Saltul de ridicare* [al becaținei] *— cu toată impetuozitatea mișcării — este tăcut. Nimic din*

„Pîl! Pîl! Pîl!"-urile sitarilor. VÎN. PESC. iunie 1962, 8.
— Onomatopee.

PÎLC s. n. **1.** Unitate militară din trecut, care era formată dintr-un anumit număr (redus) de ostași; p. ext: loc unde era cantonată o astfel de unitate militară. V. stol, ceată, steag. *Zise să-l ducă el intru pălcu* (în tabără N. TEST. 1648). COD. VOR. 36/8, cf. 52/5. *Păsări... căzură pre mijloc de pălcul* (taberii D) *lor.* PSALT. 157, cf. 45, CORESI, PS. 64/3, 211/3. *Și era războaie și pălcure unii către alalți avea zavistie.* COD. TOD. 211, cf. 218. *Lui Pafsanie foarte cu greu îi părea... să-l lasă să piară acel pălc acolo.* HERODOT (1645), 487. *Petru Vodă Rareș... și-au împărțit oastea în două pîlcuri.* SIMION DASC., LET. 133, cf. 198. *Și să adunară fiii lui Veniamin... și să făcură într-un pîlc.* BIBLIA (1688), 221¹/50. *Făcură oastea în 3 pîlcuri.* ANON. CANTAC., CM I, 95. *Fost-au toată oastea în 14 pîlcuri împărțită.* ȘINCAI, HR. II, 310/33. *La dreapta, sub pădure, româna oaste-apare În pîlcuri și în cete pe cîmp orînduită.* ALECSANDRI, POEZII, 220, cf. 210. *Trei pîlcuri de oaste turcească sta gata să treacă Dunărea.* ODOBESCU, S. I, 87, cf. 172. *Mihai... nimici pîlcurile de turci.* ISPIRESCU, M. V. 33. *Voinicii formau cetele, cetele se grupau în pîlcuri, iar pîlcurile... constituiau oastea.* BOGDAN, O. 380. *Petru Aron... calcă hotarul cu pîlcuri de călăreți.* SADOVEANU, O. XII, 204, cf. XIII, 939. *Mai multe cete formau o căpitănie, un pîlc sau un steag și erau comandate de un căpitan.* OȚETEA, T. V. 49. *Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina..., ci însuși colonelul Banov... cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți.* CAMIL PETRESCU, O. II, 17. ◇ (Întărit prin repetiție) *Mihai... împărți poporul în pîlcuri, pîlcuri și le puse căpitani.* ISPIRESCU, M. V. 10. ✦ (Învechit, rar) Linie de bătaie. Cf. BOGDAN, O. 17.

2. P. gener. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată componența, felul etc.) Grup mic (și neorganizat) de oameni; p. ext. grup mic de animale, de plante sau de obiecte de același fel; (învechit și regional) pînză. *Mai cu nevoie este o sută de copoi iepurile din pîlcul spinilor a scoate, decît a trii înțelepți sfatul de folos a avea.* CANTEMIR, IST. 110. *Văzu pre supt munte un pîlc de postnici umblînd.* VARLAAM-IOASAF, 106ʳ/3. *Plugariul își poate... strînge sămînță de trifoi... dacă va lăsa din rodul cel de al doilea an un pîlc, care va fi mai rodit, să se coacă.* ECONOMIA, 71/7. *Un pîlc de iarbă, unde și unde vedeai.* BELDIMAN, E. 38/16. *Au zărit de departe, într-un loc, un pîlc de niște copăcei.* DRĂGHICI, R. 62/18, cf. 120/26. *Ședea într-o rînă..., subt umbra unui pîlc de tot felul de pomi.* GORJAN, H. IV, 28/33. *Vezi pîlcurile dese de lance ascuțite, Ștind gata să s-arunce în sînge și omor?* NEGRUZZI, S. II, 80. *Cînd vrăbiile se adună în pîlcuri... ele vestesc schimbarea timpului.* I. IONESCU, M. 64, cf. id. D. 148. *Un pîlc întreg de păsări pierzîndu-se-n apus.* EMINESCU, O. I, 114. [Crinii] *mor pîlcuri sau mor singuratici.* MACEDONSKI, O. I, 181. *În pîlcuri mulțimea se-mparte pe cărări.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 160. *Un pîlc de brebenoci cu frunza îngustă.* SEVASTOS, N. 87. *Sar și danaii din gloate, turbați că le smulgem fecioara, Pîlcuri asupră-ne sar.* COȘBUC, AE. 40. *De la gîrlă-n pîlcuri dese Zgomotoși copiii vin.* id. P. I, 47, cf. GRECESCU, FL. 122. *Mă întorceam cu... notițe... asupra drumurilor, satelor, măgurilor, fînțînilor, pîlcurilor de prim să se răsufle caii, zise bătrînul oprind trăsura în dreptul unui pîlc de verdeață.* MIRONESCU, S. A. 140. [Dacii] *cad în pîlcuri, de arcuri săgetați.* EFTIMIU, Î. 145. *Ușa clasei noastre se deschise și un pîlc de școlărițe ilumină sala.* GALACTION, O. A. II, 42. *Pe mormînt, ca pe toate celelalte..., un pîlc de toporași.* id. A. 376. *Mașina se încrucișa cu pîlcuri de infanteriști.* C. PETRESCU, Î. I, 132. *În fața acestei peșteri crescuseră pîlcuri mari de fagi.* STĂNOIU, C. I. 155. *Se vede-un șir prelung trecînd, Pe lîngă pîlcurile verzi de brazi.* D. BOTEZ, F. S. 88. *Arareori cîte un copil... răsărea pe neașteptate... în mijlocul unui pîlc de capre zburdalnice.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Se adunară și porniră în cete și pîlcuri guralive.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 233, cf. 17. *Vremea se plimbă Cu-al norilor pîlc.* LESNEA, C. D. 29. *Printre pîlcuri de nouri lucea din cînd în cînd soarele.* SADOVEANU, O. V, 85. *Observă îndată, suind la deal, pe o coastă împotriva sa, un pîlc de mistreți.* id. ib. XIV, 423, cf. STOICA, VÎN. 3, 18. [Iepurelui] *îi convine pîlcurile de pădure și pădurile mici.* CARABELLA, A. D. 53. *Cu jarul sub ciocane un pîlc de potcovari Par de la brîu la scule de zece ori mai mari.* ARGHEZI, VERS. 131, cf. id. C. O. 56. *Apa se întindea neagră, liniștită, sprijinindu-se în fund pe un pîlc de sălcii.* CĂLINESCU, E. O. I, 119, cf. id. N. 55. *Trenul fuge prin cîmpii de nisip, printre pîlcuri de pini triști și reci.* RALEA, S. T. I, 263. *Un pîlc de călărești cerceta valea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 25, cf. id. N. 81. *Un copil zvîrlea cu pumnul... Grăunțe unui pîlc de porumbei.* STANCU, P. S. 52. *Oamenii au coborît dealul în pîlcuri.* id. D. 93. *Le-nconjura un cîrd de țînci Și-un pîlc de negre fete.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 150. *Pupăza... primăvara migrează singură sau cel puțin în pîlcuri foarte răsfirate.* LINȚIA, P. II, 26. *În fața școlii de 7 ani..., pîlcurile de școlari se opresc.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2872. *Peste un ceas, satul rămase în urmă, cufundat între pîlcurile verzi ale prunilor.* V. ROM. ianuarie 1955, 89. *Muncitorii... se adunaseră în pîlcuri pe la stații și-i huiduiau pe spărgătorii grevei.* PAS, Z. IV, 177, cf. I, 212. *Pe la tîmple avea pîlcuri de peri albi.* CAMILAR, N. I, 63. *Prin cer treceau, unul după altul..., pîlcuri de nori roșii.* id. ib. 120. *Se subție pîlcul ascultătorilor de la o clipă la alta.* GALAN, Z. R. 306, cf. id. B. I, 17. *Deodată, într-un pîlc de holdă întîrziată, zărirăm umbre de secerători.* V. ROM. ianuarie 1957, 6. *Afară se vedeau pîlcuri de ciori.* PREDA, R. 135, cf. id. M. 38. *O, răcoroasa taină care-adie În jurul vostru, arbori seculari, Goruni și fagi și pîlcuri de stejari.* ISANOS, Ț. L. 35. *În pîlcuri, liliacul timpuriu Se leagănă scheletic și pustiu.* LABIȘ, P. 65. *Dinspre sat începură a se ivi oameni, în pîlcuri de cîte patru-cinci.* V. ROM. iulie 1958, 28. *M-a trimis frați-meu să-i vînd caisele, are și el un pîlc acolo.* BARBU, P. 216. *Lipsesc pîlcurile de pădure în interiorul acestor tăieturi.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 3. *Se ridicase de după un pîlc de molizi tineri și deși.* ib. iulie 1962, 4. *Mă așez lîngă un pîlc de trestie și încep să-mi aranjez undițele.* ib. ianuarie 1964, 2. *Plecat-or trii păcurari la munte cu trii pîlcuri de oi.* ALEXICI, L. P. 206. *Pe sub cer și pe sub stele Merge-un pîlc de rîndunele.* CARDAȘ, C. P. 56, cf. 187. *Departe la răsărit Vede-un pîlc de porumbei.* PĂSCULESCU, L. P. 17, cf. 23. *Pe deasupra casii mele Trece-un pîlg de turturele.* I. CR. IV, 217. *Am adus oile din pîlc.* COM. din ORAVIȚA. *Cînd ne-apucăm de măsurat oile, oprim mieii și ne-mpreunăm toți ortacii de facem un pîlc.* ARH. FOLK. III, 142, cf. CHEST. V 17/37. ◇

oameni din plebe stăteau și se odihneau pe jos. GALACTION, O. A. II, 245, cf. I, 390, CONTEMP. 1949, nr. 161, 9/1. *Țăranii din depărtări veneau încă de cu seară, pîlcuri-pîlcuri, trecînd spre curțile hanurilor.* VORNIC, P. 199. ◇ (Ca termen de comparație) *Cad arabii ca și pîlcuri risipite pe cîmpie.* EMINESCU, O. I, 148. *Asupra țării ei s-au zvîrlit ca un pîlc negru de corbi.* id. N. 154. ◇ (Adverbial) *Fetili mai rușinoase șed pîlc d-o parte.* JIPESCU, O. 39. *Vă stringeți pîlc în jurul aparatului de radio.* SEBASTIAN, T. 66. *Oile rumegau adunate pîlc la marginea drumului.* VLASIU, A. P. 295. *Cum da primăvara . . . babele, toate pîlc în casa coanei Marghioala.* BARBU, P. 107, cf. 96. ◇ (Prin analogie) *N-o mai întunecă în strălucirea ei limpede nici un pîlc de ceață.* IORGA, L. II, 320. *Departe se năzare Un greu convoi . . . Prin pîlcuri lungi de praf întunecate.* IOSIF, P. 26. *Trecură anii crînceni, în pîlc de neguri rele.* LESNEA, P. E. 86. *Prin albastrul limpede, pîlcuri de nourași albi luceau ca niște bucăți de zăpadă.* SADOVEANU, O. II, 200. *Începuseră să apară pîlcuri albe și rare de nori.* STANCU, R. A. II, 370. *Pîlcuri de pîclă încep a se pierde cînd scapără-n zare înalte aurori.* DEȘLIU, N. 76. ✦ (Prin Ban.) Stînă. *La pîlc se măsoară cu strungăreața.* CHEST. V 6/37. *Gazda pîlcului.* ALR I 1 807/9.

3. (Învechit și regional) Mică porțiune de teren (înconjurată de copaci); porțiune de teren semănată pe care n-au răsărit (sau au rămas rare, nedezvoltate) plantele. *Pîlcurile ceale goale sau fără de iarbă trebuie semănate cu sămință de ierburi bune.* ECONOMIA, 61/17. *Frumusețea și rodirea semințelor de pe acele șărpoituri și pălcuri, de departe se arată.* I. IONESCU, C. 39/4, cf. H XII 173, CHEST. IV 98/137, 100/560, ALR II 5 198/219, 414, ALR SN I h 94.

— Pl.: *pîlcuri* și (învechit) *pîlcure.* — Și: (regional) **pîlg** s. n.

— Din v. sl. плъкъ.

PÎLCĂ s. f. (Regional) Oală mică (de o jumătate de litru) (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 84.

— Pl.: *pîlci.*

— Etimologia necunoscută.

PÎLCIÁNĂ s. f. v. **pălelană.**

PÎLCUÍ vb. IV. Refl. (Învechit și regional; despre oameni, ființe) A se aduna pentru a constitui un pîlc **(1)**; a se strînge laolaltă, a se aduna grămadă; (învechit) a se îngloti. *Se pălcuiescu-se* (să se va înglota c², de să va oști D, se răgloti-să H) *spre mere pălcure, nu se teame înrema mea.* PSALT. 45. *Pălcuiră-se* (împreurară-se H, înglotes-cu-se c², oști-se-va D) *îngerii.* ib. 59. *Cei nevoitori . . . cu tărie pîlcuiescu-se și se luptă și rabdă năpăștile și nevoile.* CORESI, EV. 528, cf. id. PS. 64/3, 83/6. [Oamenii] *se pîlcuiesc în grupuri de cîte 10 și 20 de inși.* I. IONESCU, M. 201, cf. GR. BĂN. 195.

— Prez. ind.: *pîlcuiesc.*

— **Pîlc** + suf. *-ui.*

PÎLCULÉȚ s. n. (Rar) Pîlcușor. *Hieșicare pîlculeț cu aleșii lui.* JIPESCU, O. 99, cf. DM.

— Pl.: *pîlculețe.*

— **Pîlc** + suf. *-uleț.*

PÎLCUBÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nordul Mold. și sudul

PÎLHÁNIE s. f. v. **pîhanie.**

PÎLÎÍ vb. IV v. **pălăi.**

PÎLMÁN subst. (Regional) Dîmb (Ileni-Făgăraș). CHEST. IV 90/176 a.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÎLNÁIE s. f. v. **pîrnaie.**

PÎLNĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) „Fire de plante răsărite prea des" (Mîrșani-Caracal). GL. OLT.

— Etimologia necunoscută.

PÎLNE s. f. v. **pîlnie.**

PÎLNIE s. f. **I.** Obiect de metal, de sticlă, de porțelan etc., de obicei în formă de con, gol în interior, terminat în partea de jos printr-un tub cilindric ori tronconic subțiat, care se folosește în gospodărie, în laborator, în industrie etc. la turnarea lichidelor în vase cu gura strîmtă; (regional) leică, hunie, tolcer, triftor. *I pălnie ipac* (a. 1815). IORGA, S. D. XIX, 59, cf. LB, POLIZU, LM. *Pune pîlnia mare și toarnă cu vedrița.* ODOBESCU, S. I, 84. *Parcă cineva-mi turna c-o pîlnie pe gît o înviorare simțită, materială, plăcută și veselă.* DELAVRANCEA, T. 104. *Apele colcotă, grămădite ca-ntr-o pîlnie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 153, cf. DDRF. *Vinul . . . se toarnă în pîlnie.* DAMÉ, T. 81, cf. 85, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dogarul . . . face . . . pîlnii de lemn, punii sau leice, bote, berbințe.* PAMFILE, I. C. 166, cf. 222, ȘĂINEANU, D. U., DS. *Priveam acoperișul ca o pîlnie întoarsă cu gura în jos.* SADOVEANU, O. V, 254. *Dacă se substituie cilindrului o pîlnie, se va putea cerceta impermeabilitatea țesăturii.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 51, cf. id. FIL. 155. *Valea se îngusta ca un gît de pîlnie.* STANCU, R. A. I, 77, cf. H IV 246, XII 19, ȘEZ. VII, 188, ALR I 698, ALR SN I h 234. *Meșteșugul e brățară de aur și gîtul, pîlnie de argint.* ZANNE, P. V, 418. ◇ Fig. *Descălecăm în pragul acestui rai ascuns în pîlnia celor mai frumoși munți.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Strugurii cei mai delicați . . . se revărsau în torente pe toți pereții de pîlnie ai imprejurimilor vaste.* ARGHEZI, B. 129. ◇ Expr. **A face (burta butie și) gura pîlnie** = a bea mult, a se îmbăta. Cf. ZANNE, P. II, 25, 193. **A(-și) face** (sau **a-și duce**) **palmele** (sau **palma** ori **mîna**) **pîlnie la gură** (sau **la** ori **peste ureche**) sau **cu palmele** (sau **palma** ori **mîna**) **pîlnie la gură** (sau **la ureche**) = (a sta) cu mîinile ca o pîlnie în dreptul gurii (sau al urechii) pentru a fi auzit (sau pentru a auzi) mai bine. *Moș Nedu făcu palmele pîlnie în jurul gurei și strigă.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 38. *Își face uneori mîna pîlnie peste ureche.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. *Am strigat la rîndu-mi, cu palmele pîlnie la gură.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 31. *Strigă cu mîna pîlnie la gură.* SEBASTIAN, T. 94. *Cu mîna pîlnie la gură Un chiot dau.* CĂLINESCU, L. L. 91. *Și-a făcut palmele pîlnie la gură.* V. ROM. septembrie 1954, 127. *Cu mîna pîlnie la ureche el îi pricepu vorbele.* PAS, Z. III, 176. (Cu schimbarea construcției) *Duse palma pîlnie la ureche.* V. ROM. ianuarie 1954, 80.

H. P. anal. **1.** Numele unor obiecte, unor părți de obiecte etc. asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu o pîlnie **(I)**:

a) Parte a [illegible]

cu pilnia de ebonită la ureche, așteptînd. C. PETRESCU, C. V. 263. *În toate pilniile telefoanelor, glasurile zbierau răgușit.* id. ib. 342, cf. id. A. 318. *Gheorghe se ridică în picioare, acoperi pilnia receptorului cu palma.* PREDA, D. 52.

c) (Tehn.) Rezervor, încăpere sau locaș, mai larg în partea de sus decît în cea de jos, amenajat pe un sistem tehnic pentru a înlesni introducerea sau evacuarea unui material. Cf. LTR.

d) (Regional) Parte a morii (de vînt) prin care trec grăunțele pentru a fi măcinate. Cf. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 190.

2. Depresiune de teren în formă conică, în terenurile solubile; groapă făcută în pămînt de un obuz sau de o bombă. *Tîrîndu-se prin cele două pilnii de obuze, poate ajunge nesimțit la șanțul cel vechi.* REBREANU, P. S. 112. *Au umblat... pînă ce-au dat în pilnia unei gropi de obuz.* SADOVEANU, M. C. 91. *Îi răspunse un glas dintr-o pilnie adîncă de obuz.* CAMILAR, N. I, 52.

3. Loc în care se adună bușteni înainte de a fi coborîți pe jilip. Cf. LTR.

4. (Rar) Pavilion **(6)**. *Îi sărută pilnia negricioasă a urechii.* STANCU, R. A. IV, 40.

5. Organ în formă de tub care servește la mișcare unor animale din clasa cefalopodelor. *Apa... este forțată să iasă numai prin pilnie cu presiune mare, determinînd mișcarea animalului.* ZOOLOGIA, 51.

— Pronunțat: *-ni-e.* — Pl.: *pilnii.* — Și: (învechit) **pălmie**, (regional) **pîine** (ALR I 698/582, 590; pl. *pîine* și *pîini*, ib.), **pîne** (ib. 698/584), **págnie** (L. COSTIN, GR. BĂN. 153), **pănie** (A II 12), **pûnie** s. f.

— Din slavonul * пълнїе.

PÎLNIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui pîlnie **(I)**. Cf. TDRG, DM.

— Pronunțat: *-ni-oa-.* — Pl.: *pîlnioare.*

— **Pîlnie** + suf. *-oară.*

PÎLNIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care are forma unei pîlnii **(I)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-ni-os.* — Pl.: *pîlnioși, -oase.*

— **Pîlnie** + suf. *-os.*

PÎLNÎÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt. și nord-estul Olt.; despre recipiente) Plin pînă sus, pînă la refuz. Cf. LEXIC REG. II, 16.

— Pl.: *pîlniiți, -te.*

— Cf. pîlnie.

PÎLPĂÍ vb. IV v. **pîlpîi.**

PÎLPĂIÉRE s. f. v. **pîlpîire.**

PÎLPĂRĂ s. f. v. **pîrpor[1].**

PÎLPĂRIȚĂ s. f. v. **pîrpăriță.**

PÎLPÎÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre flăcări) A crește și a descrește din intensitate (în cursul arderii), a se mișca, a tremura; (despre foc, p. ext. despre lemne, cărbuni aprinși etc.) a arde cu flacără tremurătoare (producînd un pocnet ușor, caracteristic); (regional) a pîlci **(I 2)**. *Iată, mări, că zărea... Un foc mare strălucind, Printre sălcii pălpăind.* ALECSANDRI, POEZII, 414, cf. 172, CIHAC, II, 240. *Focul pîlpîie în sobă, Iară eu pe gînduri cad.* EMINESCU, O. I, 105. *La dreapta colinei... pîlpîia focul de viță uscată.* SLAVICI, O. II, 100. *Ochii lui moș Fanta luminară... ca două văpăi ce pîlpîie în întunericul nopților.* DELAVRANCEA, S. 67, cf. 8, 18. *În gura sobii cîteva lemne au pîlpîit, s-au încins, au crăpat.* id. T. 88. *Într-un colț o sobușoară de fier în care pîlpîia un tăciune.* CONTEMPORANUL, V_2, 193, cf. DDRF, BARCIANU. *O rădăcină cioluroasă pîlpîia pe foc sub ceaun.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 68, cf. id. A. 3. *Bradul pîlpîia în limbi de foc și arunca sciniei în văzduh.* BASSARABESCU, V. 52. *Ca o poveste începe să pîlpîie un foc.* LESNEA, A. 93. *Focul, în umbra odăii, pîlpîie, scade, se sfarmă într-o grămadă de jar.* SADOVEANU, O. III, 68. *Rămaseră tăcuți privind spre focul care pîlpîia vioi.* id. ib. V, 180, cf. BL VI, 148. *Pe cer pîlpîia încă roșeața bătînd în violaceu a incendiului.* CĂLINESCU, S. 139, cf. 794. *În toate părțile se văd pîlpîind focuri mai mici.* STANCU, D. 125. *Bocancii îi pusei lîngă godinul fierbinte în care mai pîlpîiau două-trei spărturi de lemne.* id. R. A. I, 139. *Flacăra muribundă a lămpii mai pîlpîi de cîteva ori și pieri.* V. ROM. martie 1954, 130. *La lumina... zilei flăcările de paie pîlpîiau în culori cînd galbene, cînd în umbre albe de aer viu.* PREDA, M. 331. *Para pîlpîia, Fumul se-nvîrtea.* ALECSANDRI, P. P. 119, cf. TEODORESCU, P. P. 549. *Para focului pîlpîie.* Com. MARIAN. *Focul mare s-aprindea, Flăcările pîlpîia, Carne grasă se frigea.* ANT. LIT. POP. I, 430. ✦ (Despre lumină) A crește și a scădea în intensitate în mod intermitent; (despre surse de lumină) a produce o lumină care crește și descrește în mod intermitent, care sclipește (ușor și) intermitent, a palpita **(2)**, a pălălăi[1] **(3)**. *El aprinse o lampă neagră umplută cu untdelemn; lumina ei fumega pîlpîind.* EMINESCU, N. 58. *Mucul lumînării atins de foc începu a pîlpîi... sclipind în întuneric.* CONTEMPORANUL, V_1, 1. *Luminarea... pîlpîia în sfeșnicul de aramă.* ARDELEANU, U. D. 233. *Și stă acolo toată ziua neclintit, Pînă încep să pîlpîie-amorțit... Luminile verzui.* CAZIMIR, P. 75. *O luminare pîlpîie într-un pahar.* CAMIL PETRESCU, T. III, 291. *Luminița slabă a candelei... pîlpîia galbenă.* BRĂESCU, O. A. II, 17. *Lumina electrică se arată vioaie, pîlpîind.* SADOVEANU, O. IV, 180. *Mii și mii de lumini, geometric înșirate, pîlpîie între cer și apă.* BART, S. M. 39, cf. 18. *Frig de gheață în ateliere, pîlpîind din cînd în cînd, cîte o lampă de carbid puluroasă.* ARGHEZI, B. 149, cf. id. S. XI, 86. *O lampă cu petrol pîlpîia pe un stîlp.* CĂLINESCU, S. 189. *Lumina peronul un felinar în care pîlpîia o lampă cu gaz.* STANCU, D. 284. *Pîlpîiau prelutindeni lumini mărunte.* id. R. A. V, 110. *În coliba mecanicului pîlpîia luminița unei lumînări.* CONTEMP. 1954, nr. 393, 4/1. *Felinarul afumat... pîlpîia gata să se stingă.* V. ROM. decembrie 1954, 85, cf. februarie 1955, 244. *Lumînarea pîlpîi mai tare.* CAMILAR, N. I, 73, cf. 87, 213, GALAN, Z. R. 253. *O candelă pîlpîia pe o sobă mare de tuci.* V. ROM. februarie 1956, 40. *La un ochi de geam pîlpîia o lampă chioară.* PREDA, M. 51. *Lumina lămpii din părete pîlpîi scurt.* MIHALE, O. 41. *Lămpile chioare pîlpîiau deasupra zăpezii.* BARBU, P. 173. (Tranz.) *Un capăt de luminare își pîlpîia simburele ofilit de lumină.* C. PETRESCU, Î. II, 21. *Lampa de pe masă fumegase și-și pîlpîia, obosită, flacăra.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 72, cf. SADOVEANU, B. 50. *Felinarele își pîlpîie flacăra pe pereți.* BOGZA, Ț. 66. ✧ Spec. (Despre lumina aștrilor sau despre aștri) *Cîteva stele mari mai pîlpîiau.* REBREANU, R. II, 105. *Stele multe pîlpîiau viu deasupra, pe cerul întunecos.* SADOVEANU, O. IV, 120. *Pe luciul verziu ca cerul, pîlpîia un soare rece.* id. ib. IX, 445. *Gerul era pătrunzător și în cerul înalt, cu nori mici..., stelele pîlpîiau palide.* CAMIL PETRESCU, O. I, 487. *Calea Bobilor pîlpîia din nemărginit în nemărginit.* CAMILAR, N. I, 414. ✧ Fig. *În privirea lui pîlpîia atîta îngrijorare și umilință că avocatul întoarse capul.* REBREANU, NUV. 169. *Iubirile acestea însă răsar repede, pîlpîiesc o clipă și apoi pier.* id. ib. 250. *Conștiința doctorului Taifun începu să se clatine și să pîlpîie.* GALACTION, O. A. I, 64. *Se simțea că pîlpîie în el un firișor palid de viață.* VOICULESCU, P. II, 249. *Se grăbi spre cuhnii, uitînd cu totul umbrele care pîlpîiseră asupra sufletului său.* SADOVEANU, O. XI, 45. *Oreste ajunsese la concluzia că prietenul lor pîlpîise între viață și moarte patruzeci de zile.* id. ib. XII, 686. *Îți pîlpîie-n privire și-un vînăt fir de ceață.* ARGHEZI, VERS. 387. *În glasul lui Soleiman pîlpîia... un soi de detașare indiferentă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 89. *Doar privirile le pîlpîiau.* BOGZA, C. O. 24. *O rază de nădejde începuse să-i pîlpîie în inimă.* V. ROM. septembrie 1955, 141. *Venit peste prăpăstii de milenii Un glas în mine pîlpîie domol.* ib. ianuarie 1958, 13. *Vocea lui Milică în care... pîlpîise baiocura, se schimbă, deveni caldă.* ib. septembrie 1960, 58. *Zăpad a sclipea în fața mea, pîlpîind.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 16.

2. (Rar; despre păsări, despre insecte sau, p. ext., despre aripile lor) A fîlfîi. *Printre ramurile răchiții bătrîne pîlpîi o turturică vinătă.* LUC. VI, 100. *Un fluture din cei care pîlpîie, vara, deasupra florilor de inișor.* CAZIMIR, GR. 116. *Deodată, niște aripi pîlpîiră undeva într-un prun.* PREDA, M. 83. ◇ Tranz. *Fluturul își pîlpîi de cîteva ori aripile.* GÎRLEANU, L. 29. ✦ P. anal. A tremura ușor, a se mișca (într-o parte și în alta), a se clătina ușor. *Flamurile care pîlpîiau deasupra coifurilor le dădeau o înfățișare de măreție.* SADOVEANU, O. XI, 38. *Mini rise puțin pîlpîind din pleoape.* CĂLINESCU, S. 116. *Pe o cracă mărginașă cîteva frunze ale dudului începură să pîlpîie slab.* PREDA, M. 185.

— Prez. ind. pers. 3: *pîlpîie* și (rar) *pîlpîiește.* — Și: (rar) **pîlpăi** vb. IV. C. PETRESCU, Î. I, 253.
— Formație onomatopeică.

PÎLPÎIÁLĂ s. f. Faptul de a pîlpîi **(1)**; licărire. *Mahalaua e cufundată în deplină tăcere, nici o mișcare alta decît pîlpîiala rarelor becuri de gaz.* CARAGIALE, O. II, 63. *O pîlpîială ca de mătase... își pierdea flacăra și și-o regăsea în vatra sobei.* ARGHEZI, S. IX, 133, cf. DM.
— Pronunțat: *-pî-ia-*. — Pl.: *pîlpîieli.*
— **Pîlpîi** + suf. *-eală.*

PÎLPÎIÉLNIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Care pîlpîie **(2)**. *I se roșise năsucul cel mititel cu nări subțiri și pîlpîielnice.* POPA, V. 271.
— Pronunțat: *-pî-iel-*. — Pl.: *pîlpîielnici, -ce.*
— **Pîlpîi** + suf. *-elnic.*

PÎLPÎIETÓR, -OÁRE adj. v. **pîlpîitor.**

PÎLPÎÍRE s. f. Acțiunea de a pîlpîi și rezultatul ei.

1. Cf. pîlpîi **(1)**. Cf. DDRF. *O pîlpîire încetă de flacără ce moare.* PĂUN-PINCIO, P. 107. *Lumina focului din sobă juca pe pereți și pîlpîirea flăcărilor avea în ea o tainică viață.* SANDU-ALDEA, D. N. 152. *Pîlpîirile rumene luminau o margine de colibă.* DUNĂREANU, CH. 188. *Cerul se lumina de pîlpîirea unui fulger.* GÎRLEANU, N. 44. *Cele trei perechi de șine licăreau ca niște dungi de argint sub pîlpăierea luminii chircite.* REBREANU, N. 262. *În sobă focul moare în pîlpîiri încete.* CAZIMIR, L. U. 49. *Rămase la ușă cu fruntea coborîtă, în pîlpîirea luminărilor.* SADOVEANU, O. X, 181. *Chivercle lor scînteiau în pîlpîirile luminilor.* id. ib. 227. *Se vedea bine pîlpîirea luminării.* CĂLINESCU, S. 743. *Ca o pîlpîire de lumină.* BLAGA, P. 58. *Pîlpîirea luminărilor în sfeșnice, icoanele îmbrăcate în marame..., toate pluteau în seara aceea într-o lumină de legendă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 72. *De la primele pîlpîiri, coliba se umple de tot fumul care se ridică din lemne.* BOGZA, C. O. 71, cf. 13. *Ca nicăieri în alte văzduhuri, stelele aveau pîlpîiri de aur vechi.* V. ROM. octombrie 1955, 129. *Niște păsări cîntau ca un imn închinat pîlpîirilor eterne ale constelațiilor.* CAMILAR, N. I, 302, cf. id. C. P. 47. *O lampă de carbid, a cărei flacără vie, albă, umplu ungherele de pîlpîiri violente.* VORNIC, P. 207. *Se-ntunecase. Putregaiul lumina Cu pîlpîiri livide-n pîlcuri și buchete.* LABIȘ, P. 393. ◇ Fig. *Numai ei doi sînt pîlpîirile nopței acesteia în care lumea pare adîncită într-un somn de moarte.* GÎRLEANU, N. 252. *Mai simțea pîlpîirea unei fărîme de nădejde.* REBREANU, I. 117. *Îl compătimi cu o pîlpîire stranie în ochi.* id. ib. 261. *Cea de pe urmă pîlpîire a tinereții.* CAZIMIR, GR. 229. *Privea gînditoare la pîlpîirile ninsorii.* SADOVEANU, O. VIII, 207. *Ducîndu-și panerașul prin pîlpîirile amiezii ..., începu a se gîndi la felurite lucruri.* id. ib. XII, 458. *În proza lui... schemele generale înăbușesc pîlpîirea vieții unice.* VIANU, A. P. 190, cf. ARGHEZI, C. J. 9. *Sînt aduși în sala cu pîlpîiri de brocart roșu, în lumina amiezii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 446. *Vom spune dar, cît de frumoasă-i lumea, Soarele, vîntul, pîlpîirea ceții.* BANUȘ, P. 163. *Venea toldeauna în acest salon împietrit, cu un val de viață de afară și cu propria ei pîlpîire.* V. ROM. noiembrie 1962, 67.

2. Cf. pîlpîi **(2)**. *Se auzi o pîlpîire de aripi.* GÎRLEANU, L. 10. *Porneau pe apă pîlpîiri grăbite de aripi.* SADOVEANU, O. I, 225.
— Pl.: *pîlpîiri.* — Și: (rar) **pîlpălére** s. f.
— V. **pîlpîi.**

PÎLPÎÍT[1] s. n. **1.** Pîlpîire **(1)**. Cf. pîlpîi **(1)**. *Mi se păru că, de pe dreapta, străbate... pîlpîitul depărtat și roșietic al unei flăcări.* HOGAȘ, DR. I, 198. *Îi plăcea să audă pîlpîitul flăcării și năruirea jăraticului.* CĂLINESCU, S. 788.

2. Pîlpîire **(2)**. Cf. pîlpîi **(2)**. *Cînd se trezi dimineața, auzi un pîlpîit de aripi, apoi cîntecul lung al unui cocoș.* PREDA, Î. 58.
— Pl.: *pîlpîituri.*
— V. **pîlpîi.**

PÎLPÎÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre flăcări, foc, lumină etc.) Care pîlpîie **(1)**. Cf. DDRF. *Pîlpîita flăcăruie Tremură pe paiul de chibrit.* LABIȘ, P. 367. ◇ Fig. *Și-a fumegat apoi sub bolți... Fum alb, bogat, cu pîlpîit contur.* id. ib. 35.
— Pl.: *pîlpîiți, -te.*
— V. **pîlpîi.**

PÎLPÎITÓR, -OÁRE adj. (Despre lumină, despre surse de lumină etc.) Care pîlpîie **(1)**. *Soarele apunea în pulbere de aur ca un disc uriaș de văpaie cu marginile pîlpîietoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 131. *Lăsarăm pacea nopții, măreția cerului izvorîtor de lumini pîlpîitoare..., să ne umple cugetul și să-l străbată.* GALACTION, O. A. II, 289, cf. id. O. 45. *Acolo, o luminiță pîlpîitoare arde.* CAZIMIR, GR. 117. *Lumina pîlpîitoare a flăcării.* TEODOREANU, M. U. 43. *La lumina pîlpîitoare, chipul lui aspru părea tăiat în piatră.* SADOVEANU, O. I, 139. *Stele pîlpîitoare începură a juca pe unde.* id. ib. VII, 340. *Era lumină destulă, deși pîlpîitoare, de la o candelă așezată în colțul dinspre răsărit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 159. ◇ Fig. *Columba vișinie a dat puțină mătase din stofa pîlpîitoare de luciri a gușii.* ARGHEZI, C. J. 99. *Pentru persoana mea mai dăinuie un cult Pîlpîitor, nesigur, de care — orbește — ascult.* T iulie 1964, 36.
— Pronunțat: *-pî-i-*. — Pl.: *pîlpîitori, -oare.* — Și: (rar) **pîlpîietór, -oáre** adj.
— **Pîlpîi** + suf. *-tor.*

PÎLPÎITÚRĂ s. f. **1.** (Rar) Pîlpîire **(1)**. Cf. pîlpîi **(1)**. *Cîteva pîlpîituri luminoase scapără pe cer.* BART, S. M. 16.

2. Pîlpîire **(2)**. Cf. pîlpîi **(2)**. *Trecu multă vreme ... apoi deodată... auzii deasupra capului o pîlpîitură ... Pasărea pierise.* DUNĂREANU, N. 39.
— Pronunțat: *-pi-i-*. — Pl.: *pîlpîituri.*
— **Pîlpîi** + suf. *-tură.*

PÎLȘ s. m. v. **pîrș**[2].

PÎMNIȚĂ s. f. v. **pivniță.**

PÎNÁR s. m. v. **pînar.**